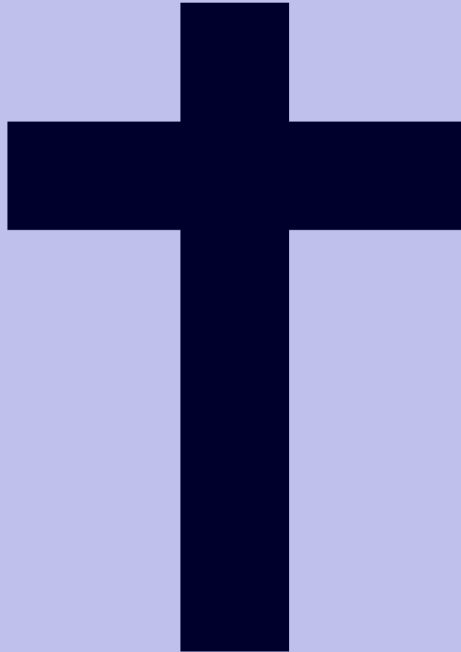

Gude: Kura Aləkawalə
ηga Əntaηfə

Gude: Kura Aləkawalə ηga Əntaηfə New Testament

Gude: Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə
Gude: Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə New Testament

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gude

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files dated 2 May 2025
56396c70-45d3-5118-be46-8c4c3fec34f1

Contents

Mata	1
Marəkusə	62
Luka	99
Yoohana	164
Slənə	209
Rooma	264
1 Koorintiya	291
2 Koorintiya	317
Galatiya	333
Afisa	343
Filipi	352
Kwalasiya	359
1 Teesaloonika	366
2 Teesaloonika	372
1 Timooti	375
2 Timooti	383
Titusə	389
Filimanə	392
Ibəraaniya	394
Yakubu	415
1 Piita	422
2 Piita	430
1 Yoohana	435
2 Yoohana	442
3 Yoohana	443
Yahuda	444
Səniinə	447

Nunyi Habara dacia Mata

Dzədzəshi'inə nga Yeesu (Luka 3.23-38)

¹ Wiinə ləmənyinə nga dzədzəshi'inə nga Yeesu *Aləmasiihu, jijinə nga *Dawuda. Ma Dawuda, Ibərahiima nə dzədzəci.

² Ma Ibərahiima, kə pwayi ci tə Isiyaaku. Isiyaaku a poo tə Yakubu. Yakubu a poo tə Yahuda da ndzəkəŋushi'inəkii.

³ Ma daba'əkii, Yahuda a poo tə i Parasa da Zara dashi Tamara. Ma Parasa, kə pwayi ci tə Hasəroona. Hasəroona a poo tə Arama.

⁴ Arama a poo tə Aminadaba. Aminadaba a poo tə Nashana. Nashana a poo tə Saləmoona.

⁵ Saləmoona a poo tə Boowazə dashi Rahaba. Ma Boowazə, kə pwayi ci tə Oobyadə dashi Ruuta. Ma Oobyadə, kə pwayi ci tə Jasii. *

⁶ Jasii a poo tə ŋwanwə Dawuda. †

Dawuda a poo tə Sulayimaanu. Miitə sha nji ka minə nga Uurəya nə mēci Sulayimaanu.

⁷ Ma Sulayimaanu, kə pwayi ci tə Raba'ama. Raba'ama a poo tə Abiya. Abiya a poo tə Asa.

⁸ Asa a poo tə Jahusafatə. Jahusafatə a poo tə Yaramə. Yaramə a poo tə Uuzhiya.

⁹ Uuzhiya a poo tə Yatamə. Yatamə a poo tə Ahazə. Ahazə a poo tə Hizikiya.

¹⁰ Hizikiya a poo tə Manasa. Manasa a poo tə Amoonə. Amoonə a poo tə Joosiya.

¹¹ Joosiya a poo tə Yakuniya da ndzəkəŋushi'inəkii. Saa'ikii kəəshi ənji tə manjeevə *Isərayiila aa Babila ka mavaanə.

¹² Ndzaŋənə ka saa'i nga mavaanə də Babila wiinə ləmə nga dzədzəshi'iitə baanii ənji əsə: Ma Yakuniya, kə pwayi ci tə Salaatiyalə. Salaatiyalə a poo tə Zarababila,

¹³ Zarababila a poo tə Abihuda. Abihuda a poo tə Iliyakimə. Iliyakimə a poo tə Azoora.

¹⁴ Azoora a poo tə Zadookə. Zadookə a poo tə Akima. Akima a poo tə Ilihuda.

¹⁵ Ilihuda a poo tə Iliyazara. Iliyazara a poo tə Matanə. Matanə a poo tə Yakubu.

¹⁶ Yakubu a poo tə Yusufu ŋgurii Mariyaama. Ma kya, ki nə mēci Yeesu. Tə ci 'wii ənji *Aləmasiihu.

¹⁷ Də ha'ə dīi zamananyinə pu'u aji ənfwadə ndzaŋənə ka Ibərahiima ka dzənə ka Dawuda. Ha'ə əsə, tə'i zamananyinə pu'u aji ənfwadə ndzaŋənə ka Dawuda ka dzənə ka saa'i nga dzənə ka mavaanə aa Babila. Tə'i zamananyinə pu'u aji ənfwadə əsə ndzaŋənə ka dzənə ka mavaanə aa Babila ca'ə ka saa'itə pwayi ənji tə Aləmasiihu.

Poonə tə Yeesu Aləmasiihu (Luka 2.1-7)

¹⁸ Wiinə makə sətə pwayi ənji tə Yeesu Aləmasiihu. Ma Mariyaama mēci Yeesu, Yusufu gh'əi tə ki. Amma, ma taabu'u kaa kya da məhura, ma dīi səkii, kə dāsəkii ki də baawəda nga Malaaba Ma'yanə.

1:1 1.1: Rooma 1.3-4; 2 Tim. 2.8; Mat. 20.30-31.   **1:2 1.2:** 'Wat. 21.2-3; 25.26; 29.32-30.24.   **1:3 1.3:** 'Wat. 38.29-30; Ruuta 4.18-22.   * **1:5 1.5** Rahaba: Jasə. 2.1-24; Ruuta da Boowazə: Ruuta 1-4.   † **1:6 1.6** Habara nga poonə nga Sulayimaanu: 2 Sam. 11 da 12.   **1:7 1.7:** 2 Meem. 11.31-13.23.   **1:8 1.8:** 2 Haba. 13.23-21.20; 26.1.   **1:9 1.9:** 1 Haba. 26.1-28.27.   **1:10 1.10:** 2 Haba. 29.1-33.25.   **1:11 1.11:** 2 Haba. 34.1-36.21.   **1:16 1.16:** Luka 1.27.   **1:18 1.18:** Luka 1.35.

¹⁹ Ma Yusufu, əndə ətə ca slənə taa mi patə də rəgwakii. Paa ci mwayi dəvə ayinə ka Mariyaama agi ənji əsə. Acii ha'ə, kə dīi ci aniya nga sədəpaa madanaakii ci saakii, yadə shiinə nga ənja.

²⁰ Ma ci ma'ə agi hiimanə agyanəkii, wata malaa'ika nga Slandanə a shigi ka ci agi səniinə, ca ba ka ci, “Yusufu, jijinə nga Dawuda, ga ha ngwalə ka ngərənə tə Mariyaama, kaa kya ndzaa ka minaaku. Acii də Malaaba Ma'yanə nə ki də dəsaaka.

²¹ Ka poonə nə ki uundzə ngura. Yeesu‡ nii kwa dəkə ka ci ləma. Acii ci na luupaa tə ənjaakii agi 'waslyakənatii.’’

²² Ma slənyi ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə wabi Slandanə da ma *anabi.

²³ Ma bii ca, “Kadə nə kadəmə a dəsaaka, kya poo uundzə ngura, ənjə a 'wa tə ci Imaniyalə”, makə bana, ‘Ləbə daamə nə Əntanfə’.

²⁴ Wata, makə ma'i Yusufu ka nūnyinə, ca ngərə tə Mariyaama, kaa kya ndzaanə ka minaakii, makə sətə bii malaa'ika nga Slandanə ka ci danə.

²⁵ Amma, mabaamə ci də ki taabu'u pwayi ki uundzə ngurəta. Makə pwayi ki, ca dəkə ka uuzənəkii ləmə Yeesu.

2

Ənjitə shii agyanə tikisanyinə

¹ Ma Yeesu, asəkə vərənə nga Bayitilaama anə hanyinə nga Yahudiya pwayi ənji tə ci, agi zamana nga nwanjwə *Hirudusə. Ma daba'əkii, wata ənjitə shii agyanə tikisanyinə a ma'ya da tsaanjwə, təya dzə aa Urusaliima.

² Mbu'unatii, təya ləgwa, əŋki tii, “Miinə uuzəətə pwayi ənji kaa ca ndzaa ka nwanjwə nga Yahudiina? Kə nee inə ka tikisaakii, makə lə'yagi ki da tsaanjwə. Ka paslənə tə ci shiinə.” *

³ Makə fii nwanjwə Hirudusə wabəətsa, kə ma'i hanjkalaakii ka şanjə. Ha'ə nə patənə nga ənji əsə asəkə vərənə nga Urusaliima.

⁴ Wata ca 'waa'watə patənə nga matakənjwanyinə nga limanyinə da *maliminə nga bariya, ca ləgwa ka tii, əŋki ci, “Da şanjə ci ənjə a poo tə *Matadəkii nga Əntanfwa?†”

⁵ Təya ba ka ci, “Asəkə vərənə nga Bayitilaama, anə hanyinə nga Yahudiya nə ənjə a poo tə ci. Acii wiinə sətə nyaahə *anabi:

⁶ “Ya'ə Bayitilaama, anə hanyinə nga Yahudiya, ‡
rənjwə nə hə agi vəranyinə nga Yahudiya
ətə palee də məghərəvənə,
acii asəkəku nə matakənjwanə a shigi.
Ci na ndzaa ka magəra

nga ənji nga Əntanfə, ənji *Isərayiila.’ ”

⁷ Wata Hirudusə a 'wa tə ənjitə shi da tsaanjwə, kaa ca də mətərəkinə da tii yadə shiinə nga ənja. Ca ləgwatə a matii taa ka ngutə saa'i dənjə lə'yagi tikisakii.

⁸ Wata ca sləkee ka tii aa Bayitilaama, ca ba ka tii, “Dəmə ka nəəhətə uuzənəkii. Mada kə lapaa unə tə ci, şoomə ka bapaanə ka nyi, nyi maa, kaa nya dzə ka paslənə tə ci.”

⁹⁻¹⁰ Ma daba'ə wabənatii da nwanjwa, wata təya madə, təya palə. Ma təya palə, təya ənə ka neenə ka tikisatə nee tii da tsaanjwə. Makə ənyi tii ka neenə ka tikisakii, kə dīi tii manjushinə ka şanjə. Tikisakii a dzə də ta ka tii kənjwanə, ha'ə shi tikisakii ka kənjaanənə daganə hatə dīi uuzənəkii davə.

¹¹ Təya dzəgərə aasii, təya lapaa tə uuzənəkii tii da məcikii Mariyaama, təya gərə'waanə ka paslənə tə ci. Ma daba'əkii, təya pərərəgi mbuurənyinatii, təya

‡ **1:21 1.21** Ma Yeesu də uuratii, makə bana, luupaanə nga Slandanə tə ənja. **1:21 1.21:** Jab. 130.7; Mat. 1.25; Luka 1.31; Slənə 4.12. **1:23 1.23:** Isaa. 7.14. **1:25 1.25:** 1.21. * **2:2 2.2** Luka 2.4-7; Nwanjwə nga Yahudiina: Mat. 27.11. † **2:4 2.4** Waatoo: Aləmasiihu ‡ **2:6 2.6** Mika 5.1da 2 Sam. 5.2; Yooh. 7.42.

ngyaaragi kanyeera da urɔɔya nga dɔzɔnɔ da ɛndɔ'i tsarɔ nga urɔɔya ɔtɔ ci ɛnjɔ a 'wa miira, tɔya vii ka ci.

¹² Ma daba'ɛkii, makɔ kɔ bii ɔntanɔfɔ ka tii agi sɛniinɔ oo'i, ga tɔya ɛnɔ aa ha Hirudusɔ, wata tɔya ɛnɔ satii aa hatii aa vɔra ka ɛndɔ'i rɛgwa pamɔ.

Huyinɔ aanɔ hanyinɔ nga Misɔra

¹³ Makɔ pyalɔ ɛnjitɔ shi da tsaanɔwɔ satii, wata malaa'ika nga Slandanɔ a shigi ka Yusufu agi sɛniinɔ, ca ba ka ci, "Ma Hirudusɔ, kadɔ nii kɔya alɔ uuzɔɔtsɔ kaa ca bɔlɔgi. Acii ha'ɔ, madɔtɔ, ha ngɔrɔ tɔ tii da mɛcikii, una palɔ aanɔ hanyinɔ nga Misɔra, una ndzaa davɔ see madɔ bii nyi ka hɔ dzɛginɔ davɔ."

¹⁴ Makɔ fii Yusufu ha'ɔ, wata ca madɔtɔ, ca ngɔrɔ tɔ uuzɔɔtɔ tii da mɛcikii davɔdɔ, ca huyi dɔ tii aanɔ hanyinɔ nga Misɔra.

¹⁵ Ca ndzaa davɔ see dɔ makɔ ɛntɔgi Hirudusɔ. Ma dɔii ɔtsɔ ha'ɔ, ka mbu'utɔginɔ dɔ sɔtɔ bii Slandanɔ da ma anabi oo'i:
"Kɔ 'wagi nyi uuzɔnaaki anɔ hanyinɔ nga Misɔra."

Bɔɔlɔ uuji manjeevɔnɔ

¹⁶ Makɔ paaratɔgi Hirudusɔ oo'i, kɔ ha'uunɔ ɛnjitɔ shi da tsaanɔwɔ ka ci, kɔ bɔzhi sɛkɛkii ka shanɔ. Ca slɛkɛe ka ɛnjɔ a bɔɔlɔgi patɔnɔ nga uuji nguyirɔnɔ asɛkɔ vɔranɔ nga Bayitilaama da sɔtɔ gɛnjutɔgi dɔ ki patɔ, ndzanɔnɔ ka kura poonɔ ka dzɔnɔ ka fɔzɔ bɔra'i, makɔ sɔtɔ baanya ci, ndzanɔnɔ ka saa'itɔ lɔguyi ci ama ɛnjitɔ shi da tsaanɔwɔ, waatoo, saa'itɔ 'watɔgi tikisakii lɔ'yaginɔ.

¹⁷ Dɔ ha'ɔ ndzaa ka tantanyinɔ nɔ sɔtɔ bii anabi Irimiya. Ma bii ca:

¹⁸ "Kɔ fii ɛnji bwaya uura asɛkɔ vɔranɔ nga Rama, uura nga bwaya tuunɔ da mabɔtɔsɛka. Rahila ca tuu atsa manjeevɔnatɔ. Kɔ tɔkuree ɛnji ka puutɔpaanɔ tɔ ki, accii kɔ mɔɔtɔgi manjeevɔnatɔ."

ɔnyanɔ anɔ hanyinɔ nga Misɔra

¹⁹ Daba'ɔ makɔ ɛntɔgi Hirudusɔ, wata kɔ shigi malaa'ika nga Slandanɔ ka Yusufu agi sɛniinɔ, ci anɔ hanyinɔ nga Misɔra,

²⁰ ca ba ka ci, "Madɔtɔ, ha ngɔrɔ uuzɔɔtsɔ tii da mɛcikii, kaa ha ɛnɔ aanɔ hanyinɔ nga Isɔrayiila. Acii, ma ɛnjitɔ ali rɛgwa nga bɔlɔgi uuzɔɔtsa, kɔ mɔɔtɔgi tii."

²¹ Makɔ fii Yusufu ha'ɔ, wata ca madɔtɔ, ca ngɔrɔ uuzɔɔtɔ da mɛcikii, tɔya ɛnɔ aanɔ hanyinɔ nga Isɔrayiila.

²² Amma, makɔ fii Yusufu oo'i, Arɛkilayasɔ ngirɔ dɔgɔlɔ nga dɔii, waatoo, nga Hirudusɔ, kaa ca ndzaa ka nwanɔwɔ nga Yahudiya, kɔ ngwali ci ka ɛnɔnɔ aa dɔvɔ. ɔntanɔfɔ a ɛnɔ ka banɔ ka ci agi sɛniinɔ tɔ sɔtɔ danɛkii. Wata ca dzɔ saakii aanɔ hanyinɔ nga Galili,

²³ ca dzɔ ka ndzaanɔ asɛkɔ vɔranɔ nga Nazaratu. Dɔ ha'ɔ dɔii ka tantanyinɔ nɔ sɔtɔ bii anabinyinɔ agyanɔ Alɔmasiihu oo'i:
"Ka 'wanɔ nɔ ɛnji tɔ ci ɛndɔ Nazaratu."

3

Waazanɔ nga Yoohana ɛndɔ dɔa bapɔtisɔma

(Mar. 1.1-8; Luka 3.1-18; Yooh. 1.19-28)

¹ Ma daba'ɔ fɔzɔnyinɔ, kɔ gi Yoohana ɛndɔ dɔa bapɔtisɔma ka waazanɔ aagi bilinɔ nga Yahudiya.

² Ca ba, “Uneemə ka dā 'waslyakəənə, una baanə ka Əntañfə, acii kədəhə nə ci ka dā nwanjuunaakii.”

³ Ma Yoohana, ci nə əndətə shi *anabi Isaaya a wabi agyanəkii, banə tuu'ina: “Wiitə əndə ca kaala agi bilinə, əŋki ci:

‘Hadatəgimə də rəgwa ka Slandana, kəŋeemə ka ci ka rəgwa.’ ”

⁴ Ma Yoohana, də shiŋkinə nŋa ngyalooba dīi ənji kəjeerənaakii. Ca əgəgi nŋukii də gyara nŋa kuvə'unə. Ayiwa da moozəŋa nŋi zəmaakii.

⁵ Kə giigi ənji aabiikii daga də Urusaliima da anə patənə nŋa hanyinə nŋa Yahudiya da patənə nŋa hanyinə ətə ama gəərə nŋa Urədunə.

⁶ Təya baabagi 'waslyakəənətii, ca dā ka tii bapətisəma asəkə gəərə nŋa Urədunə.

⁷ Makə nee Yoohana ka *Farisanyinə da *Sadukiinə laŋə təya shi aabiikii, kaa ca dā ka tii bapətisəma, ca ba ka tii, “Unə rəhunyninə, goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədfənə nuunə acii mabətəsəkə nŋa Əntañfə ətə na shi. *

⁸ Amma, ma dānuuna, slənəmə sətə ca baarii oo'i, kə baa unə ka Əntañfə.

⁹ Goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədfənə nuunə, acii dīi Ibərahiima ka dzədzəshi'inuunə. Wanyinə ka banə koonə: ma Əntañfə, ka mbeenə nə ci ka zhi'weenə ka faariinyiina, təya ndzaa ka jijinyinə nŋa Ibərahiima!

¹⁰ Ma əsə, tə'i raha acii, ka cisləginə də ənfuginə ka slərəginətii. Taa nŋutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə nŋa'ə, ka cisləginə nə ənja, ənjə a kagərə aagi gunə.

¹¹ Ma nya, də ma'inə cii kya dā koonə bapətisəma ka baariinə oo'i, kə baa unə ka Əntañfə. Amma, ma əndətə na uugya ba'ə ka shinə, də Malaafa Ma'yanə da gunə nii kəya dā koonə bapətisəma. Duunuunaakii palee ka naaki. Mambu'umə nyi bahə nya kərə bībinaakii.

¹² Tə'i dəvə bə'unaakii nŋa bə'ugi də səkəŋwa. Ka fədfənə nə ci səkəŋwaakii, ca əjigərə aa əjimə. Amma, ma lyaafa, ka dzatəginə nə ci, ca pukəgərə aagi gunə ətə pooshi ka əntənə.”

*Da bapətisəma ka Yeesu
(Mar. 1.9-11; Luka 3.21-22)*

¹³ Wata Yeesu a madə də Galili, ca dzə aa gəərə Urədunə, kaa Yoohana a dā ka ci bapətisəma.

¹⁴ Amma Yoohana a dā gazhi'waanə nŋa tənəpaanə tə ci, ca ba ka ci: “Ma dəbee, hə nə dā ka nyi bapətisəma. Amma wahənə kə shi aabiiki əsə!”

¹⁵ Amma Yeesu a ba ka ci, “Luuvə sətə bii nyi ka hə. Acii də ha'ə datənaanwə patənə nŋa sətə ca kadeesəkə ka Əntañfə.” Wata Yoohana a luuvə.

¹⁶ Makə uugi ənji dā bapətisəma ka Yeesu, pii ca gimagi agi ma'inə. Wata səkəntañfə a wunəgi ka ci, ca nee ka Ma'yanə nŋa Əntañfə ca jima aanəkii makə kurəkuta. †

¹⁷ Wata ənjə a fa wabənə dadagyə ca ba, “Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudagi səkəki.”

4

*Təbənə nŋa *Seetanə tə Yeesu
(Mar. 1.12-13; Luka 4.1-13)*

3:2 3.2 4.17; Luka 3.3. 3:3 3.3 Isaa. 40.3. 3:4 3.4 2 Meem. 1.8. * 3:7 3.7 rəhunyninə: 12.34; 23.33; mabətəsəkə: 24.15-25,37-39. 3:9 3.9 Luka 1.54-55; Yooh. 8.39; Rooma 2.28-29; 4.12. 3:10 3.10 7.19. 3:11 3.11 Luka 3.16. 3:12 3.12 Irim. 13.24; Mat. 13.30. 3:15 3.15 5.17; 28.19. † 3:16 3.16 səkəntañfə a wunəgi: Isaa. 63.19; Əzaki. 1.1-3; Yooh. 1.51; Slənə 7.56. 3:17 3.17 Isaa. 42.1; Jab. 2.7; Mat. 12.18; 17.5.

¹ Makə uugi ənji dā bapətisəma ka Yeesu, wata Malaaba Ma'yanə a ngərə tə ci, ca kərəgərə aagi bilinə, kaa Seetanə a təbətə tə ci.

² Makə baa ci ənfwadə pu'unə da uusəra ənfwadə pu'unə yadə zəmə amakii, kə dīi madəfənə tə ci.

³ Wata Seetanə a dzə aabiikii, əjki ci ka ci, "Makə dīi ci *Uuzənə nga Əntanjə nə hə, bawə ka faariitsa təya zə'ugi ka zəma."

⁴ Amma Yeesu a ba ka ci, "Tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Əntaa də zəmə daanəkii mbədənə ənda, amma ka mbədənə nə əndə də taa ngutə wabənə ətə ca shigi da ma Əntanjə.' "

⁵ Ma daba'əkii, Seetanə a ngərə tə ci, ca kərə aa Urusaliima, waatoo malaaba maduunə vəranə, ca kəjəe ka ci ka makidəkidəjanənə nga maduunə kuvə nga Əntanjə,

⁶ əjki ci ka ci, "Makə dīi ci, Uuzənə nga Əntanjə nə hə tanyi, lədəgərə aa panə, acii tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Ka banə nə Əntanjə ka malaa'ikanyinaakii, kaa təya nəhətə tə hə, təya kətsa'utə tə hə də ciinətii, acii ga ha dəgəgi taa sədəku anə faara.' "

⁷ Yeesu a ba ka ci, "Tə'i manaahəkii əsə tuu'ina, 'Ga ha təkə tə Əntanjə Slandanəku.' "

⁸ Wata Seetanə a ənə ka ngərənə tə ci, ca kərə aagyanə magərə giñwə ka şanjə, ca bəarii ka ci hanyinə nga duuniya patə da gənətə asəkəkii,

⁹ ca ba ka ci, "Ma ətsə patə, ka viinə nə nyi ka hə, madə kə gərə'waanə hə ka paslənə tə nyi."

¹⁰ Wata Yeesu a ba ka Seetanə, əjki ci, "Dzəgi gadəvə Seetanə! Tə'i manaahəkii tuu'ina, 'Ka Əntanjə Slandanəku daanəkii gərə'unəku, tə ci daanəkii paslənəku əsə.' "

¹¹ Makə fi Seetanə ha'ə, wata ca bwasee ka Yeesu. Ma daaba'əkii, malaa'ikanyinə a dzə ka tsakənə tə Yeesu.

*'Watəginə nga slənə nga Yeesu anə hanyinə nga Galili
(Mar. 1.14-15; Luka 4.14-15)*

¹² Kə fi Yeesu oo'i, kə kəsəgərə ənji tə Yoohana aa furəshina. Makə fi ci ha'ə, ca madə, ca palə aanə hanyinə nga Galili.

¹³ Paa ci kəjəanə də Nazaratu, amma ca palə aa Kafarənahumə, ca ndzaanə davə. Ma Kafarənahumə, əndə'i vəranə ama uunəvə nga Galili, anə hanyinə nga Zabuloonə da Nafətəlima.

¹⁴ Ma dīi ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə wabi anabi Isaaya ətə bii ci,

¹⁵ "Ma ənjitə agyanə hanyinə nga Zabuloonə da nga Nafətəlima, a rəgwa uunəva, a tanjəgi Urədunə, hanyinə nga məshipətə ənja, waatoo Galili,

¹⁶ agi təkunə nə tii.

Ka neenə nə tii ka bərənə ka şanjə.

Ma ənjitə ndzaanə agi təkunə nga wa, ka bərəginə nə bərənəkii ka tii."

¹⁷ Ndzajanə ka saa'ikii, 'watəgi Yeesu waazanə, ca dzə də banə: "Uneemə ka dā 'waslyakəənə, una baanə ka Əntanjə, acii kədəhə nə ci ka dā nwanjuunaakii."

*'Wanə nga Yeesu tə ənji təəmənə ənfwadə
(Mar. 1.16-20; Luka 5.1-11)*

18 Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə ama uunəvə nga Galili, kə lapaa ci ənji bəra'i, təya təəmə. Ndzəkəŋushi'inə nə tii, waatoo, Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita tii da Andərawəsə ndzəkəŋuci. Ma təya, təəmənə nə slənətii.

19 Yeesu a ba ka tii, "Shoomə atsaki, kaa nya dzəgunə koonə makə sətə ci ənjə a da slənə nga təəmə ənja."

20 Pii wata təya bwasee ka slaadətii, təya palə atsakii.

21 Yeesu a dzə aakəŋwa, ca lapaa tə hara ndzəkəŋushi'inə bəra'i əsə, Yakubu da Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya. Asəkə kumbawalatii nə tii da i dəsənətii Zabadiya, təya hada də slaadətii. Yeesu a 'wa tə tii.

22 Pii wata təya bwasee ka dəsənətii da kumbawala, təya palə atsakii.

Dzəgunənə nga Yeesu da mbədəpaanaakii də ənja

(Luka 6.17-19)

23 Kə wiigi'i Yeesu taa dama patə anə hanyinə nga Galili, ca dzə də dzəgunənə ka ənji asəkə *kuvə də'wanyinə, ca waaza Njunyi Habara agyanə *ŋwanjuunə nga Əntanfə, ca mbədəpaa də taa ŋgutə tsarə nga bwaneanyinə.

24 Kə huwugi habaraakii taa dama patə anə hanyinə nga Siriya. Wata ənjə a kyaara ka ci patənə nga ənjitə da bwaneanyinə kama kama ashitii, waatoo ənji ginaaji, da ənji ma'idə'ida, da mabiiyi ənja. Ca mbədəpaa də tii patə.

25 Dabaala laŋə nyi'u tə ci anə hanyinə nga Galili. Kə shi hara ənji daga anə hanyinə nga Dikapooli* da nga Yahudiya, da asəkə vəranə nga Urusaliima, ha'ə da atanəgi gəərə nga Urədunə, təya nə'u tə ci.

5

Waazanə nga Yeesu anə d'angəra

(Luka 6.20-23)

1 Makə nee Yeesu ka dabaala laŋə, wata ca ndərəgi aanə d'angəra, ca ndzaanə dasə. Lyawarənaakii a əntsahə aabiikii.

2 Ca 'watəgi dzəgunənə ka tii, əŋki ci,

3 "Tə'i barəkaanə ashii ənjitə shii oo'i, tyalakinə nə tii akəŋwacii Əntanfə.

Ma təya, ka tii də ŋwanjuunə nga dagyə.

4 Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ka mabətəsəka, acii ka puutəpaanə nə Əntanfə tə tii.

5 Tə'i barəkaanə ashii ənjitə banee ka nətii akəŋwacii ənja,

acii tii na upaa sətə bii Əntanfə viinə.

6 Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ca moo ka shaŋə tə slənə sətə ci Əntanfə a moo ənjə a slənə.

Acii ma təya, ka viinə nə Əntanfə ka tii baawəda nga da slənəkii makə sətə mwayi tii.

7 Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ca nəhə təgunuunə nga hara ənja. Acii tii maa, ka nəhənə nə Əntanfə təgunuunətii.

8 Tə'i barəkaanə ashii ənjitə d'ii ədzəmətii malaabakii.

Acii kadə nə təya nee ka Əntanfə.

9 Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ca slənə sətə ca kira jamənə aahada ənja.

4:20 4.20-22 8.21-22. 4:23 4.23 9.35; 4.17. * 4:25 4.25 Ma Dikapooli, makə bana, Vəryaninə pu'u. 5:1 5.1-7.29 Luka 6.20-49. 5:1 5.1 4.8; 14.23; 15.29; 17.1; 28.16. 5:3 5.3 Isaa. 57.15; 61.1. 5:4 5.4 Jab. 126.5. 5:5 5.5 Jab. 37.11. 5:7 5.7 18.33; Yak. 2.13. 5:8 5.8 Jab. 24.3-5. 5:9 5.9 Ibər. 12.14.

Acii ka 'wanə nə Əntanfə tə tii manjeevənaakii.

¹⁰ Tə'i barəkaanə ashi ənjitə ci ənjə a cibə də tii putə nga slənə sətə ci Əntanfə a moo.

Acii ka tii də ηwanjuunə nga dagyə.

¹¹ Tə'i barəkaanə ashuunə, mada dzaanii ənji tuunə, ənjə a cibə duunə, ənjə a jaarakə kama kama aashuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi.

¹² Damə maṇushinə ka shaṇə, acii tə'i maduunə shikwa goonə kidə dagyə. Ha'ə makə ətsə nji ənjə a cibə də anabinyinə nga ηjukə.”

*Makə zhatanə da bərənə nə ndzaanə nga ənji nə'unə
(Mar. 9.50; Luka 14.34-35)*

¹³ “Ma una, makə zhatanə nuunə ka patənə nga ənji shiŋkinə. Amma, mada kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeenə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə. Pooshi nafaakii ma'ə, madaamə pukəginə aa panə, ənjə a wiigi anəkii də səda.

¹⁴ “Ma una, unə nə bərənə ka *duuniya. Ma vəraatə ghənyi ənji anə dʌŋgərə, pooshi ka umbənə shaṇə.

¹⁵ Pooshi əndə ca təzəvə gunə ka garəkuwa, ca umbətə də kəṇwa. Amma ka madzəgamə ha dzakəpaanəkii, hatə ca bərə taa dama patə asəkə ya.

¹⁶ Ha'ə makə ətsə əsə, wa bərənə goonə a bərə taa ka wu patə, kaa təya shii nee ka ηnyuni slənə goonə, təya dəla də Dəsənuunə ətə dadagyə.

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə *bariya

¹⁷ “Goonə nəhə noonə makə ma shinaaki, ka uulagi bariya nga Muusa da dzəgunənə nga anabinyinə shi nyi. Aa'a, poosha. Mashimə nyi ka uulaginə. Ma shi nyi, ka mbu'utəginə də dzəgunənətii, kaa ca ndzaa tantanyinə.

¹⁸ Tantanyinə cii kya ba koonə: taa uushi pirihi gi'u, pooshi ka dzəginə agi bariya ca'ə ka saa'itə nə duuniya a uudə, see mada mbu'utəgi Əntanfə də aniyaakii patə.

¹⁹ Acii ha'ə, taa wu bwasee ka nə'u bariya taa ətə palee də uundzuundzuunə maa, ha'ə ca dzəgunə ka ənji kaa təya dā makə naakii əsə, moodəba'a ndzaanəkii agi ηwanjuunə nga dagyə. Amma taa wu patə nə'utə makə sətə bii bariya, ca dzəgunə ka ənji kaa təya nə'utə makə naakii, gawə ndzaanəkii agi ηwanjuunə nga dagyə.

²⁰ Acii wanyinə ca ba koonə: ma slənə goonə ətə ci Əntanfə a moo ənjə a slənə, mada mapaleemə ka slənə nga maliminə da ka nga *Farisanyinə, pooshi unə ka upaa dəməgərənə aagi ηwanjuunə nga dagyə.”

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə bəzə səka

²¹ “Kə fii unə ənjə a ba ka ənji daga ηjukə oo'i: 'Ga ha bələ hiinə. Taa wu bəli əndə, ka kərənə nə ənji tə ci aakəṇwacii gəṇwanə.'

²² Amma, ma nya, wanyinə ca ba koonə: taa wu patə bəzhi səkə aashi əndə nə'unə makə ci, ka kərənə nə ənji tə ci aakəṇwacii gəṇwanə. Taa wu patə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əŋki ci ka ci: madfəəkə ənda, ka kərənə nə ənji tə ci aakəṇwacii madiigərə gayinə. Taa wu patə əsə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əŋki ci ka ci: mazabə ənda nə hə! kə dīi bahə kanə tə ci aagi gunə.

²³ Acii ha'ə, taa ka ha nga dā sataka nə hə ka vii satakaaku ka Əntanfə, mada kə buurətə hə oo'i, kə bəzee hə ka səkə nga ndzəkəṇu,

²⁴ ma dʌnəkwa, bwasee ka satakaaku davə gatə, ha palə, ha dzə ka naranə da ndzəkəṇu zəku'i, taabu'u nii kwa ənə ka vii satakaaku ka Əntanfə.

5:10 5.10 1 Piita 3.14. **5:11 5.11** 10.22; Luka 6.22. **5:12 5.12** 2 Haba. 36.16; Mat. 23.30; Luka 6.23; Slənə 7.52; Ibər. 11.32-38; Yak.5.10. **5:13 5.13** Mar. 9.50. **5:15 5.15** Mar. 4.21; Luka 8.16. **5:16 5.16** Af. 5.8; Fil. 2.15; 1 Piita 2.12. **5:17 5.17** 3.15; 7.12; 22.40; Rooma 3.31. **5:18 5.18-19** Yak. 2.10. **5:21 5.21** Shig. 20.13; Leew. 24.17. **5:22 5.22** 1 Yooh. 3.15. **5:24 5.24** 6.14-15.

²⁵ Madfa kə wulii əndə tə hə akəŋwacii gəŋwanə, aluu hadatəginə da ci pii pii taabu'u mbu'unuunə aakəŋwacii gəŋwanə. Acii madfa kə mbu'yuunə aakəŋwacii gəŋwanə, ka viinə nə ci tə hə aacii əndə la gəŋwanə, əndə la gəŋwanəkii a vii tə hə aacii soojiinə, təya dzə ka pa'əginə tə hə a furəshina.

²⁶ Tantanyinə cii kya ba ka hə: davə ndzaanəku, paa hə ka gimaginə, see madfa ki'igi hə patənə ŋga kwabatə lii ənji ka hə."

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə aləhiinə

²⁷ "Kə fii unə ənjə a ba 'Ga ha aləhiinə'.

²⁸ Amma, ma nya, wanyinə ca ba koonə: taa wu ca tsaamə minə ətə əntaa naakii ŋga mwamwa'inə, kə baa ci də ki ətsə asəkə ədzəməkii.

²⁹ Acii ha'ə, madfa ginəku ŋga ciizəmanə ca kavə tə hə ka da 'waslyakəənə, hurə'yagi, ha kagi. Gədfə əndə'i purəŋanə ŋga shishinəku ətee hə, acii kagərənə tə patənəkii aagi gunə.

³⁰ Madfa ciizəmakū ca kavə tə hə ka da 'waslyakəənə, lagi, ha kagi. Gədfə əndə'i purəŋanə ŋga shishinəku ətee hə, acii kagərənə tə patənəkii aagi gunə."

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə lakəgi minə

(Mat. 19.9; Mar. 10.11-12; Luka 16.18)

³¹ "Agi banə nə ənji daga ŋukə, 'Taa wu lakəgi minaakii, wa ca vii ka ki manaahə ləkələkətə ŋga kaginə də ki.'

³² Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: tadfa wu lakəgi minaakii, madfa əntaa agyanə aləhiinə, kə kavə ci tə ki ka aləhiinə ətsa, madfa kə ŋgire ki əndə'i ŋgura. Ma ŋguretə ŋgire tə ki əsə, kə ali ci hiinə ətsa."

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə jidənə

³³ "Kə fii unə əsə ənjə a ba ka ənji daga ŋukə oo'i, 'Ga ha əbipaa aləkawalaaku. Amma dawə sətə dīi hə aləkawalə akəŋwacii Slandanəku ŋga dfanə'.

³⁴ Amma, ma nyi, wanyinə ca ba koonə, goona 'wa ləmə ŋga Slandanə shanə, una da aləkawala. Goona jidə də dadagyə, acii ci nə dəgələ *ŋwanjuunə ŋga əntanfə.

³⁵ Tadfa də hanyinə əsə, goona jidə, acii ci nə ha ŋga əji sədfəkii. Tadfa də Urusaliima əsə, goona jidə, acii vəranə ŋga əntanfə ətsa. Ci nə maduunə Nwanjwa.

³⁶ Goona jidə taa də nuunə əsə, acii pooshi unə ka mbee ka dəvətə tadfa shiŋkinə rəŋwə ŋga ənduudfa taa əndə dəŋwa.

³⁷ Ma dfanuuna, bamə 'awa' taa 'aa'aa'ə' tanə. Tadfa mi shigi da moonə ma'ə, dācii *Seetanə shigi."

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə ki'itənə

(Luka 6.29-30)

³⁸ "Kə fii unə ənjə a ba ka ənji oo'i, 'Madfa kə jikwagi əndə'i əndə ginə ŋga əndə'i ənda, ginəkii jikwaginə ənji naakii əsə. Madfa kə kurinagi əndə'i əndə linyinə ŋga əndə'i ənda, linyinəkii kurinaginə ənji naakii əsə'.

³⁹ Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: madfa kə bəzee əndə'i əndə ka səkəku, ga ha ki'i naaku. Madfa kə tsagi əndə ka hə meeciinə ka hwahwaaməku ŋga ciizəmanə, zhi'wee ka ci ka hwahwaamə ŋga madzəna əsə.

⁴⁰ Madfa kə kirə əndə tə hə aakəŋwacii gəŋwanə, kaa ca shii ləwutə də kəjeerənaaku, bwasee ka ci, ca ŋgərə baləwaaku əsə.

5:25 5.25-26 Luka 12.58-59. 5:26 5.26 18.34. 5:27 5.27 Shig. 20.14. 5:28 5.28 Ayb. 31.1; 2 Piita 2.14. 5:29 5.29-30 18.8-9; Mar. 9.43-47. 5:31 5.31 Dzək. 24.1; Mat. 19.7; Mar. 10.3-4. 5:32 5.32 19.9; Mar. 10.11-12; 1 Koor. 7.10-11. 5:33 5.33-37 23.16-22; Yak. 5.12. 5:33 5.33 Leew. 19.12; Baan. 30.3. 5:34 5.34-35 Isaa. 66.1; Slənə 7.49. 5:35 5.35 Jab. 48.3. 5:37 5.37 2 Koor. 1.17-19. 5:38 5.38 Shig. 21.24. 5:39 5.39 Rooma 12.17. 5:40 5.40 1 Koor. 6.7; Iber. 10.34.

⁴¹ Madfa kə kavə əndə'i əndə tə hə tyasə ka kərə ka ci əndə'i uushi nga kiloomeeta rəŋwə, kərəwə ka ci nga kiloomeeta bəra'i.

⁴² Madfa kə kədii əndə uushi aciiku, vii ka ci səkii. Madfa kə shi əndə aabiiku ka ndzəma, ndzəmuu ka ci."

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə uudənə tə ənji daawaanə
(Luka 6.27-28,32-36)

⁴³ "Kə fii unə ənjə a ba ka ənji oo'i, 'Uuduu tə əndətə aabiiku, ha kaaree ka ənji daawaanaaku'.

⁴⁴ Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: uudəmə tə ənjitə ca ka koonə daawaanə, una dfa də'wa ka ənjitə ca cibə duunə. *

⁴⁵ Madfa kə dīi unə ha'ə, ka ndzaanə nuunə ka manjeevənə nga Dəsənuunə dadagyə. Acii ma dfatə ci uusəraakii, kaa ca bərə ka bwaya ənji da ŋunyi ənji patə ka ciinə rəŋwə. Ca ndzəmə vənə ka ənjitə ca slənə bwaya sləna da ənjitə ca slənə ŋunyi slənə patə.

⁴⁶ Madfa wata tə ənjitə ca uudə tuunə cuuna uudə tanə, pooshi unə ka upaa shikwa dadagyə. Taa ənji luu tsəkə maa, agi dfanə nə tii ha'ə makə ətsa.

⁴⁷ Madfa wata ka guviinuunə cuuna wabə, pooshi unə slənyi uushi palee ka nga hara ənji, acii taa ənjitə mashiimə tə Əntanfə maa, agi dfanə nə tii ha'ə makə ətsa.

⁴⁸ See a ndzaa unə ka ənjitə yadə idəpaa uushi ashitii, makə sətə dīi Dəsənuunə ətə dadagyə yadə idəpaa uushi ashikii."

6

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə vii sataka

¹ "Ŋgərəmə hankala! Ma una slənə sətə ci Əntanfə a moo, goona dfa kaa ənjə a shii neenə. Madfa ha'ə cuuna dfa, pooshi unə ka upaa shikwa acii Dəsənuunə dadagyə.

² Acii ha'ə, ma ha vii uushi ka əndə kədiinə, ga ha baarəgi paŋgəraŋə kaa ənjə a shii neenə. Acii tə'i hara ənji ca dfa ha'ə makə ətsə asəkə kuvə də'wanyinə da anə rəgwanyinə, kaa ənjə a shii dələnə də tii. Ma təya, də bəra'i asəkətii ci təya kərə ka Əntanfə. Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənjitsa, kə uugi shikwatii, pooshi ma'ə aakəŋwa.

³ Amma, ma ha vii sataka ka əndə kədiinə, vii ka ci ka rəgwatə taa ŋunyi guvaku, pa ca shii.

⁴ Maa kə dīi hə ha'ə, ka ndzaanə nə satakaaku ma'umbəkii. Ma Duu ətə ca nee ka ma'umbə uushi əsə, ci na vii ka hə shikwa."

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə dfa də'wa
(Luka 11.2-4)

⁵ "Ma una dfa də'wa, goona dfa makə nga ənjitə ca kərə ka Əntanfə də bəra'i asəkətii. Acii ma təya, parakə kadeesəkə ka tii nə madətənə ahada ənja, təya dfa də'wa asəkə *kuvə də'wanyinə da ka mətikətikənə nga rəgwa, kaa ənjə a shii neenə ka tii. Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənjitsa, kə uugi shikwatii ha'ə, pooshi ma'ə aakəŋwa.

⁶ Amma, ma ha dfa də'wa, dzəgərə aa kumu, ha pa'aanə makuvə ka naaku na, ha dfa də'wa ka Duu ətə pooshi ənji ka neenə. Ma ca, agi neenə nə ci ka sətə cii kwa dfa ma'umbeekii, ci na vii ka hə shikwa.

⁷ "Ma una dfa də'wa, goona siiyitəgi də wabənə ətə pooshi nafakii, makə sətə ci ənjitə mashiimə tə Əntanfə a dfa. Ma nə tii ka nəhəna, ka fanə nə Əntanfə tə tii putə nga magərə də'watii.

5:43 5.43 Leew. 19.18; Mat. 22.39; Mar. 12.31; Luka 10.27. * **5:44 5.44** Shig. 23.4-5; Rooma 12.20; 1 Piita 2.20-23; də'wa: Luka 6.28; 23.34; Slənə 7.60; Rooma 12.14; 1 Koor. 4.12; 1 Piita 3.9. **5:45 5.45** Af. 5.1. **5:48 5.48** Leew. 19.2. **6:1 6.1** 23.5.

⁸ Goona ɗa makɛ natii. Acii kɛ shii Dɛsɛnuunɛ sɛtɛ cuuna moo kɛdiinɛ, unɛ ma'ɛ makɛdiimɛ acii.

⁹ Wiinɛ makɛ sɛtɛ ɗanuunɛ dɛ'wa:

“Ya'ɛ Dɛsɛniinɛ ɛtɛ dagyɛ,
ɗawɛ ka taa wu patɛ a ɗɛla dɛ lɛmɛku.

¹⁰ Dawɛ ɗwanjuunaaku taa da patɛ.

Wa ɛnjɛ a ɗa sɛtɛ cii kwa moo ganɛ a duuniya
makɛ sɛtɛ ci ɛnjɛ a ɗa gatɛ dagyɛ.

¹¹ Nɗii keenɛ zɛmɛ ɗga ka dɛ uusɛra ɛnshinɛ,

¹² ha tifyagi keenɛ 'waslyakɛɛnɛ geenɛ,
makɛ sɛtɛ ciina tyaafagi ka ɛnji ɗaada keenɛ 'waslyakɛɛnɛ.

¹³ Ga ha kapaa tiinɛ ka rɛgwa pu'unɛ,
amma luupaa tiinɛ acii *Seetanɛ.

[Acii naaku nɛ ɗwanjuunɛ da baawɛɗa da ɗuunuunɛ
ka ca'ɛ ndɛɗwɛ ndɛɗwɛ. *Aamiina.]’

¹⁴ “Maɗa kɛ tifyagyuuunɛ ka ɛnji ɗaada koonɛ 'waslyakɛɛnɛ, ma Dɛsɛnuunɛ ɛtɛ
dadagyɛ, ka tifyaginɛ nɛ ci koonɛ noonɛ 'waslyakɛɛnɛ ɛsɛ.

¹⁵ Amma, maɗa pooshi unɛ tifyagi ka hara ɛnji 'waslyakɛɛnatii, yoo, pooshi
Dɛsɛnuunɛ ka tifyagi koonɛ 'waslyakɛɛnɛ goonɛ ɛsɛ.”

Dzɛgunɛnɛ ɗga Yeesu agyanɛ suumaya

¹⁶ “Ma unɛ agi ɗa suumaya, goona bɛzɛɛ ka ginuunɛ makɛ ɗga ɛnjitɛ ca kɛrɛ ka
ɛntanɗɛ dɛ bɛra'i asɛkɛtii. Ka ɗatɛnɛ nɛ tii dɛ natii nɛ rɛgufiɓɛ, kaa ɛnjɛ a shii
neenɛ oo'i, agi ɗa suumaya nɛ tii. Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ, ma ɛnjitsa, kɛ uugi
shikwatii ha'ɛ, pooshi ma'ɛ aakɛɗwa.

¹⁷ Amma, ma ha ɗa suumaya, yiɓɛgi ginɛku, ha bɛzɛpaa nɛku dɛ maara, ha
hadatɛgi dɛ shiɗkinaaku ɗga'ɛ.

¹⁸ Maa kɛ ɗii hɛ ha'ɛ, pooshi hara ɛnji ka shiinɛ oo'i, agi ɗa suumaya nɛ hɛ,
maɗaamɛ Duu ɛtɛ pooshi ɛnji ka neenɛ. Ma ca, ci ca nee ka ma'umbee uushi, ka
viinɛ nɛ ci ka hɛ shikwa.”

Tsɛkɛ gɛna asii dagyɛ

(Luka 12.33-34)

¹⁹ “Goona dzatɛ dɛ gɛna ka noonɛ nɛ ganɛ a duuniya. Ma a duuniya, ka saaweenɛ
nɛ mɛbɛrɛ da magɛnaza, taa mahiirɛnɛ ɛsɛ, tɛya hɛrɛma.

²⁰ Amma tsɛkɛmɛ gɛna goonɛ gatɛ dagyɛ, hatɛ pooshi mɛbɛrɛ da magɛnaza ka
saaweenɛ, pooshi mahiirɛnɛ ka hɛrɛmanɛ ɛsɛ.

²¹ Acii ma hatɛ ɗii gɛnaaku, ɗawɛ ndzaanɛ nɛku sliɗɛ.”

Ndzaanɛ ɗga ginɛ makɛ garɛkuwa

(Luka 11.34-36)

²² “Ma ginɛ, makɛ garɛkuwa nɛ ci ka shishinɛ. Maɗa jamɛ nɛ ginɛku, agi
maɓɛrɛha nɛ hɛ ɛtsa.

²³ Amma maɗa pooshi ginɛku ndaɗɛ ndaɗɛ, agi tɛkunɛ nɛ hɛ ɛtsa. Acii ha'ɛ, maɗa
ma bɛrɛɛtɛ ashiku, wata tɛkunɛ tanɛ, iitɛ saɗɛ ndzaanɛkii dɛ tɛku tɛkuuna?”

Paslɛnɛ tɛ ɛntanɗɛ taa tɛ gɛna

(Luka 16.13; 12.22-31)

6:8 6.8 6.32; Luka 12.30. **6:9 6.9** ɛzakɛ. 36.23. **6:10 6.10** 4.17; 7.21; 12.50; 18.14; 21.31; 26.39-42; Mar. 3.35;
14.36; Luka 22.42; Yooh. 4.34; 6.38-40; Slɛnɛ 21.14. **6:11 6.11** 6.24-34. **6:12 6.12** 6.15. **6:13 6.13** 10.16-25;
24.3-28; Yak. 1.12-15; Yooh. 17.15; 2 Tees. 3.3; 2 Tim. 4.18. **6:14 6.14-15** 5.24; Luka 6.37; Af. 4.32. **6:15 6.15**
18.35. **6:16 6.16-17** Isaa. 58.5; Mat. 4.2; 9.14-15; 17.21; Mar. 2.18; 9.29; Luka 2.37; 4.2; 5.33; 18.12; Slɛnɛ 13.2-3;
14.23; 2 Koor. 6.5; 11.27. **6:19 6.19** Yak. 5.2-3. **6:20 6.20** 19.21; Mar. 10.21; Luka 12.33.

²⁴ “Pooshi mava ca mbee ka slənətənə ka slanjiinə bəra'i. Ka kaareenə nə ci ka əndə'i əndə, ca uufə tə əndə'i ənda. Ka gadeenə nə ci ka əndə'i əndə, ca ushapaa tə əndə'i ənda. Pooshi rəgwa nga paslənə tə Əntanfə, unə kə kavə nuunə ka alə gəna.

²⁵ “Aciikii, wanyinə ka banə koonə, goona buurə sətə cuuna kavə aa moonə taa sətə cuuna sa koonə gərə də əpinə; taa sətə cuuna umbee də purəkinə əsə, goona buurə. Mapaleemə əpinə ka zəmə də məghərəvənə kwa? Anii mapaleemə shishinə ka kəjeerəna?

²⁶ Tsaaməmə əginyinə: pooshi ratii, paa tii ka slənə cifanə, pooshi dəbwatii əsə. Amma Dəsənuunə ətə dadagyə ca adəvə ka tii. Mapaleemuunə ka əginyinə də məghərəvənə kwa?

²⁷ Wu sanə agyuunə ca mbee ka tsakəvə gərənə nga əpinaakii taa gi'u putə nga buurə uushi'inaakəya?

²⁸ Mi sanə cuuna buurə haala nga kəjeerəna? Tsaaməmə makə sətə ci gudəzənyinə a gərə də bilə: pooshi tii ka slənənə, pooshi tii ka dətə kəjeerənə ka shishinətii əsə.

²⁹ Amma, wanyinə ka banə koonə: taa nwanjwə Sulayimaanu da patənə nga məghərəvənəakii maa, makamə ci dagwa kəjeerənə makə gudəzənyinə də bilə.

³⁰ Kə kavə Əntanfə kəjeerənə ka kuzhinyinə ənə ənshinə una nee, ma doorə, ənjə a ətsagi. Sakwa unə dīi, paa ci agi vii koonə kəjeerənə kwa? Una! Gi'u nə gi'inə goonə tə Əntanfə!

³¹ “Aci ha'ə, goona ənvutə noonə nə də buurə sə nga adənə, taa sə nga sanə, taa kəjeerənə.

³² Aci ma uushi'iitsə patə, ənjitə mashiimə tə Əntanfə ca ka hanjalatii davə. Ma Dəsənuunə ətə dadagyə, kə shii ci oo'i, nga'ə koonə nə patənə nga uushi'iitsa.

³³ Amma, ma nga təkəjwanə, kavəmə nuunə tanə ka nwanjuunə nga Əntanfə, una da patənə nga sətə mwayi ci. Maa kə dīi unə ha'ə, ma hara uushi'iitsə patə ma'ə, ka tsakəənənə nə ci koonə.

³⁴ Aci ha'ə, goona buurə uushi'inə nga doorə. Aci ma doorə, tə'i uushi'inə pamə nga buurənə. Wa mabuurənə nga uusəra rəjwə a ndzaanə anə naakii uura, goona tsəkə aamakii.”

7

Dzəgunənə agyanə lagi gəjwanə agyanə hara ənja (Luka 6.37-38,41-42)

¹ “Goonə lagi gəjwanə agyanə hara ənja, acii ga Əntanfə a lagi gəjwanə agyanuunə noonə əsə.

² Aci ma ca, ka ləginə nə ci agyanuunə makə sətə lagyuunə agyanə hara ənji noonə. Də kəjutə gəlatuunə ka ənja, də ci nə ənjə a gəla koonə noonə əsə.

³ Ka mi sanə cii kwa tsaamə uundzə kada agi ndzəkəjnu, ha bwasee ka rintə agiku naakwa?

⁴ Iitə sanə mbeenəku ka banə ka ndzəkəjnu oo'i: ‘Taku kaa nya ngerəgi ka hə kada agiku’, yoo, wahənə da rintə agiku naakwa?

⁵ Hə əndə kərənə ka Əntanfə də bəra'i! Ma d'anəkwa, ngerəgi rintətsə agiku zəku'i. Ma daba'əkii, ka neenə nə hə tahu tahu bahə ha ngerəgi uundzə kada agi ndzəkəjnu.

⁶ “Goonə vii sətə malaabakii ka ədiinə, acii ga təya ənə ka laakətənə tuunə. Goonə kagi gəna goonə akəjwacii dagəliinə, acii ga təya mama'əgi.”

Kədiimə, aləmə, dzamə makuva
(Luka 11.9-13)

⁷ “Kədiimə, ka viinə nə ənji koonə sətə kədii unə. Aləmə, ka upaanə nuunə sətə alyuunə. Dzamə makuva, ka wunəginə nə ənji koonə makuva.

⁸ Acii taa wu patə kədii, ka viinə nə Əntanjə ka ci. Taa wu patə ali əsə, ka upaanə nə ci səkii. Ka wunəginə nə ənji ka əndətə dzii makuvə əsə.

⁹ Ngutə əndə saŋə ahadoonə ca ɲgərə faara, ca vii ka uuzənaakii maɖa ləguyi ci buroodya?

¹⁰ Anii ka ɲgərənə nə ci rəhunə, ca vii ka ci, maɖa ləguyi ci hərəfina? Pooshi.

¹¹ Taa unə məɲgərəkikinyinə maa, kə shii unə vii ɲunyi uushi'inə ka manjeevənə goonə. Sakwa Dəsənuunə ətə dagyə ɖii, kə palee ci də vii ɲunyi uushi'inə ka ənjitə kədii aciikii.

¹² Ma patənə ɲga sətə cuuna moo ənjə a ɖa koonə, ɖamə ka tii ha'ə. Acii ci nə ginə ɲga *bariya da dzəgunənə ɲga anabinyinə.”

Matya'u rəgwa
(Luka 13.24)

¹³ “ɲgərəmə matya'u rəgwa, accii ma mabwanə rəgwa, aagi gunə ca dzə. ɲgufə nə dzənə davə a rəgwa, laŋə əsə nə ənji dzənə davə a rəgwa.

¹⁴ Amma, ma rəgwa ɲga upaa əpinə, tya'u ka shaŋə, dzawə nə dzənə davə a rəgwa. Ma ənjitə ca nə'u rəgwakii əsə, gi'u nə tii.”

Ənfwə da pawakii
(Luka 6.43-44)

¹⁵ “Nəhəmə noonə nə accii majirakinə ɲga anabinyinə: ma ci təya shi aabii unə, makə sətə ci furətsoofanyinə a geegi ka natii nə makə bagiinə, təya dzəgərə aagitii ka tsəbənə tə tii.

¹⁶ Ka shiinə nuunə tə tii dagi slənatii. Pooshi ənji ka slirəba pawə ɲga papawə a ənfwə dəhə uuɖa. Pooshi ənji ka slirəba pawə ɲga uudəvə a ənfwə kaaya əsə.

¹⁷ Maa ɲunyikii nə ənfwa, ɲunyikii poonəkii. Amma, maɖa bwayakii nə ənfwa, bwayakii poonəkii.

¹⁸ Pooshi ɲunyi ənfwə ka poonə bwayakii. Ha'ə əsə, pooshi bwaya ənfwə ka poonə ɲunyikii.

¹⁹ Taa ɲgutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə ɲunyikii, ka cisləginə nə ənji hisə, ənjə a kəgərə aagi gunə.

²⁰ Də ha'ə, ka shiinə nuunə majirakinə ɲga anabinyinə dagi sətə cii təya slənə.”

Wabənə ɲga Yeesu oo'i, “Mashiimə nyi tuunə”
(Luka 13.25-27)

²¹ “A shii unə, əntaa patənə ɲga ənjitə ca ba ka nyi “Ya'ə Slandana, Slandana' nə upaa dzənə aagi ɲwanjuunə ɲga dagyə, amma see ənjitə ca slənə sətə ci Daadə ətə dagyə a moo təya slənə.

²² Maɖa kə mbu'ya uusəra ɲga ɖa gəɲwanə, ənji laŋə na ba ka nyi: ‘Slandana, Slandana, kə waazii inə wabənə ɲga Əntanjə də ləməku. Də ləməku əsə lyaakagiinə ginaajinyinə laŋə, ina ɖa sə ɲga hurəshishinə laŋə əsə.’

²³ Wata ma nii kya ba ka tii: ‘Paa nyi sha shii tuunə, dzəgimə abiiiki, məza ənja!’ ”

7:7 7.7 Irim. 29.12-14; Mat. 18.19; 21.22; Mar. 11.24; Yooh. 14.13-14; 15.7; 16.24; Yak. 1.5; 1 Yooh. 5.14-15. 7:11 7.11 Yak. 1.17. 7:12 7.12 5.17; Rooma 13.8-10; Gal. 5.14. 7:14 7.14 Slənə 14.22. 7:15 7.15 Dzək. 13.2-4; Mat. 24.11,24; Slənə 20.29; 2 Koor. 11.13-15; 2 Piita 2.1; 1 Yooh. 4.1. 7:16 7.16-18 12.33. 7:16 7.16 Yak. 3.12. 7:17 7.17 Gal. 5.19-23. 7:19 7.19 3.10; Luka 3.9; Yooh. 15.2,6. 7:21 7.21 6.10; 7.24-27; 21.28-31; Rooma 2.13; Yak. 1.22-25; 2.14-26. 7:23 7.23 25.12; 2 Tim. 2.19.

Misaali dɛ ɛnji ghɛnɛ yi bɛra'i
(Luka 6.47-49)

²⁴ “Dɛ ha'ɛ taa wu patɛ fii wabɛɛnaaki, ca nɛ'utɛ, kɛ ndzaa ci makɛ macicirɛ ɛnda ɛtɛ ghɛnyi yaakii anɛ pasla.

²⁵ Kɛ njimɛ vɛna, huyinɛ nɛ tɛhwanyinɛ, ɛgɛnɛ nɛ mɛdɛ dɛ ngeerɛnɛ anɛ yikii. Amma pooshi uulii, acii agyanɛ pasla ghɛnyi ɛnji.

²⁶ Amma taa wu patɛ nɛ ɛndɛ fii wabɛɛnaaki, amma, manɛ'utɛmɛ ci, kɛ ndzaa ci makɛ maba nɛga ɛnda ɛtɛ ghɛnyi yaakii anɛ mandzɛnɛ.

²⁷ Kɛ njimɛ vɛna, huyinɛ nɛ tɛhwanyinɛ, ɛgɛnɛ nɛ mɛdɛ dɛ ngeerɛnɛ anɛ yikii. Wata ghɛbɛ, ca uulagi, ma'inɛ a taasɛnɛ, ca vyavinɛgi dza'ɛ.”

Baawɛda nɛga Yeesu

²⁸ Makɛ uudɛpaa Yeesu baaba uushi'iitsa, ɛnji patɛ, kɛ dɛi ka tii ka sɛ nɛga hurɛshishinɛ ka shanɛ nɛ makɛ sɛtɛ cii kɛya dzɛgunɛ ka tii.

²⁹ Acii dɛ shiinaakii saakii jigunyi ci ka tii, ɛntaa makɛ sɛtɛ ci maliminatii a dzɛgunɛ ka tii.

8

Mbɛdɛpaanɛ nɛga Yeesu dɛ ɛndɛ uyikuzɛna
(Mar. 1.40-45; Luka 5.12-16)

¹ Makɛ jimagɛrɛ Yeesu anɛ dɛngɛra, dabaala a dzɛ dɛ nɛ'unɛ tɛ ci.

² Wata ɛndɛ uyikuzɛnɛ a shi, ca gɛrɛ'waanɛ akɛɛwaciikii, ɛɛki ci ka ci, “Slandana, mada ka luuvɛnɛ nɛ hɛ, ka mbeɛnɛ nɛ hɛ ka mbɛdɛpaanɛ dɛ nyi kaa nya shii ndzaanɛ malaabakii.”

³ Wata Yeesu a tɛdapaa ciinɛkii, ca tɛbɛtɛ tɛ ci, ca ba ka ci, “Awa, kɛ luuvɛ nyi. Mbɛdɛuu.” Pii wata kɛ dzɛgi uyikuzɛnɛtɛ ashɛ ɛndɛta.

⁴ Yeesu a ba ka ci, ɛɛki ci, “Fatɛ nɛga'ɛ, kaa nya ba ka hɛ: Ga ha bapaa ka ɛndɛ sɛtsɛ dɛi shanɛ. Amma, ma dɛanɛkwa, duu aa ha *limanɛ, ha baarii ka ci naaku na, ca tsaamɛtɛ taa iitɛ nɛ hɛ. Ma daba'ɛkii, ha dɛ sataka makɛ sɛtɛ bii Muusa, kaa ɛnji patɛ a shii oo'i, kɛ mbɛ'i hɛ tanyi.”

Mbɛdɛpaanɛ nɛga Yeesu dɛ lawarɛ nɛga gawɛ nɛga soojiinɛ
(Luka 7.1-10)

⁵ Makɛ dzɛgɛrɛ Yeesu aasɛkɛ vɛranɛ nɛga Kafarɛnahumɛ, wata gawɛ nɛga soojiinɛ nɛga ɛnji Rooma a ɛntsahɛ aabiikii, soojatɛ a kɛdɛi tsakɛnɛ tɛ ci,

⁶ ɛɛki ci, “Slandana, tɛ'i lawaraaki gwakɛ asii. Paa ci ka mbee ka wiinɛ acii agɛ dɛnɛ nɛ bwanea tɛ ci lanɛ lanɛ.”

⁷ Yeesu a ba ka ci, “Ka dzɛnɛ nɛ nyi ka mbɛdɛpaanɛ dɛ ci.”

⁸ Wata gawɛ nɛga soojiitɛ a ba ka Yeesu, ɛɛki ci, “Slandana, mambu'umɛ nyi bahɛ dzɛnaaku aa haki aasii. Amma, mada wabi hɛ rɛɛwɛ dyanɛ, ka mbɛdɛnɛ nɛ lawaraaki.

⁹ Ma bii nyi ha'ɛ, acii nyi maa, tɛ'i gayinɛ akɛɛwaciiki, tɛ'i soojiitɛ cii kya dɛ ka tii gawuunɛ ɛsɛ. Ka mbeɛnɛ nɛ nyi ka banɛ ka ɛndɛ'i ɛndɛ: Duu aa hatɛ! wata ca palɛ. Nya ba ka ɛndɛ'i ɛndɛ: Shiwa! ca shi. Nya ba ka mavaaki: Slɛnuu sɛtsɛ ha'ɛ! ca slɛnɛtɛ ha'ɛ.”

¹⁰ Makɛ fii Yeesu wabɛɛtsa, kɛ dɛi ka ci ka sɛ nɛga hurɛshishinɛ. Wata ca ba ka ɛnjitɛ ca nɛ'u tɛ ci, ɛɛki ci, “Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ, taa ahada ɛnji *Isɛrayiila maa, paa nyi sha lapaa ɛndɛtɛ gi'i tɛ nyi makɛ nɛga ɛndɛna.

¹¹ Wanyinè ka banè koonè, tɔ'i hara slikèrənè lanè na ma'ya da tsaanwè i da waka, tɔya dzè ka ndzaanè dasè ka hakii tii da i Ibèrahiima, Isiyaaku da i Yakubu, tɔya zèmè èndzanè ka hakii agi nwanjuunè nga dagyè.

¹² Amma, ma ènjitè dèbèe ka tii nè nwanjuunèkii, ka èjiginè nè ènji tɔ tii aagi tækunè. Davè tuunètii, tɔya tsèbè linyinètii."

¹³ Wata ènki Yeesu ka nwanwè nga soojiita, "Duu saaku aasii. Ma sètè vii hè goonnga, ka ðanè nè ènji ka hè." Wata kè mbè'i lawarè nga soojatè agi saa'ita.

Mbèdèpaanè nga Yeesu dè ènji bwaneè lanè

(Mar. 1.29-34; Luka 4.38-41)

¹⁴ Yoo, Yeesu a dzè aa ha Piita aasii. Ma gi ci, gwakè nè sèrèhu nga Piita minèkii. Kè tsèfègi shishinètè iza'u.

¹⁵ Makè nee ci ka ki ha'è, wata ca tètètè ciinètè. Wata iza'unè nga shishinètè a èpigi. Miitè a madètè, kya gwanè ka ða ka ci zèma.

¹⁶ Ma ètsè kulagèrənè nga uusèra, kè kyaara ènji ka Yeesu ènji ginaaji lanè. Ca lyaakagi ginaajinyinè dè wabènè tanè, ca mbèdèpaa dè hara ènji bwaneè patè.

¹⁷ Ma ðii ha'è, kaa sètè bii *anabi Isaaya a ndzaa ka tantanyinè ètè bii ca, "Ci dè naakii nè ngèrègi ghatè ndzaanè gaamè jamè, ca luupaa taamè acii bwaneanyinè gaamè."

Ènji banè oo'i, ka nè'unè nè tii tɔ Yeesu

(Luka 9.57-62)

¹⁸ Makè nee Yeesu ka lanèngè nga dàbaala abiikii, wata ca ba ka lyawarènaakii, "Tanègyaamè aa tanègi uunèva."

¹⁹ Wata èndè'i malèmè a èntsahètè aabiikii, ca ba ka ci, "Malèma, taa aama gi hè patè ka nè'unè nè nyi tɔ hè."

²⁰ Yeesu a ba ka ci, "Ma gwahyanè, tɔ'i gu'unyinatii. Ha'è nè èginyinè èsè, tɔ'i kuvènyinatii. Amma, ma nyi, *Uuzənè nga ènda, pooshi haaki bahè nga kapaa tanlalaki davè."

²¹ Wata èndè'i èndè nè'unè tɔ ci a ba ka ci, "Slandana, taku kaa nya dzè ka ngèdègi tɔ daadè zèku'i."

²² Yeesu a ba ka ci, "Nyi'wawè tɔ nyi. Wa mamèètè ènjè a ngèèdè mamèètè ènjatii."

Dèdèkənè nga mandalè mèdà

(Mar. 4.35-41; Luka 8.22-25)

²³ Wata Yeesu a ndèrèvè aasèkè kumbawala, lyawarènaakii a ndèrèvè atsakii.

²⁴ Pii wata mandalè mèdè a ndzanè kyanè anè uunèva dè ngeerənè, gi'u mbèrè'i kaa kumbawalè a lipègèrè saakii. Amma, ma Yeesu, ka nnyinè nè ci saakii.

²⁵ Wata lyawarènaakii a èntsahètè aabiikii, tɔya madèe ka ci, ènki tii ka ci, "'Ya'è Slandana, luupaa taamè! Wanaamè ka zanè!'"

²⁶ Wata ca ba ka tii, "Aci mi ngwalyuunè ha'è kwa? Matèkii nè vii goonnga goonè!" Wata ca madètè, ca la nguruunè ka mèdèta da ka ma'iita. Wata shakètè tɔya ènègi, tɔya dèdèkè kyakya'è.

²⁷ Tii patè, kè ðii ka tii ka sè nga hurèshishinè. Tɔya ba ahadatii: "Tsarè nga ngutè èndè ènè kwa? Taa mèdè da uunèvè maa, agi fanè nè tii tɔ ci."

Mbèdèpaanè nga Yeesu dè ènji ginaaji bèra'i

(Mar. 5.1-20; Luka 8.26-39)

²⁸ Yoo, kə mbu'i Yeesu aanə hanyinə nga Gadara atanəgi uunəva. Wata ənji bəra'i a shigi ahada gu'u ənja, ənji ginaaji nə tii. Pooshi ənji ka wiinə davə a rəgwa, acii sə nga ngwalənə nə tii ka shanə. Təya lapaa tə Yeesu,

²⁹ pii wata təya wagi vurənə, əŋki tii, "Ya'ə *Uuzənə nga Əntanəfə, mi cii kwa alə ashiinə kwa? Kə shi hə ka cibənə diinə zəku'i, taabu'u mbu'yanə saa'i kwa?"

³⁰ Ma davə kədəhə gi'u, tə'i gəranə nga dagəliinə ca zəmə.

³¹ Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu, təya ba, "Madə kə lakəgi hə tiinə, bwasee keenə, ina dzəgərə aashi dagəliita."

³² Əŋki Yeesu ka tii, "Paləmə!" Wata təya shigi ashi ənjita, təya palə, təya dzəgərə aashi dagəliita. Patənə nga dagəliinəkii, təya huyi, təya kwaalagərə aagi ma'inə, təya zagi dza'ə.

³³ Wata magəriinə a huyi aasəkə vəranə, təya dzə ka ba patənə nga sətə slənyi da sətə dīi tə ənji ginaajita.

³⁴ Pii wata patənə nga vəranəkii, kə shigi tii ka guŋunə da Yeesu. Makə nee tii ka ci, wata təya kədii aciikii kaa ca madəgi ka tii anə hanyinatii.

9

Mbədəpaanə nga Yeesu də mahurəməsə ənda

(Mar. 2.1-12; Luka 5.17-26)

¹ Wata Yeesu a ndərəvə aasəkə kumbawalə, ca tanəgi uunəva, ca ənə saakii aa hakii aa vərə.

² Hara ənjə a kira ka ci əndə'i mahurəməsə əndə pərəbə asəkə ədzaakii. Makə nee Yeesu ka gi'inatii tə ci, wata ca ba ka mahurəməsə əndəta, "Uuzənaaki, tsakuu də gazhi'waanə! Kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku."

³ Makə fii *maliminə nga bariya ha'ə, wata təya ndzanə wabənə agi hiimatii, təya ba, "Ma əndətsa, kə geegi ci ka naakii nə makə Əntanəfə."

⁴ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya hiima a ədzəmətii patə. Əŋki ci ka tii, "Ka mi də tsarə nga bwaya hiimatə a ədzəmuunə ha'ə kwa?"

⁵ Ngutə palee də ngufənə saŋa? Gəfə banə ka ci oo'i, kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku nii, anii gəfə banə ka ci, maduu, wiiwa?

⁶ Amma takumə kaa nya baarii koonə oo'i, ma nyi Uuzənə nga ənda, tə'i nyi da baawəda nga tifyagi 'waslyakəənə nga ənji ganə a duuniya." Wata Yeesu a ba ka mahurəməsə əndəta, "Madətə, ngəruu ədzaaku, ha palə saaku aasii."

⁷ Əndətə a madətə, ca palə saakii aasii.

⁸ Makə nee ənji ha'ə, kə ngwali tii, wata təya dəla də Əntanəfə putə nga vii tsarə nga baawəfatsə ka ənja.

'Wanə nga Yeesu tə Mata

(Mar. 2.13-17; Luka 5.27-32)

⁹ Yoo, Yeesu a madə, ca palə. Wata ca lapaa tə əndə luu tsəka ətə dīi ləməkii Mata, ci dasə asəkə kuvə nga slənaakii. Əŋki Yeesu ka ci, "Shiwa atsaki." Wata hatsə Mata a madətə, ca nə'u tə ci.

¹⁰ Wata Yeesu a dzə ka zəmənə aa ha Mata aasii. Ma ca zəmə, kə shi hara ənji luu tsəkə lanə da hara ma'waslyakə ənji lanə, təya ndzaa ka hakii tii da i Yeesu da lyawarənaakii ka zəmənə.

¹¹ Neenə nga *Farisanyinə ha'ə, wata təya ləgwa ama *lyawarənə nga Yeesu, əŋki tii, "Mi saŋə dīi ci maləmə goonə a zəmə da ənji luu tsəka da i hara ma'waslyakə ənji əsa?"

¹² Asee, kə fii Yeesu təya ba ha'ə. Wata əŋki ci ka tii, "Pooshi mandandaŋə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea.

¹³ See a shii unə taa mi ci malaaba ləkaləkətə a moo banə zəku'i ətə bii Əntaŋfə tuu'ina, 'Nəhə təgunuunə ŋga ənji mwayi nyi, əntaa dfa ka nyi sataka də daba.' Acii ha'ə, ma shi nyi aasəkə duuniya, ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiiki, əntaa kaa nya 'wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii."

Ləgwanə agyanə suumaya
(Mar. 2.18-22; Luka 5.33-39)

¹⁴ Ma daba'əkii, kə shi *lyawarənə ŋga Yoohana aabii Yeesu, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Ya makə agi dfanə niinə suumaya, inə da i Farisanyinə, mi saŋə dfi pooshi lyawarənaaku ka dfa suumaya?"

¹⁵ Yeesu a ənigi ka tii də wabənə agyanə naakii nə, əŋki ci, "Yaci tə'i guviinə ŋga dagwa madanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, madfa kə gi tii ka luu madanəkəya, ka ndzaanə nə tii də məbəzəsəkə abii dagwa madanə kwa? Pooshi! Amma kadə nə uusəra mbu'ya ətə nə ənjə a ŋgərəgi dagwa madanə abitii, saa'ikii nə təya dfa suumaya.

¹⁶ "Pooshi əndə ka mbakə iirə kəjeerənə də kurakii, acii ka mushataginə nə iirə kəjeerənə saakii, ca bwasee ka kurakii, ca tsakə dfanə bwanə.

¹⁷ "Pooshi əndə əsə ka ciirə kura ma'i inaba aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Madfa kə dfi ha'ə, ka taginə nə mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə ŋga ma'i inaba. Wata inaba a əjagi saakii, mbuurə kuvə'unə a saawagi əsə. Amma aasəkə kura mbuurə kuvə'unə ciirənə ənji kura ma'i inaba, təya ndzaa satii mbərə mbərə."

Uuzənə ŋga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə ŋga Yeesu
(Mar. 5.21-43; Luka 8.40-56)

¹⁸ Ma Yeesu agi wabənə ka ənja, wata əndə'i gawə ŋga *Yahudiinə a shi aabiikii, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, ca ba ka ci, "Kə əntəgi uuzənaaki əndzə'i, amma, shiwa kwadzaanwə, kaa ha dzə ka kavə ciinə agyanətə, kya ənə ka upaa əpinə."

¹⁹ Makə fii Yeesu ha'ə, wata ca madətə, ca nə'u tə ci. Lyawarənaakii a palə atsakii.

²⁰ Ma dava, tə'i əndə'i minə cifəe bwanea ka ki fəzə pu'u aji bəra'i. Uushi'inə nja dfa tə ki. Wata kya əntsahətə daba'ə Yeesu, kya təbətə kəjeerənaakii,

²¹ kya dzə də hiimanə agi haŋkalatə tuu'inə, "Madfa kə təbətə nyi taa wata kəjeerənaakii, ka mbədənə nə nyi."

²² Wata Yeesu a zə'ugi, ca nee ka ki, ca ba ka ki, "Uuzənaaki, tsakuu dfa gazhi'waanə! Kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi." Shiku ha'ə, wata kə mbə'i miita.

²³ Makə mbu'i Yeesu aa ha gawəta, ca dəməgərə aa hakii aasii, ca lapaa ənji tuu wa da ənji laŋə, təya ŋgəərə ma.

²⁴ Wata ca ba, "Dəməgimə patə aa mayi! Acii əntaa əntənə əŋki uundzə rəməətsa, amma ŋunyinə cifə ki." Wata təya ŋusəgi tə ci.

²⁵ Amma, pii makə səbagi ənji tə dabaala aa mayi, wata Yeesu a dəməgərə aabii mantə uuzəta, ca kəsə tə ki ka ciinətə, wata hatsə kya madətə.

²⁶ Kə huwugi habarakii taa dama patə anə hanyinəkii.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də muurəfinə bəra'i

²⁷ Yoo, Yeesu a madə gatə, ca palə. Wata muurəfinə bəra'i a dzə də nə'unə tə ci, təya madəe ka uratii, təya dzə də banə, "Jijinə ŋga *Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!"

9:13 9.13 Hoos. 6.6; Mat. 12.7; Luka 19.10. 9:14 9.14 6.16-17; 11.18-19; Luka 7.33-34. 9:15 9.15 22.2; 25.10; Yooh. 2.1-12; 3.29; Səniinə 19.7. 9:20 9.20 Leew. 15.25-27; Mat. 14.36; Mar. 5.27; 6.56; Luka 6.19; 8.44. 9:22 9.22 8.13; Mar. 5.34; 10.52; Luka 7.50; 8.48; 17.19; 18.42; Slənə 3.16. 9:24 9.24 Yooh. 11.11-13. 9:25 9.25 Mar. 5.41. 9:27 9.27-30 20.29-34.

²⁸ Makə dzəgərə Yeesu aasəkə ya, wata muurəfiitə bəra'i a dzə aabiikii, ca ba ka tii, "Kə gi'yuunə tə nyi oo'i, ka mbeenə nə nyi ka mbədfəpaanə duunə kwa?" Əŋki tii, "Awa, ka mbeenə nə hə, 'ya'ə Slandana."

²⁹ Wata Yeesu a təbətə ginətii, ca ba, "Makə sətə gi'yuunə tə nyi, wa ca dā ha'ə."

³⁰ Ginətii a wunəgi. Ca dzaləpaa tə tii oo'i, ga təya bapaa habarakii taa ka wu.

³¹ Amma, makə pyalə tii satii, təya dzə ka ənsləpaa habarakii anə hanyinəkii patə.

Mbədfəpaanə ŋga Yeesu də kadəguləma

³² Ma ənjitə a palə satii, wata hara ənjə a kira ka Yeesu əndə'i kadəguləma. Ma ca, paa ci ka mbee ka wabənə, acii tə'i ginaaji ashikii

³³ Amma Yeesu a lyakagi ginaajitə anə əndəta, pii wata əndətə a wabə. Kə dīi ka sə ŋga hurəshishinə ka ənji patə, təya ba, "Pooshi uushi sha dīi ha'ə makə ətsa anə hanyinə ŋga *Isərayiila shaŋə."

³⁴ Farisanyinə a ba natii, əŋki tii, "Ŋwanjwə ŋga ginaajinyinə vii ka ci baawəda ŋga lyaakagi də ginaajinyinə."

Nəhənə ŋga Yeesu tə təgunuunə ŋga ənja

³⁵ Yoo, kə giigi Yeesu aasəkə patənə ŋga madiigərə vəranyinə da uuji vəranyinə, ca dzəgunə asəkə *kuvə də'wanyinə, ca waaza Ŋunyi Habara agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə, ca mbədfəpaa də taa ŋgutə tsarə ŋga bwaneanyinə.

³⁶ Makə nee ci ka dabaala, kə nyihə ci təgunuunətii, acii wata shitə nə tii ha'ə, makə bagiinə yadə magəra. Pooshi əndə tsakənə tə tii.

³⁷ Wata ca ba ka lyawarənaakii, əŋki ci, "Laŋə nə slənə cifanə, amma gi'u nə ənji slənəkii.

³⁸ Acii ha'ə, dāmə də'wa ka Slanda ra, kaa ca tsakə sləkeenə ka ənji sləna, təya shi ka slənə cifanə."

10

**Lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i (Mar. 3.13-19; Luka 6.12-26)*

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a 'waa'watə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, ca vii ka tii baawəda ŋga lyaakagi də ginaajinyinə, təya mbədfəpaa də taa ŋgutə tsarə ŋga bwanea əsə.

² Wiinə ləmənyinə ŋga masləkee ənji pu'u aji bəra'i: ŋga 'watəginə ci nə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita tii da ndzəkəŋuci waatoo Andərawəsə; i Yakubu tii da ndzəkəŋuci waatoo Yoohana, manjeevənə ŋga Zabadiya nə tii;

³ Filibusə da Barətalamawusə; Tooma da Mata əndə luu tsəka; Yakubu uuzənə ŋga Haləfa da Tadawusə;

⁴ Simoonə əndə moo dimwaanə ŋga hanyinaakii da Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii ənja.

Sləkeenə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii ka waazanə (Mar. 6.7-13; Luka 9.1-6)

⁵ Ma lyawariitə pu'u aji bəra'i ŋga Yeesu, kə sləkee ci ka tii də banə oo'i, "Goonə dzə aanə hanyinə ŋga harii slikərənə taa aasəkə vəranyinə ŋga *Samariya.

⁶ Amma aa ha ənji *Isərayiila dzənuunə, acii makə maza bagiinə nə tii.

⁷ Dəmə ka waazanə, una ba: 'Kədəhə nə Əntanfə ka dā ŋwanjuunaakii.'

9:29 9.29 8.13. 9:30 9.30 12.16; Mar. 7.36. 9:31 9.31 Mar. 7.36. 9:32 9.32-34 12.22-24. 9:34 9.34 10.25; 12.24,27; Mar. 3.22; Luka 11.15,19. 9:35 9.35 4.23. 9:36 9.36 Baan. 27.17; Əzaki. 34.5; Zak. 10.2; Mat. 14.14; 15.32; Mar. 8.2. 10:2 10.2-4 Yooh. 1.40-44; Slənə 1.13. 10:5 10.5-15 Luka 10.4-12. 10:5 10.5 Luka 10.33. 10:6 10.6 Irim. 50.6; Mat. 15.24; Slənə 13.46. 10:7 10.7 4.17.

⁸ Mbəfəpaamə də ənji bwanea, una madee ka maməətə ənja, una mbəfəpaa də ənji uyikuzəna, una laakəgi ginaajinyinə. Də zabə liwuunə, viimə də zabə əsə.

⁹ Goona dzə da i kwaba a lipoonə.

¹⁰ Goona dzə da i mbuurə, una dzə ka jahaŋgala, goona ŋgərəənə əndə'i kəjeerənə, goona ŋgərəənə əndə'i bibinə, taa zala wiigi'inə, goona ŋgərəvə aacii unə. Acii ma əndə sləna, kə dəbee ənjə a vii ka ci zəmaakii.

¹¹ Madə kə lapaa unə vəranə, dzəgərəmə aasəkəkii, una alə əndətə ca moo luunə tuunə, una ndzaanə gakii, see saa'itə nuuna bwasee ka vəranəkii.

¹² Tada ŋgutə yi gimuunə aa dəvə patə, ma banuunə ŋga təkəŋwanə: 'A ndzaa unə da jamənə.'

¹³ Madə kə liwə slanji yikii tuunə, wa ndzaanə jamə ətə bii unə a ndzaa davə asii. Amma, madə maluumə tii tuunə, yoo, ŋgərəənəmə jamənə goonə.

¹⁴ Madə pooshi ənji liwə tuunə taa fii wabəətə gi a moonə, shigimə sə goonə davə asii taa asəkə vəranəkii, una gwa'agi bərabərə ŋga hakii a səduunə. Ci na baarii oo'i, madamə tii ŋga'ə.

¹⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma uusəra ŋga də gəŋwanə, kadə nə gəŋwanə ŋga ənji vəranəkii a palee ka ŋga ənji *Sadooma da ŋga ənji *Gwamoora də iza'unə."

*Cibətə nə *lyawarənə ŋga Yeesu a sa
(Mar. 13.9-13; Luka 21.12-17)*

¹⁶ "Fatəmə, wanyinə ka sləkeenə koonə makə sətə ci bagiinə a dzəgərə aagi furətsoofanyinə. Aciikii, see a ndzaa unə macicirəkii,* una ndzaa yadə saaweenə ka uushi'inə makə kurəkutiinə.

¹⁷ Nəhəmə noonə na, acii tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya kərə aakəŋwacii gəŋwanə, təya fəslə tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə.

¹⁸ Ka kərənə nə ənji tuunə aakəŋwacii meeminə putə ŋga nə'unə goonə tə nyi. Ka d'anə nə ətsə ha'ə konna shii mbee ka ba Njunyi Habara ka tii da ka ənjitə əntaa Yahudiinə.

¹⁹ Madə kə kirə tii tuunə aakəŋwacii gəŋwanə, goona ənvutə noonə nə ka buurənə agyanə makə sətə nuuna wabə taa sətə nuuna dzə ka banə ka tii. Acii madə kə mbu'i saa'ikii, ka shiinə nuunə sətə nuuna ba.

²⁰ Acii ma sətə nuuna ba, əntaa noonə, amma daccii Ma'yanə ŋga Dəsənuunə na shi. Ci na wabə da moonə.

²¹ "Kadə nə ndzəkəŋunə a ŋgərə tə ndzəkəŋuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka d'anə nə tii ha'ə. Ha'ə d'anə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə.

²² Taa wu patə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə ŋga nə'unə goonə tə nyi. Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.

²³ Madə kə cibee ənji koonə asəkə əndə'i vəranə, huyimə sə goonə ka əndə'i. Acii tantanyinə cii kya ba koonə: pooshi unə ka uudəpaa gəŋutəgi də vəranə ŋga *Isərayiila patə, taabu'u shinaaki, nyi *Uuzənə ŋga Ənda.

²⁴ "Pooshi lawarə ka paleenə ka maləmaakii də məghərəvənə. Ha'ə nə mava əsə, paa ci ka paleenə ka slandanəkii.

10:10 10.10 1 Koor. 9.14; 1 Tim. 5.18. **10:13 10.13** Luka 2.14. **10:14 10.14** Slənə 13.51. **10:15 10.15** 'Wat. 18.20; 19.1-29; Mat. 11.24. * **10:16 10.16** Ma asəkə hara zhi'eenə, tə'i 'macicirəkii makə rəhunə.' Ma ahada ənji Guđe, zhiina palee də cicirənə. **10:16 10.16** Luka 10.3. **10:17 10.17-22** 24.9-14; Mar. 13.9-13; Luka 21.12-19; Yooh. 16.1-4. **10:17 10.17** Slənə 5.40; 2 Koor. 11.24. **10:18 10.18** Slənə 24.1-26. **10:19 10.19-20** Luka 12.11-12. **10:21 10.21** Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53. **10:22 10.22** 5.11; Yooh. 15.18. **10:23 10.23** 16.28; Slənə 8.1. **10:24 10.24-25** Luka 6.40; Yooh. 13.16; 15.20.

²⁵ Kə mbu'i ha'ə kaa lawarə a ndzaa mbərə mbərə tii da maləmaakii. Ha'ə nə mava əsə, ca ndzaa mbərə mbərə tii da slandanəkii. Madə kə 'wii ənji tē slanda yi də Byaləzabulə,[†] ləmətə palee də bwaya bwayaanə 'wanə ənji də ənji yaakii."

Goona ɲɟwalə ənda
(Luka 12.2-7)

²⁶ "Aci ha'ə, goona ɲɟwalə ənja. Taa mi patə nəndə ma'umbeekii, kadə na shigi agyə. Taa mi patə nə sətə pooshi ənji shii, kadə nə ənjə a shii.

²⁷ Ma sənə cii kya ba koonə ka təkutəkunə, bagimə ka macamə ha. Ma sətə bave ənji koonə aa limuunə də matatahinə, baabagimə paɲɟəraɲə paɲɟəraɲə ka ənja.

²⁸ Goona ɲɟwalə acii ənja. Aci wata tə ba shishinə mbeenə nə tii ka bələginə, amma, paa tii ka mbeenə ka bələgi əpinə. Amma ɲɟwaləmə tə Əntaɲfə. Ci nə əndə da baawəda ɲga zamaginə də ba shishinə patə da əpinə agi gunə.

²⁹ Əntaa bəra'i ci ənjə a vii əginyinə ka kwaba rəɲwə kwa? Amma patə da ha'ə, pooshi taa rəɲwə agitii ca əntə, yadə luuvənə ɲga Əntaɲfə Dəsənuunə.

³⁰ Taa shiɲkinə ɲga nuunə maa, mabaanakii patə acii Əntaɲfə.

³¹ Aci ha'ə, goona ɲɟwalə, kə palee unə ka əginyinə patə də məghərəvənə."

Seedanə tə Yeesu
(Luka 12.8-9)

³² "Madə kə bagi əndə paɲɟəraɲə akəɲwacii ənji oo'i, naaki nə ci, nyi maa, ka banə nə nyi paɲɟəraɲə akəɲwacii Daadə dadagyə oo'i, naaki nə ci.

³³ Amma, ma əndətə kaaree ka nyi akəɲwacii ənja, nyi maa, ka kaareenə nə nyi ka ci akəɲwacii Daadə dadagyə."

Kira təkəshinə ɲga Yeesu aagi duuniya
(Luka 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ "Goona nəhə noonə makə jamənə shi nyi ka kiranə aasəkə duuniya. Aa'a, əntaa jamənə kira nyi, panə kira nyi.

³⁵ Ma shi nyi, ka mbəzeenə ka uuji ɲguyirənə da dəsənətii, uuji makinə da məsənətii, madfanə da sərəhwatə əsə.

³⁶ Ənjitə asəkə yi rəɲwə na ndzaanə ka ənji daawaanə ɲga natii na.

³⁷ "Taa wu patə uu'i tə dii tafa tə məci palee ka nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki. Taa wu patə uu'i tə uundzə ɲguraakii taa uncitə minaakii palee ka nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki.

³⁸ Ma əndətə pooshi ɲgire ənfwaakii ɲga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi, mambu'umə ci bahə ndzaanə ka lawaraaki.

³⁹ Tafa wu patə dii gazhi'waanə ɲga luupaa əpinaakii, zamaginə cii kəya zamagi ətsa. Amma, tafa wu patə zamagi də əpinaakii putə ɲga nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci bwatyakii."

Slənə ɲga shikwa
(Mar. 9.41)

⁴⁰ "Taa wu patə liwə tuunə, tə nyi liwə ci ətsa. Taa wu patə liwə tə nyi əsə, tə Əndətə sləkəe ka nyi liwə ci ətsa.

⁴¹ Taa wu patə liwə tə *anabi ɲga Əntaɲfə acii dii ci ka anabi ɲga Əntaɲfə, ka upaanə nə əndəkii shikwa makə sətə ci anabi a upaa. Ha'ə əsə, taa wu patə liwə ɲnyyi ənda acii dii ci ka ɲnyyi ənda, ka upaanə nə ci shikwa makə ɲga ɲnyyi ənda.

[†] 10:25 10.25 Ma Byaləzabulə, əndə'i ləmə ɲga *Seetanə. 10:25 10.25 9.34. 10:26 10.26 Mar. 4.22; Luka 8.17. 10:28 10.28 Ibər. 10.31. 10:30 10.30 Luka 21.18. 10:32 10.32 Səniinə 3.5. 10:33 10.33 Mar. 8.38; Luka 9.26; 2 Tim. 2.12. 10:34 10.34 Luka 2.14. 10:35 10.35-36 Mika 7.6. 10:35 10.35 10.21; 24.10; Mar. 13.12; Luka 21.16. 10:37 10.37 Dzək. 13.7-10; 33.9; Mat. 19.29; Mar. 10.29; Luka 18.29. 10:38 10.38-39 16.24-25; Mar. 8.34-35; Luka 9.23-24; Yooh. 12.25-26. 10:40 10.40 18.5; Mar. 9.37; Luka 9.48; Yooh. 13.20; Gal. 4.14.

⁴² Tantanyinè cii kya ba koonè: taa wu patè ndii ma'inè taa ka moodèba'a agi ènji nè'unè tè nyi acii ðii ci ka lawaraaki, ka upaanè nè ci shikwakii."

11

Wabèné nga Yeesu agyanè Yoohana (Luka 7.18-35)

¹ Makè uudèpaa Yeesu baabagi wabètsè ka lyawarènaakii pu'u aji bèra'i, wata ca madè gatè, ca palè ka dzègunè da waazanè asèkè makèdèhè vèranyinè.

² Ma Yoohana, èndè ða bapètisèma, mapa'èkii nè ci a furèshina. Makè fii ci uushi'iitè ci *Alèmasiihu a ðaada, wata ca slèkee ka hara lyawarènaakii aabiikii.

³ Tèya dzè aabiikii, uu'i tii ka ci, "Ma bii Yoohana kwaa, hè nè èndètè na shi nii, anii a gèreenè èndè'i èndè pama?"

⁴ Yeesu a ba ka tii, "Ènèmè, una dzè ka banè ka Yoohana sèné cuuna fa da sèné cuuna nee.

⁵ Waatoo, agi wuunèné nè ginè nga muurèfinè, agi wiinè nè mahurèmèsè ènja, ènji uyikuzèné èsè, agi mbèèdèné nè tii. Agi wuunèné nè liminè nga kadègulèminè, agi madeenè nè ènji ka mamèètè ènja, agi waazanè nè ènji Njunyi Habara ka maaghiinè èsè.

⁶ Tè'i barèkaanè ashi èndètè pooshi na unee ka nè'unè tè nyi."

⁷ Ma saa'itè *lyawarèné nga Yoohana a palè satii, Yeesu a ndzanè wabèné ka dabaala agyanè Yoohana, ènki ci, "Ya saa'itè gyuunè aabii Yoohana aagi bilina, mi sanè mwayi unè neena? Kuzèné ètè ca ba'agi agi mèdè kwa?"

⁸ Aa mi sanè gyuunè ka caamana? Ka caama èndètè ngii dagwa kèjeerèné kwa? Ma ènjitè ca nga tsarè kèjeerèné ha'è, agi ènji nga njwanjwè nè tii.

⁹ Bamè ka nyi: mi gyuunè ka caamanè kwa? *Anabi gyuunè ka caamanè kwa? Ha'è tanyi, sètè palee ka anabi gyuunè ka caamanè.

¹⁰ Acii ci nè èndètè wabi malaaba lèkalèkatè agyanèkii. Ma bii Èntanjfè:

'Wanyinè ka slèkeenè ka maslèkee èndaaki,

kaa ca ta ka hè kèjwanè,

ca hadatègi ka hè dè rægwa, taabu'u nii kwa dzè.' "

¹¹ Yeesu a tsakè banè, ènki ci, "Tantanyinè cii kya ba koonè: ma Yoohana èndè ða bapètisèma, pooshi ènji sha pwayi èndè ganè a duuniya ètè palee ka ci. Amma, ma èndètè palee dè uundzuundzuunè agi njwanjuunè nga dagyè, kè palee ci ka Yoohana.

¹² 'Watèginè ka zamana nga Yoohana ca'è mbu'ya ka èndzè'i, ha'è nè njwanjuunè nga dagyè agi paka'è dè purètè hanjaliinè. Agi ða gazhi'waanè nga saaweenè nè tii.

¹³ Patèné nga anabiinè da bariya nga Muusa, kè ðii tii anabaakwaanè ha'è mbu'ya zamana nga Yoohana.

¹⁴ Mada nga'è koonè nè luuvèné, ma Yoohana, ci nè *Iliya ètè bii malaaba lèkalèkatè agyanèkii oo'i, ka shinè nè ci.

¹⁵ Ma èndètè da liminè nga fanè, wa ca fa.

¹⁶ "Amma, dè mi sanè mbèrè mbèrètèginèki dè ènji nga zamanana? Makè manjeevèné tèya buurè asèkè luuma nè tii, tèya 'waa'wa hara manjeevèné makè tii,

¹⁷ tèya ba: 'Kè ègiinè koonè uufalèma; pooshi unè ujè. Kè kii inè koonè wanyanè nga wa, amma, matuumuunè.'

11:1 **11.1** 7.28. **11:2** **11.2** 14.3. **11:3** **11.3** Yooh. 1.15,27; 3.31; 11.27. **11:5** **11.5** Isaa. 35.5-6; 26.19; 61.1; Luka 4.18. **11:10** **11.10** Mal. 3.1; Shig. 23.20; Mar. 1.2; Luka 1.76. **11:14** **11.14** 1 Meem. 17.1; Mal. 3.23; Mat. 17.12-13; Mar. 9.13. **11:15** **11.15** 13.9,43; Mar. 4.9,23; 7.16; Luka 8.8; 14.35.

18 Ma bii nyi ha'ə, acii makə shi Yoohana, kə dʒii ci suumaya, paa ci nja sa ma'i inaba. Taa wu patə, kə bii ci: 'Əndə gu'wə nə ci!'

19 Amma makə shi nyi naaki, nyi *Uuzənə ŋga ənda, agi adənə nə nyi zəma, nya sa ma'i inaba. Kə bii ənji ka nyi: 'Tsaaməmə tə əndətsa! Bwan̄kara nə ci, masa ma'i inabi, guva ŋga ənji luu tsəka da hara ma'waslyakə ənji nə ci!' Patə da ha'ə, ma hiima ŋga Əntan̄fə, agi neenə nə ənji ka tantanyinəkii dagi slənaakii."

*Wazənə ŋga Yeesu ka vəranyiitə maviimə goŋga ka ci
(Luka 10.13-15)*

20 Ma vəranyiitə dʒii Yeesu sə ŋga hurəshishinə lan̄ə asəkətii, pooshi tii unee ka dʒa 'waslyakəənə. Wata Yeesu a ndzan̄ə wazənə ka tii.

21 Ca ba, "Kə dʒii anuunə, ənji Koorazinə, kə dʒii anuunə, ənji Batəsayida! Acii maci ma sə ŋga hurəshishiitə dʒaadʒii asəkə vəranyiitə goonə, də Tiira da də Sidoonə dʒii, kadfa kə ŋgaan̄gii tii dəgəjinyinə, təya ndzaanə agi əntədfaka ka baariinə oo'i, kə baa tii ka Əntan̄fə. *

22 Amma, wanyinə ka banə koonə: ma uusəra ŋga dʒa gəŋwanə, kadə nə gəŋwanə goonə a palee ka ŋga ənji Tiira da ŋga ənji Sidoonə də iza'unə.

23 Ya unə, ənji Kafarənahumə, ma nuunə ka banə san̄ə, kadə ndərənə nuunə aadəgyə kwa? Pooshi unə ka ndərənə. Aagi gutə suŋwə kagərə nə ənji tuunə! Acii maci ma sə ŋga hurəshishiitə dʒii ənji koonə, ka ənji *Sadooma dʒii ənji, kadfa ma'ə vərənəkii ca'ə ənshinə.

24 Amma, wanyinə ka banə koonə: ma uusəra ŋga dʒa gəŋwanə, gədfə təgunuunə ŋga ənji hanyinə ŋga Sadooma nə Əntan̄fə a nee acii noonə."

*Dzənə aabii Yeesu ka upaa əpisəka
(Luka 10.21-22)*

25 Ma ka ətə saa'i, wata Yeesu a ba, "'Ya'ə Daada, Slandanə ŋga dadagya da ŋga duuniya, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma sətə hiwee hə acii ənjitə shii uushi'inə da ənji hiima, kə baarəgi hə ka ənji saakii.

26 Ha'ə dʒii, Daadə, acii ha'ə makə ətsə kadeesəkə ka hə."

27 Wata əŋki ci ka ənja, "Patənə ŋga uushi'inə, aaciiki ba'avə Daadə. Pooshi əndə shii tə nyi, madaamə Daadə. Ha'ə əsə nə Daadə, pooshi əndə shii tə ci, madaamə nyi da ənjitə ta'i nyi kaa nya baariigi ka tii tə ci.

28 Shoomə aabiiki, unə ənə zhaarə acii mazəzəkə kərənə, kaa nya vii koonə əpisəka.

29 Luumə dzəgunənaaki, una nə'u dərəpaaki. Acii pu'u nə səkəki. Paa nyi ka ka uushi aa səkəki. Ka upaanə nuunə əpisəka.

30 Acii ma dzəgunənaaki ənə cii kya vii koonə, ŋgufə. Ma kərənə cii kya kaanə koonə əsə, katsatsa'ə."

12

*Ləgwanə agyanə *uusəra ŋga əpisəka
(Mar. 2.23-28; Luka 6.1-5)*

1 Ma ka ətə saa'i, Yeesu a pitəgi da səkərə, waatoo rə ŋga aləkamaara. Ma uusərakii, uusərə ŋga əpisəka. Ma lyawarənaakii, kə dʒii madəfənə tə tii. Wata təya dzə də biiyiinə aləkamaara, təya tsəbə.

11:18 11.18-19 9.14; Mar. 2.18; Luka 5.33. 11:19 11.19 9.10; 11.2. * 11:21 11.21 Tiira da Sidoonə: Isaa. 23.1-16. 11:23 11.23 Isaa. 14.13,15. 11:24 11.24 10.15; Luka 10.12. 11:25 11.25 Isaa. 29.14; 1 Koor. 1.18-29. 11:27 11.27 28.18; Yooh. 1.18; 3.35; 10.15; 13.3; 17.2. 11:28 11.28-30 Isaa. 28.12. 11:29 11.29 Irin. 6.16. 12:1 12.1 Dzək. 23.25-26.

² Makə nee *Farisanyinə ka tii, wata tɔya ba ka Yeesu, “Tsaamuu! Watiitɔ lyawarənaaku ka daada sətə maviimə *bariya rəgwa nga dʌnə uusərə nga əpisəka.”

³ Əŋki Yeesu ka tii, “Pooshi unə janɡii sətə dʌi *Dawuda tii da ənjaakii saa'itə madəfənə a dʌ tə tii kuna?”

⁴ Kə dəməgərə ci aasəkə *yi nga ƏntanƆ, ca ngiragi burooditə dəkəpaa ənji ka ƏntanƆ, tɔya adə da ənjaakii, taa ngahi ma buroodita, pooshi bariya vii ka tii rəgwa nga adənə, madaamə ka limanyinə daanətii.

⁵ Anii pooshi unə janɡii asəkə bariya nga Muusa oo'i, taa ngutə uusərə nga əpisəka patə, ma limanyinə, ha'ə nə tii agi tanəgi bariya nga uusərə nga əpisəka acii agi slənənə nə tii asəkə yi nga ƏntanƆwa? Amma, patə da ha'ə, pooshi 'waslyakəənə ashitii.

⁶ Wanyinə ca ba koonə: tə'i uushi ganə palee ka yi nga ƏntanƆ.

⁷ Kə bii ƏntanƆ asəkə malaaba ləkələkətə oo'i: 'Nəhə təgunuunə nga ənji mwayi nyi, əntaa dʌ ka nyi sataka də daba.' Maci kə shii unə sətə ci wabəətɔ a moo banə, kada pooshi unə nja ba oo'i, tə'i 'waslyakəənə ashi ənjitə pooshi agi dʌ 'waslyakəənə.

⁸ Acii ma nyi *Uuzənə nga ənda, Slanda uusərə nga əpisəkə nə nyi.”

Əndə mantə ciinə

(Mar. 3.1-6; Luka 6.6-11)

⁹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə gatə, ca dzə, ca dəməgərə aasəkə *kuvə də'watii.

¹⁰ Asee, tə'i əndə davə ətə dʌi ciinəkii mantəkii. Hara ənji davə a ləgwa ka Yeesu, əŋki tii, “Ya əna, mada kə mbədəpaa ənji də əndə uusərə əpisəka, kə tanəgi ənji bariya kwa?” Ma bii tii ha'ə, kaa tɔya shii upaa sə nga idəpaanə ashikii.

¹¹ Yeesu a ba ka tii, “Yaci tə'i əndə'i əndə da bagaakii agyuuna, mada kə kulagərə aa gu'u uusərə nga əpisəka, paa ci ka ngiraginə kwa?”

¹² Kə palee əndə ka baga ka shanə. Acii ha'ə, kə vii *bariya rəgwa nga dʌ nga'əənə uusərə nga əpisəka.”

¹³ Wata əŋki Yeesu ka əndətə dʌi ciinəkii mantəkii, “Tədapaa ciinəku.” Wata ca tədapaa, ciinəkii a ənəpaa ndalə makə nga əndə'i.

¹⁴ Makə nee Farisanyinə ha'ə, wata tɔya palə, tɔya dzə ka dʌ mətərəkinə nga bələginə tə Yeesu.

Matadə əndə nga ƏntanƆ

¹⁵ Makə fii Yeesu oo'i, agi dʌnə nə ənji mətərəkinə nga bələginə tə ci, ca palə saakii. Dabaala a dzə də nə'unə tə ci. Ca mbədəpaa də patənə nga ənji bwanea,

¹⁶ ca wazə ka tii, “Goonə bagi taa wu nə nyi.”

¹⁷ Ma bii ci ha'ə, ka mbu'utəginə də sətə wabi anabi Isaaya ətə bii ca:

¹⁸ “Wiitɔ lawaraaki ətə ta'i nyi,

kə uu'i nyi tə ci, ci ca uudəgi səkəki.

Ka sləkeenə nə nyi ka Ma'yanaaki aagyanəkii

kaa ca ba aniyaaki ka patənə nga ənji agi duuniya.

¹⁹ Paa ci na daada mabizhinə da ənja, taa wazənə,

pa ca wabə də ngeerənə ahada ənja,

²⁰ paa ci ka biiyigi uushi'iitə gwaanəgi satii,

paa ci ka bələgi garəkuwatə kədəhə ka əntəginə.

Ka dʌnə nə ci ha'ə, see mada

jaalii goonəganə nga ƏntanƆ agyanə *duuniya.

12:2 12.2 Shig. 20.8-10. **12:3** 12.3-4 1 Sam. 21.2-7; Leew. 24.5-9. **12:5** 12.5 Baan. 28.9-10. **12:7** 12.7 9.13.
12:9 12.9-14 Mar. 2.27-28. **12:11** 12.11-12 Luka 13.15-16; 14.5. **12:14** 12.14 Yooh. 5.16,18. **12:16** 12.16
8.4; 9.30; Mar. 7.36. **12:17** 12.17-21 Isaa. 42.1-4. **12:18** 12.18 3.17.

21 Tə ci nə patənə nga ənji a gi'i."

*Bərapaanə nga ənji tə slənə nga Malaaba Ma'yanə
(Mar. 3.22-30; Luka 11.14-23)*

22 Ma daba'əkii, wata ənjə a kira ka Yeesu əndə'i muurəfa, kadəguləmə nə ci əsə, acii tə'i ginaaji ashikii. Yeesu a mbədəpaa də ci. Ha'ə əndətə a mbee ka wabənə, ca nee ka ha əsə.

23 Dabaala patə a ləgwa, ənki tii, "Matuu maduunə jijinə nga *Dawuda ətsə nii?" Acii kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shanjə nə sətə dīi Yeesu.

24 Makə fii Farisanyinə ətsə ha'ə, təya ba, "Ma ci əndətsə a lyaakagi ginaajinyinə, də baawəda nga *Byaləzabulə, ηwanjwatii."

25 Shiinə nga Yeesu tə sətə ci təya hiima, wata ənki ci ka tii, "Taa ηgutə ηwanjuunə təkəgi bəra'i putə nga mabizhinə, ka əntənə nə ηwanjuunəkii. Ha'ə, taa ηgutə vəranə taa ya ətə təkəgi bəra'i, ka ənslənə nə vəranəkii taa yikii.

26 Madə *Seetanə ca vii baawəda nga lyaakagi sətə ndzaa ka naakii, kə ndzaa ci ətsə kə təkəgi yikii bəra'i, ka ənslənə nə ηwanjuunəkii.

27 Yoo, madə də baawəda nga Byaləzabulə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, aa wu dīi vii ka *lyawarənə goonə natii baawəda nga dənə ha'a? Slənətii na baarii oo'i, ma sətə cuuna hiima, pooshi tahu tahu.

28 Amma, makə dīi ci, də baawəda nga Ma'yanə nga Əntanjə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, yoo, ci baarii oo'i, kə njanə Əntanjə də ηwanjuunə ahadoonə.

29 "Pooshi əndə ca dzəgərə aasii aa ha mandalə əndə, ca fə'yagi uushi'inaakii patə, madaamə ci kə anəgi mandalə əndəkii zəku'i, taabu'u fə'yaginəkii uushi'inə.

30 "Tadə wu nə əndə pooshi liwə tə nyi, əndə daawaanaakii nə ci ətsa. Tadə wu nə əndə pooshi agi tsakənə tə nyi agi tsəkənə əsə, əndə kuzhidəginə nə ci.

31 Acii ha'ə, wanyinə ka banə koonə, tadə ηgutə 'waslyakəənə da bərapaanə tə Əntanjə, ka tifyaginə nə Əntanjə ka ənja. Amma, ma bərapaanə tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanjə ka tifyaginə.

32 Ha'ə əsə, tadə wu bii bwaya uushi aashiki, nyi Uuzənə nga ənda, ka tifyaginə nə Əntanjə tə ci. Amma, tadə wu patə bii bwaya uushi aashi Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanjə ka tifyaginə tə ci əndzə'i ka ca'ə ndənjwə ndənjwə."

*Ənfwə da pawakii
(Luka 6.43-45)*

33 "Yoo, madə ηnyikii nə ənfwa, ηnyikii ndzaanə pookii. Madə bwayakii nə ənfwa, bwayakii ndzaanə pookii əsə. Acii ka pookii shiinə ənji ənfwa.

34 Ya unə rəhunyina, iitə mbeenuunə ka ba ηnyu uushi, wiinə boo bwayakii nuunə kwa? Acii sətə pasə asəkə ədzəmə nga əndə cii kəya ba.

35 Ma ηnyu ənda, ηnyikii ndzaanə slənaakii, acii ηnyikii nə aginaakii. Ma bwaya əndə əsə, bwayakii ndzaanə slənaakii, acii bwaya aginə nə ci.

36 Wanyinə ka banə koonə: ma uusərə nga dfa gəjwanə, taa wu patə, ka baabaginə nə ci patənə nga uushi'iitə pooshi nafakii ətə shi ca wabə.

37 Wabənə goonə nə ənjə a ηgərə ka la koonə də gəjwanə. Wabənə goonə na baarii tuunə taa pooshi 'waslyakəənə ashuunə, taa ka ma'waslyakə ənji nuunə."

*Ləgwa sə nga hurəshishinə ama Yeesu
(Mar. 8.11-12; Luka 11.29-32)*

38 Ma daba'əkii, hara maliminə da hara Farisanyinə a ba ka Yeesu: "Maləma, nga'ə keenə ha dfa sə nga hurəshishinə keena nee."

³⁹ Amma ɛŋki ci ka tii: “Ma ɛnji ɲga zamanana, bwaya ɛnja, ɛnjitɛ pooshi ka nɛ'utɛ bariya ɲga ɔntaɲfɛ nɛ tii. Agi alɛnɛ nɛ tii kaa ɛnjɛ a ɗa ka tii sɛ ɲga hurɛshishinɛ. Amma pooshi sɛ ɲga hurɛshishinɛ ci ɛnjɛ a ɗa ka tii, maɗaamɛ ɛtɛ ɗii ɔntaɲfɛ ɗɛ *anabi Yunana.

⁴⁰ Makɛ sɛtɛ baa Yunana vɛɗɛ makkɛ da uusɛra makkɛ asɛkɛ hɛrɛfinɛ, ha'ɛ nɛ Uuzɛnɛ ɲga ɛndɛ a baanɛ vɛɗɛ makkɛ da uusɛra makkɛ maɲgɛɗɛkii agi hanyinɛ.

⁴¹ Ma uusɛra ɲga ɗa gɛɲwanɛ, kadɛ nɛ ɛnji Niniva a maɗɛ, tɛya vii ma'inɛ ka ɛnji ɲga zamanana, acii makɛ fii tii waazanɛ ɲga Yunana, kɛ baa tii ka ɔntaɲfɛ. Yoo, tɛ'i sɛtɛ palee ka Yunana ganɛ, amma pooshi unɛ baanɛ ka ci.

⁴² Ma uusɛra ɲga ɗa gɛɲwanɛ, kadɛ nɛ miitɛ ɗii ɲwanjuunɛ agyanɛ hanyinɛ ɲga Saba a maɗɛ, kya vii ma'inɛ ka ɛnji ɲga zamanana, acii kɛ ma'ya ki dzadɛ daga anɛ hanyinatɛ, kya shi aabii ɲwanjwɛ Sulayimaanu, kaa kya fa macicirɛ dzɛgunɛnaakii. Yoo, tɛ'i sɛtɛ palee ka Sulayimaanu ganɛ, amma pooshi unɛ agi fa wabɛnaakii.”

Wabɛnɛ ɲga Yeesu agyanɛ ɛnyanɛ ɲga ginaaja
(Luka 11.24-26)

⁴³ “Maɗa kɛ dzɛgi ginaaji ashi ɛnda, ka dzɛnɛ nɛ ci kura'ɛ aagi bilinɛ ka hatɛ pooshi ma'inɛ davɛ ka alɛ ha ɲga ɛpisɛka. Amma paa ci ka upaanɛ.

⁴⁴ Ka banɛ nɛ ci ka naakii na: ‘A ɛnɛ nyi saaki ka hatɛ shigi nyi davɛ.’ Maɗa kɛ ɛnyi ci aa dɛvɛ, ca lapaa hakii gbɛɲɛ, maslaabakii, mahadɛkii ɲga'ɛ ɛsɛ.

⁴⁵ Makɛ nee ci ha'ɛ, wata ca palɛ ka 'waa'wa hara ginaajinyinɛ mɛɗɛfɛ ɛtɛ palee ka ci dɛ mɛzaanɛ. Tɛya shi, tɛya dɛmɛgɛrɛ aashi ɛndɛta, tɛya ndzaanɛ. Wata ndzaanɛ ɲga ɛndɛtɛ a ɗagi tɛgugunɛ palee ka ɲga ɲukɛ. Ha'ɛ ɗii na slɛnɛ dɛ bwaya ɛnji ɲga zamanana.”

I mɛci Yeesu da ndzɛkɛɲushi'inɛkii
(Mar. 3.31-35; Luka 8.19-21)

⁴⁶ Ma Yeesu ma'ɛ agi wabɛnɛ ka ɛnja, wata kɛ mbu'ya mɛci tii da ndzɛkɛɲushi'inɛkii, tɛya kɛɲaanɛ agyɛ, tɛya lɛgwa kaa tɛya wabɛ da Yeesu.

⁴⁷ Wata ɛndɛ'i ɛndɛ a ba ka ci oo'i, “Watiitɛ i muu tii da ndzɛkɛɲushi'inɛku kɛɲɛ kɛɲɛ agyɛ. ɲga'ɛ ka tii nɛ wabɛnɛ da hɛ.”

⁴⁸ ɔŋki Yeesu ka ci, “Wu saɲɛ nɛ yaaya? I wu nɛ ndzɛkɛɲushi'inɛkya?”

⁴⁹ Wata ca shiku tɛ lyawarɛnaakii, ɛŋki ci, “Watiinɛ i yaayi da ndzɛkɛɲushi'inɛki.

⁵⁰ Acii taɗa wu patɛ ca slɛnɛtɛ sɛtɛ ci Daadɛ ɛtɛ dadagyɛ a moo, ci nɛ ndzɛkɛɲunɛki da cikɛɲunɛki da yaayi.”

13

Misaali dɛ ɛndɛ giirɛ slikerɛnɛ
(Mar. 4.1-9; Luka 8.4-8)

¹ Agi uusɛratɛ rɛɲwɛ ha'ɛ, Yeesu a maɗɛ asii, ca palɛ, ca ndzaanɛ ama uunɛvɛ kaa ca dzɛgunɛ ka ɛnja.

² Lanɛ ka shaɲɛ nɛ dabaala abiikii, see dɛ makɛ ndɛrɛvɛ ci aasɛkɛ kumbawalɛ, ca ndzaanɛ asɛkɛkii, ɛnjɛ a kɛɲaanɛ anɛ ndɛra.

³ Kɛ slɛnyi ci dɛ misaalinyinɛ ka baaba ka tii uushi'inɛ lanɛ. ɔŋki ci, “Tɛ'i ɛndɛ gi aasɛkɛ rɛ ka giirɛ slikerɛnɛ.

⁴ Ma ca giirɛ slikerɛnɛkii, tɛ'i harakii kwaalii ahada rɛgwa. ɔginyinɛ a ɗɛmɛtɛ.

⁵ Harakii a kwaala ama pasla hatɛ ɗii hanyinɛ gi'u anɛkii. Slikerɛnɛkii a givagi pii pii, acii wata lyavɛrɛvɛrɛ nɛ hanyinɛ anɛ faara.

⁶ Makɛ cifɛ uusɛra, wata magiva slikerɛnɛkii a naa'ugi saakii, acii pooshi slɛrɛginɛkii tahu tahu bahɛ sha ma'inɛ. Magiva slikerɛnɛkii a huurɛgi saakii.

⁷ Hara slikərənəkii a kwaala aagi dəha. Makə giva slikərənəkii, dəhəkii a pa'aanə ka ci, pooshi rəgwa ɲga gərənə.

⁸ Amma, ma hara slikərənəkii, kə kwaalii tii anə ɲunyi hanyinə, kə vii tii ɲunyi cifanə. Harakii gya'ə gya'ə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii makkə pu'unə makkə pu'unə.”

⁹ Yeesu a uudəpaa, əŋki ci, “Ma əndətə da liminə ɲga fanə, wa ca fa.”

Ka mi də misaali?

(Mar. 4.10-12; Luka 8.9-10)

¹⁰ Wata *lyawarənə ɲga Yeesu a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Ka mi sanə cii kwa dfa misaali, ha wabə ka ənja?”

¹¹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Ma unə, koonə vii Əntaɲfə rəgwa ɲga shii ma'umbee uushi'inə ɲga ɲwanjuunaakii, əntaa ka tii.

¹² Acii, ma əndətə kavə nəkii ka shii uushi'inəkii, ka ci tsakənə nə ənji paaratəginə kaa ca shii dfa nə laɲə aciikii. Amma, ma əndətə dfi naakii shiinə gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii.

¹³ Ci nee unə cii kya wabə ka tii də misaali, acii ka tsaamənə nə tii, amma, paa tii ka neenə, ka kapaanə nə tii liminətii, amma, paa tii ka fanə, paa tii ka paaratəginə əsə.

¹⁴ Tii ca mbu'utəgi də wabəətə wabi Əntaɲfə ka ənji *Isərayiila da ma anabi Isaaya ətə bii ci:

‘Ka fanə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka paaratəginə shaɲə.

Ka tsaamənə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka neenə shaɲə.

¹⁵ Acii ma ədzəmə ɲga ənjitsa, mapa'əkii,
liminətii əsə, manjiikəkii,
təya dzaa'agi ginətii.

Maci madfamə tii ha'ə,
kada kə nee tii də ginətii,
təya fatə də liminətii,
təya paaratəgi də ədzəmətii,
təya zhi'wagi aabiiki əsə,
nya mbədfəpaa də tii.’

¹⁶ Amma, ma unə, tə'i barəkaanə ashuunə, acii agi neenə nə ginuunə, ha'ə agi fanə nə liminuunə əsə.

¹⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə: laɲə nə anabinyinə da ənji ɲga Əntaɲfə mwayi ka shaɲə kaa təya nee ka sənə cuuna nee, amma maneemə tii. Kə mwayi tii fanə tə sənə cuuna fa, amma mafamə tii əsə.”

Dzəgunətənə ɲga Yeesu tə misaali ɲga əndə giirə slikərənə

(Mar. 4.13-20; Luka 8.11-15)

¹⁸ “Fatəmə dfi kaa nya ba koonə sətə ci misaali ɲga əndə giirə slikərənə a moo banə:

¹⁹ madfa kə fii ənji wabənə agyanə *ɲwanjuunə ɲga Əntaɲfə, amma ma-paaratəgimə tii, ka ndzaanə nə tii makə slikəriitə kwaalii ahada rəgwa, *Seetanə a shi, ca dfa məgi wabəətə giirə ənji a ədzəmətii.

²⁰ Ma slikəriitə kwaalii ama pasla, tii nə ənjitə ca fa wabənə ɲga Əntaɲfə, təya luu pii də moodfasəka.

²¹ Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii bahə sə'watə uushi'inə nga uundzə saa'i. Acii ha'ə, mada kə lii ngərə'wə da cibə tə tii putə nga wabənə nga Əntanfə, pii wata təya bwasee.

²² Ma slikeriitə kwaalii aagi dəhə əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanfə, amma putə nga buurə uushi'inə nga *duuniya da uudə gəna, kə saawagi wabənəkii, pooshi nafakii.

²³ Ma slikeriitə kwaalii anə nunyi hanyinə əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanfə, təya paaratəgi nga'ə, təya ndzaanə makə slikerətə ca vii nunyi cifanə, harakii gya'ə gya'ə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə makkə pu'unə makkə pu'unə.”

Misaali də kuzəna

²⁴ Yoo, kə dīi Yeesu ka tii əndə'i misaali əsə də banə, “Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da sətə dīi də əndətə gi ka ləga nunyi slikerənə asəkə raakii.

²⁵ Ma davədə, ətsə taa wu patə ka nunyi nə ci, wata əndə daawaanaakii a dzə ka ləgavə kuzənə aagi aləkamaarakii, ca palə saakii.

²⁶ Makə givagi aləkamaara, kə girə, kə uugi ngərə manjeevənə, wata kuzənə a shigi ha'ə naakii.

²⁷ Ənji slənə nga slanda rə a dzə ka banə ka ci, əjki tii: ‘Slandana, əntaa nunyi slikerənə ləgi ha? Aa dama dīi gyavagi kuzənə agikəya?’

²⁸ Wata ca ba ka tii: ‘Əndə daawaanə dīi ha'ə.’ Ənji slənaakii a ba ka ci: ‘Nga'ə ka hə mada kə giinə ka mbuudəginə kwa?’

²⁹ Amma ca ba ka tii: ‘Aa'aa'ə, bwaseemə, goona dzə ka mbuudəginə, acii mada kə gyuunə ka mbudənə, ka mbudəənənə nuunə da i aləkamaara atsakii.

³⁰ Wa təya gərə patə. Mada kə mbu'ya saa'i nga cifanə, kadə nii kya ba ka ənji slənə cifanə, aa təya mbuudəgi kuzənə zəku'i, təya pukəgərə aagi gunə, taabu'u slənənətii ka nyi cifanə nga raaki, nya pukəgərə aa dəbwə.’ ”

Misaali də manshidəfə slikerənə

(Mar. 4.30-32; Luka 13.18-19)

³¹ Yeesu a da ka tii əndə'i misaali, əjki ci, “Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci makə hi'u iza,* əndə a ngərə, ca ləgapanə gakkii asəkə tsanə.

³² Slikerənəkii palee patə də ənshidəfənə. Amma, mada kə girə, ka dəginə ka dandza ka shanə. Əginyinə a shi, təya da kuvənyinatii davə.”

Misaali də burəjanə

(Luka 13.20-21)

³³ Yeesu a da ka tii əndə'i misaali, əjki ci, “Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci makə burəjanə. Minə a gwazətəgi də kəjwə əjima makkə nga əmpunə. Wata əmpunəkii patə a asləgi divə.”

Da wabənə nga Yeesu də misaali

(Mar. 4.33-34)

³⁴ Ma uushi'iitə patə, kə wabi Yeesu ka dabaala də misaali, pooshi uushi cii kəya ba ka ənji yadə misaalikii.

³⁵ Ma ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə bii anabi oo'i:

“Ka wabənə nə nyi ka tii də misaalinyinə, ka banə nə nyi ka tii sətə nji ma'umbeekii daga ka 'watəginə nga duuniya.”

13:22 13.22 1 Tim. 6.9-10. **13:30 13.30** 3.12; Səniinə 14.14-15. * **13:31 13.31** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Guđe. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə nga Isərayiila wabi ci. **13:31 13.31** 17.20; Luka 17.6. **13:32 13.32** Əzaki. 17.23. **13:33 13.33** 1 Koor. 5.6; Gal. 5.9. **13:34 13.34-35** 13.10-17. **13:35 13.35** Jab. 78.2.

Dzəgunətənə ŋga Yeesu tə misaali də kuzəna

³⁶ Ma daba'əkii, kə bwasee Yeesu ka dabaala, ca dəmögərə aasii. Wata lyawarənaakii a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Batə keenə taa mi ci misaali də kuzənə a səkərə a moo banə."

³⁷ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Ma əndətə ləgii ŋunyi slikerənə, ci nə *Uuzənə ŋga ənda.

³⁸ Ma ra, ci nə duuniya. Ma ŋunyi slikerənə əsə, tii nə ənji ŋga ŋwanjuunə ŋga Əntənfə. Ma kuzəna, tii nə ənji ŋga Seetanə.

³⁹ Ma əndə daawaatə gi ka ləgavə kuzənəta, ci nə Seetanə. Ma saa'i ŋga cifanə, ci nə muudinə ŋga duuniya. Ənji slənə cifanə əsə, tii nə malaa'ikanyinə.

⁴⁰ Makə sətə ci ənjə a dzatəgi də kuzhinyinə, ənjə a kaanə gunə, ha'ə na dfa ka muudinə ŋga duuniya.

⁴¹ Kadə nə Uuzənə ŋga əndə a sləkee ka malaa'ikanyinaakii, kaa təya dzatəgi də ənjitə ca kavə ənji ka dfa 'waslyakəənə da ənjitə ca dfa bwaya uushi'inə, təya fədəgi tə tii agi ŋwanjuunaakii,

⁴² təya əjigərə tə tii aagi gunə. Davə tuunətii, təya tsəbə linyinətii.

⁴³ Ma ənjitə da goonğa ashitii əsə, ka bərənə nə tii makə uusəra agi ŋwanjuunə ŋga Dəsənətii. Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa."

Misaali də manğədə gəna

⁴⁴ "Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da manğədə gəna ətə upaa əndə'i əndə asəkə rə, ci ka ha ŋga uuzanə. Makə upaa ci, ca ənə ka ŋgədəginə davə. Ka moodfasəkə nə ci ka shaŋə. Ca dzə ka dərəmagi də uushi'inaakii patə, ca dərəgi də rəta."

Misaali də lu'ulu'u

⁴⁵ "Ha'ə əsə, ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da əndətə ca alə ŋunyi lu'ulu'u.

⁴⁶ Wata makə upaa ci ŋunyikii, ca dzə ka dərəmagi də uushi'inaakii patə, ca dərəgi də ŋunyi lu'ulu'uta."

Misaali də slaadfa

⁴⁷ "Ha'ə əsə, ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da slaadfa ətə kagərə ənji aagi uunəva, ca kaasha hərəfinə kama kama laŋə.

⁴⁸ Makə nii slaadəkii, ənjə a əlyagi aanə ndəra, ənjə a ndzaanə ka tsəkəgi ŋunyi hərəfinə aasəkə dəva. Bwayakii əsə, ənjə a pukəgi.

⁴⁹ Ha'ə na dfa əsə uusəra ŋga muudinə ŋga duuniya. Kadə nə malaa'ikanyinə a dzə ka tsəkəgi bwaya ənji ahada ŋunyi ənja,

⁵⁰ təya əjigərə tə tii aagi gunə. Davə tuunətii, təya tsəbə linyinətii."

Kura uushi'inə da iirə uushi'inə

⁵¹ Yoo, Yeesu a ləgwa ka tii, əŋki ci, "Kə fii unə uushi'iitsə patə kwa?" Təya ba ka ci, "Awa, kə fii inə."

⁵² Wata ca ba ka tii, "Tadfa wu agi maliminə ndzaa ka lawara agi ŋwanjuunə ŋga dagyə, makə ŋga slanda yi nə ci, ətə ca ŋgiragi kura uushi'inə da iirə uushi'inə asəkə kuvə shigaakii."

*Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu
(Mar. 6.1-6; Luka 4.16-30)*

⁵³ Makə uudəpaa Yeesu baaba misaalinyiitsa, ca madə gatə, ca palə saakii

⁵⁴ aa hakii aa vëra, hatë girë ci davë, ca dzëgunë ka ënji asëkë *kuvë dë'watii. Kë dïi ka tii ka së nga hurëshishinë, tëya ba ahadatii, "Da sanë upaa ëndëtse shiinë ha'a? Da upaa ci baawëda nga dfa së nga hurëshishina?"

⁵⁵ Æntaa uuzënë nga ëndë gwaa'a ënfuginë në ca? Æntaa Mariyaama në mëca? Æntaa i Yakubu da Yusufu da Simoonë da Yahuda në ndzëkënjushi'inëkëya?

⁵⁶ Æntaa ganë ahadaamë në cikënjushi'inëkii pata? Da sanë upaa ëndëtse sëtse ha'a?"

⁵⁷ Wata tëya kaaree ka ci. Yeesu a ba ka tii, "Ma *anabi, taa ka ngutë vëranë gi ci patë, ka upaanë në ci mëghërvënë. Amma ma gakkii dë vëra da ahada ënji yaakii, paa ci ka upaa mëghërvënë."

⁵⁸ Madamë Yeesu së nga hurëshishinë lanë davë putë nga ghatë vii goonjatii.

14

Æntënë nga Yoohana ëndë dfa bapëtisëma

(Mar. 6.14-29; Luka 9.7-9)

¹ Ma ka saa'ita, kë fii *Hirudusë, nwanjwë anë hanyinë nga Galili, habara nga Yeesu.

² Ca ba ka ënji slënaakii, "Ci në Yoohana ëndë dfa bapëtisëma. Kë ma'i ci agi mamëtë ënja. Ci nëe unë upaa ci baawëda nga dfaada së nga hurëshishinë ha'ë."

³ Ma bii ci ha'ë, acii kë shi ca bii ka ënjë a kësë të Yoohana, ënjë a anëgi, ënjë a pa'ëgi a furëshina. Ma dïi ci ha'ë, putë nga Hiroodiya, minë nga ndzëkënjuci, waatoo Filibusë. Ma miita, kë ngërëma Hirudusë të ki kaa kya ndzaa ka minaakii.

⁴ Amma kë bii Yoohana ka ci oo'i, "Madëbeemë ha ngërë të Hiroodiya ka minaaku shanjë."

⁵ Kë mwayi Hirudusë bëlëginë të Yoohana, amma ngwaliikii acii dabaala, acii kë ngirë tii të Yoohana ka anabi.

⁶ Makë zhi'wa kumënë nga uuseratë pwayi ënji të Hirudusë, kë uji uuzënë nga Hiroodiya uncitë minëkii akënjwacii ënja. Ha'ë, kë kadëesëkë ka Hirudusë.

⁷ Ca dfa ka ki alëkawalë dë jidë oo'i, taa mi patë bii ki, ka viinë në ci ka ki.

⁸ Mëci a ba ka ki, wa kya këdii në nga Yoohana. Wata uncitë miitë a ba ka Hirudusë, "Nga'ë ka nyi ha vii ka nyi në nga Yoohana ëndë dfa bapëtisëma ëndzë'i asëkë këjwa."

⁹ Makë fii nwanjwë ha'ë, kë zhimë të ci asëkëkii. Amma putë nga jidëatë ji'i ci da putë nga madiigërë ënjitë 'waa'wa ci, kë bii ci, wa ënjë a vii ka ki sëtë mwayi ki.

¹⁰ Wata ca slëkee ka ënjë a dzë ka lyagi në nga Yoohana a furëshina.

¹¹ Makë lyagi ënji, wata ënjë a kira asëkë këjwa, ënjë a vii ka uncitë miitë, kya luu, kya kërë ka mëci.

¹² Wata lyawarënë nga Yoohana a shi, tëya ngërë waakii, tëya dzë ka ngëfëginë. Ma daba'ëkii, tëya dzë ka banë ka Yeesu të sëtë dïi.

Adëvënë nga Yeesu ka ënji dëbu'u tufë

(Mar. 6.30-44; Luka 9.10-17; Yooh. 6.1-14)

¹³ Makë fii Yeesu habara agyanë Yoohana, ca ndërëvë saakii aasëkë kumbawalë, kaa ca dzë ka ndzaanë daanëkii ka hatë pooshi ënji davë. Amma, makë fii dabaala ha'ë, tëya bwasee ka vëranatii, tëya në'u të ci dë sëdëtii.

¹⁴ Yeesu a jimagërë asëkë kumbawalë aanë ndëra. Makë nëe ci ka dabaala lanë, kë nyihë ci tëgunuunatii. Wata ca mbëdëpaa dë ënji bwaneatii.

15 Ma ətse kaa uusəra a kula, lyawarənaakii a shi aabiikii, ənki tii, “Kə dīi kədəwanə; wiinə agi bilinə naamə ganə. Acii ha'ə, bawə ka ənji, wa təya dzə aasəkə vərənyinə ka dərə zəmə ka natii na.”

16 Wata Yeesu a ba ka tii, “Pooshi bwatya nga dzənatii. Unə nə vii ka tii zəma.”

17 Təya ba ka ci, “Pooshi zəmə acii inə bahə viinə ka tii. Wata buroodi tufə ba'ə hərəfinə bəra'i nəndə acii inə.”

18 Wata ca ba ka tii, “Kiramə ka nyi.”

19 Ca ba ka dabaala, wa təya ndzaanə agyanə kuzəna, ca ngərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madəe ka ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa buroodita, ca vii ka lyawarənaakii, təya vii ka dabaala.

20 Ənji patə a zəmə, təya əburə. Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəkətə tə ətə mbədaanə, dəvə pu'u aji bəra'i.

21 Ma ənjitə agi zəməta, kə mbu'i tii bahə dəbu'u tufə, tsanə nə makinə da manjəevənə.

*Wiinə nga Yeesu anə ma'inə
(Mar. 6.45-52; Yooh. 6.15-21)*

22 Wata Yeesu a ba ka lyawarənaakii, wa təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya takəŋwa ka ci aa tanəgi uunəva, kaa ca ba ka dabaala a palə satii.

23 Ma ənji agi palənə satii, ma ci naakii, wata ca ndərə aa giŋwə, ci daanəkii, kaa ca da də'wa. Kə uugi vədə danə, ci daanəkii nə əndə davə,

24 dzadə ahada uunəvə nə kumbawalə əsə. Dzawə ka kumbawaləkii nə dzənə aakəŋwə ma'ə, acii lanə dərəva nə mədə agi əgyanə dakəŋwacii, ma'inə a dzə də dəgənə ashii kumbawala.

25 Ma ətse ha wurə wurə kaa ca pukə, wata Yeesu a dzə aabii lyawarənaakii də wiinə anə ma'inə.

26 Makə nee lyawarənaakii ka ci ka wiinə anə ma'inə, kə ngwaləgi tii ka shaŋə, ənki tii, “Wiitə bərəhinə!” təya kaala vurənə.

27 Amma pii Yeesu a wabə ka tii, ənki ci, “Baneemə ka moodəfuunə. Nyi əna, goona ngwalə!”

28 Wata Piita a ba ka ci, ənki ci, “Slandana, madə hə ətse tanyi, bawə ka nyi, kaa nya dzə aabiiku anə ma'inə.”

29 Yeesu a ba ka ci, “Shiwa!” Wata Piita a jiməgərə asəkə kumbawala, ca wii anə ma'inə, ca dzə aabii Yeesu.

30 Amma, makə nee ci ka mədə anə ma'inə, ca ngwaləgi. Wata ndzanə lipənə nə ci aagi ma'inə, ca ka vurənə, “Slandana, luupaa tə nya!”

31 Pii wata Yeesu a vii ciinəkii ka ci, ca kəsətə tə ci ka ciinə, ca ba ka ci, “Kə əki gi'inaaku tə nyi. Ma nə hə ka nəhənə, paa nyi ka kavənə tə hə ka wiinə anə ma'inə kwa?”

32 Təya ndərəvə aasəkə kumbawala, wata mədə a dədəkə.

33 Lyawarənaakii a gərə'waanə asəkə kumbawala, təya paslə tə Yeesu, təya ba, “Tantanyinə, *Uuzənə nga Əntanfə nə hə.”

*Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji bwanea də Ginazarətə
(Mar. 6.53-56)*

34 Makə tanəgi tii uunəva, təya mbu'u aanə hanyinə nga Ginazarətə.

35 Ma ənji davə, kə puləgi tii oo'i, Yeesu ətse shi. Wata təya sləkəe taa dama patə anə hanyinəkii, ənjə a kyaara ka ci ənji bwanea patə.

³⁶ Təya kədii aciikii, taa wata kəjeerənaakii, wa ənji bwanea a təbətə. Patənə nga ənjitə təbətə, kə mbə'i tii.

15

Alə'aada nga dzədzəshi'inə

(Mar. 7.1-13)

¹ Kə shi harii *Farisanyinə da maliminə daga də Urusaliima aabii Yeesu, təya ləgwa ka ci, əŋki tii,

² “Ka mi sanə ci lyawarənaaku a tanəgi alə'aada nga dzədzəshi'inaama? Acii ma təya, paa tii agi yibəgi ciinətii taabu'u zəmənətii.”

³ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Ya unə noona, ka mi dee cuuna tanəgi bariya nga Əntanfə putə nga alə'aada goona?”

⁴ Acii kə bii Əntanfə oo'i: “Duunətə tə i duu da muu. Taa wu wabi bwaya uushi aashi dii taa məci, wa ənjə a bələgi tə ci.”

⁵ Amma, ma unə, agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i, ma sətə dəbee əndə a vii ka dii taa məci, maɗa bii ci ka tii: ‘Ma sənə, kə vii nyi ka Əntanfə’, taɗa paa ci duunətə tə tii ma'ə, pooshi haala.

⁶ Də ha'ə bwasee unə ka wabənə nga Əntanfə putə nga alə'aada goonə.

⁷ Unə ənjitə ca nə'u tə Əntanfə də moodəfə bəra'i, asee, tantanyinə nə anabaak-waanə nga Isaaya ətə bii ci anuunə oo'i:

⁸ ‘Ma ənjitsa, amatii ci təya hanətə tə nyi, Amma, ma ədzəmətii, dzadə da nyi ka shaŋə.

⁹ Zabə nə paslənətii tə nyi, accii ma alə'aadanyitə ci təya dzəgunə ka ənja, banə nga əndə shiŋkinə, əntaa banaaki.’ ”

Uushi'iitə ca ajjinətə tə ənda

(Mar. 7.14-23)

¹⁰ Wata Yeesu a 'waa'watə dabaala aabiikii, ca ba ka tii, “Fatəmə, una paaratəgi:

¹¹ Əntaa sətə ca dzəgərə da ma ənda ca ajjinətə tə ci, amma sətə ca shigi da makii ca ajjinətə tə ci.”

¹² Wata lyawarənaakii a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, “Kə shii hə oo'i, ma wabətsə bii hə, kə kulii aasəkə Farisanyinə nii?”

¹³ Ca ba ka tii, əŋki ci, “Taɗa ŋgutə slikərənə giva patə, maɗa əntaa Daadə ətə dadagyə ləgii, ka mbudəginə nə ənji.

¹⁴ Bwaseemə ka tii, goona buurə tə tii, muurəfinə ca kərə tə harakii. Maɗa muurəfə ca kərə tə muurəfə makə ci, tii kyakya'ə ca kwaanagərə aa gu'u.”

¹⁵ Amma əŋki Piita ka ci, “Bawə keenə taɗa mi ci misaalitsə a moo banə.”

¹⁶ Ca ba ka tii, “Ma'ə unə yadə paaratəgi də uushi makə nga ənjitsə kwa?”

¹⁷ Asee, ma'ə unə mapaatəgimə. Taɗa mi patə dzəgərə da ma ənda, ka dzəgərənə kura'ə aasəkə, ca gimagi.

¹⁸ Amma, ma sətə ca shigi da ma ənda, a ədzəmə ca shigi. Ci ca ajjinətə ənda.

¹⁹ Acii a ədzəmə nə əndə ka buurətə bwaya uushi'inə ca kavə tə ci ka bələ ənda, ca aləhiinə, ca ɗa badawaanə, ca hərə, ca jirakə, ca wabə bwaya uushi'inə aashi ənda.

²⁰ Wiitə tsarə nga uushi'iitə ca ajjinətə ənda. Amma, ma adənə yadə yibəgi ciinə, pooshi ka ajjinətə ənda.”

*Gi'inə nga məshipətə minə tə Yeesu
(Mar. 7.24-30)*

²¹ Wata Yeesu a madə gatə, ca palə aanə hanyinə nga Tiira da nga Sidoonə.

²² Ma anə hanyinəkii, tə'i əndə'i mitə Kana'ana. Wata kya shi də tuunə, əŋki ki, "Ya'ə Slandana, jijinə nga *Dawuda, nəhuu təgunuunaakya! Tə'i uuzənaaki, uncitə minəkii da i ginaaji ashitə. Lya'ə lya'ə nə ki ka shaŋə."

²³ Amma, majikəmə Yeesu ka ki tadda rəŋwə də makii. Wata lyawarənaakii a əntsahə aabiikii, təya kədii aciikii, əŋki tii, "Bawə ka ki, wa kya dzə satə, acii agi shinə nə ki də nə'unə taamə də wazənə laŋə."

²⁴ Yeesu a jikəvə, əŋki ci, "Ma sləkee əŋji ka nyi, wata ka əŋji *Isərayiila tanə, acii makə maza bagiinə nə tii."

²⁵ Amma miitə a shi, kya gərə'waanə atsaə sədə Yeesu, əŋki ki, "Ya'ə Slandana, tsakuu tə nyi."

²⁶ Yeesu a ba, "Pooshi nga'ə nə ŋgərətə zəmə nga manjeevənə, əŋjə a kagi ka ədiinə."

²⁷ Əŋki miitə, "Ha'ə tanyi, 'ya'ə Daadə, amma taa ədiinə əsə, agi adənə nə tii murəmurinə nga zəmətə ca kwaalagii acii slanjiinətii."

²⁸ Yeesu a ba ka ki, "Mina, laŋə nə gi'inaaku tə nyi. Ma sətə cii kwa uudə, ka dənə nə əŋji ka hə." Wata kə mbə'i uuzənətə ka saa'ita.

Mbədəpaanə nga Yeesu də əŋji bwanea laŋə

²⁹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə davə, ca dzə də palənə ama uunəvə nga Galili, ca ndərəgi aanə dāŋgərə, ca ndzaa dasə davə.

³⁰ Əŋji bəzəkii a dzə aabiikii, təya kərə əŋji bwaneanyinə kama kama, mabiiyi əŋja, mahurəməsə əŋja, muurəfina i kadəguləmina da hara əŋji bwaneanyinə laŋə. Təya banee ka tii akəŋwaciikii. Ca mbədəpaa də tii.

³¹ Makə nee əŋji kadəguləmə a wabə, mabiiyi əŋji əsə, kə ənyi ilənyinatii ka guuŋunə, mahurəməsə əŋji əsə, watiinə ka wiinə, muurəfinə əsə, watiinə ka neenə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shaŋə. Wata təya dūunətə tə Əntanfə nga əŋji *Isərayiila.

*Adəvənə nga Yeesu ka əŋji dəbu'u ənfwadə
(Mar. 8.1-10)*

³² Wata Yeesu a 'waa'watə tə lyawarənaakii aabiikii, ca ba ka tii, "Agi nəhənə nə nyi təgunuunə nga əŋjitsa, acii baanə makkə nə tii abiiki ənshinə, pooshi tii da sə nga kavənə aa matii. Pa nya moo təya palə də madəfənə, acii ga madəfənəkii a mbee ka tii a rəgwa."

³³ Wata lyawarənaakii a ba ka ci, "Ya əna, da upaanaamə zəmə bahə zəməvənə ka əŋjitsə laŋə ha'ə ganə agi bilina?"

³⁴ Yeesu a ləgwa a matii, "Buroodi moonə nəndə acii una?" Təya ba ka ci, "Buroodi mədəfə da uuji hərəfinə."

³⁵ Wata ca ba ka dabaala, kaa təya ndzaanə patə.

³⁶ Ca ŋgərə burooditə mədəfə da hərəfiita, ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii, təya təkəpaa ka əŋja.

³⁷ Patənətii, təya zəmə, təya əburə. Lyawarənaakii a tsəkətə ətə mbədaanə, dəvə mədəfə.

³⁸ Ma əŋjitə agi zəmətə, dəbu'u ənfwadə, tsəŋə nə makinə da manjeevənə.

³⁹ Wata ca ba ka dabaala, kaa təya palə satii. Ma daba'əkii, ca ndərəvə aasəkə kumbawala, ca palə aanə hanyinə nga Magadanə.*

15:22 15.22 20.30-31. 15:24 15.24 10.6; Rooma 15.8. 15:28 15.28 8.13. 15:29 15.29 5.1. 15:32 15.32-39 14.13-21. 15:32 15.32 9.36. * 15:39 15.39 Magadanə: uushi rəŋwə da Magədala. Mitə vərənə nga Magədala nji Mariyaama Magədalina.

16

Ləgwa sə nga hurəshishinə ama Yeesu (Mar. 8.11-13; Luka 12.54-56)

¹ Yoo, kə shi hara *Farisanyinə da *Sadukinyinə aabii Yeesu, kaa təya təkə tə ci. Təya ba ka ci, kaa ca dfa ka tii sə nga hurəshishinə ətə ca baarii oo'i, tə'i ci da baawəda nga Əntanƒə.

² Əŋki Yeesu ka tii, "Ma uusəra a kula, maɗa dizə nə səkəntanƒə, agi banə nuunə: 'Pooshi ha ka tsəfənə doorə.'

³ Ma tsədakə əsə, maɗa tsaaməgyuunə aagi əntanƒə, una nee dizə təku təku nə ha, agi banə nuunə: 'Ka ndzəmənə nə vənə ənshinə.' Maɗa tsaaməgyuunə aagi əntanƒə, ka mbeenə nuunə ka batənə taa iitə nə ha a ndzaanə. Amma, pooshi unə ka mbee ka paaratəgi də ndzaanə nga zamanana.

⁴ Ma ənji nga zamanana, bwaya ənja, ənjitə pooshi ka nə'utə bariya nga Əntanƒə nə tii. Agi alənə nə tii kaa ənjə a dfa ka tii sə nga hurəshishinə. Amma, pooshi sə nga hurəshishinə ci ənjə a dfa ka tii, maɗaamə ətə dɗii Əntanƒə də anabi Yunana." Makə wabi ci ha'ə, wata ca palə saakii.

*Burəjanə nga *Farisanyinə da nga *Sadukinyinə (Mar. 8.14-21)*

⁵ Ma təya dzə də tanjənə asəkə kumbawala, wata lyawarənaakii a buurətə oo'i, kə zaanə ka tii nə ngərənənə buroodi.

⁶ Yeesu a ba ka tii, "Nəhəmə noonə na acii burəjanə nga Farisanyinə da nga Sadukinyinə."

⁷ Makə fii tii ha'ə, təya gwanjə ka wabənə ahadatii, əŋki tii, "Ma bii ci ha'ə, ətə pooshi amə ngiraanə buroodi."

⁸ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya ba. Wata əŋki ci ka tii, "Ya una, kə əki gi'inə goonə tə nyi. Ka mi cuuna wabə agyanə ghatə buroodya?"

⁹ Ca'ə əndzə'i, ma'ə unə mapaaratəgimə kuna? Kə zaanə koonə nə burooditə tufə ətə agi ənji dəbu'u tufə kwa? Dəvə moonə tsəkətəuunə tə ətə mbədaana?

¹⁰ Aa ya burooditə mədəfə əsa, ətə agi ənji dəbu'u ənfwada? Dəvə moonə tsəkətəuunə tə ətə mbədaana?

¹¹ Iitə təkuree unə ka paaratəginə oo'i, ma cii kya wabə koonə əna, əntaa agyanə buroodi. Nəhəmə noonə na acii burəjanə nga Farisanyinə da nga Sadukinyinə."

¹² Wata təya paaratəgi oo'i, əntaa banə bii ci ka tii oo'i, wa təya nəhə natii nə acii burəjaatə ci ənjə a dfa də buroodi. Amma, wa təya nəhə natii nə acii dzəgunənə nga Farisanyinə da nga Sadukinyinə.

*Banə nga Piita oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntanƒə (Mar. 8.27-30; Luka 9.18-21)*

¹³ Yoo, kə gi Yeesu aanə hanyinə ətə kədəhə da vəranə nga Kayisariya Filipi. Makə gi ci, kə ləguyi ci ama lyawarənaakii, əŋki ci, "Ya nyi *Uuzənə nga ənda, wu sanjə nə nyi ci ənjə a ba?"

¹⁴ Əŋki tii, "Agi banə nə hara ənji, hə nə Yoohana əndə dfa bapətisəma. Əŋki hara ənji, hə nə anabi *Iliya. Hara ənji əsə, əŋki tii, hə nə Irimiya taa əndə'i anabi nga ŋukə."

¹⁵ Yeesu a ba ka tii, "Ya unə noona? Wu nə nyi cuuna ba?"

¹⁶ Simoonə Piita a jikəvə, əŋki ci, "Hə nə Matadəkii,* Uuzənə nga Əntanƒə Əndə vii əpinə."

16:1 16.1-4 12.38-39; Luka 11.16,29-30. 16:1 16.1 Yooh. 6.30. 16:6 16.6 Luka 12.1. 16:7 16.7-9 Mar. 6.52. 16:8 16.8 14.31. 16:9 16.9 14.20. 16:10 16.10 15.37. 16:14 16.14 14.2; 17.10-13; Mat. 21.11. * 16:16 16.16 Waatoo, Aləmasiihu. 16:16 16.16 14.33; Yooh. 1.49; 11.27.

¹⁷ Yeesu a ba ka ci, “Əndə barəkaanə nə hə, Simoonə, uuzənə nga Yunana. Acii əntaa əndə shiŋkinə baarəgi ətsə ka hə, amma Daadə ətə dadagyə baarəgi ka hə.

¹⁸ Wanyinə ka banə ka hə əsə: hə nə Piita, makə banə pasla. Anə paslanə nii kya mbukya Ikəliisiyaaki. Taa wa, pooshi na palee ka ngeerənə nga Ikəliisiyakii.

¹⁹ Ka viinə nə nyi ka hə lakila nga makuvə nga nwanjuunə nga dagyə. Taa mi patə anətə hə ganə a duuniya, ma'anəkii gatə dagyə. Ha'ə əsə, taa mi patə pərəgi hə ganə a duuniya, mapərəkii gatə dagyə.”

²⁰ Wata Yeesu a da ka lyawarənaakii bariya də ngeerənə tuu'inə, “Goonə ba ka taa wu oo'i, nyi nə *Matadəkii nga Əntanfə.”

*Wabənə nga Yeesu agyanə tsarə nga əntətə nii kəya əntə
(Mar. 8.31-9.1; Luka 9.22-27)*

²¹ Daga ka saa'ikii 'watəgi Yeesu dzəgunətənə ka lyawarənaakii oo'i, tyasə see a dzə ci aa Urusaliima. Ma dava, ka sanə nə ci cibənyinə lanə acii gayinə da madiigərə limanyinə da maliminə, ənjə a bələgi tə ci. Ma ka makkənə nga uusəra, ca madətə agi maməətə ənja.

²² Makə fii Piita ha'ə, wata ca kəsəgi tə ci aatəngala, ca wazə ka ci, əŋki ci, “Wa Əntanfə a dzagi ətsa, Slandana, pooshi ətsə ka d'anə shaŋə!”

²³ Amma Yeesu a zə'wugi aabii Piita, əŋki ci ka ci, “Dzəgi abiiki, *Seetanə! Hərəmbədə nə hə ka nyi. Acii ma hiimatsaaku, nga əndə shiŋkinə, əntaa nga Əntanfə.”

²⁴ Wata Yeesu a ba ka lyawarənaakii, əŋki ci, “Taa wu patə ca moo nə'unə tə nyi, tyasə see a kaaree ci ka naakii nə, ca nğərə ənfwə nga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi.

²⁵ Tada wu patə ca da gazhi'waanə nga gərətə əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma tada wu patə ətee ka əpinaakii putə nga nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci bwatyakii.

²⁶ Mi sanə nə bwatya nga upaa patənə nga uushi'inə asəkə duuniya, amma əndə ətee ka əpinaakəya? Pooshi bwatyakii. Mada kə zii əpinə nga ənda, pooshi uushi cii kəya vii kaa ca ənə ka upaa də əpinəkii.

²⁷ Acii kədəhə nə Uuzənə nga əndə ka shinə tii da malaa'ikanyinaakii agi məghərəvənə nga Dii, ca vii shikwa taa ka wu makə sətə slənyi ənda.

²⁸ Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i hara ənji ganə ahadaamə na nee də ginətii, tii ma'ə maməətəmə, ka shinə nga Uuzənə nga ənda, kaa ca ndzaa ka nwanjwa.”

17

*Məghərəvənə nga Yeesu
(Mar. 9.2-13; Luka 9.28-36)*

¹ Ma daba'ə baanə kuwa, Yeesu a nğərə tə Piita da i Yakubu tii da ndzəkəŋuci, waatoo Yoohana, ca kərə tə tii aanə magərə giŋwa, wata tii ha'ə.

² Ma təya nee, wata ca zə'wə akəŋwaciitii, bərənə nə kəŋwaciinəkii makə uusəra. Ha'ə nə kəjeerənaakii əsə, ca daŋi tyaslyaslyə makə əmputə kəbənə.

³ Wata ma təya nee, watiitə i Muusa da anabi *Iliya, təya wabəshi da Yeesu.

⁴ Wata Piita a ba ka Yeesu, “Slandana, nga'ə dii makə ganə niinə. Maa nga'ə ka hə, ka ratənə nə nyi koonə tsakabanyinə makkə ganə. Naaku rəŋwə, nga Muusa rəŋwə, nga Iliya rəŋwə.”

16:18 16.18 Luka 22.32; Yooh. 1.42; 21.15-17; Af. 2.20. **16:19 16.19** Luka 11.52; Mat. 18.18; Yooh. 21.15-17.
16:20 16.20 17.9. **16:21 16.21** 17.22-23; 20.17-19; 26.2. **16:27 16.27** Jab. 62.13; Ayb. 34.11; Mat. 7.23-27;
13.41; 25.31-46; Luka 13.27; Yooh. 5.29; Rooma 2.6; 1 Koor. 3.13-15; 1 Piita 1.17; 2 Tim. 4.14; Səniinə 22.12. **16:28**
16.28 10.23; 24.34; Mar. 9.1; 13.30; Luka 9.27; 21.32. **17:1 17.1** 5.1. **17:2 17.2-8** 2 Piita 1.16-18; Səniinə 1.16.

⁵ Ma ci ma'ə agi wabənə ha'ə, wata məzhidəkwatyaminə ətə ca bərə a zadəgi daganətii. Ma təya fa, ɛndə a wabə agi məzhidəkwatyaminəkii, ca ba, “Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudəgi səkəki. Famə tə ci.”

⁶ Makə fii lyawarənaakii ha'ə, wata ɲgwalənə a dfa tə tii ka shaɲə, təya kwaalagi aa panə aanə kəɲwaciinətii.

⁷ Wata Yeesu a əntsahə aabiitii, ca təbətə tə tii, ca ba, “Madətəmə, goona ɲgwələ.”

⁸ Makə madfee tii ka ginətii, maneemə tii taa ka wu ma'ə, madaamə Yeesu.

⁹ Ma təya dzə də jimanə satii a giɲwa, kə bii Yeesu ka tii, “Goona ba taa ka wu tə sətə nee unə. See daba'ə madənaaki agi maməətə əɲja, nyi *Uuzənə ɲga ɛnda.”

¹⁰ Lyawarənaakii a ləgwa ka ci, əɲki tii, “Aa mi dʒii ci maliminə a ba oo'i, Iliya na takəɲwa shinə ka Aləmasiihu?”

¹¹ Yeesu a ba ka tii, “Weewee ha'ə makə ətsa, Iliya na shi zəku'i ka hadatəgi də patənə ɲga uushi'inə.

¹² Amma, wanyinə ka banə koonə: kə uugi Iliya shinə. Mashiiimə əɲji tə ci, təya cibə də ci makə sətə kadeesəkə ka tii. Ha'ə makə ətsə, kədəhə nə təya cibə də Uuzənə ɲga ɛndə əsə.”

¹³ Wata lyawarənaakii a paaratəgi oo'i, ma Iliyatə cii kəya wabə agyanəkii, ci nə Yoohana ɛndə dfa bapətisəma.

Mbədəpaanə ɲga Yeesu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci

(Mar. 9.14-29; Luka 9.37-43a)

¹⁴ Ənyanatii aabii dabaala, wata ɛndə'i ɛndə a shi, ca gərə'waanə akəɲwacii Yeesu,

¹⁵ ca ba, “Slandana, nəhuu təgunuunə ɲga uuzənaaki. Tə'i ma'idə'ida ashikii, agi danə tə ci ka shaɲə. Ka ɛndə'i ha, ca kulagərə aagi gunə, ka ɛndə'i ha, aagi ma'inə.

¹⁶ Kə kira nyi tə ci ka lyawarənaaku, amma kə təkuree tii ka mbədəpaanə də ci.”

¹⁷ Əɲki Yeesu, “Ya'əmə, unə əɲji ɲga zamanana, pooshi unə gi'i tə Əntaɲfə, bwaya əɲja. Ca'ə guci nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kiramə ka nyi uuzənəkii dʒii!”

¹⁸ Makə kira əɲji, Yeesu a wazə ka ginaajikii, wata ginaajikii a shigi ashi uuzəta. Pii wata kə mbə'i uuzəta.

¹⁹ Ma daba'əkii lyawarənaakii a əntsahətə aabii Yeesu daanətii, təya ləgwa ka ci, “Mi saɲə dʒii təkuree inə ka lyaakagi tə ginaajitsa?”

²⁰ Yeesu a ba ka tii, əɲki ci, “Putə ɲga gi'uunə ɲga gi'inə goonə tə nyi. Tantanyinə cii kya ba koonə, maci kə mbu'i gi'inə goonə tə nyi taa wata makə hi'u iza,* [

²¹ 1Amma, ma tsarə ɲga ginaajitsa, see də də'wa da suumaya mbeenə əɲji ka lyaakaginə.”] kadfa ka banə nuunə ka giɲuna: ‘Duu aa hatə!’ ka dzənə nə ci əsə. Pooshi uushi ca kadee ka ɲgeerənə goonə.

Ənənə ɲga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii

(Mar. 9.30-32; Luka 9.43b-45)

²² Guɲənə ɲga lyawarənə ɲga Yeesu patə anə hanyinə ɲga Galili, wata ca ndzaɲə wabənə ka tii agyanə naakii na, ca ba, “Kədəhə nə əɲji ka viinə tə Uuzənə ɲga ɛndə aacii əɲja,

²³ təya bələgi tə ci, amma ka madfeenə nə əɲji ka ci agi maməətə əɲja ka makkənə ɲga uusəra.” Makə fii tii ha'ə, wata səkə ɲga lyawarənaakii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

Ki'i tsəkə ɲga *yi ɲga Əntaɲfə

17:5 17.5 3.17. **17:9 17.9** 16.20. **17:10 17.10-11** Mal. 3.23-24; Mat. 16.14. **17:12 17.12-13** 11.14; Luka 1.17; Yooh. 1.21. **17:17 17.17** Dzək. 32.5,20. * **17:20 17.20** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə ɲga Gudfe. Amma ma wabənə ɲga Yeesu, agyanə ɛndə'i slikerənə pamə anə hanyinə ɲga Isərayiila wabi ci. **17:20 17.20** 13.31; 14.31; 21.21; Mar. 11.23; Luka 17.6. **17:22 17.22-23** 16.21.

²⁴ Kə gi Yeesu da lyawarənaakii aa Kafarənahumə, wata ənji luu tsəkə nga yi nga Əntanfə a dzə aabii Piita, təya ləgwa, əŋki tii: “Ya sanə, agi ki'inə nə maləmə goonə tsəkə nga yi nga Əntanfə nii?”

²⁵ Əŋki Piita, “Də nga'ə nə ci agi ki'inə.” Makə ənyi Piita aasii, Yeesu a wabə ka ci zəku'i, əŋki ci, “Iitə nee hə naaku daa, Simoonə? Wu dəbēe ki'i tsəkə ka meeminə nga *duuniyana? Manjeevənətii nii, anii hara ənja?”

²⁶ Əŋki Piita, “Hara ənji dəbēe tsəkənə.” Wata Yeesu a ba, “Makə ha'ə dīi, madəbēemə manjeevənətii a tsəkə.

²⁷ Amma, acii gaanwa bəzee ka səkətii, ma d'anəku, duu aama uunəva, ha kagərə manğəlanə aagi ma'inə. Ma hərəfiitə 'watəgi hə kəsənə, ka lapaanə nə hə kwaba a makii bahə ki'inə də tsəkaaki da naaku, ha kərə ka tii.”

18

Wu sanə palee də gawuuna?

(Mar. 9.33-37; Luka 9.46-48)

¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, wata *lyawarənə nga Yeesu a shi aabiikii, təya ləgwa amakii, əŋki tii, “Wu sanə palee də dūunuunə agi nwanjuunə nga dagya?”

² Wata Yeesu a 'watə tə əndə'i uundzə uuzənə, ca kəŋee ka ci ahadatii,

³ ca ba, “Tantanyinə cii kya ba koonə: madə mazhi'weemə unə ka noonə nə makə nga uuji manjeevənə, pooshi unə ka upaa dəmənə aagi *nwanjuunə nga Əntanfə shanə.

⁴ Taa wu hətəpaa naakii nə, ca ndzaanə makə nga uuzəna, ci palee də dūunuunə agi nwanjuunə nga dagyə.

⁵ Taa wu liwə uuzənə, madə putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa.”

Uushi'iitə na dā tə ənda putə nga slənə 'waslyakəənə

(Mar. 9.42-48; Luka 17.1-2)

⁶ “Taa wu patə kavə tə taa rəŋwə agi manjeeviitə vii ka nyi goonga kaa ca pu'u, gəfə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də nga'əənə, ca lipəgərə aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

⁷ Tə'i nğəra'wə ashī ənji *duuniya, acii tə'i sətə ca kavə ənji ka dā 'waslyakəənə. Pooshi səndə ca tənəpaa tsarə nga uushi'iitsə ka d'anə. Amma kə dīi anə əndətə ca kavə əndə ka dā 'waslyakəənə.

⁸ “Madə ciinəku tādā səfəku ca kavə tə hə ka dā 'waslyakəənə, lagi, ha kagi. Gəfə gi hə ka upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə yadə ciinə taa səfə, acii ndzaanə da i ciinə bəra'i tādā səfə bəra'i, amma ənjə a ka tə hə aagi gunə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

⁹ Madə ginəku ca kavə tə hə ka dā 'waslyakəənə, hurə'yagi, ha kagi. Gəfə gi hə ka upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə də ginə rəŋwə, acii ndzaanə da i ginə kyakya'ə bəra'i, amma ənjə a ka tə hə aagi gunə.”

Misaali də baga ətə zagi

(Luka 15.3-7)

¹⁰ “Nəhəmə noonə na, acii goona bərapaa rəŋwə agi uuji manjeeviitsa. Wanyinə ka banə koonə: ma malaa'ikanyinatii, taa guci patə nə tii ka ndzaanə akəŋwacii Daadə ətə dagyə. [

¹¹ Acii ma shi *Uuzənə nga ənda, ka luupaa tə maza ənja.]

12 Iitə nee unə noonə agyanə sənə cii kya moo bana? Yaci tə'i ɛndə da bagiinaakii gya'ə saɲa, wata rəɲwə agitii a zagya, iitə ɔfanəkəya? Ɖntaa ka bwaseenə nə ci ka ətə ɛlinə pu'unə aji ɛlinə ka zəmənə, ca palə ka alə tə ətə rəɲwə zagi kwa?

13 Madə kə nee ci, tantanyinə cii kya ba koonə: ka ɔfanə nə ci moodasəkə putə ɲga rəɲwə ətə sha zii, palee ka putə ɲga ɛlinə pu'unə aji ɛlinə ətə mazamə.

14 Ha'ə ɛsə, ma Dəsənuunə ətə dadagyə, ɛntaa də uudənaakii zaginə taa rəɲwə agi uuji manjeeviitsa."

Ndzəkəɲunə ətə slənyi 'waslyakəənə

15 "Madə kə bəzee ɛndə nə'unə makə hə ka səkəku, ma ɔfanəkwa, duu aabiikii, ha dzə ka baarii ka ci 'waslyakəənaakii ahadoonə, unə bəra'i. Madə kə luuvə ci 'waslyakəənaakii, kə zhi'wavə hə də ɛndətə aa rəgwa ɛtsa.

16 Amma, madə maluumə ci 'waslyakəənaakii, 'waanə tə ɛndə rəɲwə taa ɛɲji bəra'i atsaku, kaa ɛɲji bəra'i taa makkə a mbee ka vii seeda anə patənə ɲga sətə bii ɛɲji.

17 Madə kə kaaree ci ka fa wabənətii, bawə ka Ikəliisiya. Madə kə kaaree ci ka fanə tə Ikəliisiya ɛsə, geegimə ka ci makə ɛndətə pooshi ahadoonə taa *ɛɲji luu tsəka."

Anətənə da pərəginə

18 "Tantanyinə cii kya ba koonə: taa mi patə anətuunə ganə a duuniya, ma'anəkii dagyə ɛtsa. Ha'ə ɛsə, taa mi patə pərəgyuunə ganə a duuniya, mapərəkii gatə dagyə ɛtsa.

19 "Wanyinə ka tsakə banə koonə ɛsə: madə kə anətə ɛɲji bəra'i uura agyuunə kaa təya kədii taa mi patə, ka ɔfanə nə Daadə ətə dagyə ka tii tə səkii.

20 Acii taa da patə libə ɛɲji bəra'i taa makkə agi ləməki, davə nə nyi ahadatii."

Misaali də mava ətə naanagi ka tifyagi 'waslyakəənə ka ɛnda

21 Ma daba'əkii, wata Piita a shi aabii Yeesu, ca ləgwa ka ci, ɛɲki ci: "Slandana, moonə səɔfə saɲə ɔfanə ɛndə ka nyi 'waslyakəənə, nya tifyagi ka ca? Səɔfə məɔfəfə kwa?"

22 Yeesu a ba ka ci, "Pooshi. Ɖntaa wata səɔfə məɔfəfə bii nyi koonə. Amma, məɔfəfə səɔfə ha'ə məɔfəfə pu'unə.

23 Acii ma ɲwanjuunə ɲga dagyə, mbərə mbərə nə ci da ɛndə'i ɲwanjutə mwayi baanatənə taa iitə nə gəna acii maviinaakii.

24 Ma ca 'watəgi baananə ha'ə, wata ɛɲjə a kira ka ci mavatə cii kəya nə'u tə ci milyoonyinə ɲga kwaba.

25 Amma, ma mavakii, paa ci da taa mi bahə kaa ca ki'i kwabatə ci ɲwanjwə a nə'u tə ci. Wata ɲwanjwə a ba ka ɛɲjə a ɔfərəmagi də ci da minaakii da manjeevənaakii da uushi'inaakii patə, kaa ɛɲjə a shii ki'i də kwabakii.

26 Makə fii mavatə ha'ə, wata ca kulagi akəɲwacii ɲwanjwa, ca dza ciinə, ca ba: 'Tuutəta'ə, ɛsuu ɛdzəma, ka ki'iginə nə nyi ka hə gənaaku patə.'

27 Wata ɲwanjwə a nəhə təgunuunaakii, ca tifyagi ka ci, ca kapaa tə ci. Mavatə a palə saakii.

28 Amma, makə pyalə ci saakii, wata ca lapaa ɛndə'i mava makə ci ətə cii kəya nə'u tə ci dəmənə ɲga *hwaslə gya'ə tanə. Wata ca tərəɔfəgi kəjeerənə a uura mavata, ɛɲki ci: 'Ki'iwu ka nyi dəmənaaki!'

29 Wata mavatə a kulagi akəɲwaciikii, ca dza ciinə, ɛɲki ci: 'Tuutəta'ə, ɛsuu ɛdzəma, ka ki'inə nə nyi ka hə dəmənaaku.'

30 Amma kə naanagi ci, wata ca kərə tə ci aa furəshina, see madə ki'igi ci dəməətə atsakii.

³¹ “Makə nee hara maviinə ka sətə slənyi, kə zhima tə tii asəkətii. Wata təya palə aabii nwanjwa, təya bagi ka ci sətə slənyi patə.

³² Makə fii nwanjwə ha'ə, wata ca 'wagərə tə mavatə dīi ha'ə. Nwanjwə a dzaana tə ci, əŋki ci: ‘Ma hə, bwaya mava nə hə. Kə tifyagi nyi ka hə patənə nga kwabatə nji nya nə'u tə hə putə nga kədiinaaku aciiki.

³³ Pooshi dibə ha nəhə təgunuunə nga guva-slənaaku makə sətə nyihə nyi naaku kwa?’

³⁴ Kə bəzhi səkə nga nwanjwə ka shanjə. Wata ca sləkee ka ənjə a pa'əgi tə mavatə a furəshina, ənjə a cibə də ci, see mada ki'igi ci patənə nga gənata.”

³⁵ Yeesu a uudəpaa wabənə, əŋki ci, “Ha'ə əsə nə Daadə ətə dadagyə a də ka taa wu patə agyuunə, maa pooshi ci tifyagi ka ndzəkəŋuci 'waslyakəənaakii də ədzəmə rənjwə.”

19

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə lakəgi minə (Mar. 10.1-12)

¹ Makə uugi Yeesu baaba uushi'iitsa, wata ca madə anə hanyinə nga Galili, ca palə aanə hanyinə nga Yahudiya atanəgi gəərə nga Urədunə.

² Dabaala lanjə nyi'u tə ci, ca mbədəpaa də ənji bwanea.

³ Hara *Farisanyinə a dzə aabiikii ka təkənə tə ci də ləgwanə amakii, əŋki tii, “Ya əna, kə vii bariya gaamə rəgwa ka əndə a lakəgi minaakii putə nga taa ngutə uushi kwa?”

⁴ Ca ənəgi ka tii, “Pooshi unə janjii asəkə malaaba ləkaləkatə kwa? Ma bii ca: ‘Ma ka 'watəginə, ngurə da minə ghənyi əntanjfə tə ənja.’

⁵ Əntanjfə a ba: ‘Putakii ha'ə, wa ngurə a bwasee ka dīi da məci, ca ləbə tii da minaakii, təya ndzaa shishinə rənjwə.’

⁶ Də ha'ə, ndzaanə tii əndə rənjwə, əntaa ənji bəra'i ma'ə. Aciikii, ma sətə gənjutəgi əntanjfə, ga əndə a təkəe.”

⁷ Farisanyinə a ba ka Yeesu, “Aa, acii mi dīi bii Muusa, wa əndə a vii ka minə ləkaləkatə nga lakəginə tə ki, ca lakəgi tə kya?”

⁸ Yeesu a ba ka tii, “Putə nga ndalənə nga ədzəmuunə kapaa Muusa koonə rəgwa nga lakəgi makinə goonə. Amma, ma nga njukə, saa'i nga 'watəginə nga duuniya, əntaa ha'ə.

⁹ Wanyinə ka banə koonə: taa wu patə lakəgi minaakii putə nga əndə'i uushi pamə tsanjə da aləhiinə, ca ngərə əndə'i, kə ali ci hiinə ətsa.”

¹⁰ Lyawarənaakii a jikəvə ka ci, “Mada ha'ə ahada i ngurə tii da minaakii ətsa, əntaa gədfə ndzaanə yadə ngərəshinə dənjwa'ə kwa?”

¹¹ Amma ca ba ka tii, “Ma dzəgunəətsa, əntaa taa wu ca luu, amma see ənjitə vii əntanjfə ka tii.

¹² Acii tə'i rəgwanyinə kama kama ətə pooshi ənji ka ngərəshinə: tə'i hara ənji, putə nga poonə tə tii ha'ə, paa tii ka ngərəshinə. Hara ənji əsə, ənji saawee ka tii. Hara ənji əsə, paa tii ka ngərəshinə putə nga nwanjuunə nga dagyə. Ma əndətə ca mbee ka luu dzəgunəətsa, wa ca luu.”

Daanə barəkaanə nga Yeesu ka uuji manjeevənə (Mar. 10.13-16; Luka 18.15-17)

¹³ Ma daba'əkii, kə kirə ənji manjeevənə ka Yeesu, kaa ca dfaanə ciinə aanətii, ca də ka tii də'wa. Amma, ma lyawarənaakii, kə laalii tii nguruunə ka ənja.

¹⁴ Amma Yeesu a ba, “Uneemə ka manjeevənə, kaa təya shi aabiiki, goona tənja tə tii, acii ka tsarə n̄ga ənji makə tii də n̄wanjuunə n̄ga dagyə.”

¹⁵ Ca d̄aanə ciinə aanətii. Ma daba'əkii, ca madə davə, ca palə saakii.

Əndə gəna

(Mar. 10.17-31; Luka 18.18-30)

¹⁶ Ma ka əndə'i uusəra, kə shi əndə'i əndə aabii Yeesu, ca ləgwa, əŋki ci, “Maləma, n̄gutə n̄unyi slənə sanə slənəki, kaa nya upaa də əpinə n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwa?”

¹⁷ Əŋki Yeesu ka ci, “Ka mi dee cii kwa ləgwa ka nyi agyanə sətə n̄unyikəya? Rəŋwə dyanə nə n̄unyi Ənda. Madə n̄ga'ə ka hə nə upaa əpiitsa, nə'utə *bariya.”

¹⁸ Əndətə a ləgwa ka ci, “N̄gutə tsarə n̄ga bariya da?” Yeesu a ba ka ci, “Ga ha bələ hiinə, ga ha alə hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda n̄ga jirakənə anə ənda,

¹⁹ gadəe ka i duu da muu, uudu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na.”

²⁰ Əŋki uundzə dagwatə ka ci, “Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi. N̄gutə mbədaanə ka nyi, kaa nya nə'uta?”

²¹ Yeesu a ba ka ci, “Madə kə mwayi hə ndzaanə makətsədəkii, duu ka d̄ərəmaginə də uushi'inaaku patə, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Madə kə d̄ii hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntan̄fə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi.”

²² Makə fii uundzə dagwatə ha'ə, ca palə saakii də mabətəsəka, acii lan̄ə dərəva nə gəna aciikii.

²³ Wata əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, dzawə dərəva nə dəmənə n̄ga əndə gəna aagi n̄wanjuunə n̄ga Əntan̄fə.

²⁴ A tsakə nyi banə koonə əsə: gəfə dəməginə n̄ga n̄gyalooba ka rəgwa shinə n̄ga libəra də n̄gufənə, acii dəmənə n̄ga əndə gəna aagi *n̄wanjuunə n̄ga Əntan̄fə.”

²⁵ Makə fii lyawarənaakii wabəətsa, kə dzəgəpaa tə tii ka shan̄ə, təya ba, “Madə ha'ə əna, aa wu d̄ii nə upaa luupaana?”

²⁶ Amma Yeesu a tsaamə tə tii, ca ba, “Ma əndə shiŋkinə, pooshi uushi cii kəya mbee ka d̄atənə ci saakii ka upaa də luupaanə. Amma, ma Əntan̄fə, ka d̄atənə nə ci taa mi patə.”

²⁷ Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, “Yoo, waniinə kə bwasee inə ka uushi'inə patə əna, ina nə'u tə ha, mi niina upana?”

²⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə: madə kə ndzaa nyi, nyi Uuzənə n̄ga əndə, dasə anə dəgələ n̄ga məghərəvənaakii agi kura zamanatə na shi, ma unə ənə pu'u aji bəra'i ənə nyi'u tə nyi, ka ndzaanə nuunə anə dəgələ n̄wanjuunə pu'u aji bəra'i, una d̄a gəŋwanə ka slikerənyinə pu'u aji bəra'i n̄ga *Isərayiila.

²⁹ Taa wu patə bwasee ka yaakii, tada ndzəkəŋushi'inəkii, tada cikəŋushi'inəkii, tada d̄ii, tada məci, tada manjeevənaakii, tada raakii putə n̄ga nə'unə tə nyi, ka upaanə nə ci gya'ə palee ka ətə bwasee ci aaba'ə, ənjə a vii ka ci əpinə n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə əsə.

³⁰ Amma lan̄ə nə matakəŋwanyinə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə. Lan̄ə nə moodəba'ənyinə əsə na ndzaanə ka matakəŋwanyinə.”

20

Misaali də ənji slənə asəkə tsanə n̄ga inabi

19:14 19.14 18.3. **19:18 19.18-19** Shig. 20.12-16; Leew. 19.18. **19:19 19.19** 22.39. **19:21 19.21** 6.20; 8.21-22; Luka 12.33. **19:22 19.22** Jab. 62.11. **19:26 19.26** Zak. 8.6; Luka 1.37. **19:28 19.28** 25.31; Luka 22.30; 1 Koor. 6.2; Səniinə 3.21. **19:29 19.29** 10.37. **19:30 19.30** 20.16; Mar. 10.31; Luka 13.30.

¹ “Ma nwanjuunə n̄ga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da əndə'i slanda ya ətə gimagi tsədəkə ka alə ənji sləna, kaa t̄ya dzə ka slənənə ka ci asəkə tsanə n̄ga inabaakii.

² Makə upaa ci ənji sləna, kə luuvə ci ki'inə ka tii makə sətə ci ənjə a ki'i n̄ga ka uusəra, waatoo *hwaslə rənjwə. Wata ca kərə t̄ tii aasəkə tsanə kaa t̄ya slənə.

³ Ca ənə ka dzənə aa luuma tibisə əlin̄ə, ca lapaa t̄ hara ənji pooshi uushi ci t̄ya ɗa.

⁴ Wata ca ba ka tii əsə: ‘Dəmə ka ɗa ka nyi slənə asəkə tsanə. Ka ki'inə nə nyi koonə makə sətə dibə.’

⁵ Wata t̄ya dzə. Makə ənyi ci ka dəməginə uusərə ahadana, ha'ə əsə tibisə makkə, t̄ya ɗa ha'ə da hara ənji slənə makə ətə.

⁶ Ma ət̄sə kədəhə ka tibisə tufə əsə, makə gi ci aa luuma, ca lapaa hara ənji əsə kənjə kənjə davə. Ca ba ka tii: ‘Mi cuuna kagi uusəra zabə kwa?’

⁷ T̄ya ba ka ci: ‘Acii pooshi əndə n̄girə tiinə ciina kagi uusəra zabə.’ Wata ca ba ka tii əsə: ‘Dəmə ka slənənə ka nyi asəkə tsanə n̄ga inabi.’

⁸ “Makə ɗii kədəwanə, wata slanda tsanə n̄ga inabitə a ba ka gawə n̄ga ənji slənəakii: “Waa'wawə t̄ ənji slənətsa, ha ki'i ka tii kwabatii. Ka ənjitə uugi ba'ə ka dzənə 'watəginəku ki'inə, ha uudəpaa də ənjitə 'watəgi dzənə.’

⁹ Ma ənjitə gi tibisə tufə, ənjə a vii ka taa wu agitii hwaslə rənjwə.

¹⁰ Yoo, makə mbu'i aanə ənjitə 'watəgi dzənə aadəvə aasəkə tsanə, ma nə tii ka nəhənə, ka viinə nə ənji ka tii sətə palee ka n̄ga ənjitə uugi ba'a. Asee, tii maa, hwaslə rənjwə rənjwə vii ənji ka tii.

¹¹ Makə liwə tii kwabatii, wata t̄ya n̄gərə ma agyanə slanda tsaata,

¹² ənki tii: ‘Ma ənjinə uugi hə ba'ə ka n̄gərənə, n̄ga tibisə rənjwə tanə slənyi tii. Amma, ha ki'i keenə uushi rənjwə nii? Inə ənə kagi uusəra pa'ə ka slənənə, ənki hə tsəfənə n̄ga uusəra!’

¹³ Amma slanda tsaata ənəpaagi ka əndə'i əndə agitii, ənki ci: ‘Guvakya, ma'adəmə nyi t̄ hə. Əntaa agyanə hwaslə rənjwə narii aɲwə kwa?’

¹⁴ N̄gəruu sətə narii aɲwə, ha palə saaku aasii. Ha'ə mwayi nyi viinə ka əndənə shi n̄ga muudinə makə naaku.

¹⁵ Anii pooshi nyi da baawəɗa n̄ga ɗa sətə mwayi nyi də kwabaakya? Anii sərəhə ca ɗa t̄ hə putə n̄ga n̄ga'ənaakya?’ ”

¹⁶ Yeesu a uudəpaa wabənə, ənki ci, “Ha'ə əsə, ma moodəba'a, ka ndzaanə nə ci ka n̄ga təkənjwanə. Ma n̄ga təkənjwanə əsə, ka ndzaanə nə ci ka moodəba'a.”

Makkənə n̄ga wabənə n̄ga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mar. 10.32-34; Luka 18.31-34)

¹⁷ Ma Yeesu a dzə aa Urusaliima, ca 'wagi t̄ lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tsan̄ə aatan̄gala, ca ba ka tii, t̄ya dzə də palənə, ənki ci,

¹⁸ “Fatəmə n̄ga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Ma dava, ka dzənə nə ənji ka viinə t̄ Uzənə n̄ga əndə aacii madiigərə limanyinə da maliminə, t̄ya lagi ka ci gənjwanə n̄ga bələnə,

¹⁹ t̄ya vii t̄ ci aacii ənjitə mashiimə t̄ Əntan̄fə. Ma t̄ya, ka n̄sənə nə tii t̄ ci, t̄ya fəslə t̄ ci, t̄ya gwa'avə t̄ ci aashi ənfwa. Ma ka makkənə n̄ga uusəra, ənjə a madɛɛ ka ci agi maməətə ənja.”

Kədiinə n̄ga məci i Yakubu da Yoohana

(Mar. 10.35-45)

²⁰ Ma daba'əkii ha'ə, wata məci manjeevənə n̄ga Zabadiya a əntsahə tii da manjeevənətə aabii Yeesu, kya gərə'waanə akənjwaciikii ka kədiinə uushi.

²¹ Ca ləgwa ka ki, “Mi cii kwa uufə kwa?” Kya ba ka ci, “Dawə ka nyi rəgwa kaa manjeevənaaki bəra'i a ndzaanə atanjalaku agi nwanjuunaaku, əndə'i da ciizəmaku, əndə'i əsə da madzənaku.”

²² Yeesu a ba ka tii, “Mashiimuunə sətə cuuna kədii. Kadə nuuna mbee ka sə'watə sa cibə makə ətə nii kya sa kwa?” Əŋki tii ka ci, “Awa, ka mbeenə niinə.”

²³ Yeesu a ba ka tii, “Ka sanə nuunə weewee. Amma, ma ndzaanə atanjalaki, əntaa nyi nəndə da baawəfa n̄ga viinə. Ma hatsa, n̄ga ənjitə tadəpaa Daadə tə tii.”

²⁴ Fanə n̄ga hara lyawarənaakii pu'u tə wabəətsa, wata səkətii a bəzəgi aashi ndzəkəŋushi'iitə bəra'i.

²⁵ Wata Yeesu a 'watə tə tii patə aabiikii, ca ba ka tii, “Kə shii unə oo'i, ma ənjitə mashiimə tə Əntan̄fə, meeminatii ca da nwanjuunə agyanətii. Ma madiigərə ənjatii əsə, agi kanə nə tii ka tii *bariya də baawəfa.

²⁶ Amma ma unə, pooshi ka d̄anə ha'ə ahadoonə. Taa wu patə mwayi ndzaanə ka gawə ahadoonə, see a ndzaa ci ka əndə slənə goonə.

²⁷ Ha'ə taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəŋwanə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka mava goonə.

²⁸ Ha'ə nə nyi Uuzənə n̄ga əndə əsə. Ma shi nyi, əntaa ka ənjə a slənə ka nyi, amma, kaa nya slənə ka ənja, nya vəgi əpinaaki ka pərapaanə də ənji lanə.”

Mbədəpaanə n̄ga Yeesu də muurəfinə bəra'i

(Mar. 10.46-52; Luka 18.35-43)

²⁹ Ma Yeesu da lyawarənaakii a bwasee ka vəranə n̄ga Yarikoo, dzənə nə dabaala lanə də nə'unə tə tii.

³⁰ Tə'i muurəfinə bəra'i dasə dasə atanjala rəgwa. Makə fii tii oo'i, Yeesu ətsə ca pitəgi, wata təya madəe ka uuratii, əŋki tii, “Slandana, *jijinə n̄ga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!”

³¹ Dabaala a wazə ka tii, ənjə a ba ka tii, “Ndzaamə kəfa'ə!” Amma, ma muurəfiita, wata təya tsakə n̄gərəe ka uuratii palee ka əta, əŋki tii, “Slandana, jijinə n̄ga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə.”

³² Wata Yeesu a kəŋaanə, ca 'wa tə tii, ca ba, “Mi cuuna moo nya d̄a koonə?”

³³ Təya ba ka ci, “Slandana, n̄ga'ə keenə, keena nee ka ha.”

³⁴ Kə nyihə Yeesu təgunuunatii, ca təbətə ginətii. Pii wata təya ənə ka neenə ka ha, təya nə'u tə ci dəŋwa'ə.

21

Dəmənə n̄ga Yeesu aasəkə vəranə n̄ga Urusaliima

(Mar. 11.1-11; Luka 19.28-40; Yooh. 12.12-19)

¹ Ma ətsə i Yeesu da lyawarənaakii kədəhə ka mbu'unə aasəkə vəranə n̄ga Urusaliima, təya mbu'u aa Bayitifaaji ashi giŋwə n̄ga Zayitunə, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i

² də banə ka tii, “Dəmənə aasəkə vəraatsa. Mad̄a kə mbu'yuunə, pii ka lapaanə nuunə vamənda gwələ da uuzənətə. Pəryatəmə, una kira ka nyi.

³ Mad̄a kə ləgyui əndə a moonə taa ka mi cuuna pərə, bamə ka ci: ‘Slandanə mwayi.’ Mad̄a kə fii ci ha'ə, ka bwaseenə nə ci koonə pii pii.”

⁴ Ma slənyi ətsa, ka mbu'utəginə də sətə bii anabi oo'i:

⁵ “Bamə ka ənji vəranə n̄ga *Sihyoona:*

20:22 20.22 26.39; Mar. 14.36; Luka 22.42; Yooh. 18.11. **20:23 20.23** Slənə 12.2. **20:26 20.26-27** 23.11; Mar. 9.35; Luka 9.48. **20:28 20.28** Isaa. 53.12; 1 Koor. 6.20; 7.23; Gal. 1.4; 1 Tim. 2.5-6; 1 Piita 1.18-19. **20:29 20.29-34** 9.27-30. **20:30 20.30-31** 1.1; 9.27; 12.23; 15.22; 21.9,15; 22.41-46; Mar. 10.47-48; 11.10; Luka 1.32,69; 2.11; 18.38-39; Yooh. 7.42. * **21:5 21.5** Ma Sihyoona, əndə'i ləmə n̄ga vəranə n̄ga Urusaliima. **21:5 21.5** Isaa. 62.11; Zak. 9.9.

'Tsaaməmē! Wiitŕə ɲwanɲwə goonə ka shinə aa hoonə!
Əndə hanɲkala nə ci,

aba'ə vamənda nə ci, waatoo aba'ə uundzə vamənda.' "

⁶ Wata lyawariitə a madə, təya palə, təya ɗatə makə sətə bii Yeesu ka tii.

⁷ Təya kira vaməndatə ba'ə uundzəkii, təya luukutəvə kəjeerənyinatii aa ba'ətii.
Wata Yeesu a ndərəvə.

⁸ Ma dabaala, kə sasafəpaa tii kəjeerənyinatii a rəgwa, hara ənjə a pusha ba ɲga ənfuginə, təya sasafə a rəgwa.

⁹ Ma dabaalatə davə, dakəɲwaciikii da daba'əkii patə, kə ɲgəree tii ka uuratii, təya ba, "Dəlanə də jijinə ɲga *Dawuda! Tə'i barəkaanə ashī əndətə ca shi də ləmə ɲga Slandana! Dəlaamə də Əntanɲfə!"

¹⁰ Makə mbu'i Yeesu aa Urusaliima, wata vərənəkii a gwazəgi purətə, ənji patə a ləgwa, "Wu sanə nə əndətsa?"

¹¹ Dabaala a ba, "Ma əndətsa, ci nə anabi Yeesu ətə shi daga də Nazaratu anə hanyinə ɲga Galili."

Dzənə ɲga Yeesu aasəkə *yi ɲga Əntanɲfə

(Mar. 11.15-19; Luka 19.45-48; Yooh. 2.13-22)

¹² Mbu'unaakii wata ca dəməgərə aasəkə yi ɲga Əntanɲfə, ca shaabagi tə patənə ɲga ənji ɗa fiiriinə davə, ca dzaadzapaa ha ɲga pəra kwaba da dəgələnyinə ɲga ənji ɗərə də bilyamasariinə,

¹³ ca ba ka ənjita, "Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, ma bii Əntanɲfə, 'Yi ɲga ɗa də'wa 'wanə ənji yaaki.' Amma, ma una, agi geeginə nuunə ka yikii ka ha ɲga umbənə ɲga mahiirənə."

¹⁴ Wata muurəfinə da mahurəməsə ənjə a shi aabii Yeesu aasəkə yi ɲga Əntanɲfə, ca mbədəpaa də tii.

¹⁵ Ma madiigərə limanyinə da maliminə, kə zhima tə tii asəkətii, makə nee tii ka sə ɲga hurəshishiitə cii kəya ɗaada, manjeevənə əsə a dzə də ka wanyanə asəkə yi ɲga Əntanɲfə, təya ba, "Dəlanə də jijinə ɲga Dawuda!"

¹⁶ Wata təya ləgwa ka Yeesu, "Agi fanə nə hə sətə ci manjeeviitə a ba see?" Yeesu a ba ka tii, "Awa, agi fanə nə nyi. Pooshi unə sha janɲgii kunə asəkə malaaba ləkaləkata? ətə bii ca, 'Kə tasəkapaa hə tə manjeevənə da ətə ma'ə ka sa 'wanə, kaa təya dəla də hə.' "

¹⁷ Ma daba'əkii, Yeesu a bwasee ka tii, ca gimagi asəkə vərənəkii, ca palə saakii aa Bayitaniya, ca baanə davə.

Naalaginə ɲga Yeesu tə ənfwə uudəva

(Mar. 11.12-14,20-24)

¹⁸ Pukətə hakii tsəɗakə, ma Yeesu a ənya aasəkə vərənə ɲga Urusaliima, kə ɗii madəfənə tə ci.

¹⁹ Wata ca lapaa ənfwə uudəvə atanɲgala rəgwa, ca dzə aatsakii. Amma, malapaamə ci pookii davə, wata ba səgafə. Wata ca naalagi tə ənfuta, əɲki ci, "Pa ha poo ma'ə shanə!" Pii wata ənfwə uudəvətə a huurəgi hwa'ə.

²⁰ Makə nee lyawarənaakii ha'ə, kə ɗii ka tii ka sə ɲga hurəshishinə. Əɲki tii, "Itiitə daa huurəgi uudəvətə pii pii ha'a?"

²¹ Yeesu a ba ka tii, əɲki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə: madə kə gi'yuunə tə Əntanɲfə yadə hiimanə oo'i, mbu'u taa pooshi ha'ə ka ɗanə, əntaa wata sənə ɗii nyi ka uudəvətə ɗanuunə tanə, amma taa ka giɲunə maa, ka mbeenə nuunə ka banə: 'Mbuduu, ha dzə ka kulagərənə aagi uunəva!' Ka ɗanə ha'ə əsə.

²² Mada kə gi'yuunə tə Əntan̄fə, tafa mi patə kədii unə agi də'wa, ka upaanə nuunə səkii."

*Wu vii baawəda ka Yeesu
(Mar. 11.27-33; Luka 20.1-8)*

²³ Makə dzəgərə Yeesu aasəkə yi nga Əntan̄fə, ca dzəgunə ka ənja, wata madiigərə limanyinə da gayinə a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Də ŋgutə baawəda sanə cii kya daada uushi'inə ha'a? Wu sanə vii ka hə baawəfatsa?"

²⁴ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi koonə naaki uushi rəŋwə. Mada kə bagyuunə ka nyi, nyi maa, ka banə nə nyi koonə tafa də ŋgutə baawəda cii kya daada uushi'ina.

²⁵ Ya əna, wu sanə sləkee ka Yoohana kaa ca da bapətisəma ka ənja? Əntan̄fə nii, anii ənda?" Wata təya da mabizhinə ahadatii, təya ba, "Mi banaamə əna? Mada bii amə oo'i, Əntan̄fə sləkee ka Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii diya?

²⁶ Amma mada kə bii amə oo'i, ənji sləkee ka ci, ŋgwalii amə acii dabaala, acii ma təya, kə luuvə tii oo'i, anabi nji Yoohana."

²⁷ Wata əŋki tii ka ci, "Mashiimiinə taa wu sləkee ka ci." Əŋki Yeesu ka tii naakii, "Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tafa də ŋgutə baawəda cii kya da uushi'ina."

Misaali də əndə da uuji ŋguyirənaakii bəra'i

²⁸ "Iitə nee unə noonə agyanə sənə cii kya moo banə koonə? Tə'i əndə sha dīi da i uuji ŋguyirənaakii bəra'i. Ca dzə aabii gawəkii, ca ba ka ci: 'Uzənaakya, duu ka slənənə asəkə tsanə nga inabi ənshinə.'

²⁹ Uzəətə a ba ka ci: 'Paa nyi ka dzənə.' Amma, ma daba'ə, ca baanə ka dii, ca dzə ka sləna.

³⁰ Dii a dzə aabii dara əsə, ca ba ka ci makə sətə bii ci ka gawəkii. Uzəətə a ba ka dii: 'Ka dzənə nə nyi dīi, daadə.' Amma, madzəmə ci.

³¹ Ya agi manjeeviitsa, wu sanə slənyi sətə mwayi dəsənətəya?" Təya ba, "Gawəkii." Wata Yeesu a ba ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: ənji luu tsəkə da badawiinə nga makinə na ta koonə kəŋwanə aagi *ŋwanjuunə nga Əntan̄fə.

³² Acii ma shi Yoohana, kaa ca baarii koonə ŋunyi rəgwa nga nə'unə. Amma, maluuwəmuunə wabənaakii. Amma ənji luu tsəkə da badawiinə nga makinə, kə luuvə tii wabənaakii. Taa makə nee unə ka sətə dīi ənjitsə maa, makatəmuunə hiima nga luu wabənaakii."

*Misaali də bwaya aginə nga mooziinə
(Mar. 12.1-12; Luka 20.9-19)*

³³ Wata Yeesu a tsəkə banə ka tii, əŋki ci, "Fatəmə, kaa nya ba koonə əndə'i misaali. Ma sha dīi, tə'i əndə'i əndə dīi rə nga inaba. Ca tsatə, ca tələgi gu'u nga mya'ə də inaba, ca ghənəgi magərə ha nga nəhə uushi'inə, ca ŋgərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə, kaa təya təkə cifanə nga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə.

³⁴ Makə mbu'ya saa'i nga cifanə nga inaba, wata ca sləkee ka ənji slənaakii ka liwa ka ci gyaɗalaakii aciitii.

³⁵ Wata mooziitə a kəəsətə tə lyawariita, təya fəsləgi rəŋwə, təya bələgi rəŋwə. Əndə'i əsa, təya kaalatə tə ci də faariinə.

³⁶ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka hara lyawarənə palee ka nga təkəŋwanə də bəzəənə. Wata mooziitə a ənə ka danə ka tii ha'ə əsə.

³⁷ Ma daba'əkii, ca sləkee ka tii ka uuzənaakii, ca ba, 'Weewee, ka neenə nə tii ka məghərəvənə nga uuzənaaki.'

³⁸ Amma, makə nee mooziitə ka uuzənaakii, wata təya ba ahadatii, 'Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Shoomə, kaama bələgi tə ci, ama zəmə ya.'

³⁹ Wata təya kəsətə tə ci, təya kagi tə ci aa ba'a tsanə, təya bələgi tə ci.

⁴⁰ "Ya ətsa, mada kə gi slanda rətsa, mi d'anəkii də mooziitsa?"

⁴¹ Ənjə a ba ka Yeesu, "Weewee bəələginə bəələginəkii tə bwaya aginyiitsa, ca vii rəkii ka hara ənji slənə pamə ətə na vii ka ci gyadələ nga inabaakii ka cifanəkii."

⁴² Yeesu a ba ka tii, "Mashiimuunə a janjii asəkə malaaba ləkaləkatə kuna? ətə bii ci:

'Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva makə pooshi nafaakii,

ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.

Ma ətsa, slənə nga Slandana.

Ma amə əsə, sə nga hurəshishinə kaamə.'

[
⁴³⁻⁴⁴ "Taa wu kullii aanə faaratsa, ka əbinə nə ci. Mada kə kullii faarakii aanə əndə əsa, ka ədəginə tə ci makə əmpunə.] Acii ha'ə cii kya ba koonə: ma *nwanjuunə nga Əntanjə, kadə nə ənjə a nğərəgi acii unə, ənjə a vii ka ənjitə ca vii njunyi cifanə."

⁴⁵ Fanə nga madiigərə limanyinə da *Farisanyinə tə misaalinyiitsə d'ii Yeesu, wata təya paaratəgi oo'i, agyanətii cii kəya wabə.

⁴⁶ Wata təya alə rəgwa nga kəsənə tə ci. Amma təya nğwaləgi acii dabaala, acii ma dabaala, kə luuvə tii oo'i, anabi nə Yeesu.

22

Misaali də zəmə əndzanə nga da məhura

(Luka 14.15-24)

¹ Yeesu a tsakə wabənə ka tii də misaali, ənki ci:

² "Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da nwanjutə d'ii əndzanə nga da məhura nga uuzənaakii.

³ Ca sləkee ka lyawarənaakii ka dzənə ka 'waa'wanə tə ənjitə baabii ci ka tii shinə ka zəmə əndzanəkii. Amma kə naanagi tii ka shinə.

⁴ Nwanjutə a ənə ka sləkeenə ka hara lyawarənə də banə oo'i: 'Kə uugi əndzanə dzəgənə, kə lii nyi uura nga liinə. Taa mi patə, kə uugi tasəkanə. Shoomə əndzə'i ka zəmə əndzanə nga da məhura.'

⁵ Amma, ma ənjitə baabii ci ka tii əndzanəkii, makamə tii nətii davə. Wata təya palə satii. Harakii, aasəkə rə pyalə tii, harakii, ka d'a fiiriinatii.

⁶ Hara ənjitə baabii ci ka tii əsə, təya kəsətə tə lyawarənaakii, təya cibə də tii, təya bələgi tə tii.

⁷ Kə bəzəgi səkə nga nwanjutə ka shanjə. Wata ca sləkee ka soojiinaakii ka bəələginə tə mabələ ənjita, təya ətsagi vəranatii.

⁸ Wata ca 'waa'watə tə harii lyawarənaakii, ca ba ka tii: 'Kə uugi əndzanə tasəkanə kamə, amma, ma ənjinə baabii nyi ka tii, mambu'umə tii bahə zəmə əndzanəkii.

⁹ Acii ha'ə, dəmə ka mətikətikənə nga rəgwanyinə, una ba ka taa wu patə lapaa unə oo'i, wa ca shi ka zəmə əndzanə.'

¹⁰ Wata lyawariitə a dzə ka baabanə taa ka wu patə lapaa tii, bwaya əndə da njunyi əndə patə. Wata pasə, kə nagi yi əndzanə acii ənja.

¹¹ "Makə dzəgərə nwanjwə ka tsaamə tə ənjitə 'wii ci, ma ca nee, wiinə əndə'i əndə agitii yadə kəjeerənə nga da məhura ashikii.

¹² Nwanjwə a ləgwa ka ci: 'Guvakya, dama gima hə aa hanə aasii yadə kəjeerənə nga rəya ashikwa?' Mashiimə əndətə sə nga jikəvənə ka nwanjwa.

¹³ Wata nwanjwə a ba ka lyawarənaakii: 'Anətəmə tə ci ciinəkii da səfəkii patə, una kagərə tə ci aagi təkunə. Davə tuunə ənji, təya dzə də tsəbə linyinətii.' "

¹⁴ Yeesu a uudəpaa wabənaakii, əŋki ci, "Ləŋə nə ənjitə 'waa'wii ənji, amma gi'u nə matafəkii."

*Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka nwanjwə *Kayisarə
(Mar. 12.13-17; Luka 20.20-26)*

¹⁵ Wata *Farisanyinə a dzə ka dfa mətərəkine agyanə makə sətə nii təya mbee ka kəsənə tə Yeesu agi wabənaakii.

¹⁶ Wata təya sləkee ka ci ka hara lyawarənətii da hara ənjitə nga kurəgə nga *Hirudusə. Təya dzə ka banə ka ci, əŋki tii, "Maləma, kə shii inə oo'i, əndə goŋga nə hə, agi dzəgunətənə nə hə rəgwa nga Əntanfə də tantanyinə əsə. Paa hə ka tadəpaa taa ŋgutə tsarə nga ənda, acii paa hə ka tsaamənə ka dūunuunə nga ənda.

¹⁷ Ya əna, iitə nə hiimaakwa? Kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa nga vii tsəkə ka nwanjwə Kayisarə nii? Anii poosha?"

¹⁸ Asee, kə shii Yeesu bwaya hiimatii. Wata əŋki ci, "Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfə! Mi saŋə cuuna moo təkənə tə nya?"

¹⁹ Baariimə ka nyi kwabə nga tsəkəkii." Təya ŋgiragi ka ci.

²⁰ Wata ca ləgwa ka tii, əŋki ci, "Ya əna, kəŋwaciinə da ləmə nga wu ənə anə kwabana?"

²¹ Təya ba, "Ma ətsa, kəŋwaciinə nga nwanjwə Kayisarə." Wata Yeesu a ba ka tii, "Yoo, makə ha'ə dīya, viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntanfə sətə ndzaa ka nga Əntanfə."

²² Makə fii tii wabəətsə nga Yeesu, wata kə dfa gi ka tii ka sə nga hurəshishinə, təya bwasee ka ci, təya palə satii.

*Ləgwanə agyanə madənə nga maməətə ənja
(Mar. 12.18-27; Luka 20.27-40)*

²³ Agi uusəratə rəŋwə ha'ə, *Sadukiinə a əntsahə aabii Yeesu. Ma təya, tii nə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka madənə da i əpinə shaŋə. Təya ləgwa ka ci,

²⁴ əŋki tii, "Maləma, ma bii Muusa, madfa kə əŋki əndə pooshi manjeevənaakii, see ndzəkəŋuci nə ŋgərə mooryafinə, kaa ca poo ka ndzəkəŋuci ətə əŋki.

²⁵ Yoo, tə'i ndzəkəŋushi'inə mədəfə sha dīi ganə. Gawatii a ŋgərə minə, ca əntə yadə manjeevənə, ca bwasee ka minə ka ndzəkəŋuci.

²⁶ Ha'ə slənyi də madzəgəbərə'inə da makkənə, ca'ə ka mədəfənə. Pooshi əndə upaa uuzənə ashii miita.

²⁷ Daba'atii patə, kya əntəgi dəŋwa'ə.

²⁸ Ya ətsa, ya uusərə nga madənə nga maməətə ənja, makə watiitə patənətii ŋgirə tə kya, minə nga wu saŋə ndzaanəta?"

²⁹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Kə kullii unə patə, acii pooshi unə paaratəgi də malaaba ləkaləkətə, mashiimuunə ŋgeerənə nga Əntanfə.

³⁰ Acii madfa kə ma'i maməətə ənji, pooshi tii na ŋgərəshi. Amma, makə malaa'ikanyinə dadagyə nə təya ndzaanə.

³¹ Yoo, ma agyanə madənə nga maməətə ənji əsə, majəŋgamuunə sətə bii Əntanfə koonə kuna?"

³² Ma bii ca, 'Nyi nə Əntanfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə tə ci.' Ma ca, ənjitə da i əpinə a matii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii."

³³ Makə fii dabaala wabəətse ha'ə, kə d̄ii ka tii ka sə nga hurəshishinə nə dzəgunənaakii.

**Bariyatə palee də d̄uunuunə
(Mar. 12.28-34; Luka 10.25-28)*

³⁴ Makə fii Farisanyinə oo'i, kə pa'əgi Yeesu ma nga Sadukinyinə, wata təya shi ka ciinə rəjwə.

³⁵ Əndə'i əndə agitii, maləmə nga bariya nə ci. Ca ləgwa uushi ama Yeesu, kaa ca shii kəsənə tə ci agi wabənaakii, əŋki ci,

³⁶ “Maləma, ŋgutə bariya sanə palee də d̄uunuunə agi bariyanyina?”

³⁷ Yeesu a ba ka ci, “ ‘Uuduu tə Əntaŋfə Slandanəku də ədzəmə rəjwə, də patənə nga əpinaaku, də patənə nga haŋkalaaku.’

³⁸ Ətsə nə maduunə bariya, palee patə də d̄uunuunə.

³⁹ Bəra'inəkii də d̄uunuunə əsə, makə ətsə nə ci: ‘Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na.’

⁴⁰ Bariyanyitə bəra'i nə kilə nga patənə nga bariyanyinə da dzəgunənə nga anabinyinə.”

*Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu
(Mar. 12.35-37; Luka 20.41-44)*

⁴¹ Ma Farisanyinə ma'ə ka ha rəjwa, wata Yeesu a ləgwa ka tii uushi, əŋki ci,

⁴² “Wu sanə shii unə nə Aləmasiihu? Uuzənə nga wu nə ca?” Əŋki tii: “Uuzənə nga *Dawuda nə ci.”

⁴³ Ca ba ka tii, “Ya əna, maa ha'a, iitə d̄ii daa cakə Malaaba Ma'yanə tə Dawuda kaa ca 'wa tə ci də Slandanəkəya? Ma bii ca:

⁴⁴ ‘Əŋki Əntaŋfə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

Ka kavənə nə nyi tə əŋji daawaanaaku aatsaa səfəku.’

⁴⁵ Aa makə kə 'wii Dawuda tə ci də Slandanə ətsa, iitiitə d̄ii ndzaanə Aləmasiihu ka jijinaakəya?”

⁴⁶ Wata pooshi əndə mbee ka jikəvənə taa də ma rəjwə. Ndzaŋənə ka uusərakii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə amakii ma'ə acii ŋgwalənə.

23

*Dzalənə nga Yeesu tə əŋji agyanə *Farisanyinə da maliminə
(Mar. 12.38-39; Luka 11.43,46; 20.45-46)*

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a wabə ka dabaala da i ka lyawarənaakii,

² əŋki ci ka tii, “Ma maliminə da Farisanyinə, tii nə əŋji da baawəfa nga dzəgunətə bariya nga Muusa ka əŋja.

³ Acii ha'ə, ma sətə ci təya ba koonə patə, tyasə see a dzəgunuunə, una nə'utə. Amma goona nə'u slənatii. Acii ka waazanə nə tii, amma paa tii ka slənətəginə.

⁴ Agi ŋgərəvənə nə tii ka əŋji mazəzəkə tərənə 'wa'ə. Amma, ma tii ka nətii, taa də mashiku ciinətii, paa tii ka təbətənə.

⁵ Patənə nga sətə ci təya da, kaa əŋjə a shii neenə. Tsaaməmə ka kəŋwaciinətii da basatii acii məsəpaliinə. Tsaaməmə ka yipənə nga kəjeerənyinatii. Ma ətsə patə, agi tsakənə nə tii d̄fanə madiigərəkii ka baariinə oo'i, əŋji paslənə tə Əntaŋfə nə tii də tantanyinə.

22:37 22.37 Dzək. 6.4-5. **22:39 22.39** Leew. 19.18; Mat. 5.43; 19.19; Rooma 13.9; Gal. 5.14; Yak. 2.8. **22:40 22.40** 5.17; Rooma 13.10. **22:41 22.41-46** 20.30-31. **22:44 22.44** Jab. 110.1; Slənə 2.33-35; 1 Koor. 15.27; Ibər. 1.13; 8.1. **22:46 22.46** Mar. 12.34; Luka 20.40. **23:3 23.3** Rooma 2.21-23. **23:5 23.5** Shig. 13.9; Dzək. 6.8; Baan. 15.38-39; Mat. 6.1.

⁶ Ma agi zəmə əndzanə, hatə ci ənjə a duunətə tə tii moonətii ndzaanə davə. Ka hatə da ginə davə moonətii ndzaanə asəkə kuvə də'wanyinə.

⁷ Nəhəpaanə tə tii nga'ə a luuma moonətii əsə, ənjə a 'wa tə tii 'Maləma'.

⁸ Amma, ma una, goona luuvə ənjə a 'wa tuunə də Maləma. Acii rənjwə dyanə nə Maləmə goonə. Unə patə, ndzəkənjushi'inə nga noonə nə nuunə.

⁹ Goona 'wa taa tə wu ganə a duuniya 'daadə', acii rənjwə dyanə nə Dəsənuunə, waatoo ətə dagyə.

¹⁰ Ga ənjə a 'wa tuunə 'slandana' əsə, acii rənjwə dyanə nə Slandanuunə, waatoo, ci nə *Aləmasiihu.

¹¹ Ma əndətə palee də gawuunə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka əndə slənənə koonə.

¹² Taa wu patə hanətə naakii na, ka bərapaanə nə ənji tə ci. Taa wu patə həətəpaa naakii nə əsə, ka hanətənə nə ənji tə ci.”

Dzalənə nga Yeesu tə ənjitə ca kərə ka Əntanfə

də bəra'i asəkətii

(Mar. 12.40; Luka 11.39-42,44,52; 20.47)

¹³ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfə. Kə pa'əgyuunə rəgwa nga dzənə aagi *njwanjuunə nga Əntanfə agyanə ənja, unəkii əsə, pooshi unə ka dəmənə. Ma ənjitə ca moo dəmənə, pooshi unə agi kapaa ka tii rəgwa əsə.

[
¹⁴ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfə. Agi luutənə nuunə uushi'inə nga mooryafinə, una dfa ka tii magərə də'wa ka ənjə a shii dələnə duunə. Acii ha'ə, mađuunə dzalənə nuuna upaa.]

¹⁵ Tə'i ngəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii agi gənjutəginə nuunə də hanyinə da uunəvənyinə patə koonə upaa də əndətə ca nə'u tuunə. Amma, mada kə upaa unə, una dfeegi ka ci ka əndə nga gunə palee ka noonə na.

¹⁶ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə ənji kərə ənja! Muurəfinə nuunə. Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: 'Mada kə ji'i əndə də *yi nga Əntanfə, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, mada kə ji'i əndə də əndzənə nga yi nga Əntanfə, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.'

¹⁷ Madīikə ənja, muurəfinə! Ngutə sanə palee də məghərəvəna? Əndzənə nii, anii yi nga Əntanfə ətə geegi ka əndzənə malaabəkəya?

¹⁸ Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: 'Mada kə ji'i əndə də ha nga dfa sataka, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, mada kə ji'i əndə də satakətə kavə ənji aagyanəkii, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.'

¹⁹ Una! Muurəfinə nuunə! Ngutə sanə palee də məghərəvəna? Sataka nii, anii hatə ci ənjə a dfa sataka ətə ca geegi ka satakakii malaabəkəya?

²⁰ Acii ha'ə, taa wu patə ji'i də 'wa ləmə nga ha nga dfa sataka, kə ji'i ci də taa mi patə davə ətsa.

²¹ Ha'ə nə yi nga Əntanfə əsə. Taa wu patə ji'i də ci, kə ji'i əndəkii də ci da də Əntanfə ətə asəkəkii.

²² Taa wu patə ji'i də 'wa ləmə nga dadagyə, kə ji'i ci də dəgələ njwanjuunə nga Əntanfə da də ci ətə dasə asəkəkii.

²³ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfə. Agi viinə nuunə zaka nga njunyi banyinə kama

23:8 23.8 Yooh. 13.13. 23:11 23.11 20.26-27; Mar. 9.35; 10.43-44; Luka 9.48; 22.26. 23:12 23.12 Jab. 75.8; Mat. 18.4; Luka 1.52; 14.11; 18.14. 23:16 23.16-22 5.34-37. 23:16 23.16 15.14. 23:18 23.18 Shig. 29.37. 23:21 23.21 1 Meem. 8.13.

kama, amma una bwasee ka n'utə tə tantanyitə dzəgunənə nga *bariya, waatoo, slənə uushi də rəgwakii, da nəhə təgunuunə nga ənja, da goonḡaanə. Wiitə səndə dəbēe d'anuunə, amma ga ca zaanə koonə əsə nə vii zaka.

²⁴ Unə ənji kərə ənja, muurəfinə nuunə! Wanuunə ka d'əməgi kanshaginə agi sə nga sanə goonə, acii ga ca gi aasəkuunə. Amma una ndagərə nḡyalooba.

²⁵ "Tə'i nḡərə'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanḡfə. Agi bəəzəginə nuunə ba'ə nga kərə da nga kwalaka, amma, ma dasəkətii, pasə acii uushi'inə nga əmbanə da suunanyinə.

²⁶ Muurəfə nga Farisa! Bəəzəgi səkə nga kərə da kwalakə zəku'i. Madə kə d'ii hə ha'ə, ka ndzaanə nə ba'əkii camə əsə.

²⁷ "Tə'i nḡərə'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanḡfə. Makə gu'u əndə nuunə. Ma da makii, dagwakii nḡa'ə. Amma, ma da səkəkii, pasə acii ilənyinə da maḡəslə wunyunə.

²⁸ Ha'ə nuunə makə ətsa. Ma daba'ə unə, nḡa'ə nuunə akəḡwacii ənja. Amma, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanḡfə, ma'waslyakə ənjə nuunə."

Banə nga Yeesu tə makə sətə nə ənjə a dzalə

tə maliminə da *Farisanyinə

(Luka 11.47-51)

²⁹ "Tə'i nḡərə'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanḡfə. Agi ḡhənətənə nuunə nə nga gu'u nḡa anabinyinə nḡa'ə, una hadfatəgi nḡa'ə tə gu'unyinə nḡa ənjitə ndzaa yadə idəpaa uushi ashitii,

³⁰ una ba: 'Maci ma saa'i nḡa i dəsənaamə, da i amə saa'ikii, kadə əntaa da i amə biilə anabinyinə.'

³¹ Ha'ə vii unə seeda agyanə noonə nə oo'i, manjeevənə nga ənjitə bəələgi tə anabinyinə nuunə.

³² Makə ha'ə mwayi unə d'əya, dəmə aakəḡwa də daada sətə nji dəsənuunə a daada!

³³ Ya unə rəhunyinə, manjeevənə nga rəhunyinə, iitə taa mbeenuunə ka mbərəd'ənə acii kanə tuunə aagi guna?

³⁴ "Acii ha'ə, fatəm: ka sləkeenə nə nyi koonə ka anabinyinə da macicirə ənja da hara maliminə. Ka bəələginə nuunə harakii agitii, una ḡwa'avə harakii aashi ənfwa, una fəslə harakii asəkə *kuvə də'wanyinə goonə, una laakəgi tə tii ka vərə ka vərə.

³⁵ Acii ha'ə, agyanuunə nə ḡəḡwanə nga bəələ tə ənji goonḡa patə, njananə ka bələnə tə əndə goonḡa Habiila, ca'ə ka bələnə tə Zakariya uuzənə nga Barakiya. Ma ca, ahada maduunə kuvə nga Əntanḡfə da ha nḡa da sataka bələḡyuunə tə ci.

³⁶ Tantanyinə cii kya ba koonə: ətsə patə, ka kulaanənə nə dzalənəkii ka ənji nḡa zamanana."

Uud'ənə nga Yeesu tə ənji Urusaliima

(Luka 13.34-35)

³⁷ "'Ya'ə unə ənji Urusaliima, unə ənji Urusaliima, kə bəələḡyuunə anabinyinə, kə kaalatuunə də faariinə tə ənjitə sləkee Əntanḡfə koonə! Taa guci patə nə nyi agi alə rəḡwa nḡa dzatəginə duunə aabiiki, makə sətə ci ḡyaagya a dzatəgi də manjeevənətə aatsatə. Amma kə naanagyuunə furəshi.

³⁸ Aciiiki, ka ndzaanə nə yi nḡa Əntanḡfə ḡbənə yadə əndə davə.

³⁹ Wanyinè ca ba koonè ɛsə, pooshi unè na nee ka nyi ma'è shanè, ha'è mbu'yanè uuseratè nuuna ba oo'i: "Tè'i barèkaanè ashi èndètè ca shi dè lèmè nga Slandana!"

24

*Wabənə nga Yeesu agyanə uulagi *yi nga Əntanƒə
(Mar. 13.1-2; Luka 21.5-6)*

¹ Ma daba'èkii, wata Yeesu a dëmègi asəkè yi nga Əntanƒə. Ma ca palè, lyawarənaakii a dzə aabiikii ka baarii ka ci makè sètə ghənyi ənji maduunə yikii.

² Amma Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Kè nee unè ka uushi'iitsə patə nii? Tantanyinè cii kya ba koonè: taa rəŋwə, pooshi faara na mbədaanə ganə anə èndə'i, ka waalaginè nə ənji patə."

*Cibənyitə na la tə ənja taabu'u muudinə nga duuniya
(Mar. 13.3-13; Luka 21.7-19)*

³ Kè gi Yeesu ka ndzaanə dasə anə giŋwə nga Zayitunə, wata lyawarənaakii a shi aabiikii, tii daanətii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Bawə keenə guci sanə nə ətsə ha'ə a da. Mi sanə na slənə ka baariinə oo'i, saa'i nga ənyanaaku da uudənə nga duuniya uugi mbu'yana?"

⁴ Əŋki Yeesu ka tii, "Nəhəmə acii ga ənjə a gəpi duunə.

⁵ Acii tə'i ənji lanə na shi, təya dəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu, təya ŋuusləgi də hara ənji lanə a rəgwa.

⁶ Kadə nuuna fa habara nga paapanə taa dama patə. Amma goona buurə. Acii ma ətsa, weewee ka d'anə ha'ə, amma əntaa ci nə muudinə nga duuniya.

⁷ Kadə nə èndə'i slikərənə a dzə ka panə da èndə'i. Nwanjuunə a pa da èndə'i ŋwanjuunə. Kadə nə madəfənə a kula, gəgədzənə nga hanyinə a daada taa dama patə.

⁸ Ma ətsə patə, makə 'watəginə nga bərakənə ətsa.

⁹ "Ma ka saa'ikii, kadə nə ənjə a kəsə tuunə, təya kavə tuunə aacii hara ənji kaa təya cibə duunə, ənjə a bəələgi tuunə. Ənji shiŋkinə patə, kadə nə təya ushapaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi.

¹⁰ Lanə nə ənjitə na təkuree ka sə'watənə ka saa'ikii. Kadə nə təya ŋusləgi, təya tanəgi magəŋuura nga hara ənji, təya kaaree ka hara ənji.

¹¹ Lanə nə majirakinə nga anabinyinə na shigi, təya ŋuusləgi də hara ənji lanə.

¹² Putə nga tsakənə nga slənə bwaya bwayaanə, tə'i ənji lanə ətə nə uudənə a əpigi a ədzəmətii.

¹³ Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.

¹⁴ Ma ŋunyi habara agyanə *ŋwanjuunə nga Əntanƒə ɛsə, ka waazanə nə ənji asəkə patənə nga duuniya, ka seedanə ka patənə nga ənji shiŋkinə. Ma daba'èkii, ka mbu'yanə nə muudinə nga duuniya ha'ə."

*Cibətə palee də əjjinəənə
(Mar. 13.14-23; Luka 21.20-24)*

¹⁵ "Ka neenə nuunə ka ma'ajjinə uushi ətə palee. Ci wabi *anabi Daniyalə anəkii. Kadə na kəŋaanə anə malaaba ha. (Ma èndètə ca janğa, wa ca paaratəgi nga'ə.)

¹⁶ Madə kə nee unə ha'ə, ma ənjitə ganə anə hanyinə nga Yahudiya, wa təya huyi ka umbənə aanə giŋunyinə.

23:39 23.39 Jab. 118.26. 24:2 24.2 Luka 19.44. 24:5 24.5 24.24; 2 Tees. 2.9-10; 1 Yooh. 2.18. 24:7 24.7 2 Meem. 15.6; Isaa. 19.2. 24:9 24.9-14 10.17-22; Yooh. 16.1-4. 24:9 24.9 5.11. 24:10 24.10 10.35; Luka 12.52-53. 24:11 24.11 7.15. 24:12 24.12 2 Tim. 3.1-5. 24:13 24.13 Səniinə 13.10. 24:14 24.14 28.19. 24:15 24.15 Dan. 9.27; 11.31; 12.11.

17 Ma  nd t  dzak  an  kuvaakii, wa ca jimag r , ca huyi, ga ca dz  dasii ka ng r en  uushi.

18 Ma  nd t  d  bil   s , ga ca  n  aasii ka ngira k jeer naakii.

19 T 'i ng ra'w  agyan  maki d s kiin  da ngigigin  ka saa'ikii.

20 K diim  acii  ntanfa, acii ga huyin kii a d i agi vyan  taa uus ra  pis ka.

21 Acii ma cib t  na kula ka saa'ikii, ci na palee pat  d  bwaya bwayaan , pooshi tsar kii sha d i shan  mak  tagii  ntanfa duuniya ca'  ka  ndz 'i. Pooshi tsar kii na d  shan  ma'   s .

22 Maci pooshi  t  galee  ntanfa ka saa'ikii, kad  pooshi  nd  shin kin  ca mb d . Amma, acii put  nga matad   njaakii, ka galeen  n  ci ka saa'ikii.

23 "Maa k  bii  nd  koon : 'Waan  Al masiihu gan ' taa 'Waat  Al masiihu gat ', goona luuv .

24 Acii kad  n  al masiihunyin  da anabinyin  nga jirak n  a shigi, t ya d ada s  nga hur shishin  ka shan , kaa t ya shii n usl gi d   nja. Maci ka mbeen  n  tii maa, da i matad   nji nga  ntanfa.

25 Buur t m  nga' ! Acii k  bagi nyi koon  daga saa'ikii ma'  mambu'yam .

26 Acii ha' , mada k  bii  nji koon  oo'i: 'Waat  d  bil !' goona dz  aa d v . Taa mada bii  nji koon  oo'i: 'Waan  a kumu', goona luuv .

27 Acii ma shin  nga *Uuz n  nga  nda, pang ran  a babara mak  s t  ci v n  a pyapid , ca b r gi s k ntanfa taa dama pat , ndzan n  da tsaanw  ca'  aa d  waka, ha'  nii k ya shi.

28 Ka hat  d i mant  uushi pat , dav  dzan  kad guyin  d  na."

 nyan  nga Uuz n  nga  nda

(Mar. 13.24-27; Luka 21.25-28)

29 "Ma pii daba'  cib nyiitsa, ka  nd gin  n  uus ra, pooshi l gid  ka b r n , tikisanyin  a kwaalya dagy , ka gan g z n  n  taa mi pat  as k ntanfa.

30 Ka saa'ikii n   nj  a nee agintanfa ka s t  ca baarii oo'i, Uuz n  nga  nd  ca shi.  nji *duuniya pat  a tuu, t ya tsaam  t  Uuz n  nga  nd  ca jima agyan  kurabiin  dadagy , d  baaw da da m gh r v n  lan ,

31 ca sl kee ka malaa'ikanyinaakii, t ya  d  uut ma  t  ca waz  d  ngeer n , t ya dzaadzat  d  pat n  nga matad   njaakii, ndzan n  ka  nd 'i tanjala nga duuniya ka ca'  ka  nd 'i." *

Misaali d   nfw  uud va

(Mar. 13.28-31; Luka 21.29-33)

32 "Wa  nfw  uud v  a ka koon  hiima. Mada k  nee un  wiit  k  'wat gi  n n , yoo, k  shii un   ts , k d h  n  m ts ts f  ka dan .

33 Ha'   s , mada k  nee un  uushi'it  pat  a d ada, ka shiin  nuun   ts , k d h  n  Uuz n  nga  nda, matas kakii kaa ca shi.

34 Tantanyin  cii kya ba koon : ma  nji nga zamanana, pooshi tii ka m t gin  pat , uushi'it  ma'  madaadame pat .

35 Ka uud gin  n  ha a dagy  da ha a pan , amma, ma wab naaki, pooshi ka uud n  shan ."

Pooshi  nd  na shii uus ra taa saa'i

(Mar. 13.32-37; Luka 17.26-30,34-36)

24:17 24.17-18 Luka 17.31. 24:21 24.21 Dan. 12.1; S niin  7.14. 24:23 24.23-25 Luka 17.23-24. 24:24 24.24 24.5; 7.15; S niin  13.13-14. 24:27 24.27 24.30,37; 25.31; 1 Koor. 15.23; 1 Tees. 3.13; 4.15; 2 Tees. 2.1,8; Yak. 5.7-8; 2 Piita 3.4; 1 Yooh. 2.28. 24:28 24.28 Ayb. 39.30; S niin  19.17-18. 24:29 24.29 Isaa. 13.10; 34.4; Hag. 2.6,21; 2 Piita 3.10,12; S niin  6.12-14. 24:30 24.30 Zak. 12.10-14; Dan. 7.13-14; Mat. 24.27; 26.64; Mar. 14.62; S niin  1.7. * 24:31 24.31 13.41; uut ma: 1 Koor. 15.52; 1 Tees. 4.16. 24:34 24.34 16.28.

³⁶ “Ma uusëra taa saa'i nga ðanë nga uushi'iitsa, pooshi ëndë shii. Malaa'ikanyinë nga dadagyë maa, pooshi tii shii. Ha'ë në Uuzënë ësë, paa ci shii, see Dii ci daanëkii.

³⁷ Makë sëtë sha ðii të ënji agi zamana nga Nuuhu, ha'ë na ða saa'i nga ënyanë nga Uuzënë nga ënda.

³⁸ Ma agi zamana nga Nuuhu taabu'u shi ma'i tuufaanë, kë nji ënjë a zëmë, ënjë a saasa, kë nji nguyirënë da makinë a ngërëshi, ha'ë mbu'ya uusëratë ðëmëgërë Nuuhu aasëkë kumbawala.

³⁹ Pooshi ënji pulëgi, ha'ë shi ma'i tuufaanë, ca zamagi ðë tii patë. Ha'ë na ða ësë saa'itë në Uuzënë nga ëndë a shi.

⁴⁰ “Ma ka saa'ikii, ka dzënë në ënji bëra'i aasëkë rë ka slëna. Ka ngërëginë në ënji ëndë'i ëndë, ënjë a bwasee ka ëndë'i ëndë.

⁴¹ Ka dzënë në makinë bëra'i ka ëðënë ka tëjwë rëjwë. Ka ngërëginë në ënji ëndë'i minë, ënjë a bwasee ka ëndë'i.

⁴² Acii ha'ë, kantsaamë ginë, makë ðii ci mashiimuunë taa ngutë uusëra në Slandanuunë a shi.

⁴³ Shiimë oo'i, maci ka shiinë në slanda yi saa'itë ci mahërë a dzë ka ci aasii ðavëðë, kaða ka ba'ëginë në ci ðë mëgigi, acii ga ca gi ka ci aasii.

⁴⁴ Acii ha'ë, ma unë ësa, see a ndzaa unë matasëkakii ka gëra shinë nga Uuzënë nga ënda, acii ka shinë në ci ka uusëratë makamuunë në nga shinaakii.”

*Ëndë goongga nga mava
(Luka 12.41-48)*

⁴⁵ “Ma ëndë goongga nga mava, ëndë hanjala, të ci kapaanë slandanëkii ka nëhë yaakii, kaa ca vii zëmë ka hara ënji slënë ka saa'itë ðibë.

⁴⁶ Maða shi slandanëkii ka lapaanë të ci agi slënë sëtë bii ci ka ci, të'i barëkaanë ashikii.

⁴⁷ Tantanyinë cii kya ba koonë: ma mavata, ka ba'avënë në slandanëkii patënë nga uushi'inaakii aaciikii.

⁴⁸ Amma mbu'u ka banë në bwaya mava ðë sëkëkii oo'i: ‘Pooshi slandanëki ka shinë këðëhë.’

⁴⁹ Wata ca ndzanë fëslënë të hara maviinë makë ci, ca zëmë, ca saasa ënvwë tii da ënji sa ënvwë.

⁵⁰ Amma ka shinë në slandanëkii uusëratë makamë ci në nga mbu'yanaakii, saa'itë mashiimë ci ësë.

⁵¹ Ka dzalënë në slandanëkii të ci ðë ngwaangwa'ënë, ca vii ka ci shikwa mbërë mbërë da nga ënjitë ca kërë ka ëntanfë ðë bëra'i asëkëtii. Davë tuunë ënji, tëya tsëbë linyinëtii.”

25

Misaali ðë uuji kadëmiinë pu'u

¹ “Ma ka saa'ita, ka ndzaanë në njwanjuunë nga dagyë makë sëtë sha ðii të uuji kadëmiinë pu'u. Ma tëya, kë fë'i tii garëkuwanyinatii, tëya dzë aa ha dagwa maðanë ka gëjunë ðë ci.

² Tufë agitii, maðiikëkii në tii. Tufë ësë, macicirëkii në tii.

³ Ma maðiikëkiinyiita, kë ngërëënë tii garëkuwanyinatii yadë ëgëënë hara maara.

⁴ Amma, ma macicirëkiinyiita, kë ngërëënë tii maarënyinatii.

⁵ Makë sëkëpaa dagwa maðanë na, kë zhikuki tii patë, tëya kwaalagi aa njunyi.

6 “Ma ətse ahada vəfa, ənje a wazha də banə: ‘Waanə dagwa madfanə! Shigimə ka luuginə tə ci!’

7 Wata uuji kadəmiitə a madə patə ka hadatəgi də garəkuwanyinatii.

8 Wata madfiikə uuji kadəmiitə tufə a ba ka macicirəkiita: ‘Ndiimə keenə maare gi'u. Wiinə gunə ka mətəginə asəkə garəkuwanyinə geenə.’

9 Amma macicirə uuji kadəmiitə a ba ka tii, ənki tii: ‘Yaci pooshi na mbu'u kaamə pata? Ma dfanuunə, dəmə ka iracii noonə aa luuma.’

10 Wata kə pyalə madfiikə kadəmiitə ka iracii maarəkii. Ma təya palə ha'ə, wata dagwa madfanə a mbu'ya. Ma uuji kadəmiitə matasəkakii, kə dəməgərə tii atsa dagwa madfanə ka zəmə əndzanə nga rəya. Ənje a pa'əgi makuva.

11 Ma daba'əkii, harakiitə tufə a jiga, təya dza makuva, təya ba: ‘Slandana, Slandana! Wunəgi keenə makuva!’

12 Amma dagwa madfanə a ba ka tii, ənki ci: ‘Tantanyinə cii kya ba koonə: mashiimə nyi tuunə.’ ”

13 Wata Yeesu a uudəpaa wabənaakii, ənki ci, “Nəhəmə, acii mashiimuunə uusəra taa saa'i.”

Misaali də lyawarənə makkə

(Luka 19.11-27)

14 “Ma nwanjuunə nga dagyə əsə, ka ndzaanə nə ci makə sətə sha dīi tə əndə'i əndə da lyawarənaakii makkə. Ma ca madə kaa ca palə oogə, ca 'waa'watə lyawariitaakii, ca ba'avə uushi'inaakii aaciitii.

15 Ca təkəpaa ka tii mbərə mbərə da ngeerənatii. Waatoo, ca vii ka əndə'i pamə tufə. Əndə'i əsə, ca vii ka ci pamə bəra'i. Əndə'i əsə, ca vii ka ci pamə rəjwə. Ma daba'əkii, ca madə, ca palə oogə.

16 Ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə tufə, masəkəpaamə ci na. Pii ca dzə ka dfa də fiiriinə, ca upaa riiba nga pamə tufə aagyanə əta.

17 Ha'ə dīi əndətə ba'avə ənji ka ci pamə bəra'i əsə. Ca upaa riiba nga pamə bəra'i aagyanə əta.

18 Amma, ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə rəjwə, ca dzə, ca tələgi gu'u, ca umbee ka kwaba nga slandanəkii davə.

19 “Ma daba'ə baanə lajə, wata slandanətii a ənya aasii. Ca ləgwa amatii taa mi dīi tii ka ci də gənaakii.

20 Wata əndətə ba'avə ənji ka ci pamə tufə a shi aakəjwacii slandanəkii, ca vii ka ci hara pamə tufə, ənki ci: ‘Slandanəkya, kə vii hə ka nyi pamə tufə, nya dzə ka dfa fiiriinə də ci. Wiinə riiba tufə ətə upaa nyi aagyanəkii.’

21 Ənki slandanəkii ka ci: ‘Nga'ə dīi, kə kuyirii nyi tə hə. Njuni əndə slənə nə hə, əndə goonja. Kə dīi hə goonjaanə agi dfa fiiriinə də magi'u kwaba. Acii ha'ə, ka ba'avənə nə nyi malanjəkii aaciiku. Shiwa aa hanə aabiiki ka dfa moodasəkə da nyi.’

22 Ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə bəra'i, kə shi ci, ca ba ka slandanəkii: ‘Slandanəkya, kə vii hə ka nyi pamə bəra'i. Wiinə riiba bəra'i ətə upaa nyi aagyanəkii.’

23 Ənki slandanəkii ka ci: ‘Nga'ə dīi, kə kuyirii nyi tə hə. Njuni əndə slənə nə hə, əndə goonja. Kə dīi hə goonjaanə agi dfa fiiriinə də magi'u kwaba. Acii ha'ə, ka ba'avənə nə nyi malanjəkii aaciiku. Shiwa aa hanə aabiiki ka dfa moodasəkə da nyi.’

24 Ma əndətə ba'avə ənji ka ci pamə rəjwə, kə shi ci əsə, ənki ci ka slandanəkii: ‘Slandanəkya, kə shii nyi, ma ha, manjwa'ə ngwa'ə əndə nə hə. Ma moonəku, see a upaa hə cifanə ka hatə maləgamə hə davə, ha dzatəgi ka hatə mabu'umə hə davə.

²⁵ Acii ha'ə, kə ɲɠwaləgi nyi, nya dzə ka umbee ka kwabaaku a gu'u. Wiinə kwabaaku.'

²⁶ Wata slandanəkii a ba ka ci, ɲɲki ci: 'Bwaya ɛndə slənə nə hə, manyada! Kə shii hə oo'i, ka upaanə nə nyi cifanə ka hatə maləgamə nyi davə, nya dzatəgi ka hatə mabu'umə nyi davə.

²⁷ Madə ha'ə d̄ii, paa hə d̄ii ɲga'ə. Maci taa ma d̄ii hə, ha dzə ka shigaginə ka hatə ci ɛnjə a zhi'igyə də gəna, kada kə shi nyi ka luunə saaki da i riibakii.'

²⁸ Slandanəkii a ba ka hara ɛnji slənaakii: 'Luugimə pamətə rəɲwə aciikii, una vii ka ɛndətə da pamə pu'u aciikii.

²⁹ Acii, ma ɛndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə ɛnji viinə, kaa ca shii d̄anə lajə aciikii. Amma, ma ɛndətə d̄ii naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ɛnji aciikii.

³⁰ Ma mazabə ɛndə slənətsa, ɲgərəmə tə ci, una kagərə tə ci aagi təkunə. Davə tuunə ɛnji, təya tsəbə linyinətii.' "

Da gəɲwanə ɲga muudinə

³¹ "Madə kə shi Uuzənə ɲga ɛndə da malaa'ikanyinaakii patə agi məghərəvənə ɲga ɲwanjuunaakii, ka ndzaanə nə ci dasə agyanə dəgələ ɲwanjuunaakii.

³² ɛnjə a dzatəgi tə patənə ɲga ɛnji a duuniya aakəɲwaciikii. Ca təkəe ka tii kurəgə bəra'i, makə sətə ci magəra a ɲgwadəgi bagiinə agi uuhinə.

³³ Ca kapaa tə ɛnji gooɲga da ciizəmakii. Ma ɛnji 'waslyakəənə əsə, ca kapaa tə tii da madzənakii.

³⁴ Wata ɲwanjwə a ba ka ɛnjitə da ciizəmakii, 'Shooma, unə ɛnə daanə Daadə koonə barəkaanə. Shoomə koonə luu barəkaanə ɲga ɲwanjuunə ətə dəkəpaa ci koonə daga 'watəginə ɲga duuniya.

³⁵ Acii kə shi madəfənə a d̄ii tə nyi, kə ndii unə ka nyi zəma. Kə d̄ii meegiirənə tə nyi, una ndii ka nyi ma'inə. Kə d̄ii nyi mu'umuunə, una luu tə nyi aa hoonə aasii.

³⁶ Kə d̄ii purəkinə tə nyi, una ndii ka nyi sə ɲga umbee də purəkinə. Kə gwakə nyi ka bwanea, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi. A furəshina ɲji nyi, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi.'

³⁷ Wata ɛnji gooɲga a ləgwa ka ci, 'Slandana, guci shiina nee ka hə ka madəfənə, ina vii ka hə zəma? Guci nee inə ka hə ka meegiirənə, ina vii ka hə ma'ina?

³⁸ Guci əsə nee inə ka hə mu'umə, ina luu tə hə aa heenə aasiya, taa hə də purəki, ina vii ka hə sə ɲga umbee də purəkina?

³⁹ Guci əsə nee inə ka hə gwakə taa a furəshinə, ina dzə ka nəhəpaanə tə ha?'

⁴⁰ ɲwanjwə a ba ka tii, 'Tantanyinə cii kya ba koonə: tadə guci patə d̄ii unə ha'ə ka rəɲwə agi ɛnjitə pooshi da məghərəvənə akəɲwacii ɛnja, amma ndzəkəɲushi'inəki nə tii, ka nyi d̄ii unə ətsa.'

⁴¹ "Ma daba'əkii, ca ba ka ɛnjitə da madzənakii əsə: 'Dzəgimə abiiki, manaalya ɛnja, dəmə aagi gunə ətə d̄atə ɛnji ka *Seetanə da malaa'ikanyinaakii.

⁴² Acii kə kəshi madəfənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi zəma. Kə kəshi meegiirənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi ma'inə.

⁴³ Kə d̄ii nyi mu'umuunə, amma kə kaaree unə ka luunə tə nyi aa hoonə aasii. Kə d̄ii purəkinə tə nyi, amma kə təkuree unə ka ndii ka nyi sə ɲga umbee də purəkinə. Gwakə ɲji nyi da a furəshina, amma kə təkuree unə ka dzənə ka nəhəpaanə tə nyi.'

⁴⁴ Amma təya ləgwa ka ci, ɲɲki tii: 'Slandana, guci saɲə nee inə ka hə də madəfənə taa meegiirənə kə kəshi tə hə, taa hə mu'uma, taa hə də purəkya, taa hə gwaka, taa a furəshina, amma kə təkuree inə ka tsakənə tə ha?'

25:29 25.29 13.12; Mar. 4.25; Luka 8.18; 19.26. 25:30 25.30 8.12. 25:31 25.31-46 16.27. 25:31 25.31 Dzək. 33.2; Zak. 14.5; Mat. 16.27; 19.28; 1 Tees. 3.13; Yahu. 14. 25:35 25.35-36 Isaa. 58.7. 25:40 25.40-45 Wab. 19.17; Mat. 10.40,42; 12.50; 28.10. 25:41 25.41 Yahu. 7; Səniinə 20.10,15.

⁴⁵ Wata nwanwə a ənəgi ka tii, ənki ci: ‘Tantanyinə cii kya ba koonə: ma sətə pooshi unə dīi ka ənjitə pooshi da mēghərəvənə akənwacii ənja, ka nyi təkuree unə ka fanə ətsa.’

⁴⁶ Ma ənjita, ka kərənə nə ənji tə tii aagi dzalənə n̄ga ca'ə ndənwə ndənwə. Amma, ma ənji goongə, ka kərənə nə ənji tə tii ka əpinə n̄ga ha'ə ndənwə ndənwə.”

26

Alə rəgwa n̄ga kəsənə tə Yeesu

(Mar. 14.1-2; Luka 22.1-2; Yooh. 11.45-53)

¹ Makə uudəpaa Yeesu dzəgunə ka ənji patənə n̄ga uushi'iitsa, ənki ci ka lyawarənaakii:

² “Kə shii unə, ma cifədoorə, uusəra n̄ga *Pasəka. Ma nyi, Uuzənə n̄ga ənda, ka viinə nə ənji tə nyi ka gwa'avə aashi ənfwa.”

³ Ma ka saa'ikii, kə dzii madiigərə limanyinə da gayinə də nə asii ga gawə n̄ga limanyinə patə, waatoo, asii ga Kayafasə.

⁴ Təya anə uura n̄ga kəsətənə tə Yeesu yadə shiinə n̄ga ənja, ənjə a bələgi tə ci.

⁵ Amma təya ba, “Gaama kəsə tə ci agi kumənə, acii ga ənjə a madəe ka panə.”

Bəzəpaanə tə Yeesu də urədyə də Bayitaniya

(Mar. 14.3-9; Yooh. 12.1-8)

⁶ Ma saa'itə Yeesu də Bayitaniya asii ga Simoonə ətə shi uyi kuzənə a kəshi tə ci,

⁷ ma ca adə zəma, wata əndə'i minə a dzə aabiikii da i əbwə urədyə aciitə. Ma urədita, n̄ga mandalə kwaba. Wata kya dzə, kya əjivə aanə Yeesu.

⁸ Amma, makə nee lyawarənaakii ha'ə, kə zhimagi tə tii asəkətii, ənki tii, “Ka mi saawee ki ətsa?”

⁹ Maci dərəmaginə dərəmagi ənji də urəditsa, kadə kwaba lanə n̄ji ənjə a upaa anəkii, ənjə a təkəpaa kwabakii ka maaghiinə.”

¹⁰ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya ba, wata ənki ci ka tii, “Ka mi cuuna kavə tə miitsə ka buurə uushi'inə kwa? Acii ma sətə dīi ki ka nyi, n̄junyikii ka shanə.

¹¹ Ma maaghiinə, ka hakii nuunə taa guci patə. Amma, ma nyi, paa nyi na ndzaanə abii unə.

¹² Ma əjivə ki urəditsə aashiki ku'u, kə dīi ki ha'ə ka tasəkətə shishinəki ka n̄gədənə.

¹³ Tantanyinə cii kya ba koonə: tadə da nə ənjə a waaza N̄junyi Habaranə asəkə duuniya patə, ma sətə dīi ki, ka wabənə nə ənji anəkii ka buurətənə də ki davə.”

Luvənə n̄ga Yahuda kaa ca vii tə Yeesu aacii ənja

(Mar. 14.10-11; Luka 22.3-6)

¹⁴ Ma daba'əkii, rənwə agi *lyawarənə n̄ga Yeesu pu'u aji bəra'i, ətə dīi ləməkii Yahuda Isəkariyoota, a madə, ca palə aabii madiigərə limanyinə,

¹⁵ ca ba ka tii, “Madə vii nyi koonə tə Yeesu, iitə sanə viinuunə ka nya?” Wata təya baanagi kwaba tibisə makkə pu'unə,* təya vii ka ci.

¹⁶ Daga saa'ikii 'watəgi Yahuda tsaamə n̄junyi saa'i n̄ga viinə tə Yeesu ka tii.

Zəmə əndzanə n̄ga Pasəka

(Mar. 14.12-21; Luka 22.7-14,21-23; Yooh. 13.21-30)

25:46 25.46 Dan. 12.2; Yooh. 5.29; Yak. 2.13. **26:1 26.1** 7.28. **26:2 26.2** 16.21. **26:4 26.4-5** 21.46. **26:6 26.6-7** Luka 7.37-38. **26:11 26.11** Dzək. 15.11. * **26:15 26.15** Ma kwaba tibisə makkə pu'unə, ci nə kwaba n̄ga dərə də mava (Shig. 21.32). **26:15 26.15** Shig. 21.32; Zak. 11.12; Yooh. 11.57; 13.2.

17 Ma ka təkəŋwanə nga uusəra nga *kumənə nga adə buroodi yadə burəŋanə, kə shi lyawarənə nga Yeesu aabiikii, əŋki tii, “Da daa moonəku ina dzə ka dzəgə ka hə əndzanə nga Pasəka?”

18 Əŋki ci ka tii, “Dəmə aasəkə vəranə aa ha zana, una ba ka ci: ‘Ma bii Maləmə tuu, kə uugi saa'yaaki dənə kədəhə. Ma nyi da lyawarənaaki, gaku asii niina zəmə əndzanə nga Pasəka.’ ”

19 Wata lyawarənə nga Yeesu a dətə makə sətə bii ci ka tii dənə, təya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

20 Makə dīi kədəwanə, wata Yeesu da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a ndzaanə ka zəma.

21 Ma təya dzə də zəmənə, kə bii ci ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə: kadə nə rəŋwə ahadoonə a vii tə nyi aacii əŋja.”

22 Makə fii tii ha'ə, kə bəzəgi səkətii ka shaŋə. Wata tadə wu patə ahadatii, ca ləgwa amakii, əŋki tii, “Slandana, nyi kwa?”

23 Əŋki ci ka tii, “Əndənə caama adə ka ha rəŋwə na vii tə nyi ka əŋja.

24 Ma nyi *Uuzənə nga ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə, makə sətə nyaahə əŋji agyanəki, amma kə dīi anə əndətə na vii tə nyi ka əŋja. Ma əndətə, maci mapoomə əŋji tə ci, bidə ci ka ci.”

25 Wata Yahuda ətə vii tə ci a ləgwa, əŋki ci, “Maləma, nyi kwa?” Wata Yeesu a ba ka ci, “Hə bagi ha'ə.”

Zəmə əndzanə nga Slandana

(Mar. 14.22-26; Luka 22.15-20; 1 Koor. 11.23-25)

26 Ma tii agi adə zəma, Yeesu a ŋgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, “Ndamə, una zəmə. Ma ətsa, shishinəki.”

27 Ca ŋgərə kwalaka da ma'i inaba asəkəkii, ca ənə, ca kuyirii tə Əntanfə, ca vii ka tii, ca ba, “Saasaciimə, patənə goonə.

28 Ma ətsa, idənaaki. Ci ca mbu'utəgi də aləkawalə nga Əntanfə. Idənəkii na əjigi ka putə nga əŋji laŋə ka tifyagi də 'waslyakəənyinə.

29 Wanyinə ca ba koonə: ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inaba ma'ə, see uusəratə nii kya sa kurakii doonə agi ŋwanjuunə nga Daadə.”

30 Ma daba'əkii, təya ka wanyanə, təya madə, təya palə aashi giŋwə nga Zayitunə.

Wabənə nga Yeesu agyanə hiweenə nga Piita

(Mar. 14.27-31; Luka 22.31-34; Yooh. 13.36-38)

31 Əŋki ci ka lyawarənaakii, “Unə patə, kadə nuunə a huyi ənshinə davədə, una bwasee ka nyi. Ka dənə makə sətə wabi Əntanfə asəkə malaaba ləkələkatə oo'i: ‘Ka bələginə nə nyi tə magəra, bagiinə a təkəgi patə əsə.’ ”

32 Wata ca tsakə banə, əŋki ci, “Amma, mada kə madəe əŋji ka nyi agi maməətə əŋja, ka tanə nə nyi koonə kəŋwanə ka dzənə aanə hanyinə nga Galili.”

33 Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, “Taa kə huyi hara əŋji patə aciiku, ma nyi kamə, paa nyi ka bwaseenə ka hə shaŋə.”

34 Əŋki Yeesu ka Piita, “Tantanyinə cii kya ba ka hə: ma taabu'u wanə gyaagya ənshinə davədə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.”

35 Piita a ba ka ci, “Taa əntənə cii kwa əntə, aŋwə da hə nə əntənə. Paa nyi ka hiweenə ka shiinə tə hə.” Ha'ə makə ətsə əsə bii hara lyawarənaakii patə.

26:17 26.17-29 Shig. 12.1-20. 26:20 26.20-25 Yooh. 13.2,21-30. 26:23 26.23 Jab. 41.10. 26:24 26.24-25 10.38-39; Luka 14.27; 17.33; Yooh. 12.25-26; 1 Piita 2.21. 26:24 26.24 Jab. 22.7-8,16-19; Isaa. 53.9. 26:26 26.26-28 1 Koor. 10.16. 26:28 26.28 Shig. 24.8; Irim. 31.31; Iber. 7.22; 9.15-20. 26:30 26.30 Luka 22.39; Yooh. 18.1. 26:31 26.31 Zak. 13.7; Mat. 26.56; Yooh. 16.32. 26:32 26.32 28.7,16. 26:34 26.34-35 Luka 22.33-34; Yooh. 13.36-38. 26:34 26.34 26.75.

*Da də'wa nga Yeesu də Gyatsimani**(Mar. 14.32-42; Luka 22.39-46)*

³⁶ Ma daba'əkii ha'ə, wata Yeesu a dzə da lyawarənaakii ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gyatsimani. Mbu'unatii aadəvə, ca ba ka tii, "Ndzaamə gadəvə, kaa nya əntsahə aakəŋwa ka dfa də'wa."

³⁷ Ca 'waanə tə Piita da manjeevənə nga Zabadiya bəra'i. Ma təya dzə, wata ca ndzanə buurə uushi'inə ka shaŋə, səkəkii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

³⁸ Əŋki ci ka tii, "Mabəzəkii nə səkəki makə a əntəgi nyi. Ənəgimə ganə, una ndzaa də məgigi atsaki."

³⁹ Ca əntsahə aakəŋwa gi'u, ca kulapaa aanə səkəkii, ca dfa də'wa, "Daadə, madfa ka moonə nə hə, əntsahee ka nyi ka cibətse akəŋwaciiki. Amma, dawə sətə kadeesəkə ka hə, ga ha dfa sətə kadeesəkə ka nyi."

⁴⁰ Ca ənya aabii lyawariitə makkə. Ma shi ci, ka ŋunyinə nə tii patə. Wata əŋki ci ka Piita, "Iitiitə daa təkuree unə ka ndzaanə də məgigi atsaki taa nga tibisə rəŋwə dyaŋa?"

⁴¹ Ndzaamə də məgigi, una dfa də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa nga Əntanfə saa'itə nə *Seetanə a təbə tuunə. Ma asəkə ədzəmuunə, nga'ə koonə nə dfa gazhi'waanə, amma mazaarəkii nə shishinə."

⁴² Yeesu a ənə ka əntsahənə nga bəra'inə əsə ka dfa də'wa, əŋki ci: "Daada, madfa pooshi rəgwa nga əntsaheenə ka cibənə anəki, yoo, sətə mwayi hə patə, wa ca dfa."

⁴³ Ca ənya aabii lyawariita. Ma ənya ci əsə, ka ŋunyinə nə tii, acii kə uugi ŋunyinə danə lanə agitii.

⁴⁴ Yeesu a bwasee ka tii, ca əntsahə, ca ənə nga makkənə ka dfa də'wa makə əta.

⁴⁵ Ma daba'əkii, ca ənya aabii lyawariita, ca ba ka tii, "Ma'ə unə a ŋunyi kuna, una əpi səka? Yoo, wiinə, kə uugi saa'i danə ka ənjə a vii tə Uuzənə nga əndə aacii ma'waslyakə ənja.

⁴⁶ Tsaaməmə! Waatsə əndətə ca vəgi tə nyi. Madətəmə kaamə dzə."

*Kəsənə tə Yeesu**(Mar. 14.43-50; Luka 22.47-53; Yooh. 18.3-12)*

⁴⁷ Yeesu ma'ə ma'uudəpaamə wabənə ha'ə, wata kə mbu'ya Yahuda, waatoo əndətə agi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Kə shi ci dzuəbə da ənji daba'əkii, da i ŋgila purəŋanyinə da i zaliinə aciitii. Madiigərə limanyinə da gayinə sləkee ka tii.

⁴⁸ Asee, ma Yahuda, ətə vii tə Yeesu aacii ənja, kə bii ci ka tii makə sətə nii kəya datə ka baarii də ci ka tii oo'i, "Ma əndətə nii kya nəhəpaa nga'ə, ci nə əndəkii, kəsəmə tə ci."

⁴⁹ Pii wata ca əntsahətə aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, "Usa Maləma", ca nəhəpaa tə ci nga'ə.

⁵⁰ Yeesu a jikə ka ci, əŋki ci, "Guvakya, dawə sətə kira tə hə." Wata təya əntsahə, təya kəsə tə ci.

⁵¹ Wata rəŋwə agi ənji nga Yeesu a əlyagi ŋgila purəŋanaakii, ca patsəgi liminə nga mava nga gawə nga limanyinə.

⁵² Wata Yeesu a ba ka ci, "Ənəgərə də ŋgila purəŋanaaku. Taa wu pii də ŋgila purəŋanə, də ci bələnə ənji tə ci naakii.

⁵³ Mashimə hə oo'i, ka mbeenə nə nyi ka kədii tsakənə tə nyi acii Daadə, pii pii ca sləkee ka nyi kurəgənyinə nga malaa'ikanyinə palee ka pu'u aji bəra'i kwa?

⁵⁴ Amma, madfa kaa nya kədii tsakənə acii Daadə əna, guci dii nə sətə bii malaaba ləkaləkatə a ndzaa ka tantanyinə, ətə bii ci, tyasə ka slənənə ha'a?"

⁵⁵ Ma ka saa'ita, kə wabi Yeesu ka ənjitə shi ka kəsənə tə ci, əŋki ci ka tii, “Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ŋgila purəŋanə ka ŋgila purəŋanə, ka zala ka zala kwa? Ya sanə əndə də maabə nə nyi kwa? Uusəra patə nji nya ndzaanə dasə asəkə *yi ŋga Əntanƒə ka dzəgunənə ka ənja, patə da ha'ə, pooshi unə kəshi tə nyi.

⁵⁶ Amma, ma slənyi ətsə patə, kaa malaaba ləkaləkətə ŋga anabiinə a ndzaa ka tantanyinə.”

Wata lyawarənaakii patə a bwasee ka ci, təya huyipaa satii.

Yeesu akəŋwacii *mətərəkīnə ŋga Yahudiinə

(Mar. 14.53-65; Luka 22.54-55,63-71; Yooh. 18.13-14,19-24)

⁵⁷ Ma ənjitə kəshi tə Yeesu, kə kirə tii tə ci aasii aa ha Kayafasə gawə ŋga limanyinə. Davə dzii maliminə da gayinə də na.

⁵⁸ Ma Piita, kə gi ci də nə'unə tə Yeesu ba'ə ba'ə ha'ə mbu'i ci kura'ə aasii aa ha gawə ŋga limanyinə, ca dzə ka ndzaanə dasə da ənji nəhə yi ŋga Əntanƒə, kaa ca nee ka muudinə ŋga səkii.

⁵⁹ Ma madiigərə limanyinə da patənə ŋga mətərəkīnə, kə ali tii wabənə ŋga jirakənə aashi Yeesu, kaa ənjə a shii bələginə tə ci.

⁶⁰ Amma taa ŋgahi ənji lanə kyaara wabənyinə ŋga jirakənə aashikii, patə da ha'ə kə təkuree tii ka upaanə taa rəjwə. Ma ka muudinə, wata ənji bəra'i ahadatii a madətə

⁶¹ əŋki tii, “Ma bii əndətsa, tə'i ci da baawəda ŋga uulagi yi ŋga Əntanƒə, ca ənə ka ghənətənə agi baanə makke.”

⁶² Wata gawə ŋga limanyinə a madətə, əŋki ci ka Yeesu, “Pooshi wabənaaku ŋga jikəvənə aagyanə wabəətsə wabi ənjitsə aashiku kwa?”

⁶³ Amma, ma Yeesu, majikəmə ci ka ci. Wata gawə ŋga limanyinə a ba ka ci, “Wiinə kə ləbətə nyi duunə da Əntanƒə Əndə vii əpinə: bawə keenə goonɡa, hə nə *Aləmasiihu Uuzənə ŋga Əntanƒə tanyi nii?” †

⁶⁴ Yeesu a ba ka ci, “Hə bagi ha'ə. Daganəkii ha'ə maa, wanyinə ka banə koonə: ka neenə nuunə ka Uuzənə ŋga əndə dasə da ciizəma Əntanƒə Əndə baawəda, una nee ka ci ca jima aagyanə kurabiinə dadagyə.”

⁶⁵ Makə fii gawə ŋga limanyinə ha'ə, wata ca tsəerəgi kəjeerənə ashikii, əŋki ci, “Kə geegi ci ka naakii nə kədəhə da Əntanƒə. Gaama alə hara uushi'inə ma'ə, kə uugi ama fa bwaya sətə wabi ci. ‡

⁶⁶ Iitə nee unə noona?” Wata əŋki tii, “Weewee, see bələginə tə ci.”

⁶⁷ Wata təya tiifə giirənə aagikii, təya dəgə tə ci, hara ənjə a tsa ka ci meeciinə a hwahwaaməkii,

⁶⁸ təya dzə də banə ka ci, “Aləmasiihu, makə dii ci anabi nə hə, kuragi keenə taa wu digə tə hə!”

Hiweenə ŋga Piita tə shiinə tə Yeesu

(Mar. 14.66-72; Luka 22.56-62; Yooh. 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Ma ka saa'ikii, dasə nə Piita ahada ya. Wata əndə'i kadəmə a dzə, kya kəŋaanə daganəkii, əŋki ki ka ci, “Hə maa, rəjwə nə hə agi ənji ŋga Yeesu əndə Galili.”

⁷⁰ Amma, ma Piita, kə hiwee ci akəŋwaciitii patə, əŋki ci, “Mashiimə nyi sətə cii kwa ba.”

⁷¹ Piita a dzəgi a uura maya, əndə'i kadəmə a nee ka ci, wata əŋki ki ka ənjitə davə, “Ma əndətsa, tii da i Yeesu əndə Nazaratu nji tii.”

26:55 26.55 Luka 19.47. **26:56 26.56** Mat. 26.31; Luka 24.46. **26:61 26.61** 27.40; Yooh. 2.19; Slənə 6.14.
 † **26:63 26.63** majikəmə ci: Isaa. 53.7; Mat. 27.12-14; Uuzənə ŋga Əntanƒə: Mat. 14.33; 27.40,43; Luka 22.70.
 ‡ **26:64 26.64** Dan. 7.13; Mat. 22.44; 24.30; Mar. 13.26; Luka 21.27. † **26:65 26.65** tsəerəgi kəjeerənə: Baan. 14.6; Ees. 9.3; geegi naakii nə... da Əntanƒə: Leew. 24.16; Yooh. 19.7. **26:67 26.67** Isaa. 50.6; 53.5. **26:68 26.68** 21.11.

⁷² Wata ca ɛnɛ ka hiweenɛ, ha'ɛ maa dɛ jidfa, ɛŋki ci, "Mashiimɛ nyi tɛ ɛndɛkii."

⁷³ Makɛ ta'avɛ gi'u ɛsɛ, wata ɛnjitɛ kɛŋɛ kɛŋɛ davɛ a ɛntsahɛ, tɛya ba ka Piita, "Weewee, agitii nɛ hɛ tanyi. Wabɛnaaku baarɛgi keenɛ ha'ɛ."

⁷⁴ Makɛ fii Piita ha'ɛ, wata ca gwanɛ ka nyaalya naakii na, ca jiidɛ, ɛŋki ci, "Tantanyinɛ, mashiimɛ nyi tɛ ɛndɛtsa." Pii wata ga'ɛ gyaagya a wagi.

⁷⁵ Fanɛ ŋga Piita ha'ɛ, wata ca buurɛtɛ sɛtɛ shi Yeesu a bii ka ci oo'i, ma taabu'u wanɛ ŋga gyaagya, ka jikɛnɛ nɛ hɛ makkɛ ka hiweenɛ ka shiinɛ tɛ nyi. Buurɛtɛnaakii ha'ɛ, wata ca dɛmɛgi, ca dzɛ dɛ tuunɛ dɛ kiinɛ ka shanɛ.

27

*Kɛrɛnɛ tɛ Yeesu aakɛŋwacii *Pilaatu*

(Mar. 15.1; Luka 23.1-2; Yooh. 18.28-32)

¹ Ma ɛtsɛ tsɛɛɛkɛ, wata patɛnɛ ŋga madiigɛrɛ limanyinɛ da *gayinɛ ŋga Yahudiinɛ a dɛ *mɛtɛrɛkinɛ ŋga bɛlɛginɛ tɛ Yeesu.

² Tɛya anɛgi tɛ ci, tɛya palɛ da ci, tɛya dzɛ ka viinɛ tɛ ci ka Pilaatu ŋgwamɛna.

ɛntɛnɛ ŋga Yahuda

(Slɛnɛ 1.18-19)

³ Makɛ nee Yahuda ɛndɛtɛ vii tɛ Yeesu aacii ɛnji oo'i, ka bɛlɛginɛ nɛ ɛnji tɛ Yeesu, wata ca dɛ wakadɛkinɛ, ca ɛnɛpaagi dɛ kwaba tibisɛtɛ makkɛ pu'unɛ ka madiigɛrɛ limanyinɛ da gayinɛ,

⁴ ɛŋki ci ka tii, "Kɛ dɛi nyi 'waslyakɛnɛ ŋga vii tɛ ɛndɛtɛ yadɛ bwaya uushi ashikii." Wata ɛŋki tii ka ci, "Mi dee nɛ neenɛ dɛva? Shoonakwa."

⁵ Wata Yahuda a wa'agi kwabatɛ asɛkɛ *yi ŋga ɛntanɛfɛ, ca palɛ saakii, ca dzɛ ka ɛgɛvɛ zɛ'wa a uurakii, ca ɛntɛgi.

⁶ Wata madiigɛrɛ limanyinɛ a dɛmɛtɛ kwabata, ɛŋki tii, "Ma kwabana, madɛbɛmɛ ɛnjɛ a ɛjigɛrɛ aasɛkɛ mbuurɛ shiga ŋga yi ŋga ɛntanɛfɛ, makɛ dɛi ci kwaba ŋga ɛpinɛ ŋga ɛnda."

⁷ Wata tɛya dɛ mɛtɛrɛkinɛ agyanɛ kwabakii, tɛya ŋgɛrɛ, tɛya dɛrɛgi dɛ babara acii maghɛnɛ uuda, kaa ɛnjɛ a ŋgɛɛdɛ mu'uminɛ davɛ.

⁸ Ci 'wii ɛnji babarakii "babara ŋga idɛna". Ca'ɛ ɛnshinɛ, ha'ɛ nɛ lɛmɛ ŋga babarakii.

⁹ Dɛ ha'ɛ dɛi wabɛnɛ ŋga anabi Irimiya ka tantanyinɛ ɛtɛ bii ci: "Wata ɛnjɛ a ŋgɛrɛ kwaba tibisɛ makkɛ pu'unɛ, waatoo, kwabatɛ luuvɛ hara ɛnji *Isɛrayiila dɛrɛginɛ dɛ ci,

¹⁰ tɛya ŋgɛrɛ kwabakii, tɛya dɛrɛgi dɛ babara acii maghɛnɛ uuda, makɛ sɛtɛ bii Slandanɛ ka nyi dɛnɛ."

Yeesu akɛŋwacii Pilaatu ŋgwamɛna

(Mar. 15.2-5; Luka 23.3-5; Yooh. 18.33-38)

¹¹ Makɛ kirɛ ɛnji tɛ Yeesu aakɛŋwacii ŋgwamɛna, ŋgwamɛna a lɛgwa ka ci, ɛŋki ci, "Hɛ nɛ ŋwanɛwɛ ŋga *Yahudiinɛ kwa?" ɛŋki Yeesu ka ci, "Hɛ bagi ha'ɛ."

¹² Amma, makɛ rii madiigɛrɛ limanyinɛ da gayinɛ tsaɛ sɛɛɛkii, majikɛmɛ ci taa rɛŋwɛ.

¹³ Wata ɛŋki Pilaatu ka ci, "Paa hɛ agi fa uushi'iitɛ ci tɛya baaba agyanɛku kwa?"

¹⁴ Amma majikɛmɛ Yeesu ka ci taa rɛŋwɛ. Wata ca dɛagi ka ŋgwamɛna ka sɛ ŋga hurɛshishinɛ ka shanɛ.

*La ka Yeesu gəŋwanə ŋga bələnə tə ci
(Mar. 15.6-15; Luka 23.13-25; Yooh. 18.39-19.16)*

¹⁵ Taa agi ŋgutə kumənə ŋga *Pasəka patə, kə sənəavə ka ŋgwaməna nə kapaa əndə furəshinə rəŋwə ətə ci ənjə a moo ənjə a kapaa tə ci ka tii.

¹⁶ Ma ka saa'ikii, tə'i əndə furəshina ətə dīi ləməkii Yeesu Barabasə. Taa wu patə, kə shii ci tə ci.

¹⁷ Makə dzii ənji də na, wata əŋki Pilaatu ka tii, "Tə wu cuuna moo nya kapaa koonə? Barabasə nii, anii Yeesu ətə ci ənjə a 'wa Aləmasiihu?"

¹⁸ Acii kə shii ci ndilə ndilə oo'i, ma vii *gayinə ŋga Yahudiinə tə Yeesu ka ci, acii putə ŋga sərəha.

¹⁹ Wata Pilaatu a ndzaanə dasə asəkə dəgələ ŋga la də gəŋwanaakii, minaakii a sləkee ka ci ka wabənə də banə oo'i, "Ma əndə goonɡatsa, ga ha dfa taa mi də ci, acii kə sənii nyi bwaya səniinə agyanəkii ənshinə davədə."

²⁰ Wata madiigərə limanyinə da gayinə a gwanə ka tsəkutə ənji kaa təya kədii tə ci, kaa ca kyapaa ka tii tə Barabasə, ənjə a bələgi tə Yeesu.

²¹ Wata ŋgwaməna a ənə ka ləgwanə ama ənja, əŋki ci, "Tə wu agi ənjinə bəra'i cuuna moo nya kapaa koonə kwa?" Wata əŋki tii, "Kyapaa keenə tə Barabasə!"

²² Əŋki Pilaatu ka tii, "Aa mi dīi cuuna moo nya dfa də Yeesu ətə ci ənjə a 'wa Aləmasiihu?" Əŋki tii patə, "Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa!"

²³ Amma əŋki Pilaatu, "Mi nə bwaya uushi dīi ci kwa?" Wata təya tsəkə ŋgərəe ka uuratii də ŋgeerənə, əŋki tii, "Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa."

²⁴ Makə nee Pilaatu oo'i, pooshi uushi mbeenəkii ka dənə ma'ə, amma see panə ca moo madənə, wata ca ŋgərə ma'inə, ca yibəgi ciinəkii akəŋwacii ənji patə, əŋki ci, "Pooshi wabənaaki agi əntənə ŋga əndətsa, shoonə goonə ma'ə."

²⁵ Wata əŋki ənji patə, "Wa hakya ŋga əntənaakii a ndzaanə ooreenə da manjeevənə geenə."

²⁶ Wata Pilaatu a kapaa ka tii tə Barabasə. Ca kavə kaa ənjə a fəslə tə Yeesu, ca vii tə ci əsə kaa ənjə a dzə ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

*Ha'unə ŋga soojiinə də Yeesu
(Mar. 15.16-20; Yooh. 19.2-3)*

²⁷ Ma daba'əkii, wata soojiinə ŋga Pilaatu a ŋgərə tə Yeesu, təya kərəgərə tə ci aasəkə yi ŋga ŋgwaməna. Soojiinə patə, təya dzaanə ka ci də na,

²⁸ təya sədəgi tə ci, təya əgəvə ka ci əndə'i madizə gwada,

²⁹ təya ŋgərə dəha, təya fuudə makə madiŋəna, təya ŋgavə ka ci aanəkii, təya kavə ka ci zala aa ciizəmakii, təya gərə'waanə ka ha'unə də ci, əŋki tii, "Wa əpinaaku a gərə aakəŋwa, ŋwanwə ŋga Yahudiina!"

³⁰ Təya tiifə giirənə aagikii, təya luugi zalatə aciikii, təya dəgə də ci anəkii.

³¹ Makə uudəpaa tii ha'unə də ci, təya ŋgərəgi gwadata, təya ŋgavə ka ci naakii kəjeerənə, təya kərə tə ci ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

*Gwa'avənə tə Yeesu aashi ənfwa
(Mar. 15.21-32; Luka 23.26-43; Yooh. 19.17-27)*

³² Ma təya palə a rəgwa, wata təya lapaa əndə'i əndə Sirina ətə dīi ləməkii Simoonə. Soojiinə a ŋgərəvə ka ci ənfwə ŋga gwa'avə tə Yeesu aashikii.

³³ Təya mbu'u ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gwaləgoota, makə bana "Kəŋwə na."

³⁴ Təya vii ka Yeesu ma'i inaba gwazə da manğərəkiki kuzəka, kaa ca sa. Makə təbətə ci, wata ca kaaree.

³⁵ Tøya gwa'avə tə ci aashi ənfwa, tøya təkəpaa kəjeerənaakii ahadatii də kwaaranə.

³⁶ Wata tøya ndzaa davə ka nəhənə tə ci,

³⁷ tøya tsa'avə manaahə uushi dagyanəkii, waatoo, 'waslyakəətə lii ənji ashikii. Ma sətə nyaahə ənji dagyanəkii, "Ma əndəna, ci nə Yeesu, nwanjwə nga Yahudiinə."

³⁸ Tøya gwa'avə əsə ənji maabə bəra'i aashi hara ənfuginə atəngalakii, rənjwə da ciizəmakii, əndə'i da madzənakii.

³⁹ Ma ənji piitinə dadavə əsə, tøya ha'u də ci, tøya dzə də udzə də nətii,

⁴⁰ tøya ba, "Hə ətsə bii ka uulaginə nə hə yi nga Əntənfə, ha ənə ka ghenətənə agi baanə makkə, mada *Uuzənə nga Əntənfə nə hə, luupaa naaku na, ha jiməgərə ashi ənfutsa!"

⁴¹ Ha'ə makə ətsə əsə ha'u madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə də ci, əŋki tii:

⁴² "Kə mbee ci ka luupaa hara ənji, amma kə təkuree ci ka luupaa naakii na. Əntaa kə bii ci, nwanjwə nga *Isərayiila nə ca? Wa ca jiməgərə gadəvə ashi ənfutsa, kaama vii ka ci goonja!"

⁴³ Kə kii ci nəkii oo'i, ka luupaanə nə Əntənfə tə ci. Əŋki ci əsə, Uuzənə nga Əntənfə nə ci. Taku kaama nee mada kə uu'i Əntənfə tə ci, ca luupaa tə ci əndzə'i!"

⁴⁴ Ənji maabətə gwa'avə ənji tə tii atəngalakii maa, ha'ə dzaanii tii tə ci əsə.

Əntənə nga Yeesu

(Mar. 15.33-41; Luka 23.44-49; Yooh. 19.28-30)

⁴⁵ Ma ətsə uusəra takərə, kə dii təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə dənə ka tibisə makkə nga kədəwanə.

⁴⁶ Ma ətsə bahə tibisə makkə, wata Yeesu a ngəree ka uurakii, ca ka vurənə, əŋki ci, "Eeli, Eeli, lyama sabakətani?", makə bana, "'Ya'ə Əntənfwaakya, 'ya'ə Əntənfwaakya, ka mi bwasee hə ka nyi kwa?"

⁴⁷ Wata hara ənjitə kənə kənə davə ca fa tə ci, əŋki tii, "Waatsə əndətsə ka 'wanə tə *Iliya."

⁴⁸ Əndə'i əndə agitii a huyipaa pii pii, ca dzə ka ngərə soosa, ca shimwatə agi mahwarəkinə, ca tsa'avə aama magərə kada, ca vii aadəgyə aama Yeesu kaa ca shibə.

⁴⁹ Amma hara ənjə a ba, "Taku zəku'i kaama nee mada ka shinə nə Iliya ka luupaanə tə ci."

⁵⁰ Yeesu a ənə ka ngəree ka uurakii, ca ka vurənə, wata əpinə a dzəgi amakii.

⁵¹ Tə'i gwada wahə ama hatə palee də laabanə asəkə yi nga Əntənfə. Əntəginaakii ha'ə, wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i, kəshanə dagyə kura'ə aa dəgərə. Hanyinə a udzə, taalanə nə faariinə.

⁵² Gu'u ənji a wuunəgi əsə, ənji nga Əntənfə lanə ətə sha məətəgi, kə ma'i tii da i əpinə.

⁵³ Daba'ə makə ma'i Yeesu agi maməətə ənja, tøya shiishigi asəkə gu'unyatii, tøya dəməgərə aasəkə malaaba vəranə. Ma dava, kə nee lanənə nga ənji ka tii.

⁵⁴ Makə nee gawə nga soojiinə da ənjaakii ətə ca nəhə tə Yeesu ka ganjəzənə nga hanyinə da sətə slənyi, kə ngwaləgi tii ka shanə, tøya ba: "Tantanyinə, ma əndətsa, Uuzənə nga Əntənfə nə ci."

⁵⁵ Tə'i makinə lanə davə ca tsaama dzadə. Ma tøya, atsa Yeesu shi tii daga anə hanyinə nga Galili, tøya tsakə tə ci.

27:35 27.35 Jab. 22.19. **27:37 27.37** 27.11. **27:38 27.38** Isaa. 53.12. **27:39 27.39** Jab. 22.8; 109.25. **27:40 27.40** 26.61,63. **27:42 27.42** 27.11. **27:43 27.43** Jab. 22.9; Mat. 26.63. **27:45 27.45** Am. 8.9. **27:46 27.46** Jab. 22.1. **27:48 27.48** Jab. 69.22. **27:51 27.51** Shig. 26.3; Ibər. 10.19-20. **27:54 27.54** 14.33; 26.63; Mar. 15.39.

⁵⁶ Ahadatii nē Mariyaama Magēdalina, da Mariyaama mēci i Yakubu da Yusufu. Ahadatii əsə nē mēci manjeevənə ŋga Zabadiya.

Ngədfənə tə Yeesu

(Mar. 15.42-47; Luka 23.50-56; Yooh. 19.38-42)

⁵⁷ Makə dīi kədəwanə, kə shi əndə'i əndə gəna ətə dīi ləməkii Yusufu, əndə Aramatiya. Ci maa, lawarə ŋga Yeesu nē ci.

⁵⁸ Kə gi ci aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ŋgiragərə wə ŋga Yeesu. Wata Pilaatu a ba, wa ənjə a vii ka ci.

⁵⁹ Wata Yusufu a dzə, ca jimagərəgi də wə ŋga Yeesu, ca hadətə asəkə kura marəma,

⁶⁰ ca dzə ka baneenə asəkə kura gu'u ətə tələpaa ənji ka ci ka naakii na ashi pasla, ca dələvə maduunə faara aama gu'ukii, ca palə saakii.

⁶¹ Ma Mariyaama Magēdalina da əndə'i Mariyaama, davə nē tii dasə dasə akəŋwacii gu'ukii.

Ənji nəhə gu'u ŋga Yeesu

⁶² Pukyatə hakii, waatoo, *uusəra ŋga əpisəka, wata madiigərə limanyinə da Farisanyinə a dzə aa ha Pilaatu ka ciinə rəŋwə,

⁶³ təya ba ka ci, "Ya'ə maduunə ənda, kə buurətiinə uushi: ma saa'itə majirakətə ma'ə da i əpinə, kə bii ci oo'i, ma daba'ə baanə makkə, ka ənənə nē ci ka madənə agi maməətə ənja.

⁶⁴ Acii ha'ə, bawə ka ənjə a nəhə gu'waakii ŋga'ə, see mada dzəgi baatsə makkə, acii ga lyawarənaakii a dzə ka hərətə waakii, təya ba ka ənja, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Maa kə dīi ha'ə, ma jirakəətsa, ka d'anə lanə palee ka ŋga ŋukə."

⁶⁵ Əŋki Pilaatu ka tii, "Fədfəmə soojiinə, una kərə aa dəvə. Wa təya nəhətə ŋga'ə makə sətə kadeesəkə koonə."

⁶⁶ Wata təya palə, təya dzə ka davə sagida ama gu'ukii, acii ga ənjə a wunəgi, təya kavə ənji nəhə gu'ukii.

28

Madətənə ŋga Yeesu agi maməətə ənja

(Mar. 16.1-10; Luka 24.1-12; Yooh. 20.1-10)

¹ Ma daba'ə *uusərə ŋga əpisəka, ətsə tsədfakə də uusəra alatə, kə gi Mariyaama Magēdalina da əndə'i Mariyaama ka tsaamə nē ŋga gu'u ŋga Yeesu.

² Pii wata hanyinə a gaŋgəzə ka shaŋə, acii kə jima malaa'ika ŋga Slandanə dadagyə. Ca dalagi faaratə ama gu'uta, ca ndzaanə dasə anəkii.

³ Ma jiganaakii, bərənə nē ci makə pyapidənə ŋga vəna. Makə əmputə kəbənə nē kəjeerənaakii də tyaslyaslyaanə əsə.

⁴ Makə nee ənji nəhə gu'ukii ha'ə, udzənə nē shishinətii acii ŋgwalənə, təya kwaalagi aa panə makə maməətə ənja.

⁵ Wata malaa'ikakii a wabə ka makiita, əŋki ci, "Goonə ŋgwalə. Kə shii nyi, tə Yeesu cuuna alə, ətə gwa'avə ənji aashi ənfwa.

⁶ Paa ci ma'ə ganə, kə ma'i ci agi maməətə ənji makə sətə bii ci. Shoomə, nda neemə ka hatə nji ci pərəbə davə.

⁷ Ma danuunə, dəmə pii pii, una dzə ka banə ka lyawarənaakii oo'i, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Ci na 'watəgi mbu'unə koonə aanə hanyinə ŋga Galili. Davə nuuna nee ka ci. Buurətəmə sətə bii nyi koonə."

⁸ Makə fii tii ha'ə, wata təya madə pii davə, təya palə də ŋgwalənə ləbə da moodasəkə ka shaŋə, təya huyi ka kərə habarakii ka *lyawarənə ŋga Yeesu.

⁹ Pii wata Yeesu a lapaa tē tii, ɛŋki ci, “Usamə!” Wata makiitə a ɛntsahətə aabiikii, tɔya gərə'waanə, tɔya kəsətə sɔfəkii ka paslə tē ci.

¹⁰ Ɖŋki Yeesu ka tii, “Goona ŋgwalə, dɛmə ka banə ka ndzəkəŋushi'inəki kaa tɔya dzə aanə hanyinə ŋga Galili. Davə nə tɔya nee ka nyi.”

Banə ŋga ɛnji nəhə gu'u tə sətə slənyi

¹¹ Ma makiitə a palə, wata hara ɛnji agi soojiitə nja nəhə gu'utə a madə, tɔya palə aasəkə vɛranə, tɔya dzə ka banə ka madiigərə limanyinə tə patənə ŋga sətə slənyi.

¹² Madiigərə limanyinə a dza də nə da gayinə ka dfa *mətərəkina, tɔya ŋgərə kwaba laŋə, tɔya vii ka soojiita,

¹³ tɔya ba ka tii, “Ma banuuna: ‘Lyawarənaakii shi davədə, tɔya shi ka hərəma waakii, inə ka ŋunyinə.’

¹⁴ Madə kə mbu'i habarakii aa limə ŋgwaməna, ka zə'utənə niinə də han'kalaakii də banə, pooshi sə ŋga idəpaanə ashuunə, ina luupaa tuunə.”

¹⁵ Wata soojiitə a luu kwabata, tɔya datə makə sətə bii ɛnji ka tii. Ha'ə huwugi habarakii ahada *Yahudiinə ca'ə ka ɛnshinə.

Wabənə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aməntaŋə

(Mar. 16.14-18; Luka 24.36-49; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

¹⁶ Yoo, lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aməntaŋə a palə aanə hanyinə ŋga Galili, aanə giŋutə bii Yeesu ka tii dzənə.

¹⁷ Makə nee tii ka ci, tɔya paslə tē ci. Amma, ma hara ɛnji ahadatii, kə shakii tii tē ci, mbu'u ɛntaa ci ɛtsa.

¹⁸ Yeesu a ɛntsahə aabiitii, ɛŋki ci ka tii, “Kə vii ɛntaŋfə ka nyi patənə ŋga baawəda dadagyə da ganə a duuniya.

¹⁹ Acii ha'ə, dɛmə aabii patənə ŋga ɛnji ŋga *duuniya, una zhi'wee ka tii ka lyawarənaaki, una dfa ka tii bapətisəma aagi ləmə ŋga Dəna, da ləmə ŋga Uuzəna, da ləmə ŋga Malaaba Ma'yanə, *

²⁰ una dzəgunə ka tii kaa tɔya nə'utə patənə ŋga sətə bii nyi koonə. Ma nyi, ka ndzaanə nə nyi doonə taa guci patə, ca'ə ka muudinə ŋga duuniya.”

28:10 28.10 12.50; Yooh. 20.17. **28:13 28.13** 27.64. **28:16 28.16** 5.1; 26.32; 28.10. **28:17 28.17** 14.31. **28:18 28.18** Dan. 7.14; Mat. 11.27. * **28:19 28.19** patənə ŋga ɛnji: 10.5-6; 24.14; Mar. 16.15; Luka 24.47; bapətisəma: Mat. 3.15; Mar. 16.16; Slənə 2.38; 8.36; 1 Koor. 1.13-16; Af. 4.5; Yooh. 3.22; 4.1-2; Rooma 6.3-4; Dənə, Uuzənə, Malaaba Ma'yanə: 2 Koor. 13.13.

Njunyi Habara daciai Marəkusə

*Waazanə nga Yoohana əndə də bapətisəma
(Mat. 3.1-12; Luka 3.1-9; Yooh. 1.19-28)*

¹ Wiinə 'watəginə nga Njunyi Habara agyanə Yeesu *Aləmasiihu, *Uuzənə nga Əntanƒə.

² Kə dīi makə sətə bii Əntanƒə ka Uuzənaakii asəkə ləkələkatə nga *anabi Isaaya oo'i:

“Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki
kaa ca ta ka hə kəŋwanə,
ca hadatəgi ka hə də rəgwa, taabu'u nii kwa dzə.

³ Ka kaalanə nə ci agi bilinə, ca ba,
Hadatəgimə də rəgwa ka Slandana,
Kəŋeemə ka ci ka rəgwa.”

⁴ Ha'ə makə ətsə shigi Yoohana əndə də bapətisəma aagi bilinə. Ca waaza ka ənja, ca ba, “Uneemə ka də 'waslyakəənə, una baanə ka Əntanƒə, ənjə a yibə koonə bapətisəma, kaa Əntanƒə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə.”

⁵ Wata ənji asəkə vəranə nga Urusaliima, da hara hanyinə nga Yahudiya patə a shi ka fa wabənə ama Yoohana. Təya baabagi 'waslyakəənətii, ca də ka tii bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə.

⁶ Ma Yoohana, shiŋkinə nga ngyalooba nji ka kəjeerənaakii. Ca əgəgi nükii də gyara nga kuvə'unə. Ayiwa da moozəŋa nji zəmaakii.

⁷ Ca ba ka ənja, “Tə'i əndətə na uugya ba'ə ka shinə, dūunuunaakii palee ka naaki. Taa zə'u nga bibinaakii, paa nyi mbu'i bahə gwanəənə, nya pərəgi.

⁸ Də ma'inə dīi nyi koonə bapətisəma. Amma ma ca, də Malaabə Ma'yanə nii kəya də koonə bapətisəma.”

*Da bapətisəma ka Yeesu
(Mat. 3.13-17; Luka 3.21-22)*

⁹ Ma ka saa'ikii, kə ma'i Yeesu də Nazaratu anə hanyinə nga Galili, ca palə aabii Yoohana. Yoohana a də ka ci bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə.

¹⁰ Ma ca shigi ha'ə agi ma'inə, wata ca nee ka səkəntanƒə mawunəkii, Ma'yanə nga Əntanƒə a jima aanəkii makə kurəkuta.

¹¹ Wata uura nga əndə a wabya dadagyə, əŋki ci, “Hə nə Uuzənaaki. Kə uu'i nyi tə hə. Hə ca uudagi səkəki.”

*Təbənə nga *Seetanə tə Yeesu
(Mat. 4.1-11; Luka 4.1-13)*

¹² Ma daba'əkii, pii wata Ma'yanə nga Əntanƒə a kərəgi tə Yeesu aagi bilinə.

¹³ Baanə ənfwadə pu'unə nə ci agi bilinə. Seetanə a təbə tə ci. Tə'i dabanyinə agi biliita. Amma kə cakə malaa'ikanyinə tə ci.

*'Wanə nga Yeesu tə ənji təəmənə ənfwadə
(Mat. 4.12-22; Luka 4.14-15; 5.1-11)*

¹⁴ Kə kəsəgərə ənji tə Yoohana aa furəshina, wata Yeesu a madə, ca palə aanə hanyinə nga Galili. Ca dzə də waaza Njunyi Habara nga Əntanƒə.

15 Əŋki ci, “Kə uugi saa'i mbu'unə. Kədəhə nə Əntaŋfə ka də ŋwanjuunaakii. Uneemə ka də 'waslyakəənə, una baanə ka ci, una vii gooŋga ka Njunyi Habara.”

16 Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə ama uunəvə ŋga Galili, wata ca lapaa ndzəkəŋushi'inə bəra'i, təya təəmə; waatoo i Simoonə da Andərawəsə.

17 Yeesu a ba ka tii, “Shoomə atsaki, kaa nya dzəgunə koonə makə sətə ci ənjə a da slənə ŋga təəmə ənja.”

18 Pii wata təya bwasee ka slaadfatii, təya palə atsakii.

19 Ma ca əntsahee gi'u, wata ca nee ka manjeevənə ŋga Zabadiya, waatoo i Yakubu da Yoohana, tii asəkə kumbawalatii ka hada də slaadfatii.

20 Pii wata ca 'wa tə tii, təya bwasee ka dəsənətii da ənji slənə ka tii asəkə kumbawala, təya palə atsakii.

*Mbədəpaanə ŋga Yeesu də əndə ginaaja
(Luka 4.31-37)*

21 Ma daba'əkii, təya palə aasəkə vəranə ŋga Kafarənahumə. Makə mbu'ya *uusəra ŋga əpisəka, wata Yeesu a dzə aasəkə *kuvə də'wa, ca ndzaŋə dzəgunənə ka ənja.

22 Makə fii tii dzəgunənaakii, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə, acii də shiinaakii saakii cii kəya dzəgunə ka tii, əntaa makə sətə ci *maliminə ŋga bariya a dzəgunə ka tii.

23 Pii wata waatsə əndə ginaaji asəkə kuvə də'watii,

24 ca ka vurənə, əŋki ci, “Yeesu əndə Nazaratu, mi nə uushi gaamə a pa da hə kwa? Kə shi hə ka zamaginə diinə kwa? Kə shii nyi taa wu nə hə: Malaaba əndətə sləkee Əntaŋfə nə hə.”

25 Wata Yeesu a la ŋguruunə ka ginaajita, əŋki ci, “Ndzaawə kəda'ə! Dzəgi ashi əndətsa!”

26 Wata ginaajitə a udzətə tə əndəta, ca kagi vurənə, ca shigi ashikii.

27 Kə dīi ka ənji patə ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə, təya ba ahadatii, “Mi nə uushi ha'ə makə ətsa? Ma ətsa, kura dzəgunənə. Taa ginaajinyinə maa, agi wazənə nə ci ka tii də baawəda, təya fa tə ci.”

28 Pii wata habaraakii a huwugi taa dama patə anə hanyinə ŋga Galili.

*Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwanea laŋə
(Mat. 8.14-17; Luka 4.38-41)*

29 Makə shigi i Yeesu asəkə kuvə də'wa, wata təya dzəgərə tii da i Yakubu da Yoohana aasii aa ha i Simoonə da Andərawəsə.

30 Ma gi ci, gwakə nə sərəhu ŋga Simoonə minəkii, kə tsəfəgi shishinətə iza'u. Wata təya ba ka ci oo'i, gwakə nə ki.

31 Makə fii ci ha'ə, ca dzə aabitə, ca kəsətə tə ki ka ciinə, ca madəe ka ki. Wata iza'unə ŋga shishinətə a əpigi. Ka ha'ə, kə dīi ki ka tii zəma.

32 Ma kədəwanə, ətsə kulagərənə ŋga uusəra, wata ənjə a kyaara ka Yeesu ənji bwanea da ənji ginaaji patə.

33 Kə jagi ənji vəraatə də nə patə aahatə aa uura mayi.

34 Ca mbədəpaa də ənjitə kyaara ənji da bwaneanyinə laŋə kama kama ashitii, ca lyaakagi ginaajinyinə laŋə ashitii. Pooshi ci luuvə ginaajinyinə a wabə, acii kə shii tii taa wu nə ci.

*Dzənə ŋga Yeesu ka waaza aanə hanyinə ŋga Galili
(Luka 4.42-44)*

35 Ma ətsə tsəfakə ha ma'ə mapukəmə, wata Yeesu a madə, ca palə ka hatə pooshi ənji davə, ca də də'wa.

³⁶ Makə ma'i Simoonə da hara ənjita, wata təya palə ka alənə tə ci.

³⁷ Makə lapaa tii tə ci, əŋki tii ka ci, "Agi alənə nə ənji patə tə hə."

³⁸ Əŋki ci ka tii, "Ma d'anaamə, dzaamə ka hara vəranyinə kədə-kədəhə kaa nya waaza davə əsə. Acii ci nə sətə kira tə nyi."

³⁹ Wata ca wiigi'itə hanyinə ŋga Galili patə, ca dzə də waazanə asəkə kuvə də'wanyinatii, ca lyaakagi ginaajinyinə ashi ənja.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də əndə uyikuzəna

(Mat. 8.1-4; Luka 5.12-16)

⁴⁰ Yoo, wata əndə'i əndə uyikuzənə a shi aabii Yeesu, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, ca kədii kaa Yeesu a tsakə tə ci, əŋki ci, "Madə ka luuvənə nə hə, ka mbeenə nə hə ka mbədəpaanə də nyi, kaa nya shii ndzaanə malaabakii."

⁴¹ Kə nyihə Yeesu təgunuunə ŋga əndəta, wata ca tədəpaa ciinəkii, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, "Awa, kə luuvə nyi. Mbəduu."

⁴² Pii wata kə dzəgi uyikuzənətə ashikii, kə mbə'i ci.

⁴³ Wata Yeesu a ba ka ci, "Duu saaku." Amma ca d'ə ka ci bariya də ŋgeerənə

⁴⁴ də banə, "Fətə ŋga'ə, kaa nya ba ka hə, ga ha bapaa ka əndə sətə d'ii shaŋə. Amma ma d'anəkwa, duu aa ha *limanə, ha bariii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma daaba'əkii, ha d'ə sataka makə sətə bii Muusa, kaa ənji patə a shii oo'i, kə mbə'i hə tanyi."

⁴⁵ Amma əndətə a dzə saakii də baaba wabəətsə taa dama patə yadə mbədeənə taa gi'u. Putə ŋga ətsə ha'ə, pooshi Yeesu ənyi ka mbee ka dzənə aasəkə əndə'i vəranə ka rəgwa ginə ŋga ənji ma'ə. Amma kə ndzaa ci saakii agi bilinə, ənjə a shi aabiikii taa dama patə.

2

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də mahurəməsə ənda

(Mat. 9.1-8; Luka 5.17-26)

¹ Ma d'aba'ə baanə gi'u, kə ənyi Yeesu aasəkə vəranə ŋga Kafarənahumə. Ma fii ənji asii nə ci,

² wata ənji laŋə a dzə aabiikii, pooshi ha ŋga zhi'iginə davə asii kura'ə a uura mayi acii laŋənə ŋga ənja. Ca dzə aakəŋwa də waaza wabənə ŋga Əntan'fə ka tii.

³ Wata hara ənjə a shi da i mahurəməsə ənda, ənji ənfwadə kira tə ci.

⁴ Makə təkuree tii ka mbu'unə aabii Yeesu acii laŋənə ŋga ənja, wata təya ndərəgi aanə kuvətə d'ii Yeesu davə, təya tələgi d'əŋə da ci. Makə tələgi tii, təya kagərə tə mahurəməsə əndətə pərəbə asəkə ədzə baanə.

⁵ Makə nee Yeesu ka gi'inatii tə ci, wata ca ba ka mahurəməsə əndəta: "Uuzənaaki, kə upaa hə tifyaginə ŋga 'waslyakəənaaku."

⁶ Ma dava, tə'i hara maliminə dasə dasə ka fanə, wata təya laagwa agi hiimatii,

⁷ əŋki tii, "Ka mi banəkii ha'ə kwa? Kə geegi ci ka naakii nə makə Əntan'fə. Wu saŋə ca mbee ka tifyagi 'waslyakəənə ŋga əndə mad'aamə Əntan'fə rəŋwə d'yaŋa?"

⁸ Kə shii Yeesu hiimatii. Wata əŋki ci, "Ka mi də tsarə ŋga hiimatsə ha'ə a nuunə kwa?"

⁹ Ŋgutə palee də ŋgufənə saŋa? Gəfə banə ka mahurəməsə əndətsə oo'ya, kə upaa hə tifyaginə ŋga 'waslyakəənaaku nii, anii gəfə banə ka ci, Madətə, ŋgəruu ədzə baanaaku, duu saakwa?

¹⁰ Amma takumə kaa nya bariii koonə oo'i, ma nyi Uuzənə ŋga ənda, tə'i nyi da baawəfa ŋga tifyagi 'waslyakəənə ŋga ənji ganə a duuniya." Wata əŋki ci ka mahurəməsə əndəta,

11 “Wanyinə ca ba ka hə, madətə, ngəruu ədzə baanaaku, ha palə saaku aasii.”

12 Ma ənjə a nee patə, wata hatsə əndətə a madətə, ca ngərə ədzə baanaakii, ca palə saakii aasii. Kə dīi ka tii patə ka sə nga hurəshishinə. Wata təya dūunətə tə Əntənfə, əŋki tii, “Pooshi inə sha nee ka uushi makə ətsa.”

'Wanə nga Yeesu tə Leewi

(Mat. 9.9-13; Luka 5.27-32)

13 Ma daba'əkii, kə shigi Yeesu, ca palə aama uunəvə nga Galili. Wata danjana a dzə ka dzatə də nə abiiikii, ca dzəgunə ka tii.

14 Makə uugi ci dzəgunənə ka tii, ca madə, ca palə də wiigi'inə, wata ca lapaa tə əndə luu tsəka ətə dīi ləməkii Leewi, uuzənə nga Haləfa, ci dasə asəkə kuvə nga slənaakii. Əŋki Yeesu ka ci, “Shiwa atsaki.” Wata hatsə Leewi a madətə, ca nə'u tə ci.

15 Wata Yeesu a dzə ka zəmənə aa ha Leewi aasii. Tə'i *ənji luu tsəkə lanə da i hara ma'waslyakə ənji lanə ətə nyi'u tə Yeesu. Təya zəmə ka ha rəŋwə da i Yeesu da lyawarənaakii.

16 Makə nee maliminə nga kurəgə nga *Farisanyinə Yeesu a zəmə da tsarə nga ənjitsa, wata təya ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki tii, “Mi sanə dīi cii kəya zəmə da ənji luu tsəka da i hara ma'waslyakə ənja?”

17 Makə fii Yeesu sətə bii tii, əŋki ci ka tii, “Pooshi mandandanə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea. Ma shi nyi aasəkə duuniya, ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiiki, əntaa kaa nya 'wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii.”

Ləgwanə agyanə suumaya

(Mat. 9.14-17; Luka 5.33-39)

18 Ma ka əndə'i uusəra, lyawarənə nga Yoohana da i Farisanyinə, təya də suumaya. Hara ənjə a shi aabii Yeesu, əŋki tii, “Mi sanə dīi ci lyawarənə nga Yoohana tii da Farisanyinə a də suumaya, amma ma lyawarənaaku, pooshi tii agi dāna?”

19 Yeesu a ənigi ka tii də wabənə agyanə naakii nə, əŋki ci, “Yaci tə'i guviinə nga dagwa madfanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, madfa kə gi tii ka luu madfanəkəya, ka dānə nə tii suumaya abiiikii kwa? Pooshi. Maa ka hakii nə tii da i dagwa madfanə, pooshi tii ka mbeenə ka də suumaya.

20 Amma kadə nə uusəra mbu'ya ətə nə ənjə a ngərəgi dagwa madfanə abitii, saa'ikii nə təya də suumaya.

21 “Pooshi əndə ka mbakə iirə kəjeerənə də kura kəjeerənə. Acii ka tsəəmətənə nə kurakii. Ca tsakə tsagi iirəkii palee ka ətə sha tsii.

22 “Pooshi əndə əsə ka ciirə kura ma'i inaba aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Madfa kə dīi ha'ə, ka taginə nə mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə nga ma'i inaba. Ənjə a ətee ka ma'i inaba tii da mbuurə kuvə'unə patə. Kura ma'i inaba tii da kura mbuurə nə ndzaanə mbərə mbərə.”

Ləgwanə agyanə *uusəra nga əpisəka

(Mat. 12.1-8; Luka 6.1-5)

23 Ma ka əndə'i uusəra, waatoo uusəra nga əpisəka, Yeesu a pitəgi tii da lyawarənaakii da səkərə nga aləkamaara. Wata lyawarənaakii a dzə də biiyiinə aləkamaara, təya tsəbə.

24 Makə nee Farisanyinə ha'ə, əŋki tii ka Yeesu, “Ka mi ci lyawarənaaku a də sətə maviimə *bariya rəgwa nga dānə uusəra nga əpisəka?”

25-26 Əŋki Yeesu ka tii, “Mashimə una jəŋgii sətə dīi *Dawuda kuna? Ma agi wanyitə nji Abiyata ka gawə nga limanyinə, makə nee Dawuda tə'i uushi dəbee

ca upaa, kə dīi madəfənə tə tii da ənjaakii əsə, wata ca dəməgərə aasəkə *yi nga Əntaŋfə, ca ŋgiragi burooditə dəkəpaa ənji ka Əntaŋfə. Ma ətsa, kə taŋəgi ci bariya acii əntaa taa wu patə ca adə buroodita, see limanyinə tanə. Amma kə agi Dawuda buroodita. Ca vii ka ənjaakii əsə.”

²⁷ Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Ma kii Əntaŋfə uusəra ŋga əpisəka, kaa əndə a shii nafaginə. Əntaa tə əndə kii ci kaa uusəra ŋga əpisəka a nafagi də ci.

²⁸ Acii ha'a, ma nyi *Uuzənə ŋga ənda, taa uusəra ŋga əpisəkə maa, nyi nə Slandanəkii.”

3

Əndə mantə ciinə (Mat. 12.9-14; Luka 6.6-11)

¹ Ma ka əndəi *uusəra ŋga əpisəka, kə ənyi Yeesu aasəkə kuvə də'wa. Tə'i əndə mantə ciinə davə.

² Ma davə əsa, tə'i hara ənji ca alə sə ŋga idəpaanə ashi Yeesu, kaa təya kərə tə ci aakəŋwacii gəŋwanə. Wata təya kanətsaa ka ci ginə, kaa təya nee mbu'u ka mbədəpaanə nə ci də əndətə uusəra ŋga əpisəka.

³ Yeesu a ba ka əndə mantə ciita, “Madətə, kəŋaanə.”

⁴ Wata əŋki ci ka tii, “Iitə saŋə vii bariya gaamə kaamə rəgwa ŋga dana? Ŋga da ŋga'əənə uusəra ŋga əpisəkə saanii, anii ŋga da bwaya bwayaana? Ŋga mbədəpaanə də əndə saanii, anii ŋga bələginə tə ca?” Amma kə zavə tii kəda'ə, pooshi tii shii sə ŋga jikənə ka ci.

⁵ Kə bəzhi səkə ŋga Yeesu, acii təkuree tii ka nəhə təgunuunə, ca tsaamə tə tii, əŋki ci ka əndə mantə ciita, “Tədəpaa ciinəku.” Wata ca tədəpaa ciinəkii, ca ənəgərə makə ŋga ŋukə.

⁶ Makə nee *Farisanyinə ha'ə, wata pii təya palə aabii ənji ŋga *Hirudusə, təya dzə ka da mətərəkinə ŋga bələginə tə Yeesu.

Danƙana ama uunəva

⁷ Wata Yeesu a madə tii da lyawarənaakii, təya palə aama uunəvə ŋga Galili. Ənji laŋə nyi'u tə tii. Hara ənji, ənji Galili nə tii, hara ənji əsə, kə shi tii daga anə hanyinə ŋga Yahudiya,

⁸ i asəkə vərənə ŋga Urusaliima, i anə hanyinə ŋga Idumaya, i ataŋəgi gəərə ŋga Urədunə, i asəkə vərənyinə ŋga Tiira da Sidoonə. Ənjitsə patə, aabii Yeesu shi tii, acii kə fii tii habara ŋga uushi'iitə cii kəya dāada.

⁹ Makə nee Yeesu, wiitsə ənji laŋə ka bilatənə tə ci, wata ca ba ka lyawarənaakii kaa təya alya ka ci kumbawala.

¹⁰ Acii kə fii ənji kə mbədəpaa ci də ənji laŋə, ci dīi əncəhə ənji bwanea laŋə aabiikii, kaa təya dəba'ətə tə ci.

¹¹ Madə nee ənji ginaaji ka ci, təya kulagi akəŋwaciikii, təya ka vurənə, əŋki tii, “Hə nə *Uuzənə ŋga Əntaŋfə.”

¹² Wata Yeesu a wazə ka tii də ŋgeerənə, əŋki ci, “Goona bagi taa wu nə nyi.”

*Tadə *lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i* (Mat. 10.1-4; Luka 6.12-16)

¹³ Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca ndərə aanə giŋwa. Ca 'wa tə ənjitə mwayi ci, kaa təya shi aabiikii.

14 Ca tadə ənji pu'u aji bəra'i ahadatii, əŋki ci ka tii, "Ma ta'i nyi tuunə, kaama ndzaanə ka hakii, nya sləkee koonə ka da waaza.

15 Nya vii koonə baawəda ŋga mbədfəpaanə də ənji ginaajinyinə."

16 Wiinə ləmə ŋga ənjitə ta'i ci: Simoonə ətə ikə ci ka ci əndə'i ləmə Piita;

17 Yakubu da Yoohana, manjeevənə ŋga Zabadiya; kə ikə ci ka tii ləmə "Buwanəregəsə," waatoo makə bana, "Ənjitə pii pii bəzənə səkətii, makə dzanə ŋga vəna",

18 i Andərawəsə, i Filibusə, i Barətalamawusə, i Mata, i Tooma, i Yakubu uuzənə ŋga Haləfa, i Tadawusə, i Simoonə əndə moo dimwaanə ka hanyinaakii,

19 ba'a Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii ənja.

Bərapaanə ŋga ənji tə slənə ŋga Malaaba Ma'yanə

(Mat. 12.22-31; Luka 11.14-23)

20 Ma daaba'əkii, Yeesu a madə, ca palə saakii aasii. Wata danjana a nə'uunə tə ci, təya dzatə də nə abiikii. Taa zəmə maa, pooshi i Yeesu upaa saa'i ŋga zəmənə, acii lanə nə ənji ka şanə.

21 Hara ənjə a dzə də pədfənə tə ci, əŋki tii, "Ma əndətsa, pooshi ma'ə hanjalaakii ka hakii." Makə fii ndzəkəŋushi'inəkii ha'ə, wata təya da aniya ŋga dzənə ka kəşaginə tə ci ahada danjana.

22 Ma malimiitə shi də Urusaliima natii, kə bii tii, "Ma ca, Byaləzabulə ŋgərəgi hanjalaakii, waatoo ŋwanjwə ŋga ginaajinyinə, ci ca vii ka ci baawəda ŋga lyaakagi ginaajinyinə."

23 Wata Yeesu a 'wa tə tii aabiikii, ca wabə ka tii də misaali, əŋki ci, "Titiitə mbeenə *Seetanə ka lyaakagi naakii nə sanja?"

24 Mada kə təkəgi ŋwanjuunə rəŋwə bəra'i putə ŋga mabizhinə, pooshi ŋwanjuunəkii ka ta'avənə.

25 Mada kə təkəgi yi rəŋwə bəra'i putə ŋga mabizhinə, pooshi yikii ka ta'avənə.

26 Ha'ə əsə, mada kə təkəgi ŋwanjuunə ŋga Seetanə bəra'i, pooshi ŋwanjuunəkii ka ta'avənə ca uudəgi.

27 "Pooshi əndə ca dzəgərə aasii aa ha mandalə əndə, ca fə'yagi uushi'inaakii patə, madaamə ci kə anəgi mandalə əndəkii zəku'i, taabu'u fə'yaginəkii uushi'inə.

28 "Tantanyinə cii kya ba koonə, taa ŋgutə tsarə ŋga 'waslyakəənə patə dīi ənda, taa bərapaanə bərapaa ci tə Əntanəfə əsə, ka tifyaginə nə Əntanəfə ka ci 'waslyakəənaakii.

29 Amma taa wu patə ca bərapaa tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanəfə ka tifyagi ka ci 'waslyakəənaakii, ka ndzaanə nə 'waslyakəənaakii anəkii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

30 Ma wabi Yeesu ha'ə makə ətsa, acii pə'i ənji tə ci oo'i, "Tə'i ginaaji ashikii."

I məci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii

(Mat. 12.46-50; Luka 8.19-21)

31 Wata i məci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii a mbu'u aahatə aasii, təya kəŋaanə a uura mayi, təya sləkee ka 'wanə tə ci.

32 Lanə dərəva nə ənji dasə dasə abiikii. Wata əŋki tii ka ci, "Watiitə i muu tii da ndzəkəŋushi'inəku agyə ka 'wanə tə hə."

33 Makə fii ci ha'ə, wata ca jikə ka tii, əŋki ci, "I wu sanə nə i yaayi da ndzəkəŋushi'inəkya?"

34 Ca tsaamə tə ənjitə abiikii, əŋki ci, "Watiinə i yaayi da ndzəkəŋushi'inəki.

³⁵ Tada wu patə ca slənətə sətə ci Əntanƒə a moo, ci nə ndzəkənjunəki, da cikənjunəki da yaayi.”

4

Misaali də əndə giirə slikərənə (Mat. 13.1-9; Luka 8.4-8)

¹ Ma daba'əkii, kə ənyi Yeesu ka dzəgunənə ka ənji ama uunəvə nga Galili. Ma saa'ikii, kə dzii ənji də nə lanə abiikii. Wata ca ndərəvə aasəkə kumbawalə, ca ndzaanə. Ma danƒkana natii, təya kəjaanə anə ndəra.

² Kə slənyi ci də misaalinyinə ka dzəgunə ka tii uushi'inə lanə. Kə wabi ci ka tii, əŋki ci,

³ “Fatəmə kaa nya ba koonə. Tə'i əndə gi aasəkə rə ka giirə slikərənə.

⁴ Ma ca giirə slikərənəkii, tə'i harakii kwaalii ahada rəgwa, əginyinə a shi, təya dəmətə.

⁵ Harakii a kwaala ama pasla hatə dīi hanyinə gi'u anəkii. Slikərənəkii a givagi pii pii acii wata lyavərəvərə nə hanyinə anə faara.

⁶ Makə cifə uusəra, wata magiva slikərənəkii a naa'ugi saakii acii pooshi slərəginəkii tahu tahu bahə sha ma'inə, ca huurəgi saakii.

⁷ Hara slikərənəkii a kwaala aagi dəha. Makə giva slikərənəkii, dəhəkii a pa'əənə ka ci, pooshi rəgwa nga gərənə. Də ha'ə dīi, paa ci əji hi'wa.

⁸ Amma, ma hara slikərənəkii, kə kwaalii tii anə njunyi hanyinə, kə gyaavagi tii, təya gərə dagwakii, təya vii njunyi cifanə. Harakii makkə pu'unə makkə pu'unə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə, gya'ə gya'ə.”

⁹ Yeesu a uudəpaa, əŋki ci, “Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa.”

Ka mi də misaali? (Mat. 13.10-23; Luka 8.9-15)

¹⁰ Makə ənəgi Yeesu daanəkii, wata hara ənji tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a shi aabiikii, təya ləgwa amakii kaa ca paaratəgi ka tii də misaalinyiita.

¹¹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Ma una, koonə vii Əntanƒə rəgwa nga shii ma'umbee uushi nga njwanuunaakii. Amma ma hara ənja, see maa dīi ənji ka tii misaalinyinə,

¹² kaa təya tsaamə də ginə, amma paa tii ka neenə; kaa təya kapaa liminətii ka fanə əsə, amma paa tii ka paaratəginə. Acii maci madamətii ha'ə, kadfa kə zhi'wagi tii aabii Əntanƒə, ca tifyagi ka tii 'waslyakəənatii.”

Dzəgunətənə nga Yeesu tə misaali nga əndə giirə slikərənə

¹³ Wata ca ləgwa amatii, əŋki ci, “Pooshi unə paaratəgi də misaalitə kuna? Aa iitiitə daa nuuna paaratəgi də hara misaalinyina?”

¹⁴ Ma əndə giirə slikərətə, wabənə nga Əntanƒə cii kəya giirə.

¹⁵ Ma slikərətə kwaalii ahada rəgwa, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanƒə. Makə fii tii, wata *Seetanə a shi pii pii, ca dəməgi wabətə giirə ənji a ədzəmətii.

¹⁶ Ma hara ənji əsə, makə slikərətə kwaalii ama pasla nə tii. Makə fii tii wabənə nga Əntanƒə, pii pii luuvə tii də moodasəka.

¹⁷ Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii bahə sə'watə uushi'inə nga uundzə saa'i. Acii ha'ə, madfa kə lii njərə'wə da cifə tə tii putə nga wabənə nga Əntanƒə, pii wata təya bwasee.

¹⁸ Ma hara ənji əsə, makə slikərətə kwaalii aagi dəhə nə tii. Tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanƒə,

19 amma putə nga buurə uushi'inə nga *duuniya, da uudə gəna, da hara suuna kama kama, kə saawagi wabənəkii a ədzəmətii, pooshi nafakii.

20 Ma hara ənji əsə, makə slikərətə kwaalii anə nınyı hanyinə nə tii. Təya fa wabənə nga Əntanfə, təya luuvə, təya ndzaanə makə slikərətə ca vii nınyı cıfanə, harakii makkə pu'unə makkə pu'unə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə, gya'ə gya'ə.”

*Misaali nga garəkuwa
(Luka 8.16-18)*

21 Əŋki Yeesu ka tii, “Ya saŋa, ka kiranə nə ənji garəkuwa ka dəsləginə də kəŋwə taa ka kagərənə aatsa ədərə kwa? Əntaa ka madzəgamə ha dzakəpaanə ənja?

22 Taa mi patə dıi ma'umbeekii, kadə na shigi aa babara. Taa mi patə mashiimə ənja, kadə na shigi aa babara əsə.

23 Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa.”

24 Əŋki ci ka tii əsə, “Kavəmə nuunə nga'ə ka paaratəgi də sətə cuuna fa. Aciı taa mi patə cuuna kavə nuunə ka paaratəginə, ha'ə nə Əntanfə a tsakə paaratəginə koonə, ca palee ka noonə də laŋənə.

25 Aciı ma əndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə ənji viinə. Amma ma əndətə dıi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii.”

Misaali də dəvənə nga slikərənə

26 Əŋki Yeesu əsə, “Ma *ŋwanjuunə nga Əntanfə, kə ndzaa ci makə əndətə ca dzə, ca giirəgi slikərənə asəkə raakii,

27 ca ənya aasii, ca baanə, ca madətə deerənə, ca ka uusəra ka gəranə, aciı paa ci da baawəda nga dəvətənə taa gərətə slikərənəkii. Ha'ə givaginə slikərənəkii, ca gərəgi. Mashiimə ci taa iitiitə girə ci.

28 Hanyinə tii da slikərənə dıi slənatii, slikərənə a givagi, ca da ba, ca gərə, ca pukə, ca əji hi'wa.

29 Madə mbu'ya cıfanə, ka dzənə nə slandakii ka əburənə, aciı kə uugi nanə.”

*Misaali də manshidəfə slikərənə
(Mat. 13.31-32; Luka 13.18-19)*

30 Əŋki Yeesu əsə, “Takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanə nga ŋwanjuunə nga Əntanfə, nya da koonə misaali agyanəkii.

31 Ma ŋwanjuunə nga Əntanfə, kə ndzaa ci makə hi'u iza.* Hi'ukii palee də ənshidəfənə ađi ənfuginə patə asəkə duuniya.

32 Madə ləgiı ənji, ca dəvə, ca gərə, ca dāgi ka dandza ka shanə, ca kaala ciinə madiigərəkii, əginyinə a shi ka baladzanəkii, təya da kuvə davə.”

33 Də hara misaalinyinə laŋə makə ətsə jigunı Yeesu ka ənji wabənə nga Əntanfə. Kə jigunı ci ka tii bahə makə sətə dəbee təya paaratəgi.

34 Wabənə nga Yeesu patə ka tii, see də misaali. Amma makə ənəgi ci daanəkii da lyawarənaakii, kə paaratəgi ci ka tii nga'ə tə misaalinyiitə daadfiı ci.

*Dədəkənə nga mandalə məda
(Mat. 8.23-27; Luka 8.22-25)*

35 Ma uusərakii dakədəwanə, əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Tanəgyaamə aatanəgi uunəva.”

4:19 4.19 1 Tim. 6.9-10. 4:21 4.21 Mat. 5.15; Luka 11.33. 4:22 4.22 Mat. 10.26; Luka 12.2. 4:23 4.23 Mat. 11.15. 4:24 4.24 Mat. 7.2; Luka 6.38. 4:25 4.25 Mat. 25.29. 4:27 4.27-29 Yak. 5.7; Səniinə 14.14-15.

* 4:31 4.31 Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Gudə. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndəi slikərənə pamə anə hanyinə nga Isərayiıla wabi ci. 4:32 4.32 Əzaki. 17.23.

³⁶ Wata təya bwasee ka danƙana davə, təya ndərəvə aabiikii aasəkə kumbawala, təya palə. Tə'i hara kumbawalənyinə davə əsə.

³⁷ Wata mandalə mədfə a ndzanə kyanə anə uunəva də ngeerənə, ma'inə a ndzanə dəgənə ashi kumbawala, ca na aasəkə kumbawala.

³⁸ Amma ma Yeesu, pərəbə nə ci saakii ka nɔnyinə asəkə gazha-gazhanə nɔa kumbawalə, ca dəkəvə nekii agyanə ha nɔa ka na. Wata lyawarənaakii a madfee ka ci, əŋki tii, “Maləma, taa kə məkyaamə, pooshi haalaaku kwa?”

³⁹ Wata Yeesu a vədfəhə, ca la nɔuruunə ka mədfə, ca wabə ka ma'inə, əŋki ci, “Ndzaawə kədfə'ə.” Pii wata mədfətə a dəkəkə, ma'inə a ndzaa kədfə'ə əsə.

⁴⁰ Əŋki ci ka lyawarənaakii, “Aci mi nɔwalyuunə ha'ə kwa? Dəŋə əndzə'i kunə pooshi unə vii ka nyi goonɔa?”

⁴¹ Wata nɔwalənə a kəsəgi tə tii ka shaŋə, təya wabə ahadatii, əŋki tii, “Wu sanə nə əndəna? Taa mədfə da uunəvə maa, agi fanə nə tii tə ci.”

5

Mbədəpaanə nɔa Yeesu də əndə ginaaja

(Mat. 8.28-34; Luka 8.26-39)

¹ Wata i Yeesu a mbu'u aanə hanyinə nɔa Gyarəgasinə atanəgi uunəva.

² Jimagərənə nɔa Yeesu asəkə kumbawala, wata waatsə əndə ginaaja shigi ahada gu'u ənja, ca shi aabiikii.

³ Ma əndətsa, ahada gu'u ənji ndzaanəkii. Pooshi əndə mbee ka gwaləpaanə tə ci ma'ə, taa də mahyakahyaka'a.

⁴ Taa guci anyi ənji tə ci ka ciinəkii da i ka sədfəkii də mahyakahyaka'a, ha'ə nə ci ka nɔəsləginə, pooshi əndə mbee ka kəsəpaanə tə ci.

⁵ Vədfə da uusəra, ahada gu'u ənji da i anə giɔnyinə ndzaanəkii ka kaala vurənə da i ka nɔəndzə shishinəkii də faariinə.

⁶ Makə nee əndə ginaajitə ka Yeesu ci ma'a dzadfə, ca huyipaa, ca gərə'upaa akəŋwaciikii.

⁷ Ca nɔərəe ka uuraakii də ngeerənə, əŋki ci, “Yeesu, Uuzənə nɔa Əntanɔə Əndə məghərəvənə, mi cii kwa alə ashiki kwa? Kə kədii nyi aciiku akəŋwacii Əntanɔə, unee ka nyi. Ga ha cibə də nyi.”

⁸ Ma bii ci ha'ə ka Yeesu, acii bii Yeesu ka ginaajita, “Shigi ashi əndətsa, ginaajina.”

⁹ Wata Yeesu a ləgwa amakii, “Iitə nə ləməkwa?” Əŋki əndə ginaajita “Ma ləməkya, Bəzəkii, acii laŋə niinə.”

¹⁰ Wata ca dza ciinə ka Yeesu, əŋki ci, “Tuutəta'ə, ga ha səbagi tə ginaajinyinə ashiki anə hanyiina.”

¹¹ Ma dava, tə'i gəranə nɔa dagəliinə ca alə zəmatii ashi dənɔəra.

¹² Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu, əŋki tii, “Kapaa tiinə keena dzəgərə aashi dagəliitsa.”

¹³ Kə luuvə Yeesu ka tii. Wata ginaajinyiitə a shigi ashi əndətsa, təya palə, təya dzəgərə aashi dagəliita. Ma dagəliita, ka d'anə nə laŋənati dəbu'u bəra'i. Wata təya hwayagərə, təya kwaalagərə patə aagi ma'inə, təya zagi dza'ə.

¹⁴ Wata magəriinə a huyi, təya kərə makii aasəkə vəranə da anə hanyinəkii patə. Wata ənjə a shi ka tsaamə sətə dīi.

¹⁵ Makə mbu'i tii aabii Yeesu, ma təya nee, waatsə əndətə sha nji da i ginaajinyinə anəkii. Dasə nə ci da i kəjeerənə ashikii. Kə ənya hanƙalaakii. Makə nee ənjitə shi ha'a, wata təya nɔwaləgi.

¹⁶ Ma ənjitə nee də ginətii ka sətə dīi Yeesu, wata təya ba ka ənjitə shi daba'ə tə sətə dīi tə əndə ginaajita, da i sətə dīi tə dagəliinə.

¹⁷ Wata təya gwanə ka kədiinə acii Yeesu kaa ca dzəgi ka tii anə hanyinatii.

¹⁸ Ma ətsə Yeesu a ndərəvə aasəkə kumbawala, wata əndətə sha nji da i ginaajinyiitə anəkii a kədii aciikii kaa ca dzə atsakii.

¹⁹ Amma pooshi Yeesu luuvə ka ci. Əŋki ci ka ci, “Ənuu saaku aasii, ha ba ka ənji goonə tə patənə ŋga sətə dīi Slandanəku ka putaaku, da makə sətə nee ci ka təgunuunaaku.”

²⁰ Wata əndətə a palə də baabanə anə hanyinə ŋga Dikapooli* tə sətə dīi Yeesu ka putaakii. Patənə ŋga ənjitə fii əsə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə.

*Uuzənə ŋga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə ŋga Yeesu
(Mat. 9.18-26; Luka 8.40-56)*

²¹ Makə ənyi Yeesu ka tanəginə aatanəgi asəkə kumbawala, kə shi danjkana aabiikii gatə aama uunəva.

²² Tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Jayirusə. Ma ca, gawə nə ci asəkə *kuvə də'wa. Makə nee ci ka Yeesu, wata ca dzə, ca gərə'waanə akəŋwaciikii.

²³ Ca dza ka ci ciinə, əŋki ci, “Tə'i uuzənaaki, gwakə nə ki, də ma də ma nə ki. Tuutəta'ə, nda duu ka kavə ciinəku agyanətə, kaa kya mbədfə.”

²⁴ Wata Yeesu a madətə tii da Jayirusə ka dzənə aa hakii. Ənjə a dzə lanə atsatii də dzaadzashinə.

²⁵ Tə'i əndə'i minə cibee bwanea ka ki. Fəzə pu'u aji bəra'i nə ki ka uushi'inə.

²⁶ Kə cibə ki lanə acii ənji kuzhikinə. Kə zagi ki də gənətə patə əsə kaa kya mbədfə, amma pooshi ki mbə'i. See tsakənə nə bərəhənə aakəŋwa aakəŋwa.

²⁷ Makə fii ki habara ŋga Yeesu, wata kya əntsahətə daba'əkii ahada danjkana, kya təbətə kəjeerənaakii.

²⁸ Kya dzə də hiimanə tuu'inə, “Madfa kə təbətə nyi taa wata kəjeerənaakii, ka mbədfənə nə nyi.”

²⁹ Ureenatə ka kəjeerənaakii, wata uushi'iitə a ifəgi mbya'ə ashitə. Kə fii ki ashitə oo'ya, kə mbə'i ki acii bərəhəətə nja də tə ki.

³⁰ Pii kə shii Yeesu oo'i, tə'i baawəfa shigi ashikii, wata ca zə'ugi agi ənja. Əŋki ci, “Wu daa uree ka kəjeerənaakya?”

³¹ Əŋki lyawarənaakii ka ci, “Kə nee hə lanə dzii ənji də nə anəku. Ka mi cii kwa ləgwa əndətə uree ka ha?”

³² Amma wata Yeesu a zə'ugi ka tsaamə əndətə dīi ha'ə.

³³ Ma miita, kə shii ki sətə dīi tə ki. Wata kya shi aabii Yeesu də ŋgwalənə. Shishinətə a dzə də udzənə. Kya gərə'waanə akəŋwaciikii. Kya ba ka ci goŋga ŋga sətə dīi.

³⁴ Əŋki ci ka ki, “Uuzənaakya, kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə. Ka ndzaanə nə hə jamə.”

³⁵ Ma Yeesu ma'ə agi wabənə, wata hara ənjə a shi asii a ha Jayirusə, əŋki tii ka ci, “Kə uudee uuzəətə ka na. Ka mi cii kwa ənvutə tə maləmə ma'a?”

³⁶ Amma pooshi Yeesu kavə nəkii ka sətə bii tii. Wata əŋki ci ka Jayirusə, “Ga ha ŋgwalə, vii goŋga ka əntanəfə kə uugi.”

³⁷ Ma təya dzə də palənə, paa ci luuvə kaa hara ənjə a nə'u tə ci madfaamə i Piita, da Yakubu, da Yoohana ndzəkəŋuci Yakubu.

³⁸ Makə mbu'i tii aasii aa ha Jayirusə, ma Yeesu a nee, wiitsə ənji ka kaala vurənə, təya tuu, təya ŋgəərə ma.

³⁹ Wata ca dzəgərə aasii, əŋki ci, “Ka mi cuuna wazə ha'ə kwa? Ka mi cuuna tuwa? Ma uuzəətsa, əntaa əntənə əŋki ki, amma ŋunyinə cifə ki.”

* 5:20 5.20 Ma Dikapooli, makə bana, Vəranəyinə pu'u. 5:25 5.25 Leew. 15.25-27. 5:27 5.27 Mat. 9.20. 5:34 5.34 Mat. 9.22. 5:39 5.39 Yooh. 11.11-13.

⁴⁰ Wata təya n̄usəgi tə ci. Yeesu a səbagi tə tii patə aa uura mayi, ca 'wa tə i dii da məci uuzəətə ba'a ənjitə gi atsakii, təya dəməgərə aabii mantə uuzəəta.

⁴¹ Ca kəsətə tə uuzəətə ka ciinə, əŋki ci ka ki də uuratii, "Talita kumi," makə banə, "Uncitə mina, madətə bii nyi ka hə."

⁴² Wata hatsə kya madətə, kya wiigi'i gatə. Ma uuzəətsa, pu'u aji bəra'i nə fəzətə. Makə dii sətə ha'a, wata kə dii ka ənji ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə.

⁴³ Yeesu a də ka tii bariya, əŋki ci, "Goonə ba habarakii shaŋə ka ənda." Ca ba ka tii, wa təya vii ka ki zəma.

6

Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu (Mat. 13.53-58; Luka 4.16-30)

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə gatə, ca palə aa hakii aa vərə, hatə girə ci davə. Lyawarənaakii a dzə atsakii.

² Makə mbu'ya *uusəra ŋga əpisəka, Yeesu a dzə aasəkə *kuvə də'wa ka dzəgunənə ka ənja. Makə fii ənji dzəgunənaakii, kə dii ka ənji laŋə ka sə ŋga hurəshishinə, əŋki tii, "Da saŋə upaa əndətə shiinə ha'a? Wu dzəgunətə ka ca? Iitiitə mbee ci ka də sə ŋga hurəshishinə ha'ə kwa?"

³ Əntaa əndə gwaa'a ənfuginə nə ca? Əntaa Mariyaama nə məca? Əntaa i Yakubu da Yoosi da Yahuda da Simoonə nə ndzəkəŋushi'inəkəya? Əntaa ganə ahadaamə nə cikəŋushi'inəkəya?" Wata təya kaaree ka ci.

⁴ Yeesu a ba ka tii, "Ma *anabi, taa ka ŋgutə vəranə gi ci patə, ka upaanə nə ci məghərəvənə. Amma ma gakii də vərə, da ahada duuraakii da ənji yaakii, paa ci ka upaa məghərəvənə."

⁵ Ci dii ma dava, pooshi Yeesu upaa rəgwa ŋga də sə ŋga hurəshishinə laŋə. Wata ənji bərəhənə gi'u tanə kaalavə ci ciinə aanətii, ca mbədəpaa də tii.

⁶ Kə dii ka Yeesu ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə nə ghatə vii goŋgatii ka ci.

Sləkeenə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii ka waazanə (Mat. 10.5-15; Luka 9.1-6)

Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca palə ka vəranyiitə kədəhə kədəhə. Ca dzə də dzəgunənə ka ənja.

⁷ Wata ca 'waa'watə tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i aabiikii kaa ca sləkee ka tii bəra'i bəra'i. Ca vii ka tii baawəfa ŋga lyaakagi də ginaajinyinə.

⁸ Ca də ka tii bariya, əŋki ci, "Goonə ŋgərə taa mi ka dzəginə, taa zəma, taa mbuura, taa kwaba a lipoonə. Ŋgərəmə zala kə uugi.

⁹ Ŋgamə bibinə, amma goonə ŋgərəənə əndə'i kəjeerənə."

¹⁰ Əŋki ci əsə, "Maa kə gyuunə aasəkə əndə'i vəranə, ndzaamə ga ənjitə liwu tuunə aahatii aasii, dəŋə ka saa'itə nuunə madə gatə.

¹¹ Madə kə gyuunə ka hatə pooshi ənji liwu tuunə, təya təkuree ka fa wabənə goonə, gwa'agimə bərəbərə ŋga vəraatsə asəduunə, una dzə sə goonə. Ci na baarii ka tii oo'i, madamə tii ŋga'ə."

¹² Wata lyawarənaakii a madə, təya palə, təya dzə də waazanə, əŋki tii: wa ənjə a baanə ka Əntəŋfə.

¹³ Təya dzə də lyaakagi ginaajinyinə laŋə aşi ənja. Təya naahəvə maare anə ənji bərəhənə laŋə, ənjə a upaa mbədənə.

Əntənə ŋga Yoohana əndə də bəpətisəma (Mat. 14.1-12; Luka 9.7-9)

14 Kə fii nwanwə *Hirudusə habara nga Yeesu, makə dīi ci kə uugi ənji fa ləmə nga Yeesu taa dama patə. Uu'i hara ənja, "Ma Yeesu, ci nə Yoohana əndə dā bapətisəma. Kə ma'i ci agi maməətə ənja. Ci nee unə upaa ci baawəda nga daada sə nga hurəshishinə ha'ə."

15 Hara ənjə a ba, "Ci nə anabi *Iliya." Uu'i hara ənji əsa, "Anabi nə ci makə anabinyiitə nji nga nukə."

16 Makə fii nwanwə Hirudusə ha'a, əŋki ci, "Ma əndətsa, ci nə Yoohana əndə dā bapətisəma. Kə shi nya lagi nəkii, amma waatsə kə ənyagi."

17 Ma bii ci ha'ə, acii kə shi ca bii ka ənjə a kəsə tə Yoohana, ənjə a anəgi, ənjə a pa'əgi a furəshina. Ma dīi ci ha'ə, putə nga Hiroodiya, minə nga ndzəkəŋuci, waatoo Filibusə. Ma miita, kə ngərəmə Hirudusə tə ki kaa kya ndzaa ka minaakii.

18 Amma kə bii Yoohana ka ci oo'i, "Madəbeemə ha ngərə minə nga ndzəkəŋu ci ma'ə ka əpinə shaŋə."

19 Acii ha'ə pooshi Hiroodiya ka moo neenə ka Yoohana. Nga'ə də ki nə sətə ca bələgi tə ci. Amma pooshi rəgwa.

20 Acii ma Hirudusə, kə shii ci əndə goonga nə Yoohana, malaabakii nə ci. Ci dīi cii kəya ngwale, paa ci ka moo sətə ca təbətə tə Yoohana. Taa guci patə cii kəya fa wabənə ama Yoohana, wata ədzəməkii a lədfə ka shaŋə. Patə da ha'a, nga'ə ka ci nə fa wabənaakii.

21 Amma ma ka əndə'i saa'ya, kə upaa Hiroodiya rəgwa nga bələnə tə Yoohana. Waatoo makə mbu'ya kumənə nga uuseratə pwayi ənji tə Hirudusə, ca dā əndzanə nga kumənəkii. Ca 'wa tə meemiitə atsakii, da gayi soojiinaakii, da madiigərə ənjitə anə hanyinə nga Galili patə.

22 Makə ndzaa tii, uuzənə nga Hiroodiya uncitə minəkii a dəməgərə, kya udzə. Kə dīi nga'ə ka Hirudusə tii da ənjitə davə patə. Wata əŋki Hirudusə ka ki, "Mi cii kwa uudə kaa nya vii ka ha? Ka viinə nə nyi ka hə sətə cii kwa uudə patə."

23 Ca jidə ka ki, əŋki ci, "Ka viinə nə nyi ka hə taa mi bii hə patə, taa reeta nga nwanuunaaki."

24 Wata uncitə miitə a dzə aabii məci. Kya ləgwa amatə, əŋki ki, "Mi kədiinəkya?" Məci a ba ka ki, "Nə nga Yoohana əndə dā bapətisəma kədiinəku."

25 Pii wata kya ənətə aabii nwanwa, kya ba ka ci, "Nga'ə ka nyi ha vii ka nyi nə nga Yoohana əndə dā bapətisəma əndzə'i asəkə kəŋwa."

26 Makə fii Hirudusə ha'ə, kə zhimə tə ci asəkəkii ka shaŋə. Amma makə dīi ci kə ji'i ci akəŋwacii ənjitə davə patə, paa ci mwayi əbipaa jidəkii.

27 Wata pii ca sləkee ka sooja kaa ca dzə aa furəshina ka lyagi nə nga Yoohana, ca kira ka ci. Soojatə a dzə, ca lyagi,

28 ca kavə asəkə kəŋwa, ca kira ka uncitə miita. Wata kya luu, kya kərə ka məci.

29 Makə fii lyawarənə nga Yoohana haalakii, wata təya shi, təya ngərə waakii, təya ngədfəgi.

*Adəvənə nga Yeesu ka ənji dəbu'u tufə
(Mat. 14.13-21; Luka 9.10-17; Yooh. 6.1-14)*

30 Ma ənjitə sləkee Yeesu ka tii ka waazanə, kə ənya tii aabiikii, təya ba ka ci patənə nga sətə dīi tii da sətə jigunyi tii ka ənja.

31 Əŋki ci ka tii, "Dzaamə səgaamə ka ndzaanə amə daanaamə ka hatə pooshi əndə davə, koonə əpisəka." Ma bii ci ka tii ha'ə, acii ma hatə dīi tii davə, agi shiishinə nə ənji laŋə aabiikii, taa rəgwa nga adə zəma, paa tii ka upaanə.

32 Wata təya palə asəkə kumbawalə ka hatə pooshi əndə davə.

³³ Ma təya palə, ənji laŋə nee ka tii. Kə shii ənji tə tii əsə. Wata ənjə a ma'ya asəkə vəranyinə patə. Təya huyi də səfa. Ma taabu'u mbu'i Yeesu tii da lyawarənaakii, tii kə mbu'i ŋukə.

³⁴ Yeesu a jimagərə asəkə kumbawala. Makə nee ci ka dabaala laŋə, kə nyihə ci təgunuunatii, acii makə bagiinə yadə magəra ndzaa tii. Wata ca ndzanə dzəgunə ka tii uushi'inə laŋə.

³⁵ Ma ətsə kaa uusəra a kula, lyawarənə ŋga Yeesu a əntsahə aabiikii, əŋki tii ka ci, "Kə dīi kədəwanə, wiinə agi bilinə naamə ganə.

³⁶ Bawə ka ənjitsa, wa təya dzə ka dərə zəmə ka natii nə ga ənjitsə kədəhə taa asəkə vəranə."

³⁷ Amma əŋki Yeesu ka tii, "Unə nə vii ka tii zəma." Əŋki tii ka ci: "Madamə inə kə gi ka ira buroodi ŋga kwaba gya'ə bəra'i, pooshi ka mbu'unə ka tii."

³⁸ Yeesu a ləgwa ka tii, əŋki ci, "Moonə nə buroodi acii una? Dəmə ka tsaamətənə." Makə tsaamətə tii, təya ba ka ci, "Tə'i buroodi tufə da hərəfinə bəra'i."

³⁹ Wata Yeesu a ba ka tii, wa dabaala a ndzaanə tsəbukə tsəbukə agyanə kuzəna.

⁴⁰ Wata ənjə a ndzaanə tsəbukə tsəbukə. Hara ənji gya'ə gya'ə, hara ənji tufə pu'unə tufə pu'unə.

⁴¹ Yeesu a ŋgərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madəe ka ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tə əntanfə. Ca baatsəpaa buroodita, ca vii ka lyawarənaakii kaa təya təkəpaa ka ənja. Ca təkəpaa ka tii hərəfiitə bəra'i əsə.

⁴² Ənji patə a zəmə, təya əburə.

⁴³ Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəkətə burooditə da hərəfiitə mbədaanə, dəvə pu'u aji bəra'i.

⁴⁴ Ma ənjitə agi buroodita, dəbu'u tufə nə ŋguyirənə agitii.

Wiinə ŋga Yeesu anə ma'inə

(Mat. 14.22-27; Yooh. 6.16-21)

⁴⁵ Pii ma daba'əkii, Yeesu a ba ka lyawarənaakii, wa təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya takəŋwa ka ci aa tanəgi uunəva aasəkə vəranə ŋga Batəsayida, kaa ca ba ka dabaala a palə satii.

⁴⁶ Ma ənji agi palənə satii, ca ndərə aa giŋwə ka dfa də'wa.

⁴⁷ Ma ətsə ha pətəpəta, dzadə ahada uunəvə nə kumbawalətə dīi lyawarənaakii asəkəkii əsə. Ma ci naakii, ma'ə ci anə ndəra ci daanəkii.

⁴⁸ Wata ma ca nee, kə uugi gwazə kumbawalə dfa dza wə ka lyawarənaakii, acii ka rəgwatə ci təya dzə aa dəvə nə mədə ka əgyanə də ŋgeerənə. Ma ətsə ha wurə wurə kaa ca pukə, Yeesu a shi aabiitii də wiinə anə ma'inə. Makə kaa ca ələgi abitii,

⁴⁹⁻⁵⁰ wata kə nee tii ka ci ca wii anə ma'inə. Ma nə tii ka nəhənə, bərəhinə ca shi. Makə nee tii ka ci, kə ŋgwali tii ka shaŋə, təya kaala vurənə. Pii pii wata Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Baneemə ka moodəfuunə, nyi əna, goona ŋgwələ."

⁵¹ Ca ndərəvə aasəkə kumbawalə aabiitii. Wata mədətə a dədəkə ha'ə. Kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə.

⁵² Ma adəvənaakii ka ənji dəbu'u tufə, pooshi tii paaratəgi acii ndalə nə haŋkalatii.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwanea də Ginazarətə

(Mat. 14.34-36)

⁵³ Makə tanəgi tii, təya mbu'u aanə hanyinə ŋga Ginazarətə, təya anəpaa kumbawalə dəvə ama uunəva.

6:34 6.34 Irim. 10.21; Əzaki. 34.5; Zak. 10.2; Mat. 9.36; 14.14; 15.32; Mar. 8.2. 6:43 6.43 2 Meem. 4.43-44.
6:46 6.46 Luka 5.16. 6:48 6.48 Ayb. 9.8; Luka 24.28. 6:49-50 6.49 Luka 24.37. 6:51 6.51 4.39. 6:52 6.52
8.16-18; Mat. 16.7-9.

⁵⁴ Jimagərənatii asəkə kumbawalə ha'ə, wata pii ənji vəraatə a paaratəgi oo'i, Yeesu ətsa.

⁵⁵ Təya gwanə ka huyinə ka kyaara mabərəhə ənjatii taa dama patə anə hanyiita, təya kira tə tii ka ci asəkə ədzə baanatii, taa da patə fii tii nə ci davə.

⁵⁶ Taa dama patə gi ci, taa aasəkə uundzə vəranə, taa aasəkə maduunə vəranə, ha'ə nə ənji ka kira ka ci ənji bwanea, təya banee ka tii asəkə luuma, təya kədii aciikii taa wata kəjeerənaakii, wa ənji bwanea a təbətə. Patənə nga ənjitə təbətə, kə mbə'i tii.

7

Alə'aada nga dzədzəshi'inə

(Mat. 15.1-9)

¹ Ma *Farisanyinə da hara maliminə nga *Yahudiinə ətə shi də Urusaliima, kə dzii tii də nə abii Yeesu.

² Ma təya nee, watiitə hara *lyawarənə nga Yeesu ka adənə yadə yibəgi ciinətii makə sətə bii alə'aada nga dzədzəshi'inətii.

³ Acii ma Farisanyinə da Yahudiinə patə, agi nə'unə nə tii alə'aada nga dzədzəshi'inə, pooshi tii ka adə zəmə yadə yibəgi ciinətii.

⁴ Taa tii kə shi a luuma maa, pooshi tii ka adənə, see mada yibəgi tii ciinətii zəku'i. Tə'i əsə hara alə'aadanyinə lanə ətə lii tii, ci təya nə'u, təya cakubə sə nga sa də uushi'inə, da uudiinə, da əbu nga əndzənə, da ha nga baanə makə ətə baarii alə'aadatii.

⁵ Makə nee Farisanyinə da maliminə ha'ə, wata təya ləgwa ama Yeesu, əŋki tii, "Acii mi sanə pooshi lyawarənaaku ka nə'u alə'aada nga dzədzəshi'inaama? Wata adənə nə tii zəmə yadə yibəgi ciinə nii?"

⁶ Əŋki Yeesu ka tii, "Asee goonə wabi anabi Isaaya agyanuunə, unə ənə ca nə'u tə Əntənfə də moodəfə bəra'i. Kə nyaahə ci sətə bii Əntənfə oo'i:

Ma ənjitsa, amatii ci təya hanətə tə nyi, amma ma ədzəmətii, dzadə da nyi ka shanə.

⁷ Zabə nə paslənətii tə nyi, acii ma alə'aadanyitə ci təya dzəgunə ka ənja, banə nga əndə shiŋkinə, əntaa banaaki."

⁸ Yeesu a tsəkə banə ka tii, əŋki ci, "Agi uneenə nuunə ka bariya nga Əntənfə, una nə'u alə'aadanyinə nga ənja.

⁹ "Ha'ə dii kə upaa unə dabara nga kaareenə ka bariya nga Əntənfə, koonə nə'u alə'aadanyinə goonə.

¹⁰ Kə bii Muusa: Duunətə tə i duu da muu. Taa wu wabi bwaya uushi aashi dii taa məci, wa ənjə a bələgi tə ci.

¹¹ Amma ma unə, agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i, ma sətə dəbēe əndə a vii ka dii taa məci, mada bii ci ka tii, ma sənə, 'Koorəbanə', makə banə: nga Əntənfə nə sətə,

¹² ma bii əndətə ha'ə, kə luuvuunə kaa ca bwasee ka tsəkənə tə dii da məci.

¹³ Də ha'ə bwasee unə ka wabənə nga Əntənfə, koonə dzəgunə alə'aadanyinə goonə. Tə'i hara uushi'inə lanə makə ətsə əsə cuuna də."

Uushi'iitə ca əjjiinətə tə ənda

(Mat. 15.10-20)

¹⁴ Wata Yeesu a 'waa'watə dabaala aabiikii, ca wabə ka tii, əŋki ci: "Fatəmə, unə patə, una paaratəgi də sənə cii kya ba koonə.

¹⁵ Pooshi səndə ca dzəgərə aasəkə əndə da makii bahə ajjinətə tə ci. Amma sətə ca shigi da makii ca ajjinətə tə ci. [

¹⁶ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa.”]

¹⁷ Makə dzəgi Yeesu agi ənja, ca dzəgərə aasii. Lyawarənaakii a ləgwa amakii tafa mi ci misaalitə a moo banə.

¹⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Patə da i unə kunə, pooshi unə paaratəgi oo'i, ma sətə ca dzəgərə da ma ənda, əntaa ci ca ajjinətə tə ca?

¹⁹ Acii maa kə zhimə əndə uushi, əntaa aa moodəfə nə ci ka dzənə, amma aa səkə nə ci ka dəmənə, ca gimagi.” (Wabənə nga Yeesu ha'ə, ca baarii oo'i, taa ŋgutə zəma, ŋga'ə ka adənə.)

²⁰ Uu'i Yeesu əsa, “Ma sətə ca shigi a moodəfə ənda, ci ca ajjinətə tə ci.

²¹ Acii a moodəfə əndə ci bwaya uushi a shigi, ca kavə tə ci ka də bwaya hiima, ca də badawaanə, ca hərə, ca bələ ənda,

²² ca aləhiinə, ca də bwaya suuna, ca də bwaya bwayaanə, ca gəpə ənja, ca də ajjinəənə, ca sərəhə, ca pədə ənda, ca də usha'ushaanə, ca də dəkənə.

²³ Ma uushi'itə patə, a moodəfə əndə ca shigi, ca ajjinətə tə ənda.”

Gi'inə nga məshipətə minə tə Yeesu

(Mat. 15.21-28)

²⁴ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə, ca dzə aanə hanyinə nga Tiira. Ca dzəgərə aasii aaha əndə'i ənda. Pooshi ci ka uudənə ənjə a shii oo'ya, gatə nə ci. Amma patə da ha'ə pooshi umbi.

²⁵ Tə'i əndə'i minə, kə kəshi ginaaji tə uuzənətə uncitə minəkii. Makə fii ki habara nga Yeesu, pii wata kya shi, kya gərə'waanə akəŋwaciikii.

²⁶ Ma kya, əntaa mitə Yahuda nə ki, amma mitə hanyinə nga Siroofnikiya. Wata kya kədii tə Yeesu kaa ca lyakagi ka uuzənətə ginaajita.

²⁷ Əŋki Yeesu ka ki, “Taku ka manjeevənə a əburə zəku'i. Pooshi ŋga'ə nə ŋgərətə zəmə nga manjeevənə, ənjə a kagi ka ədiinə.”

²⁸ Əŋki miita, “Ha'ə tanyi, 'ya'ə Daadə, amma taa ədiinə əsə, agi adənə nə tii murəmurinə nga zəmətə ca kwaalagi acii manjeevənə.”

²⁹ Yeesu a ba ka ki, “Putə nga wabəətsaaku, duu saaku aasii. Kə dzəgi ginaaji ashii uuzənaaku.”

³⁰ Wata miitə a ənə satə aasii. Ma kya dzə aasii, pərəbə nə uuzənətə. Kə dzəgi ginaajitə ashitə.

Mbədəpaanə nga Yeesu də kadəguləma

³¹ Yeesu madə anə hanyinə nga Tiira, ca dzə danə hanyinə nga Sidoonə, da nga Dikapooli, ca mbu'u aama uunəvə nga Galili.

³² Wata ənjə a kira ka ci kadəguləma, paa ci ka mbee ka nyagi wabənə ŋga'ə əsə. Təya kədii tə Yeesu kaa ca kavə ciinə aanə kadəguləmətə, kaa ca mbədə.

³³ Yeesu a kəshagi tə ci aatəŋgala, ca ŋgavə moojiciinəkii aa limə kadəguləmətə, ca tifə giirənə aaciikii, ca uree ka gana nga əndətə,

³⁴ ca tsaamə aa dəgyə, ca ŋgi'i, əŋki ci də uura *Yahudiinə, “Eefata,” makə bana, “Wunəgi.”

³⁵ Pii wata liminə nga əndətə a wunəgi, ganakii əsə a pityapaa. Ca ndzanə nyagi wabənə ŋga'ə.

³⁶ Yeesu a də bariya ka ənja, ga təya ba ka əndə sətə dīi. Amma ma ca tsakə də bariya ka tii, ha'ə nə tii ka tsakə baaba wabənəkii.

³⁷ Ma ənjitə fii patə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə, əŋki tii, “Yawaa, ma sətə dīi ci patə, ŋga'ə. Taa tə kadəgələminə, ka kavənə nə ci ka fanə, təya wabə.”

8

Adəvənə ŋga Yeesu ka ənji dəbu'u ənfwadə (Mat. 15.32-39)

¹ Ma daba'ə baanə gi'u, kə ənyi dabaala ka dza də nə abii Yeesu. Pooshi sə ŋga zəmə aciitii əsə. Yeesu a 'waa'watə tə lyawarənaakii aabiikii, əŋki ci ka tii,

² “Agi nəhənə nə nyi təgunuunə ŋga ənjitsa, acii baanə makkə nə tii ənshinə abiiki, pooshi tii da sə ŋga kavənə aa matii.

³ Madə kə kapaa nyi tə tii, təya dzə satii də madəfənə, ka mbeenə nə madəfənəkii ka tii a rəgwa, acii dzadə shi hara ənji.”

⁴ Əŋki lyawarənaakii, “Iitə saŋə dānaamə kaama upaa zəmə ganə agi bilinə bahə zəməvənə ka ənjitsa?”

⁵ Yeesu a ləgwa amatii, “Buroodi moonə nəndə acii una?” Əŋki tii ka ci, “Buroodi mədəfə.”

⁶ Wata Yeesu a ba ka dabaala, kaa təya ndzaanə patə, ca ŋgərə burooditə mədəfə, ca kuyirii tə Əntaŋfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii kaa təya təkəpaa ka ənja. Wata təya təkəpaa.

⁷ Tə'i əsə uuji hərəfinə gi'u aciitii. Ca ŋgərə, ca kuyirii tə Əntaŋfə, ca vii ka lyawarənaakii. Təya təkəpaa ka ənji əsə.

⁸ Ənjitə gatə patə a zəmə, təya əburə. Wata lyawarənaakii a tsəkətə zəmətə mbədaanə, dəvə mədəfə.

⁹ Ma ənjitə zhimə, ka dānə nə tii dəbu'u ənfwadə. Wata Yeesu a kapaa tə tii kaa təya palə satii.

¹⁰ Ma tii da lyawarənaakii əsə, pii wata təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya palə aanə hanyinə ŋga Daləmanuta.

*Alənə ŋga *Farisanyinə ka dā ka tii sə ŋga hurəshishinə* (Mat. 16.1-4)

¹¹ Ma daba'əkii, kə shi Farisanyinə, təya ndzaŋə dā ka Yeesu mabizhinə, təya ba ka ci, kaa ca dā ka tii sə ŋga hurəshishinə ətə ca baarii oo'i, tə'i ci da baawəda ŋga Əntaŋfə. Ma ləguyi tii ha'ə, kaa təya shii təbənə tə ci.

¹² Kə ŋgi'i Yeesu də ŋgeerənə, əŋki ci, “Ka mi saŋə ci ənji ŋga zamanana a alə sə ŋga hurəshishinə kaa ənjə a dā ka təya? Tantanyinə cii kya ba koonə, pooshi sə ŋga hurəshishinə ci ənjə a dā ka tii.”

¹³ Wata Yeesu a unee ka tii. Ca ənə ka ndərəvənə aasəkə kumbawala, kaa ca taŋəgi aataŋəgi uunəva.

*Burəjanə ŋga Farisanyinə da ŋga *Hirudusə* (Mat. 16.5-12)

¹⁴ Asee, kə zaanə ka *lyawarənə ŋga Yeesu nə ŋgərəənə buroodi. Wata rəŋwə dyaŋə nəndə aciitii asəkə kumbawala.

¹⁵ Yeesu a dzalə tə tii, əŋki ci, “Nəhəmə noonə na acii burəjanə ŋga Farisanyinə da ŋga Hirudusə.”

¹⁶ Makə fii tii ha'ə, təya gwaŋə ka wabənə ahadatii, əŋki tii, “Ma bii ci ha'a, ətə pooshi amə ŋgiraanə buroodi.”

17 Ma Yeesu, kə shii ci sətə ci təya ba. Wata əŋki ci ka tii, “Ya una, ka mi cuuna wabə agyanə ghatə buroodya? Ca'ə əndzə'i, ma'ə unə mapaaratəgimə kuna? Kə ndaləgi han̄kala goonə kwa?”

18 Pooshi unə ka neenə də ginuunə kuna? Anii pooshi unə ka fanə də liminuuna? Pooshi unə ka buurətənə kwa?

19 Saa'itə ŋgirə nyi buroodi tufə, nya baatsəpaa, nya vii ka əŋji dəbu'u tufə, d'əvə moonə tsəəkətuunə tə ətə mbədaana?” Əŋki tii ka ci: “Dəvə ta'i ta'i pu'u aji bəra'i tsəəkətiinə.”

20 Ca ənə ka ləgwanə ka tii, “Makə baatsəpaa nyi buroodi mədəfə ka əŋji dəbu'u ənfwadə, d'əvə moonə tsəəkətuunə tə ətə mbədaana?” Əŋki tii ka ci: “Dəvə ta'i ta'i mədəfə.”

21 Əŋki ci ka tii, “Amma ca'ə əndzə'i ma'ə unə mapaaratəgimə nii?”

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də muurəfa

22 Wata təya mbu'u aasəkə vəranə ŋga Batəsayida. Ənjə a kira ka Yeesu muurəfa. Ənjə a kədii tə ci kaa ca kavə ciinə aashi muurəfəta, kaa ca upaa mbədənə.

23 Wata Yeesu a kəsətə tə muurəfətə ka ciinə, təya dzəgi gatə də vəra. Dzəginatii, wata ca tifəvə giirənə aagi muurəfəta, ca kavə ciinə aanəkii. Əŋki ci ka ci, “Agi neenə nə hə ka uushi'inə nii?”

24 Əndətə a tsaamə, əŋki ci, “Agi neenə nə nyi ka ənja. Amma makə ənfuginə cii kya nee, təya wiigi'i.”

25 Yeesu a ənə ka kavə ciinəkii aagi əndətə. Əndətə a tsaamə ŋga'ə, wata kə mbə'i ci, ca nee ka ha paŋgəraŋə.

26 See Yeesu a d'ə bariya ka əndətə oo'ya, “Duu aasii. Ga ha ənə aasəkə vəranə.”

*Banə ŋga Piita oo'i, Yeesu nə *Matadəkii ŋga Əntaŋfə*

(Mat. 16.13-20; Luka 9.18-21)

27 Wata Yeesu tii da lyawarənaakii a madə ka dzənə aasəkə vəranəyitə anə hanyinə ŋga Kayisariya Filipi. Ma təya dzə a rəgwa, ca ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, “Wu saŋə nə nyi ci ənjə a ba?”

28 Əŋki lyawarənaakii, “Ma nə hara əŋji ka bana, hə nə Yoohana əndə d'ə bəpətisəma. Əŋki hara əŋji, hə nə anabi Iliya. Hara ənjə a ba əsa, əndə'i anabi ŋga ŋukə nə hə.”

29 Əŋki Yeesu, “Ya unə noona? Wu nə nyi cuuna ba?” Piita a jikəvə, əŋki ci, “Hə nə Matadəkii ŋga Əntaŋfə.”

30 Wata Yeesu a d'ə ka tii bariya oo'i, “Goonə ba wabəətsə agyanəki taa ka wu.”

Wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mat. 16.21-28; Luka 9.22-27)

31 Wata Yeesu a ndzaŋə dzəgunənə ka lyawarənaakii, ca wabə agyanə naakii nə, əŋki ci, “Tyasə ma *Uzənə ŋga ənda, see a sa ci cibənyinə laŋə. Kadə nə gayinə da madiigərə limanyinə da maliminə a kaaree ka ci, ənjə a bələgi tə ci. Ma ka makkənə ŋga uusəra, ka madənə nə ci agi maməətə ənja.”

32 Furəŋə bagi Yeesu ka tii ətsa. Makə fii Piita ha'a, wata ca kəsəgi tə ci aataŋgala, ca wazə ka ci.

33 Amma Yeesu a zə'uqi, ca tsaamə tə lyawarənaakii. Ca wazə ka Piita, əŋki ci, “Dzəgi abiiki, *Seetanə! Ma hiimatsaaku, ŋga əndə shiŋkinə, əntaa ŋga Əntaŋfə.”

34 Wata Yeesu a 'wa tə dabaala da lyawarənaakii aabiikii. Əŋki ci ka tii, “Taa wu patə ca moo nə'unə tə nyi, tyasə see a kaaree ci ka naakii nə, ca ŋgərə ənfwə ŋga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi.

³⁵ Tada wu patə ca dfa gazhi'waanə nga gərətə əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma tada wu patə ətee ka əpinaakii putə nga nə'unə tə nyi da putə nga Njunyi Habara, ci na luupaa əpinaakii.

³⁶ Mi sanə nə bwatya nga upaa patənə nga uushi'inə asəkə duuniya, amma əndə ətee ka əpinaakəya? Pooshi bwatyakii.

³⁷ Madfa kə zii əpinə nga ənda, pooshi uushi cii kəya vii kaa ca ənə ka upaa də əpinəkii.

³⁸ Ma agi ma'waslyakə zamanana ənə ci ənjə a kaaree ka Əntanfə, ma əndətə dīi ayinə tə ci ka wabənə agyanəki da agyanə wabənaaki, ma nyi Uuzənə nga ənda, kadə nə ayinə a dfa tə nyi ka wabənə agyanə əndətə uuseratə nii kya shi agi məghərəvənə nga Daadə da nga malaaba malaa'ikanyinə.”

9

¹ Əŋki Yeesu ka tii əsa, “Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i hara ənji ganə ahadaamə na nee də ginətii, tii ma'ə maməətəmə, ka *ŋwanjuunə nga Əntanfə da baawəfaakii.”

Məghərəvənə nga Yeesu (Mat. 17.1-13; Luka 9.28-36)

² Ma daba'ə baanə kuwa, Yeesu a ŋgərə tə i Piita, da Yakubu da Yoohana, ca kərə tə tii aanə magərə giŋwa, wata tii ha'ə. Ma təya nee, wata ca zə'wə akəŋwaciitii,

³ bərənə nə kəjeerənaakii tyaslyasly. Pooshi əndə asəkə duuniya ca mbee ka kubəgi kəjeerənə nduudfa ha'a makə əta.

⁴ Wata ma təya nee, watiitə i anabi *Iliya da Muusa, təya wabəshi da Yeesu.

⁵ Wata Piita a ba ka Yeesu, əŋki ci, “Maləma, ŋga'ə dīi makə ganə niinə. Taku keena ratə koonə tsakabanyinə makkə, naaku rəŋwə, ŋga Muusa rəŋwə, ŋga Iliya rəŋwə.”

⁶ Ma wabi ci ha'ə, acii kə ŋgwaləgi tii ka shaŋə, paa ci shii sə ŋga banə.

⁷ Wata məzhidəkwatyaminə a zadəgi dagyanətii. Ma təya fa, əndə a wabya dagi məzhidəkwatyaminəkii, ca ba, “Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudagi səkəki. Famə tə ci.” *

⁸ Ma i Piita tsaaməgi, maneemə tii taa ka wu abitii ma'ə madfaamə Yeesu.

⁹ Ma təya dzə də jimanə satii a giŋwa, Yeesu a dfa ka tii bariya, əŋki ci, “Goona ba taa ka wu tə sətə nee unə, see daba'ə madənaaki agi maməətə ənja, nyi *Uuzənə nga ənda.”

¹⁰ Kə luuvə tii bariyatə dīi ci ka tii. Amma ma ahadatii satii, kə laaguyi tii, əŋki tii, “Mi da nə madənə agi maməətə ənja?”

¹¹ Təya ba ka Yeesu, “Aa mi dīi ci maliminə a ba oo'i, Iliya na takəŋwa shinə ka Aləmasiihu?”

¹² Yeesu a ba ka tii, “Weewee ha'ə makə ətsa, Iliya na shi zəku'i ka hadfatəgi də patənə nga uushi'inə. Əntaa tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə nga Əntanfə oo'i, ka sanə nə Uuzənə nga əndə cibənyinə kama kama, ənjə a kaaree ka ci kwa?”

¹³ Amma wanyinə ka banə koonə, kə uugi Iliya shinə. Kə dīi ənji ka ci sətə kadeesəkə ka tii patə, makə sətə dīi manaahəkii agyanəkii asəkə ləkaləkatə nga Əntanfə.”

Mbədəpaanə nga Yeesu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci (Mat. 17.14-21; Luka 9.37-43)

¹⁴ Mbu'unatii aabii hara *lyawarənə, wata təya lapaa kə ndzaanə danjana ka tii də na, maliminə a dfa ka tii mabizhinə.

¹⁵ Makə nee ənji patə ka Yeesu, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə. Təya hwaya aabiikii, təya nəhəpaa tə ci.

¹⁶ Yeesu a ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, “Anə mi nuunə ka də mabizhina?”

¹⁷ Wata əndə'i əndə ahada danšana a jikəvə, əŋki ci, “Maləma, kə kira nyi ka hə uuzənaaki, acii tə'i ginaaji anəkii. Pooshi ci ka mbee ka wabənə.

¹⁸ Taa guci patə, maa kə ma'i ginaaji anəkii, ginaajikii a uurəvə tə ci aa panə. Əbwyənə nə cikufinə amakii. Ca tsəbə linyinə. Shishinəkii patə a huurəgi shindəŋə. Kə kədii nyi acii lyawarənaaku, kaa təya lyaakagi ginaajikii, amma kə təkuree tii.”

¹⁹ Fanə ŋga Yeesu ha'ə, əŋki ci ka tii, “Ya'əmə, unə ənji ŋga zamanana, pooshi unə gi'i tə Əntanəfə. Ca'ə guci sanə nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kiramə ka nyi uuzənəkii dīi.”

²⁰ Wata ənjə a kira uuzəətə ka ci.

Makə nee ginaajitə ka Yeesu, wata ca dəgəpaa tə uuzəətə də ŋgeerənə. Uuzəətə a kula. Fuudənə nə ci a panə. Əbwyənə nə cikufinə amakii.

²¹ Wata Yeesu a ləgwa ama dīi uuzəətə, əŋki ci, “Guci sanə ndzanəətə ka ca?” Əŋki dīi, “Ndzanə ka saa'itə ci ma'ə uundzəkii.

²² Lanə jikə ginaajitə ka uudə bələginə tə ci də kaalagərənə tə ci aagi gunə da i aagi ma'inə. Nəhuu təgunuunə geenə. Tsakuu tiinə, madə ka mbeenə nə hə.”

²³ Əŋki Yeesu ka ci, “Madə ka mbeenə nə nyi, bii ha? Paa ha shii oo'i, ma əndətə gi'i tə Əntanəfə, taa mi patə ka mbeenə nə ci ka datənə kwa?”

²⁴ Pii wata dīi uuzəətə a jikəvə də ŋgeerənə, əŋki ci, “Kə gi'i nyi tə Əntanəfə. Tsakuu tə nyi kaa nya tsakə gi'inə tə ci.”

²⁵ Makə nee Yeesu, wiitə ənji ka ja də nə anətii də huyihuyi, ca wazə ka ginaaja, əŋki ci, “Ginaajinə kavə tə uuzəənə ka kadəguləməəna, wanyinə ka wazənə ka hə, shigi ashii uuzəəna. Ga ha ənya aashikii ma'a.”

²⁶ Wata ginaajitə a kapaa vurənə də ŋgeerənə, ca dəgə tə uuzəətə də ŋgwaanəgwa'ənə, ca shigi ashikii. Wata lakə nə uuzəətə makə mantəkii. Ma nə ənji patə ka banə, “Mantəkii nə uuzəətsa.”

²⁷ Amma Yeesu a kəsətə tə uuzəətə ka ciinə, ca madəe ka ci.

²⁸ Ma ətə dzəgərə Yeesu aasii, makə nee lyawarənaakii pooshi əndə abitii, təya ləgwa amakii, əŋki tii, “Mi sanə dīi təkuree inə ka lyaakagi tə ginaajitsa?”

²⁹ Yeesu a ba ka tii, “Pooshi taa mi ca lyaakagi tsarə ŋga ginaajitsa, see də də'wa kə uugi.”

Ənənə ŋga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii

(Mat. 17.22-23; Luka 9.43-45)

³⁰ Makə ma'i tii gatə, təya palə danə hanyinə ŋga Galili. Ma Yeesu, paa ci mwayi ənjə a shii taa da nə ci,

³¹ acii agi dzəgunənə nə ci uushi'inə ka lyawarənaakii. Ca dzə də wabənə ka tii agyanə naakii na, ca ba, “Ka vəginə nə ənji tə Uuzənə ŋga əndə aacii ənja, təya bələgi tə ci. Maa kə bələgi ənji tə ci, ma ka makkənə ŋga uusəra, ka madənə nə ci agi maməətə ənja.”

³² Amma, ma lyawarənaakii, paa tii paaratəgi də sətə cii kəya ba ka tii. Kə ŋgwaləgi tii əsə ka ləgwanə ka ci agyanəkii.

Wu sanə palee də gawuuna?

(Mat. 18.1-5; Luka 9.46-48)

³³ Makə mbu'i tii aa Kafarənahumə, təya dzəgərə aasii. Yeesu a ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, “Agyanə mi sanə njuuna də mabizhinə una shi a rəgwa?”

³⁴ Amma pooshi tii jikə ka Yeesu, acii ma təya shi a rəgwa, kə dfii tii mabizhinə ahadatii oo'i, "Wu sanə palee də dūunuunə ahadaama?"

³⁵ Wata Yeesu a ndzaanə, ca 'wa tə tii patə pu'u aji bəra'i, əŋki ci ka tii, "Taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəŋwanə, wa ca ndzaa ka moodəba'a, wa ca ndzaa ka əndə slənənə ka ənji patə əsə."

³⁶ Wata ca ŋgərə uuzənə, ca kəŋee ahadatii. Ca gapətə tə uuzəta, əŋki ci ka lyawarənaakii,

³⁷ "Taa wu liwə uuzənə, mada putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa. Ma əndətə liwu tə nyi, əntaa wata tə nyi liwə ci, amma tə Əndətə sləkee ka nyi liwə ci."

*Ma əndətə makaareemə kaamə, naamə nə ci
(Luka 9.49-50)*

³⁸ Wata Yoohana a jikəvə ka Yeesu, əŋki ci, "Maləma, kə nee inə ka əndə ca lyaakagi ginaajinyinə də ləməku. Amma makə nee inə, paa ci ka maguŋuura deenə, kə təŋapaa inə tə ci."

³⁹ Əŋki Yeesu ka ci, "Goona təŋapaa tə ci. Acii ma əndətə ca dfa sə ŋga hurəshishinə də ləməki, pooshi ci ka wabənə bwayakii agyanəki kwakwatə.

⁴⁰ Ma əndətə makaareemə kaamə, naamə nə ci.

⁴¹ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə ca gyacii koonə ma'inə ka sanə putə ŋga ətə dfii unə ŋga Aləmasiihu, weewee ka upaanə nə ci shikwaakii."

*Uushi'iitə na dfa tə ənda putə ŋga slənə 'waslyakəənə
(Mat. 18.7-9; Luka 17.1-2)*

⁴² "Taa wu patə kavə tə taa rəŋwə agi manjeeviitə vii ka nyi goonə kaa ca pu'u, gədfə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də ŋga'əənə, əŋjə a kagərə tə ci aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

⁴³ "Mada ciinəku ca kavə tə hə ka dfa 'waslyakəənə, lagi. Gədfə gi hə ka upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə yadə ciinə acii dzənə da ciinəku bəra'i aagi gunə ətə pooshi ka əntənə. [

⁴⁴ Acii ma davə, pooshi kantəhudənyiiitə ca adə tə ənji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.]

⁴⁵ Mada sədfəku ca kavə tə hə ka dfa 'waslyakəənə, lagi. Gədfə gi hə ka upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə yadə sədfə acii ndzaanə da i sədfəku bəra'i, əŋjə a ka tə hə aagi gunə. [

⁴⁶ Ma davə, pooshi kantəhudənyiiitə ca adə tə ənji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.]

⁴⁷ Mada ginəku ca kavə tə hə ka dfa 'waslyakəənə, hurə'yagi. Gədfə gi hə aagi *ŋwanjuunə ŋga Əntanəfə də ginə rəŋwə acii ndzaanə da i ginəku kyakya'ə bəra'i, amma əŋjə a ka tə hə aagi gunə.

⁴⁸ Ma davə, pooshi kantəhudənyiiitə ca adə tə ənji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.

⁴⁹ "Də gunə nə Əntanəfə a hadatə də taa wu patə, makə ətə ci əŋjə a hadatə zəmə də zhatana.

⁵⁰ Nunyikii nə zhatana. Amma mada kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeenə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə. Ndzaamə ka ənji makə zhatanə agi dzəgudfa. Ndzaashimə agi jamənə." †

9:35 9.35 10.43-44; Mat. 20.26-27; Luka 22.26. 9:37 9.37 Mat. 10.40; Luka 10.16; Yooh. 13.20. 9:40 9.40 Mat. 12.30; Luka 11.23. 9:43 9.43 Mat. 5.30. 9:47 9.47 Mat. 5.29. 9:48 9.48 Isaa. 66.24. 9:49 9.49 Leew. 2.13. † 9:50 9.50 jamənə: Luka 2.14; 1 Tees. 5.13; Rooma 12.18.

10

Dzəgunənə nga Yeesu agyanə lakəgi minə (Mat. 19.1-12; Luka 16.18)

¹ Ma daba'əkii, Yeesu a madə gatə, ca palə aanə hanyinə nga Yahudiya, ca tanjəgi gəərə nga Urədunə. Ənjə a ənə ka dza də nə abiikii. Ca ənə əsə ka dzəgunə ka tii wabənə nga Əntanjfə makə ətə sənəavə ci.

² Wata hara *Farisanyinə a shi aabiikii, təya alə rəgwa nga təkənə tə ci də ləgwanə amakii, əŋki tii, “Ya əna, kə vii bariya gaamə rəgwa ka əndə a lakəgi minaakii kwa?”

³ Əŋki Yeesu ka tii, “Mi nə bariya nga Muusa ka banə koonə?”

⁴ Əŋki tii, “Kə kapaa Muusa rəgwa ka ŋgurə a naahə ləkaləkətə nga lakəgi minaakii, ca lakəgi tə ki.”

⁵ Əŋki Yeesu, “Ma nyaahə Muusa bariyatsə ha'a, acii ndalənə nga ədzəmuunə.

⁶ Amma saa'itə tagii Əntanjfə duuniya, ŋgurə da minə ghənyi ci tə ənja.

⁷ Ca ba: Putakii ha'ə, wa ŋgurə a bwasee ka dii da məci, ca ləbə tii da minaakii,

⁸ təya ndzaa shishinə rəŋwə. Də ha'ə ndzaanə tii əndə rəŋwə, əntaa ənji bəra'i ma'ə.

⁹ Aciikii, ma sətə gəŋjutəgi Əntanjfə, ga əndə a təkəe.”

¹⁰ Makə ənəgərə tii aasii, wata *lyawarənə nga Yeesu a ləgwa amakii agyanə wabəətsa.

¹¹ Əŋki Yeesu ka tii, “Taa wu patə lakəgi minaakii, ca ŋgərə əndə'i minə, kə ali ci hiinə ətsa, ca dfa 'waslyakəənə ka təkəŋwatə minaakii.

¹² Madə minə əsə dzəgi satə atsa ŋgurii, kya dzə ka ŋgərə əndə'i ŋgura, aləhiinə nə ki ka dfanə.”

Daanə barəkaanə nga Yeesu ka uuji manjeevənə (Mat. 19.13-15; Luka 18.15-17)

¹³ Agi kiranə nə ənji manjeevənə ka Yeesu kaa ca dfaanə ciinə nga barəkaanə aanətii. Amma, ma lyawarənaakii, kə laalii tii ŋguruunə ka ənja.

¹⁴ Makə nee Yeesu ha'a, wata səkəkii a bəzəgi. Əŋki ci ka lyawarənaakii, “Uneemə ka manjeevənə kaa təya shi aabiiki, goona təja tə tii, acii ka tsarə nga ənji makə tii də *ŋwanjuunə nga Əntanjfə.

¹⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə pooshi luuvə ka Əntanjfə a ndzaanə ka ŋwanwaakii makə sətə ci uuzənə a luuvə, pooshi ci ka upaa dəmənə aagi ŋwanjuunə nga Əntanjfə shəŋə.”

¹⁶ Wata Yeesu a fədə manjeevənə aashikii, ca ŋgərə ciinəkii, ca dfaanə ka tii barəkaanə.

Əndə gəna

(Mat. 19.16-30; Luka 18.18-30)

¹⁷ Ma ətsə Yeesu a madə kaa ca palə saakii, wata əndə'i əndə a shi də huyihuyi, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, əŋki ci ka ci, “Maləma, ma hə kamə, ŋunyi əndə nə hə. Mi dəbee dfanəki kaa nya upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwa?”

¹⁸ Əŋki Yeesu ka ci, “Ka mi cii kwa 'wa tə nyi ŋunyi ənda? Pooshi ŋunyi əndə madaamə Əntanjfə ci rəŋwə dyanə.

¹⁹ Kə shii hə bariya nga Əntanjfə, waatoo, Ga ha bələ hiinə, ga ha alə hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda nga jirəkənə anə ənda, ga ha gəpətə uushi nga ənda, gadəe ka i duu da muu.”

²⁰ Əŋki əndəta, “Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi daga nyi ma'ə uuzənə.”

²¹ Wata Yeesu a tsaamə tə ci, kə kadeesəkə əndəkii ka ci, əŋki ci ka ci, “Uushi rəŋwə mbədaanə ka hə ŋga dʌnə. Ma dʌnəkwa, duu ka dʌrəmaginə də uushi'inaaku, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Madʌ kə dʌi hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntaŋfə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi.”

²² Makə fii əndətə ha'ə, wata ca geegi ka ginəkii təku təku, ca palə saakii də mabətəsəka, acii laŋə dərəva nə gəna aciikii.

²³ Wata Yeesu a zə'ugi aabii lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, “Dzawə dərəva nə dəmənə ŋga ənji gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə.”

²⁴ Kə dʌi ka lyawarənaakii ka sə ŋga hurəshishinə nə wabənaakii. Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci “Manjeevənaakya, dzawə nə dzənə aagi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə.

²⁵ Gədə dəməginə ŋga ŋgyalooba ka rəgwa shinə ŋga libəra də ŋgufənə, acii dəmənə ŋga əndə gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə.”

²⁶ Kə dzəgəpaa tə lyawarənaakii ka shaŋə, təya laagwa ahadatii, əŋki tii, “Madʌ ha'ə əna, aa wu dʌi nə upaa luupaana?”

²⁷ Yeesu a tsaamə tə tii, ca ba, “Ma əndə shiŋkinə, pooshi uushi cii kəya mbee ka dʌtənə ci saakii ka upaa də luupaanə. Amma, ma Əntaŋfə, ka dʌtənə nə ci taa mi, acii naakii nə baawəda patə.”

²⁸ Wata Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, “Yoo, waniinə kə bwasee inə ka uushi'inə patə əna, ina nə'u tə hə.”

²⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə bwasee ka yaakii, taa ndzəkəŋushi'inəkii, taa məci, taa dʌi, taa manjeevənaakii, taa raakii, madʌ ka putaaki bwasee ci da ka putə ŋga Njunyi Habara,

³⁰ ka upaanə nə ci yinyinə, i ndzəkəŋushi'inə, i manjeevənə, i mənənyinə, i rənyinə, gya'ə agi saa'ina, palee ka ətə bwasee ci aa ba'ə. Amma, ka cibeənə nə ənji ka ci. Ma daba'əkii, ka upaanə nə ci əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə agi zamanatə na shi.

³¹ Amma laŋə nə matakəŋwanyinə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə. Laŋə nə moodəba'ənyinə əsə na ndzaanə ka matakəŋwanyinə.”

Makkənə ŋga wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii
(Mat. 20.17-19; Luka 18.31-34)

³² Ma daba'əkii, Yeesu a madə tii da lyawarənaakii, kaa təya dzə aa Urusaliima. Ma təya palə a rəgwa, Yeesu a ta kəŋwanə ka tii. Amma, ma tii, pooshi tii ka mabanee ma'yanə. Ma ənjitə ca shi daba'ə əsa, kə ŋgwali tii. Yeesu a ənə ka 'waginə tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Ca ndzaŋə banə ka tii agyanə sətə na dʌ tə ci.

³³ Əŋki ci, “Fatəmə ŋga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Ma dʌvə, ka dzənə nə ənji ka viinə tə Uzənə ŋga əndə aacii madiigərə limanyinə da maliminə, təya lagi ka ci gəŋwanə ŋga bələnə, təya vii tə ci aacii ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə.

³⁴ Ma təya, ka ŋusənə nə tii tə ci, ka tiifənə nə tii giirənə aashikii, təya fəslə, təya bələgi tə ci. Ma ka makkənə ŋga uusəra, ka madətənə nə ci agi maməətə ənja.”

Kədiinə ŋga Yakubu tii da Yoohana
(Mat. 20.20-28)

³⁵ Wata i Yakubu tii da Yoohana, manjeevənə ŋga Zabadiya, a shi aabii Yeesu, əŋki tii ka ci, “Maləma, tə'i uushi ciina uudə kaa ha dʌ keenə.”

³⁶ Əŋki Yeesu, “Mi cuuna uudə nya dʌ koona?”

³⁷ Əŋki tii, “Vii keenə rəgwa ŋga ndzaanə atanjalaku agi dʌunuunaaku, əndə'i da ciizəmaaku, əndə'i əsə da madzənaku.”

³⁸ Amma əŋki Yeesu, “Mashiimuunə sətə cuuna kədii. Kadə nuuna mbee ka sə'watə sa cibə makə ətə nii kya sa kwa? Ka mbeenə nuunə ka sə'watə bapətisəma makə ətə nə ənjə a dfa ka nyi kwa?”

³⁹ Əŋki tii ka ci, “Awa, ka mbeenə niinə.” Yeesu a ba ka tii, “Weewee, ma cibətə nii kya sa, ka sanə nuunə. Ma bapətisəmatə nə ənjə a dfa ka nyi əsə, ka dfanə nə ənji koonə.

⁴⁰ Amma, ma ndzaanə atəŋgalaki, əntaa nyi nəndə da baawədfa ŋga viinə. Ma hatsa, ŋga ənjitə tadəpaa Əntəŋfə tə tii.”

⁴¹ Fanə ŋga hara lyawarənaakii pu'u tə wabəətsa, wata səkətii a bəzəgi aashi i Yakubu tii da Yoohana.

⁴² Wata Yeesu a 'watə tə tii patə aabiikii, əŋki ci, “Kə shii unə oo'i, ma ənjitə ŋgirə ənjitə mashiimə tə Əntəŋfə kaa təya dfa ŋwanjuunə agyanətii, tii ca haŋətə natii na. Ma madiigərə ənjatii əsə, agi kanə nə tii ka tii bariya də baawədfa.

⁴³ Amma, ma una, pooshi ka dfanə ha'ə ahadoonə. Taa wu patə mwayi ndzaanə ka gawə ahadoonə, see a ndzaa ci ka əndə slənə goonə.

⁴⁴ Ha'ə taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəŋwanə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka mava ka ənji patə.

⁴⁵ Acii ma shi nyi *Uuzənə ŋga ənda, əntaa ka ənjə a slənə ka nyi, amma kaa nya slənə ka ənja, nya vəgi əpinaaki ka pərapaanə də ənji laŋə.”

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də Barətimawə muurəfa

(Mat. 20.29-34; Luka 18.35-43)

⁴⁶ Wata i Yeesu da lyawarənaakii a mbu'u aasəkə vəranə ŋga Yarikoo. Makə ma'i tii da hara ənji laŋə, təya palə, wata təya lapaa muurəfə dasə ka kədiinə atəŋgala rəgwa. Ma ləməkii, Barətimawə, uuzənə ŋga Timawə.

⁴⁷ Makə fi ci oo'i, Yeesu əndə Nazaratu ətsə ca pitəgi, wata ca madəe ka uuraakii ka banə, əŋki ci, “Yeesu, *jijinə ŋga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki.”

⁴⁸ Ənji laŋə a wazə ka ci, kaa ca ndzaa kəda'ə. Amma wata ca tsakə ŋgəree ka uurakii palee ka əta, əŋki ci, “Jijinə ŋga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki.”

⁴⁹ Yeesu a kəjaanə, əŋki ci, “Wamə tə ci.” Təya 'wa tə muurəfəta, əŋki tii ka ci, “Dawə moodasəka, madətə, agi 'wanə nə ci tə hə.”

⁵⁰ Wata həryatə muurəfətə a madətə, ca kagi gwadaakii, ca shi aabii Yeesu.

⁵¹ Əŋki Yeesu ka ci, “Mi cii kwa moo nya dfa ka ha?” Əŋki muurəfəta, “Maləma, ŋga'ə ka nyi kaa nya ənə ka neenə ka ha.”

⁵² Əŋki Yeesu, “Duu saaku, kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi.” Pii wata ca ənə ka neenə ka ha, ca dzə atsa Yeesu a rəgwa.

11

Dəmənə ŋga Yeesu aasəkə vəranə ŋga Urusaliima

(Mat. 21.1-11; Luka 19.29-40; Yooh. 12.12-19)

¹ Ma ətsə tii kədəhə ka mbu'unə aasəkə vəranə ŋga Urusaliima, kə lapaa tii vəranəyənə ŋga Bayitifaaji da Bayitaniya, ashii giŋwə ŋga Zayitunə. Wata Yeesu a sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i

² də banə ka tii, “Dəmənə aasəkə vəraatə akəŋwacii unə. Madfa kə mbu'yuunə, pii ka lapaanə nuunə uundzə vamənda gwalə, pooshi ənji sha ŋgirə aa ba'akii. Pəryatəmə, una kira.

³ Madfa kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna dfa ha'ə, bamə ka ci: ‘Slandanə mwayi. Ka ənyapaaginə nə ci pii pii’.”

⁴ Wata təya madə, təya palə, təya lapaa uundzə vaməndakii magwaləkii a uura mayi, atanğala rəgwa. Ma təya pərə,

⁵ ənjitə kənaanə davə a ləgwa amatii, əŋki tii, “Ka mi cuuna pərəgi uundzə vaməndatsa?”

⁶ Təya ba makə sətə bii Yeesu ka tii. Wata ənjitə a unee ka tii, təya pərə,

⁷ təya kira uundzə vaməndatə ka Yeesu, təya luukutəvə kəjeerənyinatii aa ba'a vaməndata. Yeesu a ndərəvə aa ba'akii.

⁸ Makə ŋgirə Yeesu aaba'a vaməndata, ca palə, ənji laŋə a sasafəpaa kəjeerənyinatii a rəgwa. Hara ənjə a pusha ba ŋga ənfuginə də bilə, təya sasafə a rəgwa.

⁹ Ma ənjitə davə, dakəŋwaciikii da daba'əkii patə, kə ŋgəree tii ka uuratii, təya ba, “Dələnə də Əntaŋfə. Tə'i barəkaanə ashi əndətə shi də ləmə ŋga Slandana.

¹⁰ Tə'i barəkaanə aŋi ŋwanjuunə ŋga dzədzəshi'inaamə *Dawuda ətə nii kəya da. Dəlaamə də Əntaŋfə.”

¹¹ Mbu'unə ŋga Yeesu aasəkə vəranə ŋga Urusaliima, wata ca dəməgərə aasəkə *yi ŋga Əntaŋfə. Ca tsaamətə uushi'inə patə asəkəkii. Makə dīi ci kə uugi kədəwanə danə, wata ca madə tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, təya ənə aa Bayitaniya.

Naalaginə ŋga Yeesu tə ənfwə uudəva

(Mat. 21.18-19)

¹² Pukətə hakii təya ənya də Bayitaniya, wata madəfənə a da tə Yeesu.

¹³ Ca nee ka ənfwə uudəvə dzadə gi'u, ca palə aatsaa ənfukii ka tsaamətənə mbu'u ka upaanə nə ci pookii. Amma makə mbu'i ci aatsakii, ma ca nee, wata ba səgafə, acii ma saa'ita, əntaa saa'i ŋga poonə ŋga uudəva.

¹⁴ Wata Yeesu a naalagi tə ənfuta, əŋki ci, “Pooshi hə ka poonə bahə kaa əndə a adə pawaaku ma'ə.” Kə fii lyawarənaakii əsə.

*Dzənə ŋga Yeesu aasəkə *yi ŋga Əntaŋfə*

(Mat. 21.12-17; Luka 19.45-48; Yooh. 2.13-22)

¹⁵ Mbu'unatii aasəkə vəranə ŋga Urusaliima, Yeesu a dəməgərə aasəkə yi ŋga Əntaŋfə. Wata ca ndzaŋə shaabagi tə ənji da fiiriinə davə, ca dzaadzapaa ha ŋga pəra kwaba da dəgələnyinə ŋga ənji dərə də bilyamasariinə.

¹⁶ Pooshi ci luuvə kaa ənjə a kərə uushi dasəkə yi ŋga Əntaŋfə.

¹⁷ Ca dzəgunə ka tii, əŋki ci, “Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, ma bii Əntaŋfə, 'Yi ŋga da də'wa ŋga patənə ŋga slikerənə 'wanə ənji yaaki.' Amma ma una, kə geegyunə ka yikii ka ha ŋga umbənə ŋga mahiirənə.”

¹⁸ Makə fii madiigərə limanyinə da i *maliminə ŋga bariya, wata təya alə rəgwa ŋga bələnə tə Yeesu. Acii kə ŋgwalee ci ka tii, makə nee tii, kə dīi ka ənji ka sə ŋga hurəshishinə nə dzəgunənaakii ka tii.

¹⁹ Danə ŋga kədəwanə, Yeesu tii da lyawarənaakii a dzəgi asəkə vəranə.

Huurəginə ŋga ənfwə uudəvətə

(Mat. 21.20-22)

²⁰ Pukətə hakii deerənə, təya ənya aasəkə vəranə, wata ma təya tsaaməgi, kə huurəgi ənfwə uudəvətə hwa'ə dəŋə ka slərəginəkii.

²¹ Ma Piita, kə buurətə ci sətə dīi. Wata əŋki ci ka Yeesu, “Maləma, tsaaməgi. Ma ənfwə uudəvətə naalagi hə, kə huurəgi hwa'ə.”

²² Yeesu a ba ka tii, “Viimə goŋga ka Əntaŋfə.

²³ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə gi'i tə Əntanƒə, ka mbeenə nə ci ka banə ka giɲunə oo'i, Mbuduu, ha dzə ka kulagərənə aagi uunəva. Madə kii ci nəkii də ədzəmə rəɲwə oo'i, ka ɗanə nə Əntanƒə ka ci sətə kədii ci, ka ɗanə ka ci.

²⁴ Aciikii wanyinə ka banə koonə, taa mi patə kədii unə də də'wa, kamə nuunə oo'i kə upaa unə səkii, ka upaanə nuunə əsə.

²⁵ Waatoo, taa guci nuunə ka ɗa də'wa, madə tə'i əndə kəsəpaa unə a moodəfuunə, tifyagimə tə ci, kaa Dəsənuunə ətə dadagyə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə. [

²⁶ Amma madə pooshi unə tifyagi tə hara ənja, pooshi Dəsənuunə ətə dadagyə ka tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə əsə.]

*Wu vii baawəɗa ka Yeesu
(Mat. 21.23-27; Luka 20.1-8)*

²⁷ Mbu'unatii aa Urusaliima, ma Yeesu a dzə də wiigi'inə asəkə *yi nga Əntanƒə, wata madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə a shi aabiikii.

²⁸ Wata təya gwanə ka ləgwanə amakii, əŋki tii, "Də ɲgutə baawəɗa sanə cii kwa ɗaada uushi'inə ha'a? Wu sanə vii ka hə baawəɗatsa?"

²⁹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi koonə naaki. Madə kə bagyuunə ka nyi, nyi maa, ka banə nə nyi koonə tada də ɲgutə baawəɗa cii kya ɗaada uushi'iina.

³⁰ Bamə ka nyi, wu sanə sləkee ka Yoohana kaa ca ɗa bapətisəma ka ənja, Əntanƒə nii, anii ənda?"

³¹ See təya ndzanə ɗaada mabizhinə ahadatii, əŋki tii, "Mi banaamə əna? Madə bii amə oo'i, Əntanƒə sləkee ka Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii diya?"

³² Amma pooshi amə ka banə oo'i, əndə sləkee ka ci." Ma təkuree tii ka banə ha'ə, ɲgwalii tii acii dabaala, acii ma təya, kə shii tii oo'i, *anabi nji Yoohana tanyi.

³³ Wata əŋki tii ka ci, "Mashiimiinə taa wu sləkee ka ci." Əŋki Yeesu ka tii naakii, "Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tada də ɲgutə baawəɗa cii kya ɗa uushi'iina."

12

*Misaali də bwaya aginə ɲga mooziinə
(Mat. 21.33-46; Luka 20.9-19)*

¹ Wata Yeesu a 'watəgi wabənə ka tii də misaali, əŋki ci, "Tə'i əndə'i əndə sha dii rə ɲga inabi. Ca tsatə, ca tələgi gu'u ɲga mya'ə də inabi, ca ghənəgi magərə ha ɲga nəhə uushi'inə, ca ɲgərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə, kaa təya təkə cifanə ɲga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə.

² Makə dii cifanə ɲga inaba, wata ca sləkee ka əndə slənaakii ka liwa ka ci gyadalaakii aciitii.

³ Wata təya kəsə tə ci, təya fəəsləpaa tə ci, təya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

⁴ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə slənaakii. Təya dəəgəpaa tə ci ka na, ayi ayi dərəva cibee tii ka ci.

⁵ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə əsə. Ma ca, kə bələgi tii tə ci. Ha'ə makə ətsə dii tii də hara ənji lanə. Təya fəəsləpaa harakii, təya bələgi harakii.

⁶ Wata moodə uuzənaakii rəɲwə dyanə mbəɗaanə. Daba'əkii, ca sləkee ka uuzəətə aabiitii. Əŋki dii, 'Weewee ka neenə nə tii ka məghərəvənə ɲga uuzənaaki.'

⁷ Mbu'unə ɲga uuzəəta aabiitii, wata əŋki tii ahadatii, 'Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Shoomə, kaama bələgi tə ci, kaama zəmə ya.'

⁸ Wata təya kəsətə tə uuzəəta, təya bələgi tə ci, təya kagi tə ci aaba'ə tsanə.

⁹ “Ya ətsa, mi nə sətə dənə slanda rəta? Ka shinə nə ci, ca bəələgi tə mooziita, ca vii rətə ka hara ənja.

¹⁰ Mashimuunə a janğii sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkatə kuna? Ma bii ci,

‘Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva

makə pooshi nafaakii,

ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.

¹¹ Ma ətsa, slənə nga Slandana.

Ma amə əsə, sə nga hurəshishinə kaamə.’ ”

¹² Makə fii gayinə ha'ə, wata təya dfa gazhi'waanə nga kəsətənə tə Yeesu, acii kə shii tii oo'i agyanətii wabi ci də misaalitsa. Amma kə ngwaləgi tii acii dabaala. Wata təya bwasee ka ci, təya palə satii.

Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka nwanwə *Kayisarə

(Mat. 22.15-22; Luka 20.20-26)

¹³ Ma daba'əkii, wata ənjə a sləkee ka hara *Farisanyinə da ənji nga *Hirudusə kaa təya shii upaa sə nga idəpaanə ashii Yeesu agi wabənaakii, təya kəsə tə ci.

¹⁴ Təya shi aabiikii, ənki tii, “Maləma, kə shii inə oo'i əndə goonğa nə hə. Paa hə ka tadəpaa taa ngutə tsarə nga ənda, acii paa hə ka tsaamənə ka dūunuunə nga ənda. Də goonğa nə hə ka dzəgunətənə ka ənji rəgwa nga Əntanfə. Ya sanə, kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa nga vii tsəkə ka nwanwə Kayisarə nii, anii poosha?”

¹⁵ A ki'yaamə nii, anii a bwasee ama?” Amma kə shii Yeesu jarəwiinatii, wata ənki ci ka tii, “Mi sanə cuuna moo təkənə tə nya? Kiramə kwaba kaa nya tsaamətə.”

¹⁶ Təya kira ka ci. Wata ca ləgwa ka tii, ənki ci, “Ya əna, kənwaciinə da ləmə nga wu ənə anə kwabana?” Təya ba ka ci, “Ma ətsa, kənwaciinə nga nwanwə Kayisarə.”

¹⁷ Wata Yeesu a ba ka tii, “Viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntanfə sətə ndzaa ka nga Əntanfə.” Fanatii ha'ə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shañə.

Ləgwanə agyanə madənə nga maməətə ənja

(Mat. 22.23-33; Luka 20.27-40)

¹⁸ Ma daba'əkii əsə, *Sadukiinə a shi aabii Yeesu. Ma təya, tii nə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka madənə da i əpinə shañə.

¹⁹ Ənki tii ka Yeesu, “Maləma, kə nyaahə Muusa kaamə bariya, ətə bii ci, mada kə əntəgi əndə anə minaakii, pooshi ci pwayi ashii miita, see a ngərə ndzəkəñuci tə miita, kaa ca poo manjəevənə ka ndzəkəñuci ətə ənki.

²⁰ Yoo, tə'i hara ndzəkəñushi'inə mədəfə sha dīi. Gawatii a ngərə minə. Ca əntə, pooshi ci pwayi ashitə.

²¹ Əndətə nyi'u tə ci a ngərə mooryafiita, ca əntəgi əsə. Pooshi ci upaa uuzənə ashitə. Makə ətsə əsə dīi ka makkənə.

²² Makə ətsə əsə dīi ka hara ənjitə mbədaanə. Ndzəkəñushi'iitə patə mədəfə məəki, pooshi əndə upaa uuzənə ashii miita. Ma daba'əkii, kya əntəgi əsə.

²³ Ya ətsa, maa ma'i tii patə uusəra nga madənə nga maməətə ənja, makə watiitə tii patə mədəfə ngirə tə kya, minə nga wu sanə ndzaanəta?”

²⁴ Yeesu a ba ka tii, ənki ci, “Kə kullii unə patə, acii pooshi unə paaratəgi də malaaba ləkaləkatə, mashiimuunə ngeerənə nga Əntanfə.

²⁵ Acii mada kə ma'i maməətə ənja, pooshi tii na ngəərəshi. Amma makə malaa'ikanyinə dadagyə nə təya ndzaanə.

²⁶ Ma agyanə madfənə nga maməətə ənji əsə, pooshi unə kunə sha janğatə asəkə ləkaləkətə nga Muusa ətə wabi ci agyanə guutə agi ba? Waatoo saa'itə bii Əntanğfə ka ci: Nyi nə Əntanğfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə tə ci.

²⁷ Ma Əntanğfə, ənjitə da i əpinə amatii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii. Ma ətsa, kə kulii unə ka şanjə.”

*Bariyatə palee də dūunuunə

(Mat. 22.34-40; Luka 10.25-28)

²⁸ Wata əndə'i maləmə a shi aabiitii. Ma ca fa, təya də mabizhinə. Makə fii ci kə jikə Yeesu ka Sadukiinə nga'ə, wata ca ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, “Nğutə bariya sanğ palee də dūunuunə agi bariyanyinə pata?”

²⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma ətə palee də dūunuunə, ətə bii: Fatəmə, ənji *Isərayiila, ma Əntanğfə Slandanaamə, ci nə Əntanğfə rəŋwə dyanğ.

³⁰ Uuduu tə Əntanğfə Slandanəku də ədzəmə rəŋwə, də patənə nga əpinaaku, də patənə nga hanğkalaaku, də patənə nga ngeerənaaku.

³¹ Wiinə bəra'inə nga bariyatə palee əsə: Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na. Pooshi bariyatə ca palee ka ətsə bəra'i ma'ə.”

³² Əŋki maləmətə ka Yeesu, “Yawa maləma, ma sətə bii hə, ha'ə tanyi. Waatoo rəŋwə dyanğ nə Əntanğfə. Pooshi əndə'i əntanğfə madaamə ci.

³³ Nga'ə nə uudənə tə Əntanğfə də ədzəmə rəŋwə, da də patənə nga hanğkala, da də patənə nga ngeerənə. Nga'ə əsə nə uudənə tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na. Gədə kəsətənə təŋə təŋə tə bariyanyitə bəra'i acii daada patənə nga sataka, taa hənəgi uushi'inə ka Əntanğfə, taa lagi ka ci uura nga daba.”

³⁴ Makə fii Yeesu nynyikii wabi ci, wata əŋki ci ka ci, “Pooshi hə dzadə da nwanjuunə nga Əntanğfə.” Ma daba'əkii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə ama Yeesu ma'ə, acii nğwalənə.

Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu

(Mat. 22.41-46; Luka 20.41-44)

³⁵ Ma saa'itə Yeesu a dzəgunə ka ənji asəkə yi nga Əntanğfə, ca ləgwa amatii, əŋki ci, “Iitə sanğ mbee *maliminə nga bariya ka banə oo'i, jijinə nga *Dawuda nə Aləmasiihu?

³⁶ Acii taa Dawuda də naakii nə maa, kə kavə Ma'yanə nga Əntanğfə tə ci ka banə oo'i,

‘Əŋki Əntanğfə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

Ka kavənə nə nyi tə ənji daawaanaaku aatsaa sədfəku.’

³⁷ Aa makə kə 'wii Dawuda tə Aləmasiihu də Slandanə ətsa, iitiitə dīi ndzaanə Aləmasiihu ka jijinaakəya?” Də moodasəkə fii dabaala wabənaakii.

Dzalənə nga Yeesu tə ənji agyanə maliminə

(Mat. 23.1-36; Luka 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ma ca dzə aakəŋwa də dzəgunənə ka tii, wata əŋki ci, “Nəhəmə noonə nə acii *maliminə nga bariya. Ma təya, də madiigərə kəbənə moonətii wiigi'inə. Ma moonətii, nəəhəpaanə tə tii nga'ə a luuma.

³⁹ Ka hatə da ginə davə moonətii ndzaanə asəkə *kuvə də'wanyinə da agi əndzanə.

⁴⁰ Təya luuwutə yinyinə nga mooryafinyinə, təya gərətəgi də də'wa ka dəla də natii nə akəŋwacii ənja. Ma təya, kadə nə təya upaa bwaya gəŋwanə ətə palee patə.”

*Viinə nga mooryafinə
(Luka 21.1-4)*

⁴¹ Wata Yeesu a ndzaanə kədəhə da hatə ci ənjə a kagərə kwaba asəkə yi nga Əntanfø. Ca tsaamə ənjə a əji. Ənji gəna lanə əji kwaba lanə.

⁴² Wata maagha nga mooryafinə a shi, kya əjigərə pyanya bəra'i, waatoo kwaba rəŋwə.

⁴³ Yeesu a 'wa tə lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, ma sətə əjigərə maagha nga mooryafiiitsa, kə palee ka nga hara ənjitə patə.

⁴⁴ Acii ma təya, agi bəzə gəna ŋgiragi tii, təya vii. Amma ma kya, agi ghanatə patə ŋgərətə ki sətə cii ta alə də zəmə patə, kya əjigərə."

13

*Wabənə nga Yeesu agyanə uulagi *yi nga Əntanfø
(Mat. 24.1-2; Luka 21.5-6)*

¹ Ma ətsə Yeesu a shigi asəkə yi nga Əntanfø, wata əndə'i əndə ahada lyawarənaakii a bəarə ka ci, əŋki ci, "Maləma, tsaamuu dagwaanə nga ghənəəna da i faariinəkii."

² Yeesu a jikəvə, əŋki ci, "Kə nee hə ka madiigərə ghənəətsə patə nii? Taa rəŋwə pooshi faara na mbədaanə ganə anə əndə'i, ka waalaginə nə ənji patə."

*Cibənyitə na la tə ənja taabu'u muudinə nga duuniya
(Mat. 24.3-14; Luka 21.7-19)*

³ Ma daba'əkii, wata Yeesu a dzə ka ndzaanə dasə anə giŋwə nga Zayitunə, a purəŋa yi nga Əntanfø. I Piita da Yakubu da Yoohana ba'ə Andərawəsə a shi aabiikii tii daanətii, əŋki tii:

⁴ "Bawə keenə guci saŋə nə ətsə ha'ə a də. Mi saŋə na slənə ka bəariinə oo'i, kə mbu'ya saa'i nga dfaadanə nga uushi'iitə pata?"

⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii, "Nəhəmə acii ga ənjə a gəpi duunə.

⁶ Acii tə'i ənji lanə na shi, təya dəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu, təya ŋusləgi də hara ənji lanə a rəgwa.

⁷ Kadə nuuna fa habara nga paapanə taa dama patə. Amma goona buurə. Acii ma ətsə, weewee ka dfaanə ha'ə, amma əntaa ci nə muudinə nga duuniya.

⁸ Kadə nə əndə'i slikərənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i ŋwanjuunə. Kadə nə gəgədzənə nga hanyinə a dfaada taa dama patə, madəfənə a kula əsə. Ma ətsə patə, makə 'watəginə nga bərakənə ətsə.

⁹ "Amma, ma una, nəhəmə noonə na. Acii tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya kərə aakəŋwacii gəŋwanə, təya fəslə tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə, təya kərə tuunə aakəŋwacii ŋgwamənananyinə da meeminə putə nga nə'unə goonə tə nyi. Ka dfaanə nə ətsə ha'ə, koonə shii mbee ka bagi ka tii Njunyi Habara.

¹⁰ Acii tyasə see a waaza ənji Njunyi Habara taa dama patə zəku'i, taabu'u mbu'yanə muudinə nga duuniya.

¹¹ Madfa kə kirə tii tuunə aakəŋwacii gəŋwanə, goona ənvutə noonə nə ka buurə sə nga banə ka tii. Amma bamə ka tii sətə shivə aa moonə unə akəŋwacii. Acii ma wabəətə nuunə ba, əntaa noonə amma nga Malaaba Ma'yanə.

¹² "Kadə nə ndzəkəŋunə a ŋgərə tə ndzəkəŋuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka dfaanə nə tii ha'ə. Ha'ə dfaanə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə.

¹³ Taa wu patə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi. Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.”

Cibətə palee də ajjijənənə

(Mat. 24.15-28; Luka 21.20-24)

¹⁴ “Kadə neenə nuunə ka ma'ajjijinə uushi ətə palee ca kəjaanə ka hatə pooshi dəbee ka ci nə kəjaanənə davə.” (Ma əndətə ca janğa, wa ca paaratəgi nga'ə.) “Mada kə nee unə ha'ə, ma ənjitə ganə anə hanyinə nga Yahudiya, wa təya huyi ka umbənə aanə giyunyinə.

¹⁵ Ma əndətə dzakə anə kuvaakii, wa ca jimagərə, ca huyi, ga ca dzə dasii ka ngərəənə uushi.

¹⁶ Ma əndətə də bilə əsə, ga ca ənə aasii ka ngira kəjeerənaakii.

¹⁷ Tə'i ngərə'wə agyanə maki dəsaakiinə da njujiginə ka saa'ikii.

¹⁸ Kədiimə acii əntanfə, acii ga saa'itsə a dīi deevyanə.

¹⁹ Acii ma ka saa'ikii, ka sanə nə ənji cibənyinə ətə pooshi sha dīi, njanənə ka saa'itə tagii əntanfə duuniya ca'ə ka əndzə'i. Pooshi uushi na ənə ka d'anə ha'ə ma'ə makə ci əsə.

²⁰ Maci pooshi ətə galee əntanfə ka saa'ikii, kadə pooshi əndə shinjinə ca mbədə. Amma acii putə nga matadə ənjaakii, ka galeenə nə ci ka saa'ikii.

²¹ “Maa kə bii əndə koonə, Tsaaməmə, waanə Aləmasiihu ganə, taa, waatəta gatə, goona luuvə.

²² Acii kadə nə aləmasiihunyinə da anabinyinə nga jirakənə a shigi, kadə nə təya daada sə nga hurəshishinə, kaa təya shii njuusləgi də ənja. Maci ka mbeenə nə tii maa, da i matadə ənji nga əntanfə.

²³ Kə bagi nyi koonə patənə nga uushi'inə daga saa'ikii ma'ə mambu'yanə. Acii ha'ə, nəhəmə noonə na.”

Ənyanə nga *Uuzənə nga ənda

(Mat. 24.29-35; Luka 21.25-33)

²⁴ “Amma ma daba'ə cibənyitə ha'ə, ka əndəginə nə uusəra, pooshi ləgidə ka bərənə,

²⁵ tikisanyinə a kwaalya dagyə, ka ganğəzənə nə taa mi patə asəkəntanfə.

²⁶ Ma ətsə diya, ka neenə nə ənji ka Uuzənə nga əndə ca jima agi kurabiinə. Da baawəda ka şanə da məghərəvənə nə şinaakii.

²⁷ Ma daba'ə ətsə, ca sləkee ka malaa'ikanyinə a dzə ka jatə də matadə ənjaakii taa dama patə ndzanənə ka əndə'i tanğala nga duuniya ka ca'ə ka əndə'i.”

Misaali də ənfwə uudəva

²⁸ “Wa ənfwə uudəvə a ka koonə hiima. Mada kə nee unə wiitə kə 'watəgi ənənə, yoo, kə shii unə ətsə, kədəhə nə mətətsəfə ka d'anə.

²⁹ Ha'ə əsə, mada kə nee unə uushi'itə a d'ada, ka shiinə nuunə ətsə, kədəhə nə Uuzənə nga ənda, matasəkakii kaa ca shi.

³⁰ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənji nga zamanana, pooshi tii ka mətəginə patə, uushi'itə ma'ə madaadamə patə.

³¹ Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə, amma ma wabənaaki, pooshi ka uudənə şanə.”

Pooshi əndə na shii uusəra taa saa'i

(Mat. 24.36-44)

³² “Ma uusəra taa saa'i nga dənə nga uushi'iitsa, pooshi əndə shii. Malaa'ikanyinə nga dagyə maa, pooshi tii shii. Ha'ə nə Uzənə əsə, paa ci shii, see Dii ci daanəkii.

³³ Acii ha'a, nəhəmə noonə na, kantsaamə ginə makə dīi ci pooshi unə shii taa guci nə saa'ikii ka dənə.

³⁴ Ma saa'ikii, ka dənə makə nga əndətə gi oogə, ca ba'avə yaakii aacii ənji slənaakii, taa wu patə ahadatii da naakii sləna. Ca ba ka magəra maya, wa ca kantsaa ginə nga'ə.

³⁵ Acii ha'ə, ma unə əsə, kantsaamə ginə makə ətsa, makə dīi ci pooshi unə shii saa'itə nə slanda yi a shi, taa dakədəwanə, taa ahada vəfa, taa dakədəha, taa deerənə. Acii ha'a, ndzaamə də məgigi ka gəranə,

³⁶ acii ga ca shi wata habəsə, ca lapaa tuunə ka nūnyinə.

³⁷ Ma sətə bii nyi koonə, ci bii nyi əsə ka ənji patə oo'i, kantsaamə ginə, una ndzaanə də məgigi.”

14

Alə rəgwa nga kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.1-5; Luka 22.1-2; Yooh. 11.45-53)

¹ Ma ətsə mbədaanə baanə bəra'i kaa kumənə nga *Pasəka da kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə a mbu'ya, wata madiigərə limanyinə da *maliminə nga bariya a alə rəgwa nga kəsənə tə Yeesu yadə shiinə nga ənja, kaa təya bələgi tə ci.

² Əŋki tii, “Gaama kəsə tə ci agi kumənə, acii ga ənjə a madəe ka panə.”

Bəzəpaanə tə Yeesu də urədyə də Bayitaniya

(Mat. 26.6-13; Yooh. 12.1-8)

³ Ma saa'itə Yeesu də Bayitaniya, kə gi ci aaha Simoonə ətə shi uyi kuzənə a kəshi tə ci. Ma ətsə ca adə zəma, wata əndə'i minə a shigərə da i əbwə* urədyə aciitə. Ma urədita, nga mandalə kwaba acii də ba nga 'narədi' dīi ənji. Kya wunəgi əbukii, kya əjivə urədite aanə Yeesu.

⁴ Makə nee hara ənjitə davə ha'ə, wata ca zhimagi tə tii asəkətii, əŋki tii ahadatii, “Ka mi saawee ki ka urəditsə zabə ha'ə kwa?”

⁵ Maci dərəmaginə dərəmagi ənji də urəditsa, kadfa ka upaanə nə ənji kwaba palee ka *hwaslə gya'ə makkə, ənjə a təkəpaa ka maaghiinə.” Wata ənjitə a wazə ka ki.

⁶ Əŋki Yeesu ka tii, “Bwaseemə ka miitsa. Ka mi cuuna kavə tə ki ka buurə uushi'ina? Acii ma sətə dīi ki ka nyi, nūnyikii ka shaŋə.

⁷ Ma maaghiinə, ka hakii nuunə taa guci patə. Taa guci patə əsə, ka mbeenə nuunə ka da nga'aanə ka tii. Amma ma nya, pooshi nyi na ndzaanə abii unə.

⁸ Kə dīi ki sətə mbee ki ka dənə. Ma əjivə ki, ka shii taasəkəpaa də shishinəki taabu'u ngəfdənə tə nyi.

⁹ Tantanyinə cii kya ba koonə, tadfa da nə ənjə a waaza Nūnyi Habara asəkə duuniya patə, ma sətə dīi ki, ka wabənə nə ənji anəkii ka buurətənə də ki davə.”

Luvənə nga Yahuda kaa ca vii tə Yeesu aacii ənja

(Mat. 26.14-16; Luka 22.3-6)

¹⁰ Ma Yahuda Isəkariyoota, rəŋwə nə ci agi *lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i, wata ca madə, ca palə aabii madiigərə limanyinə, kaa ca vəgi tə Yeesu ka tii.

¹¹ Makə fii tii ha'ə, wata kə uudii səkətii. Təya da aləkawalə kaa təya vii ka ci kwaba. Ci əsa, ca 'watəgi tsaamə nūnyi saa'i nga viinə tə Yeesu ka tii.

13:32 13.32 Slənə 1.7. **13:33 13.33-35** Mat. 24.42. **13:34 13.34** Mat. 25.14-15; Luka 19.12-13. **14:1 14.1-2** 11.18. * **14:3 14.3** Ma əbutsa, əndə'i faara ətə dīi ləməkii 'aləbasəta' ci ənjə a hufəkəgi. **14:3 14.3** Luka 7.37-38.

*Dzəgə əndzanə nga Pasəka**(Mat. 26.17-25; Luka 22.7-23; Yooh. 13.21-30)*

¹² Ma ka təkəŋwanə nga uusəra nga *kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə, waatoo uusəra nga laala uura nga uuji bagiinə ka buurətə də Pasəka, wata lyawarənə nga Yeesu a ləgwa amakii, əŋki tii, “Da daa moonəku ina dzəgə ka hə əndzanə nga Pasəka?”

¹³ Wata ca sləkee ka lyawarənaakii bəra'i, əŋki ci ka tii, “Dəmə aasəkə vəranə, ka gəŋunə nuunə da əndə da uuda ma'inə anəkii. Ma dānuuna, nə'umə tə ci.

¹⁴ Ma yitə gimə ci aadəvə, bamə ka slanda yikii oo'i, ma bii Maləmə tuu, miinə kuvətə nii kəya zəmə əndzanə nga Pasəka davə da lyawarənaakii kwa?

¹⁵ Kadə nii kəya bəarii koonə maduunə kuvə anə əndə'i, mahadəkii nga'e, matasəkakii əsə. Davə dzəgənuunə kaamə əndzanə.”

¹⁶ Wata lyawariitə bəra'i a madə, təya palə aasəkə vəranə. Təya lapaa makə sətə bii Yeesu ka tii weewee. Wata təya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

¹⁷ Makə dīi kədəwanə, Yeesu a shi tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i.

¹⁸ Ma ətsə təya adə zəma, wata əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, kadə nə rəŋwə ahadoonə a vii tə nyi aacii ənja, waatoo agyuunə ənə caama adə doonə.”

¹⁹ Lyawarənaakii a ndzanə də mabətə səka. Taa wu ahadatii a ləgwa amakii: Nyi kwa? Nyi kwa?

²⁰ Əŋki Yeesu ka tii, “Agyuunə ənə pu'u aji bəra'i nə əndəkii. Agi adənə naamə asəkə kəŋwə rəŋwə da ci.

²¹ Ma nyi *Uuzənə nga ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə makə sətə nyaahə ənji agyanəki. Amma kə dīi anə əndətə na vii tə nyi ka ənja. Ma əndətə, maci mapoomə ənji tə ci, bidə ci ka ci.”

*Zəmə əndzanə nga Slandana**(Mat. 26.26-30; Luka 22.15-20; 1 Koor. 11.23-26)*

²² Ma tii agi adə zəma, Yeesu a ŋgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntanfə. Ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii. Əŋki ci ka tii, “Ndamə. Ma ətsa, shishinəki.”

²³ Ca ŋgərə kwalaka da ma'i inabi asəkəkii, ca ənə, ca kuyirii tə Əntanfə, ca vii ka tii. Tii patə, təya saasacii.

²⁴ Yeesu a ba ka tii, “Ma ətsa, idənaaki. Ci ca mbu'utəgi də aləkawalə nga Əntanfə. Idənəkii na əjigi ka putə nga ənji lanə.

²⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inabi ma'a, see uusəratə nii kya sa kurakii agi ŋwanuunə nga Əntanfə.”

²⁶ Ma daba'əkii, təya ka wanyanə, təya madə, təya palə aashi giŋwə nga Zayitunə.

*Wabənə nga Yeesu agyanə hiweenə nga Piita**(Mat. 26.31-35; Luka 22.31-34; Yooh. 13.36-38)*

²⁷ Əŋki Yeesu ka tii, “Unə patə, kadə nuuna huyi, una bwasee ka nyi. Ka dānə makə sətə wabi Əntanfə asəkə malaaba ləkələkatə oo'i: ‘Ka bələginə nə nyi tə magəra, bagiinə a təkəgi patə əsə’.”

²⁸ Wata ca tsakə banə, əŋki ci, “Amma mada kə madəe ənji ka nyi agi maməətə ənja, ka tanə nə nyi koonə kəŋwanə ka dzənə aanə hanyinə nga Galili.”

²⁹ Əŋki Piita ka Yeesu, “Taa kə huyi hara ənji patə aciiku, ma nyi kamə, paa nyi ka bwaseenə ka hə.”

³⁰ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Tantanyinə cii kya ba ka hə, ma taabu'u wanə gyaagya nga bəra'inə ənshinə davəfə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.”

³¹ Amma Piita a ba də ŋgeerənə, əŋki ci, “Taa əntənə cii kwa əntə, aŋwə da hə nə əntənə. Paa nyi ka hiweenə ka shiinə tə hə.” Ha'ə makə ətsə əsə bii hara lyawarənaakii patə.

Da də'wa ŋga Yeesu də Gyatsimani
(*Mat. 26.36-46; Luka 22.39-46*)

³² Ma daba'əkii ha'ə, təya dzə ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gyatsimani, wata ca ba ka lyawarənaakii, “Ndzaamə gadəvə, kaa nya dzə ka də də'wa.”

³³ Ca 'waanə tə i Piita i Yakubu ba'a Yoohana. Ma təya dzə, wata ca ndzanə buurə uushi'inə ka shaŋə, səkəkii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

³⁴ Əŋki ci ka tii, “Mabəzəkii nə səkəki makə a əntəgi nyi. Ənəgimə ganə, goona tsəfə ŋunyinə, ndzaamə də məgigi.”

³⁵ Ca əntsahə aakəŋwa gi'u, ca kulapaa aanə səkəkii, ca də də'wa oo'i, madə ka danə, ga ca dzə aagi saa'i ŋga ciba.

³⁶ Əŋki ci, “Daada, taa mi patə ka mbeenə nə hə. Əntsahee ka nyi ka cibətsə akəŋwaciiki. Amma dəwə sətə kadeesəkə ka hə, ga ha də sətə kadeesəkə ka nyi.”

³⁷ Ca ənya aabii lyawariitə makkə. Ma shi ci, ka ŋunyinə nə tii patə. Wata əŋki ci ka Piita, “Simoonə, ka ŋunyinə nə hə kuna? Kə təkuree hə ka ndzaanə də məgigi taa ŋga tibisə rəŋwə dyanə nii?”

³⁸ Ndzaamə də məgigi, una də də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa ŋga Əntanəfə saa'itə nə *Seetanə a təbə tuunə. Ma asəkə ədzəmuunə, ŋga'ə koonə nə də gazhi'waanə, amma mazaarəkii nə shishinə.”

³⁹ Yeesu a ənə ka palənə ka də də'wa əsə, ca ənə ka də də'wa makə ətə dīi ci təkəŋwa.

⁴⁰ Ca ənya aabii lyawariita. Ma ənya ci əsə, ka ŋunyinə nə tii, acii kə uugi ŋunyinə danə laŋə agitii ka shaŋə. Pooshi tii shii sə ŋga banə ka ci.

⁴¹ Makə ənya ci ŋga makkənə, əŋki ci ka tii, “Ma'ə unə a ŋunyi kuna, una əpi səka? Kə uugi ha'ə dīi. Ma əndzə'i, kə uugi saa'i mbu'yanə. Kə uugi ənji vəginə tə Uuzənə ŋga əndə aacii ma'waslyakə ənja.

⁴² Tsaaməmə! Waatsə əndətə ca vəgi tə nyi. Madətəmə kaama dzə.”

Kəsənə tə Yeesu
(*Mat. 26.47-56; Luka 22.47-53; Yooh. 18.3-12*)

⁴³ Ma ətsə Yeesu ma'ə aŋi wabənə, pii wata kə mbu'ya Yahuda, waatoo əndətə aŋi lyawarənaakii pu'u aŋi bəra'i. Kə shi ci dzuəbə da ənji daba'əkii, tii patə da i ŋgila purəŋanyinə da i zaliinə aciitii. Madiigərə limanyinə da maliminə, ba'ə gayinə sləkee ka tii.

⁴⁴ Asee, ma Yahuda ətə vii tə Yeesu aacii ənja, kə bii ci ka tii makə sətə nii kəya dətə ka baarii də ci ka tii oo'i: “Ma əndətə nii kya nəhəpaa ŋga'ə, ci nə əndəkii, kəsəmə tə ci, una palə də gəranə tə ci ŋga'ə.”

⁴⁵ Mbu'unaakii, ca dzə paraŋə aabii Yeesu, əŋki ci, “Maləma.” Ca nəhəpaa tə ci ŋga'ə.

⁴⁶ Wata təya kəsətə tə ci.

⁴⁷ Wata rəŋwə aŋi ənji ŋga Yeesu ətə kəŋaanə davə a əlyagi ŋgila purəŋanaakii, ca patsəgi liminə ŋga mava ŋga gawə ŋga limanyinə.

⁴⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ŋgila purəŋanə ka ŋgila purəŋanə, ka zala ka zala kwa? Ya saŋə əndə də maabə nə nyi kwa?”

⁴⁹ Uusəra patə, ka hakii naamə doonə, nya dzəgunə ka ənji asəkə *yi nga Əntanjə. Patə da ha'ə pooshi unə kəshi tə nyi. Amma ma dii ənə ha'ə əna, kaa sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkətə a ndzaa ka tantanyinə.”

⁵⁰ Wata lyawarənaakii patə a bwasee ka ci, təya huyipaa satii.

⁵¹ Kəsənətii tə ci, təya palə. Tə'i əndə'i uundzə dagwa davə, ca nə'u tə ci. Wata gwadaakii əgəvə ci aashikii. Təya də gazhi'waanə nga kəsənə tə ci,

⁵² wata ca səfəpaa ka tii gwadakii, ca huyipaa saakii də purəki.

Yeesu akəjwacii *mətərəkinə nga Yahudiinə

(Mat. 26.57-68; Luka 22.54-55,63-71; Yooh. 18.13-14,19-24)

⁵³ Ma ənjitə kəshi tə Yeesu, kə kirə tii tə ci aasii aa ha gawə nga limanyinə. Davə dzii madiigərə limanyinə da gayinə da maliminə də nə patə.

⁵⁴ Ma Piita, ba'ə ba'ə gi ci də nə'unə tə i Yeesu kura'ə aasii aa ha gawə nga limanyinə. Ca ndzaanə ahada ənji nəhə yi nga Əntanjə, ca 'utə gunə.

⁵⁵ Ma madiigərə limanyinə da patənə nga *mətərəkinə, kə ali tii seeda anə Yeesu, kaa ənjə a shii bələginə tə ci. Amma pooshi tii upaa.

⁵⁶ Lanə nə ənjitə laalii jirakənə aashikii, amma pooshi seedanatii ndzaanə mbərə mbərə.

⁵⁷ Wata hara ənjə a madətə, təya la jirakənə aashikii,

⁵⁸ əjki tii, “Kə fii inə ca ba oo'i, ka uulaginə nə ci yi nga Əntanjə ətə ghənyi ənji. Ma agi baanə makkə, ka ghənətənə nə ci ətə əntaa ghənənə nga ənda.”

⁵⁹ Amma patə da ha'a, pooshi seedanatii ndzaa mbərə mbərə.

⁶⁰ Wata gawə nga limanyinə a madə akəjwacii ənji patə, ca ləgwa ama Yeesu, əjki ci, “Pooshi wabənaaku nga jikəvənə aagyanə wabəətsə wabi ənjitə aashiku kwa?”

⁶¹ Amma, ma Yeesu, majikəmə ci ka ci. Gawə nga limanyinə a ənə ka ləgwanə amakii, “Hə nə Aləmasiihu *Uuzənə nga Əntanjə kwa?” †

⁶² Yeesu a ba, “Awa nyi. Ka neenə nuunə əsə ka Uuzənə nga əndə dasə da ciizəma Əntanjə Əndə baawəda, una nee ka ci ca jima agyanə kurabiinə dadagyə.”

⁶³ Fanə nga gawə nga limanyinə ha'ə, wata ca tsəərəgi kəjeerənə ashikii, ca ba ka tii, “Gaama alə hara uushi'inə ma'ə.

⁶⁴ Kə fii unə, kə geegi ci ka naakii nə kədəhə da Əntanjə. Iitə nee unə noona?” Tii patə a lagi gəjwanə ka Yeesu, əjki tii, “Weewee, see a əntə ci.”

⁶⁵ Hara ənji agitii a gwanə ka tiifə giirənə aashiikii, təya ləkutəgi ginəkii, təya dəgə tə ci, əjki tii, “Kuragi keenə taa wu digə tə hə.” Ənji nəhə yi nga Əntanjə a ngərə tə ci, təya dəgə tə ci də meeciinə.

Hiweenə nga Piita tə shiinə tə Yeesu

(Mat. 26.69-75; Luka 22.56-62; Yooh. 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Ma Piita ma'ə dagərə asəkə yi nga gawə nga limanyinə, wata rəjwə agi kadəmiitə ca slənə davə asii a shigi.

⁶⁷ Makə nee ki ka Piita ca 'utə gunə, kya tsaamə tə ci, əjki ki, “Hə maa, rəjwə nə hə agi ənji nga Yeesu əndə Nazratu.”

⁶⁸ Amma ma Piita, kə hiwee ci, əjki ci, “Mashiimə nyi sətə cii kwa ba, paa nyi paaratəgi əsə.” Wata ca palə saakii aa uura mayi. [Wata gyaagya a wa ka saa'ikii.]

⁶⁹ Makə nee kadəmətə əsə ka Piita, kya ənə ka banə ka ənjitə davə oo'i, “Əndənə maa, əndə nga Yeesu nə ci.”

⁷⁰ Amma kə hiwee Piita əsə. Ta'avənə gi'u, wata ənjitə a ba ka ci: “Weewee, agitii nə hə tanyi, acii əndə Galili nə hə.”

14:49 **14.49** Luka 19.47; 24.46. **14:50** **14.50-52** 14.27. **14:56** **14.56** Jab. 35.11. **14:58** **14.58** 15.29; Mat. 26.61. † **14:61** **14.61** majikəmə ci: Isaa. 53.7; Mar. 15.3-5; Uuzənə nga Əntanjə: 15.39. **14:62** **14.62** Dan. 7.13; Mat. 22.44; 24.30; Mar. 13.26; Luka 21.27. **14:63** **14.63-64** Mat. 26.65. **14:65** **14.65** Isaa. 50.6; 53.5; Luka 7.16.

⁷¹ Wata Piita a gwanə ka nyaalya naakii na, ca jiidə, əŋki ci: “Mashiimə nyi tə əndətə cuuna ba.”

⁷² Pii wata ga'ə gyaagya a wa ŋga bəra'inə. Fanə ŋga Piita ha'ə, wata ca buurətə sətə shi Yeesu a bii ka ci oo'i, “Ma taabu'u wanə gyaagya ŋga bəra'inə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.” Buurətənaakii ha'ə, wata ga'ə ca wagi ka tuunə.

15

*Kərənə tə Yeesu aakəŋwacii *Pilaatu ŋgwaməna
(Mat. 27.1-2,11-14; Luka 23.1-5; Yooh. 18.28-38)*

¹ Pukəpaanə ŋga ha, wata madiigərə limanyinə da gayinə da maliminə da patənə ŋga *mətərəkinə a dza də nə ka də mətərəkinə. Təya ŋgərə tə Yeesu, təya anəgi tə ci, təya palə da ci, təya dzə ka viinə tə ci ka Pilaatu.

² Wata Pilaatu a ləgwa ama Yeesu, əŋki ci, “Hə nə ŋwanəwə ŋga Yahudiinə kwa?” Əŋki Yeesu ka ci, “Hə bagi ha'ə.”

³ Madiigərə limanyinə a gwanə ka ra tsaa səfəkii də baaba bwayi wabənyinə lanə ashikii.

⁴ Wata Pilaatu a ənə ka ləgwanə amakii, “Pooshi hə ka jikəvənə kwa? Fawu bəzə wabəətsə ci təya baaba aashiku.”

⁵ Amma ma Yeesu, pooshi ci ənyi ka jikənə ka ci ma'ə. Wata ca d'agi ka Pilaatu ka sə ŋga hurəshishinə.

*La ka Yeesu gəŋwanə ŋga bələnə tə ci
(Mat. 27.15-26; Luka 23.13-25; Yooh. 18.39-19.16)*

⁶ Zhi'wanə ŋga kumənə ŋga *Pasəka patə, aji kapaanə nə Pilaatu əndə furəshinə rəŋwə ətə ci ənjə a moo kaa ənjə a kapaa tə ci ka tii.

⁷ Ma ka saa'ita, tə'i purətə han'kala ŋga əndə asəkə furəshina tii da hara ənja. Ma ləməkii Barabasə. Waatoo, kə shi təya madəe ka nə ŋga ənji ka panə asəkə vəranə, təya bəələgi ənja.

⁸ Wata dabaala a shi, təya kədii acii Pilaatu kaa ca d'fa ka tii sətə sənəavə ci ka d'anə.

⁹ Pilaatu a ləgwa amatii, əŋki ci, “Ka uudənə nuunə kaa nya kyapaa koonə tə ŋwanəwə ŋga Yahudiinə kwa?”

¹⁰ Patə kə shii Pilaatu oo'i, ma vii madiigərə limanyinə tə Yeesu ka ci, acii putə ŋga sərəha.

¹¹ Amma madiigərə limanyinə a tsəkutə ənji ka banə, wa ca kyapaa ka tii tə Barabasə.

¹² Əŋki Pilaatu ka tii, “Aa mi d'ii cuuna moo nya d'fa də əndənə cuuna 'wa ŋwanəwə ŋga Yahudiina?”

¹³ Təya jikəvə ka ci də ŋgeerənə, əŋki tii, “Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa.”

¹⁴ Əŋki Pilaatu, “Mi nə bwaya uushi d'ii ci kwa?” Wata təya tsəkə ŋgərəe ka uuratii də ŋgeerənə, əŋki tii, “Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa.”

¹⁵ Makə d'ii ci ŋga'ə ka Pilaatu nə uud'agi səkə ŋga ənja, wata ca kapaa ka tii tə Barabasə, ca kavə ənji ka fəslənə tə Yeesu, ca vii tə ci əsə kaa ənjə a dzə ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

*Ha'unə ŋga soojiinə də Yeesu
(Mat. 27.27-31; Yooh. 19.2-3)*

¹⁶ Wata soojiinə a ŋgərə tə Yeesu, təya kərəgərə tə ci aasəkə yi ŋga ŋgwaməna, təya 'waanə tə hara soojiinə patə,

17 təya ngərə madizə gwada, təya əgəvə ka ci aashikii makə nga nwanwa. Təya ngərə dəha, təya fuudə makə madinəna, təya ngavə ka ci aanəkii.

18 Təya gwanə ka nəhəpaanə tə ci, əŋki tii, “Wa əpinaaku a gərə aakəŋwa, nwanwə nga Yahudiinə!”

19 Təya dəgə tə ci anəkii də zala, təya tiifə giirənə aashikii, təya gərə'waanə akəŋwaciikii makə ka hanətənə tə ci.

20 Makə uudəpaa tii ha'unə də ci, təya ngərəgi madizə gwadata, təya ngavə ka ci naakii kəjeerənə, təya kərə tə ci ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

Gwa'avənə tə Yeesu aashi ənfwa

(Mat. 27.32-44; Luka 23.26-43; Yooh. 19.17-27)

21 Ma təya palə a rəgwa, wata təya guŋugərə da əndə'i əndə dīi ləməkii Simoonə, əndə Sirina, dīi i Aləkəsandəra da Rufusə, ca ənya də bilə. Guŋugərənatii, wata soojiinə a ngərəvə ka ci ənfwə nga gwa'avə tə Yeesu aashikii.

22 Təya kərə tə Yeesu ka hatə ci ənjə a 'wa Gwaləgoota, makə bana, “Kəŋwə na.”

23 Təya vii ka ci ma'i inabi gwazə da maŋgərəkiki kuzəka. Amma ca kaaree.

24 Wata təya gwa'avə tə ci aashi ənfwa. Təya təkəpaa kəjeerənaakii ahadatii də kwaanə, kaa təya tagi ətə ci əndə a upaa.

25 Ma saa'itə gwa'avə ənji tə Yeesu aashi ənfwa, tibisə əliŋə deerənə.

26 Təya naahəvə tə sətə dīi bəli ənji tə ci, waatoo: ‘Nwanwə nga Yahudiinə’, təya tsa'avə danəkii.

27 Təya gwa'avə əsə ənji maabə bəra'i aashi hara ənfuginə atəŋgala Yeesu, rəŋwə da ciizəmakii, rəŋwə da madzənakii. [

28 Ma ətsa, ma sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkələkatə oo'i, kə ləbətəgi ənji də ci da ma'waslyakə ənja, kə dīi ka tantanyinə.]

29 Ma ənji piitinə dadavə əsə, təya ha'u də ci, təya dzə də udzə də nətii, təya ba, “Yawaa, hə ətsə bii ka uulaginə nə hə *yi nga Əntəŋfə, ha ənə ka ghənətənə agi baanə makkə,

30 jimagərə aashi ənfutsa, ha luupaa naaku na.”

31 Ha'ə makə ətsə əsə ha'u madiigərə limanyinə da maliminə də ci ahadatii, əŋki tii, “Kə mbee ci ka luupaa hara ənja, amma kə təkuree ci ka luupaa naakii na.

32 Əntaa kə bii ci, ci nə Aləmasiihu, nwanwə nga *Isərayiila? Wa ca jimagərə gadəvə aashi ənfutsa, kaama nee, ama vii ka ci gooŋga.” Ənjitə gwa'avə ənji atəŋgalakii maa, kə dzaanii tii tə ci əsə.

Əntənə nga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Luka 23.44-49; Yooh. 19.28-30)

33 Ma ətsə uusəra ahada na, kə dīi təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə, dəŋə ka tibisə makkə nga kədəwanə.

34 Ma ətsə tibisə makkə, wata Yeesu a ngəree ka uurakii, ca ka vurənə, əŋki ci, “Eelooyi, Eelooyi, lyama sabakətani?” makə bana, “‘Ya'ə Əntəŋfwaakya, 'ya'ə Əntəŋfwaakya, ka mi bwasee hə ka nyi kwa?”

35 Wata hara ənjitə kəŋə kəŋə davə ca fa tə ci, əŋki tii, “Waatsə ka 'wanə tə *Iliya.”

36 Əndə'i əndə agitii a huyipaa, ca ngərə soosa, ca shimwatə agi mahwarəkinə, ca tsa'avə aama magərə kada. Wata ca vii aa dəgyə aama Yeesu kaa ca shibə, əŋki ci, “Gəraamə, kaama nee mada ka shine nə Iliya ka jimagərənə də ci aashi ənfutsa.”

37 Amma də ŋgeerənə kii Yeesu vurənə, ca əntəgi.

³⁸ Tə'i gwada wahə ama hatə palee də laabanə asəkə yi nga Əntanǝfə. Əntəginaakii ha'ə, wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i, kəshanə dagyə kura'ə aa dəgərə.

³⁹ Ma gawə nga soojiinə, kənjə nə ci ka tsaamənə tə Yeesu. Makə nee ci ka əntənaakii, wata əŋki ci, "Tantanyinə, ma əndətsa, uuzənə nga Əntanǝfə nə ci."

⁴⁰ Tə'i hara makinə davə ca tsaama dzadə. Ahadatii nə i Mariyaama Magədalina, da Saloomi, ba'a Mariyaama məci i Yakubu uundzəkii tii da Yoosi.

⁴¹ Tii nja nə'u tə ci, təya tsakə tə ci saa'itə nji ci də Galili. Tə'i hara makinə lanə ca tsaamə əsə, ətə shi atsakii aa Urusaliima.

Ngədənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Luka 23.50-56; Yooh. 19.38-42)

⁴² Danə nga kədəwanə, makə dīi ci, ma pukətə hakii, *uusəra nga əpisəka,

⁴³ wata Yusufu əndə Aramatiya a shi. Ma ca, gawə nə ci ahada *mətərəkina. Bislyə nə ci agi gəra saa'itə nə Əntanǝfə a dfa ŋwanuunaakii əsə. Makə shi ci, ca satə uudəfa, ca dzə aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ŋgiragərə wə nga Yeesu.

⁴⁴ Fanə nga Pilaatu ha'ə, kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə nə fanə oo'i, kə uugi Yeesu əntəginə. Wata ca sləkee ka ənjə a 'wa tə gawə nga soojiinə, kaa ca ləgwa amakii madfa ha'ə tanyi.

⁴⁵ Makə paaratəgi ci ha'ə ama gawə nga soojiinə oo'i, kə uugi ci əntəginə, wata ca vii rəgwa ka Yusufu.

⁴⁶ Yusufu a dzə ka ira marəma, ca dzə ka ŋgiragərə wə nga Yeesu, ca hadətə asəkə marəmətə, ca dzə ka baneenə ka ci asəkə gu'u ətə tələpaa ənji ashi pasla, ca dəlavə faara aama gu'ukii.

⁴⁷ Ma Mariyaama Magədalina tii da Mariyaama məci Yoosi, kə nee tii ka hatə banee ənji ka Yeesu asəkə gu'ukii.

16

Madətənə nga Yeesu agi maməətə ənja

(Mat. 28.1-8; Luka 24.1-12; Yooh. 20.1-10)

¹ Dzəginə nga *uusəra nga əpisəka, wata i Mariyaama Magədalina da Mariyaama məci Yakubu ba'ə Saloomi a dzə ka iracii maaratə ca zənə ŋunyikii, kaa təya dzə ka bəzəpaa də wə nga Yeesu.

² Ma ətsə pədeerənə tsədakə uusəra alatə, təya madə, təya palə aama gu'uta. Təya mbu'u uusəra kə lə'ya.

³ Ma təya dzə a rəgwa, təya dzə də banə ahadatii, "Wu na dalagi kaamə faara ama gu'u kwa?"

⁴ Ma faarakii, maduunəkii dərəva. Ma təya tsaamə, wata ma təya nee, kə dzəgi faaratə ama gu'wa.

⁵ Dəməgərənatii aasəkə gu'ukii, wata təya lapaa əndə'i uundzə dagwa dasə da ciizəma da i mambwadafada kəjeerənə ashikii. Neenatii ka ci, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə.

⁶ Əŋki ci ka tii, "Ga ca dfa koonə ka sə nga hurəshishinə. Kə shii nyi, tə Yeesu əndə Nazaratu cuuna alə ətə gwa'avə ənji aashi ənfwə. Ma ca, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Paa ci ma'ə ganə. Wiitə hatsə shi ənjə a banee ka ci davə.

⁷ Amma ma d'anuunə, dəmə ka banə ka lyawarənaakii da ka Piita oo'i, waatə ci na 'watəgi mbu'unə koonə aanə hanyinə nga Galili. Davə nuunə nee ka ci, makə sətə shi ca bii koonə."

⁸ Fanatii ha'ə, wata təya gimagi də shirəŋa asəkə gu'ukii. Shishinətii a dzə də udzənə acii ŋgwalənə ka shaŋə. Pooshi tii bii taa ka wu.

Jigaginə nga Yeesu ka Mariyaama
(Mat. 28.9-10; Yooh. 20.11-18)

[⁹ Ma daba'ə madənə nga Yeesu agi maməətə ənja, ətsə tsədfakə uusərə alətə, kə jigagi ci də nəkii ka Mariyaama Magədalina, waatoo miitə shi ca lyaakagi ginaajinyinə mədəfə ashitə.

¹⁰ Neenətə ka ci, wata kya dzə ka banə ka ənjitə nja nə'u tə ci. Ma saa'ikii, kə lapaa ki tə tii ka ngəərə ma, təya dzə də tuunə.

¹¹ Amma makə fii tii oo'i, kə nee ki ka ci da i əpinə amakii, paa tii luuvə shəjə.

Jigaginə nga Yeesu ka lyawarənaakii bəra'i
(Luka 24.13-35)

¹² Ma daba'ə ətsə əsə, tə'i hara lyawarənaakii bəra'i, ca palə ka əndə'i uundzə vəranə. Wata ca jigagi ka tii, amma də əndə'i kəjwaciinə pamə da ətə sənəavə tii ka neenə ka ci.

¹³ Wata təya ənə ka banə ka hara ənjatii, amma pooshi tii luuvə ka tii shəjə.

Jigaginə nga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aməntəjə
(Mat. 28.16-20; Luka 24.36-49; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

¹⁴ Ma daba'əkii, ca jigagi də nəkii ka lyawarənaakii pu'u aməntəjə, tii agi zəma. Ca waza ka tii putə nga ghatə vii goonjatii da ndalənə nga moodəfətii. Acii pooshi tii luuvə wabənə nga ənjitə 'watəgi neenə ka ci saa'itə ma'i ci.

¹⁵ Wata ca ba ka tii, əjki ci, "Dəmə aasəkə *duuniya taa dama patə, una waaza Njuni Habara ka patənə nga ənji shiŋkinə.

¹⁶ Ma əndətə na vii goonja, ca luu yibə bapətisəma, ka upaanə nə ci luupaanə. Amma ma əndətə pooshi vii goonja, ka kəsənə nə gəjwanə tə ci.

¹⁷ Ma ənjitə na vii goonja, ka upaanə nə tii baawəda nga da sə nga hurəshishinə. Waatoo, ka lyaakaginə nə tii ginaajinyinə də ləməki, ka wabənə nə tii də uuranyinə kama kama. *

¹⁸ Ka kəsənə nə tii rəhunə, ka saanənə nə tii nguma agi uushi, amma patə da ha'ə pooshi ka dənə tə tii. Ka kavənə nə tii ciinətii aashi ənji bwanea, təya upaa mbədənə əsə." †

Ndərənə nga Yeesu aadəgyə
(Luka 24.50-53; Slənə 1.9-11)

¹⁹ Ma daba'ə wabənə nga Yeesu Slandana ha'ə ka lyawarənaakii, wata ca ndərəgi aadəgyə, ca dzə ka ndzaanə dasə da ciizəma Əntəjə.

²⁰ Ma lyawarənaakii əsə, təya paalə taa dama patə ka waazanə. Slandanə a dzə də slənənə da tii, ca da sə nga hurəshishinə daciitii, ka baariinə ka ənji oo'i, tantanyinə nə waazanatii.]

16:15 16.15-16 Mat. 28.19. **16:16 16.16** Slənə 2.38. * **16:17 16.17** Slənə 8.7; 16.18; wabənə də uuranyinə kama kama: Slənə 2.4; 10.46; 19.6; 1 Koor. 14. † **16:18 16.18** rəhunə: Luka 10.19; Slənə 28.3-6; upaa mbədənə: Slənə 4.30; 5.16; 8.7; Yak. 5.14-15. **16:19 16.19** Mat. 22.44.

Nunyi Habara dacia Luka

¹ Wiinē wabənē cii kya naahē ka hē dīi Tawəfilasē maduunəkii. Ənji lanə dīi gazhi'waanə nga naahə uushi'iitə dāadīi ahadeenə.

² Kə nyaahə tii makə sətə fii inə a ma ənjitə nee də ginətii təkəŋwanə, ətə ndzaanə ka ənji waaza wabənə nga Əntanfə.

³ Ma nyi əsə, kə caamə nyi də han̄kala agyanə sətə dāadīi daga ŋukə. Acii ha'ə kə nee nyi, madā naahətə nyi ka hē sətə dāadīi kada'ə kada'ə, ka danə nga'ə.

⁴ Ma dīi nyi ha'a, kaa ha shii oo'i, ma sətə jigunyi ənji ka ha, goon̄ga tanyi.

Banə nga malaa'ika poonə tə Yoohana əndə dā bapətisəma

⁵ Ma agi zamanatə dīi *Hirudusə ŋwan̄uunə agyanə hanyinə nga Yahudiya, tə'i əndə'i *limanə dīi ləməkii Zakariya. Ma ca, agi kurəgə nga limanyinə nga Abiya nga ŋukə nə ci. Ilizabeetə nə ləmə nga minaakii. Ma kya, agi slikerənə nga *Haruna, maduunə limanə, shigi ki. *

⁶ Ma tii da minaakii, ənji goon̄ga nə tii akəŋwacii Əntanfə kyakya'ə. Agi nə'utənə nə tii sətə bii Slandanə patə də rəgwakii.

⁷ Amma pooshi tii upaa uuzənə, acii ma minaakii Ilizabeetə, əntaa mitə poo nə ki. Tii kyakya'ə əsə, kə uugi tii sasanə.

⁸ Ma ka əndə'i uusəra, makə zhi'wa saa'i nga slənə nga kurəgətə dīi Zakariya agikii, kə gi Zakariya ka dā slənə asəkə *yi nga Əntanfə makə sətə izee limanyinə ka danə.

⁹ Ma sətə ci limanyinə a dā, ka kuratənə nə tii ahadatii taa wu nə dzənə ka dəzə urədyā a kumu ga Əntanfə. Ma saa'ikii, tə Zakariya kuryagi tii.

¹⁰ Ma ca dəzə urədyā a kumu, ma ənjitə agyə patənatii, təya dā də'wa.

¹¹ Ma ci ma'ə agi dəzə urədyā, wata kə jigagi malaa'ika nga Əntanfə ka ci. Ca kəŋaanə da ciizəma hatə ci limanyinə a dəzə urədyā.

¹² Makə nee Zakariya ka ci, wata kə kəsəgi ŋgwalənə tə ci, mashiimə ci sə nga danə.

¹³ Wata əŋki malaa'ika ka ci, "Zakariya ga ha ŋgwalə, acii kə fii Əntanfə də'waaku. Ma minaaku Ilizabeetə, ka poonə nə ki ka hē uundzə ŋgura, kadə nii kwa dəkə ka ci ləmə Yoohana.

¹⁴ Kadə danə nə hē man̄ushinə da moodasəka putaakii. Kadə na ndzaanə ka sə nga man̄ushinə ka ənji patə əsə.

¹⁵ Acii kadə nii kəya ndzaanə ka gawə əndə akəŋwacii Əntanfə. Paa ci na sa ma'i inaba, taa əndə'i sə nga sanə ətə ca ka əndə agyanə, paa ci na sa. Kadə ndzaanə nə Malaaba Ma'yanə da ci daga asəkə məci əsə.

¹⁶ Kadə ənyatəginə nə ci də ənji bəzəkii agi ənji *Isərayiila kaa təya nə'u tə Əntanfə Slandana.

¹⁷ Kadə nii kəya upaa ŋgeerənə nga Ma'yaatə slənyi ashī anabi *Iliya. Kadə nii kəya takəŋwanə ka Slandana, ca hadatəgi də man̄jeevənə da dəsənətii, ca ənyatəgi aa rəgwa də ənjitə naanagi ka nə'unə tə Əntanfə, kaa təya ndzaanə da han̄kala, təya nə'u tə Əntanfə. Kadə nii kəya tasəkətə tə ənji kaa təya gəra shinə nga Slandana."

1:3 1.3 Slənə 1.1. * **1:5 1.5** Abiya: 1 Haba. 24.7-19. **1:9 1.9** Shig. 30.7-8. **1:13 1.13** 1.60,63. **1:15 1.15** Baan. 6.3; M.Gəŋw. 13.4-5; Luka 7.33. **1:17 1.17** Mal. 3.1,23-24; Mat. 17.10-13; Mar. 9.13; Yooh. 1.21.

18 Wata ɛŋki Zakariya ka malaa'ikata, “Dɛ mi saŋɛ shiinɛki oo'i, goonɔga nɛ sɛtsɛ bii hɛ ka nya? Aciɪ ma nya, kɛ uugi nyi iirɛnɛ; minaaki ɛsa, kɛ palɛgi fɛzɛ nɔga pawatɛ.”

19 ɛŋki malaa'ikatɛ ka ci, “Nyi nɛ Jibɛrila, akɛŋwacii ɛntanɔfɛ nɛ nyi ka dɛ slɛna. Ci slɛkɛ ka nyi kaa nya wabɛ ka hɛ, nya ba ka hɛ ŋunyi habaratsa.

20 Amma maluuvɛmɛ hɛ oo'i, goonɔga nɛ sɛnɛ bii nyi ka hɛ. Amma shiiwɛ oo'i, madɛ kɛ mbu'ya uusɛrakii, kadɛ na dɛ ha'ɛ. Aciikii ka dɛaginɛ nɛ hɛ ka masɛ gana; pa ha mbee ka wabɛnɛ madɛamɛ sɛndɛ bii nyi ka hɛ kɛ dɛi.”

21 Ma saa'itɛ i malaa'ika da Zakariya a wabɛ ha'a, gɛranɛ nɛ ɛnji tɛ ci agyɛ. Ka ha'ɛ kɛ dɛi ka tii ka sɛ nɔga hurɛshishinɛ nɛ tɛkurɛnɛ nɔga Zakariya a kumu ga ɛntanɔfɛ.

22 Makɛ gimagi Zakariya, mambeemɛ ci ka wabɛnɛ da ɛnji ma'ɛ. Davɛ shii tii oo'i, tɛ'i uushi nɔga hurɛshishinɛ nɛ ci a kumu ga ɛntanɔfɛ. Dɛ ciinɛ wabi ci ka tii.

23 Makɛ uugi saa'i nɔga slɛnɛ nɔga Zakariya asɛkɛ yi nɔga ɛntanɔfɛ, ca palɛ saakii aasii.

24 Ma daba'ɛ ɛtsɛ ha'ɛ, wata kɛ dɛasɛkii minaakii Ilizabeetɛ. Kɛ dɛi ki lɛgidɛ tufɛ asii ka hakii, manjimɛ ta dzɛ ka ha, ɛŋki ki:

25 “Wiinɛ sɛndɛ dɛi ɛntanɔfɛ ka putaaki: kɛ nɛ ci ka tɛgunuunaaki; kɛ luupaa ci tɛ nyi, pooshi ma'ɛ ayinɛ agiki.”

Banɛ nɔga malaa'ika poonɛ tɛ Yeesu

26 Makɛ dɛi Ilizabeetɛ lɛgidɛ kuwa dɛ dɛasɛka, wata ɛntanɔfɛ a ɛnɛ ka slɛkeenɛ ka malaa'ikatɛ dɛi lɛmɛkii Jibɛrila aasɛkɛ vɛranɛ nɔga Nazaratu, anɛ hanyinɛ nɔga Galili.

27 Ma slɛkɛ ɛntanɔfɛ ka ci, aabii ɛndɛ'i kadɛma ɛtɛ dɛi lɛmɛtɛ Mariyaama. Ma kya, madɛnɛ nɔga ɛndɛ'i ɛndɛ nɛ ki ɛtɛ dɛi lɛmɛkii Yusufu. Agi slikɛrɛnɛ nɔga nɔwanɔwɛ *Dawuda shigi ci.

28 Shinɛ nɔga malaa'ika aabii Mariyaama, wata ɛŋki ci ka ki, “Dawɛ manɔshinɛ. Aciɪ kɛ dɛi ɛntanɔfɛ ka hɛ pwapoonɛ. Kɛdɛhɛ nɛ Slandanɛ da hɛ.”

29 Makɛ fii Mariyaama wabɛnɛ nɔga malaa'ikatɛ ha'ɛ, wata kɛ kɛdɛpaa tɛ ki. Kya gwanɛ ka buurɛnɛ oo'i, uushi mi saŋɛ bii wabɛtsa?

30 Wata ɛŋki malaa'ikatɛ ka ki, “Mariyaama, ga ha nɔgwalɛ. Aciɪ kɛ dɛi ɛntanɔfɛ ka hɛ pwapoonɛ.

31 Fatɛ nɔga'ɛ: ka dɛasɛkanɛ nɛ hɛ, ka poonɛ nɛ hɛ uundzɛ nɔgura, ha dɛkɛ ka ci lɛmɛ Yeesu.

32 Ka ndzaanɛ nɛ ci ka gawɛ ɛndɛ dɛrɛva. Ka 'wanɛ nɛ ɛnji tɛ ci *Uuzɛnɛ nɔga ɛntanɔfɛ, ɛndɛ mɛghɛrɛvɛnɛ ka shaŋɛ. Ka viinɛ nɛ ɛntanɔfɛ ka ci nɔwanɔunɛ makɛ sɛtɛ vii ci ka *Dawuda dzɛdzɛci.

33 Aciikii ka dɛanɛ nɛ ci nɔwanɔunɛ agyanɛ ɛnji Isɛrayiila ka ca'ɛ ndɛŋwɛ ndɛŋwɛ. Pooshi nɔwanɔunaakii ka uudɛnɛ shaŋɛ.”

34 ɛŋki Mariyaama ka malaa'ika, “Iitɛ dɛanɛ sɛkii ha'ɛ, acii ma nya, ma'ɛ nyi kadɛma.”

35 ɛŋki malaa'ika ka ki, “Ka shinɛ nɛ Malaaba Ma'yanɛ aagyanɛku, ka zadɛtɛnɛ nɛ ɛntanɔfɛ ɛndɛ baawɛdɛ tɛ hɛ, ci ɛndɛ mɛghɛrɛvɛnɛ ka shaŋɛ. Aciikii ma uuzɛtɛ nii kwa pawa, malaabakii nɛ ci; ka 'wanɛ nɛ ɛnji tɛ ci: Uuzɛnɛ nɔga ɛntanɔfɛ.

36 Ma Ilizabeetɛ duurɛ goonɛ, taa nɔgahi kɛ uugi ki iirɛnɛ, kɛ bii ɛnji masaawa nɛ ki ɛsɛ, amma kuwanɛ nɔga lɛgidɛtɛ ɛna dɛ dɛasɛka. Ka poonɛ nɛ ki uundzɛ nɔgura.

37 Aciɪ pooshi sɛtɛ palee ka nɔgɛɛrɛnɛ nɔga ɛntanɔfɛ.”

38 ɛŋki Mariyaama, “Ma nya, nɔga ɛntanɔfɛ nɛ nyi da nɛki. Wa ɛntanɔfɛ a dɛ ka nyi makɛ sɛndɛ bii hɛ.” Wata malaa'ikatɛ a unɛe ka ki, ca palɛ saakii.

1:18 1.18 'Wat. 17.17; 18.11. 1:19 1.19 Dan. 8.16. 1:25 1.25 'Wat. 30.23. 1:27 1.27 Mat. 1.16. 1:31 1.31 Isaa. 7.14; Mat. 1.21; Luka 2.21; Slɛnɛ 4.12. 1:32 1.32 Isaa. 9.6; 2 Sam. 7.16; Mat. 20.30-31. 1:33 1.33 Dan. 7.14. 1:35 1.35 Mat. 1.18; Luka 4.18. 1:37 1.37 'Wat. 18.14; Mat. 19.26; Mar. 10.27; Luka 18.27.

Dzənə ŋga Mariyaama aa ha Ilizabeetə

³⁹ Ma daba'əkii, kə ma'i Mariyaama, kya palə pii pii aasəkə əndə'i vəranə agi giŋjunyinə, anə hanyinə ŋga Yahudiya.

⁴⁰ Mbu'unatə aa dəvə, kya dəməgərə aasii aa ha Zakariya, kya nəhəpaa tə Ilizabeetə.

⁴¹ Makə fii Ilizabeetə nəhəpaanə ŋga Mariyaama tə ki, wata gugudənə nə uuzənə asəkətə. Dəməgərənə nə Malaaba Ma'yanə aasəkə ədzəmətə.

⁴² Wata kya ŋgeree ka uuratə, əŋki ki, "Kə dīi Əntaŋfə ka hə barəkaanə palee ka harii makinə patə. Tə'i barəkaanə ashii uuzətsə nii kwa poo əsə."

⁴³ Kya tsakə, əŋki ki, "Wu sanə nə nyi bahə məci Slandanəki a shi aabiikya?"

⁴⁴ Acii kə nee hə, makə fii nyi nəhəpaanaaku tə nyi, wata gugudənə nə uuzənə asəkəki, gugudənə ŋga moodfasəka.

⁴⁵ Ma ha, tə'i barəkaanə ashiku, acii ma sətə bii Slandanaamə ka hə ka dfanə, kə luuvə hə."

Wanyanə ŋga Mariyaama

⁴⁶ Wata əŋki Mariyaama:

"Wanyinə ca dəla də Slandana,

⁴⁷ Kə dīi nyi maŋushinə də Əntaŋfə Maluwaaki.

⁴⁸ Acii kə tsaaməgi ci aagiki, nyi talaka, mavaakii.

Weewee daga ənshinə ka banə nə ənji patə ka jiji ka jiji oo'i, əndə barəkaanə nə nyi.

⁴⁹ Acii kə dīi Əntaŋfə ka nyi maɖuunə uushi, ci Əndə baawədə, Malaaba Ənda.

⁵⁰ Agi dfanə nə ci ŋga'əənə ka jiji ka jiji ka ənjitə ca ŋgwalə tə ci.

⁵¹ Kə dīi ci maŋgwaarə sləna,

kə taakee ci ka ənjitə ca dūunətə natii nə rəŋwə rəŋwə.

⁵² Kə jiməgərə ci də meeminə anə dəgələ ŋga ŋwanjuunatii, ca vigi madzəgamə ha ŋga ndzaanə ka talakiinə.

⁵³ Ənji maɖəfəna, kə əburətəgi ci də tii də ŋunyi uushi'inə. Ma ənji gəna, kə laakəənə ci tə tii də maɖəfənə.

⁵⁴⁻⁵⁵ Kə shi ci ka tsakənə tə ənji Isərayiila, ənji slənaakii, acii mazaanəmə ka ci nə sətə shi ca bii ka dzədzəshi'inaamə oo'i, ka dfanə nə ci ŋga'əənə ka Ibərahiima da i ka jijinaakii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

⁵⁶ Kə dīi Mariyaama bahə ləgidə makkə ga Ilizabeetə. Ma daba'əkii, kya maɖə, kya palə satə aasii.

Poonə tə Yoohana, əndə dfa bapətisəma

⁵⁷ Makə mbu'i saa'i ŋga poonə ŋga Ilizabeetə, wata kya poo uundzə ŋgura.

⁵⁸ Fanə ŋga guvayinyinə da duurənyinatə oo'i, kə dīi Əntaŋfə ka ki ŋga'əənaakii, wata təya dfa moodfasəkə ka hakii da ki.

⁵⁹ Makə dīi uuzənə luuma rəŋwə, ənjə a shi ka *ryaminiyagi tə ci. Kə mwayi tii dəkə ka ci ləmə Zakariya, makə ŋga dīi.

⁶⁰ Əŋki məci, "Aa'a, wa ənjə a dəkə ka ci ləmə: Yoohana."

⁶¹ Əŋki hara ənji ka ki, "Amma pooshi əndə agi duurənyinə goonə ətə dīi ləməkii ha'ə."

⁶² Makə nee ənji ha'ə, wata ənjə a ləgwa ka dīi də ciinə kaa təya shii taa iitə cii kəya moo dəkə ləmə ka uuzənaakii.

⁶³ Wata Zakariya a ləgwa sə ŋga naahənə anəkii, ca naahətə, "Yoohana nə ləməkii." Neenə ŋga ənji ha'ə, kə kəŋee ka tii patə ka shaŋə.

⁶⁴ Ma Zakariya a uudəpaa naahəginə ha'ə, wata ca ənəgərə ka wabənə makə nga nukə. Ca ndzanə dələnə də Əntanfə.

⁶⁵ Amma, ma ətsə ha'ə, kə ngwalee ka guvayiinaakii patə. Ka ha'ə kə dəlagi haalakii asəkə patənə nga vəranyiitə agi ginunyinə agyanə hanyinə nga Yahudiya.

⁶⁶ Ma ənjitə fii sətə dfaadii patə, wata təya ndzanə buurənə agyanəkii. Əŋki tii, "Ya uuzəətsa, iitə nii kəya ndzaana?" Ma bii tii ha'ə, acii kə nee tii, ma uuzəətsə kamə, weewee kə ndzaa Əntanfə Slandanə da ci.

Dələnə nga Zakariya də slənə nga Əntanfə

⁶⁷ Ma Zakariya dii Yoohana, kə dəməgərə Malaaba Ma'yanə aasəkə moodəfəkii. Wata ca dfa anabaakwaanə, əŋki ci:

⁶⁸ "Wa ənjə a dfuunətə tə Slandana, Əntanfə nga ənji Isərayiila, acii kə shi ci ka tsakənə tə ənjaakii,

kə luupaa ci tə tii.

⁶⁹ Kə kəŋee ci kaamə ka Maluu əndə baawəda agi slikərənə nga Dawuda, lawaraakii.

⁷⁰ Ci nə sətə shi Əntanfə a bii da ma malaaba anabiinaakii daga nukə, oo'i:

⁷¹ Ka luupaanə nə ci taamə acii ənji mbiinə gaamə i acii ənjitə ca usha taamə patə.

⁷² Ha'ə dii Əntanfə nga'əənaakii ka dzədzəshi'inaamə, kə buurətə ci malaaba aləkawalətə anyi ci da tii,

⁷³ waatoo jidətə ji'i ci ka Ibərahiima dzədzəshi'inaamə oo'i,

⁷⁴ Kadə nii kəya luupaa taamə acii ənji mbiinə gaamə, kaama mbee ka slənənə ka ci yadə ngwalənə,

⁷⁵ ama ndzaanə malaabakii, ənji gooŋga akəŋwaciikii, ha'ə muudinə nga baanə gaamə patə.

⁷⁶ Ma hə əsə, uuzənaakya, kadə nə ənjə a 'wa tə hə anabi nga Əntanfə Əndə məghərəvənə ka shanə. Acii kadə nii kwa takəŋwanə ka Slandanə kaa ha hadatəgi ka ci də rəgwa.

⁷⁷ Waatoo ka baariinə nə hə ka ənjaakii oo'i, agi luupaanə nə Əntanfə tə tii də tifyagi ka tii 'waslyakəənatii.

⁷⁸ Ma Əntanfə gaamə, lanə nə ci ka nəhə təgunuunə gaamə dərəva, agi dfa kaamə nga'əənə nə ci.

Ka kavənə nə ci kaa bərətə na luupaa taamə a lə'ya.

⁷⁹ Ma bərətətsa, kaa ca bərə ka ənjitə agi ngərə'wə ca ngwalə acii wa; ca kərə taamə ka rəgwa jamənə."

⁸⁰ Ma Yoohana, gərənə nə ci, dzənə nə haŋkalaakii də tsakənə. Ca ndzaanə ahada bilinə, ha'ə mbu'i uusəra nga jigaginaakii ka ənji *Isərayiila.

2

Poonə tə Yeesu

(Mat. 1.18-25)

¹ Ma agi zamanatə pwayi ənji tə Yoohana, tə'i mađuunə nwanjwə nga ha də Rooma ətə dii ləməkii Agusətusə. Kə bii ci oo'i, a naahətə ənji ləmə nga ənji patə agyanə hanyinaakii.

² Ci nə təkəŋwatə naahənə, ətə dii agi nwanjuunə nga Kiriniyusə, ngwaməna nga hanyinə nga Siriya.

1:68 1.68 Jab. 41.14; 72.18; 111.9; Luka 4.18-21; 7.16; 19.44. **1:69 1.69** Jab. 132.17; Mat. 20.30-31. **1:70 1.70** Rooma 1.2; Isaa. 9.1-6; Mika 5.1-3. **1:71 1.71** Jab. 106.10. **1:72 1.72** Jab. 106.45; 105.8-9; Leew. 26.42. **1:73 1.73** 'Wat. 22.16-18. **1:74 1.74-75** Tit. 2.12,14. **1:76 1.76** Mal. 3.1; Mat. 11.10; Mar. 1.2; Luka 7.27. **1:77 1.77** Irin. 31.34. **1:78 1.78** Shig. 34.6; Isaa. 60.1-2; Mal. 3.20. **1:79 1.79** Isaa. 9.1,5; 42.6-7; Mat. 4.16.

³ Aciikii patənə nga ənja, kə ma'i tii, kə pyalə tii aa vərə aa hatii, kaa ənjə a dzə ka naahəvə ləmətii.

⁴ Wata Yusufu a madə də Nazratu anə hanyinə nga Galili, ca palə aa Bayitilaama anə hanyinə nga Yahudiya, hatə pwayi ənji tə nwanjwə *Dawuda. Acii, ma ca, agi slikərənə nga Dawuda shigi ci.

⁵ Kə gi tii ka naahə ləmətii da minaakii Mariyaama. Ma saa'ikii, ki də dəsəka.

⁶⁻⁷ Ma tii ma'ə də Bayitilaama, wata kə mbu'ya uusəra nga poonə nga Mariyaama. Ma'upaamə tii ha nga ndzaanə a kuvə mu'uminə. Aciikii kə gi tii aasəkə kuvətə nji dabanyinə a ndzaanə davə. Wata Mariyaama a poo uundzə ngura, təkənjwatə pawatə. Kya ləkutətə tə ci də kadəmbula, kya banee ka ci asəkə sətə ci dabanyinə a zəmə asəkəkii.

Jigaginə nga malaa'ika ka magəriinə

⁸ Ma davə agyanə hanyinəkii, tə'i magəriinə də bilə ca nəhə dabanyinatii davədə.

⁹ Wata ma təya nee, wiitə malaa'ika nga Əntanjə Slandanə kə jigagi ka tii, dūunuunə nga Əntanjə a ləkutətə tə tii. Bərənə nə ha agyanətii makə doosərə. Wata dzabala a dzagi tə tii.

¹⁰ Əŋki malaa'ika ka tii, "Goonə ngwalə. Acii ma shinaaki, ka ba koonə nnyini habara ətə na dā manushinə ka patənə nga ənja.

¹¹ Waatoo, ma ənshinə davədə, kə pwayi ənji koonə Maluwa, asəkə vəranə nga Dawuda; ci nə *Aləmasiihu Slandana.

¹² Wiinə sətə na bəarii koonə tə ci: ka lanə nuunə idənə uuzənə maləkutəkii də kadəmbula, pərəbə asəkə sətə ci dabanyinə a zəmə asəkəkii."

¹³ Pii wata wiitə dabaala nga malaa'ikanyinə, təya ləbəgərə da malaa'ikata, təya dəla də Əntanjə, əŋki tii:

¹⁴ "Nga Əntanjə nə dūunuunə dagyə; ka ənjitə uu'i ci agi duuniya də jamənə."

Dzənə nga magəriinə aa Bayitilaama

¹⁵ Wata malaa'ikanyitə a unee ka magəriitə, təya ənə satii aadəgyə, wata əŋki magəriinə ahadatii, "Ma dānaama, dzaamə aa Bayitilaama əndzə'i əndzə'i kaama dzə ka neenə də ginaamə ka səndə sləkee Əntanjə ka malaa'ikaakii ka banə kaamə."

¹⁶ Wata təya madə, təya palə aa Bayitilaama pii pii. Mbu'unatii, təya lapaa tə i Mariyaama da Yusufu; wiinə idənə uuzənə əsə pərəbə asəkə sətə ci dabanyinə a zəmə asəkəkii.

¹⁷ Makə nee tii ka idənə uuzənə, təya ndzanə baaba sətə bii malaa'ikatə ka tii agyanə uuzətə.

¹⁸ Kə dīi ka ənji patə ka sə nga hurəshishinə nə sətə ndzaa magəriitə ka baabanə.

¹⁹ Amma, ma Mariyaama, kə kəsəpaa ki wabəətsə patə agi hanjalatə, kya kaala hiimatə agyanəkii.

²⁰ Ma daba'əkii, magəriitə a ənə satii. Təya dzə də dūunətənə tə Əntanjə, təya dəla də ci. Acii ma sətə fii tii da sətə nee tii də ginətii pata, weewee makə sətə bii malaa'ikatə ka tii lapaa tii.

²¹ Makə dīi luuma rənjwə, kə mbu'ya uusəra nga *ryaminiyagi uuzənə. Wata ənjə a ryaminiyagi tə ci, ənjə a dəkə ka ci ləmə Yeesu, makə sətə shi malaa'ikatə a bii ka mēci, ki ma'ə madasəkamə.

*Kərənə tə Yeesu aasəkə *yi nga Əntanjə*

²² Yoo, kə mbu'i uusəra nga dā sətə bii bariya nga Muusa kaa njugiginə a dā kaa təya ənə ka ndzaanə malaabakii. Wata təya ngərə uuzənə, təya kərə tə ci aasəkə

2:4 2.4-7 Mat. 2.1; Yooh. 7.42. **2:11 2.11** Mat. 20.30-32; Yooh. 4.42; Slənə 5.31; 13.23; 2 Piita 1.11. **2:14 2.14** Isaa. 57.19; Mat. 10.13,34; Mar. 9.50; Luka 1.79; 10.5-6; 12.51; 19.38,42; 24.36; Yooh. 4.27; Slənə 10.36; Af. 2.14,17. **2:19 2.19** 2.51. **2:21 2.21** 1.31.

vəranə ɲga Urusaliima ka kapaanə tə ci akəɲwacii Əntaɲfə Slandanə kaa ca ndzaanə ka naakii.

²³ Acii tə'i manaahəkii asəkə bariya ɲga Slandanə, oo'i, "Taa ɲgutə təkəɲwatə pawə, madfa uundzə ɲgura, wa əɲjə a kapaa akəɲwacii Əntaɲfə kaa ca ndzaanə ka naakii."

²⁴ Ma gi tii əsa, i ka vii sə ɲga da də sataka, makə sətə bii bariya ɲga Əntaɲfə, waatoo kurəkutiinə bəra'i taa uuji bilyamasariinə bəra'i.

²⁵ Tə'i əndə'i əndə də Urusaliima dii ləməkii Simiyoona. Əndə gooɲga nə ci. Agi ɲgwalənə nə ci tə Əntaɲfə. Ma ca, agi gəra shine ɲga əndə luupaanə tə əɲji *Isərayiila nə ci bislya. Kə ndzaa Malaaba Ma'yanə da ci əsə.

²⁶ Kə bii Malaaba Ma'yanə ka ci, "Paa ha əntə madfaamə hə kə nee ka Aləmasiihu, waatoo *Matadəkii ɲga Əntaɲfə."

²⁷ Ma ka əndə'i uusəra, kə kirə Malaaba Ma'yanə tə Simiyoona aasəkə yi ɲga Əntaɲfə. Makə kira i dii Yeesu da məci tə uuzənə aa dəvə əsə ka daada ka ci uushi'iitə baabii Əntaɲfə asəkə ləkələkətə,

²⁸ wata Simiyoona a nee ka ci, ca ɲgərətə tə ci də bəra'itə cii. Ca kuyirii tə Əntaɲfə, əɲki ci:

²⁹ "Ya'ə Slandana, ma ənə dii əna, ma sətə shi ha bii, kə dātə hə tanyi. Acii agi jamənə nə nyi. Ka mbeenə nə hə ka kapaa ka nyi rəgwa, kaa nya dzə aa vərə.

³⁰ Acii kə nee nyi də ginəki saaki ka əndənə sləkee hə kaa ca shi ka luupaa əɲja.

³¹ Taa wu patə əsa, ka shiinə nə ci oo'i, agi luupaanə nə hə əɲja.

³² Ci nə mabərə hatə na baarii tə hə ka patənə ɲga əɲji agi duuniya; ci əsə na duunətə tə əɲjaaku Isərayiila."

³³ Fanə ɲga i dii da məci tə sətə ndzaa Simiyoona ka baabanə agyanə uuzənətii, kə dii ka tii ka sə ɲga hurəshishinə dərəva.

³⁴ Wata Simiyoona a kəgya ka tii barəkaanə acii Əntaɲfə. Ma daba'əkii, əɲki ci ka Mariyaama məci Yeesu, "Kə nee hə ka uuzəəna, Əntaɲfə ta'i tə ci. Bəzəkii nə əɲji Isərayiila a puu'u putaakii, bəzəkii nə əɲjə a mbədfə əsə. Ka ndzaanə nə ci ka əndətə na baarii oo'i, ma Əntaɲfə, agi da slənə nə ci. Amma ka kaareenə nə əɲji ka ci.

³⁵ Də ha'ə makə ətsa, ka kuzhi'yagine nə ci maɲgədfə uushə a ədzəmə bəzə əɲja. Ma hə naaku, Mariyaama, kadə zəmənə nə ədzəməku tə hə, makə də ɲgila jibə əɲji tə hə."

**Anabi Hanatu*

³⁶ Tə'i əndə'i minə dii ləmətə Hanatu. Anabi nə ki. Uuzənə ɲga Fanuyilə agi slikərənə ɲga Asarə nə ki. Ma kya, iirə minə nə ki, kə fəzhi ki tighəsə pu'unə aji ənfwadə. Fəzə mədfə tanə dapa a tii da ɲgurii, ca əntəgi.

³⁷ Ma kya, kə iirə ki agi mooryafinə. Mabwaseemə ki ka ndzaanə asəkə yi ɲga Əntaɲfə. Agi gərə'unə nə ki ka Əntaɲfə taa guci patə. Waatoo, kya da də'wa, kya da suumaya əsə.

³⁸ Ma saa'itə kira əɲji tə Yeesu, kə dzəənə ki dafə, wata ki maa, kya ndzanə kuyiriinə tə Əntaɲfə. Kya wabə haala ɲga uuzətə ka patənə ɲga əɲjitə ca gəra luupaanə ɲga Əntaɲfə tə Urusaliima.

Ənənə aa Nazaratu

³⁹ Makə uudəpaa i Yusufu da Mariyaama daadagi sətə bii bariya ɲga Slandanə patə, təya ənə satii aa hatii aa vərə, waatoo aa Nazaratu anə hanyinə ɲga Galili.

⁴⁰ Gərənə nə uuzənə, ca dzə də upaa ɲgeerənə da hiima. Kə daanə Əntaɲfə ka ci barəkaanə əsə.

Dzənə nga Yeesu aasəkə *yi nga Əntanƒə, ci fəzə pu'u aji bəra'i

⁴¹ Taa ɲutə fəzə patə, maɗa zhi'wa kumənə ɲga *Pasəka, agi dzənə nə i dii Yeesu da məci aa Urusaliima.

⁴² Makə dii Yeesu fəzə pu'u aji bəra'i, təya 'waanə tə ci aa Urusaliima ka kumənəkii makə sətə izee ənji ka ɗanə.

⁴³ Uudənə ɲga kumənəkii, təya maɗə ka palənə satii aasii. Asee, ma Yeesu, kə ənəgi ci saakii də Urusaliima. Amma, mashiimə i dii da məci.

⁴⁴ Ma nə tii ka nəhənə, ahada hara ənjitə gi tii nə ci. Təya kagi uusəra pa'ə ka wiinə. Makə dii ci, maneemə tii ka ci, təya gwanə ka aalənə tə ci ahada duura da i ahada ənjitə shii tə tii.

⁴⁵ Makə maneemə tii ka ci, təya ənəgərə cəkwə aa Urusaliima də aalənə tə ci.

⁴⁶ Təya lapaa tə ci ka makkənə ɲga uusəra asəkə yi ɲga Əntanƒə, ci dasə abii maliminə ɲga *Yahudiinə. Ca fa sətə ɲji təya baaba, ca laagwa ka tii uushi'inə.

⁴⁷ Ənjitə ɲja fa wabənaakii patə, kə dii ka tii ka sə ɲga hurəshishinə, acii də haɲkala ɲji Yeesu a jii kə ka maliminə.

⁴⁸ Makə nee i dii da məci ka ci abii maliminə ha'ə, kə dii ka tii ka sə ɲga hurəshishinə ɲgaanƒa'ə. Wata əŋki məci ka ci, "Uuzənaakya, ka mi dii hə diinə ha'ə kwa? Kə nee hə, kə sakəlagi haɲkala geenə da duu dii ka ha ɲga aalənə tə hə."

⁴⁹ Wata Yeesu a jikəvə ka tii, əŋki ci, "Ka mi njuuna aalə tə nya? Mashiimuunə oo'i, kə dəbee nya ndzaanə ga Daadə asii kwa?"

⁵⁰ Amma, mashiimə tii ginə ɲga sətə bii ci ka tii.

⁵¹ Wata ca maɗə, ca palə atsatii aa Nazaratu. Agi baneenə nə ci ka nəkii akəɲwaciitii uusəra patə. Ma məci, kə kəsəpaa ki uushi'itə ɗaadii patə agi haɲkalatə.

⁵² Gərənə nə Yeesu, tsakənə nə hiimaakii. Kə kaɗeesəkə ci ka Əntanƒə da i ka ənji əsə.

3

*Waazanə nga Yoohana əndə ɗa bapətisəma
(Mat. 3.1-12; Mar. 1.1-8; Yooh. 1.19-28)*

¹ Ma agi pu'u aji tufənə ɲga fəzə ɲga ɲwanjuunə ɲga Tibeeriyasə, maɗuunə ɲwanwə ɲga ha də Rooma, Puntiyu *Pilaatu nə ɲgwaməna agyanə hanyinə ɲga Yahudiya; *Hirudusə nə ɲwanwə anə hanyinə ɲga Galili. Ma anə hanyinə ɲga Ituriya da anə hanyinə ɲga Tarakunitisə, Filibusə ndzəkəɲuci Hirudusə nə ɲwanwa. Ma anə hanyinə ɲga Abilyanə əsə, Lisaniyasə nə ɲwanwa.

² *Anasə da Kayafasə nə gayinə ɲga limanyinə ka saa'ikii.

Agii saa'ikii əsə bagərə Əntanƒə wabənaakii ka Yoohana, uuzənə ɲga Zakariya, ci agi bilinə.

³ Aciikii kə wiigi'i ci agyanə hanyiitə ama gəərə Urədunə patə, ca dzə də waazanə ka ənja, əŋki ci, "Uneemə ka ɗa 'waslyakəənə, una baanə ka Əntanƒə, ənjə a yibə koonə bapətisəma, kaa Əntanƒə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə."

⁴ Waatoo kə dii makə sətə nyaahə anabi Isaaya asəkə malaaba ləkaləkatə, ətə bii ci:

"Wiitə əndə ca kaala agi bilinə, əŋki ci:
Haɗatəgimə də rəgwa ka Slandana,
kəɲeemə ka ci ka rəgwa.

⁵ ɲgəəɗətəmə maguɗanə ha;
ga giɲwə da təpura a ndzaanə.

Kəjeemə ka madaada rəgwanyinə,
 ɲgəərəgimə faariinə davə.

⁶ Ka neenə nə ənji patə makə sətə luupaa Əntanjə ənja.”

⁷ Makə nee Yoohana ka ənjitə shiishi aabiikii kaa ca dʼaada ka tii bapətisəma, wata əŋki ci ka tii, “Unə rəhunynə, goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədənə nuunə acii mabətəsəkə ɲga Əntanjə ətə na shi.

⁸ Amma ma dʼanuuna, slənəmə sətə ca baarii oo'i, kə baa unə ka Əntanjə. Goona səkəpaanə ka banə əsə oo'i, ka mbərədənə nuunə, acii dʼii Ibərahiima ka dzədzəshi'inuunə. Wanyinə ka banə koonə: ma Əntanjə, ka mbeenə nə ci ka zhi'weenə ka faariinyiina, təya ndzaa ka jijinyinə ɲga Ibərahiima!

⁹ Ma əsə, tə'i raha acii, ka cisləginə də ənfuginə ka slərəginətii. Taa ɲgutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə ɲga'ə, ka cisləginə nə ənja, ənjə a kagərə aagi gunə.”

¹⁰ Wata dabaala a ndzanjə laagwanə a ma Yoohana, əŋki tii, “Mi dʼaniinə əna?”

¹¹ Əŋki ci ka tii, “Ma əndətə dʼii kəjeerənaakii bəra'i, wa ca ɲgərə əndə'i, ca vii ka əndətə pooshi naakii. Ma əndətə da zəmə əsa, wa ca ndii ka əndətə ka madəfənə.”

¹² *Ənji luu tsəka a shi aabiikii əsə, kaa ca dʼaada ka tii bapətisəma. Təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Ya inə əna, mi dʼaniinə daa Maləma?”

¹³ Əŋki Yoohana ka tii, “Goona laagwa tsəka acii ənji palee ka sətə bii bariya.”

¹⁴ Soojiinə a shi. Təya ləgwa a makii əsə, “Ya inə neena, maci ka dəbəna, mi dʼaniina?” Əŋki ci ka tii, “Ma dʼanuuna, goona guutsətə uushi'inə acii ənji də ɲgeerənə taa də jaarakənə ashitii. Amma luumə shikwa ɲga slənə goonə tanə.”

¹⁵ Fanə ɲga ənji ha'ə, wata təya ndzanjə kaala hiima agyanə Yoohana oo'i, ci nə *Aləmasiihu.

¹⁶ Wata əŋki Yoohana ka tii patə, “Ma nya, də ma'inə cii kya da koonə bapətisəma. Amma tə'i əndətə palee ka nyi də dʼuunuunə na shi. Mambu'umə nyi bahə pərəgi zə'u ɲga bibinaakii. Ma ca, kadə nii kəya da koonə bapətisəma də Malaaba Ma'yanə da gunə.

¹⁷ Tə'i dʼəvə bə'unaakii ɲga bə'ugi də səkəŋwa. Ka fədənə nə ci səkəŋwaakii, ca əjigərə aa əjimə. Amma, ma lyaafa, ka dzatəginə nə ci, ca pukəgərə aagi gunə ətə pooshi ka əntənə.”

¹⁸ Dagi baaba bəəzə wabənə kama kama ha'ə waazii Yoohana ɲunyi Habara ka ənja.

¹⁹ Ma ɲwanjwə *Hirudusə, kə ɲgərəma ci tə Hiroodiya minə ɲga ndzəkəŋuci ka ci saakii. Makə wazhi Yoohana ka ci acii dʼanə ha'ə da hara bwaya uushi'iitə dʼaadii ci,

²⁰ wata ca tsəkə da bwaya bwayaanə, ca kagərə tə Yoohana aa furəshina.

Da bapətisəma ka Yeesu

(Mat. 3.13-17; Mar. 1.9-11)

²¹ Makə upaa patənə ɲga ənjitə bapətisəma, kə upaa Yeesu da i ci əsə. Ma ci ka ha ɲga dʼa də'wa, wata wunəginə nə səkəntanjə.

²² Malaaba Ma'yanə a jima aanəkii; ənjə a nee ka ci makə kurəkuta. Wata uura ɲga əndə a wabya dadagyə, əŋki ci, “Hə nə Uuzənaaki. Kə uu'i nyi tə hə. Hə ca uudagi səkəki.” *

Dzədzəshi'inə ɲga Yeesu

(Mat. 1.1-17)

²³ Ma Yeesu, kə 'watəgi ci də slənaakii ci fəzə bahə makkə pu'unə. Patənə ɲga ənja, ma ɲji təya nəhə, uuzənə ɲga Yusufu nə ci. Yoo, ma Yusufu, uuzənə ɲga Heeli;

3:6 3.6 2.30-31; Slənə 28.28. **3:7 3.7** Mat. 3.7; Luka 21.5-36. **3:8 3.8** 1.54-55; Mat. 3.9. **3:9 3.9** Mat. 7.19. **3:16 3.16** Slənə 1.5; 11.16; 13.25; 19.2-4; Luka 4.18. **3:19 3.19-20** Mat. 14.3-4; Mar. 6.17-18. **3:21 3.21** 5.16.

* **3:22 3.22** 4.18; Uuzənaaki: Jab. 2.7; Isaa. 42.1; Luka 9.35; 20.13.

²⁴ ma Heeli, uuzənə nga Matatə; ma Matatə, uuzənə nga Leewi; ma Leewi, uuzənə nga Meeləki; ma Meeləki, uuzənə nga Yanayə; ma Yanayə, uuzənə nga Yusufu;

²⁵ ma Yusufu, uuzənə nga Matatiya; ma Matatiya, uuzənə nga Amwasə; ma Amwasə, uuzənə nga Nahumə; ma Nahumə, uuzənə nga Heesli; ma Heesli, uuzənə nga Nagayə;

²⁶ ma Nagayə, uuzənə nga Maata; ma Maata, uuzənə nga Matatiya; ma Matatiya, uuzənə nga Səmeenə; ma Səmeenə, uuzənə nga Yoosəkə; ma Yoosəkə, uuzənə nga Yooda;

²⁷ ma Yooda, uuzənə nga Yoowanan; ma Yoowanan, uuzənə nga Reesa; ma Reesa, uuzənə nga Jərubaabila; ma Jərubaabila, uuzənə nga Salaatiyalə; ma Salaatiyalə, uuzənə nga Neeri; †

²⁸ ma Neeri, uuzənə nga Meeləki; ma Meeləki, uuzənə nga Adi; ma Adi, uuzənə nga Koosamə; ma Koosamə, uuzənə nga Iləmadamə; ma Iləmadamə, uuzənə nga Eeri;

²⁹ ma Eeri, uuzənə nga Yeesu; ma Yeesu, uuzənə nga Iliyazara; ma Iliyazara, uuzənə nga Yoorimə; ma Yoorimə, uuzənə nga Matata; ma Matata, uuzənə nga Leewi;

³⁰ ma Leewi, uuzənə nga Simoonə; ma Simoonə, uuzənə nga Yahuda; ma Yahuda, uuzənə nga Yusufu; ma Yusufu, uuzənə nga Yoonamə; ma Yoonamə, uuzənə nga Iliyakimə;

³¹ ma Iliyakimə, uuzənə nga Məliya; ma Məliya, uuzənə nga Meena; ma Meena, uuzənə nga Matata; ma Matata, uuzənə nga Natanə; ma Natanə, uuzənə nga *Dawuda; ‡

³² ma Dawuda, uuzənə nga Jasii; ma Jasii, uuzənə nga Oobyadə; ma Oobyadə, uuzənə nga Boowazə; ma Boowazə, uuzənə nga Saləmoonə; ma Saləmoonə, uuzənə nga Naasunu;

³³ ma Naasunu, uuzənə nga Aminadaba; ma Aminadaba, uuzənə nga Adəminə; ma Adəminə, uuzənə nga Arəni; ma Arəni, uuzənə nga Hisəruunu; ma Hisəruunu, uuzənə nga Fareesə; ma Fareesə, uuzənə nga Yahuda;

³⁴ ma Yahuda, uuzənə nga Yakubu; ma Yakubu, uuzənə nga Isiyaaku; ma Isiyaaku, uuzənə nga Ibərahiima; ma Ibərahiima, uuzənə nga Tara; ma Tara, uuzənə nga Nakoore;

³⁵ ma Nakoore, uuzənə nga Saruku; ma Saruku, uuzənə nga Ragawə; ma Ragawə, uuzənə nga Falikə; ma Falikə, uuzənə nga Ibeerə; ma Ibeerə, uuzənə nga Sala;

³⁶ ma Sala, uuzənə nga Kayinamə; ma Kayinamə, uuzənə nga Arəfasada; ma Arəfasada, uuzənə nga Seemə; ma Seemə, uuzənə nga Nuuhu; ma Nuuhu, uuzənə nga Lamikə;

³⁷ ma Lamikə, uuzənə nga Matusala; ma Matusala, uuzənə nga Anuuhu; ma Anuuhu, uuzənə nga Iyaridə; ma Iyaridə, uuzənə nga Mahalaleelə; ma Mahalaleelə, uuzənə nga Kayinamə;

³⁸ ma Kayinamə, uuzənə nga Inoosə; ma Inoosə, uuzənə nga Seetu; ma Seetu, uuzənə nga Adamu; ma Adamu əsə, uuzənə nga Əntanjə nə ci.

4

Təbənə nga *Seetanə tə Yeesu
(*Mat. 4.1-11; Mar. 1.12-13*)

¹ Ənyaginə nga Yeesu asəkə gəərə nga Urədunə, manakii də Malaabə Ma'yanə. Wata Ma'yanəkii a kərəgərə tə ci aahada bilinə.

† **3:27 3.27** Salaatiyalə: 1 Haba. 3.17; Ees. 3.2.   **3:30 3.30-33** Ruuta 4.18-22; 1 Haba. 2.1-14.   ‡ **3:31 3.31** Natan: 2 Sam. 5.14.   **3:33 3.33-38** 'Wat. 29.35; 25.19-26; 11.10-20; 5.1-32.   **4:1 4.1-2** Mat. 6.16-17; Luka 4.18; İbər. 4.15.

² Baanə ənfwadə pu'unə dʒi Seetanə ka təbənə tə ci agi bilinə. Pooshi Yeesu kavə zəmə aa makii agi baatsə ənfwadə pu'unə shanə. Makə dzəgi baatsə ha'ə, wata kə mbee madəfənə ka ci.

³ Wata əŋki Seetanə ka ci, "Makə dʒi ci *Uuzənə ŋga Əntanʒə nə hə, bawə ka faaratsa, wa ca zə'ugi ka zəma."

⁴ Wata əŋki Yeesu ka ci, "Tə'i manaahəkii tuu'ina, əntaa də zəmə daanəkii mbədənə ənda."

⁵ Kə kərəgi Seetanə tə Yeesu ka madanə ha. Ca baarii ka ci hanyinə ŋga duuniya patə makə dəfə dəha.

⁶ Əŋki ci ka ci əsə, "Ka viinə nə nyi ka hə baawəda da wahəkii patə, acii kə vii ənji ka nyi uushi'iitsə patə. Ka mbeenə nə nyi ka viinə ka əndətə mwayi nyi əsə.

⁷ Aciikii ma ha, madə ka paslənə nə hə tə nyi, ka viinə nə nyi ka hə uushi'iitsə patə."

⁸ Yeesu a ba ka ci, "Tə'i manaahəkii tuu'ina, ka Əntanʒə Slandanəku daanəkii gərə'unəku, tə ci daanəkii paslənəku əsə."

⁹ Ma daba'əkii əsə, kə kirə Seetanə tə Yeesu aa Urusaliima. Ca kəjee ka ci ka makidakidanənə ŋga maduunə kuvə ŋga Əntanʒə, əŋki ci ka ci: "Makə dʒi ci Uuzənə ŋga Əntanʒə nə hə tanyi, ləfəgərə aa panə.

¹⁰ Acii tə'i manaahəkii tuu'ina, ka banə nə Əntanʒə ka malaa'ikanyinaakii, kaa təya nəhətə tə hə.

¹¹ Da əsə: Təya kətsa'utə tə hə də ciinətii acii ga ha dəgəgi taa səfəku anə faara."

¹² Yeesu a ba ka ci, "Ma bii malaaba ləkaləkatə, Ga ha təkə tə Əntanʒə Slandanəku."

¹³ Makə uugi Seetanə təəbəginə tə Yeesu də rəgwa kama kama patə, ca madə, ca palə saakii see ka əndə'i uusəra.

'Watəginə ŋga Yeesu də slənə anə hanyinə ŋga Galili

(Mat. 4.12-17; Mar. 1.14-15)

¹⁴ Ma daba'əkii, Yeesu a ənya aanə hanyinə ŋga Galili. Manakii nə ci də Malaaba Ma'yanə. Kə dəlagi haalaakii anə hanyinə ŋga Galili patə.

¹⁵ Wata ca dzə ka dzəgunənə ka ənji asəkə *kuvə də'wanyinə ka vərə ka vərə. Ənji patə a dəla də ci.

Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu

(Mat. 13.53-58; Mar. 6.1-6)

¹⁶ Ma ka əndə'i uusəra, kə mbu'i Yeesu aa Nazaratu, vəraatə girə ci davə. Makə mbu'i *uusəra ŋga əpisəka, ca madə, ca dzə aasəkə kuvə də'wa makə sətə izee ci ka danə. Ca madətə kaa ca janʒa ləkaləkatə ŋga Əntanʒə.

¹⁷ Ənjə a vii ka ci ləkaləkatətə nyaahə anabi Isaaya. Makə wunəgi ci, ca lapaa hatə nyaahə ənji oo'i:

¹⁸ "Tə'i Ma'yanə ŋga Slandanə ashiki. 1.2,5,8; 2.4,17,18

Acii kə ta'i ci tə nyi, kaa nya ba Njuni Habara ka matəgunyiné.

Kə sləkee ci ka nyi kaa nya waazanə ka ənjitə makəəsəkii, təya upaa kapaanə tə tii; nya ba ka muurəfinə əsə, ka wunənə nə ginətii; ənjitə ca sa cibə əsə, ka mbədənə nə tii.

¹⁹ Kə sləkee Əntanʒə Slandanə ka nyi əsə ka ba fəzətə nii kəya də pwapoonaakii ka ənja."

4:4 4.4 Dzək. 8.3. 4:6 4.6 Mat. 28.18; Yooh. 12.31. 4:8 4.8 Dzək. 6.13; 5.9. 4:10 4.10-11 Jab. 91.11-12. 4:12 4.12 Dzək. 6.16. 4:13 4.13 22.3,31. 4:14 4.14 4.18. 4:18 4.18 1.35; 3.16,22; 4.1,14; 10.21; 24.49; Mat. 1.18,20; 3.11,16; 4.1; 12.18,28,31-32; 28.19; Mar. 1.8,10,12; 3.29; Slənə 1.2,5,8; 2.4,17,18. 4:18 4.18-19 Isaa. 61.1-2; Mat. 11.5; Luka 7.22. 4:18 4.18-21 1.68. 4:19 4.19 Leew. 25.10.

²⁰ Makə uudəpaa ci jangənə, ca pa'ətə ləkələkatəkii, ca ənəpaagi ka əndə nəhə kuvə də'wa, ca ndzaanə. Patənə nga ənji gatə a kuvə də'wa, aagikii nə ginətii patə.

²¹ Wata Yeesu a ndzanə wabənə ka tii, əŋki ci, "Ma wabəətsə jangii nyi, ənshinə dīi ka tanyi makə sətə fii unə jangii nyi."

²² Patənə nga ənja, kə dəlii tii də ci. Makə wabi ci ka tii dagwakii, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, əŋki tii, "Əntaa uuzənə nga Yusufu ətsa?"

²³ Wata əŋki Yeesu ka tii, "Kə shii nyi ŋgufə koonə nə banə ka nyi oo'i: Ma hə ənə ca mbədəpaa də ənja, mbədəpaa də naaku na. Ma uushi'iitə dāadīi hə də Kafarənahumə fii ina, dāwə tsarəkii ganə gaku də vərə əsə."

²⁴ Ca tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə: pooshi ənji vərənə nga *anabi ka gafeenə ka ci.

²⁵ Buurətəmə sətə shi a dīi agi zamana nga anabi *Iliya: kə dīi fəzə makkə da ləgidə kuwa mandzəməmə vəna, kə dīi məza madəfənə agyanə hanyinə patə. Ma ka uusərakii, ŋgaŋga'ə nə mooryafinə anə hanyinə nga *Isərayiila.

²⁶ Amma, patə da ha'ə, pooshi Əntanfə sləkee ka Iliya taa aa ha wu agitii. Wata aa ha əndə'i mooryafa də Sarapəta anə hanyinə nga Sidoonə tanə sləkee Əntanfə ka ci.

²⁷ Ma agi zamana nga anabi Ilisa əsa, ŋgaŋga'ə nə ənji uyikuzənə agyanə hanyinə nga Isərayiila. Amma, patə da ha'ə, pooshi əndətə mbə'i agitii patə. Amma wata Naamanə, əndə Siriya mbə'i."

²⁸ Fanə nga ənjitə asəkə kuvə də'wa patə, wata kə bəzəgi səkətii.

²⁹ Ghərə təya madətə patə, təya əlyagi tə ci, təya kiragi tə ci aanə ŋjūtə dīi vərənətii ashikii, kaa təya mbee ka vugəgyagərənə tə ci aa panə ka rəgwa nga manjirəŋkii.

³⁰ Amma, ma Yeesu, kə dzəgi ci saakii ahadatii, kə gi ci ka ha nga dzənaakii.

Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə ginaaja

(Mar. 1.21-28)

³¹ Ma daba'əkii, Yeesu a mbu'u aa Kafarənahumə, əndə'i vərənə agyanə hanyinə nga Galili. Ma dava, kə jīgunyi ci ka ənji *uusərə nga əpisəka.

³² Makə fii tii dzəgunənaakii, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii də shiinaakii saakii cii kəya dzəgunə ka tii.

³³ Ma gatə asəkə *kuvə də'wa, tə'i əndə'i əndə da ginaaji ashikii. Wata ca gwanə ka wazənə də ŋgeerənə, əŋki ci,

³⁴ "Kwaawu! Yeesu, əndə Nazaratu, mi nə uushi gaamə a pa da hə kwa? Kə shi hə ka zamaginə diinə kwa? Kə shii nyi taa wu nə hə: Malaaba Əndətə sləkee Əntanfə nə hə."

³⁵ Wata Yeesu a la ŋguruunə ka ginaajita, əŋki ci, "Ndzaawə kəda'ə! Dzəgi ashi əndətsa." Ginaajitə a sləbəgi tə əndətə dādālə akəŋwacii ənji patə, ca shigi saakii, madamə ci taa mi də əndətə ma'ə.

³⁶ Ənjitə nəhee pata, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shaŋə. Təya ba ahadatii, "Mi nə uushi ha'ə makə ətsa? Ma əndəna, agi wabənə nə ci ka ginaajiinə də ŋgeerənə, da baawəda əsə, kaa təya shigi; təya shigi tanyi."

³⁷ Də ha'ə waazagi habaraakii taa dama patə anə hanyinəkii.

Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji bwanea laŋə

(Mat. 8.14-17; Mar. 1.29-34)

³⁸ Makə shigi Yeesu asəkə kuvə də'wa, wata ca dzə aa ha Simoonə aasii. Ma gi ci, gwakə nə sərəhu nga Simoonə minəkii. Kə tsəfəgi shishinətə iza'u ka shaŋə. Wata ənjə a kədii tə ci kaa ca mbədəpaa də ki.

³⁹ Yeesu a əntsahətə aabitə, ca gwanəaanə dagyanətə, ca la nguruunə ka sətə ca zəmə tə ki. Wata bwaneatə a dzəgi. Miitə a madətə, kya gwanə ka dfa ka tii zəma.

⁴⁰ Ma ətsə kulagərənə nga uusəra, ənjitə dīi ənjatīi magwaakəkīi də bwaneanyinə kama kama patə, wata təya kyaara tə tii ka Yeesu. Yeesu a dəkəvə ciinəkīi agyanətīi də rənjwə rənjwə. Ca mbədəpaa də tii patə.

⁴¹ Kə shigi ginaajiinə ashī ənji ngaanğa'ə əsə də wazənə, əjki tii ka Yeesu, “*Uuzənə nga Əntanjə nə hə!” Amma Yeesu a la ka tii nguruunə, ca tənagi wabənə a matii, acii ma təya, kə shii tii oo'i, ci nə Aləmasiihu.

Dzənə nga Yeesu aanə hanyinə nga Yahudiya

(Mar. 1.35-39)

⁴² Pukənə nga ha, Yeesu a madə, ca palə ka hatə pooshi ənji davə. Dabaala a ndzanə aalənə tə ci. Makə lii tii tə ci, kə mwayi tii səkəpaanə tə ci. Mamoomə tii ca dzəgi abitiī shanə.

⁴³ Amma kə wabi Yeesu ka tii, əjki ci, “Ma kamə, nga'ə ka nyi nə dzənə ka harii vəranyinə, acii tyasə kə dəbee nya waaza Njunyi Habara agyanə *nwanjuunə nga Əntanjə davə əsə. Acii ka ətsə ha'ə sləkee Əntanjə ka nyi.”

⁴⁴ Də ha'ə gi ci də waazanə asəkə kuvə də'wanyinə agyanə hanyinə nga Yahudiya.

5

Tadənə nga Yeesu tə təkəjwatə lyawarənaakīi

(Mat. 4.18-22; Mar. 1.16-20)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, kə gi Yeesu, ca kənaanə ama uunəvə nga Ginazarətə.* Ənjə a shi lanə aabiikīi, dzaadzashinə nə tii, acii kə mwayi tii fa wabənə nga Əntanjə.

² Ma nee Yeesu, wiitə kumbawalənyinə bəra'i ama ndzanə. Kə jaamagərə slanjiinəkīi aa panə, təya caakubə slaadənyinatīi.

³ Wata Yeesu a ndərə aasəkə əndə'i kumbawalə nga əndə'i əndə ahadatīi dīi ləməkīi Simoonə. Ca ba ka ci, “Əntsahəgərə də kumbawalənaaku gi'u ahada ma'inə.” Makə əntsahəgərəgi Simoonə də kumbawalətə, wata Yeesu a ndzaanə, ca ndzanə dzəgunə wabənə nga Əntanjə ka dabaala.

⁴ Makə uudəpaa Yeesu wabənə, ca ba ka Simoonə, “Ma dənəkwa, ngəruu kumbawalə, kəruu ka hatə dīi ma'inə kurənjə. Kaalavəmə slaadənyinə goonə da ənjaaku, koonə upaa hərəfinə.”

⁵ Əjki Simoonə ka ci, “Daadə, kə ba'agiinə həmə ka təməmə ta'a, amma taa gazha nga hərəfinə maneemiinə! Amma, makə dīi ci hə bii keenə a dēenə ha'ə, takwa, kaa nya kaalagərə slaadənyinə.”

⁶ Makə kaalagərə tii slaadənyinə, kə upaa tii hərəfinə ngaanğa'ə ha'ə makə a tsaatsagi slaadənyinatīi.

⁷ Təya 'waa'wa tə hara ənjinyiitə asəkə əndə'i kumbawalə də ciinə, kaa təya shi ka tsakənə tə tii. Shinə nə ənjita, təya naanatə kumbawalənyinatīi kyakya'ə də hərəfinə. Wata dənə nə kumbawalənyinə makə liipənə aagi ma'inə acii zəzəkəənə nga hərəfinə.

⁸ Makə nee Simoonə Piita ha'ə, wata ca kulagi atsaə səfə Yeesu, ca ba ka ci, “Əntsahəgi saaku Slandanəki, acii ma nya, ma'waslyakə əndə nə nyi.”

⁹ Ma bii Simoonə ha'a, acii kə ngwalee ka tii da ənjaakīi nə bəzəzənə nga hərəfiitə upaa tii ha'ə.

¹⁰ Kə ngwalee əsə ka i Yakubu da Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya, waatoo ənjinyiitə ca slənə ka hakīi da Simoonə. Əjki Yeesu ka Simoonə: “Ga ha ngwalə.

4:41 4.41 Mar. 3.11-12. 4:43 4.43 11.2. * 5:1 5.1 Ma Ginazarətə, əndə'i ləmə nga uunəvə nga Galili. 5:4 5.4-9 Yooh. 21.2-11.

Əntaa təmə hərəfinə nə slənaaku ma'ə; amma daga ənshinə, təmə ənji nə slənaaku.”

¹¹ Wata i Simoonə da ənjitə ci təya slənə da ci a maanyapaagi də kumbawalənyinə aənə ndəra, təya bwasee ka uushi'iitə patə, təya nə'u tə Yeesu.

Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə uyikuzəna

(Mat. 8.1-4; Mar. 1.40-45)

¹² Ma ətə Yeesu asəkə əndə'i vəranə, wata əndə uyikuzənə a mbu'ya. Neenaakii ka Yeesu, ca gərə'waanə akənwaciikii, ca kədii tə ci, əŋki ci: “Tuutəta'ə Slandanəkya, mada ka luuvənə nə hə, ka mbeenə nə hə ka mbədəpaanə də nyi kaa nya shii ndzaanə malaabakii.”

¹³ Wata Yeesu a tədapaa ciinəkii, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, “Awa, kə luuvə nyi. Mbəduu.” Pii wata uyikuzənətə a dzəgi ashii əndətə.

¹⁴ Yeesu a dā ka ci bariya, əŋki ci, “Ga ha bapaa ka əndə sətə dīi shaŋə. Amma, ma d'anəku, duu aa ha *limanə, ha baarii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma daba'əkii, ha dā sataka makə sətə bii Muusa, kaa ənji patə a shii oo'i, kə mbə'i hə tanyi.”

¹⁵ Amma, patə da ha'ə, agi dzənə nə ləmə nga Yeesu də waazanə aakəŋwə aakəŋwa. Wata dzaadzadənə nə dabaala ka fa sətə ci Yeesu a ba i kaa ca mbədəpaa də ənji bwaneatə agitii.

¹⁶ Amma, ma Yeesu, taa guci patə agi dzənə nə ci ka dā də'wa ka hatə pooshi əndə davə.

Mbədəpaanə nga Yeesu də mahurəməsə ənda

(Mat. 9.1-8; Mar. 2.1-12)

¹⁷ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dzəgunə wabənə nga Əntaŋfə ka ənja. Tə'i *Farisanyinə da i maliminə dasə dasə abiikii. Kə shi tii daga asəkə patənə nga vəranyinə agyanə hanyinə nga Galili da agyanə hanyinə nga Yahudiya i də Urusaliima. Ma Yeesu, tə'i baawəda nga Əntaŋfə ashikii nga mbədəpaa də ənji bwanea.

¹⁸ Tə'i hara ənji kira mahurəməsə əndə pərəbə asəkə ədza. Kə ali tii rəgwa nga dəməgərəginə də ci aasii ka yitə dīi Yeesu davə, ka baneenə ka ci akənwaciikii.

¹⁹ Amma kə təkuree tii ka upaa rəgwa acii bəzəkii nə ənja. Wata təya ndərəgi aənə kuva, təya tələgi nə nga kuvəta, təya ŋgərə mahurəməsə əndətə patə da i ədzaakii, təya jimagərəgi də ci dadavə, dāŋə dahadahadanə nga dāŋkana akəŋwacii Yeesu.

²⁰ Makə nee Yeesu kə gi'i ənjinyiitə tə ci, əŋki ci ka əndə bwaneatə: “Əndəna, kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku.”

²¹ Makə fii maliminə da Farisanyinə ha'ə, wata təya ndzaŋə kaala hiima də banə oo'i, “Wu da nə əndənə ca geegi ka naakii nə makə Əntaŋfə? Wu saŋə ca mbee ka tifyagi 'waslyakəənə nga ənda, madaamə Əntaŋfə rəŋwə dyaŋa?”

²² Asee, ma Yeesu, kə shii ci sətə a ədzəmətii patə. Əŋki ci ka tii: “Ka mi də tsarə nga hiimatsə a nuunə ha'ə kwa?”

²³ Ŋgutə palee də ŋgufənə saŋa? Gəfə banə ka ci oo'ya, kə upaa hə tifyaginə nga 'waslyakəənaaku nii, anii gəfə banə ka ci, Maduu, wiiwa?

²⁴ Amma takumə kaa nya baarii koonə oo'i, ma nyi Uuzənə nga ənda, tə'i nyi da baawəda nga tifyagi 'waslyakəənə nga ənji ganə a duuniya.” Wata əŋki ci ka mahurəməsə əndətə, “Wanyinə ca ba ka hə, madətə, ŋgəruu ədzaaku, ha palə saaku aasii.”

²⁵ Wata hatsə əndətə a madətə akəŋwacii ənji patə. Ca ɲgərə ədzaakii, ca palə saakii aasii, ca dzə də dələnə də Əntan̄fə.

²⁶ Ma patənə ɲga ənjitə dava, kə dzəgəpaa tə tii ka shaŋə. Wata təya dʉunətə tə Əntan̄fə. Kə ɲgwali tii ɲgaan̄ga'ə, təya ba, “Kə nee amə ka sə ɲga hurəshishinə ənshinə.”

'Wanə ɲga Yeesu tə Leewi
(*Mat. 9.9-13; Mar. 2.13-17*)

²⁷ Ma daba'əkii, kə shigi Yeesu agyə. Wata ca lapaa tə əndə luu tsəka, ətə dʉi ləməkii Leewi. Dasə a kumu nə ci ka ha ɲga dʉ slənaakii. Əŋki Yeesu ka ci, “Shiwa atsaki.”

²⁸ Wata Leewi a madətə, ca bwasee ka uushi'iitə gatə patə, ca nə'u tə ci.

²⁹ Wata Leewi a dzə ka dzəgə əndzanə ka Yeesu gakii asii. Bəəzə *ənji luu tsəka da hara ənji saakii əsa, kə libə tii da i Yeesu anə zəməta.

³⁰ Makə nee Farisanyinə da maliminatii ha'ə, təya ɲgun̄gunə. Wata əŋki tii ka lyawarənə ɲga Yeesu, “Mi sanə dʉi cuuna zəmə, una saasa uushi'inə da ənji luu tsəka, i da ma'waslyakə ənji ka ha rəŋwa?”

³¹ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Pooshi mandandanə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea.

³² Ma shi nyi aasəkə duuniya, əntaa kaa nya 'wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii, amma ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiiki, kaa təya unee ka 'waslyakəənatii, təya baanə ka Əntan̄fə.”

Ləgwanə agyanə suumaya
(*Mat. 9.14-17; Mar. 2.18-22*)

³³ Əŋki tii ka Yeesu, “Ma *lyawarənə ɲga Yoohana, kə izee tii ka dʉ suumaya da də'wa. Ha'ə nə lyawarənə ɲga Farisanyinə əsə. Amma, ma lyawarənaaku natii, pooshi tii ka dʉanə ha'ə.”

³⁴ Yeesu a ənigi ka tii də wabənə agyanə naakii nə, əŋki ci, “Yaci tə'i guviinə ɲga dagwa madanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, madʉ kə gi tii ka luu madanəkəya, ka kavənə nə ənji tə tii ka dʉ suumaya kwa? Pooshi.

³⁵ Amma kadə nə uusəra a mbu'ya ətə nə ənjə a ɲgərəgi dagwa madanə abitii; saa'ikii nə təya dʉ suumaya.”

³⁶ Yeesu a dʉ ka tii əndə'i misaali, əŋki ci, “Pooshi əndə ca tsəərə kura kəjeerənə ka mbakənə də iirəkii. Madʉ kə dʉi ha'ə, ka saawaginə nə kura kəjeeriita. Pooshi kurakii ka ndzanənə da iirəkii əsə shaŋə.

³⁷ “Pooshi əndə ca ciirə kura ma'i inabi aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Madʉ kə dʉi ha'ə, ka taginə nə mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə ɲga ma'i inabi. Wata ma'i inabi a əjagi saakii, mbuurə kuvə'unə a saawagi əsə.

³⁸ Ma dəbee, aasəkə kura mbuurə kuvə'unə ciirənə ənji kura ma'i inabi.

³⁹ Madʉ kə sii əndə ma'i inabi ətə uugi ta'avənə, paa ci ka moo sa kurakii ətə ma'ə ka əbunə. Ma banəkəya, ətə uugi ta'avənə palee də ɲga'əənə ka ətə ma'ə ka əbunə.”

6

Ləgwanə agyanə *uusəra ɲga əpisəka
(*Mat. 12.1-8; Mar. 2.23-28*)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, waatoo uusəra ɲga əpisəka, paləginə nə Yeesu da lyawarənaakii dasəkə ra, waatoo rə ɲga aləkamaara. Ma ca dza, dzənə nə tii də əbiiyə mana aləkamaara, təya takəfə, təya tsəbə.

² Ma dava, tɔ'i hara *Farisanyinɛ. Makɛ nee tii ha'ɛ, tɔya ba ka tii: "Ka mi cuuna da sɛtɛ maviimɛ *bariya rɛgwa nga ɗanɛ uusɛra nga ɛpisɛka?"

³ Wata ɛŋki Yeesu ka tii, "Pooshi unɛ jangii sɛtɛ ɗii *Dawuda tii da ɛnjaakii saa'itɛ maɗɛfɛnɛ a ɗa tɛ tii kuna?"

⁴ Kɛ dɛmɛgɛrɛ ci aasɛkɛ *yi nga ɛntanɗɛ, ca ngiragi burooditɛ ɗɛkɛpaa ɛnji ka ɛntanɗɛ, tɔya adɛ da ɛnjaakii, taa ngahi ma buroodita, pooshi bariya vii rɛgwa nga adɛnɛ ka taa wu, maɗaamɛ ka limanyinɛ daanɛtii."

⁵ Yeesu a tsakɛ banɛ ka tii, ɛŋki ci, "Ma nyi *Uuzɛnɛ nga ɛnda, Slanda uusɛra nga ɛpisɛkɛ nɛ nyi."

ɛndɛ mantɛ ciinɛ

(Mat. 12.9-14; Mar. 3.1-6)

⁶ Makɛ mbu'ya ɛndɛ'i uusɛra nga ɛpisɛka, kɛ dɛmɛgɛrɛ Yeesu aasɛkɛ *kuvɛ dɛ'wa. Wata ca ndzanɛ dzɛgunɛ wabɛnɛ nga ɛntanɗɛ ka ɛnja. Ma dava, tɔ'i ɛndɛ ɗii ciizɛmanɛkii mantɛkii.

⁷ Davɛ nɛ maliminɛ da Farisanyinɛ ɛsɛ. Tɔya alɛ sɛ nga idɛpaanɛ ashi Yeesu, kaa tɔya kɛrɛ tɛ ci aakɛŋwacii gɛŋwanɛ. Wata tɔya kanɛtsaa ka ci ginɛ, kaa tɔya nee mbu'u ka mbɛɗɛpaanɛ nɛ ci dɛ ɛndɛtɛ uusɛra nga ɛpisɛka.

⁸ Asee, kɛ shii Yeesu sɛtɛ agi hanɗalatii patɛ. Wata ɛŋki ci ka ɛndɛ mantɛ ciita, "Maɗɛtɛ, kɛŋaanɛ." Maɗɛnɛ nɛ ɛndɛtɛ, ca kɛŋaanɛ.

⁹ ɛŋki Yeesu ka maliminɛ da Farisanyinɛ, "Wiinɛ sɛndɛ cii kya moo lɛgwanɛ koonɛ: iitɛ sanɛ vii bariya gaamɛ kaamɛ rɛgwa nga ɗana? Nga ɗa nga'ɛnɛ uusɛra nga ɛpisɛkɛ saanii, anii nga ɗa bwaya bwayaana? Nga mbɛɗɛpaanɛ dɛ ɛndɛ saanii, anii nga zamaginɛ dɛ ca?"

¹⁰ Wata Yeesu a tsaamɛgi aagitii patɛ, ɛŋki ci ka ɛndɛ mantɛ ciita, "Tɛɗapaa ciinɛku." Ca tɛɗapaa ciinɛkii. Wata kɛ ɛnɛgɛrɛ ciinɛ nga ɛndɛtɛ makɛ nga ŋukɛ.

¹¹ Makɛ ɗii ha'ɛ, wata sɛkɛtii a bɛɛzɛgi ka shaŋɛ. Tɔya ndzanɛ wabɛnɛ agyanɛ makɛ sɛtɛ mbeenɛtii ka ɗanɛ dɛ Yeesu.

Tadɛ *lyawarɛnɛ nga Yeesu pu'u aji bɛra'i

(Mat. 10.1-4; Mar. 3.13-19)

¹² Ma ka ɛndɛ'i uusɛra, kɛ ma'i Yeesu, kɛ ngirɛ ci aanɛ giŋwɛ ka ɗa dɛ'wa. Ca ba'agi hɛmɛ ka ɗa dɛ'wa.

¹³ Makɛ puki ha, ca 'waa'watɛ lyawarɛnaakii aabiikii. Ca tagi harakii ahadatii pu'u aji bɛra'i. Kɛ 'wii ci tɛ tii dɛ maslɛkɛ ɛnja.

¹⁴ Ma nɛ tɔya: Simoonɛ, ɛtɛ ikɛ ci ka ci ɛndɛ'i lɛmɛ Piita, Andɛrawɛsɛ ndzɛkɛŋuci Simoonɛ, Yakubu, Yoohana, Filibusɛ, Barɛtalamawusɛ,

¹⁵ Mata, Tooma, Yakubu uuzɛnɛ nga Halɛfa, Simoonɛ ɛndɛ moo dimwaanɛ ka hanyinaakii,

¹⁶ Yahuda uuzɛnɛ nga Yakubu ba'ɛ Yahuda Isɛkariyootɛ. Ma uudɛpaa ba'a, ci vii tɛ Yeesu aacii bwaya ɛnja.

Mbɛɗɛpaanɛ nga Yeesu dɛ ɛnji bwaneɛ da waazanaakii ka ɛnja

(Mat. 4.23-25)

¹⁷ Ma daba'ɛkii, Yeesu a jimagerɛ da lyawarɛnaakii anɛ giŋuta, ca kɛŋaanɛ a babara ka hatɛ ɗii lyawarɛnaakii bɛzɛkii. Ma davɛ ɛsa, tɔ'i ɗanɗkana. Kɛ shi tii daga dɛ Urusaliima da i asɛkɛ hara vɛranyinɛ anɛ hanyinɛ nga Yahudiya patɛ, da hara vɛranyinɛ ama maɗuunɛ uunɛva, waatoo vɛranɛ nga Tiira da nga Sidoonɛ.

¹⁸ Ma shi ɛnjitsɛ ha'a, ka fa sɛtɛ ci Yeesu a dzɛgunɛ da ka upaa jamɛnɛ nga shishinɛtii. Kɛ mbɛɗɛpaa Yeesu dɛ tii patɛ da i ɛnji ginaaji.

¹⁹ Makə dīi ci agi shiginə nə baawəda dashikii ka mbədfəpaaginə də tii patə, patənə nga ənja, kə aali tii rəgwa nga dəba'ətənə tə ci.

Barəkaanə da ngəra'wa

(Mat. 5.1-12)

²⁰ Wata Yeesu a tsaaməgi aagi lyawarənaakii, əŋki ci:

“Tə'i barəkaanə ashuunə tyalakinə, acii ma unə, koonə də nwanjuunə nga Əntanfə.

²¹ Tə'i barəkaanə ashuunə, unə ənə ka madəfənə ənshinə, acii kadə nuuna əburə gyadə.

Tə'i barəkaanə ashuunə, unə ənə da kiinə a gyuunə ənshinə, acii kadə nuuna də maŋushinə.

²² Tə'i barəkaanə ashuunə mada əbuyi ənji koonə, ənjə a laakə tuunə, ənjə a dzaana tuunə, ənjə a əbipaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə Uuzənə nga ənda.

²³ Damə maŋushinə mada kə upaa uushi tuunə ha'ə makə ətsa, kamə kyalaliinə nga moodasəka, acii tə'i maduunə shikwa goonə kidə dagyə; acii ha'ə makə ətsə nji dzədzəshi'inə nga ənjitsə a əbwa ka anabiinə nga njukə.

²⁴ “Amma, agi ngəra'wə nuunə, unə ənji gəna, acii kə agyuunə nwanjuunə goonə kə uugi.

²⁵ Agi ngəra'wə nuunə, unə ənə maburəkii gyadə ənshinə, acii kadə nə madəfənə a kutsa tuunə.

Agi ngəra'wə nuunə, unə ənə ka maŋushinə ənshinə, acii kadə nuuna ndzaanə makə ənji nga wa, ka ndzaanə nuunə da kiinə a gyuunə.

²⁶ Agi ngəra'wə nuunə, mada kə kuyirii ənji patə tuunə, acii ha'ə makə ətsə nji dzədzəshi'inə nga ənjitsə a kuyirii tə anabiitə nja jaarakə.”

Uudənə tə ənji daawaanə

(Mat. 5.38-48; 7.12a)

²⁷ “Ma unə ənə ca fa tə nyi, wanyinə ka ba koonə, uudəmə tə ənjitə ca ka koonə daawaanə, una də nga'əənə ka ənji ushanə tuunə.

²⁸ Kədiimə barəkaanə acii Əntanfə ka ənjitə ca mburəzə tuunə; una də də'wa ka putə nga ənjitə ca cibee koonə.

²⁹ Mada kə tsagi əndə ka hə meeciinə ka hwahwaaməku, zhi'wee ka ci ka əndə'i hwahwaamə əsə. Mada kə gutsətə əndə baləwaaku, unee ka ci kaa ca ngərə kəjeerənaaku əsə.

³⁰ Taa wu kədii uushi aciiku, vii ka ci səkii. Mada kə gutsətə əndə uushaaku, ga ha ənə ka ləgwa ka ci səkii ma'ə.

³¹ Danəkii ha'ə əsə, dəmə ka ənji ndilə ndilə makə sətə mwayi unə ənjə a də koonə.

³² “Mada wata tə ənjitə ca uudə tuunə uudənuunə, paa unə ka upaa njuuni shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi dənə nə tii ha'ə makə ətsa.

³³ Mada wata ka ənjitə ca də koonə nga'əənə dənuunə nga'əənə, paa unə ka upaa njuuni shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi dənə nə tii ha'ə makə ətsa.

³⁴ Mada ma nuunə ka vii dəmənə, wata ka ənjitə shii unə oo'i, kadə ənəvəginə nə tii koonə əsə, paa unə ka upaa njuuni shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi dənə nə tii dəmənə ka ma'waslyakə ənji makə tii, kaa təya ənəvəgi ka tii makə ətəkii.

³⁵ Aciikii bii nyi koonə, uudəmə tə ənji daawaanə goonə. Damə ka tii nga'əənə. Mada kə vii unə dəmənə ka ənja, goona ka nuunə davə ma'ə. Mada kə dīi unə ha'ə,

6:19 6.19 Mat. 9.20. **6:20 6.20-49** Mat. 5-7. **6:20 6.20** Yak. 2.5. **6:21 6.21** Səniinə 7.16-17; Irim. 31.25; Jab. 126.5; Isaa. 61.3. **6:22 6.22** Mat. 5.11; Yooh. 16.2; Slənə 5.41; 1 Piita 4.14. **6:23 6.23** Mat. 5.12. **6:24 6.24** Mat. 19.23-24; Yak. 5.1. **6:25 6.25** 1 Koor. 4.8. **6:26 6.26** Yak. 4.4; Irim. 5.31. **6:29 6.29** Rooma 12.17; 1 Koor. 6.7.

ka upaanə nuunə maduunə shikwa. Ka ndzaanə nuunə ka manjeevənə nga Əntanfə Əndə məghərəvənə ka shaŋə. Acii ma ca, nga'ə nə ci ka ənjitə pooshi ka ɗa yawa da ka ma'waslyakə ənja. *

³⁶ Nəhəmə təgunuunə nga ənji makə sətə ci Dəsənuunə a nəhə təgunuunə goonə.”

Dzəgunənə agyanə lagi gəŋwanə agyanə hara ənja
(Mat. 7.1-5)

³⁷ “Goonə lagi gəŋwanə agyanə hara ənja. Ma Əntanfə əsa, paa ci na lagi gəŋwanə agyanuunə. Goonə vii ka ənji ma'inə. Ma Əntanfə əsa, paa ci na vii koonə ma'inə. Tifyaginə tə ənjitə ca ɗa koonə bwaya bwayaanə. Ma Əntanfə əsa, ka tifyaginə nə ci tuunə.

³⁸ Ndiimə uushi ka hara ənja. Ka ndiinə nə Əntanfə koonə noonə əsə. Də ŋunyi kəŋwə nə Əntanfə a gəla koonə aasəkə mbuurənyinə goonə. Ma kəŋukəya, ka natənə nə ci, ca gaŋgəzətə, ca zhizhivətə nga'ə, ca haaja aa panə. Acii də kəŋutə gəliigyuunə ka ənji nə Əntanfə a gəlagi koonə noonə əsə.”

³⁹ Yeesu a ɗa ka tii misaali əsə, əŋki ci, “Pooshi muurəfə ka mbee ka ɓaarii rəgwa ka əndə'i muurəfə makə ci. Maa kə dii ha'ə, ka kwaalagərənə nə tii aasəkə gu'wə kyakya'ə.

⁴⁰ Pooshi lawarə ka paleenə ka maləmaakii də məghərəvənə. Amma taa ŋgutə əndə uugi dzəgunə uushi'inə, ka ndzaanə nə ci makə nga maləmaakii.

⁴¹ “Ka mi saŋə cii kwa tsaamə uundzə kada agi ndzəkəŋu, ha bwasee ka rintə agiku naakwa?

⁴² Iitə saŋə mbeenəku ka banə ka ndzəkəŋu oo'i, “Taku, kaa nya ŋgərəgi ka hə kada agiku', yoo, paa hə ka nee ka rintə agiku naakwa? Hə əndə kərənə ka Əntanfə də bəra'i! Ma ɗanəkwa, ŋgərəgi rintətsə agiku zəku'i. Ma daba'əkii, ka neenə nə hə tahu tahu bahə ha ŋgiragi uundzə kada agi ndzəkəŋu.”

Ənfwə da pawaaakii
(Mat. 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ “Pooshi poo nga mandikə ndikə ənfwə ka ndzaanə ŋgərəkiki. Pooshi poo nga maŋgərəkiki ənfwə ka ndzaanə ndikə ndikə əsə.

⁴⁴ Acii taa ŋgutə ənfwə patə, ka pookii shiinə ənja. Pooshi ənji ka slirəɓa pawə nga uudəvə a ənfwə dəhə uuda. Pooshi ənji ka slirəɓa pawə nga papawə a ənfwə məkəalənə əsə.

⁴⁵ Ma ŋunyi ənda, ŋunyikii ndzaanə slənaakii, accii ŋunyikii nə ədzəməkii. Ma bwaya əndə əsə, bwayakii ndzaanə slənaakii, accii bwayakii nə ədzəməkii. Acii sətə a ədzəmə əndə cii kəya nyagi.”

Misaali də ənji ghənə yi bəra'i
(Mat. 7.24-27)

⁴⁶ “Ka mi saŋə nuunə ka 'wanə tə nyi Slandanə, Slandana, amma paa unə agi ɗa sətə cii kya ba koonə?

⁴⁷ Takumə, a ɓaarii nyi koonə ndzaanə nga əndətə ca shi aabiiki, ca fa wabənaaki, ca nə'utə əsə.

⁴⁸ Kə ndzaa ci makə əndətə ghənyi yaakii. Kə tələgi ci gu'wə kurəŋə, ca mbukə baŋgwə anə pasla. Kə ŋgyaara gəərə, kə shi ma'inə, kə naanə ka yikii. Amma, makə dii ci dəŋə dəŋə nə yita, magugudəmə.

⁴⁹ Amma, ma əndətə ca fa wabənaaki, paa ci nə'utə, kə ndzaa ci makə əndətə ghənyi yaakii, wata ca ndzaŋə kanə agyanə hanyinə yadə tələgi gu'wə ka mbukənə.

* **6:35 6.35** vii dəmənə yadə kanə nə davə: Leew. 25.35-36. **6:37 6.37** Mat. 6.14-15; Mar. 11.25-26. **6:38 6.38** Mar. 4.24. **6:39 6.39** Mat. 15.14. **6:40 6.40** Mat. 10.24-25. **6:46 6.46-49** Mat. 7.21. **6:46 6.46** Mal. 1.6.

Makə ɲɣyaara gəərə, ma'inə a naanə ka yikii. Wata ghəbə kə uulagi yaakii, kə rarə'igi dza'ə."

7

Mbədəpaanə ɲga Yeesu də mava ɲga gawə ɲga soojiinə (Mat. 8.5-13)

¹ Makə uudəpaa Yeesu baabagi wabəətsə patə ka ənja, ca madə, ca palə aasəkə vəranə ɲga Kafarənahumə.

² Ma dava, tə'i əndə'i gawə ɲga soojiinə ɲga ha də Rooma. Tə'i mavaakii uu'i ci dərəva. Gwakə də ma də ma nə ci.

³ Makə fii gawə ɲga soojiinə slənə ɲga Yeesu, wata ca sləkee ka hara *gayinə ɲga Yahudiinə aabiikii ka banə ka ci, a shi ci ka mbədəpaanə ka ci də mavataakii.

⁴ Madənə nə tii, palənə nə tii aabii Yeesu. Makə mbu'i tii, təya puutə tə ci, əŋki tii ka ci, "Tuutəta'ə! Kə mbu'i əndətsə bahə ha tsakə tə ci.

⁵ Acii kə uu'i ci tə slikərənə gaamə ɲgaanɲa'ə. Ci ghənyi keenə *kuvə də'wa əsə."

⁶ Wata Yeesu a madə, ca dzə da tii.

Ma ətsə Yeesu kədəhə ka mbu'unə, wata gawə ɲga soojiitə a sləkee ka guviinəkii aabiikii kaa təya shi ka banə ka ci oo'i, "Slandana, ga ha zaarəgi naaku na, acii mambu'umə nyi bahə dzənaaku aa haki aasii.

⁷ Ci dīi paa nyi gi nyi saaki aabiiku. Amma bagi wabənə rəɲwə, kə shii nyi, ka mbədənə nə mavaaki.

⁸ Ma bii nyi ha'a, acii nyi maa, tə'i gayinə akəɲwaciiki, tə'i soojiitə cii kya dā ka tii gawuunə əsə. Ka mbeenə nə nyi ka banə ka əndə'i əndə: 'Duu aa hatə!' wata ca palə. Nya ba ka əndə'i əndə əsə: 'Shiwa!' ca shi. Nya ba ka mavaaki: 'Slənuu sətə ha'ə!' ca slənətə ha'ə."

⁹ Makə fii Yeesu wabəətsa, kə dīi ka ci ka sə ɲga hurəshishinə nə haala ɲga gawə ɲga soojiita. Ca zhi'wagi aabii dabaalatə abiikii, əŋki ci ka tii, "Wanyinə ca ba koonə: taa ahada ənji *Isərayiila maa, paa nyi sha lapaa əndətə gi'i tə nyi makə ɲga əndətsa."

¹⁰ Makə ənya ənjitə sləkee gawə ɲga soojiitə aasii, ma lapaa təya, kə mbə'i mavata.

Ənyapaaginə ɲga Yeesu də əpinə ama uuzənə ɲga mooryafinə

¹¹ Pii ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca dzə aasəkə vəraatə dīi ləməkii Nayinə. Kə gi lyawarənaakii da bəzə dabaala atsakii əsə.

¹² Mbu'unaakii kədəhə da mayi ɲga vəranə, wata təya guɲugərə da ənji təya kərə wə aa gu'wə. Ma əndətə əŋki, ci nə uuzənəkii rəɲwə acii məci. Ma məci əsa, kə əntəgi ɲgurii. Ənji vəraatə laɲə dzatə də nə abii miita.

¹³ Makə nee Yeesu Slandanə ka ki, ca nəhə təgunuunətə. Əŋki ci ka ki, "Ga ha tuu."

¹⁴ Wata ca əntsahətə, ca təbətə kararaata. Ənji kərə wutə a kəɲaanə. Əŋki Yeesu ka wuta, "Dagwana, wanyinə ka banə ka hə: madətə!"

¹⁵ Wata bərəkutə wutə a madətə, ca ndzaanə dasə, ca ndzaɲə wabənə. Wata əŋki Yeesu ka məci, "Wiinə uuzənaaku."

¹⁶ Makə dīi ha'ə, wata ɲgwalənə a kəsəgi tə ənjitə patə ka shanə. Təya dūunətə tə əntanfə, təya ba, "Kə shigi maduunə *anabi agyaamə. Kə shi əntanfə ka tsakə tə ənjaakii." *

¹⁷ Ma wabəətsə bii ənji agyanə Yeesu, kə dəlagi agyanə hanyinə ɲga Yahudiya patə, dəɲə aagyanə hanyinə ətə dīi tii naahə ribə.

Wabənə ɲga Yeesu agyanə Yoohana (Mat. 11.2-19)

7:1 7.1 Mat. 7.28. 7:12 7.12 1 Meem. 17.17. 7:15 7.15 1 Meem. 17.22-23. * 7:16 7.16 1.68; 19.44; anabi: Mat. 16.14; 21.11,46; 26.68; Mar. 6.15; 8.28; 14.65; Luka 7.39; 9.8,19; 22.64; 24.19; Yooh. 4.19; 6.14; 7.40; 9.17.

18 Kə dzəgunəgi lyawarənə nga Yoohana ka ci uushi'iitə dfaadfi patə. Wata ca 'wa ənji bəra'i ahadatii,

19 ca sləkee ka tii aabii Yeesu Slandanə ka ləgwanə ka ci oo'i, "Hə nə əndətə na shi nii, anii a gəreenə əndə'i əndə pama?"

20 Makə mbu'i lyawariitə bəra'i aabii Yeesu, təya ba ka ci, "Yoohana əndə dfa bapətisəma sləkee keenə aabiiku ka ləgwanə ka hə: Hə nə əndətə na shi nii, anii a gəreenə əndə'i əndə pama?"

21 Ma saa'ikii ha'a, kə mbədfəpaa Yeesu də ənji bwanea bəzəkii. Kə luupaa ci ənji acii ginaaji. Kə wunəgi ci ginə nga muurəfinə laŋə əsə.

22 Wata ca jikəvə ka lyawariitə sləkee Yoohana aabiikii, əŋki ci, "Ənəmə, una dzə ka banə ka Yoohana sənə cuuna nee da sənə cuuna fa. Waatoo, agi wuunənə nə ginə nga muurəfinə, agi wiinə nə mahurəməsə ənja; ənji uyikuzəna əsə, agi mbədfənə nə tii. Agi wuunənə nə liminə nga kadəguləminə, agi madeenə nə ənji ka maməətə ənja, agi waazanə nə ənji Njunyi Habara ka maaghiinə əsə.

23 Tə'i barəkaanə ashi əndətə pooshi na unee ka nə'unə tə nyi."

24 Makə pyalə lyawarənə nga Yoohana satii, wata Yeesu a ndzanə wabənə ka dabaala agyanə Yoohana, əŋki ci, "Ya saa'itə gyuunə aabii Yoohana aagi bilina, mi sanə mwayi unə neena? Kuzənə ətə ca ba'agi agi mədfə kwa?"

25 Aa mi gyuunə ka caamanə da? Ka caama əndətə ngii dagwa kəjeerənə kwa? Ma ənji waha ətə ca kaala njunyi kəjeerənə ha'a, asii ga meeminə nə tii.

26 Bamə ka nyi, mi gyuunə ka caamanə kwa? *Anabi gyuunə ka caamanə kwa? Ha'ə tanyi, sətə palee ka anabi gyuunə ka caamanə.

27 Acii ci nə əndətə wabi malaaba ləkaləkatə agyanəkii. Ma bii Əntanfə: 'Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki, kaa ca ta ka hə kəŋwanə,

ca hadatəgi ka hə də rəgwa taabu'u nii kwa dzə.' "

28 Yeesu a tsakə banə, əŋki ci, "Wanyinə ca ba koonə: Ma Yoohana, pooshi ənji sha pwayi əndə ganə a duuniya ətə palee ka ci. Amma ma əndətə palee də uundzuundzuunə agi *ŋwanjuunə nga Əntanfə, kə palee ci ka Yoohana."

29 Makə fii dabaala da *ənji luu tsəkə tə wabəətsə wabi Yeesu, kə dəlii tii də Əntanfə makə dfi ci kə liwə tii yibə bapətisəma acii Yoohana.

30 Amma ma *Farisanyinə da maliminə, kə kaaree tii ka luu hiima nga Əntanfə. Ci dfi pooshi tii liwə yibə bapətisəma acii Yoohana.

31 Əŋki Yeesu əsə, "Də mi sanə mbərə mbərətəginəki də ənji nga zamanana? Tə wu sanə pusha təya?"

32 Kə ndzaa tii makə manjeevənə təya buurə asəkə luuma, təya 'waa'wa hara manjeevənə makə tii, təya ba, 'Kə əgiinə koonə uudfaləma, pooshi unə ujə. Kə kii inə koonə wanyanə nga wa, amma, matuumuunə.'

33 Ma bii nyi ha'a, acii makə shi Yoohana əndə dfa bapətisəma, kə dfi ci suumaya, paa ci sii ma'i inaba. Makə nee unə ha'ə, əŋkyuunə, 'Əndə gu'wə nə ci'.

34 Amma makə shi nyi naaki, nyi *Uuzənə nga ənda, agi adənə nə nyi zəma, nya sa ma'i inaba. Yoo, əŋkyuunə əsə, 'Tsaaməmə tə əndətsa, bwanjara nə ci, masa ma'i inabi, guva nga ənji luu tsəka da hara ma'waslyakə ənji nə ci!'

35 Patə da ha'ə, ma ənjitə liwə hiima nga Əntanfə, agi baariinə nə tii tantanyinəkii."

Dzənə nga Yeesu aa ha əndə'i əndə Farisa

36 Tə'i əndə'i əndə Farisa 'wii tə Yeesu aa hakii aasii ka zəma. Yeesu a dzə aa ha əndəta, ca ndzaanə ka zəma.

³⁷ Asee, tə'i ma'waslyakə minə davə də vərə. Makə fii ki oo'i, ga Farisatə asii nə Yeesu ka zəma, kya ɲgərə əbwə† urədyə,

³⁸ kya kira, kya gwanjaanə atsa səfə Yeesu daba'akii, kya tuu. Wata əjanə nə kiinatə aaba'a səfə Yeesu. Kya ɲgərə, kya taadəgi də shiŋkinə ɲga nətə, kya paatə səfəkii, kya buləvə urədyə aa dəvə.

³⁹ Ma Farisatə 'wii tə Yeesu aa hakii aasii, makə nee ci ha'ə, əŋki ci də səkəkii, "Maci anabi nə əndətsə tanyi, kadfa kə shii ci taa wu nə miitsə ca dəba'ə tə ci; taa mi nə ki əsə, ka shiinə nə ci; waatoo, ma'waslyakə əndə nə ki."

⁴⁰ Wata Yeesu a ba ka Farisata, "Simoonə, tə'i nyi da sə ɲga banə ka hə." Əŋki Simoonə ka ci, "Wabuu dīi, Maləma."

⁴¹ Əŋki Yeesu ka ci, "Tə'i əndə nyi'u tə ənji bəra'i dəmənə. Ca nə'u tə əndənə *hwaslə gya'ə tufə. Ca nə'u tə əndə'i əndənə əsə hwaslə tufə pu'unə.

⁴² Makə pooshi taa wu mbee ka ki'i dəməətə agitii, wata əndətə a bwasee ka tii ka dəməəta. Ya ətsa, ɲgutə agi ənjitsə bəra'i palee də uudənə tə ca?"

⁴³ Əŋki Simoonə, "Ma nee nyi naaki, əndətə dīi dəmənə ɲgaanğa'ə atsakii palee də uudənə tə ci." Əŋki Yeesu ka ci, "Goonğaaku."

⁴⁴ Wata ca zə'ugi aabii miita, əŋki ci ka Simoonə, "Kə nee hə ka miitsətsə nii? Kə gimagərə nyi aa haku aasii, amma pooshi hə bii oo'i, wa ənjə a əgəcii ma'inə ka nyi, ənjə a yibəgi ka nyi də səfəki. Amma, ma miitsa, kə yibəgi ki ka nyi səfəki də kiinatə, kya taadəgi də shiŋkinə ɲga nətə.

⁴⁵ Ma ha, paa hə nəhəpaa tə nyi ɲga'ə. Amma, ma kya, makə gimagərə nyi aa haku aasii, paa ki bwasee ka paatə səfəki.

⁴⁶ Ma ha, pooshi hə əji ka nyi maareə aanəki. Amma, ma kya, kə əji ki ka nyi urədyə aaba'a səfəki.

⁴⁷ Aciikii ka banə nə nyi ka hə əsə: ma mađuunə uudəətsə ɲgiragi miitsa, kə baarii oo'i, kə upaa ki tifyaginə ɲga 'waslyakəətə dfaadii ki patə. Amma, ma əndətə tifyagi əntanfə ka ci 'waslyakəənaakii gi'u, gi'u nə uudənaakii əsə."

⁴⁸ Wata əŋki Yeesu ka miita, "Kə upaa hə tifyaginə ɲga 'waslyakəənaaku."

⁴⁹ Ma ənjitə cii kəya zəmə da tii, kə bii tii də səkətii, "Wu da nə əndənə ca tifyagi 'waslyakəənə əsa?"

⁵⁰ Amma əŋki Yeesu ka miita, "Kə upaa hə luupaanə putə ɲga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə."

8

Ənjitə nja nə'u tə Yeesu

¹ Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca dzə ka vərə ka vərə, ca dzə də waaza ɲunyi Habara agyanə *ɲwanjuunə ɲga əntanfə. Kə nyi'u lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tə ci.

² Kə nyi'u hara makinə tə ci əsə ətə mbədəpaagi ci də tii acii ginaaji da bwanea. Waatoo, Mariyaama Magədalina ətə lyakagi Yeesu ginaajiinə mədəfə ashitə,

³ Yawana, minə ɲga Kuza. Ma ɲgurii, ci nə kadala ɲga yi ɲga ɲwanjwə *Hirudusə. Suzana da hara makinə bəzəkii. Ma tii pata, kə cakə tii tə i Yeesu də gənətii.

Misaali də əndə giirə slikerənə

(Mat. 13.1-9; Mar. 4.1-9)

⁴ Ma saa'ikii, kə ma'ya ənji asəkə vəranyinə patə, təya shi aabii Yeesu. Makə dzii dafaala də na, wata Yeesu a ndzanjə wabənə ka tii də dfa misaali, əŋki ci:

† **7:37 7.37** Ma əbutsa, əndə'i faara ətə dīi ləməkii 'aləbasəta' ci ənjə a hudəkəgi. **7:37 7.37-38** Mat. 26.6-7; Mar. 14.3. **7:39 7.39** 7.16. **7:42 7.42** Mat. 18.27. **7:44 7.44** 'Wat. 18.4; 1 Tim. 5.10. **7:46 7.46** Jab. 23.5. **7:48 7.48** 5.20; Mat. 9.2; Mar. 2.5. **7:50 7.50** Mat. 9.22. **8:2 8.2-3** 23.49,55-56; 24.1-10; Mat. 27.55-56,61; 28.1,8-10; Mar. 15.40-41,47; 16.1,8.

⁵ “Tə'i əndə gi aasəkə rə ka giirə slikərənə. Ma ca giirə, hara slikərənə a kwaala ahada rəgwa, ənjə a wiigi'i anəkii. Əginyinə əsa, təya shi, təya dəmətə.

⁶ Hariinəkii əsə a kwaala ama pasla, ca givagi, ca huurəgi, makə pooshi marəbə hanyinə.

⁷ Harii slikərənə əsə, təya kwaala aagi dəha. Gərənə nə tii kyakya'ə da dəha. Dəhəkii a pa'aanə ka səkəŋwa.

⁸ Ma harakii, kə kwaalii tii anə ŋunyi hanyinə. Təya dəvə, təya gərə, təya əji hi'wa. Taa ŋgutə patə, kə vii ci ŋunyi cifanə gya'a gya'a.” Makə uudəpaa Yeesu wabəətsa, wata ca wazəgi də ŋgeerənə, əŋki ci, “Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa.”

Ka mi də misaali?

(Mat. 13.10-17; Mar. 4.10-12)

⁹ Ma daba'əkii *lyawarənə ŋga Yeesu a ləgwa ka ci, əŋki tii, “Mi mwayi misaalitə baariina?”

¹⁰ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma unə kamə, koonə vii Əntaŋfə rəgwa ŋga shii ma'umbee uushi'inə ŋga ŋwanjuunaakii. Amma, ma hara ənja, see də misaali fanətii; kaa təya tsaamə, amma paa tii ka neenə; kaa təya kapaa liminətii, amma paa tii ka paaratəginə.”

Dzəgunətənə ŋga Yeesu tə misaali ŋga əndə giirə slikərənə

(Mat. 13.18-23; Mar. 4.13-20)

¹¹ “Wiinə səndə mwayi misaalitə baariinə: ma slikərəətsa, kə ndzaa ci makə wabənə ŋga Əntaŋfə.

¹² Ma slikərəətə kwaalii ahada rəgwa, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə. Wata *Seetanə a shi, ca dəməgi wabəətə a ədzəmətii, acii ga təya vii gooŋga ka Əntaŋfə kaa təya upaa luupaanə.

¹³ Ma slikərəətə kwaalii ama pasla əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə, təya luu də moodasəka. Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii. Ci dīi paa tii ka ta'avənə agi nə'unə. Mada kə upaa ŋgəra'wə tə tii, təya bwasee.

¹⁴ Ma slikərəətə kwaalii aagi dəha, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə. Amma ma agi ndzaanatii, ka kavənə nə tii natii nə ka buurə uushi'inə kama kama, təya suuna gəna, təya alə sətə ca kadeesəkə ka tii. Pooshi ŋunyi uushi ci təya mbee ka datənə.

¹⁵ Ma slikərəətə kwaalii anə ŋunyi hanyinə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə, təya kəsəpaa təŋə təŋə də ədzəmə rəŋwə, təya ndzaanə də sə'watənə, təya dfa ŋunyi uushi ətə ca nafa.”

Misaali ŋga garəkuwa

(Mar. 4.21-25)

¹⁶ “Pooshi əndə ca kavə gunə aasəkə garəkuwa ka umbətənə də dəva taa ka kapaanə atsa ədərə əsə. Amma ka kapaanə nə ənji garəkuwa ka madzəgamə ha, ka ənjitə ca dəəmə aa kumu a nee ka ha camə.

¹⁷ Taa mi patə dīi ma'umbeekii kadə na shigi aa babara. Ma sətə pooshi ənji shii, kadə nə ənjə a shii, kadə na shigi aa babara əsə.

¹⁸ “Damə haŋkala agyanə fanə goonə! Acii ma əndətə da kudəpəshinə ŋga paaratə də sətə cii kəya fa, ka ci tsakənə ənji paaratəginə. Amma ma əndətə pooshi kavə nəkii davə, taa ətə gi'u agi hiimaakii maa, ka luuginə nə ənji.”

I məci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii

(Mat. 12.46-50; Mar. 3.31-35)

¹⁹ Ma daba'əkii, kə shi i mæci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii kaa tɔya nee ka ci. Amma kə təkuree tii ka mbu'unə aabiikii, pooshi rəgwa acii dabaala.

²⁰ Wata ənjə a ba ka Yeesu, “Watiitsə i muu tii da ndzəkəŋushi'inəku agyə, kə mwayi tii neenə ka hə.”

²¹ Amma wata əŋki Yeesu ka tii, “Ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntanfə, tɔya slənətə sətə bii ci, tii nə yaayi da ndzəkəŋushi'inəki.”

Dədəkənə ŋga mandalə məda

(Mat. 8.23-27; Mar. 4.35-41)

²² Ma ka əndə'i uusəra, kə ndərəvə Yeesu da lyawarənaakii aasəkə kumbawalə. Əŋki ci ka tii, “Tanəgyaamə aa tanəgi uunəva.” Tɔya mādə, tɔya palə.

²³ Ma tɔya dzə də tanənə də kumbawalə, Yeesu a tsəfə ŋunyinaakii. Wata mandalə mədə a ndzanə kyanə anə uunəva. Ma tɔya nee, nanə nə ma'inə aasəkə kumbawala kaa tɔya za.

²⁴ Wata tɔya əntsahətə aabii Yeesu, tɔya madəe ka ci, əŋki tii ka ci: “Daada, Daada, wanaamə ka zanə.” Yeesu a vədfəhə, ca la ŋguruunə ka mədə da ka ma'iitə ca mbudə aadəgyə aadəgyə. Wata shakətə tɔya ənəgi, tɔya dədəkə kyakya'ə.

²⁵ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Pooshi ma'ə vii goonəga goonə kuna?” Amma, ma tɔya, kə ŋgwələgi tii. Kə dʒii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə əsə. Tɔya laagwashi ahadatii, “Wu sanə nə əndənə? Taa mədə da ma'inə maa, agi wabənə nə ci ka tii, tɔya fa tə ci.”

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də əndə ginaaja

(Mat. 8.28-34; Mar. 5.1-20)

²⁶ Makə tanəgi Yeesu da lyawarənaakii aa tanəgi uunəvə ŋga Galili, waatoo aanə hanyinə ŋga ənji Gyarəgasinə,

²⁷ jimagərənəakii asəkə kumbawala, wata tɔya guŋəgərə da əndə'i əndə vərənəkii da ginaajinə ashikii. Kə uugi baanə lanə makə tikə ci da kəjeerənə əsə. Paa ci ka ndzaanə asii. Amma ahada gu'u ənji nə ndzaanaakii.

²⁸ Neenaakii ka Yeesu, wata ca ka vurənə, ca shi, ca kulagi akəŋwaciikii, ca ŋgərəe ka uurakii, əŋki ci, “Yeesu Uuzənə ŋga Əntanfə Əndə məghərəvənə, mi cii kwa alə ashiki kwa? Tuutəta'ə! Ga ha cibə də nyi.”

²⁹ Ma bii ci ha'a, acii kə bii Yeesu ka ginaajitə kaa ca dzəgi. Ma ginaajikəya, kə ŋji kəya kəəsə tə əndəkii ŋgaanəga'ə. Acii ha'ə, mapə'əkii ŋji əndətə a ndzaanə da i mahyakahyaka'ə aciikii da asədfəkii. Amma, patə da ha'ə ca dzə də bwaatəginə. Ginaajikii a kagi tə ci aagi bilinə.

³⁰ Wata Yeesu a ləgwa ka ci, əŋki ci, “Iitə nə ləməkwa?” Əŋki ci, “Ma ləməkya, Bəzəkii.” Ma bii ci ha'a, acii bəzəkii nə ginaajinyiitə dzii də nə ashikii.

³¹ Wata ginaajinyiitə a dza ciinə ka Yeesu, acii ga ca bii ka tii dzənə aasəkə makurəŋə gu'u ŋga zanə.

³² Ma dava, tə'i gəranə ŋga dagəliinə ca alə zəmatii ashi d'angəra. Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu kaa ca vii ka tii rəgwa ŋga dzəgərənə aashi dagəliita. Wata Yeesu a vii ka tii rəgwakii.

³³ Tɔya shigi ashi əndətə, tɔya dzə, tɔya dzəgərə aashi dagəliita. Wata dagəliitə a hwayagərə, tɔya kwaalagərə aagi uunəva, tɔya zagi davə patə.

³⁴ Makə nee magəriinə ŋga dagəliitə ka sətə dʒii, tɔya huyipaa, tɔya kərə makii aasəkə vərənə da aanə hanyinəkii patə.

³⁵ Makə fii ənjita, wata tɔya shigi ka tsaamə sətə dʒii. Tɔya mbu'yagərə aabii Yeesu, tɔya lapaa əndətə dzəgi ginaajinyiitə ashikii dasə a panə abiikii. Da i kəjeerənə ashikii nə ci, kə ənya hanjkalakii. Wata tɔya ŋgwələgi.

³⁶ Ma ənjitə nee də ginətii makə sətə mbə'i əndə ginaajita, kə jigunyi tii ka ənjitə shi daba'a.

³⁷ Wata ənjiniiitə anə hanyinə nga Gyarəgasinə patə a ba ka Yeesu, wa ca dzəgi ka tii anə hanyinatii, acii kə ngwali tii ka shanjə. Wata Yeesu a ndərə kumbawalə ka palənə saakii.

³⁸ Wata əndətə dzəgi ginaajitə ashikii a kədii acii Yeesu kaa ca dzə atsakii. Amma pooshi Yeesu luuvə ka ci, əŋki ci ka ca,

³⁹ “Ənuu saaku aasii. Duu dzəgunəgi ka ənji sətə dīi Əntanjə ka putaaku.” Palənə nə əndəta, ca dzə də baaba ka ənji patə asəkə vəranə sətə dīi Yeesu ka putaakii.

*Uuzənə nga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə nga Yeesu
(Mat. 9.18-26; Mar. 5.21-43)*

⁴⁰ Ənyanə nga Yeesu, kə liwə ənji tə ci ngaanğa'ə, acii agi gəranə tə ci nji tii patə.

⁴¹ Tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Jayirusə. Ma ca, gawə nə ci asəkə *kuvə də'wa davə də vərə. Kə shi ci aabii Yeesu, ca gərə'waanə atsaə sədəkii, ca dza ka ci ciinə kaa ca dzə aa hakii aasii.

⁴² Acii tə'i uuzənaakii rəŋwə, uncitə minəkii. Kə dīi fəzatə taa pu'u aji bəra'i. Pooshi labadatə, də ma də ma ha'ə nə ki.

Ma Yeesu a dzə aa ha əndəta, kə tsəkuyi ənji ngaanğa'ə anəkii. Pooshi rəgwa nga zə'uginaakii acii ənja.

⁴³ Tə'i əndə'i minə agi ənjita, cibee bwanea ka ki fəzə pu'u aji bəra'i. Uushi'inə nja da tə ki. Kə zamagi ki də gənətə patə ka ənji kuzhikinə, amma pooshi əndə mbee ka mbədəpaanə də ki.

⁴⁴ Wata kya əntsahətə aabii Yeesu da ba'akii, kya təbətə kəjeerənaakii. Pii wata kə dzəgi bwaneatə ashitə.

⁴⁵ Əŋki Yeesu, “Wu daa uree ka nya?” Əŋki patənə nga ənji ka ci, əntaa tii. Əŋki Piita ka ci, “Daadə, lanə nə ənji abiiku, pooshi ha nga zə'uginə.”

⁴⁶ Əŋki Yeesu, “Amma tə'i əndə uree ka nyi, acii kə fii nyi tə'i baawəda shigi ashiki.”

⁴⁷ Makə nee miitə kə puki ba'atə, wata kya shi. Shishinətə a dzə də udzənə acii ngwalənə. Kya gərə'waanə akəŋwacii Yeesu, kya ndzanə dzəgunənə ka ci akəŋwacii ənji patə taa ka mi uree ki ka ci, i makə sətə upaa ki mbədənə pii əsə.

⁴⁸ Wata əŋki Yeesu ka ki, “Uuzənaakya, kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə.”

⁴⁹ Daga Yeesu ma'ə ma'uudəpaamə wabənə ha'ə, kə mbu'ya əndə yi nga Jayirusə. Əŋki əndətə ka Jayirusə, “Kə uudee uuzətə ka na. Ga ha ənvutə tə maləmə ma'ə.”

⁵⁰ Amma, makə fii Yeesu ha'ə, wata əŋki ci ka Jayirusə, “Ga ha ngwalə. Vii goonğa ka Əntanjə, ka mbədənə nə uuzənaaku.”

⁵¹ Makə mbu'i Yeesu aa ha Jayirusə, makapaamə ci rəgwa taa ka wu ka dəməgərənə atsakii madaamə ka i Piita, da Yoohana, da Yakubu da ka i dīi uuzətə da məci.

⁵² Ənji patə davə asii, ka tuunə, təya ngəərə ma. Wata əŋki Yeesu ka ənji, “Goona tuu. Ma uuzətsa, əntaa əntənə əŋki ki, amma njunyinə cifə ki.”

⁵³ Wata təya njuşəgi tə ci acii kə shii tii, kə əŋki uuzətə tanyi.

⁵⁴ Amma wata Yeesu a kəsətə tə uuzətə ka ciinə, ca ba ka ki də ngeerənə, “Əndzəgəna, madətə!”

⁵⁵ Wata kə ənyatə əpinə ama uuzətə. Kya madətə pii. Wata əŋki Yeesu, wa ənjə a vii ka ki zəma.

⁵⁶ Ma sətə, kə dīi ka sə nga hurəshishinə ka i dīi da məci uuzətə ka shanjə. Amma Yeesu a ba ka tii, ga təya bapaa sətə dīi taa ka wu.

9

*Slækeenə nga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aji bəra'i**(Mat. 10.5-15; Mar. 6.7-13)*

¹ Yoo, kə dzatəgi Yeesu də lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, ca vii ka tii baawəda da rəgwa nga lyaakaginə də ginaajiinə patə, təya mbədəpaə də ənji bwanea.

² Wata ca slækee ka tii, kaa təya dzə də waazanə agyanə nwanjuunə nga Əntanfə, təya mbədəpaə də ənja.

³ Ma ətsə kaa təya palə, əŋki ci ka tii, "Goonə nğərə taa mi ka dzəginə, taa zala, taa mbuura, taa zəma, taa kwafə əsə. Taa wu agyuunə, ga ca dzə da kəjeerənyinə bəra'i.

⁴ Maa kə gyuunə aasəkə əndə'i vəranə, ndzaamə ga ənjitə liwə tuunə ahatii asii, dənjə ka saa'itə nuunə madə gatə.

⁵ Ma vəraatə maluumə ənji tuunə dava, shigimə sə goonə davə. Gwa'agimə bərəbərə nga vəraatsə asəduunə, unə dzə sə goonə. Ci na baarii ka tii oo'i, madamə tii nga'ə."

⁶ Wata madənə nə tii, təya palə, təya dəəmə aasəkə vəranyinə kama kama, təya waaza Njuni Habara, təya mbədəpaə də ənji bwanea taa da patə.

*Gwazəginə nga hanjala nga *Hirudusə**(Mat. 14.1-12; Mar. 6.14-29)*

⁷ Makə fii Hirudusə, nwanjwə anə hanyinə nga Galili, sətə daadii patə, wata kə gwazəgi hanjalaakii. Acii agi banə nə hara ənji, "Kə ma'i Yoohana agi maməətə ənja."

⁸ Hara ənjə a ba, "Anabi *Iliya jigagi." Ma hara ənji əsa, təya ba, "Əndə'i əndə agi anabiinə nga nəkə madətə agi maməətə ənja."

⁹ Amma kə bii Hirudusə, "Ya makə kə shi nya lagi nə nga Yoohana, wu da nə əndətsə cii kya fa, ənjə a mbudə mada uushi'inaakii ha'a?" Wata Hirudusə a ndzanə aalənə tə Yeesu kaa ca nee ka ci.

*Adəvənə nga Yeesu ka ənji dəbu'u tufə**(Mat. 14.13-21; Mar. 6.30-44; Yooh. 6.1-14)*

¹⁰ Ma ənjitə slækee Yeesu ka tii ka waazanə, kə ənya tii aabiikii, təya ba ka ci sətə daadii tii patə. Wata Yeesu a 'wagi tə tii daanətii, təya əntsaħəgi dzadə da ənja, aadəbii vəranə nga Batəsayida.

¹¹ Asee, kə fii dabaala. Wata təya ndzanə nə'unə tə ci aa dəvə. Yeesu a luu tə tii. Ca wabə ka tii agyanə nwanjuunə nga Əntanfə. Ma ənjitə ca moo mbədəpaanə də tii əsə, kə mbədəpaə ci də tii.

¹² Ma ətsə uusəra kədəhə ka kulanə, wata lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a əntsaħətə aabii Yeesu, təya ba ka ci, "Bawə ka ənjitsə, wa təya palə aasəkə vəranyinə da i aasəkə makədəhə kədəhə giwanyiitə a makwakwa, kaa təya upaa zəmə da ha nga baanə davə. Acii ma gana, agi bilinə naamə."

¹³ Amma əŋki Yeesu ka tii, "Unə nə vii ka tii zəma." Əŋki tii ka ca: "Pooshi zəmə acii inə bahə viinə ka tii. Wata buroodi tufə da hərəfinə bəra'i nəndə acii inə. Madamə inə kə gi ka ira zəmə, pooshi ka mbu'unə ka patənətii."

¹⁴ Ma bii tii ha'ə, acii nguyirənə daanətii maa, ka danə nə tii bahə dəbu'u tufə. Wata əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, "Kaaləmə kuregənyinə. Ndzaneemə ka ənja. Taa ka ngutə kurəga, wa ənji bahə tufə pu'unə a ndzaanə."

¹⁵ Wata təya ndzaneə ka ənjitə patə.

¹⁶ Yeesu a ngərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madee ka ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii kaa təya təkəpaa ka dafaala.

¹⁷ Ənji patə a zəmə, təya əburə. Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəkətə tə ətə mbədaanə, dəvə pu'u aji bəra'i.

Banə nga Piita, Yeesu nə *Aləmasiihu

Wabənə nga Yeesu agyanə əntənaakii
(*Mat. 16.13-21; Mar. 8.27-31*)

¹⁸ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dā də'wa daanəkii. Abiikii nə lyawarənaakii əsə. Yeesu a ləgwa ka tii, əŋki ci, "Wu sanə nə nyi ci ənjə a ba?"

¹⁹ Əŋki tii ka ci, "Ma nə hara ənji ka bana, hə nə Yoohana əndə dā bapətisəma. Ma hara ənji əsə, agi banə nə tii, anabi *Iliya nə hə. Hara ənji əsə, agi banə nə tii, əndə'i əndə agi anabiinə nga ŋukə madətə agi maməətə ənja."

²⁰ Əŋki Yeesu, "Ya unə noona, wu nə nyi cuuna ba?" Piita a jikəvə, əŋki ci, "Hə nə Matafəkii daci Əntanfə."

²¹ Wata Yeesu a dā ka tii bariya, əŋki ci, "Goona bapaa sətə taa ka wu shaŋə."

²² Ma daba'əkii ca wabə agyanə naakii nə, əŋki ci ka tii, "Tyasə ma *Uuzənə nga ənda, see a sa ci cibənyinə laŋə. Kadə nə gayinə da madiigərə limanyinə da maliminə a kaaree ka ci, ənjə a bələgi tə ci. Ma ka makkənə nga uusəra, ka madənə nə ci agi maməətə ənja."

Nə'unə tə Yeesu
(*Mat. 16.24-28; Mar. 8.34-9.1*)

²³ Wata əŋki Yeesu ka ənji patə, "Taa wu patə ca moo nə'unə tə nyi, tyasə see a kaaree ci ka naakii nə, ca ngərə ənfwə nga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi uusəra patə.

²⁴ Tada wu patə ca dā gazhi'waanə nga gərətə əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma, taa wu patə ətee ka əpinaakii putə nga nə'unə tə nyi, ci na luupaa əpinaakii.

²⁵ Mi sanə nə bwatya nga upaa patənə nga uushi'inə asəkə *duuniya, amma əndə ətee ka əpinaakəya? Pooshi bwatyakii.

²⁶ Aci madfa kə dī ayinə tə əndə ka wabənə agyanəki da agyanə wabənaaki, ma nyi Uuzənə nga ənda, kadə nə ayinə a dā tə nyi ka wabənə agyanə əndəta uusəratə nii kya shi da i məghərəvənə geenə da Daadə da nga malaaba malaa'ikanyinə.

²⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə: tə'i hara ənji ahadaamə na nee də ginətii, tii ma'ə maməətəmə, ka ŋwanjuunə nga Əntanfə."

Məghərəvənə nga Yeesu
(*Mat. 17.1-8; Mar. 9.2-8*)

²⁸ Makə bii Yeesu wabətsə ha'ə, ma daba'a baanə taa tighəsə, kə ŋgərə ci tə i Piita, da Yoohana da Yakubu, təya ndərə aanə giŋwə kaa ca dā də'wa.

²⁹ Ma ca dā də'wa, wata kə zə'ugi kəŋwaciinəkii, kə uudagi kəjeerənaakii talə talə, agi bərənə əsə.

³⁰ Ndza'a gi'u ha'ə, wata watiitə ənji bəra'i, təya wabəshi da Yeesu. Waatoo i Muusa da *Iliya.

³¹ Kə jigagi tii da məghərəvənə. Təya wabə agyanə aniya nga mbu'utəgi də slənaakii, waatoo əntənaakii də Urusaliima.

9:17 9.17 2 Meem. 4.43-44. 9:18 9.18 5.16. 9:19 9.19 9.7-8; Luka 1.17; 7.16. 9:20 9.20 Mat. 16.16; Luka 22.67. 9:21 9.21 9.36. 9:22 9.22 9.43-45; 17.25; 18.31-34; 24.6-7. 9:23 9.23-24 14.27; 17.33; Mat. 10.38-39; Yooh. 12.25-26; 1 Piita 2.21. 9:26 9.26 12.9; Mat. 10.33; 2 Tim. 1.8; 2.12. 9:27 9.27 Mat. 16.28. 9:28 9.28-29 5.16. 9:29 9.29-36 2 Piita 1.16-18. 9:31 9.31 9.22; 13.33.

³² Asee, kə kwaalagi i Piita da ənjitə abiikii ca'ə ca'ə ka ɲunyinə. Makə vədəhətə tii, wata təya nee ka məghərəvənə ɲga Yeesu da ənjitə bəra'i abiikii.

³³ Makə ɲji ənjitə bəra'i a dā rəgwa ɲga təkəginə da Yeesu, əɲki Piita ka ci, “Daada, ɲga'ə dɪi makə ganə ɲiinə. Taku keena ratə koonə tsakabanyinə makkə: naaku rəɲwə, ɲga Muusa rəɲwə, ɲga Iliya rəɲwə.” Asee, mashiimə Piita ginə ɲga sətə bii ci ka Yeesu.

³⁴ Ci ma'ə ka banə ha'a, wata kə shi məzhidəkwyaminə, kə zadəgi tə tii. Kə ɲgwaləgi lyawarənaakii, makə zadəgi məzhidəkwyamiitə tə tii.

³⁵ Wata əndə a wabya dāgi məzhidəkwyaminə, əɲki ci, “Waatsə matadə Uuzənaaki. Famə tə ci.”

³⁶ Uudənə ɲga wabəətsə ha'ə, wata maneemə lyawarənaakii ka əndə'i əndə ma'ə madaamə tə Yeesu daanəkii.

Ma ka tsaakəya, pooshi lyawarənaakii bapaa sətə nee tii taa ka wu.

Mbədəpaanə ɲga Yeesu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci
(Mat. 17.14-18; Mar. 9.14-27)

³⁷ Pukətə hakii, makə jimagərə Yeesu da lyawarənaakii a ginwə, bəzə ənjə a shi ka guuɲunə da ci a rəgwa.

³⁸ Wata əndə a shigi əgi dābaala, ca madəe ka uuraakii, əɲki ci: “Maləma, tuutəta'ə! Tsaamuu uuzənaaki, ci nə cikii, marəɲwa.

³⁹ Əgi kəəsənə nə ginaaji tə ci. Gi'u ta'avənəkii ca ka vurənə, əgi ghərəvənə nə ginaajikii tə ci də ɲgwaɲgwa'ənə, wata əbwyənə nə cikufinə a makii. Ma dzəginə nə ginaajikii kamə, də dzawuunə.

⁴⁰ Kə dzii nyi ciinə ka lyawarənaaku kaa təya lyaakagi ginaajikii, amma kə təkuree tii.”

⁴¹ Wata Yeesu a ba, “Ya'əmə, unə əɲji ɲga zamanana, pooshi unə gi'i tə Əntəɲfə, bwaya əɲja. Ca'ə guci nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kirawə ka nyi uuzənaakukii dɪi!”

⁴² Ma uuzəətə a shi, wata ginaajitə a sləbəgi tə ci aa panə, ca dəgə tə ci də ɲgwaɲgwa'ənə. Wata Yeesu a la ɲguruunə ka ginaajita. Ca mbədəpaa də uuzəəta, ca ənəpaagi də ci ka dɪi.

⁴³ Ma ənjitə davə patə, kə dɪi ka tii ka sə ɲga hurəshishinə nə dɪuunuunə ɲga Əntəɲfə.

Ənənə ɲga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii
(Mat. 17.22-23; Mar. 9.30-32)

Ma patənə ɲga ənjə a tsaamə dagwa dagwaanə ɲga sətə slənyi Yeesu patə, Yeesu a ba ka lyawarənaakii, əɲki ci,

⁴⁴ “Kapaamə liminuunə ɲga'ə koonə fa sənə cii kya ba koonə: ka vəginə nə əɲji tə Uuzənə ɲga əndə aacii əɲja.”

⁴⁵ Amma, ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də wabəətsa. Kə ndzaanə ka tii ma'umbeekii, acii ga təya fii. Kə ɲgwaləgi tii əsə ka ləgwanə ka ci agyanəkii.

Wu sanə palee də gawuuna?
(Mat. 18.1-5; Mar. 9.33-37)

⁴⁶ Kə hwadəgi mabizhinə ahada lyawarənə ɲga Yeesu, təya laagwashi ahadatii kaa təya shii taa wu palee də gawuunə ahadatii.

⁴⁷ Amma, ma Yeesu, makə shii ci hiima ɲga nətii ha'ə, wata ca ɲgərə uuzənə, ca kəɲee ka ci abiikii,

⁴⁸ ɛŋki ci ka tii, “Taa wu liwə uuzənə, mada putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ɛtsa. Ma ɛndətə liwə tə nyi, tə ɛndətə sləkee ka nyi liwə ci ɛtsa. Acii taa wu palee də daraanə ahadoonə patə, ci nə ɛndə ɛtə palee də gawuunə.”

Ma ɛndətə makaareemə koonə, noonə nə ci
(Mar. 9.38-40)

⁴⁹ Wata Yoohana a jikəvə ka Yeesu, ɛŋki ci, “Daada, kə nee inə ka ɛndə ca lyaakagi ginaajinyinə də ləməku. Amma makə nee inə, paa ci ka magunjuura deenə, kə tɛŋapaa inə tə ci.”

⁵⁰ Wata ɛŋki Yeesu ka ci, “Goona tɛŋapaa tə ci. Acii ma ɛndətə makaareemə koonə, noonə nə ci.”

Kaareenə ŋga ɛnji *Samarīya ka Yeesu

⁵¹ Makə uugi uusəra ŋga ndərənə ŋga Yeesu aadəgyə mbishanə, kə ɛfatə ci aniya saakii ŋga dzənə aa Urusaliima.

⁵² Wata ca sləkee ka ɛnji zəku'i. Təya palə, təya dzəgərə aasəkə ɛndə'i vərənə anə hanyinə ŋga Samariya ka hada ka ci də ha ŋga ndzaanə davə.

⁵³ Amma, maluuvəmə ɛnji vərənəkii ka ci, acii kə shii tii oo'i, aa Urusaliima cii kəya moo dzənə.

⁵⁴ Makə fii lyawarənaakii ha'ə, wata ɛŋki i Yakubu da Yoohana ka ci, “Slandana, kə mwayi hə keena ba, wa gunə a jima kaa ca zamagi də tii kwa?”

⁵⁵ Amma wata Yeesu a zə'ugi aadəbii tii, ca wazə ka tii.

⁵⁶ Ma daba'əkii, təya palə ka ɛndə'i vərənə.

ɛnji banə oo'i, ka nə'unə nə tii tə Yeesu
(Mat. 8.19-22)

⁵⁷ Ma təya dzə a rəgwa, wata ɛndə'i ɛndə a ba ka Yeesu, ɛŋki ci, “Taa aama gi hə patə, ka nə'unə nə nyi tə hə.”

⁵⁸ Yeesu a ba ka ci, “Ma gwahyanə, tə'i gu'unyinatii. Ha'ə nə ɛginyinə ɛsə, tə'i kuvənyinatii. Amma, ma nyi, Uuzənə ŋga ɛnda, pooshi haaki bahə ŋga kapaa tanjalaki davə.”

⁵⁹ ɛŋki Yeesu ka ɛndə'i ɛndə ɛsə, “Nə'uu tə nyi.” Amma ɛŋki ɛndəta, “Slandana, taku kaa nya dzə ka ŋgəɛfəgi tə daadə zəku'i.”

⁶⁰ Yeesu a ba ka ci, “Wa maməətə ɛnjə a ŋgəɛɛfə maməətə ɛnjatii. Amma, ma ha, duu ka waazanə ka ɛnji agyanə ŋwanjuunə ŋga ɛntanɛfə.”

⁶¹ ɛŋki ɛndə'i ɛndə ka Yeesu ɛsə, “Slandana, ka nə'unə nə nyi tə hə, amma kapaa ka nyi rəgwa zəku'i kaa nya dzə ka banə ka ɛnji geenə, a ta'avə tii.”

⁶² ɛŋki Yeesu ka ci naakii, “Taa ŋgutə ɛndə ca uuzə, ca dzə də tsaamənə aaba'əkii, pooshi uushi cii kəya bələpaa. Makə ɛtsə ha'ə nə ɛndə slənənə ka ŋwanjuunə ŋga ɛntanɛfə ɛsə, mada kə caamə ci aaba'a, pooshi uushi cii kəya ɛpaa.”

10

Sləkeenə ŋga Yeesu ka ɛnji məɛɛfə pu'unə aji bəra'i

¹ Ma daba'əkii, kə ta'i Yeesu Slandanə hara ɛnji məɛɛfə pu'unə aji bəra'i. Kə sləkee ci ka tii ɛnji bəra'i bəra'i zəku'i aasəkə vəranyinə patə i ka patənə ŋga hatə cii kəya ba dzənə də naakii na.

² Ma ɛtsə kaa təya palə, ɛŋki ci ka tii, “Lanə nə slənə cifanə, amma gi'u nə ɛnji slənəkii. Acii ha'ə, ɛmə də'wa ka Slanda ra, kaa ca tsakə sləkeenə ka ɛnji slənə, təya shi ka slənə cifanə.

³ Palēmē! Ma nē nyi ka slēkeenē koonē, makē sētē ci uuji bagiinē a dzəgərə aagi furətsoofanyinē.

⁴ Goona ngərəənē kwaba, taa mbuura. Goona ngərəənē əndə'i bībinē əsə. Ma una dzə, goona səkəpaanē ka nəhəshinē a rəgwa.

⁵ Yitə dəməgəruunē aa dəvə patə, bamə zəku'i: 'Wa Əntanfə a kira ndzaanə jamə aa hanə aasii.'

⁶ Madə tə'i əndə bahə upaa ndzaanə jamə gatə asii, ka upaanə nē ci də nəhəpaanə goonə tē ci. Madə pooshi, wa jamənə goonə a ənə koonə sə goonə.

⁷ Madə kə liwə tii tuunə, ndzaamə gatə asii. Adəmə, samə sətə nē ənjə a vii koonə davə. Acii ma əndə sləna, kə dəbee ənjə a ki'i ka ci zaarənaakii. Goona dəmə ka yi ka ya.

⁸ Vəraatə dəməgəruunə aa dəvə patə, madə kə liwə ənji tuunə davə, adəmə sətə nē ənjə a vii koonə.

⁹ Mbəədəpaamə də ənji bwanea. Bamə ka ənji oo'i: 'Kədəhə nē Əntanfə ka də nwanjuunaakii ahadoonə.'

¹⁰ Amma, vərəatə dəməgəruunə aa dəvə patə, madə maluumə ənji tuunə davə, shigimə davə. Dəmə ka hatə ci ənjə a ndzaanə dzubə, una ba ka ənja:

¹¹ 'Taa bərəbərə n̄ga vərənə goonə ənə ndərəvə aa sədiinə, waniinə ca gwa'aanə koonə sə goonə. Amma shiitəmə oo'i, kədəhə nē Əntanfə ka də nwanjuunaakii ahadoonə.' "

¹² Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Wanyinə ca ba koonə: ma uusəra n̄ga də gəŋwana, kadə nē gəŋwanə n̄ga ənji vərənəkii a palee ka n̄ga ənji *Sadooma də iza'unə."

*Wazənə n̄ga Yeesu ka vərənyitə maviimə goon̄ga ka ci
(Mat. 11.20-24)*

¹³ "Kə d̄ii anuunə, ənji Koorazinə! Kə d̄ii anuunə, ənji Batəsayida! Acii maci ma sə n̄ga hurəshishiitə d̄aad̄ii asəkə vərənyit̄sə goonə, də Tiira da də Sidoonə d̄ii, kadə kə n̄gaan̄gii tii d̄əgəjinyinə, t̄əya ndzaanə agi əntəd̄aka ka baariinə oo'i, kə baa tii ka Əntanfə.

¹⁴ Ci d̄ii, ma uusəra n̄ga də gəŋwana, kadə paleenə nē gəŋwanə goonə ka n̄ga ənji Tiira da n̄ga ənji Sidoonə də iza'unə.

¹⁵ Ya unə, ənji Kafarənahumə, ma nuunə ka banə saŋa, kadə ndərənə nuunə aadəgyə kwa? Pooshi unə ka ndərənə. Aagi gutə sun̄wə kəgərə nē ənji tuunə!"

¹⁶ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii əsə, "Ma əndətə fii tuuna, tē nyi fii ci. Ma əndətə kaaree koonə əsa, ka nyi kaaree ci. Ma əndətə kaaree ka nya, ka Əntanfə ətə slēkee ka nyi kaaree ci."

Ənyanə n̄ga ənjitə mədəfə pu'unə aji bəra'i

¹⁷ Ma daba'ə palənə n̄ga ənjitə mədəfə pu'unə aji bəra'i ka ha n̄ga də waaza, kə ənya tii də mood̄asəkə ka shaŋə, əŋki tii ka Yeesu, "Slandaniina, taa ginaajinyinə maa, madə kə wabiinə ka tii də ləməku, kə fii tii tiinə."

¹⁸ Wata əŋki ci ka tii, "Kə nee nyi ka *Seetanə ca kulya dadagyə makə pyapidənə n̄ga vəna.

¹⁹ Wiitsa, kə vii nyi koonə baawəda n̄ga wiigi'inə agyanə rəhunə da məgan̄gana i baawəda agyanə dabaranyinə n̄ga Seetanə patə. Pooshi uushi bwayakii na upaa tuunə.

10:4 10.4 22.35; 2 Meem. 4.29. **10:5** 10.5-6 2.14. **10:7** 10.7 1 Tim. 5.18; 1 Koor. 9.6-14. **10:9** 10.9-11 11.2.
10:11 10.11 Slənə 13.51; 18.6. **10:12** 10.12 Mat. 10.15. **10:13** 10.13-14 Isaa. 23.1-16. **10:15** 10.15 Isaa.
14.13,15. **10:16** 10.16 9.48; Mat. 18.5; Mar. 9.37; Yooh. 13.20. **10:17** 10.17 9.10; Mar. 6.30. **10:18** 10.18
Yooh. 12.31; Səniinə 12.9. **10:19** 10.19 Jab. 91.13.

²⁰ Amma goona dā moodasəkə acii makə fii ginaajinyinə tuunə. Gəfə kə dīi unə moodasəkə acii makə dīi ləmuunə manaahəkii dagyə.”

Da maɲushinə ŋga Yeesu
(*Mat. 11.25-27; 13.16-17*)

²¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, kə uudagi səkə ŋga Yeesu aashi Malaaba Ma'yanə ka shaŋə. Wata əŋki ci, “Ya'ə Daada, Slandanə ŋga dadagya da ŋga duuniya, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma sətə hiwee hə acii ənjitə shii uushi'inə da ənji hiima, kə baarəgi hə ka ənji saakii. Ha'ə dīi, Daadə, acii ha'ə makə ətsə kafeesəkə ka hə.”

²² Wata əŋki ci ka ənja, “Patənə ŋga uushi'inə, aaciiki ba'avə Daadə. Pooshi ənji shii taa wu nə nyi mad'aamə Daadə. Pooshi ənji shii taa wu nə Daadə əsə mad'aamə nyi da ənjitə ta'i nyi kaa nya baariigi ka tii tə ci.”

²³ Ma daba'əkii, Yeesu a zə'ugi aadəbii lyawarənaakii, əŋki ci ka tii daanətii, “Tə'i barəkaanə ashuunə acii agi neenə nuunə ka sətə ca daada.”

²⁴ Acii wanyinə ca ba koonə: laŋə nə anabiinə da meeminə mwayi ka shaŋə kaa təya nee ka sənə cuuna nee, amma maneemə tii. Kə mwayi tii fanə tə sənə cuuna fa, amma mafamə tii əsə.”

Misaali də ŋunyi aginə ŋga əndə *Samariya

²⁵ Wata əndə'i maləmə a madətə, ca gwanə ka laagwa uushi'inə ama Yeesu kaa ca shii kəsənə tə ci agi wabənaakii, əŋki ci ka ci, “Ya ənə Maləma, mi dəbēe d'anəki kaa nya upaa əpinə ətə pooshi ka uudəna?”

²⁶ Əŋki Yeesu ka ci, “Mi saŋə bii bariya ŋga Əntaŋfwa? Mi cii kəya moo bana?”

²⁷ Wata əndətə a ba ka Yeesu, “Uuduu tə Əntaŋfə Slandanəku də ədzəmə rəŋwə, də patənə ŋga əpinaaku, də patənə ŋga ŋgeerənaaku, də patənə ŋga han'kalaaku. Uuduu tə əndətə abiiku əsə makə sətə cii kwa uudə naaku na.”

²⁸ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Awa! gooŋgaaku. Maa agi danə nə hə ha'ə, ka upaanə nə hə əpinə.”

²⁹ Amma, ma maləməta, kə mwayi ci baariinə oo'i, əndə gooŋga nə ci. Wata ca ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, “I wu saŋə nə ənjitə abiikya?”

³⁰ Əŋki Yeesu ka ci, “Fatə, tə'i əndə'i əndə sha ma'i də Urusaliima kaa ca dzə aa Yarikoo. Ma ca dzə, wata kə kulavə ci aasəkə maaba. Təya ŋgwaafəgi kəjeerənyinə ashikii, təya fəsləgi tə ci, dara əpinə mbidfee tii a makii. Wata təya palə satii.

³¹ Asee, tə'i əndə'i *limanə ca dzənaakii. Makə lapaa ci tə əndətə gujabə, wata ca wusləgi aadə taŋgala rəgwa, ca pitəgi saakii.

³² Ha'ə əsə wata əndə'i əndə agi slikərənə ŋga *Leewi a shinaakii. Makə lapaa ci tə əndətə əsə, wata ca wusləgi aa taŋgala rəgwa, ca pitəgi saakii.

³³ Amma tə'i əndə'i əndə Samariya ca dzə naakii oogə da gatə da rəgwa. Wata ca lapaa tə ci. Makə nee ci ka əndətə gujabə, kə nyihə ci təgunuunaakii. *

³⁴ Ca əntsahətə aabiikii. Ca ŋgərə maarə da ma'i inabi, ca həəjivə ka ci ka uyiginə, ca fuudətə ka ci uyigiita. Ca ndərəvə də ci aa ba'a vaməndaakii, ca kərəgi tə ci aa kuvə mu'uminə, ca hadatəgi də ci davə.

³⁵ Pukətə hakii, ca ŋgiragi *hwaslə bəra'i, ca vii ka slanda kuvəta, ca ba ka ci: ‘A nəhətə hə ka nyi əndəna. Madə kə ziigi hə də uushi palee ka əna, maa kə ənya nyi, ka shinə nə nyi ka ki'inə ka hə saaku.’ ”

³⁶ Wata əŋki Yeesu ka maləməta, “Ya ha, ya agi ənjinyiitə makka, wu nə əndə ŋga əndətə kullii ənji maabətə aagyanəkəya?”

10:20 10.20 Shig. 32.32; Fil. 4.3; Səniinə 3.5. **10:21 10.21** 4.18; Mat. 11.25. **10:22 10.22** Mat. 11.27. **10:24 10.24** 1 Piita 1.10-12. **10:25 10.25** 18.18; Mat. 19.16; Mar. 10.17. **10:27 10.27** Mat. 22.37,39. **10:28 10.28** Leew. 18.5; Rooma 10.5; Gal. 3.12; Yooh. 13.17. * **10:33 10.33** Samariya: Mat. 10.5; Luka 9.52; 17.11,16; Yooh. 4.9,39-40; Slənə 1.8; 8.1,5,14-17,25; 9.31.

³⁷ Wata ɛŋki malɛmɛtɛ ka Yeesu, “ɔndɔtɛ dɛi ka ci ŋga'ɛnɛ.” ɔŋki Yeesu ka ci, “Yoo, kɛ fii hɛ. Duu dɛ dʌnɛ ha'ɛ makɛ ɛtsa.”

Luunɛ ŋga i Marɛta da Mariyaama tɛ Yeesu

³⁸ Ma Yeesu da lyawarɛnaakii a dzɛ, wata tɛya mbu'u aasɛkɛ ɛndɔ'i vɛranɛ. Ma dɛva, tɛ'i ɛndɔ'i minɛ ɛtɛ dɛi lɛmɛtɛ Marɛta. Kɛ liwɛ ki tɛ ci aa hatɛ aasii.

³⁹ Tɛ'i cikɛŋuci ɛsɛ ɛtɛ dɛi lɛmɛtɛ Mariyaama. Ma kya, kɛ gi ki, kya ndzaanɛ dasɛ a panɛ atsa sɛdɛ Yeesu Slandana, ka fa sɛtɛ cii kɛya dzɛgunɛ ka ɛnja.

⁴⁰ Ma Marɛta natɛ ɛsa, wata kɛ ŋgɛrɛgi slɛnɛ ŋga makinɛ hanƙalatɛ dɛ ŋgwaanƙwa'ɛnɛ. Wata kya shi aabii Yeesu, ɛŋki ki ka ci, “Ya ɛnɛ Slandana, ŋga'ɛ ka hɛ makɛ bwasee cikɛŋunɛki ka nyi, nyi daanɛki, ka paka'anɛ da slɛnɛ nii? Bawɛ ka ki, wa kya shi ka tsakɛnɛ tɛ nyi dɛi.”

⁴¹ Wata ɛŋki Yeesu Slandanɛ ka ki, “Hɛ Marɛta, kɛ ɛnvutɛ hɛ naaku nɛ dɛ uushi'inɛ lanɛ.

⁴² Amma uushi rɛŋwɛ saakii nɛndɛ madɛbɛkii. Mariyaama tagi ŋunyi uushɛ ɛtɛ pooshi ɛnji ka mbeenɛ ka gutsɛginɛ aciitɛ shanɛ.”

11

*Dzɛgunɛnɛ ŋga Yeesu ka lyawarɛnaakii agyanɛ dʌ dɛ'wa
(Mat. 6.9-13; 7.7-11)*

¹ Ma ka ɛndɔ'i uusɛra, Yeesu a dʌ dɛ'wa ka ɛndɔ'i ha. Makɛ uudɛpaa ci, wata ɛndɔ'i ɛndɛ agi lyawarɛnaakii a lɛgwa ka ci, “Slandaniina, dzɛgunɛtɛ keenɛ dʌ dɛ'wa makɛ sɛtɛ jigunyi Yoohana ka lyawarɛnaakii.”

² Wata ɛŋki Yeesu ka tii, “Ma una dʌ dɛ'wa, ma banuuna: *
“Ya'ɛ Dɛsɛniina, dʌwɛ ka taa wu patɛ a dɛla dɛ lɛmɛku.

Dawɛ ŋwanjuunaaku taa da patɛ.

³ Duu dɛ ndii keenɛ zɛmɛ ŋga adɛnɛ uusɛra patɛ.

⁴ Tifyagi keenɛ 'waslyakɛnɛnɛ geenɛ, makɛ sɛtɛ ciina tyaafagi ka ɛnji patɛ ɛtɛ ca dʌadʌ keenɛ 'waslyakɛnɛnɛ.

Ga ha kapaa tiinɛ ka rɛgwa pu'unɛ.’ ”

⁵ Ca tsakɛ banɛ ka tii, ɛŋki ci, “Yaci tɛ'i ɛndɔ'i ɛndɛ agyuunɛ da guvakii. Kɛ ma'i ci, kɛ gi ci aa hakii ahada vɛdʌ, ca ba ka ci: ‘Guvakya, ndii ka nyi zɛma.

⁶ Acii tɛ'i ɛndɔ'i guvaki wuslyagɛrɛ aa haki ɛndzɛ'i. Oogɛ nɛ ci ka dzɛnɛ. Pooshi taa mi aciiki ŋga viinɛ ka ci ɛsɛ.’

⁷ Yaci kɛ jika guvakii ɛtɛ ka ci da kumu, ɛŋki ci, ‘Hɛrɛpaa tɛ nyi kɛdʌ'ɛ! Kɛ uugi nyi pa'ɛgi makuva, kɛ uugiinɛ baanɛ da manjeevɛnaaki. Paa nyi ka mbeenɛ ka madɛtɛnɛ kaa nya vii ka hɛ zɛma.’

⁸ Iitɛ na dʌ? Wiinɛ sɛndɛ cii kya ba koonɛ: Ma ɛndɛta, paa ci madɛtɛ ka vii ka guvakii sɛtɛ kɛdii ci aciikii putɛ ŋga guvanatii, amma putɛ ŋga yiirɛ ŋunyiinɛ agikii ma'i ci ka viinɛ ka ci sɛtɛ dɛbɛɛ ka ci patɛ.

⁹ “Ma nya, wanyinɛ ca ba koonɛ ɛsɛ: ma dʌnuuna, kɛdiimɛ, ka viinɛ nɛ ɛnji koonɛ sɛtɛ kɛdii unɛ. Alɛmɛ, ka upaanɛ nuunɛ sɛtɛ alyuunɛ. Dzamɛ makuva, ka wunɛginɛ nɛ ɛnji koonɛ makuva.

¹⁰ Acii taa wu patɛ kɛdii, ka viinɛ nɛ ɛntanƙfɛ ka ci. Taa wu patɛ ali ɛsɛ, ka upaanɛ nɛ ci sɛkii. Ka wunɛginɛ nɛ ɛnji ka ɛndɛtɛ dzii makuvɛ ɛsɛ.

¹¹ Ŋgutɛ dɛnɛ sanɛ ahadoonɛ ca ŋgɛrɛ rɛhunɛ, ca vii ka uuzɛnaakii madʌ lɛguyi ci hɛrɛfina?

¹² Anii ka ŋgɛrɛnɛ nɛ ci mɛganƙanɛ, ca vii ka ci madʌ lɛguyi ci alina? Pooshi.

¹³ Taa unə mənġerəkikinyinə maa, kə shii unə vii ŋunyi uushi'inə ka manjeevənə goonə; sakwa Dəsənuunə ətə dagyə dīi, ka sləkeenə nə ci ka Malaaba Ma'yanə ka ənjitə ca kədii aciikii əsə!”

Bərapaanə ŋga ənji tə slənə ŋga Malaaba Ma'yanə
(Mat. 12.22-30; Mar. 3.20-27)

¹⁴ Ma ka əndə'i uusəra, kə lyaakagi Yeesu ginaaja ashi ənda. Ma ginaajikəya, agi kəsəginə nə ci gana a ma əndəkii, pa ca mbee ka wabənə. Makə dzəgi ginaajita, wata masəganatə a ndzanə wabənə. Ənjitə ŋji dava, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə.

¹⁵ Amma əŋki hara ənja, “Də baawəda ŋga *Byaləzabulə, ŋwanjwə ŋga ginaajinyinə, nə ci ka lyaakagi ginaajinyinə.”

¹⁶ Ma hara ənji əsa, kə mwayi tii fa bwaya wabənə a ma Yeesu. Təya ba ka ci, a da ci ka tii sə ŋga hurəshishinə kaa təya shii oo'i, də baawəda ŋga Əntanjə nə ci ka lyaakagi ginaajinyinə.

¹⁷ Amma, ma Yeesu, kə shii ci hiimatii. Wata əŋki ci ka tii, “Taa ŋgutə ŋwanjuunə təkəgi bəra'i putə ŋga mabizhinə, ka əntənə nə ŋwanjuunəkii. Yikii əsa, ka d'aginə ka uufinə.

¹⁸ Wanuunə ka banə oo'i, də baawəda ŋga Byaləzabulə nə nyi ka lyaakagi ginaajinyinə. Waatoo, agi panə nə *Seetanə da naakii nə kwa? Aa iitə mbeenə ŋwanjuunaakii ka kəŋaanənə dīya?

¹⁹ Yoo, ma da də baawəda ŋga Byaləzabulə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, aa wu dīi vii ka *lyawarənə goonə natii baawəda ŋga d'anə ha'a? Slənatii na baarii oo'i, ma sətə cuuna hiima, pooshi tahu tahu.

²⁰ Amma makə dīi ci, də baawəda ŋga Əntanjə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, yoo, ci baarii oo'i, kə njanə Əntanjə da ŋwanjuunə ahadoonə.

²¹ “Ma mandalə ənda, ma da ma'aanəkii nə ci ka nəhə yaakii, pooshi uushi ca uree ka uushi'inaakii.

²² Amma, ma da kə shi əndətə palee ka ci də ŋgeerənə ka ənslənə tə ci, ka hwaməpaanə nə ci tə ci, ca gutsətə patənə ŋga uushi'inə ŋga pagiitə cii kəya hwafəgi, ca təkəpaa ka ənjaakii.

²³ “Tada wu nə əndə pooshi liwə tə nyi, əndə daawaanaaki nə ci ətsa. Tada wu nə əndə pooshi agi tsakənə tə nyi agi tsəkənə əsə, əndə kuzhidəginə nə ci.”

Wabənə ŋga Yeesu agyanə ənyanə ŋga ginaaja
(Mat. 12.43-45)

²⁴ “Ma da kə dzəgi ginaaji ashi ənda, ka dzənə nə ci kura'ə aagi bilinə ka hatə pooshi ma'inə davə ka alə ha ŋga əpisəka. Ma da malapaamə ci ha, ka banə nə ci ka naakii na, 'A ənə nyi saaki ka hatə shigi nyi davə.’

²⁵ Wata ca ənə aa dəvə, ca dəməgərə, ca lapaa hakii maslaabakii, mahadəkii ŋga'ə.

²⁶ Makə nee ci ha'ə, wata ca palə ka 'waa'wa hara ginaajinyinə mədəfə ətə palee ka ci də məzaanə. Təya shi, təya dəməgərə aashi əndətə, təya ndzaanə. Ma ndzaanə ŋga əndətə, ka d'anə təgugunə palee ka ŋga ŋukə.”

Tantanyinə ŋga waha

²⁷ Baginə ŋga Yeesu ha'ə, wata əndə'i minə gatə agi dabaala a wabə da ci, kya ba ka ci, “Tə'i barəkaanə ashi miitə pwayi tə hə, ətə sii hə 'wanə a matə.”

²⁸ Wata əŋki Yeesu ka ki, “Amma, ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntanjə, təya nə'utə, palee də barəkaanə.”

Ləgwa sə nga hurəshishinə a ma Yeesu
(Mat. 12.38-42)

²⁹ Ma ətsə dabaala a tsakə danə lanə abii Yeesu, wata ca ndzanə banə ka tii, əŋki ci, “Ma ənji nga zamanana, bwaya ənja. Agi alənə nə tii kaa ənjə a da ka tii sə nga hurəshishinə. Amma pooshi sə nga hurəshishinə ci ənjə a da ka tii, mad'amə ətə d'ii Əntanfə də anabi Yunana.

³⁰ Waatoo, makə sətə ndzaa Yunana ka sə nga hurəshishinə ka ənji vəranə nga Niniva, ha'ə nə Uzənə nga əndə a ndzaanə ka sə nga hurəshishinə ka ənji nga zamananə əsə.

³¹ Ma uusəra nga da gəŋwana, kadə nə miitə d'ii nwanjuunə agyanə hanyinə nga Saba a madə, kya vii ma'inə ka ənji nga zamanana, acii kə ma'ya ki dzadə daga anə hanyinatə, kya shi aabii nwanjwə Sulayimaanu, kaa kya fa macicirə dzəgunənaakii. Yoo, tə'i sətə palee ka Sulayimaanu ganə; amma pooshi unə agi fa wabənaakii.

³² Ma uusəra nga da gəŋwana, kadə nə ənji Niniva a madə, təya vii ma'inə ka ənji nga zamanana, acii makə fii tii waazanə nga Yunana, kə baa tii ka Əntanfə. Yoo, tə'i sətə palee ka Yunana ganə, amma pooshi unə baanə ka ci.”

Ndzaanə nga ginə makə garəkuwa
(Mat. 5.15; 6.22-23)

³³ “Pooshi əndə ca təzəvə gunə aasəkə garəkuwa ka kapaanə ka ma'umbee ha taa ca umbətə də kəŋwə əsə. Amma ka madzakə ha dzakəpaanəkii, kaa ənjitə ca dəmə aa kumu a nee ka ha camə.

³⁴ “Ma ginəku, makə garəkuwa nə ci ka shishinə. Mad'a jamə nə ginəku, agi mabərəha nə hə ətsa. Amma, mad'a pooshi ginəku ndanə ndanə, agi təkunə nə hə ətsa.

³⁵ Aciikii d'iya, aa ha nəhə acii ga bərənaaku a ndzaanə ka təkunə.

³⁶ Mad'a ma bərətə ashiku, pooshi təkunə taa gi'u agikii, ka bərənə ka shanə makə sətə ci garəkuwa a bərə.”

Dzalənə nga Yeesu tə *Farisanyinə da *maliminə nga bariya
(Mat. 23.1-36; Mar. 12.38-40)

³⁷ Uudəpaanə nga Yeesu wabənə ha'a, wata əndə'i əndə Farisa a 'wa tə ci aa hakii aasii ka zəma. Fanə nga Yeesu ha'a, wata ca palə, təya ndzanə adə zəma.

³⁸ Neenə nga əndə Farisatə ha'ə, kə kəŋee ka ci acii pooshi Yeesu yibəgi ciinəkii zəku'i makə sətə bii alə'aada nga *Yahudiinə.

³⁹ Wata əŋki Yeesu Slandanə ka ci, “Ma unə d'iya, unə Farisanyinə, agi bəəzəginə nuunə ba'a nga kwalaka da nga doosa. Amma, ma dasəkə ədzəmuunə, nga'ə koonə nə əmbanə, məŋgərəkikinyinə nuunə əsə.

⁴⁰ Pooshi nuunə ta'a! Ya Əntanfə ətə d'apaa rəgwa ba'a, mad'apaamə ci rəgwa səkə əsə kwa?

⁴¹ Gədə ma danuunə d'iya, viimə ka maaghiinə sətə asəkə kwalakinə goonə, da asəkə doosənyinə goonə. Ma ətsə d'iya, taa mi goonə patə ka ndzaanə camə.

⁴² “Amma, tə'i nğəra'wə ashuunə, unə Farisanyinə, acii agi viinə nuunə zaka nga nunyi banyinə kama kama. Amma, paa unə ka slənə uushi də rəgwakii, paa unə ka uudənə tə Əntanfə əsə. Wiitə səndə dəbee danuunə, amma, ga ca zaanə koonə əsə nə vii zaka.

⁴³ “Tə'i nğəra'wə ashuunə, unə Farisanyinə, acii ma una, ka hatə da ginə davə moonuunə ndzaanə asəkə *kuvə də'wa. Ma moonuunə əsa, a nəhəpaa ənji tuunə nga'ə a luuma.

⁴⁴ Tə'i ngəra'wə ashuunə, acii makə gu'u ənji ətə pooshi ənji nee nuunə, ənjə a wiigi anəkii yadə shiinə."

⁴⁵ Wata əndə'i əndə agi maliminə nga bariya a maɖətə, ca ba ka Yeesu, əŋki ci, "Maləma, ma ha wabə ha'ə ɖiya, agi dzaananə nə hə tiinə da i inə əsə."

⁴⁶ Wata əŋki Yeesu, "Tə'i ngəra'wə ashuunə əsə, unə maliminə, acii agi ngərəvənə nuunə ka ənji mazəzəkə kərənə 'wa'ə. Taa də mashiku ciinuunə pooshi unə ka tsakənə tə tii.

⁴⁷ "Tə'i ngəra'wə ashuunə, acii agi ghənətənə nuunə nə nga gu'u nga anabinyinə nga'ə. Yoo, dzədzəshi'inuunə bəələgi tə tii.

⁴⁸ Ma ətə ɖiya, kə baarii oo'i, kə kaɖeesəkə koonə nə slənə nga dzədzəshi'inuunə; acii ma təya, kə bəələgi tii anabinyinə; ma unə əsa, agi haɖagine nuunə də nə nga gu'watii.

⁴⁹ Putakii ha'ə baarii Əntanɖə shiinaakii, ətə bii ci oo'i: 'Kadə nii kya kaala ka tii anabinyinə da masləkee ənja. Kadə nə təya bəələgi hara ənji agitii, təya cibee ka hara ənji əsə.'

⁵⁰ Acii ha'ə, patənə nga anabinyiitə bəələgi ənji njanənə ka taganə nga duuniya ca'ə ka əndzə'i, anə ənji nga zamanənə nə gəŋwanəkii.

⁵¹ Waatoo njanənə ka bələnə tə Habiila, ca mbu'ya ka nga Zakariya. Ma ca, ahada maɖuunə kuvə nga Əntanɖə da ha nga ɖa sataka bəələgi ənji tə ci. Weewee wanyinə ca ba koonə: aanə ənji nga zamanənə nə gəŋwanə nga bəələhiitə a kulaanə.

⁵² "Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə maliminə, acii kə pa'əgyuunə rəgwa nga shiinə də Əntanɖə agyanə ənja. Unəkii əsa, mapitəgimuunə ɖavə. Ma ənjitə ca moo pitəginə ɖavə əsa, agi tənəginə nuunə tə tii."

⁵³ Ma ətə Yeesu a palə saakii, wata maliminə da Farisanyinə a ənəgi ka ci də mabu ədzəma, acii kə bəzəgi səkətii aashikii ka shaŋə. Təya ndzanə laagwa ka ci wabənə lanə,

⁵⁴ kaa təya shii kəsənə tə ci agi wabənaakii.

12

Nəhə na acii ɖagine ka ənjitə ca kərə ka Əntanɖə də bəra'i asəkətii
(Mat. 10.26-27)

¹ Tə'i əndə'i saa'i, kə dzii ənji də nə lanə dərəva. Ha'ə maa wiinə nə ənjə a ba'a sədə nga ənja. Wata Yeesu a wabə da lyawarənaakii zəku'i, əŋki ci ka tii, "Nəhəmə noonə na acii goona ɖagi ka ənjitə ca kərə ka Əntanɖə də bəra'i asəkətii makə nga Farisanyinə. Acii kə ndzaa tii makə burəjanə ətə ca əbutə mahwadə əmpunə patə.

² Taa mi patə nəndə ma'umbeekii, kadə na shigi agyə. Taa mi patə nəndə mashiimə ənji əsə, kadə nə ənjə a shii.

³ Acii ma sətə cuuna wabə ka təkū təkunə, ka fanə nə ənji ka macama ha. Ma sətə cuuna bavə ka əndə a liminəkii də matatahinə əsə, unə ka mapa'ə makuva, kadə wazəginə nə ənji a babara."

Ngwalənə tə Əntanɖə
(Mat. 10.28-31)

⁴ "Wanyinə ca ba koonə, unə guviinəki: goona ngwalə acii ənja. Acii wata tə ba shishinə mbeenə nə tii ka bəələginə, amma, ma daba'əkii, pooshi uushi ci təya mbee ka ɖanə ma'ə palee ka ətəsa.

⁵ Wanyinè ca ba koonè èndètè dèbee una ñgwalè: ñgwalèmè tè Èntañfè. Aci ma ca, makè ñgèrègi ci èpinè a ma ènda, ka mbeenè nè ci ka kagèrèné tè ci aagi gutè sunwa. Awa, wanyinè ca ba koonè: tè cikii dèbee una ñgwalè.

⁶ “Èntaa tufè ci ènjè a vii èginyinè ka kwaba bèra'i kwa? Amma patè da ha'è, pooshi taa røjwè ahadatii ètè ca zaanè ka Èntañfè.

⁷ Taa shiñkinè ñga nuunè maa, mabaanakii patè acii Èntañfè. Makè ha'è diya, goona ñgwalè: kè palee unè ka èginyinè patè dè mèghèrèvèné.”

Seedanè tè Yeesu

(Mat. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ “Wanyinè ca ba koonè èsè, madà kè bagii èndè panjèranjè akèñwacii ènji oo'i naaki nè ci, nyi maa, *Uuzèné ñga ènda, ka banè nè nyi panjèranjè akèñwacii malaa'ikanyinè oo'i naaki nè ci uuseratè nè Èntañfè a dā gøjwanè.

⁹ Amma, ma èndètè kaaree ka nyi akèñwacii ènja, nyi maa, Uuzèné ñga ènda, ka kaareenè nè nyi ka ci akèñwacii malaa'ikanyinè uuseratè nè Èntañfè a dā gøjwanè.

¹⁰ “Taa wu bii bwaya uushi aashiki, nyi Uuzèné ñga ènda, ka tifyaginè nè Èntañfè tè ci. Amma, ma èndètè bèrapaa tè Malaaba Ma'yanè, pooshi Èntañfè ka tifyaginè tè ci.

¹¹ “Madà kè kirè ènji tuunè aakèñwacii gøjwanè aasèkè kuvè dè'wa, taa aakèñwacii harii gayinè, goona ènvutè noonè nè ka buurè sètè nuuna jikèvé ka tii ka luupaa dè noonè na.

¹² Aci Malaaba Ma'yanè na dzègunètè koonè sètè nuuna ba ka saa'ikii.”

Misaali dè mad'ikè èndè gèna

¹³ Wata èndè'i èndè agii dabaala a jikèvé aagi wabèné ñga Yeesu, èñki ci, “Malèma, bawè ka nyi ka gawaaki, wa ca təkèpaa keenè sè ñga zèmè dè yitè bwasee dəsèniinè keenè.”

¹⁴ Wata èñki Yeesu ka ci, “Wu sanè kapaa tè nyi ka dā koonè gøjwanè, taa ka təkèpaa koonè sè ñga zèmè dè ya?”

¹⁵ Wata èñki Yeesu ka patènè ñga ènja, “Damè hanjaka, goona ndzaanè ka ènji moo gèna. Aci ma gèna, èntaa ci nèndè ka kəsèpaa èpinè a ma ènda, taa iitè nè bèzèné ñga gènakii.”

¹⁶ Ca dā ka tii èndè'i misaali, èñki ci, “Tè'i èndè'i èndè gèna da ha ñga uuzanaakii sha dii. Kè upaa ci sè ñga ma davè ñgaannga'è.

¹⁷ Ca ndzaanè, ca hiima, èñki ci ka naakii na: ‘Iitè sanè d'fanèkya? Aci pooshi nyi da ha ñga èji sè ñga matsa.’

¹⁸ Ca jikèvé ka naakii na, èñki ci: ‘Awa, wiinè sèndè d'fanèki: a waalagii nyi dèbunyinaaki kaa nya ghèné madiigèrèkii palee ka i ètsa, nya fèdègèrè sè ñga maaki aa dèvé da hara uushi'inaaki.

¹⁹ Ma daba'èkii, nya ba: Kay! Tè'i sè ñga ma aciiki lanjè! Ka mbu'unè ka nyi ka adènè agii fèzènyinè lanjè. Aci ha'è, ka èpinè nè nyi sèkè ñga èna, ka zèmèné nè nyi, nya sa, nya dā manjushinè.’

²⁰ Amma wata èñki Èntañfè ka ci, ‘Mabana! Ka vèdèné ca shi nè nyi ka ñgèrègi èpinè a maku. Wu sanè na fèdè uushi'inaaku ètsè dzatègi ha?’ ”

²¹ Yeesu a uudèpaa dè banè, èñki ci, “Ha'è nè ndzaanè ñga èndètè ca dzaadza dè uushi'inè wata ka naakii na, amma paa ci èndè uushi'inè akèñwacii Èntañfè.”

Gi'inè tè Èntañfè

(Mat. 6.25-34)

²² Yoo, ɛŋki Yeesu ka lyawarɛnaakii, “Aciikii cii kya ba koonɛ: goona buurɛ sɛtɛ cuuna kavɛ aa moonɛ koonɛ gɛrɛ dɛ ɛpinɛ; taa sɛtɛ cuuna umbɛɛ dɛ purɛkinɛ goonɛ ɛsɛ, goona buurɛ.

²³ Acii ɛpinɛ palee ka zɛmɛ dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ, shishinɛ palee ka kɛjeerɛnɛ dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ ɛsɛ.

²⁴ Tsaamɛmɛ ɛginyinɛ: pooshi ratii, paa tii ka slɛnɛ cifanɛ, pooshi kuvɛ shigatii, pooshi dɛɓwatii ɛsɛ; amma agi adɛvɛnɛ nɛ ɛntanɓɓɛ ka tii. Lanɛ dɛrɛva palee unɛ ka ɛginyinɛ dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ!

²⁵ Wu sanɛ agyuunɛ ca mbee ka tsakɛvɛ gɛrɛnɛ ŋga ɛpinaakii taa gi'u putɛ ŋga buurɛ uushi'inaakɛya?

²⁶ Ya makɛ pooshi unɛ ka mbeenɛ ka dɛtɛ tsarɛ ŋga uuji uushi'inɛ makɛ ɛtsa, ka mi dɛii cuuna ɛnvutɛ noonɛ nɛ dɛ buurɛ hara uushi'ina?

²⁷ Tsaamɛmɛ makɛ sɛtɛ ci gudɛzɛnyinɛ a gɛrɛ dɛ bilɛ: pooshi tii ka slɛnɛnɛ, pooshi tii ka dɛtɛ kɛjeerɛnɛ ka shishinɛtɛii ɛsɛ. Amma wanyinɛ ca ba koonɛ: taa ŋwanɓwɛ Sulayimaanu da patɛnɛ ŋga mɛghɛrɛvɛnaakii maa, makamɛ ci dagwa kɛjeerɛnɛ makɛ gudɛzɛnyinɛ dɛ bilɛ.

²⁸ Kɛ kavɛ ɛntanɓɓɛ kɛjeerɛnɛ ka kuzhinyinɛ ɛnɛ ɛnshinɛ una nee, ma doorɛ, ɛnjɛ a ɛtsagi. Sakwa unɛ dɛii, paa ci agi vii koonɛ kɛjeerɛnɛ kwa? Una! gi'u nɛ gi'inɛ goonɛ tɛ ɛntanɓɓɛ!

²⁹ Goona ɛnvutɛ noonɛ nɛ dɛ aalɛ sɛ ŋga adɛnɛ da sɛ ŋga saasanɛ shanɛ.

³⁰ Acii ma uushi'iitɛ pata, ɛnjitɛ mashiimɛ tɛ ɛntanɓɓɛ ca ka hanɓkalatii davɛ. Ma Dɛsɛnuunɛ, kɛ shii ci oo'i, ŋga'ɛ koonɛ.

³¹ Acii ha'ɛ, ma dɛanuuna, kavɛmɛ nuunɛ tanɛ ka ŋwanɓuunɛ ŋga ɛntanɓɓɛ. Ma hara uushi'iitɛ ma'ɛ, ka tsakɛnɛnɛ nɛ ci koonɛ.

³² Goona ŋgwalɛ, unɛ ɛnɛ ɛnjaaki, acii kɛ kaɗɛesɛkɛ ka ɛntanɓɓɛ Dɛsɛnuunɛ nɛ vii koonɛ ŋwanɓuunɛ.”

Tsɛkɛ gɛna asii dagyɛ

(Mat. 6.19-21)

³³ “Dɛrɛmagimɛ dɛ uushi'inɛ goonɛ, tɛkɛpaamɛ kwabakii ka maaghiinɛ. Tɛslɛmɛ mbuurɛ ɛtɛ pooshi ka iirɛnɛ shanɛ ka ɛji kwaɓa davɛ. Dzatɛgimɛ dɛ uushi'inɛ goonɛ asii dagyɛ ka hatɛ pooshi ka zanɛ shanɛ. Ma dava, pooshi mahɛrɛ ka neenɛ, pooshi mɛbɛrɛ ka adɛginɛ ɛsɛ.

³⁴ Acii ma hatɛ dɛii gɛna goonɛ, davɛ ndzaanɛ nuunɛ sliɛ.”

Misaali dɛ ɛnjitɛ ca nɛhɛ ya

³⁵ “Ma dɛanuunɛ dɛiya, aanɛmɛ ka dɛa slɛna. Wa garɛkuwa goonɛ a ndzaanɛ da i gunɛ asɛkɛkii.

³⁶ Ndzaamɛ unɛ makɛ ɛnji slɛnɛ ɛtɛ ca gɛra tɛ slanda yatii, ci kɛ pyalɛ ka rɛya. Makɛ ɛnya ci, dzii ci maya, tɛya wunɛgi ka ci mayi pii.

³⁷ Ma ɛnji slɛnɛtsa, tɛ'i barɛkaanɛ ashitii, acii kɛ lapaa slanda yatii tɛ tii dɛ mɛgigi. Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: ka aanɛnɛ nɛ ci, kaa ca ndzaanee ka tii, ca tɛkɛ ka tii zɛma.

³⁸ Madɛ kɛ ɛnya ci tɛkɛnɛ ŋga vɛdɛ taa palee ka ha'ɛ, madɛ kɛ lii ci tɛ tii ka nɛhɛnɛ, tɛ'i barɛkaanɛ ashitii!

³⁹ Shiimɛ oo'i, maci ka shiinɛ nɛ slanda yi saa'itɛ ci mahɛrɛ a dzɛ ka ci aasii, paa ci ka kapaa ka ci rɛgwa.

⁴⁰ Ma unə əsa, see a ndzaa unə matasəkakii ka gəra shine nga Uuzənə nga ənda, acii ka shine nə ci ka uuseratə makamuunə nə nga shinaakii.”

Misaali də əndə goonğa nga əndə sləna

(Mat. 24.45-51)

⁴¹ Wata əŋki Piita, “Slandana, ya bii hə misaalitə saŋa, wata keenə daaniinə nii, anii da i ka hara ənji pata?”

⁴² Yeesu a jikə ka ci, əŋki ci, “Ma əndə goonğa nga əndə sləna, əndə hankala, tə ci kapaanə slandanəkii ka nəhə yaakii, kaa ca vii zəmə ka hara ənji slənə ka saa'itə difə.

⁴³ Madfa shi slandanəkii ka lapaanə tə ci agi slənə sətə bii ci ka ci, tə'i barəkaanə ashikii.

⁴⁴ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətsa, ka ba'avənə nə slandanəkii patənə nga uushi'inaakii aaciikii.

⁴⁵ Amma mbu'u ka banə nə əndə slənətə də səkəkii oo'i, 'Pooshi slandanəki ka shine kədəhə'. Wata ca ndzaŋə fəslənə tə hara ənji sləna, ŋguyirənə da makinə patə, ca adə ŋgaanğa'ə, ca saasa, ca gaaba.

⁴⁶ Yoo, ka shine nə slandanəkii uuseratə makamə ci nə nga mbu'yanaakii, saa'itə mashiimə ci əsə. Ka dzalənə nə slandanəkii tə ci də ŋgwaanğa'ənə, ca vii ka ci shikwa mbərə mbərə da nga ənjitə pooshi gi'i tə Əntanfə.

⁴⁷ “Ma əndə slənə ətə shii sətə kadeesəkə ka slandanəkii, amma matasəkamə ci, maslənəmə ci səkii əsə, ka fəslənə nə ənji tə ci də ŋgwaanğa'ənə.

⁴⁸ Amma, ma əndə slənə ətə mashiimə sətə kadeesəkə ka slandanəkii, ca slənə məza uushi'inə ətə bahə ənjə a dəgə tə ci ka putakii, gi'u fəsləciinə ənji tə ci. Taa ka wu vii Əntanfə ŋgaanğa'ə, ŋgaanğa'ə ləgwanəkii a makii. Taa ka wu ba'avə ci ŋgaanğa'ə, palee ka ətə ləgwanəkii əsə.”

Kira təkəshinə nga Yeesu aagi duuniya

(Mat. 10.34-36)

⁴⁹ “Ma shinaaki, ka kaanə gunə aanə duuniya. Ma mwayi nyi, kadfa kə uugi gunəkii kanə.

⁵⁰ Tə'i əndə'i bapətişema cii kya ənə ka upaanə. Ka manvu ma'yanə nə nyi, see madfa pitəgi saa'ikii.

⁵¹ Ma nuunə ka banə noonə saŋa, jamənə kira nyi aasəkə duuniya kwa? Pooshi! Əntaa jamənə kira nyi. Amma wanyinə ca ba koonə: ma shi nya, ka taakeenə ka ənja.

⁵² Daga ənshinə, kə ndzaa təkəshinə ahada ənji asii. Waatoo, madfa tə'i ənji tufə asii, ma ənjinə makka, paa tii ka ndzaanə ka maguŋuura da ənjinə bəra'i; ənjinə bəra'i əsə, paa tii ka ndzaanə ka maguŋuura da ənjinə makkə.

⁵³ Pooshi dənə da uuzənaakii ka ndzaanə ka maguŋuura. Ha'ə nə mənə əsə, paa ki ka ndzaanə ka maguŋuura da uuzənətə. Pooshi sərəhwə ka ndzaanə ka maguŋuura da madanətə əsə.”

Paaratə ndzaanə nga zamanana

(Mat. 16.2-3; 5.25-26)

⁵⁴ Wata əŋki Yeesu ka dafaala əsə, “Madfa kə nee unə kurabiinə a ma'ya da dagərə, agi banə nuunə oo'i, ka dənə nə vəna. Ka dənə nə vənəkii əsə.

⁵⁵ Madfa kə fii unə mədə a əgya da hwarəma, agi banə nuunə, ka tsəfənə nə ha ənshinə. Ka tsəfənə ha'əkii əsə.

⁵⁶ Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfə! Agi mbeenə nuunə ka təkēenə ka səndə ca dāada anə hanyinə da i dagyə. Aa! iitə sanjə dīi təkuree unə ka paaratəginə də ndzaanə nga zamanana?

⁵⁷ “Mi sanjə dīi pooshi unə ka mbeenə ka təkēenə ka sətə dəbēe una dā?”

⁵⁸ Ma una dzə ka gəjwanə, unə da əndə mbiinaaku, aluu rəgwa nga hadfatəginə da ci, unə ma'ə ka dzənə a rəgwa; acii ga ca kirə tə hə aasəkə gəjwanə, mala gəjwanə a ngərə tə hə, ca vii aacii soojiinə. Soojiinə, təya kərə tə hə ka pa'əginə a furəshina.

⁵⁹ Wanyinə ca ba ka hə: davə ndzaanəku, paa hə ka gimaginə, see madā ki'igi hə patənə nga kwabatə lii ənji ka hə.”

13

Taa zanə taa baanə ka Əntanfə

¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, tə'i hara ənji jigunyi ka Yeesu sətə upaa tə hara ənji Galili. Waatoo, kə kavə *Pilaatu ka ənjə a bəələgi tə tii saa'itə təya dā sataka.

² Fanə nga Yeesu ha'ə, wata əjki ci ka tii, “Ma nuunə ka nəhənə noonə, 'waslyakəənə nga ənjitsə palee ka nga hara ənji Galili bahə cibə tii ha'ə kwa?”

³ Wanyinə ca ba koonə: pooshi, əntaa ha'ə. Amma, madā pooshi unə baanə ka Əntanfə, ka zaginə nuunə unə patə makə natii.

⁴ Ya ənjitə pu'u aji tighəsə uulaanə maduunə kuvə ka tii də Siiloomə, ma nuunə ka nəhənə noonə, 'waslyakəənatii palee ka nga hara ənji Urusaliima patə kwa?”

⁵ Wanyinə ca ba koonə: pooshi, əntaa ha'ə. Amma, madā pooshi unə baanə ka Əntanfə, ka zaginə nuunə unə patə makə natii.”

Misaali də uudəvə ətə pooshi ka poonə

⁶ Wata Yeesu a dā ka tii misaali, əjki ci, “Tə'i uudəvə sha dīi asəkə tsanə nga ənda. Ma ka əndə'i uusəra, kə gi əndətə ka slirəba pookii, amma malapaamə ci.

⁷ Wata əjki ci ka əndə nəhə tsaata: ‘Kə nee ha, makkənə nga fəzə ənə nə nyi ka shinə ka slirəbə poo nga uudəvəna, amma paa nyi ka dzənə də lapaanə. Ma danəkwa, burəgi! Agi saaweenə nə ci ka nyi ka ha zabə.’

⁸ Amma əjki əndə nəhə tsaatə ka ca: ‘Slandana, əntaa ha'ə. Ma wana, unee zəku'i. Ka ənseenə nə nyi ka hanyinə atsakii, kaa nya davə kuba.

⁹ Mbu'u ka poonə inusərə. Madā pooshi pwayi, aŋwa burəgi.’ ”

Mbədəpaanə nga Yeesu də magwanə minə

¹⁰ Ma ka əndə'i uusəra, kə jigunyi Yeesu ka ənji asəkə kuvə də'wa. Waatoo, *uusəra nga əpisəka.

¹¹ Ma dava, tə'i minə da ginaaji ashitə. Kə uugi ki dā fəzə pu'u aji tighəsə da i ginaajikii. Acii kii paa ki nja mbee ka madətənə, kya kəŋaanə dā'i. Wata də məgwanə njii ta wii.

¹² Makə nee Yeesu ka ki, wata ca 'wa tə ki. Əjki ci ka ki, “Yaaya, kə mbə'i hə acii bwaneaku.”

¹³ Ca dəkəvə ciinəkii agyanətə. Wata kya madətə pii ha'ə, kya kəŋaanə dā'i, kya ndzanə dələnə də Əntanfə.

¹⁴ Neenə nga gawə nga kuvə də'watə ha'ə, wata səkəkii a bəzəgi makə dīi ci uusəra nga əpisəkə mbədəpaa Yeesu də miita. Wata gawətə a ba ka ənjitə davə, “Tə'i uusəraninyinə kuwa ka dā sləna. Acii kii ha'ə, agi uusəranii tsə dəbēe shinuunə ka ənjə a mbədəpaa duunə, əntaa *uusəra nga əpisəka.”

15 Wata əŋki Yeesu Slandanə ka ci, “Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanfə! Taa uusəra ŋga əpisəka, agi pərəpaanə nuunə liinə goonə taa vaməndiinə goonə, una kərə tə tii ka sa ma'inə. Əntaa ha'ə kwa?”

16 Aa! Ya miinə shigi agi slikərənə ŋga Ibərahiima əsa, ənə gwaləgi *Seetanə tə ki fəzə pu'u aji tighəsa, madəbeemə ənjə a pərəpaa tə ki uusəra ŋga əpisəkə kwa?” *

17 Makə bii Yeesu ha'ə, wata ayinə a kəsəgi tə ənji mbiinaakii patə. Amma, ma hara ənji pata, kə d̄ii ka tii ka moodasəkə nə manğəmə uushi'iitə d̄aad̄ii ci.

Misaali də manshidəfə slikərənə
(Mat. 13.31-32; Mar. 4.30-32)

18 Əŋki Yeesu ka ənja, “Takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanə ŋga *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə, nya ba koonə sətə pushashi tii.

19 Ma ŋwanjuunə ŋga Əntanfə, kə pushashi tii da hi'u iza,† əndə a ŋgərə, ca ləgapaa asəkə tsanaakii. Makə givə ci, ca gərə, ca d̄agi ka danza. Wata shine nə əginəyinə, təya d̄aad̄a kuvatii davə.”

Misaali də burəŋanə
(Mat. 13.33)

20 Yeesu a tsakə banə, əŋki ci, “Ma ŋwanjuunə ŋga Əntanfə, takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanaakii.

21 Kə ndzaa ci makə burəŋanə, minə a gwazətəgi də kəŋwə əjima makkə ŋga əmpunə. Wata əmpunəkii patə a asləgi divə.”

Da gazhi'waanə ŋga dəməgərənə aagi *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə
(Mat. 7.13-14,21-23)

22 Ma Yeesu a dzə də palənə aa Urusaliima, kə gi ci dasəkə vəranyinə da giwanyinə kama kama, ca dzə də dzəgunənə ka ənja.

23 Wata əndə'i əndə a ləgwa ka ci, əŋki ci, “Slandana, ya saŋa, ənji gi'u na upaa mbəfənə nii?” Wata əŋki Yeesu ka ənjitə davə:

24 “Dəmə gazhi'waanə ŋga dəməgərənə ka matya'u makuvə. Acii wanyinə ca ba koonə: bəzə ənji ca alə rəgwa ŋga dəməgərənə, amma paa tii na mbee ka dəməgərənə aa dəvə.

25 “Mad̄a kə mad̄ətə slanda yi, kə pa'əgi ci makuvə, unə noonə əsə, agyə nuunə, ka ndzaŋənə nuunə dza makuvə agyanəkii, una ba ka ci: ‘Slandaniina, wunəgi keənə makuva.’ Ka jikəvənə nə ci koonə də banə: ‘Ma unə, mashiimə nyi taa ənji mi nuunə.’

26 Ma unə əsa, ka ənənə nuunə ka banə ka ci: ‘Kə zhimaamə, kə sii amə ka ha rəŋwə da hə. Asəkə vəranə geenə əsə jigunyī hə ka ənja.’

27 Ma ci əsa, ka banə nə ci koonə, ‘Kə bii nyi koonə, mashiimə nyi taa ənji mi nuunə. Dzəgimə abiiki, unə patə ənji d̄aad̄a bwaya uushi'inə!’

28 Kadə nuuna tuu, una tsəbə linyinə, unə kə nee ka dzədzəshi'inuunə Ibərahiima, Isiyaaku, Yakubu da anabiinə patə agi ŋwanjuunə ŋga Əntanfə. Amma, ma unə, kə səbagi ənji tuunə aagyə.

29 Kadə nə ənjə a ma'ya taa dama patə agi duuniya ka shine ka zəmə əndzanə agi ŋwanjuunə ŋga Əntanfə.

30 Ma ka uusərakii, tə'i hara ənji agi moodəba'ənyinə na ndzaanə ka kəŋwanə. Tə'i agi ənjitə ka kəŋwanə əsə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə.”

Wabənə ŋga Yeesu agyanə uudəpaa slənaakii də Urusaliima

13:15 13.15-16 14.5; Mat. 12.11-12. * 13:16 13.16 slikərənə ŋga Ibərahiima: 1.54-55,73; 3.8; 19.9. † 13:19 13.19 Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə ŋga Gud̄e. Amma ma wabənə ŋga Yeesu, agyanə əndə'i slikərənə pamə anə hanyinə ŋga Isərayiila wabi ci. 13:19 13.19 Əzaki. 17.23; Mat. 13.31. 13:21 13.21 Mat. 13.33. 13:25 13.25 Mat. 25.11-12. 13:27 13.27 2 Tim. 2.19. 13:30 13.30 Mat. 19.30.

³¹ Ma ka saa'ikii ha'ə əsə, kə əncəhatə harii *Farisanyinə aabii Yeesu, wata təya ba ka ci, “Dzəgi saaku ganə, duu ka əndə'i ha, acii ŋga'ə ka *Hirudusə nə bələginə tə hə.”

³² Əŋki Yeesu ka tii, “Dəmə, bamə ka əda mitibətibənəkii oo'i, agi lyaakagi ginaajiinə nə nyi, agi mbədfəpaanə nə nyi də maβərəhə ənji ənshinə da doorə; ma cifədoora, ka uudəpaanə nə nyi slənaaki.

³³ Amma tyasə see a dzə nyi də dzənaaki aakəŋwa ənshinə, doorə da cifədoorə. Acii madəbeemə *anabi a əntə ka əndə'i ha madaamə də Urusaliima.”

Uudənə ŋga Yeesu tə ənji Urusaliima

(Mat. 23.37-39)

³⁴ “Ya'ə unə ənji Urusaliima, unə ənji Urusaliima, kə bələgyuunə anabiinə, kə kaalatuunə də faariinə tə ənjitə sləkee Əntəŋfə koonə! Taa guci patə nə nyi agi alə rəgwa ŋga dzatəginə duunə aabiiki, makə sətə ci gyaagya a dzatəgi də manjeevənətə aatsatə. Amma kə naanagyuunə furəshi.

³⁵ Aciikii ka ndzaanə nə *yi ŋga Əntəŋfə gbəŋə yadə əndə davə. Wanyinə ca ba koonə əsə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə shaŋə, ha'ə mbu'yanə uuseratə nuuna ba oo'i: ‘Tə'i barəkaanə ashī əndətə shi də ləmə ŋga Slandana!’ ”

14

Mbədfəpaanə ŋga Yeesu də maβərəhə əndə *uusəra ŋga əpisəka

¹ Tə'i əndə'i uusəra ŋga əpisəka gi Yeesu ka zəma aa ha əndə'i gawa agi kurəgə ŋga *Farisanyinə. Asee, ma ənjitə dava, kə kantsaa tii ginə ka Yeesu.

² Ma dava, tə'i əndə'i əndə gatə akəŋwaciikii dīi shishinəkii ma'asləkii.

³ Wata əŋki Yeesu ka maliminə da Farisanyinə, “Kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa ŋga mbədfəpaaginə də əndə uusəra ŋga əpisəkə saanii, anii poosha?”

⁴ Amma kə busəgi tii. Wata Yeesu a ŋgərə tə maβərəhə əndətə, ca mbədfəpaa də ci; ca ba ka ci, “Paluu saaku.”

⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii əsə, “Yaci tə'i əndə agyuunə, kə kulagərə uuzənaakii taa laakii aasəkə gu'u ma'inə uusəra ŋga əpisəkə saŋa, paa ci ka dzənə ka ŋgiraginə pii kwa?”

⁶ Mambeemə tii ka jikənə ka ci agyanə ətsa.

Tadə ha ŋga ndzaanə ətə pooshi məghərəvənəkii

⁷ Wata ma nee Yeesu, taadə ŋunyi ha ŋga ndzaanə nə ənjinə 'waa'wii ənji ka zəma. Aciikii dīi Yeesu ka tii misaali də banə:

⁸ “Mada kə bii ənji ka hə rəya, mada gi hə, ga ha dzə ka aalətə ŋunyi ha ŋga ndzaanə davə. Acii paa hə shii, mbu'u tə'i əndətə palee ka hə də məghərəvənə ətə bii ənji ka ci rəyəta.

⁹ Əndətə bii koonə rəyə kyakya'ə əsə a ba ka hə: ‘Madəgi gaduu, vii ha ŋga ndzaanə ka əndətsa!’ Mada kə dīi ha'ə, ka dfanə nə ayinə tə hə ŋga dzənə ka ndzaanə ka ha ŋga ndzaanə ŋga moodəba'ənyinə.

¹⁰ Amma, mada kə bii ənji ka hə rəya, mada kə gi hə, ndzaanə ka ha ŋga ndzaanə ŋga moodəba'ənyinə. Acii mada kə shi əndətə bii ka hə rəya, ka banə nə ci ka hə: ‘Guvakya, shiwa, ŋgiravə aahanə.’ Ma ətsə dīya, ka ndzaanə nə hə da məghərəvənaaku akəŋwacii ənjitə cuuna zəmə da tii patə.

¹¹ Acii taa wu patə haŋətə naakii na, ka bərapaanə nə ənji tə ci. Taa wu patə həətəpaa naakii nə əsə, ka haŋətənə nə ənji tə ci.”

Tsarə ŋga ənjitə dəbee 'wanə ənji ka zəmə əndzanə

¹² Wata ɛŋki Yeesu ka ɛndɔtɔ 'wii tɔ ci ka zɔmɔta, "Madɔ kɔ dɔii hɔ zɔmɔ ka ɛnja, ga ha 'waa'wa tɔ guviinɔku, taa tɔ ndzɔkɔŋushi'inɔku, taa tɔ duurɔnyinaaku, taa tɔ ɛnji gɛna ɛtɔ ka guvayiinɔ da hɔ. Aciɔ madɔ kɔ dɔii hɔ ha'ɔ, ka mbeenɔ nɔ tii ka 'wanɔ tɔ hɔ natii ɛsɔ, dɔ ha'ɔ ka ɛnɔvɔginɔ nɔ tii ka hɔ dɔ sɔtɔ vii hɔ ka tii.

¹³ Amma, madɔ kɔ dɔii hɔ ɛndzanɔ ka ɛnja, tɔ matɔgunyinɔ da mahurɔmɔsɔ ɛnji da midirinɔ da muurɔfinɔ 'wanɔku.

¹⁴ Madɔ kɔ dɔii hɔ ha'ɔ, ka upaanɔ nɔ hɔ barɔkaanɔ, aciɔ paa tii ka mbeenɔ ka ɛnɔvɔginɔ ka hɔ dɔ sɔtɔ vii hɔ ka tii. ɛntanɔfɔ dɔ naakii nɔ na ɛnɔvɔgi ka hɔ uusɔrɔ madɔtɔnɔ ŋga ɛnji goonɔga agi mamɔtɔtɔ ɛnja."

Misaali ŋga Yeesu dɔ zɔmɔ ɛndzanɔ

(Mat. 22.1-10)

¹⁵ Makɔ fii ɛndɔ'i ɛndɔ agi ɛnjitɔ ca zɔmɔ da Yeesu wabɔɔtsa, wata ɛŋki ci ka ci, "Tɔ'i barɔkaanɔ ashi ɛndɔtɔ na zɔmɔ ɛndzanɔ agi *ŋwanjuunɔ ŋga ɛntanɔfɔ dɔii!"

¹⁶ Wata Yeesu a dɔ ka tii misaali, ɛŋki ci, "Tɔ'i ɛndɔ'i ɛndɔ jigɔ ɛndzanɔ. Kɔ bii ci ka bɔzɔ ɛnji shinɔ ka zɔmɔ ɛndzanɔkii.

¹⁷ Makɔ uugi zɔmɔ dɔanɔ, wata ca ka tɔ lawaraakii ka 'waa'wyanɔ tɔ ɛnjitɔ bii ci ka tii shinɔ ka zɔmɔ ɛndzanɔkii. Lawarɔtɔ a dzɔ, ɛŋki ci: 'Shoomɔ, aciɔ ma ɛnɔ dɔii ci, kɔ uugi ɛndzanɔ dzɔgɛnɔ!'

¹⁸ Amma, ma tii pata, kɔ ali tii sɔ ŋga ɛsɔ dɔ ma. ɛŋki ɛndɔ'i ɛndɔ ka lawarɔta: 'Ma nya, ci ɛnɔ ha'ɔ iri nyi ha ŋga uuzanɔ. Kɔ dɔbee ɛsɔ nya dzɔ ka caamatɔnɔ. Kɔ kɔdii nyi aciiku, pooshi nyi ka mbu'unɔ.'

¹⁹ ɛŋki ɛndɔ'i ɛsɔ, 'Ma nya, kɔ iri nyi lii uuzanɔ pu'u. Ka tɔɔbɔtɔnɔ tɔ tii nɔ nyi ka dzɔnɔ. Kɔ kɔdii nyi aciiku, pooshi nyi ka mbu'unɔ.'

²⁰ ɛŋki ɛndɔ'i ɛsɔ: 'Ma nya, ci ɛnɔ ha'ɔ ŋgirɔ nyi minɔ. Aciikii paa nyi ka mbeenɔ ka dzɔnɔ.'

²¹ "Makɔ ɛnya lawarɔtɔ aasii, wata ca dzɔgunɔgi uushi'iitɔ patɔ ka slandanɔkii. Makɔ fii slandanɔkii ha'ɔ, wata mabɔtɔ sɔkɔ a ŋgɔrɔgi tɔ ci, ɛŋki ci ka lawaraakii, 'Duu pii pii aasɔkɔ vɔranɔ, ha wiigi'itɔ rɔgwanyinɔ patɔ ka aalɔ ɛnja. Matɔgunyinɔ da mahurɔmɔsɔ ɛnji da muurɔfinɔ da midirinɔ patɔ, ha ba ka tii, tɔya shi.'

²² Makɔ dɔii lawarɔtɔ ha'ɔ, ca ɛnya, ɛŋki ci ka slandanɔkii: 'Slandanɔkya, kɔ dɔtɔ nyi sɔtɔ bii hɔ, amma kɔ mbɔdɔaanɔ ha ŋga ndzaanɔ.'

²³ Wata ɛŋki slandanɔkii ka lawarɔtɔ: 'Duu aa ba'a vɔranɔ, nɔ'uu rɔgwa bilinɔ, ha pwaakya ɛnji kaa tɔya shi aa haki aasii, kaa yaaki a tsɔkwa.

²⁴ Wanyinɔ ca ba koonɔ, ma agi ɛnjitɔ 'watɔgi nyi ba ka tii shinɔ ka zɔma, taa ɛndɔ rɔŋwɔ pooshi na upaa rɔgwa ŋga zɔmɔ ɛndzanɔ gaki asii.' "

Makɔ sɔtɔ dɔbee ɛndɔ a nɔ'u tɔ Yeesu

(Mat. 10.37-38)

²⁵ Ma ka ɛndɔ'i uusɔra, kɔ gi Yeesu dɔ wiigi'inɔ. Nɔ'unɔ nɔ dabaala tɔ ci. Wata ca zɔ'ugi aadɔbitii, ɛŋki ci ka tii,

²⁶ "Taa wu patɔ ca shi aabiiki, wa ca uudɔ tɔ nyi palee ka dɔii, palee ka mɔci, palee ka minaakii, palee ka manjeevɔnaakii, palee ka ndzɔkɔŋushi'inɔkii uuji ŋguyirɔnɔ da makinɔkii patɔ. Wa ca uudɔ tɔ nyi ɛsɔ palee ka ɛpinaakii. Madɔ pooshi ha'ɔ, paa ci ka mbeenɔ ka ndzaanɔ ka lawaraaki.

²⁷ Taa wu nɔ ɛndɔtɔ manɔgɔrɔmɔ ɛnɔfwaakii ŋga gwa'avɔnɔ tɔ ci aashikii, ca nɔ'u dɔ nyi, paa ci ka mbeenɔ ka ndzaanɔ ka lawaraaki.

²⁸ "Madɔ tɔ'i ɛndɔ'i ɛndɔ agyuunɔ mwayi ghɛnɔ maduunɔ kuva, ka ndzaanɔ nɔ ci zɔku'i, ca dɔ lisaafɔ ŋga sɔtɔ nii kɔya zagi, kaa ca nɔhee madɔ kɔ mbu'i kwabaakii bahɔ uudɔpaa dɔ slɔnɔtsa.

²⁹ Madfa paa ci dii ha'ə, madfa kə mbukəpaa ci, mbu'u taa paa ci na mbee ka uudəpaa ghənə kuvəkii. Maa kə dii ha'ə makə ətsa, taa wu nee ka ci patə, ka n̄sənə nə ci tə ci,

³⁰ ca ba: 'Ya əndəna, kə gwan̄ə ci ka ghənə kuva, amma kə təkuree ci ka uudəpaa slənəkii!'

³¹ "Ha'ə əsə madfa tə'i n̄wan̄wə da ənji dəbu'u pu'u, ca dzə ka panə da əndə'i n̄wan̄wa, ka ənəginə nə ci zəku'i, ca kaala hiima, kaa ca fatə ashikii madfa ka mbeenə nə ci ka hwaməpaanə tə əndə mbiinaakii ətə da ənji dəbu'u pupusərə.

³² Madfa, ma ca kaala hiima, paa ci na mbee, ka sləkeenə nə ci ka ənjaakii aabii əndə'i n̄wan̄utə, tii ma'ə dzadə dzadə. Waatoo, kaa ca alə hadatəginə ahadatii.

³³ Ha'ə dii əsə, taa wu agyuunə, madfa paa ci bwasee ka uushi'inaakii patə, paa ci ka mbeenə ka ndzaanə ka lawaraaki."

Zhatanə ətə pooshi ka nafanə

(Mat. 5.13; Mar. 9.50)

³⁴ "Kə shii unə oo'i, n̄unyi uushi nə zhatana. Amma, madfa kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeenə ka ənətəginə n̄jamə n̄jamə ma'ə.

³⁵ Pooshi zhatanəkii ka nafanə ka dzəgə də ha, pooshi kuḃa davə əsə. Wata vugədəginə vugədəginə ənji. Ma əndətə da liminə n̄ga fanə, wa ca fa."

15

Misaali də baga ətə zagi

(Mat. 18.12-14)

¹ Yoo, kə əncəhə *ənji luu tsəka da ma'waslyakə ənji patə aabii Yeesu ka fa sətə cii kəya ba.

² Asee agi dzənə nə *Farisanyinə da maliminə də n̄gun̄gunənə, təya ba, "Əndətsə uura, ka mi san̄ə cii kəya luu ma'waslyakə ənji, ca adə ka ha rənwə da təya?"

³ Wata Yeesu a ḃa ka tii misaali, ənki ci,

⁴ "Yaci tə'i əndə agyuunə da bagiinaakii gya'ə, wata rənwə agitii a zagi, iitə ḃanəkəya? Ka bwaseenə nə ci ka harakii ətə əlin̄ə pu'unə aji əlin̄ə ka zəmənə, ca dzə ka aalə tə ətə rənwə see maa nee ci.

⁵ Madfa kə lapaa ci bagata, ka ḃanə nə ci moodasəka, ka n̄giravənə nə ci aatsa uurakii, ca pyalyagi aasii.

⁶ Madfa kə mbu'ya ci aasii, ka 'waa'watənə nə ci tə guviinəkii da guvayiinaakii, ka banə nə ci ka tii oo'i: 'Daamə ka nyi moodasəka, acii ma bagaaki ətə shi a zagi, kə nee nyi!'

⁷ Wanyinə ca ba koonə: ha'ə əsə nə Əntan̄fə da malaa'ikanyinə dadagyə. Madfa kə baa ma'waslyakə əndə rənwə ka Əntan̄fə, ka ḃanə nə tii moodasəkə putaakii, palee ka putə n̄ga ənji əlin̄ə pu'unə aji əlin̄ə ətə ca 'wa natii nə də ənji goon̄ga; waatoo, ma nə tii ka bana, pooshi uushi ci təya baa ka Əntan̄fə ka putakii."

Misaali də kwaba ətə zagi

⁸ "Yaci tə'i minə da kwabatə *hwaslə pu'wa, kə n̄girə hwaslə rənwə agikii, kə zagi, iitə ḃanəta? Paa ki ka kavə gunə aasəkə garəkuwa, kya taasəgi kuva, kya aalə də samə, kaa kya nəhee kwa?

⁹ Madfa kə lapaa ki kwabakii, ka 'waa'watənə nə ki guviinətə da guvayiinatə, ka banə nə ki ka tii oo'i: 'Daamə ka nyi moodasəka, acii ma kwabaaki ətə sha zagi, kə nee nyi!'

¹⁰ Wanyinə ca ba koonə: ha'ə makə ətsə əsə nə malaa'ikanyinə n̄ga Əntan̄fə. Madfa kə baa ma'waslyakə əndə rənwə ka Əntan̄fə, ka ḃanə nə tii moodasəkə ka shan̄ə."

Misaali dɛ uuzɛnɛ ɛtɛ zii

11 Ɖŋki Yeesu ɛsɛ, “Tɛ’i ɛndɛ’i ɛndɛ sha dɛi da uuji ŋguyirɛnaakii bɛra’i.

12 Ɖŋki daranɛ ka dɛi: ‘Daada, vii ka nyi gyadalaaki agi sɛ ŋga zɛmɛ dɛ yaaku.’ Wata dɛsɛnɛtɛi a ŋgɛrɛ uushi’inaakii, ca tɛkɛe bɛra’i, ca ŋgɛrɛ rɛŋwɛ, ca vii ka darata.

13 “Ma baanɛ moonaa, daratɛ a tsɛkɛtɛ uushi’inaakii patɛ, ca dɛrɛmagi, ca palɛnɛgi da i kwabakii ka madzadɛ hanyinɛ. Ma dawa, kɛ ndzaa ci ka dɛ uura saawanɛ, kɛ zagi kwabata.

14 Ma ɛtsɛ uudɛpaa ci zamagi dɛ kwabatɛ patɛ ha’ɛ, wata kɛ kulii mɛza madɛfɛnɛ gatɛ dɛ vɛra. Wata kɛ ɛnɛpaa ci ka ghɛlinɛ.

15 Ca madɛ, ca dzɛ, ca gi’i ɛndɛ’i ɛndɛ davɛ gatɛ dɛ vɛra ka alɛ slɛna. Ɖndɛtɛ a ba ka ci dzɛnɛ aa bilɛ ka gɛra dagɛliinɛ.

16 Kɛ mwayi ci zɛmɛ ŋga dagɛliinɛ kaa ca ɛburɛ gyadɛ, amma taa zɛmɛkii pooshi ɛnji nja vii ka ci.

17 “Wata ca gwanɛ ka buurɛnɛ agyanɛ mandzaa tɛ ci. Ɖŋki ci ka naakii na: ‘Yoo, ŋgaŋga’ɛ nɛ zɛmɛ ga daadɛ asii ta’a! Ɖnji slɛnɛ ŋga daadɛ patɛ, agi zɛmɛnɛ nɛ tii, ha’ɛ ca mbɛdaanɛ acii. Amma wanyinɛ ka ɛntɛnɛ ganɛ acii madɛfɛnɛ.

18 A ɛnɛ nyi saaki aa ha daadɛ, kaa nya dzɛ ka banɛ ka ci, Daada, kɛ dɛi nyi ‘waslyakɛnɛ ka ɛntanɛfɛ da i ka hɛ patɛ.

19 Mambu’umɛ nyi bahɛ ha ‘wa tɛ nyi dɛ uuzɛnaaku ma’ɛ. Ma dɛanɛkwa, ɛsuu tɛ nyi makɛ sɛtɛ cii kwa ɛsɛ tɛ ɛnji slɛnaaku.’

20 Makɛ uudɛpaa ci dɛtɛ hiimatɛ ha’ɛ, wata ca madɛ, ca ŋgɛrɛ rɛgwa aa ha dɛi.

“Ma ɛtɛ ci ma’ɛ dzadɛ da yi gi’u, kɛ nee dɛi ka ci. Dɛi a nɛhɛ tɛ ci tɛgugunɛ. Ca huyipaa ka gunyanɛ da ci a rɛgwa. Ca luu tɛ ci, ca fuudɛgi tɛ ci pya’ɛ pya’ɛ a ɛdzɛmɛkii.

21 Ɖŋki uuzɛtɛ ka dɛi: ‘Daada, kɛ dɛi nyi ‘waslyakɛnɛ ka ɛntanɛfɛ da i ka hɛ patɛ. Mambu’umɛ nyi bahɛ ha ‘wa tɛ nyi dɛ uuzɛnaaku ma’ɛ.’

22 Amma ɛŋki dɛi ka lyawarɛnaakii: ‘Huyipaamɛ aasii, ŋgiramɛ kɛjeerɛnɛ ɛtɛ palee dɛ dagwaanɛ, una kavɛ ka ci aashikii. Ŋgiramɛ sɛ ŋga ciinɛ, una ŋgavɛ ka ci. Ŋgiramɛ bibinɛ ɛsɛ, una ŋgaŋgavɛ ka ci.

23 Ɖshamɛ masɛbɛrɛ la, lagimɛ uurakii kaa ɛnjɛ a dzɛgɛ ɛndzanɛ, ama zɛmɛ, ama da moodasɛka.

24 Acii kɛ nee nyi, ma uuzɛnaaki ɛtsa, makɛ kɛ shi ca ɛŋki, amma waanɛ ɛnshinɛ. Kɛ shi ca zii, amma wanyinɛ kɛ nee ka ci.’ Wata tɛya gwanɛ ka dɛ moodasɛka.

25 “Ma saa’ikii, dɛ bilɛ ama uuzanɛ nɛ gawɛ uuzɛnɛ ŋga ɛndɛta. Ma ca shi aasii, makɛ mbu’ya ci kɛdɛhɛ da ya, ma ca fa, dzaadzanɛ nɛ ɛnji uushi’inɛ, udzɛnɛ nɛ ɛnja.

26 Wata ca ‘watɛ ɛndɛ’i lawara, kaa ca lɛgwa a makii taa mi ci ɛnjɛ a dɛ ha’ɛ.

27 Ɖŋki lawarɛtɛ ka ci: ‘Ndzɛkɛŋu ɛnya, kɛ bilɛ duu masɛbɛrɛ la, acii kɛ nee ci, jamɛ ɛnya uuzɛnaakii.’

28 Wata gawɛ uuzɛtɛ a bɛzɛgi sɛka. Ca naanagi ka dɛmɛnɛ aasii. Shiginɛ nɛ dɛi, ca puutɛ tɛ ci kaa ca dɛmɛgɛrɛ aasii.

29 Amma ɛŋki gawɛ uuzɛtɛ ka dɛi: ‘Tsaamuu, kɛ fɛzhi nyi ŋgaŋga’ɛ ka slɛnɛnɛ ka hɛ, mashimɛ nya naanii ka dɛ ka hɛ sɛtɛ mwayi hɛ. Amma, ma ka nya, mashimɛ ha vii taa uundzɛ ɛhwɛ kaa nya dɛ keenɛ dɛ ɛndzanɛ da guviinɛki.

30 Amma, tsaamuu, makɛ shi uuzɛnaaku ɛtɛ zamagi dɛ gɛnaaku ka tii da badawiinɛ ŋga makinɛ, la gbavɛ bilɛ hɛ ka ci.’

31 Wata ɛŋki dɛi ka ci: ‘Uuzɛnaakya, taa guci patɛ abiiki nɛ hɛ. Uushi’inaaki patɛ ɛsɛ, naaku nɛ ci.

³² Kə dəbee ama dzəgə əndzanə, ama də moodasəka. Acii ma ndzəkəŋu ətsa, kə nee nyi, makə kə shi ca əŋki, amma waanə ənshinə. Kə shi ca zii, amma wanyinə kə nee ka ci.' ”

16

Misaali də masəkurə lawara

¹ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii əsə, “Tə'i əndə'i əndə gəna sha dīi da lawaraakii. Kə ba'avə ci uushi'inaakii ka lawarəta. Ma ka əndə'i uusəra, shinə nə ənji ka banə ka ci oo'i: 'Agi saaweenə nə lawaraaku ka gənaaku.'

² Wata 'wanə nə slandanəkii tə lawarətə, əŋki ci ka ci: 'Mi tuu cii kya fa ənjə a ba ashikwa? Datə ka nyi lisaafə ŋga slənaaku dīi, acii ma ha, paa hə ka ndzaanə ka lawaraaki ma'ə.'

³ Wata lawarətə a kaala hiima: 'Ya makə waanə slandanəki ka ŋgərəgi slənə aciiki əna, iitə dfanəkya? Wiina, uuzanə, paa nya mbee. Kədiinə əsə, ka dfanə nə ayinə tə nyi.'

⁴ Yawaa, kə shii nyi səndə nii kya də, kaa ənjə a luu tə nyi aa hatii aasii madfa kə ŋgərəgi slandanəki slənə aciiki.'

⁵ “Wata ca 'waa'watə tə ənjitə ci slandanəkii a nə'u tə tii dəmənə də rəŋwə rəŋwə. Əŋki ci ka əndətə 'watəgi mbu'yanə: 'Iitə ci slandanəki a nə'u tə hə dəmənə?’

⁶ Əŋki əndəta: 'Garəwa ŋga maarə gya'a cii kəya nə'u tə nyi.' Əŋki lawarətə ka ci: 'Wiinə ləkaləkətə ŋga dəmətə atsaku. Ndzaanə, naahətə garəwa tufə pu'unə tsakə tsakə.'

⁷ Ma daba'əkii əsa, əŋki ci ka əndə'i əndəta: 'Ya hə əsa, iitə cii kəya nə'u tə hə dəmənə?' Əŋki əndəta: 'Buhə ŋga aləkamaara gya'a tufə cii kəya nə'u tə nyi.' Əŋki lawarətə ka ci: 'Wiinə ləkaləkətə ŋga dəmətə atsaku. Naahətə buhə gya'a ənfwadə.'

⁸ “Kə kuyirii slandanəkii tə lawarətə pooshi nja slənə də rəgwakii, makə kə slənyi ci də səkura. Ha'ə nə ənjitə ŋgərəgi slənə uushi'inə ŋga *duuniya tə tii. Ma təya, agi səkurənə nə tii agi də uushi'inatii. Amma ma ənjitə agi bərənə, pooshi tii ka kavə hiimatii aakəŋwa də səkurə ha'ə.

⁹ “Ma nyi əsa, wanyinə ca ba koonə: ŋgərəmə gəna goonə, zamagimə koonə upaa də guviinə. Maa kə dīi ha'ə, madfa kə uudəgi gəna, ka luunə nə ənji tuunə asii ga Əntənfə.

¹⁰ Taa wu baarii goonğaanə agi uundzə sləna, ka mbeenə nə ənji ka ba'avə madiigərə slənənyinə aaciikii. Taa wu pooshi baarii goonğaanə agi uundzə sləna, taa madiigərə slənənyinə ba'avə ənji aaciikii əsə, paa ci ka mbeenə ka də goonğaanə agikii.

¹¹ Yaci ha'ə makə ətsə əsə, madfa maslənəgimuunə də goonğaanə də gənanə upaa unə agi *duuniya, iitə mbeenə ənji ka ba'avə koonə tə tantanyitə uushi'inə dīya?

¹² Yaci maslənəgimuunə də goonğaanə də sətə əntaa noonə əsə, wu na mbee ka vii koonə noonə səgoonə dīya?

¹³ “Pooshi mava ətə ca mbee ka slənətənə ka slanjiinə bəra'i. Ka kaareenə nə ci ka əndə'i əndə, ca uudə tə əndə'i ənda. Ka gədeenə nə ci ka əndə'i əndə, ca ushapaa tə əndə'i ənda. Pooshi rəgwa ŋga paslənə tə Əntənfə, unə kə kavə nuunə ka alə gəna.”

Hara wabənə ŋga Yeesu

(*Mat. 11.12-13; 5.31-32; Mar. 10.11-12*)

¹⁴ Fanə ŋga *Farisanyinə ha'ə, makə dīi ci ŋga'ə ka tii nə gəna, wata təya ŋusəgi tə Yeesu.

15 Əŋki Yeesu ka tii, “Ma unə dəya, kə ndzaa unə ka ənjitə ca dəegi ka natii nə makə ənji goonğa akəŋwacii ənja. Amma kə shii Əntaŋfə sətə a ədzəmuunə. Ajijinə ka Əntaŋfə nə sətə ci ənjə a nee makə mađuunə uushi.

16 “Ma bariya ŋga Muusa da wabənə ŋga anabiinə, kə slənyi dənə ka saa'itə shigi Yoohana əndə də bapətisəma. Agi zamanaakii 'watəgi ənji waaza Njuni Habara agyanə ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə. Taa wu patə əsə, kə cinə ci də ŋgeerənə kaa ca upaa dəmənə aagi ŋwanjuunəkii.

17 Gədə uudənə ŋga duuniya də ŋgufənə acii piriuginə ŋga uushi gi'u agi bariya.

18 “Madə kə lakəgi əndə minaakii, ca ŋgərə əndə'i, kə dīi ci aləhiinə ətsa. Madə kə ŋgirə əndə tə miitə lakəgi ŋguri əsə, aləhiinə nə ci ka danə.”

Misaali də əndə gəna da Lazarusə

19 “Tə'i əndə'i əndə gəna sha dīi. Kə kaalii ci makudə kudə kəjeerənyinə ətə dīi dərəkii ndalə. Taa guci patə agi wahə nji ci.

20 Tə'i maagha əsə dīi ləməkii Lazarusə. A ma kuvə ga əndə gənətə njii kəya ndzaanə. Shishinəkii patə, uyiginə.

21 Kə mwayi ci dəəmə murəmurinə ŋga dəfəətə ca kwaala aanə ha ŋga adənə ŋga əndə gənata, kaa ca adə. Ədiinə maa, təya dzə də na'ə uyigiitə ashikii.

22 “Makə əŋki maaghata, wata malaa'ikanyinə a ŋgərətə tə ci, təya kərəgi tə ci aadəgyə aabii Ibərahiima, asii ga Əntaŋfə. Əntənə ŋga əndə gənətə naakii, wata ənjə a ŋgədfəgi tə ci.

23 Aagi gutə suŋwə gi ci, ca sa cibə ka shaŋə. Ma madəenəkii ka ginəkəya, ma nee ca, waatə Ibərahiima, a purəŋakii nə Lazarusə.

24 Wata ca ŋgərəe ka uurakii, əŋki ci: ‘Daadə Ibərahiima, nəhuu təgugunaaki. Bawə ka Lazarusə, wa ca cimwacii ma'inə a ma gislə kaa ca shi ka dəvənə ka nyi a ganaki, kaa nya upaa shiwunə. Acii agi cibənə nə nyi ganə agi guuna.’

25 Amma əŋki Ibərahiima ka ci: ‘Uuzənaakya, a buurətə hə oo'i, kə shi ha upaa shiwunə hə ma'ə agi duuniya. Ma Lazarusə əsa, agi ŋgərə'wə nji ci. Amma, ma ənə dīi ca, ma ganə, ka maka ma'yanə nə ci. Ma hə əsə, agi cibənə nə hə.

26 Danəkii ha'ə maa, tə'i mađuunə ŋgurənyinə ahadaamə. Aciikii, taa ənjitə ca moo madənə daganə ka dzənə aa hoonə, paa tii ka mbeenə. Pooshi ənji ka mbeenə əsə ka ma'yanə ka hatsə dīi hə davə ka shinə aadə heenə.’

27 Wata əŋki əndə gənətə ka Ibərahiima: ‘Tuutəta'ə, Daadə, makə ha'ə dīi əna, sləkee ka Lazarusə aa ha daadə aasii.

28 Tə'i ndzəkəŋushi'inəki tufə. Wa ca dzə ka wabənə ka tii, acii ga təya shi aa hanə natii əsə, ka ha ŋga cibəna.’

29 Əŋki Ibərahiima ka ci: ‘Ma ndzəkəŋushi'inəku, agi fanə nə tii bariya ŋga Muusa da wabənə ŋga anabiinə. Wa təya nə'utə sətə bii tii.’

30 Əŋki əndə gənətə əsə: ‘Daadə Ibərahiima, pooshi dīi; amma, madə əndətə sha əŋki gi ka wabənə ka tii, ka baanə nə tii ka Əntaŋfə.’

31 Amma əŋki Ibərahiima: ‘Madə pooshi tii nə'utə bariya ŋga Muusa da wabənə ŋga anabiinə, taa əndətə madətə agi maməətə ənji gi ka wabənə ka tii, paa tii ka baanə ka Əntaŋfə.’ ”

17

*Wabənə ŋga Yeesu agyanə 'waslyakəənə da gi'inə tə Əntaŋfə
(Mat. 18.6-7,21-22; Mar. 9.42)*

¹ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Taa guci patə, tə'i uushi'inə ətə ca dəəməgərə də ənji aagi dfaada 'waslyakəənə. Amma agi ŋgərə'wə nə əndətə ca kavə əndə ka pu'unə.

² Madfa kə kavə ci tə əndə rəŋwə agi ənjinə ushapaa *duuniya tə tii ka dfa 'waslyakəənə, ma sətə na upaa tə ci, gədfə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də ŋga'əənə, ənjə a kagərə tə ci aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

³ Nəhəmə noonə na!

“Madfa kə dfa əndə nə'unə makə hə 'waslyakəənə, wabuu ka ci. Madfa kə baa ci, tifyagi ka ci.

⁴ Taa kə kyawəri ci ka dfa dfa də hə bwayakii mədfə agi uusəra, madfa ca dzə də shinə ka banə ka hə oo'i: 'Kə baa nyi ka hə', ga ha kəsəpaa tə ci a ədzəməku.”

⁵ Fanə ŋga masləkee ənji ha'ə, əŋki tii ka Slandana, “Tsakuu keenə ŋgeerənə ŋga gi'inə tə hə.”

⁶ Əŋki ci ka tii, “Maci kə mbu'i gi'inə goonə tə nyi taa wata makə hi'u iza,* kadfa ka mbeenə nuunə ka banə ka baratsa: 'Mbuduu, duu ŋgubəpaa naaku nə agi uunəva', ca luuvə koonə əsə.”

Slənə ŋga lawara

⁷ “Yaci tə'i əndə agyuunə gi lawaraakii aa bilə ka uuzanə taa ka gəranə, ya madfa nee ci ka ci, ca shi də bilə, ka banə nə ci ka ci oo'i: 'Palyəgi tsakə tsakə, ndzanuu adənə' nii?

⁸ Poosha. Amma ka banə nə ci ka ci: 'Tasəkapaa ka nyi adənə zəku'i, zə'wee ka kəjeerənaaku, kaa ha dfa ka nyi slənə saa'itə cii kya adə, nya sa. Ma daba'əkii, ka mbeenə nə hə ka adənə naaku, ha sa.'

⁹ Kə kuyirii ci tə lawaraakii puta slənətə ci ka ci sətə bii ci ətsə nii?

¹⁰ Ha'ə nuunə noonə əsə. Madfa kə dfa tuunə patənə ŋga sətə bii Əntanfə koonə, shiimə oo'i, wata *lyawarənə nuunə. Ma sətə dfa una, sətə dəbee una dfa.”

Mbədfəpaanə ŋga Yeesu də ənji uyikuzənə pu'u

¹¹ Ma Yeesu a dzə də palənə aa Urusaliima, anə ribinə ŋga hanyinə ŋga *Samariya da hanyinə ŋga Galili pitəgi ci.

¹² Ma ətsə kaa ca mbu'u aasəkə əndə'i vəranə ha'ə, wata ənji uyikuzənə pu'u a shi ka guŋunə da ci. Təya kəŋaanə dzadə gi'u da ci,

¹³ təya ŋgəree ka uuratii, əŋki tii, “Yeesu, Dəsəniinə, nəhuu təgunuunə geenə!”

¹⁴ Neenə ŋga Yeesu ka tii, əŋki ci, “Ma dfa nuuna, dəmə ka baarii noonə nə ka limanyinə.” Ma tii ka ha ŋga dzənə, wata ma nee tii, kə mbə'i tii.

¹⁵ Neenatii kə mbə'i tii, wata əndə rəŋwə agitii a ənyatə aaba'a, ca dzə də dələnə də Əntanfə də ŋgeerənə.

¹⁶ Ca kulagi atsaa sədfə Yeesu, ca kuyirii tə ci. Asee, ma əndəta, əndə Samariya nə ci.

¹⁷ Wata Yeesu a ləgwa, əŋki ci, “Əntaa ənjitə pu'u patə mbə'ya? Aa maatiinə hara ənjinə əliŋə dfa?”

¹⁸ Iitə dfa da poosha əndə shi ka dələnə də Əntanfə madaamə mu'umətsa?”

¹⁹ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Madətə, duu saaku aasii. Kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi.”

Da ŋwanuunə ŋga Əntanfə (Mat. 24.23-28,37-41)

17:5 17.5 6.13. * **17:6 17.6** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə ŋga Gude. Amma ma wabənə ŋga Yeesu, agyanə əndə'i slikərənə pamə anə hanyinə ŋga Isərayiila wabi ci. **17:6 17.6** Mat. 13.31; 21.21; Mar. 11.23. **17:10 17.10** 1 Koor. 9.16-17. **17:12 17.12** Leew. 13.46. **17:14 17.14** Leew. 14.2-32; Mat. 8.4; Mar. 1.44; Luka 5.14. **17:16 17.16** 10.33. **17:19 17.19** Mat. 9.22.

²⁰ Kə ləguyi harii *Farisanyinə a ma Yeesu taa guci nə Əntanƒə a ɗa ɲwanjuunaakii agyanə ənja. Əŋki Yeesu ka tii, “Ma ɗa ɲwanjuunə ɲga Əntanƒə, pooshi ndzaanə makə sətə ci ənjə a nəhee də ginə.

²¹ Pooshi ənji ka mbeenə ka banə oo'i: ‘Tsaamuu, wiinə ganə’, taa: ‘Wiitə gatə ha'ə.’ Acii ma nə ɗii ca, kə uugi ɲwanjuunə ɲga Əntanƒə ndzaanə ahadoonə.”

²² Wata əŋki ci ka lyawarənaakii, “Kadə nə saa'i a ɗa. Mada kə ɗii saa'ikii, kadə nuuna moo neenə ka *Uuzənə ɲga ənda, taa wata uusəra rəɲwə. Amma paa unə ka neenə ka ci.

²³ Ka banə nə ənji koonə: ‘Ganə nə ci’, taa: ‘Gatə ha'ə nə ci.’ Ma ɗanuuna, goona dzə, goona nə'u tə tii shaɲə.

²⁴ Acii makə sətə ci pyapidənə ɲga vənə a bərəgi səkəntanƒə taa dama patə, ha'ə nə Uuzənə ɲga əndə a ndzaanə ka uusəraakii paɲgəraɲə a babara.

²⁵ Amma see a cibə ci ka shaɲə dərəva zəku'i, ənji ɲga zamananə a kaaree ka ci əsə.

²⁶ “Makə sətə sha ɗii tə ənji agi zamana ɲga Nuuhu, ha'ə na ɗa uusəratə nə Uuzənə ɲga əndə a shi.

²⁷ Ma agi zamana ɲga Nuuhu, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji ɲguyirənə da makinə a ɲgəərəshi, ha'ə mbu'ya uusəratə dəməgərə Nuuhu aasəkə kumbawala. Wata shinə nə ma'i tuufaanə, ca naanə ka duuniya, ca zamagi də ənjitə patə.

²⁸ Kadə na ɗa əsə makə agi zamana ɲga *Luudu. Ma agi zamana ɲga Luudu, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji ənjə a ɗa fiiriinə, kə nji ənjə a laaga uushi'inə, kə nji ənjə a ghəənə yinyinə.

²⁹ Amma, ma uusəratə shigi Luudu də *Sadooma, kə bujikaanə gunə dadagyə da baruuda aagyanə ənjitə ənəgi davə də Sadooma. Wata dza'ə kə zagi ənji davə.

³⁰ Ha'ə makə ətsə əsə na ɗa uusəratə nə Uuzənə ɲga əndə a jiga.

³¹ “Ma uusərakəya, ma əndətə anə kuvaakii da uushi'inaakii a kumu, wa ca jimagerə, ca huyi, ga ca dəmə aa kumu ka fəɗəənə uushi'inaakii. Ma əndətə də bilə əsə, wa ca huyi, ga ca ənə aasii.

³² Buurətəmə haala ɲga minə ɲga Luudu!

³³ Taa wu patə ca ɗa gazhi'waanə ɲga luupaa əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma taa wu patə ətee ka əpinaakii, ci na luupaa əpinaakii.

³⁴ Wanyinə ca ba koonə: ma ka uusərakii davəɗə, ka baanə nə ənji bəra'i ka ədze rəɲwə, ka ɲgərəginə nə ənji əndə'i əndə, ənjə a bwasee ka əndə'i əndə.

³⁵ Ka dzənə nə makinə bəra'i ka ədənə ka təɲwə rəɲwə; ka ɲgərəginə nə ənji əndə'i minə, ənjə a bwasee ka əndə'i. [

³⁶ Ka dzənə nə ɲguyirənə bəra'i aasəkə rə ka uuzanə; ka ɲgərəginə nə ənji əndə'i əndə, ənjə a bwasee ka əndə'i əndə.”]

³⁷ Wata əŋki lyawarənaakii ka Yeesu, “Da da, Slandana, nə ətsə ha'ə a ɗa?” Əŋki Yeesu ka tii, “Ka hatə ɗii mantə uushi patə, davə dzanə kadəguyinə də na.”

18

Misaali də mitə mooryafinə da bwaya mala gəɲwanə

¹ Wata Yeesu a ɗa ka lyawarənaakii misaali ka baariiginə ka tii oo'i, kə dəbee təya ɗa də'wa taa guci patə, ga təya zaarə shaɲə.

² Əŋki ci, “Tə'i mala gəɲwanə sha ɗii asəkə əndə'i vəranə. Paa ci ka ɲgwalənə tə Əntanƒə, agi ushapaanə nə ci ənja.

17:21 17.21 11.2,20; Mat. 12.28. **17:22 17.22-24** 21.7-24. **17:23 17.23-24** Mat. 24.23-25; Mar. 13.21-23. **17:25 17.25** 9.21-22. **17:28 17.28-29** 'Wat. 19.24-25. **17:31 17.31** Mat. 24.17-18; Mar. 13.15-16. **17:32 17.32** 'Wat. 19.26. **17:33 17.33** 9.24; Mat. 16.25; Mar. 8.35. **17:37 17.37** Ayb. 39.30. **18:1 18.1** 11.2; Rooma 12.12; Fil. 4.6; Kwal. 4.2; 1 Tees. 5.17.

³ Tə'i mitə mooryafinə davə gatə də vərə əsə. Agi dzənə nə ki də shine aa hakii ka banə ka ci: 'Jikəvə keenə ahadeenə da əndə mbiinaaki.'

⁴ Amma dzənə nə mala gəŋwaatə də naanaginə, kə ta'avə ci dərəva ka fənə ka ki ha'ə. Ma daba'əkii əŋki ci də səkəkii: 'Taa ŋgahi paa nyi ka ŋgwalənə tə Əntanfə shaŋə, agi ushapaanə nə nyi əŋji əsə,

⁵ patə da ha'ə, makə kə uugi nyi zaarənə acii haalatə, ka fənə nə nyi ka ki gəŋwaatsa. Mada madamə nyi ka ki gəŋwaatsa, kadə nə ta ənvutə tə nyi.' "

⁶ Slandanə a tsakə banə, əŋki ci, "Famə dīi sətə bii bwaya mala gəŋwaatsa.

⁷ Ya Əntanfə, paa ci ka tsakənə tə matadə əŋjaakii kwa? Acii ma təya, agi tuunə nə tii ka ci vədə da uusəra kaa ca tsakə tə tii. Kə shii nyi, pii tsakənəkii tə tii.

⁸ Wanyinə ca ba koonə: ka viinə nə ci ma'inə ka əŋji mbiinatii. Patə da ha'ə, mada kə shi *Uuzənə ŋga ənda, ka lapaanə nə ci əŋjitə gi'i tə Əntanfə ma'ə nii?"

Misaali də Farisa da əndə luu tsəka

⁹ Agi nəheənə nə hara əŋji ka natii nə makə əŋji goonŋa, təya bərapaa tə patənə ŋga əŋja. Ka tsaratii dīi Yeesu misaalina, əŋki ci:

¹⁰ "Tə'i əŋji bəra'i gi aasəkə *yi ŋga Əntanfə ka dā də'wa. Farisa nə əndə'i ənda, əndə luu tsəka nə əndə'i ənda.

¹¹ Ma Farisata, kə gi ci, ca kəŋaanə, ca dā də'wa dasəkə ədzəməkii, əŋki ci: 'Əntanfə, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma nya, paa nyi ndzaanə makə ŋga hara əŋji, waatoo mahiirənə, məza əŋja, əŋji dā aləhiinə. Kə kuyirii nyi tə hə əsə makə dīi ci, ma nya, paa nyi ndzaanə makə əndə luu tsəkətsa.

¹² Agi dā suumaya nə nyi bəra'i agi luuma; agi viinə nə nyi zaka ŋga sətə cii kya upaa patə əsə.'

¹³ Amma ma əndə luu tsəkətə naakii, makə gi ci, daba'ə hara əŋji kəŋaanə ci, acii kə ŋgwaləgi ci ka madəe taa ka ginəkii aadəgyə. Wata ciinəkii pukəvə ci dəkə agyanəkii, əŋki ci, "Ya'ə Əntanfə, nəhuu təgugunaaki, nyi ənə ma'waslyakə ənda.'

¹⁴ "Wanyinə ca ba koonə: ma gi əndətə aasiya, Əntanfə kə tifyagi tə ci. Amma, ma Farisata, pooshi Əntanfə tifyagi tə ci. Acii taa wu patə haŋətə naakii na, ka bərapaanə nə əŋji tə ci. Amma taa wu patə hətəpaa naakii na, ka haŋətənə nə əŋji tə ci."

Daanə barəkaanə ŋga Yeesu ka uuji manjeevənə

(Mat. 19.13-15; Mar. 10.13-16)

¹⁵ Yoo, kə kyaara əŋji ka Yeesu i idənə manjeevənə kaa ca dfaanə ciinə ŋga barəkaanə aanətii. Neenə ŋga lyawarənaakii ha'ə, wata təya ndzaŋə laala ŋguruunə ka əŋjita.

¹⁶ Amma Yeesu a 'watə tə əŋjita, əŋki ci, "Uneemə ka manjeevənə kaa təya shi aabiiki, goona təŋa tə tii, acii ka tsarə ŋga əŋji makə tii də *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə.

¹⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma əndətə pooshi luuvə ka Əntanfə a ndzaanə ka ŋwanwaakii makə sətə ci uuzənə a luuvə, pooshi ci ka upaa dəmənə aagi ŋwanjuunə ŋga Əntanfə shaŋə."

Əndə gəna

(Mat. 19.16-30; Mar. 10.17-31)

¹⁸ Yoo, kə shi əndə'i gawa aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, "Maləma, ma hə kamə, ŋunyi əndə nə hə. Mi saŋə dfaŋeki kaa nya upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwa?"

¹⁹ Wata əŋki Yeesu ka ci, "Ka mi cii kwa 'wa tə nyi ŋunyi ənda? Pooshi ŋunyi ənda, madaamə Əntanfə ci rəŋwə dyaŋə.

²⁰ Kə shii hə bariya ŋga Əntanfə, waatoo: 'Ga ha alə hiinə, ga ha bələ hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda ŋga jirakənə anə ənda, gadəe ka i duu da muu.' "

21 Əŋki gawə əndəta, “Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi daga nyi ma'ə uuzənə.”

22 Makə fii Yeesu ha'ə, əŋki ci ka ci, “Awa, kə fii nyi, amma tə'i uushi rəŋwə mbədaanə ka hə ŋga d'anə. Ma d'anəkwa, uushi'iitə aciiku patə, duu, fəduu, ha d'ərəmagi, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Madə kə d'ii hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntaŋfə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi.”

23 Makə fii əndətə wabəətsə ha'ə, wata kə dzəgəpaa tə ci ashikii; acii laŋə dərəva nə gəna aciikii.

24 Makə nee Yeesu kə dzəgəpaa wabəətsə tə əndətə ha'ə, wata əŋki ci: “Una! Dzawə dərəva nə dəmənə ŋga əŋji gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə.

25 Gədə dəməginə ŋga ŋgyalooba ka rəgwa shinə ŋga libəra də ŋgufənə acii dəmənə ŋga əndə gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə.”

26 Fanə ŋga əŋji ha'a, wata əŋki tii, “Madə ha'ə əna, wu d'ii nə upaa luupaana?”

27 Əŋki ci, “Ma sətə təkuree əŋji ka d'atənə, ka mbeenə nə Əntaŋfə ka d'atənə.”

28 Əŋki Piita, “Waniinə, kə bwasee inə ka yinyinə geenə keena nə'u tə hə.”

29 Wata əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə: taa wu patə bwasee ka yaakii, taa minaakii, taa ndzəkəŋushi'inəkii, taa duurənyinaakii, taa manjeevənaakii əsə kaa ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə a shii dzənə aakəŋwa,

30 ma ca, ka upaanə nə ci sətə palee ka ətə bwasee ci aaba'ə agi zamanana. Ha'ə əsə agi zamanatə na shi, kadə nii kəya upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

Makkənə ŋga wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mat. 20.17-19; Mar. 10.32-34)

31 Wata Yeesu a 'wagi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tsəŋə aatəŋgala. Əŋki ci ka tii, “Fatəmə ŋga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Patənə ŋga uushi'iitə nyaahə anabiinə agyanə *Uuzənə ŋga ənda, davə nə əŋjə a mbu'utəgi.

32 Waatoo, ka viinə nə əŋji tə ci aacii əŋjitə mashiimə tə Əntaŋfə. Ma təya, ka ŋusənə nə tii tə ci, təya dzaana tə ci. Ka tiifənə nə tii giirənə aashikii,

33 təya fəslə, təya bələgi tə ci. Ma ka makkənə ŋga uusəra, ka madətənə nə ci agi maməətə əŋja.”

34 Amma, ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də wabənaakii. Ma'umbeekii nə wabənəkii ka tii. Mashiimə tii taa agyanə mi nji Yeesu a wabə.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də muurəfə də Yarikoo

(Mat. 20.29-34; Mar. 10.46-52)

35 Ma ətə Yeesu kədəhə ka mbu'unə aa Yarikoo, tə'i muurəfə dasə ha'ə atəŋgala rəgwa ka kədiinə.

36 Makə fii ci əŋjə a pitə də waazənə, ca ləgwa ka əŋjitə abiikii taa mi ci əŋjə a waazə ha'ə.

37 Wata əŋki əŋji ka ci, “Yeesu, əndə Nazaratu ca pitə.”

38 Wata ŋgəreenə nə muurəfətə ka uurakii, əŋki ci, “Yeesu, jijinə ŋga *Dawuda, nəhuu təgunuunaaki!”

39 Əŋjitə nja takəŋwa a wazə ka ci kaa ca ndzaa kəda'ə. Amma wata ca tsakə ŋgəree ka uurakii palee ka əta, əŋki ci, “Jijinə ŋga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki!”

40 Wata Yeesu a kəŋaanə, ca ba ka əŋja, “Əncəhatəgimə ka nyi də ci.” Makə əncəha muurəfətə, əŋki Yeesu ka ci:

41 “Mi cii kwa moo nya d'a ka ha?” Əŋki ci, “Slandənəkya, ŋga'ə ka nyi kaa nya ənə ka neenə ka ha.”

42 Əŋki Yeesu ka ci, “Wa ginəku a wunəgi kaa ha ənə ka neenə! Kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi.”

⁴³ Pii wata ca nee ka ha. Nə'unə nə ci tə Yeesu, ca dzə də dələnə də Əntarjə. Makə nee patənə nga ənjitə ha'ə, wata təya ndzanə dələnə də Əntarjə natii.

19

Yeesu tii da Zakayusə

¹ Mbu'unə nga Yeesu aasəkə vəranə nga Yarikoo, ca dzə dasəkə vəranəkii.

² Ma davə də vəra, tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Zakayusə. Gawə nə ci agi *ənji luu tsəka. Əndə gəna əsə.

³ Ma saa'ikii, kə ali ci rəgwa nga neenə taa wu nə Yeesu. Amma, makə dīi ci gusə nə ci, kə təkuree ci ka neenə ka ci acii dabaala.

⁴ Makə dīi ha'ə, wata ca huyipaa aakəŋwa, ca ndərəgi aa ənfwə bara kaa ca nee ka ci, acii dadavə nii kəya pitəgi.

⁵ Makə mbu'i Yeesu ka hatə dīi Zakayusə davə, wata ca madʼee ka ginəkii aadəgyə, əŋki ci ka ci, "Zakayusə, tsəgwayi, jimagerə. Acii, ma ənshina, gaku asii dəbee ndzaanəki."

⁶ Jimagerənə nə Zakayusə pii pii, ca luu tə Yeesu də moodasəka.

⁷ Makə nee ənji ha'ə, wata ŋgunḡunənə nə tii, təya ba, "Aa ha ma'waslyakə əndə gi ci."

⁸ Madʼətənə nə Zakayusə, əŋki ci ka Yeesu, "Slandana, a təkēe nyi ka uushi'inaaki tatsə mbərə mbərə, nya vii reetakii ka maaghiinə. Ma ənjitə gəpi nyi də tii, ka jikəənənə nə nyi ka tii ənfwadə agyanə sətə gəpətə nyi aciitii."

⁹ Əŋki Yeesu, "Ma ənjinə ganə asii, ənshinə upaa tii luupaanə. Acii taa Zakayusə əsə, agi slikərənə nga Ibərahiima shigi ci.

¹⁰ Acii ma shi nya, nyi *Uuzənə nga ənda, ka aalənə tə maza ənja, nya luupaa tə tii."

Misaali də pamə pu'u

(Mat. 25.14-30)

¹¹ Makə nji ənje a fa wabənə a ma Yeesu ha'ə, kə gi ci aakəŋwa də ɗa ka tii misaali. Acii kədəhə nə ci da vəranə nga Urusaliima, ma nə ənji ka nəhənə, kədəhə nə Əntarjə ka ɗa ŋwanjuunaakii.

¹² Wata əŋki ci ka tii, "Tə'i madʼuunə ənshara. Kə pyalə ci ka madzadə hanyinə ka liwa ŋwanjuunə, ma daba'əkii ca ənya.

¹³ Ma taabu'u gi ci, ci kə 'watə ənji pu'u agi daguyinaakii. Kə ŋgirə ci pamə pu'u, ca təkəpaa ka tii mbərə mbərə. Əŋki ci ka tii: 'Zhi'igimə see mada ənya nyi.'

¹⁴ Amma pooshi ənji nga nə nga hanyinaakii ka uudənə tə ci. Kə sləkēe tii ka ənji daba'əkii kaa təya dzə ka banə ka ənjitə ca dəkə ŋwanjwə oo'i: 'Ma əndətsa, paa inə ka moonə ca ɗa keenə ŋwanjuunə.'

¹⁵ "Yoo, makə upaa ci ŋwanjuunə, wata ca ənya. Ca sləkēe ka ənje a 'waa'watə ka ci daguyinaakii ətə vii ci ka tii kwabata. Waatoo, kaa ca nee taa iitə nji əndə a zhi'igi naakii də sətə vii ci ka ci.

¹⁶ Təkəŋwatə dagwa a shi. Əŋki ci: 'Slandana, ma pamə ətə rəjwə vii hə ka nyi, kə tii, kə dīi ka pamə pu'u.'

¹⁷ Əŋki ci ka ci: 'Yawa, ŋga'ə, ŋunyi əndə slənə nə hə. Kə slənyi hə də uuji uushi'inə də rəgwakii. Aciikii, ɗawə ŋwanjuunə agyanə vəranyinə pu'u.'

¹⁸ Shinə nə bəra'inə. Əŋki ci: 'Slandana, ma pamə ətə rəjwə vii hə ka nyi, kə tii, kə dīi ka pamə tufə.'

19:7 19.7 Mat. 9.10. **19:8 19.8** Shig. 21.37; Əzaki. 33.14-16. **19:9 19.9** 13.16; Slənə 16.31. **19:10 19.10** Əzaki. 34.16; Mat. 9.13; Mar. 2.17; Luka 5.32; 1 Tim. 1.15. **19:11 19.11** 11.2; Slənə 1.6. **19:12 19.12-13** Mar. 13.34; Slənə 1.11; 2.33-36. **19:14 19.14** Slənə 4.17; 5.28; 13.44-46; 28.25-28. **19:17 19.17-19** 12.42-44; 16.10.

¹⁹ Əḡki ɲwanɲwə ka əndəta: 'Ma hə əsa, dəwə ɲwanɲuunə agyanə vəranyinə tufə.'

²⁰ "Shinə nə əndə'i dagwa. Əḡki ci: 'Slandana, wiinə pamaaku rəɲwə. Kə anətə nyi asəkə kəjeerənə, kə ɲgagi nyi.

²¹ Acii kə ɲgwali nyi aciiku. Kə shii nyi, ma hə, əndə tamwə nə hə. Kə ndzaa hə makə əndətə ca ɲgərə sətə madəkəpaamə ci. Kə ndzaa hə əsə makə əndətə ca slənə cifanə ɲga sətə maləgamə ci.'

²² Əḡki ɲwanɲwə ka ci: 'Ma ha, bwaya lawarə nə hə. Wabəətsə a maku nə gəɲwanaaku. Kə shii hə oo'i, əndə tamwə nə nyi, agi ɲgərənə nə nyi sətə madəkəpaamə nyi, agi slənənə nə nyi cifanə ɲga sətə maləgamə nyi.

²³ Aa ya madə ha'a, mi unee hə ka dəkəpaa pamaaki ka hatə ci əɲjə a zhi'igya? Maci ha'ə dīi hə, kə ɲji nya ɲgərə pamaaki da i ma'inəkii agyanəkii, nyi kə ənya.'

²⁴ "Wata əḡki ci ka əɲjitə abiikii: 'Luugimə pamətsə rəɲwə aciikii, una vii ka əndətə da pamə pu'u aciikii.'

²⁵ Əḡki tii ka ci: 'Slandana, əntaa kə uugi ci upaa pamə pu'wa?'

²⁶ Əḡki ci: 'Wanyinə ca ba koonə: ma əndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə əɲji viinə. Amma, ma əndətə dīi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə əɲji aciikii.

²⁷ Ma məza əɲjaaki əsə, waatoo əɲjitə mamoomə nya də ka tii ɲwanɲuunə, kaashatəmə tə tii, una kira tə tii aa hanə, una bəələgi tə tii ganə akəɲwaciiki.' "

²⁸ Makə uugi Yeesu wabəginə ha'ə, wata ca ɲgərə rəgwa, ca takəɲwa ka əɲji aa Urusaliima.

Dəmənə ɲga Yeesu aasəkə vərənə ɲga Urusaliima

(Mat. 21.1-11; Mar. 11.1-11; Yooh. 12.12-19)

²⁹ Makə mbu'i Yeesu kədəhə da vəranyinə ɲga Bayitifaaji da Bayitaniya ashii giɲwə ɲga Zayitunə, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i

³⁰ də banə ka tii, "Dəmənə aasəkə vərəatsə aakəɲwa. Madə kə mbu'yuunə aa dəvə, ka lapaanə nuunə uundzə vamənda gwələ. Ma uundzə vaməndakii, pooshi əndə sha ɲgərə aa ba'akii shaɲə. Pəryatəmə, una kira.

³¹ Madə kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna pərə, bamə ka ci: 'Slandanə mwayi.' "

³² Wata lyawariitə sləkee Yeesu a madə, təya palə, təya lapaa weewee makə sətə bii ci ka tii.

³³ Ma təya pərə vaməndata, əḡki slanjiinəkii ka tii, "Ka mi cuuna pərə uundzə vaməndatsa?"

³⁴ Əḡki tii, "Slandanə mwayi."

³⁵ Wata təya kira uundzə vaməndatə ka Yeesu, təya luukutəvə kəjeerənyinatii a ba'a uundzə vaməndata, təya ndərəvə də Yeesu aa ba'akii.

³⁶ Ma ca dzə də palənə, sasafəpaa nə əɲji kəjeerənyinə a rəgwa ka gadəeginə ka ci.

³⁷ Mbu'unə ɲga Yeesu kədəhə da vərənə ɲga Urusaliima, ma ətsə ca jimə ashii giɲwə ɲga Zayitunə, wata dabaala əɲji nə'unə tə ci a ndzaɲə də moodasəka, təya ɲgərəe ka uuratii ka dələnə də Əntaɲfə putə ɲga bəzə uushi'inə ɲga hurəshishiitə nee tii Yeesu a dəada.

³⁸ Əḡki tii, "Tə'i barəkaanə ashii ɲwanɲutə shi də ləmə ɲga Slandana! Acii Əntaɲfə nə jamənə dagyə, naakii nə dūunuunə əsə, ci Əndə məghərəvənə ka shaɲə."

³⁹ Tə'i hara *Farisanyinə gatə agi dabaala. Əḡki tii ka Yeesu: "Maləma, bawə ka lyawarənaaku, wa təya ndzaa kədə'ə."

⁴⁰ Əḡki Yeesu, "Wanyinə ca ba koonə: madə kə ndzaa tii kədə'ə, ka ndzaɲənə nə faariinə natii."

Tuunə nga Yeesu agyanə ənji Urusaliima

⁴¹ Makə əncəhatə Yeesu kədəhə da vəranə, nee ci ka vəranəkii, ca gwanə ka tuunə agyanə ənji vəranəkii.

⁴² Əŋki ci, “Maci uushə a batə koonə sətə ca kira koonə ndzaanə jamə ənshinə ku! Amma, ma ətsa, kə umbəgi anuunə, paa unə ka mbeenə ka neenə əsə.

⁴³ Tə'i uusəra na shi, waatoo saa'itə nə ənji mbiinə goonə a tsagərə tuunə aasəkə, təya kərə'utə tuunə, təya pa'əgi rəgwa agyanuunə taa dama patə.

⁴⁴ Ka zaməginə nə tii duunə, təya waaləgi kuvənyinə asəkə vəranə goonə patə. Taa rəŋwə pooshi faara na mbədaanə anə əndə'i. Ma nə ətsə a da ha'ə, acii mashiimuunə taa guci shi Əntəŋfə ka tsakənə tuunə.”

Dzənə nga Yeesu aasəkə *yi nga Əntəŋfə

(Mat. 21.12-17; Mar. 11.15-19; Yooh. 2.13-22)

⁴⁵ Mbu'unatii aasəkə vəranə, kə dəməgərə Yeesu aasəkə yi nga Əntəŋfə. Wata ca ndzanə shaabagi tə ənji da fiiriinə davə.

⁴⁶ Əŋki ci ka tii, “Tə'i manaahəkii asəkə malaabə ləkaləkətə oo'i, ma bii Əntəŋfə: ‘Ka ndzaanə nə yaaki ka yi nga da də'wa.’ Amma, ma una, kə geegyuunə ka yikii ka ha nga umbənə nga mahiirənə!”

⁴⁷ Ma Yeesu, uusəra patə jigunyi ci ka ənji asəkə yi nga Əntəŋfə. Kə ali madiigərə limanyinə da maliminə rəgwa nga bələginə tə ci. Ha'ə nə matakəŋwanyinə əsə.

⁴⁸ Amma kə təkuree tii ka rəgwakii, acii patənə nga ənja, kə kavə tii nətii ka fa sətə cii kəya dzəgunə ka tii.

20

Wu vii baawəda ka Yeesu

(Mat. 21.23-27; Mar. 11.27-33)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dzəgunə ka ənji asəkə yi nga Əntəŋfə, ca waaza Njunyi Habara. Kə shi madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə aabiikii.

² Əŋki tii ka ci, “Bawə keenə də ŋgutə baawəda saŋə cii kwa daada uushi'inə ha'a? Wu saŋə vii ka hə baawəda?”

³ Əŋki Yeesu ka tii, “Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi a moonə naaki, bamə ka nyi dīi:

⁴ Wu saŋə sləkee ka Yoohana kaa ca da bapətisəma ka ənja, Əntəŋfə nii, anii ənda?”

⁵ Wata təya gwanə ka da wabənə ahadatii, əŋki tii, “Mi banaamə əna? Madə bii amə oo'i, Əntəŋfə sləkee ka Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii diya?

⁶ Amma madə kə bii amə oo'i, ənji sləkee ka ci, ka kaalatənə nə dabaala taamə, acii ma nə tii ka nəhənə, ma Yoohana, anabi nji ci.”

⁷ Wata əŋki tii, “Mashiimiinə taa wu sləkee ka ci.”

⁸ Əŋki Yeesu ka tii naakii, “Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tada də ŋgutə baawəda cii kwa da uushi'ina.”

Misaali də bwaya aginə nga mooziinə

(Mat. 21.33-46; Mar. 12.1-12)

⁹ Wata Yeesu a gwanə ka wabənə ka ənji də da misaalina, əŋki ci, “Tə'i əndə'i əndə sha dīi rə nga inabi. Ca ŋgərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə kaa təya təkə cifanə nga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə. Kə ta'avə ci davə.

19:41 19.41-44 21.20-24. 19:42 19.42 Dzək. 32.29; Luka 2.14. 19:44 19.44 1.68; 21.6; Mat. 24.2; Mar. 13.2.
19:46 19.46 Isaa. 56.7; Irim. 7.11. 19:47 19.47 21.37; 22.53; Mat. 26.55; Mar. 14.49; Yooh. 18.20. 19:48 19.48
20.19; 22.2. 20:6 20.6 Mat. 14.5. 20:9 20.9 Isaa. 5.1-2.

¹⁰ Makə dʒii cɪfanə ŋga inaba, wata ca sləkee ka əndə slənaakii ka liwa ka ci gyaɗfalaakii aciitii. Wata tɔya kəsə tə ci, tɔya fəəsləpaa, tɔya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

¹¹ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə slənaakii. Ma ci əsa, kə fəəsləgi mooziitə tə ci, ayi ayi dərəva cibee tii ka ci, tɔya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

¹² Slanda rətə a ənə ka sləkeenə ka əndə'i əndə ka makkənə əsə. Ma ci əsa, kə ɗavə tii ka ci uya, tɔya lyakaanə tə ci.

¹³ Əŋki slanda rətə ka naakii nə: 'Iitə sanə ɗanəki də ənjitsa? Takwa a sləkee nyi ka uuzənaaki ətə uu'i nyi. Mbu'u ka gadeenə nə tii ka ci.'

¹⁴ Amma, makə nee mooziitə ka uuzətə, wata əŋki tii ahadatii: 'Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Bələgyaamə tə ci kaama zəmə ya.'

¹⁵ Wata tɔya kəsətə tə ci, tɔya kagi tə ci aa ba'a tsanə, tɔya bələgi tə ci.

"Ya ətsa, mi nə sətə ɗanə slanda rətə də tɔya?"

¹⁶ Ka shine nə ci, ca bələgi tə tii, ca vəgi rətə ka hara mooziinə."

Makə fii ənji wabəətsə ha'ə, əŋki tii, "Aa'a, wa əntanʒə a dzagya!"

¹⁷ Wata Yeesu a tsaamətə tə tii, əŋki ci, "Aa maɗa ha'ə əna, ka mi dʒii nyaahə ənji aasəkə malaaba ləkaləkata, tuu'inə,

'Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva makə pooshi nafaakii, ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.'

¹⁸ Taa wu patə kulii aanə faaratsa, ka əbinə nə ci. Maɗa kə kulii faarakii aanə əndə əsa, ka ədəginə tə ci makə əmpunə."

Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka ŋwanʒwə *Kayisarə

(Mat. 22.15-22; Mar. 12.13-17)

¹⁹ Kə ali maliminə da madiigərə limanyinə rəgwa ŋga kəsənə tə Yeesu ka tsaakii, acii kə shii tii oo'i, agyanətii wabi ci də misaalitsa. Amma kə ŋgwali tii acii ənja.

²⁰ Wata tɔya ndzanə nəhənə tə Yeesu. Tɔya sləkee ka maɗəkənyinə aabiikii ətə ca deegi ka natii nə makə ənji goonʒa. Ma dʒii tii ha'a, kaa tɔya mbee ka pwaakya wabənə ətə madzəmə ama Yeesu; waatoo, ka kavənə tə ci aasəkə cii ŋgwaməna.

²¹ Əŋki maɗəkənyiiitə ka Yeesu, "Maləma, kə shii inə oo'i, ma sənə cii kwa wabə da sənə cii kwa dzəgunə patə, kə ndzaanə də rəgwakii; paa hə ka tsaamənə ka ɗuunuunə ŋga ənda. Də goonʒa nə hə ka dzəgunətənə ka ənji rəgwa ŋga əntanʒə.

²² Ya sanə, kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa ŋga vii tsəkə ka ŋwanʒwə Kayisarə nii, anii poosha?"

²³ Asee, kə shii Yeesu jarəwiinatii. Əŋki ci ka tii:

²⁴ "Kiramə kwaba kaa nya tsaamətə." Makə caamə ci, ca ləgwa ka tii, əŋki ci, "Ya əna, kəŋwaciinə da ləmə ŋga wu ənə anə kwabana?" Tɔya ba, "Ma ətsa, kəŋwaciinə ŋga ŋwanʒwə Kayisarə."

²⁵ Wata Yeesu a ba ka tii, "Makə ha'ə ɗiya, viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka əntanʒə sətə ndzaa ka ŋga əntanʒə."

²⁶ Kə təkuree tii ka upaa sə ŋga kəsənə tə ci də ma'inə agi səndə wabi ci akəŋwacii patənə ŋga ənja. Kə dʒii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə nə jikəvənaakii, wata tɔya ənəgi kəɗa'ə.

Ləgwanə agyanə maɗənə ŋga maməətə ənja

(Mat. 22.23-33; Mar. 12.18-27)

²⁷ Kə shi hara *Sadukiinə aabii Yeesu. Ma tɔya, tii nə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka maɗənə da i əpinə shanə.

²⁸ Əŋki tii ka Yeesu, “Maləma, kə nyaahə Muusa kaamə bariya ətə bii ci, madfa kə əntəgi əndə anə minaakii, pooshi tii pwayi manjeevənə, see a ŋgərə ndzəkəŋuci tə miita, kaa ca poo manjeevənə ka ndzəkəŋuci ətə əŋki.

²⁹ Ma sha dīi, tə'i ndzəkəŋushi'inə mədəfə. Kə ŋgirə gawatii minə. Kə əntəgi ci. Pooshi uuzənə.

³⁰ Bəra'inə a ŋgərə mooryafiita. Ca əntəgi. Pooshi uuzənə.

³¹ Makə ətsə əsə dīi ka makkənə. Ha'ə dīi ka tii patə mədəfə: kə mətəgi tii. Pooshi əndə upaa uuzənə ashitə.

³² Ma daba'əkii, kya əntəgi əsə.

³³ Ya ətsa, maa ma'i tii patə uusəra ŋga madənə ŋga maməətə ənja, makə watiitə tii patə mədəfə ŋgirə tə kya, minə ŋga wu sanə ndzaanəta?”

³⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Agi duuniya ci ənjə a ŋgərəshi.

³⁵ Amma, ma ənjitə mbu'i bahə upaa rəgwa ŋga madənə da i əpinə, da ŋga ndzaanə agi zamanatə na shi, paa tii na ŋgərəshi.

³⁶ Acii paa tii ka mətənə ma'ə. Makə malaa'ikanyinə nə təya ndzaanə. Manjeevənə ŋga Əntəŋfə nə tii; acii kə madəe ci ka tii da i əpinə.

³⁷ Ma agyanə madənə ŋga maməətə ənji əsa, taa Muusa maa, ma saa'itə wabi ci agyanə guutə agi ba, kə baarii ci oo'i, ka madənə nə tii. Ma saa'ikii, kə 'wii ci tə Əntəŋfə Slandanə də Əntəŋfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə.

³⁸ Ma Əntəŋfə, ənjitə da i əpinə amatii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii. Acii ma ndzaa ənji patə da i əpinə amatii, ka ci saakii.”

³⁹ Wata əŋki hara maliminə, “Ma dīi Maləma, ŋga'ə wabi hə.”

⁴⁰ Ma daba'əkii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə ama Yeesu ma'ə, acii ŋgwalənə.

*Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu*

(Mat. 22.41-46; Mar. 12.35-37)

⁴¹ Əŋki Yeesu ka tii, “Iitə sanə mbee ənji ka banə oo'i, jijinə ŋga *Dawuda nə Aləmasiihu?

⁴² Acii taa Dawuda də naakii nə maa, kə bii ci asəkə ləkaləkatə ŋga Jabuura oo'i: ‘Əŋki Əntəŋfə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

⁴³ Ka kavənə nə nyi ənji daawaanaaku aatsaa sədəku.’

⁴⁴ Wiinə dīi, kə 'wii Dawuda tə Aləmasiihu də Slandana. Aa iitə dīi ndzaa ci ka jijinaakəya?”

Dzalənə ŋga Yeesu tə ənji agyanə maliminə

(Mat. 23.1-36; Mar. 12.38-40)

⁴⁵ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii akəŋwacii patənə ŋga ənja,

⁴⁶ “Nəhəmə noonə nə acii *maliminə ŋga bariya. Ma təya, də madiigərə kəbənə moonətii wiigi'inə. Ma moonətii, nəəhəpaanə tə tii ŋga'ə a luuma. Ka hatə da ginə davə moonətii ndzaanə asəkə *kuvə də'wanyinə da agi əndzanə.

⁴⁷ Təya luuwutə yinyinə ŋga mooryafinyinə, təya gərətəgi də də'wa ka dəla də natii nə akəŋwacii ənja. Ma təya, kadə nə təya upaa bwaya gəŋwanə ətə palee patə.”

21

Viinə ŋga mooryafinə

(Mar. 12.41-44)

20:28 20.28 Dzək. 25.5-6; 'Wat. 38.8. **20:36 20.36** 1 Yooh. 3.1-2. **20:37 20.37** Shig. 3.2,6. **20:39 20.39** Mar. 12.32. **20:40 20.40** Mat. 22.46; Mar. 12.34. **20:41 20.41-44** Mat. 20.30-31. **20:42 20.42-43** Jab. 110.1; Slənə 2.33-35. **20:46 20.46** 11.43; 14.7.

¹ Madeenə nə Yeesu ka ginəkii, ca tsaamə ənji gəna a həəji kwaba asəkə *yi nga Əntanfø.

² Wata maagha nga mooryafinə a shi natə. Ma Yeesu a nee, kə əjivə ki pyanya bəra'i.

³ Wata əŋki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə: ma sətə əjigərə maagha nga mooryafiitsa, kə palee ka nga hara ənjitsə patə.

⁴ Acii ma təya, agi bəzə gəna ngiragi tii, təya vii. Amma, ma kya, agi ghanatə patə, kə ngərətə ki patənə nga sətə cii ta alə də zəmə, kya əjigərə."

Wabənə nga Yeesu agyanə uulagi yi nga Əntanfø

(Mat. 24.1-2; Mar. 13.1-2)

⁵ Kə wabi lyawarənaakii agyanə dagwaanə nga yi nga Əntanfø, acii kə dīi ənji yikii də faariitə da məghərəvənə davə da i hara uushi'inə ətə vii ənji ka Əntanfø. Əŋki Yeesu:

⁶ "Kə nee unə ka uushi'iitsa: kadə nə uusera a mbu'ya. Mada kə mbu'ya uuserakii, taa rəŋwə pooshi faara na mbəfaanə anə əndə'i, ka waalaginə nə ənji patə."

Cibənyitə na la tə ənja taabu'u muudinə nga duuniya

(Mat. 24.3-14; Mar. 13.3-13)

⁷ Əŋki ənjitə nji davə, "Maləma, guci sanə nə ətsə ha'ə a dfa? Mi sanə na slənə ka baariinə oo'i, kədəhə nə uushi'iitsə ka dfaadana?"

⁸ Əŋki Yeesu ka tii, "Nəhəmə acii ga ənjə a gəpi duunə. Acii tə'i ənji lanə na shi, təya dəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu. Ka banə nə tii əsə, kə uugi uusera mbəshanə. Ma dānuunə, goona nə'u tsaə səfətii.

⁹ Mada kə fii unə habara nga paapanə da purətə hanjakaanə, goona ngwalə shanə. Kə dəbee ətsə ha'ə a dfa zəku'i. Amma, əntaa uudənə nga duuniya nəndə ka dānə pii ha'ə makə ətsa."

¹⁰ Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Kadə nə əndə'i slikərənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i nwanjuunə.

¹¹ Kadə nə bwaya gəgədzənə nga hanyinə a dfaadfa. Kadə nə madəfənə da muuva a dfaadfa taa dama patə. Kadə nə sə nga ngwalənə a dfaadfa da madiigərə sagidanyinə agintanfø.

¹² "Amma daga uushi'iitsə ha'ə ma'ə madfamə, tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya cibee koonə, təya kərə tuunə aakəŋwacii gayinə nga *kuvə də'wa ka dfa koonə gəŋwanə, təya kaalagərə tuunə aa furəshina. Ka kəərənə nə ənji tuunə aakəŋwacii meeminə da ngwamənyinə putə nga nə'unə goonə tə nyi. *

¹³ Ma nə uushi'iitsə patə a dfaadfa ha'ə, ka wunəgi koonə də rəgwa nga bagi ka tii Nynyi Habaraaki.

¹⁴ Aciikii, ma dānuuna, kavəmə aagi hiima goonə, goona ndzaanə ka buurənə agyanə makə sətə nuunə a jikəvə koonə mbəfə.

¹⁵ Acii nyi na vii koonə jarəwiinə nga wabənə da hiima. Pooshi əndə taa rəŋwə agi ənji mbiinə goonə na mbee ka dfa koonə mabizhinə taa ka uurənə tuunə agi wabənə.

¹⁶ Taa məsənuunə da dəsənuunə da ndzəkəŋushi'inuunə da duurənyinə goonə da guviinuunə maa, ka dyarə'unə nə tii tuunə. Ma hara ənji agyuunə, ka bələginə nə ənji tə tii.

¹⁷ Taa wu patə əsə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi.

¹⁸ Amma taa shiŋkinə goonə rəŋwə, pooshi na za.

21:1 21.1 2 Meem. 12.10. **21:4 21.4** 2 Koor. 8.12. **21:6 21.6** 19.44. **21:7 21.7-24** 17.22-24. **21:10 21.10** Mar. 13.8. **21:12 21.12-19** Mat. 10.17-22; Yooh. 16.1-4. * **21:12 21.12** Slənə 12.1-4; 18.12-17; da purəjanə 24-26. **21:14 21.14-15** 12.11-12. **21:16 21.16** Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53. **21:18 21.18** 1 Sam. 14.45; Mat. 10.30; Luka 12.7.

19 Acii ha'e kəŋaanəmə ndihə ndihə koonə luupaa də noonə na."

*Wabənə nga Yeesu agyanə d'aginə nga Urusaliima ka uufinə
(Mat. 24.15-21; Mar. 13.14-19)*

20 "Mada kə nee unə kə kərə'utə soojiinə tə vəranə nga Urusaliima, ma ətsə kamə, kədəhə nə vəranəkii ka d'aginə ka uufinə.

21 Ma ka uuserakəya, wa ənjitə anə hanyinə nga Yahudiya a huyi ka umbənə aanə giŋunyinə. Ma ənjitə asəkə vəranə, wa təya əntsahəgi. Ma ənjitə aba'ə vəranə, ga təya ənya aasəkə vəranə.

22 Acii ka ndzaanə nə uuserakii ka uuseratə nə Əntanfə a ki'itə ka ənja. Ətsə ha'ə na mbu'utəgi də patənə nga uushi'iitə asəkə malaaba ləkaləkətə.

23 Tə'i ŋgəra'wə agyanə maki dəsəkiinə da ŋugiginə ka saa'ikii. Acii kadə nə bwaya cibə a d'a anə hanyinə, acii tə'i mabətə səkə nga Əntanfə agyanə ənja.

24 Ka bəələginə nə ənji tə hara ənji də ŋgila purəjanə. Hara ənji, ənjə a kəsə tə tii, ənjə a kərə tə tii ka mavaanə aanə hara hanyinə. Ka udzəginə nə ənjitə mashiimə tə Əntanfə tə vəranə nga Urusaliima see mada dzəgi zamanatii."

*Ənyanə nga *Uuzənə nga ənda
(Mat. 24.29-31; Mar. 13.24-27)*

25 "Kadə nə sə nga hurəshishinə a d'aad'a agi uusera, agi ləgidə da agi tikisanyinə. Kadə nə ənjə a ndzaanə ka maji ma'yanə agi duuniya. Paa tii na shii sə nga d'anə acii dzaadzənə nga uunəvə da madənə nga ma'inə aadəgyə aadəgyə.

26 Kadə nə ma'yanə nga ənjə a lədə acii ŋgwalənə putə nga sətə na kulaanə ka tii agi duuniya. Acii taa mi patə asəkəntanfə ka ganğəzənə.

27 Ma ətsə d'iya, ka neenə nə ənji ka Uuzənə nga əndə ca jima agi kurabiinə. Da baawəda da məghərvənə laŋə nə shinaakii.

28 Mada kə nee unə uushi'iitsə a 'watəgi d'aadanə, kəŋaanəmə ndihə ndihə, kavəmə nuunə davə acii kədəhə nuunə ka upaa luupaanə."

*Misaali də ənfwə uudəva
(Mat. 24.32-35; Mar. 13.28-31)*

29 Yeesu a d'a ka tii misaali, əŋki ci, "Katəmə hiima goonə agyanə ənfwə uudəva da hara ənfuginə patə.

30 Mada kə nee unə wiitə ka 'watəgi ənənə, kə shii unə ətsə, kədəhə nə mətətsəfə ka d'anə.

31 Ha'ə əsə, mada kə nee unə uushi'iitsə a d'aad'a, ka shiinə nuunə ətsə oo'i, kədəhə nə Əntanfə ka d'a ŋwanuunə.

32 Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənji nga zamanana, pooshi tii ka mətəginə patə, uushi'iitsə ma'ə madaadamə patə.

33 Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə. Amma, ma wabənaaki, pooshi ka uudənə shaŋə."

Nəhətənə agyanə wabənə nga Əntanfə

34 "Nəhəmə noonə na! Goona kavə noonə nə ka zəəmə əndzanə da saasa ənvwə dərəva. Goona kavə noonə nə agi buurə uushi'inə nga *duuniya, acii ga uuserə nga shine nga Uuzənə nga əndə a lapaa tuunə pəmə,

35 makə sətə ci zaanwanə a umbəənə ka luwa. Acii ma uuserakəya, pəmə nii kəya lapaa tə patənə nga ənji agi duuniya.

³⁶ Ndzaamə də mægigi, damə də'wa taa hayi patə, koonə shii upaa ngeerənə nga mbərədənə acii uushi'iitə na daada patə, una mbee ka kəŋaanənə akəŋwacii Uuzənə nga əndə yadə nḡwalənə.”

³⁷ Uusərə patə nji Yeesu a dzəgunə doosərə ka ənji asəkə yi nga Əntanfə. Ma kədəwanə, ca dzə ka baanə ashii giŋutə ci ənjə a 'wa giŋwə nga Zayitunə.

³⁸ Pukənə nga ha patə ha'ə nə ənji patə ka waaryanə aasəkə yi nga Əntanfə ka fa sətə cii kəya baaba.

22

Alə rəḡwa nga kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.1-5,14-16; Mar. 14.1-2,10-11; Yooh. 11.45-53)

¹ Yoo, kə mbisha *kumənə nga adə buroodi yadə burəŋanə, waatoo kumənə ətə ci ənjə a 'wa *Pasəka.

² Makə d̄ii ci, ma madiigərə limanyinə da *maliminə nga bariya, nḡwalii tii acii ənja, kə aali tii rəḡwanyinə nga bələginə tə Yeesu.

³ Wata kə nḡgirə *Seetanə aashi Yahuda ətə ci ənjə a 'wa Isəkariyootə. Ma ca, rəŋwə nə ci agi *lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i.

⁴ Madənə nə ci, ca dzə aabii madiigərə limanyinə i da meeminə nga soojiitə ca nəhə yi nga Əntanfə, ca wabə da tii agyanə makə sətə mbeenəkii ka viinə tə Yeesu ka tii.

⁵ Fanatii ha'ə, kə d̄ii tii moodasəka, təya d̄a aləkawalə nga vii ka ci kwaba.

⁶ Wata kə luuvə ci, ca 'watəgi tsaamə n̄unyi saa'i nga viinə tə Yeesu ka tii yadə shiinə nga ənja.

Dzəḡə əndzanə nga Pasəka

(Mat. 26.17-25; Mar. 14.12-21; Yooh. 13.21-30)

⁷ Mbu'yanə nga kumənə nga adə buroodi yadə burəŋanə agikii, waatoo uusəratə nə ənji ka laala uura nga uuji bagiinə ka buurətə də Pasəka,

⁸ wata Yeesu a sləkee ka i Piita da Yoohana, əŋki ci ka tii, “Dəmə ka dzəḡə kaamə əndzanə nga Pasəka.”

⁹ Əŋki tii ka ci, “Da daa moonəku ina dzəḡa?”

¹⁰ Əŋki ci ka tii, “Mada kə d̄əməḡəruunə aasəkə vəranə, ka guŋunə nuunə da əndə da uuda ma'inə anəkii. Ma d̄anuuna, nə'umə tə ci aasəkə yitə cii kəya d̄əmə aadəvə,

¹¹ una ba ka slanda yikii əsə: ‘Ma bii Maləmə tuu: miinə kuvətə nii kəya zəmə əndzanə nga Pasəka davə da lyawarənaakii kwa?’

¹² Kadə nii kəya baarii koonə maduunə kuvə anə əndə'i, mahaḡakii nga'ə. Davə dzəḡənuunə kaamə əndzanə.”

¹³ Palənə nə tii, təya lapaa makə sətə bii Yeesu ka tii weewee. Wata təya dzəḡə əndzanə nga Pasəka davə.

Zəmə əndzanə da Slandana

(Mat. 26.26-30; Mar. 14.22-26; 1 Koor. 11.23-25)

¹⁴ Makə mbu'i saa'i nga zəmə əndzanə, Yeesu da masləkee ənjaakii a ndzaanə ka zəma.

¹⁵ Əŋki ci ka tii, “Də tantanyinə nə nyi ka moonə zəmə əndzanə nga Pasəkanə doonə, taabu'u cibənəki.

¹⁶ Wanyinə ca ba koonə: paa nyi ka zəmə əndzanə nga Pasəka ma'ə shaŋə, madaamə uusəra nga d̄a tantanyitə əndzanə nga Pasəka agi *ŋwanjuunə nga Əntanfə kə mbu'ya.”

17 Wata Yeesu a luu kwalakə da ma'i inabi asəkəkii. Ca kuyirii tē Əntanfə. Ma daba'əkii, əŋki ci, "Ndamə kwalakəna, taa wu patə agyuunə, wa ca sa.

18 Wanyinə ca ba koonə: ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inabi ma'ə, see saa'itə nə Əntanfə a dfa ɲwanjuunaakii paŋgəraŋə."

19 Ma daba'əkii, ca ɲgərə buroodi, ca kuyirii tē Əntanfə, ca baatsəpaa, ca vii ka masləkee ənjaakii, əŋki ci, "Ma əna, shishinəki [cii kya vii ka putə goonə. Dəmə aakəŋwa də dfaŋə ha'ə makə əna ka buurətəginə də nyi."

20 Ha'ə əsə vii ci ka tii kwalaka da ma'i inabi asəkəkii daba'ə zəma. Əŋki ci, "Ma ətsa, ci nə kura aləkawalətə ci Əntanfə a dfa də idənaaki. Ka putə goonə nə idənəkii a əjigi.]

21 "Amma, wiinə əndə viinə tē nyi ka ənji ka zəmənə da nyi.

22 Ma nyi *Uuzənə ɲga ənda, ka əntənə nə nyi tē əntənə, makə sətə uugi kəŋənə agyanəki, amma kə dfa anə əndətə na vii tē nyi ka ənja!"

23 Wata gwanjənə nə lyawarənaakii ka laagwashinə ahadatii taa wu agitii ca mbee ka dfaŋə ha'ə.

Wu saŋə palee də gawuuna?

24 Kə ma'i mabizhinə ahada masləkee ənji banə tuu'inə: wu saŋə nə gawə ahadatəya?

25 Fanə ɲga Yeesu ha'ə, wata əŋki ci ka tii, "Ma meeminə ɲga hara slikərənə, agi harətənə nə tii natii nə akəŋwacii ənjatii. Ha'ə nə gayinə əsə, agi moonə nə tii ənjə a 'wa tē tii ənji dfa ɲga'əənə.

26 Amma ma unə, pooshi ka dfaŋə ha'ə ahadoonə. Ma əndətə palee də gawuunə ahadoonə, wa ca ndzaanə makə dara. Ha'ə nə matakəŋwanə goonə əsə, wa ca ɲgərə slənə ɲga əndə sləna.

27 Ya saŋə, wu palee də gawuuna, əndənə ca zəmə ku, anii əndənə ca slənə ka ca? Əntaa əndənə ca zəmə kwa? Ma nyi diya, ma nə nyi ahadoonə, makə əndə sləna.

28 "Ma una, kə ndzaa unə da nyi taa guci patə agi cibənyinaaki.

29 Makə sətə vii Daadə ka nyi gawuunə, ma nyi əsə, wanyinə ka viinə koonə.

30 Ka zəmənə naamə, ka sanə naamə agi ɲwanjuunaaki, una ndzaanə anə dəgələ ɲga ɲwanjuunə, una dfa gəŋwanə ka makuvə ɲga ənji *Isərayiila pu'u aji bəra'i."

Wabənə ɲga Yeesu agyanə hiweenə ɲga Piita (Mat. 26.31-35; Mar. 14.27-31; Yooh. 13.36-38)

31 Əŋki Yeesu, "Simoonə, Simoonə, aa ha nəhə. Kə upaa *Seetanə rəgwa ɲga kəca'ənə tuunə patə makə səkəŋwa.

32 Amma, ma nya, kə dfa nyi də'wa ka putaaku, acii ga ha bwasee ka gi'inə tē nyi. Mada kə ənyatə hə aabiiki, tsakuu ɲgeerənə ka ndzəkəŋushi'inəku."

33 Əŋki Piita ka ci, "Slandanəkya, kə tasəkii nyi dzənə taa aa furəshinə da hə, taa kaa ənjə a bələgi taŋwə əsə."

34 Əŋki Yeesu ka ci, "Piita, wanyinə ca ba ka hə: ma taabu'u wanə gyaagya ənshinə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tē nyi."

Ndzaanə ma'aanəkii ka panə

35 Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii əsə, "Ya makə sləkee nyi koonə yadə kwaba taa mbuurə taa əndə'i bibina, tə'i uushi ətee unə kwa?" Əŋki tii ka ci, "Pooshi taa mi ətee inə."

22:20 22.20 Shig. 24.8; Irim. 31.31; Zak. 9.11; Rooma 11.27; 2 Koor. 3.6; Gal. 4.24; Ibər. 8.6; 9.12. 22:21 22.21-23 Yooh. 13.2,21-30. 22:24 22.24-26 9.46-48. 22:24 22.24 Mat. 18.1; Mar. 9.33-34. 22:26 22.26 9.48; Mat. 23.11; Mar. 9.35. 22:27 22.27 Yooh. 13.4-5,12-17. 22:30 22.30 Mat. 19.28. 22:31 22.31 22.3. 22:32 22.32 Mat. 16.18; Yooh. 21.15-17. 22:34 22.34 22.61; Mat. 26.75; Mar. 14.72. 22:35 22.35 9.2-3; 10.4.

³⁶ Wata ɛŋki Yeesu ka tii, “Amma, ma ɛnɛ dɛi ca, ɛntaa ha'ɛ. Madɛ tɛ'i kwaba ŋga ɛnda, wa ca ŋgɛrɛɛnɛ. Ha'ɛ ɛsɛ, madɛ tɛ'i mbuurɛ ŋga ɛnda, wa ca ŋgɛrɛɛnɛ. Madɛ pooshi ŋgila purɛŋanɛ ŋga ɛnda, wa ca dɛrɛmagi dɛ kɛjeerɛnaakii kaa ca dɛrɛciigi.

³⁷ Aci wanyinɛ ca ba koonɛ: ma bii malaaba lɛkalɛkatɛ, ‘Kɛ dɛi ɛnji dɛ ci makɛ sɛtɛ ci ɛnjɛ a dɛ dɛ mɛza ɛnja.’ Ma ɛtsa, agyanɛki na dɛ ha'ɛ. Waatoo, ma sɛtɛ uugi kɛŋɛnɛ agyanɛkya, wiinɛ ka dɛnɛ.”

³⁸ Wata ɛŋki lyawarɛnaakii ka ci, “Slandana, wiinɛ ŋgila purɛŋanɛ ganɛ bɛra'i.” ɛŋki ci ka tii, “Bwaseemɛ ha'ɛ.”

Da dɛ'wa ŋga Yeesu ashi giŋwɛ ŋga Zayitunɛ

(Mat. 26.36-46; Mar. 14.32-42)

³⁹ Ma daba'ɛkii, kɛ gimagi Yeesu, ca palɛ aashi giŋwɛ ŋga Zayitunɛ makɛ sɛtɛ izee ci ka dɛnɛ. Kɛ nyi'u lyawarɛnaakii tɛ ci aa dɛvɛ.

⁴⁰ Makɛ mbu'i tii aa dɛvɛ, ɛŋki ci ka tii, “Damɛ dɛ'wa acii goona bwasee ka rɛgwa ŋga ɛntanɛfɛ saa'itɛ nɛ *Seetanɛ a tɛbɛ tuunɛ.”

⁴¹ Wata ca ɛntsahɛ ba'ɛ gi'u, ca gɛrɛ'waanɛ, ca ndzanɛ dɛ dɛ'wa,

⁴² ɛŋki ci: “Daadɛ, madɛ ka moonɛ nɛ hɛ, ɛntsahɛ ka nyi ka cibɛtsɛ akɛŋwaciikii. Amma, dɛwɛ sɛtɛ kadɛesɛkɛ ka hɛ, ga ha dɛ sɛtɛ kadɛesɛkɛ ka nyi.” [

⁴³ Wata malaa'ika a jima dadagyɛ, ca shi ka tsakɛ ka ci ŋgeerɛnɛ.

⁴⁴ Kɛ ɛjigi ma'yanɛ ŋga Yeesu, wata ca ɛnɛ ka dɛ gazhi'waanɛ ŋga dɛ dɛ'wa palee ka ɛta. Lyaavanɛ nɛ hacifaakii aa panɛ makɛ idɛna.]

⁴⁵ Makɛ uudɛpaa ci dɛ dɛ'wa, ca madɛ, ca palɛ aabii lyawarɛnaakii. Ma dzɛnɛkɛya, ka ŋunyinɛ nɛ tii, acii kɛ dzɛgɛpaa ŋgɛra'wɛ tɛ tii.

⁴⁶ ɛŋki ci ka tii, “Iitɛ dɛi sɛkii cuuna tsɛfɛ ŋunyina? Madɛtɛmɛ, dɛmɛ dɛ'wa, acii goona bwasee ka rɛgwa ŋga ɛntanɛfɛ saa'itɛ nɛ Seetanɛ a tɛbɛ tuunɛ.”

Kɛsɛnɛ tɛ Yeesu

(Mat. 26.47-56; Mar. 14.43-50; Yooh. 18.3-11)

⁴⁷ Daga Yeesu ma'ɛ ma'uudɛpaamɛ wabɛnɛ, wata kɛ jigagi ɛnji dzubɛ. Yahuda, ɛtɛ agi lyawarɛnɛ ŋga Yeesu pu'u aji bɛra'i, nɛndɛ ka takɛŋwanɛ ka tii. Ca ɛntsahɛtɛ aabii Yeesu ka nɛhɛpaanɛ tɛ ci ŋga'ɛ.

⁴⁸ ɛŋki Yeesu ka ci, “Yahuda, dagi nɛhɛpaanɛ viinɛku tɛ nyi Uuzɛnɛ ŋga ɛndɛ ka ɛnji nii?”

⁴⁹ Makɛ nee ɛnjitɛ abii Yeesu ka sɛtɛ ca moo dɛnɛ, ɛŋki tii ka ci: “Slandaniina, a buuriinɛ tɛ tii dɛ ŋgila purɛŋanɛ kwa?”

⁵⁰ Wata ɛndɛ'i ɛndɛ agitii a burɛgi liminɛ ŋga mava ŋga gawɛ ŋga limanyinɛ dɛ ŋgila purɛŋanɛ. Butɛ nɛ liminɛ da ciizɛma.

⁵¹ Amma ɛŋki Yeesu, “Bwaseemɛ. Goona dɛ ha'ɛ!” Wata ca ŋgɛrɛ liminɛ ŋga ɛndɛtɛ, ca nyibutɛ.

⁵² Ma daba'ɛkii, Yeesu a wabɛ ka ɛnjitɛ shi ka kɛsɛnɛ tɛ ci, waatoo ka madiigɛrɛ limanyinɛ da meeminɛ ŋga soojiitɛ ca nɛhɛ yi ŋga ɛntanɛfɛ, da ka masariinɛ; ɛŋki ci, “Mi shuunɛ ka kɛsɛnɛ tɛ nyi ka ŋgila purɛŋanɛ ka ŋgila purɛŋanɛ, ka zala ka zala kwa? Ya sanɛ ɛndɛ dɛ maabɛ nɛ nyi kwa?”

⁵³ Uusɛra patɛ njaama ndzaanɛ ka hakii asɛkɛ *yi ŋga ɛntanɛfɛ, patɛ da ha'ɛ pooshi unɛ kɛshi tɛ nyi. Amma, ma ɛnɛ dɛi ca, kɛ mbu'ya uusɛra goonɛ da baawɛda ŋga ŋwanuutɛ agi tɛkunɛ.”

Hiweenɛ ŋga Piita tɛ shiinɛ tɛ Yeesu

(Mat. 26.57-58,69-75; Mar. 14.53-54,66-72; Yooh. 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Ma daba'ækii, kə kəsətə tii tə Yeesu, təya kərə tə ci aasii aa ha gawə nga limanyinə. Piita əsa, ba'ə ba'ə nə ci ka nə'unə tə tii.

⁵⁵ Kə hənəpaa ənji gunə a mabaraci. Mbu'unatii, təya ndzaanə ka 'utənə. Shinə nga Piita əsə, ca ndzaa dasə abitii.

⁵⁶ Ma davə asii, tə'i kadəmə ca slənə kwafa. Makə nee ki ka Piita ama gunə, kya tsaamətə tə ci, əŋki ki, "Əndənə maa, rəŋwə nə ci agi ənji nga Yeesu."

⁵⁷ Amma, ma Piita, kə hiwee ci, əŋki ci, "Mina, mashiimə nyi tə əndətsa."

⁵⁸ Ma ta'avə gi'u, kə nee əndə'i əndə ka ci. Əŋki ci, "Hə maa, əndə nga Yeesu nə hə!" Əŋki Piita ka əndəta, "Əntaa əndaakii nə nyi."

⁵⁹ Ma ta'avə gi'u əsa, əndə'i əndə a kəŋaanə agyanə wabənə nga əndəta, ca ba, "Goŋga tanyi, ma əndətsa, əndə nga Yeesu nə ci, acii əndə Galili nə ci."

⁶⁰ Wata əŋki Piita ka əndətə əsə, "Paa nyi shii sətə cii kwa ba." Daga ci ma'ə ma'uudəpaamə banə ha'ə, wata ga'ə kə wii gyaagya.

⁶¹ Zə'uginə nə Yeesu Slandanə aadəbii Piita, ca tsaamə tə ci. Wata Piita a buurətə sətə shi Slandanə a bii ka ci oo'i, "Ma taabu'u wanə gyaagya ənshinə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi."

⁶² Buurətənaakii ha'ə, ca dzə də tuunə də kiinə ka shaŋə.

Dəgənə tə Yeesu

(Mat. 26.67-68; Mar. 14.65)

⁶³ Ma saa'ikii, ənjitə nja nəhə tə Yeesu a ha'u də ci, təya dəgə tə ci,

⁶⁴ təya vutəgi ginəkii, təya tsa ka ci meeciinə, əŋki tii ka ci: "Makə dīi ci anabi nə hə, kuragi keenə taa wu digə tə hə!"

⁶⁵ Kə baabii tii hara uushi'inə ngaanğa'ə nga dzaananə də ci.

*Yeesu akəŋwacii *mətərəkinə nga Yahudiinə*

(Mat. 26.59-66; Mar. 14.55-64; Yooh. 18.19-24)

⁶⁶ Pukənə nga ha, wata *gayinə nga Yahudiinə da madiigərə limanyinə da maliminə a dza də nə ka da mətərəkinə. Əŋki tii, wa ənjə a kira ka tii tə Yeesu aa kuvə gəŋwanə.

⁶⁷ Mbu'unaakii wata təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Bawə keenə mada hə nə *Aləmasiihu." Əŋki Yeesu ka tii, "Taa kə bii nyi koonə, paa unə ka luuvənə.

⁶⁸ Mada kə ləguyi nyi uushi a moonə əsə, paa unə ka jikəvənə.

⁶⁹ Amma, ma aakəŋwa gi'u, ka ndzaanə nə nyi, nyi Uuzənə nga ənda, a ciizəmə Əntaŋfə Əndə baawəda."

⁷⁰ Wata əŋki tii patə, "Hə nə *Uuzənə nga Əntaŋfə ənə nii?" Əŋki ci ka tii, "Unəkii maa, ha'ə bii unə."

⁷¹ Wata əŋki tii ahadatii, "Tə'i uushi dəbee ama ləgwa ama əndə ma'ə kwa? Aməkii maa, kə fii amə səndə bii ci də makii."

23

*Kərənə tə Yeesu aakəŋwacii ŋgwaməna *Pilaatu*

(Mat. 27.1-2,11-14; Mar. 15.1-5; Yooh. 18.28-38)

¹ Wata gayiitə patə a madətə, təya kərə tə Yeesu aakəŋwacii Pilaatu.

² Mbu'unatii, wata təya gwanə ka baaba uushi'inə ashikii. Əŋki tii: "Kə lapaa inə əndənə ka da rəgwa nga ŋusləginə də slikərənə geenə, inə *Yahudiinə. Agi banə nə ci, ga ənjə a vii tsəkə ma'ə ka maduunə ŋwanəŋwə nga ha də Rooma. Agi banə nə ci əsə, ci nə Aləmasiihu, waatoo ŋwanəŋwa."

³ Əŋki Pilaatu ka Yeesu, “Hə nə ɲwanɲwə ɲga Yahudiinə kwa?” Əŋki Yeesu ka ci, “Hə bagi ha'ə.”

⁴ Əŋki Pilaatu ka madiigərə limanyinə da dabaala, “Ma nee nyi naakya, pooshi bwaya uushi ashi əndəna.”

⁵ Amma kə cakə ənjitə də macavadaanə də baaba uushi'inə ashi Yeesu, “Agi deeginə nə ci ka ənji ka purətə hanɲkaliinə də dzəgunənaakii. Anə hanyinə ɲga Galili 'watəgi ci d'anə ha'ə, ca shi aanə hanyinə ɲga Yahudiya. Waanə kə mbu'ya aa hanə əsə.”

Kərənə tə Yeesu aakəɲwacii ɲwanɲwə *Hirudusə

⁶ Makə fii Pilaatu ha'ə, ca ləgwa, “Ya əndətsa, əndə Galili nə ci kwa?”

⁷ Makə fii ci oo'i, əndə Galili nə Yeesu, waatoo hanyinə ɲga ɲwanɲwə Hirudusə, wata ca ba, wa ənjə a kərə tə ci aakəɲwacii ɲwanɲwə Hirudusə. Ma uusərakii, də Urusaliima nə Hirudusə.

⁸ Makə nee ci ka Yeesu, kə dʒii ci moodasəkə lanə. Kə mwayi ci neenə ka ci daga ɲukə, acii kə fii ci habaraakii, kə mwayi ci neenə ka də sə ɲga hurəshishinaakii.

⁹ Wata ca gwanə ka laagwa uushi'inə bəzəkii a makii. Amma pooshi uushi jikə Yeesu ka ci.

¹⁰ Davə nə madiigərə limanyinə da maliminə, də bwaya ɲguruunə nə tii ka wulanə tə Yeesu.

¹¹ Kə ha'u i Hirudusə da soojiinaakii də ci, kə bərapaa tii tə ci. Təya kavə ka ci ɲunyi kəbənə aashikii. Ma daba'əkii, Hirudusə a ba ka ənjə a ənəpaagi də Yeesu ka Pilaatu.

¹² Uusərakii njanə i Hirudusə da Pilaatu guvaanə, acii ma ɲga ɲukə tə'i daawaanə ahadatii.

La ka Yeesu gəɲwanə ɲga bələnə tə ci

(Mat. 27.15-26; Mar. 15.6-15; Yooh. 18.39-19.16)

¹³ Wata ɲgwaməna Pilaatu a dzatəgi də madiigərə limanyinə da matakəɲwanyinə da hara Yahudiinə.

¹⁴ Əŋki ci ka tii, “Wiina, kə kiroonə ka nyi əndəna. Kə bii unə: agi gwazeenə nə ci ka ənja. Wiinə dʒii, akəɲwacii unə ndzaa nyi ka ətsətə haalaakii. Amma ma nyi, ma agi wulanə goonə tə ci, pooshi uushi idəpaa nyi ashikii.

¹⁵ Ha'ə nə Hirudusə əsə. Makə kə nee amə, kə ənyapaagi ci də ci kaamə, ci baarii pooshi uushi idəpaa ci ashikii. Acii ha'ə, ma nee nyi, pooshi bwaya uushi dʒii ci bahə bələnə tə ci.

¹⁶ Ma dʒiya, wa ənjə a fəsləcii tə ci. Ma daba'əkii, ənjə a kapaa tə ci.”

[

¹⁷ Yoo, taa agi ɲgutə kumənə ɲga *Pasəka patə, kə ndzaa tyasə see a kapaa Pilaatu əndə furəshinə rəɲwə ka ənja.]

¹⁸ Wata ənji patə a gwanə ka waazənə, əŋki tii, “Kyapaa keenə tə Barabasə, ənjə a bələgi əndətsa!”

¹⁹ Ma Barabasə, kə gimə ci furəshinə putə ɲga madəe ka nə ɲga ənji asəkə vəranə da bələ ənda.

²⁰ Makə kə mwayi Pilaatu kapaanə tə Yeesu, wata ca ənə ka wabənə da ənja.

²¹ Amma, ma təya, kə wazənə tii, əŋki tii, “Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa! Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa!”

²² Amma əŋki Pilaatu ka tii ka makkənə, “Mi nə bwaya uushi dʒii ci kwa? Pooshi uushi idəpaa nyi ashi əndətsə bahə bələnə tə ci. Wa ənjə a fəsləcii tə ci, ənjə a kapaa tə ca.”

²³ Amma, ma tɔya, kɛ wazɛnɛ tii dɛ ngeerɛnɛ, tɔya dzɛ dɛ banɛ, wa ɛnjɛ a gwa'avɛ tɛ ci aashi ɛnfwa. Dɛ ha'ɛ hwamɛpaa tii tɛ Pilaatu.

²⁴ Wata Pilaatu a lagi ka ci gɛɲwanɛ makɛ sɛtɛ mwayi tii.

²⁵ Ca kapaa ka tii tɛ ɛndɛtɛ mwayi tii, waatoo tɛ ɛndɛtɛ gimɛ furɛshinɛ putɛ nga madɛɛ ka nɛ nga ɛɲi asɛkɛ vɛranɛ da bɛlɛ ɛnda. Ca nɔrɛ tɛ Yeesu, ca vii ka tii kaa tɔya dɛ dɛ ci dɛ sɛtɛ mwayi tii.

Kɛrɛnɛ tɛ Yeesu ka bɛlɛginɛ

(Mat. 27.32; Mar. 15.21)

²⁶ Ma ɛnjɛ a kɛrɛ tɛ Yeesu ka bɛlɛginɛ, kɛ lapaa tii ɛndɛ'i ɛndɛ dɛi lɛmɛkii Simoonɛ. Ma ca, ɛndɛ Sirina nɛ ci. Kɛ lapaa tii tɛ ci, ci ka ha nga shinɛ dɛ bilɛ. Tɔya kɛsɛ tɛ ci, tɔya nɔrɛvɛ ka ci ɛnfwɛ nga gwa'avɛnɛ tɛ Yeesu aashikii, ca nɛ'u dɛ tii.

²⁷ Dabaala a dzɛ dɛ nɛ'unɛ tɛ Yeesu. Tɛ'i makinɛ ɛsɛ nja kaala vurɛnɛ, tɔya tuutuu atsakii.

²⁸ Zɛ'uginɛ nɛ Yeesu aadɛbitii, ɛɲki ci ka tii, "Ma unɛ, maki Urusaliima, uneemɛ ka tuunɛ atsaki. Amma, ma nɛ uushi dɛanuunɛ, tuumɛ agyanɛ noonɛ na, da agyanɛ manjeevɛnɛ goonɛ.

²⁹ Acii tɛ'i uusɛra na mbu'ya, ɛtɛ nɛ ɛnjɛ a ba, tɛ'i barɛkaanɛ agyanɛ masaawiinɛ ɛtɛ mapoomɛ, ɛtɛ masamɛ 'wanɛ ka manjeevɛnɛ.

³⁰ Uusɛrakii nɛ ɛnjɛ a ndzanɛ banɛ ka gɛɲunyinɛ: 'Waalyaanɛmɛ keenɛ!' Ka banɛ nɛ ɛɲi ka danɔrɛnyinɛ ɛsɛ: 'Nɔgɛɔdɛgimɛ tiinɛ!'

³¹ Ya mada kɛ dɛi ɛɲi dɛ kantɛ'wa ɛnfwɛ ha'a, iitɛ na uudɛnɛ ka mahuurɛkɛya?"

³² Tɛ'i hara ɛɲi bɛra'i; ma tɔya, ɛɲi maabɛ nɛ tii. Kɛ kirɛ ɛɲi tɛ tii ka dzɛnɛ ka bɛlɛginɛ tɛ tii ka ciinɛ rɛɲwɛ da Yeesu.

Gwa'avɛnɛ tɛ Yeesu aashi ɛnfwa

(Mat. 27.33-44; Mar. 15.22-32; Yooh. 19.17-27)

³³ Mbu'unatii ka hatɛ ci ɛnjɛ a gwa'avɛ ɛɲi aashi ɛnfwa, waatoo hatɛ ci ɛnjɛ a 'wa "Kɛɲwɛ na", wata soojiinɛ a gwa'avɛ tɛ Yeesu aashi ɛnfwa. Tɔya gwa'avɛ tɛ ɛɲi maabɛtɛ bɛra'i ɛsɛ, rɛɲwɛ da ciizɛmɛ Yeesu, rɛɲwɛ da madzɛnakii.

³⁴ Wata ɛɲki Yeesu, "Daada, tifyagi tɛ tii, acii mashiimɛ tii sɛtsɛ ci tɔya dɛ." Kɛ tɛkɛpaa soojiinɛ kɛjeerɛnaakii ahadatii dɛ kwaarɛnɛ.

³⁵ ɛɲi patɛ, kɛ kɛɲaanɛ tii ka tsaamɛ sɛtɛ ca dɛadɛ. Ma gayinɛ nga Yahudiinɛ, kɛ ha'u tii dɛ Yeesu, ɛɲki tii, "Kɛ mbee ci ka luupaa tɛ hara ɛɲa. Mada ci nɛ Alɛmasiihu ɛndɛtɛ ta'i ɛntɛɲfɛ, wa ca luupaa naakii na!"

³⁶ Soojiinɛ maa, kɛ ha'u tii dɛ ci. Tɔya ɛntsahɛtɛ aabiikii kaa tɔya vii ka ci mahwarɛkinɛ.

³⁷ ɛɲki tii, "Mada nɔwanɔwɛ nga Yahudiinɛ nɛ hɛ tanyi, luupaa naaku na!"

³⁸ Tɛ'i manaahɛkii ɛsɛ ashi ɛnfutɛ gwa'avɛ ɛɲi tɛ Yeesu aashikii oo'i, "Ma ɛndɛna, ci nɛ nɔwanɔwɛ nga Yahudiinɛ."

³⁹ Wata ɛndɛ'i ɛndɛ agi ɛɲitɛ gwa'avɛ ɛɲi tɛ tii a dzaana tɛ Yeesu. ɛɲki ci, "ɛntaa kɛ bii hɛ oo'i, hɛ nɛ Alɛmasiihu? Aa luupaa naaku nɛ, ha luupaa tiina!"

⁴⁰ Amma, makɛ fii ɛndɛ'i ɛndɛtɛ ha'ɛ, kɛ lii ci ka ci nɔguruunɛ, ɛɲki ci, "Ya ha, ɛntaa gɛɲwanɛ rɛɲwɛ lagi ɛɲi kaama? Paa hɛ ka nɔgwɛlɛnɛ acii ɛntɛɲfɛ kwa?"

⁴¹ Ma kaɛɲwɛ, madɛbɛkii nɛ gɛɲwaana, acii ma sɛtɛ dɛi aɲwɛ, anɛkii lii ɛɲi kaɛɲwɛ gɛɲwanɛ. Amma, ma ɛndɛtsa, pooshi taa mi dɛi ci ɛtɛ madzɛmɛ."

⁴² Wata ɛɲki ci ka Yeesu, "Yeesu, aa ha buurɛtɛ tɛ nyi uusɛratɛ nii kwa dɛ nɔwanɔuunaaku."

⁴³ Əŋki Yeesu ka ci, “Tantanyinə cii kya ba ka hə: ənshinə ndzaanaŋwə agi Aləjana.*”

Əntənə ŋga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Mar. 15.33-41; Yooh. 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ma ətsə uusəra ahada na, wata kə bwasee uusəra ka bərənə. Kə dīi təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə, ha'ə dīi tibisə makkə ŋga kədəwanə. Tə'i gwada wahə ama hatə palee də laabanə asəkə *yi ŋga Əntanƣə. Wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i.

⁴⁶ Kanə nə Yeesu vurunə də ŋgeerənə, əŋki ci, “Ya'ə Daada, aasəkə ciiku nə nyi ka ba'avə ma'yanaaki.” Baginaakii ha'ə, wata ca əntəgi.

⁴⁷ Neenə ŋga ŋwanƣwə ŋga soojiitə nji davə ka sətə ɗaadīi patə, wata ca dəla də Əntanƣə, əŋki ci, “Asee gooŋga tanyi, ma əndəna, pooshi sə ŋga idəpaanə ashikii.” †

⁴⁸ Patənə ŋga dabaala ətə shi ka tsaamə sətə ca ɗa, makə nee tii, kə ənyi tii satii də dəegə ədzəmətii acii təgunuunə.

⁴⁹ Patənə ŋga guviinə ŋga Yeesu da makiitə nyi'wa tə ci daga anə hanyinə ŋga Galili, kə kəŋaanə tii dzadə gi'u ka tsaamə sətə ca ɗa.

Ŋgəɗənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Mar. 15.42-47; Yooh. 19.38-42)

⁵⁰ Tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Yusufu, əndə Arimatiya anə hanyinə ŋga Yahudiita. Ma ca, ŋunyi əndə nə ci, əndə gooŋga əsə. Rəŋwə nə ci agi *mətərekinə ŋga Yahudiinə.

⁵¹ Amma, madzəmə ka ci nə sətə dīi hara gayinə, waatoo aniyatii da slənətsatii. Acii ma ci, bislyə nə ci agi gəra saa'itə nə Əntanƣə a ɗa ŋwanjuunaakii.

⁵² Wata ca madə, ca palə aa ha ŋgwaməna Pilaatu kaa ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ŋgiragərə wə ŋga Yeesu.

⁵³ Makə luuvə Pilaatu ka ci, wata ca dzə ka jimagərə də wə ŋga Yeesu ashi ənfwa. Ca hadətə tə ci də marəma, ca banee ka ci asəkə kura gu'u ətə tələpaa ənji ashi pasla.

⁵⁴ Ma dīi ətsə patə, uusəra ŋga ndzanə *uusərə ŋga əpisəka.

⁵⁵ Ma makiitə nyi'wa tə Yeesu daga anə hanyinə ŋga Galili, kə gi tii atsaə Yusufu. Kə tsaaməgərə tii aasəkə gu'wə, təya nee taa iitə banee ci ka Yeesu.

⁵⁶ Ma daba'əkii, təya ənəgərə aasəkə vəranə. Təya da maare ətə dīi zənəkii ŋga'ə da urəɗya ka bəzəpaanə də wə ŋga Yeesu.

Ma uusəra asavee, kə əpi tii səkə makə sətə bii *bariya.

24

Madətənə ŋga Yeesu agi maməətə ənja

(Mat. 28.1-10; Mar. 16.1-8; Yooh. 20.1-10)

¹ Ma tsədakə uusəra alatə, kə ma'i makiita, təya ŋgərəənə maareətə dīi tii, təya dzə aa ma gu'u.

² Ma gi təya, kə dalagi ənji faaratə pya'ə ənji də ma ŋga gu'ukii.

³ Ma təya dəməgərə, wata malapaamə tii wə ŋga Yeesu Slandana.

⁴ Kə pa'əənə ka tii ma, pooshi tii shii sə ŋga banə. Ma təya nee, kə jigagi ŋguyirənə bəra'i da i kəjeerənə ca bərə ashitii.

⁵ Wata ŋgwalənə a kəsəgi tə tii, təya gwanee ka nətii aa panə aa panə. Əŋki ŋguyiriitə ka tii, “Mi cuuna aalə Əndə vii əpinə agi maməətə ənji kwa?”

* 23:43 23.43 Əndə'i ləmə ŋga ha dagyə. 23:43 23.43 2 Koor. 12.3. 23:44-45 23.44-45 Am. 8.9. 23:46 23.46 Jab. 31.6; Slənə 7.59. † 23:47 23.47 pooshi sə ŋga idəpaanə ashikii: Mat. 27.19; Slənə 3.14; 7.52; 22.14. 23:49 23.49 8.2-3; Jab. 38.12. 23:55 23.55-56 8.2-3. 23:56 23.56 Shig. 20.10.

⁶ Ma ca, kə ma'i ci, paa ci ma'ə ganə. Buurətəmə sətə bii ci koonə, ci ma'ə anə hanyinə nga Galili.

⁷ Kə bii ci koonə, ma ca, *Uuzənə nga ənda, tyasə ka viinə nə ənji tə ci ka ma'waslyakə ənja; ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa, ca əntə, ca madətə agi maməətə ənji ka makkənə nga uusəra."

⁸ Wata pii makiitə a buurətə wabəətə nga Yeesu,

⁹ təya madə gatə a ma gu'u, təya dzə ka dzəgunəgi ətsə patə ka *lyawarənə nga Yeesu pu'u aməntanə da i ka hara ənjitə nja nə'u tə ci.

¹⁰ Ma makiitə dīi ha'ə, tii nə Mariyaama Magədalina, Yawana, da Mariyaama mēci Yakubu da hara makinə. Tii bii sətə ha'ə ka masləkee ənja.

¹¹ Amma, ma masləkee ənja, kə ngirə tii wabənə nga makiitə ka uushi zabə, pooshi tii luuvə.

¹² Patə da ha'ə, ma Piita, kə ma'i ci, ca huyipaa aanə gu'wa. Ca gwanəaanə ka ringədənə. Ma ca nee, wata kəjeerənə mbədaanə. Kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə. Ca palə saakii.

A rəgwa Imawusə

(Mar. 16.12-13)

¹³ Uusərakii ha'ə, *lyawarənə nga Yeesu bəra'i a dzə aasəkə əndə'i vəranə dīi ləməkii Imawusə. Kiloomeeta pu'u aməntanə nəndə ahada vəranəkii da vəranə nga Urusaliima.

¹⁴ Təya dzə də wabə haala nga sətə dfaadīi patə.

¹⁵ Asee, ma saa'itə təya wabə ha'ə, kə lapaa Yeesu də naakii nə tə tii. Nə'ushinə nə tii da ci.

¹⁶ Agi neenə nə tii ka ci, amma pooshi tii puləgi oo'i, ci.

¹⁷ Əŋki Yeesu ka tii, "Mi cuuna dzə də wabənə ahadoonə, una dzə də wiina?" Wata təya kənaanə. Kə dzəgəpaa mabətəsəkə tə tii.

¹⁸ Tə'i əndə'i əndə agitii ətə dīi ləməkii Kəliyapasə. Əŋki ci ka Yeesu, "Patənə nga ənji də Urusaliima, kə shii tii sətə dfaadīi davə kwakwatə. Yoo, wata hə daanəku nə mu'umə ətə mashiimə nii?"

¹⁹ Əŋki Yeesu ka tii, "Ngutə uusha?" Əŋki tii ka ci, "Ya sətə dīi tə Yeesu əndə Nazaratu. Ma ca, anabi nji ci, əndə baawəda ka rəgwa sləna da rəgwa wabənə akəŋwacii Əntanəfə da akəŋwacii ənji patə.

²⁰ Kə vii madiigərə limanyinə da matakəŋwanyinə geenə tə ci ka ənja, kaa təya da gəŋwanə nga bələnə tə ci. Təya gwa'avə tə ci aashi ənfwa.

²¹ Ma ina, kə kii inə niinə oo'i, ci nə əndətə nja dzə ka luupaanə tə ənji *Isərayiila. Amma wiinə dīi, makkənə nga uusəra ənshinə makə dfaadīi uushi'iitsa.

²² Ha'ə maa, tə'i hara makinə ahadeenə kədfəpaa tiinə. Acii ma ənshinə pədeerənə tsədfaka, kə wuuri tii aanə gu'u.

²³ Ma dzənətii, malapaamə tii wə nga Yeesu davə. Wata təya shi ka banə keenə oo'i, kə shigi malaa'ikanyinə ka tii; təya ba ka tii oo'i, da i əpinə nə ci.

²⁴ Tə'i hara ənji əsə ahadeenə gi aanə gu'u, təya lapaa ha'ə tanyi makə sətə bii makiita. Amma paa tii nee ka ci."

²⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii, "Una, pooshi nuunə! Malyabatanyinə nuunə ka rəgwa nga luuvə sətə wabi anabiinə patə.

²⁶ Madəbeemə *Aləmasiihu a cibə makə ətsə, kaa Əntanəfə a vii ka ci dfaunuunə kwa?"

27 Wata ca ndzanɛ dzɛgunɛtɛ ka tii sɛtɛ bii malaaba lɛkalɛkatɛ agyanɛ naaki na. Waatoo, ndzanɛnɛ asɛkɛ lɛkalɛkatɛnyinɛ nɛga Muusa, ca uudɛpaa dɛ nɛga anabiinɛ patɛ.

28 Makɛ mbu'i tii kɛdɛhɛ da vɛraatɛ ci lyawariitɛ bɛra'i a dzɛ aa dɛvɛ, dɛnɛ nɛ Yeesu makɛ pitɛginɛ aakɛnɛwa.

29 Amma tɛya kɛsɛpaa tɛ ci, ɛnki tii, "Baa amɛ ganɛ, acii kɛ uugi kɛdɛwanɛ dɛnɛ, wiinɛ vɛdɛ ka dɛnɛ." Wata Yeesu a dɛmɛgɛrɛ atsatii.

30 Tɛya ndzaanɛ ka zɛma. Ca nɛgɛrɛ buroodi, ca kuyirii tɛ ɛntanɛfɛ, ca baatsɛpaa, ca vii ka tii.

31 Wata kɛ dzɛgi sɛtɛ sɛmɛdɛgi ginɛtii, tɛya pulɛgi dɛ ci. Amma kɛ rarɛ'igi ci akɛnɛwaciitii.

32 ɛnki tii ahadatii, "Ya makɛ njii kɛya wabɛ kaanɛwɛ a rɛgwa, ca dzɛgunɛtɛ kaanɛwɛ agyanɛ sɛtɛ bii malaaba lɛkalɛkatɛ, ɛntaa kɛ njaanɛwa fa shiiwɛ asɛkɛ ɛdzɛmaanɛwɛ kwa?"

33 Wata tɛya madɛtɛ ka tsaakii ha'ɛ, tɛya ɛnɛgɛrɛ aa Urusaliima. Mbu'unatii, tɛya lapaa tɛ lyawarɛnɛ nɛga Yeesu pu'u amɛntanɛ da hara ɛnjitɛ abitii.

34 Neenatii ka lyawariitɛ bɛra'i, wata ɛnki tii ka tii, "Goonɛga tanyi! Kɛ ma'i Yeesu Slandanɛ agi mamɛtɛ ɛnja. Kɛ shigi ci ka Simoonɛ."

35 Fanatii ha'ɛ, wata tɛya ndzanɛ dzɛgunɛ ka tii sɛtɛ dɛadɛii a rɛgwa, i makɛ sɛtɛ pulɛgi tii dɛ Yeesu, ci ka ha nɛga baatsɛpaa buroodi.

Jigaginɛ nɛga Yeesu ka lyawarɛnaakii

(Mat. 28.16-20; Mar. 16.14-18; Yooh. 20.19-23; Slɛnɛ 1.6-8)

36 Tii ma'ɛ ka wabɛnɛ ha'ɛ, ma nee tii, kɛnɛ nɛ Yeesu dɛ naakii nɛ ahadatii. ɛnki ci ka tii, "Wa jamɛnɛ a ndzaanɛ ahadoonɛ!" *

37 Kɛ nɛgwali tii, kɛ li'i ma'yanatii. Acii ma nɛ tii ka nɛhɛnɛ, bɛrɛhinɛ shigɛrɛ aagitii.

38 Wata ɛnki Yeesu ka tii, "Mi li'i ma'yanɛ goona? Ka mi dɛ hiimatɛ ha'ɛ a nuuna?"

39 Tsaamɛtɛmɛ ciinɛki da sɛdɛki. Dɛ ha'ɛ shiinuunɛ oo'i, nyi ɛnɛ weewee. Ma dɛnuuna, ndaabɛtɛmɛ tɛ nyi, tsaamɛtɛmɛ tɛ nyi koonaa shii. Ma bɛrɛhinɛ kamɛ, pooshi luwɛ ashikii, pooshi ilɛ ɛsɛ makɛ sɛndɛ cuuna nee ashiki."

40 Ma ca dzɛ dɛ wabɛnɛ ha'ɛ, ca baarii ka tii ciinɛkii da sɛdɛkii.

41 Kɛ dɛii lyawarɛnɛ moodasɛkɛ lanɛ. Kɛ dɛii ka tii ka sɛ nɛga hurɛshishinɛ ka shanɛ. Ha'ɛ maa, ma'ɛ tii mambeemɛ ka luuvɛnɛ. ɛnki Yeesu ka tii, "Tɛ'i unɛ da zɛmɛ kwa?"

42 Wata tɛya nɛgɛrɛ masɛrɛ hɛrɛfinɛ, tɛya vii ka ci.

43 Ca nɛgɛrɛ hɛrɛfiitɛ, ca adɛ, ginɛtii a nee.

44 Ma daba'ɛkii, ɛnki Yeesu ka tii, "Wiinɛ sɛtɛ njii kya baaba koonɛ, nyi ma'ɛ ahadoonɛ: kɛ dɛbɛɛ sɛtɛ nyaahɛ ɛnji agyanɛki patɛ a dɛ, waatoo, sɛtɛ asɛkɛ bariya nɛga Muusa, da asɛkɛ lɛkalɛkatɛnyinɛ nɛga anabiinɛ da asɛkɛ Jabuura ɛsɛ." †

45 Wata Yeesu a wunɛgi nɛtii kaa tɛya mbee ka paaratɛ sɛtɛ asɛkɛ lɛkalɛkatɛkii.

46 ɛnki ci ka tii, "Wiinɛ sɛtɛ nyaahɛ ɛnji agyanɛki: tyasɛ sɛɛ a cibɛ Alɛmasiihu, ca ɛntɛ. Ma ka makkɛnɛ nɛga uusɛra, ca madɛtɛ agi mamɛtɛ ɛnja.

47 Ma daba'ɛkii, ɛnjɛ a waaza ka ɛnji agyanɛ baanɛ ka ɛntanɛfɛ da upaa tifyaginɛ nɛga 'waslyakɛnɛ. Ma waazaatsa, dɛ Urusaliima ca ndzanɛ, ca mbu'u ka patɛnɛ nɛga ɛnji agi duuniya.

24:27 24.27 24.44. 24:32 24.32 24.45. 24:34 24.34 Mar. 16.7; 1 Koor. 15.4-5. * 24:36 24.36 1 Koor. 15.5; jamɛnɛ: Luka 2.14. 24:37 24.37 Mat. 14.26; Mar. 6.49. 24:41 24.41-43 Yooh. 21.5,10; Slɛnɛ 10.41. † 24:44 24.44 24.27; Yooh. 5.39; Muusa: Slɛnɛ 7.9-10,25-27,35,37-39; Yooh. 5.46; anabiinɛ: Isaa. 52.13-53.12; Hoos. 6.2; Jabuura: Jab. 22.69. 24:45 24.45 24.25-27,32; Yooh. 20.9. 24:46 24.46 9.21-22; Mat. 26.56; Mar. 14.49; 1 Koor. 15.3-4; Slɛnɛ 17.2-3; 28.23. 24:47 24.47 3.3; Slɛnɛ 1.8; 5.31; 11.18; 17.30-31; 20.21; Rooma 15.19.

⁴⁸ Unə nə seedawiinə nga uushi'iitsa.

⁴⁹ Ma sətə bii Daadə viinə koonə, ka sləkeenə nə nyi koonə. Amma ndzaamə ganə asəkə vəranə zəku'i see madə jima baawəda koonə dadagyə.”

Ndərənə nga Yeesu aadəgyə

(Mar. 16.19-20; Slənə 1.9-11)

⁵⁰ Ma daba'əkii, wata ca fədə tə lyawarənaakii, təya palə aaba'ə vəranə kədəhə da vəranə nga Bayitaniya. Mbu'unatii, wata ca madee ka ciinəkii kaa ca dāanə ka tii barəkaanə.

⁵¹ Ma ca dzə də dā ka tii barəkaanə, wata kə təkəgi ci da tii ha'ə, ca ndərəgi aadəgyə.

⁵² Ma təya, kə gərə'waanə tii ka dūunətənə tə ci. Ma daba'əkii, wata təya madə, təya ənəgərə aa Urusaliima də manushinə.

⁵³ Uusərə patə nji təya dəla də Əntanfə asəkə yaakii.

Nunyi Habara dacia Yoohana

Wabəətə ca vii əpinə

¹ 'Watəginə duuniya ma'ə matagamə, tə'i wabənə. Ma wabənəkii, tii da Əntanfə nji ka hakii. Əntanfə nə ci.

² Ndzaŋənə ka 'watəginə nə wabənəkii da Əntanfə.

³ Daciikii tagii Əntanfə patənə ŋga uushi'inə, taa rəŋwə pooshi uushi tagii Əntanfə yadə ciinəkii agikii.

⁴ Wabənəkii ca vii əpinə. Ma əpinəkii, ci ca kira bərənə ka ənji shiŋkinə.

⁵ Ma bərənəkii əsə, agi təkunə nə ci ka bərənə, pooshi təkunə da baawəda ŋga bələgi bərənəkii.

⁶ Tə'i əndə'i əndə sləkee Əntanfə ka ci kaa ca slənə ka ci, ətə dīi ləməkii Yoohana.

⁷ Ci shi ka seedaginə ka ənji agyanə bərənəkii kaa patənə ŋga ənjə a fa habarakii, təya luuvə.

⁸ Əntaa ci də nəkii nə bərənəkii, amma ma shi ci, kaa ca shi ka baarənə ka ənji agyanə bərənəkii.

⁹ Ma bərənəkii, ci nə tantanyitə bərənə. Kə shi ci aa duuniya, kaa ca shii bərənə ka patənə ŋga ənji shiŋkinə.

¹⁰ Asəkə duuniya nji wabənəkii. Daciikii əsə tagii Əntanfə duuniya, amma patə da ha'ə, pooshi *duuniya shii tə ci.

¹¹ Aagi ənjaakii shi ci, amma ma təya, pooshi tii liwə tə ci.

¹² Ma ənjitə liwə tə ci, təya vii goŋga ka ləməkii, kə vii ci ka tii baawəda ŋga ndzaanə ka manjeevənə ŋga Əntanfə.

¹³ Ma təya, Əntanfə ci saakii vii ka tii əpinə, əntaa dāgi shishinə ŋga əndə shiŋkinə saakii, taa dāgi aniya ŋga əndə shiŋkinə əsə.

¹⁴ Ma wabənəkii, kə ndzaa ci ka əndə shiŋkinə, ca ndzaanə ahadaamə. Kə nee inə ka dūunuunaakii, waatoo, ətə vii Dii ka Uuzənaakii rəŋwə dyaŋə. Tə'i ci da pwapoonə da goŋga ka shaŋə. *

¹⁵ Ma Yoohana, kə wabi ci agyanəkii, ca ŋgəree ka uurakii, əŋki ci: "Waatsə əndətə njii kya ba: ma əndətə na uugya ba'ə ka shinə, kə palee ci ka nyi, acii daga ka 'watəginə nə ci."

¹⁶ Anəkii anəkii nə wabənəkii ka dā kaamə pwapoonə. Agi malaŋə ŋga'əənaakii ənə cii kəya dā kaamə.

¹⁷ Ma vii Əntanfə bariya, dacia Muusa. Amma ma pwapoonə da goŋgaanə, dacia Yeesu *Aləmasiihu.

¹⁸ Ma Əntanfə, pooshi əndə sha nee ka ci shaŋə. Uuzənaakii rəŋwə dyaŋə ci ka nəkii, Əntanfə nə ci. Ka hakii nə tii da Dii, ci baarəgi kaamə furəŋənə tə ndzaanə ŋga Əntanfə.

Waazanə ŋga Yoohana

(*Mat. 3.1-12; Mar. 1.1-8; Luka 3.1-18*)

1:1 1.1-2 'Wat. 1.1-2.4; Yooh. 17.5; Fil. 2.6; 1 Yooh. 1.1-2; Səniinə 19.13-16. **1:3 1.3-4** 1.9-10; 5.26; 1 Koor. 8.6; Kwal. 1.16-17; Ibər. 1.2; Səniinə 3.14. **1:5 1.5** 'Wat. 1.3-4. **1:6 1.6** Mat. 3.1. **1:8 1.8** 1.20. **1:9 1.9-10** 8.12; 17.25; 1 Yooh. 2.8. **1:12 1.12** 1 Yooh. 3.1; Gal. 3.26; 4.5. **1:13 1.13** 3.3,5-6; 1 Piita 1.23; 1 Yooh. 3.9. * **1:14 1.14** Gal. 4.4; Fil. 2.7; 1 Tim. 3.16; Ibər. 2.14; 1 Yooh. 4.2; kə nee inə ka dūunuunaakii: Mat. 17.2; Yooh. 2.11; 1 Yooh. 1.1-3. **1:15 1.15** 1.24-27,30; 5.31-34,36. **1:17 1.17** 7.19; Shig. 31.18. **1:18 1.18** 6.46; 14.8-9; Shig. 33.20; Mat. 11.27; 1 Tim. 6.16; 1 Yooh. 4.12.

19 Ma ka əndə'i uusəra, wata *Yahudiinə də Urusaliima a sləkee ka limanyinə da hara ənji agi slikərənə nga *Leewi aabii Yoohana kaa təya ləgwa ka ci wu sanə nə ca. Wiinə seedatə vii ci ka tii,

20 pooshi ci naanagi ka ənəpaagi ka tii də ləgwanatii, kə wabi ci ka tii paŋgəraŋə paŋgəraŋə, əŋki ci, "Ma nyi, əntaa Aləmasiihu nə nyi."

21 Əŋki tii ka ci, "Aa wu dīi nə ha? Hə nə *Iliya kwa?" Əŋki ci: "Pooshi." "Aa, hə nə anabitə bii ənji na shi kwa?" Əŋki ci, "Pooshi."

22 Əŋki tii ka ci, "Aa, bawə keenə taa wu nə ha, acii nga'ə keenə nə ənəpaa də wabənəkii ka ənjitə sləkee keenə. Wu nə hə kwa?"

23 Yoohana a ənəpaagi ka tii də wabənə asəkə ləkaləkətə nga anabi Isaaya, əŋki ci, "Nyi nə əndətə kaalii agi bilinə oo'i, Kəŋeemə ka rəgwa nga Slandana, hadatəgimə."

24 Ma ənjitsa, *Farisanyinə sləkee ka tii.

25 Təya ba ka Yoohana, "Madfa əntaa Aləmasiihu taa Iliya taa anabi nə hə sanə, ka mi cii kwa dfa ka ənji bapətisəma?"

26 Əŋki Yoohana ka tii, "Də ma'inə cii kya dfa bapətisəma, amma ahadoonə kəŋə nə əndətə mashiimuunə.

27 Ma ca, ci na uugya ba'ə ka shinə. Taa zə'u nga fiibinaakii mambu'umə nyi bahə pərəginə."

28 Ma ətsə patə, də Bayitaniya slənyi, atanəgi gəərə nga Urədunə, hatə nji Yoohana a yiibə bapətisəma ka ənja.

**Uundzə Baga nga Əntanfə*

29 Ma ka pukyatə hakii, kə nee Yoohana ka Yeesu ca shi aabiikii. Makə nee ci ka ci, əŋki ci, "Waatsə Uundzə Baga nga Əntanfə. Ci nə əndə ngərəgi 'waslyakəənə nga *duuniya.

30 Waatsə əndətsə njii kya wabə koonə agyanəkii, ətə njii kya ba, ma əndətə na uugya ba'ə ka shinə, kə palee ci ka nyi, acii daga ka 'watəginə nə ci.

31 Ma nyi, paa nyi sha shii tə ci, amma ma shinaaki, nya dfa ka ənji bapətisəma də ma'inə, kaa nya shii baariinə tə ci ka ənji *Isərayiila."

32 Wiinə seedatə vii Yoohana, kə bii ci, "Kə nee nyi ka Malaaba Ma'yanə ca jima dadagyə makə kurəkuta, ca kəŋaanə anəkii.

33 Ma nyi, paa nyi sha shii tə ci, amma ma əndətə sləkee ka nyi kaa nya dfa bapətisəma də ma'inə, ci bii ka nyi oo'i, ma əndətə nii kwa nee Malaaba Ma'yanə a jima, ca kəŋaanə anəkii, ci na dfa bapətisəma də Malaaba Ma'yanə.

34 Kə nee nyi də ginəki. Wanyinə ka baginə paŋgəraŋə, ci nə *Uuzənə nga Əntanfə." †

*Təkəŋwatə *lyawarənə nga Yeesu*

35 Pukyatə hakii əsə, kəŋə kəŋə nə Yoohana tii da lyawarənaakii bəra'i.

36 Makə nee ci ka Yeesu ca dzə a rəgwa, əŋki ci, "Waatsə Uundzə Baga nga Əntanfə."

37 Wata kə fii lyawarənaakii ətə bəra'i ca ba ha'ə, wata təya palə atsaə Yeesu.

38 Yeesu a zə'ugi. Ma ca nee wata təya nə'u tə ci, ca ləgwa ka tii, "Mi cuuna ala?" Əŋki tii ka ci, "Rabbi, (makə bana maləma) da sanə nə ha?"

1:19 1.19-27 5.33. 1:20 1.20 3.28. 1:21 1.21 Mat. 2.14; Yooh. 6.14. 1:23 1.23 Isaa. 40.3. 1:25 1.25-26 1.33; Mat. 21.25. 1:27 1.27 1.15; Slənə 13.25. 1:28 1.28 10.40; Mat. 3.13. 1:29 1.29 1.36; Isaa. 53.6-7; 1 Piita 1.19; 1 Yooh. 2.2; Səniinə 5.6. 1:30 1.30 1.15. 1:32 1.32 Mat. 3.16. † 1:34 1.34 Uuzənə nga Əntanfə: 1.49; 5.18-23; 10.36; 11.27; 20.31; Mat. 3.17; 27.54; Slənə 9.20. 1:36 1.36 1.29.

³⁹ Əŋki ci ka tii, “Shoomə ka neenə.” Wata təya palə, təya dzə ka neenə ka hatə dʒii ci davə. Ma saa'ikii, tibisə ənfwadə ŋga kədəwanə. Wata təya uudəpaa ka uusərakii da ci.

⁴⁰ Ma ənjitə bəra'i fii wabənə ŋga Yoohana, təya nə'unətsa tə Yeesu, Andərawəsə nə ləmə ŋga əndə'i əndə agitii, waatoo, ndzəkəŋuci Simoonə Piita.

⁴¹ Pii wata ca dzə ka alətənə tə ndzəkəŋuci, waatoo, tə Simoonə, ca ba ka ci, “Kə lapaa inə tə Aləmasiihu” (makə bana, Matadəkii).

⁴² Wata ca kərə tə Simoonə aabii Yeesu. Yeesu a tsaamə tə ci, əŋki ci, “Simoonə nə ləməku, uuzənə ŋga Yoohana. Ma aakəŋwa, Keefasə ndzaanə ləməku.” Ma ləmə Keefasə, uushi rəŋwə da 'wanə Piita, waatoo, pasla.

'Wanə ŋga Yeesu tə Filibusə tii da Nataniyalə

⁴³ Ma pukyatə hakii, kə ma'i Yeesu kaa ca palə aanə hanyinə ŋga Galili. Wata ca dzə, ca lapaa tə Filibusə, ca ba ka ci, “Nyi'wawə tə nyi.”

⁴⁴ Ma Filibusə, əndə Batəsayida nə ci. Waatoo manjeevə vəranə rəŋwə nə tii da i Andərawəsə da Piita.

⁴⁵ Wata Filibusə a lapaa tə Nataniyalə, əŋki ci ka ci, “Ma əndətə nyaahə Muusa agyanəkii asəkə ləkaləkatə ŋga bariya, i anabiinə maa, kə nyaahə tii agyanəkii, kə lapaa inə tə ci, waatoo Yeesu uuzənə ŋga Yusufu əndə Nazaratu.”

⁴⁶ Əŋki Nataniyalə ka ci, “Bahə tə'i uushi ŋunyikii ca shigi asəkə vəranə ŋga Nazaratu nii?” Əŋki Filibusə, “Shiwa nda nee ka ci.”

⁴⁷ Makə nee Yeesu ka Nataniyalə ca shi aabiikii, kə wabi ci agyanəkii, əŋki ci, “Waatsə tantanyitə uuzətə Isərayiila, tə'i gooŋgaanə ashikii.”

⁴⁸ Nataniyalə a ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, “Dama sanjə shii hə tə nya?” Əŋki Yeesu ka ci, “Taabu'u 'wii Filibusə tə hə, kə nee nyi ka hə atsa ənfwə uudəva.”

⁴⁹ Əŋki Nataniyalə, “Maləma, hə nə Uuzənə ŋga Əntəŋfə tanyi, ŋwanjwa ŋga ənji Isərayiila.”

⁵⁰ Əŋki Yeesu, “Kə vii hə gooŋga acii bii nyi kə nee nyi ka hə atsa ənfwə uudəva tanə nii? Ka neenə nə hə ka hara madiigərə uushi'inə palee ka ətsa.”

⁵¹ Wata ca tsakə banə ka ci, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, ka neenə nuunə ka dadagyə mawunəkii; malaa'ikanyinə ŋga Əntəŋfə a ndərə, təya jima aagyanəki, nyi *Uuzənə ŋga ənda.”

2

Zəmə əndzanə ŋga da məhura də Kana

¹ Ma ka makkənə ŋga uusəra, kə dʒii ənji əndzanə ŋga da məhura asəkə vəranə ŋga Kana anə hanyinə ŋga Galili. Kə gi məci Yeesu ka əndzanəkii.

² Ma Yeesu da lyawarənaakii əsə, kə bii ənji ka tii zəmə əndzanəkii.

³ Ma ətsə ənji agi zəmə əndzanəkii, kə uudəgi ma'i inaba. Wata məci Yeesu a shi aabiikii, kya ba ka ci, “Kə uudəgi ma'i inaba agyanə slanjii əndzanə.”

⁴ Əŋki Yeesu ka ki, “Yaayi, əntaa wabənaaku ətsa. Ma'ə saa'yaaki mambu'umə.”

⁵ Məci Yeesu a ba ka ənji sləna, “Damə sətə nii kəya ba koonə patə.”

⁶ Ma dava, tə'i gəranəyinə kuwa. Taa ŋgutə rəŋwə agitii, agi luunə nə ci uuda ma'inə bahə pu'u. Ma gəriitsa, ka kubəginə makə sətə dʒii alə'aada ŋga *Yahudiinə ka paslə də Əntəŋfə.

⁷ Wata əŋki Yeesu ka ənji sləna, “Naaatəmə gəriitsə də ma'inə.” Təya naanatə pyaslyə'ə aa matii.

1:40 1.40-42 Mat. 4.18-20. **1:41 1.41** 4.25. **1:42 1.42** Mat. 10.2; 16.18. **1:45 1.45** Dzək. 18.15; Isaa. 9.5; 42.1-4; Əzaki. 34.23; Mika 5.1-3. **1:49 1.49** 1.34; 12.13; Mat. 27.42. **2:1 2.1-11** 4.46. **2:4 2.4** 7.6,30; 8.20; 12.23; 13.1; 17.1; Luka 22.53. **2:6 2.6** Mar. 7.3-4.

⁸ Wata ɛŋki ci ka tii, “Ɖgɛciimɛ ma'iitɛ asɛkɛ gɛriitɛ, una kɛrɛ ka kadala.” Wata tɛya ɛgɛ ma'inɛkii, tɛya kɛrɛ ka ci.

⁹ Ca tɛbɛtɛ. Asee kɛ zɛ'ugi ma'inɛkii ka ma'i inabi. Amma mashiimɛ ci taɗa dama shi ma'i inabikii. Ma ɛnji slɛnɛtɛ ɛgya ma'inɛkii, kɛ shii tii. Wata kadala a 'wa tɛ dagwa maɗanɛ,

¹⁰ ɛŋki ci ka ci, “Taa wu patɛ, ŋunyi ma'i inaba viinɛkii ka ɛnji zɛku'i. Maɗa kɛ sii ɛnji, kɛ ɛburi ɛnji, ɛnjɛ a kira mahwarɛkinɛ ha'ɛ. Amma ma hɛ naaku, maɗamɛ hɛ ha'ɛ. Mahwarɛkinɛ vii hɛ zɛku'i, ha vii ŋunyiinii daaba'ɛ.”

¹¹ Ɖtsɛ nɛ 'watɛginɛ ŋga slɛnɛ sɛ ŋga hurɛshishiitɛ dɛi Yeesu. Ma sɛ ŋga hurɛshishiitɛ, dɛ Kana anɛ hanyinɛ ŋga Galili dɛi ci. Dɛ ha'ɛ baarii ci dɛuunuunaakii, wata lyawarɛnaakii a vii ka ci gooŋga. *

¹² Ma daaba'ɛ ɛtsa, wata i Yeesu da mɛci da i ndzɛkɛŋushi'inɛkii da lyawarɛnaakii a maɗɛ, tɛya palɛ aa Kafarɛnahumɛ, tɛya banee gi'u davɛ.

Shaabaginɛ ŋga Yeesu tɛ ɛnji dɛ firiinɛ asɛkɛ *yi ŋga Ɖntanɗɛ

(Mat. 21.12-13; Mar. 11.15-17; Luka 19.45-46)

¹³ Makɛ uugi kumɛnɛ ŋga *Yahudiinɛ ɛtɛ ci ɛnjɛ a 'wa *Pasɛka mbɛshanɛ, wata Yeesu a maɗɛ, ca palɛ aa Urusaliima,

¹⁴ ca dzɛ aasɛkɛ yi ŋga Ɖntanɗɛ. Makɛ gi ci, kɛ lapaa ci ɛnji dɛrɛ dɛ liinɛ i bagiinɛ i bilyamasariinɛ, da ɛnji pɛra kwaba dasɛ anɛ ha ŋga ndzaanatii.

¹⁵ Wata ca ŋgɛrɛ zɛ'wa, ca dzɛbatɛ ka uu'yanɛ, ca shaabagi tɛ tii patɛ asɛkɛ yi ŋga Ɖntanɗɛ, bagiinɛ da liinɛ patɛ, ca dzaadzapaa ha ŋga pɛra kwaba, ca waa'agi kwabanyinatii,

¹⁶ ca ba ka ɛnjitɛ ca dɛrɛ dɛ bilyamasariinɛ, “Fɛdɛginɛ uushi'iitɛ patɛ! Goona zhi'wee ka yi ŋga Daadɛ ka luuma!”

¹⁷ Makɛ nee lyawarɛnaakii ha'ɛ, wata tɛya buurɛtɛ oo'i, ma bii malaaba lɛkalɛkatɛ, “Ya'ɛ Ɖntanɗɛ, hɛnɛnɛ makɛ gunɛ a ɛdzɛmɛki nɛ uudɛtɛ cii kya uudɛ tɛ yaaku.”

¹⁸ Ma daba'ɛkii ha'ɛ, wata *gayinɛ ŋga Yahudiinɛ a shi, tɛya lɛgwa ka ci, ɛŋki tii, “Ŋgutɛ sɛ ŋga hurɛshishinɛ cii kwa dɛ ka baarɛginɛ keenɛ oo'i, Ɖntanɗɛ vii ka hɛ baawɛɗa ŋga dɛnɛ ha'a?”

¹⁹ Ɖŋki Yeesu ka tii, “Maɗa uulagyuunɛ yinɛ ŋga Ɖntanɗɛ, agi baanɛ makkɛ nɛ nyi ka ɛnɛnɛ ka ghɛnɛtɛnɛ.”

²⁰ Ɖŋki tii ka ci, “Agi baanɛ makkɛ ɛnɛnuku ka ghɛnɛtɛnɛ nii? Fɛzɛ ɛnfwaɗɛ pu'unɛ aji kuwa dɛi ɛnji ka ghɛnɛ yinɛ ŋga Ɖntanɗɛ dee.”

²¹ Amma, ma Yeesu, ma yitɛ cii kɛya wabɛ agyanɛkii, ci nɛ shishinɛkii.

²² Makɛ maɗɛɛ Ɖntanɗɛ ka ci agi mamɛtɛ ɛnja, wata lyawarɛnaakii a buurɛtɛ oo'i, kɛ shi ca bii ha'ɛ. Davɛ ŋgirɛ tii sɛtɛ bii malaaba lɛkalɛkatɛ da sɛtɛ bii Yeesu ka gooŋga.

Shiinɛ ŋga Yeesu tɛ ɛdzɛmɛ ŋga patɛnɛ ŋga ɛnja

²³ Ma saa'itɛ Yeesu dɛ Urusaliima agi kumɛnɛ ŋga Pasɛka, lanɛ nɛ ɛnjitɛ vii ka ci gooŋga, acii kɛ nee tii ka sɛ ŋga hurɛshishiitɛ cii kɛya dɛaɗa.

²⁴ Amma pooshi Yeesu kii nɛkii agyanɛtii, acii kɛ shii ci tɛ ɛnji patɛ.

²⁵ Pooshi nafa ŋga banɛ ŋga ɛndɛ ka ci agyanɛ ɛnji, acii ci dɛ naakii nɛ, kɛ shii ci patɛnɛ ŋga sɛtɛ a moodɛfɛtii.

* **2:11 2.11** sɛ ŋga hurɛshishinɛ: 2.23; 3.2; 4.54; 6.26; 11.47-48; 20.30; Slɛnɛ 2.22; Rooma 15.19. **2:12 2.12** Mat. 4.13. **2:13 2.13** 6.4; 11.55; 12.12; Shig. 12.1-14. **2:16 2.16** Luka 2.49. **2:17 2.17** Jab. 69.10. **2:18 2.18** 2.11. **2:19 2.19** Mat. 26.61; 27.40; Slɛnɛ 6.14. **2:21 2.21** 1 Koor. 6.19. **2:22 2.22** 1.45; 12.16; 14.26; Luka 24.6-8,27. **2:23 2.23** 2.11; 6.29; 7.31; 8.30; 9.38; 10.42; 11.45; 12.42; 20.29,31; 16.9.

3

Yeesu tii da Nikoodaməsə

¹ Tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Nikoodaməsə. Ma ca, əndə'i gawə nga Yahudiinə nə ci, agi kurəgə nga *Farisanyinə. *

² Ma ka əndə'i vəda, kə gi ci aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, "Maləma, kə shii inə, ma hə, maləmə nə hə. Əntanƒə sləkee ka hə əsə. Acii pooshi əndə ca ɗatə tsarə sə nga hurəshishiitə cii kwa ɗaada, madaamə ləbə nə əndəkii da Əntanƒə."

³ Yeesu a jikə ka ci, əŋki ci. "Tantanyinə cii kya ba ka hə: Pooshi əndə ca nee ka *ŋwanjuunə nga Əntanƒə madaamə əŋji kə ənyi ka poonə tə ci."

⁴ Əŋki Nikoodaməsə, "Iitə da ənə nə əŋji ka poo iirə ənda? Aasəkə məci ənəgərənəkii, kya ənə ka poonə tə ci nii?"

⁵ Əŋki Yeesu, "Tantanyinə cii kya ba ka hə, madaamə əndə kə upaa poonə dagi ma'inə da Malaaba Ma'yanə, pooshi ci ka dəmənə aagi ŋwanjuunə nga Əntanƒə."

⁶ Ma əndətə pwayi əndə shiŋkinə tə ci, nga əndə shiŋkinə nə ci. Ma əndətə ənyi əŋji ka poonə tə ci dagi Malaaba Ma'yanə əsə, nga Malaaba Ma'yanə nə ci.

⁷ Ga ca ɗa ka hə ka sə nga hurəshishinə makə fii hə bii nyi ka hə, tyasə see mada ənyi əŋji ka poonə tuunə.

⁸ Ma mada, ka əgənə nə ci taa dama patə mwayi ci. Ka fanə nə hə ca həwə, amma paa hə shii taa dama njanə ci, taa da cii kəya dzə ka kəŋənə əsə, mashiimə hə. Ha'ə əsə nə taa wu patə ətə pwayi əŋji tə ci dagi Malaaba Ma'yanə."

⁹ Əŋki Nikoodaməsə ka ci, "Iitə daa ɗanəkii ha'ə?"

¹⁰ Yeesu a ba ka ci, "Madaunə maləmə nə hə də *Isərayiila. Yoo, mashiimə hə ətsə nii?"

¹¹ Tantanyinə cii kya ba ka hə: sətə shii inə ciina wabə koonə agyanəkii. Sətə nee inə, ciina seeda agyanəkii əsə. Amma ma seeda geenə, pooshi unə ka moo luuvənə.

¹² Makə wabi nyi koonə agyanə uushi'inə nga *duuniya, pooshi unə ŋgirə ka goonƒa, iitə dīi ŋgərə nuunə ka goonƒa, mada kə wabi nyi koonə agyanə sətə dəbəshi tii da Əntanƒəwə?

¹³ Acii pooshi əndə sha ŋgirə aadəgyə, madaamə əndətə jima dadavə, waatoo, *Uuzənə nga ənda.

¹⁴ "Makə sətə ŋgirə Muusa tibisə, ca ŋgabətə uushi pusha tə rəhunə, ca madae aadəgyə agi bilinə, tyasə ha'ə nə ənjə a madae ka Uuzənə nga əndə aadəgyə,

¹⁵ kaa taa wu patə ətə vii ka ci goonƒa a upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

¹⁶ Acii kə uu'i Əntanƒə tə *duuniya ka shaŋə, ca vii Uuzənaakii rəŋwə dyanə. Ma dīi ci ha'ə, kaa patənə nga ənjitə vii ka ci goonƒa a upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, paa tii ka zanə.

¹⁷ Pooshi Əntanƒə sləkee ka Uuzənaakii aasəkə duuniya kaa ca la gəŋwanə ka duuniya, amma kaa duuniya a upaa luupaanə daciikii.

¹⁸ Taa wu patə vii ka ci goonƒa, ka mbəɗənə nə ci acii gəŋwanə. Amma taa wu patə naanagi ka vii ka ci goonƒa, kə uugi gəŋwanə kəsənə tə ci, acii paa ci vii goonƒa ka *Uuzənə nga Əntanƒə rəŋwə dyanə.

¹⁹ Wiinə makə sətə ci gəŋwanə a slənə: kə shi bərənə aasəkə duuniya, amma kə kadeesəkə təkunə ka əŋji palee ka bərənə, acii bwayakii nə slənati.

²⁰ Taa wu patə ca ɗa bwaya sləna, kə biipaa səkə ka ci nə bərənə, paa ci ka shinə aagi bərənə əsə, acii paa ci ka moonə bwaya slənaakii a shigi a babara.

* **3:1 3.1** Nikoodaməsə: 7.50; 19.39. **3:2 3.2** Mat. 22.16; Yooh. 2.11. **3:3 3.3** 1.13. **3:5 3.5** Tit. 3.5. **3:6 3.6** 6.63. **3:8 3.8** Ə.Waaz. 11.5. **3:11 3.11** 3.32; 8.26. **3:12 3.12** 12.32; 14.1-3; 17.5. **3:13 3.13** Waɓ. 30.4; Rooma 10.6. **3:14 3.14** Baan. 21.9; Yooh. 8.28; 12.32-34; 18.32. **3:15 3.15** 20.31. **3:16 3.16** 3.36; 5.24; Rooma 8.32; 1 Yooh. 3.1; 4.9-10; 5.11,13. **3:17 3.17** 12.47. **3:18 3.18** 5.22. **3:19 3.19** 8.12. **3:20 3.20** Af. 5.11-13.

²¹ Amma taa wu ca ɗa slənə nga goonɗa, ka shinə nə ci aagi bərenə, kaa bərenə a shii baarəginə oo'i, agi fanə nə ci tə ɗntanɗə.

Yeesu tii da Yoohana

²² Ma daba'əkii, Yeesu tii da lyawarənaakii a maɗə, təya palə aanə hanyinə nga Yahudiya, təya ndzaanə davə gi'u, təya ɗa bapətisəma ka ənja.

²³ Ma Yoohana naakii, də Ayinoonə nə ci ka ɗa bapətisəma ka ənja. Acii ma dava, tə'i ma'inə lanə. Pooshi dzadə da Salimə nə hakii. Agi maɗənə nə ənji, ənjə a la tə ci davə, ca ɗa ka tii bapətisəma.

²⁴ Ma saa'ikii, ənji ma'ə mapamə tə Yoohana a furəshina.

²⁵ Ma ka əndə'i uusəra, kə ma'i mabizhinə ahada hara *lyawarənə nga Yoohana da əndə'i əndə Yahuda. Ma mabizhinatii, agyanə ɗa bapətisəma.

²⁶ Wata təya maɗə, təya dzə aabii Yoohana, əŋki tii ka ci, "Maləma, kə buurətə hə tə əndətə nji abiiku a tanəgi gəerə nga Urədunə nii? Waatoo əndətə seedii hə agyanəkəya? Waatə agi ɗa bapətisəma; taa wu patə agi dzənə aabiikii!"

²⁷ Əŋki Yoohana, "Pooshi əndə ca upaa taa mi, maɗaamə ɗntanɗə vii ka ci səkii.

²⁸ Unə də noonə nə nə ənji seedaaki, makə sətə bii nyi, əntaa *Aləmasiihu nə nyi, amma kə sləkee ənji ka nyi zəku'i, taabu'u shinəkii.

²⁹ Ma dagwa maɗanə, naakii nə maɗanə, amma ma guva, kəŋə nə ci abii dagwa maɗanə. Maɗa fii ci uura nga dagwa maɗanə, ka ɗanə nə ci moodasəka lanə. Də ha'ə mbu'i moodasəkaaki ka shanə.

³⁰ Tyasə see a tsakə ci ɗa məghərəvənə, naaki a ənya aaba'ə."

Əndətə jima dadagyə

³¹ Ma əndətə jima dadagyə, kə palee ci taa ka mi patə. Ma əndətə ghənyi ənji də hanyinə, nga hanyinə nə ci, agyanə uushi'inə nga hanyinə wabənəkii əsə. Amma ma əndətə jima dadagyə, kə palee ci taa ka mi patə.

³² Sətə nee ci, da sətə fii ci, cii kəya seeda. Amma pooshi əndə luuvə seedaakii.

³³ Taa wu luuvə seedaakii, də ətsə ha'ə baarii ci oo'i, əndə goonɗa nə ɗntanɗə.

³⁴ Ma əndətə sləkee ɗntanɗə, wabənə nga ɗntanɗə cii kəya wabə, acii kə vii ɗntanɗə ka ci Ma'yanaakii lanə ka shanə.

³⁵ Ma ɗntanɗə Dənə, kə uu'i ci Uuzənəkii, ca ba'avə patənə nga uushi'inə aaciikii.

³⁶ Taa wu vii goonɗa ka Uuzənəkii, tə'i ci da əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Taa wu təkuree ka fanə tə Uuzənəkii, paa ci ka upaa əpinə, amma agi mabətəsəkə nga ɗntanɗə ndzaanəkii.

4

*Yeesu da mitə *Samariya*

¹ Yoo, kə fii *Farisanyinə oo'i, ma ənjitə ca nə'u tə Yeesu, ca ɗa ka tii bapətisəma, kə palee ka ətə nga Yoohana.

² Ma Yeesu, ma ci saakii də ciinəkii, paa ci ɗii ka ənji bapətisəma, amma lyawarənaakii ɗaadii ka tii.

³ Makə mbu'i aalimə Yeesu nə sətə ci ənjə a baaba ha'ə, ca maɗə anə hanyinə nga Yahudiya, ca ənə saakii aanə hanyinə nga Galili.

⁴ Ma taabu'u mbu'unəkii aanə hanyinə nga Galili, see a dzə ci danə hanyinə nga Samariya.

3:21 3.21 1 Yooh. 2.4. 3:22 3.22 4.1-2. 3:24 3.24 Mat. 4.12; 14.3. 3:26 3.26 1.29-34. 3:27 3.27 19.11; 1 Koor. 4.7; Ibər. 5.4. 3:28 3.28 1.20; Mal. 3.1; Mat. 11.10. 3:29 3.29 Mat. 9.15. 3:31 3.31 8.23; 15.19; 1 Yooh. 4.5. 3:32 3.32 3.11. 3:35 3.35 5.20; 10.17; 13.3; 14.10; 17.2; Mat. 11.27; 28.18. 3:36 3.36 3.16. 4:1 4.1-2 3.22. 4:4 4.4 4.9; Luka 9.52; 17.11,16; Slənə 8.4-25.

⁵ Makə mbu'i ci aanə hanyinə nga Samariya, ca dzə aasəkə vəranə nga Sikarə. Ma vəranəkii, pooshi dzadə da babaratə shi Yakubu a vii ka uuzənaakii Yusufu.

⁶ Tə'i gu'u ma'inə nga Yakubu davə. Makə zhaarə Yeesu acii wiinə, ca ndzaanə ama gu'u ma'inəkii. Ma mbu'i ci aa dəvə, uusəra takərə.

⁷ Wata mitə Samariya a shi ka əgə ma'inə. Əŋki Yeesu ka ki, "Ndi ka nyi ma'inə kaa nya sa."

⁸ Ma saa'ikii, kə pyalə lyawarənaakii aasəkə vəranə ka ira zəma.

⁹ Əŋki miitə ka ci, "Əndə Yahuda nə hə, nyi boo mitə Samariya nə nyi. Iitə daa kədiinəku ma'inə aciikya?" Ma bii ki ha'ə, acii ma *Yahudiinə, pooshi tii ka adə zəmə ka ha rəŋwə da ənji Samariya.

¹⁰ Wata Yeesu a ba ka ki, "Mada kə shii hə viinə nga Əntanfə, ha shii taa wu nə əndənə ca kədii ma'inə aciiku, kadfa hə kədii ma'iitə ca vii əpinə aciikii, ca vii ka hə."

¹¹ Əŋki miita, "Maləma, pooshi sə nga əlya də ma'inə aciiku. Wiinə əsə kurəŋə dərəva nə gu'u ma'iina. Da sanə shii hə hatə cii kwa upaa ma'iitə ca vii əpina?"

¹² Dzədzəshi'iniinə Yakubu vii keenə gu'u ma'iina. Ci saakii da manjeevənaakii da gəna əpinaakii patə, ganə njii təya sa ma'inə. Kə palee hə ka ci kwa?"

¹³ Yeesu a ba ka ki, "Taa wu sii ma'iitsa, ka ənənə nə meegiirənə ka danə tə ci.

¹⁴ Amma taa wu sii ma'iitə nii kya vii ka ci, pooshi meegiirənə ka danə tə ci ma'ə shaŋə. Ma ma'iitə nii kya vii ka ci, ka ndzaanə nə ci ashikii ka ginə nga ma'inə, ca vii ka ci əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

¹⁵ Əŋki miita ka ci, "Maləma, vii ka nyi ma'iitsa! acii ga meegiirənə a dii tə nyi ma'ə, nya mbədə acii shinə ka əgə ma'inə aahanə."

¹⁶ Əŋki Yeesu ka ki, "Duu ka 'wanə tə ŋgurəku, una shi da ci."

¹⁷ Əŋki ki ka Yeesu, "Pooshi ŋgurəki." Əŋki Yeesu ka ki, "Tə'i goonŋa ashiku makə bii hə pooshi ŋgurəku.

¹⁸ Tufə dii hə ŋguyirənə. Ma ŋgurətsə dii hə atsakii nga əna, əntaa ŋgurəku nga tantanyinə. Kə bii hə goonŋa."

¹⁹ Əŋki miita, "Maləma, asee *anabi nə hə.

²⁰ Ma dzədzəshi'iniinə ənji Samariya, agyanə giŋuutsə njii təya paslə tə Əntanfə. Amma ma unə Yahudiinə, ma cuuna ba, tyasə see də Urusaliima paslə nə ənji tə ci."

²¹ Yeesu a ba ka ki, "Mina, luuvə ka nyi, tə'i saa'i na shi ətə pooshi ənji na ndərə aanə giŋuutsa, taa dzənə aa Urusaliima ka paslənə tə Daadə.

²² Ma unə ənji Samariya, pooshi unə shii tə əndətə cuuna paslə tə ci. Amma ma inə Yahudiinə, kə shii inə tə əndətə ciina paslə, acii daciai Yahudiinə ci luupaanə a shi ka ənja.

²³ Amma tə'i saa'i na shi, kə uugi saa'ikii mbu'yanə maa. Ma saa'ikii, ma ənji paslənə tə Daadə də goonŋa, ka paslənə nə tii tə ci də ŋgeerənə nga Ma'yanaakii, təya paslə tə ci də goonŋa makə sətə kadeesəkə ka ci. Tsarə nga ənjitə ci Daadə a moo təya paslə tə ci.

²⁴ Ma Əntanfə, Ma'yanə nə ci. See də ŋgeerənə nga Ma'yanaakii paslənə ənji tə ci, təya paslə tə ci də goonŋa."

²⁵ Əŋki miitə ka ci, "Kə shii nyi ka shinə nə Matadəkii ətə ci ənja a 'wa Aləmasiihu. Mada kə shi ci, kadə nii kəya baarii keenə patənə nga uushi'inə."

²⁶ Yeesu a ba ka ki, "Wanyinə ca wabə da hə."

4:5 4.5 'Wat. 33.19; 48.22. 4:9 4.9 2 Meem. 17.29-41; Ees. 4.1-3; Mat. 10.5; Luka 9.52-53. 4:10 4.10 4.26; 7.37. 4:12 4.12 8.53. 4:13 4.13-14 6.35; 7.37. 4:15 4.15 6.34. 4:19 4.19 9.17; Mat. 21.46. 4:20 4.20 Dzək. 12.5-14; Jab. 122.1-5. 4:22 4.22 Isaa. 2.3; Oob. 17; Rooma 9.3-4. 4:23 4.23-24 3.3-8; 2 Koor. 3.17; Fil. 3.3. 4:25 4.25 1.41; 4.29; 7.26; 11.27. 4:26 4.26 9.37.

²⁷ Ma ca uudəpaa wabənə ha'ə, wata lyawarənaakii a ənya. Makə lapaa tii tə ci ka wabənə da miita, kə fii ka tii ka sə nga hurəshishinə. Amma pooshi əndə agitii ləguyi ka mitə tadfa mi cii ta uudə, taa ləgwanə ka Yeesu, tadfa ka mi cii kəya wabə da ki.

²⁸ Wata miitə a bwasee ka uuda ma'inatə ama gu'u ma'iita, kya palə aasəkə vəranə, kya dzə ka banə ka ənji, əŋki ki,

²⁹ “Shoomə, nda neemə ka əndə baabagi ka nyi patənə nga sətə shi nya dfaadfi. Matuu ci nə Aləmasiihu nii?”

³⁰ Makə fii ənji ha'ə, wata təya madə, təya palə ka lanə tə Yeesu.

³¹ Ka saa'ikii ha'ə, wata lyawarənaakii a ba ka ci, əŋki tii, “Maləma, wiinə zəmə, zəmuu.”

³² Amma ca ba ka tii, “Ma nya, tə'i zəmaaki nga zəmənə ətə pooshi unə shii tsarəkii.”

³³ Wata lyawarənaakii a wabə ahadatii, əŋki tii, “Tə'i əndə kira ka ci zəmə kwa?”

³⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma zəmaaki, ci nə dfa sətə ci Əndətə sləkee ka nyi a moo nya da, nya mbu'utəgi də slənaakii.

³⁵ Pooshi unə agi banə, mbədaanə ləgidə ənfwadə kaa ənjə a slənə cifanə kwa? Amma wanyinə ka banə koonə, tsaaməmə nga'ə asəkə rə, kə uugi cifanə danə.

³⁶ Ma əndə slənə cifanə, kə uugi ci nee ka bwatya nga slənaakii. Agi kiranə nə ci ənji kaa təya upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Aci ha'ə, ma əndətə sha ləgii da əndətə ca slənə cifanə, ka danə nə tii maŋushinə kyakya'ə.

³⁷ Goonğa nə sətə ci ənjə a ba, 'tsaŋə nə əndə ləganə, tsaŋə nə əndə slənə cifanə.'

³⁸ Ma nya, kə sləkee nyi koonə, koonə slənə cifanə asəkə rətə pooshi unə sha slənyi davə; hara ənji slənyi davə. Ma unə, agi upaa nuunə bwatya nga slənətii.”

³⁹ Ma asəkə vərəata, ənji Samariya laŋə vii goonğa ka ci putə nga wabənə nga miita ətə bii kya, “Kə baabagi ci ka nyi patənə nga uushi'iitə shi nya dfaadfi.”

⁴⁰ Makə shi tii aabii Yeesu, təya kədii tə ci kaa ca banee da tii. Wata təya banee bəra'i.

⁴¹ Laŋə əsə nə hara ənji vii goonğa putə nga wabənaakii.

⁴² Əŋki tii ka miita, “Əntaa putə nga wabənaaku ciina vii goonğa ma'ə. Aci inə də neenə na, kə fii inə amakii, kə shii inə əsə, ci weewee nə Maluu nga *duuniya.”

Mbədəpaanə nga Yeesu də uuzənə nga əndə'i gawa

⁴³ Ma daba'ə baneenaakii bəra'i davə, ca madə, ca palə aanə hanyinə nga Galili.

⁴⁴ Aci ci saakii kə bii ci, pooshi ənji ka dūunətənə tə *anabi gakii də vərə.

⁴⁵ Makə mbu'i ci aanə hanyinə nga Galili, kə liwə ənji Galili tə ci, acii kə shi təya nee ka slənaakii də Urusaliima agi kumənə nga Pasəka. Aci tii maa, kə gi tii ka kumənəkii.

⁴⁶ Wata ca ənə aa Kana anə hanyinə nga Galili, hatə shi ca zhi'wee ka ma'inə ka ma'i inaba.

Ma ka saa'ikii, tə'i əndə'i maduunə əndə nga ngwaməna, ətə dfi uuzənaakii gwakə də Kafarənahumə.

⁴⁷ Makə fii ci oo'i, kə shi Yeesu daga anə hanyinə nga Yahudiya aanə hanyinə nga Galili, wata ca dzə aabiikii ka kədiinə tə ci kaa ca dzə ka mbədəpaa ka ci də uuzənaakii, acii ama wu nə uuzənəkii.

⁴⁸ Əŋki Yeesu ka ci, “See mada nee unə ka sə nga hurəshishinə zəku'i, taabu'u vii nuunə goonğa dfi əna.”

⁴⁹ Əŋki gawətə ka ci, “Maduuna, shiwa taabu'u əntənə uuzənaaki.”

⁵⁰ Yeesu a ba ka ci, ɛŋki ci, “Duu saaku. Kɛ mbɛ'i uuzɛnaaku.” Kɛ luuvɛ ɛndɛtɛ oo'i, gooŋga nɛ sɛtɛ bii Yeesu ka ci, wata ca palɛ saakii.

⁵¹ Ma ci ma'ɛ ka dzɛnɛ a rɛgwa, wata kɛ lapaa maviinaakii tɛ ci, ɛŋki tii ka ci, “Kɛ mbɛ'i uuzɛnaaku.”

⁵² Ca lɛgwa ka tii, tada ŋgutɛ saa'i 'watɛgi ci upaa mbɛdɛnɛ. ɛŋki tii ka ci, ŋga mbɛdɛ gwanɛaanɛ ŋga uusɛra ɛpigi tsɛfɛnɛ ŋga shishinɛkii.

⁵³ Wata dii uuzɛtɛ a buurɛtɛ oo'i, weewee agi saa'ikii bii Yeesu ka ci, “Kɛ mbɛ'i uuzɛnaaku.” Wata tii da yaakii patɛ, kɛ vii tii gooŋga ka Yeesu.

⁵⁴ ɛtsɛ nɛ bɛra'inɛ ŋga slɛnɛ sɛ ŋga hurɛshishiitɛ dii Yeesu anɛ hanyinɛ ŋga Galili ɛnyanaakii danɛ hanyinɛ ŋga Yahudiya.

5

Mbɛdɛpaanɛ ŋga Yeesu dɛ mahurɛmɛsɛ ɛnda

¹ Ma daba'ɛ ɛtsa, tɛ'i kumɛnɛ ŋga *Yahudiinɛ dɛ Urusaliima. Wata Yeesu a madɛ, ca palɛ aadɛvɛ.

² Ma davɛ asɛkɛ vɛrana, tɛ'i ma'inɛ kɛdɛhɛ da uura mayi ŋga vɛranɛ ɛtɛ ci ɛŋjɛ a 'wa uura mayi ŋga bagiinɛ. Ma ma'iitsa, Beetasɛda ci ɛŋjɛ a 'wa dɛ uura *Ibɛraaniya. Tɛ'i ɛdzɛwanyinɛ tufɛ davɛ.

³ Ma atsakii, tɛ'i mabɛrɛhɛ ɛŋji lanɛ pɛrɛbɛ pɛrɛbɛ, muurɛfinɛ da mahurɛmɛsɛ ɛnja, da mabiiyi ɛnja. [Waatoo, ka gɛra gwazɛnɛ ŋga ma'inɛkii nɛ tii.]

⁴ Acii anɛkii anɛkii nɛ malaa'ika ŋga Slandanɛ ka dzɛgɛrɛnɛ aagi ma'inɛkii ca gwazee. Madɛ kɛ gwazee ci, ma mabɛrɛhɛ ɛndɛtɛ 'watɛgi dzɛgɛrɛnɛ aagi ma'inɛkii, ka mbɛdɛnɛ nɛ ci acii taa ŋgutɛ tsarɛ ŋga bwanea ca dɛ tɛ ci.]

⁵ Tɛ'i ɛndɛ'i ɛndɛ davɛ, fɛzɛ makkɛ pu'unɛ aji tighɛsɛ nɛ ci gwakɛ ka bwanea.

⁶ Wata Yeesu a lapaa tɛ ci davɛ pɛrɛbɛ, kɛ shii Yeesu lanɛnɛ ŋga fɛzɛtɛ dii ci makɛ gwakɛ ci ka bwanea. Wata ca lɛgwa ka ci, “Ŋga'ɛ ka hɛ kaa ha mbɛdɛ kwa?”

⁷ ɛŋki ɛndɛ bwaneatɛ ka ci, “Daada, madɛ kɛ gwazee ɛŋji ka ma'inɛ, pooshi ɛndɛ ŋgɛrɛgɛrɛnɛ tɛ nyi aagikii. Ma nya dɛ gazhi'waanɛ ŋga dzɛgɛrɛnɛ aagikii, wata ɛndɛ'i ɛndɛ a takɛŋwagɛrɛ ka nyi.”

⁸ Yeesu a ba ka ci, “Madɛtɛ, ŋgɛruu ɛdzaaku, ha wii.”

⁹ Pii wata ɛndɛtɛ a mbɛdɛgi; ca fuudɛtɛ ɛdzaakii, ca 'watɛgi wiinɛ. Asee ma uusɛrakii, *uusɛra ŋga ɛpisɛka.

¹⁰ Wata ɛŋki Yahudiinɛ ka ɛndɛtɛ, “Uusɛra ŋga ɛpisɛkɛ ɛnshinɛ, pooshi *bariya kapaa ka hɛ rɛgwa ŋga wiinɛ da i ɛdzaaku.”

¹¹ ɛŋki ɛndɛtɛ ka tii, “ɛndɛtɛ mbɛdɛpaanɛ dɛ nyi bii ka nyi, fuudɛtɛ ɛdzaaku, ha wii.”

¹² ɛŋki tii ka ci, “Wu sanɛ nɛ ɛndɛtɛ bii ka hɛ, fuudɛtɛ ɛdzaaku, ha wiya?”

¹³ Amma ma ɛndɛtɛ mbɛdɛpaanɛ Yeesu tɛ ci, pooshi ci shii tɛ Yeesu, acii kɛ itɛgi Yeesu saakii, makɛ dii ci lanɛ dɛrɛva nɛ ɛŋji davɛ.

¹⁴ Ma daba'ɛ ha'ɛ, wata Yeesu a lapaa tɛ ɛndɛtɛ asɛkɛ yi ŋga ɛntanɛfɛ, ɛŋki ci ka ci, “Fatɛ ŋga'ɛ, wiitɛ kɛ mbɛ'i hɛ. Ga ha slɛnɛ 'waslyakɛnɛ ma'ɛ, acii ga sɛtɛ palee ka ɛtsɛ a dii tɛ hɛ.”

¹⁵ Wata ɛndɛtɛ a palɛ, ca dzɛ ka banɛ ka Yahudiinɛ oo'i, Yeesu mbɛdɛpaanɛ dɛ ci.

¹⁶ Makɛ fii tii ha'ɛ, wata tɛya ndzanɛ dɛ rɛgwa ŋga cibɛnɛ dɛ Yeesu. Acii agi uusɛra ŋga ɛpisɛkɛ mbɛdɛpaanɛ ci dɛ ɛndɛtɛ.

¹⁷ Amma Yeesu a ba ka tii, “Ma Daadɛ, ca'ɛ ɛndzɛ'i nɛ ci agi slɛna. Nyi maa, agi slɛnɛ nɛ nyi.”

¹⁸ Ma wabætsa, ci uudee ka madee ka hanjala nga Yahudiinè, tɔya alè rægwa nga bælèginè tɔ ci. Aciì ɛntaa wata uusèra nga ɛpisekè tanjègi ci tanè. Amma kè dfeegi ci ka naakii nè mbèrè mbèrè da ɛntanjfè, acii kè bii ci Dii nè ɛntanjfè. *

*Baawèda nga *Uuzənə nga ɛntanjfè*

¹⁹ Wata Yeesu a ba ka tii, ɛnki ci, “Tantanyinè cii kya ba koonè, pooshi Uuzənè nga ɛntanjfè ka dfa uushi agi hiimaakii tanè, see sètè nee ci Dii a slənè, ci slənənəkii naakii.

²⁰ Aciì ma Dənè, kè uu'i ci tɔ Uuzənaakii, ca baarii ka ci patənè nga sètè cii kəya slənè ci saakii. Slənətə palee ka ɛtsə maa nii kəya baarii ka ci, ka danè koonè ka sè nga hurəshishinè ɛsə.

²¹ Makè sètè ci Dənè a madee ka maməətə ɛnji, ca vii ka tii ɛpinè, ha'è viinè Uuzənaakii ɛpinè ka ɛnjitè cii kəya moo tɔya upaa ɛsə.

²² Pooshi Dii ka la gəjwanè taa ka wu ci saakii. Amma kè vii ci ka Uuzənaakii baawèda ka shanjə nga dfa gəjwanè.

²³ Ma dɔii ci ha'è, kaa taa wu patə a dɔunətə tɔ Uuzənaakii makè sètè ci tɔya dɔunətə tɔ ci. Taa wu patə təkuree ka dɔunətə tɔ Uuzənaakii, pooshi ci dɔunətə tɔ Dii ɛtə sləkèe ka ci ɛtsa.

²⁴ “Tantanyinè cii kya ba koonè, taa wu patə fii wabənaaki, ca vii goonja ka ɛndətə sləkèe ka nyi, ka upaanè nè ci ɛpinè nga ca'è ndəjwə ndəjwə. Pooshi ɛnji na la ka ci gəjwanè, amma kè pitəgi ci dagi wa, ca shi ka upaa ɛpinè.

²⁵ Tantanyinè cii kya ba koonè, tə'i ɛndə'i saa'i na shi, kə uugi mbu'yanè maa, waatoo saa'itə nè maməətə ɛnjə a fa wabənè nga Uuzənè nga ɛntanjfè. Ma ɛnjitè fii, tɔya luuvə, ka upaanè nè tii ɛpinè.

²⁶ Makè sètè dɔii Daadə, ci nè rægwa nga ɛpinè, ha'è kavə ci tɔ Uuzənaakii kaa ca ndzaanè ka rægwa nga ɛpinè ɛsə.

²⁷ Ca vii ka ci baawèda nga la gəjwanè ɛsə, acii Uuzənè nga ɛnda nè ci.

²⁸ Ga ca ndzaa koonè ka sè nga hurəshishinè. Aciì agi shine nè saa'i ɛtə nè patənè nga maməətə ɛnjə a fa uurakii,

²⁹ tɔya madə asəkə gu'unyatii. Ma ɛnjitə slənyi nga'ə, ka shiginè nè tii, tɔya upaa ɛpinè. Ma ɛnjitə slənyi bwayakii ɛsə, ka shiginè nè tii, ɛnjə a vii ka tii ma'inè.”

Seedanə agyanə Yeesu

³⁰ “Ma nyi, pooshi nyi da baawèda nga dfa taa mi nyi saaki. Makè sètè bii ɛntanjfè ka nyi, ha'è cii kya la gəjwanè. Də goonja nè la gəjwanaaki, acii ɛntaa sètə kadeesəkə ka nyi cii kya dfa, amma sètè ci ɛndətə sləkèe ka nyi a moo.

³¹ “Maci nyi ca wabə agyanə naaki na, kada pooshi unə ka ngərənə ka goonja.

³² Tə'i ɛndə'i ɛndə ca wabə ka madəba maki. Kə shii nyi ɛsə, ma wabəətə cii kəya wabə agyanəki, tantanyinè.

³³ Unə də nuunè maa, kə sləkèe unə ka ɛnji aabiikii, waatoo aabii Yoohana. Kə bagi ci koonè goonja agyanəki.

³⁴ “Ma nyi, mandzaamə tyasə see a wabə ɛndə shinjinè ka madəba maki. Ma wabi nyi agyanə Yoohana, koona shii upaa luupaanè.

³⁵ Ma Yoohana, makè garəkuwa nji ci, ca hənè, ca dzə də bərənè. Kə kadeesəkə koonè nè bərənaakii nga uundzə saa'i.

* **5:18 5.18** bælèginè: Mat. 14.5; Yooh. 7.1,25; 8.37,40; 11.53; Yeesu da Dii: 1.34; 3.35; 8.16-19; 10.17-18,29-38; 14.8-11,20,28; 15.9-10; 16.27-28; da purejanə 17. **5:19 5.19** 1.34. **5:20 5.20** 3.35. **5:21 5.21** Rooma 4.17; Af. 2.5; Yooh. 11.25. **5:22 5.22** 3.18; 5.27,30; 9.39; 12.47-48; Slənè 10.42; 1 Yooh. 2.28. **5:23 5.23** Fil. 2.10-11. **5:24 5.24** 3.16; 5.22; 6.35; 8.51; 10.28; 11.25-26; 14.6; 17.2; 20.31; 1 Yooh. 2.25; 3.14. **5:25 5.25** 11.43; Mar. 5.41; Luka 7.14. **5:26 5.26** 1.4. **5:29 5.29** 11.24. **5:30 5.30** 4.34. **5:31 5.31-32** 5.36. **5:33 5.33-34** 1.15,19,34.

³⁶ Amma tē'i ɛndē'i seedaaki ɛtə palee ka seedanə ɲga Yoohana agyanəki. Sənə cii kya slənə nə seedaaki, waatoo slənənə vii Daadə ka nyi kaa nya mbu'utəgi, ci ca wabə agyanəki, ca ɓaarii oo'i, Daadə sləkee ka nyi.

³⁷ Ma Daadə ɛtə sləkee ka nyi ɛsə, agi seedanə nə ci agyanəki ci saakii. Amma pooshi unə sha nee ka ci taa fa uurakii shaɲə.

³⁸ Pooshi unə agi dəkəpaa wabənaakii a ɛdzəmuunə, acii pooshi unə vii gooŋga ka ɛndətə sləkee ci.

³⁹ Taa guci patə nuunə agi jaŋga malaaba ləkələkətə, acii kə luuvuunə oo'i, ka upaanə nuunə ɛpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə agikii. Ma malaaba ləkələkətətsa, agyanəki cii kəya wabə.

⁴⁰ Patə da ha'ə, wiinə kə naanagyuunə ka shinə aabiiki, koonə shii upaa ɛpinəkii.

⁴¹ “Ma nyi, ɛntaa dūunətənə ɲga ɛndə shiŋkinə tə nyi cii kya alə.

⁴² Kə shii nyi taa ɲgutə tsarə ɲga ɛnji nuunə, pooshi uudənə tə ɛntaɲfə a ɛdzəmuunə.

⁴³ Ma nya, də baawəda ɲga Daadə shi nyi, amma pooshi unə liwə tə nyi. Amma wiinə ɛsə, madfa shi ɛndə'i ɛndə də baawədaakii saakii, ka luunə nuunə tə ci.

⁴⁴ Ma unə, agi dəlaginə nuunə də noonə nə ahadoonə səgoonə. Amma ma dəlaginə ɲga ɛntaɲfə duunə, pooshi unə agi dfa gazhi'waanə ɲga alənə. Makə ha'ə dīi ɛna, iitə dīi mbee nuunə ka vii ka nyi gooŋga?

⁴⁵ “Goona ɲgərə oo'i, nyi na kərə gəɲwanə goonə aakəɲwacii Daadə. Ma ɛtsa, Muusa ɛtə kii unə noonə nə agyanəkii na kərə gəɲwanə goonə.

⁴⁶ Acii maci də tantanyinə vii unə gooŋga ka Muusa, kadfa kə vii unə ka nyi gooŋga, acii agyanəki nyaahə ci.

⁴⁷ Makə dīi ci pooshi unə luuvə sətə nyaahə ca, iitə dīi mbee nuunə ka luuvə sənə cii kya ba?”

6

Adəvənə ɲga Yeesu ka ɛnji dəbu'u tufə

(Mat. 14.13-21; Mar. 6.30-44; Luka 9.10-17)

¹ Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca palə aa taɲəgi uunəvə ɲga Galili, waatoo uunəvə ɲga Tibeeriya makə sətə ci ɛɲjə a 'wa uunəvəkii.

² Dabaala a dzə də nə'unə tə ci, acii kə nee tii ka sə ɲga hurəshishiitə cii kəya daada, waatoo mbəədəpaa də ɛnji bwanea.

³ Makə mbu'i Yeesu aadəvə, ca ndərəgi aanə dɲɲərə, ca ndzaanə dasə davə tii da lyawarənaakii.

⁴ Ma saa'ikii, kə uugi uusəra ɲga *Pasəka mbəshanə, waatoo kumənə ɲga *Yahudiinə.

⁵ Makə caamə Yeesu, ma ca nee, dabaala a shi aabiikii, ca ləgwa ama Filibusə, “Da dzənaamə ka upaa zəmətə ca zəməma ka patənə ɲga ɛnjitsa?”

⁶ Ma bii ci ɛtsə ha'ə, kaa ca shii təbətənə tə Filibusə. Acii ma Yeesu, kə shii ci sətə nii kəya dfa.

⁷ ɛɲki Filibusə ka ci, “Ma sətə ca ɛhətə tə ɛnjitə patə taa gi'u gi'u, ka dfanə nə kwaba ɲga zəməkii palee ka *hwaslə gya'ə bəra'i.”

⁸ ɛndə'i ɛndə agi lyawarənaakii, waatoo Andərawəsə ndzəkəɲuci Simoonə Piita, a jikəvə ka ci, ɛɲki ci: *

5:36 5.36 10.25,38; 14.10-11; 15.24,27. **5:37 5.37** 1.34; Shig. 20.19; Dzək. 4.12. **5:38 5.38** 16.9. **5:39 5.39** Luka 24.27,44; Slənə 13.27; 17.11; 2 Tim. 3.15-16; 1 Piita 1.10-11. **5:41 5.41** 7.18. **5:44 5.44** 5.41. **5:45 5.45** Dzək. 31.24-29. **5:46 5.46** Dzək. 18.15,18; Luka 24.27; Yooh. 6.14; Slənə 3.22; 7.37. **5:47 5.47** Luka 16.29-31. **6:2 6.2** Mat. 6.25; Yooh. 2.23. **6:3 6.3** Mat. 5.1; 15.29; Mar. 3.13; 6.46; Luka 22.39. **6:4 6.4** 2.13. * **6:8 6.8** Andərawəsə: 1.40; 12.22; Mat. 4.18; Mar. 13.3.

⁹ “Tə'i uuzənə ganə, tə'i buroodi† tufə ba'ə hərəfinə bəra'i aciikii. Amma kə shii nyi, pooshi ka mbu'unə ka ənjitə patə.”

¹⁰ Yoo ma dava, tə'i kuzhinyinə laŋə. Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii: “Bamə ka ənji, wa təya ndzaanə.” Wata ənjitə a ndzaanə patə. Kə mbu'i bahə dəbu'u tufə nə nguyirənə ahadatii.

¹¹ Wata Yeesu a ngərə burooditə, ca kuyirii tə Əntaŋfə, ca baatsəpaa, ənjə a təkəpaa ka ənjitə dasə dasə gatə. Ha'ə dīi ci də hərəfinə əsə. Wata təya adə makə sətə mwayi tii.

¹² Makə agi tii, əburi tii, əŋki ci ka lyawarənaakii, “Tsəkətəmə ətsə mbaadaanə patə, acii gaama saawee ka zəma.”

¹³ Wata təya tsəkətə patə, təya naanagi dəvə pu'u aji bəra'i də ətə mbədaanə ama burooditə tufə ətə agi ənja.

¹⁴ Makə nee ənjitə davə ka sə ŋga hurəshishiitə dīi Yeesu, əŋki tii: “Ma əndətsa, ci nə anabitə bii ənji na shi aasəkə duuniya.”

¹⁵ Amma ma Yeesu, kə shii ci oo'i, ŋga'ə ka tii nə shinə ka kəsənə tə ci, kaa təya shii dəkəvənə tə ci tyasə ka ŋwanwa. Wata ca madə, ca tsəkə ndərənə saakii aənə daŋgəra ci daanəkii.

Wiinə ŋga Yeesu anə ma'inə

(Mat. 14.22-33; Mar. 6.45-52)

¹⁶ Makə dīi kədəwanə, lyawarənaakii a madə, təya əntsahəgərə aama uunəva,

¹⁷ təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya taŋə aadə Kafarənahumə. Kə uugi ha danə təkə təkə, amma ma'ə Yeesu mashimə aabiitii.

¹⁸ Ma saa'ikii, mandalə mədə a kya, ca gwazee ka ma'inə purətə.

¹⁹ Tii kə uugi dzənə bahə kiloomeeta tufə taa kuwa, wata təya nee ka Yeesu ca wii anə ma'inə, ca dzə aabiitii, təya ŋgwaləgi ka shaŋə.

²⁰ Əŋki ci ka tii, “Goona ŋgwalə, nyi əna.”

²¹ Makə fii tii ha'ə, kə liwə tii tə ci də moodasəkə aasəkə kumbawala. Pii wata kumbawalə a mbu'u aama ndzaŋa ŋga hatə njii təya dzə aadəvə.

Alənə ŋga ənji tə Yeesu

²² Ma ka pukyatə hakii, ma ənjitə ataŋəgi uunəva, kə paaratəgi tii oo'i, rəŋwə nji kumbawalə davə, kə shii tii, ma saa'itə pyalə lyawarənaakii satii, pooshi Yeesu ŋgirə da i ci aasəkə kumbawaləkii, tii daanətii pyalətii.

²³ Wata hara kumbawalənyinə a shi aahatə də Tibeeriya, waatoo hatə shi Slandanə a kuyirii tə Əntaŋfə agyanə zəma, kaa ənjə a adə.

²⁴ Ma nee dabaala pooshi Yeesu davə taa lyawarənaakii əsə, pooshi tii davə, təya ndərə kumbawalənyita, təya palə aa Kafarənahumə ka alənə tə ci.

Burooditə ca vii əpinə nə Yeesu

²⁵ Makə lapaa ənji tə Yeesu a taŋəgi uunəva, əŋki tii ka ci, “Maləma, guci daa shi hə aahana?”

²⁶ Əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, ma cuuna alə tə nyi, acii agyuunə buroodi, una əburə, əntaa paaratəginə paaratəgyuunə də dfa sə ŋga hurəshishinaaki.

²⁷ Goona slənə ka upaa də zəmətə ca saawagi, amma slənəmə ka upaa də zəmətə ca mbu'u ca'ə ka əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ətsə nə zəmətə nə nyi *Uuzənə ŋga ənda a vii koonə, acii ma nya, Əntaŋfə Daadə baarəgi paŋgəraŋə oo'i Uuzənaakii nə nyi.”

† 6:9 6.9 Ma burooditsa, də əndə'i hi'u uushi dīi ənji ətə ci ənjə a uuzə anə hanyinə ŋga Isərayiila. 6:11 6.11 21.9.13. 6:14 6.14 Dzak. 18.15,18; Yooh. 1.21; 2.11; 5.46; 7.40; Slənə 3.22-23. 6:15 6.15 5.13; 18.36. 6:23 6.23 6.11. 6:26 6.26 2.11. 6:27 6.27 6.35.

²⁸ Tøya lögwa ka ci, əŋki tii, “Mi dʻaniinə, keena shii slənə sətə ci Əntanʻfə a moo ina slənə?”

²⁹ Yeesu a ba ka tii, “Ma sətə mwayi Əntanʻfə una dʻa, viimə goonʻga ka əndətə sləkee ci.”

³⁰ Əŋki tii, “Ŋgutə sə ŋga hurəshishinə dʻanəku, keena nee, ina vii ka hə goonʻga? Tə'i kwa?”

³¹ Ma dzədzəshi'iniinə, kə agi tii *mana agi bilinə, makə sətə bii malaʻba ləkələkətə: Dadagyə vya ci ka tii zəmə kaa təya adə.”

³² Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, əntaa Muusa vya koonə zəmə dadagyə. Daadə vya koonə tə tantanyitə zəmə dadagyə.

³³ Acii ma zəmətə vii Əntanʻfə ka ənja, ci nə əndətə jima dagyə, ca vii əpinə ka *duuniya.”

³⁴ Wata təya kədii aciikii, əŋki tii, “Maduuna, vii keenə zəmətsə taa guci patə.”

³⁵ Əŋki Yeesu ka tii, “Nyi nə zəmətə ca vii əpinə ka ənja. Ma əndətə shi aabiiki, pooshi madəfənə ka dʻanə tə ci shanə. Ma əndətə vii ka nyi goonʻga, pooshi meegiirənə ka dʻanə tə ci shanə.

³⁶ Yoo, kə bii nyi koonə, kə nee unə ka nyi, amma pooshi unə vii ka nyi goonʻga.

³⁷ Taa wu patə ətə vii Daadə ka nyi, ka shinə nə ci aabiiki. Ma əndətə shi əsə, paa nyi ka kaareenə ka ci shanə.

³⁸ Acii, ma shinaaki dadagyə, əntaa ka slənə sətə mwayi maki, amma ka slənə sətə mwayi ma ŋga Əndətə sləkee ka nyi.

³⁹ Ma sətə ci Əndətə sləkee ka nyi a moo, wa nya kəsətə tənə tənə ka ciinə tə ənjitə vii ci ka nyi, acii ga taa wu agitii a ŋusləgi a rəgwa, ka madəe nə nyi ka tii da i əpinə uusəra ŋga muudinə.

⁴⁰ Ma sətə ci Daadə a moo, patənə ŋga ənjitə nee ka nyi Uuzənaakii, təya vii ka nyi goonʻga, ka upaanə nə tii əpinə ŋga ca'ə ndənʻwə ndənʻwə. Ka madəeenə nə nyi ka tii da i əpinə uusəra ŋga muudinə.”

⁴¹ Makə fii *gayinə ŋga Yahudiinə bii ci oo'i, ci nə zəmətə jima dadagyə, wata təya 'watəgi ŋgəərə ma.

⁴² Əŋki tii, “Əntaa Yeesu uuzənə ŋga Yusufu ətsa, anii əntaa ca? Kə shii amə tə dii da məci. Aa iitə dʻii banəkii əndzə'i oo'i, dadagyə jima ca?”

⁴³ Əŋki Yeesu ka tii, “Bwaseemə ka ŋgəərə ma ahadoonə.

⁴⁴ Ma nyi, Daadə sləkee ka nyi. Pooshi əndə ca shi aabiiki madəamə ci kə kavə tə ci kaa ca shi. Ma nyi, ka madəeenə nə nyi ka ci da i əpinə uusəra ŋga muudinə.

⁴⁵ Kə nyaahə anabinyinə oo'i: ‘Taa wu patə, ka dzəgunətənə nə Əntanʻfə ka ci.’ Ci dʻii cii kya ba koonə, taa wu patə fii sətə jigunyi Daadə ka ci, ca luuvə, ci shi aabiiki ətsa.

⁴⁶ Ma sətə cii kya moo banə, pooshi əndə sha nee ka Daadə. See əndətə shi daciikii tanə nee ka ci.

⁴⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə vii goonʻga ka nyi, tə'i ci da əpinə ŋga ca'ə ndənʻwə ndənʻwə.

⁴⁸ Nyi nə zəmətə ca vii əpinə.

⁴⁹ Ma dzədzəshi'inuunə ətə agi *mana agi bilinə, kə məətəgi tii.

⁵⁰ Amma, ma zəmətə jima dadagyə, tsanə nə ci. Taa wu patə agi, paa ci ka əntənə.

⁵¹ Nyi nə zəmətə ca vii əpinə ətə jima dadagyə. Tada wu patə agi zəmənə, ka ndzaanə nə ci da i əpinə ka ca'ə ndənʻwə ndənʻwə. Ma zəmətsa, luu ŋga shishinəki ətə nii kya vii kaa *duuniya a upaa əpinə ŋga ca'ə ndənʻwə ndənʻwə.”

6:29 6.29 2.23. **6:31 6.31** Jab. 78.24; Shig. 16.4,31; Yooh. 6.49. **6:33 6.33** 6.41,51. **6:34 6.34** 4.15; Mat. 6.11. **6:35 6.35** 4.13-14; 6.48-58; 7.37. **6:36 6.36** 16.9; 20.29. **6:37 6.37** 17.2,24. **6:38 6.38** 4.34; Mat. 26.39. **6:39 6.39** 10.28; 17.12; 18.9. **6:40 6.40** 5.24; 6.44,54; 11.24. **6:42 6.42** Mat. 13.55. **6:45 6.45** Isaa. 54.13. **6:46 6.46** 1.18. **6:48 6.48-50** 6.35; Səniinə 2.17. **6:49 6.49** 6.31.

⁵² Ma sətə bii Yeesu, kə zhima tə *gayinə nga Yahudiinə asəkətii ka shaŋə, wata təya ndzaŋə madfee ka mabizhinə ahadatii, əŋki tii, “Iitiitə daa viinə əndətsə kaamə luu nga shishinəkii, kaama tsəba?”

⁵³ Yeesu a ba ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, madfa pooshi unə cibə luu nga shishinə nga *Uuzənə nga ənda, una sa idənaakii, pooshi unə ka ndzaanə da i əpinə.

⁵⁴ Tada wu cibə luu nga shishinəki, ca sa idənaaki, tə'i ci da əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka madfeenə nə nyi ka ci da i əpinə uusəra nga muudinə.

⁵⁵ Acii ma luu nga shishinəki, tantanyitə zəma nə ci. Tantanyitə sə nga sanə nə idənaaki əsə.

⁵⁶ Tada wu cibə luu nga shishinəki, ca sa idənaaki, ləbə nə ci da nyi, ha'ə nə nyi əsə, ləbə nə nyi da ci.

⁵⁷ Acii Daadə sləkee ka nyi. Ma ca, Əndə vii əpinə nə ci. Daciikii d'ii nyi da i əpinə amaki əsə. Ha'ə əsə, ma əndətə cibə luu nga shishinəki, ka upaanə nə ci əpinə daciiki.

⁵⁸ Ətsə d'ii nə zəmətə jima dadagyə. Əntaa makə zəmətə shi dzədzəshi'inuunə a agi. Acii ma təya, kə mətəgi tii. Ma əndətə agi zəmənə, ka ndzaanə nə ci da i əpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

⁵⁹ Ma wabəətə bii Yeesu, ci agi dzəgunənə ka ənji asəkə kuvə də'wa də Kafarənahumə bii ci ha'ə.

Wabəətə ca vii əpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə

⁶⁰ Makə fii ənji nə'unə tə Yeesu sətə baabii ci, laŋə agitii bii, “Ma dzəgunəətsa, ndalə ka shaŋə, ndalə ka liminə nga ənda.”

⁶¹ Taa ŋgahi pooshi ənji bagi ka Yeesu aamakii, amma kə shii ci oo'i agi ŋgəərə ma nə tii agyanə ətsa. Wata əŋki ci ka tii, “Iitə daa, kə biipaa koonə səkə nə ətsə kwa?”

⁶² Iitə d'ii ba nuunə madfa nee unə Uuzənə nga əndə a ndərə aadəgyə ka hatə shi ca nji dava?

⁶³ Ma'yanə nga Əntaŋfə ca vii əpinə, pooshi nafalə nga baawəfa nga əndə shiŋkinə taa gi'u. Dagi wabəətə wabi nyi koonə ci ənjə a upaa əpiinə da Malaaba Ma'yanə.

⁶⁴ Amma tə'i hara ənji ahadoonə ətə pooshi vii ka nyi goŋga.” Ma bii ci ha'ə, acii daga ka 'watəginə shii ci tə ənjitə pooshi na luuvə wabənaakii. Kə shii ci əndətə na vii tə ci ka kəsənə əsə.

⁶⁵ Ca tsakə banə, əŋki ci, “Putə nga ətsə ha'ə bii nyi koonə oo'i, pooshi əndə ca shi aabiiki, madfaamə Daadə kə kavə tə ci, kaa ca shi.”

⁶⁶ Putə nga ətsə ha'ə, laŋə agi ənji nə'unə tə Yeesu bwasee ka nə'unə tə ci, təya palə satii.

⁶⁷ Wata ca ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, “Ya unə əsa, ŋga'ə koonə nə palənə səgoonə kwa?”

⁶⁸ Simoonə Piita a ba ka ci, “Slandana, aabii wu dzəniina? Amaku nə wabənə ətə ca vii əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

⁶⁹ Ma inə, kə vii inə ka hə goŋga, kə shii inə əsə oo'i, hə nə malaaba əndətə shi daci i Əntaŋfə.”

⁷⁰ Əŋki Yeesu ka tii, “Nyi ta'i tuunə unə pu'u aji bəra'i, amma ma əndə rəŋwə ahadoonə, *Seetanə nə ci.”

⁷¹ Agyanə Yahuda uuzənə nga Simoonə Isəkariyootə cii kəya wabə ha'ə. Acii ma Yahuda, taa ŋgahi rəŋwə nə ci agi lyawarənə pu'u aji bəra'i, patə da ha'ə, ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu ka kəsənə.

7

I Yeesu tii da ndzəkəŋushi'inəkii

¹ Ma daaba'ə ətsa, kə wiigi'i Yeesu anə hanyinə nga Galili, paa ci mwayi wiigi'inə anə hanyinə nga Yahudiya, acii ma Yahudiitə davə, kə aali tii rəgwa nga bələginə tə ci.

² Ma saa'ikii, kə uugi kumənətii mbəshanə, waatoo kumənə nga kuvə bəlinə.

³ Wata əŋki ndzəkəŋushi'inə nga Yeesu ka ci, “Maduu, dzuu aanə hanyinə nga Yahudiya, kaa əŋji nə'unə tə hə ətə davə a nee ka uushi'iitə cii kwa daafa.

⁴ Madfa nga'ə ka ənda, kaa əŋjə a shii tə ci nga'ə, paa ci ka umbee ka sətə cii kəya daafa. Makə agi daafanə nə hə uushi'iitsa, wa patənə nga *duuniya a shii tə hə!”

⁵ Ma bii ndzəkəŋushi'inəkii ka ci ha'ə, acii pooshi tii vii ka ci goonğa.

⁶ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Ma saa'yaaki, ma'ə mambu'yamə. Ma unə, taa ŋgutə saa'i patə matahukii koonə.

⁷ Acii pooshi əŋji duuniya ka bərapaanə tuunə. Amma ma nyi, kə biipaa nyi ka tii səka, acii agi dzənə nə nyi də seedanə agyanətii oo'i, bwayakii nə slənətii.

⁸ Ma unə, dzəmə ka kuməətsa. Ma nyi, paa nyi ka dzənə acii ma'ə matahu saa'ikii mashimə ka nyi.”

⁹ Makə bagi ci ka tii ha'ə, ca banee də Galili zəku'i.

Dzənə nga Yeesu ka kumənə nga kuvə bəlinə

¹⁰ Makə pyalə ndzəkəŋushi'inə nga Yeesu ka kumənəkii, ca madə, ca palə naakii ha'ə. Də itə itə gi ci, paa ci gi paŋgəranə paŋgəranə.

¹¹ *Gayinə nga Yahudiinə a nəəhə tə ci ka ha nga kumənəkii, təya ləgwa, “Maanə əndətə kwa?”

¹² Kə daadfii əŋji matatahinə laŋə agyanəkii ahada dabaala. Hara əŋjə a ba, “Maŋga'ə əndə nə ci.” Əŋki hara əŋji, “Pooshi, agi ŋusləginə nə ci də hara əŋji a rəgwa.”

¹³ Amma pooshi əndə ca ŋgəree ka uurakii ka wabənə agyanəkii, acii kə ŋgwali tii acii gayinatii.

¹⁴ Ma ətsə əŋji agi hadahadanə nga kumənəkii, wata Yeesu a madə, ca dzəgərə aasəkə *yi nga Əntaŋfə, ca dzəgunə ka ənja.

¹⁵ Kə dfii ka *gayinə nga Yahudiinə ka sə nga hurəshishinə nə dzəgunənaakii, əŋki tii, “Iitə daa mbee əndənə ka uushi'inə ha'ə yoo, paa ci gi kurəŋə agi jigunyana?”

¹⁶ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Ma sənə cii kya dzəgunə ka ənja, əntaa dzəgunənaaki saaki, amma daciai Əndətə sləkee ka nyi ca shi.

¹⁷ Taa wu patə ca moo slənə sətə ci Əntaŋfə a moo, ka taarapaaginə nə ci ahada sənə cii kya dzəgunə ka ənja, ka shiinə nə ci taa daciai Əntaŋfə ca sha, taa nga naaki nə cii kya wabə.

¹⁸ Ma əndətə ca wabə nga naakii na, alə dfuunuunə cii kəya alə ka naakii na. Amma ma əndətə ca moo dfuunuunə ka əndətə sləkee ka ca, ci nə əndə goonğa, pooshi sə nga idəpaanə ashikii.

¹⁹ “Ma Muusa, ci vii koonə bariya, amma pooshi unə nə'utə bariyakii. Ci dfii cuuna alə rəgwa nga bələginə tə nyi.”

²⁰ Əŋki dankana ka ci, “Ma hə dfiya, tə'i uushi ca ndəərə aanəku!”

²¹ Wu sanə ca alə rəgwa nga bələginə tə ha?” Yeesu a ba ka tii, “Kə dfii nyi əndə'i sə nga hurəshishinə *uusəra nga əpisəka, kə dfagi koonə patə ka sə nga hurəshishinə.

²² Kə bii Muusa koonə, *ryaminagi manjeevənə goonə. Taa agi uusəra nga əpisəka maa, agi dənə nuunə ha'ə. Shiimə əsə, əntaa Muusa 'watəgi dənə ha'ə, amma dzədzəshi'inuunə.

²³ Yoo, mada kə ryaminii ənji uuzənə agi uusəra nga əpisəka acii ga ənjə a tanəgi bariya nga Muusa, ka mi dīi cuuna bəzə səkə aashiki acii mbədfəpaa nyi də əndə uusəra nga əpisəka?

²⁴ Bwaseemə ka lagi gəjwanə də sətə cuuna nee də ginuunə. Amma lamə gəjwanə də rəgwakii."

Ləgwanə agyanə Matadəkii nga Əntanfə

²⁵ Wata əjki hara ənji Urusaliima, "Əntaa tə əndətsə ci gayinə a moo bələginə nii?"

²⁶ Tsaaməmə, waatsə ka wabənə ahada ənji patə, amma pooshi uushi cii təya jikə ka ci. Mbu'u ma nə tii ka nəhənə, ci nə Matadəkii nga Əntanfə.

²⁷ Amma ma əndətsa, kə shii amə hatə shi ci davə. Ma Matadəkii, pooshi əndə na shii taa da nii kəya shi."

²⁸ Ma Yeesu a dzə də dzəgunənə ka ənji asəkə *yi nga Əntanfə, ca ngəree ka uurakii ka ləgwanə, əjki ci, "Kə shii unə tə nyi kwa? da shi nya? Əntaa də nga naaki nə shi nyi, Əndə sləkee ka nyi. Ma ca, əndə goonəga nə ci, pooshi unə shii tə ci.

²⁹ Amma ma nyi, kə shii nyi tə ci, acii daciikii shi nyi. Ci sləkee ka nyi əsə."

³⁰ Wata təya dā gazhi'waanə nga kəsənə tə ci, amma pooshi əndə kavə ciinə aashikii, acii ma'ə saa'yaakii mambu'yamə.

³¹ Amma lanə agi dabaala vii ka ci goonəga, əjki tii, "Mada kə shi Matadəkii, kadə nii kəya dāada sə nga hurəshishinə palee ka ətsə nga əndətsə nii?"

Sləkeenə nga gayinə ka soojiinə ka kəsənə tə Yeesu

³² Kə fii *Farisanyinə dabaala a dāada matatahinə agyanə Yeesu, wata təya madə, tii da matakəjwanyinə nga limanyinə, təya sləkee ka soojiinə ka kəsənə tə ci.

³³ Wata əjki Yeesu, "Ma'ə nyi ka ta'veeenə doonə gi'u. Ma daba'əkii, ka palənə nə nyi aabii Əndətə sləkee ka nyi.

³⁴ Ka alənə nuunə tə nyi, amma pooshi unə ka neenə ka nyi, pooshi unə na mbu'u ka hatə nii kya ndzaanə."

³⁵ Wata əjki *gayinə nga Yahudiinə ahadatii satii, "Aama daa cii kəya dzə bahə pooshi amə na nee ka ca? Aasəkə vəranyinə nga Gərikə hatə dīi ənji gaamə cii kəya dzə kwa? kaa ca dzə ka dzəgunənə ka ənji Gərika?

³⁶ Acii kə bii ci, ka alənə naamə tə ci, pooshi amə na nee ka ci, pooshi amə ka mbu'unə ka hatə nii kəya ndzaanə. Mi cii kəya moo banə saja?"

Gəərənyinə nga ma'iitə ca vii əpinə

³⁷ Ma ka muudinə nga uusəra nga kuməəta, waatoo maduunə uusəra nga kumənəkii, kə madətə Yeesu ahada danjana, ca ngəree ka uurakii, əjki ci, "Taa wu patə ci meegiirənə a dā tə ci, wa ca shi aabiiki, ca shi ka sa ma'inə.

³⁸ Makə sətə bii malaaba ləkaləkatə, ma əndətə vii ka nyi goonəga, ka shiginə nə gəərə nga ma'iitə ca vii əpinə a ədzəməkii."

³⁹ Ma wabi Yeesu ətsa, agyanə Ma'yanə nga Əntanfə wabi ci. Ci nə ənji nə'unə a upaa. Ma ka saa'ita, ma'ə tii ma'upaamə zəku'i, acii ma'ə Yeesu ma'upaamə dūunuunə dagyə.

7:22 7.22 Wat. 17.9-14; Leew. 12.3. 7:23 7.23 5.9. 7:24 7.24 8.15. 7:25 7.25 5.18. 7:26 7.26 4.25; 18.20. 7:27 7.27 9.29. 7:28 7.28-29 8.55; 17.8,21,25. 7:30 7.30 2.4; 7.44. 7:31 7.31 2.23. 7:33 7.33-36 8.14. 7:33 7.33 13.33; 16.5. 7:34 7.34 8.21; 13.36. 7:37 7.37 Leew. 23.36; Yooh. 4.10,14; Səniinə 22.17. 7:39 7.39 14.16; 17.1.

Tækəginə nga ma nga ənja

⁴⁰ Makə fii hara ənji ahada danƙana ca ba ha'ə, əŋki tii, “Ma əndətsa, tanyi ci nē *anabi ətə bii ənji na shi.”

⁴¹ Hara ənji əsə, əŋki tii, “Mataɗəkii nē ci!” Amma ma hara ənji, kə bii tii, “Pooshi Aləmasiihu ka shinə da Galili!

⁴² Ma bii malaaba ləkaləkətə, jijinə nga nwanwa *Dawuda na ndzaa ka Mataɗəkii. Də Bayitilaama nē ənjə a poo tē ci əsə, waatoo vəraatə nji Dawuda davə.”

⁴³ Acii ha'ə tē'i təkəshinə ahada danƙana putaakii.

⁴⁴ Nga'ə ka hara ənji kaa təya kəsə tē ci, amma pooshi əndə kavə ciinə aashikii.

Ghatə vii goonga nga *gayinə nga Yahudiinə

⁴⁵ Wata kə ənyi soojiinə satii. Makə mbu'i tii, ləguyi limanyinə da Farisanyinə ka tii, əŋki tii, “Mi pooshi unə kira tē ci kwa?”

⁴⁶ Əŋki soojiinə ka tii, “Pooshi əndə sha wabə makə nga əndətsa!”

⁴⁷ Wata əŋki Farisanyinə ka tii, “Kə nɗsləgi ci duunə noonə əsə kwa?”

⁴⁸ Kə shuuna fii rəŋwə agi gayinə taa rəŋwə agi Farisanyinə a vii ka ci goonga nii?

⁴⁹ Ma danƙanata, ma vii tii goonga, acii pooshi tii shii bariya nga Muusa. Acii ha'ə tē'i naalanə agyanətii.”

⁵⁰ Yoo, ahadatii nē Nikoodaməsə, waatoo əndətə sha gi aabii Yeesu. Wata əŋki ci ka tii,

⁵¹ “Madə nə'utə sətə bii bariya gaamə, pooshi amə ka lagi gəŋwanə ka əndə, amə ma'ə mafatəmə nga'ə tē sətə dīi ci.”

⁵² Əŋki tii ka ci, “Əndə Galili nē hə əsə kwa? Buurətə nga'ə tē sətə bii malaaba ləkaləkətə. Davə shiinəku, ma də Galili, pooshi *anabi ka shiginə.” [

⁵³ Wata ənjə a təkəgi satii aasii.

8

¹ Yeesu a ndərə saakii aanə giŋwə nga Zayitunə.

Miitə kəshi ənji tē ki ka aləhiinə

² Ma pukyatə hakii tsəɗakə, kə ənyi Yeesu aasəkə *yi nga Əntanƙə. Ca dzə ka ndzaanə dasə ka dzəgunənə ka ənja. Patənə nga ənjə a dzə aabiikii.

³ Wata *maliminə nga bariya da *Farisanyinə a kira ka ci əndə'i minə ətə kəshi ənji tē ki ka aləhiinə, təya kəŋee ka ki akəŋwaciitii patə.

⁴ Əŋki tii ka Yeesu, “Maləma, ma miina, kə kəshi ənji tē ki, kya aləhiinə.

⁵ Ma agi bariya, kə bii Muusa, ma tsarə nga miitsa, see bələginə tē ki də kaalanə də faariinə. Ya əna, ya ha, iitə bii hə naaku agyanəkəya?”

⁶ Ma bii tii ha'ə, kaa təya shii təbənə tē ci, təya shii upaa sə nga kəsənə də ci. Amma Yeesu a gwanəanə, ca naahətə uushi də ciinəkii a panə.

⁷ Təya dzə aakəŋwa də laagwa ka ci uushi'inə, wata ca maɗətə, əŋki ci ka tii, “Ma əndətə pooshi sha slənyi 'waslyakəənə, wa ca 'watəgi kaalanə tē ki.”

⁸ Wata ca ənə ka gwanəanənə ka naahənə a panə.

⁹ Makə fii tii ha'ə, təya palə satii patə də rəŋwə rəŋwə. Iirə ənji 'watəgi palənə satii. Kə bwasee tii ka Yeesu ci daanəkii tii da miita.

¹⁰ Wata ca maɗətə, ca ba ka ki, “Mina, maatiinə da? Pooshi əndə mbəɗfaanə bahə vii ka hə ma'inə kwa?”

¹¹ Əŋki ki, “Pooshi əndə dīi Slandana.” Əŋki Yeesu ka ki, “Nyi maa, paa nyi ka vii ka hə ma'inə. Duu saaku, amma ga ha slənə 'waslyakəənə ma'ə.”]

7:40 7.40 6.14. **7:42 7.42** Isaa. 11.1; Mika 5.1-2; Mat. 20.30-31. **7:50 7.50** 3.1-2. **7:51 7.51** Dzək. 1.16-17; 17.6. **8:2 8.2** Mat. 26.55. **8:5 8.5** Dzək. 22.22-24. **8:6 8.6** Mat. 22.15. **8:7 8.7** Dzək. 17.7; 13.10. **8:9 8.9** Mat. 22.22. **8:11 8.11** 5.14.

Bərənə ka *duuniya nə Yeesu

¹² Yeesu a ənə ka wabənə ka ənji, ənki ci, “Nyi nə bərənə ka duuniya. Ma əndətə ca nə'u tə nyi, paa ci ka wiinə agi təkunə, amma ka upaanə nə ci bərənə ətə ca vii əpinə ka ənja.”

¹³ Wata ənki Farisanyinə ka ci, “Hə saaku ca seeda agyanə naaku na. Pooshi goonğa agi wabənaaku.”

¹⁴ Ənki Yeesu ka tii, “Taa nyi saaki ca seeda agyanə naaki na, amma goonğa nə wabənaaki, acii kə shii nyi hatə shi nyi davə, kə shii nyi hatə nii kya dzə aadəvə əsə. Ma una, pooshi unə shii hatə shi nyi davə, pooshi unə shii hatə nii kya dzə əsə.

¹⁵ Agi lanə nuunə gəjwanə makə sətə kadeesəkə koonə, amma ma nyi, pooshi əndətə cii kya la ka ci.

¹⁶ Taa ka lanə nə nyi maa, goonğa nə la gəjwanaaki, acii əntaa nyi daanəki ca la gəjwanə, amma inə da Daadə. Ci sləkee ka nyi.

¹⁷ Ma agi bariya goonə, tə'i manaahəkii oo'i, mada kə shigi seedawanyinə bəra'i, mada uushi rəjwə nə wabənətii, ma sətə bii tii, goonğa.

¹⁸ Ma nyi, agi seedanə nə nyi agyanə naaki na. Ha'ə nə Daadə ətə sləkee ka nyi əsə, agi seedanə nə ci agyanəki.”

¹⁹ Ənki tii ka ci, “Maanə Dəwa?” Ənki Yeesu ka tii, “Pooshi unə shii tə nyi taa tə Daadə. Maci kə shii unə tə nyi, kada ka shiinə nuunə tə Daadə əsə.”

²⁰ Ma wabətsə baabii Yeesu, ca dzəgunə ka ənji asəkə yi nğa Əntanfə baabii ci ha'ə. Waatoo a kumu ka hatə ci ənje a dfa viinə. Amma pooshi ənji kəshi tə ci, acii ma'ə saa'yaakii mambu'yamə.

Wabənə nğa Yeesu agyanə hatə nii kəya dzə aadəvə

²¹ Yeesu a ənə ka wabənə ka tii, ənki ci, “Ka palənə nə nyi saaki, ka alənə nuunə tə nyi, amma agi 'waslyakəənə goonə nuuna mətə. Pooshi unə ka dzənə ka hatə nii kya dzə aadəvə.”

²² Wata ənki *gayinə nğa Yahudiinə, “Kə bii ci, pooshi amə ka dzənə ka hatə nii kəya dzə aadəvə. Ya sanə banə cii kəya moo banə oo'i, ka bələginə nə ci naakii nə nii?”

²³ Ənki Yeesu ka tii, “Ma unə, nğa *duuniyanə nuunə, amma ma nyi, dadagyə shi nyi. Agi duuniyanə shigi unə, amma ma nyi, əntaa agi duuniyanə shigi nyi.

²⁴ Ci fii unə bii nyi koonə ka mətənə nuunə agi 'waslyakəənə goonə. Mada pooshi unə vii goonğa oo'i nyi nə əndə daga nəkə, weewee ka mətənə nuunə agi 'waslyakəənə goonə.”

²⁵ Wata ənki tii ka ci, “Wu daa nə ha?” Yeesu a ba ka tii, “Nyi nə əndətə njii kya ba koonə daga ka 'watəginə.

²⁶ Tə'i uushi'inə lanə ətə idəpaa nyi ashuunə, ətə bahə nya lagi koonə gəjwanə agyanəkii. Amma, ma əndətə sləkee ka nyi, əndə goonğa nə ci. Ma nya, see sətə fii nyi da makii banəki ka *duuniya.”

²⁷ Pooshi tii paaratəgi oo'i agyanə Dii nə Yeesu ka wabənə ka tii.

²⁸ Wata ənki ci ka tii, “Mada kə madae unə ka *Uuzənə nğa ənda, ka shiinə nuunə oo'i, nyi nə əndə daga nəkə. Davə shiinuunə oo'i, pooshi uushi cii kya dfa də baawədaaki, amma see sətə bii Daadə banəki ka ənja.

²⁹ Ləbə niinə da əndətə sləkee ka nyi əsə, pooshi ci bwasee ka nyi daanəki, acii ma nya, taa guci patə ha'ə nə nyi ka slənə sətə ca kadeesəkə ka ci.”

8:12 8.12 1.5,9-10; 3.19; 9.4-5; 11.9-10; 12.35-36,46; Isaa. 49.6; Mat. 5.14; Luka 2.32; 2 Koor. 4.4,6; Af. 5.8-14; 1 Yooh. 1.5-7; 2.8; 3.14. **8:13 8.13** 5.31-32. **8:14 8.14** 3.2; 7.28-29,33-36; 8.21-22,42; 13.1,33; 16.5,10,28; 17.8; 20.17. **8:15 8.15** 7.24. **8:17 8.17** Dzək. 19.15. **8:18 8.18** 5.36; 1 Yooh. 5.9. **8:19 8.19** 5.18; 16.3. **8:20 8.20** 2.4. **8:21 8.21** 8.14. **8:23 8.23** 3.31. **8:24 8.24** 13.19. **8:28 8.28** 3.14; 4.34; 5.18.

³⁰ Makə fii ənji uushi'iitə baabii Yeesu, lanə nə ənjitə vii ka ci goonḡa.

Dimuyinə da maviinə

³¹ Wata əṅki Yeesu ka ənjitə vii ka ci goonḡa, “Mada kə nə'utə unə dzəgunənaaki, ka ndzaanə nuunə ka lyawarənaaki ḡga tantanyinə.

³² Ka shiinə nuunə goonḡa. Goonḡakii əsə na kavə tuunə ka ndzaanə ka dimuyinə.”

³³ Əṅki tii ka ci, “Ma inə, jijinyinə ḡga Ibərahiima niinə, pooshi inə sha dīi mavaanə ka əndə shaṅə. Mi saṅə dīi cii kwa moo banə oo'i, ka upaanə niinə ndzaanə ka dimuyina?”

³⁴ Əṅki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə slənyi 'waslyakəənə, mava ḡga 'waslyakəənə nə ci ətsa.

³⁵ Ma mava, paa ci ndzaanə ka ḡga ənji yikii ha'ə uudənə əpinaakii. Amma ma uuzənə, kə ndzaa ci ḡga yikii ha'ə uudənə əpinaakii.

³⁶ Mada kə kavə *Uuzənə ḡga Əntaṅfə tuunə ka ndzaanə ka dimuyinə, ka ndzaanə nuunə ka dimuyinə tanyi.

³⁷ Kə shii nyi jijinyinə ḡga Ibərahiima nuunə. Amma wanuunə ka moo bələḡinə tə nyi, acii pooshi unə ka luuvə dzəgunənaaki.

³⁸ Ma nyi, agyanə sətə baarii Daadə ka nyi cii kya wabə. Amma ma unə, sətə bii dəsənuunə koonə cuuna slənə.”

³⁹ Əṅki tii ka ci, “Ibərahiima nə dəsəniinə.”

Əṅki Yeesu ka tii, “Maci manjeevənə ḡga Ibərahiima nuunə tanyi, kada sətə njii kəya slənə cuuna slənə.

⁴⁰ Ma nyi, goonḡatə fii nyi acii Əntaṅfə cii kya ba koonə. Amma wanuunə ka moo bələḡinə tə nyi. Pooshi Ibərahiima sha dīi ha'ə makə ətsa!

⁴¹ Ma unə, sətə ci dəsənuunə a slənə cuuna slənə.” Wata əṅki tii ka ci, “Ma ina, Əntaṅfə ci saakii nə Dəsəniinə rəjwə dyaṅə. Əntaa mazaguyinə niinə.”

⁴² Əṅki Yeesu ka tii, “Maci Əntaṅfə nə Dəsənuunə tanyi, kada ka uudənə nuunə tə nyi, acii daciikii shi nyi, wanyinə ganə əsə. Pooshi nyi shi də baawədaaki saaki, amma ci sləkee ka nyi.

⁴³ Mi pooshi unə agi paaratəḡinə də sənə cii kya ba koonə kwa? Ma dīi ha'ə, acii pooshi unə agi sə'watənə una fatə wabənaaki.

⁴⁴ Ma unə, manjeevənə ḡga dəsənuunə nuunə, waatoo *Seetanə. Nə'u sətə ci dəsənuunə a moo kadeesəkə koonə əsə. Mabələhiinə nə ci daga ka 'watəḡinə, paa ci sha slənyi goonḡaanə, acii pooshi goonḡa ashikii. Ndilə ndilə tə sətə ashikii nə patənə ḡga jirakənaakii, acii majirakə nə ci, mapoo tə patənə ḡga jirakənə.

⁴⁵ Amma ma nyi, goonḡa cii kya ba, ci dīi pooshi unə vii ka nyi goonḡa.

⁴⁶ Wu saṅə agyuunə ca baarii oo'i, kə dīi nyi 'waslyakəəna? Makə goonḡa wabi nyi koonə, mi dīi pooshi unə agi vii ka nyi goonḡa?

⁴⁷ Ma əndə ḡga Əntaṅfə, wabənə ḡga Əntaṅfə cii kəya luuvə. Ma unə, əntaa ənji ḡga Əntaṅfə nuunə, ci dīi pooshi unə agi luuvənə əsə.”

Yeesu tii da Ibərahiima

⁴⁸ Wata *gayinə ḡga Yahudiinə a jikə ka Yeesu, əṅki tii, “Makə bii inə, ma hə, əndə *Samariya nə hə, əndə ginaaja, əntaa goonḡa bii inə kwa?”

⁴⁹ Əṅki Yeesu ka tii, “Ma nyi, pooshi ginaaji ashiki. Agi dūunətənə nə nyi tə Daadə, amma ma unə, pooshi unə agi dūunətənə tə nyi.

8:30 8.30 2.23. **8:31 8.31** 14.15; 15.8. **8:33 8.33** Mat. 3.9; Rooma 4.12. **8:34 8.34** Rooma 6.16,20; 2 Piita 2.19. **8:35 8.35** Shig. 21.2. **8:36 8.36** Gal. 5.1. **8:37 8.37** 5.18. **8:39 8.39** 8.33. **8:41 8.41** Dzək. 32.6; Isaa. 63.16. **8:42 8.42** 1 Yooh. 5.1. **8:44 8.44** 'Wat. 3.1-5; 1 Yooh. 2.4; 3.8. **8:46 8.46** 2 Koor. 5.21; 1 Piita 2.22; 1 Yooh. 3.5. **8:47 8.47** 10.27; 18.37. **8:48 8.48** 4.9; 7.20; 10.20; Mar. 3.21-22.

⁵⁰ Ma nyi, pooshi nyi agi alə dūunətənə goonə tə nyi, amma tə'i ɛndə ca alə ka nyi. Aashiki aashiki cii kəya la gəŋwanə əsə.

⁵¹ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ɛndətə nə'utə dzəgunənaaki, paa ci ka ɛntənə shaŋə."

⁵² Əŋki tii ka ci, "Ma ɛnə dīi ɛna, kə shii inə tanyi, tə'i ginaaji ashiku. Kə ɛntəgi Ibərahiima, kə mətəgi anabiinə əsə, amma wahənə ka banə, taa wu patə nə'utə dzəgunənaaku, paa ci ka ɛntənə shaŋə.

⁵³ Ma dəsəniinə Ibərahiima, kə ɛntəgi ci. Ma nə hə ka banə, kə palee hə ka Ibərahiima kwa? Kə mətəgi anabiinə əsə. Wu saŋə nə hə naakwa?"

⁵⁴ Əŋki Yeesu ka tii, "Maci dūunətənə cii kya dūunətə naaki na, kadfa ka ndzaanə ka uushi zabə. Ma ɛndətə ca dūunətə tə nyi, ci nə Daadə, ɛndətə bii unə ci nə Əntaŋfə goonə.

⁵⁵ Pooshi unə shii tə ci, amma ma nyi, kə shii nyi tə ci. Maci ma bii nyi mashiimə nyi tə ci, kadfa majirakə nə nyi makə noonə. Amma kə shii nyi tə ci, agi nə'utənə nə nyi wabənaakii əsə.

⁵⁶ Ma dəsənuunə Ibərahiima, kə dīi ci moodasəkə oo'i, ka neenə nə ci ka shinaaki. Kə nee ci boo, kə dīi ci moodasəkə əsə."

⁵⁷ Wata əŋki tii ka ci, "Wiitsə paa hə mbu'i taa fəzə tufə pu'unə! Iitiitə saŋə mbee hə ka neenə ka Ibərahiima?"

⁵⁸ Yeesu a ba ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i nyi taabu'u pwayi ənji tə Ibərahiima."

⁵⁹ Makə fii tii ha'ə, wata təya dəmə faariinə kaa təya kaala tə ci, amma wata Yeesu a rarə'igi ahada ənja, ca dəməgi saakii asəkə yi ŋga Əntaŋfə.

9

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ɛndətə pwayi ənji tə ci moorəfəkii

¹ Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə, wata ca lapaa muurəfa. Ma ca, daga poonə tə ci nə ci moorəfəkii.

² Wata lyawarənaakii a ləgwa ka ci, əŋki tii, "Maləma, ya ɛndətsə pwayi ənji tə ci moorəfəkəya, wu saŋə dīi 'waslyakəna? Ci saŋə nii, anii ənjitə pwayi tə ca?"

³ Yeesu a ba ka tii, "Ma uurəfənaakii, ɛntaa putə ŋga 'waslyakənaakii taa ŋga ənjitə pwayi tə ci. Ma dīi ci moorəfəkii, kaa ənjə a shii neenə ka ŋgeerənə ŋga Əntaŋfə ca slənə ashikii.

⁴ Ma amə, makə dīi ci doosərə, tyasə see a dāamə slənə ŋga ɛndətə sləkee ka nyi. Mada kə shi vəda, pooshi ɛndə ca slənə.

⁵ Ma nyi ma'ə a duuniya, bərənə ka duuniya nə nyi."

⁶ Makə bagi Yeesu ha'ə, wata ca gwanəaanə, ca tifəvə giirənə aa panə, ca hwaɛtə də hanyinə, ca ŋgərə, ca lərəbəvə aagi muurəfəta,

⁷ ca ba ka muurəfəta, "Duu aama ma'inə ŋga Siiloomə, ha yibəgi ginəku davə." (Ma Siiloomə, makə bana, 'Sləkeenə'). Wata ɛndətə a palə, ca dzə ka yibəgi ginəkii, ca ənya saakii, ca dzə də nee ka ha.

⁸ Ma guvayinaakii da patənə ŋga ənjitə sha nee ka ci ca kədii, kə laaguyi tii ahadatii, əŋki tii, "ɛntaa ɛndətsə izee ka ndzaanə ka kədiinə ɛtsə nii?"

⁹ Əŋki hara ənji, "Ci ɛtsa." Amma əŋki hara ənji, "Pooshi, ɛntaa ci ɛtsa, pushashinə pushashi tii." Wata əŋki ɛndəkii ci saakii, "Nyi ɛna."

¹⁰ Wata təya ləgwa amakii, əŋki tii, "Iitə dīi daa cii kwa nee ka ha ɛndzə'ya?"

11 Əḅki ci ka tii, “Əndətə d̄ii ləməkii Yeesu hwadətə hanyinə; ca lərəbəvə aagiki, əḅki ci ka nyi, wa nya dzə ka yibəgi ginəki agi ma'inə nga Siiloomə. Wata nya palə, pii makə yibəgi nyi, wata nya nee ka ha.”

12 Təya ləgwa ka ci, əḅki tii, “Maana?” Ca ba ka tii, “Mashiimə nyi.”

Ləgwanə nga *Farisanyinə ama əndətə

taa iitə d̄ii upaa ci neenə ka ha

13 Wata təya ḅgərə tə əndətə n̄ji moorəfəkii, təya kərə tə ci aabii Farisanyinə.

14 Ma uuseratə hwadətə Yeesu hanyinə, ca wunəgi də ginə nga muurəfəta, *uusəra nga əpisəka.

15 Wata Farisanyinə a ənə ka ləgwanə ka əndətə taa iitə d̄ii upaa ci nee ka ha. Ca ba ka tii, “Hanyinə hwadətə ci, ca lərəbəvə aagiki, nya yibəgi ginəki, wanyinə ka neenə ka ha əndzə'i əna.”

16 Wata əḅki hara Farisanyinə, “Ma əndətsa, əntaa d̄acii Əntanfə shi ci, acii paa ci agi nə'utə bariya nga uusəra nga əpisəka.” Amma əḅki hara əḅji natii, “Iitiitə daa mbeenə ma'waslyakə əndə ka slənə tsarə nga hurəshishiitsa?” Kə d̄ii təkənə nga ma ahadatii.

17 Wata təya ənə ka ləgwanə ka əndətə n̄ji moorəfəkii, əḅki tii, “Makə kə bii hə, kə wunəgi ci ka hə ginəku, wu nə ci banəkwa?” Ca ba ka tii, “Ma ca, *anabi nə ci.”

18 Amma pooshi Yahudiinə luuvə oo'i, moorəfəkii shi ca n̄ji, see də makə 'wii tii tə əḅjitə pwayi tə ci.

19 Təya ləgwa ka tii, əḅki tii, “Ya əndətsa, uuzənə goonə nii? Ma bii unə, moorəfəkii pwayi unə tə ci. Iitə d̄ii cii kəya nee ka ha?”

20 Wata təya ba ka tii, “Kə shii inə uuzənə geenə ətsa, moorəfəkii pwayi inə tə ci əsə.

21 Amma taa iitə d̄ii cii kəya nee ka ha nga ənəna, pooshi inə shii. Pooshi inə shii əndətə wunəgi ka ci ginəkii əsə. Ləgwamə amakii. Amə matanə nə ca, ka mbeenə nə ci ka batənə koonə ci saakii.”

22 Ma wabi tii ha'ə, ḅgwali tii acii *gayinə nga Yahudiinə, acii ma Yahudiinə, kə bii tii oo'i, taa wu patə bii, Matadəkii nga Əntanfə nə Yeesu, ka laakəginə nə əḅji tə ci asəkə *kuvə də'wa.

23 Ci d̄ii bii tii, matanə nə ci, ləgwamə amakii.

24 Wata Farisanyinə a ənə ka 'wanə ka bəra'inə tə əndətə n̄ji moorəfəkii, təya ba ka ci, əḅki tii, “Wabuu keenə ahadoonə da Əntanfə tə sətə d̄ii. Ma inə, kə shii inə, ma əndətsa, ma'waslyakə əndə nə ci.”

25 Ca ba ka tii, “Tadfa ma'waslyakə əndə nə ci, paa nyi shii. Uushi rəḅwə shii nyi, ma nga ḅukə, moorəfəkii n̄ji nyi, amma wanyinə ka neenə ka ha nga əna.”

26 Wata təya ləgwa ka ci, əḅki tii, “Iitə sanə d̄ii ca? Iitə d̄ii ci wunəgi ci ka hə ginəkwa?”

27 Əḅki ci ka tii, “Kə bagi nyi koonə kə dzəgi, amma kə təkuree unə ka luuvənə. Ka mi d̄ii cuuna ənə ka ləgwana? Mbu'u nga'ə koonə noonə nə ndzaanə ka lyawarənaakii kwa?”

28 Wata təya wazə agyanəkii, əḅki tii ka ci, “Hə nə *lawarə nga əndətsa, amma ma inə, lyawarənə nga Muusa niinə.

29 Ma Muusa, kə shii inə kə wabi Əntanfə ka ci, amma ma əndətsa, taa hatə shi ci davə mashiimiinə!”

30 Əḅki əndəta, “Una! kə d̄ii sənə ka sə nga hurəshishinə! Iitə d̄ii daa mashiimuunə hatə shi ci dava? Yoo, waanə kə wunəgi ginəkya?”

³¹ Kə shii amə oo'i, ma Əntanfə, paa ci ka fanə tə ma'waslyakə ənda, see tə ənjitə ca fa tə ci, təya slənə sətə cii kəya moo.

³² Makə tagii Əntanfə duuniya dənə ka əndzə'i, pooshi əndə sha fii kə wunəgi ənji ginə nga muurəfa.

³³ Maci ma əndətsa, əntaa daciai Əntanfə shi ca, kadfa pooshi uushi cii kəya mbee ka danə."

³⁴ Əŋki tii ka ci, "Agi 'waslyakəənə pwayi ənji tə hə, agikii girə hə əsə, amma wahənə ka moo dzəgunənə keenə nii?" Wata təya laakəgi tə ci asəkə kuvə də'wa.

Tantanyitə ginə

³⁵ Makə fii Yeesu, kə lyaakagi ənji tə əndətə asəkə kuvə də'wa, ca alətə tə əndətə, ca ləgwa ka ci, əŋki ci, "Kə vii hə goonğa ka Uuzənə nga əndə kwa?"

³⁶ Əŋki əndətə, "Wu nə ci daa, Daada? Bawə ka nyi, kaa nya shii vii ka ci goonğa."

³⁷ Yeesu a ba ka ci, "Kə nee hə ka ci. Ci ca wabə da hə əndzə'i."

³⁸ Əŋki əndətə ka Yeesu, "'Ya'ə Slandana, kə vii nyi ka hə goonğa." Wata ca gərə'waanə akəŋwacii Yeesu.

³⁹ Əŋki Yeesu, "Ma shi nyi aasəkə duuniyana, ka da gəŋwanə, kaa muurəfinə a mbee ka neenə, ma ənjitə da ginə əsə, təya uurəfəgi."

⁴⁰ Tə'i hara Farisanyinə abiikii fii ca ba ha'ə. Wata əŋki tii ka ci, "Kə ndzaa ci muurəfinə niinə ətsə kwa?"

⁴¹ Yeesu a ba ka tii, "Maci muurəfinə nuunə, kadfa pooshi 'waslyakəənə ashuunə. Amma makə agi banə nuunə oo'i, ka neenə nuunə ka ha, tə'i 'waslyakəənə ashuunə."

10

Misaali də magəra

¹ Əŋki Yeesu ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə gimə aasəkə kuvə bagiinə,* madfa əntaa da makuvə gimə ci, mahərə nə ci, taa əndə dfa maabə nə ci ətsa.

² Ma əndətə gimə da makuvə, ci nə magəra nga bagiinə.

³ Ma ca, ka wunəginə nə əndə nəhə makuvə ka ci makuva, ka fanə nə bagiinaakii uurakii, ca 'wa tə tii ka ləmə ka ləma, ca gimagi də tii agyə.

⁴ Maa kə gimagi ci də tii patə, ka tanə nə ci ka tii kəŋwanə, təya dzə də nə'unə tə ci, acii kə shii tii uurakii.

⁵ Ma əndə'i əndə pamə, pooshi tii ka nə'unə. Huyinə huyinətii aciikii, acii pooshi tii shii uura nga hara ənja."

⁶ Kə bii Yeesu ka tii ətsə misaali, amma ma təya, pooshi tii paaratəgi də sətə cii kəya moo banə.

Nunyi magəra nə Yeesu

⁷ Wata Yeesu a ənə ka banə ka tii, əŋki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə, ma nyi, makə makuvə nga bagiinə nə nyi.

⁸ Patənə nga ənjitə shi taabu'u shinaaki, mahiirənə taa ənji dfa maabə nə tii, pooshi bagiinə fii tə tii.

⁹ Makə makuvə nə nyi. Taa wu patə shi dabiiki, ka upaanə nə ci luupaanə. Ka gimagərənə nə ci, ca ənə ka dəməginə makə sətə kadfeesəkə ka ci, ka upaanə nə ci zəmə əsə.

9:31 9.31 Jab. 66.18; Wab. 15.29; Isaa. 1.15. **9:33 9.33** 3.2. **9:34 9.34** 9.2. **9:37 9.37** 4.26. **9:39 9.39** 5.22. **9:40 9.40** Mat. 15.14; 23.26. **9:41 9.41** 15.22. * **10:1 10.1** Ma kuvə bagiinə nga ənji Iserayiila, aba'ə vərənə ci təya dfa makə gwamə nga liinə. **10:4 10.4** 10.27; Səniinə 14.4. **10:6 10.6** 16.25. **10:8 10.8** Irim. 23.1-2; Əzaki. 34.2-3. **10:9 10.9** 14.6; Jab. 23.2; Əzaki. 34.14.

10 Ma shinə nga mahəra, kaa ca shii hərənə, ca bələgi slanda uushi, ca saawee ka səkii. Ma shi nyi, kaa ən̄jə a shii upaa əpinə. Waatoo, patənə nga əpiitə dəbee təya upaa ka shaṅə.

11 “Ma nyi, ṅunyi magəra nə nyi. Ma ṅunyi magəra, matasəkakii nə ci ka əntəginə ka putə nga bagiinə. †

12 Ma magəra zala, əntaa naakii nə bagiinə. Madə kə nee ci ka furətsoofa ca shi aagi bagiinə, ka bwaseenə nə ci ka tii, ca huyi saakii. Wata furətsoofa a kəəsə bagiinə, ca taakee ka tii.

13 Ma huyipaa magəratə saakii, acii əntaa naakii nə bagiinə. Pa ca ka nəkii ka tii shaṅə.

14-15 Nyi nə ṅunyi magəra. Makə sətə shii Daadə tə nyi, nya shii tə ci, ha'ə əsə shii nyi tə bagiinaaki, təya shii tə nyi. Matasəkakii nə nyi ka əntənə ka putatii.

16 Tə'i hara bagiinaaki ətə pooshi asəkə kuva. Ma təya, tyasə see a aalyatə nyi tə tii aasəkə kuva əsə. Ka fatənə nə tii uuraki, təya ndzaa ahada harakii, magəra rəṅwə a gəra tə tii.

17 “Putə nga ətsə ha'ə uu'i Daadə tə nyi, acii matasəkakii nə nyi ka vigi əpinaaki, aa nya shii ənənə ka luunə saaki.

18 Pooshi əndə ṅgərəgi əpinaaki, nyi saaki mwayi viginə. Tə'i nyi da baawəda nga viginə, tə'i nyi da baawəda nga ənənə ka ṅgərətənə əsə. Ətsə nə sətə kavə Daadə tə nyi ka danə!”

19 Putə nga wabəətsə əsə, kə shigi təkəshinə ahada Yahudiinə.

20 Lanə ahadatii bii, “Əndə ginaaji nə əndətsa, maba nə ci. Ka mi cuuna fa sətə cii kəya ba koonə?”

21 Amma kə bii hara ən̄ji, “Ma əndətə da i ginaaji ashikii, paa ci ka wabənə makə ətsa. Iitiitə sanə mbeenə ginaaji ka wunəgi ginə nga muurəfa?”

Kaareenə nga ən̄ji ka Yeesu

22 Ma ətsə də mēgəviinə, kə mbu'ya kumənə nga buurətənə də uusəratə ənyi ən̄ji ka hadatəginə də *yi nga Əntan̄fə də Urusaliima əsə.

23 Yeesu a wiigi'i atsa malaba nga Sulayimaanu asəkə yi nga Əntan̄fə.

24 Wata ən̄jə a dzatə də nə abiikii, təya ləgwa amakii, ən̄ki tii, “Ca'ə guci ndzaaniinə ka gəranə a maku, kaa ha ba keenə taa wu nə hə kwa? Bagi keenə paṅgəranə, hə nə *Matadəkii nga Əntan̄fə nii?”

25 Yeesu a ba ka tii, “Kə bagi nyi koonə daga ṅukə, amma pooshi unə luuvə. Ma uushi'iinə cii kya slənə də baawəda nga Daadə, ci ca wabə ka madəba maki.

26 Amma ma unə, pooshi unə vii ka nyi goṅga, acii əntaa bagiinaaki nuunə.

27 Ma bagiinaaki, agi fanə nə tii uuraki, kə shii nyi tə tii, təya nə'u tə nyi əsə.

28 Ka viinə nə nyi ka tii əpinə nga ca'ə ndəṅwə ndəṅwə, paa tii ka zanə shaṅə, pooshi əndə luutənə tə tii aciiki.

29 Ma Daadə ətə vii tə tii ka nyi, kə palee ci ka patənə nga uushi'inə. Pooshi əndə luutənə tə tii acii Daadə.

30 Ma inə da Daadə, uushi rəṅwə niinə.”

31 Makə fi ən̄ji wabi Yeesu ha'ə, wata təya fədfə faariinə kaa təya kaala tə ci.

† 10:11 10.11 magəra: Jab. 23.1; Əzaki. 34.11-16; Irim. 23.3; Mat. 18.12-14; Ibər. 13.20; Səniinə 7.17; əntəginə ka putatii: 15.13; Rooma 5.8; 1 Yooh. 3.16. 10:12 10.12 Slənə 20.29. 10:14-15 10.14 10.27; 2 Tim. 2.19. 10:16 10.16 11.52; Isaa. 56.8; Əzaki. 34.23-24; 1 Piita 2.25. 10:17 10.17 3.35; 5.18. 10:18 10.18 4.34. 10:19 10.19 9.16. 10:20 10.20 8.48. 10:23 10.23 Slənə 3.11. 10:24 10.24 Luka 22.67. 10:25 10.25 5.36. 10:26 10.26 16.9. 10:27 10.27 8.47; 10.3,14. 10:28 10.28 5.24; 6.39. 10:30 10.30 5.18; 17.21. 10:31 10.31 11.8.

³² Əŋki ci ka tii, “Nunyi uushi'inə laŋə slənyii akəŋwacii unə. Ma uushi'iitsa, Daadə vii ka nyi baawəda ŋga dfaŋə. Putə ŋga ŋgutə rəŋwə agi uushi'iitə dīi cuuna moo kaalanə tə nya?”

³³ Əŋki tii ka ci, “Əntaa putə ŋga ŋunyi slənənyinaaku ciina moo kaalanə tə hə, amma putə ŋga bərapaanaaku tə Əntaŋfə. Əndə shiŋkinə nə hə tanə, amma wahənə ka moo geeginə ka naaku nə makə Əntaŋfə!”

³⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Tə'i manaahəkii asəkə ləkələkatə ŋga bariya goonə oo'i, ma bii Əntaŋfə, ma unə, əntaŋfənyinə nuunə.

³⁵ Yoo, kə shii amə oo'i, ma sətə bii malaaba ləkələkatə, gooŋga ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Makə kə bii Əntaŋfə ka əŋjitə luuvə wabənaakii oo'i əntaŋfənyinə nə təya,

³⁶ iitə dīi ba nuunə, agi wabənə nə nyi bwayakii aashi Əntaŋfə, makə bii nyi oo'i *Uuzənə ŋga Əntaŋfə nə nya? Acii ma nyi, Daadə ta'i tə nyi, ca sləkəe ka nyi aasəkə duuniya.

³⁷ Madfa pooshi nyi agi slənə uushi'iitə mwayi Daadə nya slənə, goona vii ka nyi gooŋga.

³⁸ Amma makə agi slənə nə nyi uushi'iitsa, taa ŋgahi pooshi unə vii ka nyi gooŋga, kə dəbee una vii gooŋga ka slənənyinaaki, koonə shii mbee ka paaratəginə oo'i, ashiki nə Daadə, nyi əsə, ashikii nə nyi.”

³⁹ Makə fii tii wabi ci ha'ə, wata təya ənə ka dfa gazhi'waanə ŋga kəsənə tə ci, amma wata ca itəgi saakii ahada əŋja.

⁴⁰ Ca ənə ka taŋəginə aataŋəgi gəərə ŋga Urədunə, hatə nji Yoohana a dfa bapətisəma ka əŋja. Ca ndzaa davə.

⁴¹ Əŋji laŋə gi aabiikii. Əŋki tii ahadatii, “Ma Yoohana, pooshi ci dīi sə ŋga hurəshishinə, amma patənə ŋga sətə baabii ci agyanə əndətsa, gooŋga.”

⁴² Əŋji laŋə əsə vii ka ci gooŋga gatə.

11

Əntənə ŋga Lazarusə

¹ Tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Lazarusə, gwakə ka bwanea nə ci. Ma ca, əndə vərənə ŋga Bayitaniya nə ci. Davə də vərə nə ci tii da cikəŋushi'inəkii, waatoo Mariyaama tii da Marəta.

² Ma Mariyaama, ki sha əjivə urədyə ŋga malaŋə kwaba aaba'ə sədə Yeesu, kya taadəgi də shiŋkinə ŋga nətə. Ndzəkəŋuci nə əndə gwakə, waatoo, Lazarusə.

³ Wata cikəŋushi'iitə bəra'i a sləkəe ka wabənə ka Yeesu də banə oo'i, “Slandana, gwakə nə kadashinaaku.”

⁴ Makə fii Yeesu ha'ə, wata əŋki ci, “Ma muudinə ŋga gwakənə ŋga Lazarusə, əntaa əntənə nii kəya əntə. Ma gwakəətsa, ka vii də dūunuunə ka Əntaŋfə. Də ha'ə əsə nə *Uuzənə ŋga Əntaŋfə a upaa dūunuunə.”

⁵ Kə uu'i Yeesu tə i Marəta tii da cikəŋuci ba'ə Lazarusə.

⁶ Patə da ha'ə, makə fii ci habara ŋga gwakənaakii, kə baa ci bəra'i zəku'i.

⁷ Ma daba'əkii wata əŋki ci ka lyawarənaakii, “Ənaamə aa Yahudiya.”

⁸ Əŋki lyawarənaakii ka ci, “Maləma, ma'ə mata'avəmə makə mwayi əŋjitə davə kaalanə tə hə də faariinə. Yoo, wahənə ka moo ənənə aadəvə nii?”

⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Tə'i tibişənyinə pu'u aji bəra'i agi ka uusera. Taa wu patə ca wii doosərə, paa ci ka kulənə, acii agi bərənə nə uusera ka ci a rəgwa.

¹⁰ Amma madfa kə wii ci davəfə, ka kulənə nə ci acii pooshi bərənə aciikii.”

11 Makə bagi Yeesu ətsa, ca tsakə wabənə, əŋki ci, “Ma guvaamə Lazarusə, kə kullii ci aa ŋunyi. Amma ka dzənə nə nyi ka madəenə ka ci.”

12 Əŋki lyawarənaakii ka ci, “Slandana, madfa ka ŋunyiənə nə ci, ka mbədənə nə ci.”

13 Ma Yeesu, ma mwayi ci banə ka tii, kə əŋki Lazarusə, amma ma nə tii ka nəhənə, ŋunyiənə saakii cifə ci.

14 Wata Yeesu a bagi ka tii paŋgəraŋə, əŋki ci, “Ma Lazarusə, kə əŋki ci.

15 Amma kə dii nyi moodfasəkə ka putə goonə makə pooshi nyi abiikii, koonə shii vii gooŋga ka nyi. Dzaamə aahakii.”

16 Tooma ətə ci əŋjə a 'wa tə ci “Huyirənə” a ba ka hara *lyawarənə makə ci, “Palaamə da i maləma kaama shii əntənə da i ci!” *

Yeesu nə Əndə vii əpinə ka ənja

17 Mbu'unə ŋga Yeesu aadəvə, ma gi ci ka lanə, kə uugi Lazarusə baanə ənfwadə makə ŋgədəgi ənji tə ci.

18 Ma vəranə ŋga Bayitaniya, kə mbu'i bahə kiloomeeta makkə ahadatii da Urusaliima.

19 Lanə əsə nə *Yahudiinə ətə shi ka nəhəpaanə tə i Marəta tii da Mariyaama putə ŋga əntənə ŋga ndzəkəŋushi'inətii.

20 Makə fii Marəta oo'i, agi shinə nə Yeesu, kə dəməgi ki agyə ka guŋyanə da ci a rəgwa. Amma ma Mariyaama, kə ənəgi ki asii.

21 Gəŋunətə da ci, wata əŋki ki ka ci, “Slandana, maci ganə nji hə dii, kadfa pooshi ndzəkəŋunəki əŋki!

22 Amma kə shii nyi, taa əndzə'i ka dfanə nə Əntaŋfə ka hə taa mi patə kədii hə aciikii.”

23 Əŋki Yeesu ka ki, “Ka madənə nə ndzəkəŋu da i əpinə.”

24 Əŋki ki ka ci, “Kə shii nyi, ka madənə nə ci da i əpinə uusəra ŋga muudinə ŋga duuniya.”

25 Əŋki Yeesu ka ki, “Nyi nə əndə madəenə ka ənjə a gu'u, nyi nə əndə vii ka tii əpinə əsə. Taa wu patə vii ka nyi gooŋga, ka upaanə nə ci əpinə taa kə əŋki ci.

26 Taa wu əsə nə əndə da i əpinə, ca vii ka nyi gooŋga, paa ci ka əntənə shaŋə. Kə vii hə gooŋga oo'i, ka dfanə ha'ə kwa?”

27 Əŋki ki ka ci, “Awa Slandana. Kə vii nyi gooŋga oo'i, hə nə Matadəkii, Uuzənə ŋga Əntaŋfə ətə bii Əntaŋfə kadə na shi aa duuniya.”

Tuunə ŋga Yeesu

28 Makə uugi Marəta baginə ha'ə, wata kya ənəgərə aasii, kya dzə ka 'waginə tə Mariyaama cikəŋuci aa taŋgala, əŋki ki ka ki, “Kə shi Maləma, agi ləgwanə nə ci tə hə.”

29 Makə fii Mariyaama ha'ə, wata kya madə, kya palə də kwasənə ka dzənə ka lanə tə ci.

30 Ma ka saa'ita, ma'ə Yeesu mambu'umə aasəkə vəranəkii, ma'ə ci ka hatə lii Marəta tə ci.

31 Ənjitə gi ka nəhəpaanə tə Mariyaama asii, makə nee tii madətə ki, kya palə də kwasənə, wata təya nə'u tə ki. Ma nə tii ka nəhənə, taa aanə gu'u nə ki ka palənə ka tuunə davə.

32 Wata Mariyaama a mbu'u ka hatə dii Yeesu davə. Makə nee ki ka ci, wata kya kulagi atsaə sədəkii, əŋki ki, “Slandana, maci ganə nji hə, kadfa pooshi ndzəkəŋunəki əŋki.”

11:11 11.11 Mat. 9.24. * 11:16 11.16 Mar. 14.31; Rooma 6.8; Tooma: 20.24. 11:21 11.21 11.32. 11:24 11.24 5.29; 6.40,54; Dan. 12.2. 11:25 11.25 5.21,24; 8.51. 11:27 11.27 1.34; 4.25. 11:32 11.32 11.21.

³³ Makə nee Yeesu ka Mariyaama kya tuu, ca nee makə sətə ci hara ənjitə abitə a tuu əsə, kə kullii aasəkəkii ka shaŋə.

³⁴ Ca ləgwa ka tii, ənki ci, “Da sanə ɲgədfəgyuunə tə ca?” Əŋki tii ka ci, “Shiwa nda nee Slandana.”

³⁵ Kə kiwə Yeesu əsə.

³⁶ Wata ənki ənji, “Neemə makə sətə uu'i ci tə ci.”

³⁷ Amma ma hara ənji, kə bii tii, “Kə mbee ci ka wunəgi ginə ɲga muurəfinə. Aa mi dīi paa ci tənagi tə Lazarusə ka əntəna?”

Ənənə ka madʼeenə ka Lazarusə da i əpinə

³⁸ Fanaakii ha'ə, kə ənyi ka kulagərənə aasəkəkii əsə, wata ca palə aanə gu'ukii. Ma gu'ukəya, burəha da i faara amakii.

³⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Nɲgərəgimə faaratsə amakii.” Əŋki Marəta cikəŋuci mantə əndətsa, “Slandana, kadə na zənə, acii kə uugi ci baanə ənfwadə ənə makə ɲgədfəgi ənji!”

⁴⁰ Əŋki Yeesu ka ki, “Paa nyi bii ka hə oo'i, mada vii hə goonɲa, ka neenə nə hə ka duunuunə ɲga Əntanɲə kwa?”

⁴¹ Wata təya ɲgərəgi faarakii. Yeesu a tsaamə aadəgyə, ənki ci, “Daada, kə kuyirii nyi tə hə acii agi fanə nə hə tə nyi.

⁴² Ma nyi, kə shii nyi, agi fanə nə hə tə nyi taa guci patə. Amma ma cii kya ba əna, ka putə ɲga ənjinə ganə, kaa təya shii vii goonɲa oo'i, hə sləkee ka nyi.”

⁴³ Makə uugi ci baginə ha'ə, wata ca madʼee ka uurakii ka 'wanə, ənki ci, “Lazarusə gimagi!”

⁴⁴ Wata ca gimagi. Mafuudəkii nə ciinəkii da sədfəkii patə da i dara wa agikii. Əŋki Yeesu ka tii, “Pərəgimə tə ci, kaa ca mbee ka wiinə.”

*Da *mətərəkina aɲyanə Yeesu*

(Mat. 26.1-5; Mar. 14.1-2; Luka 22.1-2)

⁴⁵ Ma ənjitə shi ka nəhəpaanə tə Mariyaama, kə nee tii ka sətə dīi Yeesu, lanə ahadatii vii ka ci goonɲa əsə.

⁴⁶ Amma ma hara ənji, kə ənyi tii aabii *Farisanyinə, təya dzə ka ba ka tii sətə dīi Yeesu.

⁴⁷ Wata Farisanyinə da madiigərə limanyinə a dfa mətərəkina, ənki tii, “Iite dfaanaama? Tsaaməmə ka sə ɲga hurəshishiitə ci əndətsə a dfaada!”

⁴⁸ Madfa kə bwasee amə ka ci ca dfaada ha'ə, ka viinə nə patənə ɲga ənji ka ci goonɲa. Madfa kə fii gayinə ɲga ənji Rooma əsə, ka shine nə tii, təya waalagi yi ɲga Əntanɲə gaamə, təya saawee ka hanyinə gaamə!”

⁴⁹ Tə'i əndə'i əndə agitii dīi ləməkii Kayafasə, ci nə gawə ɲga limanyinə agi ətə fəza. Əŋki ci ka tii, “Ya sanə mabiinə nuunə kwa?”

⁵⁰ Pooshi unə paaratəgi oo'i, gədfə əntənə ɲga əndə rəŋwə putə ɲga ənji patə, acii zamagine də patənə ɲga hanyinə kwa?”

⁵¹ Weewee ma sətə cii kəya ba, əntaa ɲga ənfunəkii, amma makə dīi ci ka gawə ɲga limanyinə agi ətə fəza, anabaakwaanə cii kəya dfa oo'i, ka əntənə nə Yeesu ka putə ɲga *Yahudiinə.

⁵² Əntaa wata ɲga Yahudiinə tanə, amma ka putə ɲga ənji ɲga Əntanɲə taa da patə, kaa təya ndzaanə ka ədzəmə rəŋwə.

⁵³ Uusərakii 'watəgi *gayinə ɲga Yahudiinə alə rəgwa ɲga bələnə tə Yeesu.

⁵⁴ Acii ha'ə, ma Yeesu, paa ci ənyi ka wiinə paŋgəraŋə ma'ə anə hanyinə nga Yahudiya, amma ca maɗə, ca palə saakii ka əndə'i ha kədəhə da bilinə, waatoo əndə'i vəranə ətə ci ənjə a 'wa Ifərami. Davə ndzaa tii da lyawarənaakii.

⁵⁵ Mbəshanə nga kumənə nga Pasəka, kə ma'i ənji laŋə anə hanyinatii, təya palə aa Urusaliima ka laabagi natii na, taabu'u mbu'yanə kumənəkii.

⁵⁶ Təya dzə də alənə tə Yeesu. Ma təya dza də nə asəkə yi nga Əntaŋfə əsə, kə laaguyi tii ahadatii, əŋki tii, "Iitə nee unə noona? Weewee paa ci ka shinə ka kuməəna, anii ka shinə nə ca?"

⁵⁷ Ma ləguyi tii ha'ə, acii kə baabagi madiigərə limanyinə da Farisanyinə oo'i, taa wu patə shii hatə dīi Yeesu davə, wa ca shi ka banə, kaa ənjə a shii dzənə ka kəsənə tə ci.

12

Bəzəpaanə tə Yeesu də Bayitaniya

(Mat. 26.6-13; Mar. 14.3-9)

¹ Ma ətsə mbədaanə baanə kuwa kaa ənjə a ɗa kumənə nga *Pasəka, kə gi Yeesu aa Bayitaniya, vəranə nga Lazarusə əndətə shi ca maɗee ka ci agi maməətə ənja.

² Makə mbu'i ci aadəvə, kə jigə ənji ka ci zəmə nga kədəwanə. Ma Marəta, kə cakə ki tə tii agi təkə zəməkii. Ma Lazarusə, rəŋwə nə ci agi ənjitə ndzaanə ka ha rəŋwə da Yeesu.

³ Wata Mariyaama a ŋgərə əbwə urəɗya. Ma urəditsa, nga maləŋə kwaba acii də ba nga "narədi" dīi ənji. Kya əjivə aaba'ə səɗə Yeesu, kya taadəgi də shiŋkinə nga nətə. Wata mədədəranə nga urəɗyakii a nagi yikii də zənənə.

⁴ Tə'i əndə'i lawarə nga Yeesu, waatoo Yahuda Isəkariyoota ətə ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu ka kəsənə. Kə bii ci,

⁵ "Maci ɗərəmaginə ci ənjə a ɗərəmagi də urəditsa, kafa ka ɗanə nə kwabakii *hwaslə gya'ə makkə, ənjə a təkəpaa ka maaghiinə."

⁶ Ma bii ci ətsə ha'ə, əntaa hakilanə cii kəya hakila tə maaghiinə, amma acii dīi ci ka mahəra, makə dīi ci, ci ca nəhə mbuurə kwabatii, ka tanə nə ci, ca tsakə də naakii na.

⁷ Amma əŋki Yeesu, "Bwasee ka ki. Wa kya kapaa sətə aciitə ka uusəra nga ŋgədənə tə nyi.

⁸ Ma maaghiinə, taa guci patə nə tii abii unə, amma ma nyi, pooshi amə ka ndzaanə doonə taa guci."

Da mətərəkinə agyanə Lazarusə

⁹ Makə fii ɗaŋkana oo'i, də Bayitaniya nə Yeesu, wata təya dzə aadəvə. Əntaa wata ka alənə tə Yeesu, amma i ka neenə ka Lazarusə ətə maɗee Yeesu agi maməətə ənja.

¹⁰ Wata madiigərə limanyinə a ɗa rəgwa nga bələginə tə Lazarusə əsə.

¹¹ Acii da tsa uurakii shigi kaareenə nga hara *Yahudiinə laŋə ka tii, təya vii goonga ka Yeesu.

Dəmənə nga Yeesu aasəkə vəranə nga Urusaliima

(Mat. 21.1-11; Mar. 11.1-11; Luka 19.28-40)

¹² Pukyatə hakii, ma ɗaŋkanatə shi ka kumənə nga Pasəka, kə fii tii oo'i, ka shinə nə Yeesu aa Urusaliima.

¹³ Wata təya fəɗə banyinə nga dibənuuja, təya palə aaba'ə vəranə ka gunyanə də ci. Təya ka vurenə, təya ba, "Dələnə də Əntaŋfə! Wa Əntaŋfə a ɗa barəkaanə ka

11:54 11.54 5.13; 7.1. **11:55 11.55** 2.13; Baan. 19.11-20; 2 Haba. 30.17-18. **11:56 11.56** 7.11. **12:1 12.1-3** 11.1-2. **12:2 12.2** Luka 10.40. **12:3 12.3** Luka 7.37-38. **12:4 12.4** Yooh. 6.71; 13.2,27; 18.2. **12:5 12.5** Isaa. 58.7; Mat. 19.21; Yak. 2.15-16. **12:7 12.7** 19.40. **12:8 12.8** Dzək. 15.11. **12:9 12.9** 11.43-44. **12:11 12.11** 11.45.

əndətə shi agi ləmə nga Slandana. Wa Əntanfə a dfa barəkaanə ka nwanjwə nga *Isərayiila!”

¹⁴ Ma Yeesu, kə lapaa ci vamənda, ca ndərəvə aaba'əkii, makə sətə bii malaaba ləkaləkətə oo'i,

¹⁵ “Vəranə nga *Sihiyoona ga ha ngwalə! Waatsə nwanjwaaku ka shinə aba'ə uundzə vamənda.”

¹⁶ Ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də ətsə daga ka saa'ikii, amma makə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, ca vii ka ci dūunuunə, kə buurətə tii oo'i, kə wabi malaaba ləkaləkətə ətsa agyanəkii, ha'ə əsə dīi tii ka ci.

¹⁷ Ma ənjitə nji da i Yeesu saa'itə 'wii ci tə Lazarusə asəkə gu'u, ca madəe ka ci agi maməətə ənja, kə baabii tii ka ənji sətə slənyi.

¹⁸ Ci dīi gi danjana ka gənjunə də ci, acii kə fii tii oo'i, ci sha dīi sə nga hurəshishiitsa.

¹⁹ Wata *Farisanyinə a ba ahadatii, əŋki tii, “Kə nee unə dīi, pooshi amə agi jaalanə shanə! Tsaaməmə *duuniya patə ca nə'u tə ci!”

Alənə nga hara ənji Gərikə tə Yeesu

²⁰ Ma ahada ənjitə gi ka paslənə tə Əntanfə agi kuməəta, tə'i hara ənji Gərikə.

²¹ Wata təya shi aabii Filibusə, əndə Batəsayida anə hanyinə nga Galili, əŋki tii ka ci, “Maləma, nga'ə keenə nə neenə ka Yeesu.”

²² Filibusə a madə, ca dzə ka banə ka Andərawəsə, təya madə, təya dzə ka banə ka Yeesu.

²³ Əŋki Yeesu ka tii, “Kə uugi saa'i mbu'yanə kaa Uuzənə nga əndə a upaa dūunətənə.

²⁴ Tantanyinə cii kya ba koonə, madə ləgagərə ənji slikərənə aagi hanyi, ka bəsləginə nə ci. Ma daaba'əkii, ca givagi, ca vii hi'u lanə.

²⁵ Ma əndətə uu'i əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinaakii. Ma əndətə kaaree ka əpinaakii əsə ganə a duuniya, ka kapaanə nə ci əpinəkii ka ca'ə ndənjwə ndənjwə.

²⁶ Taa wu patə ca moo paslənə tə nyi, tyasə see a nə'u ci tə nyi. Ma əndətə ca paslə tə nyi, taa da ndzaa nyi patə, ka ndzaanə nə ci davə. Taa wu patə ca paslə tə nyi, ka dūunətənə nə Daadə tə ci.”

Wabənə nga Yeesu agyanə əntənaakii

²⁷ “Ma nyi, agi mabuurənə nə nyi, mashiimə nyi sə nga banə. Madə bii nyi, Daada, kasa'əgi ka nyi saa'itsa, pooshi ka dfanə, acii ka putakii shi nyi, kaa nya shii sa cifa.

²⁸ Daada, baarii dūunuunə nga ləməku ka ənja!” Wata əndə'i uura nga əndə a wabya dadagyə, əŋki ci, “Kə uugi nyi baarii dūunuunə nga ləməki. Ka ənənə nə nyi ka baariinə əsə.”

²⁹ Ma danjanatə davə, kə fii tii uura nga ənda, wata əŋki hara ənji ahadatii, “Dzanə nga vənə dīi ha'ə.” Əŋki hara ənji natii, “Malaa'ika wabi da ci!”

³⁰ Amma əŋki Yeesu ka tii, “Əntaa ka putaaki də uura nga əndətsə fii unə, amma ka putə goonə, kaa ca shii tsakənə tuunə.

³¹ Kə uugi saa'i mbu'yanə ka dfa gənjwanə ka *duuniyana. Ka ləwutənə nə ənji nwanjuunə acii nwanjwə nga duuniya.

³² Ma nyi, madə kə madəe ənji ka nyi aadəgyə, ka tə'yatənə nə nyi patənə nga ənji aabiiki.”

³³ Kə bii ci ha'ə kaa ca baarii tsarə nga əntəətə nii kəya əntə.

12:13 12.13 Jab. 118.26; Mat. 27.42; Yooh. 1.49. **12:15 12.15** Zak. 9.9. **12:16 12.16** 2.22; 17.1. **12:17 12.17** 11.42-45. **12:19 12.19** 11.48. **12:21 12.21** 1.44; Luka 19.3; 23.8. **12:23 12.23** 2.4; 12.16. **12:24 12.24-25** Mat. 10.39; 16.24-25; 1 Koor. 15.36. **12:26 12.26** 14.3; 17.24. **12:27 12.27** 12.23; Mat. 26.38. **12:28 12.28** 17.1; Mat. 3.17; 17.5. **12:31 12.31** 5.22; 14.30; 16.11. **12:32 12.32-34** 3.14. **12:33 12.33** 18.32.

³⁴ Əŋki danƙana, “Ma bariya geenə, kə bii ci keenə, ma *Aləmasiihu, ka ndzaanə nə ci da i əpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Iitə d̄ii banəku oo'i, tyasə ka madeenə nə ənji ka Uuzənə ŋga əndə aadəgya? Wu sanə nə *Uuzənə ŋga ənda?”

³⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Ka ta'aveenə nə bərənə ahadoonə gi'u. Dəmə aakəŋwa də wiigi'inə goonə agi bərənəkii, acii ga təkunə a lapaa tuunə a rəgwa. Acii ma əndətə ca wii agi təkunə, paa ci ka shii hatə cii kəya dzə aadəvə.

³⁶ Makə wiitsə bərənəkii ahadoonə, viimə ka ci goonəga koonə shii ndzaanə ka ənji ŋga bərənə.”

Makə bagi Yeesu wabəətsa, wata ca madə, ca dzə ka umbəginə saakii aciitii.

Ghatə vii goonəga ŋga Yahudiinə

³⁷ Taa ŋgahi ka ginətii d̄aad̄ii Yeesu patənə ŋga sə ŋga hurəshishinaakii, amma paa tii vii ka ci goonəga.

³⁸ Ma təkuree tii ka vii goonəga, kaa sətə shi anabi Isaaya bii a ndzaa ka goonəga, ətə bii cii,

“Slandana, wu sanə vii goonəga ka wabəətə bii ina?

Tə'i əndə nee ka ŋgeerənaaku kwa?”

³⁹ Acii ha'ə kə təkuree tii ka vii goonəga, acii kə bii Isaaya əsə, əŋki ci,

⁴⁰ “Kə uurəfəgi Əntan̄fə tə tii, acii ga təya nee ka uushi'inə.

Ca pa'əgi hiimatii

acii ga təya paaratəgi də uushi'inə əsə.

Əŋki Əntan̄fə, ma d̄ii nyi ha'ə, acii ga təya zhi'wagi aabiiki, nya mbədəpaa də tii.”

⁴¹ Ma bii Isaaya ətsa, acii kə nee ci ka d̄uunuunə ŋga Yeesu, ca wabə agyanəkii əsə.

⁴² Taa ŋgahi ha'ə, lanə agi *gayinə ŋga Yahudiinə vii goonəga ka Yeesu, amma putə ŋga ŋgwalənə acii *Farisanyinə, pooshi tii nja wabəgi paŋgəranə agyanə Yeesu, acii ga ənjə a lyaakagi tə tii asəkə kuvə də'wa.

⁴³ Ma təya, gədə dələnə ŋga ənji shiŋkinə kadəesəkə ka tii acii dələnə ŋga Əntan̄fə.

La gəŋwanə də wabənə ŋga Yeesu

⁴⁴ Kə madəe Yeesu ka uurakii ka banə, əŋki ci, “Taa wu patə vii ka nyi goonəga, əntaa wata ka nyi vii ci goonəga, amma da i ka Əndətə sləkee ka nyi.

⁴⁵ Taa wu patə nee ka nyi, kə nee ci ka Əndətə sləkee ka nyi ətsa.

⁴⁶ Ma nya, makə bərənə shi nyi aa duuniya, acii ga taa wu patə ətə vii ka nyi goonəga, a ndzaanə agi təkunə.

⁴⁷ Madə kə fii əndə wabənaaki, amma paa ci nə'utə wabənəkii, paa nyi ka d̄a ka ci gəŋwanə də nəki. Ka luupaa ənji shi nyi aa duuniya, əntaa ka d̄a gəŋwanə ka tii.

⁴⁸ Ma əndətə kaaree ka nyi, ca təkuree ka fa wabənaaki, tə'i əndətə na d̄a ka ci gəŋwanə. Wabəənə wabi nyi na ndzaa ka mala gəŋwanaakii uusəra ŋga muudinə!

⁴⁹ Ma ətsa, goonəga. Acii əntaa də baawəd̄aaki cii kya wabə, amma Daadə ətə sləkee ka nyi bii ka nyi sətə banəki tyasə.

⁵⁰ Kə shii nyi əsə, ma wabənaakii, ci ca vii əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə ka ənja. Ma sənə bii nyi əsə, ci nə sətə bii Daadə ka nyi kaa nya ba.”

13

Yiibəginə ŋga Yeesu tə sədə ŋga lyawarənaakii

12:34 12.34 Jab. 89.37; 110.4; Əzaki. 37.25; Yooh. 12.23; 3.14. 12:35 12.35-36 7.33; 8.12. 12:36 12.36 5.13.
 12:37 12.37 16.9. 12:38 12.38 Isaa. 53.1; Rooma 10.16. 12:40 12.40 Isaa. 6.10. 12:41 12.41 Isaa. 6.1-3.
 12:42 12.42 2.23; 9.22. 12:43 12.43 7.18. 12:44 12.44 5.24. 12:45 12.45 14.9; 5.18. 12:46 12.46 12.35-36.
 12:47 12.47 3.17; 5.22. 12:49 12.49 7.16-17. 12:50 12.50 4.34.

¹ Ma ətsə mbədaanə baanə rəŋwə ka kumənə ŋga *Pasəka, kə shii Yeesu oo'i, kədəhə nə ci ka bwasee ka duuniya, kaa ca ənə aabii Dii. Taa guci patə nə ci agi uudənə tə ənjitə a duuniya ətə ndzaa ka naakii, kə uu'i ci tə tii ca'ə ka muudinə.

² Ma ətsə kədəwanə, tii agi zəmənə, kə uugi *Seetanə kavənə aa ədzəmə Yahuda Isəkariyoota uuzənə ŋga Simoonə tə viinə tə ci aacii ənja.

³ Kə shii Yeesu oo'i, aaciikii ba'avə Əntan̄fə patənə ŋga uushi'inə, kə shii ci oo'i, daciə Əntan̄fə shi ci, aabiikii cii kəya ənə əsə.

⁴ Wata ca madətə ka ha ŋga ndzaanə, ca sədəgi əndə'i kəjeerənə ashikii, ca ŋgərə gyara, ca ənəpaa də ŋukii.

⁵ Ca ŋgərə ma'inə, ca əjivə aasəkə kələra, ca ndzanə yiiḃə sədə ŋga lyawarənaakii, ca dzə də taadəginə də gyaratə a ŋukii.

⁶ Ca mbu'ya aabii Simoonə Piita. Əŋki Piita ka ci, "Slandana, hə nə yibə ka nyi sədə nii?"

⁷ Əŋki Yeesu ka ci, "Pooshi hə paaratəgi də sənə cii kya dfa əndzə'i, amma kadə nii kwa paaratəgi aakəŋwa."

⁸ Əŋki Piita, "Paa hə ka yibə sədəki shaŋə!" Əŋki Yeesu ka ci, "Mada paa nyi yibə ka hə sədəku, paa hə ka ndzaanə ka lawaraaki ma'ə."

⁹ Əŋki Simoonə Piita ka ci, "Slandana, mada ha'ə diya, əntaa wata sədəki tanə yibəginəku, amma yibəgi patə da i ciinəki da nəki!"

¹⁰ Əŋki Yeesu, "Taa wu yibəgi shishinəkii, malaabakii nə ci ətsa, pooshi nafa ŋga ənənə ka yibənə, madaamə sədəkii. Ma unə, patənə goonə malaabakii nuunə, madaamə əndə rəŋwə."

¹¹ Ma bii Yeesu ha'ə, acii kə shii ci tə əndətə na vii tə ci aacii ənja. Ci dīi bii ci, "Patənə goonə malaabakii nuunə, madaamə əndə rəŋwə."

¹² Ma daaba'ə, makə uugi ci yiiḃəgi sədətii, ca ənə ka ŋgavə kəjeerənaakii, ca ənə ka ndzaanə dasə ka ha ŋga ndzaanaakii, ca ləgwa amatii, əŋki ci, "Kə paaratəgyuunə də sətə dīi nyi əndzə'i kwa?"

¹³ Agi 'wanə nuunə tə nyi Maləma da Slandana. Ŋga'ə əsə makə 'wii unə tə nyi ha'ə, acii ci nə nyi.

¹⁴ Ma nyi Slandanuunə da Maləmə goonə əsə, kə yiiḃəgi nyi koonə sədūunə. Ma unə əsə, yiiḃəshimə sədə ahadoonə.

¹⁵ Kə baarii nyi koonə danə ha'ə, koonə shii danə makə ətsə dīi nyi koonə.

¹⁶ Tantanyinə cii kya ba koonə, pooshi mava ka paleenə ka Slandanəkii. Ha'ə əsə, pooshi masləkee əndə ka paleenə ka əndətə sləkee ka ci.

¹⁷ Makə kə shii unə gooŋgatsa, mada kə gyuunə aakəŋwa də danə ha'ə makə ətsa, tə'i barəkaanə ashuunə.

¹⁸ "Əntaa agyanuunə patə cii kya wabə. Kə shii nyi ənjitə ta'i nyi. Ka danə ka gooŋga nə sətə bii malaaba ləkaləkatə oo'i, 'Ma əndənə ciina zəmə ka kəŋwə rəŋwə, kə zə'uunə ci ka nyi.'

¹⁹ Ma bii nyi koonə ətsa daga ci ma'ə maslənəmə, koonə shii vii gooŋga, oo'i nyi nə əndə daga ŋukə, saa'itə nə səkii a slənə.

²⁰ Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə liwə taa tə wu ətə sləkee nyi, tə nyi liwə ci ətsa. Taa wu patə liwə tə nyi əsə, tə Əndətə sləkee ka nyi liwə ci ətsa."

*Wabənə ŋga Yeesu agyanə viinə tə ci aacii ənja
(Mat. 26.20-25; Mar. 14.17-21; Luka 22.21-23)*

13:1 **13.1** 2.4. **13:2** **13.2** 12.4; Luka 22.3. **13:3** **13.3** 3.35; 8.14. **13:4** **13.4-5** Luka 12.37. **13:10** **13.10** 15.3. **13:11** **13.11** 6.64,70-71. **13:12** **13.12-14** Mat. 20.24-28; 23.8-12; Luka 22.27; 1 Tim. 5.10. **13:15** **13.15** 1 Yooh. 2.6; Fil. 2.5; 1 Piita 2.21. **13:16** **13.16** 15.20; Mat. 10.24. **13:17** **13.17** Yak. 1.25. **13:18** **13.18** Jab. 41.10; Yooh. 17.12. **13:19** **13.19** 8.24; 14.29; 16.4. **13:20** **13.20** Mat. 10.40.

²¹ Makə bagi Yeesu ha'ə, kə gimə ci agi mabuurəna, wata ca bagi paŋgəraŋə, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i əndə ahadoonə ətə na vii tə nyi aacii ənja.”

²² Lyawarənaakii a tsaaməshi ahadatii. Kə gwazəgi haŋkalatii ka shaŋə, aacii pooshi tii shii taa agyanə wu ahadatii cii kəya wabə.

²³ Əndə'i əndə agi lyawarənaakii ətə palee ci də uudəne, ataŋgalakii nə ci dasə.

²⁴ Wata Simoonə Piita a mərikətə ka ci, əŋki ci, “Ləgwatə amakii taa agyanə wu cii kəya wabə.”

²⁵ Wata ca əntsahətə aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, “Wu daa Slandana?”

²⁶ Əŋki Yeesu, “Ka cimwatənə nə nyi buroodi agi dzəguda, nya vii ka ci, ci nə əndəkii.” Wata ca əntəcii buroodi, ca dfaanə dzəguda, ca vii ka Yahuda uuzənə ŋga Simoonə Isəkariyoota.

²⁷ Pii makə liwə ci buroodikii, wata Seetanə a dəməgərə aa ədzəməkii. Əŋki Yeesu ka ci, “Duu ka dfa sətə cii kwa dfa pii pii!”

²⁸ Asee, ma wabənə ŋga Yeesu, pooshi əndə paaratəgi agitii.

²⁹ Makə dīi ci Yahuda nə əndə kəsə kwaba, ma nyihə hara lyawarənə, makə ma bii Yeesu ka ci, wa ca dzə ka ira uushi'iitə dibə ka dfa də kumənə, taa vii uushi ka maaghiinə.

³⁰ Makə liwə Yahuda buroodita, wata ca madə, ca dəməgi dəŋwa'ə. Davəfə nə ha saa'ikii.

Kura bariya

³¹ Ma daaba'ə, makə pyalə Yahuda, əŋki Yeesu, “Ma əndzə'i dīya, kə uugi dūunuunə ŋga Uuzənə ŋga əndə shiginə aa babara, kə uugi dūunuunə ŋga Əntaŋfə shiginə aa babara daciikii əsə.

³² Makə kə shigi dūunuunə ŋga Əntaŋfə paŋgəraŋə aa babara daciikii, ka baariinə nə Əntaŋfə dūunuunə ŋga Uuzənaakii ashikii saakii. Pii pii dfaŋəkii ha'ə əsə.

³³ Manjeevənaakya, ma aakəŋwa gi'u, pooshi nyi na ndzaanə ahadoonə ma'ə. Takumə kaa nya ba koonə sətə bii nyi ka *gayinə ŋga Yahudiinə: ka alənə nuunə tə nyi, amma pooshi unə ka dzənə ka hatə cii kya dzə aadəvə.

³⁴ Aacii ha'ə wanyinə ka vii koonə kura bariya, waatoo, uudəshimə. Makə sətə uu'i nyi tuunə, tyasə see a uudəshuunə.

³⁵ Madfa kə uudəshuunə, ka shiinə nə patənə ŋga əŋji oo'i, lyawarənaaki nuunə.”

Wabənə ŋga Yeesu agyanə hiweenə ŋga Piita

(Mat. 26.31-35; Mar. 14.27-31; Luka 22.31-34)

³⁶ Wata, Simoonə Piita a ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, “Slandana, aama daa cii kwa dza?” Əŋki Yeesu ka ci, “Ma hatə cii kya dzə aadəvə, paa hə ka nə'unə tə nyi əndzə'i. Amma ma aakəŋwa, ka nə'unə nə hə tə nyi.”

³⁷ Əŋki Piita ka ci, “Slandana, aacii mi pa nya nə'u tə ha? Matasəkakii nə nyi kaa nya əntə ka putaaku!”

³⁸ Əŋki Yeesu, “Matasəkakii nə hə tanyi kaa ha əntə ka putaaki kwa? Tantanyinə cii kya ba ka hə, ma taabu'u wanə gyaagya, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.”

14

Rəgwa ŋga dzənə aasii aa ha Əntaŋfə

¹ Əŋki Yeesu ka tii, “Goona buurə taa mi. Viimə gooŋga ka Əntaŋfə, una gi'i tə nyi əsə.

13:23 13.23 19.26; 20.2; 21.7,20. 13:27 13.27 13.2. 13:29 13.29 12.6. 13:31 13.31-32 17.1. 13:33 13.33 8.14. 13:34 13.34 15.12,17; 1 Yooh. 2.7-8; 3.11,23; 4.11; 2 Yooh. 5-6. 13:35 13.35 1 Yooh. 3.14. 13:36 13.36 8.14; 21.19. 13:38 13.38 18.27. 14:1 14.1 14.27.

² Ma asii ga Daadə, tə'i kuvənyinə lanə. Wanyinə ka dzənə ka hada koonə də ha əsə. Maci pooshi ha koonə, kada pooshi nyi bii koonə ha'ə.

³ Maa kə gi nyi, kə hadatəgi nyi koonə də ha, ka ənyanə nə nyi, nya shi ka fədfənə tuunə aabiiki, koonə shii ndzaanə ka hatə dīi nyi davə.

⁴ Kə shii unə rəgwa ŋga hatə cii kya dzə aadəvə.”

⁵ Əŋki Tooma ka ci, “Slandana, mashiimiinə hatə cii kwa dzə aadəvə, iitə dīi shiiniinə rəgwa ŋga dzəginə aadəva?” *

⁶ Əŋki Yeesu ka ci “Nyi nə rəgwa, ashiki nə goonḡaanə, nyi nə əndə vii əpinə əsə. Pooshi əndə ca dzə aabii Daadə madfaamə daciiki.

⁷ Makə dīi ci kə shii unə tə nyi, ka shiine nuunə tə Daadə əsə. Daga əndzə'i ka dzənə aakəŋwa kə shii unə tə ci, kə nee unə ka ci əsə.”

⁸ Əŋki Filibusə ka ci, “Slandana, ma sətə ciina moo, baarii keenə tə Duu.”

⁹ Yeesu a ba ka ci, əŋki ci, “Filibusə, kə ta'avə nyi ka shaŋə ahadoonə, amma ca'ə əndzə'i pooshi hə shii tə nyi nii? Taa wu patə nee ka nyi, kə nee ci ka Daadə ətsa. Iitə dīi banəku oo'i, a baarii nyi koonə tə Daada?

¹⁰ Filibusə, paa hə vii goonḡa oo'i, ashi Daadə nə nyi, ha'ə nə Daadə əsə, ashiki nə ci kwa?” Wata əŋki ci ka lyawarənaakii patə, “Ma wabəənə ca shigi da maki koonə, əntaa ŋga naaki na. Amma Daadə ca dfa slənaakii ashiki.

¹¹ Ma bii nyi, ashi Daadə nə nyi, ha'ə nə ci əsə, ashiki nə ci, viimə goonḡa ka wabənəkii. Madfa pooshi unə ka vii goonḡa ka wabənaaki, viimə goonḡa putə ŋga uushi'iitə cii kya slənə.

¹² “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə vii ka nyi goonḡa, ka slənənə nə ci slənətə cii kya slənə əsə palee ka ənə cii kya slənə, acii aabii Daadə cii kya dzə.

¹³ Taa mi patə kədii unə də ləməki, ka dfanə nə nyi koonə səkii, kaa Daadə a shii upaa dūunətənə dashiki Uuzənaakii.

¹⁴ Madfa kədii unə taa mi patə də ləməki, ka dfanə nə nyi koonə.”

Da aləkawalə ŋga vii Malaaba Ma'yanə

¹⁵ “Madfa kə uu'i unə tə nyi, ka nə'utənə nuunə bariyaaki.

¹⁶ Ma nyi, ka kədiinə nə nyi acii Daadə, kaa ca vii koonə əndə'i əndə tsakənə tuunə. Ka ndzaanə nə ci ahadoonə ca'ə ka muudinə.

¹⁷ Ma'yanə nə ci. Ci baarəgi paŋḡəraŋə tə goonḡaanə agyanə Əntaŋfə. Ma ci, pooshi *duuniya liwə tə ci, acii pooshi tii nee ka ci, pooshi tii shii tə ci əsə. Amma ma unə, kə shii unə tə ci, acii ka hakii nuunə, ashuunə nii kəya ndzaanə əsə.

¹⁸ “Maa kə pyalə nyi, paa nyi ka bwaseenə koonə unə daanuunə, ka ənyanə nə nyi aabii unə.

¹⁹ Ma aakəŋwa gi'u, pooshi duuniya na nee ka nyi ma'ə. Amma ma unə, ka neenə nuunə ka nyi. Makə dīi ci da i əpinə nə nyi, kaa ndzaanə nuunə da i əpinə noonə əsə.

²⁰ Maa kə mbu'ya uuserata, ka shiine nuunə oo'i, ashi Daadə nə nyi, unə əsə ashiki nuunə, makə sətə dīi nyi ashuunə.

²¹ Taa wu patə liwə bariyanyinaaki, ca nə'utə tə tii, ci nə əndətə uu'i tə nyi. Ma əndətə uu'i tə nyi, ka uudənə nə Daadə tə ci. Ma nyi naaki əsə, ka uudənə nə nyi tə ci, nya baarəgi ka ci naaki na.”

²² Əŋki Yahuda (əntaa ŋga Isəkariyoota), “Slandana, iitiitə daa dfanəkii baarəginəku naaku nə keenə tanə, amma əntaa ka duuniya?”

14:3 **14.3** 12.26. * **14:5** **14.5** Tooma: 20.24. **14:6** **14.6** Ibər. 10.20. **14:7** **14.7** 8.19. **14:9** **14.9** 12.45. **14:10** **14.10** 3.35. **14:11** **14.11** 5.18,36; 10.37-38. **14:13** **14.13** 15.16; 17.1. **14:15** **14.15** 14.21,23; 15.10; 1 Yooh. 5.3; 2 Yooh. 6. **14:16** **14.16** 7.39; 14.26; 15.26; 16.7,13; 20.22; 1 Yooh. 3.24; 4.13; Slənə 1.4; 2.4. **14:17** **14.17** 1 Koor. 2.10-16. **14:19** **14.19** 16.16; 8.14. **14:20** **14.20** 5.18. **14:21** **14.21** 14.15.

²³ Əŋki Yeesu, “Taa wu patə uu'i tə nyi, ka nə'utənə nə ci dzəgunənaaki. Ka uudənə nə Daadə tə ci. Ma nyi inə da Daadə, ka shinə niinə, ina shi ka ndzaanə ashikii.

²⁴ Ma əndətə pooshi ka nə'u dzəgunənaaki, paa ci ka uudənə tə nyi ətsa. Ma dzəgunənə fii unə da maki, əntaa ŋga ənfə nəki, amma daciai Daadə ətə sləkee ka nyi shigi dzəgunənəkii.

²⁵ “Wanyinə ka ba koonə ənə daga nyi ma'ə ahadoonə.

²⁶ Ma əndə tsakənə tuunə, waatoo Malaaba Ma'yanə ətə nə Daadə a sləkee koonə də ləməki, ci na dzəgunə koonə patənə ŋga uushi'inə, ca buurətə koonə patənə ŋga uushi'iitə bii nyi koonə.

²⁷ “Ndzaanə agi jamənə cii kya bwasee koonə. Əntaa tsarə ŋga jaməətə ci duuniya a vii, amma naaki saaki. Goona buurə taa mi, goona ŋgwələ əsə.

²⁸ Kə fii unə nya ba, ka palənə nə nyi, amma ka ənyanə nə nyi aabii unə. Madə kə uu'i unə tə nyi, ka d'anə nuunə moodasəkə ŋga dzənaaki aabii Daadə, acii kə palee ci ka nyi.

²⁹ Kə bii nyi koonə ətsə əndzə'i daga ci ma'ə maslənəmə, koonə shii vii goonja saa'itə nə səkii a slənə.

³⁰ Paa nyi na wabə laŋə doonə ma'ə, acii agi shinə nə ŋwanwə ŋga duuniyana. Əntaa ŋgeerənə paleegi ci ka nyi,

³¹ amma ma na d'a ha'ə, kaa duuniya a shii oo'i, kə uu'i nyi tə Daadə. Ci d'ii cii kya slənə patənə ŋga uushi'inə makə sətə bii ci ka nyi. Kwadzaamə kaama bwasee ka hana.”

15

Tantanyitə ənfwə nə Yeesu

¹ “Nyi nə tantanyitə ənfwə inabi, Daadə əsə nə əndə hada də ənfukii.

² Agi pwaatəginə nə ci ciinə ŋga ənfwə ətə pooshi ka poonə ŋga'ə. Ma ətə ca poo ŋga'ə, ca hadatəgi, kaa ca shii ndzaanə camə, ca poo laŋə.

³ Ma unə, camə nuunə də dzəgunəətə jigunyii koonə.

⁴ Ndzaamə ləbə da nyi, nya ndzaa ləbə doonə naaki. Pooshi baladzanə ŋga ənfwə ka poonə ci saakii mad'aamə ci ma'ə ashii diikii. Ha'ə əsə, pooshi unə ka poonə, mad'a pooshi unə ləbə da nyi.

⁵ “Nyi nə ənfwa, unə nə baladzanə ŋga ənfwa. Ma əndətə ləbə da nyi, ashikii nə nyi əsə, ci ca poo laŋə, acii mad'a pooshi nyi, pooshi uushi cuuna mbee ka datənə.

⁶ Ma əndətə pooshi ləbə da nyi, ka kaginə nə ənji tə ci makə baladzanə ŋga ənfwa, ca huurəgi, ənjə a dzatəgi də baladzanəkii, ənjə a kaanə gunə, ca ətsagi.

⁷ Mad'a kə ndzaa unə ləbə da nyi, kə ndzaa wabənaaki ləbə doonə əsə, ka kədiinə nuunə patənə ŋga uushi'inə ətə cuuna moo, ka upaanə nuunə əsə.

⁸ Mad'a kə ndzaa unə makə ənfutə ca poo laŋə, ka kiranə nuunə d'uunuunə ka Daadə. Ci na baarii oo'i, ənji nə'unə tə nyi nuunə.

⁹ Kə uu'i nyi tuunə makə sətə uu'i Daadə tə nyi. Ndzaamə agi uudənaaki.

¹⁰ Mad'a kə nə'utuunə sətə bii nyi koonə, ka ndzaanə nuunə agi uudənaaki, makə sətə nə'utə nyi ndilə ndilə tə sətə bii Daadə ka nyi, nya ndzaanə agi uudənaakii əsə.

¹¹ “Ma bii nyi koonə ətsa, kaa moodasəkaaki a ndzaanə ahadoonə, moodasəkə goonə a mbu'u əsə.

14:23 14.23 Səniinə 3.20. **14:24 14.24** 7.16. **14:26 14.26** 14.16. **14:27 14.27** 16.33; 20.19,21. **14:28 14.28** 8.14. **14:29 14.29** 13.19. **14:30 14.30** 12.31. **14:31 14.31** 15.10; Mat. 26.46. **15:1 15.1** Hoos. 10.1; Jab. 80.9-12. **15:2 15.2** Mat. 3.10. **15:3 15.3** 13.10. **15:4 15.4-5** 6.56; 15.7,10,16; Rooma 11.17-18; 2 Koor. 3.5; 4.7; 1 Yooh. 2.6,28; 3.6,24. **15:6 15.6** Mat. 7.19. **15:7 15.7** 15.16. **15:8 15.8** 14.13; 17.1. **15:9 15.9** 13.1; 5.18. **15:10 15.10** 14.15. **15:11 15.11** 16.22,24; 17.13; 1 Yooh. 1.4.

12 Ma bariyaaki, uufəshimə, makə sətə uu'i nyi tuunə.

13 Ma maduunə uufənə ətə ci əndə a uufə tə guviinəkii, vigi əpinaakii ka putatii.

14 Ma unə, madə kə nə'utuunə sətə bii nyi koonə, guviinəki nuunə.

15 Paa nyi ka 'wanə tuunə ənji slənaaki ma'ə. Aci ma əndə sləna, paa ci ka shii sətə ci Slandanəkii a dfa. Guviinəki 'wanəki tuunə, acii kə bii nyi koonə patənə nga sətə fii nyi ama Daadə.

16 Əntaa unə ta'i tə nyi, amma nyi ta'i tuunə, nyi kavə tuunə koonə dzə ka əji pawə lanə, waatoo pawətə pooshi ka uufənə shanə. Madə kə dīi unə ha'ə, ka viinə nə Daadə koonə taa mi kədii unə aciikii də ləməki. *

17 Ci dīi cii kya ba koonə, uufəshimə.”

*Ushapaanə nga ənji *duuniya tuunə*

18 “Madə kə ushapaa duuniya tuunə, buurətəmə oo'i, tə nyi 'watəgi tii ushapaanə.

19 Maci nga duuniya nuunə, kada ka uufənə nə duuniya tuunə. Amma kə ta'i nyi tuunə tsanə agi duuniya, əntaa natii nuunə. Ci dīi ushapaa tii tuunə.

20 Buurətəmə sətə bii nyi koonə tuu'inə, pooshi mava ca palee ka Slandanəkii. Ci dīi, madə kə cibee tii ka nyi, ka cibeenə nə tii koonə noonə əsə. Madə kə nə'utə tii dzəgunənaaki, ka nə'utənə nə tii noonə əsə.

21 Amma ka dfanə nə tii koonə patənə nga uushi'iitsa acii dīi unə ka naaki, acii pooshi tii shii tə Əndətə sləkee ka nyi.

22 Maci pooshi nyi shi, nya wabə ka tii, kada pooshi 'waslyakəənatii kəshi tə tii. Amma makə sətə dīi ci ətsa, pooshi rəgwa mbərədənətii acii 'waslyakəənatii.

23 Taa wu patə ushapaa tə nyi, tə Daadə ushii ci ətsa.

24 Maci pooshi nyi dfaadīi uushi'inə ahadatii ətə pooshi əndə sha dīi tsarəkii makə ətsa, kada pooshi 'waslyakəənatii kəshi tə tii. Amma kə nee tii ka uushi'iitsə dīi nyi, patə da ha'ə kə kaaree tii keenə inə da Daadə.

25 Ma dīi ətsə patə, kaa sətə nyaahə ənji asəkə bariyatii a ndzaa ka tantanyinə ətə bii ci: 'Əntaa uushi dīi nyi ka tii kaaree tii ka nyi.'

26 “Kadə nə Matsakə tuunə a shi daci Daadə, waatoo Malaaba Ma'yanə. Ci na baarəgi panğəranə tə goonğaənə nga Əntanəfə. Daci Daadə nii kya sləkee koonə ka ci, ca wabə agyanəki əsə.

27 Ma unə, ka wabənə nuunə agyanəki, acii daga saa'itə 'watəgi nyi dzəgunənə ka ənji naamə doonə.

16

1 “Ma bii nyi koonə ətsə patə, acii goona ənyi aaba'ə agi nə'unə tə nyi.

2 Kadə nə ənjə a laakəgi tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə. Tə'i saa'i na shi əsə, taa wu ca bələ tuunə, ka ngərənə nə ci makə paslənə nə ci ka paslənə ka Əntanəfə də dfanə ha'ə.

3 Ma nə ənjə a dfa koonə ətsə patə, acii pooshi tii shii tə Daadə taa tə nyi.

4 Amma ma bii nyi koonə ətsa, koonə shii buurətənə oo'i, kə shi nya bii koonə ha'ə saa'itə nə səkii a dfa.”

Slənə nga Malaaba Ma'yanə

“Ma dīi pooshi nyi bii koonə uushi'iitsə daga nəkə, acii ka hakii naamə.

15:12 15.12 13.34; 1 Yooh. 4.11. 15:13 15.13 10.11. * 15:16 15.16 14.13; 15.7; 16.23-24; Mat. 18.19; 1 Yooh. 3.22; 5.14-15; nyi ta'i tuunə: Yooh. 6.70; 13.18. 15:17 15.17 13.34. 15:18 15.18 7.7. 15:20 15.20 13.16. 15:21 15.21 16.3. 15:22 15.22 9.41. 15:23 15.23 Luka 10.16; Yooh. 5.23; 1 Yooh. 2.23. 15:24 15.24 5.36. 15:25 15.25 Jab. 69.5; 35.19. 15:26 15.26 1.15; 5.36; 14.16; 1 Yooh. 5.6-9. 15:27 15.27 1.14; Slənə 1.8; 1 Yooh. 1.2; 4.14. 16:2 16.2 9.22. 16:3 16.3 15.21. 16:4 16.4 13.19.

⁵ Amma makə wanyinə ka palənə aabii Əndətə sləkee ka nyi, ci dɔii cii kya bagi koonə əndzə'i. Taa ŋgahi kə bii nyi koonə ka palənə nə nyi, amma pooshi əndə ahadoonə ləguyi ka nyi taa aama cii kya dzə.

⁶ Wata una bəzəgi səkə puta bii nyi ha'ə.

⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə, gədfə palənaaki koonə, acii maɗa pooshi nyi pyalə, pooshi Matsakə tuunə na shi koonə. Amma maa kə pyalə nyi, ka sləkeenə nə nyi koonə ka ci.

⁸ Maa kə shi ci əsə, ka baarəginə nə ci ka *duuniya taa mi nə 'waslyakəənə, da taa mi nə slənə sətə dagwakii. Ca baarii əsə oo'i, kadə nə Əntanɗə a ɗa ka tii gəŋwanə.

⁹ Ka baariinə nə ci ka tii oo'i, kə slənyi tii 'waslyakəənə makə dɔii ci pooshi tii vii ka nyi goŋga.

¹⁰ Ka baariinə nə ci ka tii əsə oo'i, dagwakii nə slənaaki, makə dɔii ci aabii Daadə cii kya palə, pooshi unə ka neenə ka nyi ma'ə.

¹¹ Ka baariinə nə ci ka tii əsə oo'i, kadə nə Əntanɗə a ɗa ka tii gəŋwanə, acii ma ŋwanwa ŋga duuniyana, kə uugi ci upaa naakii.

¹² “Lanə nə uushi'inə amaki ŋga banə koonə, amma ma əndzə'i, ka ɗagine lanə ka nuunə ka əsətənə.

¹³ Yoo, maa kə shi Ma'yanə ətə na baarəgi goŋgaanə agyanə Əntanɗə, ka dzəgunətənə nə ci koonə rəgwa ŋga goŋgaanə patə. Əntaa də baawəɗaakii saakii nii kəya wabə, amma sətə fii ci nii kəya ba. Ka banə nə ci koonə uushi'iitə na shi.

¹⁴ Kadə nii kəya ɗuunətə tə nyi, acii uushi'iitə wabi nyi nii kəya ŋgərə, ca ba koonə.

¹⁵ Patənə ŋga sətə marii Daadə, naaki. Ci dɔii fii unə bii nyi, ma Ma'yanəkii, ka ŋgərənə nə ci sətə vii nyi ka ci, ca ba koonə.”

Mabətəsəkə da moodasəka

¹⁶ “Ma aakəŋwa gi'u, pooshi unə na nee ka nyi. Ma ta'avənə gi'u daaba'əkii əsə, ka neenə nuunə ka nyi.”

¹⁷ Wata hara lyawarənaakii a ləgwa ahadatii, “Mi cii kəya moo banə kwa? Kə bii ci kaamə, ma aakəŋwa gi'u, pooshi amə na nee ka ci; ma ta'avənə gi'u daaba'əkii əsə, ka ənənə naamə ka neenə ka ci. Ca ba əsə, acii dɔii ci aabii Dii cii kəya dzə.

¹⁸ Mi sanə ci 'aakəŋwa gi'u' a moo bana? Pooshi amə shii sətə cii kəya wabə agyanəkii.”

¹⁹ Kə shii Yeesu oo'i, ŋga'ə ka tii nə ləgwanə ka ci, wata əŋki ci ka tii, “Ma aakəŋwa gi'u, pooshi unə na nee ka nyi. Ma daaba'əkii gi'u əsə, ka neenə nuunə ka nyi. Ci nə sətə cuuna laagwa ahadoonə agyanəkii kwa?

²⁰ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma unə, ka tuunə nuunə, una ŋgəərə ma, amma ma *duuniya, ka ɗanə nə tii moodasəka. Ka bəzənə nə səkuunə, amma ka zə'unə nə mabətəsəkə goonə ka moodasəka.

²¹ Maa kə uugi saa'i ŋga minə ɗanə kaa kya pawə, ka bəzənə nə səkətə acii kə mbu'ya saa'itə ŋga sa bwanea. Amma maa kə pwayi ki uuzənəkii, wata bwaneakii a zaanə ka ki, acii ka moodasəkə nə ki ŋga pawə uuzənə aasəkə duuniya.

²² Ha'ə dɔii nuunə. Ma əndzə'i, ka mabətəsəkə nuunə, amma ka ənyanə nə nyi aabii unə, ka ɗanə nuunə moodasəkə ka shanə, waatoo tsarə ŋga moodasəkə ətə pooshi əndə gutsəginə acii unə.

²³ “Maa kə mbu'ya uuserata, pooshi uushi cuuna kədii aciiki. Tantanyinə cii kya ba koonə, Daadə na vii koonə taa mi patə kədii unə aciikii də ləməki.

²⁴ Ca'ə mbu'ya ka ənshinə, pooshi unə kədii taa mi də ləməki. Ma dānuunə, kədiimə, ka upaanə nuunə, kaa moodfasəkə goonə a shii ndzaanə sarai yadə uushi agikii.”

Jaalanə agyanə *duuniya

²⁵ “Kə dīi nyi koonə wabənə agi wabənə ka ba koonə də uushi'iitsa. Amma tē'i saa'i na shi ətə pooshi nyi na dā koonə wabənə agi wabənə ma'ə. Panğəranə panğəranə nii kya wabə koonə agyanə Daadə.

²⁶ Maa kə mbu'ya uusərata, ka kədiinə nuunə aciikii də ləməki. Mabamə nyi koonə əsə, nyi na kədii aciikii ka putə goonə.

²⁷ Acii Daadə də naakii nə maa, kə uu'i ci tuunə. Ma uu'i ci tuunə, acii unə maa, kə uu'i unə tē nyi, una vii goonğa oo'i, daciikii shi nyi.

²⁸ Weewee daci Daadə shi nyi aasəkə duuniya. Ma əndzə'i əsə, aabii Daadə cii kya ənə, nya bwasee ka duuniyana.”

²⁹ Wata əŋki lyawarənaakii ka ci, “Wahətsə ka wabənə panğəranə panğəranə ha'ə dīi, yadə wabənə agi wabənə agikii.

³⁰ Kə shii inə ha'ə dīi oo'i, kə shii hə patənə ŋga uushi'inə, kə shii hə sətə a ədzəmiinə taabu'u ləguyi inə amaku. Ətsə ha'ə kavə tiinə ka vii goonğa oo'i, daci ŋtanfə shi hə.”

³¹ Əŋki Yeesu ka tii, “Bahə kə vii unə goonğa nii?

³² Acii tē'i saa'i na shi, kə uugi saa'ikii mbu'yanə maa ətə nuuna təkəgi patə, taa wu patə ca palə saakii, una bwasee ka nyi, nyi daanəki. Amma əntaa nyi daanəki tanyi, acii ma Daadə, abiiki nə ci.

³³ Ma bii nyi koonə ətsa, koonə shii ndzaanə agi jamənə agi ləbəənə libuunə da nyi. Ka cibeənə nə duuniya koonə. Amma kəsəmə ədzəma, acii kə jaalii nyi agyanə duuniya.”

17

Da də'wa ŋga Yeesu ka putə ŋga lyawarənaakii

¹ Makə uudəpaa Yeesu wabə uushi'iitsa, wata ca tsaamə aadəgyə, əŋki ci, “Daadə, kə uugi saa'i mbu'yanə. Baarii dūunuunaaki ka ənja, kaa nya baarii ka tii naaku əsə.

² Acii kə vii hə ka nyi baawəda agyanə patənə ŋga əndə shiŋkinə, kaa nya shii vii əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə ka ənjitə vii hə ka nyi patə.

³ Ma əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, ci nə shiinə tē hə ŋtanfə rəŋwə dyanə əndə goonğa da shiinə tē nyi Yeesu Aləmasiihu ətə sləkee hə.

⁴ Ma nya, kə baarii nyi dūunuunaaku asəkə duuniya. Kə uudəpaa nyi slənətə vii hə ka nyi kaa nya dā.

⁵ Daada, ma əndzə'i, dūunətə tē nyi gatə ka hatə dīi hə davə, makə sətə dūunətə hə tē nyi saa'itə duuniya ma'ə matagamə.

⁶ “Kə bii nyi tē hə ka ənjitə tadəgi hə tē tii tsanə agi duuniya, ha vii ka nyi. Naaku nə tii, ha vii ka nyi tē tii əsə. Kə nə'utə tii wabənaaku.

⁷ Ma əndzə'i, kə shii tii oo'i, patənə ŋga sətə vii hə ka nyi, daciiku ca shi.

⁸ Kə bii nyi ka tii wabəətə vii hə ka nyi, kə liwə tii əsə, kə shii tii tantanyinə oo'i, daciiku shi nyi, təya vii goonğa oo'i, hə sləkee ka nyi.

⁹ “Wanyinə ka dā də'wa ka putatii. Əntaa putə ŋga *duuniya patə cii kya dā də'wa, amma ka putə ŋga ənjinə vii hə ka nyi, acii naaku nə tii.

16:25 16.25 Mat. 13.34. 16:28 16.28 8.14. 16:32 16.32 Zak. 13.7; Mat. 26.31,56. 16:33 16.33 7.7; 14.27; 1 Yooh. 5.4. 17:1 17.1 2.4; 11.4; 12.16,23,41; 13.31-32; 14.13; 15.8; 16.14; 17.10,22,24. 17:2 17.2 3.35; 5.24; Mat. 28.18. 17:3 17.3 1 Yooh. 5.20. 17:4 17.4 4.34. 17:5 17.5 1.1-2; 8.58; 17.24. 17:6 17.6 17.26.

¹⁰ Patənə nga ənjaaki naaku. Patənə nga ənjaaku əsə, naaki nə tii. Dashitii əsə ci ənje a nee ka dūunuunaaki.

¹¹ Wanyitsə ka dzənə aabiiku. Paa nyi ma'ə a duuniya. Amma ma təya, a duuniya nə tii. Malaaba Daada! kaka'atə tə tii də baawəda nga ləməku ətə vii hə ka nyi, kaa təya ndzaanə ka ma rəjwə. *

¹² Ma saa'itə nyi ahadatii, kə kaka'atə nyi tə tii də baawəda nga ləməku ətə vii hə ka nyi, agi nəhənə nə nyi tə tii. Taa rəjwə pooshi əndə sha zii agitii, mad'aamə əndətə rəjwə, waatoo, əndə nga gunə. Ma dīi ha'ə, kaa sətə bii malaaba ləkaləkətə a ndzaa ka tantanyinə.

¹³ “Ma əndzə'i, wanyinə ka dzənə aabiiku. Ma bii nyi uushi'iitsə asəkə duuniya əsə, kaa təya shii ndzaanə də moodasəkaaki, ca ndzaanə sarai a ədzəmətii.

¹⁴ Kə bii nyi ka tii wabənaaku. Kə ushapaa *duuniya tə tii, acii dīi tii əntaa nga duuniya, makə sətə dīi nyi əntaa nga duuniya əsə.

¹⁵ Ma cii kya kədii aciiku, əntaa kaa ha fədəgi tə tii ganə a duuniya, amma kaa ha kaka'agi tə tii acii ma'waslyakə əndətsa.

¹⁶ Makə sənə dīi nyi əntaa nga duuniya, ha'ə nə tii əsə, əntaa nga duuniya nə tii.

¹⁷ Zhi'ee ka tii, təya ndzaa camə ka hə saaku, təya shii goonjaanə nga wabənaaku.

¹⁸ Wanyinə ka sləkeenə ka tii aasəkə duuniya, makə sətə sləkee hə ka nyi aasəkə duuniya naaku əsə.

¹⁹ Wanyinə ka vii naaki nə ka hə ka putatii. Tii maa, kaa təya shii mbee ka vii natii nə ka hə əsə də goonjaanə.

²⁰ “Əntaa wata ka putatii cii kya da də'wa, amma da i ka putə nga ənjitə na vii ka nyi goonja putə nga fa Njunyi Habara amatii.

²¹ Agi danə nə nyi də'wa kaa təya shii ndzaanə ka ma rəjwə patə. Daadə! wa təya ləbə daajwə, makə sənə dīi aɲwə. Wa təya ndzaanə ka ma rəjwə, kaa duuniya a shii oo'i, hə sləkee ka nyi.

²² Ma dūunuutə vii hə ka nyi, ci vii nyi ka tii, kaa təya shii ndzaanə ka ma rəjwə makə sənə dīi aɲwə rəjwə.

²³ Waatoo nya ndzaanə ashitii, hə əsə ha ndzaanə ashiki, təya ndzaanə rəjwə ka shaɲə, kaa duuniya a shii oo'i, hə sləkee ka nyi. Ma hə əsə, kə uu'i hə tə tii makə sənə uu'i hə tə tii.

²⁴ “Daada! ma ənjinə vii hə ka nyi, nga'ə ka nyi kaa təya ndzaanə ka hatə nii kya ndzaanə, kaa təya shii neenə ka dūunuunaaki ətə vii hə ka nyi. Ma vii hə ka nyi, acii kə uu'i hə tə nyi daga duuniya ma'ə matagamə.

²⁵ Daadə əndə goonja, pooshi duuniya shii tə hə, amma ma nya, kə shii nyi tə hə. Ma ənjinə əsə, kə shii tii oo'i, hə sləkee ka nyi.

²⁶ Kə bii nyi tə hə ka tii, ka dzənə nə nyi aakəɲwa də banə ka tii ha'ə əsə, kaa uufəətə cii kwa uufə tə nyi a ndzaanə ashitii, nyi maa, kaa nya shii ndzaanə ashitii.”

18

Kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.47-56; Mar. 14.43-50; Luka 22.47-53)

¹ Makə uudəpaa Yeesu də'watsa, təya madə tii da lyawarənaakii, təya tanjəgi təhwənə nga Kidəroonə. Ma dava, tə'i səkətsanə. Wata Yeesu tii da lyawarənaakii a dəməgərə aasəkə tsanəkii.

17:10 17.10 15.8. * **17:11 17.11-12** 6.39; 13.18; ndzaanə ka ma rəjwə: 10.30; 17.21-23; Gal. 3.28. **17:13 17.13** 15.11. **17:14 17.14** 7.7; 8.23. **17:15 17.15** Mat. 6.13; 2 Tees. 3.3; 1 Yooh. 5.18. **17:18 17.18** 20.21. **17:21 17.21-23** 5.18; 17.11. **17:24 17.24** 12.26; 17.5. **17:25 17.25** 1.9-10; 8.55; Mat. 11.25-27. **17:26 17.26** 17.6. **18:1 18.1** Mat. 26.36.

² Ma Yahuda, ɛndɛ viinɛ tɛ Yeesu ka ɛnja, kɛ shii ci hakii, acii kɛ izee Yeesu tii da lyawarɛnaakii ka dzɛnɛ aadɔvɛ.

³ Wata Yahuda a palɛ aadɔvɛ aasɛkɛ tsanɛ tii da soojiinɛ nga Rooma da ɛnji nɛhɛ yi nga ɛntanɟɛ. Ma tɔya, madiigɛrɛ limanyinɛ da *Farisanyinɛ slɛkee ka tii. Tɔya fɛdɛɛnɛ uushi'inɛ nga paginatii da i tikisanyinɛ aciiitii.

⁴ Ma Yeesu, kɛ shii ci sɛtɛ na slɛnɛ dɛ ci patɛ, wata ca ɛntsahɛtɛ aakɛɲwa, ɛɲki ci, "Tɛ wu daa cuuna ala?"

⁵ ɛɲki tii, "Tɛ Yeesu ɛndɛ Nazaratu ciina alɛ." ɛɲki ci ka tii, "Aa wanyina." Ma Yahuda ɛndɛ viinɛ tɛ ci aacii ɛnja, davɛ nɛ ci kɛɲɛ abiiitii.

⁶ Makɛ bii Yeesu ka tii, "Aa wanyina", wata tɔya ɛnɛgi aaba'ɛ, tɔya kwaalagi aa panɛ acii ɲgwalɛnɛ.

⁷ Yeesu a ɛnɛ ka lɛgwanɛ ka tii, "Tɛ wu cuuna alɛ kwa?" ɛɲki tii ka ci, "Tɛ Yeesu ɛndɛ Nazaratu."

⁸ ɛɲki Yeesu ka tii, "Kɛ bii nyi koonɛ, wanyina. Madfa tɛ nyi cuuna alɛ, wa hara ɛnjina a palɛ satii."

⁹ Ma bii ci ha'ɛ, kaa sɛtɛ wabi ci a ndzaanɛ ka tantanyinɛ, ɛtɛ bii ci, "Daada, taa rɛɲwɛ pooshi ɛtɛ ɛtee nyi agi ɛnjitɛ vii hɛ ka nyi."

¹⁰ Ma Piita, da i ɲgila purɛɲanaakii nɛ ci. Wata ca dɛ'yagi, ca patsɛgi limɛ ciizɛmanɛ nga mava nga gawa nga limanyinɛ. Malɛcisɛ nɛ lɛmɛ nga mavakii.

¹¹ Wata ɛɲki Yeesu ka Piita, "ɛnɛgɛrɛ dɛ ɲgila purɛɲanaaku! Ma nɛ hɛ ka nɛhɛnɛ, pooshi nyi ka sagi cibɛɛnɛ vii Daadɛ ka nyi kwa?"

*Kɛrɛnɛ tɛ Yeesu aakɛɲwacii *Anasɛ*

¹² Wata soojiinɛ nga Rooma da gawatii da i ɛnji nɛhɛ yi nga ɛntanɟɛ, tɔya kɛsɛ tɛ Yeesu, tɔya anɛgi tɛ ci.

¹³ Aakɛɲwacii Anasɛ 'watɛgi tii kɛrɛnɛ tɛ ci. Ma Anasɛ, iirɛ gawɛ nga limanyinɛ nɛ ci. Ci nɛ sɛrɛhu nga Kayafasɛ, gawɛ nga limanyinɛ agi ɛtɛ fɛza.

¹⁴ Ma Kayafasɛ, ci sha bii ka *gayinɛ nga Yahudiinɛ oo'i, gɛdɛ ɛntɛnɛ nga ɛndɛ rɛɲwɛ putɛ nga ɛnji patɛ.

Banɛ nga Piita oo'i, mashiimɛ ci tɛ Yeesu

(Mat. 26.69-70; Mar. 14.66-68; Luka 22.55-57)

¹⁵ Kɛsɛnatii tɛ Yeesu, wata Piita tii da ɛndɛ'i *lawara a nɛ'u tɛ ci. Ma lawarɛtsa, kɛ shii gawɛ nga limanyinɛ tɛ ci ka shanɛ, wata ɛnjɛ a bwasee ka ci, ca dɛmɛgɛrɛ atsa Yeesu aasii aahaakii.

¹⁶ Ma Piita, a uura mayi ɛnɛgi ci. Wata lawarɛtɛ shii gawɛ nga limanyinɛ tɛ ci a ɛnya aaba'ɛ, ca ba ka ɛndɛ'i kadɛma ɛtɛ ca nɛhɛ uura maya, wa kya gimagɛrɛ dɛ Piita aasɛkɛ yi.

¹⁷ ɛɲki kadɛmɛtɛ ka Piita, "ɛntaa rɛɲwɛ nɛ hɛ agi *lyawarɛnɛ nga ɛndɛtsɛ nii?" ɛɲki Piita, "Aa'a, pooshi, ɛntaa nyi."

¹⁸ Ma ka saa'ikii, tɛ'i ɛra. Aacii ha'ɛ kɛ hɛnɛtɛ maviinɛ da ɛnji nɛhɛ yi nga ɛntanɟɛ gunɛ kaa tɔya 'utɛ. Wata Piita a ɛntsahɛ aabiitii ka 'utɛtɛ shishinɛkii.

*Laagwanɛ nga *Anasɛ ka Yeesu*

(Mat. 26.59-66; Mar. 14.55-64; Luka 22.66-71)

¹⁹ Ma Anasɛ gawɛ nga limanyinɛ, kɛ laaguyi ci ka Yeesu uushi'inɛ agyanɛ lyawarɛnaakii da dzɛgunɛnaakii.

²⁰ Ɖŋki Yeesu ka ci, “Pan̄gəran̄ə njii kya dzəgunə ka ənja. Patənə n̄ga dzəgunənaaki əsə, asəkə *kuvə də'wanyinə da asəkə *yi n̄ga Ɖntan̄fə njii kya dzəgunə. Ɖnjə a dzatə də nə patə ka fanə, paa nyi sha wabi taa mi ma'umbeekii.

²¹ Ka mi d̄ii cii kwa ləgwa amakya? Ləgwatə ama ənjitə n̄ja fa tə nyi. Ma təya, kə shii tii sətə bii nyi.”

²² Makə wabi Yeesu ha'ə, wata əndə'i əndə nəhə yi n̄ga Ɖntan̄fə a tsa ka ci meeciinə, əŋki ci ka ci, “Makə ətsə wabənəku ka gawə ku?”

²³ Ɖŋki Yeesu ka ci, “Mad̄a tə'i uushi bii nyi bwayakii, bawə ka taa wu ganə tə səkii. Amma mad̄a goon̄ga nə sətə bii nyi, ka mi digə hə tə nya?”

²⁴ Wata Anasə a sləkee ka kərənə tə ci ma'anəkii aakəŋwacii Kayafasə gawə n̄ga limanyinə.

Ɖnənə n̄ga Piita ka hiweenə tə shiinə tə Yeesu

(Mat. 26.71-75; Mar. 14.69-72; Luka 22.58-62)

²⁵ Ma Piita, ma'ə gatə kəŋə ca 'utə guna, wata əŋki hara ənji ka ci, “Ɖntaa rəŋwə nə hə agi lyawarənə n̄ga əndətsə nii?” Amma kə hiwee ci, əŋki ci, “Pooshi, əntaa nyi.”

²⁶ Tə'i əndə'i mava n̄ga gawə n̄ga limanyinə davə, waatoo duurə n̄ga ətə patsəgi Piita liminəkii, kə jikəvə ci, əŋki ci, “Pooshi nyi nee ka hə abiikii asəkə tsanə nii?”

²⁷ Wata Piita a tsakə hiweenə, əŋki ci, “Pooshi.” Pii wata ga'ə gyaagya a wagi.

Yeesu akəŋwacii *Pilaatu

(Mat. 27.1-2,11-14; Mar. 15.1-5; Luka 23.1-5)

²⁸ Pukənə n̄ga ha tsədəkə, ənjə a n̄gərə tə Yeesu asii ga Kayafasə, ənjə a kərə tə ci aaha n̄gwaməna. Ma *gayinə n̄ga Yahudiinə, pooshi tii gimə da i tii aasii aaha n̄gwaməna, acii n̄ga'ə ka tii nə ndzaanə malaabakii, kaa təya shii mbee ka adə zəmə n̄ga kumənə n̄ga *Pasəka.

²⁹ Wata n̄gwaməna ətə d̄ii ləməkii Pilaatu a dəməgi, ca dzə ka ləgwanə amatii, əŋki ci, “N̄gutə 'waslyakəənə d̄ii əndənə koonə kwa?”

³⁰ Ma nə uushi jikəvə tii, “Maci pooshi ci d̄ii 'waslyakəənə, kad̄a pooshi inə kira tə ci aakəŋwaciiku.”

³¹ Ɖŋki Pilaatu ka tii, “Aa n̄gərəmə tə ci, una dzə ka d̄a ka ci gəŋwanə makə sətə bii bariya goona.” Ɖŋki tii ka ci, “Ma inə, pooshi ənji vii keenə rəgwa n̄ga bələgi ənda.”

³² Ma slənyi ətsə patə, kaa sətə bii Yeesu a ndzaa ka tantanyinə ətə bii ci, ka mad̄eenə nə ənji ka ci aadəgyə.

³³ Pilaatu a ənəgərə aasii, ca 'wa tə Yeesu, əŋki ci ka ci, “Hə nə n̄wan̄wə n̄ga *Yahudiinə kwa?”

³⁴ Ɖŋki Yeesu ka ci, “Hə saaku buurətə wabəətsə nii, anii əndə'i əndə bii ka hə agyanəkya?”

³⁵ Ɖŋki Pilaatu ka ci, “Ma nə hə ka nəhənə, əndə Yahuda nə nyi kwa? Amə ənjaaku tii da madiigərə limanyinə vii tə hə ka nya. Mi slənyi hə saŋa?”

³⁶ Ɖŋki Yeesu ka ci, “Ma n̄wan̄juunaaki, əntaa n̄ga duuniyana. Maci ma d̄ii n̄ga duuniyanə nə n̄wan̄juunaaki, kad̄a ma ənji nə'unə tə nyi, ka panə nə tii putə n̄ga viinə tə nyi ka gayinə n̄ga Yahudiinə. Pooshi, əntaa n̄ga hanə nə n̄wan̄juunaaki.”

³⁷ Wata Pilaatu a ləgwa ka ci, “Aa n̄wan̄wə nə hə ənə kwa?” Ɖŋki Yeesu, “Hə bii oo'i n̄wan̄wə nə nyi. Ma pwayi ənji tə nyi, shi nyi aa duuniya, kaa nya shi ka wabənə agyanə rəgwa n̄ga goon̄gaanə. Taa wu patə ndzaanə ka əndə goon̄ga, agi fanə nə ci tə nyi.”

³⁸ Əŋki Pilaatu ka ci, “Mi nə rəgwa ŋga goonŋa əsə dii?”

Lagi gəŋwanə ŋga bələnə tə Yeesu

(Mat. 27.15-31; Mar. 15.6-20; Luka 23.13-25)

Wata Pilaatu a ənə aabii ənji agyə, əŋki ci ka tii, “Ma nyi, paa nyi nee ka bwaya sətə dii əndəna.

³⁹ Amma makə sətə dii alə'aada goonə, taa guci agi kapaanə nə nyi koonə əndə furəshina agi kumənə ŋga Pasəka. Ŋga'ə koonə nya kapaa koonə tə ŋwanjwə ŋga Yahudiinə kwa?”

⁴⁰ Wata təya madəe ka uuratii ka banə, əŋki tii, “Poosha, kapaa keenə tə Barabasə.” Ma Barabasə, əndə maabə nə ci.

19

¹ Wata Pilaatu a ba ka ənjə a fəslə tə Yeesu də uu'yanə.

² Soojiinə a ŋgərə dəha, təya fuudətə ka Yeesu makə madiŋəna, təya ŋgavə ka ci aanəkii. Təya ŋgərə madizə kəjeerənə, təya ŋgavə ka ci.

³ Təya əntsahətə aabiikii, əŋki tii ka ci, “Wa əpinaaku a gərə aakəŋwa, ŋwanjwə ŋga Yahudiinə.” Təya tsəərə ka ci meeciinə.

⁴ Pilaatu a ənə ka gimaginə agyə, əŋki ci ka dabaala, “Ka ŋgiraginə nə nyi koonə tə ci aahanə kaa nya baarii una nee oo'i, pooshi uushi lii nyi ashikii bwayakii bahə bələnə tə ci.”

⁵ Wata Yeesu a gimagi agyə da i madiŋənə ŋga dəha da i madizə kəjeeriitə ashikii. Əŋki Pilaatu ka tii, “Tsaaməmə! Waanə əndəna!”

⁶ Makə nee madiigərə limanyinə da ənji nəhə yi ŋga Əntanfə ka ci, wata təya ba də ŋgeerənə, əŋki tii, “Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa! Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa!” Əŋki Pilaatu ka tii, “Aa ŋgərəmə tə ci, una dzə ka gwa'avəna. Ma nyi nə nyi, pooshi nyi nee ka bwaya uushi ashikii bahə bələnə tə ci.”

⁷ Dabaala a ənə ka banə ka ci, əŋki tii, “Tə'i bariya geenə ətə bii tyasə see a bələ ənji tə ci, acii kə bii ci oo'i Uuzənə ŋga Əntanfə nə ci.”

⁸ Makə fii Pilaatu ha'ə, kə cakə ŋgwalənə kəsənə tə ci.

⁹ Wata ca ənəgərə aasəkə yaakii, ca dzə ka ləgwanə ama Yeesu, əŋki ci, “Da sanjə shi ha?” Amma pooshi Yeesu jikə ka ci.

¹⁰ Wata əŋki Pilaatu ka ci, “Pa ha wabə aciiki kwa? Paa hə shi oo'i, tə'i nyi da baawəda ŋga kapaanə tə hə taa gwa'avənə tə hə aashi ənfwə koo?”

¹¹ Əŋki Yeesu ka ci, “Ətə dii ci Əntanfə vii ka hə, ci dii nə hə da baawəda anəki tanə. Acii ha'ə, ma əndətə vii tə nyi ka hə, tə'i ci da 'waslyakəənə lanjə ashikii, palee ka naaku.”

¹² Makə fii Pilaatu ətsə ha'ə, kə dii ci gazhi'waanə ŋga kapaanə tə Yeesu. Amma əŋki dabaala də ŋgeerənə, “Madfa kə kapaa hə tə ci, kə ndzaa ci ətsə, əntaa guva ŋga maduunə ŋwanjwə ŋga ha də Rooma nə hə. Acii taa wu bii ŋwanjwə nə ci, əndə daawaanə ŋga maduunə ŋwanjwə nə ci ətsa!”

¹³ Makə fii Pilaatu wabəətsa, wata ca ŋgiragi tə Yeesu agyə, ca ndzaanə asəkə dəgələ ŋga la gəŋwanə. Ma hakii, mapəra'ə faariinə ətə ci ənjə a 'wa də uura *Ibəraaniya “Gabata.”

¹⁴ Ma saa'itə ci təya də ha'ə, uusəra takərə, ka pukyatə ha ŋga uusəra ŋga Pasəka. Əŋki Pilaatu ka dabaala, “Wiitə ŋwanjwə goonə!”

¹⁵ Təya ba də ŋgeerənə, əŋki tii, “Wa ənjə a bələgi tə ci, wa ənjə a bələgi tə ci. Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa.” Pilaatu a ləgwa amatii, əŋki ci, “Ŋga'ə koonə

19:2 **19.2** Luka 23.11. **19:3** **19.3** 18.22. **19:4** **19.4** 18.38; Luka 23.4. **19:6** **19.6** 18.31. **19:7** **19.7** Leew. 24.16; Mat. 26.63-65; Yooh. 1.34; 5.18. **19:9** **19.9** Mat. 26.62-63; 27.12,14. **19:11** **19.11** 10.18. **19:12** **19.12** 18.37; Luka 23.2; Slənə 17.7.

kaa nya gwa'avə ɲwanɲwə goonə aashi ənfwə kwa?" Əŋki madiigərə limanyinə, "Maduunə ɲwanɲwə ɲga ha də Rooma tanə nə ɲwanɲwə geenə!"

¹⁶ Wata Pilaatu a vii tə Yeesu ka tii kaa tɔya gwa'avə tə ci aashi ənfwa.

Gwa'avənə tə Yeesu aashi ənfwa

(*Mat. 27.32-44; Mar. 15.21-32; Luka 23.26-43*)

Wata tɔya ɲgərə tə ci.

¹⁷ Tɔya ɲgərəvə ka ci ənfwə ɲga gwa'avənə tə ci aashikii, tɔya palə, tɔya mbu'u ka hatə ci ənjə a 'wa "ha ɲga kəɲwə na." Ma də uura Ibəraaniya, Gwaləgootə ci ənjə a 'wa hakii.

¹⁸ Makə mbu'i tii aadəvə, tɔya gwa'avə tə ci aashi ənfwa, tɔya gwa'avə da i hara ənji bəra'i əsə, rəɲwə da ciizəmakkii, rəɲwə da madzənakkii.

¹⁹ Pilaatu a naahətə wabənə, ca vii ka ənjə a tsa'avə dagyanəkii ashi ənfwa. Ma sətə nyaahə ca, "Yeesu əndə Nazaratu ɲwanɲwə ɲga Yahudiinə."

²⁰ Ənji laɲə a jaɲga, acii ma hatə gwa'avə ənji tə ci aashi ənfwa, pooshi dzadə da vəranə. Də uuranyinə kama kama makkə nyaahə ci, waatoo uura Ibəraaniya, uura Latinə, da uura Gərikə.

²¹ Wata əŋki madiigərə limanyinə ka Pilaatu, "Ga ha naahə 'Nwanɲwə ɲga Yahudiinə.' Amma naahuu, 'Ma əndəna, ma bii ci, ci nə ɲwanɲwə ɲga Yahudiinə.' "

²² Əŋki Pilaatu ka tii, "Ma sətə nyaahə nyi, ha'ə ndzaanəkii manaahəkii!"

²³ Makə gwa'avə soojiinə tə Yeesu, kə ɲgərə tii kəjeerənaakkii, tɔya təkəpaa ahadatii ənfwadə. Amma tə'i əndə'i kəjeerənə. Ma kəjeerənəkii, pooshi ha ɲga gəɲuginə ashikii.

²⁴ Wata əŋki soojiinə ahadatii, "Gaama tsapaa əna. Kurataamə, kaama nee ka əndətə ca ɲgərə ahadaamə." Ma slənyi ətsə patə, kaa sətə bii malaaba ləkaləkatə a ndzaanə ka tantanyinə, ətə bii ci, "Kə təkəpaa tii kəjeerənaaki ahadatii, tɔya kuratə agyanə əndə'i." Ha'ə dīi soojiitə əsə.

²⁵ Ma atsa Yeesu ci tsa'a ashi ənfwa, davə nə i məci da cikəɲuci məci da Mariyaama minə ɲga Kəloopa da Mariyaama Magədalina.

²⁶ Kə nee Yeesu ka məci tii da əndə nə'unə ətə palee ci də uudənə, tii kəɲə kəɲə davə. Əŋki Yeesu ka məci, "Yaayi, uuzənaaku nə ci."

²⁷ Wata əŋki Yeesu ka əndə nə'uuta, "Muu nə ki." Daga ka saa'ita əndə nə'uutə a ɲgərə tə ki kaa kya ndzaanə gakkii asii.

Əntənə ɲga Yeesu

(*Mat. 27.45-56; Mar. 15.33-41; Luka 23.44-49*)

²⁸ Makə shii Yeesu oo'i, ma ətsə ndzaa ci ətsa, kə uugi slənaakkii patə, pooshi uushi mbədaanə, wata əŋki ci, "Meegiiriiki." Ma bii ci ha'ə, kaa sətə bii malaaba ləkaləkatə a ndzaanə ka tantanyinə.

²⁹ Tə'i əbwə davə pasə da i mahwarəkinə asəkəkii. Ənjə a ɲgərə soosa, tɔya shimutə agikii, tɔya kavə aama magərə muha, tɔya ka ka ci aamakii.

³⁰ Wata Yeesu a shibə, əŋki ci, "Kə uugi ha'ə." Ca gwanjəe ka nəkii, ca əntəgi.

Dzəbə shishinə ɲga Yeesu

³¹ Wata gayinə ɲga Yahudiinə a dzə ka ləgwanə ama Pilaatu kaa ənjə a dzə ka biiyipaa səfə ɲga ənjitə gwa'avə ənji, tɔya ɲgyaaragərə tə tii ashi ənfwa. Ma ləguyi tii ha'ə, acii ma pukətə ha ɲga uuserakkii, *uusəra ɲga əpisəka, paa tii ka moonə kaa maməətə ənjitə a ndzaanə ashi ənfwa uusəra ɲga əpisəka. Malaabakkii dərəva əsə nə uusəra ɲga əpisəkəkii.

³² Wata soojiinə a dzə ka biiyigi səfənyinə ɲga ənjitə atəngala Yeesu.

³³ Amma makə mbu'ya tii aabii Yeesu, ma nee tii, kə uugi ci əntənə, wata təya bwasee ka biiyigi səfəkii.

³⁴ Amma wata əndə'i sooja a dzəbəgərə uudəmaakii aashi Yeesu, wata pii idənə da ma'inə a əjagi ashikii.

³⁵ Ma əndətə nja tsaamə sətə a slənə ha'ə, ci bii ətsa, koonə shii mbee ka luuvənə noonə əsə. Ma sətə bii ci, goonğa. Kə shii ci oo'i, goonğa cii kəya wabə.

³⁶ Ma dīi ətsə patə, kaa sətə bii malaaba ləkaləkatə a ndzaa ka tantanyinə, ətə bii ci, "Taa ilaakii rəjwə pooshi ka əbinə."

³⁷ Tə'i əndə'i ha əsə asəkə malaaba ləkaləkatə ətə bii, "Ka tsaamənə nə ənji tə əndətə jibə ənji."

Ngədənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Mar. 15.42-47; Luka 23.50-56)

³⁸ Ma daaba'ə ətsa, kə shi Yusufu əndə vəranə nğa Arimatiya, ca dzə aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka nğiragərə wə nğa Yeesu. Wata Pilaatu a vii ka ci rəgwa. Fanaakii ha'ə, wata ca palə ka nğiragərənə. Ma ca, əndə nə'unə tə Yeesu nə ci, amma əntaa paŋgəranə. Nğwaliikii acii *gayinə nğa Yahudiinə.

³⁹ Tə'i əndə'i əndə əsə dīi ləməkii Nikoodaməsə, ətə sha gi aabii Yeesu davəfə. Tii gi tii da Yusufu, ca nğərənə kuzhikinə nğa bəzənə aashi wa, ətə ci ənjə a 'wa 'miira' da 'alulə' magwazəkii.

⁴⁰ Wata ənjitə bəra'i a nğərə wə nğa Yeesu, təya hadətə də marəma da i kuzəkəta, makə sətə dīi alə'aada nğa Yahudiinə nğa nğəəfə ənja.

⁴¹ Tə'i əndə'i rə kədəhə da hatə bəli ənji tə Yeesu. Ma davə, tə'i kura gu'u ənda ətə pooshi ənji sha nğə'i əndə davə.

⁴² Makə dīi ci, ma pukətə hakii *uusəra nğa əpisəka, kədəhə nə gu'ukii əsə, təya kagərə wə nğa Yeesu aadəvə.

20

Furəjə nə gu'wa, pooshi wə ma'ə asəkəkii

(Mat. 28.1-8; Mar. 16.1-8; Luka 24.1-12)

¹ Ma tsədəkə uusəra alatə, ha ma'ə mapukəmə, kə ma'i Mariyaama Magədalina, kya palə aanə gu'u. Ma gi ki, furəjə nə gu'ukii, kə nğərəgi ənji faaratə nji amakii.

² Wata kya palə də huyinə aabii i Simoonə Piita da əndə'i əndə nə'unə ətə palee Yeesu də uufənə, kya ba ka tii, əŋki ki, "Kə nğiragi ənji tə Slandanə a gu'u. Amma mashiimiinə hatə kapaa ənji tə ci."

³ Wata Piita da əndə'i əndə nə'uutə a palə aama gu'ukii.

⁴ Tii patə bəra'i, təya palə də huyinə, amma kə huyipaa əndə nə'uutə agyanə Piita, ci 'watə mbu'unə aama gu'ukii.

⁵ Ca gwanəanə, ca nee ka marəmə davə, amma paa ci gimə aadəvə.

⁶ Simoonə Piita a shi daba'əkii paraŋə da dəməgərənə aasəkə gu'ukii. Ca lapaa marəmə davə dzəŋgwafə,

⁷ da i dara wa, amma pooshi ka hakii da marəməta, kə dənğəranği ci paŋgəranə saakii.

⁸ Wata əndə nə'uutə ətə 'watəgi mbu'unə a dəməgərə aadəvə aa gu'u naakii, ca nee, ca vii goonğa.

⁹ Ma təya, dənğə ka saa'ikii, paa tii paaratəgi də sətə bii malaaba ləkaləkatə, oo'i tyasə ka madənə nə ci agi maməətə ənja.

¹⁰ Wata ənji nə'uutə a ənə satii aasii.

Jigaginə nga Yeesu ka Mariyaama Magədalina
(Mat. 28.9-10; Mar. 16.9-11)

¹¹ Amma ma Mariyaama, kə ənəgi ki davə ama gu'u ka tuunə. Ma kya agi tuunə, kya gwanəanə, kya tsaamə aadəvə aa gu'u.

¹² Wata kya nee ka malaa'ikanyinə bəra'i da i kəjeerə uudə ashitii. Dasə dasə nə tii ka hatə nji Yeesu pərəbə, əndə'i rəjwə ka hatə nji nəkii, əndə'i rəjwə əsə, ka hatə nji səfəkii.

¹³ Təya ləgwa amatə, ənki tii, "Mina, mi sanə cii kwa təwa?" Ənki ki ka tii, "Kə ngərəma ənji tə Slandanəki, pooshi nyi shii hatə kapaa ənji tə ci!"

¹⁴ Wata kya zə'ugi, kya nee ka Yeesu kəjə, amma pooshi ki shii oo'i, Yeesu ətsa.

¹⁵ Ənki ci ka ki, "Mina, mi sanə cii kwa təwa? Wu sanə nə əndətə cii kwa ala?" Ma nə ki ka nəhənə, əndə slənə asəkə rə ca wabə da ki, ənki ki ka ci, "Maduuna, mada hə ngərəgi tə ci, bawə ka nyi hatə kapaa hə tə ci, kaa nya dzə ka ngərəginə!"

¹⁶ Ənki Yeesu ka ki, "Mariyaama." Wata kya zə'ugi, kya muu də uura *Ibəraaniya, ənki ki, "Rabbi!" makə banə, Maləma.

¹⁷ Ənki Yeesu ka ki, "Ga ha kəsə tə nyi, acii ma'ə nyi manəmə zəku'i aabii Daadə. Amma duu aabii ndzəkəjushi'inəki, ha ba ka tii oo'i, ka ənənə nə nyi aabii Daadə, waatoo, Dəsənuunə, Əntanfwaaqi, waatoo, Əntanfwə goonə." *

¹⁸ Wata Mariyaama a dzə ka banə ka ənji nə'unə oo'i, kə nee ki ka Slandana, kya batə ka tii sətə bii ci ka ki.

Jigaginə nga Yeesu ka lyawarənaakii
(Mat. 28.16-20; Mar. 16.14-18; Luka 24.36-49)

¹⁹ Ma uusəra alatəkii ha'ə əsə kədəwanə, kə dzii *lyawarənə də na, təya pa'əənə makuvə aanətii, ngwalii tii acii gayinə nga Yahudiinə. Wata Yeesu a dəməgərə, ca kəjanə ahadatii, ənki ci ka tii, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə."

²⁰ Makə bagi ci ka tii ha'ə, wata ca baarii ka tii səkəciinəkii da tanjalakii. Wata kə dīi lyawarənə moodasəkə ka shanə nga neenə ka Slandana.

²¹ Yeesu a ənə ka banə ka tii, ənki ci, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə. Makə sətə sləkəe Daadə ka nyi, ha'ə cii kya sləkəe koonə əsə."

²² Makə bagi ci ha'ə, wata ca ədəvə ka tii əpinaakii, ənki ci ka tii, "Luumə Malaaba Ma'yanə.

²³ Madə kə tifyagyuunə ka ənji 'waslyakəənətii, kə tifyagi Əntanfwə ka tii. Madə pooshi unə tifyagi ka tii, pooshi ənji ka tifyaginə ka tii əsə."

Yeesu tii da Tooma

²⁴ Ma rəjwə agi lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i, waatoo Tooma ətə ci ənə a 'wa 'Huyirənə,' paa ci davə saa'itə shigərə Yeesu. †

²⁵ Wata hara lyawarənə a ba ka ci, ənki tii, "Kə nee inə ka Slandana." Amma ənki Tooma ka tii, "Madəamə nyi kə nee ka baavənyinə nga kuusa asəkə ciikii, nya təbətə də ciinəkii patə da i tanjalakii, pooshi nyi ka luuvənə shanə."

²⁶ Ma daaba'ə luuma rəjwə, kə ənyi lyawarənə nga Yeesu ka dza də na, təya pa'əənə makuvə aanətii. Ma saa'ikii, davə nə Tooma. Mapa'əkii nə makuva, amma wata Yeesu a dzə, ca kəjanə ahadatii, ənki ci ka tii, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə."

²⁷ Ənki ci ka Tooma, "Kavə ciinəku aahanə, ha tsaamətə ciinəki, ha ngərə ciinəku, ha kavə aatanjalaki. Bwasee ka ghatə vii goonjaaku ka nyi, ha vii goonja."

20:13 20.13 20.2. **20:14 20.14** 21.4; Luka 24.16. * **20:17 20.17** ndzəkəjushi'inəki: Rooma 8.29; Ibər. 2.11-12. **20:19 20.19** 9.22; 14.27; 20.1. **20:20 20.20** 19.34; 20.25,27. **20:21 20.21** 17.18. **20:22 20.22** 14.16. **20:23 20.23** Mat. 18.18. † **20:24 20.24** Tooma: 11.16; 14.5; 20.27; 21.2. **20:26 20.26** 20.19.

²⁸ Tooma a ba ka ci, “Slandaneki da Əntanƿwaakya!”

²⁹ Əŋki Yeesu ka ci, “Kə vii hə gooŋga ha'ə, makə nee hə ka nyi kwa? Tə'i barəkaanə ashi ənjitə vii gooŋga, tii ma'ə maneemə ka nyi.”

³⁰ Tə'i hara sə ŋga hurəshishinyinə laŋə ətə ɗaadii Yeesu, lyawarənaakii a tsaamə, amma pooshi ənji nyaahə aasəkə ləkaləkətəna.

³¹ Amma ma ənə naahəcii ənji, koonə shii vii gooŋga oo'i, Yeesu nə Matadəkii, ci nə *Uuzənə ŋga Əntanƿfə. Dagi gi'inə goonə tə ci nuuna upaa əpinə.

21

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii mədəfə

¹ Ma daaba'ə ətsa, kə ənyi Yeesu ka jigaginə ka lyawarənaakii. Ma ətsa, ama uunəvə ŋga Tibeeriya.* Wiinə makə sətə slənyi.

² Ma davə, tə'i Simoonə Piita, ba'ə Tooma ətə ci ənjə a wa 'Huyirənə', ba'ə Nataniyalə əndə Kana ŋga hanyinə ŋga Galili, ba'ə manjeevənə ŋga Zabadiya da hara *lyawarənə bəra'i davə nə tii patə.

³ Əŋki Simoonə Piita ka hara ənji, “A palə nyi ka təəmənə.” Əŋki tii ka ci, “Amə patə ca palə.” Wata təya mədə, təya palə aasəkə kumbawala. Amma ha'ə ba'agi tii həmə, pooshi tii kəshi hərəfinə.

⁴ Ma ətsə uusəra a lə'ya, wata Yeesu a kəŋaanə anə ndəra, amma pooshi tii shii oo'i Yeesu ətsa.

⁵ Wata əŋki ci ka tii, “Uuji daguyiina, pooshi unə kəshi uushi kwa?” Əŋki tii ka ci, “Pooshi taa mi.”

⁶ Əŋki ci ka tii, “Kagərəmə slaadə goonə aadə ciizəma kumbawala, ka kəsənə nuunə hərəfinə.” Wata təya ka slaadətii. Makə kii tii, kə təkuree tii ka əlyaginə agi ma'inə acii kə kəshi tii hərəfinə laŋə.

⁷ Wata lawarətə palee Yeesu də uudənə a ba ka Piita, əŋki ci, “Slandanə ətsa!” Makə fii Piita oo'i Slandanə ətsa, wata ca əgətə kəjeerənaakii, acii masədəkii nji ci, ca lədfəgərə aagi ma'inə.

⁸ Ma hara lyawarənə, kə shi tii aama ndzaŋa də kumbawala, təya əlya slaadətii pasə da i hərəfinə asəkəkii. Pooshi tii dzadə dzadə da ndəra, wata təfanə gya'ə tanə.

⁹ Makə mbu'i tii aanə ndəra, wata təya nee ka iləgunə da i hərəfinə agikii da i buroodi.

¹⁰ Əŋki Yeesu ka tii, “Kiramə hərəfiitə kəshuunə.”

¹¹ Simoonə Piita a ndərə aasəkə kumbawala, ca kəsətə slaada pasə da i madiigərə hərəfinə asəkəkii, kaa ca tə'yagi aanə ndəra. Ma asəkəkii, tə'i hərəfinə gya'ə da tufə pu'unə aji makkə. Taa ŋgahi laŋə nə hərəfinə asəkə slaadəkii, amma pooshi tsii.

¹² Əŋki Yeesu ka tii, “Shoomə ka zəmənə.” Pooshi əndə ahada lyawarənə satə uudəfə ka ləgwanə ama Yeesu “Wu nə ha?” acii kə shii tii oo'i, Slandanə ətsa.

¹³ Wata Yeesu a dzə, ca ŋgərə buroodi, ca vii ka tii, ca ŋgərə hərəfinə, ca vii əsə.

¹⁴ Ətsə nə makkənə ŋga jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii daaba'ə mədənaakii agi maməətə ənja.

Yeesu tii da Piita

¹⁵ Ma daaba'ə makə zhimə tii, əŋki Yeesu ka Simoonə Piita, “Simoonə uuzənə ŋga Yoohana, kə uu'i hə tə nyi palee ka hara ənjinə kwa?” Əŋki Piita, “Awa Slandana, kə shii hə, kə uu'i nyi tə hə.” Əŋki Yeesu ka ci, “Nəhuu uuji bagiinaaki.” †

20:29 20.29 1 Piita 1.8. **20:30 20.30** 1.14; 2.11. **20:31 20.31** 3.15; 1 Yooh. 5.13. * **21:1 21.1** Ma Tibeeriya, əndə'i ləmə ŋga uunəvə ŋga Galili. **21:3 21.3** Luka 5.5. **21:4 21.4** 20.14; Luka 24.16. **21:6 21.6** Luka 5.5-7. **21:7 21.7** 13.23; Mat. 14.29. **21:11 21.11** Luka 5.6. **21:13 21.13** 6.11; Mat. 14.19; 15.36. **21:14 21.14** 20.19,26. † **21:15 21.15-17** bagiinaaki: 10.14-16; Slənə 20.28; 1 Piita 5.2.

¹⁶ Yeesu a ɛnɛ ka lɛgwanɛ ka ci ɲga bɛra'inɛ, ɛɲki ci, "Simoonɛ uuzɛnɛ ɲga Yoohana, kɛ uu'i hɛ tɛ nyi kwa?" ɔɲki Piita, "Awa Slandana, kɛ shii hɛ, kɛ uu'i nyi tɛ hɛ." ɔɲki Yeesu ka ci, "Gɛratɛ ka nyi bagiinaaki."

¹⁷ Yeesu a lɛgwa ka ci ɲga makkɛnɛ, ɛɲki ci, "Simoonɛ uuzɛnɛ ɲga Yoohana, kɛ uu'i hɛ tɛ nyi kwa?" Kɛ bɛzhi sɛkɛ ɲga Piita acii kɛ lɛguyi Yeesu amakii ɲga makkɛnɛ oo'i, kɛ uu'i hɛ tɛ nyi kwa? Wata ɛɲki ci ka ci, "Slandana, kɛ shii hɛ uushi patɛ, kɛ shii hɛ kɛ uu'i nyi tɛ hɛ." ɔɲki Yeesu ka ci "Nɛhuu bagiinaaki."

¹⁸ Tantanyinɛ cii kya ba ka hɛ, ma saa'itɛ hɛ ma'ɛ uundzɛ dagwa, kɛ izee hɛ ka tasɛkanɛ ka palɛnɛ ka hatɛ cii kwa moo patɛ. Amma maa kɛ iirɛ hɛ, ka kapaanɛ nɛ hɛ ciinɛku, ɛndɛ'i ɛndɛ a tasɛka tɛ hɛ, ca kɛrɛ tɛ hɛ ka hatɛ pooshi maku ka moonɛ."

¹⁹ Ma agi wabɛɛtsa, agi baariinɛ nɛ Yeesu makɛ sɛtɛ nɛ Piita a ɛntɛ ka baarii dɛ duunuunɛ ɲga ɔntanɲɛ. Wata ɛɲki Yeesu ka ci, "Nɛ'uu tɛ nyi."

Yeesu tii da hara lyawarɛnɛ

²⁰ Wata Piita zɛ'ugi, ca nee ka *lawara ɛtɛ palee Yeesu dɛ uudɛnɛ, ɛtɛ sha lɛguyi ama Yeesu dɛ banɛ, 'Slandana, wu sanɲɛ na vii tɛ hɛ ka ɛnja?' Waatoo saa'itɛ ndzaa ci atanɲalakii, tɛya zɛmɛ ɛndzanɛ ɲga Slandana.

²¹ Makɛ nee Piita ka ci, kɛ lɛguyi ci ka Yeesu, ɛɲki ci, "Slandana, ya ɛndɛnɛ naakɛya?"

²² ɔɲki Yeesu ka ci, "Ma ca, madɛ kɛ mwayi nyi kaa ca ndzaanɛ da i ɛpinɛ amakii ca'ɛ ka saa'itɛ nii kya ɛnya, ka mi cii kwa buura? Ma hɛ, nɛ'uu tɛ nyi."

²³ Wata wabɛnɛkii a tɛɛkɛgi ahada ɛɲji nɛ'unɛ tɛ Yeesu oo'i, ma lawarɛta, paa ci ka ɛntɛnɛ. Amma pooshi Yeesu bii oo'i, paa ci ka ɛntɛnɛ. Ma bii ca, "Madɛ kɛ mwayi nyi kaa ca ndzaanɛ da i ɛpinɛ amakii ca'ɛ ka saa'itɛ nii kya ɛnya, ka mi cii kwa buura?"

²⁴ Ci nɛ lawarɛtɛ wabi agyanɛ uushi'iina, ci nyaahɛ ɛsɛ. Kɛ shii inɛ oo'i, ma sɛtɛ bii ci, goonɲa.

Uudɛpaanɛ

²⁵ Yoo, tɛ'i hara uushi'inɛ lanɲɛ ɛtɛ dɛaadii Yeesu. Maci kɛ naahɛpaa ɛɲji dɛ rɛɲwɛ rɛɲwɛ patɛ, kɛ shii nyi, pooshi duuniya ka ɲgɛrɛtɛ lanɲɛnɛ ɲga lɛkalɛkatɛnyinɛkii.

Slønø nga maslōkee ənji nga Slandana

¹ 'Ya'ə Tawəfilasə, ma asəkə ləkələkataaki nga təkəŋwanə, kə nyaahə nyi sətə daadīi Yeesu patə da sətə jigunyi ci, daga saa'itə 'watəgi ci sləna

² ha'ə mbu'ya ka saa'itə ŋgīrə Əntaŋfə tə ci aadəgyə. Ma taabu'u ŋgīrə Əntaŋfə tə ci aadəgyə, kə dīi ci wabənə ka ənjitə shi ca ta'i dāgi baawəda nga Malaaba Ma'yanə, kaa təya ndzaa ka maslōkee ənjaakii.

³ Kə baarii ci ka tii naakii nə da i əpinə amakii nga baanə ənfwadə pu'unə. Kə daadīi ci uushi'inə laŋə ətə ca baarii oo'i, da i əpinə nə ci. Ca wabə ka tii agyanə *ŋwanjuunə nga Əntaŋfə. Ma ətsə patə, kə slənyi daba'ə əntənaakii da madənaakii agi maməətə ənja.

⁴ Ma ka əndə'i uusəra, ci ahadatīi, kə bii ci ka tii, "Goonā dzəgi asəkə vəranə nga Urusaliima zəku'i, gəramə sətə bii nyi viinə koonə, waatoo, sətə bii Daadə oo'i, ka viinə nə ci koonə.

⁵ Aci də ma'inə dīi Yoohana bapətisəma ka ənja. Amma, ma aakəŋwa gi'u, bapətisəma də Malaaba Ma'yanə nuuna upaa."

Ndərənə nga Yeesu aadəgyə

⁶ Makə libə Yeesu da maslōkee ənja, kə ləgyui tii ka ci, əŋki tii: "Slandana, əndzə'i nə hə ka ənəpaaginə ka ənji *Isərayiila də ŋwanjuunati kwa?"

⁷ Əŋki Yeesu ka tii, "Kə kəŋee Daadə ka saa'ikii da zamanakii agi baawədaakii. Ma una, pooshi unə ka shiinə taa guci daadfanə uushi'iitsa.

⁸ Amma shiimə oo'i, ka viinə nə Əntaŋfə koonə Malaaba Ma'yanə. Də ci nuuna upaa baawəda, koonā ndzaanə ka ənji waaza wabənaaki asəkə vəranə nga Urusaliima da i hara hanyinə nga Yahudiya da i *Samariya, dəŋə ka hatə ənyagi hanyinə." *

⁹ Uudəpaanə nga Yeesu tə wabəətsa, təya tsaamə tə ci, Əntaŋfə a ŋgərətə tə ci aadəgyə, kurabiinə a rarə'igi də ci anə ginətīi.

¹⁰ Ma təya tsaamə aadəgyə, ca dzə də ndərənə. Ma nee tii, wata wiitsə ənji bəra'i abiti da i mabwadada kəjeerənə ashiti.

¹¹ Təya ba ka maslōkee ənji, "Unə ənji Galili, mi dīi unə kəŋə kəŋə ka tsaamənə aadəgyə kwa? Yeesu ətsə ŋgərətə Əntaŋfə tə ci aadəgyə abii unə, ha'ə nii kəya ənya makə sətə nee unə pyalə ci aadəgyə."

Tadə madəbama nga Yahuda

¹² Ma daba'əkii, wata maslōkee ənjə a jimagərə anə giŋwə nga Zayitunə, təya ənya aa Urusaliima; ka danə nə dzadənəkii bahə kiloomeeta rəŋwə.

¹³ Makə mbu'i tii, təya ndərəgi aanə maduunə kuvə anə əndə'i ətə izee tii ka ndzaanə davə. Ma ənjitə dzii də nə dava, tii nə i Piita da Yoohana da Yakubu ba'a Andərawəsə, i Filibusə da Tooma, Barətalāmawusə da Mata, əndə'i Yakubu uuzənə nga Haləfa, Simoonə əndə moo dimwaanə nga hanyinaakii, ba'a Yahuda, uuzənə nga Yakubu.

¹⁴ Mariyaama məci Yeesu i ndzəkəŋushi'inə nga Yeesu da i hara makinə patə, davə nə tii, təya ləbə də nə də moodəfə rəŋwə agi kədiinə aci Əntaŋfə taa ŋgutə saa'i.

1:1 1.1 Luka 1.1-4.   **1:2 1.2-3** 10.41; 13.31; 28.23; Luka 24.36-42,46-51; 1 Tim. 3.16.   **1:4 1.4-5** Luka 3.16; 24.49; Yooh. 14.16.   **1:6 1.6** Luka 24.21.   **1:7 1.7** Mar. 13.32.   * **1:8 1.8** Luka 24.47-48; ənji waaza wabənaaki: 1.21-22; 2.32; 3.15; 5.32; 10.39; Yooh. 15.27.   **1:9 1.9** Luka 24.51; Yooh. 6.62; 1 Piita 3.22.   **1:10 1.10** Luka 24.4.   **1:11 1.11** Luka 21.27; Səniinə 1.7.   **1:12 1.12** Luka 24.52.   **1:13 1.13** Luka 6.14-16.   **1:14 1.14** Luka 23.49.

¹⁵ Ma agi saa'ita, kə dzii ənji nə'unə də na, kə mbu'i laŋənatii bahə gya'ə da pupusərə. Piita a madətə ahadatii, ca wabə ka tii, əŋki ci:

¹⁶ “Ndzəkəŋushi'inəkya, kə wabi Malaaba Ma'yanə da ma *Dawuda agyanə Yahuda ətə ɓaarii tə Yeesu ka ənja. Ma wabənaakii, kə ndzaa tyasə, see a ɗa ki ka gooŋga, waatoo sətə ɗii tə Yahuda.

¹⁷ Acii ma Yahuda, kə ndzaa ci ka əndə gaamə, Yeesu ta'i tə ci kaama slønə ka ha rəŋwə ka Əntaŋfə.

¹⁸ Amma ma ci, kə ɗərəgi ci ra də kwabatə upaa ci agi bwaya slənaakii. Ma daba'əkii, ca kulagi aa pa, səkəkii a tsəərəgi, aginaakii a əjagi patə.

¹⁹ Ənji Urusaliima patə, kə fii tii haalaakii. Ci ɗii kavə tii ləmə ka rəkii də uuratii Akalədama, makə bana, 'Rə ŋga idəna'.

²⁰ Tə'i manaahəkii asəkə ləkələkətə ŋga Jabuura:

'Ka ndzaanə nə yaakii uufinə zabə,

ga əndə a ndzaanə davə.'

Kə nyaahə ənji əsə:

²¹ 'See a ŋgərə əndə'i əndə slənaakii.'

Makə ha'ə ɗii əna, ma əŋjinə nja dzəədzə deenə oogə da i Yeesu Slandanaamə taa guci patə,

²² 'watəginə ka yibə bapətisəma ŋga Yoohana ka Yeesu, ha'ə ka saa'itə ŋgirə Əntaŋfə tə ci aadəgyə, ma əndə rəŋwə agi ənjitsa, tyasə, ka ndzaanə nə ci ləbə deenə, ina baaba madənə ŋga Yeesu agi maməətə ənja.”

²³ Makə fii ənji ha'ə, təya tadə ənji bəra'i, waatoo Yusufu ətə ci ənjə a 'wa tə ci Barəsaba taa Yusətusə, tii da Matiyasə.

²⁴ Wata təya kədii, əŋki tii, “Ya'ə Slandana, kə shii hə sətə a ədzəmə ənji patə, ɓaarii keənə ahada əŋjinə bəra'i taa tə wu ta'i hə,

²⁵ kaa ca ŋgərə slənə ŋga əndə sləkeenə ənə kagi Yahuda, makə kə pyalə ci saakii makə sətə dəbee ka ci.”

²⁶ Ma daba'əkii, təya kapaa haalakii akəŋwacii Əntaŋfə kaa ca ɓaarii ka tii taa tə wu ta'i ci. Wata ca ɓaarii ka tii tə Matiyasə. Kə ndzaa Matiyasə ka pu'u aji bəra'inə ŋga masləkee ənja.

2

Jiganə ŋga Malaaba Ma'yanə

¹ Makə mbu'ya uusərə ŋga kumənə ŋga *Peentakoosa, kə dzatə ənji nə'unə də nə patə ka ha rəŋwə.

² Pii təya fa lyaamanə ŋga uushi dadagyə makə laamənə ŋga mandalə məɗa. Wata laamənəkii a nagi kuvətə dzatə tii də nə davə.

³ Wata təya nee ka uushi a jiga makə gana ŋga gunə. Ca taala, ca təkəgi agyanə taa wu patə davə.

⁴ Malaaba Ma'yanə a naanatə ədzəmətii patə, təya ndzanə wabənə də uuranyinə kama kama makə sətə vii Malaaba Ma'yanə ka tii waabənə. *

⁵ Ma gatə də Urusaliima, tə'i *Yahudiinə ətə ca ŋgwalə tə Əntaŋfə shiishi agyanə hanyinə ŋga duuniya patə.

⁶ Makə fii ənji wazənə, kə dzii ənji də nə laŋə. Haŋkalatii a gwazəgi, acii kə fii tii təya wabə də uura ŋga taa ŋgutə əndə ahadatii.

1:16 1.16 Jab. 41.10. **1:18 1.18-19** Mat. 27.3-8. **1:20 1.20** Jab. 69.26; 109.8. **1:21 1.21-22** Luka 1.2; 3.21; 24.51. **1:24 1.24** Yooh. 2.24-25. **1:26 1.26** Wab. 16.33. **2:1 2.1** Leew. 23.15-21; Dzək. 16.9-11. **2:3 2.3-4** Luka 3.16. * **2:4 2.4** Malaaba Ma'yanə a naanatə ədzəmətii: 4.31; 6.3,5; 7.55; 8.17; 10.44; 11.15,24; 13.9; 15.8; 19.2,6; makə sətə vii Ma'yanə ka tii wabənə: 4.31; 10.45-46; 19.6; 1 Koor. 12.10; 14.2-12.

⁷ Kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shaŋə, təya ba, “Əntaa ənji Galili nə ənjitə ca wabə pata?”

⁸ Ya əna, iitə dīi mbee tii ka wabənə də uura nga taa ngutə əndə ahadaama?

⁹ Wiinə kə shaamə agyanə hanyinə nga Parətiya, Madiya, Ilamiya, Misaputamiya, Yahudiya, Kapadasiya, Puntu, Asiya,

¹⁰ Firigiya, Paməfliya, Misəra, i da purəŋa Libiya ətə nga Sirina, i Yahudiinə da ənjitə dəməgərə agi diina nga Yahudiinə, kə shi tii daga də Rooma;

¹¹ wiinə kə shi hara ənji gaamə daga də Karita da Arabiya: wanaamə patə ka fanə təya ba agi uuranyinə gaamə tə manjwaarə slənətə slənyi Əntanfə.”

¹² Makə gwazəgi hanjkalatii patə, təya ləgwa ahadatii tuu'ina, “Mi sanə cii kəya moo baariinə kaama?”

¹³ Amma, ma hara ənja, təya gwanə ka nəsənə, əŋki tii, “Kə sii ənjinə ənvwa.”

Waazanə nga Piita

¹⁴ Wata Piita a madətə da masləkee ənjitə pu'u aməntanə. Ca madee ka uurakii, ca wabə ka tii, əŋki ci, “Unə ənji Urusaliima da hara Yahudiinə makə nyi, fatəmə nga'ə, kaa nya ba koonə:

¹⁵ ma ənjina, masamə tii ənvwə makə sətə cuuna hiima, acii ma'ə uusəra magiramə zəku'i.

¹⁶ Amma, fatəmə kaa nya ba koonə sətə bii anabi Yawalə:

¹⁷ ‘Ma bii Əntanfə, ma agi muudinə nga zamana, ka shinə nə Malaaba Ma'yanə aagianə ənji patə, manjeevənə goonə nguyirənə da makinə, ka dānə nə tii anabaakwaanə; ma daguyinə goonə, ka baariinə nə Əntanfə ka tii goonjgaanaakii, masariinə goonə əsə, ka səniinə nə tii.

¹⁸ Goonjga boo, ma maviinaaki nguyirənə da makinə, ka kyanə nə nyi Malaaba Ma'yanaaki aanətii ka saa'ikii, ka ndzaanə nə tii ka anabiinə.

¹⁹ Ka dānə nə nyi sə nga hurəshishinə daga dagyə da agyanə hanyinə əsə; ka jiganə nə idənə da gunə da makiirənə mandəkii.

²⁰ Ka zhi'iginə nə uusəra ka təkunə.

Ka zhi'iginə nə ləgidə dizə makə idəna.

Ma ətsə patə, ka dānə taabu'u nə maduunə uusərə nga Slandanaamə a mbu'ya.

²¹ Taa wu kədii luupaanə acii Slandana, ka mbədənə nə ci.’ ”

²² Piita a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, “Unə ənji Isərayiila, fatəmə wabənaaki nga'ə. Ma Yeesu əndə Nazaratu, kə baarii Əntanfə oo'i, ci sləkee ka ci, ci nee unə slənyi Əntanfə sə nga hurəshishinə də baawəda lanə daciikii ahadoonə.

²³ Aacii unə kavə Əntanfə tə ci makə sətə dīi ci aniya nga dānə. Kə kavuunə tə ci aacii bwaya ənji, təya gwa'avə tə ci aashi ənfwə, ca əntəgi.

²⁴ Amma kə ngiragi Əntanfə tə ci agi zəmənə nga wa, ca madee ka ci agi maməətə ənja, acii pooshi wə da baawəda agyanəkii bahə ca gigisləpaa tə ci.

²⁵ Acii kə wabi Dawuda agyanəkii, oo'i:

‘Wanyinə ka neenə ka Slandanə akəŋwaciiki taa guci patə, agi tsakənə nə ci tə nyi acii ga nya gugu'i.

²⁶ Ci nə ədzəməki ka dā moodasəka əsə, agi wabənə nə nyi nga moodasəka.

Taa ngahi ka əntənə nə nyi, agi kanə nə nyi na,

²⁷ acii kə shii nyi: 'ya'ə Əntanƒwaakya, paa hə ka vugədəgi əpinaaki aagi ənjagu'u, paa hə ka bwasee ka shishinə nga əndə slənaaku kaa ca bəsləgi.

²⁸ Kə baarii hə ka nyi rəgwanyinə nga upaa də əpinə.

Ka ɗanə nə nyi moodasəkə laŋə, acii agi ndzaanə nə hə da nyi.' "

²⁹ Piita a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, "'Ya'ə ndzəkəŋushi'inəkya, takumə kaa nya bagi koonə furəŋə. Ma dzədzəshi'inaamə Dawuda, kə əŋki ci, kə ngədəgi ənji tə ci, kədəhə daamə nə nə nga gu'waakii ka ha'ə dəŋə ənshinə.

³⁰ Amma, ma ci ma'ə da i əpinə, anabi nji ci, kə shii ci kə ji'i Əntanƒə ka ci oo'i, kadə nə əndə rəŋwə agi jijinaakii a ngərə dəgələ nwanjuunaakii.

³¹ Agyanə madənə nga *Aləmasiihu agi maməətə ənja wabi Dawuda ha'ə. Acii kii bii ci, pooshi Əntanƒə ka bwaseenə ka ci a gu'u. Taa shishinəkii əsə, pooshi ka bəslənə.

³² Ma Yeesutsa, kə madəe Əntanƒə ka ci agi maməətə ənja. Inə ənə ganə patə, seedawanyinə niinə.

³³ Kə ɗuunətə Əntanƒə tə ci, ca ndzaneə ka ci da ciizəmaki. Əntanƒə Dii a vii ka ci Malaaba Ma'yanə, makə sətə shi ca bii daga ŋukə. Yeesu a pukyağərə keenə əsə, ci ətsə cuuna nee, una fa əsə. †

³⁴ Acii əntaa Dawuda ngirə aadəgyə, amma ci maa, kə bii ci oo'i, 'Əŋki Əntanƒə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

³⁵ Ka kavənə nə nyi tə ənji daawaanaaku aatsaa səɗəku.'

³⁶ Acii ha'ə, wa ənji Isərayiila patə a shii tantanyinə, ma Yeesu ətə gwa'avuunə tə ci aashi ənfwa, tə ci kavə Əntanƒə ka ndzaanə ka Slandanə da Aləmasiihu."

³⁷ Makə fii ənji ha'ə, kə tabətə moodəfətii, təya ləgwa a ma Piita da a ma hara masləkee ənji, əŋki tii, "Ndzəkəŋushi'ina, iitə ɗaniina?"

³⁸ Əŋki Piita ka tii, "Baamə ka Əntanƒə, bwaseemə ka 'waslyakəənə goonə, taa wu ahadoonə, ca luu yibə bapətisəma agi ləmə nga Yeesu Aləmasiihu, kaa Əntanƒə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə, ca vii koonə Malaaba Ma'yanaakii.

³⁹ Acii koonə ɗii Əntanƒə aləkawalə nga vii Malaaba Ma'yanə da ka manjeevənə goonə da patənə nga ənjitə dzadə, taa moonə 'wii ci patə aabiikii."

⁴⁰ Kə wabi Piita ka tii laŋə, ca ka ka tii hiima, əŋki ci, "Təkeemə ka noonə na da bwaya ənji nga zamanana koonə luupaa də noonə na, acii bwaya ngərə'utə nə təya sa."

⁴¹ Laŋənətii, kə liwə tii wabənaakii, ənjə a yibə ka tii bapətisəma. Kə mbu'i bahə dəbu'u makkə nə ənjitə vii goonə uuserəkii.

⁴² Kə ɗii tii gazhi'waanə nga fa sətə nji masləkee ənjə a dzəgunə ka tii, təya ndzaanə də ədzəmə rəŋwə, təya zəmə ka hakii, təya ɗa də'wa ka Əntanƒə əsə.

Ndzaanə nga ənji nə'unə

⁴³ Kə ɗii Əntanƒə sə nga hurəshishinə ngaanğa'ə dacia masləkee ənja, ka ha'ə kə əsəgi ngwalənə tə ənji patə.

⁴⁴ Ənji nə'unə patə, kə ndzaa tii rəŋwə, təya viishi patənə nga sətə ətee əndə'i əndə ahadatii,

⁴⁵ təya ɗərəmagi də uushi'inatii, təya vii kwabakii ka taa wu ətə ətee ahadatii.

2:27 2:27 13.35. **2:29 2:29** 1 Meem. 2.10; Slənə 13.36. **2:30 2:30** 2 Sam. 7.12-13,16. **2:31 2:31** Jab. 16.10. **2:32 2:32** 1.8. † **2:33 2:33** ca ndzaneə ka ci da ciizəmaki: 2.34; 3.13; 5.30-34; 7.55-56; Mar. 16.19; Luka 20.42; 22.69; Rooma 8.34; Af. 1.20; Kwal. 3.1; Iber. 8.1; 1 Piita 3.22; ca pukyağərə keenə Ma'yanə: 1.4; Yooh. 14.16-17; 15.26. **2:34 2:34-35** Jab. 110.1; Luka 20.42-43; Iber. 1.13. **2:36 2:36** 3.15. **2:37 2:37** 16.30; Luka 3.10,12,14. **2:38 2:38** 3.19; Luka 3.3. **2:39 2:39** Isaa. 57.18-19; Af. 2.17. **2:41 2:41** 2.47; 4.4; 5.14; 6.1,7; 8.4; 11.21,24; 12.24; 13.49; 16.5; 19.20; 21.20; 2 Tees. 3.1. **2:44 2:44-45** 4.32-35.

⁴⁶ Pukyanə nga ha patə, agi dzatənə nə tii də nə asəkə *yi nga Əntanjə də moodəfə rənjwə, təya zəəməshi asəkə yinyinatii də moodasəkə da mabanee ma'yanə.

⁴⁷ Təya dəla də Əntanjə, təya upaa dələnə əsə acii ənji patə. Ma Slandana, uusərə patə nə ci ka tsəkəvənə aashitii tə ənjitə upaa luupaanə.

3

Mbədəpaanə də mahurəməsə ənda

¹ Ma ka əndə'i uusərə, i Piita da Yoohana a dzə aasəkə yi nga Əntanjə ətsə tibisə makkə nga kədəwanə, waatoo saa'i nga dā də'wa.

² Tə'i əndə'i əndə gatə a uura mayi nga Əntanjə. Ma uura mayitsa, 'Dagwakii' ci ənjə a 'wa. Mahurəməsəkii daga poonə tə ci nə əndəkii. Pukyanə nga uusərə patə nə ənjaakii ka kiranə tə ci aa dəvə, təya kapaa tə ci, kaa ca kədii sataka acii ənji dzənə aasəkə yi nga Əntanjə.

³ Makə nee ci ka i Piita da Yoohana təya dəmə aasəkə yi nga Əntanjə, ca kədii sataka aciiitii.

⁴ Wata i Piita da Yoohana a tsaamə tə ci, əjki Piita ka ci, "Tsaamuu tiinə."

⁵ Ca tsaamə tə tii də nga'ə. Ma nə ci ka nəhənə, ka upaanə nə ci uushi aciiitii.

⁶ Wata Piita a ba ka ci, "Paa nyi da kwaba shanjə, amma, ma səndə upaa nyi, ka viinə nə nyi ka hə. Də baawəda nga Yeesu *Aləmasiihu, əndə Nazaratu, madətə, wiiwu."

⁷ Wata Piita a kəsətə ciinəkii da ciizəma, ca madəe ka ci. Pii kə upaa səfəkii da idəkii ngeerənə.

⁸ Həryatə əndətə a madətə, ca kəñaanə, ca 'watəgi wiinə. Wata ca dəməgərə atsatii. Ca wii, ca dzə də ləədənə, ca dzə də dələnə də Əntanjə.

⁹ Patənə nga ənjitə nji davə, kə nee tii ka ci, ca wii, ca dəla də Əntanjə.

¹⁰ Kə shii tii oo'i, mahurəməsə əndətə izəe ka kədii sataka a uura mayi 'Dagwakii'. Acii ha'ə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə nə sətə dīi tə ci.

Waazanə nga Piita atsaə malaba nga Sulayimaanu

¹¹ Makə mabwaseemə əndətə ka i Piita da Yoohana, tii atsaə malabatə ci ənjə a 'wa malaba nga Sulayimaanu, ənji patə a kwasə pii pii aabiitii, acii kə kəneə ka tii ka shanjə nə sətə dīi.

¹² Makə nee Piita ka tii, ca ba, "Unə ənji Isərayiila, acii mi sanjə nuunə ka neenə ka hurəshishinə nga əndətsa? Acii mi cuuna tsaamə tiina? Ma nuunə ka nəhənə, agi baawəda geenə taa camənə geenə cii kəya wii kwa?"

¹³ Əntaa ha'ə. Ma Əntanjə nga i Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu da hara dzədzəshi'inaamə patə, ci vii dūunuunə ka Yeesu lawaraakii. Ma una, kə vii unə tə ci aacii gayinə. Makə mwayi Pilaatu kapaanə tə ci, kə kaaree unə.

¹⁴ Də ha'ə kaaree unə ka Malaaba Əndəta, əndə goonja, una kədii ka ənjə a kagi koonə tə mabələ ənja.

¹⁵ Də dfanə ha'ə kavuunə tə Əndə vii əpinə ka bələginə. Amma kə madəe Əntanjə ka ci agi maməətə ənja. Ma inə əsə, seedawanyinə niinə nga madənaakii.

¹⁶ Ma əndənə cuuna nee, kə shii unə tə ci. Də baawəda nga Yeesu upaa ci ngeerənə, acii kə vii inə goonja ka ci. Ha'ə nə ci əsə, putə nga vii goonja geenə ka Yeesu upaa ci jamənə nga shishinəkii akənjwacii unə patə.

¹⁷ "Ma ənə ha'ə dīi ndzəkənjushi'ina, kə shii nyi oo'i, ma unə da i gayinə goonə, dagi ghatə shiinə goonə dīi unə ha'ə də Yeesu.

18 Amma də ha'ə dīi ka goonḡa nə sətə bīi Əntanḡə da ma anabiinaakīi oo'i, ka cibənə nə Matadəkəyaakīi.

19 "Aciī ha'ə baamə ka Əntanḡə, zhi'wagimə aabiikīi, kaa ca tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə.

20 Mada kə dīi unə ha'ə, ka viinə nə Slandanə koonə shiwunə aasəkə moodəfuunə, ka kyanə nə ci koonə də Matadəkəyaakīi Yeesu. Ci ta'i koonə tə ci.

21 Ma Yeesu, kə dīi tyasə, see a ndzaa ci dagyə zəku'i, taabu'u nə Əntanḡə a daada uushi'iitə baabii ci da ma malaaba anabiinaakīi daga ḡukə.

22 Muusa maa, kə bīi ci oo'i, 'Ka tadənə nə Əntanḡə koonə *anabi makə naaki agi ndzəkəḡushi'inuunə. See a foonə sətə nii kəya ba koonə patə.

23 Taa wu patə na kaaree ka fanə tə anabita, paa tii ka ndzaanə agi ənji ḡa Əntanḡə, ka zamaginə nə ənji də tii.'

24 Ha'ə əsə wabi hara anabinyinə patə, 'watəginə ka Samuyila da hara anabinyinə ətə shi daba'əkīi. Kə wabi tii agyanə uushi'inə ətə ca daada əndzə'i.

25 Ndzəkəḡushi'ina, koonə wabi Əntanḡə da ma anabinyiita. Ha'ə əsə koonə da dzədzəshi'inuunə dīi ci aləkawala, waatoo ətə bīi ci ka Ibərahiima, 'Ka daanənə nə nyi barəkaanaaki aagyanə slikərənyinə ḡa duuniya patə, putə ḡa jijinyinaaku.'

26 Ha'ə kə tadəḡi Əntanḡə lawaraakīi, ca sləkee ka ci aahadoonə zəku'i koonə upaa barəkaanə daciikīi, una bwasee ka bwaya bwayaanə goonə."

4

Kərənə tə i Piita da Yoohana aakəḡwacii gayinə

1 Ma i Piita da Yoohana a wabə ka ənja, wata limanyinə da ḡwanḡwə ḡa soojiinə ətə ca nəhə yi ḡa Əntanḡə, da *Sadukiinə a shi aabiitii *

2 də mabəzə səka. Ma bəzee ka səkətii, acii kə jigunyi i Piita da Yoohana ka ənja, kə bīi tii ka ənji oo'i, kə ma'i Yeesu agi maməətə ənja, aciikīi ma maməətə ənji patə, kadə nə təya madətə da i əpinə. †

3 Wata təya kəsə tə i Piita, təya pa'əḡi tə tii aasəkə kuvə furəshina see pukənə ḡa ha, acii kə uugi uusərə dzənə ka da ḡəḡwanə.

4 Amma, ma agi ənjitə fii wabənə ḡa masləkee ənja, bəzəkīi nə ənjitə vii goonḡa. Kə mbu'i laḡənatii bahə dəbu'u tufə.

5 Pukənə ḡa ha, wata gayinə da masariinə da maliminə a ləbə də Urusaliima patə.

6 Təya dza də nə da gawə ḡa limanyinə ətə dīi ləməkīi *Anasə tii da i Kayafasə i Yoohana i Aləkəsandəra, da i hara slikərənə patə ḡa maduunə *limanə.

7 Təya sləkee ka ənji kaa təya kira tə i Piita da Yoohana, təya kəḡee ka tii akəḡwacii, təya ləḡwa ka tii, əḡki tii, "Da sanḡ upaa unə baawəfatsa? Wu vii koonə rəḡwa ḡa mbədəpaanə də mahurəməsə əndətsa?"

8 Wata kə cakə Malaaba Ma'yanə natənə ədzəmə ḡa Piita. Ca ba ka tii, əḡki ci, "Unə gayinə da masariinə,

9 mada putə ḡa ḡa'aanə dīi inə ka mahurəməsə əndətsə dīi inə mawulakīi akəḡwacii unə ənshinə, una ləḡwa keenə taa iitə mbə'i ci,

10 yoo, see a shii unə da i ənji Isərayiila patə oo'i, də ləmə ḡa Yeesu Aləmasiihu əndə Nazaratu nə əndətsə kəḡə akəḡwacii unə ndanḡə ndanḡə. Ma unə, kə gwa'avuunə tə Yeesu aashi ənfwa, amma kə madəe Əntanḡə ka ci.

11 Kə wabi malaaba ləkələkətə agyanəkīi oo'i,

3:18 3.18 5.42; Luka 24.27,44-46. 3:19 3.19 2.38. 3:22 3.22-23 Dzək. 18.15,19; Sləne 7.37. 3:24 3.24 3.18. 3:25 3.25 'Wat. 12.3; Gal. 3.8,16. 3:26 3.26 13.46; 18.6; Rooma 1.16. * 4:1 4.1-2 Sadukiinə: 5.17; 23.8; Luka 20.27. 4:1 4.1 Luka 22.4,52. † 4:2 4.2 madənə agi maməətə ənja: 2.24; 4.33; 17.18; 26.23. 4:3 4.3 5.18. 4:4 4.4 2.41. 4:7 4.7 Luka 20.2. 4:8 4.8 2.4. 4:10 4.10 3.6; 3.15. 4:11 4.11 Jab. 118.22; Luka 20.17; 1 Piita 2.4-7.

‘Ci nø faaratø kaaree unø, ønji ghønøna,
amma ci ønøpaa ka faaratø palee dø møghørøvønø.’

¹² Daciikii røn̄wø dyanø upaanø ønji mbødfønø, acii pooshi øndø'i øndø agi duuniya shanø øtø vii Øntanfø ka ci baawøda bahø kaama upaa mbødfønø daciikii.”

¹³ Kø nee *møtørøkinø nga Yahudiinø oo'i, ma i Piita da Yoohana, masoodøfønyinø nø tii. Ma nee tii øsa, tyalakanyinø nø tii, øntaa majan̄ga ønji øsø, kø d̄ii ka tii ka sø nga hurøshishinø. Wata tøya puløgi oo'i, tii da Yeesu n̄ja ndzaanø.

¹⁴ Amma, makø nee tii ka øndøtø mbødføpaagi i Piita da Yoohana køn̄ø abiti i ndan̄ø ndan̄ø, kø øtee tii ka røgwa nga d̄a mabizhinø.

¹⁵ Aciikii tøya søbogi tø i Piita da Yoohana agyø, tøya d̄a møtørøkinø.

¹⁶ Øn̄ki tii, “Iitø d̄anaamø dø ønjitsa? Acii goon̄ga, ma ahada ønji Urusaliima patø, pooshi øndø mashiimø kø d̄ii tii sø nga hurøshishiinø ka shanø. Pooshi amø ka mbee ka d̄a mabizhinø øsø.

¹⁷ Amma, acii ga wabønøkii a tsakø waazanø ka hara ønja, see a baamø ka tii oo'i, ga tøya ønø ka wabønø ka taa wu dø lømø nga Yeesu ma'ø.”

¹⁸ Wata tøya ønø ka 'watønø tø masløkee ønja. Makø dømøgørø tii, tøya ba ka tii, øn̄ki tii, “Goon̄a ønø ka wabønø taa dzøgünønø ka ønji dø lømø nga Yeesu ma'ø daga ønshinø!”

¹⁹ Amma øn̄ki Piita da Yoohana ka tii, “Unø dø noonø na, lagimø wabøøtsa, mad̄a nga'ø akøn̄wacii Øntanfø keena fa noonø, ina bwasee ka fa naakii.

²⁰ Acii ma inø kamø, pooshi inø ka mbee ka ndzaanø zørakø yadø ba ka ønji sètø nee inø da sètø fii inø.”

²¹ Wata møtørøkinø a tsakø ka tii bariya dø banø, ga tøya ønø ka d̄anø ha'ø ma'ø. Tøya kapaa tø tii, pooshi tii upaa røgwa nga cibeenø ka tii, acii talakiinø patø, agi d̄uunøtønø nø tii tø Øntanfø putø nga sètø slønyi tii.

²² Ma øndøtø mbødføpaagi tii dø sø nga hurøshishinø, kø palee ci ka fözø ønfwadø pu'unø.

Da dø'wa nga ønji nø'unø kaa tøya mbee ka waaza

wabønø nga Øntanfø yadø ngwalønø

²³ Makø kapaa ønji tø i Piita da Yoohana, tøya ønø satii aahada hara ønji nø'unatii. Tøya ba ka tii sètø bii madiigørø limanyinø da masariinø ka tii.

²⁴ Makø fii ønji nø'unø ha'ø, tøya kəd̄ii acii Øntanfø dø ødzømə røn̄wø, øn̄ki tii, “'Ya'ø Slandana, hø tagii ha dadagyø da ha a panø da uunøvø da sètø asøkøtii patø.

²⁵ Kø wabi hø da ma døsøniinø Dawuda lawaraaku. Kø wabi ci dø baawøda nga Malaaba Ma'yanø, ca ba:

‘Acii mi ci hara slikørønø a bözø søka?
Acii mi san̄ø ci ønjø a hiima uushi'iitø zaba?’

²⁶ Kø aanyi meeminø nga *duuniya.
Gayinø øsø, kø gun̄utø tii dø nø kaa tøya pa
da Øntanfø Slandanø da Matadøkøyaakii.’

²⁷ Ha'ø makø øtsø d̄ii *Hirudusø da Puntiyu *Pilaatu, kø løbø tii dø nø ka hakii asøkø vøraanø da hara slikørønø da ønji *Isørayiila agyanø malaaba lawaraaku Yeesu matadøkøyaaku. †

²⁸ Ma sètø d̄ii tii patø, kø d̄ii tii makø sètø mwayi hø agi baawødaaku daga n̄ukø.

²⁹ Ma øndzø'i, 'ya'ø Slandana, fatø bwaya uushi'iitø ci tøya baaba agyaniinø. Vii ka lyawarønaaku n̄geerønø nga waaza wabønøaaku yadø ngwalønø taa gi'u.

4:12 4.12 Mat. 1.21; 1 Koor. 3.11. 4:15 4.15 5.34-35. 4:16 4.16 Yooh. 11.47. 4:17 4.17-19 5.28-29,40. 4:24 4.24 Shig. 20.11; Jab. 146.6. 4:25 4.25-26 Jab. 2.1-2. † 4:27 4.27 Hirudusø: Luka 23.7-11; Pilaatu: Luka 23.1. 4:28 4.28 2.23. 4:29 4.29 Af. 6.19.

³⁰ Tsakuu tiinə, baarii baawədaaku, ina mbədəpaa də ənji bwanea, ina da uushi'inə nga hurəshishinə agi ləmə nga malaaba lawaraaku Yeesu.”

³¹ Makə uudəpaa tii dfa də'wa, hatə dīi tii davə patə, ganğəzənə. Wata kə cakə Malaaba Ma'yanə naanatənə tə tii patə. Təya ndzanə waaza wabənə nga Əntanfə yadə ngwalənə.

Sətə ndzaanə nga əndə nə'unə, nga ənji nə'unə patə

³² Ənjitə vii goonğa patə, kə ndzaa tii də moodəfə rənjwə, hanğalatii rənjwə əsə. Pooshi əndə banə oo'i, ma sətə dīi ka naakii, kə ndzaa ka naakii daanəkii. Amma, maləbəkii nə tii patə anə uushi'inatii.

³³ Də baawəda lanə baabii masləkee ənji tə madənə nga Yeesu Slandana agi maməətə ənji makə sətə nee tii. Kə dīi Əntanfə barəkaanə aagyanətii patə ka shanə shanə.

³⁴ Pooshi maagha agitii əsə. Acii patənə nga ənjitə da ratii taa yatii, kə dərəmagi tii, təya kira kwabakii,

³⁵ təya kapaa akənjwacii masləkee ənja, masləkee ənjə a təkə ka taa ngutə əndətə ətee ahada ənji nə'unə.

³⁶ Ha'ə tə'i əndə'i əndətə dīi ləməkii Yusufu agi slikərənə nga *Leewi. Masləkee ənjə a dəkə ka ci ləmə Barənaba, makə bana, 'Mavii ngeerənə ka ənja'. Poonə tə ci, anə hanyinə nga Kipərusə.

³⁷ Tə'i raakii, ca dərəmagi, ca kira kwabakii, ca kapaa akənjwacii masləkee ənja.

5

Ananiya da Safira

¹ Amma tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Ananiya tii da minaakii Safira. Ca dərəmagi də əndə'i ratii.

² Də shiinə nga minaakii ca umbee ka hara kwabakii, ca kərə harakii, ca kapaa akənjwacii masləkee ənja, ca dətə makə patə vii ci.

³ Wata əŋki Piita ka ci, “Ya hə Ananiya, mi sanə kapaa hə rəgwa ka *Seetanə a dəməgərə aa moodəfəkwa? Wiinə kə jirakə hə ka Malaaba Ma'yanə, ha umbee ka hara kwaba nga rə goonə.

⁴ Daga hə ma'ə madərəmagimə, naaku nə rəkii. Makə dərəmagi hə əsə, əntaa naaku nə kwabakii kwa? Iitiitə 'watəgi hə kaala hiima nga dfa bwaya slənətsa? Əntaa ka ənji jirakə hə, amma ka Əntanfə.”

⁵ Makə fii Ananiya wabəətsa, wata ca kulagi, ca əntəgi. Ədzəmə nga ənji fanə patə, kə lagi.

⁶ Wata daguyinə a shi, təya hadətə tə ci, təya ngiragi tə ci agyə, təya ngədəgi.

⁷ Ma daba'ə bahə tibisə makkə, minaakii a shi, ki mashiimə sətə dīi tə ngurii.

⁸ Əŋki Piita ka ki, “Bawə ka nyi, ha'ə makə ətsə nə kwaba nga rətə goonə dərəmagyuunə kwa?” Kya ba, “Awa, ha'ə dərəmagiinə.”

⁹ Wata əŋki Piita ka ki, “Mi sanə gununuunə də ma ka təbə Ma'yanə nga Slandana? Fawə ənyanə nga daguyiitə ngə'i tə ngurəku. Watiitə kə mbu'ya a makuvə. Ka ngərəginə nə tii tə hə agyə naaku əsə.”

¹⁰ Wata kya kulagi atsa səfəkii, gudərəslə kya əntəgi. Daguyiitə a giməgərə, təya lapaa tə ki mantəkii. Wata təya ngərəgi tə ki agyə, təya dzə ka ngədəginə tə ki atəngala ngurii.

¹¹ Wata ədzəmə nga ənji nə'unə patə a lagi da ənjitə fii sətə dfaadīi patə.

Slənə nga hurəshishiitə dīi masləkee ənja

12 Ma masləkee ənja, kə slənyi tii sə ŋga hurəshishinə lanə ahada ənja. Patənə ŋga ənjitə vii goonğa əsə, agi dzatənə nə tii də nə də ədzəmə rəŋwə atsa malabatə ci ənjə a 'wa Malaba ŋga Sulayimaanu.

13 Ma hara ənjitə pooshi vii goonğa, kə ŋgwali tii ka gunutə də nə da tii, amma agi dələnə nə tii də tii.

14 Ma ənjitə vii goonğa ka Slandana, ŋguyirənə da makinə, tsakənə da tsakənə nə lanənətii, təya ləbə də nə da hara ənji nə'unə.

15 Putə ŋga ətsə ha'ə, kə kyaara ənji ənji bwanea aa rəgwa da i ədərətii da ədzətii, təya banee ka tii; acii maa kə mbu'ya Piita, taa iitiitə mbu'u ka paləginə nə məndzaanġu'inaakii agyanə hara ənji bwaneatii.

16 Kə shiishi hara ənji bəzəkii əsə daga ka giwanyitə gunutə də Urusaliima patə, təya kira ənji bwaneatii da ənji ginaajinyinə. Patə, kə mbə'i tii əsə.

Cibənə ŋga masləkee ənja

17 Ma gawə ŋga limanyinə da patənə ŋga ənjitə ci təya ndzaanə, waatoo kurəgə ŋga *Sadukiinə, kə shirəhə tii ka masləkee ənji ka shaŋə.

18 Təya kəsə tə tii, təya kərə tə tii aa furəshina, təya pa'əgi tə tii.

19 Amma, ma davədə, wata malaa'ika ŋga Əntanġə a shi, ca wunəgi makuvənyinə ŋga furəshina, ca əjagi tə masləkee ənji, ca ba ka tii:

20 "Dzəmə aasəkə *yi ŋga Əntanġə, una wabə ka ənji agyanə kura əpinə."

21 Makə fii masləkee ənji ha'ə, təya palə tsədfakə, təya dəməgərə aasəkə yi ŋga Əntanġə, təya dzəgunə ka ənja.

Pukənə ŋga ha, gawə ŋga limanyinə a shigi da ənjaakii, ca fə'ya mətərəkinaakii da matakəŋwanyinə ŋga *Isərayiila patə. Təya sləkee ka soojiinə aa furəshina ka fə'yanə tə masləkee ənja.

22 Mbu'unə nə soojiinə aa furəshina, malamə tii tə masləkee ənja. Wata təya ənya ka banə ka mətərəkina,

23 əŋki tii, "Kə lapaa inə makuvənyinə mapa'əkii dəŋə dəŋə, ənji nəhənə əsə, patə nə tii davə. Amma, ma wunəginiinə makuva, pooshi inə lii tə tii davə."

24 Makə fii ŋwanġwə ŋga soojiinə da madiigərə limanyinə, kə dzəgəpaa tə tii ka shaŋə nə sətə dīi tə masləkee ənja. Mashiiimə tii taa mi na uudə ba'a.

25 Wata əndə'i əndə a shi aabiitii, ca ba ka tii, əŋki ci, "Ma ənjitə pa'əgyuunə ŋga mbədfə asəkə furəshina, watiitə asəkə yi ŋga Əntanġə ka dzəgunənə ka ənja."

26 Wata ŋwanġwə ŋga soojiinə da ənjaakii a palə ka 'wanə tə tii, amma əntaa də ŋgeerənə, acii kə ŋgwali soojiinə ga ənjə a kaalatə tə tii də faariinə.

27 Makə kira tii tə masləkee ənja, təya kəŋee ka tii akəŋwacii mətərəkina. Gawə ŋga limanyinə a ba ka tii,

28 "Kə shiina bii koonə də ŋgeerənə, goona dzəgunə də ləmə ŋga əndətsə ma'ə, amma wiinə kə gunutəgyuunə də Urusaliima də dzəgunəətsə goonə. Ha'ə maa, ŋga'ə koonə nə ləbeenə keenə da idənaakii."

29 Wata əŋki Piita da hara masləkee ənji ka tii, "Tyasə ka Əntanġə gərə'uniinə palee ka ənda.

30 Ma unə, unə bələgi tə Yeesu də gwa'avənə tə ci aashi ənfwa. Amma kə madəe Əntanġə ŋga dzədzəshi'inaamə ka ci agi maməətə ənja.

31 Ka ci vii Əntanġə məghərəvənə əsə, ca ndzane ka ci da ciizəmakii, kaa ca ndzaa ka gawə da maluwa, ca baarii ka ənji Isərayiila rəgwa ŋga baanə ka ci, təya upaa tifyaginə ŋga 'waslyakənatii.

³² Ma inə, seedawanyinə niinə nga uushi'iitsa, ha'ə maa nə Malaaba Ma'yanə ətə vii Əntanǝfə ka ənjitə ca muu aaya ka ci."

³³ Makə fii mətərəkine ha'ə, səkətii a bəzəgi. Ha'ə kə mwayi tii bələnə tə tii.

³⁴ Amma tə'i əndə'i əndə Farisa ahadatii ətə dīi ləməkii Gamaliyalə. Ma ca, mashii *bariya nə ci. Gawə nə ci əsə akənwacii ənji patə. Ca madətə, ca ba ka soojiinə wa təya fədəgi tə masləkee ənji agyə zəku'i. *

³⁵ Makə dəməgi tii, ca wabə ka mətərəkine, əŋki ci, "Ya'ə ndzəkəŋushi'inə, ənji İserayiila, hiimatəmə nga'ə sətə cuuna moo d'anə də ənjitsa.

³⁶ Ma wanyiinə dzəgi aa ba'a, kə shigi Tawəda da ba'akii bahə gya'ə ənfwadə ətə ca nə'u tə ci. Kə zhi'wee ci ka naakii nə ka uushi. Amma kə bələgi ənji tə ci. Ənji nə'unə tə ci patə əsə, kə yigədəgi tii. Sətə mwayi tii d'anə patə, kə ndzaanə ka uushi nga zabə.

³⁷ Ma daba'əkii, saa'i nga baana ənja, kə shigi Yahuda əndə Galili. Kə 'wii ci ənji ka nə'unə tə ci, amma kə bələgi ənji tə ci əsə. Ənjaakii patə əsə, kə yigədəgi tii.

³⁸ Acii ha'ə, shigimə agi wabənə nga ənjitsə ca nə'u tə Yeesu, una bwasee ka tii. Acii madə əndə ca ba ka tii d'a tsarə slənətsa, kadə na dzəgi.

³⁹ Amma, madə Əntanǝfə ca ba ka tii d'a tsarə slənətsa, pooshi unə ka mbee ka uulagine tə tii. Nəhəmə acii goona dīi panə da Əntanǝfə."

Wata mətərəkine a luu wabənə nga Gamaliyalə.

⁴⁰ Təya 'wagərə tə masləkee ənja, təya ba ka soojiinə, wa təya fəslə tə tii, təya ba ka tii, "Goona ənə ka wabənə ka ənji də ləmə nga əndətsə ma'ə!" Ma daba'əkii, wata təya kapaa tə tii.

⁴¹ Masləkee ənjə a gimagi satii ahada mətərəkine, təya palə də moodasəkə ka shəŋə, acii kə mbu'utə Əntanǝfə də tii kaa təya sa ŋərə'wə da ciba ka putə nga ləmə nga Yeesu.

⁴² Pukyanə nga uusərə patə, taa asəkə *yi nga Əntanǝfə, taa asəkə yinyinə, mabwaseemə tii ka dzəgunənə da waazanə ka ənji oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntanǝfə. †

6

Tadənə tə ənji mədəfə

¹ Ma ka saa'ita, makə ci laŋənə nga ənji nə'unə tə Yeesu a dzə də tsakənə, kə ŋgiirə hara Yahudiinə ənji nə'unə ma, waatoo Yahudiitə ca wabə uura Gərikə, oo'i, kə bwasee Yahudiinə ənji nə'unə ətə ca wabə uura Yahuda ka mooryafinə ətə ca wabə uura Gərikə, pooshi tii agi upaa sətə ci ənjə a təkə taa ŋgutə uusərə.

² Wata masləkee ənji pu'u aji bəra'i a dzatə də ənji nə'unə patə, təya ba ka tii, "Madəbeemə ina bwasee ka waaza wabənə nga Əntanǝfə, ina dzəgərə aagi təkə zəma.

³ Acii ha'ə, ndzəkəŋushi'inə, tagimə ənji mədəfə ahadoonə ətə ci ənjə a dəla də tii, ətə da Malaaba Ma'yanə a moodəfətii da hiima əsə. Tə tii kavənə ənji aanə slənətsa.

⁴ Ma inə neenə, ina d'a gazhi'waanə nga d'a də'wa da waaza wabənə nga Əntanǝfə."

⁵ Ma sətə bii masləkee ənja, kə kadeesəkə ka ənji nə'unə patə. Wata təya tadə tə Sətəfanu, acii ma ca, əndə vii goonğa nə ci ka shəŋə, manakii də Malaaba Ma'yanə əsə. Təya tadə əsə tə Filibusə da Pərəkwarə da Nikanoorə da Timoonə da Pəramina da Nikoolawusə əndə Antakiya, əndətə shi a dəməgərə aagi diina nga Yahudiinə.

5:32 5.32 1.8; Yooh. 15.26-27. * 5:34 5.34 Gamaliyalə: 22.3. 5:36 5.36 21.38. 5:37 5.37 Luka 2.2; 13.1-2. 5:40 5.40 4.18; 5.28. 5:41 5.41 Luka 6.22-23; 1 Piita 4.13. † 5:42 5.42 Yeesu nə Matadəkii: 9.22; 17.3; 18.5,28; Luka 24.25-27. 6:1 6.1 2.45; 4.35. 6:3 6.3 1 Tim. 3.7-13.

⁶ Tøya kira tē tii aakəŋwacii masləkee ənji. Masləkee ənjə a dfaanə ka tii də'wa, tōya kavə ciinətii aanətii.

⁷ Yoo, kə gi wabənə ŋga Əntaŋfə aakəŋwa aakəŋwa. Agi tsakənə nə laŋənə ŋga ənji nə'unə də Urusaliima, bəzəkii agi limanyinə əsə vii goonŋa ka Yeesu.

Kəsənə tē Sətəfanu

⁸ Ma Sətəfanu, kə dīi Əntaŋfə ka ci pwapoonə, ca vii ka ci baawəda laŋə, kaa ca da sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə ahada ənja.

⁹ Amma tē'i hara Yahudiinə ətə izee ka dza də nə asəkə kuvə də'wa ətə ci ənjə a 'wa "Kuvə ŋga Dimwanyinə". Kə shi tii daga də Sirina da i Aləkəsandəriya. Tē'i harii Yahudiinə əsə ətə shi daga də Silikiya da Asiya. Kə dīi tii mabizhinə da Sətəfanu.

¹⁰ Amma kə təkuree tii ka uurənə tē ci, acii kə wabi ci də hiimatə vii Malaaba Ma'yanə ka ci.

¹¹ Wata tōya ŋgaanŋagi ənji də kwaba, ənjitə a ba oo'i, "Kə fii inə ca dzaana tē Muusa, ca bərapaa tē Əntaŋfə əsə."

¹² Də ha'ə madēe tii ka ədzəmə ŋga matakəŋwanyinə da maliminə da hara ənji patə. Tōya əbuunə aanə Sətəfanu, tōya kəsə tē ci, tōya kərə aakəŋwacii *mətərəkīnə.

¹³ Wata tōya kira ənji vii seedanə ŋga jirakənə, ənjitə a ba, "Ma əndətsa, paa ci ka təkənə da wabə bwaya uushi'inə aashi malaaba *yi ŋga Əntaŋfə da i bariya ŋga Muusa.

¹⁴ Acii kə fii inə kə bii ci oo'i, ma Yeesu əndə Nazaratuta, ka uulaginə nə ci maduunə kuvətə ŋga Əntaŋfə. Ca zhi'wee ka alə'aadanyitə vii Muusa kaamə."

¹⁵ Tsaamənə nə mətərəkīnə tē Sətəfanu. Ma tōya nee patə, ma kəŋwaciinəkii, makə ŋga malaa'ika.

7

*Wabənə ŋga Sətəfanu akəŋwacii *mətərəkīnə*

¹ Gawə ŋga limanyinə a ləgwa ka Sətəfanu, əŋki ci, "Goonŋa bii tii nii?"

² Əŋki Sətəfanu, "Ndzəkəŋushi'inəki da dəsənəkya, fatəmə kaa nya ba koonə. Ma Əntaŋfə Əndə məghərəvənə, kə shigi ci ka dzədzəshi'inaamə Ibərahiima daga ci ma'ə anə hanyinə ŋga Misaputamiya, ci ma'ə madzəmə aa Haranə zəku'i.

³ Əntaŋfə a ba ka ci: 'Madəgi anə hanyinaaku, ha bwasee ka duuraaku, ha dzə aagyanə hanyitə nii kya baarii ka hə.'

⁴ Wata ca bwasee ka hanyinə ŋga Kalədiya, ca dzə ka ndzaanə də Haranə. Makə əŋki dīi, Əntaŋfə a ŋgiratə tē ci, ca kira tē ci aanə hanyiinə dīi unə anəkii əndzə'i.

⁵ Ma saa'yakii, pooshi Əntaŋfə vii ka Ibərahiima taa ha ŋga kapaa səfəkii anə hanyinəkii kaa ca ndzaa ka naakii. Amma, taa ŋgahi pooshi uuzənə ŋga Ibərahiima saa'ita, patə da ha'ə kə bii Əntaŋfə ka ci: ka viinə nə ci ka ci hanyinəkii tii da slikərənaakii ŋga ba'akii.

⁶ Əntaŋfə a tsakə banə ka ci: 'Kadə nə manjeevənaaku a ndzaanə anə məshipətə hanyinə, tōya ndzaa ka maviinə, ənjə a cibə də tii ŋga fəzə gya'ə ənfwadə.'

⁷ Əŋki ci əsə: 'Kadə nii kya la gəŋwanə agyanə ənjitə nə manjeevənaaku a slønə ka tii. Daba'ə ha'ə, tōya ma'yagi anə hanyinəkii, tōya shi ka paslənə tē nyi ganə.'

⁸ Wata Əntaŋfə a da aləkawalə də *ryaminyanə ahadatii da Ibərahiima. Kə pwayi Ibərahiima tē Isiyaaku. Ca ryaminyanə tē ci ka tighəsənə ŋga uusəra. Isiyaaku a poo tē Yakubu, ca ryaminyanə tē ci. Ha'ə dīi Yakubu əsə ka dzədzəshi'inaamə pu'u aji bəra'i.

6:6 6.6 13.2-3; 14.23; 1 Tim. 4.14; 2 Tim. 1.6. 6:7 6.7 2.41. 6:8 6.8 2.22. 6:10 6.10 6.3; Luka 21.15. 6:11 6.11 Mat. 26.59-61. 6:13 6.13 18.13; 21.28; Irim. 26.11. 7:2 7.2 22.1. 7:3 7.3 'Wat. 12.1; Ibər. 11.8-10. 7:4 7.4 'Wat. 11.31; 12.4. 7:5 7.5 'Wat. 12.7. 7:6 7.6-7 'Wat. 15.13-14. 7:8 7.8 'Wat. 17.9-14; 21.2-4; 25.26; 29.31-30.24; 35.16-18.

9 “Amma, ma dzədzəshi'inaamə, kə shirəhə tii ka əndə'i ndzəkəŋushi'inətii, waatoo Yusufu, təya dərəmagi də ci aanə hanyinə ŋga Misəra. Amma kə ndzaa Əntaŋfə kədəhə da ci,

10 ca ŋgiragi tə ci agi ŋgəra'waakii patə. Kə vii ci ka ci pwapoonə da hiima akəŋwacii *Fəriauna, ŋwanwə ŋga Misəra. Fəriauna a kavə tə ci ka gawə agyanə taa mi patə anə hanyinə ŋga Misəra da asii gakii.

11 Ma saa'ikii, kə dii məza madəfənə anə hanyinə ŋga Misəra da Kana'ana patə. Kə cibee madəfənəkii ka ənji ka shaŋə. Ha'ə kə təkuree dzədzəshi'inaamə ka sə ŋga adənə.

12 Amma, makə fii Yakubu tə'i sə ŋga adənə anə hanyinə ŋga Misəra, ca sləkee ka manjeevənaakii aadəvə, dzənə ŋga təkəŋwanə.

13 Makə ənyi tii aa Misəra ŋga bəra'inə, ma saa'ikii, kə baarii Yusufu naakii nə ka ndzəkəŋushi'inəkii. Də ha'ə əsə shii Fəriauna tə ndzəkəŋushi'inə ŋga Yusufu.

14 Wata Yusufu a sləkee ka 'wanə tə dii, waatoo Yakubu da i yaakii patə, ənji mədəfə pu'unə aji tufə nə tii.

15 Yakubu a madə, ca palə aa Misəra. Davə əntəgi ci da hara dzədzəshi'inaamə.

16 Makə mətəgi tii, ənjə a kira tə tii aa Sikamə. Davə ŋgədəgi ənji tə tii a gu'əndə ŋga Ibərahiima ətə shi ca dərəgi acii manjeevənə ŋga Hamoorə də Sikamə.

17 “Makə uugi saa'i dənə kədəhə, waatoo saa'itə shi Əntaŋfə a bii ka Ibərahiima oo'i, ka dənə nə ci ka ci sətə bii ci, kə cakə ənji gaamə dənə laŋə də Misəra.

18 Ha'ə kə ŋgire əndə'i kura ŋwanwə aa dəgəla. Ma kura ŋwanutsa, paa ci sha fii habara ŋga Yusufu.

19 Kə fyaraanə ci ka dzədzəshi'inaamə, kə cibə ci də tii ka shaŋə. Ha'ə kə bii ci ka tii, tyasə a vugədəgi tii manjeevənətii acii ga təya girə əpinə.

20 Saa'ikii pwayi ənji tə Muusa. Ma Muusa, kə ndzaa ci ka dagwa uuzənə akəŋwacii Əntaŋfə. Kə girə ənji tə ci ŋga ləgidə makkə asii ga dii.

21 Makə nee tii, pooshi bahə kapaanə tə ci asii ma'ə, təya ŋgərə tə ci, təya kapaanə a babara. Wata uuzənə ŋga Fəriauna minəkii a ŋgərə tə ci, kya gərətə makə uuzənətə ŋga səkətə.

22 Kə dzəgunətə ənji tə ci də shiinə ŋga Misəra patə. Ha'ə kə ndzaa ci ka ŋgurə wabənə da slənə patə.

23 “Makə mbu'i Muusa fəzə ənfwadə pu'unə, kə shi a ədzəməkii nə dzənə ka tsaamətənə tə ndzəkəŋushi'inəkii ənji *Isərayiila.

24 Makə gi ci, wata ca lapaa tə əndə'i əndə Misəra ka cibənə də əndə Isərayiila, wata ca kəsətə tə əndə Misərata, ca dəgəgi tə ci rəŋənə. Də ha'ə ki'i Muusa ka əndə Isərayiilatə naakii.

25 Kə hiimii Muusa ka shiinə nə ənji Isərayiila oo'i, daciikii nə Əntaŋfə a luupaa tə tii. Amma, maneemə tii anəkii taa gi'u.

26 Pukətə hakii əsə, ca lapaa tə ənji Isərayiila bəra'i ka panə. Ca alə hadatənə də tii, ca ba ka tii oo'i: ‘Ya una, ndzəkəŋushi'inə nuunə. Mi sanə cuuna pa?’

27 Ma əndətə ali haliminə ŋga ndzəkəŋuci, kə dzagi ci tə Muusa atanjala, ca ba: ‘Wu sanə kapaa tə hə ka gawə da mala gəŋwanə ahadeena?’

28 Ŋga'ə ka hə nə bələ tə nyi makə ətə bələgi hə tə əndə Misəratə ŋga mbədə kwa?’

29 Makə fii Muusa ha'ə, ca huyipaa saakii aanə hanyinə ŋga Madiyanə, ca ndzaa davə. Davə pwayi ci manjeevənə uuji ŋguyirənə bəra'i.

7:9 7.9 'Wat. 37.11,28; 39.2,21. 7:10 7.10 'Wat. 41.37-44. 7:11 7.11-12 'Wat. 41.54; 42.1-2,5. 7:13 7.13 'Wat. 45.1,3,16. 7:14 7.14-15 'Wat. 45.9-10,18; 46.6-7,27. 7:16 7.16 'Wat. 23.3-16; 49.29-30; 50.13; Jasə. 24.32; Ibər. 11.9,13. 7:17 7.17-18 Shig. 1.7-8. 7:19 7.19 Shig. 1.10-22. 7:20 7.20-21 Shig. 2.2-10; Ibər. 11.23. 7:23 7.23-29 Shig. 2.11-15; Ibər. 11.24-27. 7:29 7.29 Shig. 2.15,21-22; 18.3-4.

³⁰ “Ma daba'ə fəzə ənfwadə pu'unə, kə jigagi malaa'ika ka Muusa agi bilinə, ci atanjala ginwə nga Siina. Kə jigagi ci də gana nga gunə dagi ba.

³¹ Makə nee Muusa, kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə, ca əntsahə aabii guutə ca ətsa kaa ca tsaamətə nga'ə. Wata ma ca fa, uura nga Slandanə a wabə də ci,

³² uu'i ci: ‘Nyi nə Əntanjə ətə ci dzədzəshi'inəku a paslə tə ci, waatoo Əntanjə nga Ibərahiima, da nga Isiyaaku, da nga Yakubu.’ Makə fii Muusa ha'ə, wata shishinəkii a udzə. Ca ngwaləgi dənwa'ə ka tsaamənə.

³³ Wata Əntanjə a ba ka ci: ‘Dəədfəgi bībinaaku, acii ma hatsə kəŋaanə hə davə, malaaba ha.

³⁴ Neenə nee nyi ka cibənə nga ənjaaki də Misəra. Kə fii nyi ngi'inatii, kə jimagərə nyi kaa nya luupaa tə tii. Shiwa kaa nya sləkee ka hə aa Misəra.’

³⁵ “Ma Muusa, kə kaaree ənji Isərayiila ka ci, təya ba ka ci: ‘Wu sanə kavə tə hə ka gawə da mala gəŋwanə ahadeena?’ Amma tə ci sləkee Əntanjə kaa ca ndzaa ka gawə da maluwatii əsə dagi tsakənə nga malaa'ikatə jigagi ka ci dagi ba.

³⁶ Ci əsə fə'yagi tə tii də Misəra, ca ta ka tii kəŋwanə, ca dfa uushi'inə nga hurəshishinə də Misəra, da a gəərə ətə dīi ləməkii Madizə Gəəra. Kə dīi ci ha'ə agi bilinə nga fəzə ənfwadə pu'unə əsə. *

³⁷ Ci nə Muusatə bii ka ənji Isərayiila oo'i: ‘Ka taginə nə Əntanjə koonə anabi makə naaki agi ndzəkəŋushi'inuunə.’

³⁸ Ci nə əndə agi ənjitə dzatə də nə agi bilinə, waatoo dzədzəshi'inaamə ənji Isərayiila. Kə ndzaa ci da malaa'ikatə wabi ka ci agyanə ginwə nga Siina. Ci əsə liwa wabənə nga əpinə acii Əntanjə ka kiranə kaamə.

³⁹ “Amma kə naanagi dzədzəshi'inaamə ka fanə tə Muusa. Təya kaaree ka ci. Moodəfətii a ənə ka ənənə aa Misəra əsə.

⁴⁰ Əŋki tii ka *Haruna: ‘Dawə kaamə uuləmə kaa ca ta kaamə kəŋwanə. Acii ma Muusanə ngiragi taamə də Misəra, mashiimaamə sətə dīi tə ci.’

⁴¹ Təya dətə uuləmə ka saa'ita, ətə ca pusha tə uundzə la. Təya paslə tə ci də laala uura nga uushi'inə, təya dfa moodasəkə nga sətə dətə tii də ciinətii.

⁴² Amma kə zhi'igi Əntanjə ka tii də ba'a, ca bwasee ka tii kaa təya paslə tikisanyinə. Wiinə sətə naahətə anabiinə agyanətii: †

‘Unə ənji Isərayiila, ka nyi laalii unə uura nga uushi'inə, una dzakəgi ka nyi sataka agi fəzə ənfwadə pu'unə agi bilinə kwa? Poosha.

⁴³ Kə ngiruunə kuvə sləmə goonə *Malookə

da uuləmə goonə ətə pusha tikisa, waatoo Ramfa.

Ma təya, uuləmənəyiitə dfaadii unə koona paslə tə tii.

Acii ha'ə, ka paləgərənə nə nyi duunə aa tanjəgi Babila.’ ”

⁴⁴ Sətəfanu a tsakə banə, əŋki ci, “Ma dzədzəshi'inaamə, kə kəsəpaa tii *kuvə kuvə'unə saa'itə tii agi bilinə. Ci ca baarii oo'i, kədəhə nə Əntanjə da tii. Kə dətə tii kuvə kuvə'unəkii əsə makə sətə bii Əntanjə ka Muusa, makə sətə nee ci əsə. ‡

⁴⁵ Ha'ə makə liwə dzədzəshi'inaamə kuvəkii, kə ngəəriinə tii ha'ə ka saa'i nga Jasəwa. Makə lakəənə Əntanjə slanjii hanyinə akəŋwaciitii, hanyinəkii a ndzaa ka natii, kə kəsəpaa tii kuvə kuvə'uuta, ha'ə mbu'ya ka zamana nga Dawuda əsə.

⁴⁶ Ma Dawuda, kə upaa ci pwapoonə nga Əntanjə, ca kədii barəkaanə kaa ca ghənə maduunə kuvə ka Əntanjə ətə pasli Yakubu tə ci.

⁴⁷ Amma Sulayimaanu ghənyi kuvəkii.

7:30 7.30-34 Shig. 3.1-10. **7:35 7.35** Shig. 2.14; 3.2. * **7:36 7.36** Shig. 7.3; 14.21-29; da purəjanə 16.1-17; Baan. 14.33; 20.1-11. **7:37 7.37** 3.22-23. **7:38 7.38** Shig. 19.1-20.17; Slønø 7.53; Gal. 3.19. **7:39 7.39** Baan. 14.3. **7:40 7.40-41** Shig. 32.1-8. † **7:42 7.42-43** Am. 5.25-27; Malookə: Leew. 18.11. ‡ **7:44 7.44** kuvə kuvə'unə: Shig. 25.9,40. **7:45 7.45** Jasə. 3.14-17; 18.1; 2 Sam. 6. **7:46 7.46** Jab. 132.1-5. **7:47 7.47** 2 Sam. 7.5-7; 1 Meem. 6.1-38.

48 Patə da ha'ə, ma maduunə Əntanfə, paa ci ka ndzaanə asəkə kuvənyiitə ghənyi ənji ka ci. Makə sətə bii anabi Isaaya oo'i:

49 'Ma bii Əntanfə,
ma ha dagyə, ci nə dəgələ nwanuunaaki;
ma hanyinə, ci nə ha nga dəkə sədəki.

Kuvə mi ghənənuunə ka nya?

Ngutə ha nə ha nga əpisəkaakya?

50 Əntaa də ciinəki dfaadii nyi uushi'itə patə kwa? "

51 Sətəfanu a dzə aakəŋwa də banə ka tii, əŋki ci, "Ma una, mandaləkii nə moodəfuunə, pooshi unə ka fa wabənə taa gi'u. Kə kaaree unə ka fa tə Malaaba Ma'yanə taa guci patə. Kə ŋguruunə dərəpə nga dzədzəshi'inuunə. §

52 Tə'i taa rəŋwə agi anabiinə ətə pooshi dzədzəshi'inuunə cibee kwa? Kə bələgi tii ənjitə sləkee Əntanfə ka tii ka baaba shinə nga Əndə Goŋga. Ma Əndə Goŋgatsa, kə kaaree unə ka ci əsə, una bələgi tə ci.

53 Unə liwə *bariya dadii malaa'ika. Amma, manə'utəmuunə bariyaakii əsə."

Kaalanə tə Sətəfanu də faariinə

54 Makə fii *mətərəkine nga Yahudiinə tə wabətə dfaadii Sətəfanu ka tii, kə bəzəgi səkətii ka shaŋə. Əbwyənə tə tii asəkətii nə mabətəsəkəkii.

55 Amma, ma Sətəfanu, manakii nə ci də Malaaba Ma'yanə. Ca tsaamə aadəgyə. Wata ca nee ka məghərəvənə nga Əntanfə, ca nee ka Yeesu kəŋə da ciizəma Əntanfə əsə.

56 Ca ba, "Kə nee nyi ka səkəntanfə mawunəkii, nya nee ka Uuzənə nga əndə kəŋə da ciizəma Əntanfə."

57 Makə uugi mbeenə ka tii nə sə'wa mabətəsəkəkii, wata təya kaala vurənə, təya njiikəgi liminətii, təya dzaanə ka ci də nə patə,

58 təya ələgi tə ci aa ba'a vərənə kaa təya kaala tə ci də faariinə. Seedawanyiinə əsə, təya sədəgi kəjeerənatii, təya pukəpaa abii əndə'i uundzə dagwa ətə dīi ləməkii Sawulə.

59 Ma təya kaala tə Sətəfanu də faariinə, ca dzə də dfa də'wa, "'Ya'ə Slandanəki Yeesu, luuwə ma'yanaaki."

60 Wata ca gərə'waanə, ca ŋgəree ka uurakii ka wabənə, əŋki ci: "'Ya'ə Slandana, tifyagi ka tii 'waslyakəətsatii." Makə uugi ci baginə ha'ə, wata ca əntəgi.

8

1 Ma Sawulə, kə luuvə ci bələnə tə Sətəfanu.

Cibənə nga ənji nə'unə acii Sawulə

Ma uusərakii, kə lii ŋgərə'wə tə ənji nə'unə tə Yeesu də Urusaliima ka shaŋə. Təya yigədəgi patə aanə hanyinə nga Yahudiya i *Samariya. See masləkee ənji tanə mbədaanə davə.

2 Kə ŋgirə hara ənji nə'unə tə wə nga Sətəfanu, təya ŋgədəgi, təya tuu waakii ka shaŋə.

3 Ma Sawulə, kə cibə ci də ənji nə'unə tə Yeesu ka shaŋə. Ha'ə kə giimə ci ka yi ka yi ka kəəsənə tə tii, ŋguyirənə da makinə patə, ca əjigərə tə tii aa furəshina.

*Waazanə də *Samariya*

7:48 7.48 17.24-25. 7:49 7.49-50 Isaa. 66.1-2. § 7:51 7.51 Shig. 32.9; 33.5; Irim. 4.4; Rooma 2.28-29; kə kaaree unə ka fa: Isaa. 63.10; Əzaki. 2.3-5. 7:52 7.52 Luka 11.47-48. 7:53 7.53 7.38; Ibər. 2.2. 7:54 7.54 Jab. 37.12; 112.10. 7:55 7.55-56 Mat. 26.64; Slənə 2.33. 7:56 7.56 10.11; Luka 3.21; Yooh. 1.51. 7:58 7.58 22.20. 7:59 7.59 Jab. 31.6; Luka 23.46. 7:60 7.60 Luka 23.34. 8:1 8.1 8.4; 11.19. 8:3 8.3 9.1,13,21; 22.4-5; 26.9-11; 1 Koor. 15.9; Gal. 1.13.

⁴ Ma ənji nə'uute yigədəgi, kə kirə tii wabənə nga Əntanfə taa aama patə gi tii.

⁵ Filibusə əsə, kə pyalə ci aasəkə mađuunə vəranə nga Samariya, ca ba ka ənjitə davə wabənə aqyanə Yeesu *Matadəkii nga Əntanfə.

⁶ Makə fii dabaala tə sətə ci Filibusə a ba ka tii, təya nee ka sə nga hurəshishiitə cii kəya dāada əsə, təya kavə hiimatii ka sətə cii kəya ba ka tii patə də ədzəmə rəjwə.

⁷ Acii kə gimagi ginaajinyinə ashi ənji bəzəkii də kaala vurənə. Kə mbə'i mahurəməsə ənji da mədərənyinə lajə əsə.

⁸ Kə dīi ənji maɲushinə ka shanjə də Samariya.

⁹ Ma asəkə vəraatsə əsə, tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Simoonə. Kə dīi ci uushi'inə nga hiila lajə. Ha'ə kə dzəgəpaa tə ənji Samariya patə ka shanjə. Ha'ə kə zhi'wee ci ka naakii nə ka mađuunə uushi.

¹⁰ Aciikii patənə nga ənja, gayinə da talakiinə, kə luuvə tii sətə dāadīi ci, təya ba, "Wiitsə baawəda nga Əntanfə ka shanjə ətə ci ənjə a ba."

¹¹ Təya nə'u tə ci, acii kə ta'avə ci ka da ka tii sə nga hiila.

¹² Amma, makə fii tii waazanə nga Filibusə aqyanə nwanjuunə nga Əntanfə da nɲuni wabənə nga Yeesu, nɲuyirənə da makinə patə, kə luuvə tii, təya luu yibə bapətisəma.

¹³ Ha'ə nə Simoonə əsə, kə luuvə ci, ca luu yibə bapətisəma, ca nə'u tə Filibusə. Makə nee ci ka madiigərə sə nga hurəshishiitə ci Filibusə a da, kə dzəgəpaa tə ci ka shanjə.

¹⁴ Makə fii masləkee ənji də Urusaliima oo'i, kə liwə ənji Samariya wabənə nga Əntanfə, təya sləkee ka i Piita da Yoohana aahadatii.

¹⁵ Makə mbu'i tii aa dəvə, kə dīi tii ka ənji də'wa kaa təya upaa Malaaba Ma'yanə.

¹⁶ Acii kə liwə tii yibə bapətisəma agi ləmə nga Yeesu Slandana, amma ma'ə tii ma'upaamə Malaaba Ma'yanə.

¹⁷ Ma i Piita da Yoohana a da ka tii də'wa, təya kavə ciinətii aanətii, wata təya upaa Malaaba Ma'yanə.

¹⁸ Makə nee Simoonə kə upaa ənji Malaaba Ma'yanə acii putə nga kavə ciinə nga masləkee ənji aanətii, wata ca da rəgwa nga vii kwaba ka masləkee ənja.

¹⁹ Əɲki ci ka tii, "Ndiimə ka nyi baawədatsa, kaa nya shii kavə ciinəki aanə ənda, ca upaa Malaaba Ma'yanə əsə."

²⁰ Amma Piita a ba ka ci, "Wa Əntanfə a zamagi də hə da kwabaaku. Ma nə hə ka nəhəna, ka upaanə nə hə viinə nga Əntanfə də kwaba kwa?"

²¹ Əntaa slənaaku ətsa, acii pooshi ədzəməku camə akəɲwacii Əntanfə.

²² Acii ha'ə, baawə ka Əntanfə putə nga bwaya uushi'iitə hiimii hə, ha kədii aciikii; mbu'u ka tifyaginə nə ci ka hə sətə hiimii hə asəkə moodəfəku.

²³ Acii kə nee nyi, məɲgərəkikinə nə hə. Kə nɲərəmə 'waslyakəənə tə hə."

²⁴ Wata əɲki Simoonə ka i Piita da Yoohana, "Kədiimə ka nyi acii Slandanə acii ga taa rəjwə agi uushi'iitsə bii unə a dīi tə nyi."

²⁵ Makə uugi i Piita da Yoohana seedanatii da waaza wabənə nga Slandana, təya ənə aa Urusaliima də waaza nɲuni habara nga Yeesu asəkə giwanyinə da vəranyinə nga Samariya lajə.

Filibusə da əndə Iitoopiya

²⁶ Ma daba'əkii, wata malaa'ika nga Slandanə a ba ka Filibusə: "Madətə, duu aadə hwarəma, ka rəgwatə ca ma'ya də Urusaliima ka dzənə aa Gaza, waatoo rəgwa bilinə."

²⁷⁻²⁸ Filibusə a madə, ca palə. Ma ca dzə də dzənə, wata ca ɲɲəgərə da əndə'i əndə Iitoopiya ca ənə saakii asəkə moota təhwaakii, ci kə uudəpaa paslənaakii tə

Əntanǝ də Urusaliima. Ca dzə də janǝa ləkaləkatə nǝa anabi Isaaya. Ma əndətsa, gawə nə ci agi nǝwanuunə nǝa Kandaka, waatoo ki nə nǝwanwə nǝa Iitoopiya ka ətə saa'i. Əndətə əsə nə əndə kəsə kwabatə.

²⁹ Wata Malaaba Ma'yanə a ba ka Filibusə, “Əntsahuu aatsa moota təhutsa.”

³⁰ Wata ca huyipaa aabiikii. Ma ca fa, waanə ka janǝa ləkaləkatə nǝa anabi Isaaya. Filibusə a ləgwa ka ci, əŋki ci, “Agi paaratəginə nə hə də sətə cii kwa janǝa nii?”

³¹ Əndətə a ba ka Filibusə, “Iitə mbeenəki ka paaratəgina? See maa upaa nyi əndə tsakənə tə nyi.” Wata ca 'wa tə Filibusə kaa ca ndərə aabiikii kaa təya ndzaa ka hakii.

³² Wiinə sətə nǝi əndə Iitoopiyatə a janǝa asəkə malaaba ləkaləkatəkii:

“Ma ca, taa makii mawunəmə ci.

Kə ndzaa ci makə baga ənjə a kərə ka la uurakii,

makə sətə ci uundzə baga a ndzaa kəfə'ə

taa ənjə a laala shiŋkinaakii.

³³ Kə dəvə ənji ka ci ayinə,

ha'ə kə ənslə'watəgi ənji ka ci də goonǝaanaakii.

Pooshi ənji ka mbee ka ba habara nǝa slikərənaakii,

acii kə lagi ənji əpinaakii daga saa'i nǝa əntənaakii ma'ə mambu'umə.”

³⁴ Wata əndə Iitoopiyatə a ba ka Filibusə, “Ya əna, agyanə wu sanǝ nə *anabi ka wabəna? Agyanəkii saakii nii, anii anə əndə'i ənda?”

³⁵ Wata Filibusə a waaza ka ci Njunyi Habara nǝa Yeesu, 'watəginə ka sətə janǝii əndətə asəkə ləkaləkatə nǝa anabi Isaaya.

³⁶ Ma təya dzə də dzənə a rəgwa, təya lapaa gəəra. Wata əŋki əndə Iitoopiyatə ka Filibusə, “Wiitə ma'inə. Tə'i uushi ca tənǝpaa tə nyi ka də ka nyi bapətisəma nii?”

[³⁷ Filibusə a ba ka ci, “Mada kə vii hə goonǝa ka Yeesu *Aləmasiihu də ədzəmə rəŋwə, ka dənə nə ənji ka hə.” Əŋki ci, “Kə vii nyi goonǝa oo'i, *Uuzənə nǝa Əntanǝ nə Yeesu Aləmasiihu.”]

³⁸ Wata ca ba ka ənjə a kəŋee ka moota təhwaakii. Təya jimagərə, təya dzəgərə aagi ma'inə. Filibusə a yibə ka ci bapətisəma.

³⁹ Makə gimagi tii agi ma'inə, wata Ma'yanə nǝa Slandanə a vagi tə Filibusə. Pooshi əndə Iitoopiyatə ənyi ka neenə ka ci ma'ə. Amma ca nə'u rəgwaakii də moodasəkə lanǝ.

⁴⁰ Ma Filibusə əsə, də Azata ənyi ənji ka neenə ka ci. Ca dzə aa Kayisariya. Ma a rəgwa, kə gi ci də waaza Njunyi Habara nǝa Yeesu ka vərə ka vərə.

9

Vii goonǝa nǝa Sawulə ka Yeesu

¹ Ma Sawulə, kə gi ci aakəŋwa də cibənə də ənji nə'unə tə Slandana, ha'ə ca ba ka bəələginə nə ci tə tii. Kə ma'i ci, ca palə aa ha gawə nǝa limanyinə,

² ca kədii kaa ca naahətə ka ci ləkaləkatə kaa ca kərə ka gayinə nǝa *kuvə də'wanyinə nǝa Damasəkusə, oo'i, mada kə lapaa ci ənji nə'u rəgwa nǝa Slandana, ka kaashatənə nə ci tə tii patə, ŋguyirənə da makinə, ca kira aa Urusaliima ma'aanəkii.

³ Makə upaa ci ləkaləkatəkii, ca palə. Ma ci ma'ə a rəgwa, kədəhə kaa ca mbu'u aa Damasəkusə, wata ma nee ci, bərənə makə pyapidənə nǝa vənə a jigagi ka ci dadagyə, ca bərəgi hatə dʒii ci dəvə patə.

8:27-28 8.27-28 Isaa. 18.7; 56.3. 8:32 8.32-33 Isaa. 53.7-8. 8:35 8.35 Luka 24.27. 8:36 8.36 Mat. 28.19. 8:39 8.39 1 Meem. 18.12. 8:40 8.40 21.8. 9:1 9.1 8.3. 9:2 9.2 19.9,23; 22.4; 24.14,22; 28.22. 9:3 9.3 Hab. 3.3-4; 1 Tim. 6.16; 2 Koor. 4.4,6.

⁴ Wata kucafə ca kulagi aa panə. Ma ca fa, uura nga əndə a ba ka ci: “Sawulə, Sawulə, mi sanə cii kwa cibə də nyi ha'a?”

⁵ Ca ləgwa, “‘Ya'ə Slandana, hə wu sanə?” Əŋki ci ka ci, “Nyi nə Yeesu ətə cii kwa cibə də ci.

⁶ Amma, ma d'anəkwa, madətə, dzəgərə aasəkə vəranə. Davə nə ənjə a ba ka hə sətə nii kwa d'a.”

⁷ Ma guvii-wiinyinə nga Sawulə, kə kəŋee ka tii, ca pa'əənə ka tii ma əsə, acii kə fii tii uura nga ənda, amma maneemə tii ka əndəkii.

⁸ Sawulə a madətə, ca kəŋaanə, ca wunəpaa ginəkii, amma paa ci ka mbee ka nee ka taa mi. Ənjitə a kəsə tə ci ka ciinəkii, təya kərə tə ci aa Damasəkusə.

⁹ Baanə makkə, paa ci ka mbee ka neenə. Pooshi zəmə a makii, masamə ci taa mi əsə.

¹⁰ Tə'i əndə nə'unə də Damasəkusə ətə d'ii ləməkii Ananiya. Kə jigagi Slandanə ka ci, əŋki ci, “Ananiya!” Ca muu, “‘Ya'ə Slandana, wanyina.”

¹¹ Əŋki Slandanə ka ci, “Madətə, duu ka rəgwatə ci ənjə a 'wa 'Makəŋə rəgwa', ha ləgwatə asii ga Yahuda tə əndə vəranə nga Tarəsi ətə d'ii ləməkii Sawulə. Acii agi d'a də'wa nə ci.

¹² Kə baarii nyi ka ci əndə'i əndə d'ii ləməkii Ananiya ca dəməgərə aabiikii, ca banee ka ciinəkii aanəkii kaa ca ənə ka nee ka ha makə nga ŋukə.”

¹³ Amma Ananiya a ba, “‘Ya'ə Slandana, kə fii nyi a ma ənji lanə oo'i, ma əndətsa, kə cibee ci ka ənji nə'unə tə hə ka shaŋə də Urusaliima.

¹⁴ Wiinə, ma shi ci aa hanə əsə, də baawəda nga gayinə nga limanyinə kaa ca anə taa tə wu patə ca d'a də'wa də ləməku ganə.”

¹⁵ Amma əŋki Slandanə ka Ananiya, “Duu, acii matadə əndə slənaaki nə ci kaa ca baaba ləməki ka hara slikərənə da meeminə da ənji *Isərayiila patə.

¹⁶ Nyi na baarii ka ci əsə makə sətə nii kəya cibə putə nga ləməki.”

¹⁷ Wata Ananiya a palə, ca dəməgərə aa hatə aasii, ca banee ka ciinəkii aanə Sawulə, ca ba, “Ndzəkəŋunəki Sawulə, Slandanə sləkee ka nyi, waatoo Yeesu ətə jigagi ka hə a rəgwa ha shi aa hanə. Ma sləkee ci ka nyi, kaa ha mbee ka neenə də ginəku makə nga ŋukə, ha upaa natənə nga Malaaba Ma'yanə tə hə əsə.”

¹⁸ Wata kurya'ə uushi makə maslyafənə nga mbuzə a kulyagərə anə ginəkii, ca ənə ka neenə makə nga ŋukə, ca madətə, ca luu yibə bapətisəma.

¹⁹ Ma daba'əkii, ca adə zəma, ca ənə ka upaa ŋgeerənə.

Waazanə nga Sawulə də Damasəkusə

Kə ta'avə Sawulə gi'u də Damasəkusə tii da ənji nə'unə.

²⁰ Pii kə pyalə ci aasəkə *kuvə də'wanyinə kama kama, ca waaza ka ənji agyanə Yeesu, ca ba, ma Yeesu, *Uuzənə nga Əntanəfə nə ci.

²¹ Ma ənjitə nja fa tə ci, kə d'ii ka tii ka sə nga hurəshishinə, təya ba, “Əntaa əndətsə cibə də ənji d'a də'wa də ləmətsə də Urusaliima? Ma shi ci aa hanə əsə, kaa ca kəsə tə tii, ca kərə aakəŋwacii gayinə nga limanyinə ma'aanəkii.”

²² Amma, ma waazanə nga Sawulə, kə cakə d'a ŋgeerənə aakəŋwa aakəŋwa, ca baarii ka *Yahudiinə də Damasəkusə oo'i, ma Yeesu, *Matadəkii nga Əntanəfə nə ci. Makə fii tii ha'ə, wata hiimatii a gwazəgi patə.

²³ Ma daba'ə baanə bəzəkii, kə anyi Yahudiinə uura ka bələginə tə Sawulə.

²⁴ Amma kə fii Sawulə sətə mwayi tii d'anə də ci. Vədə da uusərə patə nə tii ka nəhə uura mayi nga vəranə kaa təya bələgi tə ci.

²⁵ Asee, ma ka əndə'i vəda, kə ŋgire *lyawarənə ŋga Sawulə tə ci, təya kavə tə ci aasəkə dəva, təya kyagərə tə ci da nə mahwala ŋga vəranə.

Ənəgərənə ŋga Sawulə aa Urusaliima

²⁶ Makə ənyi Sawulə aa Urusaliima, kə ali ci ləbənə da ənji nə'unə davə. Amma kə ŋgwələgi tii patə aciikii, acii maluvəmə tii oo'i, əndə nə'unə nə ci.

²⁷ Amma, wata Barənaba a kəsətə tə ci ka ciinə, ca kərə tə ci aabii masləkee ənji, ca bagi ka tii makə sətə nee Sawulə ka Slandanə a rəgwa ətə wabi ka ci, makə sətə waazii ci də ləmə ŋga Yeesu də Damasəkusə yadə ŋgwələnə əsə. *

²⁸ Wata təya ndzaashi, təya wiigi'i ka hakii da Sawulə də Urusaliima. Ca waaza də ləmə ŋga Slandanə yadə ŋgwələnə.

²⁹ Ca dzə də wabənə də daada mabizhinə da Yahudiinə ətə ca wabə uura Gərikə əsə. Amma, ma tii natii, rəgwa ŋga bələginə tə ci nə tii ka alənə.

³⁰ Makə fii ənji nə'unə ha'ə, təya kərəgi tə ci aa Kayisariya, əŋki tii ka ci, wa ca ənə saakii aa Tarəsi.

³¹ Ma İkalıisiyanyinə anə hanyinə ŋga Yahudiya da Galili i Samariya əsə, kə upaa tii ndzaanə jamə, pooshi ŋgəra'wə ma'ə. Kə cakə tii da ŋgeerənə aakəŋwə aakəŋwa, təya dzə də ŋgwələnə tə Slandanə əsə agi taa mi ci təya da patə. Də ha'ə cakə ənji nə'unə danə lanə dagi tsakənə ŋga Malaaba Ma'yanə tə tii.

Mbədəpaanə ŋga Piita də Ayiniya

³² Ma Piita, agi wiigi'inə nə ci ahada ənji nə'unə taa dama patə. Kə gi ci ka tsaamətənə tə ənji nə'unə də Lida əsə.

³³ Ma davə, kə lapaa ci əndə'i mahurəməsə əndə ətə dıi ləməkii Ayiniya. Paa ci ka mbee ka madətənə. Fəzə tighəsə nə ci pərəbə asəkə ədzə baanə.

³⁴ Əŋki Piita ka ci, "Ayiniya, kə mbədəpaa Yeesu *Aləmasiihu də hə. Madətə, ha fuudətə ha ŋga baanaaku." Wata həryatə ca madətə.

³⁵ Ənji Lida da ənjitə anə hanyinə ŋga Saroonə patə, kə nee tii ka Ayiniya, ca wii. Wata təya zhi'wagi ka nə'unə tə Slandana.

Mədəenə ŋga Piita ka Tabita

³⁶ Tə'i əndə'i vəranə ətə dıi ləməkii Yoopa. Ma dava, tə'i əndə'i minə dıi ləmətə Tabita. Ma də uura Gərikə əsə, Dookasə, makə bana kanyada. Əndə nə'unə nə ki. Pukyanə ŋga ha patə nə ki ka slənə ŋunyi sləna, kya tsakə tə matəgunyınə əsə.

³⁷ Ma saa'ikii, kə gwakə ki ka bwanea, kya əntəgi. Ənjə a yibəgi tə ki, təya banee ka ki asəkə kuvə anə əndə'i.

³⁸ Makə ma Lida, pooshi dzadə da Yoopa, kə fii ənji nə'uutə davə oo'i, də Lida nə Piita. Wata təya sləkee ka ənji bəra'i aabiikii, təya kədii tə ci, əŋki tii, "Tsəgwayi pii pii, shiwə aahadeenə."

³⁹ Makə fii Piita ha'ə, wata ca madə, ca palə da tii. Mbu'unaakii, ənjə a kərə tə ci aasəkə kuvə anə əndə'i. Mooryafinyinə a gənütə də ci patə, təya dzə də tuunə, təya baarii ka ci kəbənə i kəjeeriitə nji Dookasə a təslə, ki ma'ə da i əpinə.

⁴⁰ Wata Piita a ba ka tii, wa təya dəməgi patə agyə. Ca gərə'waanə, ca da də'wa, wata ca zhi'igi aabii wa, ca ba, "Tabita, madətə." Kya wunəpaa ginətə. Makə nee ki ka Piita, kya madətə dasə.

⁴¹ Piita a və ka ki ciinəkii, kya kəsətə, ca madəe ka ki. Ma daba'əkii, ca 'wa tə mooryafinyinə da hara ənji nə'unə, ca baarii tə ki ka tii da i əpinə.

⁴² Kə huwugi habara ŋga sətə dıi Piita asəkə vəranə ŋga Yoopa patə. Ənji lanə vii goonja ka Slandanə əsə.

9:26 9.26-27 9.3-6,20; Gal. 1.18. * **9:27 9.27** Barənaba: 4.36-37; 11.22-30; 12.25; 13.1-4,7,43-50; 14.12,20; 15.2-12,22,35-39; 1 Koor. 9.6; Gal. 2.1,9,13. **9:30 9.30** 11.25; Gal. 1.21. **9:40 9.40** Mar. 5.40-41.

43 Kə baa Piita də Yoopa lanə asii ga matakədfə kuvə'unə ətə dīi ləməkii Simoonə.

10

Dzənə nga Piita aa ha Koorəniliya

1 Tə'i əndə'i əndə də Kayisariya ətə dīi ləməkii Koorəniliya. Matakəŋwanə nə ci agi kurəgə nga soojiinə ətə ci ənjə a 'wa Italiyaninə.

2 Ma ci da yaakii patə, ənji ŋgwalənə tə Əntanƒə nə tii. Agi gərə'unə nə tii ka Əntanƒə. Ca vii sataka lanə ka ənji əsə, ca ɗa də'wa taa guci patə.

3 Ma ka əndə'i uusəra, ətsə bahə tibisə makkə nga kədəwanə, kə shitə malaa'ika nga Əntanƒə aabiikii makə səniinə, Koorəniliya a nee ka ci ginə da ginə. Ca ba ka ci, "Koorəniliya!"

4 Wata Koorəniliya a fə'yagi ginəkii ka tsaamənə tə ci də ŋgwalənə, ca muu, "'Ya'ə Slandana, mi kwa?" Əŋki malaa'ika ka ci, "Kə fii Əntanƒə kədiinaaku. Kə dīi satakaaku nga'ə ka ci əsə, mazaanəmə hə ka ci.

5 Ma ɗanəku, sləkee ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə əndə'i əndə dīi ləməkii Simoonə ətə ci ənjə a 'wa tə ci Piita.

6 Mu'umə nə ci asii ga matakədfə kuvə'unə ətə dīi ləməkii Simoonə əsə. Ama uunəvə nə yaakii."

7 Makə pyalə malaa'ikatə saakii, wata Koorəniliya a 'watə lyawarənaakii bəra'i da rəŋwə agi soojiinə nga səkə ciinəkii ətə ca gərə'u ka Əntanƒə əsə.

8 Ca ba ka tii sətə bii malaa'ika ka ci patə. Wata ca sləkee ka tii aa Yoopa.

9 Ma ka doorəkii, tii kədəhə ka mbu'unə aa Yoopa, kə ndərəgi Piita aagyanə malərəbə kuvə ka ɗa də'wa ətsə uusərə ahadana.

10 Ma ka saa'ikii, kə zhimə madəfənə tə ci, kə mwayi ci sə ŋga adənə. Ma ənji ma'ə ka ɗa ka ci zəma, kə baarii Əntanƒə ka ci sə ŋga hurəshishinə.

11 Ca nee ka səkəntanƒə mawunəkii. Uushi makə maduunə gwada a jima aa panə da tanƒalakii ənfwadə masəkii.

12 Ma asəkəkii, tə'i taa ŋgutə tsarə ŋga daba da sədfə ənfwadə, i ətə ca wii anə mbuurəsəkətii da i ətə ca lədfə a səkəntanƒə.

13 Ma ca fa, uura ŋga əndə a wabə ka ci, əŋki ci, "Piita, madətə, əsuu, ha lagi uurakii, ha tsəbə."

14 Əŋki Piita, "Aa'a, 'ya'ə Slandana, mashimə nya agi sətə tənəpaa *bariya ka adənə taa ma'ajjinə uushi."

15 Wata ma ca fa, əndəkii a ənə ka wabənə ka ci ŋga bəra'inə, əŋki ci, "Ma sətə ɗatəgi Əntanƒə camə, ga ha tsaamə tə ci ajjinə."

16 Makə jikətə ka ci sədfə makkə, ma daba'əkii, pii sətə a ndərəgi aa dəgyə shakətə.

17 Ma Piita agi hiima sətə mwayi Əntanƒə banə ka ci də uushi'iitə nee ci, wata watiitə ənjitə sləkee Koorəniliya ka tii kəŋə kəŋə a mayi, tii kə uugi ləgwa yi ŋga Simoonə.

18 Təya 'wa ənji, təya ləgwa mbu'u davə asii nə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita.

19 Ma Piita ma'ə agi hiima sətə mwayi Əntanƒə banə ka ci də uushi'iitə baarii ci ka ci, wata Malaaba Ma'yanə a ba ka ci, "Fatə, wiitə ənji makkə ca alə tə hə.

20 Madətə, jiməgərə, ha dzə da tii. Ga ha buurə taa mi, acii nyi sləkee ka tii."

21 Wata Piita a madətə, ca jiməgərə, ca dzə ka wabənə da tii, ca ba, "Nyi nə əndətə cuuna alə. Iitə nə shinə goona?"

22 Təya ba ka ci, "Koorəniliya matakəŋwanə ŋga soojiinə sləkee keenə. Ma ca, əndə goonƒa nə ci, agi gərə'unə nə ci ka Əntanƒə taa guci patə. Da ayinaakii nə ci

əsə anə hanyinə nga Yahudiinə patə. Kə bii malaa'ika nga Əntanjə ka ci, kaa ca 'wa tə hə aa hakii aasii kaa ca fa sətə cii kwa ba ka ci.”

²³ Wata Piita a 'wagərə tə tii, təya baanə davə.

Pukənə nga ha ca madə, ca palə da ənjitə makkə. Kə kəree hara ənji nə'unə nga Yoopa ka ci əsə.

²⁴ Təya mbu'u aa Kayisariya ka bəra'inə nga uusəra. Ma Koorəniliya, a gərə tə tii, kə 'waa'watə ci tə ndzəkəŋushi'inəkii da guviinəkii.

²⁵ Ma ətsə ka Piita a dəməgərə, wata waatsə Koorəniliya. Wata ca gərə'waanə atsaə sədəkii, ca paslə tə ci.

²⁶ Amma Piita a kəsətə ciinəkii, ca madəe ka ci, əŋki ci ka ci, “Madətə kəŋə. Acii nyi maa, əndə nə nyi makə hə.”

²⁷ Ma Piita a dzə də wabənə tii da Koorəniliya, ca dəməgərə aa kumu, ca lapaa ənji laŋə ətə dzii də nə davə,

²⁸ ca ba ka tii, “Unə də noonə na, kə shii unə oo'i, kə tənəpaa diina nga Yahudiinə tə ndzaanə ka hakii taa dzənə aasii aa ha əndə'i slikərənə pamə. Amma, ma nyi, kə baarii Əntanjə ka nyi oo'i, ga ənjə a nee ka ajijinəənə nga taa wu patə.

²⁹ Acii ha'ə, makə alya ənji tə nyi, kə shi nyi, madəmə nyi mabizhinə əsə. Yoo, ma ənə diya, nga'ə ka nyi nə fa sətə 'wii unə tə nyi ka ci.”

³⁰ Əŋki Koorəniliya ka ci, “Kə dii baanə ənfwadə əna, kənə ha'ə ətə acii aŋwə, saa'itə nya də də'wa nga tibisə makkə nga kədəwanə gaki asii, kə shigi əndə ka nyi da kəjeerənə ashikii ətə ca pyapidə agi ənda.

³¹ Əŋki ci ka nyi: “Ya'ə Koorəniliya, kə fii Əntanjə kədiinaaku, kə dii satakaaku nga'ə ka ci. Mazaanəmə hə ka ci əsə.

³² Acii ha'ə sləkee ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa tə ci Piita. Mu'umə nə ci asii ga Simoonə matakədə kuvə'unə ətə dii yaakii ama uunəva.’

³³ Pii nya sləkee ka ənji ka hə. Hə əsə kə dii hə nga'əənə makə shi hə. Yoo, manə diya, waniinə patə akəŋwacii Əntanjə keena fa sətə bii Slandanə ka hə patə, kaa ha ba keenə.”

Waazanə nga Piita asii ga Koorəniliya

³⁴ Wata Piita a jikəvə, əŋki ci, “Tantanyinə ənə ha'ə shii nyi oo'i, uushi rəŋwə nə ənji akəŋwacii Əntanjə.

³⁵ Madə kə slənyi əndə ŋunyi sləna, ca ŋgwələ acii Əntanjə, ka uudənə nə Əntanjə tə əndəkii, taa ŋgutə slikərənə nə ci patə.

³⁶ Kə shii unə wabəətsə sləkee Əntanjə ka ənji Isərayiila, waatoo waaza ŋunyi Habara nga jamənə dacia Yeesu Aləmasiihu. Ci nə Slandanə nga taa wu patə.

³⁷ Kə shii unə habara nga sətə dii anə hanyinə nga Yahudiya patə, 'watəginə daga də Galili daba'a bapətisəmə ətə waazii Yoohana.

³⁸ Waatoo, makə sətə vii Əntanjə ka Yeesu əndə Nazratu Malaaba Ma'yanə da baawəda, makə sətə nji kəya wiigi'i, ca dzə də dfaada ŋunyi sləna, ca mbədəpaa də ənjitə cibee *Seetanə ka tii patə, acii kədəhə nə Əntanjə da ci.

³⁹ “Ma inə əsə, seedawanyinə nga sətə dii ci patə də Urusaliima da anə hara hanyinə nga Yahudiya. Tə ci əsə bələgi ənji də gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

⁴⁰ Amma Əntanjə a madəe ka ci ka makkənə nga uusəra, ca kavə tə ci ka baarii naakii nə da i əpinə.

10:23 **10.23** 10.45; 11.12.   **10:25** **10.25-26** 14.13-15; Səniinə 19.10.   **10:28** **10.28** 10.15; Gal. 2.12.   **10:30**
10.30-33 10.1-8.   **10:30** **10.30** 1.10; Luka 24.4.   **10:32** **10.32** 9.43.   **10:34** **10.34** Rooma 2.11; Yak. 2.1.   **10:35**
10.35 Yooh. 9.31.   **10:36** **10.36** Isaa. 52.7; Rooma 3.25-26; 5.1; 2 Koor. 5.18; Kwal. 1.20; Səniinə 19.16.   **10:38**
10.38 Luka 4.18; 13.16; Yooh. 3.2.   **10:39** **10.39-40** 3.15.

⁴¹ Əntaa ka ənji patə baarii ci naakii na, amma keenə ətə ta'i Əntanƒə keena ndzaa ka seedawanyinaakii, acii kə zhimiinə ka hakii da i ci daba'a maɔənaakii agi maməətə ənja.

⁴² Kə bii ci keenə, keena waaza ka ənji Njunyi Habara, ina vii seeda oo'i, ci nə əndətə kavə Əntanƒə tə ci ka la gəŋwanə anə ənji əpinə da maməətə ənja.

⁴³ Tə ci seedii patənə ŋga anabiinə oo'i, patənə ŋga ənjitə vii ka ci goonƒa, ka upaanə nə tii tifyaginə ŋga 'waslyakəənatii daga ləməkii."

Upaa Malaaba Ma'yanə ŋga hara slikərənə

⁴⁴ Ma Piita ma'ə agi wabənə, ənjə a fa, wata Malaaba Ma'yanə a shi aasəkə moodəfətii patə.

⁴⁵ Ma ənji nə'unə ŋga Yahudiinə ətə shi tii da i Piita, kə ɔii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə nə shine ŋga Malaaba Ma'yanə aasəkə moodəfə ŋga ənjitə əntaa Yahudiinə.

⁴⁶ Acii kə fii tii təya wabə məshipətə uuranyinə, təya dəla də Əntanƒə. Wata əŋki Piita,

⁴⁷ "Makə ɔii ci kə upaa ənjitsə Malaaba Ma'yanə makə ətə upaa inə neenə əsə, pooshi əndə ca tənəpaa ɔa ka tii bapətisəma."

⁴⁸ Wata ca ba ka ənjə a yiɔə ka tii bapətisəma də ləmə ŋga Yeesu *Aləmasiihu. Ma daba'əkii, təya kədii tə ci kaa ca banee gi'u ahadatii.

11

Wabənə ŋga Piita ka Ikəliisiya də Urusaliima

¹ Kə fii masləkee ənji da hara ənji nə'unə ətə anə hanyinə ŋga Yahudiya oo'i, ənjitə əntaa Yahudiinə maa, kə liwə tii wabənə ŋga Əntanƒə.

² Makə gi Piita aa Urusaliima, kə jalə ənji nə'unə ŋga Yahudiinə tə ci,

³ təya ba, "Ya makə əndə Yahuda nə ha, mi sanə gi hə ka ɔanə aasii aa ha ənjitə *maryaminiyama? Ha'ə maa, kə fii inə, kə agi hə zəmə da təya?"

⁴ Wata Piita a ndzanə ba ka tii sətə ɔii də rəŋwə rəŋwə, əŋki ci,

⁵ "Ma nyi asəkə vəranə ŋga Yoopa, nya ɔa də'wa, kə baarii Əntanƒə ka nyi sə ŋga hurəshishinə. Uushi makə maɔuunə gwada a jima dadagyə da tanƒalakii ənfwadə masəkii. Ha'ə ca mbu'ya aabiiki.

⁶ Makə tsaamətə nyi ŋga'ə, kə nee nyi ka dabanyinə ətə ca wii anə səɔə ənfwadə, i luu bilinə da i ətə ca wii anə mbuurəsəkətii da i ətə ca ləɔə a səkəntanƒə kama kama patə asəkəkii.

⁷ Wata ma nya fa, əndə'i uura ŋga əndə a wabə da nyi, ca ba: 'Piita, maɔətə, əsuu, ha lagi uurakii, ha tsəbə.'

⁸ Amma nya ba: 'Aa'a, 'ya'ə Slandana, acii pooshi ma'ajjinə uushi sha dzəgərə aasəkə maki taa sətə tənəpaa *bariya ka adənə.'

⁹ Ma nya fa, ca ənə ka wabənə ka nyi ŋga bəra'inə dadagyə, əŋki ci: 'Ma sətə ɔatəgi Əntanƒə camə, ga ha nəhə tə ci ma'ajjinəkii.'

¹⁰ Ca jikətə ka nyi ŋga makkənə, wata sətə a ənə ka ndərəginə aa dəgyə shakətə.

¹¹ Ma'ə nyi mata'avəmə dəŋwa'ə, wata watiitə ənji makkə kəŋə kəŋə a mayi ka hatə ɔii inə davə. Kə sləkee ənji ka tii aabiiki daga də Kayisariya.

¹² Wata Malaaba Ma'yanə a ba ka nyi, wa nya dzə da tii, ga nya buurə taa mi. Inə da ənji nə'uunə kuwa gi əsə. Ha'ə ina dəməgərə aasii aa ha əndəkii.

¹³ Wata ca ba keenə makə sətə nee ci ka malaa'ika kəŋə asii gakkii, malaa'ika a ba ka ci: 'Sløkee ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita.

¹⁴ Kadə nii kəya ba ka hə wabəətə nii kwa upaa luupaanə da yaaku patə.'

¹⁵ Mbu'unaaki, ma nya 'watəgi də wabənə ha'ə, wata Malaaba Ma'yanə a shi aasəkə moodəfətii makə sətə shi aa moodəfaamə ŋga təkəŋwanə əsə.

¹⁶ Wata nya buuretə wabənə ŋga Slandanə ətə bii ci: 'Kə yiβə Yoohana ka ənji bapətisəma də ma'inə, amma, ma unə, ka upaanə nuunə bapətisəma də Malaaba Ma'yanə.'

¹⁷ Makə kə vii Əntaŋfə ka tii makə sətə vii ci kaamə saa'itə vii amə gooŋga ka Slandanə Yeesu Aləmasiihu, nyi wu saŋə təŋapaanəki aniya ŋga Əntaŋfwa?"

¹⁸ Makə fii tii ha'ə, kə ətəe tii ka sə ŋga banə, təya dəla də Əntaŋfə, təya ba, "Asee, patə da i ka ənjitə əntaa Yahudiinə vii Əntaŋfə rəgwa ŋga baanə ka ci kaa təya upaa əpinə."

Ikəliisiya də Antakiya

¹⁹ Ma ənjitə yigədəgi putə ŋga cibəətə cibə tii daba'a bələginə tə Sətəfanu, kə pyalə tii kura'ə aanə hanyinə ŋga Finikiya da i Kipərusə i aasəkə vəranə ŋga Antakiya. Mawaazamə tii taa ka wu maɗaamə ka *Yahudiinə.

²⁰ Amma, tə'i hara ənji Kipərusə da ŋga Sirina, mbu'unatii aa Antakiya, təya wabə ka hara slikərənə əsə, təya waaza Njuni Habara ŋga Slandanə Yeesu.

²¹ Kə ndzaa Slandanə kədəhə da tii. Ha'ə kə vii ənji laŋə gooŋga ka ci, təya nə'u tə ci.

²² Makə mbu'i habarakii aa limə ənji nə'unə ŋga Urusaliima, təya sløkee ka Barənaaba aa Antakiya.

²³ Makə mbu'i ci aa dəvə, kə dīi ci maŋushinə acii kə nee ci ka ŋga'aanə ŋga Əntaŋfə ətə dīi ci ka tii. Wata əŋki ci ka tii, "See a ndzaa unə ka ənji gooŋga də ədzəmə rəŋwə akəŋwacii Slandana."

²⁴ Acii ma ca, maŋga'ə əndə nə ci, da Malaaba Ma'yanə da vii gooŋga nə ci əsə. Ənji bəzəkii ka shaŋə vii gooŋga ka Slandana.

²⁵ Wata Barənaaba a palə aa Tarəsi ka alyanə tə Sawulə.

²⁶ Makə lapaa ci tə ci, ca kira tə ci aa Antakiya. Təya fəzəgi davə ka dzaadza də nə da ənji nə'unə. Təya dzəgunə ka ənji bəzəkii. Də Antakiya əsə 'watəgi ənji 'wanə tə ənji nə'unə 'Ənji nə'unə tə Aləmasiihu'.

²⁷ Agi ətə saa'i ma'i hara anabinyinə də Urusaliima ka shinə aa Antakiya.

²⁸ Mbu'unatii aadəvə, wata rəŋwə agitii ətə dīi ləməkii Agabusə a maɗətə, ca ba də baawəɗa ŋga Malaaba Ma'yanə, əŋki ci, kadə nə məza maɗəfənə a kulyaanə ka duuniya patə. Ha'ə makə ətə əsə kə kullii maɗəfənəkii agi zamana ŋga ŋwanjuunə ŋga Kalawudiyu.

²⁹ Wata ənji nə'unə a anə uura ŋga vii sətə mbee ŋgeerənə ŋga taa wu patə, kaa ənjə a kərə ka ənji nə'uutə də Yahudiya.†

³⁰ Kə ɗatə tii ha'ə əsə, təya sløkee ka kərənə ka gayinə ŋga Ikəliisiya dacia i Barənaaba da Sawulə.

12

Bələnə tə Yakubu da pa'ənə tə Piita

11:14 11.14 16.31. **11:15 11.15** 2.4. **11:16 11.16** 1.5. **11:18 11.18** 13.48; 14.15,27; 15.4,12,22-29; 17.12; 18.5-11; 19.8-10; 20.21. **11:19 11.19** 8.1-4. **11:20 11.20** Yooh. 7.35. **11:21 11.21** 2.41. **11:23 11.23** 13.43; 14.22; 15.32; 16.40; 18.23; 20.1,28-31. **11:25 11.25** 9.30. * **11:26 11.26** Ma ənji nə'unə tə Aləmasiihu, makə bana, Kəristənə də uura Gərikə. **11:27 11.27** 13.1; 15.32. **11:28 11.28** 21.10. † **11:29 11.29** Acii anə hanyinə ŋga Yahudiya palee maɗəfənəkii də ɗanə ka saa'ikii. **11:29 11.29-30** 12.12,25; Rooma 15.26; 1 Koor. 16.1; 2 Koor. 8.4; 9.2,12; Gal. 2.10.

¹ Ma ka saa'ita, kə 'watəgi ŋwanjwə *Hirudusə cibənə də hara ənji nə'unə.

² Ha'ə kə bii ci ka ənjə a bələgi tə Yakubu ndzəkəŋuci Yoohana də ŋgila purəjanə.

³ Makə nee ci kə kadeesəkə ka *Yahudiinə nə bələginə tə Yakubu, ca ba, wa ənjə a kəsətə tə Piita əsə. Ma gi ka d'anə, agi kumənə ŋga adə buroodi yadə burəjanə kəshi ənji tə ci.

⁴ Makə kəshi ənji tə ci, təya kərə tə ci aa furəshina. Hirudusə a kavə tə ci aacii soojiinə ənfwadə ənfwadə kurəgə ənfwadə, kaa təya nəhə tə ci, aadə ənjə a kərə tə ci aakəŋwacii danjana daba'a kumənəkii, waatoo kumənə ŋga *Pasəka.

⁵ Ma saa'itə Piita a furəshina, ma ənji nə'unə natii, wata ka d'a də'wa nə tii ka putaakii də gazhi'waanə.

Luupaanə ŋga malaa'ika tə Piita

⁶ Ma ka vədə ŋga uusəratə mwayi Hirudusə ŋgiraginə tə Piita ka la ka ci gəŋwanə, Piita a tsəfə ŋunyinə ahada soojiinə bəra'i, ci ma'anəkii də mahyakahyaka'ə bəra'i. Ənji nəhə furəshina əsə, a makuvə nə tii.

⁷ Ma davədəkii, kə jigagi malaa'ika ŋga Slandana. Bərənə a bərəgi kuvəkii patə. Wata ca dəgee ka Piita ka tanjalakii, ca madee ka ci, əŋki ci, "Madətə pii pii!" Wata mahyakahyaka'ətə a kwalyagərə acii Piita.

⁸ Wata malaa'ikatə a ba ka Piita, "Ŋgaŋgavə uushi'inaaku, ha ŋgavə bibinaaku." Piita a d'atə ha'ə. Əŋki malaa'ika ka ci, "Əgətə gwadaaku, ha nyi'wa tə nyi."

⁹ Piita a nə'u tə ci agyə. Mashiimə ci taa, ma sətə ci malaa'ika a d'a, tantanyinə. Ma nə ci ka nəhənə, taa səniinə sənii ci.

¹⁰ Makə paaləgi tii tə ənji nəhə kuvə ŋga təkəŋwanə da ŋga bəra'inə, təya mbu'u aa uura mayi ŋga tibisə ətə ŋga dəməginə aasəkə vəranə. Wata uura mayikii a wunəgi ka tii ci saakii. Təya gimagi, təya nə'u əndə'i rəgwa. Wata pii malaa'ikatə a bwasee ka ci.

¹¹ Makə ənya nə ŋga Piita aashikii, əŋki ci, "Manə d'iya, kə shii nyi ndilə ndilə oo'i, kə sləkee Slandanə ka malaa'ikaakii ka luupaanə tə nyi acii Hirudusə da bwaya uushi'itə ci Yahudiinə a moo d'anə də nyi."

¹² Shiinaakii ha'ə, wata ca palə aasii aa ha Mariyaama məci Yoohana ətə d'ii əndə'i ləməkii Marəkusə. Kə dzii ənji nə'unə də nə lanə davə, təya d'a də'wa.

¹³ Mbu'unaakii ca dəgətə uura maya. Tə'i əndə'i kadəmə ətə d'ii ləmətə Rooda. Makə fii ki, wata kya shi ka faginə taa wu.

¹⁴ Makə paaratəgi ki oo'i, uura ŋga Piita ətsa, mawunəgimə ki uura mayikii acii moodasəka. Wata kya ənəgərə aasii də huyi huyi, kya ba: "Waatsə Piita kəŋə a uura mayi!"

¹⁵ Təya ba ka ki, "Maba nə hə sanə kwa?" Amma kya tsakə banə oo'i, ci ətsa. Əŋki tii, "Malaa'ikaakii ətsa."

¹⁶ Amma, mabwaseemə Piita ka dəgə uura mayikii. Wata təya wunəgi, təya nee ka ci. Kə kəŋee ka tii.

¹⁷ Wata Piita a madee ka tii ka ciinəkii, kaa təya ndzaa kəda'ə, ca dzəgunətə ka tii makə sətə ŋgiragi Slandanə tə ci asəkə furəshina. Makə uudəpa a ci, əŋki ci ka tii, "A una ba ka Yakubu da hara ənji nə'unə." Daba'ə ha'ə, ca madə, ca palə ka əndə'i ha.

¹⁸ Pukənə ŋga ha, kə ma'i maduunə mabizhinə ahada soojiinə putə ŋga sətə slənyi tə Piita.

¹⁹ Makə ali ənji tə ci ka Hirudusə, maneemə tii ka ci. Hirudusə a ləgwa a ma soojiinə, pooshi. Wata ca ba ka ənjə a bələgi tə soojiita. Ma daba'əkii, ca madə anə hanyinə ŋga Yahudiya, ca palə aa Kayisariya, ca ta'avee davə.

Əntənə nga Hirudusə

²⁰ Ma nwanjwə Hirudusə, ka mabətəsəkə nə ci aashi ənji Tiira da ənji Sidoonə. Aciikii təya jagi də na, təya shi aabiikii ka sədə rənjwə, təya wabə da Balasəta, waatoo gawə nga yi nga nwanjwa. Makə uugi tii anəgi wabənə da ci, təya alə ndzaanə jamə da Hirudusə, acii də zəmə nga nə nga hanyinaakii nə tii.

²¹ Ma ka uuseratə lii Hirudusə, ca ka kəjeerə nwanjuunaakii, ca ndzaanə asəkə dəgələ nwanjuunaakii, ca wabə ka tii.

²² Ənjə a wazə, təya ba, “Ma ətsa, wabənə nga Əntanjə, əntaa nga ənda.”

²³ Pii wata malaa'ika nga Slandanə a dəgəgi tə ci, acii kə luuma ci dʒuunuunə nga Əntanjə. Zoozəniinə a tsəbə tə ci. Ha'ə əntəgi ci.

²⁴ Amma, ma wabənə nga Əntanjə, kə gi aakənjwə aakənjwa.

²⁵ Makə uudəpaa i Barənaba da Sawulə sləkeetə sləkee ənji ka tii aa Urusaliima, təya palə satii, təya ngerəənə tə Yoohana ətə ci ənje a 'wa Marəkusə.

13*Sləkeenə nga Malaaba Ma'yanə ka i Barənaba da Sawulə*

¹ Ma asəkə İkəliisiya nga Antakiya, tə'i hara *anabiinə da ənji dzəgunənə, waatoo i Barənaba da Simiyoonə ətə ci ənje a 'wa əndə dənjwa da i Lukiyusə əndə Sirina da Manahina ətə girəshi tii da nwanjwə *Hirudusə. Ahadatii nə Sawulə əsə.

² Ma ka əndə'i uusera, təya gərə'u ka Slandanə da dʒa suumaya. Ənki Malaaba Ma'yanə ka tii, “Fə'yagimə ka nyi tə i Barənaba tii da Sawulə kaa təya slənə slənətə 'wii nyi tə tii.”

³ Daba'ə suumaya da dʒa də'wa, təya kavə ciinətii aanətii, təya kapaa tə tii.

Waazanə nga masləkee ənji anə hanyinə nga Kipərusə

⁴ Makə sləkee Malaaba Ma'yanə ka i Barənaba da Sawulə, təya palə aa Səluukiya, təya dzə ka dəmə kumbawalə davə nga dzəginə aanə hanyinə nga Kipərusə ətə ahada ma'inə.

⁵ Mbu'unatii aanə hanyinəkii aasəkə vəranə nga Salamisa, təya ndzanə baaba wabənə nga Əntanjə asəkə *kuvə də'wanyinə nga Yahudiinə. Kə gi Yoohana ka tsəkənə tə tii əsə.

⁶ Makə wiigi'itə tii hanyinə nga Kipərusə patə kura'ə aa Pafusa, təya lapaa əndə'i əndə hiila ətə dʒii ləməkii Barə-Yeesu. Majirakə nga anabi nga Yahudiinə nə ci.

⁷ Guva nga nɔgwaməna Sirəgiya Bulusə nə ci əsə. Ma nɔgwaməna, əndə shiinə nə ci. Ca 'wa tə i Barənaba da Sawulə, ca alə fa wabənə nga Əntanjə amatii.

⁸ Amma, ma əndə hiilatsa, ətə dʒii ləməkii İlimasə də uura Gərikə, kə dʒii ci ka tii mabizhinə, ha'ə kə mwayi ci zhi'wee ka ədzəmə nga nɔgwaməna acii ga ca nyi'u goonɔga.

⁹ Amma, ma Sawulə, ətə ci ənje a 'wa tə ci Bulusə əsə, da i Malaaba Ma'yanə nə ci, ca tsaamə tə əndə hiilatsa,

¹⁰ ənki ci, “Ma hə, əndə nga *Seetanə nə hə, səsənjwə nga goonɔga. See sətə dʒii bwayakii nəndə a ədzəməku. Pukyanə nga uuserə patə, ha'ə nə hə ka zhi'wee ka goonɔga nga Əntanjə ka jirəkənə.

¹¹ Acii ha'ə ka dzalənə nə Slandanə tə hə, ha uurəfəgi, pa ha nee ka uuserə ma'ə kwakwatə.” Pii wata təkunə cii kəya nee ma'ə, ca raramə, ənje a kəsə tə ci ka ciinə, acii paa ci ka nee ka ha ma'ə.

¹² Makə nee nɔgwaməna ka sətə slənyi, kə vii ci goonɔga ka Slandana, acii kə dʒii ka ci ka sə nga hurəshishinə nə dzəgunənə agyanəkii.

12:22 12.22 Əzaki. 28.2. 12:24 12.24 2.41. 12:25 12.25 11.29-30. 13:1 13.1 11.27. 13:2 13.2 9.15; 10.19; 22.19; Gal. 1.15-16. 13:3 13.3 6.6. 13:4 13.4 10.19; 15.39. 13:5 13.5 17.2. 13:8 13.8 2 Tim. 3.8. 13:11 13.11 9.8; 22.11.

Bulusə da Barənaba də Antakiya anə hanyinə nga Pisidiya

¹³ Ma daba'əkii, wata Bulusə da ənji nə'ushinaakii a dəmə kumbawalə də Pafusa, təya palə aa Pirəga anə hanyinə nga Paməfiliya. Ma Yoohana, kə bwasee ci ka tii davə, ca ənə aa Urusaliima.

¹⁴ Amma, ma təya, təya paləgi tə Pirəga, təya palə aa Antakiya ətə anə hanyinə nga Pisidiya. Də asavee əsə, təya dəməgərə aasəkə *kuvə də'wa, təya ndzaanə da ənja,

¹⁵ ənjə a janğa bariya nga Muusa da ləkələkatə nga anabiinə. Wata gayinə nga kuva a sləkee ka banə ka tii oo'i, "Ndzəkəjushi'ina, usamə da shinə. Mbu'u tə'i wabənə ətə ca tsakə tə ənji a moonə."

¹⁶ Bulusə a madətə, ca madee ka ciinəkii ka ənja, ca ba, "Unə ənji *Isərayiila da hara ənji gərə'unə ka Əntanjə, fatəmə!

¹⁷ Ma Əntanjə ənə caama nə'u, amə ənji Isərayiila, ci ta'i tə dzədzəshi'inaamə, ca siitə tə tii saa'i tii anə hanyinə nga Misəra. Də maduunə baawəda əsə ngiragi ci tə tii də Misəra.

¹⁸ Kə sə'wii ci tə tii ha'ə fəzə ənfwadə pu'unə agi bilinə əsə.

¹⁹ Ca zamagi də slikərənə mədfə anə hanyinə nga Kana'ana, ca vii ka tii hanyinəkii nga zəmə ya.

²⁰ Ma ətsə patə, agi fəzə gya'ə ənfwadə da tufə pu'unə. Daba'a ha'ə ca dəkəvə ka tii gayinə ahadatii ha'ə mbu'ya ka zamana nga anabi Samuyila.

²¹ Agi zamanaakii kədii tii kaa ənjə a dəkə ka tii nwanwa. Wata Əntanjə a dəkəvə ka tii tə Sawulə uuzənə nga Kisə, agi duurə nga Beejaminə. Ca da ka tii nwanjuunə nga fəzə ənfwadə pu'unə.

²² Makə ngərəgi Əntanjə tə Sawulə, ca dəkəvə ka tii tə *Dawuda ka nwanjuunə. Wiinə sətə wabi Əntanjə anəkii, əjki ci:

'Kə upaa nyi tə Dawuda uuzənə nga Jasii,

Ci nə əndətə cii kya uudə,

Ci əsə na slənətə ka nyi sətə cii kya uudə patə.'

²³ "Agi slikərənə nga əndətsə kira Əntanjə ka ənji *Isərayiila Maluwa, waatoo Yeesu makə sətə dīi ci aləkawalə nga danə.

²⁴ Daga Yeesu ma'ə mashimə, kə waazii Yoohana ka ənji Isərayiila patə kaa təya zhi'wagi, təya bwasee ka 'waslyakənatii, təya luu yibə bapətisəma.

²⁵ Ma Yoohana kədəhə ka uudəpaa slənaakii, kə ləguyi ci ama ənja: 'Makə wu sanə cuuna nəhə tə nya? Əntaa nyi nə əndətə cuuna gəra. Ma əndətə cuuna gəra, ma'ə ci ka shinə. Mambu'umə nyi bahə nya dəədfəgi ka ci bibinaakii.'

²⁶ "Ndzəkəjushi'inə, jijinyinə nga Ibərahiima da hara ənji gərə'unə ka Əntanjə ahadoonə, kaamə sləkee Əntanjə Njuni Habara nga luupaanə.

²⁷ Wiinə, ma ənjitə də Urusaliima da gayinatii, pooshi tii kavə nətii ka shiinə tə Yeesu. Ha'ə əsə mafatəmə tii wabənə nga anabinyinə ətə ci ənjə a janğa ka tii taa ngutə uusərə nga əpisəkə patə. Amma, makə lagi tii ka Yeesu gəjwanə, kə dīi ka goonğa nə wabənə nga anabinyinə.

²⁸ Taa ngahi ma'upaamə tii tə ci da 'waslyakəənə bahə bələnə tə ci, amma kə kədii tii acii *Pilaatu ka bələginə tə ci.

²⁹ Makə uudəpaa tii danə ka ci makə sətə shi ənjə a nyaahə agyanəkii patə, ənjə a jimagerə də ci ashi ənfwa, təya ngədfəgi tə ci.

13:13 13.13 13.5; 15.38. **13:14 13.14** 17.2. **13:15 13.15** 15.21. **13:17 13.17** Shig. 1.7; Dzək. 5.15. **13:18 13.18** Shig. 16.35; Baan. 14.33-34; Dzək. 29.4. **13:19 13.19** Dzək. 7.1; Jasə. 14.1. **13:20 13.20** M.Gəjw. 2.16; 1 Sam. 3.20. **13:21 13.21** 1 Sam. 8.5,19; 10.21; 11.15. **13:22 13.22** 1 Sam. 16.12; 13.14. **13:23 13.23** Isaa. 11.1; Rooma 1.3; Səniinə 5.5. **13:24 13.24** Luka 3.3. **13:25 13.25** Luka 3.15-16. **13:27 13.27** 3.17. **13:28 13.28** Luka 23.4,14-15,21-23. **13:29 13.29** Luka 23.50-56.

³⁰ Amma kə madēe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja.

³¹ Kə baa ci bəzəkii ka bəarii naakii nə ka ənjitə shi tii da ci daga də Galili aa Urusaliima. Ma əndzə'i, tii nə seedawanyinaakii ka ənji Isərayiila.

³² “Ma inə əsa, kə kireenə koonə nnyuni wabənə ətə dīi Əntanfə aləkawaləkii ka dzədzəshi'inaamə.

³³ Kə mbu'utə ci kaamə jijinatii də aləkawaləkii əsə. Kə mbu'utəgi ci də madēenə ka Yeesu makə sətə nyaahə ənji asəkə Jabuura nga bəra'inə oo'i, 'Ma hə, uuzənaaki nə hə, daga ənshinə kə ndzaa nyi ka Duu.'

³⁴ Kə wabi Əntanfə agyanə madēenə ka ci agi maməətə ənji oo'i, paa ci ka ənənə ka əntənə ma'ə, ca bəslə. Wiinə sətə bii ci:

'Ka viinə nə nyi koonə ndilə ndilə tə malaaba barəkaanə makə ətə vii nyi ka Dawuda.'

³⁵ Aciikii tə'i manaahəkii əsə asəkə əndə'i Jabuura oo'i, 'Paa hə ka bwasee ka shishinə nga əndə slənaaku kaa ca bəsləgi.' ”

³⁶ Bulusə a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, “Ma Dawuda, kə slənyi ci agi zamanaakii makə sətə mwayi Əntanfə. Ma daba'əkii, ca əntəgi, ənjə a kagərə tə ci agyanə dzədzəshi'inəkii, ca bəsləgi.

³⁷ Amma, ma əndətə madēe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, mabəsləmə ci.

³⁸ “Aci ha'ə, ndzəkəŋushi'inə, see a shii unə oo'i, daci Yeesu ciina waaza koonə agyanə tifyaginə nga 'waslyakəənə. Aci ma bariya nga Muusa, paa ci da ngeerənə nga luupaanə tuunə acii 'waslyakəənə.

³⁹ Amma taa wu patə vii ka Yeesu goŋga, daciikii upaanəkii luupaanə.

⁴⁰ Ma dīi əna, nəhəmə noonə nə acii ga sətə bii anabinyinə a kulyaanə koonə ətə bii tii:

⁴¹ 'Tsaaməmə, unənə ca ushapaa sətə bii Əntanfə,

hankala goonə a gwazəgi, una zagi.

Acii kadə nii kya slənə əndə'i slənə agi zamana goonə ətə pooshi unə na luuvə taa kə bii ənji koonə.' ”

⁴² Ma i Bulusə da Barənaba a gimagi asəkə kuvə də'wa, ənjə a kədii tə tii kaa təya ənə ka batə ka tii wabəətsə ka əndə'i uusərə nga əpisəkətə ca shi.

⁴³ Makə təkəgi ənji a kuvə də'wa, ənji laŋə nyi'u tə tii, Yahudiinə da ənjitə gimə aagi diinə nga Yahudiinə patə. I Bulusə da Barənaba a wabə ka tii kaa təya ndzaa də ngeerənə agi nga'əətə dīi Əntanfə ka tii.

⁴⁴ Zhi'wanə nga uusərə nga əpisəkə dīi dzawə, wata ənjə a ənslyagi pəbə asəkə vərənə aasəkə kuvə də'wa ka fa wabənə nga Əntanfə.

⁴⁵ Makə nee hara Yahudiinə kə dzii ənji də nə laŋə, kə shirəhə tii ka i Bulusə, təya da ka ci mabizhinə, təya dzə da dzaananə tə ci.

⁴⁶ Amma, ma i Bulusə da Barənaba, kə wabi tii ka tii yadə nḡwalənə, təya ba, “Kə ndzaa tyasə, a takəŋwa ənji ba koonə wabənə nga Əntanfə taabu'u ka hara slikərənə. Amma, makə kə kaaree unə, una bəarii oo'i, madəbeemə koonə nə upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, yoo, a zhi'uginə səgeenə aabii hara slikərənə.

⁴⁷ Aci ha'ə bii Slandanə keenə, əŋki ci,

'Kə kapaa nyi tə hə kaa ha ndzaa

ka bərənə nga hara slikərənə,

ha ndzaa ka rəgwa nga mbəfənə

ha'ə mbu'unəkii ka muudinə nga duuniya patə əsə.' ”

⁴⁸ Makə fii ənjitə əntaa Yahudiinə ha'ə, kə dīi tii moodasəka, təya dūunətə tə Slandanə putə nga wabənəkii. Ma ənjitə ta'i Əntaŋfə tə tii ka upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, kə vii tii gooŋga.

⁴⁹ Kə təkəgi wabənə nga Slandanə taa dama patə anə hanyinəkii əsə.

⁵⁰ Amma Yahudiinə a tsəvutə tə matakəŋwanyinə nga vəranə da hara makinə ətə da məghərevənə; ma makiita, ənji gərə'unə ka Əntaŋfə nə tii əsə. Təya madəe ka wabənə agyanə i Bulusə da Barənaba. Təya lakəənə tə tii anə hanyinatii.

⁵¹ Ma təya dzə də palənə satii, təya gwa'agi bərəbərə nga bibinatii agyanətii ka baariinə ka tii oo'i, pooshi tii agi haalatii ma'ə. Wata təya palə aa Ikuniya.

⁵² Ma ənji nə'unə nga Antakiya, kə dīi tii moodasəkə ka shaŋə. Kə ndzaa tii da i Malaaba Ma'yanə asəkə ədzəmətii əsə.

14

I Bulusə da Barənaba də Ikuniya

¹ Ma də Ikuniya əsə, kə gimə i Bulusə da Barənaba aasəkə kuvə də'wa nga Yahudiinə, təya waaza ka ənji də gazhi'waanə. Ha'ə bəzəkii nə ənjitə vii gooŋga ka Slandana, Yahudiinə da hara slikərənə patə.

² Amma, ma Yahudiitə kaaree ka vii gooŋga ka Slandana, kə madəe tii ka ədzəmə nga hara slikərənə kaa təya bərapaa tə ənji nə'unə.

³ Kə ta'avə i Bulusə da Barənaba də Ikuniya ka waazanə ka ənji agyanə Slandanə yadə ngwalənə taa gi'u. Təya waaza agyanə pwapooŋaakii. Slandanə a vii ka tii baawəda nga da sə nga hurəshishinə kama kama ka baariinə oo'i, ma sətə ci təya ba, gooŋga.

⁴ Amma kə təkəgi ənji kurəgə bəra'i asəkə vəranə. Hara ənji, a ba'a Yahudiinə nə tii. Hara ənji əsə, a ba'a masləkee ənja.

⁵ Kə mwayi hara slikərənə da Yahudiinə da gayinatii cibeenə ka masləkee ənji də kaalanə tə tii də faariinə,

⁶ asee, kə gi aa limətii nə sətə mwayi ənji d'anə də tii. Wata təya huyi satii aanə hanyinə nga Likaniya, waatoo aa Lisətira da Dyarəba da hara vəraatə gūnutə də hanyinəkii.

⁷ Təya waaza Nūnyi Habara nga Slandanə davə.

Kaalanə tə Bulusə də Lisətira

⁸ Tə'i əndə'i əndə də Lisətira, pooshi səfəkii ndalə bahə wiigi'inə. Makə pwayi ənji tə ci, hurəndzəmə nə ci. Mashimə ca wii shaŋə.

⁹ Ma ka əndə'i uusəra, ca fa waazanə nga Bulusə. Bulusə a tsaamə tə ci. Ma nee ci, ma əndətsa, kə vii ci gooŋga, kə dəbee ca upaa mbədəpaanə.

¹⁰ Bulusə a madəe ka uurakii, əŋki ci, "Madətə kəŋə anə səfəku." Wata hatsə əndətə a madətə, ca wii.

¹¹ Makə nee danjana ka sətə dīi Bulusə, təya madəe ka uratii, təya ba də uura nga ənji Likaniya, "Kə jimagərə əntaŋfənyinə aabii amə makə ənja."

¹² Təya dəkə ləmə ka Barənaba "*Jawusə". Ma Bulusə əsə, təya dəkə ka ci "*Heerəməsə" puta dīi ci ka ŋwanwə wabənə.

¹³ Ma dava, tə'i kuvə uuləma ətə ci təya 'wa Jawusə, a uura mayi nga vəranə. Wata limanə nga uuləməkii a ngərə bubuŋənyinə, ca zadətə də gudəza, ca kira aa uura mayi nga vəranə kaa təya da sataka da ənja ka i Barənaba da Bulusə.

¹⁴ Amma, makə fii i Bulusə ha'ə, təya tsaatsagi kəjeerənə ashitii ka baariinə oo'i, kə bəzhi səkətii ka shanə. Təya huyi aagi ənja, təya dzə də madee ka uuratii, ənki tii,

¹⁵ “Una! ka mi cuuna da ha'ə kwa? Ma inə kamə, ənji niinə makə noonə. Kə kireenə koonə Njunyi Habara koonə bwasee ka mazaβə uushi'iitsa, una nə'u tə Əntanfə Əndə vii əpinə. Ci tagii ha dadagyə da ha apanə da uunəva da sətə asəkətii patə.

¹⁶ Ma nga nukə, kə bwasee ci ka slikərənyinə patə kaa təya paaslə uushi'inatii.

¹⁷ Patə da ha'ə, mabwaseemə ci ka naakii nə yadə seeda, agi dənə nə ci koonə nga'əənə, ca ndzəmə koonə vəna, ca vii koonə njunyi cifanə, ca əburətə tuunə də zəma, ca vii koonə moodasəkə əsə.”

¹⁸ Taa ngahi kə wabi tii ka tii wabəətsə patə, ngahə tənəpaə tii tə tii ka da ka tii sataka.

¹⁹ Asee, tə'i hara *Yahudiinə shi aa dəvə daga də Antakiya da Ikuniya. Təya shi ka tsəvutənə tə danəkana. Təya kaala tə Bulusə də faariinə, təya ələgi tə ci aa ba'a vəranə. Ma nə tii ka nəhənə, kə əntəgi ci.

²⁰ Amma ənji nə'unə a shi, təya dzatə də nə aabiikii, ca madətə, ca ənəgərə aasəkə vəranə. Pukənə nga ha, təya madə tii da Barənaba, təya palə aa Dyarəba.

²¹ Makə waazii tii Njunyi Habara asəkə vəranəkii, kə upaa tii ənji nə'unə lanə. Ma daba'əkii, təya ənə aa Lisətira da Ikuniya da Antakiya ətə anə hanyinə nga Pisidiya.

²² Ma asəkə vəraniiitsa, kə vii tii ngeerənə ka ənji nə'unə, təya ba ka tii, wa təya kənə anə vii goonəgatii. Təya tsakə banə ka tii oo'i, see dagi cibə lanə upaanaamə dəmənə aagi nwanjuunə nga Əntanfə.

²³ Daba'ə ha'ə, təya taadəcii ka tii matakənjwanyinə asəkə taa ngutə Ikəliisiya, təya da də'wa da suumaya, təya kavə tə tii aacii Slandanə ətə vii tii ka ci goonəga.

Ənənə nga i Bulusə da Barənaba aa Antakiya

²⁴ I Barənaba da Bulusə a pitəgi asəkə hanyinə nga Pisidiya, təya mbu'u aənə hanyinə nga Paməfiliya,

²⁵ təya waaza wabənə nga Əntanfə ka ənji də Pirəga. Ma daba'əkii, təya madə, təya palə aa Ataaliya.

²⁶ Təya dəmə kumbawalə davə, təya palə aa Antakiya, waatoo vəraatə shi ənjə a kavə tə tii aacii Əntanfə kaa ca da ka tii pwapoonə agi sləna, waatoo ətsə uudəpaə tii.

²⁷ Makə mbu'i tii aa dəvə, təya dzaadzatə də ənji nə'unə, təya ba ka tii habara nga sətə dīi Əntanfə daciitii da makə sətə wunəgi ci ka hara slikərənə rəgwa nga vii goonəga.

²⁸ Təya ta'avee tii da ənji nə'unə davə.

15

Dza də nə nga matakənjwanyinə də Urusaliima

¹ Tə'i hara ənji shi daga də Yahudiya aa Antakiya, təya dzəgunə ka ənji nə'unə, təya ba, “Madə *maryaminyamuunə makə nga alə'aada nga Muusa, pooshi unə ka upaa luupaənə.”

² Kə dīi i Bulusə da Barənaba mabizhinə da ənjitsa. Wabənəkii a gwazəgi ka shanə. Makə uurəgi haalakii aənətii, ənjə a sləkee ka i Bulusə da Barənaba da hara ənji nə'unə aa Urusaliima, kaa təya dzə aabii masləkee ənja da matakənjwanyinə nga Ikəliisiya agyanə wabəətsa.

³ Makə sləkee ənji nə'unə ka tii, təya madə, təya paləgi dasəkə hanyinə nga Finikiya da nga *Samariya, təya dzə də baaba habara nga zhi'inə nga hara slikərənə ka ənji nə'unə. Fanə nga ənji nə'unə ha'ə, agi danə nə tii moodasəka.

⁴ Makə mbu'i tii aa Urusaliima, kə liwə ənji Ikəliisiya da masləkee ənji da matakəwənyinə nga Ikəliisiya tə tii də moodasəka. I Bulusə a baaba ka tii sətə slənyi Əntənfə daciitii patə.

⁵ Amma hara ənji nə'unə kurəgə nga Farisanyinə a madətə, təya ba, "Ma ənjitsa, tyasə, see a ryaminyə tii, ənjə a ba ka tii təya nə'u bariya nga Muusa."

⁶ Wata masləkee ənji da matakəwənyinə nga Ikəliisiya a dza də nə ka tsaamənə agyanə wabəətsa.

⁷ Makə ta'avə tii ka dfaada wabənə ahadatii, Piita a madətə, əŋki ci: "Ndzəkəŋushi'ina, makə sətə shii unə, daga ŋukə ta'i Əntənfə tə nyi ahadoonə kaa hara slikərənə a fa Nnyini Habara da maki, təya luuvə.

⁸ Kə shii Əntənfə ədzəmə nga taa wu patə, ca seeda tə tii də vii ka tii Malaaba Ma'yanə makə sətə vii ci kaamə əsə.

⁹ Matəkeemə ci ahadaamə da tii. Putə nga vii goŋgatii kubəgi ci ədzəmətii makə naamə.

¹⁰ Makə ha'ə dīi əna, ka mi saŋə cuuna alə haliminə nga Əntənfə də kaanə ka ənji nə'unə tə bariya nga Muusa? Taa amə da dzədzəshi'inaamə maa, kə təkuree amə ka nə'utə bariyaakii.

¹¹ Amma kə vii amə goŋga oo'i, putə nga pwapoonə nga Slandanə Yeesu upaa amə luupaanə makə sətə upaa tii natii əsə."

¹² Dabaala a ndzaa kəfa'ə, təya ənə ka fanə a ma i Barənaba da Bulusə, təya ba ka tii sə nga hurəshishiitə dīi Əntənfə ka hara slikərənə daciitii.

¹³ Makə uudəpaa tii wabənə, Yakubu a madətə, ca jikəvə, əŋki ci: "Fatəmə, ndzəkəŋushi'inə.

¹⁴ Əndzə'i əna bii Simoonə kaamə makə sətə 'watəgi Əntənfə nəhənə tə hara slikərənə kaa ca tadəgi hara ənji agitii, təya ndzaa ka ənjaakii.

¹⁵ Kə dīi wabəətsə mbərə mbərə da nga anabiinə makə sətə dīi manaahəkii oo'i,

¹⁶ 'Əŋki Slandana: Ma aakəŋwa, ka shinə nə nyi ka hadatəginə də yi nga *Dawuda ətə saawagi.

Ka ŋgərənə nə nyi sətə sasaawagi,
nya ənə ka haadatəginə, nya kəŋee,

¹⁷ kaa hara ənjə a alə tə nyi Slandanətii,
waatoo patənə nga hara slikərətə 'wii nyi
kaa təya ndzaa ka naaki.

¹⁸ Ha'ə bii Slandanə ətə bagi uushi'iitə daga ŋukə.' "

¹⁹ Yakubu a tsəkə banə, əŋki ci, "Ma nee nyi naaki, ma hara slikərənə ənə ca zhi'wa aabii Əntənfə, gaama irəla tə tii.

²⁰ Amma, naahaamə ka tii ləkələkətə də banə, ga təya adə zəmətə dīi ənji ka uuləminə taa sləmənyinə, acii ma ətsa, ajijinə. Ga təya aləhiinə, ga təya tsəbə luutə malamə ənji uurakii, ga təya adə idəna. *

²¹ Acii ma bariya nga Muusa, daga ŋukə, taa ka ŋgutə vərənə patə, tə'i ənji waaza agyanəkii, ənjə a jaŋga asəkə *kuvə də'wanyinə taa ŋgutə *uusərə nga əpisəka."

Ləkələkətə ka hara slikərənə ənji nə'unə

15:4 15.4 15.12. **15:7 15.7** 10.1-43. **15:8 15.8** 2.4; 10.44. **15:9 15.9** 10.35. **15:10 15.10-11** 15.19; Gal. 2.16; 3.10-12; Af. 2.5-8. **15:12 15.12** 2.22. **15:16 15.16-18** Am. 9.11-12; Isaa. 45.21. **15:19 15.19** Gal. 5.3.

* **15:20 15.20** 15.29; 21.25; ka uuləminə: 1 Koor. 8.1-13; 10.23-33; aləhiinə: Leew. 18.6-18; adə idəna: Leew. 17.10-16. **15:21 15.21** 13.15.

²² Fanə nga masləkee ənji da matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya ləbə da ənji Ikəliisiya patə tə wabəətsa, wata təya anə uura nga tadə ənji ahadatii, kaa təya sləkee ka tii aa Antakiya, tii da i Bulusə da Barənaba. Wata təya tadə tə Yahuda ətə ci ənjə a 'wa Barəsaba, tii da Silasə. Matakəŋwanyinə nə tii ahada ənji nə'unə əsə.

²³ Wata təya sləkee ka tii də ləkələkatəkii. Wiinə sətə nyaahə tii asəkə ləkələkatəkii:

“Wininə ləkələkatə ca dzə ka hara slikərənə ənji nə'unə də Antakiya da Siriya da Silikiya. Ma ləkələkatəna, daci inə ndzəkəŋushi'inuunə masləkee ənji da matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya də Urusaliima. Kə nəhəpaa inə tuunə patə.

²⁴ “Kə fii inə oo'i, kə gi hara ənji ahadeenə, təya dzə ka madəe ka hanjala goonə də wabənə, təya kədfəpaa tuunə. Ma ətsa, əntaa inə bii ka tii d'anə ha'ə.

²⁵ Ma caamiinə, makə kə gi wabənə geenə ka rəgwa rəŋwə, kə dəbee ina tadə ənji ahadeenə, ina sləkee ka tii koonə, təya dzə da i moodəkii gaamə Barənaba da Bulusə.

²⁶ Ma təya, kə vigi tii əpinatii ka putə nga slənə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

²⁷ Ci nee unə ka i Yahuda da Silasə ahadoonə, tii na ba koonə də matii sətə nyaahiinə.

²⁸ Kə kadeesəkə ka Malaaba Ma'yanə da inə patə oo'i, geena tsakəənə koonə kərənə pamə palee ka uushi'iitə ndzaa tyasə, waatoo,

²⁹ goona adə sətə d'ii ənji ka uuləminə taa sləmənyinə, goona adə idəna, goona tsəbə luutə malamə ənji uurakii, goona aləhiinə. Madə kə təŋapaa unə noonə nə ka daada tsarə uushi'iitsa, ka ndzaanə nuunə jamə. Ta'avəmə jamə.”

³⁰ Makə kapaa ənji tə i Bulusə, təya palə aa Antakiya, təya dzatə də ənji nə'unə, təya vii ka tii ləkələkatətə.

³¹ Makə janğatə tii, kə d'ii tii maŋushinə ka shaŋə acii kə vii wabəətsə ka tii ngeerənə.

³² Ma i Yahuda da Silasə, *anabiinə nə tii, kə wabi tii ngaanğə'a kə ənji nə'unə, təya tsakə ka tii ngeerənə.

³³ Makə banee tii davə gi'u, ənji nə'unə a kəree ka tii də jamənə. Yahuda da Silasə a ənə aabii ənjitə sləkee ka tii. [

³⁴ Amma, ma nee Silasə, kə dəbee ca ənəgi davə.]

³⁵ Ma i Bulusə da Barənaba, kə ənəgi tii də Antakiya, təya dzəgunə ka ənja, təya dzə də waaza wabənə nga Slandana, tii da hara ənji nə'unə lanğə əsə.

Təkənə nga Bulusə da Barənaba

³⁶ Makə ta'avə tii davə, Bulusə a ba ka Barənaba, “Ənaaŋwə ka caamatə ənji nə'uutə shi aŋwa waazii ka tii wabənə nga Slandanə taa ka ŋgutə vəranə, kaanwa tsaamətə taa iitə nə tii agi nə'unə.”

³⁷ Ma Barənaba əsə, kə mwayi ci 'waanənə tə Yoohana ətə ci ənjə a 'wa Marəkusə.

³⁸ Amma kə caamə Bulusə, madəbeemə Yoohana a dzə da tii, acii kə shi ca bwasee ka tii də Paməfiliya, ma'uudəpaamə ci slənəkii da tii.

³⁹ Wata təya d'aanə mabizhinə, təya təkəgi. Barənaba a ŋgərə tə Marəkusə, təya dəmə kumbawalə, təya palə aanə hanyinə nga Kipərusə.

⁴⁰ Amma, ma Bulusə, kə ŋgirə ci tə Silasə. Makə d'ii ənji ka tii də'wa, təya kavə tə tii aacii Slandana kaa ca da ka tii pwapoonə agi wiigi'inatii, wata təya palə.

⁴¹ Kə wiigi'itə i Bulusə hanyinə nga Siriya da nga Silikiya, təya dzə də baabanə ka ənji nə'unə kaa təya tsakə ndzaanə də ngeerənə agi vii goŋgatii.

16

Nə'unə nga Timooti tə i Bulusə da Silasə

¹ I Bulusə a mbu'u aa Dyarəba da Lisətira. Təya lapaa əndə'i əndə nə'unə davə ətə dīi ləməkii Timooti, uuzənə nga əndə'i mitə Yahuda. Ma miita, əndə nə'unə nə ki əsə. Ma dii, əndə Gərikə nə ci. *

² Ma Timooti, agi dəlaginə nə ənji nə'unə nga Lisətira da Ikuniya də ci.

³ Kə uu'i Bulusə kaa təya wiigi'i tii da Timooti, wata ca ɲgərə tə ci, ca *ryaminyagi tə ci, acii kə shii Yahudiitə davə patə oo'i, ma dii, əndə Gərikə nə ci.

⁴ Ma daba'əkii, təya ndzanə wiigi'inə ka vərə ka vərə, təya dzə də baabanə ka ənji nə'unə tə bariyatə kapaa masləkee ənji da matakəɲwanyinə nga Ikəliisiya də Urusaliima kaa təya nə'utə.

⁵ Də ha'ə kiɲə ənji nə'unə ndihə ndihə agi vii gooɲgatii. Taa ɲgutə uusərə patə nə laɲənətii ka tsakənə əsə.

Neenə nga Bulusə ka əndə Makiduuniya dagi səniinə

⁶ Ma daba'əkii, kə mwayi tii dzənə ka waaza wabənə nga Slandanə aanə hanyinə nga Asiya, amma kə təɲapaa Malaaba Ma'yanə tə tii. Wata təya paləgi aanə hanyinə nga Firigiya da nga Galatiya.

⁷ Makə mbu'i tii aagyanə ribinə nga hanyinə nga Misiya, təya alə dəməgərənə aanə hanyinə nga Bitiniya. Amma maluuvəmə Ma'yanə nga Yeesu ka tii.

⁸ Wata təya pitəgi tə Misiya, təya jimagərə aa Tərawasə.

⁹ Ma uusərakii davədfə, kə səniinə Bulusə davə oo'i, kə nee ci ka əndə Makiduuniya kəɲə, ca kədii tə Bulusə, ca ba, "Tyanagi aanə hanyinə nga Makiduuniya, kaa ha shi ka tsakənə tiinə."

¹⁰ Daba'ə səniinaakii, pii ina tasəka dzənə aanə hanyinə nga Makiduuniya. Acii kə shii inə oo'i, Əntaɲfə 'wii tiinə ka waaza ka tii Njuniy Habara.

Vii gooɲga nga Lidiya

¹¹ Wata ina dəmə kumbawalə də Tərawasə, ina kəɲee da i aa Samutərasə. Pukənə nga ha ina palə aa Niyapuli.

¹² Ina madfə davə, ina palə aa Filipi, vərəatə palee də dūunuunə agyanə əndə'i purəjanə nga hanyinə nga Makiduuniya, vərənə nga ənji Rooma əsə. Ina banee gi'u asəkə vərəatsa.

¹³ Ma *uusərə nga əpisəka, kə dəməgiinə aa uura mayi nga vərənə, ina dzə aama gəəra. Mbu'u ka lapaanə niinə ha nga dfa də'wa nga Yahudiinə davə. Wata ina lapaa. Davə ndzaa inə, ina wabə ka makiitə dzii də nə davə.

¹⁴ Tə'i əndə'i minə ətə dīi ləmətə Lidiya ca fa tiinə. Ma kya, mitə Tiyatira nə ki. Dərə də madizə kəjeerənyinə nga mandalə kwaba nə slənətə. Əndə ɲgwalənə tə Əntaɲfə nə ki əsə. Kə wunəgi Slandanə ədzəmətə. Ha'ə kya kavə haɲkalatə ka sətə ci Bulusə a ba.

¹⁵ Kə liwə ki yibə bapətisəma da ənji yatə patə, kya kədii tiinə, əɲki ki, "Makə kə shii unə ndilə ndilə oo'i, kə vii nyi gooɲga ka Slandana, yoo, see a dzuunə ka nee ka yaaki." Kya tsakə kədiinə tiinə, keena palə.

Pa'ənə tə i Bulusə a furəshina də Filipi

¹⁶ Ma ka əndə'i uusərə, ina dzə ka ha nga dfa də'wa, ina lapaa əndə'i uundzə rəmənə, mava. Əndə ginaaji nə ki, agi kuranə nə ki uushi'inə kama kama putə nga ginaajiitə ashitə. Agi dzanə nə ki də kwaba laɲə ka slanjiinətə əsə də kwaarənə.

* **16:1 16.1** 14.6; Timooti: Rooma 16.21; 1 Koor. 4.17; Fil. 2.19; 2 Tim. 1.5. **16:2 16.2** 6.3; Fil. 2.20,22. **16:3 16.3** Gal. 2.3-5; 1 Koor. 9.20. **16:4 16.4** 15.22-29. **16:5 16.5** 2.41. **16:6 16.6** 10.19. **16:13 16.13** 17.2. **16:14 16.14** 17.4. **16:15 16.15** 8.36. **16:16 16.16** 19.24.

¹⁷ Wata nə'unə tiinə da i Bulusə nə ki, kya dzə də ka vurenə, kya ba, “Ma ənjiſta, ənji űga mađuunə Əntanſə nə tii. Rəgwa űga luupaanə nə tii ka banə koonə.”

¹⁸ Ha'ə kə ta'avə ki baanə lanə ka đanə makə ətsa. Ca zhimagi tə Bulusə asəkəkii ka shaűə. Ca zhi'wagi, ca ba ka ginaajiitə ashitə, “Wanyinə ca ba ka hə də ləmə űga Yeesu *Aləmasiihu: bwasee ka ki!” Wata pii ginaajiitə a bwasee ka ki ka saa'ita.

¹⁹ Makə nee slanjiinətə oo'i, kə njiikəgi rəgwa űga upaanatii, təya kəəsətə tə i Bulusə da Silasə, təya kərə tə tii aasəkə luuma aakəűwacii ənji la gəűwanə.

²⁰ Makə kirə tii tə tii aakəűwaciiitii, kə bii tii, əűki tii, “Ma ənjiina, agi gwazənə nə tii hanűkala űga vəraana, wiinə boo, *Yahudiinə nə tii.

²¹ Agi dzəgunənə nə tii alə'aadatə madəbeemə kaamə, kaama slənəgi, amə ənji Rooma.”

²² Danűkana a gunjuunə ka tii patə, mala gəűwanyinə a səəđəgi kəjeerənə ashitii, təya ba ka ənűə a fəəslə tə tii də kurəpa.

²³ Makə fəsłəgi ənji tə tii purə'i purə'i, təya fəđə tə tii, təya əjigərə tə tii aa furəshina, təya ba ka əndə nəhə furəshina kaa ca pa'əgi tə tii űga'ə.

²⁴ Fanə űga əndə nəhə furəshina naakii, wata ca űgərə tə tii, ca əjigərə ancakuvə űga furəshina, ca aanəgi səđətii ashi madiigərə rintənyinə.

²⁵ Ma ahada vəđa, Bulusə da Silasə a đa də'wa, təya ka wanyanə ka Əntanſə. Ənji furəshina a dzə də fanə tə tii.

²⁶ Mata'avəmə dəűwa'ə, hanyinə a gəgədzə patə. Ha'ə mwavəđə űga kuvə furəshina a udzəgi. Pii wata makuvənyinə a wunəgi patə. Mahyakahyaka'ə űga taa wu agi ənji furəshina əsə, kə piitəgi.

²⁷ Makə və'ihə əndə nəhə furəshina, ma ca nee, mawuunəkii nə makuvənyinə patə. Wata ca də'yagi űgila purəűanaakii kaa ca bələgi naakii na. Ma nə ci ka nəhənə, kə huyipaa ənji furəshina satii.

²⁸ Amma Bulusə a mađee ka uurakii, ca ba ka ci, “Ga ha bələgi naaku na, ganə niinə patə!”

²⁹ Əndətə a ba ka ənűə a kira ka ci gunə, wata ca huyi aabii i Bulusə da Silasə, ca gərə'waanə akəűwaciiitii. Shishinəkii a dzə də udzənə acii űgwalənə.

³⁰ Ca fə'yagi tə tii agyə, ca ba, “Ya əna, iitə đanəki kaa nya upaa luupaana?”

³¹ I Bulusə da Silasə a ba ka ci, “Vii goonűga ka Yeesu Slandana: ka upaanə nə hə luupaanə da yaaku patə.”

³² Wata təya wabə ka ci da ənji yaakii patə agyanə Slandana.

³³ Pii agi vəđəkii ha'ə ca űgərə tə tii, ca cakubəgi ka tii uyiginatii. Saa'ikii yiđə ənji ka ci bapətisəma da yaakii patə əsə.

³⁴ Ca kərə tə tii aa hakii aasii, ca űgiragi ka tii zəma, ca đa moodfasəkə da yaakii patə putə űga vii goonűgatii.

³⁵ Makə puki ha, mala gəűwanyinə a sləkee ka soojiinə ka banə oo'i: “Wa ənjitə a palə satii.”

³⁶ Əndə nəhə furəshina a dzə ka banə ka i Bulusə, əűki ci, “Kə sləkee mala gəűwanyinə ka banə koonə, a paluunə səgoonə. Acii ha'ə, gimagimə, una dzə səgoonə agi jamənə.”

³⁷ Amma əűki Bulusə, “Akəűwacii ənji fəəslə tii tiinə, wiinə malamə ənji keənə gəűwanə, təya əjigərə tiinə aa furəshina. Wiinə əsə uushi rəűwə niinə da ənji Rooma. Yoo, təya kapaa tiinə də ma'umbeekii nii? Pooshi ka đanə! Wa təya shi də natii na, təya shi ka kapaanə tiinə.”

³⁸ Soojiinə a ənəpaa də wabənəkii ka mala gəűwanyinə. Makə fii tii oo'i, uushi rəűwə da ənji Rooma nə i Bulusə da Silasə, kə űgwaləgi tii.

³⁹ Wata tōya shi ka kōdii tifyaginē aciitii, tōya kapaa tē tii, tōya ba ka tii, wa tōya bwasee ka vōranēkii.

⁴⁰ I Bulusē da Silasē a gimagi asēkē furēshina, tōya palē aasii aa ha Lidiya, tōya lapaa ēnji nē'unē davē, tōya wabē ka tii kaa tōya ndzaa ndihē ndihē dē ngeerōnē agi nē'unē tē Slandana. Ma daba'ēkii, tōya palē satii.

17

Maslēkee ēnji dē Teesaloonika

¹ Kē gi tii dasēkē vōranyinē nga Amfipuli da Apulooniya, tōya mbu'u aa Teesaloonika, hatē dīi *kuvē dē'wa nga Yahudiinē davē.

² Bulusē a dzē aa dōvē aa kumu, makē sētē sōnaavē ci ka danē taa da patē. Luuma makkē nē ci ka wabōnē da ēnja, ca dzē dē janjanē asēkē malaaba lēkalēkatē.

³ Ca wabē ka tii, ca baarii ka tii tantanyinē nga sētē bii malaaba lēkalēkatē oo'i, ma *Alēmasiihu, see a sa ci ngōra'wa, ca ēntē, ca madētē agi mamōtē ēnja. Ca ba ēsē, "Yeesu ēnē cii kya ba kōonē, ci nē Alēmasiihu."

⁴ Hara ēnjē a luuvē, tōya nē'ushi da i Bulusē da Silasē. Ha'ē ēsē lanē agi ēnji Gōrikē ētē ca gōrē'u ka ēntanfē. Matakēnwaninē nga makinē lanē lēbētēgi dē nē da tii ēsē.

⁵ Amma kē shirēhē Yahudiinē ka tii. Tōya dzatē dē badawiinē nga vōranē, tōya jagi dē ēnji dē kaala bwaya vurōnē, tōya dzē ka ēbigi yi nga Yasōonē, tōya alē tē i Bulusē da Silasē davē kaa tōya ngiragi tē tii ka ēnja. *

⁶ Amma paa tii lapaa tē tii. Wata tōya kēsōnē tē Yasōonē da hara ēnji nē'unē, tōya kōrē tē tii aakēnwacii gayinē nga vōranē, tōya madēe ka uuratii, tōya ba, "ēnjitē gwazētē nē nga ēnji taa dama patē, watiinē kē shi aa hanē ēsē.

⁷ Yasōonē a luu tē tii gākii asii. Wiinē patēnatii kē kaanē tii sēdē ka bariya nga maduunē nwanwē nga ha dē Rooma, tōya ba: tē'i ēndē'i nwanwē ētē dīi lēmēkii Yeesu."

⁸ Makē fii gayinē da ēnji nga vōranē tē wabēōtsa, hankalatii a madēgi patē.

⁹ See dē makē ki'i Yasōonē da hara ēnji kwaba taabu'u kapaa gayinē tē tii.

Maslēkee ēnji dē Biriya

¹⁰ Pii ndzēkēnushi'inē a kōrēe ka i Bulusē da Silasē aa Biriya davēdē. Makē mbu'i tii aa dōvē, tōya dzē aa *kuvē dē'wa nga Yahudiinē.

¹¹ Ma Yahudiitē davē kamē, kē palee tii ka ētē dē Teesaloonika dē hiima, kē banee tii ka hankalatii ka fa wabōnē nga Slandana. Kē dīi tii gazhi'waanē nga tsaamētōnē asēkē malaaba lēkalēkatē uusērē patē, kaa tōya shii taa goonga nē sētē fii tii.

¹² Acii ha'ē lanē agitii vii goonga. Lanē ēsē agi matakēnwaninē nga makinē nga Gōrikē da nguyirōnē vii goonga.

¹³ Amma, makē fii Yahudiinē nga Teesaloonika oo'i, agi baabanē nē Bulusē wabōnē nga ēntanfē dē Biriya ēsē, tōya dzē ka tsōvutōnē tē dankana davē.

¹⁴ Pii wata ndzēkēnushi'inē a kōrēe ka Bulusē aama uunēva. Amma Silasē da Timooti a ēnēgi davē.

¹⁵ Ma ēnjitē kōrēe ka Bulusē, kē gi tii da i ci kura'ē aa Ateena. Ma tōya ēnya satii aasii, Bulusē a slēkee ka tii kaa tōya dzē ka banē ka i Silasē da Timooti oo'i, wa tōya shi ka lanē tē ci pii pii.

Ndzaanē nga Bulusē dē Ateena

16:40 16.40 11.23. **17:1 17.1-9** 1 Tees. 2.1-2. **17:2 17.2** 9.20; 13.5,14,44; 14.1; 16.13; 17.10,17; 18.5,26; 19.8-9; 28.17. **17:3 17.3** 3.18. **17:4 17.4** 13.50; 16.14; 17.17. * **17:5 17.5** Yasōonē: Rooma 16.21. **17:6 17.6** 16.20. **17:7 17.7** Luka 23.2; Yōoh. 19.12. **17:10 17.10** 17.2. **17:11 17.11** Yōoh. 5.39. **17:12 17.12** 11.18. **17:13 17.13** 14.5,19; 1 Tees. 2.14-16.

16 Ma Buluse a gëra tē Silasē da Timooti dē Ateena, kē zhima tē ci asəkəkii makē nee ci, taa aa dēma patē tsaamēgi ci, see uuləminə neenəkii asəkə vëranəkii.

17 Ci dīi gi ci aakəŋwa dē wabənə ka ənji uusəra patē. Taa dama gi ci patē asəkə vëranəkii, taa a luuma lii ci ənja ca wabə ka tii, taa asəkə kuvə dē'wa ca wabə ka Yahudiinə da ənji gərə'unə ka Əntan̄fə.

18 Hara ənji dzəgunənə agi kurəgə ŋga *Abikuriyanyinə da Sitookanyinə, kē lii tii tē Bulusē. Hara ənji ahadatii a ba, "Mi san̄ə nə əndə waazaanə ka gəgəmənə ha'a? Mi mwayi ci bana?" Hara ənjə a ba, "Mbu'u ma nə ci ka waazanə, agyanə sē ŋga paslənə ŋga məshipətə ənji pamə." Ma wabi tii ha'ə, acii ma Bulusē, agyanə Yeesu da agyanə madənə agi maməətə ənji cii kəya wabə.

19 Wata tēya ŋgərə tē ci, tēya kərə tē ci aakəŋwacii mətərəkīnə aanə dāŋgərə ətə ci ənjə a 'wa Ariyapaga, tēya ba, "Ŋga'ə keenə nə fa sətə bii kura waazaatsə dīi hē,

20 acii kē kira hē keenə sətə mashimə liminiinə a fii. See a ba hē keenə sətə cii kəya ba."

21 Ma bii tii ha'ə, acii ma ənji Ateena da mu'umiitə davə patē, pooshi əndə'i uushi nji tēya dā, see baaba kura uushi'inə taa fa kura wabənə.

22 Wata Bulusē a madətə ahada mətərəkīnə ŋga Ariyapaga, əŋki ci, "Unə ənji Ateena, kē nee nyi taa ka ŋgutə rəgwa patē, ənji diina nuunə.

23 Acii ma nya dzə dē wiinə asəkə vëranə goonə, kē lapaa nyi uushi'iitə cuuna paslə ka tii. Ha'ə nya lapaa ha ŋga dā sataka ətə nyaahə ənji ashikii: ka Əntan̄fə ətə mashiimə ənji. Yoo, ma ətə cuuna paslə mashiimuunə dīya, tē ci cii kya ba koonə.

24 Əntan̄fə ətə tagii duuniya patē da uushi'iitə asəkəkii patē, ci nə Slandanə ŋga ha dadagyə da ha a panə. Paa ci ka ndzaanə asəkə kuvə gəratə ghənyi ənji dē ciinə.

25 Ha'ə əsə paa ci ka alə tsakənə tē ci, makə dīi ci pooshi uushi cii kəya moo acii ənda, acii ci vii əpinə ka ənji da taa mi patē.

26 Dē əndə rəŋwə 'watəgi ci taga slikerənyinə ŋga ənji patē kaa tēya ndzaa taa dama patē asəkə duuniya, ca kəŋee ka saa'i da i ribinə ŋga ndzaanatii əsə.

27 Ma dīi ci ha'ə, kaa tēya alə tē Əntan̄fə, tēya dā gazhi'waanə ŋga raramənə, mbu'u ka lapaanə nə tii tē ci, taa ŋgahi paa ci dzadə da taa rəŋwə agyaamə.

28 Daciikii caama mbədfə, ama gugudə, ama ndzaanə. Kē dīi makə sətə bii hara ənji kaala wanyanə goonə oo'i: goon̄ga, slikerənaakii naamə.

29 Yoo, makə dīi ci, slikerənə ŋga Əntan̄fə naamə, madəbeemə ama hiima oo'i, kē pusha Əntan̄fə da matsahu bürə tibisa, taa viiza taa faara ətə tsahutə əndə dē ciinəkii agi hiimaakii.

30 Ma ŋga ŋukə, pooshi Əntan̄fə nja ka nə ka ghatə shiinə ŋga ənda. Amma ma ŋga əna, agi banə nə ci ka patənə ŋga ənji taa dama patē, wa tēya baanə ka ci.

31 Acii kē kəŋee ci ka uusərə ŋga dā gəŋwanə ka *duuniya patē. Dē goon̄ga nii kəya dā daci əndətə ta'i ci. Kē baarii ci tantanyinəkii ka ənji patē dē madeenə ka ci agi maməətə ənja."

32 Makə fii ənji wabənə ŋga Bulusē agyanə madənə agi maməətə ənja, hara ənjə a ŋusə tē ci, hara ənji əsə a ba, "Ka ənyanə niinə ka fa wabəətsə a maku."

33 Wata Bulusē a madəgi saakii ahadatii.

34 Amma hara ənjə a dzə aabiikii, tēya vii goon̄ga ka Slandana. Ahadatii nə Diyanisiya, əndə ŋga Ariyapaga, da i əndə'i minə ətə dīi ləmətə Damarisə, da hara ənja.

17:17 17.17 17.2,4. 17:18 17.18 4.2; 1 Koor. 1.22. 17:24 17.24 7.48; Jab. 146.6; 1 Meem. 8.27. 17:25 17.25 Jab. 50.10-13. 17:26 17.26 Dzək. 32.8; Ayb. 12.23. 17:27 17.27 Isaa. 55.6. 17:28 17.28 'Wat. 1.27. 17:29 17.29 19.26; Isaa. 44.9-20. 17:30 17.30 14.16; Rooma 2.4. 17:31 17.31 3.15; 10.42.

18

Bulusø dē Koorintiya

¹ Daba'ə ha'ə, Bulusə a madə də Ateena, ca palə aa Koorintiya.

² Makə mbu'i ci, kə guṇəgərə tii da əndə'i əndə Yahuda ətə dīi ləməkii Akila. Əndə Puntu nə ci. Mata'avəmə ci makə shi ci aa dəvə aa vərə tii da minaakii Pərisəkila. Kə ma'ya tii də Rooma anə hanyinə nga Italiya acii kə bii ṅwanṅwə Kalawudiyu oo'i, *Yahudiinə patə, wa təya madəgi asəkə vəranəkii. Ci dīi gi tii aa Koorintiya. Bulusə a dzə ka nəhəpaanə tə tii. *

³ Makə lapaa ci oo'i slənətii rəṅwə, waatoo, təslə kuvə kuvə'unə, wata ca ənəgi abitii.

⁴ Ca dzə də baaba wabənə nga Əntanḟə asəkə *kuvə də'wa taa ṅgutə uusərə nga əpisəkə patə, ca dzə də zhi'wanə də Yahudiinə da Gərikanyinə kaa təya nə'u ṅunyi rəgwa.

⁵ Makə mbu'ya i Silasə da Timooti daga anə hanyinə nga Makiduuniya, Bulusə a bwasee ka slənətə njii kəya dā, ca dzə aakəṅwa də waazanə, ca baarii furəṅə ka Yahudiinə oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntanḟə.

⁶ Makə dīi tii ka ci mabizhinə, təya dzə də dzaananə tə ci, ca gəgərəgi bərəbərə nga kəjeerənaakii ka baariinə ka tii oo'i, kə shigi ci agi haalatii; əṅki ci, "Ma nyi kamə, pooshi kərənə goonə agyanəki ma'ə. Amma agyanuunə səgoonə. Daga ənshinə aa ha hara slikərənə dzənəki."

⁷ Də ha'ə bwasee ci ka tii, ca palə saakii aasii aa ha əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Titusə Yasətu. Əndə paslənə tə Əntanḟə nə ci, ətə dīi yaakii atanḟala *kuvə də'wa.

⁸ Ma gawə nga kuvə də'wa ətə dīi ləməkii Kərisəpusə, kə vii ci goonḡa da yaakii patə ka Slandana. Ha'ə əsə tə'i hara ənji Koorintiya lanə, makə fii tii waazanə nga Bulusə, kə vii tii goonḡa. Ha'ə təya luu yibə bapətisəma.

⁹ Ma ka əndə'i vəḟa, kə wabi Əntanḟə ka Bulusə dagi səniinə, əṅki ci ka ci, "Ga ha ṅgwə, waazawə ka ənja, ga ha ndzaa kəḟa'ə.

¹⁰ Acii kədəhə da hə nə nyi. Acii kii ha'ə, pooshi əndə ca uree ka hə. Lanə nə ənjaaki asəkə vərəana."

¹¹ Wata Bulusə a ndzaa davə, ha'ə fəzə rəṅwə da ləgidə kuwa. Ca dzə də dzəgunə ka ənji wabənə nga Əntanḟə.

¹² Amma, makə dīi Galiya ṅgwaməna agyanə hanyinə nga Akaya, Yahudiinə a ləbə də na, təya kəsətə tə Bulusə, təya kərə tə ci aakəṅwacii gəṅwanə,

¹³ əṅki tii, "Ma əndəna, agi isəkwanə nə ci tə ənji ka paslənə tə Əntanḟə ka rəgwətə tənəpaa bariya."

¹⁴ Ma ətsə kədəhə kaa Bulusə a wunəpaa makii kaa ca wabə, wata Galiya a ləwugi rəgwa, ca ba ka tii, "Unə Yahudiinə, maci əndə'i bwaya uushi pamə dīi ci, kə njii kya fa tuunə.

¹⁵ Amma, makə mabizhinə agyanə wabənə saakii da ləmənyinə da bariya goonə, unə səgoonə nə tsaamətənə. Ma nyi kamə, paa nyi ka la gəṅwanə nga tsarə uushi'iitsa."

¹⁶ Wata ca lyakagi tə tii asəkə kuvə gəṅwanə.

¹⁷ Wata tii patə, təya kəsətə tə Sasətinəsə, gawə nga kuvə də'wa, təya fəslə tə ci akəṅwacii gəṅwanə. Amma, taa gi'u, makulamə aasəkə Galiya.

Ənənə nga Bulusə aa Antakiya

* **18:2 18.2** Akila: Rooma 16.3; 1 Koor. 16.19; 2 Tim. 4.19. **18:3 18.3** 20.33-34; 1 Koor. 4.12; 9.12-18; 1 Tees. 2.9; 2 Tees. 3.7-9. **18:5 18.5-11** 11.18. **18:5 18.5-6** 3.26; 5.42. **18:6 18.6** 13.51; 20.26. **18:8 18.8** 8.36. **18:9 18.9-10** Isaa. 41.10; Irim. 1.8; 1 Koor. 2.3-4. **18:13 18.13** 6.13. **18:14 18.14-15** 23.29; 25.18-20; Yooh. 18.31.

¹⁸ Makə cakə Bulusə baneenə lanə da ənji Koorintiya, ca ba ka tii a madə ci ha'ə. Ca dzə, ca isəgi nəkii asəkə vəranə nga Kənkəraya ka baariinə oo'i, kə mbu'utəgi ci də aləkawalətə shi ca d'ii. Ma daba'əkii, ca dəmə kumbawalə da i Pərisəkila da Akila, təya palə aagyanə hanyinə nga Siriya.

¹⁹ Təya kənaənə də Afisa zəku'i. Ca dzə aasəkə kuvə də'wa, ca wabə da Yahudiinə davə,

²⁰ təya kədii tə ci kaa ca tsakə ta'veenə da tii. Amma kə naanagi ci.

²¹ Makə bii ci ka tii madənaakii, ca ba ka tii, "Ka ənyanə nə nyi aabii unə, maa kə luuvə Əntanfə." Wata ca bwasee ka i Pərisəkila da Akila də Afisa, ca dəmə kumbawala, ca palə.

²² Makə mbu'i ci aa Kayisariya, ca dzə aa Urusaliima ka nəhəpaanə tə ənji nə'unə, ca uudəgərə aa Antakiya.

²³ Makə banee ci gi'u davə, wata ca madə, ca wiigi'itə hanyinə nga Galatiya da Firigiya, ca dzə də vii ngeerənə ka ənji nə'unə patə.

Waazanə nga Apoolasə də Afisa

²⁴ Tə'i əndə'i əndə Yahuda ətə d'ii ləməkii Apoolasə. Kə shi ci aa Afisa. Ma ca, əndə Aləkəsandəriya nə ci. Kə mbee ci ka wabənə. Kə shii ci malaaba ləkaləkətə ka shaṅə əsə. †

²⁵ Kə dzəgunətə ənji ka ci rəgwa nga Slandanə nga'ə. Taa nḡahi see yibə bapətisəma nga Yoohana shii ci, amma kə d'ii ci gazhi'waanə nga dzəgunətənə ka ənji gəṅə gəṅə agyanə Yeesu.

²⁶ Makə mbu'i ci, ca waaza asəkə kuvə də'wa yadə nḡwalənə. Makə fii i Pərisəkila da Akila tə ci, təya nḡərə tə ci, təya tsakə dzəgunətə ka ci rəgwa nga Slandanə nga'ə.

²⁷ Apoolasə əsə, kə mwayi ci dzənə aagyanə hanyinə nga Akaya. Makə mwayi ci danə ha'ə, ənji nə'uutə də Afisa a tsakə tə ci də naahənə ka ənji nə'uutə də Akaya, kaa təya luu tə ci də moodasəka. Makə mbu'i ci aa dəvə, kə cakə ci tə ənjitə d'ii Slandanə ka tii pwapoonə nga vii goonḡa,

²⁸ acii kə uuri ci tə Yahudiinə akəṅwacii ənji də wabənə, ca baarii tantanyinəkii dasəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, Yeesu nə Matadəkii nga Əntanfə.

19

Waazanə nga Bulusə də Afisa

¹ Ma saa'itə Apoolasə də Koorintiya, kə gi Bulusə aa Afisa da giṅwə. Makə mbu'i ci, ca lapaa hara ənji nə'unə davə.

² Əṅki ci ka tii, "Makə vii unə goonḡa, kə upaa unə Malaaba Ma'yanə kwa?" Əṅki tii ka ci, "Pooshi. Mashimə ina fii taa tə'i Malaaba Ma'yanə."

³ Bulusə a ləgwa ka tii, əṅki ci, "Aa, tsarə nḡutə bapətisəma daa yibə ənji koonə?" Əṅki tii, "Tsarə ətə nga Yoohana."

⁴ Ca ba ka tii, "Ma yibə bapətisəma nga Yoohana, ka ənjitə baanə ka Əntanfə putə nga 'waslyakənatii. Amma kə bii Yoohana ka ənji *Isərayiila, see a vii tii goonḡa ka əndətə na uugya ba'ə ka shinə, waatoo Yeesu."

⁵ Makə fii tii ha'ə, təya luu yibə bapətisəma də ləmə nga Yeesu Slandana.

⁶ Bulusə a kavə ciinəkii aanətii, Malaaba Ma'yanə a jima aagyanətii, təya wabə də məshipətə uuranyinə, təya baaba sətə bii Əntanfə ka tii.

⁷ Kə mbu'i tii bahə pu'u aji bəra'i nə ənjikii.

18:19 18.19-20 17.2. 18:21 18.21 Yak. 4.15. 18:23 18.23 11.42. † 18:24 18.24 19.3-4; Apoolasə: 1 Koor. 1.12; 3.4-6. 18:26 18.26 17.2. 18:28 18.28 5.42. 19:2 19.2 2.38; 8.16. 19:3 19.3-4 18.25; Luka 3.3-4,16-17. 19:6 19.6 2.4.

⁸ Lægidæ makkæ dñi Bulusæ ka dzønæ aasækæ *kuvæ dæ'wa, ca wabæ yadæ ngwalønæ ka ænja, ca zhi'wa dæ hanjalatii ka haala nga njwanjuunæ nga æntanfæ.

⁹ Amma kæ tækuree hara ænji ka vii goonga acii ndalønæ nga ædzøma, tøyæ wabæ bwayakii aashi rægwa nga Slandanæ akønfwacii dabaala. Makæ nee ci ha'æ, ca bwasee ka tii, ca føyagi tæ ænji næ'unæ, ca wabæ ka tii taa ngutæ uusæra patæ asækæ kuvæ janjanæ nga ændætæ dñi lømækii Tirana.

¹⁰ Fözæ bæra'i næ tii ka danæ ha'æ. ænji hanyinæ nga Asiya patæ, Yahudiinæ da hara slikæronæ, kæ fii tii wabønæ nga Slandana.

Manjeevønæ nga Sikøwa

¹¹ Kæ slønyi æntanfæ sæ nga huræshishinæ ka shanæ daccii Bulusæ.

¹² Ha'æ ænjæ a ngæræ kæjeerønæ da aløbuta ka tabætæ dæ shishinækii, ænjæ a kæræ ka ænji bwanea, tøyæ mbædfæ. Ginaajinæ æsæ, tøyæ shigi ashitii.

¹³ Tæ'i hara *Yahudiinæ ætæ ca wiigi'i ka væra ka væra, kæ dñi tii gazhi'waanæ nga æsætæ lømæ nga Yeesu kaa tøyæ mbædfæpaa dæ ænjitæ da i ginaaji ashitii, tøyæ ba ka ginaaji, "Agi banæ næ nyi ka hæ dæ lømæ nga Yeesu ætæ ci Bulusæ a waaza, bwasee ka ændætsa!"

¹⁴ Tæ'i manjeevønæ nguyirønækii mædfæ nga maduunæ *limanæ nga Yahudiinæ ætæ dñi lømækii Sikøwa; da i tii ca dæada ha'æ.

¹⁵ Ma ka ændæ'i uusæra, ginaaji a ba ka tii, "Kæ shii nyi tæ Yeesu, kæ shii nyi tæ Bulusæ æsæ. I wu sanæ nuunæ noona?"

¹⁶ Wata ændæ ginaajitæ a kulaanæ ka tii palee ka ngeeriitii patæ, ca dæadavæ ka tii uyiginæ, ca tsaatsagi kæjeerønæ ashitii. Tøyæ gimagi asii gakkii, tøyæ huyi.

¹⁷ Patønæ nga ænji dæ Afisa, kæ fii tii sætæ slønyi, Yahudiinæ da hara slikæronæ. Ha'æ kæ lagi ædzømætii, ænjæ a dñunætæ lømæ nga Slandanæ Yeesu.

¹⁸ Lanæ agi ænjitæ vii goonga æsæ shi ka baanæ ka æntanfæ akønfwacii ænji patæ, tøyæ baabagi bwaya uushi'itæ nji tøyæ dæada.

¹⁹ ænji lanæ æsæ agi ænji dæada sæ nga hiila kira lækalækatønyinatii, tøyæ ætsagi akønfwacii ænji patæ, tøyæ baanatæ kwabakkii, waatoo, *hwaslæ dæbu'u tufæ pu'unæ.

²⁰ Ha'æ cakæ wabønæ nga Slandanæ gærønæ aakønfwæ aakønwa dæ ngeerønæ dagi baawædæakkii.

Kædfænæ nga wabønæ dæ Afisa

²¹ Ma dæba'æ ha'æ, wata Bulusæ a dæ aniya nga dzønæ aanæ hanyinæ nga Makiduuniya da nga Akaya, ca mbu'ugæræ aa Urusaliima. Ca ba, "Madæ kæ mbu'i nyi, tyasæ ka dzønæ næ nyi aa Rooma."

²² Wata ca slækee ka ænji tsakønæ tæ ci bæra'i aa Makiduuniya, waatoo Timooti da Irasætæ. Ma ci naakkii, kæ cakæ ci baneenæ gi'u davæ anæ hanyinæ nga Asiya.

²³ Ma ka saa'ikkii, kæ ma'i maduunæ haala dæ Afisa putæ nga rægwa nga Slandana.

²⁴ Ma dava, tæ'i ændæ'i ændæ ætæ dñi lømækii Dimitøriya. Ma ca, ændæ bælønæ næ ci, agi bælønæ næ ci pusha tæ kuvæ uulømæ ætæ dñi lømækii *Arøtimi. Ma slønøtsa, agi upaanæ næ tii kwaba lanæ da ænji slønæakkii.

²⁵ Ma ka ændæ'i uusæra, wata ca dzatæ dæ ænji slønæakkii da hara ænjitæ ca slønæ tsaræ slønækii, ænki ci ka tii, "Kæ shii unæ, agi slønønæ gaamæ caama upaa kwaba lanæ.

²⁶ Kæ nee unæ, una fa dæ liminuunæ æsæ oo'i, kæ zø'wee Bulusætæ ka næ nga ænji lanæ dæ banæ oo'i: ma æntanfænæ ætæ ci ænjæ a ghønæ dæ ciinæ, æntaa sæ nga paslønæ næ ci. æntaa wata ganæ dæ Afisa tanæ æsæ, amma agyanæ hanyinæ nga Asiya patæ cii køyæ wabæ ha'æ.

²⁷ Maa kə nyi'u ənji ha'ə makə ətsa, ka saaweenə nə ənji ka slənə gaamə. Əntaa wata ətsə tanə əsə, amma ka ndzaanə nə kuvə nga maduunə Arətimi ka uushi zabə. Ki ka nətə maa, ka əteenə nə ki ka məghərəvənətə. Taa ngahi agi paslənə nə ənji tə ki anə hanyinə nga Asiya da patənə nga duuniya, patə da ha'ə ka bwaseenə nə ənji ka ki."

²⁸ Makə fii tii ha'ə, kə zhima tə tii a səkətii ka shaŋə, təya ka vurenə, təya ba, "Ma Arətimi nga ənji Afisa, maduunəkii nə ki ka shaŋə."

²⁹ Wata vəranə a gwazəgi, təya kəsə tə i Gayusə da Arisətarəkusə. Ənji Makiduuniya nə tii, guvii-wiinyinə nga Bulusə nə tii əsə. Təya kərə tə tii də kwasənə aasəkə babara nga buurenə. *

³⁰ Ma Bulusə, kə mwayi ci dzənə aakəŋwacii danjana, amma ənji nə'unə a tənəpaə tə ci.

³¹ Ha'ə əsə, hara madiigərənə nga hanyinə nga Asiya, waatoo guviinə nga Bulusə, a sləkee ka kədiinə aciikii, ga ca dzə aasəkə babara nga buurenə.

³² Ma saa'ikii, danjana patə, makədfəkii nə tii ka shaŋə. Taa wu patə, wazəna. Hara ənjə a ba əndə'i uushi pamə, hara ənji əsə, pamə nə natii. Lanənətii, mashiimə tii sətə dzatə tii də nə ka putakii.

³³ Tə'i əndə'i əndə davə, dii ləməkii Aləkəsəndərə. Hara ənjə a ba ka ci sətə dīi. Wata Yahudiinə a kavə tə ci aakəŋwacii ənja. Ca madəe ka ciinəkii kaa ca ba ka dabaala dalila nga haalatsa.

³⁴ Amma, makə fii tii, əndə Yahuda nə ci, təya madəe ka uuratii patə, ha'ə nga tibisə bəra'i, təya ba, "Ma Arətimi nga ənji Afisa, maduunəkii nə ki ka shaŋə!"

³⁵ Ma ka muudinə, kə dədəkəpəə əndə naahənə nga vəranə tə danjana, əŋki ci, "Unə ənji Afisa, wu saŋə nə əndə mashiimə oo'i, vəranə nga Afisa ca hadəgi də kuvə nga Arətimi maduunəkii da malaaba faaratə kulyagərə dadagya?"

³⁶ Makə pooshi rəgwa nga ushapəə uushi'iitsa, see a ndzaa unə kəda'ə, goona kwasə.

³⁷ Acii kə kiroonə ənjinə aa hanə. Wiinə mahərəmə tii asəkə malaaba kuvə nga Arətimi, taa wabə bwaya uushi'inə aashitə.

³⁸ Madə ma Dimitəriya da ənji slənəshinaakii, tə'i tii da kərə gəŋwanə nga əndə'i ənda, furəŋə nə kuvə gəŋwanə, watiitə ənji la gəŋwanə əsə. Wa təya kərə gəŋwanətii.

³⁹ Amma, maa əndə'i uushi pamə cuuna alə, ka hadəfatəginə nə ənji aakəŋwa agi mətərəkənə.

⁴⁰ Acii manəgwaləkii niinə ka luu gəŋwanə nga wazəənə nga ənshinə, makə pooshi amə ka mbeenə ka dzəgunətə dalila nga wazənəkii."

⁴¹ Makə uugi ci baginə ha'ə, ca ba ka danjana, wa təya təkəgi.

20

Ənənə nga Bulusə aanə hanyinə nga Makiduuniya da Akaya

¹ Makə dədikə haalata, wata Bulusə a dzatə də ənji nə'unə, ca vii ka tii ngeerənə də wabənə. Daba'ə ha'ə, ca ba ka tii, a madə ci kaa ca dzə aanə hanyinə nga Makiduuniya.

² Makə mbu'i ci aa dəvə, ca wiigi'itə hanyinəkii, ca dzə də vii ka ənji nə'unə ngeerənə də wabənə lanə, ca mbu'u aanə hanyinə nga Akaya.

³ Ca ndzaa davə ləgidə makkə. Amma, ma ətsə kaa ca dəmə kumbawalə kaa ca dzə aanə hanyinə nga Siriya, kə fii ci oo'i, kə mwayi *Yahudiinə bələnə tə ci. Wata ca da aniya nga ənəgərənə saakii da Makiduuniya.

* 19:29 19.29 Arisətarəka: 20.4; 27.2; Kwal. 4.10. 20:1 20.1 11.23.

⁴ I Soopatira, əndə Biriya, uuzənə ŋga Pirusa a kəree ka ci, da Arisətarəkusə da Səkundusa, ənji Teesaloonika, da Gayusə, əndə Dyarəba, da Timooti da ənji Asiya, waatoo Tikikusə da Tərafima. *

⁵ Tii 'watəgi palənə keenə aa Tərawasə, təya gəree keenə davə.

⁶ Ma inə neenə, daba'a *kumənə ŋga adə buroodi yadə burəjanə ma'iinə, ina madə də Filipi, ina dzə ka dəmə kumbawala, ina lapaa tə tii də Tərawasə anə baanə tufə, ina dapa luuma rəŋwə davə.

Tsaamətənə ŋga Bulusə tə ənji Tərawasə

⁷ Ma uusəra asavee kədəwanə, kə dzatiinə də nə ka zəmə əndzanə ŋga Slandana, kə wabi Bulusə ka ənji nə'unə kura'ə ahada vəda, acii kə mwayi ci madənə pukyatə hakii.

⁸ Ma kuvətə dzatiinə də nə davə, kuvə anə əndə'i nə ci. Tə'i garəkuwanyinə lanə davə a kumu.

⁹ Tə'i əndə'i uundzə dagwa ca zəkutə. Ma ləməkii, Iwutika. Anə mapacakinə ŋga banğwa ndzaa ci naakii. Bulusə a dzə aakəŋwa də magəərə wabənaakii. Makə mbee ŋunyinə ka dagwata, ca kulagərə aa panə daga agyanə makkənə ŋga kuvətə anə əndə'i. Mantəkii shi ənji ka ŋgərənə tə ci.

¹⁰ Amma Bulusə a jiməgərə aa panə, ca gwanğaənə tupə anəkii, əŋki ci, "Goonə tuu, da i əpinə nə ci."

¹¹ Makə ənyi Bulusə ka ndərəginə aadəgyə, ca baatsəpaa buroodi, təya adə. Ca ta'avə ka wabənə da tii, ha'ə puki ha. Wata ca madə, ca palə.

¹² Təya dzə satii da uundzə dagwatə vyarəŋə. Kə dīi tii moodasəkə ka shaŋə.

Dzənə ŋga Bulusə aa Milita

¹³ Ma inə, kə pyaliinə aasəkə kumbawalə, ina palə aa Asoosə, keena dzə ka ŋgərənənə tə Bulusə davə, acii kə bii ci oo'i, də sədə dzənəkii aa dəvə.

¹⁴ Makə lii ci tiinə də Asoosə, ina ŋgərə tə ci aasəkə kumbawalə, ina dzə aa Mitilyanə.

¹⁵ Ina madə davə də kumbawalə, ina ələgi pukənə ŋga ha atəŋgala hanyinə ŋga Kiyooosə ətə ahada ma'inə. Ma ka bəra'inə ŋga uusərə əsə, ina mbu'u aa Samusa, ina palə uure, ina mbu'u ka makkənə ŋga uusərə ha'ə aa Milita.

¹⁶ Gəŋə kəŋee Bulusə aa Milita yadə dzənə da Afisa acii ga ca ta'avə anə hanyinə ŋga Asiya. Ma dīi ci ha'ə, kwasiikii acii ŋga'ə ka ci nə mbu'unə aa Urusaliima taabu'u mbu'yanə kumənə ŋga *Peentakoosa, maa jamə.

Waazanə ŋga Bulusə ka matakəŋwanyinə ŋga Ikəliisiya ŋga Afisa

¹⁷ Daga də Milita sləkee Bulusə aa Afisa ka ənjə a 'waa'watə ka ci matakəŋwanyinə ŋga Ikəliisiya.

¹⁸ Makə shi tii aabiikii, əŋki ci ka tii, "Unə də noonə na, kə shii unə makə sətə ndzaa nyi ahadoonə, 'watəginə ka saa'yatə shi nyi aagyanə hanyinə ŋga Asiya ha'ə mbu'ya ka ənshinə.

¹⁹ Agi slənənə nə nyi ka Slandana. Paa nyi sha dūunətə naaki na. Kə slənyii ka ci da kiinə agiki da bwaneatə sii nyi kama kama acii Yahudiinə.

²⁰ Kə shii unə, agi waazaaki patə, pooshi nyi umbee koonə ka sətə ca tsakə tuunə taa rəŋwə. Amma kə jigunyii koonə akəŋwacii ənji i ka yi ka ya.

²¹ Kə bii nyi ka Yahudiinə da hara slikərənə patə kaa təya baa ka Əntəŋfə, təya vii goŋga ka Slandanə Yeesu.

* 20:4 20.4 19.29Timooti: 16.1; Tikikusə: Af. 6.21; Tərafima: 21.29. 20:7 20.7 2.42,46. 20:10 20.10 1 Meem. 17.21. 20:17 20.17 18.21. 20:18 20.18 19.10. 20:21 20.21 11.18.

²² “Ma əndzə'i, wanyinə ka dzənə aa Urusaliima. Malaaba Ma'yanə ca ba ka nyi dzənə. Mashiimə nyi sətə na dfa tə nyi davə. †

²³ Uushi rənjwə shii nyi ci Malaaba Ma'yanə a ba ka nyi taa ka ŋgutə vəranə gi nyi patə; waatoo agi banə nə ci ka nyi oo'i, agi gəranə nə mahyakahyaka'ə da ŋgəra'wə tə nyi.

²⁴ Amma, maŋgərəmə nyi əpinaaki ka uushi. Tada kə əŋki nyi, tada mantəmə nyi patə, mbərə mbərə ka nyi, tə maa kə uudəpaa nyi slənənə liwə nyi acii Slandanə Yeesu, nya baaba Njunyi Habara ŋga pwapoonə ŋga Əntanfə.

²⁵ “Wiinə kə shii nyi, ma unə ənə wiigi'i nyi ahadoonə, nya waaza koonə agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə patənə goonə.

²⁶ Acii ha'ə cii kya ba koonə ənshinə, pooshi kərənə ŋga patənə goonə agyanəki ma'ə.

²⁷ Maneemə nyi ka ŋgwa'əŋgwa'ənə ŋga ba koonə patənə ŋga hiima ŋga Əntanfə.

²⁸ Nəhəmə noonə nə da gwamətə kavə Malaaba Ma'yanə tuunə ka magəriinəkii, una ndzaa ka magəriinə ŋga Ikəliisiya ŋga Slandanə ətə upaa ci də idənaakii.

²⁹ Acii kə shii nyi, ma daba'a palənaaki, kadə nə bwaya furətsoofanyinə a dəməgərə aahadoonə, paa tii na bwasee ka gwaməkii.

³⁰ Taa ahadoonə əsa, kadə na shigi ətə na dfa gazhi'waanə ŋga zə'wee ka hanj kala ŋga ənji nə'unə kaa təya nə'u tə tii.

³¹ Acii ha'ə, ndzaamə matasəkakii, una buurətə oo'i, fəzə makkə dīi nyi da kiinə agiki ka wabənə ka taa wu ahadoonə vədə da uusəra.

³² “Ma ənə dfiya, kə ba'avə nyi tuunə aacii Slandanə da wabənə ŋga pwapoonakii, kaa ca ndzaa kədəhə doonə. Wabəətsə nəndə da baawəda ŋga vii koonə ŋgeerənə, ca vii koonə barəkaatə nə ənjaakii a upaa patə.

³³⁻³⁴ Unə də noonə nə, kə shii unə oo'i, pooshi nyi mwayi kwaba ŋga taa wu, taa kəjeerənə ŋga ənda. Ciinəkinə slənyi ka nyi sətə cii kya ki'i də haajaaki da ŋga ənjinə ndzaashiinə.

³⁵ Kə baarii nyi koonə taa ka ŋgutə rəgwa patə oo'i, də tsarə slənətsə ha'ə tsakənuunə tə ənji matə ŋgeerənə, una dzə də buurətə wabənə ŋga Slandanə Yeesu ətə bii ci: ‘Gədfə viinə də barəkaanə acii luunə.’ ”

³⁶ Makə uugi Bulusə wabənə ha'ə, ca gərə'waanə, ca dfa də'wa da tii patə.

³⁷ Təya jabətashi, təya ba, “Wa Əntanfə a kərə tə hə jamə.” Tii patə, təya tuu.

³⁸ Ma sətə palee də bəzee ka səkətii, ətə fii tii bii ci, paa tii ka ənənə ka neenə ka ci ma'ə. Wata təya kəree ka ci aasəkə kumbawala.

21

Dzənə ŋga Bulusə aa Urusaliima

¹ Makə jabətii inə, ina təkəgi, ina dəmə kumbawala, ina kəŋee gəŋə, ina mbu'u aa Koosə. Pukətə hakii, ina madə də Koosə, ina mbu'u aa Roodəsa. Ina madə də Roodəsa əsə, ina mbu'u aa Patara.

² Davə lapaa inə kumbawalə ŋga dzəginə aanə hanyinə ŋga Finikiya, ina dəmə, ina palə.

³ Makə mbu'iinə kədəhə da hanyinə ŋga Kipərusə ətə ahada ma'inə, ina bwasee aa madzəna, ina palə aanə hanyinə ŋga Siriya, ina jimagerə də Tiira, acii davə nə kumbawalə ka jimapaa də uushi'inə.

† 20:22 20.22 Malaaba Ma'yanə: 10.19. 20:23 20.23 21.4,11; 9.16. 20:24 20.24 21.13; 2 Tim. 4.7. 20:25 20.25 28.23. 20:26 20.26 18.6. 20:28 20.28-31 11.23. 20:28 20.28 1 Piita 5.2. 20:29 20.29 Mat. 7.15; Yooh. 10.12. 20:30 20.30 Gal. 4.17; 1 Yooh. 2.19. 20:31 20.31 19.10; 1 Tees. 2.11-12; 2 Koor. 11.28. 20:32 20.32 26.18; 1 Tees. 5.23-24; 2 Tees. 1.11-12. 20:33-34 20.33-34 18.3. 20:35 20.35 Mat. 10.8. 20:38 20.38 20.25.

⁴ Ina alətə hatə dʒi ənji nə'unə davə, ina baanə mədəfə gatii. Təya ba ka Bulusə də baawəda ŋga Malaaba Ma'yanə, ga ca dzə aa Urusaliima.

⁵ Amma, makə mbu'ya saa'i ŋga madənə geenə, ina madə, ina palə. Təya kəree keenə tii da makinatii da manjeevənatii patə. Makə mbu'iinə aa ba'a vəranə aama uunəva, ina gərə'waanə anə mandzənə, ina da də'wa,

⁶ ina jabətashi. Wata ina dəmə kumbawala. Tii əsə, təya ənə satii aasii.

⁷ Makə uugiinə wayanə daga də Tiira, ina mbu'u aa Putəlimaryisa, ina nəhəpaa ənji nə'unə, ina baa rəŋwə da tii.

⁸ Pukətə hakii, ina madə, ina palə aa Kayisariya. Makə mbu'iinə, ina dəməgərə aasii aa ha Filibusə, əndə waazanə. Rəŋwə nə ci agi ənji mədəfə ətə shi ənjə a ta'i də Urusaliima. Ina jima gakkii asii.

⁹ Ma əndətsa, tə'i ci da uuji rəminə ənfwadə, ətə ma'ə manjəramə ŋguyirənə. Agi danə nə tii anabaakwaanə.

¹⁰ Makə banee inə davə gi'u, əndə'i *anabi ətə dʒi ləməkii Agabusə a shi daga də Yahudiya.

¹¹ Ca shi aabii inə, ca ŋgərətə gyara ŋga ŋwə ŋga Bulusə, ca aanəgi də sədəkii da ciinəkii saakii də gyarata, ca ba, "Wiinə sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba: 'Ha'ə nə Yahudiinə də Urusaliima a anə tə slanda gyarana, təya vii tə ci acii ənjitə mashiimə tə Əntanfə.' "

¹² Makə fii inə ha'ə da ənjitə davə patə, ina kədii acii Bulusə, ga ca dzə aa Urusaliima.

¹³ Amma wata Bulusə a jikəvə, əŋki ci, "Mi sanə cuuna ŋgwalee ka nya, una tuwa? Acii ma nya, matasəkakii nə nyi, əntaa wata ka pa'ənə tə nyi tanə, amma ka əntənə də Urusaliima putə ŋga ləmə ŋga Slandanə Yeesu."

¹⁴ Makə təkuree inə ka tənəpaa tə ci, ina ndzaa kəda'ə, ina bwasee ka ci, ina ba, "Wa Slandanə a slənə sətə mwayi ci."

¹⁵ Daba'ə baanə gi'u, ina tasəka, ina madə, ina palə aa Urusaliima.

¹⁶ Hara ənji nə'unə də Kayisariya a palə deenə, təya kərə tiinə aasii aa ha əndə'i əndə nə'unə ŋga ŋukə, əndə Kipərusə ətə dʒi ləməkii Manasanə. Gakkii asii jimeenə.

Dzənə ŋga Bulusə ka caamatənə tə Yakubu

¹⁷ Mbu'unə geenə aa Urusaliima, kə liwə ənji nə'unə tiinə də moodasəka.

¹⁸ Pukətə hakii, kə giinə da i Bulusə aa ha Yakubu. Davə nə matakəŋwanyinə ŋga Ikəliisiya patə əsə.

¹⁹ Bulusə a nəhəpaa tə tii. Daba'əkii ha'ə, ca 'watəgi banə ka tii də rəŋwə rəŋwə tə sətə dʒi Əntanfə ahada hara slikərənə putə ŋga slənaakii.

²⁰ Makə fii tii sətə bii Bulusə, təya duunətə tə Əntanfə, təya ba ka Bulusə, "Kə nee hə dʒi ndzəkəŋunə, dəbu'unyinə ŋga ənji agi Yahudiinə vii goonja ka Yeesu. Tii patə əsə, ənji nə'utə *bariya nə tii.

²¹ Kə bii ənji ka tii agyanəku oo'i, kə jigunyi hə ka Yahudiitə ahada hara slikərənə, wa təya bwasee ka bariya ŋga Muusa, ga təya *ryaminya manjeevənatii taa nə'u alə'aadanyinatii. *

²² Iitə nə danəna? Acii ndilə ndilə ka shiinə nə tii oo'i, kə shi hə.

²³ Acii ha'ə, ma danəku, dawə sətə ciina ba ka hə. Tə'i inə da ənji ənfwadə ətə dʒi aləkawalə akəŋwacii Əntanfə.

²⁴ Duu da ənjitsa, ha laabagi naaku nə da tii akəŋwacii Əntanfə, ha ki'i ka tii haajatii. Ma daba'əkii, təya isəgi nətii. Də ha'ə shiinə ənji patə oo'i, taa ŋgutə uushi

21:4 21.4 10.19; 21.11. **21:5 21.5** 20.36. **21:8 21.8** 6.5; 8.5,40. **21:9 21.9** 2.17. **21:10 21.10** 11.28. **21:11 21.11** 20.23; 21.33; Rooma 15.31. **21:13 21.13** 20.24. **21:14 21.14** Luka 22.42. **21:18 21.18** 15.13; Gal. 1.19. **21:19 21.19** 11.18. * **21:21 21.21** ryaminya: 16.3; Gal. 3.25,28; 5.2. **21:23 21.23-24** Baan. 6.13-21.

bii ənji ka tii agyanəku, pooshi goonḡa agikii. Də ha'ə shiinətii agi nə'utə bariya nə hə.

²⁵ Ma hara slikərəətə vii goonḡa kamə, kə nyaahiinə ka tii ləkaləkatə oo'i, ga təya adə zəmətə dii ənji ka uuləma, ga təya adə idəna, ga təya tsəbə luutə malamə ənji uurakii, ga təya aləhiinə.”

²⁶ Wata Bulusə a nḡərə tə ənjitə ənfwadə. Pukətə hakii, ca laabagi naakii nə da tii, ca dzə aasəkə yi nḡa Əntanḡə kaa ca ba ka *limanə uusərə nḡa uudəpaa laabanatii, waatoo uusərə nḡa vii satakatii patə.

*Kəsənə tə Bulusə asəkə *yi nḡa Əntanḡə*

²⁷ Makə uugi uusərakii dənə kədəhə, waatoo mədəfənə nḡa uusəra, Yahudiinə nḡa hanyinə nḡa Asiya a nee ka Bulusə asəkə yi nḡa Əntanḡə. Wata təya tsəvutə tə danḡana patə, təya kəsətə tə ci.

²⁸ Təya ka vurənə, təya ba, “Ənji Isərayiila, shoomə ka tsakənə tiina! Waanə əndənə ca wiigi'i taa dama patə ka dzəgunənə ka ənji kaa təya bərapaa tə ənji gaamə da bariya nḡa Muusa da yi nḡa Əntanḡə. Ha'ə maa, waanə kə kira ci hara slikərənə aasəkə yi nḡa Əntanḡə, ca ajjinətə malaaba hana.”

²⁹ Ma bii tii ha'ə, acii kə nee tii ka Tərafima, əndə Afisa tii da Bulusə asəkə vəranə. Ma nə tii ka nəhənə, kə kirə Bulusə tə ci aasəkə yi nḡa Əntanḡə. †

³⁰ Wata vəranəkii a gwazəgi patə, ənḡə a dzaanə də nə ka Bulusə, təya kəsətə tə ci, təya əlyagi tə ci asəkə yi nḡa Əntanḡə. Pii ənḡə a pa'əgi makuvənyinə.

³¹ Təya moo bələginə tə ci. Asee, kə mbu'i haalakii aa ha matakəḡwanə nḡa soojiinə nḡa Rooma ətə də Urusaliima oo'i, magwazəkii nə vəranə nḡa Urusaliima patə.

³² Makə fii ci ha'ə, pii ca fəfə soojiinə da gayinatii, təya huyi aabii danḡana. Makə nee ənji ka matakəḡwanə nḡa soojiinə da soojiinə, təya bwasee ka fəslənə tə Bulusə.

³³ Wata matakəḡwanə nḡa soojiinə a shi, ca kəsə tə Bulusə, ca ba ka soojiinə a anəgi tə ci də mahyakahyaka'ə bəra'i, ca ləgwa ka danḡana, taa wu nə Bulusə da sətə bəzee ci.

³⁴ Hara ənji agi danḡana, təya ba əndə'i uushi pamə. Hara ənji əsə, pamə nə sətə ci təya ba. Makə ma'upaamə matakəḡwanə nḡa soojiinə nḡunyi dalila acii wazənatii, ca ba ka soojiinə a kərə tə Bulusə aasii aa hatii.

³⁵ Makə mbu'i Bulusə ka məḡərəfinə nḡa ndərəginə aa hatii aasii, see də makə kirə soojiinə tə ci acii nyaadanə nḡa danḡana.

³⁶ Danḡana patə a dzə də nə'unə tə tii, təya dzə də banə, “Wa ənḡə a bələgi tə ci!”

Wabənə nḡa Bulusə akəḡwacii danḡana

³⁷ Ma kədəhə ka ənḡə a dəməḡərə də Bulusə aasii aa ha soojiinə, ca ba ka matakəḡwanə nḡa soojiinə, “Ka upaanə nə nyi wabənə da hə gi'u kwa?” Matakəḡwanə nḡa soojiinə a ba ka ci, “Ka mbeenə nə hə ka uura Gərikə kuna?”

³⁸ Asee, əntaa hə kunə nə əndə Misəratə jarəlagi kwakwatə kaa ca madəe ka hanḡala nḡa ənḡa? Ha'ə ca kərə mabələ ənḡi dəbu'u ənfwadə aagi bilina?”

³⁹ Əḡki Bulusə ka ci, “Əndə Yahuda nə nyi, poonə də Tarəsi anə hanyinə nḡa Silikiya, uuzətə mashii vəraatsə nə nyi. Kə kədii nyi aciiku, kapaa ka nyi rəgwa kaa nya wabə ka ənḡa.”

⁴⁰ Makə kapaa ci ka ci rəgwa, Bulusə a kəḡaanə ka dzakənə, ca madəe ka ciinəkii kaa ənḡə a ndzaa kəda'ə. Makə ndzaa tii shikə shikə, ca wabə ka tii də uura *Ibəraaniya, ənḡi ci:

22

¹ “Ndzəkəŋuŋuŋi'inə da dəsənəki, fatəmə kaa nya pərəgi naaki na akəŋwacii unə.”

² Makə fii tii wabi ci ka tii də uuratii, waatoo də uura Ibəraaniya, təya tsakə ndzaanə kəfa'ə. Ca tsakə banə ka tii, əŋki ci:

³ “Ma nyi, əndə Yahuda nə nyi, poonə də Tarəsi anə hanyinə ŋga Silikiya, amma asəkə vəraanə girə nyi. Gamaliyalə dzəgunətə tə nyi ndilə ndilə makə sətə bii bariya ŋga dzədzəŋuŋi'inaamə, nya nə'u tə Əntanfə də ŋgeerənə, makə ənə cuuna nə'u ənshinə.

⁴ Kə cibee nyi ka əŋji nə'u rəgwa ŋga Yeesu, nya bəələ tə tii. Nya aanəgi hara ənja, ŋguyirənə da makinə, nya kagərə tə tii aa furəshina.

⁵ Ka mbeenə nə gawə ŋga limanyinə da *mətərəkine ŋga gayinə ka seedanə, acii kə liwə nyi ləkələkətə aciitii kaa nya kərə ka ndzəkəŋuŋuŋi'inaamə Yahudiinə aa Damasəkusə, waatoo ləkələkətə ŋga dzənə ka kaashanə də əŋji nə'uutə davə. Nya madə, nya palə ka kaashanə tə tii kaa nya kira aa Urusaliima ma'aanəkii, ənjə a shi ka cibeənə ka tii.”

Banə ŋga Bulusə tə habara ŋga vii gooŋgaakii ka Slandana

⁶ “Ma nya dzə də palənə ətsə kədəhə kaa nya mbu'u aa Damasəkusə, uusərə ahadana, wata pii bərənə a papi'ya dadagyə, ca gūŋutə də nyi dəgəji'u.

⁷ Wata nya kulagi aa panə, nya fa əndə'i uura, ca ba ka nyi: ‘Sawulə, Sawulə, mi sanə cii kwa cibə də nyi ha'a?’

⁸ Nyi əsə, nya muu, əŋki nyi ka ci: ‘Ya'ə Slandana, hə wu sanə?’ Əŋki ci ka nyi: ‘Nyi nə Yeesu əndə Nazaratu ətə cii kwa cibə də ci.’

⁹ Yoo, ma ənjitə abiiki, kə nee tii ka bərənə, amma mafamə tii uura ŋga əndətə wabi da nyi.

¹⁰ Nya ləgwa: ‘Ya'ə Slandana, mi sanə dənəkya?’ Slandanə a ba ka nyi: ‘Maduu, dzəgərə aasəkə vəranə ŋga Damasəkusə. Davə nə ənjə a ba ka hə sətə mwayi Əntanfə kaa ha dā patə.’

¹¹ Makə təkuree nyi ka neenə acii bərətə, ka ciinə kəshi ənjitə giinə da tii tə nyi, dəŋə aa Damasəkusə.

¹² “Ma dawa, tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Ananiya, əndə gərə'unə ka Əntanfə makə sətə bii *bariya. Agi dələnə nə Yahudiinə ŋga vəranəkii patə də ci.

¹³ Kə shi ci, ca kəŋaanə abiiki, əŋki ci: ‘Ndzəkəŋuŋuŋi'inaamə Sawulə, waahanə ka ənənə ka neenə.’ Agi saa'yakii ŋunyi ginəki, nya nee ka ci.

¹⁴ Əŋki ci ka nyi: ‘Kə ta'i Əntanfə ŋga dzədzəŋuŋi'inaamə tə hə kaa ha shii moonakii, ha nee ka Əndə Gooŋga a rəgwa, ha fa wabənə damakii,

¹⁵ kaa ha ndzaa ka seedawaakii ka əŋji patə agyanə sətə nee hə da sətə fii hə.’

¹⁶ Əŋki ci ka nyi: ‘Ya əna, mi cii kwa gərə? Ma dənəkwa, madətə kaa ənjə a yibə ka hə bapətisəma, ha dā də'wa ka Slandana kaa ha upaa tifyaginə ŋga 'waslyakəənaaku.’ ”

'Wanə tə Bulusə kaa ca waaza ka hara slikərənə

¹⁷ “Ma dāba'əkii, kə ənyii aa Urusaliima, nya dā də'wa asəkə *yi ŋga Əntanfə, kə dīi ka nyi makə səniinə,

¹⁸ nya nee ka Yeesu, ca ba ka nyi: ‘Madətə pii pii, ha shigi asəkə vəranə ŋga Urusaliima. Acii paa tii na luuvə seedanaaku tə nyi ka tii.’

¹⁹ Əŋki nyi: ‘Slandana, tii də natii nə maa, kə shii tii oo'i, taa ka ŋgutə *kuvə də'wa kə kəəshi nyi i fəslənə tə ənjitə vii gooŋga ka hə.

²⁰ Ma saa'yatə bələgi ənji tə seedawaaku Sətəfanu, nyi davə kənjə əsə. Kə luuvə nyi, nya nəhə kəjeerənyinə nga ənjitə bələgi tə ci.'

²¹ Amma əŋki Slandanə ka nyi: 'Maɟuu, duu, kaa nya sləkee ka hə dzadə aa ha hara slikərənə.' "

Anənə nga matakəŋwanə nga soojiinə tə Bulusə

²² Ma danƙana a fa tə Bulusə, ha'ə mbu'ya ka wabəətsə wabi ci agyanə hara slikərənə, wata təya kaala vurənə, təya ba, "Wa ənjə a bələgi tə ci, wa ənjə a ŋgərəgi tsarə nga əndətsə asəkə duuniya. Madəbeemə ca ndzaanə da i əpinə!"

²³ Ma təya dzə də ka vurənə, təya dzə də gəgərə kəjeerənətii, təya mbudə bərəbərə aadəgyə.

²⁴ Matakəŋwanə nga soojiinə a ba ka soojiinə a kərə tə Bulusə aasii aa hatii, ca ba, "Wa ənjə a fəslə tə ci", kaa ənjə a shii taa putə nga mi ci təya kaala vurənə agyanəkii.

²⁵ Makə anəgi ənji tə Bulusə də zə'wa, ca ba ka soojatə kənjə davə: "Kə dəbee ha fəslə əndətə da dimwaanə nga Rooma ha'ə yadə la gəŋwanə kwa?"

²⁶ Makə fii soojatə ha'ə, ca dzə ka banə ka matakəŋwanətii oo'i, "Mi cii kwa ɗa ha'a? Acii ma əndətsa, əndə Rooma nə ci."

²⁷ Wata matakəŋwanə nga soojiinə a shi ka ləgwanə ka Bulusə, əŋki ci: "Bawə ka nyi, əndə Rooma nə hə nii?" Əŋki Bulusə, "Awa, əndə Rooma nə nyi."

²⁸ Matakəŋwanə nga soojiinə a ba ka ci, "Də kwaɓa lanə upaa nyi ndzaanə ka əndə Rooma." Əŋki Bulusə ka ci, "Ma nyi, də poonə tə nyi upaa nyi naaki."

²⁹ Wata ənjitə kavə ənji ka fəslənə tə Bulusə a bwasee ka ci pii. Matakəŋwanə nga soojiinə a ŋgwaləgi əsə makə paaratəgi ci oo'i, ma Bulusə, əndə Rooma nə ci. Waanə kə anəgi ci tə ci boo.

*Wabənə nga Bulusə akəŋwacii *mətərəkina*

³⁰ Pukənə nga ha əsə, makə mwayi matakəŋwanə nga soojiinə shii goonə nga sətə wulii Yahudiinə tə Bulusə, wata ca pərəpaa tə ci, ca ba ka ənji a 'wa tə madiigərənə nga limanyinə da patənə nga *mətərəkina nga Yahudiinə, kaa təya dza də na. Ca kira tə Bulusə, ca kənee ka ci akəŋwaciitii.

23

¹ Wata Bulusə a madəe ka ginəkii ka tsaamənə tə mətərəkina, əŋki ci: "Ndzəkəŋushi'ina, kə gərə'u nyi ka Əntanƣə də ədzəmə rəŋwə 'watəginə daga ŋukə ha'ə mbu'ya ka ənshinə."

² Wata gawə nga limanyinə, waatoo Ananiya a ba ka ənjitə kədəhə abii Bulusə kaa təya dəgə tə ci də meeciinə a makii.

³ Əŋki Bulusə ka ci, "Əntanƣə na dəgə tə hə ha'ə naaku əsə, hə bwaya əndəna. Asee, dasə nə hə ka la ka nyi gəŋwanə makə sətə bii *bariya əna, amma wahənə ka tanəgi bariyakii də banə ka ənjə a dəgə tə nyi."

⁴ Wata ənjitə kədəhə abiikii a ba ka ci, "Gawə *limanə nga Əntanƣə dzaanii hə see?"

⁵ Əŋki Bulusə ka tii, "Mashiimə nyi ɗii, ndzəkəŋushi'inə, taa gawə nga limanə nə ci. Acii kə bii wabənə nga Əntanƣə oo'i, ga ha wabə bwaya uushi agyanə gawə goonə."

⁶ Makə ɗii ci kə shii Bulusə oo'i, ma əndə'i kurəga, *Sadukiinə nə tii, əndə'i əsə, *Farisanyinə nə tii, wata ca madəe ka uurakii akəŋwacii mətərəkina, əŋki ci, "Ndzəkəŋushi'inəkya, ma nyi, Farisa nə nyi, uuzənə nga əndə Farisa əsə. Acii putə

nga kanətə kii nyi də goonḡa oo'i, ka maďəne nə maməətə ənji da i əpinə, ci đii nyi kəḡə akəḡwacii ḡəḡwanə.”

⁷ Uudə baginaakii ha'ə, wata mabizhinə a maďəgi ahada Farisanyinə da Sadukiinə, ha'ə dzadənəkii a təkəgi bəra'i.

⁸ Taa sha đii, tə'i mabizhinə ahadatii, acii kə bii Sadukiinə, pooshi maďəne nga maməətə ənja, pooshi malaa'ika taa ma'yanə. Əḡki Farisanyinə natii, tə'i uushi'iitə patə.

⁹ Wata bwaya mabizhinə a maďəgi ahadatii. Hara maliminə nga kurəḡə nga Farisanyinə a maďətə kəḡə, əḡki tii, “Maneemiinə ka bwaya uushi ashii əndətsa. Yaci ma'yanə taa malaa'ika wabi ka ca?”

¹⁰ Makə ḡwazəgi haalakii, kə ḡḡwali matakəḡwanə nga soojiinə naakii acii ga təya pwaatəgi tə Bulusə. Ca ba ka soojiinaakii, wa təya dzə ka ḡgiraginə tə ci də ḡḡeerənə ahadatii, təya kərə tə ci aasii aa hatii.

¹¹ Vəďəkii, Slandanə a kəḡaanə abii Bulusə, əḡki ci ka ci, “Ga ha ḡḡwalə. Makə sətə seedii hə tə nyi ḡanə də Urusaliima, tyasə ha'ə nii kwa seeda tə nyi də Rooma əsə.”

Anə uura ḡa bələnə tə Bulusə

¹² Pukənə ḡa ha, *Yahudiinə a anə uura, təya jidə oo'i, paa təya adə zəma, paa təya sa taa mi, see maa kə bələgi tii tə Bulusə.

¹³ Kə pitəgi tii tə əḡfwadə pu'unə nə əḡjitə anyi uuratsa.

¹⁴ Wata təya dzə aabii madiḡərənə ḡa limanyinə da ḡayiinə, əḡki tii, “Kə ji'iinə bwaya jida, ina anətə uureenə oo'i, pa ina adə zəma da sa taa mi, see maa bələgiinə tə Bulusə.

¹⁵ Acii ha'ə, ma unə da mətərəkinə, sləkeemə ka ənji ka kədiinə acii matakəḡwanə ḡa soojiinə kaa əḡḡə a kira tə Bulusə koonə, makə koonə tsakə ləḡwanə amakii tə sətə đii ḡa'ə. Ma inə əsə, matasəkakii niinə keena bələgi tə ci taabu'u mbu'yanaakii aabii unə.”

¹⁶ Asee, kə fii uuzənə ḡa cikəḡuci Bulusə sətə anyi tii, ca dzə, ca dəməḡərə aasii aa ha soojiinə, ca baḡi ka Bulusə.

¹⁷ Bulusə a 'wa tə əndə'i sooja, əḡki ci ka ci, “Kəruu tə uundzə dagwatsə aabii matakəḡwanə ḡa soojiinə. Tə'i uushi cii kəya ba ka ci.”

¹⁸ Soojatə a ḡḡərə tə ci, ca kərə aabii matakəḡwanatii, əḡki ci: “Bulusə ətə mapə'əkii 'wii tə nyi, ca ba ka nyi, kaa nya kira tə uundzə dagwanə aabiiku. Mbu'u tə'i uushi cii kəya ba ka hə.”

¹⁹ Matakəḡwanə ḡa soojiinə a kəsə tə ci ka ciinə, təya dzəgi aatəḡala, ca ləḡwa ka ci, “Mi dee cii kwa moo banə ka nya?”

²⁰ Əḡki ci ka ci, “Kə anəgi Yahudiinə uura kaa təya sləkee aabiiku kaa ha kərə ka mətərəkinə tə Bulusə doorə, makə kaa təya tsakə ləḡwanə tə sətə đii ḡa'ə.

²¹ Amma ḡa ha luuvə ka tii, acii kə palee tii ka əḡfwadə pu'unə ətə anyi uura, təya jidə oo'i, pa təya zəmə, pa təya sa taa mi əsə, see maa bələgi tii tə ci. Matasəkakii nə tii ka ḡəra kərənaaku tə ci.”

²² Wata matakəḡwanə ḡa soojiinə a ba ka uundzə dagwata, “Ga ha ba taa ka wu oo'i, kə bii hə ka nyi wabəətsa.” Ca ba ka ci, wa ca palə saakii.

Kərəḡinə tə Bulusə ka ḡḡwaməna

²³ Wata matakəḡwanə ḡa soojiinə a 'wa ḡayi soojiinə bəra'i, əḡki ci ka tii, “Dəmə ka tasəka soojiinə ḡya'ə bəra'i, da əḡḡi təhinə məďəfə pu'unə da əḡḡi uudəminə ḡya'ə bəra'i, kaa təya dzə aa Kayisariya də tibisə əlinə əḡshinə davəďə.”

²⁴ Ca ba ka tii əsə, wa təya tasəka ka Bulusə naakii sə nga dzəginə, təya kərəgi tə ci də nga'ə ka Filikusə ngwaməna.

²⁵ Ca naahə ləkaləkətə ka ngwaməna, əŋki ci:

²⁶ “Wiinə ləkaləkətə ca dzə ka Filikusə gawə ngwaməna, daciiki Kəlawudiyasə Lisiya. Kə nəhəpaa nyi tə hə.

²⁷ Daba'ə nəhəpaanə, ma əndətə sləkee nyi ka hə, kə kəsətə Yahudiinə tə ci. Gi'u ha'ə mbədaanə kaa təya bələgi tə ci. Makə fii nyi, tə'i dimwaanə nga Rooma ashikii, wata ina dzə da soojiinaaki ka luupaanə tə ci.

²⁸ Makə mwayi nyi fa 'waslyakətə slənyi ci, nya kərə tə ci aasəkə mətərəkini.

²⁹ Ma lapaa nyi, atsa bariyatii kəshi tii tə ci. Malapaamə nyi taa mi ashikii bahə bələnə tə ci, taa bahə kanə tə ci aa furəshina.

³⁰ Amma makə bagi ənji ka nyi oo'i, kə anyi Yahudiinə uura nga bələginə tə ci, ci nee hə kərəgi nyi tə ci aabiiku pii pii, nya ba ka əjninə wulii tə ci əsə, wa təya dzə ka wulanə tə ci akəŋwaciiku.”

³¹ Wata soojiitə a ngərə tə Bulusə, makə sətə bii ənji ka tii, təya kərəgi tə ci aa Antipatəra davədə.

³² Pukətə hakii soojiinə a ənə satii aasii, ənji təhinə a palə tii da Bulusə.

³³ Makə mbu'i tii aa Kayisariya, təya vii ləkaləkətətə ka ngwaməna, təya vii tə Bulusə ka ci əsə.

³⁴ Makə jəŋgatə ci ləkaləkətətə, ca ləgwa ka Bulusə, taa əndə hanyinə nga mi nə ci. Makə fii ci, əndə Silikiya nə ci,

³⁵ əŋki ci, “Mada kə shi ənji wulaaku, kadə nii kya fa wabənaaku patə.” Wata ca ba ka ənjə a pa'əgi tə Bulusə asəkə yi nwanjuutə ghənyi *Hirudusə.

24

Wulanə tə Bulusə

¹ Daba'ə baanə tufə, wata gawə nga limanyinə, waatoo Ananiya a madə da hara gayinə da əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Tarətula. Ma Tarətula, kə shii ci bariya nga ənji Rooma nga'ə. Təya dzə aa Kayisariya ka wulanə tə Bulusə akəŋwacii ngwaməna.

² Makə 'wagərə ənji tə Bulusə, Tarətula a 'watəgi wabənə də wulanə tə ci, əŋki ci, “Ya'ə Filikusə gawa, putə nga barəkaanə nga nwanjuunaaku ndzaa inə jamə. Kə dīi inə ka hə yawa putə nga gazhi'waanə dīi hə ka hadatəgi keenə də hanyinə geenə.

³ Ətsə patə, kə liwiinə də kuyiriinə ka shaŋə.

⁴ Amma, acii ga nya siipaa də wabənə akəŋwaciiku, kə kədii inə baawədəaku kaa ha fatə magusə haalanə geenə.

⁵ Ma lapaa inə əndəna, bwayakii nə ci ka shaŋə. Agi madəenə nə ci ka panə ahada *Yahudiinə asəkə duuniya patə. Rəŋwə nə ci agi matakəŋwanyinə nga kurəgə nga ənji Nazaratu əsə.

⁶ Ha'ə kə mwayi ci ajjinətə *yi nga Əntəŋfə. Amma ina kəsətə tə ci. [Ma mwayi inə, keena lagi ka ci gəŋwanə makə sətə bii bariya geenə.

⁷ Amma Lisiya matakəŋwanə nga soojiinə a shi ka gutsəginə tə ci acii inə də ngeerənə.

⁸ Ca ba ka ənji wulaakii, wa təya shi aakəŋwaciiku.] Mada kə ləgwatə hə ka ci, ka shiinə nə hə dalilatə wulii inə tə ci goŋga.”

⁹ Makə ugi Tarətula wabənə, wata Yahudiinə patə a jikəvə, əŋki tii, “Ma sətə bii ci, patə ha'ə tanyi.”

Wabənə nga Bulusə akəŋwacii Filikusə

¹⁰ Wata ngwaməna a vii rəgwa ka Bulusə kaa ca wabə, Bulusə a jikəvə, əŋki ci, “Makə kə shii nyi oo'i, mala gəŋwanə nə hə nga hanyiinə fəzənyinə lanə, də mabanee ma'yanə nə nyi ka pərəgi naaki nə akəŋwaciiku.

¹¹ Madə kə ləgwatə hə nga'ə, mapaləmə tə baanə pu'u aji bəra'i, makə gi nyi aa Urusaliima ka paslənə tə Əntanfə.

¹² Paa tii sha lapaa tə nyi ka dfa mabizhinə taa da wu, taa madəe ka haala nga dzatə də əŋji asəkə yi nga Əntanfə, taa asəkə *kuvə də'wanyinə taa asəkə vəranə əsə.

¹³ Pooshi tii ka mbeenə ka baarii ka hə tantanyinəkii də wulaatə wulii tii tə nyi.

¹⁴ Amma wanyinə ka banə ka hə: makə sətə bii rəgwa ətə ci təya 'wa rəgwa nga jirakənə, ha'ə nə nyi agi paslənə tə Əntanfə nga dzədzəshi'iniinə, nya luuvə sətə bii *bariya da sətə nyaahə anabiinə.

¹⁵ Agi kanə nə nyi nə də gooŋga, makə sətə ci təya ka natii oo'i, ka madənə nə maməətə əŋji da i əpinə, ŋunyi əŋji da bwaya əŋji patə.

¹⁶ Putakii cii kya ciŋə ka ndzaanə də malaaba ədzəmə taa guci patə akəŋwacii Əntanfə da akəŋwacii ənja.

¹⁷ “Yoo, daba'a fəzənyinə lanə, kə gi nyi aa Urusaliima ka kərə ka əŋji hanyinaaki uushi'inə da ka dfa sataka ka Əntanfə.

¹⁸ Ma nyi agi danə ha'ə, wata təya lapaa tə nyi, ci ətsə ha'ə uudəpaa nyi dfa sataka nga laabagi naaki nə asəkə yi nga Əntanfə. Pooshi əŋji abiiki, pooshi wazənə əsə. Amma tə'i hara Yahudiinə ətə shi daga agyanə hanyinə nga Asiya.

¹⁹ Madə tə'i tii da wabənə agyanəki, tii dəbee shinə aakəŋwaciiku ka kira wulaaki.

²⁰ Madə pooshi ha'ə əsə, wa əŋjinə də natii nə a ba 'waslyakəətə lapaa tii ashiki, saa'itə nyi akəŋwacii *mətərəkənə,

²¹ madaamə wabəətə rəŋwə ətə ŋgərəe nyi ka uuraki ka banə akəŋwaciitii oo'i, 'putə nga madənə nga maməətə əŋji ci əŋjə a la ka nyi gəŋwanə akəŋwacii unə ənshinə.' ”

²² Amma, makə kə shii Filikusə haala nga rəgwa nga Slandanə nga'ə, kə bii ci, “Madə kə mbu'ya matakəŋwanə nga soojiinə, waatoo Lisiya, ka ləginə nə nyi gəŋwanə goonə.” Ma daba'əkii, ca ba ka tii, wa təya təkəgi, see ka əndə'i uusəra.

²³ Ca ba ka sooja, kaa ca pa'əgi tə Bulusə, amma ga ca irəla tə ci; wa ca bwasee kaa guviinəkii a nəhə tə ci.

Bulusə akəŋwacii Filikusə da Dərusila

²⁴ Daba'ə baanə gi'u, Filikusə a shi tii da minaakii Dərusila. Mitə Yahuda nə ki. Ca sləkəe ka ŋgiranə tə Bulusə kaa ca fa amakii tə wabənə nga vii gooŋga ka Yeesu Aləmasiihu.

²⁵ Wata Bulusə a wabə ka tii agyanə ndzaanə ka əndə gooŋga, ca ba ka tii makə sətə ətsətənə əndə naakii na, da makə sətə nə gəŋwanə a dfa uusəra uudənə nga duuniya. Makə fii Filikusə ha'ə, wata ca ŋgwaləgi, əŋki ci, “Ma əndzə'i dfiya, ənuu saaku. Madə upaa nyi saa'i, ka ənənə nə nyi ka 'wanə tə hə.”

²⁶ Acii ma nə ci ka nəhənə, ka viinə nə Bulusə ka ci kwaba. Ci dfi cii kəya 'waa'wa tə ci atsakii atsakii kaa təya wabə.

²⁷ Amma daba'ə fəzə bəra'i, əndə'i əndə a ŋgərə dəgələ nga Filikusə. Ma ləməkii, Purəkiiyusə Fisətusə. Ma saa'itə Filikusə a bwasee ka ŋwanuunə, makapaamə ci tə Bulusə, acii kə mwayi ci uufagi səkə nga Yahudiinə.

24:14 24.14 9.2. **24:15 24.15** 23.6; 26.8; Dan. 12.2; Yooh. 5.28-29. **24:16 24.16** 23.1; 1 Koor. 4.4; 2 Koor. 1.12; 2 Tim. 1.3. **24:17 24.17-19** 11.29-30; 21.17-28. **24:21 24.21** 23.6; 24.15. **24:22 24.22** 9.2. **24:23 24.23** 27.3; 28.16,30. **24:27 24.27** 25.9.

25

Moonə nga Bulusə ka maduunə nwanwə nga ha də Rooma a lagi ka ci gənwanaakii

¹ Makə mbu'i Fisətusə aagyanə hanyinaakii, daba'a baanə makkə, ca madə daga də Kayisariya, ca palə aa Urusaliima.

² Wata madiigərə limanyinə da *gayinə nga Yahudiinə a dzə ka wulanə tə Bulusə, təya tsəfə tə Fisətusə

³ kaa ca tsakə tə tii kaa ənjə a ənə də Bulusə aa Urusaliima. Acii kə dīi tii aniya nga bələginə tə ci daga a rəgwa.

⁴ Amma Fisətusə a jikəvə ka tii, əŋki ci, "Mapa'əkii nə Bulusə də Kayisariya. Nyi maa, ka ənənə nə nyi aa dəvə kədəhə.

⁵ Wa ina dzə da gayinə ahadoonə, təya wula tə ci davə, mada tə'i sətə dīi ci."

⁶ Mapaleemə ka baanə tighəsə taa baanə pu'u dīi Fisətusə də Urusaliima, ca ənə aa Kayisariya. Pukənə nga ha, ca dzə ka ndzaanə asəkə dəgələ nga la gənwənə, ca sləkee ka ənjə a kira tə Bulusə.

⁷ Makə mbu'i Bulusə, Yahudiitə shi daga də Urusaliima a gunutə də ci. Taa ngahi pooshi tii mbee ka baarii tantanyinəkii, amma kə kira tii mandalə wulanyinatii bəzəkii aagyanəkii.

⁸ Wata Bulusə a wabə kaa ca pərəgi naakii na, əŋki ci, "Makaanəmə nyi səfə ka bariya nga Yahudiinə; ma'ajjinətəmə nyi *yi nga Əntanfə, taa dfa 'waslyakəənə ka maduunə nwanwə nga ha də Rooma, taa gi'u."

⁹ Makə mwayi Fisətusə pa'ətə ba'a ka Yahudiinə, ca ləgwa ka Bulusə, əŋki ci, "Kə luuvə hə, ənjə a ənə də hə aa Urusaliima, ənjə a dzə ka la ka hə gənwənə agyanə uushi'itsə akənwaciiki davə kwa?"

¹⁰ Amma əŋki Bulusə, "Kənjə nə nyi asəkə kuvə gənwənə nga ənji Rooma, hatə dəbēe ənjə a la ka nyi gənwənə. Madamə nyi ka Yahudiinə 'waslyakəənə. Hə də naaku nə maa, kə shii hə ndilə ndilə.

¹¹ Mada ma'waslyakə əndə nə nyi, ha'ə kə slənyii sətə mbu'i bahə bələnə tə nyi, paa nyi ka huyinə acii bələnə tə nyi. Amma, mada pooshi nyi slənyi taa rəjwə agi uushi'itsə bii tii aashiki, pooshi əndə da baawəda nga viinə tə nyi ka tii. Kə mwayi nyi kaa maduunə nwanwə nga ha də Rooma a dzə ka lagi ka nyi gənwənə."

¹² Fanə nga Fisətusə ha'ə, wata ca dfa mətərəkina da ənji mətərəkinaakii. Makə uugi tii, ca ba ka Bulusə, "Makə kə mwayi hə kaa maduunə nwanwə nga ha də Rooma a dzə ka lagi ka hə gənwənə, ka ci kərənə ənji tə hə əsə."

Bulusə akənwacii Agaripa da Barənika

¹³ Makə banee gi'u, wata nwanwə Agaripa da cikənjuci ətə dīi ləmətə Barənika a shi aa Kayisariya ka ba 'usa da shinə' ka Fisətusə.

¹⁴ Kə baa tii lanə davə, wata Fisətusə a 'wapaa wabənə nga Bulusə ka nwanwə, əŋki ci, "Tə'i əndə'i əndə bwasee Filikusə a furəshina.

¹⁵ Ma nyi də Urusaliima, madiigərə limanyinə da gayinə nga Yahudiinə a kira ka nyi wulaakii, təya kədii tə nyi kaa nya lagi ka ci gənwənə, nya vii ka ci ma'inə.

¹⁶ Amma nya ba ka tii, pooshi agi alə'aada nga ənji Rooma nə lagi ka əndə gənwənə yadə ndzaanə nga ənjitə wulii da əndətə wulii ənji tə ci akənwacii gənwənə, kaa əndətə wulii ənjə a mbee ka vii hujaakii.

¹⁷ Acii ha'ə, makə shi tii aa hanə patə, masəkəpaamə nyi na. Pukənə nga ha, nya ndzaanə asəkə dəgəlaaki nga la gənwənə, nya sləkee ka ənjə a kira ka nyi tə əndəkii.

¹⁸ Makə madətə ənjitə wulii tə ci ka wabənə, makiramə tii bwaya wula aagyanəkii, makə sətə hiimii nyi,

¹⁹ see mabizhinə agyanə diinatii da agyanə əndə'i əndə dīi ləməkii Yeesu ətə əntəgi, amma Bulusə a ba, da i əpinə nə ci.

²⁰ Makə təkuree nyi ka tsaamətə haalakii ŋga'ə, wata nya ləgwa ka Bulusə, maɖa kə luuvə ci, ənjə a ənə də ci aa Urusaliima, ənjə a dzə ka lagi ka ci gəŋwanə davə.

²¹ Amma kə kədii Bulusə aciiki, kaa maɖuunə ŋwanəwə ŋga ha də Rooma a dzə ka lagi ka ci gəŋwanaakii. Ci dīi kəsəpaa nyi tə ci taabu'u nii kya sləkee ka kərənə tə ci ka maɖuunə ŋwanəwa.”

²² Əŋki Agaripa ka Fisətusə, “Ŋga'ə ka nyi nə fatənə tə əndətsə də liminəki.” Əŋki Fisətusə ka ci, “Ka fanə nə hə doorə.”

²³ Pukətə hakii, Agaripa da cikəŋuci a shi də məghərəvənə ŋga ŋwanəuunə, təya dəməgərə aasəkə kuvə gəŋwanə da gayinə ŋga soojiinə da madiigərənə ŋga vərənə patə əsə. Fisətusə a ba ka ənjə a kira tə Bulusə.

²⁴ Makə kira ənji tə ci, wata Fisətusə a ba, “Ŋwanəwə Agaripa da ənjinə ganə patə, waanə əndəna. Kə kira Yahudiinə ŋga Urusaliima da ənə ŋga vərəanə patə wulaakii, təya ŋgərəe ka uuratii ka banə ka nyi, maɖəbeemə ənjə a bwasee ka ci da i əpinə.

²⁵ Amma, ma'upaamə nyi 'waslyakəənə ashikii bahə bələnə tə ci. Makə ci də naakii nə bii, wa ənjə a kərə tə ci aakəŋwacii maɖuunə ŋwanəwə ŋga ha də Rooma, kə dīi nyi aniya ŋga sləkeenə ka ənjə a kərə tə ci ka ci.

²⁶ Amma, mashiimə nyi sətə naahənəki ka slandanəki agyanə haalakii. Aciikii kira nyi tə ci aakəŋwacii unə patə, ma palee maa, aakəŋwaciiku, ŋwanəwə Agaripa. Maɖa kə fataamə wabənəkii, mbu'u ka upaanə nə nyi sə ŋga naahənə.

²⁷ Acii maluuvəmə haŋkalaaki sləkee ka əndə furəshina ka gəŋwanə yadə laabaginə taa aba'a mi wulii ənji tə ci.”

26

Wabənə ŋga Bulusə akəŋwacii Agaripa

¹ Wata Agaripa a ba ka Bulusə, “Kə kapaa ənji ka hə rəgwa ŋga wabənə.” Bulusə a maɖee ka ciinəkii ka ənja, ca 'watəgi pərəgi naakii nə, əŋki ci:

² “‘Ya'ə ŋwanəwə Agaripa, kə kadeesəkə ka nyi ka shəŋə nə pərəgi naaki nə akəŋwaciiku ənshinə agyanə uushi'iinə laalavə *Yahudiinə aashiki.

³ Acii kə shii hə patə tə alə'aada ŋga Yahudiinə da wabənyinatii. Aciikii kə kədii nyi aciiku kaa ha fatə wabənaaki də sə'watənə.

⁴ “Kə shii Yahudiinə patə tə ndzaanaaki daga nyi ma'ə uuzənə, 'watəginə ahada ənjaaki da də Urusaliima əsə.

⁵ Kə shii tii daga ŋukə, maa ka luuvənə nə tii, təya seeda oo'i, ndilə ndilə rəŋwə nji nyi agi ənji ma'iza'u kurəgə ŋga diinə gaamə, waatoo Farisa.

⁶ Ma əndzə'i, wanyinə kəŋə akəŋwacii gəŋwanə putə ŋga gərə aləkawalətə dīi Əntəŋfə ka dzədzəshi'inaamə.

⁷ Makuvə gaamə pu'u aji bəra'i patə əsə, kə kii tii nə ka gərə mbu'utənə ŋga Əntəŋfə də aləkawaləta. Aciikii ci təya gərə'u ka Əntəŋfə vədə da uusərə patə. 'Ya'ə ŋwanəwa, putə ŋga kanətsə wulii Yahudiinə tə nyi.

⁸ Mi sanə dīi pooshi unə luuvə oo'i, ka maɖeenə nə Əntəŋfə ka maməətə ənji da i əpina?

⁹ “Nyi ka nəki maa, ma ŋga ŋukə, kə nee nyi makə kə ndzaa ka nyi tyasə nə ɖaɖa uushi'inə lanə ka saawee də ləmə ŋga Yeesu əndə Nazaratu.

¹⁰ Kə dīi nyi ha'ə də Urusaliima. Nya pa'əgi ənji nə'unə lanə a furəshina də baawəɖa ŋga madiigərə limanyinə. Ha'ə saa'itə ci ənjə a bələgi tə tii əsə, kə luuvə nyi.

11 Kə cibee nyi ka tii asəkə kuvə də'wanyinə patə. Kə irəlii nyi tə tii ka bwasee ka vii goonḡatii. Kə d̄ii nyi mabətəsəkə ka shanə. Ha'ə kə tanjii nyi ka hara hanyinə, nya dzə ka cibənə də tii."

Habara nga zhi'wanə nga Bulusə

12 "Ka putakii ha'ə gi nyi aa Damasəkusə, də baawəda nga madiigərə limanyinə da i sləkeenatii.

13 Ma uusərə ahadanə d̄ii nwan̄wa, ina dzə a rəḡwa. Wata bərənə a papi'ya dadagyə, ətə palee ka uusərə də bərənə. Ca shi, ca bərəgi hatə d̄ii nyi davə patə da ən̄jitə ciina dzə a rəḡwa.

14 Ina kwaalagi patə aa panə. Wata, ma nya fa, əndə'i uura a wabə da nyi də uura *Ibəraaniya, ən̄ki ci: 'Sawulə, Sawulə, mi sanə cii kwa cibə də nyi ha'a? Zabə nə ləədənaaku akəḡwaciiki, naaku nə cii kwa cibəgi ha'ə.'

15 Əḡki nyi: "Ya'ə Slandana, hə wu san̄a?" Slandanə a ba ka nyi: 'Nyi nə Yeesu ətə cii kwa cibəgi.

16 Amma, madətə kəḡə. Kə shigi nyi ka hə acii kə ta'i nyi tə hə kaa ha ndzaa ka əndə slənaaki, ha seeda makə sətə nee hə ka nyi ənshinə, da makə sətə nii kya b̄arii ka hə aakəḡwa.

17 Ka luupaanə nə nyi tə hə acii Yahudiinə da hara slikərənə ətə cii kya sləkee ka hə aabiitii.

18 Ma cii kya sləkee ka hə aabiitii, kaa ha wunəgi ka tii ginətii, kaa təya shigi agi təkunə, təya shi ka bərənə, təya mbədfə acii baawəda nga *Seetanə, təya shi aagi *nwan̄uunə nga Əntan̄fə, kaa təya upaa tifyaginə nga 'waslyakəənatii, təya dəməḡərə ka ha nga ndzaanatii ahada matadə ən̄jaaki, acii kə vii tii ka nyi goon̄ga.'

19 "'Ya'ə nwan̄wə Agaripa, mabwaseemə nyi ka nə'u sətə b̄arii Əntan̄fə ka nyi dadagyə.

20 Ka ən̄ji Damasəkusə 'watəgi nyi waazanə. Ma daba'əkii, nya d̄a də Urusaliima da patənə nga sətə ḡun̄utə də hanyinə nga Yahudiya da nga hara slikərənə. Nya ba ka tii: wa təya baanə ka Əntan̄fə, təya zhi'wagi aabiikii, təya slənə slənətə ca b̄arii baanatii ka ci.

21 Acii kii kəshi Yahudiinə tə nyi asəkə yi nga Əntan̄fə, təya moo bələḡinə tə nyi.

22 Amma dəḡə ənshinə agi tsakənə nə Əntan̄fə tə nyi. Acii kii wanyinə kəḡə ḡanə ka wabə goon̄ga ka ən̄ji patə, ḡayinə da talakiinə patə. Pooshi uushi cii kya ba madaamə sətə bii anabiinə da Muusa na slənə,

23 waatoo kadə nə *Matadəkii nga Əntan̄fə a sa ḡərə'wa, ci əsə na 'watəgi madənə agi maməətə ən̄ja. Də ha'ə nii kəya b̄arii ka Yahudiinə da hara slikərənə tə rəḡwa nga bərəətə na luupaa tə tii."

Banə nga Bulusə ka Agaripa kaa ca vii goon̄ga

24 Ma Bulusə a dzə aakəḡwa də pərəgi naakii na makə ətsa, wata Fisətusə a ḡḡərəe ka uurakii də ḡḡeerənə, ən̄ki ci, "Bulusə, maba nə hə! Maduunə shiinaaku ca zə'wee ka hə ka maba!"

25 Amma ən̄ki Bulusə ka Fisətusə, "'Ya'ə slandana, əntaa maba nə nyi, da han̄kala nə nyi, goon̄ga cii kya wabə.

26 Acii kə shii nwan̄wə uushi'iitsə patə. Ci d̄ii cii kya wabə yadə ḡḡwalənə akəḡwaciikii. Kə shii nyi, pooshi uushi zaanə ka ci, acii əntaa ka ma'umbu ha d̄ii uushi'iitsa.

27 'Ya'ə nwan̄wə Agaripa, kə luuvə hə sətə bii anabiinə kwa? Kə shii nyi, kə luuvə hə."

²⁸ Wata ənki Agaripa ka Bulusə, “Waato, ma nə hə ka nəhənə, ka zə'weenə nə hə ka nyi ka əndə nə'unə pii pii ha'ə koo?”

²⁹ Ənki Bulusə, “Taa pii pii, taa əntaa pii pii, agi kədiinə nə nyi acii Əntanfə, əntaa ka hə daanəku əsə, amma ka patənə nga ənjinə ca fa tə nyi ənshinə, kaa təya ndzaa makə naaki, madəamə mahyakahyaka'ənə nəndə paa nyi ka moonə koonə.”

³⁰ Wata nwanwə a madətə. Ngwaməna əsə da Barənika da ənjitə nji dasə dasə da tii patə a madətə natii.

³¹ Makə dəməgi tii, təya ba ahadatii, “Ma əndətsa, paa ci agi dfa uushi'iitə ca mbu'u bahə bələnə tə ci taa pa'əginə tə ci asəkə furəshina əsə.”

³² Wata Agaripa a ba ka Fisətusə, “Maci pooshi əndətsə kədii dzənə kaa maduunə nwanwə nga ha də Rooma a dzə ka lagi ka ci gənwənə, kadfa kə njaanwa kapaa tə ci.”

27

Dəmə kumbawalə nga Bulusə aa Rooma

¹ Makə dīi ka tantanyinə oo'i, ka dzənə niinə aanə hanyinə nga Italiya, təya ba'acii tə Bulusə da hara ənji furəshina aacii gawə nga soojiinə ətə dīi ləməkii Yuliyusə. Ma Yuliyusə, asəkə kurəgə nga nwanwə nga ha də Rooma nə ci.

² Wata ina dəmə kumbawalətə shi daga də Adaramitiya, ətə ca dzə ka vəranyinə kama kama ama ndzaŋa nga hanyinə nga Asiya. Ina 'watəgi palənə, inə da i əndə hanyinə nga Makiduuniya asəkə vəranə nga Teesaloonika. Arisətarəkusə nə ləmə nga əndəkii.

³ Pukətə hakii, ina mbu'u aa Sidoonə. Makə ci Yuliyusə a kaka'ə tə Bulusə, kə kapaa ci tə ci kaa ca dzə aa ha guviinəkii, təya vii ka ci sətə cii kəya moo.

⁴ Ma daba'əkii, ina madə davə, ina zaawa daba'a hanyinə nga Kipərusə ətə ahada ma'inə, acii ma dadava, pooshi ngeerənə nga məfa.

⁵ Ina tanəgi uunəvə ətə dīi hanyinə nga Silikiya da Paməfliya amakii, ina mbu'u aa Mira anə hanyinə nga Lisiya.

⁶ Davə upaa gawə nga soojiinə əndə'i kumbawalə ətə shi daga də Aləkəsandəriya, ətə ca dzə aagyanə hanyinə nga Italiya. Ina dəmə kumbawaləkii,

⁷ ina palə.

Kə ba'agiinə aarə'u aarə'u ka dzənə samə sama. Ngahə mbu'iinə aa Kinidusə. Makə tənəpaa mədə tiinə ka dzənə gəŋə aakəŋwa, ina zaawa daba'a hanyinə nga Karita, ina ələgi abii vəranə nga Saləmoonə, waato gazha-gazhanə nga hanyinəkii.

⁸ Ngahə dzəgiinə atsa ndzaŋa atsa ndzaŋa, ha'ə mbu'iinə ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa “Nunyi ha nga jipanə”, kədəhə da vəranə nga Lasaya.

⁹ Makə kə səkəpaa inə nə a rəgwa, kə dzəgi kumənə nga tifyagi nga 'waslyakəənə. Waato, kə dzəgi saa'i nga wiinə yadə ngwalənə. Acii ha'ə, kə uugi wiinəkii dənə dzawə. Makə nee Bulusə ha'ə,

¹⁰ wata ənki ci, “Nguyirəna, ma dzəənə gaamə oogə, ka dənə dzawə. Tə'i asara lanə əsə, əntaa wata nga uushi'inə taa kumbawalə tanə, amma da i əpinə gaamə.”

¹¹ Amma ma gawə nga soojiita, maluuvmə ci wabənə nga Bulusə, see nga əndə gwazə kumbawalə da nga slandakii.

¹² Makə, ma ha nga jipaata, pooshi tahu tahu bahə kya vyanə nga kumbawalə davə, aciikii lanənə nga ənja, kə mwayi tii palənə kaa təya mbu'u aa Finika, waato əndə'i ha nga jipanə anə hanyiitə nga Karita. Ma hatsa, ka tsaamənə aadə waka. Mada kə mbu'i tii aadəvə, ka kyanə nə tii vyanə davə.

Mandalə mədfə anə uunəva

¹³ Wata mədfə a 'watəgi diganə da hwarəma gi'u gi'u, ma nə tii ka nəhənə, kə upaa tii sətə ci təya moo. Aciikii təya daa'yagi madiigərə tibisə ətə kəneə ka kumbawalə, təya dzə atsa ndzaŋa atsa ndzaŋa ŋga hanyinə ŋga Karita.

¹⁴ Amma, ma ta'avə gi'u, wata mandalə mədfə a diga daciizəma tsanwə dagyanə təpurəkii.

¹⁵ Makə digə mədfəkii kumbawala, ina təkuree ka kəsəpaanə. Wata ina bwasee ka ci, ca palə deenə asəkəkii.

¹⁶ Ina dzə dashi əndə'i uundzə hanyinə ətə ahada ma'inə ətə dīi ləməkii Kawuda. Tə'i daama nə mədfə dadavə. Ŋgahə kəsəpaa inə uundzə kumbawala, ina əlyatə.

¹⁷ Makə ŋgirə ənji uundzə kumbawala, ənjə a dzakəvə aasəkə maduunəkii. Ma daba'əkii, ənjə a dā dabara ŋga aanəvə zə'unyinə ŋga'ə ashi maduunə kumbawalə kaa ca shii ndzaanə də ŋgeerənə. Kə ŋgwaləgi tii acii zavənə ŋga kumbawalə agi mandzənə atanŋala hanyinə ŋga Libiya. Aciikii təya jimagerə də kəjeerənə ətə ca kərə tə kumbawaləkii, acii ga mbədfəkii a dəlii tə tii də ŋgeerənə, təya kapaa kumbawaləkii kaa mədfə a dala tə ci deenə.

¹⁸ Makə ci mədfətə a əgə də ŋgeerənə, pukətə hakii təya 'watəgi kyaalagerə uushi'iitə ŋgirə kumbawaləkii aagi ma'inə.

¹⁹ Ka makkənə ŋga uusəra əsə, təya kyagerə uushi'inə ŋga kumbawaləkii də ciinətii.

²⁰ Kə ba'agiinə laŋə, pooshi inə nee ka uusəra taa tikisa, wata dəgənə tiinə nə mandalə mədfə ŋga mədanŋayata. Makamiinə nə ŋga mbədfənə ma'ə.

²¹ Makə ta'avə tii yadə adə zəma, wata Bulusə a mədfətə ahadatii, əŋki ci, "Ŋguyirəna, maci kə luuvuunə wabənaaki, kada mama'yamaamə anə hanyinə ŋga Karita kaama lə'yagerə aagi asaranə ha'ə.

²² Makə ha'ə dīi əna, wanyinə ka ba koonə: goona buurə uushi'inə. Acii pooshi əndə ca ətee ka əpinaakii taa rəŋwə ahadoonə, see asara ŋga kumbawala.

²³ Ma Əntanfə ətə dīi nyi ka naakii, ətə cii kya paslə tə ci əsə, kə sləkee ci ka malaa'ikaakii aabiiki ŋga mbədfə davədfə.

²⁴ Əŋki ci ka nyi: 'Bulusə, ga ha ŋgwalə, tyasə ka kəŋaanə nə hə akəŋwacii maduunə ŋwanwə ŋga ha də Rooma. Wiitsə kə luuvə Əntanfə ka hə, ka luupaanə nə ci patənə ŋga guvii-wiinyinaaku, ka mbədfənə nə tii.'

²⁵ Acii ha'ə, ŋguyirənə, goona buurə uushi'inə! Acii kə vii nyi goonŋa ka Əntanfə, ka danə nə ci ndilə ndilə makə sətə bii ci ka nyi.

²⁶ Amma ka kərənə nə mədfə taamə aagyanə əndə'i hanyinə ətə ahada ma'inə."

²⁷ Ma ka vədfə ŋga pu'u aji ənfwadənə, ina dzə də dzənə agyanə uunəvə ŋga Madityaraniya,* ətsə ahada vədfə. Ma fatə ənji gwazə kumbawalə ashitii, kədəhə nə tii ka mbu'unə aanə əndə'i hanyinə.

²⁸ Wata təya təkətə kurəŋənə ŋga ma'inə. Ma təya fa, ma'ə miita makkə pu'unə aji mədfəfə. Ina dzə aakəŋwa gi'u, təya ənə ka təkənə. Ma təya fa, wata miita pupusərə aji tighəsə mbədfaanə.

²⁹ Kə ŋgwaləgi tii acii geena ndərəənə aagyanə faariinə. Wata təya jimagerə də tibisənyinə ŋga tinŋərə də kumbawalə ənfwadə daba'əkii. Təya ka nə də ŋgeerənə oo'i, ka pukənə nə ha.

³⁰ Ŋga'ə ka ənji gwazə kumbawalə nə jiməgərənə satii. Wata təya dā makə jiməgərə də hara tibisə ŋga tinŋərəginə akəŋwacii kumbawala. Asee, uundzə kumbawalə jiməgərəgi tii.

³¹ Makə nee Bulusə ha'ə, ca ba ka gawə ŋga soojiinə da soojiinə, "Madā mandzaamə ənjitsə asəkə kumbawala, pooshi unə ka mbədfənə."

³² Wata soojiinə a lagi zə'u nga uundzə kumbawala, ca palə.

³³ Ma ətsə ha kədəhə ka pukənə, Bulusə a ba ka tii patə kaa təya zəmə. Əŋki ci, “Baanə pu'u aji ənfwadə ənshinə cuuna gəra yadə zəmənə.

³⁴ Aci ha'ə agi kədiinə nə nyi acii unə koona zəmə ka ndanə ndanənə goonə, makə dīi ci taa mavurahinə, pooshi na upaa tuunə.”

³⁵ Makə bagi ci ha'ə, ca ngərə buroodi, ca da yawa ka Əntanfə akəŋwaciitii patə, ca baatsəpaa, ca ngərə, ca adə.

³⁶ Wata patənətii, təya ənya də ma'yanə, tii maa, təya adə zəma.

³⁷ Gya'ə bəra'i da mədəfə pu'unə aji kuwa niinə asəkə kumbawaləkii.

³⁸ Makə agi tii, əburə tii, təya əjigərə aləkamaara aagi ma'inə kaa təya galee ka zəzəkəənə nga kumbawaləkii.

Tsəərəginə nga kumbawala

³⁹ Pukənə nga ha, mashiimə ənji gwazə kumbawalə hatə dīi inə davə, amma təya nee ka hatə dīi mədə daama davə, da i mandzənə əsə, təya da hiima nga mbu'unə aa dəvə, maa jamə.

⁴⁰ Wata təya laalagi zə'u nga tiŋgərə də tibisənyinə, təya kaalagərə tibisəkii aagi uunəva, təya pərəpaa zə'u nga aanə də ənfwə nga gwazəginə, təya madəe ka kəjeerənə aadəgyə kumbawalə kaa mədə a kərə tə ci aanə hanyinə.

⁴¹ Amma, makə mbu'iinə ka hatə dīi məgunwiinə nga ma'inə, wata kəŋwaciinə nga kumbawalə a ikugərə aagi mandzənə, pooshi kumbawalə ənyi ka gugudənə ma'ə. Ba'akii a 'watəgi biyinə acii məjuvinə nga ma'inə.

⁴² Kə mwayi soojiinə bəələginə tə ənji furəshina, acii mbu'u ka dəgəginə nə hara ənji lalavwa, təya huyipaa satii.

⁴³ Amma, makə nga'ə ka gawə nga soojiinə nə luupaanə tə Bulusə, kə tənəpaa ci tə tii ka da aniyatii. Ca ba: taa wu mbee ka lalavwa, wa ca lalavugi aa tanəgi zəku'i.

⁴⁴ Ma mbədaanənəkii, də parəlawə tyanə tii. Hara ənji əsə, də mabii ənfuyiginə nga kumbawalə tyanə tii. Də ha'ə taanəgiinə patə aa tanəgi jamə.

28

Bulusə anə hanyinə nga Maləta

¹ Daba'ə mbərədənə geenə ngahə bii ənji keenə oo'i, anə hanyinə nga Maləta niinə ətə ahada ma'inə.

² Kə liwə ənjitə anə hanyinəkii tiinə də moodasəka, təya hənətə keenə gunə, acii agi ndzəmənə nə vənə saa'ikii, tə'i əra əsə.

³ Wata Bulusə a kwaasha uushiginə, ca pukəgərə aagi gunə. Iza'unə nga gunəkii a lyakagi rəhunə, rəhunəkii a iidəgi tə ci, ca ənəgi təbunə aciikii.

⁴ Makə nee ənji hanyinəkii ma'ə rəhuutə təbunə aciikii, əŋki tii ahadatii, “Ma əndətsa, mabəələhiinə nə ci. Taa ngahi kə mbərə'i ci agi uunəva, dəŋə əndzə'i ma'ə hakya ka nə'unə tə ci. Ka əntənə nə ci.”

⁵ Amma, wata Bulusə a məcigərə rəhuutə aagi gunə, pooshi dīi tə ci.

⁶ Təya gəra aslənə nga hakii, taa ca kulagi aa pa, ca əntəgi. Amma, makə gərii tii, maneemə tii ka sətə dīi tə Bulusə, təya ənə ka zhi'eenə, əŋki tii, “Ma əndətsa, sə nga paslənə nə ci.”

⁷ Ma gatə kədəhə, tə'i əndə'i babara ətə dīi ləmə nga slandakii Pubəliyusə, waatoo ci nə gawə nga hanyiita. Kə liwə ci tiinə də moodasəka. Ha'ə baanə makkə niinə gakii.

⁸ Asee, ma dii Pubəliyusə, pərabə nə ci ka bərahənə. Shishinəkii da tanə ca da tə ci. Wata Bulusə a dzə aabiikii, ca da ka ci də'wa, ca banee ka ciinəkii agyanəkii, ca mbədfəpaa də ci.

⁹ Makə dii ha'ə, ənji bwanea nga hanyinəkii patə, təya shiishi aabii Bulusə, ca mbədfəpaa də tii əsə.

¹⁰ Təya vii keenə uushi'inə lanə. Ma ətsə keena madə də kumbawalə əsə, təya dzatəgi keenə də sətə ciina moo patə.

Mbu'unə nga Bulusə aa Rooma

¹¹ Kə dii inə ləgidə makkə davə taabu'u ma'iinə, ina palə də kumbawala. Ma kumbawaləkii, tə'i foota nga huyirənə ndzəkənjushi'inə ashikii. Də Aləkəsandəriya shi kumbawaləkii, anə hanyinə nga Maləta əsə kya ci vyanə.

¹² Ina mbu'u aasəkə vəranə nga Sirakusə, ina baanə makkə davə.

¹³ Ina madə də kumbawalə davə, ina zə'utə, ina mbu'u aa Rigiya. Pukətə hakii, mədə a diga da hwarəma, ca dala kumbawalə, ina mbu'u aa Putiyali ka bəra'inə nga uusəra.

¹⁴ Ma dava, kə lapaa inə ənji nə'unə, təya kədii tiinə keena banee mədfəfə da tii. Də ha'ə makə ətsə mbu'iinə kədəhə da Rooma.

¹⁵ Makə fii ənji nə'unə davə habara geenə, wata təya shi ka lanə tiinə aa luuma Apiya. Hara ənji əsə, təya dzə ka hatə ci ənjə a 'wa "Ha nga jipanə nga makkə", kaa təya gunə deenə. Makə nee Bulusə ka tii, ca kuyirii tə Əntanfə, ədzəməkii əsə, kə cakə da ngeerənə.

¹⁶ Makə mbu'iinə aa Rooma, ənjə a vii rəgwa ka Bulusə kaa ca dzə ka ndzaanə saakii da sooja ətə ca nəhə tə ci.

Waazanə nga Bulusə də Rooma

¹⁷ Ma daba'ə baanə geenə makkə davə, Bulusə a 'waa'wa tə *gayinə nga Yahudiinə də Rooma. Makə libə tii, ənki ci ka tii, "Ndzəkənjushi'ina, taa ngahi madəmə nyi taa mi ka ənji gaamə, mabwaseemə nyi ka alə'aada nga dzədzəshi'inaamə əsə, amma kə kəshi Yahudiinə nga Urusaliima tə nyi, təya vii tə nyi aacii ənji Rooma.

¹⁸ Makə tsaamətə ənji Rooma wabənaaki, təya moo kapaanə tə nyi, acii madəmə nyi 'waslyakəənə bahə bələnə tə nyi.

¹⁹ Amma, makə maluvəmə Yahudiinə kapaanə tə nyi, ci bii nyi, tyasə see a kira ənji gənjwanaaki aakənjwacii maduunə njwanwə nga ha də Rooma, kaa ca lagi ka nyi gənjwanə. Kə dii nyi ha'ə, taa ngahi mamoomə nyi wulanə tə ənjaaki.

²⁰ Aciikii 'wii nyi tuunə kaa nya wabə doonə. Ma dii nyi ma'anəkii ənshinə də mahyakahyaka'əna, putə nga kanətə kii ənji Isərayiila patə oo'i, ka shinə nə *Matadəkii nga Əntanfə."

²¹ Wata ənki tii ka ci, "Ma'upaamiinə ləkaləkatə danə hanyinə nga Yahudiya agyanəku. Pooshi əsə agi ndzəkənjushi'inə sha kira habaraaku taa ba bwaya wabənə agyanəku.

²² Amma kə mwayi inə ina fa da maku taa mi nə hiimaaku; acii kə shii inə, agi bərapaa nə ənji kurəgətsə dii hə agikii taa dama patə."

²³ Wata təya la ka ci uusəra kaa ca ənə ka wabənə ka tii. Makə mbu'ya uusərakii, təya ənə ka dzatə də nə lanə aabiikii əsə. Bulusə a wabə ka tii agyanə njwanuunə nga Əntanfə, ndzanənə tsədfakə ha'ə mbu'i kədəwanə. Ca dfa gazhi'waanə nga zhi'wa də ədzəmətii də dzəgunə ka tii habara nga Yeesu, makə sətə dii manaahəkii asəkə bariya nga Muusa da asəkə ləkaləkatənyinə nga anabiinə.

²⁴ Ma hara ənji ahadatii, kə luuvə tii wabənəkii, hara ənji əsə, maluvəmə tii.

²⁵ Tøya tækægi dæ mabizhinø. Amma daga tii ma'ø matækægimø zæku'i, kø pa'apaa Bulusø wabønaakii, ønki ci, "Asee, goonnga wabi Malaaba Ma'yanø ka dzædzæshi'inuunø da ma anabi Isaaya

²⁶ øtø bii ca:

'Duu aabii ønjitsa, ha ba ka tii:

Ka fanø nuunø anækii anækii,
amma pooshi unø ka paaratøginø shanø.

Ka tsaamønø nuunø anækii anækii,
amma pooshi unø ka neenø shanø.

²⁷ Acii ma ødzømø nga ønjitsa, mapa'ækii,
liminøtii øsø, manjiikækii,
tøya dzaa'agi ginøtii.

Maci madamø tii ha'ø,
kadfa kø nee tii dæ ginøtii,

tøya fatø dæ liminøtii,
tøya paaratøgi dæ ødzømøtii,

tøya zhi'wagi aabiiki øsø,
nya mbødføpaa dæ tii.' "

²⁸ Bulusø a tsakø banø ka tii, ønki ci, "Makø ha'ø dñi øna, shiimø oo'i, ma øndzø'i, ka hara slikørønø sløkee Øntanfø ka wabønø nga luupaanaakii. Ma tii, ka fanø nø tii!"

[
²⁹ Makø uugi ci bagi wabøøtsa, Yahudiinø a madø, tøya palø, tøya dzø dæ dfa mabizhinø ahadatii.]

³⁰ Føzø børa'i ndzaa Bulusø davø, ca dzø dæ ki'i kwaba nga yitø dñi ci asøkækii. Kø liwø ci patønø nga ønjitø shi aabiikii.

³¹ Ca dzø dæ waazanø agyanø nwanjuunø nga Øntanfø yadø ngwalønø da dzøgunønø ka ønji agyanø Slandanø Yeesu Matadækii nga Øntanfø, matønapaamø ønji tø ci øsø.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Rooma

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Bulusə. Ma nya, əndə slənə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi, matadə masləkee ənda. Kə 'wii Əntənfə tə nyi, kaa nya waaza Njunyi Habaraakii ka ənja.

² Ma Njunyi Habaratsa, daga njukə wabi Əntənfə agyanəkii da ma anabiinaakii, təya naahəgərə aasəkə malaaba ləkaləkatə.

³ Agyanə Uzənaakii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu nə Njunyi Habarakii. Ma ka rəgwa nga əndə shiŋkinə, aagi slikerənə nga *Dawuda pwayi ənji tə ci.

⁴ Amma ma ka ndzaanaakii malaabakii, kə baarii Əntənfə də maduunə baawəfaakii oo'i, Uzənaakii nə ci də madəenə ka ci agi maməətə ənja.

⁵ Daciikii upaa inə pwapoonə nga ndzaanə ka masləkee ənji ka putaakii, kaa patənə nga ənji shiŋkinə a shii shinə aatsaa sədəkii, təya nə'u sətə cii kəya moo patə.

⁶ Ma ətsa, patə da i unə ənji Rooma agikii, unə ətsə 'wii Əntənfə tuunə koonə ndzaanə ka ənji nga Yeesu Aləmasiihu.

⁷ Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə patə, unə ətsə də Rooma. Ma unə, kə uu'i Əntənfə tuunə, kə 'wii ci tuunə koonə ndzaa ka ənjaakii. *

Wa Əntənfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a da koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə nga Bulusə tə Əntənfə

⁸ Takumə kaa nya 'watəgi də kuyiriinə tə Əntənfə zəku'i də ləmə nga Yeesu Aləmasiihu ka putə goonə, acii taa dama patə asəkə duuniya, kə fii ənji habara nga vii goonə goonə.

⁹ Taa guci patə agi buurətənə nə nyi tuunə agi də'waaki. Ma ətsa, Əntənfə nə seedaaki. Acii tə ci cii kya paslə də ədzəmə rəjwə ka rəgwa nga waaza Njunyi Habara agyanə Uzənaakii.

¹⁰ Taa guci patə nyi agi da də'wa, agi kədiinə nə nyi acii Əntənfə, madə kə luuvə ci, kaa ca vii ka nyi rəgwa ha'ə nga dzənə ka caamatənə tuunə nga əna.

¹¹ Acii nga'ə ka nyi ka shaŋə nə neenə koonə, koonə shii upaa barəkaanə nga Ma'yanə nga Əntənfə, koonə shii upaa də ngeerənə nga moodəfuunə əsə.

¹² Ma cii kya moo banə, waatoo, kaama tsaakəshi agi vii goonə gaamə, nya tsakə tuunə, una tsakə tə nyi noonə əsə.

¹³ Ndzəkəŋushi'inəkya, nga'ə ka nyi una shii oo'i, ka pu'u ka pu'u nə nyi ka da aniya nga dzənə aahoonə, amma ma'ə nyi ma'upaamə rəgwa nga dzənə zəku'i. Nga'ə ka nyi kaa slənaaki a shii ndzaanə ka magadə uushi ahadoonə, una shii dzənə aakəjwa, makə sətə slənyii ahada hara slikerənə.

¹⁴ Acii tə'i dəmənə atsaki nga waaza Njunyi Habara ka ənji patə. Taa ka ənjitə uunyi nətii, taa ka ənjitə ma'ə nətii ma'uunəmə, taa ka majanəga ənja da ənjitə pooshi janəgii patə, tyasə see a waaza nyi ka tii Njunyi Habara.

¹⁵ Acii putakii ha'ə dīi nyi da kudəpəshinə nga waaza Njunyi Habara koonə, unə ətsə də Rooma.

Ngeerənə nga Njunyi Habara

1:1 1.1 Slənə 9.3-15; 26.16; Gal. 1.15-16. **1:2 1.2** 3.21; 1 Piita 1.10-12. **1:3 1.3-4** Mat. 1.1; 20.30-31; Slənə 13.33; 2 Tim. 2.8. **1:5 1.5** 11.13; 15.15-18; Gal. 1.1; 2.7,9. * **1:7 1.7** ndzaanə jamə: 5.1; 15.33; 16.20; 1 Koor. 7.15. **1:8 1.8** 16.19; 1 Tees. 1.8. **1:9 1.9-10** 15.23; Slənə 19.21; Af. 1.16. **1:13 1.13** 1 Koor. 9.19-22. **1:14 1.14** Kwal. 3.11.

16 Pooshi ayinē ka đanē tē nyi ŋga waaza Ŋunyi Habara shaŋē, acii ŋgeerēnē ŋga Əntaŋfē nē ci, ŋga luupaa dē ənjitē vii gooŋga patē. Ma ŋga təkəŋwanē, ka luupaa dē *Yahudiinē. Ma daaba'əkii əsə, hara slikərənē.

17 Acii Ŋunyi Habara ca baarii makē sətē ci Əntaŋfē a ŋgərə ənji ka ənji gooŋga. Ma đii ci ha'ə, dagi vii gooŋgatii daga ka 'watəginē, ca'ə ka muudinē. Tə'i manaahəkii ha'ə asəkə malaaba ləkələkətē oo'i, "Ma əndətē ŋgirē Əntaŋfē tē ci ka əndē gooŋga putē ŋga vii gooŋgaakii, ci na ndzaanē da i əpinē ətē pooshi ka uudənē." †

Ma'waslyakəkii nē ənji shiŋkinē patē akəŋwacii Əntaŋfē

18 Kē baaryagərə Əntaŋfē mabətəsəkaakii aagyanē ma'waslyakē ənji da bwaya ənji patē. Ma təya, bwaya ndzaanatii ca tsəŋagi ənji ka shii gooŋgaanē ŋga Əntaŋfē.

19 Ma mabətəsəkē ŋga Əntaŋfē, acii ma sətē ci ənjē a mbee ka neenē ashikii, ci saakii baarəgi ka tii paŋgəraŋē akəŋwaciitii.

20 Taa ŋgahi pooshi ənji ka neenē ka Əntaŋfē dē ginē, patē da ha'ə, daga saa'itē tagii Əntaŋfē duuniya, agi baariinē nē ci paŋgəraŋē ka ənji oo'i, pooshi baawədaakii ka uudənē, waatoo Əntaŋfē ŋga tantanyinē nē ci. Dē neenē ka uushi'iitē tagii ci, ci ənjē a nee ka baawədaakii. Acii ha'ə, pooshi tii da ma ŋga wabənē akəŋwaciikii.

21 Kē shii tii tē Əntaŋfē, amma pooshi tii agi haŋətənē tē ci makē sətē dibē, pooshi tii agi kuyiriinē tē ci əsə. Hiimatii patē, uushi zabē. Mapa'əkii nē haŋkalatii əsə.

22 Agi dəlaginē nē tii oo'i, kē shii tii uushi'inē, amma pooshi uushi shii tii, mabiinē nē tii.

23 Təya bwasee ka paslənē tē Əntaŋfē ətē pooshi ka əntənē shaŋē, təya dzəgərə ka paslē uushi'inē kama kama. Ma uushi'iitsa, harakii makē əndē shiŋkinē đatē ənji, harakii makē əgina, taa makē daba, taa makē sətē ca ələ anē səka.

24 Putē ŋga đanatii ha'ə kapaa Əntaŋfē tē tii kaa təya slənē sətē kadeesəkē ka moodəfətii, təya slənē sē ŋga ayinē ahadatii.

25 Kē ŋgirē tii jirakənē, təya bwasee ka gooŋga ŋga Əntaŋfē, təya dzəgərə ka paslē sətē tagii ci, təya fa tē tii bwasee ka Əndətē tagii uushi'iitsa. Ma ca, kē dəbee ənjē a dēla dē ci ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

26 Putē ŋga ətsə ha'ə kapaa Əntaŋfē tē tii kaa təya dzəgərə ka slənē sē ŋga ayinē. Makinē a dzəgərə ka baanē dē makinē makē tii, bwasee ka ŋguyirənē makē sətē dəbee.

27 Ha'ə əsə kē bwasee ŋguyirənē ka baanē dē makinē, təya dzəgərə ka baanē dē ŋguyirənē makē tii. Agi đanē nē ŋguyirənē sē ŋga ayinē ahadatii satii. Dē ha'ə nē tii ka tə'ya gəŋwanē ŋga Əntaŋfē aanətii mbərə mbərə da slənətii.

28 Pooshi tii nee ka Əntaŋfē makē uushi. Acii ha'ə kē kapaa ci tē tii kaa təya hiima bwaya uushi'inatii, təya đa.

29 Taa ŋgutē tsarē ŋga bwaya bwayaanē patē, tē'i ashitii. Təya moo uushi ŋga əndə'i ənda, təya đa əbwanē ahadatii, təya sərəhəshi, təya bəələhiinē, təya mbəəzə, təya đa jarəwiinē, təya hiima đa ŋgərəkikinē uusəra patē ka ənja, təya jaarakē aashi ənja,

30 təya saawee ka ləmē ŋga ənja, təya bərəpaa tē Əntaŋfē, təya dzaanashi natii na, təya haŋətē natii na, təya mbudətē natii na. Taa guci patē, agi hiima rəgwa ŋga slənē kura 'waslyakəənē nē tii. Paa tii ka fanē tē mapoo tē tii.

31 Bwayakii nē rəgwatii, paa tii ka mbu'utəgi dē aləkawalatii, paa tii ka đa ŋga'aanē, paa tii ka nəhē təgunuunē ŋga ənji əsə.

1:16 1.16 2.9; Slənē 13.46; 2 Tim. 1.8; 1 Koor. 1.18,24. † 1:17 1.17 3.21-30; da purəŋanē 4; 10.4-13; Hab. 2.4; Gal. 3.9-12; Fil. 3.9; Ibr. 10.38. 1:18 1.18 2.5,8; Af. 5.6; 2 Tees. 2.12. 1:19 1.19-20 Ayb. 12.9; Jab. 19.2-5; Slənē 17.27-28; 1 Koor. 1.21. 1:21 1.21 Af. 4.17-18. 1:22 1.22 1 Koor. 1.19-20. 1:23 1.23 Dzək. 4.16-18; Jab. 106.20. 1:25 1.25 9.5. 1:26 1.26-27 1 Koor. 6.9. 1:27 1.27 Leew. 18.22; 20.13. 1:29 1.29 Gal. 5.19-21; 2 Tim. 3.2-4.

³² Kə shii tii weewee oo'i, ma bii bariya nga Əntanfə, ma ənjitə ca dfa tsarə nga ndzaatsa, kə dəbee wə ka tii. Patə da ha'ə, agi dzəginə nə tii aakəŋwa. Əntaa wata ətsə ha'ə ci təya dfa tanə, amma agi dəlanə nə tii də hara ənjitə ca dfa tsarə slənətsa.

2

Gəŋwanə nga Əntanfə

¹ Hə ənda, taa wu nə hə, paa hə da rəgwa nga lagi gəŋwanə oo'i ma'waslyakə əndə nə zana. Acii maa kə dʒii hə ha'ə, amma boo, ma hə, agi slənənə nə hə səkii, agyanə naaku nə cii kwa lagi gəŋwanə.

² Kə shii amə, ma la gəŋwanə nga Əntanfə agyanə ənji dfa tsarə slənətsa, də rəgwakii cii kəya la.

³ Ya hə ənda, makə agi slənənə nə hə tsarə uushi'iitə lagi hə gəŋwanə nga hara ənji anəkəya, ma nə hə ka nəhənə ka mbərədənə nə hə acii gəŋwanə nga Əntanfə kwa?

⁴ Anii bərapaanə cii kwa bərapaa mađuunə pwapoonə nga Əntanfə da sə'wanaakii da kəsə ədzəmaakəya? Weewee nga'ə nə Əntanfə! Shiiwə oo'i, ma nə ci ka dfa ka hə nga'aanə ha'ə, kaa ha shii baanə ka ci.

⁵ Amma makə kə ndaləgi hə ədzəməku, ha təkuree ka baanə ka ci, agi tsakənə nə hə dza də mabətəsəkə nga Əntanfə aagyanəku uuseratə nii kəya la gəŋwanə ka ənja. Ma gəŋwanəkii, də rəgwakii cii kəya la. *

⁶ Acii ma Əntanfə, ka viinə nə ci shikwa ka taa wu patə mbərə mbərə da slənaakii.

⁷ Ma hara ənji, agi dzənə nə tii aakəŋwa də dfa nga'aanə, kaa təya shii upaa də dʒuunətənə nga Əntanfə tə tii, ca vii ka tii məghərəvənə da əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka tii nə Əntanfə a vii əpinəkii.

⁸ Hara ənji, ka natii nə ci təya uudə, təya purakəgi, təya bwasee ka nə'u gooŋga, təya dzəgərə ka nə'u bwaya bwayaanə. Aagyanətii nə Əntanfə a əpi mabətəsəkaakii.

⁹ Nğəra'wə da cibə na kulaanə ka patənə nga ənjitə ca dfa bwaya ndzaanə. Aagyanə *Yahudiinə nii kəya kula nga təkəŋwanə. Ma daaba'əkii, aagyanə hara slikərənə.

¹⁰ Amma dʒuunuunə da məghərəvənə da ndzaanə jamə nə Əntanfə a vii ka patənə nga ənjitə ca slənə nga'aanə. Təkəŋwanə ka Yahudiinə. Ma daaba'əkii, ca vii ka hara slikərənə.

¹¹ Acii ma Əntanfə, paa ci ka dfa kama kamaanə ahada ənja.

¹² Ma hara slikərənə, paa tii shii bariya nga Muusa. Acii ha'ə, maa dʒii tii 'waslyakəənə, əntaa də bariyaakii nə Əntanfə a la ka tii gəŋwanə, amma 'waslyakəənətii satii na zamagi də tii. Ma Yahudiinə, kə shii tii bariya. Də bariyakii əsə nə Əntanfə a la ka tii gəŋwanə.

¹³ Acii əntaa də fa bariya ci ənjə a ndzaanə də gooŋgaanə akəŋwacii Əntanfə, amma də slənə sətə ci bariya a ba.

¹⁴ Ma hara slikərənə, taa nğahi paa tii shii bariya, amma mada kə slənyi tii də hiima nga nətii makə sətə bii bariya, kə ndzaa tii makə bariya nga natii na.

¹⁵ Slənətii ca baarii oo'i, ma sətə bii bariya dfanə, tə'i manaahəkii a ədzəmətii. Agi baarənə nə hanjalatii əsə oo'i, ma ətsa, gooŋga. Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii ma ka əndə'i saa'i, mada kə dʒii tii məzaanə, ka banə nə ədzəmətii ka tii oo'i, bwayakii dʒii tii. Ka əndə'i saa'i əsə, mada kə dʒii tii nga'aanə, ca ba ka tii nga'ə dʒii tii.

2:1 2.1 Jab. 50.16; Mat. 7.2. 2:4 2.4 Slənə 17.30; 2 Piita 3.9,15.
2.11-21. 2:6 2.6 1 Koor. 3.13-15; 2 Koor. 5.10; Af. 6.8; Mat. 16.27.
1.17; Yak. 2.1. 2:12 2.12 Mat. 7.21.

* 2:5 2.5 uuserə nga la gəŋwanə: Isaa.
2:11 2.11 Slənə 10.34; Kwal. 3.25; 1 Piita

16 Ha'e makə ətsə na dfa uuseratə nə Əntanfə a dfa gəŋwanə ka ənji daci Yeesu Aləmasiihu, ca dzalə tē tii putə ŋga ma'umbee hiimatii. Ha'e bii Njunyi Habaranə cii kya waaza ka ənja.

*Yahudiinə da bariya ŋga Muusa

17 Unə noonə Yahudiinə, agi banə nuunə, Yahudiinə nuunə, una kəŋaanə ndihə ndihə agyanə bariya, una dəba oo'i, ənji ŋga Əntanfə nuunə.

18 Kə shii unə sətə ci Əntanfə a moo una dfa, acii kə baarii bariya koonə sətə dəbee una slənə.

19 Agi ŋgərənə nuunə noonə nə oo'i, unə ca baarə rəgwa ka muurəfinə, unə əsə nə bərənə ka ənjitə agi təkunə.

20 Agi dzalə ənjitə mashiimə uushi'inə nuunə. Agi dzəgunənə nuunə ka ənjitə ma'ə mazəŋamə. Agi neenə nuunə ka noonə nə makə kə shii unə gooŋgaanə putə ŋga ətə shii unə *bariya.

21 Agi dzəgunənə nuunə ka hara ənji. Mi saŋə paa unə ka dzəgunənə ka noonə na? Agi banə nuunə, ga ənjə a hərə, amma wanuunə ka hərənə.

22 Agi banə nuunə, ga ənjə a aləhiinə, amma wanuunə ka aləhiinə. Agi banə nuunə, ga ənjə a paslə uuləminə, amma wanuunə ka ŋgərə uushi a kuvə uuləma.

23 Agi dəlaginə nuunə də upaa bariya ŋga Əntanfə, amma agi d'avənə nuunə ayinə ka Əntanfə də taŋəgi bariyaakii.

24 Tə'i manaahəkii ha'e asəkə ləkələkətə oo'i, "Putə goonə Yahudiinə ci hara slikərənə a wabə bwaya uushi aashi ləmə ŋga Əntanfə."

25 Madfa kə nə'utə hə bariya, ka nafanə nə *ryaminanaaku. Amma madfa kə taŋəgi hə bariya, mbərə mbərə nuunə da əndətə pooshi ryaminii.

26 Yaci kə nə'utə əndə faara yadə ryaminanə bariya saŋa, pooshi Əntanfə ka neenə ka ci makə maryaminakii kwa?

27 Ma əndətə pooshi ryaminii, madfa kə nə'utə ci bariya, ka d'avənə nə ci ayinə ka hə maryamina ənda. Acii ma ha, da i manaahə bariya aciiku nə hə, amma ha taŋəgi.

28 Əntaa wata nə'unə a ba ma nə Yahudaanə. Əntaa ryaminanə də ciinə tanə əsə nə ryaminanə ŋga gooŋga.

29 Amma ma tantanyitə Yahuda, əndətə dīi Yahudaanaakii a ədzəməkii, waatoo a ədzəməkii nə ryaminanaakii. Ma ətsa, ci nə slənə ŋga Ma'yanə ŋga Əntanfə, əntaa ŋga bariya. Ma əndətsa, Əntanfə ca dəla də ci, əntaa əndə shiŋkinə.

3

1 Makə ha'e dīi əna, pooshi uushi paleegi *Yahudiinə ka hara slikərənə də ci kwa? Anii pooshi uushi ci *ryaminanə a tsakə ka ənda?

2 Awa, tə'i laŋə, tə'i uushi cii kəya tsakə ka rəgwa kama kama. Ŋga təkəŋwanə, ka Yahudiinə ba'avə Əntanfə wabənaakii.

3 Yaci kə naanagi hara ənji ahadatii ka luuvə wabənəkəya? Ma nuunə ka nəhənə ka əntəginə nə gooŋgaanə ŋga Əntanfə putakii kwa?

4 Pooshi ka d'anə shaŋə! Taa ŋgahi majirakə nə ənda, amma əndə gooŋga nə Əntanfə, makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i,

“Ya'ə Əntanfə, ma ha wabə,

ka neenə nə ənji ka gooŋgaanaaku,

ka jaalanə nə hə agyanə ənjitə ca wabə tē hə.”

2:16 2.16 2.6; 1 Koor. 4.5. 2:17 2.17 9.4; Isaa. 48.1. 2:19 2.19 Mat. 15.14. 2:21 2.21 Mat. 23.3-4; Yooh. 7.19. 2:24 2.24 Əzaki. 36.20. 2:25 2.25 1 Koor. 7.19; Gal. 5.3. 2:26 2.26 Gal. 5.6. 2:28 2.28-29 9.6; Irim. 4.4; Fil. 3.2-3; Kwal. 2.11. 3:2 3.2 9.4; Jab. 147.19-20. 3:3 3.3-4 9.6; 11.29; Baan. 23.19; 2 Tim. 2.13. 3:4 3.4 Jab. 51.6.

⁵ Yaci ma 'waslyakəənə gaamə, agi ngiraginə nə ci goonɔŋa nga Əntaɲfə saɲa, iitə banaama? Ka banə naamə kə dɪi Əntaɲfə bwaya bwayaanə madfa dzyalə ci taamə kwa? (Makə sətə ci əɲjə a ləɟwa ləɟuyi nyi.)

⁶ Aa'a, pooshi amə ka banə ha'ə! Maci əntaa əndə goonɔŋa nə Əntaɲfwa, kadfa iitiitə mbeenəkii ka la gəɲwanə ka əɲji *duuniya?

⁷ Yaci ma jirakənaaki, agi ngiragi goonɔŋa nga Əntaɲfə nə ci da tsakə ka ci məghərəvənə saɲa, də iitiitə saɲə gwanə nə əɲji ka la ka nyi gəɲwanə oo'i, ma'waslyakə əndə nə nya?

⁸ Madfa ha'ə dɪi əna, əntaa a dzaamə aakəɲwa də slənə məzaanə kaa goonɔŋa a shii cakana? Tə'i hara əɲji maa ca alə haliminaaki də banə oo'i, kə wabi nyi ha'ə makə ətsa. Ma gəɲwaatə nə əɲjə a la ka əɲjitsa, mbərə mbərə da 'waslyakəənətii.

Pooshi əndə da goonɔŋaanə

⁹ Ya saɲə Yahudiina, kə palee amə ka hara slikərənə kwa? Pooshi shaɲə. Kə bagi nyi kə dzəgi oo'i, ma Yahudiinə da hara slikərənə, 'waslyakəənə ca dfa ɲwanjuunə agyanətii patə.

¹⁰ Tə'i manaahəkii asəkə malaabfa ləkaləkətə oo'i, "Pooshi əndə taa rəɲwə ətə da goonɔŋaanə.

¹¹ Pooshi əndə paaratəginə, taa alənə tə Əntaɲfə.

¹² Patə kə ɲuusləgi tii agi nə'unə tə Əntaɲfə, kə saawagi tii patə.

Pooshi əndə slənə goonɔŋaanə, pooshi taa rəɲwə.

¹³ Kə dɟagi matii makə mawunə gu'u ənda.

Bwaya jirakənə a dzə də shiginə a matii.

Makə ɲgumətə ama rəhunə nə wabənətii.

¹⁴ Dzaana hiinə nəndə amatii.

¹⁵ Pooshi ka ta'avənə aciitii nə bələ ənda.

¹⁶ Taa dama gi tii patə, see zanə da təguunə fanə əɲji davə.

¹⁷ Pooshi tii shii rəɟwa jamənə.

¹⁸ Pooshi ɲɟwalənə tə Əntaɲfə a moodəfətii əsə."

¹⁹ Yoo, kə shii amə, ma sətə wabi bariya patə, ka əɲjitə atsa sədə bariya wabi ci. Ma ətsə patə, acii ga taa wu a upaa ha nga dfa mabizhinə, kaa patənə nga əɲji *duuniya a shii oo'i, tə'i gəɲwanə nga Əntaɲfə ashitii.

²⁰ Acii pooshi Əntaɲfə ka ɲɟərə əndə ka əndə goonɔŋa putə nga nə'u sətə bii *bariya. Ma bariya, baarənə cii kəya baarə tanə ka əndə oo'i, kə dɪi ci 'waslyakəənə.

Rəɟwatə ci Əntaɲfə a ɲɟərə əndə ka əndə goonɔŋa

²¹ Ma nga ənə ha'ə, kə baarəgi rəɟwatə ci Əntaɲfə a ɲɟərə əɲji ka əɲji goonɔŋa. Ma rəɟwatə əsə, kama kama nə tii da bariya. Seedanə ci anabiinə da bariya a seeda tə rəɟwatsa.

²² Dagi vii goonɔŋa nga əɲji ka Yeesu Aləmasiihu ci Əntaɲfə a ɲɟərə tə tii ka əɲji goonɔŋa. Ka patənə nga əɲjitə ca vii goonɔŋa ka Aləmasiihu ci Əntaɲfə a dfa ha'ə, pooshi kama kamaanə nga əɲja.

²³ Acii əɲji patə dɪi 'waslyakəənə, dzadə dzadə nə tii da məghərəvənə nga Əntaɲfə.

²⁴ Amma kə dɪi Əntaɲfə pwapoonaakii, ca ɲɟərə tə tii ka əɲji goonɔŋa də zabə. Ma ətsa, daci Yeesu Aləmasiihu əndə pərapaanə taamə.

3:5 3.5 9.14. 3:8 3.8 6.1. 3:9 3.9 1.18-2.24; 3.23. 3:10 3.10-12 Jab. 14.1-3. 3:13 3.13 Jab. 5.10; 140.4. 3:14 3.14 Jab. 10.7. 3:15 3.15-17 Isaa. 59.7-8. 3:18 3.18 Jab. 36.2. 3:20 3.20 Ayb. 4.17; Jab. 130.3; 143.2; Rooma 4.15; Gal. 2.16; 3.22. 3:21 3.21-22 1.2,17. 3:22 3.22 2.11; 3.9; 10.12; 11.32. 3:23 3.23 5.2,12; 8.18-20; 'Wat. 3.19. 3:24 3.24 5.17; Af. 2.8; Tit. 3.7.

²⁵ Kə vii Əntanfə tə ci ka əntənə kaa ca tifyagi ka ənji 'waslyakəənətii də idənaakii putə nga vii goonɣatii ka ci. Ma d̄ii Əntanfə ətsa, kaa ca shii baarii goonɣaanaakii. Ma nga nukə, kə n̄ji Əntanfə a d̄fa makə paa ci n̄ja nee ka 'waslyakətə n̄ji ənjə a d̄aada. *

²⁶ Amma ma nga əna, kə kavə ci hiimaakii ka tsaamə 'waslyakəənə nga ənja kaa ca baarii goonɣaanaakii. Ka rəɣwatə ha'ə baarii ci oo'i, tə'i goonɣaanə ashikii saakii, ca n̄gərə tə ənjitə vii goonɣa ka Yeesu ka ənji goonɣa əsə.

²⁷ Ya makə d̄ii ha'ə əna, aa putə nga mi d̄ii han̄ətənə əndə naakii na? Pooshi uushi cii kəya han̄ətə naakii nə putakii. Acii əntaa putə nga slənaakii n̄girə Əntanfə tə ci ka əndə goonɣa, amma putə nga vii goonɣaakii.

²⁸ Kə shii amə pooshi Əntanfə ka n̄gərə əndə ka əndə goonɣa putə nga nə'u sətə bii bariya, see də vii goonɣaanə tanə.

²⁹ Anii ma Əntanfwa, nga Yahudiinə nə ci tana? Əntaa Əntanfə nga hara slikərənə nə ci əsə kwa? Weewee ha'ə makə ətsa, Əntanfə nga ənji patə nə ci.

³⁰ Rənwə nə Əntanfə. Putə nga vii goonɣa nga Yahudiinə n̄gərənə Əntanfə tə tii ka ənji goonɣa. Ha'ə nə hara slikərənə əsə. Dagi vii goonɣatii n̄gərənə Əntanfə tə tii ka ənji goonɣa.

³¹ Kə baarii ətsə oo'i, kə d̄əkəpaa amə bariya aatɣala də vii goonɣa gaamə kwa? Aa'a poosha, də d̄fanə ha'ə caama baarii oo'i, tə'i nafalə nga bariya.

4

Misaali nga Ibərahiima

¹ Ya saɳa, ya dzədzəshi'inaamə Ibərahiima, mi nee ca?

² Acii maci kə upaa ci ndzaanə ka əndə goonɣa akəɳwacii Əntanfə putə nga slənaakii, kadfa tə'i ci da sə nga d̄əlaginə. Amma əntaa ha'ə, pooshi ci da sə nga d̄əlaginə akəɳwacii Əntanfə.

³ Tə'i manaahəkii oo'i, "Kə vii Ibərahiima goonɣa ka Əntanfə. Putə nga vii goonɣaakii əsə n̄girə Əntanfə tə ci ka əndə goonɣa."

⁴ Ma əndə sləna, ka viinə nə ənji ka ci zaarənaakii. Pooshi ənji ka banə, nga zabə vii ənji ka ci, amma putə nga slənaakii.

⁵ Ma əndətə paa ci ka kavə nekii ka slənaakii, amma tə Əntanfə tanə cii kəya gi'i, tə ci n̄gərənə Əntanfə ka əndə goonɣa. Acii kə shii ci, agi n̄gərənə nə Əntanfə tə ma'waslyakə ənji kaa təya ndzaanə ka ənji goonɣa.

⁶ Ha'ə makə ətsə bii *Dawuda əsə saa'itə wabi ci agyanə moodasəkə nga əndətə n̄girə Əntanfə tə ci ka əndə goonɣa tsan̄ə da slənaakii.

⁷ Waatoo kə bii ci,
"Əndə barəkaanə nə əndətə tifyagi Əntanfə ka ci məzaanaakii,
waatoo, əndətə tifyagi Əntanfə ka ci 'waslyakəənaakii.

⁸ Əndə barəkaanə nə əndətə pooshi Slandanə ka tsəkə 'waslyakəənaakii shan̄ə!"

⁹ Ya moodasəkətə wabi Dawuda anəkəya, wata ka ənjitə *ryaminii tanə kwa? Pooshi. Patə da i ka ənjitə pooshi ryaminii nə moodasəkəkii. Acii kə bii inə, tə'i manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i, "Kə vii Ibərahiima goonɣa ka Əntanfə. Putə nga vii goonɣaakii əsə n̄girə Əntanfə tə ci ka əndə goonɣa."

¹⁰ Guci saɳə slənyi ha'a? Ya saɳə taabu'u ryaminii Ibərahiima nii, anii daaba'ə ryaminanaakəya? Ci ma'ə maryaminamə slənyi ha'ə.

* **3:25 3.25** idənaakii: Mat. 26.28; Af. 2.13; Kwal. 1.20; Ibər. 9.12-14; 1 Yooh. 1.7; Səniinə 1.5; 5.9; jamənə: 5.1; 2 Koor. 5.18-21; Af. 2.14-16; Kwal. 1.20; goonɣaanaakii: 1.17; 3.3-4. **3:27 3.27** 3.1,21,31; 8.2. **3:28 3.28** Gal. 2.16. **3:29 3.29-30** 3.22; 4.11-12. **3:31 3.31** 6.15; 8.2-4. **4:2 4.2** Yak. 2.21. **4:3 4.3** 'Wat. 15.6; Gal. 3.6; Yak. 2.23. **4:6 4.6-8** Jab. 32.1-2.

11 Ma ryaminaatə upaa ci, sagida nə ci. Ci baarii oo'i, putə nga vii goonnga nga Ibərahiima ngirə Əntaŋfə tə ci ka əndə goonnga. Ma ətsa, daga ci ma'ə maryaminamə. Acii ha'ə, ci nə dii patənə nga ənji vii goonnga ka Əntaŋfə, taa ngahi paa tii ryaminii, təya ndzaanə ka ənji goonnga akəŋwaciikii.

12 Ci əsə nə dii ənjitə ryaminii. Əntaa wata putə nga ryaminanatii tanə, amma putə nga gi'inatii tə Əntaŋfə makə sətə gi'i dəsənaamə Ibərahiima ci ma'ə maryaminamə.

Upaa sətə dəkəpaa Əntaŋfə ka ənja

13 Kə dii Əntaŋfə aləkawalə ka Ibərahiima da jijinyinaakii oo'i, ka ndzaanə nə duuniya patə natii. Ma aləkawalətsa, əntaa putə nga nə'u *bariya nga Ibərahiima, amma acii kə vii ci goonnga, Əntaŋfə a ngərə tə ci ka əndə goonnga.

14 Acii ma sətə dii Əntaŋfə aləkawaləkii nga viinə, maci ka viinə nə ci ka ənji nə'u bariya, kə ndzaa ci ətsə pooshi nafa nga vii goonnga nga ənda. Ha'ə əsə, uushi zabə nə aləkawalə nga Əntaŋfə.

15 Acii ma bariya, mada taŋəgi ənji, mabətəsəkə nga Əntaŋfə cii kəya kira. Amma ma hatə pooshi bariya, pooshi ənji agi taŋəgi bariya davə.

16 Ma wabəətə patə, daga vii goonnga ci ənjə a upaa sətə dəkəpaa Əntaŋfə ka ənja. Makə ha'ə dii əna, putə nga pwapoonaakii nii kəya vii ka ənji də zabə. Acii ha'ə weewee ka viinə nə ci ka jijinyinə nga Ibərahiima patə. Əntaa wata ka ənjitə ca nə'u sətə bii bariya tanə, amma patə da ənjitə vii goonnga makə sətə vii Ibərahiima goonnga. Acii Ibərahiima nə dəsənaamə patə.

17 Kə dii makə sətə dii manaahəkii asəkə ləkaləkətə oo'i, "Kə kavə nyi tə hə kaa ha ndzaa ka dii slikərənyinə laŋə." Acii ha'ə, kə ndzaa Ibərahiima ka dəsənaamə akəŋwacii Əntaŋfə. Ka ci vii Ibərahiima goonnga, waatoo ka Əntaŋfə mamadēe ka maməətə ənja kaa təya ndzaanə da i əpinə. Ma ca, ka wabənə nə ci ka sətə pooshi, wata səkii a dā tanyi əsə.

18 Ma Ibərahiima, kə vii ci goonnga, kə kii ci nə nga upaa sətə nee ənji paa ci ka upaanə. Waatoo, kə kii ci nə nga ndzaanə ka dii slikərənə laŋə, makə sətə bii Əntaŋfə ka ci oo'i, "Makə ətsə ha'ə nə laŋənə nga slikərənaaku a ndzaanə."

19 Ma saa'ita, ci kə uugi dānə kədəhə ka fəzə gya'ə, amma pooshi vii goonngaakii ənya aaba'ə. Mada buurətə ci iirənaakii, kə shii ci kə pitəgi saa'yaakii nga pawə kə uugi. Minaakii Saraatu əsə, kə uugi ənji shiinə əntaa mitə pawə nə ki.

20 Patə da ha'ə, kə shii ci ka upaanə nə ci sətə bii Əntaŋfə viinə ka ci, paa ci dii mabizhinə, amma kə cakə vii goonngaakii ka ci ngeerənə, ca dəla də Əntaŋfə əsə.

21 Kə shii ci tantanyinə oo'i, tə'i Əntaŋfə da baawəda nga mbu'utəgi də patənə nga aləkawalaakii.

22 Də putə nga vii goonnga nga Ibərahiima ha'ə "ngirə Əntaŋfə tə ci ka əndə goonnga."

23 Ma wabəətə "kə ngirə Əntaŋfə tə ci ka əndə goonnga", əntaa wata ka putə nga Ibərahiima daanəkii nyaahə ənji.

24 Amma da i ka putə gaamə, acii da i taamə ngirə ci ka ənji goonnga putə nga vii goonnga gaamə ka ci, waatoo, ci ətə madēe ka Slandanaamə Yeesu agi maməətə ənja.

25 Kə vii Əntaŋfə tə ci kaa ca əntə putə nga 'waslyakəənə gaamə. Ca madēe ka ci agi maməətə ənja kaama shii ndzaanə ka ənji goonnga akəŋwaciikii.

4:11 4.11 'Wat. 17.9-11; Gal. 3.7; Rooma 2.28-29. 4:12 4.12 Mat. 3.9. 4:13 4.13 'Wat. 12.7; 22.17. 4:14 4.14 Gal. 3.18. 4:15 4.15 3.20; 5.13,20; 7.7-13; Gal. 3.19. 4:16 4.16 Gal. 3.7. 4:17 4.17-18 'Wat. 15.5; 17.4-5; 2 Koor. 1.9; Ibər. 11.12,19. 4:19 4.19-20 'Wat. 17.1-6; Ibər. 11.11. 4:21 4.21 'Wat. 18.14; Luka 1.37. 4:22 4.22 4.3. 4:23 4.23-24 10.9; 15.4. 4:25 4.25 Isaa. 53.4-5,10; Rooma 8.32-34; 1 Koor. 15.17.

5

Ndzaanə ka ənji goonɣa akəŋwacii Əntaŋfə

¹ Yoo, makə ɗii ci kə ŋgərə Əntaŋfə taamə ka ənji goonɣa putə ŋga vii goonɣa gaamə, tə'i jamənə ahadaamə da Əntaŋfə daciai Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. *

² Ci kərəgərə taamə ka upaa pwapoonə ŋga Əntaŋfə putə ŋga vii goonɣa gaamə. Agyanə pwapoonəkii kəŋaamə ndihə əsə. Agi da maŋushinə naamə acii kə kii amə naama ŋga dzənə ka ndzaanə agi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə. †

³ Ha'ə əsə, agi ɗanə naamə maŋushinə agi sa cibə gaamə, acii kə shii amə, ma sa ciba, ka kiranə nə ci sə'watənə.

⁴ Madfa kə sə'wii ənda, ka kiranə nə ci kəŋənə ndihə ndihə. Kəŋənə ndihə ndihə əsə, ka kiranə nə ci ka nə ŋga upaa dagwa uushi.

⁵ Ma ka nətəsa, pooshi ka ənəvə da ayinə aagyaamə, acii kə nagərə Əntaŋfə uufənaakii aa ədzəmaamə daciai Malaaba Ma'yanə, waatoo, viinə ŋga Əntaŋfə kaamə.

⁶ Tanyi ma *Aləmasiihu, ka putə gaamə əŋki ci ka saa'itə ɗəkəpaa Əntaŋfə. Ma'waslyakə ənji njaamə ka saa'ikii. Pooshi ŋgeerii amə.

⁷ Dzawə shaŋə kaa əndə a əntə taa ka putə ŋga əndə goonɣa. Mbu'u ka luuvənə nə əndə'i əndə əntənə ka putə ŋga əndə slənə ŋga'aanə.

⁸ Amma ma Əntaŋfə, kə ɗaarii ci kaamə makə sətə uu'i ci taamə: waatoo saa'itə amə ma'ə agi slənə 'waslyakəənə əŋki Aləmasiihu ka putə gaamə.

⁹ Makə ɗii ci kə ŋgərə Əntaŋfə taamə ka ənji goonɣa putə ŋga idənaakii, asee weewee ka upaanə naamə luupaanə acii mabətəsəkə ŋga Əntaŋfə daciikii.

¹⁰ Ma njaamə, ənji daawaanə ŋga Əntaŋfə, amma kə zhi'wee ci kaamə ka guviinəkii dagi əntənə ŋga Uuzənaakii. Makə ɗii ci guviinə ŋga Əntaŋfə naamə ŋga əna, asee weewee ka upaanə naamə luupaanə də əpinə ŋga Uuzənaakii.

¹¹ Əntaa wata ətsə ha'ə, amma agi ɗa maŋushinə naamə də ləbənə gaamə da Əntaŋfə daciai Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Ci zhi'wee kaamə, kaama ndzaa ka guviinə ŋga Əntaŋfə.

Adamu da *Aləmasiihu

¹² Ma 'waslyakəənə, dashi əndə rəŋwə shi ci aasəkə duuniya. 'Waslyakəənaakii əsə kira wa, ca təkəgi ka patənə ŋga slikerənyinə, acii patənə ŋga ənji ɗii 'waslyakəənə.

¹³ Ma bii nyi ha'ə, acii ma saa'itə Əntaŋfə ma'ə maviimə bariya, tə'i 'waslyakəənə asəkə duuniya. Ma saa'itə pooshi bariya, paa ci nja ka nə ka 'waslyakəənə.

¹⁴ Patə da ha'ə, ma ndzaŋənə ka saa'i ŋga Adamu ka shinə ka saa'i ŋga Muusa, kə ɗii wə ŋwanjuunə agyanə ənja. Ma wa, kə ɗii ci ŋwanjuunə taa agyanə ənjitə pooshi 'waslyakəənətii mbu'i makə ŋga Adamu, waatoo ətə naanagi ci ka nə'u sətə bii Əntaŋfə ka ci.

Ma Adamu, kə ndzaa ci ka misaali ŋga əndətə na shi.

¹⁵ Amma ma ənjitə bəra'i, kama kama nə slənətii. Acii ənji laŋə məkki putə ŋga 'waslyakəənə ŋga əndə rəŋwə, waatoo Adamu. Amma ma pwapoonə ŋga Əntaŋfə, ənji laŋə upaa luupaanə daciai əndə rəŋwə, waatoo Aləmasiihu.

¹⁶ Ma pwapoonə ŋga Əntaŋfə, tsanə nə ci da shikwa ŋga 'waslyakəənə ŋga əndətə rəŋwə. Acii 'waslyakəətə ŋga əndə rəŋwə kira gəŋwanə ŋga zanə ka ənja. Amma

* 5:1 5.1 3.21-30; jamənə: 3.25-26. † 5:2 5.2 pwapoonə ŋga Əntaŋfə: 6.14; 2 Koor. 6.1; 12.9; Gal. 1.6; 5.4; Af. 2.5-8; 1 Piita 1.10-11; 4.13-14; 5.10,12; ŋwanjuunə: Rooma 3.23; 5.2; 8.17-18; 8.17-18; 9.23; 1 Koor. 2.7; 2 Koor. 3.18; 4.17; Kwal. 1.27; 3.4; 1 Tees. 2.12; 2 Tim. 2.10; 1 Piita 5.1. 5:3 5.3-5 Yak. 1.2-3,12; 1 Piita 1.5-7. 5:5 5.5 8.39; Jab. 22.6; Ibər. 6.19. 5:6 5.6-7 1 Piita 3.18. 5:8 5.8 Yooh. 3.16. 5:9 5.9 1.18; 1 Tees. 1.10. 5:10 5.10 2 Koor. 5.18-20; Kwal. 1.20-22. 5:11 5.11 8.31. 5:12 5.12 'Wat. 2.17; 3.19; Rooma 6.21,23; 7.9-10. 5:13 5.13 4.15. 5:14 5.14 1 Koor. 15.21-22,45-49.

taa ngahi lanə nə 'waslyakəənə nga ənja, pwapoonə nga Əntanfə kira ndzaanə ka ənji goonğa akəŋwaciikii.

¹⁷ Makə kə shii amə, putə nga 'waslyakəənə nga əndə rəŋwə shi wa, ca da nwanjuunə asəkə duuniya, shii amə əsə oo'i, ka paleenə nə slənə nga əndə'i ənda, waatoo Yeesu Aləmasiihu. Acii patənə nga ənjitə liwə maləŋə pwapoonə nga Əntanfə, ca vii ka tii rəgwa nga ndzaanə ka ənji goonğa, ka upaanə nə tii əpinə, təya da nwanjuunə daci Aləmasiihu. ‡

¹⁸ Acii ha'ə, makə sətə ci 'waslyakəənə nga əndə rəŋwə a zamagi də ənji patə, ha'ə əsə nə goonğaənə nga əndə rəŋwə a kira luupaanə ka ənji patə, ca vii ka tii əpinə.

¹⁹ Makə dīi ci, ənji lanə dīi 'waslyakəənə putə nga ghatə fanə nga əndə rəŋwə, ha'ə əsə ənji lanə na ndzaanə ka ənji goonğa akəŋwacii Əntanfə putə nga fanə nga əndə rəŋwə.

²⁰ Ma ngiragi Əntanfə bariya, ka siipaa də da məzaanə. Amma ma 'waslyakəənə a tsakə, ha'ə nə pwapoonə nga Əntanfə ka tsakənə naakii palee.

²¹ Makə sətə dīi 'waslyakəənə da ngeerənə nga kira wə ka ənja, ha'ə nə pwapoonə nga Əntanfə əsə: tə'i ci da ngeerənə nga kira goonğaənə kaamə, ca kərə taamə ka upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

6

*Kura əpinə putə nga *Aləmasiihu*

¹ Ya makə dīi ha'ə əna, iitə banaama? A dzaamə aakəŋwa agi da 'waslyakəənə, kaa pwapoonə nga Əntanfə a shii cakanə nii?

² Aa'a, poosha! Ma ka rəgwa 'waslyakəənə, maməətəkii naamə patə, iitə dīi ndzaanaamə agi 'waslyakəənə əsa?

³ Kə shii unə tantanyi, kə dīi ənji kaamə bapətisəma agi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu. Də ha'ə ləbyaamə da ci agi əntənaakii ətsa.

⁴ Də da kaamə bapətisəma məkyaamə, ənjə a ngədəgi taamə da ci, ama madə kaama shii ndzaanə da kura əpinə amaamə, makə sətə ma'i Aləmasiihu agi maməətə ənja, də maduunə baawəfa nga Dii.

⁵ Acii makə kə ləbyaamə da ci agi əntənaakii, ha'ə əsə ka ləbənə naamə da ci agi madəenə kaamə makə sətə madəe Əntanfə ka ci.

⁶ Kə shii amə oo'i, ma iirə ndzaanə gaamə, kə bələgi ənji tə ci da Aləmasiihu ashii ənfwa, kaa shishitə 'waslyakəənə gaamə a shii rarə'iginə davə, kaama mbədfə acii ndzaanə ka maviinə nga 'waslyakəənə.

⁷ Acii madə kə əŋki ənda, kə mbə'i ci acii ngeerənə nga 'waslyakəənə.

⁸ Madə kə əŋkyaamə da Aləmasiihu, kə vii amə goonğa oo'i, ka ndzaanə naamə da əpinə amaamə da ci.

⁹ Acii kə shii amə oo'i, ma Aləmasiihu, kə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, paa ci ma'ə ka əntənə shaŋə. Poosha wə ma'ə da ngeerənə agyanəkii.

¹⁰ Ma əntəətə əŋki ci, gahu rəŋwə ka ənja, putə nga 'waslyakəənətii. Ma ndzaatsə cii kəya ndzaanə əsə, ndzaanə da əpinə ka dūunətənə də Əntanfə cii kəya ndzaanə.

¹¹ Ha'ə nuunə əsə. Ngerəmə noonə nə makə kə məkyaunə ka rəgwa 'waslyakəənə goonə. Ma ndzaatsə cuuna ndzaanə əsə, ndzaatə ca dūunətə tə Əntanfə cuuna ndzaanə agi ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu.

‡ **5:17 5.17** da nwanjuunə: Mat. 19.28; 1 Koor. 6.2-3; 2 Tim. 2.12; Səniinə 20.4,6. **5:20 5.20** 4.15. **5:21 5.21** 6.23. **6:1 6.1** 3.5-8,31; 5.20. **6:2 6.2** 6.6; 7.4. **6:3 6.3-4** Gal. 3.27; Kwal. 2.12; Tit. 3.5; 1 Piita 3.21; Mat. 28.19. **6:4 6.4** 2 Koor. 5.14-15,17; Gal. 6.15; Kwal. 3.1-5,10. **6:5 6.5** Fil. 3.10-11. **6:6 6.6** Gal. 5.24. **6:9 6.9-10** Slənə 2.27; Ibər. 9.25-28; 1 Piita 3.18. **6:11 6.11** Gal. 2.19; 1 Piita 2.24.

¹² Acii ha'ə, ma shishinuunə ətsə na bəsləgi, goona kapaa rəgwa kaa 'waslyakəənə a dfa ɲwanjuunə agyanəkii ma'ə, acii goona fii ka ci sətə cii kəya moo.

¹³ Goona kapaa rəgwa kaa shishinuunə a ndzaa ka ha ɲga slənə məza uushi. Amma viimə nuunə ka Əntanfə. Makə ənjitə madətə agi maməətə ənja, una vii shishinuunə patə ka ci ka slənəginə də gooŋgaanə.

¹⁴ Acii pooshi 'waslyakəənə na dfa ɲwanjuunə agyanuunə ma'ə. Pooshi unə asəkə cii *bariya əsə, amma agi pwapoone ɲga Əntanfə nuunə.

Maviinə ɲga gooŋgaanə

¹⁵ Ya makə dʒii agi pwapoone ɲga Əntanfə naamə əna, pooshi amə asəkə cii bariya əsa, ka slənənə naamə 'waslyakəənə ma'ə kwa? Poosha!

¹⁶ Kə shii unə, ma sətə vii unə ka ci nuunə, una fa tə ca, kə ndzaa unə ka mava ɲga səkii kwa? Kə ndzaa ci ka slandanuunə. Madfa ka dfa 'waslyakəənə vii unə nuunə, əntənə nə muudinəkii. Madfa ka Əntanfə vii unə nuunə əsə, ndzaanə ka ənji gooŋga nə muudinəkii.

¹⁷ Ma ɲga ɲukə, agi mavaanə ɲga 'waslyakəənə njuunə. Amma kuyirii amə tə Əntanfə, acii kə shigi unə, una dzəgərə aagi gooŋgaanə ɲga Əntanfə, una nə'utə sətə jigunyi ənji koonə də ədzəmə rəɲwə.

¹⁸ Ma ɲga əna, kə pərapaa Əntanfə tuunə acii 'waslyakəənə, una ənəpaa ka maviinə agi slənə gooŋga.

¹⁹ Ma dʒii nyi misaali də mavaanə, koonə shii paaratəginə pii pii, acii unə maa, ənji shiŋkinə nuunə, pooshi unə ka kəsətə uushi tsakə-tsakə aa nuunə. Ma ɲji ɲga ɲukə, kə kapaa unə nuunə ka dfa məzaanə da bwaya bwayaanə anəkii anəkii. Ha'ə əsə dʒanuunə ɲga əna, kapaamə nuunə ka slənə gooŋgaanə, ka dfa sətə malaabakii.

²⁰ Ma saa'itə unə ma'ə maviinə ɲga 'waslyakəənə, pooshi dəmənə ɲga slənə gooŋgaanə ashuunə.

²¹ Ya əna, mi upaa unə agi uushi'iitə njuuna slənə ɲga ɲuka? Acii ma ɲga əna, sə ɲga ayinə nə səkii koonə. Ma muudinə ɲga uushi'iitsa, əntəna.

²² Amma ma əndzə'i, kə shigi unə agi mavaanə ɲga 'waslyakəənə. Maviinə ɲga Əntanfə nuunə ma'ə. Ma səndə upaa unə agikii, ndzaanə malaabakii makə sətə kadeesəkə ka ci. Ma muudinəkii əsə, əpinə ɲga ha'ə ndəɲwə ndəɲwə.

²³ Acii ma shikwa ɲga 'waslyakəənə, əntəna. Amma ma sətə ci Əntanfə a vii də zabə, əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə dagi ləbənə gaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

7

Misaali də ɲgərəshinə

¹ Ndzəkəɲushi'ina, ma sənə cii kya ba, kə shii unə, acii unə patə kə shii unə bariya. Ma bariya, əndə da i əpinə amakii cii kəya dfa ɲwanjuunə anəkii.

² Ma minə, madfa ma'ə ɲgurii ka əpinə, tə'i bariya ɲga ɲgərəshinə anətə. Amma madfa kə əŋki ɲgurii, kə ndzaa ci ətsə pooshi ma'ə bariya ɲga ɲgərəshinə anətə.

³ Acii ha'ə, madfa kə ɲgirə ki əndə'i ɲgurə, ɲgurii ma'ə ka əpinə, ka 'wanə nə ənji tə ki ma'alə ɲguyirənə. Amma madfa kə əŋki ɲgurii, pooshi bariya ɲga ɲgərəshinə ma'ə anətə. Madfa ɲgirə ki əndə'i ɲgurə əsə, paa ki ali ɲguyirənə.

⁴ Ha'ə nuunə dʒii ndzəkəɲushi'inəki. Makə libuunə da *Aləmasiihu agi əntənaakii, ma ka rəgwa ɲga bariya, kə ndzaa unə makə maməətəkii. Acii ha'ə, pooshi unə atsaə sədə bariya ma'ə, amma atsaə əndə'i əndə nuunə, waatoo Aləmasiihu. Ma ca,

6:12 6:12 12.1. 6:14 6:14 5.2; Gal. 5.18; 1 Yooh. 3.6. 6:15 6:15 6.1. 6:16 6:16 Yooh. 8.34; 2 Piita 2.19.
6:17 6:17 Yooh. 8.32. 6:18 6:18 1 Piita 2.24. 6:21 6:21 7.5; 8.6,13; Yak. 1.14-15. 6:23 6:23 5.21. 7:2 7.2
1 Koor. 7.39.

kə madee Əntanfə ka ci agi maməətə ənja. Ətsə patə, kaama shii nafanə agi slənə ka Əntanfə.

⁵ Ma saa'itə amə ma'ə ka nə'unə makə sətə kadfeesəkə ka shishinaamə, kə ngərəma bwaya mwamwa'inə hanjala gaamə. Ətsə patə, bariya madee ka mwamwa'inə gaamə, ama dəməgərə ka slənə sətə dīi muudinəkii ka wa.

⁶ Ma nga əna, pooshi ma'ə bariya anaamə, kə mətəgyaamə səgaamə acii sətə sha anəgi taamə makə a furəshina. Pooshi amə ka paslənə tə Əntanfə ka rəgwatə nga njukə ma'ə, ətə manaahəkii asəkə bariya. Ma nga əna, ka kura rəgwa caama paslə tə ci, waatoo ənə ci Ma'yanaakii a baarə kaamə.

*Bariya da 'waslyakəənə

⁷ Iitə ba naamə əna? Ya bariya saɲa, 'waslyakəənə nə ci kwa? Pooshi! Amma bariya sha kavə tə nyi ka shiinə taa mi nə 'waslyakəənə. Maci pooshi bariya bii, "Ga ha moo uushi nga ənda", kadfa pooshi nyi shii taa mi nə moo uushi nga ənda.

⁸ Də fa bariya ha'ə upaa 'waslyakəənə rəgwa nga dəmənə aashiki, ca madee ka moo uushi'inə kama kama ashiki. Maci pooshi bariya, kadfa mantəkii nə 'waslyakəənə.

⁹ Nyi ka nəki maa, ma nyi ma'ə mashiimə bariya, da əpinə amaki nji nyi. Amma makə shii nyi bariya, wata 'waslyakəənə a ngiragi ka nyi nəkii ha'ə,

¹⁰ nya əntəgi. Ma shi bariya, ka baarə rəgwa nga əpinə shi ci. Amma ma ka nyi, wə kira ci ka nyi.

¹¹ Waatoo, makə shii nyi bariya, davə upaa 'waslyakəənə rəgwa, ca tsəku tə nyi, ca bələgi tə nyi.

¹² Makə ha'ə dīi əna, ma bariya, kə ndzaa ci malaabakii. Sətə bii ci əsə, malaabakii, nga'ə, dagwakii əsə.

¹³ Madfa ha'ə saɲa, kə zhi'i dagwa uushi ka sə nga bələginə də nyi kwa? Aa'a, pooshi! 'Waslyakəənə dīi ha'ə, ca shi dashi dagwa uushi, ca shi ka bələginə tə nyi. Də ha'ə shii nyi bwaya bwayaanə nga 'waslyakəənə. Də putə nga bariya shigi 'waslyakəənə paɲgəraɲə aa babara oo'i, bwayakii nə ci shaɲə.

Təkəshinə ənə ashaamə

¹⁴ Kə shii amə, ma *bariya, daciai Əntanfə shi ci. Amma ma nyi, əndə shiɲkinə tanə nə nyi, mava nga 'waslyakəənə.

¹⁵ Paa nyi ka paaratəgi də sətə cii kya dfa, acii paa nyi ka dfa sətə cii kya moo nya dfa, amma sətə pooshi maki ka moo danə cii kya dfa.

¹⁶ Makə dīi ci əntaa də moonaaiki nə məzaanə cii kya dfa, ci ca baarii oo'i, nga'ə ka nyi nə bariya.

¹⁷ Makə ha'ə dīi ətsa, ma cii kya dfa məzaanə, əntaa nyi saaki ca slənə, amma 'waslyakəətə ashiki ca dfa.

¹⁸ Acii kə shii nyi oo'i, pooshi nga'aanə ashiki, waatoo agi ndzaanaaki ka əndə shiɲkinə. Taa nga'ə ka nyi nə slənə sətə dagwakii, amma paa nyi ka mbeenə.

¹⁹ Paa nyi ka slənə nga'əətə cii kya moo nya slənə, amma see slənə sətə pooshi maki ka moonə cii kya slənə.

²⁰ Madfa kə slənyii sətə pooshi maki ka moonə, ci ca baarii oo'i, əntaa nyi saaki ca slənə səkii, amma 'waslyakəətə ashiki ca slənə.

²¹ Acii ha'ə, kə nee nyi, ma agi ndzaanaaki, ma nya moo slənə nga'aanə, wata məzaanə ca takəɲwa ka shiginə.

²² Ma asəkə moodəfəki, ka maɲushinə nə nyi putə nga bariya nga Əntanfə.

7:4 7.4 6.4; Gal. 2.19. 7:5 7.5 6.21. 7:6 7.6 6.7; 8.2-4; 2 Koor. 3.6. 7:7 7.7-13 4.15. 7:7 7.7 Dzək. 5.21; 'Wat. 2.16-17; 3.6. 7:8 7.8 1 Koor. 15.56. 7:9 7.9 5.13. 7:10 7.10 Leew. 18.5. 7:11 7.11 'Wat. 3.13. 7:12 7.12 1 Tim. 1.8. 7:14 7.14 Jab. 51.7. 7:15 7.15 Gal. 5.17. 7:18 7.18 'Wat. 8.21; Fil. 2.13.

²³ Amma ma nya nee, wiitsə əndə'i uushi pamə ashiki. Agi panə nə tii da bariyatə nee nyi ci nə malaabakii akəŋwaciiki. Ma səkii, kə zhi'wee ci ka nyi ka mava ŋga 'waslyakəətə ashiki.

²⁴ Ma nyi kamə, ka maβətəsəkə nə nyi! Mi sanə na luupaa tə nyi acii shishiinə ca kərə tə nyi ka əntəna?

²⁵ Yawa ŋga Əntaŋfə, ci luupaa tə nyi daciai Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

Ma nyi da haŋkalaaki, nə'u bariya ŋga Əntaŋfə cii kya moo. Amma ma shishinəki əna, tə 'waslyakəənə cii kəya moo paslənə naakii.

8

Ndzaanə makə sətə mwayi Malaaba Ma'yanə

¹ Makə ha'ə dīi əna, ma ənjitə libə da Yeesu Aləmasiihu, pooshi gəŋwanə ŋga Əntaŋfə ka kəsənə tə tii shaŋə.

² Acii ŋgeerənə ŋga Malaaba Ma'yanə, ca kira kaamə əpinə dagi ləβənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu, ci luupaa taamə acii ŋgeerənə ŋga 'waslyakəənə da wa.

³ Ma sətə təkuree bariya ka da slənə ashi əndə shiŋkinə, acii putə ŋga ghatə ŋgeerənə ŋga nə'utə sətə bii ci. Ma Əntaŋfə nə ci, kə slənyi ci. Waatoo kə sləkee ci ka Uzənaakii aagi duuniya də shishinə makə ŋga ma'waslyakə ənja, ca əntəgi ka madəba matii. Də ha'ə zamagi ci də 'waslyakəənə ashi əndə shiŋkinə.

⁴ Ma dīi Əntaŋfə ətsə ha'ə, kaama shii nə'utənə hwatə makə sətə bii bariya, amə ənə ca nə'u makə sətə ci Ma'yanaakii a dzəgunə kaamə, əntaa makə sətə ci maamə a moo.

⁵ Kə shii amə, ma ənjitə ca dfaada sətə ci matii a moo, sətə ci matii a moo ca ŋgərəgi haŋkalatii. Amma ma ənjitə ca dfaada sətə mwayi Malaaba Ma'yanə, sətə ci Malaaba Ma'yanə a moo nə ŋgərəgi haŋkalatii əsə.

⁶ Ma əndətə kavə nəkii ka nə'u sətə cii kəya moo, wə nə muudinaakii. Ma əndətə ca nə'u sətə ci Malaaba Ma'yanə a moo əsə, ndzaanə da əpinə da ndzaanə jamə nə muudinaakii.

⁷ Madə sətə ci ma ŋga əndə a moo ŋgərəgi haŋkalaakii, əndə daawaanə ŋga Əntaŋfə nə ci ətsa, acii paa ci agi nə'u bariya ŋga Əntaŋfə. Weewee pooshi.

⁸ Ma ənjitsə ca ndzaanə makə sətə kadeesəkə ka shishinətii, paa tii ka kadeesəkənə ka Əntaŋfə shaŋə.

⁹ Amma ma unə, pooshi unə agi ndzaanə makə sətə kadeesəkə ka shishinuunə. Makə dīi ci weewee tə'i Ma'yanə ŋga Əntaŋfə a ədzəmuunə, makə sətə kadeesəkə ka Ma'yanaakii nuunə ka ndzaanə. Taa wu patə nə əndə pooshi Ma'yanə ŋga Aləmasiihu a ədzəməkii, əntaa ŋga Aləmasiihu nə ci ətsa.

¹⁰ Amma madə a ədzəmuunə nə Aləmasiihu, taa ŋgahi ka əntənə nuunə putə ŋga 'waslyakəənə, patə da ha'ə, ka viinə nə Malaaba Ma'yanə koonə əpinə acii kə ŋgire Əntaŋfə tuunə ka ənji gooŋga.

¹¹ Ma Əntaŋfə, ci madəe ka Yeesu Aləmasiihu agi maməətə ənja. Madə tə'i Ma'yanaakii a ədzəmuunə, ci weewee na madəe koonə agi maməətə ənji əsə. Daciai Ma'yaatsə a ədzəmuunə nii kəya dfa ha'ə.

¹² Acii ha'ə ndzəkəŋushi'inə, pooshi ma'ə dəmənə atsaa amə ŋga slənə sətə ci shishinaamə a moo. Amma tə'i dəmənə atsaa amə ŋga slənə sətə ci Malaaba Ma'yanə a moo.

7:23 7.23 Gal. 5.17; Yak. 4.1; 1 Piita 2.11. **7:24 7.24-25** 1 Koor. 15.57. **8:1 8.1** 1.18; 5.1. **8:2 8.2** 3.27; 7.7-11. **8:3 8.3** Gal. 4.4; Fil. 2.7-8; 2 Koor. 5.21. **8:4 8.4** 6.22; 7.4; 13.10; Gal. 5.16,25. **8:6 8.6** 6.21; Gal. 6.8. **8:9 8.9** 1 Koor. 3.16. **8:10 8.10** Gal. 2.20; 1 Yooh. 3.24. **8:11 8.11** 2 Koor. 4.14. **8:12 8.12** 6.18.

¹³ Mada kə ndzaa unə makə sətə ci shishinuunə a moo, ka məətənə nuunə. Amma mada ma ndzaanə goonə, də baawəda nga Malaaba Ma'yanə, una ngərəgi ciinuunə agi slənə 'waslyakəənə, ka ndzaanə nuunə da i əpinə.

¹⁴ Acii ma ənjitə ci Ma'yanə nga Əntanfə a baarə ka tii rəgwa, manjeevənə nga Əntanfə nə tii.

¹⁵ Ma Ma'yaatse vii Əntanfə koonə, paa ci kavə tuunə ka ndzaanə ka maviinə bahə kavənə tuunə koonə ngwalə. Amma kə geegi Ma'yanəkii koonə ka manjeevənə nga Əntanfə. Də baawəda nga Ma'yanəkii əsə caama tuu ka Əntanfə, "Daada! Daada!"

¹⁶ Ma'yanə nga Əntanfə ca ləbə da naamə ka baarəginə oo'i, manjeevənə nga Əntanfə naamə tanyi.

¹⁷ Makə dii ci manjeevənaakii naamə, ka upaanə naamə barəkaatə dəkəpaa ci ka ənjaakii, ka upaanə naamə amə da i Aləmasiihu. Acii mada kə libaamə da i Aləmasiihu agi sa cibaakii, ka ləbənə naamə da i ci agi məghərəvənaakii əsə.

Məghərəvəətə naama upaa

¹⁸ Kə nee nyi, ma cibənə caamə cibə nga əna, pooshi mbu'i bahə kavə naamə davə palee ka məghərəvəətə nə Əntanfə a ngiragi, ca vii kaamə.

¹⁹ Ma bii nyi ha'ə, acii patənə nga uushi'iitə ghənyi Əntanfə, agi gəranə nə tii də patənə nga hanjalatii, kaa Əntanfə a baarəgi manjeevənaakii.

²⁰ Acii kə kulii sətə ghənyi ci patə, təya ndzaa ka uushi zabə. Ma dii ha'ə, əntaa də moonatii. Amma ci lagi oo'i, ha'ə danəkii. Patə da ha'ə, ma'ə tii agi gəranə

²¹ oo'i, uushi'iitə ghənyi Əntanfə patə, ka upaanə nə tii dimwaanə, pooshi tii ka bəslənə ma'ə, təya ləbə da manjeevənaakii agi dimwaanə, waatoo agi məghərəvənaakii.

²² Kə shii amə oo'i, ma uushi'iitə ghənyi Əntanfə patə, agi ngi'inə nə tii dənjə əndzə'i, agi zəmənə tə tii makə zəmənə nga bərakənə.

²³ Əntaa wata uushi'iitə tanə ca ngi'i, amma patə da i amə agi ngi'inə naamə. Acii ma amə, kə upaa amə Ma'yanə nga Əntanfə makə sə nga təbətəginə zəku'i, amə ka gəranə tə Əntanfə, kaa ca uudəpaa geeginə kaamə ka manjeevənaakii, ca pərapaa taamə.

²⁴ Acii agi luupaanə taamə 'watəgyaamə ka na. Amma maci kə uugyaamə upaa sətə kii amə nə davə, pooshi amə ka ka nə davə ma'ə. Wu sanjə ca ka nə ka sətə uugi ci upana?

²⁵ Amma makə kə kii amə naamə ka sətə pooshi amə upaa zəku'i, ka gəranə naamə səkii də sə'wanə.

²⁶ Agi tsakənə nə Malaaba Ma'yanə taamə əsə, acii matəkii nə ngeerii amə. Pooshi amə shii kədiinə acii Əntanfə makə sətə difə. Ma'yanə ci saakii ca kədii ka madəba maamə də ngi'inə ətə pooshi əndə mbee ka batənə.

²⁷ Ma Əntanfə, agi neenə nə ci ka sətə a ədzəmə ənja, kə shii ci hiima nga Ma'yanaakii acii makə sətə kadeesəkə ka ci, ci Ma'yanaakii a kədii aciikii ka madəbama nga ənjaakii.

²⁸ Kə shii amə oo'i, ma ənjitə ca uudə tə Əntanfə, patənə nga sətə ca slənə də tii, ka tsakənə də tii, acii kə shii Əntanfə. Kə dii ətsə ha'ə ka ənjitə 'wii ci, kaa ca mbu'utəgi də sətə mwayi ci ka tii.

²⁹ Acii ma ənjitə uugi Əntanfə tadənə tə tii, daga nukə dii ci aniya nga dəkəpaanə tə tii, kaa təya ndzaa makə sətə dii Uuzənaakii; kaa Uuzənəkii a ndzaanə ka nga təkəjwanə ahada bəzə ndzəkəjushi'inə əsə.

8:13 8.13 Gal. 6.8; Af. 4.22-24. **8:14 8.14** 1 Yooh. 2.29-3.1. **8:15 8.15** Mar. 14.36; Gal. 4.5-7. **8:17 8.17** 5.12; Gal. 4.7; Fil. 3.10-11. **8:18 8.18** 2 Koor. 4.17. **8:19 8.19** Kwal. 3.4; 1 Yooh. 3.2. **8:20 8.20** 'Wat. 3.17-19. **8:23 8.23** 2 Koor. 5.2-5. **8:24 8.24** 2 Koor. 5.7; Ibər. 11.1. **8:25 8.25** 2 Koor. 4.18. **8:27 8.27** Jab. 139.1. **8:28 8.28** Ayb. 2.10; Af. 1.11. **8:29 8.29** Kwal. 1.18; Ibər. 1.6.

³⁰ Makə dīi ci aniya ha'ə, ca 'wa tə tii kaa təya ndzaanə ka ənjaakii. Ma ənjitə 'wii ci tə tii ha'ə, kə ŋgirə ci tə tii ka ənji goonja, ca vii ka tii məghərəvənə əsə.

Uudənə ŋga Əntanfə

³¹ Ya makə dīi ha'ə əna, iitə banaama? Ya makə dīi ci aba'ə amə nə Əntanfə saŋa, wu nə mbee ka panə daama?

³² Paa ci dəkəpaa Uuzənaakii aɓiikii maa, kə vii ci tə ci kaamə patə. Makə kə vii ci kaamə Uuzənaakəya, mi nə səkii paa ci ka viinə kaamə dīi?

³³ Wu saŋə mbu'i bahə wula ənji ŋga Əntanfə? Əntanfə ci saakii ɓaarəgi oo'i pooshi ma'inə aahatii.

³⁴ Wu saŋə nə əndə vii ka tii ma'ina? Yeesu Aləmasiihu nə əndətə əŋki, ca madə agi maməətə ənja. Waatə əsə dasə da ciizəma Əntanfə. Ci ca kədii kaamə acii Əntanfə.

³⁵ Makə dīi ha'ə əna, wu nə əndəkii ca təkəe kaamə da uudənə ŋga Aləmasiihu? bwanea kwa, cibə kwa, anii ŋgəra'wa? Madəfənə kwa, ghanə kwa, asara kwa, anii wa?

³⁶ Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə, oo'i, "Putaku niinə agi asara ŋga wa uusəra patə. Kə geegi ənji keenə makə bagatə ci ənjə a dzə ka la uurakii."

³⁷ Patə da ha'ə, agi patənə ŋga uushi'iitsa, tə'i amə da jaalanə daciikii ətə uu'i taamə!

³⁸ Acii kə shii nyi weewee, pooshi uushi ca təkəe kaamə da uudənaakii, taa əntəna, taa əpina, taa malaa'ika, taa uushi'iitə dadagyə ca dfa ŋwanjuunə; taa əndzə'i nə səkii, taa aakəŋwa;

³⁹ taa duuniya dadagyə, taa ŋga dadagərə, pooshi uushi agi uushi'iitə ghənyi Əntanfə patə ca təkəe kaamə da uudənə ŋga Əntanfə daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

9

Əntanfə da matadə ənjaakii

¹ Ma wabəənə cii kya moo banə koonə, tantanyinə, acii ma nyi, ŋga Aləmasiihu nə nyi, paa nyi ka jirakənə. Ma ədzəməki ənə ci Malaaba Ma'yanə a slənəgi, ci bii ka nyi oo'i, əntaa jirakənə cii kya jirakə.

² Lanjə ka shanjə nə tuunaaki anə ənjaaki. Pooshi zəmənəkii ka uudənə a ədzəməki

³ putə ŋga slikərənaaki. Maci ka tsakənə tə ənjaaki, kada ka luuvənə nə nyi naalanə ŋga Əntanfə tə nyi, nya təkəgi da Aləmasiihu.

⁴ Tii nə matadə ənji ŋga Əntanfə, ka tii geegi ci ka manjeevənaakii, təya ndzaanə agi məghərəvənaakii da i ci. Kə dīi ci aləkawalə da tii, ca vii ka tii bariya, ca ɓarii ka tii rəgwatə ci təya paslə tə ci. Ka tii dīi ci aləkawalə ŋga vii ka tii uushi'inə. *

⁵ Ma dzədzəshi'inətii əsə, madəlakii nə tii. Ma ka rəgwa ŋga əndə shiŋkinə əsə, agi slikərənatii shigi Aləmasiihu. Wa ənjə a dəla də ci, Əntanfə Əndə dfa ŋwanjuunə agyanə taa wu patə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina. †

8:30 8.30 1.7; 5.2; 2 Tees. 2.13-14. **8:31 8.31-34** Isaa. 50.8-9. **8:31 8.31** Jab. 118.6. **8:32 8.32** 5.8; Yooh. 3.16. **8:34 8.34** 4.25; Slənə 2.33; Ibər. 7.25; 1 Yooh. 2.1. **8:35 8.35** 2 Koor. 5.14. **8:36 8.36** Jab. 44.23; 2 Koor. 4.11. **8:37 8.37** 1 Yooh. 5.4-5. **8:38 8.38** Af. 1.21; 1 Koor. 3.22; 15.24; 1 Piita 3.22. **8:39 8.39** 5.5; Yooh. 3.16; 2 Koor. 13.13; Af. 1.4; 2.4; 1 Tees. 1.4; 2 Tees. 2.16. **9:2 9.2-3** Shig. 32.32. * **9:4 9.4** manjeevənaakii: Shig. 4.22; Hoos. 11.1; məghərəvənaakii: Shig. 16.10; 24.16-17; 40.34-35; aləkawalə: 'Wat. 17.7; Shig. 24.7-8; bariya: Shig. 20.24; aləkawalə ŋga viinə: 3.2,4; 4.13,17; Gal. 3.6,14. † **9:5 9.5** 15.8; Shig. 3.6,15; Aləmasiihu: Mat. 1.1; Rooma 1.3-4.

⁶ Ma sətə bii nya, əntaa banə bii nyi oo'i, pooshi Əntanfə mbu'utəgi də aləkawalaakii. Kə mbu'utəgi ci. Amma əntaa patənə nga ənji *Isərayiila nə matadə ənji nga Əntanfə.

⁷ Əntaa patənə nga jijinyinə nga Ibərahiima əsə nə manjeevənaakii akəŋwacii Əntanfə. Kə bii Əntanfə ka Ibərahiima, "Jijinyinə nga Isiyaaku na ndzaanə ka naaku."

⁸ Ətsə ca baarii oo'i, tə'i hara manjeeviitə pwayi Ibərahiima. Ma təya, əntaa manjeevənaakii nə tii akəŋwacii Əntanfə. Amma, ma manjeeviitə pwayi ənji putə nga aləkawala nga Əntanfə, tii nə tantanyitə jijinyinə.

⁹ Acii wiinə makə sətə dīi Əntanfə aləkawalaakii, kə bii ci, "Ka saa'itə dəkəpaa nyi, ka ənyanə nə nyi, ka poonə nə Saraatu uundzə ŋgura."

¹⁰ Ha'ə əsə nə manjeevənə nga Rabeeka bəra'i. Ma təya, ka dənə rəŋwə nə tii, waatoo, dzədzəshi'inaamə Isiyaaku.

¹¹⁻¹² Ma saa'itə manjeeviitə ma'ə asəkətə, taa ŋgahi ma'ə ki mapoomə tə tii, ma'ə tii madamə uushi bwayakii taa ŋunyikii əsə, patə da ha'ə kə bii Əntanfə ka ki, əŋki ci, "Gawə na paslə ka dara." Ma bii Əntanfə ka ki ha'ə, kaa ca baarii oo'i, ci ca tadə əndə makə sətə kadeesəkə ka ci. Ma cii kəya 'wa ənda, əntaa putə nga slənə nga ənda, amma ha'ə kadeesəkə ka ci.

¹³ Makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i, "Kə uu'i nyi tə Yakubu, nya kaaree ka Isəwa."

¹⁴ Iitə nee amə ətsa? Pooshi goŋgaanə aşi Əntanfə kwa? Tə'i goŋgaanə ašhikii.

¹⁵ Acii kə shi ca bii ka Muusa, əŋki ci, "Ka nəhənə nə nyi təgunuunə nga taa wu patə kadeesəkə ka nyi. Nya tsakə taa tə wu patə kadeesəkə ka nyi əsə."

¹⁶ Acii ha'ə, ma tadənə nga Əntanfə tə ənda, əntaa putə nga moonə nga əndəkii, əntaa putə nga slənaakii əsə, amma putə nga nəhə təgunuunə nga Əntanfə.

¹⁷ Tə'i manaahəkii asəkə ləkələkətə nə sətə shi Əntanfə a bii ka *Fəriauna, "Ma ta'i nyi tə hə kaa ha ndzaanə ka ŋwanwa, kaa nya slənə də hə, nya baarii baawədaaki agyanəku, kaa ənjə a dəla də nyi taa dama patə asəkə duuniya."

¹⁸ Acii ha'ə, paŋgəraŋə oo'i, agi nəhənə nə Əntanfə təgunuunə nga taa wu patə kadeesəkə ka ci. Madə kadeesəkə ka ci əsə, ca ndaləgi moodəfə nga əndə'i ənda.

Nəhə təgunuunə nga Əntanfə da mabətəsəkaakii

¹⁹ Kə shii nyi ka ləgwanə nə əndə'i əndə ahadoonə oo'i, "Madə Əntanfə ca kavə ənji ka dā taa mi pata, ka mi dīi cii kəya ka nə ka 'waslyakəənə nga ənja?"

²⁰ Guvakya! hə wu saŋə bahə dā mabizhinə ka Əntanfəwa? Ma uuda, paa ci ka ləgwanə ama əndətə ghənyi tə ci oo'i, "Ka mi ghənyi hə tə nyi makə ənə ha'a?"

²¹ Ma əndə ghənə uuda, ci nə əndə da baawəda nga ghənə taa mi patə mwayi ci. Madə mwayi ci, ka ghənətənə nə ci uudiinə bəra'i də maŋgabə ndzaba rəŋwə; əndə'i nga slənəginə taa guci patə, əndə'i əsə, see tə'i saa'ikii slənəginə nə ənja.

²² Ha'ə nə Əntanfə əsə dīi. Kə mwayi ci baarii mabətəsəkaakii, kaa ənjə a shii baawədaakii. Amma patə da ha'ə, agi sə'wanə nə ci tə ənjitə ca bəzee ka səkəkii. Tə tii nii kəya zamagi.

²³ Kə mwayi ci əsə baarəgi tə dūunuunaakii ka ənja, waatoo ka ənjitə cii kəya nəhə təgunuunətii, ca dəkəpaa tə tii kaa təya ndzaanə agi dūunuunaakii.

²⁴ Amə nə ənjitə ta'i ci taamə. Əntaa agi *Yahudiinə tanə ta'i ci, amma da i agi ənjitə əntaa Yahudiinə əsə.

9:6 9.6 3.3-4; 2.28-29. 9:7 9.7 'Wat. 21.12; Mat. 3.9. 9:8 9.8 Gal. 3.7; 4.23. 9:9 9.9 'Wat. 18.10,14. 9:10 9.10-12 'Wat. 25.21-23; Rooma 11.6. 9:13 9.13 Mal. 1.2-3. 9:14 9.14 3.5; Džək. 32.4. 9:15 9.15 Shig. 33.19; Mat. 20.1-15. 9:16 9.16 Af. 2.8. 9:17 9.17 Shig. 9.16. 9:18 9.18 Shig. 4.21; 7.3; 9.12; 14.4; 1 Piita 2.8. 9:20 9.20 Isaa. 29.16; 45.9. 9:21 9.21 Irim. 18.6; 2 Tim. 2.20. 9:22 9.22 2.4,8. 9:23 9.23 5.2. 9:24 9.24 1.16; 10.12.

²⁵ Makə sətə bii ci asəkə ləkələkatə nga Hoosaya oo'i,
 “Ma ənjitə pooshi sha ndzaa ka ənjaaki,
 ka 'wanə nə nyi tə tii ənjaaki.
 Ma hanyiitə paa nyi nja uudə tə tii əsə,
 ka 'wanə nə nyi tə tii moodəkəyaaki.

²⁶ Ka hatsə ha'ə əsə, nə hatə shi ca bii ka tii
 əntaa ənjaaki nuunə,
 davə əsə nə ənjə a ba ka tii
 manjeevənə nga Əntanfə Əndə vii əpinə nə tii.”

²⁷ Kə wabi Isaaya əsə agyanə ənji Isərayiila, əŋki ci, “Taa ŋgahi makə mandzənə ama
 gəərə nə laŋənə nga ənji Isərayiila, amma gi'u ahadatii nə ənjitə na upaa luupaanə.

²⁸ Pooshi Slandanə na səkəpaa na, pii pii nii kəya lagi gəŋwanə ka ənja.”

²⁹ Ka danə makə sətə nyaahə Isaaya əsə, əŋki ci, “Maci pooshi Slandanə Əndə
 baawəda bwasee kaamə ka hara slikərənə gaamə, kadfa kə zagi amə dza'ə makə
 nga *Sadooma da *Gwamoora.”

Da də'wa kaa Yahudiinə a upaa luupaanə

³⁰ Mi sanə ci ətsə a moo baarəna? Ma cii kəya baarə, ma ənjitə əntaa Yahudiinə,
 pooshi tii sha ali rəgwa nga ndzaanə ka ənji gooŋga akəŋwacii Əntanfə. Patə da
 ha'ə, ənji gooŋga nə tii akəŋwacii Əntanfə nga əna, acii kə vii tii gooŋga ka Yeesu.

³¹ Ma Yahudiinə, agi alə bariyatə ca kavə tə tii ka ndzaanə ka ənji gooŋga
 akəŋwacii Əntanfə nə tii, amma paa tii upaa.

³² Mi sanə dīi paa tii upana? Ma dīi ha'ə, acii də slənə nga ŋgeeriitii dīi tii
 gazhi'waanə nga ndzaanə ka ənji gooŋga akəŋwacii Əntanfə, əntaa də vii gooŋga
 ka Yeesu. Agi pu'unə nə tii ashī faara pu'unə, təya kulagi.

³³ Tə'i ha'ə manaahəkii makə ətsə asəkə ləkələkatə nga Əntanfə oo'i,
 “Tsaamuu wanyinə ka kapaa əndə'i faara
 asəkə *Sihyoona.

Ma faarakii, ka ndzaanə nə ci ka faara pu'unə nga ənja,
 ci na kulapaa də ənja.

Amma ma əndətə vii ka ci gooŋga,
 paa nyi na davə ka ci ayinə shaŋə.”

10

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, nga'ə ka nyi ka shaŋə kaa ənjaaki *Yahudiinə a upaa
 luupaanə. Agi danə nə nyi də'wa, kaa təya upaa.

² Kə nee nyi, kə kavə tii nə ka nə'unə tə Əntanfə ka shaŋə, amma ma'ə tii agi
 təkunə.

³ Paa tii paaratəgi də rəgwatə ci Əntanfə a ŋgərə tə ənji ka ənji gooŋga. Acii ha'ə
 pooshi tii luuvə kaa təya vii natii nə ka Əntanfə, kaa təya ndzaa ka ənji gooŋga
 akəŋwaciikii. Amma agi alənə nə tii natii rəgwa nga ndzaanə ka ənji gooŋga
 akəŋwaciikii.

⁴ Ma ətsa, pooshi ka danə, acii ma sətə ci *bariya a moo banə, Aləmasiihu shi ka
 mbu'utəginə. Ma shi ci, kaa taa wu patə vii ka ci gooŋga a ndzaanə ka əndə gooŋga
 akəŋwacii Əntanfə.

Moonə nga Əntanfə kaa patənə nga ənjə a upaa luupaanə

9:25 9.25 Hoos. 2.25; 1 Piita 2.10. 9:26 9.26 Hoos. 1.10. 9:27 9.27-28 Isaa. 10.22-23. 9:29 9.29 Isaa. 1.9.
 9:30 9.30 10.20. 9:31 9.31 10.2-3. 9:32 9.32 4.4-5. 9:33 9.33 Isaa. 8.14; 28.16; 1 Piita 2.6-8. 10:1 10.1
 9.1-3. 10:2 10.2 Slənə 22.3. 10:3 10.3 1.17. 10:4 10.4 Gal. 3.24-25.

⁵ Wiinē sətə nyaahə Muusa agyanə ndzaanə ka əndə goonja akəŋwacii Əntaŋfə də nə'u bariya, kə bii ci, “Ma əndətə ca nə'utə bariya, ci na mbədfə.”

⁶ Amma ma agyanə ndzaanə ka əndə goonja akəŋwacii Əntaŋfə dāgi vii goonja, kə nyaahə əŋji oo'i, “Ga ha ba ka naaku na, wu saŋə nə ndərənə aadəgya?” Waatoo ka kiranə tə Aləmasiihu.

⁷ “Ga ha ba əsə, wu saŋə nə jimənə aagi əŋjə a gu'a?” Waatoo ka ŋgiranə tə Aləmasiihu.

⁸ Acii kə bii ləkaləkətə, “Kədəhə abii unə nə wabənə ŋga Əntaŋfə. Agi wabənə nuunə agyanəkii, una ŋgərəvə aa moodəfuunə.” Ci nə habaranə ciina waaza koonə agyanə vii goonjaanə.

⁹ Madə kə bagyuunə putsəkə də moonə oo'i Yeesu nə Slandanaamə, una vii goonja də moodəfə rəŋwə oo'i, weewee kə madəe Əntaŋfə ka ci agi maməətə əŋja, ka upaanə nuunə luupaanə.

¹⁰ Acii də moodəfə rəŋwə vii amə goonja. Də ha'ə ndzaa amə ka əŋji goonja akəŋwacii Əntaŋfə. Də maamə bagyaamə putsəkə. Də ha'ə upaa amə luupaanə əsə.

¹¹ Kə bii ləkaləkətə ŋga Əntaŋfə oo'i, “Ma əndətə vii ka ci goonja, paa nyi na dave ka ci ayinə shaŋə.”

¹² Ma wabəətsa, taa ka wu patə. Acii pooshi kama kamaanə ahada Yahudiinə da əŋjitə əntaa Yahudiinə. Rəŋwə dyaŋə nə Slandanə ŋga patənə ŋga əŋja. Ci ca dā barəkaanə ka patənə ŋga əŋjitə ca kədii luupaanə aciikii.

¹³ Kə dīi makə sətə bii ləkaləkətə oo'i, “Taa wu patə kədii luupaanə acii Slandana, ka upaanə nə ci.”

¹⁴ Amma, iitə saŋə mbeenə tii ka kədii luupaanə aciikii madə pooshi tii vii ka ci goonja? Iitə mbeenə tii ka vii ka ci goonja madə pooshi tii fii habarakəya? Iitə mbeenə tii ka fanə madə pooshi əŋji waazii ka tii habarakəya?

¹⁵ Iitə mbu'unə waazəkii ka tii, madə pooshi əŋji sləkee ka əŋji waazanə ka təya? Kə dīi makə sətə bii ləkaləkətə oo'i, “Dagwakii ka shaŋə nə shine ŋga əŋji waaza Nyni Habara.”

¹⁶ Amma gi'u ahadatii liwə Nyni Habara. Isaaya ci saakii, kə bii ci, “Slandana, wu saŋə luuvə waazə geena?”

¹⁷ Acii ma vii goonjaanə, dāgi fa Nyni Habara ca shigi. Ma fa Nyni Habara əsə, dāgi waazanə tə Aləmasiihu ca shigi.

¹⁸ Amma kə ləguyi nyi, əŋki nyi: ya, tantanyinə pooshi tii fii Nyni Habara nii? Weewee kə fii tii. Makə sətə bii ləkaləkətə oo'i, “Kə fii əŋji uura ŋga əŋji waazanə asəkə duuniya patə. Taa dama patə kə mbu'i waazanatii asəkə duuniya.”

¹⁹ Nya ənə ka ləgwanə: pooshi əŋji Isərayiila paaratəgi kwa? Weewee kə paaratəgi tii, amma paa tii luuvə. Ma ŋga təkəŋwanə, kə bii Muusa, əŋki ci,

“Ma bii Əntaŋfə, ka kavənə nə nyi tuunə koonə sərəhə tə əŋjitə mambu'umə bahə hanyinə.

Nya kavə tuunə ka bəzə səkə aashi əŋjitə pooshi shii taa mi.”

²⁰ Ma Isaaya nə ci, paŋgəraŋə bagi ci, kə bii ci,

“Ma bii Əntaŋfə, ma əŋjitə pooshi agi alənə tə nyi, tii lapaa tə nyi.

Kə shigi nyi ka əŋjitə pooshi agi laagwanə tə nyi.”

²¹ Amma ma agyanə əŋji Isərayiila, kə bii ci,

10:5 10.5 Leew. 18.5; Gal. 3.12. **10:6 10.6-8** Dzək. 30.12-14. **10:9 10.9 1** Koor. 12.3; Fil. 2.11. **10:11 10.11** 9.33. **10:12 10.12** 3.22. **10:13 10.13** Yaw. 3.5. **10:15 10.15** Isaa. 52.7. **10:16 10.16** Isaa. 53.1; Yooh. 12.38. **10:17 10.17** Yooh. 17.20. **10:18 10.18** Jab. 19.5. **10:19 10.19** Dzək. 32.21; Rooma 11.11. **10:20 10.20** Isaa. 65.1; Rooma 9.30. **10:21 10.21** Isaa. 65.2.

“Uusæra patə nə nyi agi vii ciinəki ka purətə hanjkaliinə da ənji panə tə nyi.”

11

Təgunuunə nga Əntanfə agyanə ənji Isərayiila

¹ Takumə kaa nya ləgwa, ya sanə, kə kaaree Əntanfə ka ənjaakii *Isərayiila kwa? Poosha, nyi ka naaki nə maa, əndə Isərayiila nə nyi, jijinə nga Ibərahiima agi slikərənə nga Beejaminə nə nyi əsə.

² Pooshi Əntanfə kaaree ka ənjaakii taa gi'u, acii ci ta'i tə tii daga ŋukə. Kə shii unə sətə bii ləkələkatə hatə kirə *Iliya tuunaakii agyanə ənji Isərayiila,

³ ətə bii ci, “Ya'ə Slandana, kə bəələgi tii anabiinaaku, təya waalagi ha nga dā ka hə sataka. Nyi rəŋwə dyanə mbədaanə. Watiinə ka aalə rəgwa nga bələginə tə nyi.”

⁴ Wiinə sətə jikəvə Əntanfə ka ci, əŋki ci, “Kə dəkəpaa nyi ka naaki nə ənji dəbu'u mədəfə pu'unə. Pooshi tii sha pasli tə Ba'ələ.”

⁵ Ha'ə əsə dīi ka ənə saa'i, tə'i ənji gi'u ətə ta'i Əntanfə ahada ənji Isərayiila putə nga pwapoonaakii ka tii.

⁶ Ma tadənaakii tə tii, putə nga pwapoonaakii ka tii, əntaa putə nga slənətii. Acii maci putə nga slənətə ci ənjə a dā ta'i ci tə tii, kə ndzaa ci ətsə əntaa tantanyinə nə pwapoonaakii.

⁷ Ma kamə, ma ənji Isərayiila, paa tii upaa sətə ci təya alə. See matadə ənjitə gi'u tanə upaa səkii. Ma hara ənji, kə kaaree tii ka fa 'wanə nga Əntanfə.

⁸ Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkələkatə oo'i, “Kə kavə Əntanfə tə tii kaa təya təkuree ka paaratə də uushi. Ca'ə ənshinə pooshi uushi ci təya nee taa fanə.”

⁹ Kə bii Dawuda əsə,
“Wa ca dā ənjə a kəsə tə tii agi kumənətii!

Wa təya kula. Wa ənjə a dzatə tə tii!

¹⁰ Wa ca dā ənjə a pa'əgi ginətii,
acii ga təya neegi də uushi.

Wa ca dā təya sa cibə uusəra patə.”

¹¹ Ha'ə əsə, wiinə əndə'i uushi cii kya ləgwa: Ya sanə ya ənji Isərayiila, makə pu'i tii, kulii tii, paa tii ka madənə ma'ə kwa? Ka madənə nə tii. Amma putə nga 'waslyakəənətii upaa ənjitə əntaa Yahudiinə luupaanə, kaa Yahudiinə a shii sərəhənə ka tii.

¹² Acii kii ha'ə, ma 'waslyakəənə nga Yahudiinə, barəkaanə lanə kira ci aa duuniya. Də ghatə paaratəginətii upaa ənjitə əntaa Yahudiinə ka barəkaanə lanə. Makə dīi ci, kə kira 'waslyakəənətii barəkaanə lanə ətsa, mada kə ənya tii aakəŋwacii Əntanfə, ka ndzaanə nə barəkaanəkii lanə dərəva.

Upaa luupaanə nga ənjitə əntaa Yahudiinə

¹³ Takumə kaa nya wabə koonə dīi ənjitə əntaa Yahudiinə. Ma nyi, ma sləkee Əntanfə ka nyi, kaa nya ndzaanə ka masləkee əndə ahada ənjitə əntaa Yahudiinə. Ma slənətsa, ka dəlaginə nə nyi,

¹⁴ kaa ca shii kavənə tə Yahudiinə kaa təya sərəhə tuunə, mbu'u ka upaanə nə hara ənji luupaanə.

¹⁵ Mada ma kaareenə nga Əntanfə ka tii, də ci ndzaa ənji *duuniya patə ka guviinə nga Əntanfə, iitə d'anəkii mada kə luuvə Əntanfə tə təya? Ka ndzaanə nə ci makə ənjitə məəki, təya ənə ka madənə da i əpinə amatii.

11:1 11.1 Slənə 22.30; 2 Koor. 11.22; Gal. 1.13-14; Fil. 3.5. **11:2 11.2** 11.29; Jab. 94.14; Irim. 31.37. **11:3 11.3-4** 1 Meem. 19.10,14,18. **11:5 11.5** 9.27. **11:6 11.6** 4.5; Gal. 3.18. **11:8 11.8** Isaa. 29.10; Džək. 29.3; Mat. 13.14-15. **11:9 11.9-10** Jab. 69.23-24; 35.8. **11:11 11.11** Slənə 13.46; Rooma 10.19. **11:13 11.13** 1.5.

¹⁶ Mada kə vii ənji ka Əntanfə təkəŋwanə nga buroodi gi'u, kə ndzaa ci ətsə, naakii patə nə buroodikii. Mada ma slərəginə nga ənfwa, nga Əntanfə, naakii əsə nə ciinə nga ənfukii.

¹⁷ Tə'i ənfwə zayitunə nga yaa. Kə biiyigi hara ciinəkii, ənjə a ngərə ciinə nga zayitunə nga bilinə, ənjə a gəŋutəgi da ətə nga yaa. Ma unə ənjitə əntaa Yahudiinə, makə zayitunə nga bilinə nuunə. Wanuunə agi upaa ngeerənə nga ndzaanə nga Yahudiinə.

¹⁸ Acii ha'ə, goona bərapaa tə tantanyitə ənfwa. Ma unə, ciinə nga ənfwə nuunə. Əntaa unə kəsəpaa slərəginə, amma slərəginə kəshi tuunə. Acii ha'ə, goona hanjətə noonə na.

¹⁹ Mbu'u ka banə nə hə, “Awa, ma pwaatəgi ciinə nga ənfwa, kaa ənjə a shii gəŋutəginə də nyi.”

²⁰ Goonğa, putə nga ghatə vii goonğatii ka Yeesu pwaatəgi ənji tə tii. Ma una, putə nga vii goonğa goonə gəŋutəgi ənji duunə aashi ənfukii. Acii ha'ə, goona hanjətə noonə na, amma nğwaləmə.

²¹ Acii ma Əntanfə, paa ci nyihə təgunuunə nga tantanyitə ənfwa, waatoo Yahudiinə, makə kə kaaree tii ka ci. Ha'ə nuunə əsə. Mada kaaree unə ka ci, paa ci ka nəhə təgunuunə goonə.

²² Kə nee amə, ma Əntanfə, nga'ə nə ci, iza'u nə ci əsə. Iza'u nə ci ka ənjitə kulii. Ma koonə, mada kə gi unə aakəŋwa də ndzaanə agi nga'ənaakii, manğa'a əndə nə ci. Amma mada pooshi, ka pwaatəginə nə ənji tuunə.

²³ Ma Yahudiinə əsə, mada kə bwasee tii ka ghatə vii goonğatii, ka ənəgərənə nə Əntanfə də tii ka hatii nga nəkə. Acii ka mbeenə nə ci ka d'anə ha'ə makə ətsa.

²⁴ Ma unə ənjitə əntaa Yahudiinə, ənfwə nga bilinə nuunə. Ka mbeenə nə ci ka ngərənə tuunə, ca gəŋutəgi da ənfwə nga yaa. Sakwa Yahudiinə d'ii? Ka mbeenə nə ci ka ngərə tə tii, waatoo tantanyitə ənfwə yaa, ca ənə ka gəŋutəginə.

Pwapoonə nga Əntanfə ka ənji patə

²⁵ Ndzəkəŋushi'inəkya, nga'ə ka nyi koona paaratəgi də uushi rəŋwə, waatoo, sətə nji ma'umbeekii, acii goona səkəpaanə ka banə oo'i, kə shii unə patənə nga uushi'inə. Ma ndalənə nga moodəfə nga ənji Isərayiila, əntaa ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, amma kadə na uudə, waatoo saa'itə nə mambu'u lanjənə nga ənjitə əntaa Yahudiinə a shi patə aatsaa sədə Əntanfə.

²⁶ Makə ətsə ha'ə nə patənə nga ənji Isərayiila a upaa luupaanə, makə sətə bii ləkələkətə oo'i,

“Ka shine nə Maluu də *Sihyoona,
ca ngərəgi patənə nga ngərəkikinə
ahada jijinyinə nga Yakubu.

²⁷ Saa'ikii nii kya ngərəgi ka tii 'waslyakənatii,
ci nə aləkawalətə nii kya da da tii.”

²⁸ Ma Yahudiinə, ənji daawaanə nga Əntanfə nə tii ka rəgwa nga Njunyi Habara, kaa una shii upaa luupaanə. Amma kə ndzaa tii ka moodəkəyaakii putə nga tadənaakii tə tii da dzədzəshi'inətii.

²⁹ Acii ma Əntanfə, paa ci ka zə'u də hiima agyanə əndətə ta'i ci da əndətə d'ii ci ka ci barəkaanə.

³⁰ Ma unə ənjitə əntaa Yahudiinə, kə d'ii unə purətə hanjalaanə ka Əntanfə nəkə. Amma kə nyihə Əntanfə təgunuunə goonə putə nga ghatə fanə tə ci nga Yahudiinə.

11:16 11.16 Baan. 15.19-21. **11:17 11.17** Af. 2.11-13. **11:18 11.18** Yooh. 4.22. **11:20 11.20** 1 Koor. 10.12.
11:25 11.25 Mat. 24.14; Yooh. 10.16. **11:26 11.26-27** Isaa. 59.20-21; 27.9; Irim. 31.33-34. **11:29 11.29** 3.3-4;
15.8.

³¹ Ha'ə əsə ci Yahudiinə a ɗa purətə hanƙalaanə ka Əntanƙfə nga əna. Amma ka nəhənə nə Əntanƙfə təgunuunatii, putə nga təgunuunaakii etə cii kəya nəhə agyanuunə.

³² Aci kə pa'əgi Əntanƙfə tə ənji patə makə ənji furəshina putə nga ghatə fanatii tə ci kaa ca shii nəhə təgunuunatii.

Dəlaamə də Əntanƙfə

³³ Ma Əntanƙfə, mawahə nə ci ka shanə, kə shii ci uushi'inə patə, pooshi əndə mbee ka bagi hiimaakii. Pooshi əndə paaratəgi də rəgwaakii əsə.

³⁴ “Wu sanə shii hiima nga Slandana?

Wu sanə mbu'i bahə ka ka ci hiima?

³⁵ Wu sha vii ka ci dəmənə?”

³⁶ Aci uushi'inə patə ci tagii. Daciikii ndzaa uushi'inə patə, ka ci saakii. Naakii nə duunuunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə! *Aamiina.

12

Ndzaanə nga əndə slənə ka Əntanƙfə

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, putə nga nəhə təgunuunə gaamə nga Əntanƙfə cii kya wabə koonə. Ci ɗii cii kya kəɗii tuunə koonə vii noonə nə ka Əntanƙfə, koonə ndzaanə ka satakətə da i əpinə. Viimə noonə nə patə ka ci, makə sətə kadeesəkə ka ci. Ətsə nə matahu rəgwa nga paslənə ka ci.

² Goona ɗa makə sətə ci ənji *duuniya a ɗa. Amma, wa Əntanƙfə a zə'wee ka hiima goonə kurakii, koonə shii sətə cii kəya moo. Waatoo, koonə shii ŋunyi uushi, sətə ca kadeesəkə ka ci, da koonə shii goonƙaanə.

³ Ma cii kya ba əna, putə nga pwapoonə nga Əntanƙfə ka nyi. Agi banə nə nyi ka taa wu ahadoonə, ga ca ŋgərə naakii na palee ka sətə dibə. Amma, wa ca hətəpa naakii nə makə sətə dibə. Taa wu patə, wa ca ɗa slənə də vii goonƙaakii makə sətə vii Əntanƙfə ka ci kaa ca slənəgi.

⁴ Kə shii amə, rəŋwə nə shishinə nga ənda, amma tə'i purəŋanyinə kama kama etə gəŋutəgi də ci, taa ŋgutə purəŋanə patə da slənaakii.

⁵ Ha'ə əsə, taa ŋgahi lanə naamə, shishinə rəŋwə naamə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Magəŋukii naamə patə ka ha rəŋwə, makə sətə ɗii purəŋanyinə kama kama ashii shishinə rəŋwə.

⁶ Kə ɗii Əntanƙfə kaamə pwapoonə nga ɗa slənənyinə kama kama. Aci ha'ə, maɗa waaza ŋunyi Habara nə pwapootə ɗii Əntanƙfə kaamə, tyasə see a waazaamə makə sətə ɗii vii goonƙa gaamə.

⁷ Maɗa pwapoonə nga tsakə ənja, tyasə see a tsakaamə tə tii. Maɗa ka dzəgunənə ka ənji əsə, tyasə see a dzəgunaamə ka ənja.

⁸ Maɗa ka tsakə ŋgeerənə ka hara ənja, tyasə see a ɗaamə ha'ə. Maɗa pwapoonə nga ndzaanə nga ciinə fitə əsə, vii amə də ədzəmə rəŋwə. Maɗa pwapoonə nga ndzaanə ka matakəŋwanə əsə, slənaamə də gazhi'waanə. Maɗa pwapoonə nga ɗa ŋga'aanə ka hara ənji əsə, ɗaamə də moodasəka.

⁹ Wa uudənə goonə a ndzaanə nga tantanyinə. Goona slənə bwaya bwayaanə shanə. Kəsətəmə goonƙaanə tənə tənə.

11:32 11.32 3.22; Gal. 3.22. **11:33 11.33** Ayb. 11.7; Jab. 139.17. **11:34 11.34** Ayb. 15.8; Isaa. 40.13. **11:35 11.35** Ayb. 41.3. **11:36 11.36** 16.27; 1 Koor. 8.6. **12:1 12.1** 6.13; 1 Piita 2.5. **12:2 12.2** Af. 4.22-24; 1 Tees. 5.21. **12:3 12.3** 1.5; Mat. 20.26; 1 Koor. 12.11,28; Af. 4.17. **12:4 12.4-5** 1 Koor. 12.27. **12:6 12.6-8** 1 Koor. 12.4-11; 12.27-14.40; 1 Piita 4.10-11. **12:7 12.7-8** Slənə 6.1-3; 2 Koor. 9.5,7. **12:9 12.9** 2 Koor. 6.6; 8.24; 1 Tim. 1.5; 1 Piita 1.22; 1 Koor. 13.4-7.

¹⁰ Makə dīi ci ndzəkəŋushi'inə nuunə putə ŋga Aləmasiihu, uufəməshinə ahadoonə, dəmə gazhi'waanə ŋga dūunətəshinə ahadoonə.

¹¹ Dāmə slənə də gazhi'waanə, goona ənyadə. Dāmə slənə ka Slandanə də ədzəmə rəŋwə.

¹² Ma kanətsə kii unə ka Əntaŋfə, wa ca kavə tuunə ka ndzaanə də moodasəka. Ndzaamə də sə'watənə agi sa cibənyinə goonə, una dā də'wa uusəra patə.

¹³ Təkəpaamə uushi'inə da ndzəkəŋushi'inə ənji nə'unə ətə pooshi uushi aciitii, una luu mu'uminə aahoonə aasii.

¹⁴ Ma ənjitə ca cibee koonə, kədiimə acii Əntaŋfə, kaa ca dā ka tii barəkaanə; goona kədii ka tii saawanə.

¹⁵ Dāmə moodasəkə da ənjitə ca dā moodasəka. Tuumə ka hakii da ənjitə ca tuu əsə.

¹⁶ Ndzaamə ka ma rəŋwə. Goona haŋətə noonə na. Amma, ma dānuuna, hətəpaamə noonə nə ka dā taa ŋgutə tsarə ŋga slənə ka ənja. Goona ŋgərə noonə nə makə kə shii unə uushi palee ka tii.

¹⁷ Madā kə dīi əndə koonə bwaya bwayaanə, goona ənəpaagi ka ci də bwayakii. Amma dəmə gazhi'waanə ŋga dā sətə ci ənjə a nee oo'i, ŋga'ə dīi unə.

¹⁸ Dāmə gazhi'waanə ŋga ndzaanə agi jamənə da patənə ŋga ənja.

¹⁹ Kadashinyinaakya, madā kə dīi ənji koonə bwaya bwayaanə, goona ki'i noonə. Amma, ma dānuuna, bwaseemə ka ci, aadə mabətəsəkə ŋga Əntaŋfə a kula aanə əndəkii. Makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkaləkatə oo'i, "Nyi na ki'i, bii Slandana."

²⁰ Tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə əsə oo'i, "Ndi zəmə ka əndə daawaanaaku. Madā dīi meegiirənə tə ci, ndii ka ci ma'inə. Acii də dānə ha'ə makə ətsə dəvənəku ka ci ayinə, ca ətsa tə ci makə gunə."

²¹ Goona kapaa rəgwa kaa bwaya bwayaanə a jaala agyanuunə, amma jaalamə anəkii də dā ŋga'aanə.

13

Wa əndə nə'unə a nə'u sətə ci gayinə a ba

¹ Taa wu patə, wa ca nə'u, ca fa tə gayinə ŋga hanyinə. Acii pooshi əndə ca dā ŋwanuunə madā pooshi Əntaŋfə vii ka ci. Ma ənjitə ca dā ŋwanuunə, Əntaŋfə ta'i tə tii.

² Acii ha'ə, taa wu patə kaaree ka gayinə, kə kaaree ci ka sətə dīi Əntaŋfə ətsa. Ma əndətə ca dā ha'ə, gəŋwanə ŋga Əntaŋfə cii kəya əlya aagyanəkii.

³ Acii ma gayinə, pooshi ənji slənə ŋga'aanə ka ŋgwalənə aciitii. Ənji dā bwaya bwayaanə nə ŋgwalənə. Madā ŋga'ə koonə koonə ndzaanə yadə ŋgwalənə acii gawa, see a dōonə goŋgaanə, kaa ca dəlāgi duunə.

⁴ Acii ma tsarə ŋga əndətsa, əndə slənə ka Əntaŋfə nə ci, ka shii tsakənə duunə. Amma madā kə dīi unə bwaya bwayaanə, ka ŋgwalənə nuunə aciikii. Acii ma baawədatə vii Əntaŋfə ka ci, əntaa ŋga zabə, amma kaa ca slənəgi ka ci ka dzalə ənjitə ca dā bwaya bwayaanə.

⁵ Acii ha'ə, ŋga'ə madā fii ənji gayinə. Əntaa wata acii bəzee ka səkə ŋga Əntaŋfə, amma putə ŋga shiitə shii hə oo'i, dagwa uushi cii kwa dā.

12:10 **12.10** 14.15; Yooh. 13.14-15; Gal. 5.13; 6.3,10; Af. 4.2; Fil. 2.2-3. **12:11** **12.11** 8.9; Gal. 5.25; Səniinə 3.15.
12:12 **12.12** 5.2-3; 8.24-25; Mat. 24.13,22; Luka 18.1; 1 Koor. 10.13; 1 Tees. 2.14. **12:13** **12.13** Gal. 6.10; Ibə. 13.2. **12:14** **12.14** Mat. 5.44. **12:15** **12.15** Ayb. 30.25; 1 Koor. 12.26; 2 Koor. 11.29. **12:16** **12.16** Waḡ. 3.7; 1 Koor. 1.10-11,19-20,27-28; 8.1. **12:17** **12.17** Waḡ. 20.22; 1 Koor. 6.7; 1 Tees. 5.15; 1 Piita 3.9. **12:19** **12.19** Dzək. 32.35; Mat. 5.39. **12:20** **12.20** Waḡ. 25.21-22; Mat. 5.44. **13:1** **13.1-7** Slənə 5.29; Tit. 3.1; 1 Piita 2.13-14; Səniinə 13; 20.4. **13:1** **13.1** Waḡ. 8.15-16. **13:3** **13.3** 1 Piita 2.14; 3.13. **13:5** **13.5** 2.15.

⁶ Ci dii əsə cuuna ki'i tsəka. Acii ma *ənji luu tsəka, mada kə dii tii slənəkii də rəgwakii, slənə nga Əntanfə ci təya da.

⁷ Acii ha'ə, ki'imə ka tii sətə dəbee una ki'i ka tii. Taa ngutə tsarə nga tsəkə patə dəbee una ki'i, ki'imə. Ha'ə əsə, famə tə ənjitə dəbee una fa tə tii, hanjətəmə tə ənjitə dəbee una hanjətə tə tii əsə.

Uudəshinə ahada ənji nə'unə

⁸ Goona luuvə kaa dəmənə a ndzaanə ashuunə. Uudəshimə aakəŋwa aakəŋwa, acii ci nə dəmənəətə ashuunə. Taa wu patə uu'i tə ənja, kə nə'utə ci bariya ətsa.

⁹ Ma bariya, kə bii ci kaamə, "Goonā aləhiinə. Goonā bələhiinə. Goonā hərə. Goonā sərəhə." Patənə nga bariyaniitsa da hara bariyaniinə, wiinə hatə njanjə tii, waatoo, "Uuduu tə əndətə abiiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na."

¹⁰ Ma əndətə da uudənə a ədzəməkii, paa ci ka da daawaanə ka əndətə abiiikii. Acii ha'ə, ma uudənə, ci mbu'utəgi də bariya patə.

¹¹ Dəmə aakəŋwa də d'anə ha'ə, makə kə shii unə, kə uugi saa'i nga vədəhənə goonə ka ŋunyinə mbu'yanə, waatoo saa'i nga uudəpaa upaa luupaanə gaamə. Ma saa'itsa, kə uugi mbəshanə, əntaa makə ənə dzəgi aaba'ə saa'itə 'watəgi amə vii goonja.

¹² Kədəhə nə ha ka pukənə, pooshi vədə ma'ə. Bwasee amə ka da slənə nga təkunə. Ngəraamə uushi'inə nga paginə kaama da panə agi camənə.

¹³ Makə dii ci ənji nga camənə naamə, wii amə agi camənə, makə sətə dəbee ama wii. Gaama ka naamə ka da ajijinəənə da saasa ənvwa. Bwasee amə ka aləhiinə da badawaanə, ama bwasee ka paapanə da sərəha.

¹⁴ Ngərəmə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu kaa ca ndzaanə ashuunə, una bwasee ka da sətə ca kədəesəkə ka shishinuunə. Goonā nə'u hiima nga shishinuunə.

14

Goonā lagi gəŋwanə agyanə əndə nə'unə makə unə

¹ Ma əndə nə'unə ətə matəkii agi vii goonjaakii, luumə tə ci aahadoonə. Amma goonā da ka ci mabizhinə agyanə hiimaakii.

² Ma vii goonja nga əndə'i ənda, kə kapaa ci ka ci rəgwa nga zəmə taa mi patə. Amma ma əndətə matəkii agi vii goonja, banyinə tanə cii kəya zəmə.

³ Ma əndətə ca zəmə taa mi patə, ga ca bərapaa tə əndətə pooshi ka zəmənə. Ha'ə əsə, ma əndətə ca zəmə banyinə tanə, ga ca lagi gəŋwanə agyanə əndətə ca zəmə uushi'inə patə. Ma bii nyi ha'ə, acii kə ŋgirə Əntanfə tə ci ka əndə goonja.

⁴ Hə wu sanjə bahə lagi gəŋwanə agyanə əndə slənə nga əndə'i ənda? Acii see Slandanəkii nə lagi ka ci gəŋwanə, taa tə'i ma'inə aahakii, taa pooshi. Ka ndzaanə nə ci yadə ma'inə boo, acii ka mbeenə nə Slandanə ka kavənə tə ci ka ndzaanə yadə ma'inə.

⁵ Ma əndə'i ənda, ka banə nə ci, ma əndə'i uusəra, kə palee ka harakii. Əndə'i əndə naakii, ka banə nə ci, uusəryaniinə patə uushi rəŋwə nə tii. Taa wu patə, wa ca shii sətə cii kəya hiima, ca datə ha'ə.

⁶ Taa wu patə ca ngərə əndə'i uusəra makə maduunə uusəra, agi d'anə nə ci ha'ə kaa ca shii hanjətənə də Slandana. Taa wu patə ca adə zəmə əsə, nga'ə ka ci, kaa ca hanjətə tə Slandana makə dii ci agi kuyiriinə nə ci tə Əntanfə putə nga zəməkii.

13:7 13.7 Mat. 22.21. **13:8 13.8-10** Yooh. 13.34; 1 Koor. 13; 16.14; Gal. 6.10. **13:9 13.9** Dzək. 5.17-21; Leew. 19.18; Mat. 22.34-40; Gal. 5.14; Yak. 2.8-13. **13:11 13.11-12** 1 Tees. 5.5-8. **13:11 13.11** Af. 5.14-16; 1 Koor. 7.29-31. **13:12 13.12** Af. 5.11; 6.11,13; 1 Yooh. 2.8. **13:13 13.13** Luka 21.34; Af. 5.18. **13:14 13.14** Fil. 2.5; Kwal. 3.15. **14:1 14.1-15.6** 1 Koor. 8.1-13; 9.22; 10.23-33; Kwal. 2.16,20-22; 1 Tim. 4.4-5; Ibər. 13.9. **14:1 14.1** 15.7. **14:2 14.2** Dan. 1.8; 1 Koor. 10.25-28. **14:5 14.5** Gal. 4.10.

Taa wu patə ca kaaree ka zəmətə əsə, ɲga'ə ka ci kaa ca haɲətə tə Slandana. Agi kuyiriinə nə ci tə Əntaɲfə əsə.

⁷ Pooshi ɛndə ahadaamə ca ndzaanə wata ka naakii nə tanə. Pooshi ɛndə ca ɛntə ka naakii nə əsə.

⁸ Madfa kə ndzaa amə da i ɛpinə, ka Slandanə ndzaa amə. Madfa kə ɛɲkyaamə əsə, ka Slandanə ɛɲkyaamə. Taa da i ɛpinə naamə, taa kə məəkyaaamə, patə ɲga Slandanə naamə.

⁹ Acii ma Aləmasiihu, kə ɛɲki ci, ca madətə agi maməətə ɛɲja, kaa ca shii ndzaanə ka Slandanə ɲga ɛɲitə da i ɛpinə da maməətə ɛɲji patə.

¹⁰ Ya ha, ka mi cii kwa lagi gəɲwanə agyanə ndzəkəɲwa? Ya ha əsa, ka mi cii kwa bərapaa tə ndzəkəɲwa? Amə patə na kəɲaanə akəɲwacii Əntaɲfə, ca dfa kaamə gəɲwanə.

¹¹ Acii tə'i manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i, "Nyi Əntaɲfə ca ba koonə, patənə ɲga ɛɲji na gərə'waanə akəɲwaciiki, patənə ɲga ɛɲji na bagi paɲgəraɲə oo'i, nyi nə Əntaɲfə."

¹² Acii ha'ə shii amə oo'i, taa wu patə ahadaamə, kadə nii kəya baabagi slənaakii akəɲwacii Əntaɲfə.

Da sətə ca kulapaa də ndzəkəɲushi'inuunə

¹³ Makə ha'ə dɪi əna, gaama laalagishi gəɲwanə ahadaamə ma'ə. Ma dfaanuunə, datəmə hiima acii goona dɪi sətə ca kavə tə ndzəkəɲushi'inuunə kaa ca ɲusləgi a rəgwa Əntaɲfə.

¹⁴ Ma nyi, ɛndə ɲga Slandanaamə Yeesu nə nyi. Kə shii nyi weewee pooshi tsarə ɲga zəmə ətə ajijinə akəɲwacii Əntaɲfə. Amma madfa kə ɲgirə ɛndə'i ɛndə zəmə makə ajijinə, yoo, wa ca bwasee ka adə zəməkii.

¹⁵ Acii madfa kə gwazəgi hiima ɲga ndzəkəɲu acii putə ɲga zəmətə cii kwa zəmə, paa hə agi uudənə tə ci ma'ə ətsa. Ga ha luuvə kaa ha adə zəmətə ca kavə tə ndzəkəɲu ka zanə, acii ka putaakii ɛɲki Aləmasiihu. *

¹⁶ Taa ɲga'ə ka hə nə səkii, ga ha dfa, acii ga ɛɲjə a wabi bwaya uushi putə ɲga səkii.

¹⁷ Acii ma *ɲwanuunə ɲga Əntaɲfə, ɛntaa wabənə ɲga zəma taa saasa uushi'inə. Amma see gooɲgaanə da ndzaanə agi jamənə da moodasəka ətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ɛɲja.

¹⁸ Taa wu patə ca paslə tə Aləmasiihu ha'ə makə ətsa, ka luuvənə nə Əntaɲfə tə ci, ɛɲji shiɲkinə a dəlagi də ci əsə.

¹⁹ Acii ha'ə, see a kaamə nə ka dfa sətə ca kira ndzaanə jamə, ama dfa sətə ca tsakə ɲgeerənə ka ɛɲja.

²⁰ Putə ɲga zəmə ga ha saawee ka slənətə dɪi Əntaɲfə. Zəmənyinə patə, ka zəmənə nə ɛɲja, amma madfa kə agi hə zəmətə ca kavə tə ɛndə'i ɛndə ka ɲusləginə a rəgwa Əntaɲfə, bwayakii dɪi hə.

²¹ Acii ha'ə, bwasee ka adə taa ɲgutə tsarə ɲga zəma, taa sa ɛɲvwa, ha bwasee ka dfa taa ɲgutə uushi ətə ca kavə tə ndzəkəɲu ka ɲusləginə a rəgwa Əntaɲfə. Madfa kə dɪi hə ha'ə, ka dfaɲ ɲga'ə.

²² Taa mi patə shii hə agyanə adə zəməkii, ahadoonə saaku da Əntaɲfə. Ma ɛndətə shii oo'i, ma sətə cii kəya dfa, də rəgwakii cii kəya dfa, ca dfa yadə shakanə, ɛndə moodasəkə nə ci.

14:6 14.6 1 Tim. 4.3-5. **14:7 14.7-9** 2 Koor. 5.14-15; Gal. 2.19-20. **14:10 14.10** 2.6. **14:11 14.11** Isaa. 45.23-24. **14:12 14.12** Gal. 6.5. **14:13 14.13** 1 Koor. 10.32; 1 Yooh. 2.10. **14:14 14.14** 14.23; Mat. 15.11; Slənə 10.15; Tit. 1.15. * **14:15 14.15** 1 Koor. 8.1,11-13; da purəjanə 13; Gal. 6.10. **14:17 14.17** Mat. 6.31-33; 1 Koor. 8.8; Gal. 5.22-24. **14:21 14.21** 1 Koor. 8.13.

²³ Amma mada agi shakanə nə ci tə sətə cii kəya adə, mada kə agi ci, ka kəsənə nə gəŋwanə tə ci, acii paa ci kəŋaanə agyanə sətə shii ci. Taa mi patə dīi ənda, mada əntaa agyanə vii goonjaakii, 'waslyakəənə ətsa.

15

Danə makə sətə ca kadeesəkə ka hara ənja

¹ Ma amə ənə uugi zəŋanə agi vii goonja gaamə, tsakaamə tə matə ngeerənyinə, gaama da wata sətə ca kadeesəkə kaamə.

² Taa wu patə ahadaamə, wa ca tsakə tə əndətə abiikii kaa ca shii gərənə, ca zəŋa agi vii goonjaakii.

³ Acii Aləmasiihu ka naakii nə maa, paa ci dīi sətə ca kadeesəkə ka ci. Amma kə dīi ka ci makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkaləkətə oo'i, "Kə dīi tii ka hə jarəwiinə, amma aagyanəki kulya jarəwiinəkii."

⁴ Patənə nga naahənə asəkə ləkaləkətə, kaamə nyaahə ənji ka shii dzəgunənə kaamə, kaama ka nə ka aləkawalətə dīi Əntanƒə ka ənjaakii. Ma ka nətəsa, dagi sə'watənə ca shigi, da dagi kəŋənə ndihə ndihə makə sətə ci ləkaləkətə a dzəgunə kaamə.

⁵ Ma Əntanƒə, Əndə vii ndzaanə də sə'watənə nə ci. Ci ca tsakə kaamə ngeerənə a ədzəmaamə. Wa ca vii koonə ndzaashinə jamə ahadoonə dagi nə'u dərəpə nga Yeesu Aləmasiihu,

⁶ koonə shii dələnə də Əntanƒə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu ka ciinə rəŋwə, də ma rəŋwə.

*Dələnə də Əntanƒə ahada ənjitə əntaa *Yahudiinə*

⁷ Acii ha'ə, kə dəbee una ləwəshinə ahadoonə makə sətə liwə Aləmasiihu tuunə. Mada kə dīi unə ha'ə, ka dələnə nə ənji də Əntanƒə.

⁸ Acii kə bii nyi koonə, ma Aləmasiihu, kə ənəpaa ci ka əndə slənə ka putə nga ənji *Isərayiila, kaa ca shii baariinə oo'i, əndə goonja nə Əntanƒə. Ətsə ha'ə mbu'utəgi də aləkawalə nga Əntanƒə ka dzədzəshi'inə.

⁹ Ma dīi ci ha'ə əsə, kaa ənjitə əntaa Yahudiinə a shii dələginə də Əntanƒə putə nga nəhə təgunuunatii. Makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkaləkətə oo'i, "Ka dələginə nə nyi də hə ahada ənjitə əntaa Yahudiinə, ka kanə nə nyi wanyanə də ləməku."

¹⁰ Kə bii ci əsə,

"Unə ənjitə əntaa Yahudiina, dāmə moodasəkə da matadə ənji nga Əntanƒə."

¹¹ Tə'i əsə ətə bii,

"Ənjitə əntaa Yahudiina pata, dəlāmə də Slandana.

Ənji pata, dəlāmə də ci."

¹² Ha'ə əsə kə bii Isaaya, əŋki ci,

"Tə'i slikərənə nga Jasii na shi,

ci na dā nwanjuunə agyanə ənjitə əntaa Yahudiinə.

Ka ci nə təya ka nə əsə."

¹³ Ma Əntanƒə əndə kavənə taamə kaama ka nə ka ci, wa ca natə duunə də moodasəka da ndzaanə jamə dagi vii goonja goonə ka ci, kaa ka nə goonə a tsakə gərənə aakəŋwa də ngeerənə nga Malaafə Ma'yanə.

Wabənə nga Bulusə agyanə slənətə sləkee Əntanƒə ka ci ka danə

14:23 14.23 14.14. 15:1 15.1-2 14.1-2; 1 Koor. 8.1-2; 10.23-24. 15:3 15.3 Jab. 69.10. 15:4 15.4 1 Koor. 10.11; 2 Tim. 3.16. 15:5 15.5 12.16; Fil. 2.2-5. 15:7 15.7 14.1. 15:8 15.8 Mat. 15.24; Slənə 3.25-26. 15:9 15.9 11.30; Jab. 18.50. 15:10 15.10 Dzək. 32.43. 15:11 15.11 Jab. 117.1. 15:12 15.12 Isaa. 11.10. 15:13 15.13 5.1-2; 8.14-16,24-28; 12.12.

¹⁴ Ndzəkəŋushi'inəkya, kə shii nyi saaki oo'i, ŋga'ə nuunə taa ka ŋgutə rəgwa, kə shii unə patənə ŋga uushi'inə, agi mbeenə nuunə ka dzəgunətəshinə ahadoonə.

¹⁵ Amma tə'i hara wabənə ətə nyaahə nyi koonə də ŋgeerənə. Ma dīi nyi ha'ə, acii ga wabəətsə a zaanə koonə. Pwapoonə ŋga Əntaŋfə kavə tə nyi ka naahənə ha'ə makə ətsa.

¹⁶ Ci ta'i tə nyi, kaa nya waaza Njunyi Habara ŋga Yeesu Aləmasiihu ka ənjitə əntaa Yahudiinə. Nya slənə makə *limanə, nya waaza Njunyi Habara ŋga Əntaŋfə, kaa ənjitə əntaa Yahudiinə a ndzaanə makə satakətə ca kadeesəkə ka Əntaŋfə; acii kə laabagi Malaaba Ma'yanə tə tii.

¹⁷ Acii ha'ə ka haŋətənə nə nyi slənaaki ka Əntaŋfə agi ləbənaaki da Yeesu Aləmasiihu.

¹⁸ Pooshi uushi cii kya haŋətə naaki nə agyanəkii, maɗaamə agyanə sətə slənyi Aləmasiihu daciiki. Waatoo, kə kira ci tə ənjitə əntaa Yahudiinə ka nə'unə tə Əntaŋfə daga wabənaaki da slənaaki.

¹⁹ Kə dīi ci ha'ə də sə ŋga hurəshishinə kama kama da də ŋgeerənə ŋga Malaaba Ma'yanə. Ci dīi wiigi'i nyi daga də Urusaliima kura'ə aa Ilirikumə ka waaza patənə ŋga Njunyi Habara agyanə *Aləmasiihu.

²⁰ Kə dīi nyi gazhi'waanə ŋga waaza Njunyi Habara ka hatə pooshi ənji sha fii ləməkii, acii ga nya ghənyi kuvə agyanə mbukənə ŋga əndə'i ənda.

²¹ Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i,

“Ma ənjitə pooshi sha fii ləməkii,

ka neenə nə tii ka ci də ginə.

Ma ənjitə pooshi sha fii wabənə agyanəkii əsə,

ka paaratəginə nə tii də ci.”

Da aniya ŋga Bulusə ka dzənə aa Rooma

²² Ci dīi, taa ŋgahi kə dīi nyi aniya ŋga dzənə aahoonə bəzəkii, ama pooshi nyi upaa rəgwa ŋga dzənə zəku'i.

²³ Amma ma ŋga əna, makə dīi ci kə uugi nyi slənaaki ganə anə hanyiina, makə dīi ci əsə fəzənyinə laŋə nə nyi ka moo dzənə ka neenə koonə,

²⁴ agi aniya nə nyi ŋga ɗanə ha'ə. Ma nya dzə aanə hanyinə ŋga Səpeena, ŋga'ə ka nyi nə ŋusləgərənə dagoonə, nya nee koonə. Maɗa ta'avee nyi doonə, ka ɗanə nə nyi moodasəka, una tsakə tə nyi ka dzənə aakəŋwa.

²⁵ Ma əndzə'i dīya, aa Urusaliima nə nyi ka dzənə, ka tsakənə tə ənji ŋga Əntaŋfə ətə davə.

²⁶ Acii tə'i kwaba cikə ənji nə'unə ŋga hanyinə ŋga Makiduuniya da ŋga Akaya ka tsakənə də maaghiinə ətə ahada ənji ŋga Əntaŋfə də Urusaliima. Kwabakii cii kya kərə ka tii.

²⁷ Ma slənətsa, tii satii dīi aniya ŋga ɗanə ha'ə. Amma ma tanyi, kə dəbee təya ɗa ha'ə makə ətsa. Acii putə ŋga Yahudiinə upaa ənjitə əntaa Yahudiinə barəkaanə ŋga Əntaŋfə a ədzəmətii. Acii ha'ə, kə dəbee ənjitə əntaa Yahudiinə a tsakə tə Yahudiinə də uushi'iitə upaa tii patə.

²⁸ Maɗa kə mbu'i nyi aa dəvə, nya vii ka tii kwabanə cikə ənji ka tii, ka maɗənə nə nyi, nya palə aanə hanyinə ŋga Səpeena dagoonə.

²⁹ Maɗa kə gi nyi aahoonə, kə shii nyi ka mbu'unə nə nyi da barəkaanə ŋga Aləmasiihu laŋə.

15:15 15.15-16 1.5. 15:16 15.16 Fil. 2.17. 15:18 15.18 2 Koor. 3.5. 15:19 15.19 Mar. 16.17; 2 Koor. 12.12.
15:20 15.20 1 Koor. 3.10-12; 2 Koor. 10.15-16. 15:21 15.21 Isaa. 52.15. 15:22 15.22-24 1.9-13. 15:25 15.25
Slənə 19.21; 20.22; 24.17. 15:26 15.26 1 Koor. 16.1; 2 Koor. 8.1-9; Gal. 2.10. 15:27 15.27 1 Koor. 9.11.

³⁰ Ndzəkəŋushi'inəkya, agi kədiinə nə nyi acii unə də ləmə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu da putə ŋga uufəətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja, koonə tsakə tə nyi agi dfa də'wa də ŋgeerənə ka putaaki,

³¹ kaa Əntaŋfə a kaka'agi tə nyi acii ənjitə pooshi agi nə'unə də Yahudiya. Damə də'wa əsə, kaa ənji nə'unə də Urusaliima a luu gazhi'waanaaki ka tii də bəra'itə cii.

³² Mada kə dīi ha'ə, mada kə luuvə Əntaŋfə, ka dzənə nə nyi ka əpisəkə aahadoonə də moodfasəka.

³³ Wa Əntaŋfə Əndə vii ndzaanə jamə a ndzaa doonə patə. *Aamiina.

16

Nəhəpaanə

¹ Ŋga'ə ka nyi una shii tə cikəŋushi'inaamə Fibi. Ma kya, agi tsakənə nə ki tə ənji nə'unə asəkə Ikəliisiya ŋga Kəŋkəraya.

² Mada kə mbu'i ki aa hoonə, luumə tə ki agi ləmə ŋga Slandanaamə, makə sətə dəbee ənji ŋga Əntaŋfə a dfa. Viimə ka ki sətə dəbee kya upaa acii unə. Acii ma kya, kə cakə ki ənji laŋə patə da i nyi.

³ Agi nəhəpaanə nə nyi tə i Pərisəkila da Akila. Ma təya, guvii-slənaaki agi slənə ŋga Yeesu Aləmasiihu nə tii.

⁴ Kə vigi tii əpinatii ka putaaki. Kə kuyirii nyi tə tii ka shaŋə. Əntaa wata nyi daanəki kuyirii tə tii, amma patə da i Ikəliisiyanyinə ŋga ənjitə əntaa *Yahudiinə.

⁵ Agi nəhəpaanə nə nyi əsə tə ənji nə'uutə ca dza də nə gatii asii.

Agi nəhəpaanə nə nyi tə kadashinaaki Ipiyanēeta. Ci nə təkəŋwanə ŋga əndətə 'watəgi vii goonŋa ka Aləmasiihu anə hanyinə ŋga Asiya patə.

⁶ Agi nəhəpaanə nə nyi tə Mariyaama. Ma kya, kə slənyi ki də gazhi'waanə ka putə goonə.

⁷ Agi nəhəpaanə nə nyi əsə tə i Andəroonika da Jooniya. Yahudiinə nə tii makə naaki, asəkə furəshina rəŋwə njiinə da tii. Kə shii masləkee ənji tə tii patə. Tii əsə 'watəgi ka nyi ndzaanə ka ənji nə'unə.

⁸ Agi nəhəpaanə nə nyi tə Ampiliyaatu kadashinaaki agi gəshinə da Slandana.

⁹ Agi nəhəpaanə nə nyi əsə tə Urəbaanusə guva-slənə gaamə agi slənə ka Aləmasiihu da tə guvaki Sətakayasə.

¹⁰ Agi nəhəpaanə nə nyi əsə tə Apeeləsə, waatoo əndətə ndzaa goonŋaanaakii ka tanyi. Agi nəhəpaanə nə nyi əsə tə ənji yi ŋga Arisətoobulusə.

¹¹ Agi nəhəpaanə nə nyi tə Heeroodiyanə; Yahuda nə ci makə naaki. Agi nəhəpaanə nə nyi tə ənji nə'unə agi ənji yi ŋga Narəsiisa.

¹² Agi nəhəpaanə nə nyi tə i Tərifēena da Tərifoosa. Agi slənə nə tii ka Slandana. Agi nəhəpaanə nə nyi tə guvaki Peerəsisə. Ma kya, kə slənyi ki ka Slandanə ka shaŋə.

¹³ Agi nəhəpaanə nə nyi tə Rufusə matadə əndə slənə ka Slandana da tə mēci. Ma kya, kə hadii ki də nyi makə uuzənətə ŋga səkətə.

¹⁴ Agi nəhəpaanə nə nyi tə i Asayinəkərita da Fəleegənə da Heerəməsə da Patərooba da Heerəma da patənə ŋga hara ənji nə'unə ətə dīi tii ka hakii.

¹⁵ Agi nəhəpaanə nə nyi tə Filəloogusə da Juliya da tə i Neeriya da cikəŋuci da tə Oolimpa da patənə ŋga ənji ŋga Əntaŋfə ətə dīi tii ka hakii.

¹⁶ Nəhəpaaməshinə də uufəna. Agi nəhəpaanə nə patənə ŋga Ikəliisiyanyinə ŋga Aləmasiihu tuunə.

Muudinə ŋga wabənə

15:30 15.30 2 Koor. 1.11; Af. 6.18-19; Kwal. 4.3; 2 Tees. 3.1-2. **15:31 15.31** Slənə 21.10-11; 1 Tees. 2.14-15.
15:32 15.32 1.7. **15:33 15.33** 1 Tees. 5.23. **16:1 16.1** Slənə 18.18. **16:3 16.3** Slənə 18.2,18-19,26. **16:5 16.5** 1 Koor. 16.15,19; Kwal. 4.15; Filim. 2. **16:13 16.13** Mar. 15.21. **16:16 16.16** 1 Koor. 16.20; 2 Koor. 13.12; 1 Tees. 5.26; 1 Piita 5.14.

¹⁷ Ndzəkəŋushi'inəkya, agi kədiinə nə nyi acii unə, koonə kavə ginə ka ənjitə ca kira təkəshinə aahada ənja, təya gwazee ka vii gooŋga ŋga ənja. Ma təya, agi danə nə tii daawaanə da dzəgunəətə shuuna liwə. Ma danuunə, ndzaamə səgoonə tsəŋə ahadatii.

¹⁸ Ma tsarə ŋga ənjitsə ca da ha'ə, əntaa tə Aləmasiihu Slandanaamə ci təya paslə, amma tə shishinətii satii. Agi danə nə tii dagwa wabənə kaa təya shii gəpənə də ənjitə pooshi paaratəgi də wabənə ŋga Əntəŋfə.

¹⁹ Ma unə, pooshi əndətə pooshi fii makə sətə cuuna nə'utə Njunyi Habara. Acii kii cii kya da maŋushinə duunə. Ŋga'ə ka nyi koonə ndzaanə macicirəkii agyanə dagwa uushi. Ma agi bwaya uushi əsə, goona ka wabənə aagikii.

²⁰ Ma Əntəŋfə Əndə vii ndzaanə jamə, kədəhə nə ci ka ləgədəginə tə *Seetanə atsaə səduunə. Wa Slandanaamə Yeesu a da koonə pwapoonə.

²¹ Agi nəhəpaanə nə Timooti guva-slənaaki tuunə. Ha'ə nə Loosiya da Jasoone da Soosipata əsə. Ma təya, Yahudiinə nə tii makə naaki. *

²² Nyi Təəsiya nyaahə ləkələkatəna. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə naaki agi ləmə ŋga Slandana.

²³ Ma əndənə dīi nyi gakii asii, waatoo Gayusə, agi nəhəpaanə nə ci tuunə. Gakii asii əsə nə Ikəliisiya ka dza də na. Agi nəhəpaanə nə i Irasəta, əndə kəsə pəritya ŋga vəranə, da ndzəkəŋushi'inaamə Kwaratusə tuunə əsə. †

[²⁴ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a da koonə pwapoonə patə. *Aamiina.]

Də'wa

²⁵ Duunətaamə tə Əntəŋfə! Ci nə əndə da baawəda ŋga kavənə tuunə ka kəŋənə ndihə ndihə agi vii gooŋga goonə, makə sətə bii Njunyi Habaranə cii kya waaza agyanə Yeesu Aləmasiihu; waatoo, makə sətə bii wabəətə sha nji ma'umbeekii fəzənyinə aarə'u aarə'u.

²⁶ Yoo, kə shigi wabənəkii paŋgəranə aa babara əndzə'i dāgi naahənə ŋga anabiinə makə sətə mwayi Əntəŋfə Əndə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə; kaa patənə ŋga *duuniya a nee, təya vii gooŋga ka ci, təya nə'utə tə ci.

²⁷ Ma Əntəŋfə, ci rəŋwə dyaŋə, ci daanəkii nə mashii uushi'inə patə. Naakii nə duunuunə dācii Yeesu Aləmasiihu ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə! *Aamiina.

16:17 16.17 Mat. 7.15; 2 Tees. 3.6; Tit. 3.9-10; 2 Yooh. 10.   **16:18 16.18** Fil. 3.19; Kwal. 2.4.   **16:19 16.19** 1.8.
16:20 16.20 1.7.   * **16:21 16.21** Timooti: Slənə 16.1.   † **16:23 16.23** Irasəta: 2 Tim. 4.20.   **16:25 16.25** Af. 1.9;
3.4-5; Kwal. 1.26.   **16:26 16.26** 1.2,5.

Təkəŋwanə nga ləkələkətə nga Bulusə ka ənji Koorintiya

¹ Wiinə ləkələkətə ca dzə daciiki Bulusə. Kə 'wii Əntəŋfə tə nyi, makə sətə mwayi ci, kaa nya ndzaanə ka masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu. Inə da ndzəkəŋushi'inaamə Sasətinase *

² ca nəhəpaa tuunə Ikəliisiya nga Əntəŋfə də Koorintiya. Ma unə, malaaba ənji akəŋwacii Əntəŋfə nuunə, ləbə da Yeesu Aləmasiihu nuunə. Kə ta'i Əntəŋfə tuunə, koonə ndzaanə ka ənjaakii, makə sətə ta'i ci tə patənə nga ənjitə ca də də'wa də ləmə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu taa dama patə. Ma təya, nga Slandanə rəŋwə naamə da tii.

³ Wa Əntəŋfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a də koonə pwəpoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə tə Əntəŋfə

⁴ Taa guci patə agi kuyiriinə nə nyi tə Əntəŋfəwaaki ka puta goonə, putə nga də pwəpoonəakii koonə dashi Yeesu Aləmasiihu.

⁵ Acii dāgi ləbənə goonə da Aləmasiihu ndzaa unə mawahənyinə agi wabənə goonə da agi shiinə goonə.

⁶ Ma wabəətə shuuna fii agyanə Aləmasiihu, kə əji wabənəkii slərəginə a ədzəmuunə.

⁷ Acii ha'ə, ma agi uushi'iitə ci Əntəŋfə a vii ka ənja, pooshi ətə ətee unə taa rəŋwə, makə dīi ci agi gəranə nuunə ənyanə nga Yeesu Aləmasiihu.

⁸ Ci kavə tuunə ka kəŋaanənə ndihə ndihə ca'ə ka muudinə, koonə shii ndzaanə yadə idəpaa uushi ashuunə saa'itə nə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

⁹ Ma Əntəŋfə, əndə gooŋga nə ci, ci 'wii tuunə koonə ləbə da Uuzənaakii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

Wabənə agyanə təkəshinə ahada ənji nə'unə

¹⁰ Yoo, ndzəkəŋushi'inəkya, agi kədiinə nə nyi acii unə də ləmə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu koonə ndzaanə ka ma rəŋwə, acii ga təkəshinə a shigərə aahadoonə; wa sətə a ədzəmuunə a ndzaanə uushi rəŋwə, una wabə ka ma rəŋwə.

¹¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, ma bii nyi ətsə ha'ə, acii kə shi hara ənji yi nga Kaləwi ka baginə ka nyi paŋgəranə oo'i, tə'i mabizhinə ahadoonə.

¹² Waatoo, taa wu ahadoonə, agi banə nə ci, tə Bulusə cii kəya nə'u, əndə'i əndə əŋki ci, tə Apoolasə cii kəya nə'u. Əŋki əndə'i əndə, tə Keefasə cii kəya nə'u. Ma əndə'i əndə əsə, əŋki ci, tə Aləmasiihu cii kəya nə'u. †

¹³ Ya saŋə matəkəkii nə Aləmasiihu kwa? anii tə Bulusə saŋə gwa'avə ənji ka putə goona? Ya saa'itə dīi ənji koonə bapətisəma saŋə, agi ləmə nga Bulusə kwa?

¹⁴ Kə kuyirii nyi tə Əntəŋfə, makə pooshi nyi dīi koonə bapətisəma, maɸaamə ka i Kərisəpusə tii da Gayusə. ‡

¹⁵ Acii ha'ə, pooshi əndə banə ahadoonə oo'i, də ləməki dīi ənji koonə bapətisəma.

* **1:1 1.1** Gal. 1.1; Sasətinase: Slənə 18.17. **1:2 1.2** Slənə 18.1; 2 Koor. 1.1. **1:5 1.5** 2 Koor. 8.7. **1:7 1.7** 2 Tees. 1.7; Tit. 2.13. **1:8 1.8** Fil. 1.6; 1 Tees. 3.13; 5.23. **1:9 1.9** 10.13; 1 Tees. 5.24; 2 Tees. 3.3. **1:10 1.10-11** 3.3; 11.18; 2 Koor. 12.20; Af. 4.2-6; Fil. 2.2; Yooh. 17.21-23. † **1:12 1.12** 3.4; Apoolasə: 3.5-6,22; 4.6; 16.12; Slənə 18.24; 19.1; Piita: 1 Koor. 3.22; 9.5; 15.5; Gal. 2.9,11-14; 2 Koor. 10.7. ‡ **1:14 1.14** Kərisəpusə: Slənə 18.8; Gayusə: Rooma 16.23-24.

¹⁶ Awa, kə buurətə nyi hara ənji. Kə d̄ii nyi bapətisəma ka ənji yi ŋga Sətəfanu əsə. Ma daaba'ə ənjitsa, shoone mad̄a kə d̄ii nyi bapətisəma ka əndə'i əndə ahadoone ma'ə. §

¹⁷ Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii əntaa ka d̄aad̄a bapətisəma sləkee Aləmasiihu ka nyi. Ma sləkee ci ka nyi, ka waaza N̄unyi Habara. Pooshi nyi d̄ii koonə dagwa ma, taa baarii koonə shiine ŋga əndə shiŋkinə. Maci ha'ə d̄ii nyi, ma wabənaaki agyanə əntənə ŋga Aləmasiihu ashi ənfwa, kad̄a pooshi ŋgeerənə davə.

Baawəda ŋga Əntaŋfə da hiimaakii ashi *Aləmasiihu

¹⁸ Ma habara agyanə əntənə ŋga Aləmasiihu ashi ənfwa, ma ka ənjitə zii, mad̄iikə uushi nə habarakii ka tii. Amma ma amə ənə upaa luupaanə, ŋgeerənə ŋga Əntaŋfə nə habarakii kaamə.

¹⁹ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ka saaweenə nə nyi ka hiima ŋga əndə hiima. Ka əndzəginə nə nyi shiine ŋga ənjitə mbee ka uushi'inə."

²⁰ Makə ha'ə d̄ii əna, iitə d̄anə ənji hiima? iitə d̄anə malimina? iitə d̄anə ənji d̄aad̄a mabizhinə ŋga zamanana? Kə baarii Əntaŋfə paŋgəraŋə oo'i, mad̄iikə uushi nə shiine ŋga əndə shiŋkinə akəŋwaciikii.

²¹ Acii ma Əntaŋfə, əndə hiima nə ci. Paa ci bwasee ka ənji shiŋkinə a shii tə ci dagi shiinatii satii. Amma ma habaranə ciina waaza, ətə cii təya ba mad̄iikə uushi, dadavə kadeesəkə ka ci luupaanəkii tə ənjitə vii ka ci gooŋga.

²² Ma Yahudiinə, kə mwayi tii neenə ka sə ŋga hurəshishinə zəku'i taabu'u viinə tii gooŋga. Ma hara slikərənə əsə, kə mwayi tii upaa shiine zəku'i.

²³ Amma ma inə, ma habaranə ciina baaba, agyanə Aləmasiihu ətə shi təya gwa'avə aashi ənfwə ciina wabə. Kə biipaa səkə ka Yahudiinə nə habarakii. Ma hara slikərənə əsə, mad̄iikə uushi ci təya nee ka habarakii.

²⁴ Amma ma ənjitə 'wii Əntaŋfə tə tii, Yahudiinə da hara slikərənə patə, Aləmasiihu nə habarakii. Ci baarii baawəda ŋga Əntaŋfə da shiine ŋga Əntaŋfə.

²⁵ Acii ma slənə ŋga Əntaŋfə ənə ci ənjə a nee makə mad̄iikə uushi, kə palee ka hiima ŋga əndə shiŋkinə. Ma raara'anə ŋga Əntaŋfə əsə, tə'i ci da ŋgeerənə palee ka ŋgeerənə ŋga əndə shiŋkinə.

²⁶ Ndzəkəŋushi'inəkya, buurətəmə makə sətə njuunə saa'itə 'wii Əntaŋfə tuunə. Ma ənjitə ci ənji shiŋkinə a nee ka tii mafyarakii, pooshi tii laŋə ahadoonə. Ha'ə nə madiigərə ənji, ənji məghərəvənə əsə, pooshi tii laŋə ahadoonə.

²⁷ Amma tə uushi'iitə ci ənji *duuniya a nee mad̄iikəkii ta'i Əntaŋfə. Ma d̄ii ci ha'ə, kaa ca d̄avə də ayinə ka mafyara ənja. Kə ta'i ci sətə maraara'əkii əsə, kaa ca d̄avə də ayinə ka ənji ŋgeerənə.

²⁸ Ha'ə əsə kə ta'i ci tə sətə geegi ənji *duuniya mbəfə, təya bərapaa, ca ndzaanə mazabə uushi akəŋwaciitii, kaa ca shii zamagi də sətə ci təya nee makə matahu uushi.

²⁹ Acii ha'ə, pooshi əndə da rəgwa ŋga d̄uunətə naakii nə akəŋwacii Əntaŋfə.

³⁰ Əntaŋfə kavə tuunə koonə ndzaanə ləbə da Yeesu Aləmasiihu. Ci kavə tə Aləmasiihu əsə, kaa ca dzəgunətə kaamə shiine. Yeesu Aləmasiihu d̄eegi kaamə ka ənji gooŋga akəŋwacii Əntaŋfə. Daciikii ndzaa amə ka ənji ŋga Əntaŋfə, ci pərapaa taamə əsə.

³¹ Makə sətə d̄ii manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ma əndətə ca moo d̄əlaginə, wa ca d̄əlagi də Slandana tanə."

§ 1:16 1.16 Sətəfanu: 16.15. 1:18 1.18 Rooma 1.16; 2 Koor. 4.3. 1:19 1.19-20 3.18-20; Mat. 11.25; Rooma 1.22. 1:19 1.19 Isaa. 29.14; Ayb. 12.13,17; Isaa. 19.12-14; 44.25. 1:21 1.21 Rooma 1.19-20. 1:22 1.22 Mat. 12.38; Yooh. 4.48; Slənə 17.18,32. 1:23 1.23 2.14; Gal. 3.1; 5.11. 1:24 1.24 1.18; 2.5; Kwal. 2.3. 1:25 1.25 2 Koor. 13.4. 1:26 1.26 Yooh. 7.48. 1:27 1.27-28 Rooma 12.16; Yak. 2.5; Luka 1.51-53; 6.20. 1:30 1.30 2 Koor. 5.21. 1:31 1.31 1.29; 2.2; 4.7; Irim. 9.22-23; 2 Koor. 10.17; 11.30; 12.5; Af. 2.9.

2

Habara agyanə əntənə nga *Aləmasiihu ashi ənfwa

¹ Ndzəkəŋuushi'inəkya, ma saa'itə shi nya gi ka wabənə koonə agyanə ma'umbee uushi nga Əntanƣə, pooshi nyi baarii koonə mbee ka wabənə, pooshi nyi baarii oo'i, kə shii nyi uushi'inə əsə.

² Acii ma saa'itə nyi ahadoonə, pooshi uushi kavə nyi aakəŋwaciiki madfaamə Yeesu Aləmasiihu. Ma palee maa, əntənaakii ashi ənfwa.

³ Ma saa'itə nyi ahadoonə, raara'ə nji nyi. Kə digə ədzəməki acii ŋgwalənə.

⁴ Ma agi dzəgunənaaki da wabənaaki koonə, pooshi nyi baarii koonə mbee ka wabənə taa baarə koonə shiinə nga əndə shiŋkinə. Amma Ma'yanə nga Əntanƣə da ŋgeerənaakii baarəgi koonə oo'i, gooŋga tanyi nə uushi'iitsə fii unə amaki.

⁵ Acii ha'ə, əntaa shiinə nga əndə shiŋkinə kavə tuunə ka vii gooŋga, amma ŋgeerənə nga Əntanƣə kavə tuunə.

Wabənə agyanə shiinə nga Əntanƣə

⁶ Yoo, patə da ha'ə, shiinə ciina baaba ka ənjitə hadatəgi Ma'yanə nga Əntanƣə də moodəfətii. Amma ma shiinəkii, əntaa nga duuniyana, əntaa nga meeminə nga duuniyana əsə. Acii ma təya, ka uudəginə nə ŋgeerənatii pii pii.

⁷ Ma shiinə ənə ciina wabə agyanəkii, ma'umbee shiinə nga Əntanƣə nə ci. Kə shi ca umbee acii əndə shiŋkinə. Daga ci ma'ə matagamə duuniya, kə dīi ci aniya nga baarii kaamə shiitsa, kaama shii mbee ka ndzaanə agi duunuunaakii.

⁸ Ma shiitsa, pooshi meeminə nga duuniyanə paaratəgi. Maci kə paaratəgi tii, kadə pooshi tii gwa'avə tə Slandana aashi ənfwa. Ma ca, əndə məghərəvənə nə ci.

⁹ Ma ətsa, kə dīi ha'ə makə sətə shi ənjə a nyaahə aasəkə malaaba ləkaləkətə oo'i,

“Uushi'iitə ma'ə əndə shiŋkinə maneemə, taa fanə,
da sətə pooshi əndə sha kii hiima agyanəkii,
ci nə tantanyitə sətə dəkəpaa Əntanƣə
ka ənjitə uu'i tə ci.”

¹⁰ Kaamə baarəgi Əntanƣə ma'umbee səkii daci Ma'yanaakii. Acii ma Ma'yanə nga Əntanƣə, agi neenə nə ci ka patənə nga uushi'iinə furəŋə. Hiima nga Əntanƣə maa, agi neenə nə ci.

¹¹ Pooshi əndə ca shii hiima nga əndə, madfaamə ma'yanə nga əndəkii ci daanəkii. Ha'ə əsə dīi nə Əntanƣə, pooshi əndə ca shii hiimaakii, madfaamə Ma'yanaakii saakii.

¹² Ma Ma'yaanə a ədzəmaamə, əntaa nga *duuniya, amma Əntanƣə sləkee kaamə ka Ma'yanəkii, kaama shii paaratəgi də patənə nga uushi'iitə vii ci kaamə.

¹³ Ma uushi'iitsə ciina baaba ka ənja, əntaa shiinə nga ənji shiŋkinə, amma Malaaba Ma'yanə vii keenə shiinəkii, ina baaba ka ənja, waatoo, ka ənjitə da Ma'yanə nga Əntanƣə a ədzəmətii.

¹⁴ Ma əndətə yadə Ma'yanəkii a ədzəməkii, pooshi ci ka upaa uushi'iitə ci Ma'yanə nga Əntanƣə a vii. Paa ci ka paaratəgi də uushi'iitsa, madfiikə uushi nə ci akəŋwaciikii, acii see Ma'yanə nga Əntanƣə tanə nə kavə əndə ka paaratəgi də uushi'iitsa.

¹⁵ Ma əndətə da Ma'yanə nga Əntanƣə a ədzəməkii, ci nəndə paaratəginə də uushi'iitsə patə. Amma pooshi ənji duuniya ka paaratəgi də sətə cii kəya də.

¹⁶ Makə sətə bii malaaba ləkaləkətə, oo'i, “Wu saŋə shii hiima nga Slandanə bahə ka ka ci hiima?” Amma ma amə, tə'i amə da Ma'yanə nga Aləmasiihu.

2:1 2.1 1.17. 2:2 2.2 1.23; Gal. 6.14. 2:3 2.3 Slənə 18.9; 2 Koor. 10.1,10. 2:4 2.4 4.20; 1 Tees. 1.5. 2:5 2.5 1.18,24. 2:7 2.7 Rooma 5.2; 2 Koor. 3.18; 4.17; Kwal. 1.26. 2:8 2.8 Luka 23.34. 2:9 2.9 Isaa. 52.15. 2:12 2.12 Rooma 8.15. 2:13 2.13 2.4; 12.10. 2:14 2.14 1.18,23; Yooh. 3.5-12; 2 Koor. 3.14-18. 2:16 2.16 Isaa. 40.13; Rooma 11.34.

3

Ənji slənə ƚga Əntaƚfə

¹ Ndzəkəƚushi'inəkya, ma nyi ka naaki na, paa nyi wabi koonə makə sətə ci ənjə a wabə ka ənjitə da Ma'yanə ƚga Əntaƚfə a ədzəmətii. Amma kə wabi nyi koonə makə sətə ci ənjə a wabə ka ənji ƚga duuniya. Aci ma'ə unə makə mbərəzhinyinə aƚi nə'unə tə *Aləmasiihu.

² 'Wanə vii nyi koonə, əntaa dəfəna, acii ma'ə unə mambu'umə bahə adə dəfəna. Taa ƚga ənə maa, ma'ə unə mambu'umə bahə adənə.

³ Aci ca'ə əndzə'i pooshi kama kamaanə ƚga ndzaanə goonə da ƚga ənji *duuniya. Ma unə, ma'ə sərəha ahadoonə, ma'ə mbəəzənə ahadoonə əsə. Ətsə baarii paƚgəraƚə oo'i, ənji ƚga duuniyanə nuunə, pooshi kama kamaanə ƚga ndzaanə goonə da hara ənji saakii.

⁴ Ya saƚə maďa bii əndə oo'i, tə Bulusə cii kəya nə'wa, əndə'i əndə əsə əƚki ci, tə Apoolasə cii kəya nə'wa, əntaa mbərə mbərə nə ndzaanə goonə da ənji duuniya ətsə kwa?

⁵ Wu saƚə nə Apoolasə? Wu saƚə nə Bulusa? Ma inə, ənji slənə ƚga Əntaƚfə niinə tanə. Dagi slənəkii vii unə gooƚga. Inə patə aƚi slənə niinə ahadoonə makə sətə bii Əntaƚfə keenə dənə.

⁶ Ma nyi, slikerənə ləƚii nyi. Apoolasə aƚi ma'inə aatsakii. Amma Əntaƚfə gərətə.

⁷ Ma əndə ləganə da əndə əgə ma'inə aatsakii, əntaa magadə uushi nə tii. Əntaƚfə nə magadə uushi, acii ci dəvətə, ci gərətə əsə.

⁸ Pooshi kama kamaanə ahada əndətə ləƚii da əndətə aƚi ma'inə. Taa wu patə, ka luunə nə ci shikwakii.

⁹ Aci ma inə, guvii-slənənyinə ƚga Əntaƚfə niinə. Ma unə əsə, rə ƚga Əntaƚfə nuunə.

Makə maghənə ha ƚga Əntaƚfə nuunə əsə.

¹⁰ Ma Əntaƚfə, də pwapoonaakii vii ci ka nyi baawəďa ƚga də sləna. Kə ndzaa nyi makə ƚga əndətə mbee ka ghənə kuva. Kə mbukəpaa nyi kuvə ƚga'ə. Əndə'i əndə a shi ka kanə aagyanəkii. Taa wu patə, wa ca ƚgərətə hanƚkalaakii ƚga'ə, kaa ca ka aagyanə kuvətsa.

¹¹ Kə uugi mbukə kuvə ndzaanə, waatoo, Yeesu Aləmasiihu. Pooshi mbukə əndə'i ma'ə.

¹² See kanə aanəkii. Ma hara ənja, ka kanə nə tii də əndzənə, taa də hara tibisa, taa də faariinə ətə da məghərəvənə. Hara ənji əsə, ka kanə nə tii də ənfuginə, taa də ndzaďa, taa də uunƚkinə.

¹³ Kadə nə slənə ƚga taa wu a baarəƚi naakii na, uusəratə nə Əntaƚfə a də gəƚwanə. Uusərakii nə gunə a təbətə slənəkii, ca baarəƚi paƚgəraƚə tə slənə ƚga taa wu patə.

¹⁴ Maďa ma kaatə kii əndə aagyanə mambukya kuva, tə'i ƚgeerənə davə, ka upaanə nə əndəkii shikwa.

¹⁵ Amma maďa kə ətsagi slənə ƚga əndə aƚi gunə, ka əteenə nə ci ka shikwakii. Ma ci də naakii na, ka mbərəďənə nə ci makə əndətə mbərə'ya ƚgahə aƚi gunə.

¹⁶ Ya saƚə kə shii unə oo'i *yi ƚga Əntaƚfə nuunə nii? Ya saƚə kə shii unə oo'i, də naakii nə Ma'yanə ƚga Əntaƚfə a ədzəmuunə nii?

¹⁷ Taa wu patə saawee ka yi ƚga Əntaƚfə, ka saaweenə nə Əntaƚfə ka ci naakii əsə. Aci ma yi ƚga Əntaƚfə, malaabakii. Unə də noonə nə boo, nə yaakii.

3:1 3.1 Yooh. 16.12. **3:2 3.2** İbər. 5.12-13; 1 Piita 2.2. **3:3 3.3** 1.10-11; Gal. 5.19-20. **3:4 3.4-5** 1.12. **3:6 3.6** Slənə 18.4,11,24-28. **3:8 3.8** 4.5. **3:9 3.9** Mat. 13.3-9; Af. 2.20-21; 1 Piita 2.4-6. **3:10 3.10** 1 Koor. 15.10. **3:11 3.11** İsa. 28.16; Slənə 4.11-12. **3:13 3.13-15** Rooma 2.6; 2 Koor. 5.10. **3:15 3.15** Yahu. 23. **3:16 3.16** 6.19; Rooma 8.9,11,15; 2 Koor. 6.16; Gal. 5.25; 1 Piita 2.5.

¹⁸ Ga taa wu agyuunə a ha'u də naakii na. Mada tə'i əndə ahadoonə ca hiima oo'i, tə'i ci da shiinə agi duuniyana, wa ca bwasee ka hiimatsa, ca hətəpaa naakii na, ca ndzaa ka əndətə pooshi shii taa mi, kaa ca shii ndzaanə ka əndətə shii uushi tanyi.

¹⁹ Acii ma sətə ci ənji duuniyanə a nee makə shiinə, diikənə nə ci akəɲwacii Əntaɲfə. Makə sətə dii manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Də fyaranə ɲga mafyara ənji kəsənə Əntaɲfə tə tii."

²⁰ Tə'i manaahəkii əsə ətə bii, "Kə shii Slandanə oo'i, ma hiima ɲga mafyara ənja, uushi zabə."

²¹ Ci dii cii kya ba koonə, ga taa wu a haɲətə naakii nə putə ɲga slənə ɲga əndə shiɲkinə. Acii noonə nə uushi'inə patə.

²² Taa Bulusə, taa Apoolasə, taa Keefasə, taa *duuniya, taa əpinə, taa əntənə, taa əndzə'ya, taa aakəɲwa, patə noonə.

²³ Ma unə əsa, ɲga Aləmasiihu nuunə. Aləmasiihu naakii əsə, ɲga Əntaɲfə nə ci.

4

*Masləkee ənji ɲga *Aləmasiihu*

¹ ɲga'ə ka nyi ka ənjə a shii oo'i, ma inə, ənji slənə ka Aləmasiihu niinə. Aacii inə ba'avə Əntaɲfə ma'umbee uushi'iinaakii, keena baaba ka ənja.

² Ma tsarə ɲga əndə slənətsa, kə dəbee ca slənə slənaakii də gooɲgaanə.

³ Taa mi patə hiimii unə agyanəki, hara ənji ka bəzənə nə tii səkə də nyi, hara ənji əsə ka dələnə nə tii də nyi, amma ma nyi, paa nyi ka neenə makə uushi. Nyi ka naaki nə maa, paa nyi ka lagi gəɲwanə ɲga naaki nə taa kə slənyi nyi ɲga'ə taa pooshi.

⁴ Taa ɲgahi paa nyi shii hatə kulii nyi davə, patə da ha'ə əntaa nyi nə lagi gəɲwanə ɲga naaki nə oo'i, pooshi uushi ashiki. Əntaɲfə na lagi ka nyi gəɲwanə.

⁵ Acii ha'ə, pooshi dibə una lagi gəɲwanə agyanə ənji daga saa'ikii ma'ə mambu'yamə, waatoo daga Slandanə ma'ə mashimə. Ma ca, ci na ɲgiragi tə uushi'iitə ma'umbeekii agi təkunə ka bərənə. Ca baarəgi paɲgəraɲə tə hiimatə a ədzəmə ənda. Ma uusərakii, ka dələnə nə Əntaɲfə də taa wu patə makə sətə dəbee ka ci.

⁶ Ndzəkəɲushi'inəkya, ma wabi nyi uushi'iitə patə agyaniinə da Apoolasə, kaa ca shii tsakənə tuunə, una nə'u dərəpə geenə, acii goona piitəgi sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkətə, goona haɲətə noonə na putə ɲga əndə rəɲwə, una bərapaa əndə'i ənda.

⁷ Ya ha, wu saɲə dʉunətə tə ha? Ya saɲə əntaa Əntaɲfə vii ka hə patənə ɲga uushi'inə aciiku kwa? Mada viina, ka mi dii cii kwa haɲətə naaku nə, ha dʉatə makə də ɲgeeriiku upaa ha?

⁸ Ya saɲə kə uugi unə upaa patənə ɲga sətə dəbee una upaa kwa? Kə uugi unə dʉaginə ka mawahənyinə kwa? Taa ɲgahi əntaa meeminə nuunə saɲa, kə dii unə ɲwanjuunə kwa? Kə mwayi nyi una dʉa ɲwanjuunə, kaama shi zəmə ɲwanjuunə patə.

⁹ Ma cii kya nee naaki, kə geegi Əntaɲfə keənə mbəfə, inə masləkee ənja. Ma inə, makə ɲga ənjitə lagi ənji ka tii gəɲwanə ɲga bələnə tə tii niinə, inə kəɲaanə akəɲwacii patənə ɲga *duuniya. Malaa'ikanyinə da patənə ɲga ənji shiɲkinə a tsaamə tiinə, ina əntə.

¹⁰ Ma inə, makə madiikə ənji niinə putə ɲga Aləmasiihu. Ya saɲə mafyarakii nuunə agi ləbənə goonə da Aləmasiihu kwa? Pooshi ɲgeerənə ashinə. Ya unə

noona, tæ'i ngeerənə ashuunə kwa? Kə bərapaa ənji tiinə. Ya unə noona, kə dʒuunətə ənji tuunə kwa?

¹¹ Dənjə ənshinə agi madəfənə da meegiirənə niinə, dægəjinə patə nə kəjeerənə geenə, agi fəəslənə nə ənji tiinə, pooshi yi geenə əsə.

¹² Də ciiniinə ciina slənə makə a əntəgiinə. Madə kə dzaanii ənji tiinə, agi danə niinə ka tii barəkaanə. Madə cibee ənji keenə, agi sə'watənə niinə. *

¹³ Madə wabi əndə bwaya uushi aashiinə, də nʒunyi wabənə jikə niinə ka ci. Kə ənəpaa inə ka gərədzəkə nʒa duuniya. Ca'ə əndzə'i ma'ajjinəkii niinə akəjwacii duuniya.

¹⁴ Ma nyaahə nyi koonə ətsa, əntaa ka dʒavə də ayinə koonə, amma kaa nya shii paaratəginə koonə, makə moodə manjeevənaaki.

¹⁵ Taa kə upaa unə ənji dzəgunətə koonə wabənə nʒa Aləmasiihu sabakə, rəjwə nə dəsənuunə. Nyi ndzaanə ka dəsənuunə agi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu saa'itə kirə nyi koonə Nʒunyi Habara.

¹⁶ Acii kii wanyinə ka kədiinə acii unə koonə nə'u dərəpaaki.

¹⁷ Putakii ha'ə, wanyinə ka sləkeenə koonə ka Timooti. Ma ca, kadashinaaki nə ci, uuzənaaki əndə goonʒa putə nʒa Slandana. Ci na dzə ka buurətə koonə ndzaanaaki agi ləbəənə ləbiinə da Aləmasiihu. Ca baarii koonə sənə cii kya dzəgunə ka ənji taa asəkə nʒutə Ikəliisiya taa da patə. †

¹⁸ Ma hara ənji ahadoonə, kə hanjətə tii natii na. Ma nə tii ka nəhənə, paa nyi ka ənənə ka tsaamətənə tuunə ma'ə.

¹⁹ Amma madə kə luuvə Slandana, ka dzənə nə nyi aahoonə kədəhə. Madə kə gi nyi, ka neenə nə nyi ka baawəfatə marii ənjitsə ca hanjətə natii na, əntaa wata wabənətii. ‡

²⁰ Acii ma nʒwanjuunə nʒa Əntanjəfə, paa ci ka baarə naakii nə də wabənə, amma də baawəda baarənəkii naakii na.

²¹ Gədə nʒutə sanjə koonə? A dzə nyi da i uu'yanə nii, anii a banee nyi ka ədzəməki, nya dzə ka baariinə koonə makə sətə uu'i nyi tuuna?

5

Aləhiinə ahada ənji nə'unə

¹ Kə fii nyi, tæ'i hara ənji ca alə hiinə ahadoonə. Ma tsarə nʒa aləhiitə maa, taa ahada ənji faara, pooshi tsarəkii ka dʒanə. Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii kə fii nyi, tæ'i əndə ca baa də minə nʒa dii.

² Makə ha'ə ətsa, ka mi cuuna hanjətə noonə nə dʒii? Ma dəbee, mabətəsəkə dʒa nuunə. Ma əndətsə slənyi sətə ahadoonə, kə dəbee ənjə a laakəgi tə ci ahadoonə.

³⁻⁴ Taa nʒahi pooshi nyi gatə ahadoonə, patə da ha'ə, davə ahadoonə nə moodəfəki. Acii ha'ə, agi ləmə nʒa Slandanaamə Yeesu kə lagi nyi gəjwanə agyanə əndətsə dʒii tsarə slənətsa. Ma dʒanuunə, dzatəmə də nə. Ma'yanaaki maa, ka ndzaanə nə ci ahadoonə. Nʒərəmə əndətsə də baawəda nʒa Slandanaamə Yeesu,

⁵ una kavə tə ci aacii *Seetanə kaa shishinəkii a zagi dza'ə. Ma əpinaakii əsə, ca shii upaa luupaanə uusəra nʒa ənyanə nʒa Slandanaamə Yeesu.

⁶ Pooshi dəbee una hanjətə noonə nə makə sətə cuuna dʒa. Kə shii unə wabənə ətə ci ənjə a ba, "Burəjanə gi'u ca aslətə mahwadə əmpunə."

4:10 4.10-13 2 Koor. 11.23-29. **4:10 4.10** 3.18. * **4:12 4.12** Luka 6.28; Slənə 7.60; Rooma 12.14; də ciiniinə ciina slənə: Slənə 18.3. **4:13 4.13** Nʒəər. 3.45. **4:15 4.15** Gal. 4.19. **4:16 4.16** 11.1; Fil. 3.17; 1 Tees. 1.6. † **4:17 4.17** Timooti: 16.10; Slənə 16.1; 2 Koor. 1.1. ‡ **4:19 4.19** madə kə luuvə Slandana: Slənə 18.21; Yak. 4.15. **4:20 4.20** 2.4; 15.24. **4:21 4.21** 2 Koor. 1.23; 13.10. **5:1 5.1** Leew. 18.8. **5:2 5.2** 6.12; 10.23. **5:3-4 5.3-4** Kwal. 2.5. **5:5 5.5** 1 Tim. 1.20. **5:6 5.6** Gal. 5.9.

⁷ Fədfəgimə lee tē iirə burəñaatsa ahadoona, waatoo 'waslyakəənə goonə, koonə shii ndzaanə makə mahwadə əmpunə yadə burəjanə agikəya. Weewee ma unə, malaabakii nuunə, acii kə əŋki Aləmasihu ka puta gaamə. Ma ca, makə bagatə ŋgirə ənji ka dā də sataka ka Əntaŋfə agi kumənə ŋga *Pasəka nə ci.

⁸ Acii ha'ə, gaama dā kumənə gaamə də burooditə dīi ənji də iirə burəjanə ŋga 'waslyakəənə da bwaya bwayaanə. Amma dāamə kumənə gaamə agi laabanə da gooŋgaanə, makə sətə dīi buroodi ətə yadə burəjanə agikii malaabakii.

⁹ Ma asəkə ləkaləkataaki ŋga təkəŋwanə, kə nyaahə nyi koonə oo'i, goona ndzaanə da ənjitə ca aləhiinə.

¹⁰ Ma wabi nyi koonə ha'ə, əntaa agyanə ənjitə mashiimə tē Əntaŋfə wabi nyi, acii ma təya, tē'i ənji aləhiinə ahadatii, tē'i ənji moo uushi ŋga hara ənji, tē'i mahiirənə, tē'i ənji paslə uuləminə əsə. Makə dīi ci ganə asəkə duuniya nə tii, pooshi rəgwa ŋga təkəe ka noonə nə da tii.

¹¹ Amma ma wabi nyi koonə ha'ə, agyanə əndətə ca ba oo'i, əndə nə'unə nə ci, asee agi aləhiinə nə ci, taa moo uushi ŋga əndə'i ənda, taa paslə uuləminə, taa jaarakənə aashi əndə'i ənda, taa əndətə ŋgirə sa ənvwə tē ci, taa hərənə. Ma tsarə ŋga əndə nə'uutsa, goona adə asəkə kəŋwə rəŋwə da ci shaŋə.

¹² Ma ənjitə əntaa ənji nə'unə nə tii, pooshi nyi da baawəda ŋga lagi gəŋwanə agyanətii. Agyanə ənji nə'unə makə noonə lagi nuunə gəŋwanə.

¹³ Makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Ləkəgimə məzə ənda ahadoonə." Ma ənjitə əntaa ənji nə'unə nə tii, Əntaŋfə ci saakii na la ka tii gəŋwanə.

6

Daada gəŋwanə ahada ənji nə'unə

¹ Madā tē'i əndə nə'unə da wula ŋga əndə'i əndə nə'unə makə ci, iitə saŋə bwaseenəkii ka ənji ŋga Əntaŋfə, ca kərə wulakii aakəŋwacii ənjitə pooshi shii tē Əntaŋfwa?

² Ya saŋə pooshi unə shii oo'i, ənji ŋga Əntaŋfə na la gəŋwanə ka ənji *duuniya kwa? Madā unə na la gəŋwanə ka ənji duuniya, aa pooshi unə mbu'i bahə lagi gəŋwanə ŋga uuji uushi'iinə kwa?

³ Mashiimuunə saŋə oo'i, amə na la gəŋwanə ka malaa'ikanyinə kwa? Sakwa uushi'inə ŋga duuniya dīi?

⁴ Makə ha'ə na dā saŋə, madā shigi mabizhinə ahadoonə, ka mi cuuna dzə ka kərə wulakii aakəŋwacii ənjitə pooshi agi nə'una?

⁵ Agi dānə nuunə ayinə ka noonə na. Iitiitə daa pooshi mashii əndə taa rəŋwə ahadoonə bahə hadatəgi də mabizhinə ahadoonə ənji nə'una?

⁶ Wata madānə nə əndə nə'unə, ca dzə ka kərə wula ŋga əndə nə'unə makə ci aakəŋwacii gəŋwanə, ənjitə mashiimə tē Əntaŋfə ca dzə ka la ka ci gəŋwanəkii.

⁷ Makə kə kiiruunəshinə aakəŋwacii gəŋwanə, kə kulii unə ətsa. Ma dəbee, madā kə bəzee əndə ka səkuunə, sə'watəmə. Madā kə ali əndə rəgwa ŋga əgənə tuunə, bwaseemə ka ci. Gədfə ci acii kərə əndə aakəŋwacii gəŋwanə.

⁸ Amma ma unə, pooshi unə agi dānə ha'ə. Acii unə də noonə nə maa, agi baazee nuunə ka səkuunə ahadoonə səgoonə, una hərərašhi əsə. Ahadoonə ndzəkəŋushi'inə ənji nə'unə maa, agi dānə nə tsarə ŋga ətsa!

⁹ Ya saŋə pooshi unə shii oo'i, pooshi bwaya ənji ka upaa dəmənə aagi *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə kwa? Goona ha'u də noonə nə zabə. Ma ənji dā bwaya ndzaanə, taa ənji paslə uuləminə, taa ma'aləhiinyinə, taa ənjitə ca baa da ŋguyirənə makə tii,

5:7 5.7 Shig. 12.1-15; 13.7; Yooh. 1.29; 1 Piita 1.19. 5:9 5.9 Mat. 18.17; 2 Tees. 3.14. 5:11 5.11 6.9-10; 2 Tees. 3.6; Tit. 3.10; 2 Yooh. 10. 5:12 5.12-13 Dzək. 13.6. 6:2 6.2-3 Rooma 5.17; 2 Piita 2.4; Yahu. 6; Səniinə 1.6. 6:7 6.7 Mat. 5.39-40; Rooma 12.17. 6:9 6.9-10 15.50; Gal. 5.19-21.

¹⁰ taa mahiirənə, taa ənji moo uushi nga əndə'i ənda, taa ənjitə ci ənvwə a dfa tē tii anətii, taa ənji dzaana hara ənji, taa ənji luutə uushi nga hara ənji, patənə nga ənjitə ca dfa tsarə nga slənətsa, pooshi tii ka upaa rəgwa nga dəmənə aagi nwanjuunə nga Əntanfə shanjə.

¹¹ Ma nga nükə, ha'ə makə ətsə nji hara ənji goonə. Amma kə tifyagi Əntanfə koonə 'waslyakəənə goonə, ca laabagi tuunə dāgi ləbənə goonə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu, dāgi baawəda nga Ma'yanə nga Əntanfə gaamə əsə.

Duunətənə tə Əntanfə də shishinə

¹² Ka banə nə hara ənji ahadoonə oo'i, tə'i tii da rəgwa nga dfa taa ngutə uushi. Ha'ə makə ətsa, amma əntaa uushi'inə patə ca tsakə ənda. Ma nyi, ka banə nə nyi, tə'i nyi da rəgwa nga slənə taa mi patə. Amma paa nyi ka bwaseenə kaa taa mi a kavə tə nyi aakəjwa.

¹³ Hara ənji, ka banə nə tii, ma kapaa Əntanfə zəma, ka səka. Ka zəmə dīi Əntanfə səkə əsə. Ha'ə makə ətsa. Amma kə zamaginə nə Əntanfə də səkə tii da zəmə patə. Ma shishinə, pooshi Əntanfə dīi kaamə tē ci ka aləhiinə. Amma, ma dīi ci kaamə shishinə, kaama slənə ka Slandanə də ci, Slandanə a tsakə tē shishinaamə əsə.

¹⁴ Makə sətə madēe Əntanfə ka Slandana aagi maməətə ənja, ha'ə nii kəya madēe kaamə də baawədaakii əsə.

¹⁵ Kə shii unə, ma shishinuunə, purəjanə nga shishinə nga *Aləmasiihu nə ci. Ya əna, kə dəbee əndə a ngərə purəjanə nga shishinə nga Aləmasiihu, ca gəjūtəgi da nga badawa nga minə nii? Pooshi ka dfanə shanjə!

¹⁶ Ya sanjə pooshi unə shii oo'i, ma əndətə ngirə shishinəkii, ca gəjūtəgi da nga badawa nga mina, kə ndzaa tii shishinə rəjwə kwa? Aci tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Tii bəra'i, ka ndzaanə nə tii shishinə rəjwə."

¹⁷ Amma ma əndətə gəjūtə də naakii nə da Slandana, kə ndzaa ci malaabakii də Ma'yanakii.

¹⁸ Makə dīi ha'ə, bwaseemə ka aləhiinə. Patənə nga hara 'waslyakəənə, pooshi ka uree ka shishinə nga ənda. Amma ma aləhiinə, ka patənə nga shishinə cii kəya dfa 'waslyakəənə.

¹⁹ Ya sanjə pooshi unə shii oo'i, yi nga Malaaba Ma'yanə nə shishinuunə kwa? Ma Malaaba Ma'yaatsə ashuunə, Əntanfə vii koonə. Əntaa noonə səgoonə nə shishinuunə, amma nga Əntanfə.

²⁰ Də uushi dzabanjə pərii ci tuunə. Aci ha'ə, wa shishinuunə a ndzaanə malaabakii, koonə shii vii də dūunuunə ka Əntanfə.

7

Wabənə agyanə ngərəshinə

¹ Yoo, wiinə jikəvənaaki agyanə wabənə nyaahoonə. Madfa kə bii əndə, paa ci ka ngərə minə shanjə, ci palee də nga'əənə.

² Amma acii goona dzəgərə aagi aləhiinə, wa ngurə a ngərə minə. Minə əsa, wa kya ngərə ngura.

³ Ga ngurə a ənslə'wa də shishinəkii ka minaakii. Ha'ə nə minə əsə, ga kya ənslə'wa də shishinətə ka ngurii.

⁴ Aci ngurə nə slanda shishinə nga minə. Ha'ə nə shishinə nga ngurə əsə, minə nə slandakii.

6:11 6.11 Tit. 3.3-7; Ibər. 9.14; 1 Yooh. 1.7.   **6:12 6.12** 8.9; 10.23; Gal. 5.13; 1 Piita 2.16.   **6:13 6.13** Mat. 15.17-19; 1 Tees. 4.3.   **6:14 6.14** 15.15,20; Rooma 6.4; 8.11; 2 Koor. 4.14.   **6:15 6.15** 12.27.   **6:16 6.16** 'Wat. 2.24; Mat. 19.5; Af. 5.31.   **6:17 6.17** Yooh. 17.21-23; Rooma 8.9-11; 2 Koor. 3.17-18; Gal. 2.20.   **6:19 6.19** 3.16.   **6:20 6.20** 7.23; Rooma 13.14; 1 Piita 1.18-19.   **7:2 7.2** 1 Tees. 4.3-4.   **7:3 7.3** Af. 5.21-29.

⁵ Goona taanashi də shishinuunə, madaamə unə kə luuvə ahadoonə nga saa'i gi'u agyanəkii, koonə shii kavə nuunə ka dfa də'wa. Ma daaba'əkii, unə ənə ka guɲunə goonə makə nga ɲukə əsə koonə mbee ka kaka'atə noonə na. Də ha'ə gatsəgi nuunə tə təbənə nga *Seetanə tuunə.

⁶ Ma agi wabəətsə bii nyi koonə, pooshi nyi bii tyasə see a doonə ha'ə, amma banə tanə cii kya ba koonə.

⁷ Ma mwayi nya, a ndzaa unə patə makə naaki. Amma taa wu patə tə'i ci da naakii viinə ətə vii Əntaɲfə ka ci pamə. Acii əndə'i ənda, ka mbeenə nə ci ka ndzaanə daanəkii, amma ma əndə'i əndə, paa ci ka mbeenə.

⁸ Wiinə sənə cii kya ba ka ənjitə pooshi ɲgirə minə taa ɲgərə ɲgura, da ka mooryafinə. Mada kə ndzaa tii yadə ɲgərəshinə makə naaki, ci palee.

⁹ Amma mada pooshi tii ka mbee ka kaka'agi natii na, wa təya ɲgərəshi. Gəfə ci accii hənənə nga suuna nga shishinə a ədzəmətii.

¹⁰ Wiinə sənə cii kya ba ka ənjitə ɲgirəshi. Əntaa banaaki, amma bariya nga Slandana. Ma minə, ga kya təkə da ɲgurii.

¹¹ Amma mada kə tikə tii, ga kya ɲgərə əndə'i ɲgura. Mbu'u ka ənənə nə tii ka naranə da ɲgurii. Ha'ə əsə, ga ɲgura a lakəgi minaakii.

¹² Wiinə sənə cii kya ba ka hara ənji nyi saaki də maki, əntaa Slandana. Mada ma minə nga əndə nə'unə, mada əntaa əndə nə'unə nə ki, amma kə luuvə ki ndzaanə gakii, ga ca lakəgi tə ki.

¹³ Ha'ə nə minə əsə, mada ma ɲgurii, əntaa əndə nə'unə nə ci, amma kə luuvə ci ndzaanə da ki, ga kya alə rəgwa nga təkənətii.

¹⁴ Ma bii nyi ha'ə, accii taa ɲgahi pooshi ɲgurii agi nə'unə, patə da ha'ə kə luuvə Əntaɲfə tə ci putə nga minaakii. Ha'ə nə minə əsə. Taa ɲgahi paa ki agi nə'unə, patə da ha'ə kə luuvə Əntaɲfə tə ki putə nga ɲgurii. Maci pooshi ha'ə, kada pooshi manjeevənətii ka ndzaanə ka ənji nga Əntaɲfə. Amma putə nga ətsə ha'ə, kə ɲgirə Əntaɲfə tə tii ka manjeevənaakii.

¹⁵ Amma mada kə mwayi minə taa ɲgura ətə pooshi agi nə'unə təkənə da əndə nə'unə, wa təya təkə. Mada kə dīi ha'ə, pooshi əndə nə'uutə tanəgi bariya. Amma ka ndzaanə jamə 'wii Əntaɲfə taamə. *

¹⁶ Unə makinə ənji nə'unə, buurətəmə ɲga'ə. Mbu'u taa daccii unə nə ɲguyirənə goonə a upaa luupaanə. Unə ɲguyirənə ənji nə'unə əsə, buurətəmə ɲga'ə. Mbu'u taa daccii unə nə makinə goonə a upaa luupaanə.

Ndzaanə nga əndə makə sətə 'wii Əntaɲfə tə ci

¹⁷ Ma sətə palee, wa əndə a slənə makə sətə vii Əntaɲfə ka ci baawəda nga slənənə. Wa ca ndzaanə saakii makə sətə nji ci saa'itə 'wii Əntaɲfə tə ci. Ha'ə cii kya dzəgunə ka ənji taa asəkə ɲgutə Ikəliisiya.

¹⁸ Mada tə'i əndə *ryaminii daga Əntaɲfə ma'ə ma'wamə tə ci, mada kə 'wii Əntaɲfə tə ci, ga ca alə əndzəgi baavə nga ryaminanə ashikii. Mada tə'i əndə əsə ətə 'wii Əntaɲfə paa ci ryaminii, wa ca ndzaanə saakii ha'ə, ga ca ryamina.

¹⁹ Accii pooshi kama kamaanə ahada maryamina ənda da əndətə pooshi ryaminii akəɲwaccii Əntaɲfə. Amma nə'u bariya nga Əntaɲfə nə uushi.

²⁰ Taa wu patə, wa ca ndzaanə makə ətə nji ci saa'itə 'wii Əntaɲfə tə ci.

²¹ Mada mava nə əndə saa'itə 'wii Əntaɲfə tə ci, ga ca buurə agyanəkii. Amma mada kə upaa ci rəgwa nga ndzaanə ka dimwa, wa ca dfa ha'ə.

7:7 7.7 Mat. 19.11-12; 1 Koor. 12.11. **7:9 7.9** 1 Tim. 5.14. **7:10 7.10-11** Mat. 5.32; 19.9. **7:14 7.14** Rooma 11.16. * **7:15 7.15** ka ndzaanə jamə: 14.33; Rooma 12.18; 14.19; 2 Koor. 13.11; Kwal. 3.15; Ibə: 12.14. **7:16 7.16** 1 Piita 3.1. **7:18 7.18** Gal. 5.1. **7:19 7.19** Rooma 2.25-29; Gal. 5.6.

²² Ma bii nyi ɔtsa, acii ma mavatə 'wii ɔntanʃə tə ci, kə ndzaa ci ka dimwa putə ŋga ləbənaakii da Slandana. Ha'ə nə dimwatə 'wii ɔntanʃə tə ci ɛsə, kə ndzaa ci ka mava ŋga Slandana.

²³ Də uushi dzabanə pərii ɔntanʃə tuunə. Goona ɔnyagərə də noonə nə ka maviinə ŋga ɛnja.

²⁴ Acii ha'ə, ndzəkəŋushi'inəkya, taa wu patə, wa ca ndzaanə akəŋwacii ɔntanʃə makə sətə 'wii ɔntanʃə tə ci.

Wabənə agyanə ɛnjitə pooshi sha ŋgirəshə da mooryafinə

²⁵ Ma agyanə ɛnjitə ma'ə matəkətəmə ŋgərəshinə ɛsə, wiinə sənə cii kya ba. Pooshi uushi bii Slandanə ka nyi agyanəkii, amma ka banə nə nyi koonə naaki hiima, makə dīi ci, pwapoonə ŋga Slandanə kavə tə nyi ka ndzaanə ka ɛndə gooŋga.

²⁶ Ma hiimaaki, madfa ndzaa ɛndə daanəkii yadə ŋgərəshinə, ci palee. Ma bii nyi ɔtsə ha'ə, acii tə'i cibənyinə laŋə ci ɛnjə a sa ŋga ɛna.

²⁷ Ma ɛndətə ŋgirə minə, ga ca kaaree ka miita. Ma ɛndətə pooshi sha təbətə ŋgərə minə, ga ca ŋgərə.

²⁸ Amma taa ŋgahi kə bii nyi ha'ə, madfa kə ŋgirə ɛndə minə, paa ci dīi 'waslyakəənə. Madfa ŋgirə kadəmə ŋgura ɛsə, paa ki dīi 'waslyakəənə. Amma shiimə oo'i, tə'i uushi'inə laŋə ca la tə ɛnjitə ŋgirəshi. Ci bii nyi naaki gəfə ndzaanə yadə ŋgərəshinə, acii ga tsarə ŋga uushi'iitə a lii tə ɛnda.

²⁹ Ndzəkəŋushi'inəkya, wiinə sənə cii kya moo banə koonə. Ma saa'itsa, kə uugi mbəshanə kədəhə. Acii ha'ə, ma ɛnjitə da makinə, wa təya ndzaanə makə pooshi makinə atsatii.

³⁰ Ma ɛnji tuunə, wa təya dfa makə ɛntaa ka mabətə səkə nə tii. Ma ɛnji ŋusənə, wa təya dfa makə ɛntaa ka maŋushinə nə tii. Ma ɛnji dərə də uushi'inə ɛsə, wa təya ndzaanə makə pooshi sətə irə tii shi aaciitii.

³¹ Ma ɛnji dfa slənə ganə a duuniya, wa təya ndzaanə makə pooshi sə ŋga dfanatii ganə a duuniya. Acii ma duuniyana, pooshi ma'ə laŋə kaa ca uudə.

³² Ŋga'ə ka nyi koonə ndzaanə yadə buurə uushi'inə. Ma ɛndətə pooshi sha ŋgirə minə, aagi slənə ka Slandanə kavə ci naakii na. Gazhi'waanaakii patə kaa ca uudagi səkə ŋga Slandana.

³³ Amma ma ɛndətə ŋgirə minə, aagi slənənə ka *duuniya kavə ci naakii na, kaa ca shii uudagi səkə ŋga minaakii.

³⁴ Acii ha'ə kə tikə hiimaakii bəra'i. Ma miitə pooshi ŋgirə ŋgura taa kadəma, kə kavə ki natə nə aagi slənə ka Slandana, kaa kya shii ndzaanə malaabakii camə akəŋwacii Slandana. Amma ma miitə ŋgirə ŋgura, kə kavə ki natə nə aagi slənənə ka duuniya, kaa kya shii uudagi də səkə ŋga ŋgurii.

³⁵ Ma bii nyi koonə ɔtsa, ŋga'ə ka nyi nə tsakənə tuunə, ɛntaa tənənə cii kya tənə tuunə. Acii ŋga'ə ka nyi koonə slənə sətə dībə ka rəgwakii, una vəgi noonə nə ka slənənə ka Slandanə də ɛdzəmə rəŋwə.

³⁶ Madfa tə'i ɛndə ghə'i madfanə, amma təya nara da madfanaakii oo'i, paa tii ka ŋgərəshinə ma'ə, ka danə ŋga'ə. Amma madfa kə tsaamətə ŋgurii oo'i, paa ci na kaka'atə naakii na, wa ca ŋgərə tə ki makə sətə mwayi ci, paa ci dīi 'waslyakəənə.

³⁷ Amma maa ɛndə ci saakii dīi aniyaakii ŋga banə oo'i, paa ci ka ŋgərənə tə ki ma'ə, madfa kə kaka'atə ci shishinəkii ɛsə, ŋga'ə nə sətə dīi ci, wa təya ndzaanə daanətii yadə ŋgərəshinə.

³⁸ Makə ha'ə ɛna, ma ɛndətə ŋgirə minə, kə dīi ci ŋga'ə. Amma ɛndətə pooshi ŋgirə minə shaŋə palee.

³⁹ Ma miitə ma'ə ɲguri ka əpinə, pooshi ki da rəgwa ɲga ɲgərə əndə'i. Amma mada kə əntəgi ɲguri, tə'i ki da rəgwa ɲga ɲgərə ɲgurətə kadeesəkə ka ki, mada əndə nə'unə nə ci.

⁴⁰ Ma agi hiimaaki naaki, mada kə ndzaa ki satə yadə ɲgərə ɲgurə ma'ə, gədfə ci na palee ka ki də ɲga'əənə. Ma nəhənəki, ma hiimatsə dīi nyi, dagi Ma'yanə ɲga Əntanfə shigi.

8

Wabənə agyanə zəmətə dīi ənji ka uuləminə

¹ Ma agyanə luutə ci ənjə a la uuraakii ka uuləminə, wiinə sənə cii kya jikəvə koonə. Kə shii amə, ma patənə gaamə, tə'i amə da shiinə. Amma ma shiitsa, ci ca kavə əndə ka hanjətə naakii na. Amma ma sətə ca tsakə ənja, uufəna. *

² Taa wu patə ɲgire naakii nə makə kə shii ci uushi'inə, ca'ə əndzə'i ma'ə ci mashiimə sətə dəbee ca shii.

³ Amma ma əndətə uu'i tə Əntanfə, kə ndzaa ci ka uuzənə ɲga Əntanfə ətsa.

⁴ Ma agyanə luutə lii ənji uuraakii ka uuləminə, kə shii amə, ma uuləminə, pooshi əpinə amatii. Kə shii amə əsə, rəɲwə dyanjə nə Əntanfə.

⁵ Tə'i uushi'inə lanjə agintanfə taa anə hanyinə ətə ci ənjə a paslə tə tii. Taa ɲgahi tə'i tii lanjə,

⁶ patə da ha'ə, ma kaamə, rəɲwə dyanjə nə Əntanfə. Dəsənaamə nə ci. Ci tagii patənə ɲga uushi'inə, naakii naamə. Rəɲwə dyanjə nə Slandanə əsə, waatoo Yeesu Aləmasiihu. Daciikii tagii patənə ɲga uushi'inə. Daciikii əsə ndzaa amə da əpinə amaamə.

⁷ Amma əntaa patənə ɲga ənji shii ha'ə. Ca'ə əndzə'i tə'i hara ənji sənəavə ka tii nə haala ɲga uuləminə. Agi adənə nə tii luutə ci təya nee ka uuləminə lii ənji. Ma təya, ma'ə vii goonjatii madamə ɲgeerənə. Ma ci təya nee, makə kə ajijinətə zəməkii tə tii.

⁸ Ma amə, kə shii amə oo'i, pooshi uushi ci zəmə a tsakə kaamə akəɲwacii Əntanfə shanjə. Tada kə zhimaamə, pooshi uushi cii kəya tsakə kaamə. Ha'ə əsə, tada kə bwasee amə ka adə zəməkii, pooshi uushi cii kəya galee ashaamə.

⁹ Ma unə ətsə shii oo'i, kə vii Əntanfə kaamə rəgwa ɲga adə taa ɲgutə zəma, see a doonə hanjaka, acii goona ndzaa ka faara pu'unə ɲga ənjitə ma'ə vii goonjatii madamə ɲgeerənə.

¹⁰ Acii ma tsarə ɲga əndətsa, mada kə nee ci ka hə əndətə shii uushi'inə dasə asəkə kuvə uuləma, ha adə luu ɲga uuləma, ka kavənə nə hə tə ci ka adə tsarə luukii əsə.

¹¹ Ma tsarə ɲga əndətə ma'ə vii goongaakii madamə ɲgeerənə, ka zanə nə ci putə ɲga shiinaaku. Ma əndətsa, ndzəkəɲu nə ci, da i ka putaakii əɲki Aləmasiihu, amma wahətsə kə kavə tə ci ka kulanə.

¹² Də madfəe ka ma'yanə ɲga ndzəkəɲushi'inə ətə ma'ə madamə ɲgeerənə agi vii goonjatii, cuuna də 'waslyakəənə. Ma ətsa, ka Aləmasiihu cuuna də.

¹³ Acii ha'ə, mada luu ca kavə tə ndzəkəɲunəki kaa ca kula, paa nyi ka adə luukii ma'ə shanjə, acii ga nya kavə tə ci ka kulanə.

9

*Sətə dəbee ka masləkee ənji ɲga Yeesu *Aləmasiihu*

7:39 7.39 Rooma 7.2-3. **8:1 8.1-13** Rooma 14.1-15.6. * **8:1 8.1** Slənə 15.29; Rooma 12.16; uufəna ca tsakə ənja: 13.1-7; 14.1; 16.14; Yooh. 13.34; Rooma 15.1-2; 2 Koor. 8.7-8,24; Gal. 6.10; Af. 5.2. **8:3 8.3** 13.12; Gal. 4.9. **8:4 8.4** 10.19-20; Dzək. 4.35,39; 6.4-5; Gal. 4.8-9. **8:6 8.6** 12.5-6; Yooh. 1.3-4; Af. 4.5-6; Kwal. 1.16. **8:7 8.7-12** 10.23-33. **8:8 8.8-9** Rooma 14.13,15,17,21; Gal. 5.13.

¹ Ma nyi, dimwa nə nyi, masləkee əndə ɲga Aləmasiihu nə nyi. Kə nee nyi ka Yeesu Slandanaamə də ginəki. Unə əsə nə bwatyatə upaa nyi agi slənaaki ka Slandana. Anii əntaa ha'ə?

² Taa pooshi hara ənji luuvə oo'i, masləkee əndə nə nyi, amma ma unə, kə shii unə oo'i, masləkee əndə nə nyi. Acii unə nə sətə baarii oo'i, masləkee əndə nə nyi tanyi putə ɲga ləbənə goonə da Slandanaamə.

³ Wiinə sənə jikəvənəki ka ənji wabə tə nyi.

⁴ Ya sanə pooshi dəbə ənjə a vii keenə zəmə da sə ɲga sanə putə ɲga slənə geenə kwa?

⁵ Ya sanə pooshi nyi da rəgwa ɲga ɲgərə minə, nya palə ka wiigi'inə da i ki kwa? ina dā makə sətə ci i Piita* da hara masləkee ənji da ndzəkəɲushi'inə ɲga Slandanaamə a dā kwa?

⁶ Anii see inə da Barənaba sanə nə slənənə də ciiniinə, keena shii upaa də zəmə aameena? †

⁷ Wu sanə nə soojatə pooshi ənji agi vii ka ci shikwaakəya? Wu sanə nə moozatə pooshi ka adə poo ɲga ənfwə gakii asəkə ra? Wu əsə nə magəratə pooshi ka sa 'wanə ɲga dabiinaakəya?

⁸ Ma uushi'iitə cii kya ba, əntaa də hiima ɲga əndə shiŋkinə cii kya ba. Tə'i manaahəkii maa, asəkə ləkələkətə ɲga Muusa,

⁹ ətə bii ca, "Goonə anəgi ma ɲga la ca slənə koonə asəkə rə." Ya əna, agyanə liinə nə Əntanfə ka wabənə kwa?

¹⁰ Ma ətsə patə, agyaniinə cii kəya wabə. Puta geenə nyaahə ci ətsə ha'ə. Acii ma əndə budənə da əndə slənə cifanə, kə dibə təya ka nə ɲga upaa uushi davə asəkə rə.

¹¹ Makə kə ləgaviinə koonə slikərənə ɲga Malaaba Ma'yanə aa ədzəmuunə, əntaa madəbəkii unə kə ki'i keenə də vii keenə sətə ciina kavə aameenə kwa?

¹² Makə dīi ci kə luuvuunə vii ka hara ənji sətə dəbee, weewee keenə dəbee una 'watəgi vii uushi'iitsa.

Taa ɲgahi ha'ə makə ətsə dəbee una dā keenə, amma pooshi inə kədii koonə tsəkə tiinə ha'ə. Kə sə'watiinə patənə ɲga mabuurəna kaa ɲnyūni Habara agyanə Aləmasiihu a shii dzənə aakəɲwa aakəɲwa.

¹³ Amma ga ca zaanə koonə oo'i, ma ənjitə ca slənə asəkə yi ɲga Əntanfə, agi sətə ci ənjə a kərə aadəvə aasii ci təya upaa zəmatii. Ha'ə əsə nə ənjitə ca slənə agyanə ha ɲga dā sataka. Agi sətə dīi ənji də sataka ci təya ɲgərəgi natii zəma.

¹⁴ Ha'ə əsə dīi bii Slandanaamə, əŋki ci, ma əndətə ca dā slənə ɲga ɲnyūni Habara, dagikii upaanəkii zəmaakii.

¹⁵ Taa ɲgahi ha'ə makə ətsə, pooshi nyi kədii acii taa wu. Ma cii kya naahə koonə ha'ə, əntaa koonə vii ka nyi sətə dibə. Gəfə əntənə əŋki nyi acii dānə ha'ə makə ətsə, acii paa nyi ka uudənə kaa sətə cii kya dəlagi a ndzaanə ka uushi zabə.

¹⁶ Pooshi waaza ɲnyūni Habara ka kavənə tə nyi kaa nya dəlagi, acii ma ətsə, kə ndzaa ka nyi tyasə see maa waazii nyi. Kə kulii agyanəki madā paa nyi waazii ɲnyūni Habara!

¹⁷ Maci ma cii kya dā slənətsə də moonə ɲga moodəfəki saakii, kadā ka upaanə nə nyi ki'ikii. Amma slənə ɲga tyasə cii kya dā, acii Əntanfə ba'avə slənəkii aaciiki.

¹⁸ ɲgutə shikwa cii kya upana? Ma shikwaaki, waaza ɲnyūni Habara ka ənji ɲga zabə yadə ki'ikii. Pooshi nyi agi ləgwa sətə dibə ənjə a vii ka nyi acii ənja.

9:1 9.1-2 4.9,15; 15.8-10; 2 Koor. 2.14-17; 3.1-3; 5.18-20; 10.7-8,13; 11.5,13; 12.11-13; Gal. 1.1. **9:4 9.4** Luka 10.7-8; Mat. 10.10. * **9:5 9.5** Ma asəkə hara zhi'weenə, Keefasə ci ənjə a 'wa də Piita. † **9:6 9.6** Barənaba: Slənə 4.36; 11.22-26; slənənə də ciinə ka upaa də zəma: Slənə 18.3. **9:9 9.9** Dzək. 25.4; 1 Koor. 10.11; 1 Tim. 5.18. **9:11 9.11** 9.4; Rooma 15.27; Gal. 6.6. **9:12 9.12** Slənə 20.34-35; 2 Koor. 11.9. **9:13 9.13** Baan. 18.8-19. **9:14 9.14** 9.4. **9:15 9.15** Slənə 18.3. **9:16 9.16** Irim. 20.9. **9:17 9.17** 4.1.

¹⁹ Ma nyi, dimwa nə nyi, əntaa mava. Patə da ha'ə, kə kavə nyi naaki nə kaa nya ndzaa ka mava, kaa nya shii upaa də ənji lajə.

²⁰ Ma nyi ahada *Yahudiinə, kə dīi nyi makə sətə ci təya də, kaa nya shii əlyatənə də tii. Ma nyi ahada ənjitə dīi *bariya anətii əsə, kə ndzaa nyi ahadatii makə da i bariya anəki nə nyi makə natii, taa ngahi pooshi. Amma ma ndzaa nyi ha'ə ahadatii, kaa nya shii əlyaginə də tii.

²¹ Ha'ə əsə, nyi ahada ənjitə pooshi shii bariya, kə ndzaa nyi ahadatii makə pooshi nyi shii bariya, kaa nya shii əlyaginə də tii. Pooshi ətsə baarii makə pooshi nyi agi nə'u bariya nga Əntanjə. Aci agi nə'u bariya nga Aləmasiihu nə nyi.

²² Weewee geegi nyi ka vii goonḡaaki makə ma'ə madamə nḡeerənə ahada ənjitə ma'ə vii goonḡatii madamə nḡeerənə, kaa nya shii əlyaginə də tii. Taa nḡutə tsarə nga ndzaanə patə gi nyi ka la ənja, kə ndzaa nyi makə natii, kaa nya shii luupaa də hara ənji agitii taa də iitə patə.

²³ Uushi'iitə cii kya də patə, putə nga Njuni Habara cii kya də ha'ə, kaa nya shii upaa də shikwatə nə ənjə a upaa agikii da i nyi.

²⁴ Kə shii unə, ma agi laamə nga huyinə, ənji lajə ca laamə, amma əndə rənwə tanə nə upaa shikwa. Aci ha'ə dāmə gazhi'waanə nga huyinə, koonə shii upaa də shikwa.

²⁵ Taa wu patə bii ka dānə nə ci laamə nga huyinə, ka hadaginə nə ci də shishinəkii nga'ə, kaa shishinəkii a ndzaanə ndalə. Ma cii kəya də ha'ə, kaa ca shii upaa də shikwa. Ma tsarə nga shikwatə cii kəya alə, ka saawaginə. Amma ma ənə caama alə, pooshi ka saawanə shanjə ca'ə ndənjwə ndənjwə.

²⁶ Ma nyi, ḡəḡə cii kya huyi ca'ə ka muudinə. Ha'ə əsə ma nyi, əntaa əndətə ca də mavutə zabə agi mədə nə nyi.

²⁷ Kə luuvə nyi sa taa nḡutə tsarə nga ciba, kaa shishinəki a ndzaanə matasəkakii taa ka nḡutə rəḡwa. Ma nyi ənə ca waaza Njuni Habara ka hara ənja, ma cii kya də ha'ə, acii ga nya kulii a rəḡwa.

10

Wabənə agyanə uuləminə

¹ Ndzəkəḡushi'inəkya, nga'ə ka nyi una shii sətə slənyi də dzədzəshi'inaamə saa'itə təya palə agi bilinə. Kuraḡiinə nja kaka'ə tə tii patə. Patənətii tanḡəgi maduunə ḡəəra, pooshi taa mi uree ka tii.

² Patənətii upaa bapətisəma nga kuraḡiinə da nga uunəva kaa təya ndzaa ka ənji nə'unə tə Muusa.

³ Patənətii əsə, kə agi tii zəmətə shi dadagyə.

⁴ Patənətii əsə, kə sii tii ma'iitə shi dadagyə. Aci kə sii tii ma'iitə əja ashi faaratə vii Əntanjə ka tii. Ma faaratə nja dzə atsatii, ci nə Aləmasiihu.

⁵ Patə da ha'ə lajənətii pooshi slənətii kadəesəkə ka Əntanjə. Putakii ha'ə lajənətii, kə mətəḡi tii agi bilinə.

⁶ Ma ətsə patə, wabənə cii kəya wabə kaamə, acii ga bwaya uushi'inə a kadəesəkə kaamə makə natii.

⁷ Goona ndzaa ka ənji paslə uuləminə makə nga hara ənjatii. Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Kə ndzaa ənji ka zəma, təya saasa ənvwa, təya madə ka uudzənə ka uuləminə."

9:19 9.19-22 10.23-24,32-33; Rooma 15.1. **9:19 9.19** Mat. 20.26-27. **9:20 9.20** Slənə 16.3; 21.20-26. **9:21 9.21** Gal. 2.3-4. **9:22 9.22** Rooma 1.13; 2 Koor. 5.11; 11.29. **9:24 9.24-25** Fil. 3.12-14; 2 Tim. 2.4-6; 4.7-8; Yak. 1.12; 1 Piita 5.4; Səniinə 2.10. **9:27 9.27** Rooma 8.13; 13.14. **10:1 10.1** Shig. 13.21; 14.21-29. **10:3 10.3** Shig. 16.13-35; Dzək. 8.3; Jab. 78.24-25. **10:4 10.4** Shig. 17.6; Jab. 78.15. **10:5 10.5** Baan. 14.29-30; Jab. 78.31; Iḡər. 3.17; Yahu. 5. **10:6 10.6** Baan. 11.4,34; Jab. 106.14. **10:7 10.7** Shig. 32.6.

⁸ Goona aləhiinə makə nga hara ənjatii. Agi uusəra rəjwə ənji dəbu'u pupusərə aji makkə zamagi Əntanjə də tii.

⁹ Gaama təbə tə Slandanaamə makə sətə dīi hara ənjatii. Wata rəhunə a zamagi də tii dza'ə.

¹⁰ Gaama ɲgəərə ma makə sətə dīi hara ənjatii. Wata malaa'ikatə ca bəələ ənji a zamagi də tii.

¹¹ Ma uushi'iitə slənyi də tii patə, wabənə cii kəya wabə ka ənja. Ma naahəpaa ənji əsə, ka wabəginə kaamə, acii amə nə ənji ɲga muudinə ɲga saa'i.

¹² Acii ha'ə, taa wu patə nyihə makə ndihə nə ci, wa ca nəhə naakii na, acii ga ca kulii.

¹³ Patənə ɲga təbəətə ca la tuunə, mbərə mbərə nə ci da ətə ca la taa tə ɲgutə ənda. Amma ma Əntanjə, əndə gooɲga nə ci, paa ci ka luuvənə kaa təbənə ətə palee ka ɲgeerii unə a la tuunə. Madə kə lii təbənə tuunə, ka viinə nə ci koonə ɲgeerənə koonə kəɲaanə ndihə, koonə shii upaa rəgwa ɲga sə'watənə.

¹⁴ Acii ha'ə kadashinyinaakya, bwaseemə ka paaslə uuləminə.

¹⁵ Ma unə, ənji paaratə də uushi'inə nuunə, ka mbeenə nuunə ka ləginə unə də noonə nə oo'i, ma sənə cii kya ba, gooɲga tanyi.

¹⁶ Ma kwalakətə caama slənəgi saa'itə ama zəmə əndzanə ɲga Slandana, agi kuyiriinə naamə tə Əntanjə putakii. Ma amə sagi də kwalakəkii əsə, ləbənə caama ləbə agi idənə ɲga Aləmasiihu. Ha'ə əsə nə burooditə caama baatsə, ama adə. Ləbənə caama ləbə agi shishinə ɲga Aləmasiihu.

¹⁷ Makə dīi ci masləhə rəjwə nə buroodi, taa ɲgahi laɲə naamə, amma rəjwə naamə, acii masləhətə rəjwə ha'ə caama adə əsə.

¹⁸ Buurətəmə alə'aada ɲga *Yahudiinə əsə. Ma ənjitə ca adə luutə ci ənjə a dā də satakətə ka Əntanjə, agi ndzaanə nə tii ləbə da Əntanjə.

¹⁹ Mi cii kya moo banə əna? Uuləmə nə əndə'i uushi nii, anii zəmətə ci ənjə a vii ka ca? Pooshi.

²⁰ Ma sətə cii kya moo banə, ma sətə ci ənji faara a dā satakakii, ka ginaajinyinə ci təya dā, əntaa ka Əntanjə. Ma nyi, paa nyi ka moonə una ndzaanə ka hakii da ginaajinyinə.

²¹ Ya sanə iitə mbee nuunə ka zəmə əndzanə ɲga Slandana, una ənəgərə ka zəmə ɲga ginaajinyinə əsa? Pooshi unə ka ndzaanə ka hakii da ginaajinyinə əsə.

²² Ya sanə ɲga'ə koonə nə kavənə tə Slandanə kaa ca sərəhə kwa? Anii ma naamə ka nəhənə, kə palee amə ka ci də ɲgeerəna?

²³ Ka banə nə hara ənji ahadoonə oo'i, tə'i amə da rəgwa ɲga dā taa ɲgutə uushi. Ha'ə makə ətsa. Amma əntaa uushi'inə patə ca tsakə ənda. Tə'i amə da rəgwa ɲga slənə patənə ɲga uushi, amma əntaa patənə ɲga uushi ca kərə ənji aakəɲwa.

²⁴ Ga taa wu a slənə wata sətə ca tsakə tə ci, ci daanəkii, amma, wa ca slənə sətə ca tsakə tə hara ənja.

²⁵ Tə'i unə da rəgwa ɲga dərə taa ɲgutə tsarə ɲga ləwə a luuma, una tsəbə. Goona kavə ma'yanə goonə ka buurənə taa dama shi ləwəkii.

²⁶ Acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkatə, ətə bii ci, "Hanyinə da patənə ɲga sətə asəkətə, ɲga Slandanə patə."

10:8 10.8 Baan. 25.1-9. **10:9 10.9** Baan. 21.5-6. **10:10 10.10** Baan. 14.2,36; 17.6-15; Jab. 106.25-27; Ibər. 3.17-18. **10:11 10.11** 7.29-31; Rooma 15.4. **10:12 10.12** Gal. 6.1. **10:13 10.13** 1.9; Yak. 1.13-14. **10:14 10.14** 1 Yooħ. 5.21. **10:16 10.16** 11.24-25; Luka 22.17-20. **10:17 10.17** 12.27. **10:18 10.18** Leew. 7.11-21. **10:19 10.19** 8.4. **10:20 10.20** Dzək. 32.17; Jab. 106.37; Səniinə 9.20. **10:21 10.21** 2 Koor. 6.15-16. **10:22 10.22** Dzək. 32.21. **10:23 10.23-33** Rooma 14.1-15.6. **10:23 10.23** 6.12; 8.7-12. **10:24 10.24** 10.32; 13.5; Rooma 15.1-2; Fil. 2.4. **10:25 10.25** Rooma 14.2. **10:26 10.26** Jab. 24.1; 89.12.

²⁷ Mada kə 'wii əndətə əntaa əndə nə'unə nə ci tə hə ka zəma, mada kə kadeesəkə ka hə nə dzənə, duu, zəmuu patənə nga sətə vii ci ka hə. Ga ha kavə ma'yanəku ka buurənə taa dama shi zəməkii.

²⁸ Amma mada kə bii əndə'i əndə ka hə oo'i, ma ləwətsa, ka uuləmə lii ənji, ga ha adə ma'ə. Ma bii nyi ətsa, putaakii kaa ma'yanaakii a baanə.

²⁹ Kaa ma'yanə nga əndətsə a baanə bwasee hə ka zəməta, əntaa putə nga naaku. Ka ləgwanə nə hə, "Ka mi sanə bwaseenəki ka adə uushi putə nga əndətə ca hiima oo'i, bwaya uushi cii kya də?"

³⁰ Mada kə kuyirii nyi tə Əntanfə putə nga zəməta, ka mi sanə banə əndə ka nyi oo'i, bwayakii dīi nyi putə nga adə zəməkəya?"

³¹ Yoo, taa mi patə dīi unə, taa zəma, taa sa uushi, dəmə patə ka dūunətənə də Slandana.

³² Hakilamə acii goona bəzee ka səkə nga Yahudiinə, taa nga hara slikərənə, taa nga ənji nga Əntanfə.

³³ Ma səndə dānuunə tanə, dəmə makə sətə cii kya də. Acii ma nyi, kə dīi nyi gazhi'waanə nga uufagi səkə nga patənə nga ənji agi taa mi cii kya də patə. Sətə ca tsakə tə ənji patə cii kya də kaa təya shii upaa luupaanə, əntaa ka putaaki cii kya də.

11

¹ Nə'unə dərəpaaki makə ənə cii kya nə'u nga *Aləmasiihu.

Wabənə agyanə ləkutə nə nga minə

² Agi dəlaginə nə nyi duunə ka shaşə, acii agi buurətənə nuunə wabənaaki koonə, una nə'utə alə'aada nga ənji nə'unə ətə dzəgunyii koonə.

³ Amma nga'ə ka nyi una paaratəgi oo'i, taa ngutə ngurə patə, Aləmasiihu nəndə agyanəkii. Taa ngutə minə patə əsə, ngurə nəndə agyanətə. Ha'ə nə Aləmasiihu əsə, Əntanfə nəndə agyanəkii.

⁴ Acii ha'ə, taa ngurə ca də də'wa taa də anabaakwaanə da i dara anəkii, kə bərapaa ci tə Aləmasiihu ətsa.

⁵ Amma ma minə, wa kya ləkutəgi nətə saa'itə kya də də'wa taa də anabaakwaanə. Mada paa ki dīi ha'ə, ci nə kə bərapaa ki tə ngurii ətsa. Mbərə mbərə nə ki da miitə isəgi nətə.

⁶ Mada pooshi minə ka ləkutəgi nətə, wa kya isəgi nətə. Amma makə dīi ci ayi ayi ka minə nə isəgi nətə, wa kya ləkutəgi nətə.

⁷ Ma ngura, pooshi dibə ca dəvə uushi aanəkii ca də də'wa, makə dīi ci, məndzaanğu'inə nga dūunuunə nga Əntanfə nə ci. Amma ma minə, məndzaanğu'inə nga dūunuunə nga ngurə nə ki.

⁸ Acii ma ngura, əntaa dashi minə tagii Əntanfə tə ci, amma tə minə tagii Əntanfə dashi ngura.

⁹ Ka putə nga ngurə əsə tagii ci tə ki, əntaa ka putatə tagii ci ngura.

¹⁰ Makə ha'ə dīi ətsa, kə dəbee minə a ləkutəgi nətə, ka baariinə oo'i, atsaa sədə ngurə nə ki, acii ga kya bəzee ka səkə nga malaa'ikanyinə.

¹¹ Taa ngahi bii nyi koonə ətsa, patə da ha'ə, ma amə ənə ləbə da Slandana, mada pooshi ngura, pooshi minə. Mada pooshi minə əsə, pooshi ngura.

¹² Kə shii amə, dashi ngurə tagii Əntanfə minə. Ki ca poo nguyirənə əsə. Amma slənə nga Əntanfə nə patənə nga uushi'inə.

10:28 10.28 8.7. **10:30 10.30** Rooma 14.6; 1 Tim. 4.4. **10:31 10.31** Kwal. 3.17. **10:32 10.32** Rooma 14.13. **10:33 10.33** 9.19-22. **11:1 11.1** 4.16. **11:2 11.2** 2 Tees. 2.15; 3.6. **11:3 11.3** 3.23; 'Wat. 3.16; Af. 5.23. **11:7 11.7** 'Wat. 1.26-27. **11:8 11.8-9** 'Wat. 2.18-23; 1 Tim. 2.13.

13 Unə də noonə nə nə banə, kə dəbee minə a dfa də'wa ka Əntanfə yadə ləkutə nətə kwa?

14 Patənə nga ənji taa da patə, kə shii tii oo'i, madfa kə kapaa ngurə shiŋkinaakii magərəkii, sə nga ayinə ka ci.

15 Amma ma ka minə, sə nga rəmaaginatə nə magərə shiŋkinə. Ma vii Əntanfə ka ki shiŋkinə, kaa ca ndzaanə ka sə nga ləkutəgi də nətə.

16 Taa wu patə dīi mabizhinə agyanə sətə, wa ca shii oo'i, patənə geenə da Ikəliisiyaninə nga Əntanfə patə, ha'ə makə ətsə ciina nə'u.

Wabənə agyanə əndzanə nga Slandana

17 Yoo, wiinə wabənə agyanə zəmə əndzanə nga Slandana. Ma agi wabənə cii kya ba koonə, pooshi nyi ka dələnə duunə. Acii ma dza də nə goonə ka dfa də'wa ka Əntanfə, pooshi agi kira dzənə aakəŋwa, amma ənyanə aa ba'ə cii kəya kira.

18 Ma nga təkəŋwanə, kə fii nyi oo'i, madfa dzii unə də nə ka dfa də'wa, tə'i təkəshinə ahadoonə. Kə shii nyi weewee ma ətsə, tə'i gooŋga gi'u agikii.

19 Ka ndzaanə nə təkəshinə ahadoonə, kaa ənjə a shii nee ka ənjitə ca nə'u ŋunyi rəgwa paŋgəraŋə.

20 Madfa dzii unə də nə ka zəmə əndzanə nga Slandana, əntaa əndzanə nga Slandanə cuuna zəmə.

21 Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii ma saa'itə una zəmə, taa ŋgutə əndə agi dzənə nə ci aakəŋwa agi adə zəmaakii. Ma hara ənji, ka madəfənə nə tii. Hara ənji əsə, mawiikakii nə tii.

22 Una! ka mi də dənə ha'ə kwa? Pooshi yinyinə goonə bahə zəmənə, una saasa davə kwa? Anii gəfə bərapaa Ikəliisiya nga Əntanfə da tə ənjitə pooshi uushatəya? Mi mbeenəki ka banə koonə agyanə ətsə? Dələnə dələnəki duunə kwa? Paa nyi ka dələnə duunə.

23 Acii ma dzəgunəənə cii kya dzəgunə koonə, Slandanə Yeesu kavə aaciiki. Waatoo, ka vədətə vii ənji tə ci ka bələginə, ca ŋgərə burooda,

24 ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa, əŋki ci, "Shishinəki cii kya vii ka putə goonə. Dəmə aakəŋwa də dənə ha'ə makə əna ka buurətəginə də nyi."

25 Makə uugi tii zəma, ca ŋgərə ma'i inabi əsə, əŋki ci, "Ma ma'i inabina, ci nə kura aləkawalətə ci Əntanfə a dfa də idənaaki. Taa guci cuuna sa patə, samə ha'ə ka buurətəginə də nyi." *

26 Ma bii Slandanə ha'ə, acii taa guci patə agyuunə tsarə burooditsa, una sa tsarə ma'i inabatsa ha'ə makə ətsə, agi baariinə nuunə paŋgəraŋə oo'i, kə əŋki Slandanaamə ka putə gaamə, ca'ə ka saa'itə nii kəya ənya.

27 Acii ha'ə taa wu patə zhimə əndzanə nga Slandanə də məzaanə, agi bərapaanə nə ci shishinəkii da idənaakii ətsə.

28 Taa wu patə dīi aniya nga zəmə əndzanə nga Slandana, wa ca tsaamətə ndzaanaakii nga'ə zəku'i taabu'u zəmənəkii.

29 Ma əndətə pooshi buurətə shishinə nga Slandana, madfa zhimə ci əndzaatsa, mabətəsəkə nga Əntanfə cii kəya əlya aagyanəkii.

30 Ci dīi ənji laŋə ahadoonə pooshi tii ndaŋə ndaŋə, mazaarəkii əsə. Harakii, kə mətətəgi tii.

31 Madfa kə tsaamətaamə naamə nə nga'ə zəku'i taabu'u zəmənaamə, pooshi amə ka əlya mabətəsəkə nga Əntanfə aagyanamə.

32 Amma ma Slandana, agi dzalənə nə ci taamə acii ga gəŋwanə a kəshi taamə makə nga ənji duuniya.

11:18 11.18 1.10-11. 11:19 11.19 Dzək. 13.2-4; 1 Yooh. 2.19. 11:22 11.22 Yak. 2.5-6. 11:23 11.23-25 10.16; Mat. 26.26-28. * 11:25 11.25 kura aləkawalə: Irim. 31.31-34; Luka 22.20; 2 Koor. 3.6; Ibər. 8.6; idəna: Shig. 24.6-8; Ibər. 9.12. 11:26 11.26 Mat. 26.29. 11:27 11.27 11.20-22; Ibər. 10.29. 11:28 11.28 2 Koor. 13.5. 11:32 11.32 Ibər. 12.5-6; Səniinə 3.19.

³³ Acii ha'ə ndzəkəŋushi'inəkya, madfa kə gyuunə ka zəmə əndzanə ŋga Slandana, gaaratəməshinə.

³⁴ Madfa tə'i madəfənə atsa ənda, wa ca zəmə asii zəku'i, acii goona kulagərə aagi gəŋwanə ŋga Əntaŋfə, una zəmə əndzanə ŋga Slandana.

Ma hara wabənyinə, madfa kə shi nyi, kadə nii kya hadfatəgi koonə.

12

Sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja

¹ Ndzəkəŋushi'ina, ma agyanə baawəda ŋga slənətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja, ŋga'ə ka nyi una shii goongaanəkii.

² Kə shii unə, ma saa'itə unə ma'ə maviimə goonŋa ka Slandana, kə nji ənjə a ŋusləgi duunə ka rəgwanyinə kama kama, koonə paslə uuləminə. Ma təya, uushi zabə nə tii.

³ Acii ha'ə, ŋga'ə ka nyi una shii oo'i, pooshi əndə ətə da Ma'yanə ŋga Əntaŋfə a ədzəməkii sha bii "Manalakii nə Yeesu." See Malaaba Ma'yanə əsə nə kavənə tə əndə ka banə oo'i, "Slandanə nə Yeesu."

⁴ Ma sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja, tə'i kama kama, amma Ma'yanə rəŋwa ca vii ka tii.

⁵ Tə'i slənənyinə kama kama əsə, amma ka Slandanətə rəŋwə ha'ə ci ənjə a slənə.

⁶ Tə'i rəgwanyinə ŋga sləna kama kama, amma Əntaŋfə rəŋwə ca vii ka əndə baawəda ŋga da taa ŋgutə tsarə ŋga sləna.

⁷ Taa wu patə agi baariinə nə ci naakii viitə vii Malaaba Ma'yanə ka ci, ka shii tsakənə də taa wu.

⁸ Ma hara ənji, kə vii ci ka tii hiima ŋga wabə sətə dəbee ka ənja. Ca vii ka hara ənji baawəda ŋga shii uushi'inə, təya ba ka ənja. Ma ətsa, dagi baawəda ŋga Malaaba Ma'yanə rəŋwa ha'ə.

⁹ Ca vii ka əndə'i əndə əsə, baawəda ŋga gi'inə tə Əntaŋfə də ŋgeerənə. Ma ka əndə'i əndə əsə, ca vii baawəda ŋga mbədfəpaa də ənda. Ma ətsə patə, dagi baawəda ŋga Ma'yaatə rəŋwə ha'ə.

¹⁰ Ca vii ka hara ənji baawəda ŋga slənə sə ŋga hurəshishinə. Hara ənji, ca vii ka tii baawəda ŋga da anabaakwaanə. Ca vii ka hara ənji baawəda ŋga taarapaaginə ahada uura ŋga Ma'yanə ŋga Əntaŋfə da ŋga ginaajinyinə. Hara ənji, ca vii ka tii baawəda ŋga wabənə də məshipətə uuranyinə kama kama. Hara ənji əsə, ca vii ka tii baawəda ŋga baabagi wabənəkii aagi uratə ci ənjə a fa.

¹¹ Amma ətsə patə, Ma'yanə rəŋwə ha'ə ca vii baawəda ŋga daada uushi'iitə makə sətə kadeesəkə ka ci. Taa wu patə da naakii viinə pamə.

Purəŋanyinə laŋə amma shishinə rəŋwə

¹² Ma shishinə ŋga ənda, tə'i purəŋanyinə laŋə ashikii. Əndə rəŋwə da purəŋanyinə kama kama ca slənə, amma ka shishiitə rəŋwə ha'ə. Ha'ə nə *Aləmasiihu naakii əsə.

¹³ Unə maa, ha'ə nuunə patə makə ətsa. Taa *Yahudiinə taa hara slikerənə, taa maviinə, taa dimuyinə, amə patə, kə upaa amə bapətişəma də Malaaba Ma'yanə rəŋwə, kaama ndzaanə shishinə rəŋwə. Ma'yanə rəŋwə sii amə patə.

¹⁴ Acii ma shishinə, əntaa wata purəŋanə rəŋwə ghənyi, amma purəŋanyinə laŋə.

15 Mbu'u ka banə nə sədə, “Makə dīi ci əntaa ciinə nə nyi, acii ha'ə əntaa agi purəṅanyinə nga shishinə nə nyi.” Taa ṅgahi kə bii ci ha'ə, amma pooshi banaakii ha'ə ka ṅgərəginə tə ci ka ndzaanə ashi shishinə.

16 Mbu'u ka banə nə liminə naakii əsə, “Makə dīi ci əntaa ginə nə nyi, acii ha'ə əntaa agi purəṅanyinə nga shishinə nə nyi.” Taa ṅgahi kə bii ci ha'ə, pooshi banaakii ha'ə ka ṅgərəginə tə ci ka ndzaanə ashi shishinə.

17 Maci ginə nə shishinə patə, kadfa də iitə caama fa? Maci liminə nə shishinə patə, kadfa də iitə caama zənətə?

18 Makə sətə dīi shishinə, kə dfaadavə Əntaṅfə patənə nga purəṅanyinə makə sətə kadeesəkə ka ci.

19 Maci purəṅanə rəṅwə tanə, kadfa pooshi shishinə.

20 Makə sətə dīi ci, tə'i purəṅanə kama kama, amma shishinə rəṅwə.

21 Acii ha'ə, pooshi ginə ka banə ka ciinə, “Pooshi nafaaku ka nyi.” Ha'ə nə nə əsə, paa ci ka banə ka sədə, “Pooshi nafaaku ka nyi.”

22 Ma purəṅaatə caama nee yadə ṅgeerənə ashaamə, pooshi uushi caama mbee ka datənə yadə ci.

23 Ha'ə nə hatə caamə nee makə pooshi bwatyakii əsə, ci nə ətə caama hadagi ṅga'ə. Ha'ə əsə nə purəṅanyiitə caama nee makə pooshi daguyinəkii. Ka tii caama kavə naamə.

24 Ma purəṅanyiitə daguyinəkii ka ginə, kə bwasee amə ka tii makə sətə dīi tii. Ma nyibuvə Əntaṅfə purəṅanyiitə patə ka shishinə, kaama shii nee ka bwatya nga purəṅanyiitə caama nee makə pooshi bwatyatii.

25 Makə ha'ə dīi əna, pooshi kama kamaanə agi shishinə. Taa ṅgutə purəṅanə patə, wa ca upaa hadaginə mbərə mbərə da harakii.

26 Mada agi sa cibə nə əndə'i purəṅanə nga shishinə, patə da harakii ca sa cibəkii da i tii. Mada kə upaa əndə'i purəṅanə dəlanə, patə da harakii ca dfa maṅushinə.

27 Unə patə, shishinə nga Aləmasiihu nuunə. Taa wu patə ahadoonə, purəṅanə nga Aləmasiihu nə ci.

28 Ma ahada ənji nə'unə, ma nga təkəṅwanə, kə dəkəpaa Əntaṅfə masləkee ənja. Nga bəra'inə ca dəkə anabiinə; nga makkənə ca dəkə maliminə. Ma daba'ə, ca dəkə ənji slənə sə nga hurəshishinə, ca dəkə ənji mbədəpaa də ənja, ca dəkə ənji tsakə ənja, ca dəkə matakəṅwanyinə, ca dəkə ənji wabənə də məshipətə uuranyinə kama kama.

29 Ma ənjitsa, əntaa masləkee ənji nə tii patə, əntaa anabiinə nə tii patə, taa maliminə. Əntaa taa wu nə əndə da baawəda nga dfa sə nga hurəshishinə.

30 Əntaa taa wu nə əndə da baawəda nga mbədəpaa də bwaneanyinə, taa da baawəda nga wabənə da məshipətə uuranyinə kama kama, taa baabagi sətə ci təya ba.

31 Ma unə, kavəmə moodəfuunə ka upaa viinyiitə palee də məghərəvənə.

Ma palee patə, dfa təmə makə sənə nii kya baarii koonə.

13

Wabənə agyanə uudənə

1 Taa tə'i nyi da baawəda nga wabənə taa də ṅgutə uura nga ənji patə da nga malaa'ikanyinə, mada pooshi nyi da uudə ənja, wazənə zabə nə wabənaaki makə tibisətə ca wazə 'yarəlanə.

2 Taa tə'i nyi da baawəda nga dfa anabaakwaanə da nga paaratəgi də ma'umbee uushi'inə, taa tə'i nyi da baawəda nga shii uushi'inə patə, taa tə'i nyi da vii goonḡa

ətə nga kavənə tə giṅunyinə ka mbudənə, təya palə ka əndə'i ha, maɖa pooshi nyi da uudə ənja, uushi zabə nə nyi.

³ Taa kə təkəgi nyi uushi'inaaki patə ka ənja, nya vii shishinəki, ənjə a ətsagi, amma maɖa pooshi nyi da uudə ənja, pooshi nyi ka ṅgərə bwatyakii.

⁴ Ma uudənə, ci ca kavə əndə ka sə'watə uushi, ci ca kavə əndə ka ɖa ṅga'əənə ka ənja, ca kavə əndə ka ndzaanə yadə sərəha, paa ci ka ɖuunətə naakii na.

⁵ Ma əndətə da uudə ənja, paa ci ka ɖa sə ṅga ayinə. Paa ci ka uudə naakii na. Pooshi səkəkii ka bəzənə pii pii. Paa ci ka kəsəpaa bwaya bwayaanə a ədzəməkii.

⁶ Ma əndətə da uudə ənja, paa ci ka ɖa moodasəkə agyanə bwaya uushi. See dagwa uushi ɖanəkii manushinə.

⁷ Ma əndətə da uudə ənja, pooshi 'waslyakəənə ṅga ənji ka shiginə a makii pii pii. Taa guci patə tə Əntanɖə cii kəya gi'i. Taa guci patə əsə agi kanə nə ci nə ṅga dagwa uushi. Taa mi patə, agi sə'watənə nə ci.

⁸ Ma uudənə, pooshi ka uudənə. Amma ma anabaakwaanə, ka uudəginə. Ka laginə nə wabənə də məshipətə uuranyinə. Ha'ə nə shiinə əsə, ka uudəginə.

⁹ Ma shiinə gaamə da anabaakwaanə gaamə, ma'ə ci mambu'umə bahə uushi.

¹⁰ Amma ma saa'itə nə Əntanɖə a mbu'utəgi də patənə ṅga uushi'inə, saa'ikii nə uushi'iitə ma'ə mambu'umə bahə uushi a uudəgi.

¹¹ Ma saa'itə nyi ma'ə uuzənə, uura manjeevənə njii kya wabə, ṅga uura manjeevənə nji hiimaaki, uura manjeevənə nji slənaaki əsə. Amma makə uugi nyi ɖanə ka ənda, kə bwasee nyi ka uura manjeevənə patə.

¹² Ma ṅga əna, ma uushi'iinə caama tsaamə, agi tsaamənə naamə makə sətə ci əndə a tsaamə ma'yanə ṅga uushi agi ma'inə,* paa ci ka neenə bəranə ṅga'ə. Amma ma aakəṅwa, kadə naama nee ginə da ginə. Ma ṅga əna, tə'i uushi'inə ma'ə nyi mashiimə. Amma ma aakəṅwa, kadə nii kya shii patə, makə sətə shii Əntanɖə tə nyi furəṅə. †

¹³ Ma vii goonṅaanə, da ka na, da uudənə, tə'i tii makkə. Amma ma palee patə, uudəna.

14

Tsakə wabənə agyanə sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja

¹ Ma ɖanuuna, ɖamə gazhi'waanə ṅga uudə ənja. Kamə nuunə əsə ka upaa sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja. Ma palee maa, una upaa baawəɖa ṅga ɖa anabaakwaanə.

² Acii ma əndə wabənə də məshipətə uuranyinə kama kama, əntaa ka ənji shiṅkinə cii kəya wabə, amma ka Əntanɖə. Acii pooshi əndə ca paaratəgi də sətə cii kəya ba. Ma'umbee uushi'inə cii kəya wabə də baawəɖa ṅga Malaaba Ma'yanə.

³ Amma ma əndə ɖa anabaakwaanə, ka ənji shiṅkinə cii kəya wabə. Wabənəkii a tsakə tə tii, ca vii ka tii kwatsə kwatsənə ṅga moodəfa, ca banee ka ma'yanətii.

⁴ Ma əndə wabənə də məshipətə uuranyinə kama kama, tə naakii nə cii kəya tsakə tanə. Amma ma əndə ɖa anabaakwaanə, tə patənə ṅga ənji nə'unə cii kəya tsakə.

⁵ ṅga'ə ka nyi unə patə, una wabə də məshipətə uuranyinə kama kama. Amma ma palee nyi də uudənə koonə, a ɖoonə anabaakwaanə. Ma əndətə ca ɖa anabaakwaanə, kə palee ci ka əndətə ca wabə də məshipətə uuranyinə kama kama,

13:2 13.2 12.8; Mat. 7.22; 17.20. **13:3 13.3** Dan. 3.19-20; Mat. 19.21. **13:5 13.5** 10.33; Waɖ. 10.12; Fil. 2.4. **13:8 13.8** 12.10; 14.1-5. * **13:12 13.12** Ma Bulusə, kə ɖii ci misaali də dyarugala, acii ma dyarugala agi zamana ṅga Bulusə, pooshi bəranə makə ṅga əndzə'i. Acii kii ɖii Gude misaali də ma'inə. † **13:12 13.12** Rooma 8.24; 2 Koor. 5.7; kə shii Əntanɖə taamə: 8.3; Gal. 4.9. **13:13 13.13** Kwal. 1.4-5; 1 Tees. 1.2-3; Tit. 2.2; Ibər. 10.22-24; 1 Yooh. 4.16. **14:1 14.1** 13.8. **14:2 14.2** 12.10. **14:4 14.4** 14.26.

acii ma wabəətə cii kəya ba də məshipətə uura, see mada ənyapaagi ənji aagi uuratə cii ənja Ikəliisiya a fa, taabu'u tsakənə wabənəkii tə tii.

⁶ Ndzəkəŋushi'inəkya, mada maa gi nyi aahoonə, nya wabə koonə də məshipətə uura, tə'i nafaaki koonə kwa? Taa gi'u pooshi nafaaki koonə. See mada baarii nyi koonə kura uushi ətə baarii Əntaŋfə ka nyi, nya kavə tuunə ka shii uushi'inə nga Əntaŋfə, nya da koonə anabaakwaanə, nya dzəgunə koonə wabənə nga Əntaŋfə.

⁷ Kataamə hiima ka lyambyada taa kəzhimbəra. Ma təya, uushi'inə nga wanyanə, pooshi əpinə amatii. Mada pooshi wanyanatii shigi nga'ə, ka fanə nə ənji sətə ci təya ba kwa?

⁸ Yaci ma əndə ədə uutəma, mada paa ci ədətə nga'ə, dama fanə ənji bahə iinənə ka pana?

⁹ Ha'ə nuunə əsə dīi. Mada ma wabənə goonə də məshipətə uura, pooshi əndə paaratəginə də sətə cuuna ba, ka ndzaanə nə wabənə goonə zabə aagi mada.

¹⁰ Tə'i uuranyinə kama kama laŋə asəkə duuniya, patənətii tə'i nafatii.

¹¹ Amma mada paa nyi shii uuratə wabəgi ənji, ma əndətə wabəgi də uurata, mu'umə nə ci akəŋwaciiki. Ha'ə nə nyi əsə, mu'umə nə nyi akəŋwaciikii.

¹² Makə dīi ci nga'ə koonə nə upaa viinə ətə ci Malaaba Ma'yanə a vii, see a doonə gazhi'waanə nga alə viitə ca tsakə dzənə nga Ikəliisiya aakəŋwa.

¹³ Acii ha'ə, ma əndətə upaa viinə nga wabənə də məshipətə uura, wa ca da də'wa, kaa ca upaa baawəda nga ənəpaaginə ka ənji aagi uuratə cii təya fa.

¹⁴ Acii ma nya da də'wa də məshipətə uura, aagi paaratəginə nə ədzəməki. Amma ma nyi ka nəki, paa nyi ka paaratəginə də sətə cii kya ba.

¹⁵ Iitə danəki dīi? Ka danə nə nyi də'wa də məshipətə uura, nya da də'wa əsə də uuratə cii kya paaratəgi. Ka kanə nə nyi wanyanə də məshipətə uura, nya ka də uuratə cii kya paaratəgi əsə.

¹⁶ Mada ma cii kwa kuyirii tə Əntaŋfə də məshipətə uura tanə, də iitə mbeənə əndə saakii ka luunə 'Aamiina' putə nga kuyiriinaaku tə Əntaŋfwa? Wiinə paa ci fii sətə cii kwa ba! *

¹⁷ Taa dagwakii nga'ə nə də'waaku, ma əndətə pooshi ka paaratəginə, pooshi ka tsakənə tə ci.

¹⁸ Kə kuyirii nyi tə Əntaŋfə, acii aagi wabənə nə nyi də məshipətə uura, palee ka taa wu ahadoonə.

¹⁹ Amma ma aagi dza də nə nga Ikəliisiya, gədfə kə wabi nyi də maki tufə tanə, ka dzəgunənə ka ənji də uuratə ci ənjə a fa, acii wabəpaanə sabakə də məshipətə uura.

²⁰ Ndzəkəŋushi'inəkya, goona ndzaanə makə manjeevənə aagi hiima goonə. Ma aagi da bwaya bwayaanə, ndzaamə makə mbərəzhinyinə. Amma ma aagi hiima, ndzaamə ka matanənyinə.

²¹ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə ətə bii ci, "Əŋki Slandana,

ka wabənə nə nyi ka ənjaaki da ma məshipətə ənja.

Də məshipətə uura wabənəki ka tii.

Patə da ha'ə pooshi ənjaaki ka fanə tə nyi."

²² Acii ha'ə, ma wabənə də məshipətə uura, ka baarəginə də slənə nga Əntaŋfə ka ənjitə pooshi da vii gooŋga, əntaa ka ənjitə da vii gooŋga. Ma anabaakwaanə, ka ənjitə da vii gooŋga ci ənjə a da, əntaa ka ənjitə yadə vii gooŋga.

²³ Yaci saŋə kə dzii patənə nga ənji nə'unə ka hakii, wata taa wu patə ca wabə də məshipətə uuranyina, mada kə dzəgərə əndətə yadə vii gooŋga taa əndə saakii ha'ə aahadoona, paa ci ka banə mabiinə nuunə kwa?

14:5 14.5 Baan. 11.29. * 14:16 14.16 Aamiina: 2 Koor. 1.20. 14:20 14.20 Af. 4.14. 14:21 14.21 Isaa. 28.11-12; Dzək. 28.49. 14:23 14.23 Slənə 2.13.

²⁴ Amma mada anabaakwaane cuuna da, mada dzogere endete da ghatе vii goonga, taa endе saakii ha'e, mada ke fii ci, ka shiine ne ci oo'i, te'i 'waslyakene ashikii.

²⁵ Ma ma'umbee uushi'ite njii keya hiima a edzemekii, ka shiginе aa babara, ka gere'waanene ne ci, ca pasle te Entanfе, ca bagi pangoranе oo'i, "Weewee ganе ne Entanfе ahadoone!"

Ndzaane ahada enji ne'unе de regwakii

²⁶ Ndзekenjushi'inеkya, wiine sene cii kya moo banе koonе. Mada ke dzii unе de ne ka da de'wa, endе'i endе te'i ci da wanyane, endе'i endе te'i ci da dzogunene ese, endе'i endе te'i ci da ma'umbee wabene nga Entanfе, endе'i endе te'i ci da wabene de meshipete uura, ha'e ese, te'i endе'i endе ca bagi sete cii keya wabe. Taa mi pate cuuna da, wa ca tsake te enja.

²⁷ Mada te'i hara enji ca moo wabene de meshipete uura, ga teya pitеgi agyane enji bera'i taa makkе. Wa teya wabe de renwe renwe ese, endе renwe a enepaagi aagi uurate ci enje a fa pate ese.

²⁸ Amma mada pooshi endе enepaagine aagi uurate ci enje a fa, wa teya ndzaane keda'e ahada enja, teya wabe ka natii ne da ka Entanfе.

²⁹ Ma agyane anabaakwaane, wa anabinyine bera'i taa makkе a da. Hara enji ese, wa teya tsaame agyane sete ci teya ba.

³⁰ Amma mada ke vii Entanfе ka endе'i endе wabene kaa ca ba ka enja, ma endete 'watеgi wabene, wa ca ndzaane keda'e.

³¹ Acii patene goone ka dane nuune anabaakwaane de renwe renwe, kaa patene goone a shii upaa dzogunene, una shii upaa kwatsе kwatsene nga moodеfa.

³² Ma enjite da baawеda nga da anabaakwaane, ka mbeenе ne tii ka kenee ka anabaakwaanatii.

³³ Acii ma Entanfе, paa ci ka moonе ama gwazee ka uushi. Amma ke mwayi ci ama da uushi de regwakii, make sete dии taa da pate ahada enji ne'unе.

³⁴ Ma make, wa teya ndzaane keda'e. Acii pooshi tii da regwa nga wabene. Wa teya hetepaa netii make sete bii *bariya.

³⁵ Mada te'i uushi ci teya moo shiine, wa teya legwate ama nguyirеnatii asii gatii. Acii ayi ayi ka mine ne wabene ahada enji nga Entanfе.

³⁶ Ma nuune ka nehene sane, dacia unе shigi wabene nga Entanfе kwa? anii koonе tane sane sha?

³⁷ Mada te'i endе ahadoone ca hiima oo'i *anabi ne ci, taa te'i ci da viine nga Malaaba Ma'yanе, wa ca paaratеgi oo'i, ma sene cii kya naahе koonе, wabene nga Slandana.

³⁸ Taa wu dии mabizhine oo'i entaa ha'e, ga enje a luuve ka ci.

³⁹ Acii ha'e ndзekenjushi'inеkya, kaveme nuune aagi da anabaakwaane. Goona dzave wabene aama endete ca moo wabene de meshipete uura ese.

⁴⁰ Taa mi pate damе de regwakii make sete debee.

15

Wabene agyane madene nga Yeesu agi mamete enja

¹ Ndзekenjushi'inеkya, takume kaa nya ene ka batene koonе agyane Njuni Habaratе shi nya waazii koonе. Habarakii shi una vii goonga anekii, ci ese kenaanuune ndihe ndihe agikii.

14:25 14.25 Isaa. 45.14; Yooh. 4.17-19. 14:26 14.26 8.1; 12.7-10; 14.4; Af. 4.11-13. 14:29 14.29 Slene 17.11; 1 Tees. 5.21. 14:33 14.33 7.15. 14:34 14.34-35 11.3; Af. 5.22; 1 Tim. 2.12. 14:37 14.37 1 Yooh. 4.6. 14:39 14.39 14.1,5. 14:40 14.40 14.33. 15:1 15.1 Gal. 1.11.

² Dagi Njunyi Habarakii əsə luupaa Əntanƒə tuunə, waatoo Njunyi Habaratə waazii nyi koonə. Mada kə kəsətuunə Njunyi Habarakii tənə tənə, ka upaa nuunə luupaanə. Amma mada pooshi unə kəsətə də goonƒa, kə ndzaa vii goonƒa goonə zabə.

³ Ma nyi, kə waazii nyi koonə Njunyi Habaratsə ba'avə Slandana aaciiki. Tə'i ci da məghərəvənə ka shaƒə, palee ka taa ƒgutə uushi. Ma Njunyi Habaratsa, ci nə: kə əƒki Aləmasiihu putə ƒga 'waslyakəənə gaamə makə sətə shi ənjə a nyaahə aasəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, ha'ə na ƒa.

⁴ Ənjə a ƒgəƒəgi tə ci, Əntanƒə a madəe ka ci agi maməətə ənja, makə sətə shi ənjə a nyaahə asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, ha'ə na ƒa.

⁵ Ma daaba'əkii, kə jigagi ci də naakii nə ka Piita, ca jigagi ka masləkee ənji pu'u aji bəra'i əsə.

⁶ Ca jigagi ka saa'i rəƒwə əsə ka ənji nə'unə tə ci, palee ka gya'ə tufə nə laƒənatii. Taa ƒgahi kə məəki hara ənji ahadatii, amma dənjə əndzə'i bəzəkii nə ənjitə ma'ə da əpinə.

⁷ Ca jigagi də naakii nə əsə ka Yakubu. Ma daaba'əkii, ca jigagi ka masləkee ənji patə.

⁸ Ma ƒga muudinə kə jigagi ci ka nyi. Taa ƒgahi ma naakya, paa nyi mbu'i bahə ca jigagi ka nyi, acii kə əki nyi ka shaƒə,

⁹ nyi nə moodəba'ə ƒga masləkee ənji patə. Pooshi dəbēe maa ənjə a 'wa tə nyi masləkee ənda, acii kə cibēe nyi ka Ikəliisiya ƒga Əntanƒə.

¹⁰ Amma dagi pwapoonə ƒga Əntanƒə ka nyi kavə ci tə nyi ka ndzaanə makə sənə ƒii nyi əndzə'i. Pooshi pwapoonakii ka nyi ndzaanə ka uushi zabə. Kə ƒii nyi slənə də patənə ƒga ƒgeeriiki palee ka tii patə. Ma ətsə patə, əntaa nyi saaki ƒii slənətsa, amma putə ƒga pwapoonə ƒga Əntanƒə ka nyi ƒii slənətsə ha'ə.

¹¹ Makə ƒii ci ha'ə ƒii əna, taa nyi waazii Njunyi Habaratsa, taa hara masləkee ənji waazii, ha'ə makə ətsa waazii inə patə, ha'ə makə ətsə əsə vii unə goonƒa.

Wabənə agyanə madənə gaamə agi maməətə ənja

¹² Ya əna, makə ma waazanə geenə koonə, kə madəe Əntanƒə ka *Aləmasiihu agi maməətə ənja, iitiitə saƒə banə hara ənji goonə oo'i, pooshi mantə əndə ka madənə da i əpinə shaƒa?

¹³ Maci tantanyinə ha'ə, kada kə ndzaa ci ətsə pooshi Əntanƒə madəe ka Aləmasiihu.

¹⁴ Maci pooshi Əntanƒə madəe ka Aləmasiihu, kada kə ndzaa ci ətsə, uushi zabə nə waazanə geenə, kada kə ndzaa vii goonƒa goonə ka uushi zabə əsə.

¹⁵ Maci pooshi Əntanƒə madəe ka Aləmasiihu agi maməətə ənja, kada kə ndzaa ci ətsə jirakənə ciina jirakə aashi Əntanƒə. Acii kə bii inə ka ənji oo'i, kə madəe Əntanƒə ka Aləmasiihu agi maməətə ənja. Maci tantanyinə oo'i, pooshi maməətə ənji ka madənə shaƒə, əntaa kada paa ci madəe ka ci ətsə kwa?

¹⁶ Acii maci pooshi Əntanƒə madəe ka mantə ənda, Aləmasiihu maa, kada pooshi Əntanƒə madəe ka ci ətsa.

¹⁷ Maci pooshi Əntanƒə madəe ka Aləmasiihu, kada kə ndzaa ci ətsə uushi zabə nə vii goonƒa goonə, kada ca'ə əndzə'i ma'ə unə ma'upaamə luupaanə ƒga 'waslyakəənə goonə əsə.

¹⁸ Kə ndzaa ci ətsə əsə, ma ənjitə vii goonƒa ka Aləmasiihu məəki, kada pooshi tii ka upaa luupaanə.

15:2 15.2 Gal. 2.1-2. 15:3 15.3 11.23; Isaa. 53.5-12. 15:4 15.4 Yun. 1.17; Mat. 12.40; Yooh. 20.9; Slənə 2.24-31. 15:5 15.5 Mat. 28.16-17; Luka 24.34,36; Yooh. 20.19. 15:7 15.7 Luka 24.50. 15:8 15.8 9.1; Gal. 1.15-16; Slənə 9.3-6. 15:9 15.9-10 1 Tim. 1.12-16. 15:9 15.9 Af. 3.8; Gal. 1.13-14. 15:10 15.10 2 Koor. 11.23. 15:11 15.11 1.12; Gal. 1.17-18; 2.6-9. 15:15 15.15 Slənə 1.22; 4.33; 5.30-32. 15:17 15.17 15.3; Rooma 4.25. 15:18 15.18 1 Tees. 4.13.

¹⁹ Maci ma nənə caama ka aashi Aləmasiihu, wata ka putə nga əpiinə amaamə tanə, kadfa təgunuunə gaamə palee ka nga patənə nga ənji duuniya.

²⁰ Amma tantanyinə weewee kə madəe Əntan̄fə ka Aləmasiihu agi maməətə ənja. Ci nə təkəŋwanə nga əndətə madəe Əntan̄fə ka ci agi ənjitə məəki patə. Madəenə ka ci baarii oo'i, weewee ka madəenə nə ci ka ənjitə məəki əsə.

²¹ Dacii əndə rəŋwə shi wə aahanə aa duuniya. Ha'ə əsə dacii əndə rəŋwə shi madənə agi maməətə ənja.

²² Putə nga shiginə nga ənji dashi Adamu ci patənə nga ənjə a məətə. Ha'ə əsə, putə nga ləbənə nga ənji da Aləmasiihu, ka madənə nə tii agi maməətə ənja.

²³ Amma ka gərashi ka gərashi. Aləmasiihu nə nga təkəŋwanə. Ma uusəra nga ənyanaakii əsə, ənjitə vii ka ci goon̄ga a madə ha'ə.

²⁴ Uusəra nga muudinə a mbu'ya ha'ə. Ma uusəratsa, ci nə saa'itə nə Aləmasiihu a jaala agyanə patənə nga uushi'iitə ca dfa ŋwan̄juunə taa dama patə, taa iitə nə baawəfatii patə. Ma daaba'əkii, ca ŋgərə ŋwan̄juunə, ca vii ka Əntan̄fə Dii.

²⁵ Acii ma Aləmasiihu, ci ca dfa ŋwan̄juunə nga əna, see maa mbu'ya saa'itə nii kəya jaala agyanə patənə nga ənji daawaanaakii, ca kavə tə tii aatsaa sədfəkii.

²⁶ Ma əndə daawaanə nga muudinə, ci nə wa. Tə ci nii kəya uudə ba'ə ka zamaginə.

²⁷ Tə'i manaahəkii ha'ə asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Kə kavə ci patənə nga uushi'inə aatsaa sədfəkii." Makə nyaahə ənji oo'i, patənə nga uushi'inə ka ndzaanə nə tii atsaa sədfəkii, ma ətsa, paŋgəraŋə pooshi Əntan̄fə kavə naakii nə aatsaa sədfə Aləmasiihu. Ci kavə tə patənə nga uushi'inə ka ndzaanə atsaa sədfəkii.

²⁸ Ma kavə Əntan̄fə patənə nga uushi'inə aatsaa sədfə Aləmasiihu, kaa ca dfa ŋwan̄juunə anətii. Ma Aləmasiihu naakii əsə, ka kavənə nə ci naakii nə aatsaa sədfə Əntan̄fə. Acii Əntan̄fə kavə taa mi patə ka ndzaanə aatsaa sədfəkii. Ma ətsə patə, kaa ca dfa ŋwan̄juunə patə agyanə taa wu patə.

²⁹ Ya saŋa, ya ənjitə ci ənjə a dfa ka tii bapətisəma ka putə nga maməətə ənjatii, mada pooshi madənə nga maməətə ənji shaŋa, ka mi ci ənjə a dfa ka tii bapətisəma?

³⁰ Ya inə əsa, ka mi dīi inə kədəhə da wə taa guci pata?

³¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, ma nyi, ama wə nə nyi uusəra patə. Ma bii nyi koonə ha'ə, acii agi dfa maŋushinə nə nyi oo'i, asəkə cii Yeesu Aləmasiihu naamə, ci nə Slandanaamə. Ma ətsə patə, tantanyinə.

³² Madfa banə nga əndə shiŋkinə, kə pii nyi da dabanyinə nga bilinə ganə də Afisa. Madfa pooshi Əntan̄fə madəe ka maməətə ənja, mi dīi nə bwatyatə nii kya upaa dava? Əntaa gədfə a zəmiinə, ina sa, makə dīi ci doorə ciina əntə kwa?

³³ Goona luuvə ka ənjə a ŋusləgi duunə asəkə ŋunyi rəgwa. Ma ndzaanə da bwaya ənja, ka nə'unə nuunə dərəpatii.

³⁴ Ənyavəmə aagi haŋkala goonə! Goona dfa 'waslyakəənə ma'ə shaŋə! Pooshi hara ənji ahadoonə shii tə Əntan̄fə. Ma bii nyi ətsa, ka shii d'əvə koonə ayinə.

Kura shishinə daaba'ə wa

³⁵ Tə'i hara ənji na ləgwa, "Də iitə saŋə nə maməətə ənjə a madə da i əpina? Tsarə nga ŋgutə shishinə saŋə nə təya ndzaanə da ca?"

³⁶ Ya hə əndə ghatə hiima! Ma slikəriitə cii kwa ləga, see maa bəsləgi zəku'i taabu'u givanəkii.

15:20 15.20 6.14; Kwal. 1.18. 15:21 15.21-22 15.45-49; 'Wat. 3.17-19; Rooma 5.12,14,18. 15:22 15.22 2 Koor. 5.17. 15:23 15.23 15.51-52; 1 Tees. 4.16. 15:24 15.24 Dan. 2.44. 15:25 15.25 Jab. 110.1; Mat. 22.44. 15:26 15.26 Səniinə 1.18; 20.14; 21.4. 15:27 15.27 Jab. 8.6. 15:28 15.28 Rooma 11.36. 15:30 15.30 Rooma 8.36. 15:31 15.31 2 Koor. 4.10-11. 15:32 15.32 Isaa. 22.13; Luka 12.19-20; 2 Koor. 1.8. 15:34 15.34 Mat. 22.29; Rooma 13.11-14; Af. 5.6-17. 15:36 15.36-37 Yooh. 12.24.

³⁷ Ma slikəriitə cii kwa ləga, hi'u saakii, əntaa ənfwa ghəmə cii kwa ŋgubə, ka ndzaanə taa səkəŋwa taa tsarə ŋga ŋgutə slikərənə patə.

³⁸ Əntaŋfə kavə tə slikəriitə ka dəvənə makə sətə kadfeesəkə ka ci, ca ənəgi ka əndə'i uushi pamə, əntaa slikərənə ma'ə. Taa ŋgutə tsarə ŋga slikərənə patə ka ndzaanə ka ənfwaakii.

³⁹ Patənə ŋga uushi'iitə da əpinə amatii, kama kama nə ləwə ŋga shishinətii. Tsaŋə nə ŋga əndə shiŋkinə, tsaŋə nə ŋga daba, tsaŋə nə ŋga əginyinə, tsaŋə nə ŋga hərəfinə əsə.

⁴⁰ Ma uushi'iitə asəkəntaŋfə, tə'i shishinətii. Uushi'iitə ganə anə hanyinə əsə, tə'i shishinətii. Ma shishinə ŋga uushi'iitə asəkəntaŋfə da ənə ganə anə hanyinə əsə, kama kama nə məghərəvənətii.

⁴¹ Tsaŋə nə məghərəvənə ŋga uusəra, tsaŋə nə ŋga ləgidə, tsaŋə nə ŋga tikisanyinə. Taa ahada tikisanyinə maa, tə'i məghərəvənə kama kama.

⁴² Ha'ə dīi na də də maməətə ənja saa'i ŋga madənətii. Ma shishiitə ŋgədfəgi ənji, ka bəslənə. Ma shishiitə ma'i əsə, pooshi ka bəslənə ma'ə.

⁴³ Madə kə ŋgədfəgi ənji wa, bwaya dagwakii, ndzaanəkii yadə ŋgeerənə davə. Madə kə madəe ənji əsə, dagwakii ndzaanəkii, da ŋgeerənə əsə.

⁴⁴ Madə kə ŋgədfəgi ənji wa, shishinə saakii ha'ə ci ənjə a ŋgədfəgi. Madə kə ma'i ci əsə, ka ndzaanə nə ci ka malaaba shishinə. Weewee tə'i shishinə saakii ha'ə. Shiimə oo'i, tə'i malaaba shishinə əsə.

⁴⁵ Acii tə'i manaahəkii ha'ə asəkə malaaba ləkaləkətə ətə bii ci, "Ma əndə ŋga təkəŋwanə, waatoo Adamu, əndə da əpinə amakii nji ci." Amma ma Adamu ŋga muudinə, Ma'yanə nə ci, Əndə vii əpinə.

⁴⁶ Ma shishinə saakii, ci ca 'watəgi shiginə. Ma daba'əkii, malaaba shishinə a shigi.

⁴⁷ Ma Adamu ŋga təkəŋwanə, də hanyinə ghənyi Əntaŋfə tə ci, hanyinə nə ci. Amma ma Adamu ŋga bəra'inə, dadagyə shi ci.

⁴⁸ Ma ənji ŋga *duuniyana, makə ŋga əndətə ghənyi Əntaŋfə tə ci də hanyinə nə tii. Ha'ə nə ənji ŋga dadagyə əsə, makə ŋga əndətə shi dadagyə nə tii.

⁴⁹ Makə sənə pushaamə tə əndətə ghənyi Əntaŋfə tə ci də hanyinə, ha'ə naama ŋgərə pushashinə ŋga əndətə shi dadagyə.

⁵⁰ Ndzəkəŋushi'inəkya, wiinə sənə cii kya moo banə koonə. Ma shishinə saakii, pooshi ci ka ndzaanə agi *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə. Ma sətə ca bəslə, pooshi ci ka ŋgərə shishinə ŋga sətə pooshi ka bəslənə.

⁵¹ Fatəmə kaa nya ba koonə ma'umbee wabənə. Ma amə, əntaa patənə gaamə na məətə. Amma patənə gaamə na zə'ugi.

⁵² Darə rəŋwə, makə mərəkənə ŋga ginə naama zə'ugi. Waatoo saa'i ŋga muudinə, saa'itə nə ənjə a fa uura ŋga uutəma. Maa kə əgi ənji uutəmakii, ka madənə nə maməətə ənja. Pooshi əntənə ma'ə. Ma amə əsə, ama zə'ugi darə patə. *

⁵³ Acii ma shishinaamə ənə ca bəsləgi, ka zə'uginə ka ətə pooshi ka əntənə, pooshi ka bəslənə əsə.

⁵⁴ Maa kə slənyi ətsə ha'ə, waatoo kə zə'ugi sətə ca əntə, ca bəsləgi, ka sətə pooshi ka əntənə ma'ə. Də ha'ə d'anə sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkətə ka tantanyinə ətə bii ci, "Kə zamagi Əntaŋfə də wa, kə dīi jaalanə."

⁵⁵ "Ya'ə wa, miinə jaalanaaku kwa?

'Ya'ə wa, miinə ŋgeerənaaku kwa?"

⁵⁶ Putə ŋga 'waslyakəənə upaa wə rəgwa ŋga bələginə taamə. Putə ŋga *bariya əsə upaa 'waslyakəənə ŋgeerənə agyanaamə.

15:38 15.38 'Wat. 1.11. 15:43 15.43 Fil. 3.20-21. 15:45 15.45-49 15.21-22. 15:45 15.45 'Wat. 2.7; Yooh. 6.63; 2 Koor. 3.6,17. 15:49 15.49 'Wat. 5.3. 15:51 15.51 1 Tees. 4.15-17. * 15:52 15.52 uutəma: Mat. 24.31; 1 Tees. 4.16. 15:53 15.53 2 Koor. 5.4. 15:54 15.54 Isaa. 25.8. 15:55 15.55 Hoos. 13.14. 15:56 15.56 Rooma 4.15; 6.14.

⁵⁷ Amma kuyirii amə tə Əntanfə! Ci ca vii kaamə jaalanə daciai Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

⁵⁸ Acii ha'ə kadashinyinaaki ndzəkəŋushi'inəkya, kəŋəmə ndihə ndihə, goona gugudə, ndzaamə taa guci patə agi slənə goonə ka Slandana, makə kə shii unə pooshi slənə goonə ka putə ŋga Slandanə ka ndzaanə ka uushi zabə.

16

Tsəkə uushi'inə ka tsakənə də ənji ŋga Əntanfə

¹ Yoo, ma agyanə tsəkə uushi'inə ka tsakənə də ənji ŋga Əntanfə, makə sətə bii nyi ka Ikəliisiyanyinə anə hanyinə ŋga Galatiya, d'amə ha'ə makə ətsa.

² Taa ŋgutə təkəŋwanə ŋga uusəra agi luuma patə, taa wu ahadoonə, wa ca dəkəpaa kwaba makə sətə dəbee ca vii. Madfa kə d'ii unə ha'ə, maa kə shi nyi, pooshi uushi nuuna tsəkə ma'ə.

³ Maa kə shi nyi, ka naahənə nə nyi ləkaləkətə, nya vii ka ənjitə ta'i unə, nya sləkée ka tii də kwabatə tsəkətuunə, təya kərə aa Urusaliima.

⁴ Madfa kə nee nyi, kə dəbee nya dzə əsə, ka dzənə niinə da tii.

Sətə nə Bulusə a d'a aakəŋwa

⁵ Ka dzənə nə nyi aahoonə da Makiduuniya. Acii aadəvə d'ii nyi aniya ŋga dzənə zəku'i.

⁶ Maa kə mbu'i nyi aahoonə, ka ta'avənə nə nyi doonə gi'u. Mbu'u nya kyagi vyanə goonə maa, taabu'u nii kya madə ka dzənə ka hatə nii kya dzə, una tsəkə tə nyi ka dzənə a rəgwa.

⁷ Ma cii kya moo, əntaa wata dzənə, nya nəhəpaa tuunə, nya pitəgi tanə. Amma agi kanə nə nyi nə ŋga dzənə ka ta'avənə doonə, madfa kə luuvə Slandana.

⁸ Amma ka ənəginə nə nyi ganə də Afisa zəku'i ca'ə ka saa'i ŋga kumənə ŋga *Peentakoosa.

⁹ Acii kə wunəgi Əntanfə ka nyi rəgwa ŋga d'a slənə ganə, da bwatyakii əsə nə slənəkii. Tə'i ənji daawaanə lanə əsə.

¹⁰ Madfa kə mbu'i Timooti, d'amə gazhi'waanə ŋga luunə tə ci də bəra'itə cii ka banee də ma'yanəkii. Acii ma ca, slənə ŋga Slandanə cii kəya d'a makə naaki. *

¹¹ Ga taa wu ahadoonə a bərapaa tə ci. Tsakəmə tə ci, kaa ca dzə aakəŋwa agi wiinaakii agi jamənə, ca ənya aabiiki. Acii agi gəranə nə nyi tə tii da hara ndzəkəŋushi'inə.

¹² Ma ndzəkəŋushi'inaamə Apoolasə, kə kədii nyi tə ci kaa ca dzə ka tsaamətənə tuunə, tii da hara ndzəkəŋushi'inə. Amma ma'ə Əntanfə maviimə ka ci rəgwa. Ma uusəratə nii kəya upaa rəgwa, kadə nii kəya dzə. †

Muudinə ŋga wabənə

¹³ Nəhəmə noonə na, kəŋəmə ndihə ndihə agi nə'unə, d'amə gazhi'waanə, ndzaamə də ŋgeerənə.

¹⁴ Wa patənə ŋga slənə goonə a ndzaanə agi uudəshinə.

¹⁵ Ndzəkəŋushi'inəkya, kə shii unə, ma Sətəfanu da yaakii patə, tii nə təkəŋwanə ŋga ənjitə 'watəgi vii goonə ka Aləmasiihu agyanə hanyinə ŋga Akaya patə. Kə vii tii natii nə əsə ka d'a slənə ka tsakənə də ənji ŋga Əntanfə. ‡

¹⁶ Agi kədiinə nə nyi acii unə, koona fa tə tsarə ŋga ənjitsa. Famə tə patənə ŋga ənjitə ca slənə da tii ka ciinə rəŋwə əsə.

15:57 15.57 Rooma 7.24-25. **15:58 15.58** 16.13. **16:1 16.1** Slənə 11.29-30; 2 Koor. 8.1-9. **16:5 16.5** Slənə 15.21; 2 Koor. 1.15-16. **16:6 16.6** Rooma 15.24. **16:7 16.7** 4.19. **16:8 16.8-9** Slənə 19.8-10. * **16:10 16.10** Timooti: 4.17. † **16:12 16.12** Apoolasə: 1.12. **16:13 16.13** 15.38; Jab. 31.25; Af. 6.10. **16:14 16.14** 8.1; Yooh. 13.34; Rooma 13.8-10; 2 Koor. 6.6; Gal. 6.10; Af. 5.2. ‡ **16:15 16.15** Rooma 16.5; Sətəfanu: 1.16.

¹⁷ Agi moodfasəkə nga i Sətəfanu da Footənatusə da Akayikəsə nə nyi, acii kə mbu'ya tii aahanə ka madəbama goonə.

¹⁸ Kə shi tii ka uufagi səkəki makə sətə uufagi tii noonə. Ma tsarə nga ənjitsa, sə nga dəlaginə nə tii.

¹⁹ Kə nəhəpaa Ikəliisiyanyinə nga hanyinə nga Asiya tuunə patə. Ha'ə nə i Akila da Pərisəkila da patənə nga ənji nə'unə ətə ca dza də nə gatii asii əsə. Agi nəhəpaanə nə tii tuunə patə agi ləmə nga Slandana. §

²⁰ Kə nəhəpaa patənə nga ənji nga Əntanfə ənə ganə tuunə patə. Nəhəpaaməshinə də ədzəmə rənwə agi ləmə nga Əntanfə.

²¹ Nyi Bulusə də ciinəki ca naahə koonə nəhəpaana, kə nəhəpaa nyi tuunə patə.

²² Taa wu nə əndə pooshi ka uufənə tə Slandana, tə'i naalanə ashikii.

Wa Slandanaamə a shi.*

²³ Wa Slandanaamə Yeesu a dfa koonə pwapoonə.

²⁴ Agi uufənə nə nyi tuunə patə putə nga ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu.

16:18 16.18 Fil. 2.29; 1 Tees. 5.12. § **16:19 16.19** Rooma 16.5; Asiya: Səniinə 1.4,11; Akila da Pərisəkila: Slənə 18.2. **16:20 16.20** Rooma 16.16. **16:21 16.21** Gal. 6.11; Kwal. 4.18; 2 Tees. 3.17; Filim. 19. **16:22 16.22** Gal. 1.8-9; Səniinə 22.20. * **16:22 16.22** Ma də uura Gərika, 'Marana tha.'

Bəra'inə nga ləkələkatə nga Bulusə ka ənji Koorintiya

¹ Wiinə ləkələkatə ca dzə koonə daciiki Bulusə, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu makə sətə mwayi Əntənfə. Inə da ndzəkəŋushi'inaamə Timooti ca nəhəpaa tuunə Ikəliisiya nga Əntənfə də Koorintiya da patənə nga ənji nga Əntənfə anə hanyinə nga Akaya. *

² Wa Əntənfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a da koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə nga Bulusə tə Əntənfə

³ Dəlaamə də Əntənfə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Dənə ətə ca nəhə təgunuunə gaamə nə ci, daciikii ci patənə nga tsakənə a shi.

⁴ Agi tsakənə nə ci taamə agi patənə nga mabuurənə gaamə, kaama shii mbee ka tsakənə tə hara ənji gaamə, ama banee ka ma'yanətii də tsarə nga tsakəətə cakə Əntənfə taamə.

⁵ Makə sətə dīi amə ləbə da Aləmasiihu agi saasa cibənyinaakii, ha'ə əsə naamə ləbə da ci dərəva agi tsakənə nga Əntənfə taamə daciikii.

⁶ Madfa kə cibiinə, keena shii tsakənə tuunə da luupaanə tuunə. Madfa kə upaa inə tsakənə tiinə əsə, keena shii tsakənə tuunə, una upaa ngeerənə nga kəŋənə ndihə ndihə, una sə'watə tsarə nga cibənə ciina sə'wa.

⁷ Kə shii inə pooshi uushi ca gugudəe koonə. Aci kə shii inə, makə sətə dīi amə ləbə agi sa cibənyinə geenə, ha'ə əsə ləbə naamə agi tsakənə ciina upaa.

⁸ Ndzəkəŋushi'ina, nga'ə keenə una shii tsarə nga cibətə sii inə anə hanyinə nga Asiya. Ma cibəkii, kə palee ka ngeerii inə. Ha'ə maa, kə ngeerəginə hiima nga ndzaanə da əpinə ameenə.

⁹ Ma fatiinə ashiinə, makə kə lagi ənji gəŋwanə nga bəələnə tiinə. Amma ma slənyi ətsə patə, acii geenə gi'i neenə na, amma keena shii gi'inə tə Əntənfə tanə, Əndə madəe ka maməətə ənja.

¹⁰ Kə luupaa ci tiinə acii bwaya tsarə nga əntəətsa, ka tsakənə nə ci tiinə əsə. Tə ci gi'iinə, kaa ca ənə ka luupaanə tiinə.

¹¹ Ma unə əsə, tsakəmə tiinə də də'wa. Madfa ənji laŋə dīi də'wa ka putə geenə, maa dīi Əntənfə keənə barəkaanə, ənji laŋə na kuyirii tə ci putə nga barəkaanəkii.

Zə'unə nga aniya nga Bulusə

¹² Cakərə'inə geenə patə, ma ndzaanə geenə ganə a duuniya, ma palee maa, ndzaanə geenə ahadoonə, ndzaanə geenə də malaaba moodəfa da goŋgaanə əsə. Ma ndzaa inə ha'ə, əntaa də shiinə tsarə ətə nga əndə shiŋkinə, amma dagi pwapoonə nga Əntənfə.

¹³⁻¹⁴ Ma sənə ciina naahə koonə, sətə cuuna mbee ka jaŋgatənə, una paaratəgi. Kə paaratəgi unə gi'u, amma, ma nəhənəkya, ma aakəŋwa gi'u, ka paaratəginə nuunə nga'ə, koonə shii oo'i, ka danə nuunə maŋushinə putə geenə uusəra nga shinə nga Yeesu Slandana. Ha'ə niinə əsə, ka danə niinə maŋushinə putə goonə.

¹⁵ Ma ətsa, kə dīi nyi aniya nga dzənə dagoonə, kaa nya jikətə koonə da maŋushinə geenə.

* **1:1 1.1** Gal. 1.1; Timooti: 1 Koor. 4.17. **1:3 1.3** Af. 1.3; 1 Piita 1.3. **1:5 1.5** 4.10; Jab. 34.20; 94.19; Kwal. 1.24. **1:6 1.6-7** 4.15,17. **1:8 1.8** 4.8; Slənə 19.23; 1 Koor. 15.32. **1:9 1.9** Rooma 4.17. **1:10 1.10** 2 Tim. 4.18. **1:11 1.11** 4.15; Rooma 15.30. **1:12 1.12** 2.17; 1 Koor. 1.17,19,31; 2.13; Ibər. 13.18. **1:15 1.15-16** 1 Koor. 16.5-6.

¹⁶ Waatoo, kə mwayi nyi ηusləgərənə dagoonə, nya dzə aa Makiduuniya, nya ənya dagoonə əsə, konna shii tsakənə tə nyi ka dzəginə aa Yahudiya.

¹⁷ Ya agi zə'unə nga aniyaakya, kə təkuree nyi ka kəŋee ka naaki nə ka dfa uushi rəŋwə kwa? anii dfa uushi'inə makə ənji *duuniya saŋə cii kya dfa? Ka banə nə nyi "Awa" a ba ma kwa? Pooshi.

¹⁸ Makə sətə weewee əndə gooŋga nə Əntaŋfə, ma wabənə geenə koonə, əntaa a ba ma.

¹⁹ Acii ma Yeesu Aləmasiihu *Uuzənə nga Əntaŋfə ətsə waazii inə da Silasə da Timooti koonə agyanəkii, əntaa a ba ma nə awaakii, amma taa guci patə tantanyinə ca shiigi amakii.

²⁰ Acii ci nə "Awa" nga patənə nga aləkawalənyinə nga Əntaŋfə. Ci dīi caama luu "Aamiina" dācii Yeesu Aləmasiihu ka dūunətənə də Əntaŋfə.

²¹ Əntaŋfə kabətə taamə ka hakii dashi Aləmasiihu, ca tadə taamə,

²² ca dfaanə sagidaakii aagyanaamə, ca vii kaamə Ma'yanaakii a ədzəmaamə ka baarəginə oo'i, tə'i hara uushi'inə dəkəpaa ci kaamə.

²³ Ma bwasee nyi ka dzənə aa Koorintiya, acii ga nya dzə ka tsakəvə koonə buurə uushi'inə. Əntaŋfə nə seedawaaki, ci shii sətə a ədzəməki.

²⁴ Əntaa baawəda geenə ciina moo baarənə koonə agyanə vii gooŋga goonə. Pooshi. Kə shii inə, ndihə ndihə nuunə agi vii gooŋga goonə. Ma caama slənə doonə, konna uuda də səka.

2

¹ Ma bwasee nyi ka aniya nga dzənə aahoonə, acii ga nya ənyi ka dzənə ka bəzee ka səkuunə.

² Madfa kə bəzee nyi ka səkuunə, pooshi əndə uudagi səkəki madfaamə unə.

³ Ənjitə dəbee uudagi səkəki nuunə. Ma nyaahə nyi koonə ləkələkətəta, acii goona bəzee ka səkəki, maa kə gi nyi aahoonə. Kə shii nyi weewee, madfa ka moodasəkə nə nyi, ka moodasəkə nuunə noonə əsə.

⁴ Ma nyaahə nyi koonə ləkələkətəta, də maβətəsəka, kə ma'i haŋkalaaki. Ha'ə maa, da kiinə agiki. Ma mwayi nyi, əntaa ka bəzee ka səkuunə, amma ma dīi nyi ha'ə, kaa nya baarii koonə makə sətə uu'i nyi tuunə ŋgaanŋa'ə.

Tifyaginə tə ma'waslyakə ənda

⁵ Taa wu patə bəzee ka səkə nga əndə'i ənda, əntaa wata naaki daanəki bəzee ci, amma da i noonə patə bəzee ci. Əntaa mbudəenə cii kya mbudəe, amma tə'i hara ənji ahadoonə bəzee ci ka səkətii.

⁶ Ma əndətsa, ma dzalətsə jalə ənji tə ci, kə mbu'i ha'ə.

⁷ Acii ha'ə, ənəmə ka tifyaginə tə ci, una banee ka ma'yanəkii, acii ga maβətəsəkə a gadəgi tə ci.

⁸ Agi kədiinə nə nyi acii unə, konna baarii ka ci oo'i, kə uu'yuunə tə ci tanyi.

⁹ Ma nyaahə nyi koonə ləkələkətəta, kaa nya shii təβətənə tuunə, kaa nya paaratəgi madfa agi fanə nuunə wabənaaki nga dzalənə tə ci.

¹⁰ Ma əndzə'i, madfa kə tifyagyuunə əndəkii putə nga sətə dīi ci koonə, nyi maa, ka tifyaginə nə nyi tə ci. Taa mi patə dəbee nya tifyagi, ka putə goonə tifyagi nyi akəŋwacii Aləmasiihu.

¹¹ Ma dīi cii kya dfa ha'ə, acii ga *Seetanə a upaa rəgwa nga saaweenə kaamə. Kə shii amə sətə cii kəya moo dfaanə.

1:17 1.17 1 Koor. 4.18-19. **1:18 1.18** 1.23. **1:19 1.19** Slənə 18.5. **1:22 1.22** 5.5; Rooma 8.15-16,23; Af. 1.13-14. **1:23 1.23** 11.31; 13.2; Rooma 1.9; Fil. 1.8; 1 Tees. 2.5; 2 Tees. 2.10. **1:24 1.24** 1 Piita 5.3. **2:1 2.1** 12.21; 1 Koor. 4.21. **2:3 2.3** 13.10. **2:4 2.4** 7.8; Slənə 20.31; 1 Koor. 16.24. **2:6 2.6** 7.11. **2:7 2.7** Kwal. 3.13. **2:9 2.9** 7.15; 10.6. **2:11 2.11** 1 Piita 5.8.

Ghatə baanə nga ma'yanə nga Bulusə də Tərawasə

¹² Yoo, ma saa'itə mbu'i nyi aa Tərawasə ka waaza Njunyi Habara nga Aləmasiihu, kə nee nyi kə wunəgi Slandanə rəgwa nga də slənə lanə davə.

¹³ Amma pooshi ma'yanəki baanə, acii paa nyi lii tə ndzəkəjunəki Titusə davə. Wata nya ba ka ənji davə 'Ta'avəmə', nya madə, nya palə aa Makiduuniya. *

Jaalanə dacia *Aləmasiihu

¹⁴ Amma wa ənjə a kuyirii tə Əntanfø! Ci ca kərə tiinə ka jaalanə taa guci patə putə nga ləbənə geenə da Aləmasiihu. Dacia inə əsə cii kəya kukutə dagwa mədədəranə, waatoo waaza Njunyi Habara nga shiinə tə Aləmasiihu taa dama patə.

¹⁵ Weewee ma inə, makə urədyə niinə ətə ci Aləmasiihu a dəzə ka Əntanfø. Mədədəranəkii a təkəgi ahada ənjitə ca upaa əpinə da ənjitə ka rəgwa nga zanə patə.

¹⁶ Ma urədyatsa, ma ka ənjitə zii, madə zhinyi ka tii, əntənə əntənətii. Ma ka ənjitə upaa luupaənə əsə, ci nə urədyatə ca vii əpinə. Ya əna, wu dīi nə əndə mbu'i bahə də maduunə slənətsa? †

¹⁷ Amma ma inə, əntaa makə nga hara ənji niinə. Acii ma təya, agi gwazeenə nə tii ka wabənə nga Əntanfø də jirakənə. Də goonəganə ciina wabə akəŋwacii Əntanfø. Ci ta'i tiinə, keena ndzaanə ka ənji slənənə ka Aləmasiihu.

3

Ənji slənə nga kura aləkawala

¹ Ma dəya, goona nyihə makə mbudəfanə ciina mbudə neenə na. Pooshi. Ma inə, pooshi nafa nga baarii koonə ləkələkətə nga slənə geenə koonə shii tiinə. Pooshi nafa nga naahənə goonə tə habara nga slənə geenə ka hara ənji, makə sətə ci ənjə a də ka hara ənji əsə.

² Unə də noonə nə nə ləkələkətə nga slənə geenə, manaahəkii a ədzəmuunə kaa ənji patə a shii, təya janəgatə.

³ Panəəranə oo'i, Aləmasiihu ci saakii nyaahə ləkələkətəkii, ca sləkəe dacia inə. Əntaa naahənə nga ciinə nga ənda, amma də Ma'yanə nga Əntanfø Əndə vii əpinə. Əntaa ashii matsahə faara əsə, amma asəkə moodəfa nga əndə shiŋkinə nə ci manaahəkii.

⁴ Ma ciina wabə uushi'iitsə ha'ə, acii mashiikii niinə akəŋwacii Əntanfø dacia Aləmasiihu.

⁵ Əntaa mbu'unə mbu'iinə ka neenə na bahə banə oo'i, inə ca dfaadfa uushi'inə, pooshi. Dacia Əntanfø nə mbeenə geenə.

⁶ Ci kavə tiinə keena ndzaanə mambu'ukii bahə də slənə nga kura aləkawala. Ma kura aləkawalətsa, əntaa də manaahə *bariya dīi ənji, amma də Ma'yanə nga Əntanfø. Acii ma bariya, wə cii kəya kira ka ənja. Amma, ma Ma'yanə nga Əntanfø, əpinə cii kəya vii ka ənja.

⁷ Yoo, ma bariya nga ŋukə, manaahəkii ashii matsahu faariinə shi, kə baarii Əntanfø məghərevənaakii də bariyatsa, lanə dərəva hanətə ənji *Isərayiila tə bariyatsa. Ha'ə maa, kə təkuree tii ka tsaamənə tə Muusa acii bərənə nga kəŋwaciinəkii, wiitsə boo, sətə ca uudəgi nə bərənəkii. Kə shii amə, ma bariyatsa, əntənə nə muudinəkii. Patə da ha'ə, tə'i məghərevənə davə.

2:12 2.12 1 Koor. 16.9. * 2:13 2.13 1 Tees. 3.1; Titusə: 2 Koor. 7.6,13-14; 8.6,16,23; 12.18; Gal. 2.1,3; 2 Tim. 4.10; Tit. 1.4; Makiduuniya: 7.5; Slənə 20.1. 2:15 2.15 1 Koor. 1.18. † 2:16 2.16 wu dīi ...mbu'i bahə ka dfa...: 3.5-6. 2:17 2.17 4.2; Fil. 1.15-17; 1 Tees. 2.3,5,10; 1 Piita 4.11. 3:1 3.1 5.12; 10.12; Slənə 18.27. 3:2 3.2 1 Koor. 9.1-2. 3:3 3.3 Shig. 24.12; Irim. 31.33; Əzakī. 36.26. 3:5 3.5 2.16; Rooma 15.18. 3:6 3.6 Yooh. 6.36; Rooma 7.5-6; 8.2,6,10; 1 Koor. 11.25. 3:7 3.7 Shig. 34.29-30.

⁸ Makə kə shii amə ha'ə, sakwa slənə nga Ma'yanə nga Əntanjə dīi, pooshi palee də məghərəvənə kwa?

⁹ Acii madə ka kira məghərəvənə nə slənə sətə ca kira əntənə ka ənja, slənə sətə ca kira luupaanə palee də məghərəvənə.

¹⁰ Weewee ma ətsə ha'ə, kə sha nji da i məghərəvənə. Amma ma nga əna, pooshi ma'ə shanjə, acii kə shi məghərəvənə nga əndə'i ka paleenə ka ci.

¹¹ Acii madə ma sətə ca uudəgi, tə'i ci da məghərəvənə, sətə pooshi ka uudənə palee də məghərəvənə ka shanjə.

¹² Makə kə shii inə tə'i ha'ə makə ətsa, ka wabənə niinə yadə ngwalənə.

¹³ Əntaa makə nga Muusa niinə. Acii ma ca, kə kavə ci gwada aakəɲwaciikii, acii ga ənji Isərayiila a nee ka muudinə nga məghərəvəətə ca uudəgi.

¹⁴ Amma kə təkuree tii ka paaratəginə. Ca'ə ənshinə, madə kə janɡii tii iirə aləkawaləta, kə ndzaa ci makə gwada akəɲwaciitii. See madə ndzaa əndə ləbə da Aləmasiihu dzəginə gwadakii, əndə a paaratəgi ha'ə.

¹⁵ Taa ənshinə, madə janɡii tii bariya nga Muusa, wata gwadakii a pa'agi hiimatii.

¹⁶ Amma madə kə zə'ugi əndə aabii Slandana, kə dzəgi gwadakii ətsa.

¹⁷ Ma Slandana, Ma'yanə nə ci. Ma hatə dīi Ma'yanə nga Slandana, tə'i dimwaanə davə.

¹⁸ Ma amə patə, pooshi gwada akəɲwacii amə, agi baarə dūunuunə nga Slandanə naamə. Ci ca zə'wee kaamə, kaama pusha tə ci, ama tsakə dzənə aakəɲwa də upaa dūunuunə. Ma ətsə patə, slənə nga Ma'yanə nga Slandana.

4

Waahə gaamə

¹ Acii ha'ə, makə kə shii inə putə nga nga'aanə nga Əntanjə keenə ba'avə ci slənətsə aacii inə keena slənə, pooshi shishiniinə ka əntənə.

² Ma inə, kə naanagiinə ka slənə sə nga ayinə. Pooshi inə ka dā jarəwiinə, pooshi inə ka gwazee ka wabənə nga Əntanjə əsə. Amma paɲgəraɲə ciina wabə gooɲgaanə akəɲwacii Əntanjə. Nga'ə keenə kaa taa wu a shii oo'i, ənji gooɲga niinə.

³ Ma Njuni Habaranə ciina waaza, madə ma'umbee uushi nə ci, ka ənjitə uugi zanə nə ci ma'umbeekii tanə.

⁴ Ma təya, kə təkuree tii ka vii gooɲga, acii kə əndəgi *Seetanə hiimanyinatii. Ci dīi təkuree tii ka nee ka bərənə nga Njuni Habara. Ma habarakii, agyanə dūunuunə nga Aləmasiihu. Ci nə pushashinə nga Əntanjə. *

⁵ Acii ma inə, əntaa neenə nə ciina waaza, amma tə Yeesu Aləmasiihu ciina waaza, oo'i ci nə Slandana; inə neenə əsə, ənji slənə goonə niinə putə nga Yeesu.

⁶ Əntanjə bii, "Wa bərənə a bərəgi agi təkunə." Ci əsə kavə bərənaakii kaa ca bərə a moodəfaamə, ca bərə aagi ənji, ama shii neenə ka dūunuunə nga Əntanjə ca bərə akəɲwacii Aləmasiihu.

⁷ Ma inə, taa ngahi makə uuda niinə pooshi ka ta'avənə ka ənsləginə, patə da ha'ə tə'i inə da wahətsə ashiiinə. Ma ətsə patə, ka baariinə oo'i, ma maduunə ngeerənə ashiiinə, nga Əntanjə, əntaa neenə.

⁸ Kə cibee ənji keenə taa ka nɡutə rəgwa. Patə da ha'ə, paa tii təɲapaa tiinə. Kə ha'utə ənji diinə. Patə da ha'ə, pooshi inə bwasee ka kanə geenə nga upaa luupaanə.

3:9 3.9 Rooma 8.2,33; Gal. 3.10. **3:13 3.13** Shig. 34.33-35. **3:14 3.14** Isaa. 6.10. **3:16 3.16** Shig. 34.34. **3:17 3.17** Yooh. 8.32,36; Rooma 8.2; Gal. 5.1,13. **3:18 3.18** 4.6; 1 Koor. 2.7. **4:1 4.1** 3.4,6. **4:2 4.2** 2.17; 6.4. **4:3 4.3** 1 Koor. 1.18. * **4:4 4.4** Seetanə: Yooh. 12.31; Af. 2.2; pushashinə nga Əntanjə: Kwal. 1.15; Ibər. 1.3. **4:5 4.5** 1.24. **4:6 4.6** 'Wat. 1.3; Isaa. 9.1; 2 Koor. 3.18; 1 Piita 2.9. **4:8 4.8** 1.8; 7.5; 11.23-29.

⁹ Kə iikə ənji keenə daawaanə laŋə. Patə da ha'ə, pooshi Əntanƣə kagi tiinə. Kə laadapaa ənji tiinə aa panə, amma patə da ha'ə, pooshi əpinə dzəgi ameenə.

¹⁰ Taa guci patə, ha'ə nə ənji ka dfa gazhi'waanə ŋga bələnə tiinə makə sətə bəli tii tə Yeesu. Ma dƣii inə ma'ə da i əpinə a meenə, kaa ənjə a shii oo'i, tə'i əpinə ŋga Yeesu aashiinə.

¹¹ Agi ndzaanə geenə patə, taa guci ha'ə niinə ka nee ka wə aagiinə ka putə ŋga Yeesu. Ma dƣii ha'ə, kaa ənjə a shii neenə oo'i, ma shishinə geenə ənə na bəsləgi, tə'i əpinə ŋga Yeesu davə.

¹² Ci ca baarii oo'i, ma wa, aashiinə cii kəya slənə, amma ma əpinə əsə, ashuunə cii kəya dfa sləna.

¹³ Tə'i manaahəkii asəkə ləkələkatə oo'i, "Ma wabi nyi, acii kə vii nyi gooŋga ka Əntanƣə." Ha'ə niinə əsə, kə vii inə gooŋga ka ci, ci dƣii wabiinə.

¹⁴ Kə shii inə, ma Əntanƣə, kə madəe ci ka Yeesu Slandanə agi maməətə ənja. Ha'ə əsə nii kəya madəe keenə, ca fədə taamə doonə, ca kərə aakəŋwacii Yeesu.

¹⁵ Patənə ŋga ətsa, ka putə goonə. Ma Əntanƣə, agi dzənə nə ci aakəŋwa də dfa dfa pwapoonaakii ka ənja. Də ha'ə əsə dzənə ənji aakəŋwa də kuyiriinə tə ci ka duunətənə də ci.

Ndzaanə agi vii gooŋga

¹⁶ Acii ha'ə, ma inə, pooshi inə ŋgərəgi hiima. Taa ŋgahi ma shishiniinə, agi dzənə də saawanə, patə da ha'ə, ma ma'yaniinə, agi tsakə dfa ŋgeerənə uusəra patə.

¹⁷ Ma cibəənə ciina cibə, pooshi laŋə, pooshi ka ta'avənə əsə. Cibəkii na kavə tiinə ka upaa dagwa uushi ətə na ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, waatoo, ndzaanə ka hakii da Əntanƣə agi dƣunuunaakii. Ma ətsa, ci palee patə.

¹⁸ Acii ma ina, pooshi inə ka kavə hiima geenə ka uushi'iitə ci ənjə a nee də ginə. Amma ka uushi'iitə pooshi ənji ka neenə də ginə kii inə hiima geenə. Ma uushi'iitə ci ənjə a nee də ginə, pooshi ka ta'avənə. Amma ma uushi'iitə pooshi ənji ka neenə də ginə, tii ca ta'avə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

5

¹ Kə shii amə, madə kə uulagi shishiinə gaamə ganə a duuniya, kə dəkəpaa Əntanƣə kaamə əndə'i gatə dagya, waatoo ətə dətə ci cisaakii, ci na ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

² Ma amə da i shishiinə gaamə, agi dfa nə kudəpəshinə taamə ŋga upaa əndə'i shishinə, waatoo ətə ca shi dadagyə, kaama ŋgavə.

³ Acii madə kə ŋgii amə, pooshi amə ka ndzaanə yadə shishinə ma'ə.

⁴ Ma amə ma'ə da i shishiinə gaamə, agi dfa nə kudəpəshinə taamə. Əntaa uudənə nə əndə pooshi amə ka uudə shishiinə gaamə ŋga duuniya, amma uudənə caama uudə tə ətə ŋga dadagyə, kaama upaa, ama ŋgavə, sətə da i əpinə a jaala agyanə sətə ca bəsləgi.

⁵ Əntanƣə ci saakii hadatəgi daamə kaama zə'u ha'ə makə ətsa. Ci vii kaamə Ma'yanaakii əsə, kaama shii paŋgəraŋə oo'i, tə'i hara uushi'inə dəkəpaa ci kaamə kidə.

⁶ Acii ha'ə, taa guci patə naamə ka mabanee ma'yanə. Kə shii amə, ma amə ma'ə da i shishiinə gaamə, matəkəkii naamə da Slandana.

⁷ Acii ma ndzaanə caama ndzaanə, əntaa ŋga neenə ka ci də ginə, amma ŋga vii gooŋga ka ci.

4:10 4.10 1.5; Rooma 6.8; Gal. 6.17; Fil. 3.10-11. **4:11 4.11** Rooma 8.35-36; 1 Koor. 15.31. **4:12 4.12** Kwal. 1.24. **4:13 4.13** Jab. 116.10. **4:14 4.14** 1 Koor. 6.14; Rooma 8.11. **4:15 4.15** 1.5-6,11; 9.11,15. **4:16 4.16** Af. 3.16. **4:17 4.17** 3.18; Rooma 5.2; 1 Piita 1.6-7. **4:18 4.18** Rooma 8.25; Ibər. 11.1. **5:1 5.1** Ayb. 4.21; 2 Piita 1.14. **5:2 5.2** Rooma 8.23-24. **5:4 5.4** 1 Koor. 15.53-54. **5:5 5.5** 1.22. **5:7 5.7** 1 Koor. 13.12; 1 Piita 1.8-9.

⁸ Ka mabanee ma'yanə naamə. Gəfə bwasee ka shishiinə gaamə kaama dzə ka ndzaanə da Slandana.

⁹ Acii ha'ə, taa agi ndzaanə gaamə ganə, taa agi ətə na shi aakəŋwa, ma sətə kavaamə aakəŋwa, uudagi səkəkii.

¹⁰ Acii tyasə see a kəŋaamə patə akəŋwacii Aləmasiihu, kaa ca dfa kaamə gəŋwanə, kaa taa wu a shii upaa sətə dəbee ka ci mbərə mbərə da sətə cii kəya slənə, taa bwayakii, taa ŋunyikii saa'itə ci a duuniya.

Wabənə agyanə ndzaanə ka guviinə ŋga Əntaŋfə

¹¹ Makə dīi ci agi ŋgwalənə niinə acii Slandana, putakii ha'ə ciina dfa gazhi'waanə ŋga baariinə ka əŋja agyanəkii. Kə shii Əntaŋfə tiinə paŋgəraŋə. Ma nə nyi ka nəhənə əsə, kə shii unə tə nyi asəkə moodəfuunə.

¹² Ma bii nyi ətsə ha'ə, əntaa haŋətənə ciina haŋətə niinə, amma rəgwa ciina baarii koonə, koonə cakərə'i akəŋwacii əŋjitə ca dzaana tiinə, koonə shii mbee ka ənəpaaginə ka tii. Acii ma təya, agi cakərə'inə nə tii putə ŋga dagwaanə ŋga shiginə ŋga ənda, təya bwasee ka tsaamə sətə a ədzəməkii.

¹³ Madfa dīikənə ciina dīikə, ka Əntaŋfə ciina dīikə. Madfa ka rəgwakii ciina dfa ha'ə əsə, yoo, ka putə goonə ciina dfa ha'ə.

¹⁴ Uudənə ŋga Aləmasiihu ca dfa ŋwanjuunə agyaniinə, acii kə paaratəgiinə oo'i, ci əŋki ka putə ŋga əŋji patə. Acii ha'ə, ləbə nə əŋji patə agi əntənaakii.

¹⁵ Ma əŋki Aləmasiihu ka putə ŋga patənə ŋga əŋja, acii ga əŋjə a ndzaanə shitə ha'ə makə sətə kadeesəkə ka tii. Amma kaa təya ndzaanə ka ŋga Aləmasiihu, acii ka putatii əŋki ci, Əntaŋfə a madəe ka ci agi maməətə əŋja.

¹⁶ Ndzaŋənə ka saa'ina, pooshi inə ka tsaamənə taa tə wu putə ŋga shiginaakii. Taa ŋgahi kə shi nya caamə tə Aləmasiihu ha'ə, amma pooshi nyi agi tsaamənə tə ci ha'ə ma'ə.

¹⁷ Taa wu patə libə da Aləmasiihu, kura taganə nə ci ətsa. Kə dzəgi iirəkii, kurakii nə ci ətsa.

¹⁸ Ətsə patə, dfanə ŋga Əntaŋfə. Ci zhi'wee kaamə, kaama ndzaanə ka guviinəkii dəcii Aləmasiihu, ca vii kaamə slənə ŋga baabanə ka hara əŋja, kaa təya ndzaanə ka guviinəkii əsə.

¹⁹ Ma wabənə geenə, ci nə: agi zhi'weenə nə Əntaŋfə ka patənə ŋga əŋji shiŋkinə ka guviinəkii dəcii Aləmasiihu. Paa ci ka kəsəpaa 'waslyakəənatii a ədzəməkii. Ca ba'avə wabənaakii acii inə, keena waaza ka əŋja, kaa təya ndzaanə ka guviinəkii.

²⁰ Acii ha'ə, madəbama ŋga Aləmasiihu niinə. Əntaŋfə ca dfa wabənaakii dəcii inə. Agi kədiinə niinə acii unə ka madəbama ŋga Aləmasiihu, zə'umə, koonə ndzaanə ka guviinə ŋga Əntaŋfə.

²¹ Ma Aləmasiihu, paa ci shii 'waslyakəənə, amma kə kavə Əntaŋfə tə ci kaa ca ləbə daamə agi 'waslyakəənə gaamə. Ma dīi ci ha'ə, kaama shii ndzaanə agi gooŋgaanə ŋga Əntaŋfə dagi ləbənə gaamə da Aləmasiihu.

6

¹ Ma agi slənə geenə ka hakii da Əntaŋfə, agi kədiinə niinə acii unə ənə dīi Əntaŋfə koonə pwapoone, goona saawee ka pwapoonəkii.

² Wiinə sətə bii Əntaŋfə:

5:8 5.8 Fil. 1.23. 5:9 5.9 Kwal. 1.10; 1 Tees. 4.1. 5:10 5.10 11.15; Isaa. 2.12; Dan. 7.9-10; 12.2; Slənə 17.31; Rooma 2.6; 1 Koor. 3.13-15; 4.5; Fil. 3.19; 2 Tees. 1.7-10. 5:11 5.11 4.2; 6.4; 1 Koor. 9.22. 5:12 5.12 1.14; 3.1. 5:14 5.14 Yooh. 17.23; Rooma 8.35; Gal. 2.20; Af. 3.19; 5.2,25; 1 Yooh. 3.16. 5:15 5.15 Rooma 6.3-4; 7.4; 14.7-9. 5:17 5.17 Isaa. 43.19; Rooma 6.4; Gal. 6.15; Af. 4.24; Səniinə 21.5. 5:18 5.18 Rooma 5.10. 5:19 5.19 Rooma 3.24-26; Kwal. 1.20. 5:20 5.20 Mat. 10.40; Isaa. 52.7. 5:21 5.21 Yooh. 8.46; Rooma 8.3; 1 Koor. 1.30; Gal. 3.13; Iber. 4.15. 6:1 6.1 Rooma 5.2; 1 Koor. 15.10. 6:2 6.2 Isaa. 49.8; Luka 4.19-21.

“Mada kə mbu'ya saa'yaaki nga fanə tuunə,
agi fanə nə nyi tuunə.

Mada kə mbu'ya uusəra nga luupaane tuunə,
agi tsakənə nə nyi tuunə.”

Fatəmə! Ənə nə saa'i nga luu viinə nga Əntanfə; ənshinə nə uusəra nga luupaane!

³ Pooshi inə ka uufənə kaa taa wu a idəpaa uushi agi slənə geenə. Aci ha'ə, pooshi inə ka dəvə sətə ca kavə əndə ka pu'unə agi ndzaanaakii akənwacii Əntanfə.

⁴ Amma taa mi patə ciina də, agi baarii niinə oo'i, ənji slənə nga Əntanfə niinə, də sə'watə cibənyinə, da də sə'watə madzawə uushi'inə kama kama.

⁵ Kə fəsli ənji tiinə, ənjə a pa'əgi tiinə, ənjə a dəada keenə mabizhinə, kə slənyiinə palee ka ngeerii inə, ina baane yadə nynyinə agiinə, yadə zəmə ameenə əsə.

⁶ Dagi laabanə nga moodəfiinə, da shiinə geenə, da sə'watənə geenə, da nga'əənə geenə baarii inə neenə nə oo'i, ənji slənə nga Əntanfə niinə. Ma ətsə patə, dagi Malaaba Ma'yanə da uufənə geenə nga gooŋga.

⁷ Kə baarii inə ha'ə dagi wabənə geenə agyanə gooŋgaanə da dagi ngeerənə nga Əntanfə. Ndzaanə geenə ka ənji gooŋga nə sə nga paginə geenə. Də ci luupaa niinə neenə nə əsə.

⁸ Kə duunətə ənji tiinə, ənjə a bərapaa tiinə əsə. Kə dzaanii ənji tiinə, ənjə a dəla diinə əsə. Kə nğirə ənji tiinə ka majirakinə, patə da ha'ə ənji gooŋga niinə.

⁹ Kə dīi ənji makə pooshi tii shii tiinə, patə da ha'ə kə shii ənji tiinə də nga'ə. Kə dīi makə maməətəkii niinə, amma waniinə ma'ə da i əpinə ameenə. Kə jalə ənji tiinə, amma pooshi ənji bəələgi tiinə.

¹⁰ Kə dibə səkiinə a bəzə, amma taa guci patə agi moodasəkə niinə. Maaghiinə niinə, amma agi dətənə niinə tə ənji laŋə ka ənji waha. Pooshi uushi acii inə, amma neenə nə patənə nga uushi'inə. *

¹¹ Ənji Koorintiya, paŋgəranə wabiinə koonə, pooshi inə umbee koonə ka taa mi a moodəfiinə.

¹² Də ədzəmə rəŋwə nğiriinə tuunə. Amma ma unə, kə umbee unə keenə ka sətə a moodəfuunə.

¹³ Wanyinə ka kədiinə acii unə makə manjeevənaaki. Tuutəta'ə, baariimə keenə uufənə goonə noonə əsə.

**Yi nga Əntanfə nuunə*

¹⁴ Goona ndzaashi da ənji ghatə vii gooŋga ka Yeesu. Ma ətsə, pooshi ka dənə. Iitiitə saŋə ndzaashinə gooŋgaanə da məzaana? Iitiitə əsə ndzaashinə bərənə da təkuna?

¹⁵ Mi saŋə nə haala nga Aləmasiihu da Seetana? Mi saŋə nə sətə libə də əndə nə'unə da əndə ghatə vii gooŋga?

¹⁶ Nğutə nga'əənə saŋə nəndə ahada yi nga Əntanfə da kuvə uuləma? Aci ma amə, yi nga Əntanfə əndə vii əpinə naamə! Makə sətə bii Əntanfə ci saakii,

“Ka ndzaanə nə nyi ka yi rəŋwə da ənjaaki,
ka ndzaanə nə nyi ahadatii əsə, nyi nə Əntanfəwatii.

Tii əsə, ka ndzaanə nə tii ka ənjaaki.”

¹⁷ Aci ha'ə kə bii Slandanə ka tii,

“Shigimə ahadatii, goona ndzaanə ka hakii,
goona təbətə sətə əntaa malaabakii kaa nya luu tuunə.

¹⁸ Ma nya, ka ndzaanə nə nyi ka Dəsənuunə,

6:4 6.4 4.2. **6:5 6.5-10** 11.23-29. **6:6 6.6** 8.24; Rooma 12.9; 1 Koor. 13.4-7; Gal. 5.22-23; 1 Tim. 4.12. **6:7** 10.4-5; Rooma 13.12; 1 Koor. 2.4. **6:9 6.9** 4.10. * **6:10 6.10** moodasəka: 7.4; Rooma 5.3; 12.12; maaghiinə da ənji waha: 8.9; Fil. 2.17; 4.12-13; 1 Tees. 1.6. **6:13 6.13** 1 Koor. 4.14. **6:14 6.14-16** 1 Koor. 6.9-13; 10.21; Af. 5.5-11. **6:16 6.16** Leew. 26.12; Irim. 32.38; Əzaki. 37.27; 1 Koor. 3.16. **6:17 6.17** Isaa. 52.11; Səniinə 18.4. **6:18 6.18** 2 Sam. 7.14; Isaa. 43.6; Am. 4.13; Səniinə 11.17.

una ndzaanə ka manjeevənaaki.
Nyi Slandanə Əndə baawəfa wabi ha'ə."

7

¹ Kadashinyinaaki, makə dīi ci kə dīi Əntanfə kaamə aləkawalənyitə ha'ə, bwasee amə ka slənə uushi'iitə ca geegi ka shishinaamə da əpinə gaamə ma'ajjinəkii, ama ndzaanə malaabakii. Vigyaamə naamə nə ka Əntanfə patə, ama ηgwələ tə ci.

Moodasəka ηga Bulusə

² Baariimə keenə uufənə goonə. Pooshi inə dīi bwaya uushi ka taa wu, pooshi inə saawee ka vii goonəga ηga taa wu, pooshi inə gəpətə də uushi ηga taa wu əsə.

³ Ma bii nyi ətsə ha'ə, əntaa wazənə cii kya wazə koonə. Acii kə shi nya bii oo'i, asəkə moodəfiinə nuunə. Ka hakii naamə taa agi əntənə taa agi ndzaanə da əpinə amaamə.

⁴ Kə shii nyi tuunə furəηə. Sə ηga dəlaginaaki nuunə. Agi sa cibənə caama sa patə, mabaneekii nə ma'yanəki. Ka maηushinə nə nyi uusəra patə.

⁵ Taa saa'itə mbu'iinə aa Makiduuniya maa, pooshi inə upaa əpisəka. Taa dama zə'ugiinə patə, ha'ə nə ənji agi cibeənə keenə, taa daama patə mabizhinə. Ma asəkə ədzəmiinə əsə, ηgwələnə.

⁶ Amma ma Əntanfə Əndə banee ka ma'yanə ηga əndətə lədfəgi ma'yanəkii, kə banee ci ka ma'yaniinə də shinə ηga Titusə. *

⁷ Əntaa wata shinaakii tanə banee ka ma'yaniinə, amma da i wabəənə shi amakii keenə, waatoo makə sətə cakuunə vii ka ci ηgeerənə aa moodəfəkii. Kə bii ci keenə makə sətə dīi kudəpəshinə tuunə ηga neenə ka nyi, da makə sətə kiwuunə anəki, da makə sətə dīi unə aniya ηga luunə də nyi əsə. Ma əndzə'i kamə, agi tsakə də maηushinə nə nyi.

⁸ Ma ləkələkatətə nyaahə nyi koonə, kə bəzee nyi ka səkuunə də ci. Amma ma nyi, pooshi nyi dīi wakadakinə ηga naahənə koonə ha'ə. Makə fii nyi, kə bəzhi səkuunə, kə mwayi nyi də wakadakinə. Amma ma bəzəsəkə goonə, ηga uundzə saa'i.

⁹ Ma əndzə'i, paa nyi ma'ə ka də wakadakinə ηga naahə ləkələkatətə, ka moodasəkə nə nyi. Əntaa moodasəkə ηga bəzee ka səkuunə cii kya də, amma putə ηga baanə goonə ka Əntanfə, acii kə kavə bəzənə ηga səkuunə tuunə koona baanə ka ci. Ma bəzənə ηga səkuunə, də shiinə ηga Əntanfə. Acii ha'ə, pooshi inə dəvə koonə ana.

¹⁰ Acii ma mabətəsəkə də shiinə ηga Əntanfə, ci ca kavə əndə kaa ca hadatəgi də naakii na, ca kira luupaənə. Pooshi əndə əsə ca də wakadakinə ηga tsarə mabətəsəkətsa. Amma ma mabətəsəkə ηga əndə shinəkinə saakii, ci ca kira əntənə ηga ca'ə ndəηwə ndəηwə.

¹¹ Neemə ka sətə dīi Əntanfə də mabətəsəkətsə goonə! Kə kavə ci tuunə ka də kudəpəshinə ηga baginə; kə bəzhi səkuunə putə ηga sətə slənyi; una ηgwələgi acii sətə na slənə aakəηwa; kə dəvə mabətəsəkəkii koonə kudəpəshinə ηga neenə ka nyi; kə dəvə ci koonə kudəpəshinə ηga luunə də nyi əsə, una dzalə əndətə dīi bwaya bwayaanə. Agi ətsə patə, kə baarii unə oo'i, pooshi moonə agi sətə slənyi.

¹² Ma saa'itə nyaahə nyi koonə ləkələkatətə, əntaa agyanə əndətə dīi bwaya bwayaanə taa əndətə dīi ənji ka ci bwaya bwayaanə nyaahə nyi. Amma kaa nya shii baariinə koonə akəηwacii Əntanfə oo'i, agi nəhənə nuunə tiinə.

¹³ Acii ha'ə kə baa ma'yaniinə.

Tsaηə da baanə ηga ma'yaniinə əsə, ca'ə əndzə'i kə cakiinə də maηushinə putə ηga moodasəkə ηga Titusə, acii kə banee unə ka ma'yanəkii, unə patə.

7:1 7.1 1 Yooh. 3.3. 7:2 7.2 6.13; 12.17. 7:3 7.3 6.11; Fil. 1.7. 7:4 7.4 6.10. 7:5 7.5 2.13; 4.8. * 7:6 7.6 1.3-4; Titusə: 2.13. 7:8 7.8 2.4. 7:11 7.11 2.5-6. 7:12 7.12 2.9.

¹⁴ Kə dəliigi nyi duunə ka ci. Ma unə əsə, pooshi unə dəvə ka nyi ayinə. Uusəra patə goonğa njiina wabə koonə. Ha'ə əsə, ma dəlaətə njiina dəlagi duunə ka Titusə, goonğa.

¹⁵ Aci ha'ə, ma uudənaakii tuunə, kə cakə də ngeerənə. Aci agi buurətənə nə ci makə sətə dīi unə aniya nğa luunə tə ci aahoonə, una banee ka hanƙala goonə ka fa sətə cii kəya ba koonə.

¹⁶ Ka maɲushinə nə nyi ka shanə acii agyuunə nə hiimaaki patə.

8

Viinə nğa ənji nə'unə də patənə nğa ngeerənə

¹ Ndzəkəɲushi'inəkya, nğa'ə ka nyi una shii makə sətə dīi Əntanƣə pwapoonaakii asəkə Ikəliisiyanyinə nğa Makiduuniya.

² Taa nƣahi kə lii cibənyinə tə tii kama kama, maaghiinə nə tii əsə, patə da ha'ə, ka moodasəkə nə tii uusəra patə. Ci kavə tə tii ka ndzaanə nğa ciinətii fitə ka viinə.

³ Ma ətsa, ka seedanə nə nyi oo'i, kə vii tii də patənə nğa ngeeriitii. Ha'ə maa, kə palee ka sətə dəbee təya vii. Də moonatii satii vii tii makə sətə kadeesəkə ka tii.

⁴ Tii satii kədii acii inə kaa təya upaa rəgwa nğa tsakənə tə ənji nğa Əntanƣə də Yahudiya.

⁵ Ma ətsa, kə palee ka sətə shiina kii niinə dəvə! Nğa təkəɲwanə, kə vii tii natii nə ka Slandana, təya vii keenə nətii əsə də moonə nğa Əntanƣə.

⁶ Ci dīi kədii inə tə Titusə, kaa ca dzə aakəɲwa də slənətsə njanə ci ahadoonə, ca tsakə tuunə koonə mbu'utəgi də maduunə slənətsə akəɲwacii unə noonə əsə. *

⁷ Agi patənə nğa slənə ka Əntanƣə aakəɲwa nuunə ka hara ənji nə'unə. Agi vii goonğa goonə, agi wabənə goonə, agi shii goonğaənə goonə, agi də kudəpəshinə goonə nğa tsakə ənja, da agi uudənə goonə tiinə, ətsə patə aakəɲwa nuunə. Aci ha'ə, nğa'ə keenə mada gyuunə aakəɲwa ha'ə makə ətsa agi maduunə slənətsə akəɲwacii unə əsə.

⁸ Əntaa banə cii kya ba koonə makə bariya. Amma baariinə cii kya moo baariinə koonə makə sətə ci kudəpəshinə a də tə hara ənji kaa təya tsakə ənja. Nğa'ə ka nyi nya shii taa tantanyinə nə uudənə goonə.

⁹ Kə shii unə pwapoonə nğa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Taa nƣahi əndə wahə nə ci, patə da ha'ə kə geegi ci ka nəkii ka maagha. Ma dīi ci ha'ə, ka putə goonə, koonə shii ndzaanə ka ənji waha dagi geegi ka nəkii ka maagha.

¹⁰ Ma agi wabəətsa, wiinə wabənəaaki: ka dənə nğa'ə mada kə uudəpaa unə əndzə'i tə sətə njanuunə dəɲku. Aci unə nə təkəɲwanə nğa ənjitə dīi aniya, una datə slənəkii əsə.

¹¹ Aci ha'ə, uudəpaamə slənəkii də tsarə nğa aniyatsə njanuunə də patənə nğa ngeerii unə, viimə də sətə upaa unə.

¹² Aci mada tə'i əndə da aniya nğa viinə, ca vii sətə upaa ci də patənə nğa ngeeriikii, ka kadeesəkənə ka Əntanƣə nə viinaakii. Pooshi Əntanƣə mwayi əndə a vii sətə paa ci da ci.

¹³⁻¹⁴ Əntaa banə cii kya ba oo'i, wa viinə a galee anə hara ənji, unə əsə, ənjə a kaanə koonə 'yapə unə daanuunə. Pooshi. Amma ma nğa əna, makə dīi ci tə'i lanə acii unə, nğa'ə mada kə cakuunə tə ənjitə pooshi uushi aciitii. Mada zhi'wa saa'itə pooshi uushi acii unə, una moo tsakənə tuunə, mada tə'i lanə aciitii, ka tsakənə nə tii tuunə natii. Də ha'ə tsakəshinuunə mbərə mbərə.

¹⁵ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Ma əndətə dzatəgi lanə, pooshi gadəgi ka shanə. Ma əndətə dzatəgi gi'u əsə, pooshi əki ka shanə."

7:14 7.14 8.24. **7:15 7.15** 2.9. **8:1 8.1-4** Slənə 11.29-30; Rooma 15.26. * **8:6 8.6** Titusə: 2.13. **8:7 8.7** 1 Koor. 1.5; 16.1-3,24; Gal. 6.10. **8:9 8.9** Mat. 8.20; Fil. 2.6-7. **8:10 8.10** 1 Koor. 7.25. **8:12 8.12** Mar. 12.43. **8:15 8.15** Shig. 16.18.

Titusə da guvii-slənaakii

¹⁶ Kuyirii amə tə Əntanfə, acii ci kavə tə Titusə kaa ca tsakə tuunə də ədzəmə rəŋwə makə sətə kavə ci tiinə əsə.

¹⁷ Acii əntaa wata də ətə bii inə ka ci cii kəya slənəgi, amma agi dʻanə nə kudəpəshinə tə ci ŋga tsakənə tuunə. Agi moonaakii cii kəya dzə aahoonə.

¹⁸ Waniitsə ka sləkeenə ka əndə'i ndzəkəŋushi'inaamə atsakii. Ma ca, agi dəlaginə nə ənji də ci asəkə Ikəliisiyanyinə patə putə ŋga mbee ka waaza Njuni Habara ka ənja.

¹⁹ Tsəŋə da ətsa, kə ta'i Ikəliisiyanyinə tə ci kaa ca dzəədzə deenə agi maɖuunə slənənə akəŋwacii inə. Ma slənəna, kaa ənji dʻuunətə də Slandanə ciina ɖa, ina baarii oo'i, kə mwayi inə tsakənə tə ənjitə pooshi uushi aciitii.

²⁰ Ma viinə ənə vii ənji aacii inə də patənə ŋga ŋgeerənə, pooshi inə ka uudənə ənjə a idəpaa uushi ašhiinə agikii.

²¹ Ma nə hiima geenə, kə mwayi inə ɖa uushi də rəgwakii akəŋwacii ənja, əntaa wata akəŋwacii Slandana.

²² Acii ha'ə, waniitsə ka sləkeenə ka əndə'i ndzəkəŋushi'inaamə atsatii. Ma ca, kə təbiinə tə ci laŋə, ina paaratəgi oo'i, tə'i kudəpəshinə ŋga tsakə ənji a moodəfəkii taa guci patə. Ma ci əsə, mashiikii nuunə aciikii. Acii ha'ə, kə cakə kudəpəshinə dʻanə tə ci ŋga tsakənə tuunə.

²³ Ma Titusə, rəŋwə niinə da ci, guva-slənaaki əsə agi slənənə koonə. Ma hara ndzəkəŋushi'inaamə ətsə gi tii da ci, ka madəbama ŋga Ikəliisiyanyinə gi tii, agi kira dʻuunuunə ka Aləmasiihu nə tii. †

²⁴ Baariimə ka tii uudənə goonə kaa Ikəliisiyanyinə a fa habara goonə, təya shii oo'i, ma dəlaanə ciina dəla duunə, ha'ə tanyi.

9*Viinə ka tsakənə də ənji ŋga Əntanfə*

¹ Ma agyanə viinə ka tsakənə də ənji ŋga Əntanfə də Yahudiya, pooshi nafa ŋga tsakə naahənə koonə agyanəkii ma'ə.

² Acii kə shii nyi tə'i kudəpəshinə ŋga tsakənə tə ənji a moodəfuunə. Putakii dəlii nyi duunə əsə ka ənji Makiduuniya. Əŋki nyi ka tii, "Ma ənji nə'unə anə hanyinə ŋga Akaya, matasəkakii nə tii daga dəŋku kaa təya tsakə tə ənja." Kə maɖee kudəpəshinə goonə ka natii, acii laŋə nə tii ka moo viinə.

³ Acii ha'ə, wanyinə ka sləkeenə ka ndzəkəŋushi'inaamə aahoonə, acii ga dəlaginə geenə duunə agi haalatsə a ndzaanə ka uushi zabə; amma koona ndzaanə matasəkakii makə sətə bii nyi ka tii.

⁴ Maɖa kə mbu'iinə da hara ənji nə'unə də Makiduuniya aahoonə, təya dzə ka lapaanə pooshi viinə goonə matasəkakii, ka dʻanə nə ayinə tə nyi, acii kə bii nyi ka tii, kə shii nyi tuunə furəŋə! Unə maa, ka dʻanə nə ayinə tuunə ka shaŋə.

⁵ Ci dʻii nyi hiima ŋga banə ka ndzəkəŋushi'iitsa, kaa təya takəŋwa ka nyi zəku'i, taabu'u nii kya dzə, una tasəka aakəŋwa makə sətə bii unə, ca ndzaanə matsəkəkii saa'itə nii kya mbu'u. Ci əsə na baarii oo'i, də moonə goonə cuuna vii, əntaa tyasə.

⁶ Buurətəmə oo'i, ma əndətə ləgii slikərənə laŋə, ka upaanə nə ci cifanə laŋə. Ma əndətə ləgii gi'u əsə, gi'u upaanəkii cifanə.

⁷ Taa wu patə, kə dəbee ca vii makə sətə kadeesəkə ka ci, əntaa də maɖətəsəka taa kavənə tə ci tyasə ka viinə. Acii əndətə ca vii də moodasəkə ca kadeesəkə ka Əntanfə.

† 8:23 8.23 Titusə: 2.13. 8:24 8.24 7.14; 8.7-8. 9:1 9.1 8.1-4. 9:3 9.3 8.22,24. 9:6 9.6 Waɖ. 11.24; 19.17; 28.27.

⁸ Tə'i Əntanfə da baawəfa nga viinə koonə palee ka ətə cuuna moo, kaa sətə dəbee una upaa a ndzaanə acii unə taa guci patə. Ka upaanə nuunə lanə koonə də taa ngutə tsarə nga nunyi sləna.

⁹ Ma nunyi ənda, kə ndzaa ci makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə ətə bii ci,

“Kə vii ci də moodəfə rəŋwə ka maaghiinə.

Nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə nə nga'ənaakii.”

¹⁰ Ma Əntanfə, ci ca vii slikerənə ka əndə ka ləganə, ca vii ka ci zəmə ka adənə. Acii ha'ə, ka viinə nə ci koonə uushi'inə, ca siitəgi koonə. Ma viinə goonə də patənə nga ngeerənə, tə'i bwatyakii.

¹¹ Taa guci patə, ka dātənə nə ci tuunə ka ənji waha, koonə shii viinə də moodəfə rəŋwə uusəra patə, kaa ənji lanə a kuyirii tə Əntanfə putə nga viinə goonə ənə ci təya upaa acii inə.

¹² Acii ma viitə vii unə, əntaa wata ka ki'i haaja nga ənji nə'unə tanə, amma agi kavənə nə ci tə ənji lanə ka kuyiriinə tə Əntanfə.

¹³ Acii ma slənətsə goonə, ci ca baarii vii goonəga goonə. Ka dələnə nə ənji də Əntanfə əsə, acii kə baarii unə oo'i, kə luuvuunə Nunyi Habara agyanə Aləmasiihu. Ka dələnə nə tii də ci əsə putə nga viitə vii unə də moodəfə rəŋwə ka tii da ka hara ənja.

¹⁴ Ka d'anə nə tii kudəpəshinə nga neenə koonə, təya d'a də'wa ka putə goonə, putə nga malanə pwapoonə ətə ci Əntanfə a da koonə.

¹⁵ Kuyirii amə tə Əntanfə putə nga viinaakii kaamə, waatoo viitə pooshi ənji ka mbee ka wabənə putsəkə də ma.

10

Wabənə nga Bulusə agyanə baawəfatə vii Əntanfə ka ci

¹ Nyi Bulusə nyi saaki ca kədii acii unə. Agi banə nə ənji, mad'a nyi ahadoonə nya banee ka nəki, ma nyi pooshi ahadoonə əsə, iza'u nə nyi anuunə. Putə nga banee ka nə nga *Aləmasiihu da nga'ənaakii,

² agi kədiinə nə nyi acii unə, goona kavə tə nyi kaa nya ndzaanə iza'u, nyi kə gi aahadoonə. Acii kə shii nyi weewee, ma ənjitə ca hiima oo'i, slənə nga *duuniya ciina d'a, ka lanə nə nyi ka tii nguruunə.

³ Goonəga a duuniya niinə. Amma, ma paatə ciina pa, əntaa makə nga duuniya ciina pa.

⁴ Ma uushi'inə nga paginə geenə əsə, əntaa makə nga duuniya. Ma neenə, ətə ci Əntanfə a vii. Də ci ciina jaala agyanə ənji daawaanə, ama jaala agyanə ənji daada mabizhinə

⁵ da agyanə ənjitə ca zhi'wee ka han'kala nga ənja acii ga təya shii tə Əntanfə; ama zhi'wee ka hiima nga ənji kaa təya fa tə Aləmasiihu.

⁶ Mad'a kə mbu'utəgyuunə də fanə goonə tə Əntanfə, ma əndətə pooshi ka fanə, matasəkakii niinə ka d'zalənə tə ci.

⁷ Tsaamətəmə nga'ə agyanə sətə ca d'a ahadoonə. Tə'i hara ənji ca ba oo'i, nga Aləmasiihu nə tii. Wa təya tsakə buurətənə nga'ə. Makə sətə ngirə tii natii nə oo'i, nga Aləmasiihu nə tii, inə maa, ha'ə niinə.

⁸ Taa kə dəliigi nyi də baawəfanə vii Slandanə keenə, pooshi ayinə ka d'anə tə nyi shanə. Ma baawəfatsa, baawəfa nga ghənənə duunə aakəŋwa, əntaa nga ənyanə duunə aaba'ə.

9:9 9.9 Jab. 112.9. 9:10 9.10 Isaa. 55.10; Hoos. 10.12. 9:11 9.11 1.11; 4.15. 9:15 9.15 9.11. 10:1 10.1-18
1 Koor. 9.3. 10:1 10.1 10.10; 1 Koor. 2.3. 10:2 10.2 13.10; 1 Koor. 13.2. 10:4 10.4 6.7; Rooma 13.12; Af.
6.13-17. 10:5 10.5 Isaa. 2.12-17. 10:6 10.6 2.9. 10:7 10.7 1 Koor. 1.12. 10:8 10.8 13.10.

⁹ Ga ənjə a nee ka ətsə makə ɲgwaleenə cii kya ɲgwalee koonə də ləkələkatənyinaaki.

¹⁰ Ka banə nə hara ənji oo'i, 'Ma ləkələkatə ɲga Bulusə, iza'u. Amma ma shi ci də naaki na, mantəkii nə shishinəkii, paa ci mbee ka wabənə əsə.'

¹¹ Ma tsarə ɲga ənjitsa, wa təya paaratəgi oo'i, ma sətə ciina wabə asəkə ləkələkatə, ka danə niinə inə gatə ahadoonə.

¹² Ma təya, agi hanətənə nə tii natii na. Kə dəbee ina mbərə mbərətə də neenə nə da tii kwa? Agi ɲgərənə nə tii dūunuunatii, təya nee makə tii palee patə. Ma ətsa, mabaanə. Pooshi tii shii taa mi.

¹³ Ma ina, pooshi dəla də neenə na ka pitəginə aa bilə. Amma ka danə niinə ca'ə ka hatə dəkəpaa Əntanfə keenə, ca mbu'u ca'ə ka slənətsə ciina dā ahadoonə.

¹⁴ Makə dīi ci asəkə hatsə dəkəpaa Əntanfə keenə nuuna, makə giinə aahoonə ka kira koonə Njunyi Habara agyanə Aləmasiihu, pooshi inə pitəgi hatsə dəkəpaa Əntanfə keenə.

¹⁵ Pooshi inə ka dəlagi də neenə nə putə ɲga slənətə ci hara ənjə a dā, pooshi inə ka pitəgi hatə dəkəpaa Əntanfə keenə. Amma ma sətə ciina moo, wa vii goonğa goonə a gərə aakəɲwa aakəɲwa, kaa hatə dəkəpaa Əntanfə keenə a tsakə bwanənə,

¹⁶ ina mbee ka dzənə ka hara hanyinə aakəɲwa ka waaza Njunyi Habara, acii geena dəliigi də neenə nə putə ɲga slənə ɲga hara ənji ka hatə dəkəpaa Əntanfə ka tii.

¹⁷ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkatə oo'i, "Ma əndətə ca moo dəlaginə, wa ca dəlagi də Slandana tanə."

¹⁸ Ma əndətə ca dəlagi də naakii na, pooshi Əntanfə ka luuvənə tə ci, see tə əndətə ci Slandanə a dəlagi də ci.

11

Bulusə da majirakinə ɲga masləkee ənja

¹ Ma nə nyi ka nəhənə, ka sə'wanə nuunə tə nyi, nya dīikə gi'u. Tuutəta'ə, sə'wamə tə nyi ha'ə.

² Agi sərəhənə nə nyi agyanuunə putə ɲga Əntanfə, acii kə vii nyi tuunə ka *Aləmasiihu makə sətə ci ənjə a vii malaaba madanə ka ɲgurii rəɲwə dyanə.

³ Nɲwaliiki acii ga sətə slənəyi də Hawa a slənəyi duunə noonə. Ma Hawa, kə gəpətə rəhunə də ki də cicirənaakii. Ha'ə nuunə əsə. Nɲwaliiki acii ga hiima goonə a ɲusləgi asəkə matahu rəgwa, una təkuree ka vii goonğa ka Aləmasiihu.

⁴ Acii kə fii nyi kə kapaa unə rəgwa ka əndə'i əndə ca waaza koonə əndə'i uushi agyanə Yeesu bwəsə ka ətə waazii inə koonə, kə liwuunə əndə'i Ma'yanə tsanə bwəsə ka ətə shuunə liwu, kə liwuunə əndə'i habara tsanə bwəsə ka Njunyi Habaratə liwuunə.

⁵ Ma cii kya nəhə kamə, pooshi nyi əki ka ənjitə cuuna nəhə makə matahu masləkee ənji nə tii.

⁶ Taa paa nyi mbee ka wabənə, amma tə'i shiinə anəki makə sətə sənəavə nyi ka baariinə koonə taa ɲgutə saa'i patə, taa agi ɲgutə uushi patə əsə.

⁷ Ya sanə, kə dīi nyi 'waslyakəənə makə həətəpaa nyi naaki nə kaa nya shii dūunətə duunə kwa? Acii kə waazii nyi koonə Njunyi Habara ɲga Əntanfə ɲga zabə yadə luu taa mi acii unə.

10:11 10.11 13.1-2. 10:12 10.12 3.1. 10:13 10.13 Rooma 12.3. 10:15 10.15-16 Slənə 19.21; Rooma 15.20.
10:17 10.17 Irim. 9.22-23; 1 Koor. 1.31. 10:18 10.18 1 Koor. 4.4-5. 11:2 11.2 Af. 5.25-27. 11:3 11.3 'Wat.
3.1-5,13. 11:4 11.4 Gal. 1.8-9. 11:5 11.5 12.11; 1 Koor. 15.10; Gal. 2.6,9. 11:6 11.6 1 Koor. 2.6-16; Af. 3.4.
11:7 11.7 12.13; 1 Koor. 9.12,18.

⁸ Kə liwə nyi kwaba acii hara Ikəliisiyanyinə, nya slənə ahadoonə. Ma ətsə kamə, ka banə nə nyi makə kə gəpətə nyi də uushi aciitii kaa nya shii tsakənə duunə.

⁹ Ma saa'itə nyi ahadoonə, kə mwayi nyi tsakənə tə nyi də kwaba, amma paa nyi fitinii tuunə koonə vii ka nyi. Kə shi hara ndzəkəŋushi'inə gaamə də Makiduuniya, kə vii tii ka nyi patənə ŋga sətə cii kya moo. Paa nyi fitinii tuunə shaŋə. Paa nyi ka danə ha'ə boo ŋga əna taa aakəŋwa, koonə shii tsakənə tə nyi.

¹⁰ Wiitə sətə cii kya dəla də naaki na. Də goŋgaanə ŋga Aləmasiihu nə nyi ka banə koonə, ma nyi, pooshi əndə tənəpaanə tə nyi ka dəla də naaki nə ha'ə anə hanyinə ŋga Akaya patə.

¹¹ Aa acii mi dīi? Acii paa nyi agi uudənə tuunə kwa? Kə shii Əntaŋfə, kə uu'i nyi tuunə.

¹² Makə sətə paa nyi fitinii tuunə, ka dzənə nə nyi aakəŋwa də danə ha'ə, kaa nya shii tənəgi rəgwa ka majirakinə ŋga masləkee ənji ŋga dəlaginə, təya ba oo'i, mbərə mbərə nə slənətii da neenə.

¹³ Ma tsarə ŋga masləkee ənjitsa, əntaa masləkee ənji ŋga tantanyinə nə tii. Agi jirakənə nə tii də slənətii, təya geegi ka natii nə makə masləkee ənji ŋga Aləmasiihu ŋga tanyi.

¹⁴ Əntaa sə ŋga hurəshishinə ətsa, acii *Seetanə maa, kə geegi ci ka naakii nə makə malaa'ikatə ca bərə.

¹⁵ Acii ha'ə, mada geegi ənji slənaakii ka natii nə makə ənji slənə goŋgaanə, əntaa mu'umə uushi. Ma ka muudinə, kadə nə təya upaa dzalənə ətə dəbee təya upaa.

Sa cibənyinə ŋga Bulusə putə ŋga waazanə

¹⁶ Kaa nya ənə ka banə, ga taa wu a nəhə makə dīikənə cii kya dīikə. Amma makə kə nyihuunə ha'ə, luumə tə nyi makə sətə cuuna luu hara madiikə ənja. Nyi maa, kaa nya shii dəlaginə gi'u naaki.

¹⁷ Weewee ma sənə cii kya ba əndzə'i, əntaa hiima ŋga Slandana. Ma agi dəlaanə cii kya dəla də naaki na, makə ŋga madiikə əndə cii kya wabə.

¹⁸ Makə dīi ci ənji laŋə ca dəlagi də uushi'inə ŋga *duuniya, nyi maa, ka danə nə nyi ha'ə.

¹⁹ Kə bii unə, kə shii unə uushi'inə. Amma iitə saŋə mbee unə ka sə'watə tə madiikə ənja?

²⁰ Waatoo, mada kə geegi tii koonə makə maviinə, taa gəpətənə duunə, taa bərəpaanə tuunə, taa tsagi koonə meeciinə, agi sə'watənə nuunə tə tii.

²¹ Ma nyi, əntaa təkureenə təkuree nyi ka danə koonə ha'ə.

Amma taa mi patə dəliigi taa wu, nyi maa, ka dəlaginə nə nyi də səkii. Makə ŋga madiikə əndə cii kya wabə.

²² Taa ma bii tii ənji *Ibərəaniya nə tii, nyi maa, ci nə nyi. Ənji Isərayiila kwa? Nyi maa, ci nə nyi. Slikərənə ŋga Ibərahiima kwa? Nyi maa, ci nə nyi.

²³ Taa ma bii tii ənji slənə ka Aləmasiihu nə tii əsə, amma nyi nə matahu əndə slənə palee ka tii. Makə ŋga madiikə əndə cii kya wabə. Kə slənyii də gazhi'waanə palee ka tii; bəzəkii pya'ə ənji tə nyi a furəshina palee ka tii; bəzəkii fəsli ənji tə nyi əsə palee ka tii; ama wə nə nyi uusəra patə. *

²⁴ Tufə jikə *Yahudiinə ka fəslənə tə nyi də uu'yanə makkə pu'unə aji əliŋə.

²⁵ Makkə jikə gayinə ŋga ha də Rooma ka fəslənə tə nyi. Kə kaalii ənji tə nyi də faariinə rəŋwə sədə. Makkə jikə kumbawalə ka cipəgərənə da nyi aagi ma'inə. Kə shi nya kii uusəra, nya ba'anətsaa agi ma'inə.

11:8 11.8-9 Fil. 4.15-18. **11:10 11.10** 1 Koor. 9.15-18. **11:11 11.11** 1 Koor. 16.24. **11:12 11.12** 11.5; 12.11. **11:13 11.13** Fil. 3.2; Səniinə 2.2. **11:15 11.15** 4.10; Rooma 2.6. **11:16 11.16** 12.6. **11:22 11.22** Fil. 3.5; Rooma 11.1. **11:23 11.23-29** 4.8-12; 1 Koor. 4.11-13; 12.26. * **11:23 11.23** kə slənyii də gazhi'waanə: 1 Koor. 15.10; furəshina: Slənə 16.23. **11:24 11.24** Dzək. 25.3. **11:25 11.25** Slənə 14.19; 16.22.

²⁶ Agi wiigi'inə nə nyi laŋə. Pooshi bwaya uushi ətə paa nyi nee. Tə'i taŋə gəəra, tə'i mahiirənə a rəgwa, tə'i ŋgwalənə acii ənjaaki Yahudiinə, tə'i ŋgwalənə əsə acii hara slikərənə, tə'i ŋgwalənə asəkə vəranyinə, tə'i ŋgwalənə agi bilinə, tə'i agi uunəva, tə'i əsə acii majirakinə ŋga ənji nə'unə.

²⁷ Kə slənyii də gazhi'waanə ka shaŋə. Bəzəkii nə nyi ka ba'aginə njihərəmə yadə ŋunyinə agiki. Kə dīi madəfənə da meegiirənə tə nyi. Laŋə nə nyi ka ndzaanə yadə zəma, taa kuvə ŋga baanə davə, taa kəjeerənə.

²⁸ Bwasə ka harakii maa, uusəra patə nə nyi ka buurə patənə ŋga Ikəliisiyanyinə.

²⁹ Madə kə əpigi vii gooŋga ŋga ənda, agi zhimanə tə nyi asəkəki. Maa kə kavə ənji tə əndə'i əndə ka də 'waslyakəənə, ka bəzənə nə səkəki.

³⁰ Madə ka dəlanə nə nyi də naaki na, see də sətə ca baarə makə sətə əntəgi shishinəki dəlaginəki.

³¹ Ma Əntaŋfə Dii Yeesu Slandanaamə, wa ənjə a dəla də ləməkii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Kə shii ci oo'i, əntaa jirakənə cii kya jirakə.

³² Ma saa'itə nyi də Damasəkusə, tə'i əndə'i ŋgwaməna atsa sədə ŋwanwa Arətəsə, kə kavə ci kaa ənjə a nəhə uura mayi ŋga vərənə, kaa ənjə a shii kəsənə tə nyi.

³³ Amma kə kagərə ənji tə nyi aasəkə dəvə, ənjə a kyagərə tə nyi da mapacakinə ŋga mahwala ŋga vərənə, nya mbərədfə aciikii.

12

Uushi'iitə baarii Slandanə ka Bulusə

¹ Tyasə ka dəlaginə nə nyi də naaki na. Taa ŋgahi pooshi uushi ci dəlaginəkii a tsəkəvə, patə da ha'ə, ka wabənə nə nyi agyanə uushi'iitə baarii Slandanə ka nyi.

² Kə shii nyi, tə'i əndə'i əndə nə'unə shi Slandanə a ŋgərətə tə ci aadəgyə aabiikii. Kə uugi dənə fəzə pu'u aji ənfwadə əna. Ma əndətsa, nyi ka nəki. Taa tantanyinə kə slənyi ha'ə, taa səniinə, ma ətsa, paa nyi shii. Əntaŋfə shii ci daanəkii.

³ Ma nyi, kə shii nyi, kə ŋgire ənji tə nyi aagi Aləjana. Taa tantanyinə, taa səniinə, Əntaŋfə shii ci daanəkii.

⁴ Ma davə, kə fii nyi uushi'inə əsə ətə pooshi ənji ka mbee ka batənə, pooshi əndə shiŋkinə mbu'i bahə batənə.

⁵ Acii ha'ə, ma ka rəgwatsa, ka dəlaginə nə nyi də naaki na. Amma ma ka rəgwa ŋga əndə shiŋkinə, pooshi uushi cii kya dəlagi madəamə də uushi'iitə ca baarii ətənaaki dadavə.

⁶ Madə kə mwayi nyi dəlagi də naaki na, paa nyi ka ndzaanə ka madfiikə ənda, acii gooŋga nii kya wabə. Amma kə bwasee nyi ka haalakii ha'ə, acii ga əndə'i əndə a ŋgire tə nyi palee ka makə sətə cii kəya tsaamə tə nyi taa fa wabənaaki.

⁷ Ha'ə əsə, kə dāvə ənji ka nyi əndə'i bwaya uushi ətə ndzaanə makə dəhə ashiki, acii ga nya haŋətə naaki nə putə ŋga uushi'iitə ci Əntaŋfə a baarii ka nyi. Ma ətsa, masləkee əndə ŋga Seetanə, kaa ca cibee ka nyi. Ma dīi ətsə patə, acii ga nya haŋətə naaki na.

⁸ Makkə jikə nyi ka kədiinə tə Slandanə kaa ca ŋgərəgi ka nyi.

⁹ Amma ma jikənaakii ka nyi, uu'i ci, "Pwapoonaaki nə sətə dəbee ha upaa, acii mada matəkii nə ənda, parəkə ndzaanə ŋgeerənaaki ashikii." Ci nee unə, ma ŋga əna, də moodasəkə nə nyi ka dəlaginə də naaki nə putə ŋga ətənaaki, kaa ŋgeerənə ŋga Aləmasiihu a shii ndzaanə ashiki.

¹⁰ Ka moodfasəkə nə nyi də ətənaaki. Madfa dzaanii ənji tē nyi əsə, ka moodfasəkə nə nyi. Ha'ə əsə, nyi agi sa ɲgəra'wa da ciba, da agi asaranyinə, ətsə patə ka putə ɲga Aləmasiihu cii kya dfa ha'ə. Makə dīi ci matəkii nə nyi, da ɲgeerənə nə nyi.

Buurə uushi'inə ɲga Bulusə agyanə ənji Koorintiya

¹¹ Ma nyi, kə iikə nyi putə ɲga dəlaanaaki də nəki. Amma unə kavə tē nyi ka dfanə ha'ə. Ma dəbee, unə nə dəlanə də nyi, acii pooshi hatə palee matahu masləkee ənjitsə goonə ka nyi makə sətə cuuna hiima.

¹² Kə ndzaa nyi ahadoonə də sə'watənə ka şaɲə, kə dīi nyi madiigərə slənənyinə da sə ɲga hurəshishinə laɲə əsə. Ci ca baarə oo'i, masləkee əndə ɲga tantanyinə nə nyi.

¹³ Ma nya, paa nyi dīi kama kamaanə ahadoonə da hara Ikəliisiyanyinə, amma see uushi rəɲwə; waatoo, paa nyi ali tsakənə goonə tē nyi. Acii ha'ə, madfa bwayakii dīi nyi koonə, tuutəta'ə tifyagimə tē nyi!

¹⁴ Wanyinə ka tasəkanə ka dzənə aahoonə ɲga makkənə. Pooshi nyi na alə tsakənə goonə tē nyi əsə. Acii moodəfuunə cii kya moo, əntaa uushi goonə. Acii dənə nə dəkəpaa uushi'inə ka manjeevənaakii, əntaa manjeevənə dəbee dəkəpaanə ka dəsənətii.

¹⁵ Ka dfanə nə nyi moodfasəkə ɲga bələgi sətə aciiki patə, nya vigi patə da naaki na, ka putə ɲga tsakənə duunə. Ya əna, ka galeenə nuunə ka uudənə tē nyi acii uu'i nyi tuunə laɲə kwa?

¹⁶ Mbu'u ka luuvənə nuunə oo'i, paa nyi ndzaanə ka tərənə anuunə. Amma ka banə nə əndə'i ənda, kə dīi nyi koonə jarəwiinə, nya jirakə koonə ka şii satə də nuunə.

¹⁷ Ya şaɲə kə gəpi nyi duunə ka rəgwa ɲga rəɲwə agi ənjitsə sləkee nyi koonə kwa?

¹⁸ Kə kədii nyi tē Titusə kaa ca dzə aahoonə; nya sləkee ka əndə'i ndzəkəɲunə əndə nə'unə atsakii. Kə gəpi Titusə duunə kwa? Anii pooshi slənə geenə gi mbərə mbərə? Kə şii nyi mbərə mbərə nə hiima geenə.

¹⁹ Goona nyihə makə baarəgi gooɲga geenə ciina baarə aakəɲwacii unə. Pooshi. Akəɲwacii Əntaɲfə ciina wabə; ənji slənə ka Aləmasiihu niinə. Kadashinyinə geenə, ma ətsə ciina dfa patə, ka tsakənə duunə koonə dzə aakəɲwa.

²⁰ ɲgwaliiki acii ga nya gi ka lanə tuunə əntaa makə sətə dəbee nya la tuunə. Madfa kə lii nyi tuunə əntaa makə sətə dəbee, ka dfanə nə nyi koonə sətə pooshi dəbee nya dfa koonə. ɲgwaliiki acii ga nya lapaa mabizhinə ahadoonə da sərəha, da bəəzənə ɲga səka, da uudənə ka na, da tsəbəhiinə, da dyaarə'unə, da hanətə na, da mamaadənə ɲga hanjala.

²¹ ɲgwaliiki əsə, madfa kə gi nyi aahoonə, acii goona dfa və ka nyi ayinə akəɲwacii Əntaɲfə, nya ɲgəərə ma putə ɲga ənjitə sha dīi 'waslyakəənə. Acii ma təya, kə təkuree tii ka bwaseenə ka ajjiniinatii da aləhiinatii kaa təya baanə ka Əntaɲfə.

13

Muudinə ɲga wabənə

¹ Madfa kə gi nyi aahoonə, ətsə nə makkənə ɲga sədəkə. Madfa kə gi nyi, taa ɲgutə wabənə patə ma'i ahadoonə, ɲga'ə ka nyi kaa ənji bəra'i taa palee ka bəra'i a baarii tantanyinə ɲga wabənəkii.

² Wanyitsə ka wabənə ka ənjitə sha dīi 'waslyakəənə da patənə ɲga hara ənja, wanyitsə ka wabənə koonə nyi pooshi ahadoonə, makə sətə şii nya wabi koonə

12:12 12.12 Slənə 13.6-12; 14.8-10; 16.16-18; 19.11-16; Rooma 15.19. 12:13 12.13 11.7-9. 12:14 12.14 13.1. 12:15 12.15 1 Koor. 16.24. 12:17 12.17 7.2. 12:18 12.18 2.13; 8.6,16-17. 12:20 12.20 1.23; 1 Koor. 1.10-11. 12:21 12.21 13.2. 13:1 13.1 12.14; Dzək. 19.15; Mat. 18.16; 1 Tim. 5.19.

saa'itə gi nyi aahoonə ɲga bəra'inə. Ma wabənaaki, acii ga taa wu a kiwə də nyi, maa kə ənyii aahoonə.

³ Makə ɗii ci kə mwayi unə shiinə oo'i, agi wabənə nə *Aləmasiihu da maki, shiimə oo'i, ma ca, əntaa matəkii nə ci ka dzalənə tuunə, amma tə'i ci da ɲgeerənə ahadoonə.

⁴ Ma saa'itə gwa'avə ənji tə Aləmasiihu aashi ənfwa, matəkii ɲji ci. Amma ma əndzə'i, tə'i ci da əpinə amakii də baawəɗa ɲga Əntaɲfə. Ma inə əsə, matəkii niinə agi ləbənə geenə da ci. Amma ma agi ndzaanə gaamə doonə, də baawəɗa ɲga Əntaɲfə ciina slənə putə ɲga ləbənə geenə da Aləmasiihu.

⁵ Tsaamətəmə noonə na, koonə nee mada ma'ə unə da i əpinə agi vii goonɲa goonə. Təbətəmə noonə na. Pooshi unə shii oo'i, ləbə nə Yeesu Aləmasiihu doonə kwa? Ma ətsə kamə, ha'ə, mada pooshi unə ka mbu'utəgi də təbəətsə shaɲə.

⁶ Kə shii inə, ka paaratəginə nuunə oo'i, ma inə, kə mbu'utəgiinə.

⁷ Agi kədiinə niinə acii Əntaɲfə, acii goona ɗii bwaya uushi. Ma ciina ɗa ha'ə, əntaa kaa əɲjə a shii dəla də slənə geenə ahadoonə, amma koonə ɗa sətə ndzaanə də rəgwakii, taa ɲgahi ka neenə nuunə makə matəkii niinə.

⁸ Paa inə ka ɗa sətə ca bərapaa goonɲaanə, amma sətə ca kira goonɲaanə ɗaniinə.

⁹ Ma ina, taa matəkii niinə, mada da ɲgeerənə nuunə, ka moodasəkə niinə. Ma sətə ciina kədii koonə, a dzuunə aakəɲwa agi nə'unə.

¹⁰ Ma cii kya naahə koonə wabəəna saa'inə nyi pooshi ahadoonə, koonə shii baanə ka Əntaɲfə, acii ga nya gi ka ndzaanə iza'u anuunə də ɓaarə koonə baawəɗatə vii Slandanə ka nyi. Ma ətsa, baawəɗa ɲga ghənənə duunə aakəɲwa, əntaa baawəɗa ɲga ənyanə duunə aaba'ə.

¹¹ Ma əndzə'i ɗii kaɗashinyinaakya, a ta'avuunə jamə. ɗamə gazhi'waanə ɲga ndzaanə mayarəɗakii, nə'utəmə wabənaaki, luuvəməshinə, una ndzaa agi jamənə. Ma Əntaɲfə Əndə uudənə taamə, ca vii kaamə ndzaanə jamə, ka ndzaanə nə ci doonə.

¹² Nəəhəpaaməshinə də ədzəmə rəɲwə agi ləmə ɲga Əntaɲfə.

¹³ Agi nəhəpaanə nə ənji ɲga Əntaɲfə tuunə patə.

¹⁴ Ma pwapoonə ɲga Slandanə Yeesu Aləmasiihu, da uudənə ɲga Əntaɲfə, da gəshinə ɲga Malaaba Ma'yanə, wa təya ndzaanə doonə patə.

Lokalokatə nga Bulusə ka ənji Galatiya

¹ Wiinə lokalokatə ca dzə daciiki Bulusə, masləkee ənda. Əntaa ənji shiŋkinə ta'i tə nyi ka ndzaanə ka masləkee ənda, əntaa də ngeerənə nga əndə əsə, amma də ngeerənə nga Yeesu *Aləmasiihu da nga Əntanfə Dəsənaamə ətə madəe ka ci agi maməətə ənji nə nyi ka masləkee ənda.

² Ma inə da patənə nga ənji nə'unə ganə, agi nəhəpaanə niinə tuunə, unə ənji nə'unə anə hanyinə nga Galatiya patə.

³ Wa Əntanfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a da koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

⁴ Ma Yeesu Aləmasiihu, kə vigi ci naakii nə putə nga 'waslyakəənə gaamə, kaa ca shii luupaanə taamə agi məza zamanana. Kə slənyi ci ha'ə makə sətə mwayi Əntanfə Dəsənaamə.

⁵ Wa ənjə a dūunətə tə Əntanfə ka ca'ə ndəjwə ndəjwə. *Aamiina.

Rəjwə dyanə nə Njunyi Habara

⁶ Kə dīi ka nyi ka sə nga hurəshishinə ka shaŋə, makə nee nyi pii ha'ə wanuutsə kə kaaree ka Əntanfə Əndətə 'wii tuunə dagi pwapoonə nga Aləmasiihu, una gwanə ka nə'u əndə'i njunyi habara.

⁷ Amma, ma goongakii, pooshi əndə'i njunyi habara. Ma bii nyi koonə ha'ə, acii tə'i hara ənji ca gwazə tuunə, kə mwayi tii saawee ka Njunyi Habara nga Aləmasiihu.

⁸ Amma, ma əndətə waazii koonə əndə'i njunyi habara pamə, bwəsə ka ətə waazii inə koonə, wa Əntanfə a naalagi tə ci, taa inə, taa malaa'ika ətə jima dadagyə, wa Əntanfə a naalagi tə ci.

⁹ Makə sətə shiina bii koonə daga njukə, wanyinə ca ənə ka batənə koonə əsə: ma əndətə waazii koonə njunyi habara pamə, bwəsə ka ətə shiina waazii koonə, wa Əntanfə a naalagi tə əndəkii.

¹⁰ Ma bii unə noonə, ma cii kya wabə ha'ə, kaa ca kadəesəkə ka ənji kwa? Aa'a, pooshi. Kaa ca kadəesəkə ka Əntanfə cii kya wabə. Anii ma bii unə, ma cii kya wabə ha'ə, kaa ənji shiŋkinə a shii dəlanə də nya? Aa'a, acii maci kaa ca kadəesəkə ka ənji cii kya wabə ha'ə, kadə mandzaamə nyi ka əndə slənə nga Aləmasiihu.

Zhi'inə nga Bulusə ka masləkee ənda

¹¹ Ndzəkənjushi'inəkya, fatəmə kaa nya ba koonə: ma Njunyi Habaratə waazii nyi koonə, əntaa da ma əndə shiŋkinə shigi.

¹² Ma'upaamə nyi daci əndə shiŋkinə, pooshi əndə jigunyi ka nyi əsə. Amma Yeesu Aləmasiihu də naakii nə ngiragi ka nyi.

¹³ Kə fii unə habara nga ndzaanaaki njukə, saa'yatə nyi ma'ə ka nə'u diina nga *Yahudiinə. Kə shii unə makə sətə njii kya cibee ka Ikəliisiya nga Əntanfə də məza ciba. Kə ciŋə nyi ka shaŋə kaa nya saawee.

¹⁴ Kə shii unə makə sətə kavə nyi nəki ka nə'u diina nga Yahudiinə ka shaŋə, palee ka bəzə baniinəki. Kə ciŋə nyi də patənə nga ngeeriiki agi nə'u alə'aada nga dzədzəshi'inaamə.

1:1 1.1 1.11-12; Rooma 1.5; 1 Koor. 9.1-2.   **1:2 1.2** 1 Koor. 16.1.   **1:4 1.4** 2.20; Mat. 20.28; Yooh. 1.29; 2 Koor. 5.21; Af. 5.2; 1 Tim. 2.6; Tit. 2.14; Iber. 9.12-14,26; 1 Yooh. 5.19.   **1:6 1.6** Iber. 12.15.   **1:7 1.7** 5.8,10; 2.4; Slənə 15.1,24.   **1:8 1.8-9** 1 Koor. 16.22.   **1:10 1.10** 1 Tees. 2.4-6.   **1:11 1.11-12** 1.1.   **1:13 1.13-14** Slənə 8.3; 9.1; Fil. 3.5-6; 1 Koor. 15.9.

¹⁵ Amma, ma Əntanfə da pwapooonakii, kə tagi ci tə nyi daga ənji ma'ə mapoomə tə nyi. Kə 'wii ci tə nyi kaa nya slənə ka ci.

¹⁶ Makə mwayi ci baarii ka nyi Uzənaakii, kaa nya shii waaza Njuni Habara agyanəkii ka hara slikərənə, paa nyi gi ka ləgwanə ama ənda,

¹⁷ paa nyi gi aa Urusaliima ka caama hara masləkee ənji ətə takənyuyi ka nyi agi slənəkii əsə. Amma see nya madə pii pii, nya paləgərə aanə hanyinə nga Arabiya. Ma daba'əkii, nya madə, nya ənəgərə aasəkə vərənə nga Damasəkusə.

¹⁸ See daba'ə fəzə makkə gi nyi aa Urusaliima. Ma gi nyi aadəvə əsə, kaa nya nee ka Piita.* Ina dfa baanə pu'u aji tufə da ci.

¹⁹ Agi baatsaaki ha'ə boo, maneemə nyi ka hara masləkee ənji, madaamə ka Yakubu ndzəkənyuci Slandana.

²⁰ Ma wabəətə nyaahə nyi koonə, goonga tsəkə tsəkə, pooshi jirakənə agikii taa fidyasə. Akənywacii Əntanfə cii kya ba koonə.

²¹ Makə ma'i nyi də Urusaliima, kə pyalə nyi aanə hanyinə nga Siriya da nga Silikiya.

²² Ma ka saa'ita, patənə nga Ikəliisiyanyinə anə hanyinə nga Yahudiya, mashimə təya nee ka nyi ginə da ginə.

²³ Amma, wata fanə njii təya dzə də fa habaraaki tuu'ina, "Ma əndətə nja cibee kaamə nukə, kə zhi'i ci əndzə'i, agi waazanə nə ci ka ənji, kaa təya vii goonga ka Aləmasiihu ətə njii kəya moo saaweenə."

²⁴ Makə fi tii habaraaki ha'ə, wata təya dəla də Əntanfə putə nga zhi'unaaki.

2

Luunə nga hara masləkee ənji tə Bulusə

¹ Ma daba'ə fəzə pu'u aji ənfwadə, kə ənyii aa Urusaliima, inə da Barənaba. Nya 'waanə tə Titusə.*

² Ma gi nyi aa Urusaliima, acii Əntanfə də naakii nə baarii ka nyi, kaa nya dzə aadəvə, keena dzə ka da mətərəkine, wata inə da gayinə tanə. Nya dzəgunətə ka tii makə sətə cii kya waaza Njuni Habara ka hara slikərənə. Ma dīi nyi ha'ə, keena shii ləbənə ka ma rənywə agi waazanə geenə, acii ga slənaaki patə a ndzaa ka uushi zabə.

³ Ma Titusə ətə giinə da i ci, əntaa slikərənə nga *Yahudiinə nə ci. Amma, patə da ha'ə, pooshi ənji bii ka ci tyasə see a *ryamina ci.

⁴ Taa ngahi kə mwayi hara ənji kaa ca ryamina, amma pooshi dīi ha'ə. Ma ənjitsa, kə dfatə tii makə ənji nə'unə nə tii makə naamə, təya 'yaakyagərə aahadeenə ka dəkənə tiinə, kaa təya shii tsaamə dimwaatə upaa amə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Ma təya, kə mwayi tii ənəgərənə daamə aagi mavaanə, kaama nə'u bariya nga Yahudiinə makə nga nukə.

⁵ Amma, maluuvəmə inə wabənətii taa gi'u, acii ga goongaanə nga wabənə nga Əntanfə a zagi a nuunə.

⁶ Ma ənjitə ndzaanə ka gayinə, maneemə nyi ka gawuunətii makə maduunə uushi dərəvaava. Acii mbərə mbərə nə ənji patə akənywacii Əntanfə. Ma gayiitə əsə, makə jigunyii ka tii wabənə nga Əntanfə ətə cii kya waaza ka ənja, pooshi əndə'i kura uushi tsəkəvə tii.

⁷ Kə paaratəgi tii oo'i, kə vii Əntanfə ka nyi slənə nga waaza Njuni Habara ka hara slikərənə, makə sətə vii ci ka Piita slənə nga waaza Njuni Habara ka Yahudiinə.

1:15 1.15-16 Irim. 1.5; Slənə 9.3-5; 22.21; Rooma 1.5; 1 Koor. 9.1; 15.10. * **1:18 1.18** Ma asəkə hara zhi'weenə, Keefasə nyaahə ənji. **1:18 1.18** Slənə 9.26-28. **1:19 1.19** Mat. 13.55. **1:21 1.21** Slənə 9.30. **2:1 2.1-10** Slənə 15.1-19. * **2:1 2.1-2** 1 Koor. 15.2; Fil. 2.16; Barənaba: Slənə 4.36; Titusə: 2 Koor. 2.13. **2:2 2.2** 2.6,9. **2:4 2.4** 1.7; 5.1,13; Slənə 15.1,24; 1 Koor. 9.21. **2:6 2.6** Rooma 2.11. **2:7 2.7** 1.15-16; Rooma 1.5.

⁸ Acii Əntañfə 'wii tə Piita kaa ca ndzaa ka masləkee əndə ka Yahudiinə, Əntañfəkii rənjwə ha'ə 'wii tə nyi kaa nya ndzaa ka masləkee əndə ka hara slikerənə əsə.

⁹ I Yakubu da Piita da Yoohana nə ənjitə kəne Ikəliisiya kaa təya ndzaanə ka gayinə. Ma təya, kə shii tii oo'i, Əntañfə tagi tə nyi kaa nya slənə ka ci. Makə wabəgəriinə ka ma rənjwə ha'ə, wata təya kəəsəshi ciiniinə deenə da Barənaba, ina wabəgərə ka ma rənjwə tuu'ina: ma inə da Barənaba, ahada hara slikerənə dzəniinə ka waazanə. Ma tii natii, ahada Yahudiinə dzənətii ka waazanə.

¹⁰ See ma nə uushi rənjwə bii tii keenə, waatoo, weena dzə də buurətə maaghiitə ahadatii. Ma ətsa, tə'i hiimaaki davə daga njukə əsə.

Dzalənə nga Bulusə tə Piita də Antakiya

¹¹ Ma daba'əkii, makə shi Piita aa Antakiya, wata nya madə, nya wabə ka ci akənjwacii patənə nga ənja acii kə dīi ci məzaanə.

¹² Waatoo ma nga njukə, kə njii kəya zəmə ka kənjwə rənjwə da hara slikerənə ənji nə'unə. Amma, makə mbu'ya ənjitə sləkee Yakubu, waatoo ənjitə ca hanətə ryaminanə, wata ca ngwaləgi, paa ci ənyi ka zəmənə ka kənjwə rənjwə da tii ma'ə.

¹³ Ka ha'ə, kə dəməgərə hara ənji nə'unə nga Yahudiinə ka da ghatə goonğaane makə naakii. Patə da Barənaba, kə dəməgərə ci aagi jarəwiinəkii da i ci əsə.

¹⁴ Makə nee nyi, manə'umə tii rəgwa goonğa makə sətə bii Njunyi Habara, wata ənji nyi ka Piita akənjwacii patə, "Əndə Yahuda nə hə, amma, makə mbu'ya hə aa hanə, maslənəmə hə makə nga Yahudiinə. Amma makə nga hara slikerənə ndzaa hə. Ya makə dīi ha'ə əna, də iitiitə banəku ka hara slikerənə, see a da tii sətə ci Yahudiinə a da tyasa?"

Upaa luupaanə nga *Yahudiinə da hara slikerənə

putə nga vii goonğa

¹⁵ Ma inə, Yahudiinə niinə. Əntaa ma'waslyakə ənji niinə makə sətə ci ənjə a 'wa tə hara slikerənə.

¹⁶ Amma kə shii inə pooshi əndə ca mbee ka ndzaanə ka əndə goonğa akənjwacii Əntañfə də slənətə sətə bii *bariya, amma see də vii goonğa ka Yeesu Aləmasiihu. Taa inə maa, ka Yeesu Aləmasiihu vii inə goonğa, keena shii ndzaanə ka ənji goonğa akənjwacii Əntañfə. Dagi vii goonğa geenə ka Aləmasiihu ndzaa inə ka ənji goonğa akənjwacii, əntaa də slənətə sətə bii bariya. Acii pooshi əndə ca ndzaanə ka əndə goonğa akənjwacii Əntañfə də slənətə sətə bii bariya.

¹⁷ Taa inə Yahudiinə, də vii goonğa ka Aləmasiihu ciina upaa ndzaanə ka ənji goonğa akənjwacii Əntañfə. Də ci baarii inə neenə nə tuu'ina: uushi rənjwə niinə da hara slikerətə ci ənjə a 'wa tə tii ma'waslyakə ənja. Madə ha'ə əna, Aləmasiihu ca kərə tiinə ka da 'waslyakəənə nii? Aa'a, pooshi.

¹⁸ Madə kə ənəgərə nyi ka slənə ndilə ndilə tə sətə bii bariya nga Yahudiinə, ci nə kə tanəgi nyi sətə bii Əntañfə ətsa.

¹⁹ Acii ma nya, mantəkii nə nyi akənjwacii bariyatsa, ci bələgi tə nyi. Ma dīi ha'ə patə, kaa nya ndzaanə da əpinə akənjwacii Əntañfə. Kə bələgi ənji tiinə da Aləmasiihu ashii ənfwa.

²⁰ Taa ngahi wanyinə da əpinə amaki, patə da ha'ə əntaa nyi ca əpi, amma Aləmasiihu. Ma əpiinə amaki əndzə'i, də vii goonğa ka *Uuzənə nga Əntañfə ətə uudəgi tə nyi, ca vəgi əpinaakii ka putaaki.

²¹ Pa nya kagi pwapoonə nga Əntañfə shañə. Acii maci də nə'u bariya ci əndə ndzaanə ka əndə goonğa akənjwacii Əntañfə, kada uushi zabə nə əntənə nga Aləmasiihu.

3

*Bariya taa vii goonja ka Əntanfə

¹ Unə ənji Galatiya, pooshi ma'ə haŋkala goonə ka hakii. Ya əndə kə dzəgunətə ənji koonə ŋga'ə makə sətə əŋki Yeesu ashi ənfwa, wu saŋə zagi də haŋkala goona ha'ə kwa?

² Amma tə'i uushi rəŋwə mwayi nyi nya fa amoonə. Aci kə upaa unə Ma'yanə ŋga Əntanfə. Ya upaa unə saŋa, də slənətə sətə bii bariya saanii? Anii də fa Njunyi Habara, una luuva?

³ Mi diikətə tuunə ha'ə kwa? Kə 'watəgyuunə də baawəda ŋga Ma'yanə ŋga Əntanfə; amma koonə uudəpaa də ŋgeerii unə nii?

⁴ A zagi bəzə cibəətə cibuuənə kama kama zabə nii? Ma hiimaaki naaki, pooshi ka zanə zabə.

⁵ Agi viinə nə Əntanfə koonə Ma'yanaakii, aji slənənə nə ci uushi'iitə ca da hurəshishinə ka ənji ahadoonə əsə. Ya cii kəya da ha'ə saŋa, acii putə ŋga slənə sətə bii bariya saanii? Anii acii putə ŋga vii goonja goonə ka ca?

⁶ Datəmə haŋkala goonə aanə sətə bii malaaba ləkaləkətə agyanə Ibərahiima tuu'ina, "Kə vii ci goonja ka Əntanfə. Putə ŋga vii goonjaakii əsə ŋgirə Əntanfə tə ci ka əndə goonja."

⁷ Makə ha'ə dii əna, a shii unə tuu'inə, ma ənjitə vii goonja, tii nə tantanyiitə slikərənə ŋga Ibərahiima.

⁸ Kə bagi malaaba ləkaləkətə daga ŋukə oo'i, daga vii goonjatii nə hara slikərənə a ndzaanə ka ənji goonja akəŋwacii Əntanfə. Kə bagi malaaba ləkaləkətə Njunyi Habaratsə ka Ibərahiima daga ŋukə oo'i, "Kadə nə Əntanfə a da barəkaanə ka patənə ŋga slikərənə asəkə duuniya daciiku."

⁹ Makə vii Ibərahiima goonja, kə dfaanə Əntanfə ka ci barəkaanə. Ha'ə nə patənə ŋga ənji əsə: mada kə vii tii goonja ka Əntanfə, ka tii dfaanəkii barəkaanə makə sətə dii ci ka Ibərahiima.

¹⁰ Amma, ma patənə ŋga ənjitə ca da hiima tuu'inə, də nə'utə sətə bii bariya mbeenə nə tii ka ndzaanə ka ənji goonja akəŋwacii Əntanfə, kəsənə kəshi gəŋwanə ŋga Əntanfə tə tii. Aci kə bagi malaaba ləkaləkətə tuu'ina, "Taa wu nə əndəkii patə, mada manə'utəmə ci sətə bii bariya patə, kə kəshi gəŋwanə ŋga Əntanfə tə ci ətsa."

¹¹ Ma ənə dəya, shii amə paŋgəraŋə oo'i, pooshi əndə ca mbee ka ndzaanə ka əndə goonja akəŋwacii Əntanfə də nə'utə sətə bii bariya. Aci kə bagi malaaba ləkaləkətə tuu'ina, "Ma əndətə ŋgirə Əntanfə tə ci ka əndə goonja putə ŋga vii goonjaakii, ci na ndzaanə da i əpinə ətə pooshi ka uudənə."

¹² Ma bariya, paa ci kəŋaanə agyanə banə, wa əndə a vii goonja ka Əntanfə. Amma kə bii ci makə sətə dii manaahəkii asəkə ləkaləkətə tuu'ina, "Ma əndətə nə'utə patənə ŋga sətə manaahəkii asəkə bariya, ci na ndzaanə da i əpinə də putakii."

¹³ Aci ha'ə, ma amə, kə kəshi bariya taamə. Amma kə pərapaa Yeesu Aləmasiihu taamə. Waatoo, ca ŋgərəvə aanəkii tə naalatə njaama upaa. Makə sətə dii manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə tuu'ina, "Taa wu tsa'agi ənji aashi ənfwə, tə'i naalanə anəkii."

¹⁴ Ma dii Yeesu Aləmasiihu ha'ə patə, kaa barəkaatə bii Əntanfə viinə ka Ibərahiima a mbu'ya ka hara slikərənə əsə daci Yeesu Aləmasiihu, waatoo kaama upaa Ma'yaatə bii Əntanfə viinə kaamə, daga vii goonja gaamə ka ci.

3:1 3.1 5.7. 3:2 3.2-5 4.6; Rooma 8.9-16; 2 Koor. 3.6,17. 3:4 3.4 4.11. 3:6 3.6 'Wat. 15.6; Rooma 4.3. 3:7 3.7 Rooma 4.11-12. 3:8 3.8 'Wat. 12.3. 3:9 3.9 Rooma 4.16. 3:10 3.10 Dzək. 27.26; Yak. 2.10. 3:11 3.11 Hab. 2.4; Rooma 1.17; 3.20. 3:12 3.12 Leew. 18.5; Rooma 10.5. 3:13 3.13 Dzək. 21.23; Rooma 8.3; 2 Koor. 5.21. 3:14 3.14 3.2-5; Yaw. 3.1-2.

*Bariya da sətə bii Əntaŋfə viinə

¹⁵ Ndzəkəŋuushi'inəkya, takumə kaa nya baarə koonə əndə'i wabənə. Madfa kə anyi ənji bəra'i wabənətii, kə kəŋaanə tii anəkii də gooŋga, pooshi əndə'i əndə ka mbee ka pərəginə, pooshi əndə'i əndə ka mbee ka tsakəvə uushi aagikii əsə.

¹⁶ Ha'ə nə aləkawalə ŋga Əntaŋfə əsə. Ma aləkawalə ŋga Əntaŋfə, ka Ibərahiima da slikərənaakii dīi ci. Əntaa ka slikərənə bəzəkii dīi ci, amma ka slikərənə rəŋwə. Yeesu Aləmasiihu nə slikərənəkii.

¹⁷ Wiinə sətə mwayi nyi banə: kə dīi Əntaŋfə ka Ibərahiima aləkawala. Daba'ə fəzə gya'ə ənfwadə da makkə pu'unə vii Əntaŋfə bariya ka Yahudiinə. Acii ha'ə, pooshi bariyaakii shi ka pərəgi aləkawalə ŋga Əntaŋfə ka Ibərahiima, paa ci shi ka waalagi uushi'iitə bii Əntaŋfə daadanə əsə.

¹⁸ Acii maci ma barəkaanə ŋga Əntaŋfə, putə ŋga nə'utə sətə bii bariya, kə ndzaa ci ətsə əntaa putə ŋga aləkawalətə dīi ci. Amma, ma dīi Əntaŋfə ka Ibərahiima barəkaanə, putə ŋga aləkawalətə dīi ci ka ci.

¹⁹ Ya makə ha'ə saŋa, ka mi saŋə vii Əntaŋfə bariya ka ənja? Ma vii Əntaŋfə kaamə bariya, ka shii ŋgiragi də 'waslyakəənə paŋgəraŋə aa babara. Kə ndzaa ci da ŋgeerənə dəŋə ka saa'itə shi slikərənə ŋga Ibərahiima ətə dīi Əntaŋfə aləkawaləkii ka ci. Makə mbu'ya ci, pooshi bariya da ŋgeerənə ma'ə. Kə vii Əntaŋfə bariya ka əndə rəŋwə daci malaa'ikanyinə, kaa ca ba ka ənja. Əndə rəgwa nə əndəkii. *

²⁰ Madfa kə fii unə tə'i əndə rəgwa, kə shii unə ətsa, ahada ənji bəra'i nə ci. Amma, ma saa'itə dīi Əntaŋfə aləkawalə ka Ibərahiima, pooshi əndə rəgwa ahadatii, ci rəŋwə dyaŋə wabi ka ci.

Slənə ŋga *bariya

²¹ Ma bii unə noonə, pooshi bariya gəŋu da sətə bii Əntaŋfə d'anə kwa? Aa'a, əntaa ha'ə. Acii maci tə'i bariyatə ca vii əpinə, kadfa ka ndzaanə nə ənji ka ənji gooŋga akəŋwacii Əntaŋfə də nə'utə bariyaakii.

²² Amma, ma bii malaaba ləkələkatə, agi dfa ŋwanuunaakii nə 'waslyakəənə agyanə patənə ŋga *duuniya. Makə ha'ə dīi ətsa, ma sətə bii Əntaŋfə viinə ka ənjitə vii gooŋga ka Yeesu Aləmasiihu, ka tii nii kəya vii.

²³ Ma saa'yatə rəgwa ma'ə mawunəmə kaa ənjə a vii gooŋga ka Yeesu Aləmasiihu, magwaləkii ŋjiinə acii bariya makə ənji furəshina. Amma makə shi Yeesu, kə wunəgi Əntaŋfə keenə rəgwa ŋga vii gooŋga ka ci.

²⁴ Ma ka saa'yakii, kə ndzaa bariya makə əndə dzalənə tiinə taabu'u mbu'ya Aləmasiihu. Ma dīi ha'ə, keena shii ndzaanə ka ənji gooŋga akəŋwacii Əntaŋfə də vii gooŋga.

²⁵ Makə wunyi rəgwa ŋga vii gooŋga ka ci, pooshi bariya da ŋgeerənə agyaniinə ma'ə.

²⁶ Unə patə, manjeevənə ŋga Əntaŋfə nuunə dagi vii gooŋga goonə. Ləbə nuunə da Yeesu Aləmasiihu.

²⁷ Acii patənə goonə ətsə dīi ənji koonə bapətisəma ŋga nə'unə tə Yeesu Aləmasiihu, kə ŋgiruunə haŋkalaakii.

²⁸ Ma akəŋwacii Əntaŋfə, pooshi kama kamaanə ahada Yahudiinə da hara slikərənə, pooshi kama kamaanə ahada maviinə da dimuyinə, pooshi kama kamaanə ahada ŋguyirənə da makinə. Patənə goonə, uushi rəŋwə nuunə agi ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu.

3:16 3.16 'Wat. 12.7; 17.7-8. **3:17 3.17** Shig. 12.40. **3:18 3.18** Rooma 4.14; 11.6. * **3:19 3.19** Rooma 4.15; malaa'ikanyinə: Slənə 7.38,53; Ibər. 2.2. **3:20 3.20** Dzək. 6.4. **3:21 3.21** Rooma 7.13; 8.2. **3:22 3.22** Rooma 3.9-30; 11.32. **3:23 3.23** 4.3. **3:24 3.24-25** Rooma 10.4. **3:26 3.26** 4.5,7; Yooh. 1.12; Rooma 8.14-17. **3:27 3.27-28** Rooma 10.12; 1 Koor. 12.13; Kwal. 3.9-11. **3:27 3.27** Rooma 6.3; Af. 4.24.

²⁹ Makə dii ci ɲga Aləmasiihu nuunə, kə ndzaa unə ka slikərənə ɲga Ibərahiima ətsa. Kadə upaanuunə sətə bii Əntaɲfə viinə ka ci da slikərənaakii əsə.

4

¹ Takumə kaa nya tsakə banə koonə: maɗa ma uuzənə ga dii asii, taa ɲgahi naakii nə uushi'inə ɲga dii patə, amma paa ci ka slənə sətə mwayi ci, makə mava ndzaanəkii.

² Ənji nə nəhənə tə ci, təya dəkəpaa ka ci uushi'inə kama kama, ka ha'ə mbu'yanə uusəratə kapaa dii ka ci rəgwa ɲga ɗa naakii ya.

³ Amə əsə, ha'ə naamə. Ma saa'yatə amə ma'ə makə uuji manjeevənə, kə ndzaa amə ka maviinə ɲga patənə ɲga sətə ci əndə shiŋkinə a paslə ganə agi duuniya.

⁴ Amma, makə mbu'ya uusəratə kəŋee Əntaɲfə, kə sləkee ci ka Uuzənaakii aagi duuniya. Minə əndə shiŋkinə pwayi tə ci. Ca nə'utə bariya ɲga Yahudiinə.

⁵ Ma dii ci ha'ə patə, kaa ca shii pərapaa ənjitə gwaləgi bariya tə tii, kaama ndzaanə ka manjeevənə ɲga Əntaɲfə.

⁶ Kə sləkee Əntaɲfə ka Ma'yanə ɲga Uuzənaakii aasəkə moodəfaamə ka baariinə oo'i, unə maa, manjeevənaakii nuunə. Ma'yanəkii kavə taamə ka 'waa'wanə tə Əntaɲfə, ama ba 'Daadə, Daadaakya'.

⁷ Aci ha'ə, pooshi əndə ma'ə mava ahadoonə. Amma manjeevənə ɲga Əntaɲfə nuunə. Makə dii unə ka manjeevənaakii, kadə upaanə nuunə patənə ɲga sətə bii ci viinə ka manjeevənaakii əsə.

Sətə mwayi Bulusə kaa Ikəliisiya a shii

⁸ Ma saa'yatə unə ma'ə mashiimə tə Əntaɲfə, kə ndzaa unə makə maviinə ɲga əntaɲfənyinə kama kama.

⁹ Amma, ma əndzə'i, kə shii unə tə Əntaɲfə. Ma nee nyi, gəɗə banə, Əntaɲfə shii tuunə. Də iitiitə saɲə cuuna moo ənəgərənə ka nə'u mazabə uushi ətə pooshi ɲgeeriikəya? Ka mi saɲə cuuna moo ənəgərənə ka ndzaanə ka maviinatəya?

¹⁰ Iitiitə saɲə kavuunə nuunə ka ɗa kumənyinə ɲga Yahudiina? Taa kumənə ɲga zhi'wanə ɲga əndə'i uusəra, taa ɲga ləgidə, taa ɲga fəza, agi ɗanə nuunə.

¹¹ Una! Agi buurənə nə nyi tuunə. Ya saɲə, kaa slənaaki aahadoonə a ndzaanə ka uushi zabə nii?

¹² Ndzəkəɲushi'inəkya, kə shii unə ndzaanaaki ahadoonə. Taa ɲgahi əndə Yahuda nə nyi, amma pooshi nyi ɲgirə naaki nə makə əndə Yahuda. Aci ha'ə tuutəta'ə, ɗamə ha'ə makə naaki. Pooshi unə sha bəzee ka səkəki taa fidyasə.

¹³ Kə shii unə, ma saa'itə 'watəgi nyi waaza koonə ɲnyu Habara, də gwakənaaki ka bwanea ahadoonə upaa nyi rəgwa ɲga waazanə.

¹⁴ Kə cibuuənə ka putaaki saa'yakii. Maci kaareenə taa kaginə, kadə ka saa'yakii ɲjuuna dzə ka kaginə tə nyi. Amma kə liwuunə tə nyi də moodasəkə makə malaa'ika ɲga Əntaɲfə nə nyi, makə Yeesu Aləmasiihu də naakii na.

¹⁵ Aadəma paləgərə moodasəkətə goonə kwa? Aci kə shii nyi weewee, ma saa'yakii, maci kə mbee unə ka ɲgyaaragi hi'u ginuunə ka viinə ka nyi, kadə kə vii unə.

¹⁶ Dama saɲə dii nyi ka əndə daawaanə goonə makə cii kya ba koonə gooɲga?

¹⁷ Ma ənjitə ɲgərəgi haɲkala goonə aashitii, əntaa ɲnyu uushi mwayi tii koonə. Amma, ma mwayi tii, təkənə kaamə, koonə nə'u tə tii.

¹⁸ Maɗa ka ɲnyu rəgwa, ɲga'ə nə ɲgərəgi haɲkala ɲga əndə ha'ə makə ətsa. Ma nyi, ka ɗanə nə nyi koonə ha'ə taa guci patə, əntaa wata nyi ahadoonə.

3:29 3.29 3.7,14,18; 4.7. **4:3 4.3** 4.9-10. **4:4 4.4-5** 3.13; Yooh. 1.14. **4:6 4.6** Rooma 8.15-16. **4:7 4.7** Rooma 4.13; 8.17. **4:8 4.8** 1 Koor. 8.4-6. **4:9 4.9-10** Af. 1.21; Kwal. 2.8-23. **4:9 4.9** 1 Koor. 8.3; Kwal. 2.15. **4:10 4.10** Dzək. 4.19; Slənə 7.42; Rooma 14.5. **4:12 4.12** 1 Koor. 9.19-21. **4:13 4.13** Slənə 16.6; 2 Koor. 12.7. **4:17 4.17** 1.7.

¹⁹ Uji enjaakya! Agi sa bwanea nə nyi asəkə moodəfəki ka puta goonə, makə mitə dāsəka ki agi bərakənə. Agi sanə nə nyi bwaneakii asəkə moodəfəki ka ha'ə ka saa'yatə nuuna ngerə hanjala nga Yeesu Aləmasiihu.

²⁰ Amma, ma mwayi nyi, kadə ahadoonə nə nyi əndzə'i, acii maci ahadoonə nə nyi, kadə kə njii nya wabə koonə furənjə furənjə. Acii agi buurənə nə nyi tuunə ka shaŋə.

Makə ndzaanə nga Hajara da Saraatu

²¹ Ya unə ətə ca moo kaa *bariya a dā nwanjuunaakii agyanuunə saŋa, pooshi unə fii sətə bii bariya kwa?

²² Ma bii ca, ma Ibərahiima, tə'i manjeevənaakii bəra'i. Əndə'ya, mava pwayi ka ci. Əndə'i əsə, dimwa pwayi ka ci.

²³ Ma uuzəətə pwayi mava ka ci, makə ənə caama poo manjeevənə saakii pwayi ki ka ci. Amma, ma uuzəətə pwayi dimwa ka ci, də putə nga aləkawalətə dīi Əntanfə pwayi ki ka ci.

²⁴ Ma ətə patə, kə ndzaa ci makə misaali kaamə. Waatoo, ma makiitə bəra'i, kə ndzaa tii makə aləkawalətə bəra'i ətə dīi Əntanfə daga nəkə. Ma əndə'i rənjwə agi makiitə bəra'i, waatoo Hajara, kə ndzaa ki makə aləkawalətə dīi Əntanfə anə ginjutə dīi ləməkii Siina. Maviinə nə manjeeviitə pwayi ki patə. *

²⁵ Kə ndzaa ki makə ginwə Siina ətə anə hanyinə nga Arabiya. Kə ndzaa ki makə Urusaliima nga zamananə əsə. Acii ma patənə nga ənjitə də Urusaliima, maviinə nga bariya nə tii.

²⁶ Amma, ma Urusaliima ətə dagyə, kə ndzaa ki makə mitə dimwa, ki nə məsənaamə.

²⁷ Acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə tuu'ina:
“Ma hə, miitə ma'upaamə pawa, dawə moodasəka.

Ma'ə hə mafamə zəmənə nga pawa,
amma dawə kyalaliinə nga moodasəka,
acii kadə nə manjeevənaaku a palee ka nga nuzhiwə.”

²⁸ Ndzəkənjushi'inəki, ma unə, manjeevənə nga Əntanfə nuunə tanyi. Acii daga nəkə dīi Əntanfə aləkawalaakii ha'ə makə ətsa, makə sətə shi ca dīi agyanə poonə tə Isiyaaku.

²⁹ Ma ka saa'ita, ma uuzəətə pwayi ənji makə manjeevənə saakii, kə cibee ci ka uuzəətə pwayi ənji də ngeerənə nga Ma'yanə nga Əntanfə. Ci nə tsarəkii ənə ca slənə ahadaamə əndzə'i əsə.

³⁰ Amma iitə bii ləkələkətə nga Əntanfwa? Ma bii ca, “Ləkəgi mitə mava da uuzənatə kyakya'ə. Acii pooshi uuzənə nga mava na zəmə yi nga dīi, see uuzənə nga dimwa daanəkii na zəmə.”

³¹ Ndzəkənjushi'ina, makə ha'ə dīi əna, manjeevənə nga mitə dimwa naamə, əntaa manjeevənə nga mava.

5

Goonə kagi dimwaanə goonə

¹ Kə pərapaa Yeesu *Aləmasiihu taamə acii *bariya, kaama ndzaa ka dimuyinə saŋə saŋa. Acii ma dānuunə, kəŋaanəmə ndihə, goona kapaa noonə nə ka dā mavaanə ma'ə.

4:19 4.19 1 Koor. 4.15. 4:22 4.22 'Wat. 16.15; 21.3. 4:23 4.23 'Wat. 17.18-19; Rooma 4.17-20; 9.7-9. * 4:24 4.24 Shig. 19.20; Gal. 3.23; 4.1; 5.1; Hajara: 'Wat. 16.1. 4:26 4.26 Ibər. 12.22; Səniinə 21.2. 4:27 4.27 Isaa. 54.1. 4:29 4.29 'Wat. 21.9. 4:30 4.30 'Wat. 21.10. 5:1 5.1 2.4; 4.5,9; 5.3.

² Fatəmē ŋga'ə. Nyi Bulusə ca ba koonə: madfa kə kapaa unə noonə nə ka dzənə aa babara ka ryaminanə, kə ndzaa ci ətsə pooshi sətə ci Yeesu Aləmasiihu a nafa koonə taa gi'u.

³ Takumə kaa nya ənə ka banə koonə əsə: ma əndətə ca kapaa naakii nə ka dzənə aa babara, wa ca nə'utə patənə ŋga bariya dəŋwa'ə.

⁴ Ma unə ənjinə ca ba, də nə'utə bariya ndzaanə əndə malaabakii akəŋwacii Əntaŋfə, kə lagyuunə noonə nə ashi Yeesu Aləmasiihu. Dzaɗə dzaɗə nuunə da pwapoonə ŋga Əntaŋfə əsə.

⁵ Amma, ma ina, kə kapaa inə hiima geenə tuu'ina: də vii gooŋga ka Yeesu Aləmasiihu ndzaanə əndə malaabakii akəŋwacii Əntaŋfə. Tə ci niinə ka gəranə də ŋgeeriitə vii Malaaba Ma'yanə keenə.

⁶ Madfa ləbə nə əndə da Yeesu Aləmasiihu, taa maryaminakii nə ci, taa paa ci ryaminii patə, pooshi kama kamaanə akəŋwacii Əntaŋfə. Vii ka ci gooŋga nə magadə uushi, kaama mbee ka uudə tə hara ənji.

⁷ Ma ŋga ŋuka, ŋga'ə njuuna slənə. Wu saŋə ənyi ka təŋaginə tuunə agi nə'u rəgwa gooŋga?

⁸ Ma hiimatsa, əntaa Əntaŋfə ətə 'wii tuunə dii koonə.

⁹ Kə shii unə, agi banə nə ənji, də uundzə burəjanə fidyasə əbunə ma'usə ənvwə pasə a gəra.

¹⁰ Makə dii ci ləbə naamə da Slandanaamə, kə shii nyi, ka dzəgərənə nə hiima gaamə ka rəgwa rəŋwə. Amma, ma əndətə ca gwazə tuunə, kadə kəsənə nə gəŋwanə ŋga Əntaŋfə tə ci, taa ci nə wu patə.

¹¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, maci haala ŋga dzənə aa babara nə nyi ka waazanə, kadfa pooshi ənji ka cibeenə ka nyi. Maci ha'ə nə nyi ka dzənə də waazanə, ma waazanaaki agyanə əntənə ŋga Yeesu Aləmasiihu ashi ənfwa, kadfa pooshi ka bəzee ka səkə ŋga ənja.

¹² Ma ənjitə ca gwazə tuunə ha'ə, ma moonakii, wa təya dzə aakəŋwa də tasə natii nə dəŋwa'ə.

¹³ Ma unə ndzəkəŋushi'inəkya, ma 'wii Əntaŋfə tuunə, koona ndzaa ka dimuyinə. Amma uushi rəŋwə cii kya ba koonə: goona ba noonə, makə dii unə ka dimuyinə, a slənuunə taa mi patə mwayi shishinuunə. Pooshi. Ma d'anuuna, uudəshimə, una tsakəshi ahadoonə.

¹⁴ Acii anə wabənə rəŋwə libə patənə ŋga bariya ŋga Əntaŋfə, waatoo, "Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na."

¹⁵ Amma, madfa agi iidəshinə nuunə makə uushi'inə ŋga bilinə, nəhəmə noonə na accii goona zama də noonə na.

Slənə ŋga shishinə da poo ŋga Ma'yanə ŋga Əntaŋfə

¹⁶ Ma sənə banəki koonə, kapaamə rəgwa kaa Malaaba Ma'yanə a ta koonə kəŋwanə, accii goona slənyi sətə mwayi shishinuunə.

¹⁷ Acii kə shii unə, pooshi Malaaba Ma'yanə ka luuvə sətə mwayi shishinə ŋga əndə slənənə. Shishinə ŋga əndə əsə, paa ci ka luuvə sətə mwayi Malaaba Ma'yanə slənənə. Ma tii ətsə kyakya'ə, agi mabizhinə nə tii. Ci dii pooshi unə ka mbee ka slənə sətə mwayi unə.

¹⁸ Amma, madfa Malaaba Ma'yanə ca ta koonə kəŋwanə, pooshi *bariya da ŋgeerənə anuunə ma'ə.

5:3 5.3 3.10,12; Rooma 2.25. 5:5 5.5 2.16; Rooma 8.23-25. 5:6 5.6 3.28; 5.22; 6.15; Rooma 4.11; 1 Koor. 7.19; Af. 6.23. 5:8 5.8 1.6-7. 5:9 5.9 1 Koor. 5.6. 5:10 5.10 1.7. 5:11 5.11 6.12,14; 1 Koor. 1.23. 5:13 5.13 1 Koor. 6.12; 10.23-24; 1 Piita 2.16. 5:14 5.14 Leew. 19.18; Rooma 13.9. 5:15 5.15 Yak. 4.1-2. 5:16 5.16 5.25; Rooma 8.2-13. 5:17 5.17 Rooma 7.13-23. 5:18 5.18 Rooma 6.14; 7.4.

¹⁹ Ma shishinë nga ənda, paŋgəranə a babara nə sətə cii kəya slənə. Waatoo, aləhiinə, ajijinəənə, badawaanə,

²⁰ paaslə uuləminə, mətəooyaanə, dəkə daawaanə ka ənda, təya dāadā mabizhinə, sərəha, bəzə səka, uudənə ka na, təkəshinə da madəe ka mbəzə ahada ənja,

²¹ ətsə hara ənja, kavə nə ka saasa ənvwa, da bwan̄karaanə. Agi dāadānə nə ənji hara bwaya uushi'inə makə ətsə əsə. Kə shi nya bii koonə ŋukə, amma takumə kaa nya ənə ka batənə koonə əsə: waatoo, ma ənjitə ca slənə tsarə uushi'iitsa, paa tii na dzə aagi *ŋwan̄juunə ŋga Əntan̄fə shan̄ə.

²² Amma, ma slənə ŋga Malaaba Ma'yanə naakii, wiinə pawaaakii: uudəshinə, dā moodasəka, ndzaashinə agi jamənə, kəsə ədzəma, nəhə təgunuunə ŋga ənda, dā ŋga'əənə ka ənja, slənə uushi də rəgwakii,

²³ banee ka na, ətsətə na. Ma tii ətsa, tii nə uushi'iitə vii bariya rəgwa ŋga dānə.

²⁴ Ma ənjitə ləbə da Yeesu Aləmasiihu, kə wa'agi tii suunanyinə ŋga shishinətii.

²⁵ Makə dīi ci Malaaba Ma'yanə ca vii kaamə əpinə, wa ca ta kaamə kəŋwanə.

²⁶ Gaama dūunətə naamə na, gadaama alə haliminə ŋga ənja, gadaama dāadā sərəhə ahadaamə əsə.

6

Tsakəshinə ahada ənja

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, madā kə lii unə əndə agi dā 'waslyakəənə, ma unə ənə ci Ma'yanə ŋga Əntan̄fə a ta koonə kəŋwanə, ənyagərəmə də ci kaa ca nə'u rəgwa goon̄ga. Amma wabəmə da ci də moodā ədzəma. Ma əndətə ca ənyagərə də ci əsə, wa ca nəhə naakii na, acii ga ca kulagərə aagi ndilə ndilə tə 'waslyakəənəkii da i ci.

² Ŋgəərəshimə tərənə goonə, acii madā agi ŋgəərəshi tərənə goonə nuunə, ci nə kə slənyuunə makə sətə wabi Yeesu Aləmasiihu.

³ Ma əndətə mambu'umə bahə baananə tə ci agi ənja, madā kə bii ci, "Pooshi maduunə əndə makə nya", kə ha'u ci də naakii na.

⁴ Ma sətə dəbee, taa wu patə, wa ca tsaamə ndzaanaakii saakii. Madā kə nee ci ka slənaakii ŋga'ə, wa ca dā moodasəkə ka putakii. Amma ga ca dā moodasəkə acii palee naakii slənə ka ŋga hara ənji də ŋga'əənə.

⁵ Acii kadə nə taa wu patə a ba slənaakii.

⁶ Ma əndətə ci ənjə a dzəgunə ka ci wabənə ŋga Əntan̄fə, wa ca təkəe ka ŋunyi sətə aciikii patə da əndətə ca dzəgunə ka ci.

⁷ Goona ha'u də noonə na: kə shii unə weewee, pooshi ənji ka ha'unə də Əntan̄fə. Acii ma sətə ləgii ənda, ci upaanəkii.

⁸ Waatoo, ma əndətə slənyi sətə kadəesəkə ka shishinə, wu nə shikwaakii. Amma, ma əndətə slənyi sətə kadəesəkə ka Ma'yanə ŋga Əntan̄fə, əpinə ətə pooshi ka uudənə nə shikwaakii.

⁹ Acii ha'ə, gaama zaarə agi dā ŋga'əənə ka ənja, acii kə shii amə, madā kə mbu'ya uusərakii, madā mazaarəmə amə, kadə naama upaa shikwa.

¹⁰ Makə ha'ə dīi əna, taa guci patə upaa amə rəgwa ŋga dā ŋga'əənə, dāamə ŋga'əənə ka patənə ŋga ənja. Ma palee maa, ka ənjitə ca nə'u tə Yeesu Aləmasiihu makə amə. *

5:19 5.19-21 Rooma 1.28-32; 1 Koor. 6.9-10; Af. 5.3-5; Kwal. 3.5-8; 1 Tim. 1.9-10; 2 Tim. 3.2-5; 1 Piita 4.3; Səniinə 22.15. **5:22 5.22** Af. 5.9. **5:23 5.23** 1 Tim. 1.9; 2 Piita 1.6. **5:24 5.24** 2.19; 6.14; Rooma 6.6; Kwal. 3.5; 1 Yooh. 3.6. **5:25 5.25** 5.16; 1 Koor. 6.19; Af. 4.30. **5:26 5.26** Rooma 12.10; Fil. 2.3. **6:1 6.1** Mat. 18.15; Yak. 5.19; 1 Koor. 10.12. **6:2 6.2** 1 Koor. 9.21; 2 Koor. 11.29. **6:3 6.3** 1 Koor. 4.7. **6:5 6.5** Rooma 2.6; 14.12. **6:6 6.6** 1 Koor. 9.11,14. **6:8 6.8** Yooh. 3.6; 6.63; Rooma 8.6,13. **6:9 6.9** 2 Tees. 3.13. * **6:10 6.10** Yooh. 13.34; Rooma 12.10; 13.8; 14.15; 1 Koor. 8.1; da purəjanə 13; 2 Koor. 8.7-8; Gal. 5.6,13-14; Af. 5.2; Fil. 2.2; 1 Tees. 3.12; 4.9; 1 Tim. 1.5; Iber. 13.1; 2 Piita 1.7.

Muudiné nga wabəne

¹¹ Ma əndzə'i, tsaamətəmə madiigərə naahəənə cii kya naahə koonə də ciinəki.

¹² Ma ənjitsə ca ba koonə, see a dzuunə aa babara, kə mwayi tii kaa ənji patə a da maṇushinə da tii. Acii kə shii tii, maci əntənə nga Yeesu Aləmasiihu ashii ənfwa tanə nə tii ka waazanə, kadə kə cibee ənji ka tii.

¹³ Ma bii nyi ha'ə, acii taa tii ətsə gi aa babara maa, paa tii nə'utə sətə bii bariya nga Yahudiinə patə. Ma ci təya ba koonə tyasə see a dzuunə aa babara, kaa təya shii upaa haṇətənə putə nga luuvuunə goonə tə sətə bii tii koonə.

¹⁴ Amma, ma nya, see uushi rəṇwə ca kavə tə nyi, kaa nya upaa haṇətənə, waatoo ənfutə əṅki Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə ashikii. Acii də əntənaakii ashii ənfwə dīi uushi'inə nga *duuniya akəṇwaciiiki makə maməətə uushi'inə. Nyi əsə, kə ndzaa nyi makə yadə əpinə amaki akəṇwacii uushi'inə nga duuniya.

¹⁵ Taa kə gi əndə aa babara da madzəmə ci maa, pooshi uushi danəkii. Amma, ma səndə ca tsakə ənda, see ndzaanə ka kura taganə, ci nə magadə uushi.

¹⁶ Ma ənjitə kavə wabəətsə aagi hiimatii, ənji nga Əntaṇfə nə tii tanyi. Wa Əntaṇfə a vii ka tii ndzaanə jamə, ca da ka tii nga'əənə.

¹⁷ Daga ənshinə ka dəṇə aakəṇwa, ga əndə a ənə ka fa maki ma'ə shaṇə. Acii tə'i baavənyinə ashiki ca baarii oo'i, mava nga Yeesu nə nyi.

¹⁸ Ndəkəṇushi'inəkya, wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a da koonə pwapoonə patə. *Aamiina.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Afisa

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Bulusə. Masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi makə sətə mwayi Əntanjə. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə ənji nga Əntanjə də Afisa, ənji goonğa putə nga ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu. *

² Wa Əntanjə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dfa koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Barəkaanə nga Əntanjə ka ənjaakii

³ Dəlaamə də Əntanjə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu! Aci kə pukygərə ci kaamə barəkaanə ka şanjə aasəkə moodəfaamə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu.

⁴ Daga Əntanjə ma'ə matagamə duuniya maa, ta'i ci taamə kaama ndzaanə ka naakii dagi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Ma ta'i ci taamə, kaama shii ndzaanə malaabakii akənwaciikii yadə idəpaa uushi ashaamə.

⁵ Putə nga uudənaakii taamə, kə kavə ci taamə kaama ndzaanə ka manjeevənaakii daci Yeesu Aləmasiihu, makə sətə dīi ci aniya nga d'anə.

⁶ Dəlaamə də ci putə nga maduunə pwapootsaakii, waatoo putə nga viitə vii ci kaamə nga zabə daci moodə Uuzənaakii!

⁷ Də idənə nga Uuzənaakii upaa amə pərapaanə. Waatoo, kə upaa amə tifyaginə nga 'waslyakəənə gaamə. Maduunəkii ka şanjə nə pwapoonə nga Əntanjə! †

⁸ Lanə dīi ci kaamə də patənə nga shiinaakii da mbeenaakii.

⁹ Də shiinaakii dīi Əntanjə sətə dīi ci aniya nga d'anə, kə baarii ci kaamə ma'umbee aniyaakii, waatoo ətə dīi ci aniya nga mbu'utəginə daci Aləmasiihu.

¹⁰ Ka mbu'utəginə nə ci də aniyaakii madfa mbu'ya saa'ikii, kaa ca shii dzatəgi də patənə nga uushi'inə ka hakii patə, uushi'iitə dadagyə da ənə ganə a duuniya patə, Aləmasiihu a ndzaanə ka gawa.

¹¹ Agi slənənə nə patənə nga uushi'inə makə sətə mwayi Əntanjə. Ci ta'i taamə, kaama ndzaanə ka ənjaakii agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Ma ətsə patə, putə nga moonakii, makə sətə dīi ci aniya daga ka 'watəginə.

¹² Ma inə ənə ndzaanə ka təkəjwanə nga ka nə ka Aləmasiihu dīya, a dəleenə də dūunuunə nga Əntanjə.

¹³ Ma unə əsə, makə fii unə tə tantanyitə habara, waatoo, Njunyi Habara ənə kira koonə luupaanə, kə vii unə goonğa ka Aləmasiihu. Wata Əntanjə a d'avə sagidaakii aashuunə də vii koonə Malaaba Ma'yanə ətə dīi ci aləkawalə nga viinə.

¹⁴ Putə nga upaanə gaamə tə Ma'yanə nga Əntanjə, ci ca baarii kaamə paŋgəranə oo'i, ka upaanə naamə sətə dīi ci aləkawalə nga viinə ka ənjaakii. Ətsə baarii kaamə əsə oo'i, ka viinə nə Əntanjə dimwaanə ka ənjaakii. Dəlaamə də dūunuunaakii!

Də'wa nga Bulusə kaa ənjə a shii ngeerənə nga Əntanjə

¹⁵ Putə nga ətsə ha'ə dīya, agi kuyiriinə nə nyi tə Əntanjə, acii kə fii nyi habara nga vii goonğa goonə ka Slandanə Yeesu, da makə sətə cuuna uudə tə patənə nga ənji nga Əntanjə.

* **1:1 1.1** masləkee əndə: Gal. 1.1; Afisa: Slənə 18.19-21; 19.1. **1:3 1.3** 2.6; 2 Koor. 1.3. **1:4 1.4** 5.27; Yooh. 15.16; 17.24; 2 Tees. 2.13. **1:5 1.5** Yooh. 1.12. **1:6 1.6** Mat. 3.17; Rooma 5.2; Kwal. 1.13. † **1:7 1.7** pərapaanə: Kwal. 1.13-14; idəna: Rooma 3.25-26; 1 Koor. 10.16; Af. 2.13; Kwal. 1.20; 1 Yooh. 5.7; Ibər. 8.6; pwapoonə: Af. 2.7. **1:9 1.9-10** 1.22; Kwal. 1.16,20. **1:11 1.11** 1.4; Rooma 8.28-29. **1:13 1.13** 4.30; 2 Koor. 1.22; Kwal. 1.5. **1:14 1.14** 2 Koor. 1.22.

16 Paa nyi bədii agi kuyiriinə tə Əntanjə putə goonə, nya buurətə tuunə agi də'waaki,

17 nya kədii acii Əntanjə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu, waatoo, mađuunə Dəsənaamə dagyə, kaa ca vii koonə Ma'yanaakii ətə ca kavə tuunə ka ndzaanə macicirəkii, ca baarəgi koonə goonə nga Əntanjə, koonə shii tə ci.

18 Agi kədiinə nə nyi kaa nuunə a shii njanənə, una nee ka bərənaakii, koonə shii taa mi nə kanətə 'wii ci tuunə ka ci. Nga'ə ka nyi əsə koonə shii taa mi nə mađuunə barəkaanaakii ətə dīi ci aləkawalə nga viinə ka ənjaakii;

19 una shii taa iitə nə lanənə nga ngeerənaakii ashaamə ənə vii goonə. Ma ngeerənaakii ənə ca slənə ashaamə, mbərə mbərə nə ci da ngeeriitə

20 slənyigi ci saa'itə madde ci ka Aləmasiihu agi maməətə ənja, ca ndzaneə ka ci dagyə da ciizəmakii.

21 Ma dagyə, Aləmasiihu ca da nwanjuunə agyanə patənə nga uushi'iitə agintanjə da i əpinə amatii, taa iitə nə baawəfatii patə. Kə palee məghərəvənə nga ləməkii ka taa ngutə ləmə ganə a duuniya, da duuniyatə na shi aakəŋwa patə.

22 Patənə nga uushi'inə, kə kavə Əntanjə kaa təya ndzaanə atsaə sədə Aləmasiihu, ca ndzaanə ka Slandanə nga patənə nga uushi'inə. Tə ci kavə Əntanjə ka ndzaanə ka nə nga Ikəliisiya.

23 Ma Ikəliisiya, shishinə nga Aləmasiihu nə ci. Kə ndzaa ci manakii pasə də ndilə ndilətə ndzaanaakii. Ma Aləmasiihu, ci ca mbu'utəgi də patənə nga uushi'inə. †

2

Ənənə ka upaa kura əpinə

1 Ma nga nukə, maməətəkii njuunə asəkə ədzəmuunə putə nga ghatə fanə goonə tə Əntanjə da 'waslyakəənə goonə.

2 Ma ka saa'ikii, kə nyi'uunə bwaya rəgwa nga *duuniya, una nə'u nwanjwə nga ginaajinyinə asəkəntanjə, ci ca tsəku ənjitə pooshi ka fanə tə Əntanjə.

3 Patənə gaamə, ha'ə makə ətsə njaamə ahadatii, ama ndzaanə makə sətə kadeesəkə kaamə, ama slənə sətə kadeesəkə ka shishinaamə, makə sətə mwayi amə. Amə maa, ka gəgərənə naamə mabətəsəkə nga Əntanjə makə nga hara ənji duuniya.

4 Amma lanə nə Əntanjə agi nəhə təgunuunə nga ənja. Lanə ka dərəva əsə uu'i ci taamə.

5 Ma saa'itə njaamə maməətəkii asəkə ədzəmaamə putə nga ghatə fanə gaamə, kə vii ci kaamə kura əpinə ləbə da Aləmasiihu. Shiimə oo'i, də pwapoone nga Əntanjə upaa unə luupaanə.

6 Dagi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu madde ci kaamə da i ci, ca dzaneə kaama da i ci dagyə.

7 Ma dīi ci ha'ə, kaa ca baarii djuunuunə nga pwapoonaakii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ma ətsa, dagi uufəənə uu'i ci taamə daciai Yeesu Aləmasiihu.

8 Acii də pwapoone nga Əntanjə upaa unə luupaanə dagi vii goonə goonə. Ma ətsa, viinə nga Əntanjə,

1:16 1.16 Kwal. 1.3. 1:17 1.17 5.17; Waḅ. 2.6; Kwal. 1.9-10. 1:18 1.18 4.4; Kwal. 1.12. 1:19 1.19-20 2 Koor. 13.4; Kwal. 2.12. 1:20 1.20 Slənə 2.33; Kwal. 3.1. 1:21 1.21 6.12; Rooma 8.38; Gal. 4.8-9; Kwal. 1.13,16,20; 2.9-10,15,20. 1:22 1.22 1.10; 4.15; 5.23; Jab. 8.7; Kwal. 1.18; 2.19. † 1:23 1.23 2.14,16,18; 4.1-16,25; 5.30; 1 Koor. 12.4-11,27; Kwal. 2.19; 3.15; manakii pasə: 3.19; 4.10. 2:1 2.1 2.5. 2:2 2.2 6.12; Yooh. 12.31; 14.30; Slənə 26.18; 1 Yooh. 2.16. 2:3 2.3 5.6,8; Rooma 1.28; Kwal. 3.6. 2:4 2.4 Rooma 8.39; 9.16; Yak. 5.11. 2:5 2.5 2.8; Rooma 3.24; 6.13; Kwal. 2.13. 2:6 2.6 1.3; Kwal. 2.12; 3.1. 2:7 2.7 1.7; Rooma 5.20. 2:8 2.8 Mat. 20.15; Yooh. 4.10; Slənə 15.11; Gal. 2.16.

⁹ ɛntaa putɛ nɔga gazhi'waanɛ goonɛ shanɛ. Ma dɛi ci ha'ɛ, acii ga taa wu a lyaamɛgi.

¹⁰ ɛntanɔfɛ tagii taamɛ makɛ sɛnɛ dɛi amɛ, ama upaa kura taganɛ agi lɛbɛnɛ gaamɛ da Alɛmasiihu, kaama dɛa dagwa slɛna. Ma dagwa slɛnɛkii, kɛ uugi ci tasɛkapaanɛ kaamɛ, kaama slɛnɛ.

Lɛbɛnɛ gaamɛ rɛɔwɛ agi nɛ'unɛ tɛ *Alɛmasiihu

¹¹ Buurɛtɛmɛ oo'i, ma unɛ, ɛntaa *Yahudiinɛ nuunɛ, ɛnjitɛ yadɛ *ryaminyanɛ nuunɛ. Maryamina ɛnji nɛ Yahudiinɛ. Ci dɛi nɔgirɛ tii tuunɛ ka uushi zabɛ. Wiitsɛ boo, ma ryaminyaatsa, nɔga shishinɛ tanɛ, dɛ ciinɛ ci ɛnjɛ a dɛ. *

¹² Ma nɔga nɔkɛ, pooshi unɛ shii tɛ Alɛmasiihu. Pooshi unɛ nɔji ahada matadɛ ɛnji nɔga ɛntanɔfɛ. Pooshi unɛ ahada ɛnjitɛ dɛi ɛntanɔfɛ ka tii alɛkawala. Kɛ ndzaa unɛ ganɛ a duuniya, pooshi sɛtɛ kii unɛ nuunɛ davɛ, pooshi unɛ shii tɛ ɛntanɔfɛ ɛsɛ. †

¹³ Amma ma nɔga ɛna, lɛbɛ nuunɛ da Yeesu Alɛmasiihu. Dzadɛ da ɛntanɔfɛ njuunɛ, amma kɛ ɛncahatɛgi ci duunɛ kɛdɛhɛ putɛ nɔga idɛnɛ nɔga Alɛmasiihu. ‡

¹⁴ Acii Alɛmasiihu ci saakii kira kaamɛ ndzaanɛ jamɛ dɛ kavɛnɛ tɛ Yahudiinɛ da hara slikɛrɛnɛ kaa tɛya ndzaanɛ uushi rɛɔwɛ. Dɛ shishinɛkii uulagi ci dzɛga nɔga daawaatɛ nɔji ahadatii. §

¹⁵ Kɛ uulagi ci bariya da alɛ'aadanyinɛ nɔga Yahudiinɛ kaa ca shii kabɛtɛ kura ɛnja ahada Yahudiinɛ da hara slikɛrɛnyinɛ, tɛya ndzaa uushi rɛɔwɛ agi lɛbɛnatii da ci. Dɛ ha'ɛ kira ci ka tii ndzaanɛ jamɛ.

¹⁶ Dɛ ɛntɛnaakii ashi ɛnfwa nɔgɛrɛgi ci daawaanɛ ahadatii. Dɛ ɛntɛnaakii ha'ɛ ɛsɛ gɛɔutɛgi ci dɛ slikɛrɛnyinɛ patɛ, tɛya ndzaanɛ shishinɛ rɛɔwɛ, ca ɛnyatɛgi dɛ tii aabii ɛntanɔfɛ.

¹⁷ Ma shi ci, ka waaza Nɔnyi Habara nɔga ndzaanɛ jamɛ ahada ɛnji da ɛntanɔfɛ. Waatoo kɛ shi ci ka putɛ goonɛ, unɛ hara slikɛrɛnɛ ɛtsɛ nɔji dzadɛ dzadɛ da ɛntanɔfɛ. Kɛ shi ci ɛsɛ ka Yahudiinɛ ɛtɛ dɛi kɛdɛhɛ kɛdɛhɛ da ci.

¹⁸ Amɛ patɛ, Yahudiinɛ da hara slikɛrɛnɛ, daciji Alɛmasiihu upaa amɛ Malaaba Ma'yanɛ. Dɛ ci upaa amɛ mbu'unɛ aabii Dɛsɛnaamɛ.

¹⁹ Acii ha'ɛ, ma unɛ hara slikɛrɛnɛ, ɛntaa mɛshipɛtɛ ɛnji taa mu'uminɛ nuunɛ ma'ɛ. Ma nɔga ɛna, slanɔji hanyinɛ nuunɛ da ɛnji nɔga ɛntanɔfɛ. Toonɛ nuunɛ agi ɛnji yaakii.

²⁰ Kɛ ndzaa unɛ makɛ banɔgwatɛ kii ɛnji aanɛ faara. Ma faarakii, tii nɛ maslɛkɛ ɛnji da anabiinɛ. Alɛmasiihu nɛ maduunɛ faaratɛ ca vii nɔgeerɛnɛ ka banɔgwakii.

²¹ Ci kɛsɛtɛ banɔgwa patɛ ka hakii, banɔgwakii a gɛrɛ, ca ndzaanɛ ka malaaba ya ɛtɛ dɛi ɛnji ka Slandana.

²² Agi lɛbɛnɛ goonɛ da ci ghɛnyi ɛntanɔfɛ tuunɛ ka hakii patɛ da hara ɛnji ka ha rɛɔwɛ. Ma hatsa, asɛkɛkii nɛ Ma'yanɛ nɔga ɛntanɔfɛ.

3

Slɛnɛ nɔga Bulusɛ ka putɛ nɔga hara slikɛrɛnɛ

¹ Putɛ nɔga ɛtsɛ ha'ɛ, agi dɛanɛ nɛ nyi dɛ'wa ka ɛntanɔfɛ. Ma nyi Bulusɛ, ɛndɛ furɛshina nɔga Yeesu *Alɛmasiihu nɛ nyi ka puta goonɛ hara slikɛrɛnɛ. *

2:9 2.9 Rooma 3.28; 1 Koor. 1.31; 2 Tim. 1.9; Tit. 3.5. **2:10 2.10** Tit. 2.14. **2:11 2.11-13** Rooma 11.17. * **2:11 2.11** 5.8; ryaminyanɛ: Gal. 5.6; Fil. 3.3. † **2:12 2.12** Rooma 9.4; 1 Koor. 15.19; Kwal. 1.21-22; 1 Tees. 4.13; pooshi ahada ɛnjitɛ dɛi ɛntanɔfɛ ka tii alɛkawalɛ:2.19. ‡ **2:13 2.13** 2.17; 3.6; idɛna: 1.7; Gal. 1.4. § **2:14 2.14** ndzaanɛ jamɛ: 2.16; 4.3; Kwal. 1.20; uushi rɛɔwɛ 1.23; Rooma 10.12; 1 Koor. 12.13; Gal. 3.28. **2:15 2.15** 2 Koor. 5.17; Kwal. 2.14. **2:16 2.16** 1.23; Rooma 5.10; Kwal. 1.20-22. **2:17 2.17** Isaa. 57.18-19; Slɛnɛ 2.39. **2:18 2.18** 3.12; Rooma 5.2. **2:19 2.19** 2.12; 3.6; Ibɛr. 12.22-23. **2:20 2.20** Mat. 16.18; 1 Koor. 3.10-11; Sɛniinɛ 21.14. **2:21 2.21** 1 Koor. 3.16. **2:22 2.22** 1 Piita 2.5. **3:1 3.1-3** Kwal. 1.25. * **3:1 3.1** ɛndɛ furɛshina: 4.1; Fil. 1.7; Kwal. 4.18; Filim. 1.9.

² Weewee kə fii unə oo'i, kə dīi Əntaŋfə pwapoonaakii ŋga vii ka nyi slənəna, kaa nya slənə ka putə goonə.

³ Kə ŋgiragi Əntaŋfə ma'umbee aniyaakii, ca baarəgi ka nyi. Kə naahəcii nyi gi'u agyanə ətsa.

⁴ Madə ka jaŋgatənə nuunə sətə nyaahə nyi, ka shiinə nuunə oo'i kə paaratəgi nyi də ma'umbee uushi agyanə Aləmasiihu.

⁵ Ma ŋga ŋukə, pooshi ənji sha bii ka əndə shiŋkinə ma'umbee sətə. Amma ma ŋga əna, kə ŋgiragi Əntaŋfə ka malaaba masləkee ənjaakii da anabiinə də Ma'yanaakii.

⁶ Ma ma'umbee səkii, ci nə: kə upaa hara slikərənə da *Yahudiinə patə tə barəkaatə dəkəpaa Əntaŋfə ka ənjaakii. Kə ndzaa tii rəŋwə. Patə da i tii, agi upaanə nə tii sətə dīi Əntaŋfə aləkawalə ŋga viinə daciai Yeesu Aləmasiihu dāgi fa Ŋunyi Habara. †

⁷ Ma Ŋunyi Habara, kə kavə Əntaŋfə tə nyi ka ndzaanə ka əndə slənəkii. Ətsə patə, pwapoonaakii dīi ci ka nyi dāgi slənə ŋga ŋgeerənaakii.

⁸ Taa ŋgahi nyi palee də ətənə ahada ənji ŋga Əntaŋfə, patə da ha'ə ka nyi dīi Əntaŋfə pwapoonaə ŋga kərə Ŋunyi Habara agyanə laŋənə ŋga məghərəvənə ŋga Aləmasiihu ka hara slikərənə. ‡

⁹ Də pwapoonaakii əsə sləkee ci ka nyi, kaa nya kavə patənə ŋga ənji kaa təya nee makə sətə cii kəya mbu'utəgi də aniyaakii. Ma Əntaŋfə əndə taga patənə ŋga uushi'inə, kə dəkəpaa ci ma'umbee aniyaakii fəzənyinə aarə'u aarə'u.

¹⁰ Ma dīi ətsə patə, kaa madiigərə malaa'ikanyinə da uushi'iitə dadagyə a shii daciai Ikəliisiya oo'i, laŋə ka dərəva nə hiima ŋga Əntaŋfə.

¹¹ Də ha'ə mbu'utəgi Əntaŋfə də aniyaakii daciai Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu, makə sətə shi ca dīi aniya ŋga d'anə.

¹² Dāgi vii gooŋga gaamə ka Aləmasiihu da ləbənə gaamə da ci dīi amə da baawəfa ŋga dzənə aabii Əntaŋfə yadə ŋgwalənə.

¹³ Acii ha'ə, agi kədiinə nə nyi tuunə, tuutəta'ə, ga ma'yanuunə a ŋgwalə acii nee unə nya sa cibə ha'ə makə ənə ka putə goonə. Ma cibəətsə patə, ka shii kərə duunə aakəŋwa.

*Shii uudənə ŋga *Aləmasiihu*

¹⁴ Putə ŋga ətsə ha'ə cii kya gərə'waanə akəŋwacii Daadə.

¹⁵ Ci ca dəkə ləmə ka taa ŋgutə slikərənə dadagyə da a duuniya.

¹⁶ Agi kədiinə nə nyi aciikii kaa ca dā slənə də maduunə baawəfaakii, ca vii koonə ŋgeerənə a ədzəmuunə ka shaŋə daciai Ma'yanaakii.

¹⁷ Agi kədiinə nə nyi əsə, kaa Aləmasiihu a upaa ha ŋga ndzaanə a ədzəmuunə dāgi vii gooŋga goonə. Ha'ə əsə, agi kədiinə nə nyi aciikii kaa taa mi patə cuuna dā, ca ndzaanə agi uudənə.

¹⁸ Madə kə dīi ha'ə, ma unə da patənə ŋga ənji ŋga Əntaŋfə, ka upaanə nuunə ŋgeerənə ŋga paaratəginə oo'i, ma uudənə ŋga Aləmasiihu, bwanə dərəva, magərəkii dərəva, kurəŋə dərəva əsə.

¹⁹ Ma uudənə ci Aləmasiihu a uudə taamə, pooshi ənji ka uudəgi shiinə patə agyanəkii. Amma ŋga'ə ka nyi koonə shii, una shii ndzaanə manakii pasə də ndilə-ndilətə ndzaanə ŋga Əntaŋfə.

3:3 3.3 3.6. **3:4 3.4** Rooma 16.24; 2 Koor. 11.6. **3:5 3.5** Kwal. 1.26. † **3:6 3.6** ma'umbee səkii: 1.9-10; 2.13-14,18-19; 3.9-11; Rooma 16.25; Kwal. 1.26-27. ‡ **3:8 3.8** palee də ətənə: 1 Koor. 15.8-10; Gal. 1.13-16; Fil. 3.6-8; 1 Tim. 1.12-16. **3:9 3.9** 1.4. **3:10 3.10** 1.21,23. **3:12 3.12** Rooma 5.2; Ibər. 4.16; 10.19. **3:13 3.13** Kwal. 1.24. **3:14 3.14** 6.18-19. **3:16 3.16** Kwal. 1.11. **3:17 3.17** Yooh. 14.23; Af. 5.2; Kwal. 1.23; 2.7. **3:18 3.18** Kwal. 2.2. **3:19 3.19** 1.23; 5.2,25; 2 Koor. 5.14; Kwal. 2.9-10.

²⁰ Ma Əndənə ca slənə ashaamə də ngeerənaakii, tə'i ci da baawəda nga dfa kaamə uushi palee ka sətə caama kədii taa sətə caama hiima. Duunətaamə tə ci.

²¹ Wa Ikəliisiya a dūunətə tə ci agi ləbənətii da Yeesu Aləmasiihu taa guci patə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

4

*Uushi rəŋwə nə ənji nə'unə tə *Aləmasiihu*

¹ Acii ha'ə dīi əna, nyi əndə furəshina putə nga slənaaki ka Slandana, agi kədiinə nə nyi tuunə koonā dzə aakəŋwa də ndzaanə makə sətə 'wii Əntaŋfə tuunə koonā ndzaanə.

² Taa guci patə, hətəpaamə nuunə, goona dfa purətə hanjkaalanə, ndzaamə də sə'watənə, baarəmə uudənə goonə də tsaakəshinə ahadoonə.

³ Damə gazhi'waanə nga kəsəpaa gəshinə goonə makə sətə vii Malaaba Ma'yanə ka ənjaakii, una ndzaanə agi jamənə.

⁴ Tə'i shishinə rəŋwə da Malaaba Ma'yanə rəŋwə, makə sətə dīi tə'i uushi rəŋwə caama ka nə nga upaanə, waatoo, ətə 'wii Əntaŋfə taamə kaama upaa.

⁵ Rəŋwə nə Slandana, rəŋwə nə vii goonja gaamə da bapətisəma əsə. *

⁶ Rəŋwə nə Əntaŋfə, ci nə Dənə nga patənə nga ənji shiŋkinə, ci əsə nə Slandanə nga uushi'inə patə, ci ca slənə ashi patənə nga ənja, tə'i ci ashitii əsə.

⁷ Amma taa wu ahadaamə, kə upaa ci viinə hədə hədə makə sətə vii Aləmasiihu ka ci, kaa ca slənəgi.

⁸ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i,
 “Makə jaalii ci agyanə ənji daawaanaakii,
 kə ŋgirə ci aadəgyə da tii,
 ca dfa viinə ka ənji shiŋkinə.”

⁹ Ya əna, ya “kə ŋgirə ci aadəgya,” mi saŋə cii kəya baara? Ci ca baarə, kə jimagərə ci aahanə aa panə zəku'i.

¹⁰ Ma əndətə jima aa panə, ci nə əndətə ŋgirə aadəgyə, ca pitəgi səkəntaŋfə kaa ca mbu'u taa dama patə.

¹¹ Ci nə əndətə dīi viinə nga slənə kama kama ka ənji shiŋkinə. Ca vii ka hara ənji slənə nga ndzaanə ka masləkee ənja. Hara ənji, ca vii ka tii slənə nga ndzaanə ka anabiinə, hara ənji təya ndzaanə ka ənji waaza Nnyuni Habara, hara ənji pastiinə da maliminə.

¹² Ma dīi ci ətsə patə, kaa ca shii tasəkapaa ənji nga Əntaŋfə, kaa təya slənə ka ci, ka shii ghənənə də shishinə nga Aləmasiihu, waatoo Ikəliisiya.

¹³ Ətsə patə, kaama shii ndzaanə rəŋwə agi vii goonja gaamə da shiinə gaamə tə *Uuzənə nga Əntaŋfə, ama ndzaanə ka mazəŋa ənja, ama ndzaanə ghəratə makə nga Aləmasiihu.

¹⁴ Ma dīi ətsə patə, accii gaama dīi uura manjeevənə, ama dzəgərə ka fa wabənə nga bwaya ənja, təya gəpətə taamə də jarəwiitə ci təya latə, təya kavə taamə ka əgənə makə məda taa dama patə.

¹⁵ Ma dəbee, uudəshaamə, amə wabə goonjaanə, kaama shii gərənə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu taa ka ŋgutə rəgwa patə, makə dīi ci, ma Aləmasiihu, nə nga Ikəliisiya nə ci.

3:20 3.20 Kwal. 1.29. **4:1 4.1** 3.1. **4:2 4.2** 5.2; Kwal. 3.12-13. **4:2 4.2** Rooma 8.13; Gal. 6.8; Kwal. 3.9. **4:3 4.3** 2.14-16; Kwal. 3.14-15. **4:4 4.4** 1.23; 2.18. * **4:5 4.5** Yooh. 10.16; 1 Koor. 8.6; bapətisəma: Mat. 28.19; Rooma 6.3-4. **4:6 4.6** 1 Koor. 12.6. **4:7 4.7** Rooma 12.3,6; 1 Koor. 12.11. **4:8 4.8** Jab. 68.19. **4:9 4.9** Yooh. 3.13. **4:10 4.10** 1.23. **4:11 4.11** 1 Koor. 12.28. **4:12 4.12** 1 Koor. 14.26. **4:13 4.13** Kwal. 1.28. **4:14 4.14** 1 Koor. 14.20; Ibər. 5.13-14; Yak. 1.6. **4:15 4.15-16** 5.2. **4:15 4.15** 1.22.

¹⁶ Daciikii dīi shishinē patē magunjukii ka hakii dē tsakēnē nga taa ngutē mēgunjunē. Acii madā kē slēnyi taa ngutē baladzanē nga shishinē makē sētē dēbee ca slēnē, ka gērēnē nē shishinē nga'ə, ca dzē dē ghēnē naakii nē dagi uudfēnē.

Upaa kura əpinə agi ləbənə da *Aləmasiihu

¹⁷ Wanyinē ka banē koonē agi lēmē nga Slandana, goona dzē aakəŋwa dē ndzaanē makē nga hara ənja. Acii tē'i hara ənji ətē pooshi ndzaanatii kadeesəkē ka Əntanfē, hiimatii patē, pooshi ka nafanē.

¹⁸ Agi təkunē nē hanjkalatii patē. Ma əpiitē ci Əntanfē a vii, paa tii ka upaanē, acii kē ndalēgi tii dē moodəfətii, purətē-hanjkaliinē nē tii əsē.

¹⁹ Pooshi ayinē ma'ə agitii. Kē dzəgərə tii aagi bwaya ndzaanē dē daadā taa ngutē tsarē nga əjjiinēnē yadē əpi sēka.

²⁰ Ma ətsa, pooshi gi mbərə mbərə da sētē jigunyuunē ashi Aləmasiihu.

²¹ Kē shii nyi kē jigunyi ənji koonē agyanəkii. Makē dīi ci ənji nē'unē tē ci nuunē, kē jigunyi ənji koonē goongaatē ashi Yeesu.

²² Kē bii ənji koonē, bwaseemē ka iirē ndzaanē goonē. Goona slēnē makē nga nukē. Acii ma iirē ndzaanē goonē, ci ca kavē tuunē ka suuna uushi'inē nga jirakēnē, ca saawee koonē.

²³ Ma ədzəmuunē da hanjala goonē, tyasē see a ndzaa ci kurakii.

²⁴ Ngərəmē kura ndzaanē, koonā ndzaa ka ənji goonga, malaabakii, waatoo kura taganē nga Əntanfē, koonā pusha tē ci.

²⁵ Acii ha'ə, pooshi ma'ə jaarakēnē. Taa wu patē, wa ca wabē goongaanē. Acii amē patē, ənji rəŋwē naamē ka hakii agi shishinē nga Aləmasiihu.

²⁶ Madā kē bəzhi səkunē, goona luuvē kaa mabətəsəkē goonē a kavē tuunē ka da 'waslyakēnē. Ga uusera a kula agyanē mabətəsəkē goonē.

²⁷ Goona kapaa rəgwa ka *Seetanē.

²⁸ Ma mahəra, wa ca bwasee ka hərənē, ca slēnē naakii saakii dē rəgwakii kaa ca shii upaa dē naakii saakii, ca mbee ka tsakēnē dē maaghiinē.

²⁹ Goona da mēza wabənē. Amma ma danuuna, damē wabəətē ca tsakē ənja, ca ghēnē tē tii makē sētē dibē, kaa sētē cuuna ba a ndzaanē dagwakii ka ənjitē ca fa tuunē.

³⁰ Goona bəzee ka səkē nga Malaaba Ma'yanē; acii ci nē sagida nga Əntanfē ashuunē, ci na baarii oo'i nga Əntanfē nuunē ka uusera nga muudinē.

³¹ Bwaseemē ka patēnē nga bwaya bwayaanē, da əndənē nga moodəfa, da bəzē sēka. Goona waazē taa dzaanashinē ahadoonē taa sərəha.

³² Amma ma danuuna, damē nga'əənē ahadoonē, una ndzaanē dē nēhē tēgunuunē, una tyaafyagishi makē sētē tifyagi Əntanfē tuunē noonē daci Aləmasiihu.

5

Ndzaanə agi camənə

¹ Makē dīi ci moodə manjeevənē nga Əntanfē nuunē, tyasē see a ndzaa unē makē naakii.

² Ndzaamē agi uudfēnē makē sētē uu'i Aləmasiihu taamē, vigi ci nəkii ka Əntanfē ka putē gaamē. Kē ndzaa ci makē sataka da ŋunyi mədədəranē. Satakakii əsē uudfagi səkē nga Əntanfē. *

4:16 4.16 1.23; 2.21-22; 4.13,25; Kwal. 2.19. **4:17 4.17-18** 5.8; Rooma 1.21; 1 Piita 1.14. **4:19 4.19** Kwal. 3.5. **4:23 4.23** Rooma 12.2. **4:24 4.24** 'Wat. 1.26-27; 2 Koor. 5.17; Kwal. 3.10. **4:25 4.25** 4.16; Zak. 8.16-17; Kwal. 3.8-9. **4:26 4.26** Yak. 1.19-20. **4:28 4.28** 1 Tees. 4.11. **4:29 4.29** 5.4; Kwal. 3.8; 4.6; Yak. 3.10. **4:30 4.30** 1.13-14; Isaa. 63.10; Gal. 5.25. **4:32 4.32** Mat. 6.14; 18.22-35; Kwal. 3.12-13. **5:1 5.1** Mat. 5.48; 1 Yooh. 3.1. * **5:2 5.2** 3.17-18; 4.2,15-16; 1 Koor. 8.1; 2 Koor. 5.14; Gal. 6.10; Fil. 2.2; Kwal. 2.2; 3.14-15; sataka: Gal. 1.4; Ibrē. 10.5-10.

³ Makə dīi ci ɛnji nga ɛntanɔfə nuunə, pooshi dibə aaləhiinə taa ngutə tsarə nga ajijinəənə taa sərəhə uushi nga ɛndə a shigi ahadoonə.

⁴ Goona wabə sə nga ayinə. Pooshi dibə məza wabənə taa ɔa buurənə də aləhiinə a shigi da moonə. Ma dəbee, kuyiriimə tə ɛntanɔfə.

⁵ Shiimə oo'i, ma ma'aləhiinə, taa ɛnji ɔa ajijinəənə, taa ɛnji sərəhə uushi nga ɛnja, pooshi tii ka upaa ha nga ndzaanə agi nwanuunə nga Aləmasiihu da nga ɛntanɔfə. Acii ma sətə ci ɛndə a sərəhə agyanəkii, kə ndzaa səkii ka uuləmaakii ɛtsa.

⁶ Ga taa wu a kavə tuunə ka luuvə jirakənə. Putə nga uushi'iitə ha'ə nə mabətəsəkə nga ɛntanɔfwa a kulya aagyanə ɛnjitə pooshi ka fanə tə ci.

⁷ Acii ha'ə, ga taa mi a ləbə duunə da tsarə nga ɛnjitsa.

⁸ Ma nga nəkə, agi təkunə shuuna nji. Amma ma nga ɛna, makə kə ndzaa unə ka ɛnji nga Slandana, agi camənə nuunə. Acii ha'ə, tyasə see a ndzaa unə ka ɛnji nga camənə. †

⁹ Acii camənə ca poo taa ngutə tsarə nga dagwa uushi. Ci ca poo ɔa uushi də rəgwakii, da goonɔaanə ɛsə.

¹⁰ Damə gazhi'waanə nga shii sətə ca uudagi səkə nga ɛntanɔfə.

¹¹ Ga taa mi a kavə tuunə ka ɔa sətə pooshi ka tsakənə tə ɛnja, waatoo, uushi'inə nga təkunə. Amma ma ɔanuuna, ngiragimə səkii panɔɔəɔə ka camənə.

¹² Ayi-ayi maa ka shaɔə nə dazə uushi'iitə ci təya ɔaada ma'umbeekii.

¹³ Madfa kə ngiragi ɛnji patənə nga uushi'iitə ka camənə, ka neenə nə ɛnji ka uushi'inəkii panɔɔəɔə.

¹⁴ Acii bərənə ca baarəgi taa mi patə panɔɔəɔə. Ci dīi bii ɛnji oo'i, "Matsəfə nɔnyinə, vədəhu, madətə ka ha nga wa, kaa Aləmasiihu a bərə aashiku."

¹⁵ Acii ha'ə, ngərətəmə hanɔkala. Goona ndzaanə makə madīikə ɛnja, amma ndzaamə ka mafyarə ɛnja.

¹⁶ Taa ngutə saa'i patə, slənəgimə ka nɔnyi rəgwa, acii ma zamanana, bwayakii.

¹⁷ Goona ndzaanə makə nga ɛnjitə yadə faryanə, amma ɔamə gazhi'waanə nga paaratəgi də sətə ci Slandanə a moo una ɔa.

¹⁸ Goona kagi nuunə ka sa ɛnvwə. Ma ɛtsa, ka bərəpaanə nə ci tuunə. Amma ma ɔanuuna, wa Malaaba Ma'yanə a ndzaanə pasə a ɛdzəmuunə.

¹⁹ Wabəshimə ahadoonə də kaala wanyanə kama kama ka dələnə də Slandana. Kamə wanyanə ka Slandana də dələnə də ci a ɛdzəmuunə.

²⁰ Kuyiriimə tə ɛntanɔfə Dəsənaamə putə nga patənə nga uushi'inə. Kuyiriimə tə ci taa guci patə agi ləmə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

Wabənə ka makinə da nguyirənə

²¹ Faməshimə ahadoonə putə nga ɔuunətənə goonə tə Slandana.

²² Ma unə makina, baneemə ka nuunə akəɔwacii nguyirənə goonə makə sətə cuuna baneə ka nuunə akəɔwacii Slandana.

²³ Acii ma ngura, ci nə ɛndə da baawəɔa agyanə minaakii, makə sətə ndzaa Aləmasiihu da baawəɔa agyanə Ikəliisiya. Aləmasiihu ci saakii nə Maluu nga Ikəliisiya, waatoo shishinəkii.

5:3 5.3-5 Gal. 5.19-21. 5:3 5.3 Kwal. 3.5. 5:4 5.4 4.29; Kwal. 3.8. 5:5 5.5 Rooma 5.17. 5:6 5.6 Rooma 1.18; Af. 2.3; Kwal. 2.4,8; 3.6. † 5:8 5.8 nga nəkə: 2.3,11-12; 4.17-18,22; Kwal. 3.7; Tit. 3.3; agi camənə: Yooh. 8.12; Kwal. 1.13; 1 Piita 2.9. 5:9 5.9 Gal. 5.22-23. 5:10 5.10 Rooma 12.2; 1 Tees. 5.22. 5:13 5.13 Yooh. 3.20-21. 5:14 5.14 Isaa. 26.19; 60.1; Rooma 13.11; Yak. 5.8. 5:16 5.16 Kwal. 4.5. 5:17 5.17 1.17; Rooma 12.2. 5:18 5.18 Wab. 23.31-35; Rooma 13.13. 5:19 5.19-20 Jab. 33.2-3; Kwal. 3.16-17; Ibər. 13.15. 5:21 5.21-6.9 Kwal. 3.18-4.1; 1 Piita 2.18-3.7; 1 Tim. 2.1-13; Tit. 2.1-10; 1 Yooh. 2.12-17. 5:21 5.21 1 Piita 5.5. 5:22 5.22-24 Kwal. 3.18; Tit. 2.5; 1 Piita 3.1. 5:22 5.22 1 Koor. 14.34-35. 5:23 5.23 1.22; 1 Koor. 11.3.

²⁴ Acii ha'ə, tyasə see a fa makinə tə nguyirənatii makə sətə ci Ikəliisiya a fa tə Aləmasiihu.

²⁵ Unə nguyirənə əsa, uudəmə tə makinə goonə makə sətə uu'i Aləmasiihu tə Ikəliisiya, vigi ci əpinaakii ka putakii,

²⁶ ca kubəgi də ma'inə da də wabənaakii, ca laabagi ka Əntanjə. †

²⁷ Ma dīi ci ha'ə, kaa ca ngərə Ikəliisiya da məghərəvənətə patə makə madanə camə yadə sə nga idəpaanə ashitə, yadə baavə ashitə, pooshi bwaya uushi ashitə əsə.

²⁸ Ha'ə nə nguyirənə əsə. Wa təya uudə makinatii makə sətə ci təya uudə shishinətii. Ma ngurətə ca uudə minaakii, naakii nə uu'i ci ətsa.

²⁹ Pooshi əndə sha kaaree ka shishinəkii, amma ka viinə nə ci ka shishinəkii zəma, ca hadagi, makə sətə ci Aləmasiihu a dā ka Ikəliisiya.

³⁰ Acii ma amə, toonə naamə ahada ənji nga shishinəkii.

³¹ Tə'i manaahəkii asəkə ləkələkatə oo'i, "Putakii ha'ə, wa ngurə a bwasee ka dīi da məci, ca ləbə tii da minaakii, təya ndzaa shishinə rəjwə."

³² Ma paaratəgi nyi, agi wabəətsa tə'i wabənə asəkə wabənə davə. Waatoo, ma paaratəgi nyi, agyanə Aləmasiihu da Ikəliisiya cii kəya wabə.

³³ Amma unə maa, da i koonə də wabəətsa! Taa ngutə ngurə patə, tyasə see a uudə ci tə minaakii makə naakii na. Taa ngutə minə patə əsə, tyasə see a fa ki tə ngurii.

6

Manjeevənə da mapoo tə tii

¹ Unə manjeevənə, makə dīi ci ənji nə'unə tə Slandanə nuunə, famə tə mapoo tuunə. Ci nə matahu uushi nga dānə.

² Wiinə *bariya nga təkəjwanə ətə da i aləkawalə agyanəkii, waatoo "Fawə tə duu da muu.

³ Madā kə fii hə tə tii, ka dānə nə ndzaanaaku nga'ə, ha gərə əpinə asəkə duuniya."

⁴ Unə dəsənətii əsə, goona bāazee ka səkə nga manjeevənə goonə nga zabə. Amma ma dānuuna, gərətəmə tə tii agi nə'unə, una dzalətə tə tii də dzəgunənə.

Wabənə ka maviinə da slanjii na

⁵ Unə maviina, həətəpaamə nuunə ka slanjii nuunə, una fa tə tii ka shanjə. Damə ha'ə də rəjwə a moodəfuunə. Ma ətsa, ka *Aləmasiihu cuuna dā.

⁶ Goona dā ha'ə wata ka rəgwa ginətii, kaa təya shii dəlaginə duunə. Amma ma dānuunə, dāmə tə sətə ci Əntanjə a moo də rəjwə a moodəfuunə, makə dīi ci maviinə nga Aləmasiihu nuunə.

⁷ Damə slənə goonə də moodasəka makə dīi ci ka Slandanə cuuna slənə. Əntaa wata ka əndə shinjkinə.

⁸ Buurətəmə oo'i, ka viinə nə Slandanə shikwa taa ka wu, maviinə da dimuyinə patə putə nga dagwa slənətii.

⁹ Unə slanjiinə nga maviina, kərəmə tə maviinə də rəgwakii. Goona dza ka tii ngwalənə shanjə. Buurətəmə oo'i, unə da maviinə goonə patə, nga Slandanə rəjwə nuunə. Dəgyə nə ci. Ci na dā gəjwanə taa ka wu patə yadə dā kama kamaanə.

Sə nga paginə nga Əntanjə

5:25 5.25-28 1.23; Kwal. 3.19; 1 Piita 3.7. 5:25 5.25 3.19. † 5:26 5.26 bapətisəma: Rooma 6.3-4; Tit. 3.5; Ibər. 10.22. 5:27 5.27 1.4; 2 Koor. 11.2; Fil. 1.10; Kwal. 1.22. 5:30 5.30 1.23; 1 Koor. 12.27. 5:31 5.31 'Wat. 2.24. 5:32 5.32 Səniinə 19.7. 6:1 6.1 Kwal. 3.20. 6:2 6.2-3 Dzək. 5.16. 6:4 6.4 Kwal. 3.21. 6:5 6.5-8 Kwal. 3.22-25; 1 Tim. 6.1-2; Tit. 2.9-10; 1 Piita 2.18-21. 6:6 6.6 1 Koor. 7.22. 6:8 6.8 2 Koor. 5.10; Kwal. 3.24-25. 6:9 6.9 Kwal. 3.25; 4.1; Yak. 2.1.

¹⁰ Yoo, wiinē sēndē cii kya uudēpaagi koonē: wanyinē ka banē koonē, kējēmē ndihē ndihē agi lēbēnē goonē da Slandana, una kējē dagi maduunē ngeerēnaakii.

¹¹ Tasēkamē dē sē n̄ga paginē n̄ga Əntan̄fē patē, koonā shii mbee ka kējēnē ndihē, una dzagi jarēwiinē n̄ga *Seetanē.

¹² Acii ma panē gaamē, əntaa da ənji shin̄kinē caama pa, amma da bwaya uushi'iitē agintan̄fē da i əpinē amatii da ginaajinyinē da əntan̄fēnyinē caama pa agi mandē zamanana.

¹³ Acii ha'ə, n̄gērēmē sē n̄ga pagiītsē vii Əntan̄fē koonē patē, koonā n̄gavē, koonā shii mbee ka sē'watē panē n̄ga ənji daawaanē uusēra n̄ga panē. Ma ətsa, ka uudēnē nē panē, unē ma'ə kējē ndihē ndihē yadē n̄gwalēnē.

¹⁴ Acii ha'ə, ndzaamē matasēkakii agi goon̄gaanē goonē makē sētē cuuna əgēgi n̄juunē. Ndzaamē ka ənji goon̄ga əsē, makē sētē cuuna n̄gērəvē kējeerē tibisa a ədzəmuunē;

¹⁵ una ndzaanē matasēkakii makē sētē cuuna n̄gavē bibinē aasēduunē ka kērē N̄nyūi Habara n̄ga ndzaanē jamē.

¹⁶ Taa guci patē, n̄gērēmē vii goon̄ga goonē makē sētē cuuna n̄gērē kērēma acii unē. Acii dē ci mbee nuunē ka kəlāgi patēnē n̄ga avēnyinē n̄ga Seetanē.

¹⁷ Luumē luupaanē, una n̄gavē, makē sētē cuuna n̄gavē dara kējū ila aa nuunē. N̄gērēmē wabēnē n̄ga Əntan̄fē, una slēnēgi. Acii ci nē n̄gila purējanē ətē ci Malaaba Ma'yanē a vii koonē.

¹⁸ Damē ətsē patē agi dē'wa, una kədii tsakēnē tuunē acii Əntan̄fē. Damē dē'wa taa guci patē, makē sētē vii Malaaba Ma'yanē koonē baawēda n̄ga d'fanē. Ndzaamē dē mēgigi ndihē, goona gugudē, d'famē dē'wa taa guci patē putē n̄ga patēnē n̄ga ənji n̄ga Əntan̄fē.

¹⁹ Damē dē'wa ka putaaki əsē, kaa Əntan̄fē a shii vii ka nyi wabēnē n̄ga banē ka ənja, kaa nya shii wabēnē yadē n̄gwalēnē, nya bagi ka ənji sētē ma'ə tii mashiimē agi N̄nyūi Habara.

²⁰ Ma nyi, taa n̄gahi a furēshina nē nyi, madəbama n̄ga Yeesu nē nyi putē n̄ga N̄nyūi Habaraakii. Damē dē'wa ka putaaki, kaa nya shii mbee ka wabēnē yadē n̄gwalēnē agyanēkii makē sētē dēbee nya d'a.

Muudinē n̄ga wabēnē

²¹ Ma Tikikusē, moodē ndzəkējūnē nē ci, əndē slēnē dē goon̄ga ka Slandana əsē, ka banē nē ci koonē habaraaki, una shii makē sētē ci slēnaaki a dzə aakējwa. *

²² Ci d'fii cii kya slēkee koonē ka ci, kaa ca dzə ka banē koonē habara geenē patē, ca shii tsakē koonē n̄geerēnē.

²³ Wa Əntan̄fē Dēsēnaamē da Slandanaamē Yeesu Alēmasiihu a vii ndzaanē jamē ka patēnē n̄ga ndzəkējūshi'inē ənji nē'unē, tēya kavē tuunē ka uudēshinē, tēya tsakē koonē vii goon̄gaanē. †

²⁴ Wa Əntan̄fē a d'a pwapoonē ka patēnē n̄ga ənjitē ca uudē tē Slandanaamē Yeesu Alēmasiihu dē uudēətē pooshi ka əntēnē.

6:10 6.10 Yooh. 15.5; 1 Koor. 16.13. **6:11 6.11-17** 2 Koor. 10.4; 1 Tees. 5.8; Isaa. 59.17. **6:11 6.11** Yak. 4.7.
6:12 6.12 1.21; 2.2; 1 Piita 5.8-9. **6:13 6.13** Rooma 13.12. **6:14 6.14** Isaa. 11.5. **6:15 6.15** Isaa. 52.7; Rooma 10.15. **6:17 6.17** Isaa. 40.2; Ibər. 4.12. **6:18 6.18-19** 3.14; Luka 18.1; Slēnē 4.29; Rooma 15.30; Kwal. 4.2-4.
6:20 6.20 3.2; 2 Koor. 5.20; Kwal. 4.4. * **6:21 6.21** Tikikusē: Slēnē 20.4; Kwal. 4.7-8; 2 Tim. 4.12; Tit. 3.12.
† **6:23 6.23** ndzaanē jamē: 2 Koor. 13.11.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Filipi

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə dacia inə Bulusə da Timooti ənji slənə nga Yeesu *Aləmasiihu. Agi nəhəpaanə niinə tuunə ənji nga Əntanfə asəkə vərənə nga Filipi, patə da matakəŋwanyinə goonə, da ənji tsakənə tuunə asəkə Ikəliisiya. Ma una, ləbə nuunə da Yeesu Aləmasiihu. *

² Wa Əntanfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a dfa koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Də'wa nga Bulusə ka ənji Filipi

³ Agi kuyiriinə nə nyi tə Əntanfwaaki taa guci patə cii kya buurətə tuunə.

⁴ Taa guci patə cii kya dfa də'wa ka putə goonə patə əsə, agi dfanə nə nyi də moodasəka,

⁵ acii daga ka 'watəginə ka ca'ə ka əndzə'i nuunə agi tsakənə tə nyi, nya waaza Njunyi Habara.

⁶ Əntanfə 'watəgi də njunyi slənətsə a ədzəmuunə. Kə shii nyi ndilə ndilə, ka dzənə nə ci aakəŋwa də dfa slənəkii see mada uugi, waatoo, saa'itə nə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

⁷ Nğa'ə nya buurətə tuunə patə makə ətsa, acii mazaanəmuunə ka nyi. Amə patə, kə nee amə ka nğa'aanə nga Əntanfə, nyi a furəshina, da saa'itə wabi nyi agyanə Njunyi Habara akəŋwacii gəŋwanə, nya baarii goŋgaanəkii.

⁸ Kə shii Əntanfə oo'i, tantanyinə kə uu'i nyi tuunə patə dərəva, makə sətə uu'i Yeesu Aləmasiihu taamə.

⁹ Ma kədiinaaki acii Əntanfə, wa uudənə goonə a gərə aakəŋwə aakəŋwa, una shii goŋgaanə, una taarapaagi də sətə dibə agi taa mi patə.

¹⁰ Mada kə dīi ha'ə, ka mbeenə nuunə ka tagi sətə palee də nğa'əənə, koonə mbee ka ndzaanə makətsəkii, yadə idəpaa uushi ashuunə uuseratə nə Aləmasiihu a ənya,

¹¹ una slənə də rəgwakii agi patənə nga ndzaanə goonə. Yeesu Aləmasiihu ca vii baawədfa nga dfa tsarə slənətsa kaa ənjə a hanjətə da dūunətənə də Əntanfə.

**Aləmasiihu nə əpinaaki*

¹² Ndzəkəŋushi'ina, nğa'ə ka nyi una shii oo'i, ma sənə kulii anəki, kə cakə tə dzənə nga waaza Njunyi Habara aakəŋwa.

¹³ Acii ha'ə, ma soojiinə ətə ca nəhə yi nwanjuunə da patənə nga hara ənji ganə, kə shii tii oo'i, ma dīi nyi magwaləkii a furəshina, putə nga nə'unə tə Aləmasiihu.

¹⁴ Ha'ə maa, ma ndzaanaaki a furəshina, kə cakə dfa ngeerənə ka laŋənə nga ənji nə'unə agi vii goŋgatii, təya tsakə dzənə aakəŋwa də waaza Njunyi Habara yadə ngwalənə.

¹⁵ Tantanyinə, tə'i hara ənji agitii ca waaza də sərəhənə ka nyi da ka madfee də mabizhinə. Amma tə'i hara ənji ca waaza də ədzəmə rəŋwə, kaa təya mbu'utəgi də Njunyi Habara nga Aləmasiihu taa ka wu patə.

¹⁶ Ma ci təya dfa ha'ə, agi uudənə. Acii kə shii tii oo'i, kə kavə Əntanfə aaciiki tə slənə nga baarii goŋgaanə nga Njunyi Habara.

* **1:1 1.1** Timooti: 1 Koor. 4.17. **1:3 1.3** Rooma 1.8-10; 1 Koor. 1.4; 1 Tees. 1.2-3. **1:6 1.6** 1.10; 2.13. **1:7 1.7** 2 Koor. 7.3; Af. 3.1. **1:8 1.8** 1 Koor. 16.24; 2 Koor. 5.14. **1:9 1.9** Kwal. 1.9-10. † **1:10 1.10** Rooma 12.2; Af. 5.27; Ibər. 5.14; uuseratə nə Aləmasiihu a ənya: 1 Koor. 1.8; 2 Koor. 5.10; Fil. 1.6; 2.16. **1:11 1.11** Yooh. 15.8; Yak. 3.17. **1:12 1.12** Af. 3.1; 2 Tim. 2.9. **1:15 1.15-17** 2 Koor. 2.17.

¹⁷ Ma ənjitse ca waaza də sərəhənə ka nyi əsə, əntaa də ədzəmə rəjwə ci təya waaza Njunyi Habara nga Aləmasiihu, amma putə nga uufə natii na. Ma nə tii ka hiimanə, ka tsakəvənə nə tii ka nyi cibəənə cii kya cibə a furəshina.

¹⁸ Pooshi haala! Acii taa də bwaya hiima, taa də njunyi hiima ci ənjə a waaza patə, agi fanə nə ənji wabənə agyanə Aləmasiihu. Acii ha'ə, ka moodasəkə nə nyi, ka tsakənə nə nyi də moodasəkə əsə,

¹⁹ acii kə shii nyi, ma muudinəkii patə, ka kapaanə nə ənji tə nyi putə nga də'wa goonə da putə nga tsakənə nga Ma'yanə nga Yeesu Aləmasiihu.

²⁰ Agi kanə nə nyi nəki də patənə nga ədzəməki, paa nyi ka də sətə ca dəvə ka nyi ayinə. Amma taa guci patə, ma palee maa, agi saa'ina, ka waazanə nə nyi yadə ngwalənə, ənjə a shii dūunuunə nga Aləmasiihu. Ma shiinə ənji dūunuunə nga Aləmasiihu, dagi ndzaanaaki patə, taa nyi ma'ə da i əpinə, taa dagi əntənaaki.

²¹ Ma nya, Aləmasiihu nə əpinaaki. Sakwa nyi kə əjki dīi, kə ndzaa ci ka nyi ka riiba.

²² Amma, maa kə ndzaa nyi da i əpinə a maki, ka dəfanə nə nyi slənə ətə palee də nafanə. Acii ha'ə, mashiimə nyi tadfa ngutə taginəki ahada əntənə da ndzaanə da i əpinə a maki.

²³ Kə təkəgi hiimaaki bəra'i: nga'ə ka nyi nə dzənə ka ndzaanə da Aləmasiihu ka hakii. Acii dzənə ka ndzaanə da ci palee də kadeesəkənə ka nyi ka shaṅə.

²⁴ Amma gədfə ndzaanaaki da i əpinə a maki ka putə goonə.

²⁵ Kə shii nyi ha'ə makə ətsa. Ha'ə əsə, kə shii nyi, ka ndzaanə nə nyi da i əpinə a maki, nya ndzaanə ahadoonə patə, kaa nya tsakə koonə ngeerənə nga dzənə aakəṅwa, una ndzaa da moodasəkə agi vii goonṅa goonə.

²⁶ Mada kə dīi ha'ə, ka upaanə nuunə rəgwa nga hanjətənə tə Aləmasiihu putaaki ka shaṅə saa'itə nii kya ənə aahadoonə.

²⁷ Ma maduunə uushi palee, nə'utəmə makə sətə bii Njunyi Habara nga Aləmasiihu. Maa dīi unə ha'ə, mada kə shi nyi aahadoonə, taa mashimə nyi əsə, ka fanə nə nyi makə sətə kəṅaanuunə ndihə ndihə də ədzəmə rəjwə da hiima rəjwə, una də gazhi'waanə agi Njunyi Habara kaa ənjə a vii goonṅa.

²⁸ Goona ngwalə acii ənji daawaanə goonə taa gi'u. Ci na baarii ka tii oo'i, ka zamagine nə Əntanḟə də tii, amma ca luupaa tuunə. Ma ətsə patə, dacii Əntanḟə ca shigi.

²⁹ Acii ma una, əntaa wata vii goonṅa ka Aləmasiihu tanə vii Əntanḟə koonə rəgwakii, amma koonə sa cibə ka putaakii.

³⁰ Yoo, wanaamə kə ləbəgərə agi sa ciba, ama ciṅə agikii. Ma cibəətsa, mbərə mbərə da ətə shuuna nee ka nyi agikii. Ndilə ndilə əsə ci nə ənə dīi nyi agikii əndzə'i, makə sətə fii unə.

2

*Nə'u dərəpə nga Yeesu *Aləmasiihu*

¹ Kə shii unə, ləbə nuunə da Aləmasiihu; weewee tə'i unə da ngeerənə a ədzəmuunə putakii. Weewee agi baneenə nə uufənaakii ka ədzəmuunə. Ləbə nuunə da Malaaba Ma'yanə əsə, agi dəfanə nuunə nga'aanə, una nəhəshi təgunuunə.

² Acii ha'ə, agi kədiinə nə nyi acii unə, koonə ndzaanə ka ma rəjwə, una uufəshi, hiima goonə da aniya goonə a ndzaanə rəjwə əsə. Maa kə dīi unə ha'ə, ka tsakənə nuunə uufəgi səkəki ka shaṅə.

1:19 1.19 Rooma 15.30. **1:21 1.21** Gal. 2.20; Kwal. 3.3-4. **1:23 1.23** 2 Koor. 5.8-9. **1:27 1.27** Kwal. 1.10; 1 Tees. 2.12. **1:30 1.30** Slənə 16.19-40; Fil. 1.13. **2:2 2.2** Yooh. 13.34; 1 Koor. 1.10-11; Gal. 6.10; Af. 5.2; 1 Yooh. 4.12.

³ Taa mi cuuna slənə patə, goona dfa putə nga uudə noonə nə taa hanjətə noonə na. Amma baneemə ka noonə na, una ngərə ənji patə makə kə palee tii koonə.

⁴ Taa wu patə, wa ca dfa sətə ca nafa taa tə wu patə. Ga ca ndzaa ka dfa see sətə ca nafa tə naakii na.

⁵ Nə'umə dərəpə nga Yeesu Aləmasiihu agi ndzaashinə goonə.

⁶ Ma ca, taa ngahi uushi rəjwə nə tii da Əntanfə, patə da ha'ə manjərəmə ci baawədaakii kaa təya ndzaa mbərə mbərə da ci.

⁷ Amma kə bwasee ci ka ətsə ha'ə, ca ndzaa mbərə mbərə da mava, əndə shinjinə shigi ci, ndilə ndilə əndə shinjinə nji ci ahada ənja.

⁸ Kə fii ci tə Əntanfə, ca banee ka nəkii. Ha'ə kə ənki ci. Əntənəkii maa, gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

⁹ Putakii ha'ə, kə kapaa Əntanfə tə ci dzakə agyanə uushi'inə patə, ca vii ka ci məghərəvənə palee ka taa ngutə tsarə nga məghərəvənə.

¹⁰ Də ha'ə, taa mi patə dadagyə, da anə hanyinə, da ka hatə dfi maməətə ənja, ka gərə'waanə nə tii, təya d'uunətə tə ci,

¹¹ təya ba furəjə əsə oo'i, Slandanə nə Yeesu Aləmasiihu, ka d'uunətənə də Əntanfə Dəsənaamə.

Ndzaanə nga ənji nə'unə makə bərənə ka duuniya

¹² Kadashinyinaakya, ma saa'itə nyi ahadoonə, kə njuunə a fa wabənaaki. Ma əndzə'i, pooshi nyi ahadoonə. Amma dəmə aakəjwa də tsakə fanə. Dəmə aakəjwa də sləna, una ngwalə acii Əntanfə də ədzəmə rəjwə, koonə upaa taa mi patə agi luupaanə goonə.

¹³ Dəmə aakəjwa də dfanə ha'ə, makə dfi ci, Əntanfə ci saakii ca slənə a ədzəmuunə, kaa ca kavə tuunə ka moo slənə uushi'inə ətə kadeesəkə ka ci, ca vii koonə njeerənə nga slənəginə də uushi'inəkii əsə.

¹⁴ Taa mi patə cuuna dfa, goona dfa də ngunjunənə taa də mabizhinə,

¹⁵ koonə shii ndzaanə yadə idəpaa uushi ashuunə, una ndzaa makətsəkii, una ndzaa ka njunyi manjeevənə nga Əntanfə yadə 'waslyakəənə ashitii. Ahada ənji *duuniya nuunə; bwaya ənja, manjərəkiki ənji nə tii. Ahadatii nuunə ka bərənə makə tikisanyinə agintanfə,

¹⁶ una kəsəpaa təjə təjə tə wabəətə ca vii əpinə. Madfa kə dfi unə ha'ə, ka upaanə nə nyi rəgwa nga dfa moodasəkə ka shanjə uusəratə nə Aləmasiihu a ənya, acii mandzaamə gazhi'wanaaki da slənaaki ka uushi zabə ahadoonə.

¹⁷ Ma vii goonja goonə, ka ndzaanə nə ci makə sataka ətə cuuna dfa ka Əntanfə. Mbu'u idənaaki nə ənjə a ngərə, ənjə a tsakəvə aagi satakakii. Madfa kə dfi ha'ə, ka tsakənə nə nyi tuunə patə agi dfa moodasəka.

2:3 2.3 Rooma 12.10; Gal. 5.26. **2:4 2.4 1** Koor. 10.24. **2:5 2.5** Yooh. 13.15; Rooma 13.14; 15.5. **2:6 2.6** Yooh. 1.1-2; 17.5; Ibər. 1.3. **2:7 2.7** Yooh. 1.14; Rooma 8.3; 2 Koor. 8.9; Ibər. 2.14,17. **2:8 2.8** Yooh. 10.17; Ibər. 5.8; 12.2. **2:9 2.9** Slənə 2.33; Af. 1.21; Ibər. 1.4. **2:10 2.10-11** Isaa. 45.23; Yooh. 5.23; Rooma 10.9; Səniinə 5.13. **2:13 2.13** 1.6; Yooh. 15.5; Rooma 7.18; 15.18; 1 Koor. 12.6; 15.10; 2 Koor. 3.5. **2:15 2.15-16** 1.10; Dzək. 32.5; Dan. 12.3; Mat. 5.14; 10.16; 1 Koor. 1.31; 2 Koor. 1.14; Gal. 2.1-2; Af. 5.8; 1 Tees. 2.19. **2:17 2.17** Rooma 15.16; 2 Tim. 4.6; 1 Yooh. 3.16.

18 Ha'ə nuunə əsə, kə dəbee una tsakə tə nyi agi dfa moodfasəka.

Wabənə agyanə i Timooti da Apafəroodita

19 Yoo, madfa kə luuvə Slandanə Yeesu, agi kanə nə nyi nəki nga sləkeenə koonə ka Timooti kədəhə, kaa ca kira ka nyi habara goonə, nya ndzaa ka mabanee ma'yanə.

20 Pooshi əndə ganə makə ci, acii see ci daanəkii aashiki ca buurə tuunə ka shaŋə.

21 Hara ənji patə, see slənə uushi'iitə ca kadeesəkə ka tii kavə tii nətii aagikii, makavəmə tii nətii ka slənənə ka Yeesu Aləmasiihu.

22 Ma Timooti, kə shii unə də noonə nə tə ŋunyi ndzaanaakii, kə waazii inə Ŋunyi Habara da ci, kə slənyi ci da nyi agi slənəkii makə sətə ci uuzənə a slənə tii da dii.

23 Acii ha'ə, madfa kə fii nyi sətə na uudəpaa anəki, tə ci cii kya ka nə nga sləkeenə ka ci aahoonə pii.

24 Amma kə gi'i nyi tə Slandana, kə shii nyi ndilə ndilə oo'i, nyi ka nəki maa, ka ənənə nə nyi aa hoonə kədəhə.

25 Ma ndzəkəŋushi'inaamə Apafəroodita, kə slənyi ci da nyi, ina ciŋə də gazhi'waanə ka putə nga Ŋunyi Habara. Kə ndzaa ci ka əndə sləkeenə goonə agi tsakənə tə nyi ka saa'itə mwayi nyi tsakənə tə nyi. Kə nee nyi kə dəbee nya sləkee ka ci aahoonə.

26 Acii ŋga'ə ka ci ka shaŋə kaa ca nee koonə patə. Makə fii ci, kə mbu'i gwakənaakii aa limuunə, kə ma'i haŋkalaakii ka shaŋə.

27 Weewee kə gwaki ci tanyi, fidyasə mbədaanə kaa ca əntə. Amma kə nyihə Əntaŋfə təgunuunaakii. Əntaa wata naakii, amma da i naaki nyihə Əntaŋfə təgunuunə, acii gadə mabətəsəkə a gadəgi tə nyi.

28 Acii putakii, kə mwayi nyi ka shaŋə tə sləkeenə ka ci, koonə ənə ka neenə ka ci, una dfa moodfasəka, mabətəsəkaaki əsə a galee.

29 Acii ha'ə, luumə tə ci də moodfasəkə ka shaŋə putə nga Slandana, una gadfee ka tsarə nga ənjitsa.

30 Acii fidyasə mbədaanə kaa ca əntə putə nga slənənə ka Aləmasiihu. Maneemə ci ka əpinaakii makə uushi. Ma dii ci ha'ə, kaa ca shii uudəpaa də tsakənə goonə tə nyi ka madəbamoonə.

3

Ndzaanə ka əndə goonga akəŋwacii Əntaŋfə

1 Ndzəkəŋushi'inəkya, wiinə səndə ciina uudəpaagi koonə: ma dfa nuuna, dfa mə moodfasəkə agi ləbənə goonə da Slandana. Pooshi dzawə ka nyi nə ənənə ka dzəkəwatə naahə koonə uushi'iitsa. Maa kə dii nyi ha'ə, ka ndzaanə nə haŋkala goonə ka hakii.

2 Nəhəmə noonə nə acii mənğərəkikinyinə, ədiitsa, ənjitsə kəŋaanə wata agyanə dzəgunənə nga *ryaminyanə, waatoo, laala kuvə'unə nga shishinə.

3 Amə nəndə da tantanyiitə ryaminyanə. Acii makavəmaamə naamə ka tsarə nga ryaminaatsatii. Amma paslənə gaamə tə Əntaŋfə daga tsakənə nga Malaaba Ma'yanə, da da moodfasəkə agi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu, ci nə ryaminyanə nga goonga.

4 Maci ma slənətənə tə sətə ci ginə a nee, ka luupaanə nə ci ənda, ma nyi, tə'i nyi da uushi'iitsə kəŋaanə tii agyanəkii, palee ka taa wu patə.

⁵ Kə ryaminii ənji tə nyi ka tighəsənə nga uusəra nga poonə tə nyi. Əndə *Isərayiila nə nyi, agi slikerənə nga Beejaminə, hurənə nga əndə Ibəraaniya. Madə nə'utə bariya nga *Yahudiinə əsə, əndə Farisa nji nyi.

⁶ Ma nga nəkə, kə dīi nyi gazhi'waanə nga nə'utə bariyatii, ha'ə kə dzəgərə nyi ka cibeənə ka Ikəliisiyanyinə. Ma ka saa'ikii, kə nə'utə nyi bariya nga'ə, ma'idəpaamə ənji uushi ashiki.

⁷ Amma patənə nga uushi'iitsə nji kya nee makə ka upaanə nə nyi bwatyakii, ma əndzə'i, mazaβə uushi nə tii akəŋwaciiki putə nga Yeesu Aləmasiihu.

⁸ Əntaa wata uushi'iitsə ndzaanə ka uushi zaβə akəŋwaciiki, amma patənə nga uushi'inə, putə nga shiinə tə Yeesu Aləmasiihu Slandanəki. Ma shiinə tə ci, ci palee ka patənə nga uushi'inə. Ka putaakii bwasee nyi ka patənə nga uushi'inə, makə giwuuginə nə nyi ka neenə patə kaa nya shii upaa də Aləmasiihu a ədzəməki,

⁹ nya ndzaa maləβəkii da ci. Kə ŋgirə Əntanfə tə nyi ka əndə goŋga, acii kə vii nyi goŋga ka Aləmasiihu. Ma ŋgirə ci tə nyi ka əndə goŋga, əntaa putə nga slənaaki makə sətə bii bariya. Ma goŋgaanaaki, daciai Əntanfə shigi putə nga vii goŋgaaki ka ci.

¹⁰ Pooshi sətə mwayi nyi, madəamə shiinə tə Aləmasiihu, nya shii baawədaakii ətə ma'igi ci agi maməətə ənja. Kə mwayi nyi nya ləβə da ci, nya sa cibə makə sətə sii ci naakii, nya luuvə əntənə makə sətə luuvə ci əntənə, *

¹¹ kaa nya shii madənə agi maməətə ənja, taa də iitə patə.

Da gazhi'waanə nga mbu'unə ka sətə aakəŋwa

¹² Paa nyi bii kə uugi nyi upaa shikwa taa pooshi sə nga idəpaanə ashiki ma'ə. Amma, agi danə nə nyi gazhi'waanə nga upaa shikwa, makə ka ci 'wii Yeesu Aləmasiihu tə nyi kaa nya ndzaanə ka naakii.

¹³ Ndzəkəŋushi'inəkya, ma nya, paa nyi kii nəki oo'i, kə uugi nyi upaa shikwakii. Amma uushi rəŋwə cii kya da: agi bwaseenə nə nyi ka sətə nja dā a ba'a patə, nya dā gazhi'waanə nga mbu'unə ka sətə aakəŋwa.

¹⁴ Agi cinənə nə nyi əntsahənə aakəŋwa kaa nya mbu'u ka muudinə ka upaa də shikwa, waatoo, əpinə nga ha dagyə. Acii ka upaa də əpinəkii 'wii Əntanfə tə nyi daciai Yeesu Aləmasiihu.

¹⁵ Ma amə ənə uugi vii goŋga gaamə zəŋanə, kə dəbee ama ndzaanə də tsarə nga hiimatsa. Madə tə'i hara ənji agyuunə dīi hiimatii pamə, ka baariinə nə Əntanfə ka tii, təya shii.

¹⁶ Ma danaamə tanə, dzaamə aakəŋwa də nə'u rəgwanə mbu'yaamə ka ənshine agikii.

¹⁷ Ndzəkəŋushi'ina, unə patə, nə'umə dərəpaaki. Dzəgunəmə tə ənjitə ca slənə makə sətə cuuna nee ina slənə əsə.

¹⁸ Acii tə'i hara ənji laŋə ndzaa ka ənji daawaanə nga sətə ci əntənə nga Aləmasiihu ashii ənfwə a moo baariinə. Kə wabi nyi koonə agyanə ətsə βəzəkii, amma wanyinə ka ənənə ka dzəkəwatənə koonə, ha'ə maa, da kiinə agiki.

¹⁹ Ma ənjitsa, zamaginə nə ənjə a zamagi də tii. Acii uushi'iitə kadeesəkə ka shishinətii nə əntanfenyinatii. Ma sətə ca kira ka tii ayinə, tə ci neenə tii da məghərəvənə. See buurə uushi'inə nga duuniya tanə nəndə a ədzəmətii.

²⁰ Ma amə, ənji nga dagyə naamə, waatoo ənji nga ŋwanjuunə nga Əntanfə. Jigaginə nga Maluu gaamə dadagyə ciina gərə, waatoo, Slandanə Yeesu Aləmasiihu.

3:5 3.5 Luka 1.59; Rooma 11.1. **3:6 3.6** Slənə 8.3; 22.4; 26.9-11. **3:7 3.7** Mat. 13.44,46. **3:9 3.9** Rooma 1.17.

* **3:10 3.10-11** Rooma 6.8-11; 2 Koor. 4.10-11; madənə agi maməətə ənja: Slənə 4.2; Rooma 5.17. **3:12 3.12** 1 Tim. 6.12; 2 Tim. 4.7; Ibər. 12.1. **3:14 3.14** 1 Koor. 9.24-25. **3:16 3.16** Gal. 6.15-16. **3:17 3.17** 1 Koor. 4.16; 1 Piita 5.3. **3:18 3.18** 1 Koor. 1.23; Gal. 6.12. **3:19 3.19** Rooma 16.18. **3:20 3.20** Af. 2.6; Ibər. 13.14.

²¹ Ma ca, ka zhi'weenə nə ci ka matəgugunə shishiinə gaamə, ca ndzaa da mēghərvənə makə naakii. Ka dānə nə ci ha'ə də maduunə baawədaakii. Də baawəfakii cii kəya da nwanjuunə taa agyanə mi patə.

4

Damə moodasəkə nga ləbənə da Slandana

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, kə uu'i nyi tuunə, nga'ə ka nyi nə ənənə ka neenə koonə ka shaŋə. Sə nga moodasəkaaki nuunə, sə nga dəlaginaaki nuunə əsə. Yoo, kadashinyinaaki, makə kə shii unə oo'i, ka ənyanə nə Aləmasiihu, kəŋaanəmə ndihə ndihə agi ləbənə goonə da Slandana.

² Agi kədiinə nə nyi acii Afoodya da Sintiki, tuutəta'ə, ga mabizhinə a ndzaanə ahadatii ma'ə, wa təya ndzaanə ka ma rəŋwə, makə dīi ci ləbə nə tii da Slandana.

³ Ma hə əsə dīi, ŋunyi guva-slənaakya, agi kədiinə nə nyi aciiku kaa ha tsakə tə makiitsa, acii kə dīi inə gazhi'waanə da tii agi waaza Ŋunyi Habara. Kə slənyi tii da Kalimasə da patənə nga hara guvii-slənaaki. Manaahəkii nə ləmə nga ənjitsə asəkə ləkələkətə nga Əntaŋfə, waatoo, ləkələkətətə na baarii tə ənjitə upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

⁴ Yoo, taa guci patə, dāmə moodasəkə agi ləbənə goonə da Slandana. A dzəkwatə nyi banə koonə əsə: dāmə moodasəka.

⁵ Wa haala goonə a ndzaanə ŋunyikii akəŋwacii taa wu patə. Kədəhə nə Slandanə ka shinə.

⁶ Goona buurə taa mi. Amma, taa agi mi patə, baariimə ka Əntaŋfə sətə cuuna moo agi də'wa, una kədii aciikii də kuyiriinə tə ci.

⁷ Madā kə dīi unə ha'ə, ka viinə nə Əntaŋfə koonə ndzaanə jamə ətə palee ka shiinə nga əndə shiŋkinə patə. Jamənəkii na nəhə ədzəmuunə da hiima goonə, una ndzaa ka mabanee ma'yanə agi ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu.

⁸ Ndzəkəŋushi'ina, wiinə səndə ciina uudəpaagi koonə: ma dānuuna, kavəmə ŋunyi uushi'inə nga gooŋga aagi hiima goonə, ətə bahə dūunətənə, uushi'iitə ndzaa də rəgwakii, ətə malaabakii. Kavəmə əsə aagi hiima goonə tə sətə ca kadəesəkə ka ənja, ətə nga dəlaginə. Taa ŋgutə uushi, madā kə nee unə ŋunyikii, bahə dəlaginə, kavəmə aagi hiima goonə.

⁹ Slənətəmə sətə jigunyii koonə, una slənətə sətə luuvuunə da sətə fii unə a maki da sətə nee unə agi ndzaanaaki. Madā kə dīi unə ha'ə, ma Əntaŋfə Əndə vii ndzaanə jamə, ka ndzaanə nə ci doonə.

Kuyiriinə nga Bulusə tə ənji Filipi

¹⁰ Ma agi ndzaanaaki ləbə da Slandana, kə dīi nyi moodasəkə ka shaŋə. Acii agi magərə saa'i, kə ənyuunə ka buurətənə tə nyi. Paa nyi bii oo'i, kə bwasee unə ka buurətənə tə nyi, amma rəgwa nəndə ma'upaamuunə nga dānə ha'ə.

¹¹ Əntaa putə nga əteenaaki ka uushi bii nyi ha'ə, makə kə jigunyii ndzaanə də mabanee ma'yanə də sətə upaa nyi.

¹² Kə shii nyi makə sətə ndzaanəki agi ghanə, kə shii nyi əsə makə sətə ndzaanəki madā tə'i uushi'inə aciiki laŋə. Madzəgunəkii nə nyi anəkii taa da patə, taa ka ŋgutə saa'i əsə. Ka mabanee ma'yanə nə nyi, taa nyi maburəkii, taa nyi də madəfənə, taa tə'i uushi'inə laŋə aciiki, taa nyi agi ghanə.

¹³ Tə'i nyi da ŋgeerənə nga sə'watə taa mi patə putə nga Aləmasiihu. Ci ca vii ka nyi ŋgeerənəkii.

3:21 3.21 Rooma 8.29; 1 Koor. 15.25,28,43-53; Kwal. 3.4. **4:1 4.1** 1 Tees. 2.19-20. **4:3 4.3** Slənə 3.5. **4:4 4.4** 2.18. **4:5 4.5** 1.10; Rooma 13.11-12; 1 Koor. 16.22; Ibər. 10.25; Yak. 5.8; 1 Tees. 5.1-2. **4:6 4.6** Jab. 37.5; Mat. 6.25; 1 Piita 5.7. **4:7 4.7** Yooh. 14.27; Kwal. 3.15. **4:8 4.8** Rooma 12.17-18. **4:9 4.9** 3.17; 1 Koor. 13.11. **4:11 4.11** 1 Tim. 6.6-8; Ibər. 13.5. **4:13 4.13** 2 Koor. 12.9-10.

¹⁴ Patə da ha'ə, makə cakuunə tə nyi agi cibaaki, kə dʒi unə ŋga'ə.

¹⁵ Unə ənji Filipi, unə də noonə nə, kə shii unə, ma saa'itə 'watəgi ənji waaza Njunyi Habara, saa'itə madəgi nyi anə hanyinə ŋga Makiduuniya, taa rəŋwə, pooshi əndə'i Ikəliisiya ləbə ciinə da nyi agi viishinə madaamə unə.

¹⁶ Taa saa'itə nyi də Teesaloonika maa, əntaa wata rəŋwə sləkee unə ka nyi ka sə ŋga tsakənə də nyi.

¹⁷ Amma əntaa viinə goonə cii kya moo. Aa'a, bwatya cii kya alə koonə ka tsakəvənə aagyanə ŋunyi slənə goonə.

¹⁸ Kə liwə nyi patənə ŋga sətə dəbēe; ha'ə maa, kə paləgi. Makə kə kira Apafəroodita ka nyi patənə ŋga uushi'iinə sləkee unə ka nyi, pooshi uushi cii kya moo ma'ə. Ma uushi'iinə sləkee unə ka nyi, ŋunyi uushi akəŋwacii Əntaŋfə, makə sataka ətə cii kəya luu, ca kadeesəkə ka ci.

¹⁹ Ma Əntaŋfwaaki, pooshi uushi ətə cii kəya ətee agi dʒuunuunaakii, ka viinə nə ci koonə patənə ŋga sətə dəbēe una upaa dacii Yeesu Aləmasiihu.

²⁰ Wa ənjə a dʒuunətə tə Əntaŋfə Dəsənaamə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Tsakə nəhəpaanə

²¹ Yoo, nəhəpaamə tə ənji ŋga Əntaŋfə patə də rəŋwə rəŋwə agi ləmə ŋga Yeesu Aləmasiihu. Ma ənji nə'unə ənə dʒi inə ganə ka hakii, kə nəhəpaa tii tuunə patə.

²² Kə nəhəpaa patənə ŋga ənji ŋga Əntaŋfə tuunə, ma palee maa, ənjinə ca slənə asəkə yi ŋwanjuunə.

²³ Wa Slandanə Yeesu Aləmasiihu a dʒa koonə pwapoonə a ədzəmuunə. [*Aamiina].

Lokalokatə nga Bulusə ka ənji Kwalasiya

¹ Wiinə lokalokatə ca dzə daciiki Bulusə, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu makə sətə mwayi Əntanfə. Inə da ndzəkəŋushi'inaamə Timooti *

² ca nəhəpaa tuunə patə ənji nga Əntanfə də Kwalasiya. Ma una, ndzəkəŋushi'iniinə nuunə ənji gooŋga. Ləbə da Aləmasiihu nuunə. Wa Əntanfə Dəsənaamə a dā koonə pwapoonə, ca vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə nga Bulusə tə Əntanfə putə nga ənji Kwalasiya

³ Ma inə agi dā də'wa ka putə goonə, agi kuyiriinə niinə tə Əntanfə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu taa guci patə.

⁴ Agi kuyiriinə niinə tə ci, acii kə fii inə makə sətə vii unə gooŋga ka Yeesu Aləmasiihu. Kə fii inə əsə makə sətə cuuna uudfə ənji nga Əntanfə patə.

⁵ Ma cuuna dā ha'ə, acii agi kanə nuunə nə ka sətə dəkəpaa Əntanfə koonə gatə dagyə. Dagi fa Njunyi Habara, waatoo, wabənə nga tantanyinə, paariigyuunə də sətə dəkəpaa Əntanfə koonə.

⁶ Agi siyinə nə wabənə nga Njunyi Habara asəkə duuniya patə. Agi kiranə nə ci njunyi ndzaanə a ədzəmə ənji patə, makə sətə cii kəya kira njunyi ndzaanə aahadoonə noonə əsə, ndzaŋənə ka saa'itə 'watəgyuunə luu wabənəkii. Davə paaratəgyuunə paŋgəraŋə makə sətə dīi Əntanfə koonə barəkaanə.

⁷ Kə jigunyuunə pwapoonə nga Əntanfə acii kadashinə geenə Əpafərasə. Ma ca, əndətə ciina slənə ka hakii nə ci; də ədzəmə rəŋwə cii kəya slənə ka Aləmasiihu ahadoonə ka madəbama geenə. †

⁸ Ci bii keenə makə sətə kavə Ma'yanə nga Əntanfə uudfənə a ədzəmuunə.

⁹ Ci dīi daga ka saa'itə fii inə habara goonə ha'ə, mazaarəmiinə ka dā də'wa ka Əntanfə ka putə goonə, ina dā də'wa kaa ca shiitə koonə patənə nga sətə mwayi ci, waatoo, wa ca tsakə koonə Ma'yanaakii koonə upaa haŋkala da shii uushi'inə nga'ə.

¹⁰ Madā kə dīi ha'ə, ka mbeenə nuunə ka ndzaanə makə sətə mwayi Slandanaamə, una dā sətə kadeesəkə ka ci taa guci patə. Ka dānə nə ndzaanə goonə nga'ə də dagwa slənə kama kama, ka tsakənə nuunə dzənə aakəŋwa əsə agi shiinə tə Əntanfə.

¹¹ Ma ca, pooshi uushi ətə cii kəya ətee agi məghərəvənaakii. Aciikii agi kədiinə niinə aciikii əsə, kaa ca vii koonə ŋgeerənaakii ka shaŋə, una shii ndzaanə ndihə ndihə, una mbee ka sə'watə taa mi patə.

¹² Kuyiriimə tə Dəsənaamə də moodasəka, acii kə mbu'utəgi ci duunə bahə upaa njunyi uushi'iitə dəkəpaa ci ka ənjaakii agi camənə.

¹³ Ci luupaa taamə acii baawəda nga təkunə, ca əjipaa taamə jamə agi ŋwanjuunə nga Uuzənaakii kadashinaakii.

¹⁴ Uuzənaakii tifyagi kaamə 'waslyakəənə gaamə, daciikii ndzaa amə ka dimuyinə.

*Wabənə agyanə Yeesu *Aləmasiihu da slənaakii*

¹⁵ Ma Əntanfə, pooshi əndə sha nee ka ci.

Amma ma Aləmasiihu ənə nee ənji də ginə,

* **1:1 1.1** masləkee əndə: Gal. 1.1. **1:3 1.3** Af. 1.16; 1 Tees. 1.2-3. **1:4 1.4** Af. 1.15. **1:5 1.5** 1 Piita 1.3-4; Af. 1.13. **1:6 1.6** Slənə 2.41; Rooma 1.13; 1 Tim. 3.16. † **1:7 1.7** Əpafərasə: 4.12; Filim. 23. **1:8 1.8** 1 Koor. 8.1. **1:9 1.9-10** Af. 1.17; Fil. 1.9. **1:10 1.10** Af. 4.1; 2.10; Fil. 1.27. **1:11 1.11-12** Rooma 5.2; Af. 1.18. **1:13 1.13-14** Yooh. 5.18; Luka 22.53; Slənə 26.18; Af. 1.6,7,21; 2.2; 6.12. **1:15 1.15** Yooh. 1.18; 2 Koor. 4.4; 1 Tim. 6.16; Ibər. 1.3.

ndilē ndilē makē sētē dīi ǀntanǀfē nē ci.

Ci nē nǀga tēkēnǀwanē

palee ka patēnē nǀga sētē ghēnyi ǀntanǀfē.

¹⁶ Taa mi patē, daciikii ghēnyi ǀntanǀfē,

sētē agintanǀfē da sētē anē hanyinē,

uushi'iitē ci ginē a nee

da ǀtē pooshi ginē ka neenē patē,

da uushi'iitē gatē dagyē da i ǀpinē a matii patē,

taa iitē nē baawēfatii patē.

Daciikii ghēnyi ǀntanǀfē uushi'inē patē,

ka ci ghēnyi ci ǀsē.

¹⁷ Alēmasiihu nē tēkēnǀwanē nǀga taa mi patē,

ci nē kilatii ǀsē.

¹⁸ Ci nē nē nǀga shishinēkii, waatoo, Ikēliisiya. †

Ci 'watēgi dē Ikēliisiya,

tē ci 'watēgi ǀntanǀfē madeenē agi mamētē ǀnja

kaa ca ndzaanē ka gawē nǀga uushi'inē patē.

¹⁹ Acii kē kadeesākē ka ǀntanǀfē

kaa Uzēnaakii a nǀgērē

tē patēnē nǀga ndilē ndilē tē ndzaanaakii.

²⁰ Kē kadeesākē ka ǀntanǀfē ǀsē

kaa tēya nara daciikii taa tii da mi patē.

Kē kira ci jamēnē

dagi ǀjigi idēnē nǀga Uzēnaakii ashi ǀnfwa.

Dē dānē ha'ē dēegi ci taa ka mi patē

a duuniya da dadagyē,

tēya ndzaanē da ci ka ma rēnǀwē yadē mabizhinē.

²¹ Ma nǀga nǀkē, ma una, ǀnji daawaanē nǀga ǀntanǀfē njuunē. Dzadē dzadē njuunē da ci acii 'waslyakētē njuuna dāadā da ǀtē njuuna hiima.

²² Amma, ma nǀga ǀnēna, kē hadatē ǀntanǀfē duunē dagi ǀntēnē nǀga Uzēnaakii, koonā ndzaa ka ma rēnǀwē lēbē da ci, una shii ndzaanē ka ǀnjaakii, una ndzaanē malaabakii, yadē idēpaa uushi ashuunē, saa'itē nuunē a dzē aakēnǀwaciikii.

²³ Madā kaa ca dā ha'ē, see a dzuunē aakēnǀwa dē vii ǀdzēmē ka Yeesu, una kēnaanē ndihē ndihē, goona gugudē. Gadē taa mi a nǀgērēgi hanǀkala goonē shanē, ga hiima goonē a dzēgi anē sētē fii unē asēkē Njuni Habara. Ma nyi Bulusē, slēnaaki nē waaza Njuni Habaratsa. Waatoo Njuni Habarakii waazii ǀnji ka taa wu patē asēkē duuniya.

Slēnē nǀga Bulusē ka ǀnji nē'unē tē Yeesu

²⁴ Yoo, ma nǀga ǀnēna, ka moodasākē nē nyi putē nǀga cibēnē cii kya cibē ka putē goonē. Acii dagi cibēnē cii kya cibē cii kya uudēpaa cibētē dākēpaa Alēmasiihu ka putē nǀga shishinēkii, waatoo, Ikēliisiya.

²⁵ ǀntanǀfē ta'i tē nyi kaa nya ndzaa ka ǀndē slēnēnē ka Ikēliisiya. Ci kavē tē nyi ka dā slēnētē ka putē goonē, waatoo, slēnē nǀga waazagi wabēnaakii patē.

²⁶ Ma nǀga nǀkē, ma'umbēekii nji wabēnē nǀga ǀntanǀfē ka ǀnja. Amma, ma nǀga ǀnēna, kē nǀgiragi ci panǀgēranē ka ǀnjaakii.

1:16 1.16 1.13; Yooh. 1.3,19; 1 Koor. 8.6; Ibēr. 1.2.   **1:17 1.17** Yooh. 1.1; 8.58.   † **1:18 1.18** nē nǀga shishinē: 2.19; 3.15; Af. 1.22-23; ci 'watēgi: Slēnē 4.2; 26.23; 1 Koor. 15.20; Sēniinē 1.5.   **1:19 1.19** 2.9-10; Yooh. 1.16; Af. 1.23.   **1:20 1.20** Rooma 3.25-26; Af. 1.9-10,21; 2.13-16.   **1:21 1.21-22** Rooma 5.10; Af. 2.12-13; 5.27.   **1:23 1.23** 2.7; Af. 3.17; 1 Tim. 3.16; Ibēr. 3.6.   **1:24 1.24** 2 Koor. 1.5; 11.23-29; Af. 3.13.   **1:25 1.25** Af. 3.1-3.   **1:26 1.26-27** 2.2; 4.4; Af. 3.6.

²⁷ Ma tōya, kē dīi Əntan̄fə aniya ŋga ŋgiragi ka tii d̄uunuunə da mēghərevənə ŋga sətə n̄ji ma'umbeekii. Ma ətsa, ci nə: unə ətsə əntaa Yahudiinə maa, a ədzəmuunə nə Aləmasiihu. Waatoo, weewee ka ndzaanə nuunə ka hakii da Əntan̄fə agi d̄uunuunaakii. §

²⁸ Aciikii tē Aləmasiihu ciina waaza ka ənji patə, ina dzalə tē tii, ina dzəgunə ka tii dē han̄kala, keena kərə tē taa wu patə aakəŋwacii Əntan̄fə, taa wu ahadatii, tōya ndzaanə mazəŋakii agi ləbənati d̄a Aləmasiihu.

²⁹ Ka putakii cii kya ciŋə agi slənəkii dē mađuunə ŋgeeriitə vii Aləmasiihu ka nyi. Ci ca slənə ashiki kaa nya uudəpaa slənəkii.

2

¹ Kē mwayi nyi una shii makə sətə cii kya ciŋə ka putə goonə da ənji Lawədikiya da hara ənjitə pooshi sha nee ka nyi dē ginətii.

² Ma cii kya d̄a ha'ə, koonə kəŋaanə ndihə ndihə dē ŋgeerənə asəkə ədzəmuunə, una uufəshi, una shii ndzaanə ləbə ka hakii, una shii ŋga'ə tē wabəətə n̄ji ma'umbeekii, koonə paaratəgi ŋga'ə tē sətə baarii Əntan̄fə kaamə, waatoo, Aləmasiihu.

³ Daciikii tanə upaa nə ənji shii uushi da ŋunyi hiima patə.

⁴ Ma bii nyi ətsa, acii gadə taa wu a ha'utə duunə dē makudə kudə wabənə ŋga jarəwiinə.

⁵ Taa ŋgahi d̄ii amə dzadə dzadə, amma ləbə ka hakii nə ma'yanə gaamə. Makə fii nyi vii unə ədzəmə ka Aləmasiihu, kəŋaanuunə ndihə ndihə, kē d̄ii ka nyi moodasəka.

*Kura əpinə agi ləbənə da *Aləmasiihu*

⁶ Makə kē liwuunə tē Yeesu Aləmasiihu, ndzaa ci ka Slandanuunə, dēmə aakəŋwa dē ndzaanə ləbə da ci ha'ə.

⁷ Ndzaamə asəkə ciikii makə sətə ci ənfwə a əji slərəginə aagi hanyi. Tsakəmə gərənə aakəŋwə aakəŋwa, dēmə aakəŋwa dē vii goon̄ga ka ci makə sətə jigunyuunə, kuyiriimə tē Əntan̄fə taa guci patə.

⁸ Nəhəmə noonə na acii ga taa wu a ha'utə duunə dē makurəŋə shiinaakii ŋga zabə. Ma tsarə ŋga shiitsa, d̄agi alə'aada ŋga ənji shiŋkinə shigi da ŋga bariyatii, əntaa d̄agi dzəgunənə ŋga Aləmasiihu.

⁹ Ma bii nyi ətsa, acii ma Aləmasiihu, ashikii caama nee ka patənə ŋga ndilə ndilə tē ndzaanə ŋga Əntan̄fə.

¹⁰ Ma una, kē upaa unə tē patənə ŋga tantanyitə əpinə ŋga Əntan̄fə d̄agi ləbənə goonə da Aləmasiihu. Ci ca d̄a ŋwanuunə agyanə patənə ŋga uushi'iitə da i əpinə a matii, taa iitə nə baawədatii patə.

¹¹ D̄agi ləbənə goonə da ci əsə upaa unə tantanyitə *ryaminanə. Waatoo, əntaa tsarə ŋga ryaminaatə ci ənji shiŋkinə a d̄a, amma, ma tsarə ŋga ryaminaatsa, ŋgərəgi han̄kala ŋga d̄a 'waslyakəənə. Ci nə ryaminanə ŋga Aləmasiihu.

¹² Ma saa'itə d̄ii ənji koonə bapətisəma, kē ndzaa ci makə kē ŋgədəgi ənji tuunə ləbə da Aləmasiihu, ənjə a madēe koonə ləbə da ci əsə, acii kē gi'yuunə ŋgeerənə ŋga Əntan̄fə ətə madēe ka Aləmasiihu agi maməətə ənja.

¹³ Ma ŋga ŋukə, makə maməətə ənji n̄ji Əntan̄fə a nee koonə putə ŋga slənə 'waslyakəənə goonə da putə ŋga ghatə shiinə goonə tē ci. Amma, ma ŋga ənəna, kē madēe ci koonə ləbə da Aləmasiihu, ca tifyagi kaamə 'waslyakəənə gaamə patə,

§ 1:27 1.27 mēghərevənə: 3.4; Rooma 5.2; Af. 1.18. 1:28 1.28 Af. 4.13. 1:29 1.29 Af. 3.20; Fil. 4.13. 2:2 2.2 1.26-27; Af. 5.2. 2:3 2.3 Wab. 2.4-5; 1 Koor. 1.24,30; Af. 3.19. 2:4 2.4 2.8; Rooma 16.18. 2:5 2.5 1 Koor. 5.3. 2:7 2.7 1.23. 2:8 2.8 1 Tim. 6.20. 2:9 2.9-10 1.19; 2.15,20; Af. 1.21. 2:11 2.11 Af. 2.11. 2:12 2.12 3.1; Rooma 6.3-4; Af. 1.19-20; 2.6. 2:13 2.13 Af. 2.1,5.

¹⁴ ca tsæerægi lækalækatə nga bəzə dəməətə nja nə'u taamə putə nga ghatə nə'u *bariya, ca tsæerægi də gwa'avənə aashi ənfwa.

¹⁵ Də əntənə nga Aləmasiihu ashi ənfwa kanəvə ci ka ngeerənə nga patənə nga uushi'iitə da baawəda. Ca kwaasləgi mapa agyanətii patə, ca dāvə ka tii ayinə akəŋwacii patənə nga ənja.

¹⁶ Acii ha'ə, ga taa wu a yaaree ka dʔəkə koonə bariya agyanə zəma taa sə nga sanə, taa dʔada kumənə, taa kumənə nga kəŋənə nga kura ləgida taa agyanə ifə uusərə nga əpisəka.

¹⁷ Ma uushi'iitə patə, ma nga ŋukə, kə ndzaa tii ka məndzaanɡu'inə nga sətə na da. Amma, ma tantanyinəkii, Aləmasiihu.

¹⁸ Goona kapaa rəɡwa kaa taa wu a saawee koonə də banə oo'i, əndə'i uushi nə ci, acii puta cii kəya siini, ca hətəpaa naakii nə nga da'wa, ca paslə tə malaa'ikanyinə əsə. Ma tsarə nga əndətsa, aslətə naakii nə cii kəya aslətə zabə. Hiima nga əndə shiŋkinə nə hiimaakii.

¹⁹ Kə kagi tii tə Aləmasiihu ətə dʔii ka nə nga shishinə, waatoo, Ikəliisiya. Makə sətə dʔii shishinə nga ənda magəŋukii də bərəda ka gwadə ka gwada, ha'ə ndzaa Ikəliisiya patə magəŋukii ka hakii də baawəda nga Aləmasiihu, təya upaa zəma, təya gərə makə sətə mwayi Əntanfə.

*Məətənə da madətənə ləbə da *Aləmasiihu*

²⁰ Yoo, kə shii unə, ma unə da Aləmasiihu, kə məətəgyuunə. Makə dʔii ha'ə, kə ndzaa ci, pooshi bariya nga ənji *duuniya da ngeerənə anuunə ma'ə. Ya makə dʔii ha'ə əna, ka mi sanə cuuna ənə ka dʔanə makə nga ənji duuniya? Ka mi sanə cuuna nə'u wabəətsə ci əŋjə a waaba? Agi banə nə ənji:

²¹ “Ga ha kəsə sətə aaciiku, ga ha təbətə sətə, ga ha uree ka ətsə əsə”.

²² Ma tsarə nga bariyanyitə patə, agyanə uushi'iitə ca saawagi pii pii ci təya wabə. Pooshi bwatyatii ma'ə. Əndə shiŋkinə ci saakii laalatə bariyanyinəkii da dzəgunənəkii.

²³ Ma tsaratii, ma neenə ənda, makə dagi shiinə ca shigi, acii agi kavənə nə tii əndə ka paslənə, ca banee ka naakii na, ca cibə də shishinəkii. Amma, ma tantanyinəkii, ma bariyanyitə patə, pooshi bwatyakii, acii pooshi tii da baawəda nga təŋapaa sətə mwayi shishinə dʔanə shaŋə.

3

¹ Kə shii unə, ma unə da Aləmasiihu, kə madəe Əntanfə koonə agi maməətə ənja. Makə kə shii unə ha'ə, kavəmə hiima goonə agyanə sətə dagyə ka hatə dʔii Aləmasiihu dasə asəkə dəgələ ŋwanjuunaakii, da ciizəma Əntanfə.

² Davəmə hiima goonə agyanə sətə davə. Goona ka hiima ka sənə agi duuniya.

³ Acii kə məətəgyuunə, ma'umbeekii nə əpinə goonə asəkə cii Aləmasiihu ga Əntanfə.

⁴ Aləmasiihu nə tantanyinə nga əpinə goonə. Ka jiganə nuunə da ci, una ndzaanə agi dʔuunuunaakii saa'itə nii kəya jiga. *

Iirə əpinə da kura əpinə

⁵ Makə ha'ə ənə dʔiya, see a bwasee unə ka iirə ndzaanə goonə agi *duuniya. Waatoo, goona aləhiinə, goona dʔa ajjinəənə, goona dʔa badawaanə, goona ndzaa

2:14 2.14 Af. 2.15-16; 1 Piita 2.24.   **2:15 2.15** 2.9-10.   **2:16 2.16** Rooma 14.1-6.   **2:17 2.17** Ibər. 8.5.   **2:18 2.18** Af. 1.21.   **2:19 2.19** 1.18; Af. 4.16.   **2:20 2.20** 2.9-10; Gal. 4.3-5,9.   **2:21 2.21-22** Isaa. 29.13; Mat. 15.9; 1 Tim. 4.3; Ibər. 13.9.   **3:1 3.1** 2.12; Af. 1.20.   **3:2 3.2** Mat. 6.33.   **3:3 3.3** Rooma 6.4; 2 Koor. 5.14.   * **3:4 3.4** Gal. 2.20; Fil. 1.21; dʔuunuunaakii: 1.27; Fil. 3.21; 1 Koor. 15.43; 1 Yooh. 3.2.

ka moo slənə bwaya uushi'inə, goona nee ka uushi'inə mətə mətə, acii ka ndzaanə nə səkii makə uuləminə goonə.

⁶ Putə nga tsarə nga slənətsə ha'ə nə mabətəsəkə nga Əntanjə a shi aanə ənjitə naanagi ka fanə tə ci.

⁷ Unə də noonə nə maa, ma saa'itə unə ma'ə agi slənə 'waslyakəənə, kə njuuna dā tsarə uushi'iitsa.

⁸ Amma, ma nga ənəna, bwaseemə ka patənə nga uushi'iina. Waatoo, goona madee ka mabizhinə, goona bəzə səka, goona dā ngərəkikinə, goona dzaanahiinə, goona wabə sə nga ayinə. Ma ətsa, ga ca shigi da moonə shanjə.

⁹ Goona jaarakəshi ma'ə əsə. Acii kə bwasee unə ka iirə ndzaanə goonə nga njukə da bwaya slənə goonə,

¹⁰ una upaa kura hanjala. Ma ətsa, Əntanjə vii koonə. Agi dzənə nə ci də hadagine taa guci patə kaa ca pusha da naakii hanjala, koonə tsakə shiinə tə ci də nga'ə.

¹¹ Ci dii, pooshi kama kamaanə nga Yahudiinə da hara slikərənə. Pooshi kama kamaanə nga *maryamina ənja da ənjitə pooshi ryaminii. Pooshi banə, waanə məshipətə ənda. Pooshi banə waanə əndətə pooshi shii uushi'inə. Pooshi banə waanə mava taa dimwa. Tii patə, uushi rənjwə nə tii akənjwacii Əntanjə. Amma Aləmasiihu nə magadə uushi. Ci nəndə a ədzəmə ənjitə ləbə da ci patə.

¹² Ma unə, ənji nga Əntanjə nuunə. Kə uu'i ci tuunə, kə ta'i ci tuunə. Makə ha'ə, nəhəmə təgunuunə nga ənja, una dā nga'əənə, una həətəpaa noonə na akənjwacii ənja, una kəsə ənji də moodasəka, una sə'watə taa mi patə,

¹³ una ndzaa də səkə pu'u. Madā kə ma'i mabizhinə ahada hara ənji agyuunə, wa təya tyaafyagishi. Tyaafyagishimə makə sətə tyaafyagi Slandanaamə tuunə.

¹⁴ Ma palee pata, uudəshimə, acii uudənə nə anətənə tuunə ka ma rənjwə.

¹⁵ Ma jamətə ci Aləmasiihu a vii, wa ca nəhə patənə nga uushi'iitə cuuna moo slənənə. Acii ka ndzaanə agi jamənə ha'ə 'wii Əntanjə tuunə, una ndzaanə makə əndə rənjwə. Ndzaamə ka ənji kuyiriinə tə ci əsə.

¹⁶ Kəsətəmə wabənə nga Aləmasiihu a ədzəmuunə tənə tənə. Dzəgunəshimə, una dzaləshi ahadoonə də hanjala. Duunətəmə tə Əntanjə də ka wanyanə kama kama, una duunətə tə ci də wanyaatə ci Ma'yanaakii a vii koonə. Dəlamə də ci də moodəfuunə patə, una kuyirii tə ci.

¹⁷ Ma slənə goonə da wabənə goonə patə, dāmə də ləmə nga Slandanaamə Yeesu, una kuyirii tə Əntanjə Dəsənaamə də ləməkii əsə.

Ndzaanə nga ənji nə'unə tə Yeesu agi kura əpinə

¹⁸ Ma unə makinə, baneemə ka nuunə akənjwacii nguyirənə goonə, makə sətə dəbēe una dā agi ləbənə goonə da Slandanaamə.

¹⁹ Unə nguyirənə əsə, uudəmə makinə goonə, goona kəsə tə tii də bwaya aginə.

²⁰ Unə manjeevənə, fatəmə sətə ci ənjitə pwayi tuunə a ba koonə patə, una dātə, acii ci kadeesəkə ka Slandanaamə.

²¹ Unə dii manjeevənə əsə, goona dzalə manjeevənə goonə də bəzēe ka səkətii zabə zabə, acii gadə ədzəmətii a lagi.

²² Unə maviinə, fatəmə sətə ci slanji nuunə ənji shinjinə a ba koonə patə, una dātə. Goona slənətə nga'ə wata ka rəgwa ginətii koonə shii kadeesəkənə ka tii. Amma slənəmə ka tii də ədzəmə rənjwə, makə dii unə ka ənji gərə'unə ka Slandanaamə.

3:5 3.5-8 Gal. 5.19-21. **3:5 3.5** Rooma 6.6,11; Gal. 5.24; Af. 4.19; 5.3. **3:6 3.6** Af. 5.6. **3:7 3.7** Rooma 1.18; Af. 5.8. **3:8 3.8** Af. 4.29; 5.4. **3:9 3.9** Af. 4.22,25. **3:10 3.10** 'Wat. 1.26-27; Af. 4.24. **3:11 3.11** 2.11; Gal. 3.28; 1 Koor. 12.13. **3:12 3.12-15** Af. 4.2-4. **3:13 3.13** Af. 4.32. **3:14 3.14** Af. 5.2. **3:15 3.15** 1.18,20; 2 Koor. 13.11; Af. 1.23; 4.4. **3:16 3.16-17** Af. 5.19-20; Ibər. 13.15. **3:18 3.18-4.1** Af. 5.21-6.9.

²³ Taa ngutə slənə cuuna slənə patə, slənəmə də ədzəmə rəjwə, makə ka Slandanaamə cuuna slənə, əntaa wata ka putə nja ənja.

²⁴ Kə shii unə, Slandanaamə na vii koonə shikwa goonə, waatoo, sətə dəkəpaa ci ka ənjaakii. Acii Aləmasiihu nə tantanyitə Slandanuunə cuuna slənə ka ci.

²⁵ Patənə nja ma'waslyakə ənja, ka ki'itənə nə Əntanjə ka tii 'waslyakəənatii. Acii ma ca, ka lanə nə ci gəjwanə də rəgwakii, paa ci ka tsaamənə ka məghərvənə nja ənda.

4

¹ Unə slanji maviinə, kəsəmə maviinə goonə də njunyi aginə, una hada də tii makə sətə dəbee. Kə shii unə, təi Slandanuunə noonə əsə dagyə.

Wabənyinə kama kama

² Dəmə aakəjwa də kədiinə acii Əntanjə. Cijəmə, goona zaarə. Kuyiriimə tə ci əsə.

³ Ma una da də'wa, kədiimə ka putə geenə əsə, ka Əntanjə a wunəgi keenə rəgwa, keena waaza wabənaakii ka ənja, ina dzəgunə ka tii wabənə ətə nji ma'umbeekii, waatoo, wabənə agyanə Aləmasiihu. Acii ka putakii nə nyi a furəshinə əndzə'i.

⁴ Dəmə də'wa, kaa nya shii wabənə furəjə furəjə agyanəkii ka ənji makə sətə dəbee.

⁵ Hakilamə ndzaanə goonə ahada ənjitə ma'ə maluumə tə Yeesu. Taa ngutə saa'i patə, damə ha'ə.

⁶ Wa wabənə goonə a ndzaanə nja'ə, wa ca ndzaanə ghəghə'i, ca tsakə ənja. Shiimə sə nja jikənə taa ka wu patə də rəgwakii.

Muudinə nja wabənə

⁷ Ma agyanə habaraaki, kadə nə Tikikusə a ba koonə patə. Ma ca, ndzəkəjushi'inaamə nə ci, moodəkii. Agi slənənə nə ci də ədzəmə rəjwə. Ənji slənə ka Slandanə niinə da ci. *

⁸ Ci dīi cii kya sləkee ka ci aabii unə, koonə shii makə sətə dīi inə ganə, ca tsakə koonə njeerənə a ədzəmuunə.

⁹ Tii da Unisimasə na dzə. Ma ca, kadashinə geenə, ndzəkəjushi'inaamə nə ci, mahoola ənda, əndə vəranə goonə. Ka banə nə tii koonə sətə ca daada ganə patə. †

¹⁰ Ma Arisətarəkusə ənə dīi inə ganə a furəshina da ci, kə nəhəpaa ci tuunə. Kə nəhəpaa Marəkusə tuunə əsə, ətə dīi tii ka dzədzənə rəjwə da Barənaba. Mada kə mbu'i Marəkusə aa hoonə, luumə mu'umuunaakii makə sətə shi nya bii koonə. ‡

¹¹ Kə nəhəpaa Yeesu ətə ci ənjə a 'wa Yusətusə tuunə əsə. Ma ahada ənji slənənə ciina slənə da tii putə nja *njwanjuunə nja Əntanjə, wata tii makkə tanə nə Yahudiinə. Kə cakə tii tə nyi njaanğa'ə.

¹² Kə nəhəpaa Əpafərasə, əndə vəranə goonə, tuunə əsə. Ci maa, əndə slənə nja Yeesu Aləmasiihu nə ci, mabədamə ci ka da də'wa ka putə goonə də ədzəmə rəjwə. Agi cijənə nə ci də da də'wa taa guci patə koonə kəjanə ndihə ndihə, una shii slənə sətə mwayi Əntanjə patə, una slənətəgi əsə. §

¹³ Kə nee nyi də ginəki makə sətə cii kəya zaarə ka slənənə koonə da ka ənji Lawədikiya, da ənji Yarapwalisə əsə.

¹⁴ Kə nəhəpaa kadashinə gaamə əndə kuzəka Luka tii da Dimasə tuunə. *

3:24 3.24 Af. 6.8. **3:25 3.25** Yak. 2.1. **4:1 4.1** Leew. 25.43. **4:2 4.2-4** Rooma 15.30; Af. 6.18-19. **4:2 4.2** Fil. 4.6; 1 Tees. 5.17. **4:3 4.3** Rooma 15.30. **4:4 4.4** 1.26. **4:5 4.5** Af. 5.16. **4:6 4.6** Af. 4.29; 1 Piita 3.15.
* **4:7 4.7** Tikikusə: Af. 6.21-22. † **4:9 4.9** Unisimasə: Filim. 10-12. ‡ **4:10 4.10** Arisətarəkusə: Slənə 19.29; 27.2; Filim. 24; Marəkusə: Slənə 12.12. § **4:12 4.12** Əpafərasə: 1.7; Filim. 23. * **4:14 4.14** Luka: 2 Tim. 4.11; Filim. 24; Dimasə: 2 Tim. 4.10.

¹⁵ Nəhəpaamə keenə tə ndzəkəŋuʃi'inə də Lawədikiya. Nəhəpaamə keenə tə Niməfa da ənji Ikəliisiya ətə ca dza də nə gatə asii. †

¹⁶ Madfa kə uudəpaa unə jaŋgatə ləkələkətənə ahadoonə, viimə ka Ikəliisiya ŋga Lawədikiya, təya jaŋgatə ahadatii əsə. Tə'i ləkələkətətə nyaahə nyi ka tii əsə, kadə nə təya sləkee koonə. Madfa kə liwuunə, jaŋgatəmə ahadoonə.

¹⁷ Ma banuunə ka Arəkipusə, wa ca ciŋə a ma slənətə vii Slandanaamə ka ci, kaa ca uudəpanə. ‡

¹⁸ Nyi Bulusə də ciinəki ca naahə muudinə ŋga wabəəna. Kə nəhəpaa nyi tuunə. Ga ca zaanə koonə tuu'ina, a furəshina nə nyi. Wa Əntəŋfə a dfa koonə pwapoonə.

---

† 4:15 4.15 Lawədikiya: Səniinə 3.14. ‡ 4:17 4.17 Arəkipusə: Filim. 2.

Təkəŋwanə nga ləkələkətə nga Bulusə ka ənji Teesaloonika

¹ Wiinə ləkələkətə ca dzə koonə, Ikəliisiya nga Teesaloonika, dacia inə Bulusə da Silasə da Timooti. Agi nəhəpaanə niinə tuunə, ənji nga Əntaŋfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu *Aləmasiihu. Wa Əntaŋfə a dā koonə pwapoonə, ca vii koonə ndzaanə jamə. *

Vii goonğa nga ənji Teesaloonika da ndzaanatii

² Taa guci patə agi kuyiriinə niinə tə Əntaŋfə ka putə goonə patə, ina buurətə tuunə agi də'wa taa guci patə əsə.

³ Agi buurətənə niinə tuunə makə sətə cuuna dzə aakəŋwa də slənə putə nga vii goonğa goonə ka Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə, da makə sətə cuuna cinə putə nga uudənə tə ci. Agi buurətənə niinə əsə makə sətə kəŋaanuunə ka gəranə tə ci, ina kavə tuunə aakəŋwacii Əntaŋfə Dəsənaamə.

⁴ Ndzəkəŋushi'ina, kə shii inə, kə uu'i Əntaŋfə tuunə, kə ta'i ci tuunə koonə ndzaa ka ənjaakii əsə.

⁵ Acii, ma saa'itə jigunyiinə koonə Njunyi Habara, mandzaamə ci wata də ba ma tanə, amma də ŋgeerənə da tsakənə nga Malaaba Ma'yanə. Də ci kəŋaanə inə ka wabənə də goonğaənə. Kə shii unə ndzaanə geenə saa'itə inə ahadoonə. Ma ndzaa inə ha'ə, ka puta goonə.

⁶ Unə əsa, kə nyi'u unə dərəpə geenə da nga Slandana. Taa ŋgahi kə upaa cibə tuunə ka shaŋə, kə liwuunə wabənəkii də moodfasəka nga Malaaba Ma'yanə.

⁷ Ha'ə ndzaa unə ka sə nga dzəgunənə ka ənji nə'unə patə anə hanyinə nga Makiduuniya da Akaya.

⁸ Dagoonə ma'ya wabənə agyanə Slandana. Əntaa wata agyanə hanyinə nga Makiduuniya da Akaya tanə, amma kə shii ənji vii goonğa goonə ka Əntaŋfə taa dama patə. Acii ha'ə, pooshi nafa nga dā wabənə ka ənji agyanəkii ma'ə.

⁹ Acii agi dazənə nə tii də matii makə sətə liwuunə mu'umuunə geenə saa'itə giinə aa hoonə. Təya dazə də matii əsə makə sətə bwasee unə ka uuləminə, una zhi'wagi aabii Əntaŋfə Əndə vii əpinə, Əndə goonğa, una gərə'u ka ci.

¹⁰ Agi dazənə nə tii makə sətə cuuna gəra ənyanə nga Uuzənaakii dadagyə, waatoo, Yeesu. Ma ca, kə madəe Əntaŋfə ka ci agi maməətə ənja, ca luupaa taamə acii mabətəsəkə nga Əntaŋfə ətə na shi aakəŋwa.

2

Slənə nga Bulusə də Teesaloonika

¹ Ndzəkəŋushi'ina, kə shii unə də noonə nə oo'i, ma dzənə geenə aa hoonə, mandzaamə ka zaarənə zabə.

² Kə shii unə, kə cibəe ənji keenə də Filipi, təya dzaanapaa tiinə taabu'u mbu'iinə aa hoonə. Amma, taa ŋgahi kə mwayi ənji tənəpaanə tiinə ka shaŋə, patə da ha'ə dagi tsakənə nga Əntaŋfə gaamə kə waazii inə koonə Njunyi Habaraakii yadə ŋgwalənə.

* **1:1 1.1** Silasə: 2 Koor. 1.19; 2 Tees. 1.1; 1 Piita 5.12; Timooti: 1 Koor. 4.17; Teesaloonika: Slənə 17.1. **1:2 1.2-3** 2.13; Fil. 1.3; Kwal. 1.3; 2 Tees. 1.3; 2.13. **1:3 1.3** 5.1-2. **1:4 1.4** 2 Tees. 2.13,16. **1:5 1.5** 1 Koor. 4.20. **1:6 1.6** Slənə 17.5-9; 2 Koor. 6.10; 2 Tees. 3.7,9. **1:8 1.8** Rooma 1.8. **1:9 1.9** Yooh. 17.3; Slənə 14.15. **1:10 1.10** 5.1-2,9; Rooma 5.9. **2:1 2.1** 1.5,9. **2:2 2.2** Slənə 16.19-24; 17.1-9.

³ Ma waazanə geenə, əntaa jirakənə taa bwaya hiima. Madfamiinə jarəwiinə agyanə ənji əsə.

⁴ Amma kə yarədii Əntanƣə tiinə, ca ba'avə waaza Njunyi Habara aacii inə; ha'ə wabiinə makə sətə ba'avə ci aacii inə əsə. Ma'aləmiinə kadəesəkənə geenə ka ənja, amma kadəesəkənə geenə ka Əntanƣə. Acii ci shii ədzəmiinə.

⁵ Kə shii unə, mawabəmiinə koonə mandikə ndikə wabənə, mawaazamiinə koonə Njunyi Habara əsə keena shii upaa də uushi acii unə. Əntanƣə nə seedanə tiinə.

⁶ Ma'aləmiinə dələnə nƣa ənji diinə, taa acii unə, taa acii hara ənji pəmə.

⁷ Makə dīi ci masləkee ənji nƣa Aləmasiihu niinə, kada kə baarii inə koonə gawuunə geenə. Amma madfamiinə ha'ə. Kə ndzaa inə da hanƣala ahadoonə, makə sətə ci mənə a ndzaanə ahada manjeevənətə.

⁸ Kə uu'iinə tuunə laƣə. Matasəkakii niinə, əntaa wata ka waaza koonə Njunyi Habara nƣa Əntanƣə tanə, amma ka vəgi əpinə geenə ka putə goonə. Laƣə uu'iinə tuunə dərəva.

⁹ Ndzəkəƣushi'ina, agi buurətənə nuunə cibə geenə agi mandalə sləna. Ma saa'itə waazii inə koonə Njunyi Habara, kə slənyiinə vədə da uusəra keena upaa də zəma aa meenə, acii geena ndzaa ka tərənə agyanə taa wu ahadoonə.

¹⁰ Kə nee unə də ginuunə. Əntanƣə nə seedanə tiinə əsə oo'i, ha'ə njiinə ahadoonə, unə ənji nə'unə: makətsə ənji njiinə, ənji slənə uushi də rəƣwakii njiinə. Mashimə ənjə a idəpaa bwaya uushi ashiinə.

¹¹ Acii kə shii unə, kə slənyiinə koonə də rəƣwə rəƣwə patə, makə sətə ci dənə a slənə ka manjeevənaakii.

¹² Waatoo, kə ndzaa inə ka vii koonə nƣeerənə, ina banee ka ədzəmuunə, ina dzəkəwatə koonə əsə koonə slənə sətə kadəesəkə ka Əntanƣə. Ci 'wii tuunə koonə ndzaanə agi nƣwanuunaakii, una shii dūunuunaakii.

¹³ Agi kuyiriinə niinə tə Əntanƣə aanəkii aanəkii. Acii, ma saa'itə waazii inə koonə wabənaakii, maluumuunə makə wabənə nƣa əndə saakii, amma, makə sətə ci ənjə a luu wabənə nƣa Əntanƣə liwuunə; ndilə ndilə wabənaakii liwuunə. Wabənəkii ca slənə asəkə ədzəmuunə əsə, unə ənji nə'unə.

¹⁴ Ndzəkəƣushi'ina, ma sətə kullii agyanə Ikəliisiyanyinə nƣa Əntanƣə anə hanyinə nƣa Yahudiya, waatoo agyanə ənji nə'unə tə Yeesu Aləmasiihu, tsarəkii kullii agyanuunə əsə. Acii kə sii unə nƣərə'wə acii ənji goonə makə sətə sii tii nƣərə'wə acii slikerənətii Yahudiinə əsə.

¹⁵ Tii bələgi tə Yeesu Slandana da anabiinə, təya lyakagi tiinə, təya biipaa səkə ka Əntanƣə, kə ndzaa tii ka ənji mbəzə nƣa ənji patə.

¹⁶ Agi ciƣənə nə tii ka təƣaginə tiinə acii geena waazii wabənə nƣa Əntanƣə ka hara slikerənə kaa təya upaa luupaanə. Də ha'ə uudəgi tii ashi slənə 'waslyakəənətii. Amma tə'i mandalə ƣəƣwanə nƣa Əntanƣə anətii.

Moone nƣa Bulusə tə dzənə ka tsaamətənə tə ənji Teesaloonika

¹⁷ Ndzəkəƣushi'ina, kə təkəƣyaamə nƣa magusə saa'i. Maneemaamə ka naamə na. Amma ka hakii naamə asəkə ədzəmaamə. Kə kəshi madəfənə tiinə laƣə nƣa neenə koonə. Aciikii ndzaa inə ka alə rəƣwa nƣa ənənə ka caamatənə tuunə.

¹⁸ Kə mwayi inə ənənə aa hoonə. Nyi Bulusə, kə ali nyi rəƣwakii ka pu'u ka pu'u, amma kə təƣagi *Seetanə tiinə.

2:3 2.3 2 Koor. 4.2. 2:4 2.4 Irim. 11.20; 1 Tim. 1.11; Gal. 1.10; Af. 3.2. 2:5 2.5 2.10; Slənə 20.33; 2 Koor. 1.23.
2:6 2.6 Yooh. 5.41,44. 2:9 2.9 2 Tees. 3.7-9; Slənə 18.3. 2:10 2.10 2.5. 2:11 2.11 Slənə 20.31. 2:12 2.12
4.1; Rooma 5.2; Fil. 1.27. 2:13 2.13 1.2-3; Gal. 1.11-12. 2:14 2.14 Slənə 17.5. 2:15 2.15 Slənə 2.23; 9.23,29;
13.45,50; 14.2,5,19; 17.5,13; Rooma 11.28; 2 Koor. 11.23-29. 2:16 2.16 Mat. 23.31-33. 2:17 2.17 3.10.

¹⁹ Ma tanya, unə ndzaa ka sə nga vii keenə ngeerənə da moodfasəka, unə ndzaa ka sə nga yidə geenə saa'itə nə Yeesu Slandanə a ənya.

²⁰ Ha'ə tanyi, unə nə məghərəvənə geenə, unə nə moodfasəkə geenə əsə.

3

¹ Acii ha'ə, makə mambeemiinə ka sə'watənə ma'ə, wata ina anətə wabənə geenə ka ma rəŋwə, ina ndzaa inə daaniinə də Ateena.

² Ina sləkee koonə ka ndzəkəŋushi'inaamə Timooti. Ma ca, əndə slənə nga Əntanƒə nə ci, agi slənənə nə ci deenə agi waaza Njunyi Habara nga Aləmasiihu. Ma sləkee inə ka ci, kaa ca dzə ka tsakə koonə ngeerənə, ca tsakə kəŋee koonə ka rəgwa agi vii goonƒa goonə, *

³ acii ga taa rəŋwə agyuunə a ənyi aa ba'a putə nga nƒərə'utse cuuna sa. Kə shii unə də noonə nə oo'i, taa wu patə ca slənə ka Əntanƒə, ka sanə nə ci nƒərə'wa.

⁴ Ndilə ndilə ma amə ma'ə ka hakii, kə njiinə a ba koonə oo'i, kadə naama sa nƒərə'wa. Kə nee unə, kə dīi ha'ə weewee tanyi.

⁵ Yoo, makə mambeemə nyi ka sə'watənə, ci nee unə sləkee nyi ka Timooti aabii unə, kaa ca caamatə taa iitə cuuna dzə aakəŋwa də vii goonƒa goonə. Mabaamə ma'yanəki. Ma nə nyi ka nəhənə, mbu'u kə upaa Seetanə kulapaanə duunə; slənə geenə əsə, ca ndzaa ka uushi zabə ahadoonə.

⁶ Amma kə ənya Timooti əndzə'i, kə kira ci keenə njunyi habara agyanə vii goonƒa goonə da uudəshinə goonə. Kə bii ci keenə makə sətə cuuna buurətə tiinə taa guci patə, kə kəshi madəfənə nga nee ka giniinə tuunə makə sətə kəshi tiinə əsə.

⁷ Acii ha'ə, ndzəkəŋushi'ina, taa dagi cibə da nƒərə'ukii ha'ə, kə upaa inə ngeerənə putə nga vii goonƒa goonə.

⁸ Manə ha'ə dīya, makə kə shii inə kə kəŋaanuunə ndihə ndihə ləbə da Slandana, kə baa ma'yaniiinə ha'ə.

⁹ Yoo, ka mbeenə niinə ka kuyiriinə tə Əntanƒə gaamə koonə ka shaŋə. Agi kuyiriinə niinə tə ci nga moodfasəkənə dīi inə puta goonə.

¹⁰ Vəfə da uusəra niinə ka da də'wa, pooshi əpisəka, kaa Əntanƒə a ənə ka wunəgi keenə rəgwa nga neenə koonə ginə da ginə, keena dzəgunə koonə sətə mbədaanə agi vii goonƒa goonə, una shii nga'ə.

¹¹ Wa Əntanƒə Dəsənaamə də naakii nə da Slandanaamə Yeesu a wunəgi keenə rəgwa, keena dzə aabii unə.

¹² Wa Slandanə a tsakə koonə uudəshinə da uudə hara ənji aakəŋwə aakəŋwa. Wa uudənəkii a ndzaanə makə tsarə uudəətə uu'iinə tuunə.

¹³ Də ha'ə nə uudənəkii a tsakə vii koonə ngeerənə a ədzəmuunə, acii goona ndzaa ka sə nga idəpaanə, amma koona ndzaa malaabakii akəŋwacii Əntanƒə Dəsənaamə saa'itə nə Yeesu Slandanə a shi da malaaba ənjaakii patə.

4

Ndzaanə makə sətə kadeesəkə ka Əntanƒə

¹ Wiinə səndə ciina uudəpaagi koonə dīi, ndzəkəŋushi'inə: kə jigunyiinə koonə makə sətə ci ənji nə'unə a ndzaanə, təya kadeesəkə ka Əntanƒə. Agi nə'utənə nuunə ha'ə əsə. Yoo, agi kədiinə niinə acii unə də dza ciinə də ləmə nga Yeesu Slandana, koona tsakə dzəginə aakəŋwa aakəŋwa.

² Ma sətə jigunyiinə koonə də baawəfa nga Yeesu Slandanə, kə shii unə patə.

2:19 2.19-20 1 Koor. 9.24-25; Fil. 4.1; 2 Tees. 1.4. **3:1 3.1** Slənə 17.15. * **3:2 3.2** Timooti: 1.1. **3:3 3.3** Af. 3.13; 2 Tees. 1.4; 2 Tim. 3.12. **3:4 3.4** Slənə 14.22. **3:5 3.5** Fil. 2.16. **3:6 3.6** Slənə 18.5; 2 Tees. 1.3; 1 Tim. 1.5; Filim. 5-7; Gal. 5.6. **3:7 3.7** 2 Tees. 1.4. **3:10 3.10** 2.17. **3:12 3.12** Gal. 6.10. **3:13 3.13** 5.1-2; Fil. 1.10. **4:1 4.1** 2.13; Kwal. 1.10; 2 Tees. 3.6.

³ Ma mwayi Əntanfə, a ndzaa unə malaabakii, goona aləhiinə.

⁴ Taa wu patə agyuunə, wa ca gwaləgi shishinəkii, ca ndzaa malaabakii, da ayinaakii əsə,

⁵ ga ca kəsə minaakii də gi suuna makə nga ənjitə mashiimə tə Əntanfə.

⁶ Ga əndə a bəzee ka səkə nga ndzəkəŋuci agi haalatə bii inə koonə patə. Kə dzəkəwatiinə koonə banə oo'i, kadə nə gəŋwanə nga Əntanfə a kula aanə ənji slənə tsarə uushi'iitsa.

⁷ Acii ma'wamə Əntanfə taamə kaama ndzaanə ma'ajjinəkii, amma kaama ndzaanə malaabakii akəŋwaciikii.

⁸ Taa wu kaaree ka dzəgunəətsa, əntaa wabənə nga əndə kaaree ci, amma nga Əntanfə. Ci ca vii koonə Malaaba Ma'yanaakii.

⁹ Ma agyanə uudə ndzəkəŋushi'inə, pooshi difə ina ənə ka naahənə koonə agyanəkii, acii unə də noonə na, kə dzəgunəgi Əntanfə koonə makə sətə cuuna uudəshi.

¹⁰ Tanyi, agi uudənə nuunə ndzəkəŋushi'inə anə hanyinə nga Makiduuniya patə. Dəŋə əndzə'i waniinə agi banə koonə, tsakəmə dzəginə aakəŋwə aakəŋwa də uudənəkii.

¹¹ Damə gazhi'waanə nga ndzaanə nga'ə ahadoonə, goona səkəpaanə ka kaala moonə aagi uushi'inə nga ənja, amma slənəmə noonə sləna koonə upaa zəma aa moonə, makə sətə bii inə koonə.

¹² Madə kə nə'utuunə ha'ə, ka d'anə nə ndzaanə goonə nga'ə ka ənjitə ca tsaamə tuunə, pooshi una ka ndzaanə ka tərənə anə taa wu patə əsə.

Shinə nga Slandana

¹³ Ndzəkəŋushi'ina, kə mwayi inə una shii sətə slənyi tə ənjitə mətəgi, acii goona ndzaa ka məbətəsəka, makə nga ənjitə makamə nə ka upaa əpinə daba'a əntənə.

¹⁴ Kə vii amə goonğa oo'i, kə əŋki Yeesu, kə ma'i ci agi maməətə ənji əsə. Aciikii kə shii amə weewee, ma ənji vii goonğa ka Yeesu ətə mətəgi, ka madeenə nə Əntanfə ka tii, ca fədə tə tii, təya ndzaa ka hakii da Yeesu.

¹⁵ Ma ka wabənə nga Slandana, waniinə ca ba koonə: ma saa'itə ənyanəkii, maa amə ma'ə ka əpinə, paa amə na takəŋwa ka madənə ka maməətə ənja.

¹⁶ Ma uusərakii, kadə kapaanə nə Əntanfə rəgwa, wata gawə nga malaa'ikanyinə a wazə, ənjə a fa muunə nga uutəma nga Əntanfə. Wata Slandanə ci saakii a jiga dadagyə. Ma ənjitə vii ka ci goonğa ətə mətəgi, tii na takəŋwa ka madənə.

¹⁷ Ma daba'əkii, ma amə ənə ca əpi ma'ə, Əntanfə a fədətə taamə da tii dagi kurabiinə, ama guŋə da Slandanə asəkəntanfə. Ha'ə ndzaanaamə da Slandanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁸ Makə dīi ha'ə, ŋgərəmə wabəətsa, wabəgimə ahadoonə kaa ca vii koonə ŋgeerənə, una ndzaa də mabanee ma'yanə.

5

¹ Ndzəkəŋushi'ina, ma agyanə saa'i da uusəra nga mbu'yanə nga uushi'iitsa, pooshi nafa nga ənənə ka naahənə koonə agyanəkii ma'ə.

² Acii unə də noonə nə, kə shii unə, habəsə nə uusəra nga Slandanə a shi, makə sətə ci mahərə a shi davəfə. *

4:3 4.3 5.23; 1 Koor. 6.13; İbər. 10.10. 4:7 4.7 4.3; 1 Piita 1.15-16. 4:8 4.8 1 Koor. 6.19-20. 4:9 4.9 İrim. 31.33-34; Gal. 6.10; Af. 5.2. 4:10 4.10 2 Tees. 3.4. 4:11 4.11 2.9; Af. 4.28; 2 Tees. 3.10,12. 4:12 4.12 1 Koor. 5.12-13; Kwal. 4.5. 4:13 4.13-17 5.1-2; 1 Koor. 15.51-52. 4:13 4.13 1 Koor. 15.18-19; Af. 2.12. 4:14 4.14 Rooma 14.9; 1 Koor. 15.3-4,12,20. 4:15 4.15 1 Koor. 7.10,25. 4:16 4.16 1 Koor. 15.23. 4:17 4.17 Yooh. 12.26; Rooma 5.17; Fil. 3.20. * 5:2 5.2 1.2-3,10; 2.19; 3.13; 5.23; Mat. 24.36; Fil. 4.5; 2 Tees. 1.7,10; 2.1-2; habəsə makə mahərə: Mat. 24.43; 2 Piita 3.10; Səniinə 3.3; 16.15.

³ Ma saa'ita, ɛnjɛ a ba, "Jamɛ nɛ vɛranɛ taa dama patɛ, pooshi uushi ca uree kaamɛ". Saa'ikii nɛ zanɛ a kulyaanɛ ka tii hɛma'ɛ makɛ sɛtɛ ci bɛrakɛnɛ a shi ka mitɛ dasɛka. Pooshi ha ŋga huyinɛ.

⁴ Ma unɛ, ndzɛkɛŋushi'inɛ, ɛntaa tɛku tɛkunɛ nuunɛ agi haalakii, kaa uusɛrakii a shi ka lapaanɛ tuunɛ habɛsɛ makɛ mahɛra.

⁵ Unɛ patɛ, ɛnji ŋga bɛrɛnɛ da uusɛra nuunɛ. ɛntaa ɛnji ŋga vɛdɛ da tɛkunɛ naamɛ.

⁶ Acii ha'ɛ, gaama tsɛfɛ ŋunyinɛ makɛ ŋga hara ɛnja. Amma ndzaamɛ ryahu ryahu dɛ mɛgigi, ama ndzaa ka matsɛ ɛnja.

⁷ Acii, ma ɛnjitɛ ca tsɛfɛ ŋunyinɛ, davɛdɛ ci tɛya tsɛfɛ. Ma ɛnjitɛ ci ɛnvwɛ a ka tɛ tii anɛtii ɛsɛ, davɛdɛ ca ka tɛ tii.

⁸ Amma, makɛ ɛnji ŋga bɛrɛnɛ naamɛ, ndzaa amɛ matsɛkii. A dzaamɛ aakɛŋwa dɛ vii goonɛ da uufɛshinɛ. Maa kɛ dɛi amɛ ha'ɛ, ka ndzaanɛ nɛ ci makɛ sɛtɛ ci ɛndɛ a ŋgavɛ kɛjeerɛ tibisa ka dzɛginɛ ka panɛ, acii ga ava a upaa tɛ ci. Kaamɛ nɛ ka luupaanɛ ŋga ɛntanɛfɛ taamɛ. Maa kɛ dɛi amɛ ha'ɛ ɛsɛ, ka ndzaanɛ nɛ ci makɛ sɛtɛ ci ɛndɛ a ŋgavɛ dara ila.

⁹ Ma'wamɛ ɛntanɛfɛ taamɛ ka bɛzɛ kaamɛ sɛka, ca zamagi daamɛ, amma kɛ 'wii ci taamɛ kaama upaa luupaanɛ daci Slandanaamɛ Yeesu Alɛmasiihu.

¹⁰ Ma ca, kɛ ɛŋki ci ka putɛ gaamɛ, kaama shii ndzaanɛ da ci. Taa amɛ ma'ɛ da i ɛpinɛ, taa amɛ kɛ mɛtɛgi, maa kɛ shi ci, ka ndzaanɛ naamɛ da ci.

¹¹ Acii ha'ɛ, dzɛmɛ dɛ viishi ŋgeerɛnɛ ahadoonɛ dɛ wabɛtsa, una dzɛ dɛ tsakɛshinɛ makɛ sɛtɛ cuuna slɛnɛ ɛndzɛ'i.

Muudinɛ ŋga wabɛnɛ

¹² Ndzɛkɛŋushi'ina, agi kɛdiinɛ niinɛ acii unɛ koona vii dɛunuunɛ ka ɛnjitɛ ca slɛnɛ ahadoonɛ, waato matakɛŋwanyinɛ goonɛ, acii kɛ kapaa Slandanɛ tɛ tii ka takɛŋwanɛ koonɛ da dzɛgunɛ koonɛ wabɛnaakii.

¹³ Gafɛemɛ ka tii, una uufɛ tɛ tii lanɛ putɛ ŋga slɛnatii ahadoonɛ. Ndzzaamɛ ŋga'ɛ ahadoonɛ ɛsɛ.

¹⁴ Ndzɛkɛŋushi'ina, agi banɛ niinɛ koonɛ ɛsɛ: wabɛmɛ ka manya'inɛ, wa tɛya slɛnɛ. Baneemɛ ka ma'yanɛ ŋga ɛnji mabuurɛ na, una tsakɛ tɛ matɛ ŋgeerɛnɛ, una sɛ'watɛ ndzaanɛ da ɛnji patɛ.

¹⁵ Damɛ hanɛkala acii mada dɛi ɛndɛ ka ɛndɛ bwaya bwayaanɛ, ga ca ɛnɛpaagi ka ci dɛ bwaya bwayaanɛ. Amma, wa ca ndzaa ka slɛnɛ goonɛ taa guci patɛ nɛ da ŋga'aanɛ ahadoonɛ da ka ɛnji patɛ.

¹⁶ Ndzzaamɛ ka moodasɛkɛ taa guci patɛ.

¹⁷ Dzɛmɛ aakɛŋwa dɛ da dɛ'wa ka ɛntanɛfɛ yadɛ ɛpisɛka.

¹⁸ Taa agi mi patɛ, kuyiriimɛ tɛ ci. Acii tsarɛkii nɛ ci ka moonɛ acii unɛ, unɛ ɛnɛ libɛ da Yeesu Alɛmasiihu.

¹⁹ Goona tɛŋagi slɛnɛ ŋga Malaaba Ma'yanɛ.

²⁰ Goona bɛrapaa wabɛnɛ ŋga ɛnjitɛ ci ɛntanɛfɛ a wabɛ da matii.

²¹ Tɛkɛtɛmɛ taa ŋgutɛ uushi patɛ, una kɛsɛtɛ ŋunyikii tɛŋɛ tɛŋɛ.

²² Taa tsarɛ ŋga ŋgutɛ bwaya bwayaanɛ patɛ, una bwasee ɛsɛ.

²³ Ma ɛntanɛfɛ ɛndɛ vii ndzaanɛ jamɛ, wa ca laabagi tuunɛ camɛ, ci saakii. Wa ca kapaa ɛpinɛ goonɛ da shishinuunɛ jamɛ, una ndzaa yadɛ idɛpaa uushi ashuunɛ ca'ɛ uusɛratɛ nɛ Slandanɛ Yeesu Alɛmasiihu a ɛnya.

5:3 5.3 Irim. 6.14-15; Mat. 24.39. 5:5 5.5-8 Rooma 13.11-12; Af. 5.8-9. 5:8 5.8 Af. 6.11-17. 5:9 5.9 1.10; 2 Tees. 2.14. 5:10 5.10 4.14; Rooma 14.8-9. 5:12 5.12 1 Koor. 16.15-18; 1 Tim. 5.17. 5:14 5.14 2 Tees. 3.6,11,15. 5:15 5.15 Rooma 12.17; Fil. 1.10. 5:16 5.16 Fil. 4.4. 5:17 5.17 5.25; Luka 18.1; Rooma 12.12; Af. 6.18; Kwal. 4.2. 5:18 5.18 Af. 5.19-20. 5:19 5.19 Af. 4.30. 5:21 5.21 1 Koor. 14.29; Af. 5.10; 1 Yooh. 4.1. 5:23 5.23 5.1-2; 2 Koor. 13.11.

²⁴ Ma Əntaŋfə ətə 'wii tuunə, ka slənənə nə ci ha'ə makə ətsa, acii əndə nə'utə aləkawalə nə ci.

²⁵ Kədiimə acii Əntaŋfə ka putə geenə dʒii ndzəkəŋushi'inə.

²⁶ Nəhəpaamə pu'u pu'u tə patənə ŋga əŋji nə'unə.

²⁷ Kə ləbətə nyi duunə da Slandana koonə jaŋgatə ləkələkətənə ka patənə ŋga əŋji nə'unə.

²⁸ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dfa koonə pwapoonaakii, ca ndzaanə doonə.

Bəra'inə nga ləkaləkatə nga Bulusə ka ənji Teesaloonika

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə koonə, Ikəliisiya nga Teesaloonika, dacia inə Bulusə da Silasə da Timooti. Agi nəhəpaanə niinə tuunə, ənji nga Əntanƒə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu *Aləmasiihu.

² Wa Əntanƒə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a ƒa koonə pwapoone, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Shinə nga Aləmasiihu ka ƒa gəjwanə

³ Ndzəkəjushi'ina, taa guci patə agi kuyiriinə niinə tə Əntanƒə ka putə goonə. Ma dəbeekii ina ƒa ha'ə, acii agi gərənə nə vii goonƒa goonə aakəjwə aakəjwa. Agi tsakə gərənə nə uufəshinə ahadoonə patə əsə.

⁴ Aciikii, inə də neenə na, agi dəlanə niinə duunə ahada Ikəliisiyanyinə nga Əntanƒə. Agi banə niinə ka tii makə sətə kəjaanuunə agi vii goonƒa goonə dagi ciba da ƒgəra'wə patə ətə ƒii unə agikii.

⁵ Ci nə səndə ca baarii tuu'ina, də rəgwa nə Əntanƒə a ƒa gəjwanə ka ənja. Ka mbu'utəginə nə ci duunə koonə ndzaanə agi ƒwanjuunaakii, acii ka putakii cuuna sa ciba.

⁶ Ka slənənə nə Əntanƒə sətə dəbee, waatoo ka cibeenə nə ci ka ənjitə ca cibe koonə.

⁷ Ma unə ənə ca ciba, ka viinə nə ci koonə əpisəka deenə əsə. Ha'ə na ƒa saa'itə nə Slandanə Yeesu a jiga dadagyə tii da madiigərə malaa'ikanyinaakii ahada gana ƒga gənə.

⁸ Ma cii kəya sha, ka cibe ka ənjitə kaaree ka Əntanƒə da ənjitə naanagi ka luu Njuni Habara ƒga Slandanaamə Yeesu.

⁹ Kadə nə təya sa ciba, Əntanƒə a zamagi də tii ka ca'ə ndəjwə ndəjwə; Slandanə a lakəgi tə tii dzadə, paa tii na nee ka məghərəvənaakii da baawəƒaakii.

¹⁰ Ma ətsə patə, ka slənənə saa'itə nii kəya ənya. Maa kə mbu'ya maƒuunə uusəraakii, ka ƒuunətənə nə ənjaakii tə ci. Patənə ƒga ənjitə vii ka ci goonƒa əsə, təya dəla də ci. Da i unə na ƒa ha'ə saa'ikii, acii kə liwuunə wabəətə bii inə koonə.

¹¹ Aciikii ciina ƒa də'wa ka putə goonə taa guci patə. Ina kədii acii Əntanƒə kaa ca mbu'utəgi duunə, una ndzaa bahə makə sətə 'wii ci tuunə koonə ndzaanə. Agi kədiinə niinə əsə kaa ca tsakə tuunə agi slənə ƒga'əətə cuuna moo ƒanə patə, ca tsakə tuunə əsə koonə dzə aakəjwa də slənətə cuuna ƒa acii kə vii unə goonƒa ka ci. Wa ca tsakə tuunə ha'ə də baawəƒaakii.

¹² Də ha'ə viinə ənji məghərəvənə ka ləmə ƒga Slandanaamə Yeesu putə goonə. Ma unə əsə, ka viinə nə ci koonə məghərəvənə. Ma ətsə patə ka ƒanə ha'ə, də pwapoone ƒga Əntanƒə gaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

2

Sətə na takəjwa ƒanə taabu'u sinə nga Yeesu

¹ Ndzəkəjushi'ina, agi gərənə nuunə sinə ƒga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu da dzatə də nə gaamə akəjwaciikii. Amma agi kədiinə niinə acii unə,

² maa kə fii unə kə bii ənji oo'i, kə mbu'ya uusəra ƒga ənyanə ƒga Slandana, ga haƒkala goonə a gwazəgi pii pii. Goona ƒgwalə, goona luuvə əsə, taa kə fii unə, kə

1:1 1.1 1 Tees. 1.1. 1:3 1.3 2.13; 1 Tees. 1.2-3. 1:4 1.4 1 Tees. 2.19-20; 3.3,7. 1:5 1.5 Fil. 1.28. 1:6 1.6 Rooma 12.19; Səniinə 18.6. 1:7 1.7 Mat. 25.31; 1 Tees. 5.1-2. 1:8 1.8 Isaa. 66.15; Rooma 2.8; 1 Piita 4.17. 1:11 1.11 1 Tees. 1.2-3; 5.24. 2:1 2.1-2 1 Tees. 4.15-17; 5.1-2.

dii ənji anabaakwaanə, taa waazanə, taa kə nyaahə ənji asəkə ləkaləkətə də banə oo'i, da meenə shigi, goona luuvə shanjə.

³ Taa də iitiitə patə, goona kapaa rəgwa ka ənjə a isəkwa tuunə. Acii ma taabu'u mbu'yanə uusərakii, ka bwaseenə nə ənji lanjə ka nə'unə tə Əntanjə, nwanjwə 'waslyakəənə a shigi. Ma ca, əndə nja gunə nə ci.

⁴ Ka bərapaanə nə ci sə nja paslənə patə, ca dʉunətə naakii nə palee ka uushi'inə patə. Ha'ə ca dzə aasəkə *yi nja Əntanjə, ca ndzaa davə, ca ba oo'i, ci nə Əntanjə ndilə ndilə.

⁵ Uushi'iitə patə, kə bii nyi koonə saa'itə nyi ma'ə ahadoonə. Anii kə zaanə koonə sanja?

⁶ Ma əndzə'i, tə'i uushi pa'əgi ka uushi'iitə rəgwa. Kə shii unə səkii əsə. Amma, maa kə mbu'i saa'ikii, ka shiginə nə nwanjwə 'waslyakəənə panjəranjə.

⁷ Taa əndzə'i, lanjə ci ənjə a slənə bwaya bwayaanə ka Əntanjə. Ma amə, kə shii amə makə sətə ci ənjə a slənə bwaya bwayaatsa, acii kə baarii Əntanjə kaamə. Amma, ma sətə na slənə, ma'ə zəku'i. See mada nja nja rəgwa sətə pa'əgi ka tii rəgwa.

⁸ Maa kə nja rəgwa ci, wata nwanjwə 'waslyakəətsə a shigi panjəranjə. Amma, maa kə ənya Slandanə Yeesu, ka bələginə nə ci tə ci də mədə nja bamakii, ca həhədəgi tə ci də baawəda nja məghərəvənaakii.

⁹ Taabu'u bələginə Yeesu tə ci, kadə nə nwanjwə 'waslyakəənə a shi də baawəda nja *Seetanə. Ca slənə sə nja hurəshishinə nja jirakənə kama kama.

¹⁰ Ma ənjitə uugi nja rəgwa nja zanə, ka isəkwanə nə ci tə tii də taa nja tsarə nja məza jarəwiinaakii. Ma ənjitsa, ka zanə nə tii, acii kə kaaree tii ka uudə goonja kaa təya upaa luupaanə.

¹¹ Acii ha'ə, kadə nə Əntanjə a kavə tə tii, kaa hanjalatii a zə'ugi, təya nə'u jirakənə.

¹² Ma nii kəya da ha'ə, kaa gənwanaakii a kula aanə patənə nja ənjitə kaaree ka nə'u goonja, təya da moodasəka də slənə 'waslyakəənətii.

Ndzaamə ndihə ndihə agi goonja

¹³ Ndzəkənjushi'ina, kadashinyinə nja Slandana, taa guci patə agi kuyiriinə niinə tə Əntanjə putə goonə. Ma dəbeekii ina da ha'ə, acii kə ta'i Əntanjə tuunə daga ci ma'ə matagamə duuniya. Ma ta'i ci tuunə, kaa ca luupaa tuunə. Ci laabagi tuunə də baawəda nja Malaaba Ma'yanə koonə nə'utə goonjaanə.

¹⁴ Ka ətsə ha'ə 'wii Əntanjə tuunə daga waaza Njunyi Habara geenə koonə. Ma 'wii ci tuunə, koonə shii upaa ndzaanə agi məghərəvənə nja Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

¹⁵ Acii ha'ə, ndzəkənjushi'inə, kənaanəmə ndihə ndihə, una kəsətə tənə tənə tə goonjatsə jigunyiinə koonə də bameenə da də ləkaləkətə geenə, una kəsətə tənə tənə.

¹⁶ Ma Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu də naakii nə da Əntanjə Dəsənaamə, kə uu'i ci taamə, agi tsakənə nə ci taamə də pwapooanaakii taa guci patə, ca kavə taamə ka gəra njunyi sətə na shi.

¹⁷ Wa ca banee ka ədzəmuunə, ca vii koonə nja rəgwanə nja slənə nja'əənə da ba njunyi wabənə taa guci patə.

3

Də'wa ka putə geenə

2:2 2.2 2.15. 2:3 2.3 1 Tim. 4.1; 1 Yoo. 2.18. 2:4 2.4 Əzaki. 28.2; Dan. 11.36; Səniinə 13.5-6. 2:8 2.8 Isaa. 11.4; Səniinə 19.15. 2:9 2.9 Mat. 24.24; Səniinə 13.11-13. 2:11 2.11 2 Tim. 4.4. 2:12 2.12 1.6-8. 2:13 2.13 1.3. 2:14 2.14 1 Tees. 5.9. 2:15 2.15 3.6; 1 Koor. 11.2. 2:16 2.16 1 Tees. 1.4.

¹ Wiinē sēndē ciina uudēpaagi koonē dīi, ndzəkəŋushi'ina: ma dānuuna, dāmē də'wa ka putē geenē kaa wabənē ŋga Slandanē a shii dzənē aakəŋwa pii pii, kaa ənjə a dūunətē wabənəkii, makē sətē cuuna dūunətē əsə.

² Dāmē keenē də'wa əsə kaa Əntanfə a luupaa tiinē acii bwaya ənja. Dāmē ha'ə, acii əntaa patənē ŋga ənji nəndə da vii goŋga.

³ Amma, ma Slandana, əndə nə'utē aləkawalə nē ci. Ka tsakənē nē ci koonē ŋgeerənē a ədzəmuunē, ca nəhə tuunē acii *Seetanē.

⁴ Kə yarədii inē tuunē putē ŋga Slandana. Waatoo, agi nə'utənē nuunē makē sətē bii inē koonē. Dəŋə aakəŋwa əsə, ka nə'utənē nuunē ha'ə.

⁵ Wa Slandanē Yeesu Aləmasiihu a baarii koonē rəgwa, una shii makē sətē uu'i Əntanfə tuunē, una sə'watē makē sətē sə'watē Aləmasiihu.

Ŋga'ə nē sləna

⁶ Ndzəkəŋushi'ina, waniinē ka banē koonē də ləmē ŋga Slandanē Yeesu Aləmasiihu: mada tə'i manya'inē ŋga ndzəkəŋushi'inē ahadoonē, goona ndzaa da tii. Ma təya, paa tii ka nə'utē sēndē jigunyiinē koonē.

⁷ Unə də noonē na, kə shii unə taa iitē nə'utənuunē dərəpə geenē. Acii ma saa'itē njiinē ahadoonē, əntaa manya'inē njiinē.

⁸ Makapaamiinē neenē nē ka əndə a adəvə keenē yadē ki'inē ka ci saakii. Amma kə slənyiinē iza iza'u vədə da uusəra, acii geena ndzaa ka tərənē agyanē taa wu ahadoonē.

⁹ Ma dīi inē ha'ə, əntaa mbu'unə nəndə mambu'umiinē bahə ləgwa zəmē acii unə, amma ma dīi inē ha'ə, keena ndzaa koonē ka sə ŋga dzəgunənē, una nə'u dərəpə geenē. *

¹⁰ Ma saa'itē inē ahadoonē, kə njiinē a ba koonē oo'i, ma əndətē kaaree ka sləna, ga ənjə a vii ka ci zəma.

¹¹ Ma bii inē koonē ha'ə, acii kə fii inē oo'i, tə'i hara ənji ahadoonē, manya'inē nē tii. Pooshi uushi ci təya slənē, madaamə ndzaanē zərakə da kaala matii aagi slənē ŋga hara ənji.

¹² Yoo, ma tsarə ŋga ənjitsa, waniinē ka banē ka tii də ŋgeerənē, də ləmē ŋga Slandanē Yeesu Aləmasiihu: wa təya slənē də rəgwa, təya zəməvə ka natii na.

¹³ Ndzəkəŋushi'ina, ma una, ga ca wunəənē koonē nē dā ŋunyi sləna.

¹⁴ Mada kə naanagi əndə ka nə'utē wabəənē nyaahiinē koonē asəkə ləkələkətəna, kantsaamə ka ci ginē, goona ndzaa da ci, kaa ayinē a shii kəsənē tē ci.

¹⁵ Amma goona nee ka ci makē əndə daawaanē goonē. Ma dānuuna, wabəmē ka ci makē sətē cuuna wabə ka ndzəkəŋushi'inuunē.

Muudinē ŋga wabənē

¹⁶ Ma Slandana, ci ca vii ndzaanē jamə. Wa ca vii koonē ndzaanē jamə ci saakii taa guci patə, taa ka ŋgutə rəgwa patə. Wa ca ndzaa doonə patə.

¹⁷ Nyi Bulusə də ciinēki ca uudəpaa naahə ləkələkətənə də nəhəpaanə tuunə. Ha'ə asəkə taa ŋgutə ləkələkataaki əsə. Naahənē ŋga ciinēki ətsa.

¹⁸ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə patə pwapoonaakii.

3:1 3.1 Slənə 2.4; Rooma 15.30; 1 Tees. 5.25.   **3:3 3.3** 1 Koor. 10.13; 1 Yooh. 5.18.   **3:4 3.4** 1 Koor. 4.16; Gal. 5.10.   **3:6 3.6** 3.12; 1 Tees. 5.14.   **3:8 3.8** 1 Tees. 2.9.   * **3:9 3.9** Slənə 18.3; 1 Tees. 1.6; bahə ləgwa zəma: 1 Koor. 9.4.   **3:10 3.10** 1 Tees. 4.11.   **3:11 3.11** 1 Tim. 5.13.   **3:12 3.12** Af. 4.28.   **3:13 3.13** Gal. 6.9.   **3:14 3.14** 1 Koor. 5.9,11.   **3:15 3.15** Mat. 18.15-17; 1 Tees. 5.14.   **3:16 3.16** 2 Koor. 13.11.   **3:17 3.17** 1 Koor. 16.21.

Təkəŋwanə ŋga ləkələkətə ŋga Bulusə ka Timooti

¹ Wiinə ləkələkətə ca dzə daciiki Bulusə. Ma nya, masləkee əndə ŋga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi, makə sətə bii Əntaŋfə Maluu gaamə da Yeesu Aləmasiihu. Ma ca, ka ci caama ka na. *

² Agi nəhəpaanə nə nyi tə hə Timooti. Kə ndzaa hə ka ŋunyi uuzənaaki ka rəgwa ŋga vii gooŋga gaamə. †

Wa Əntaŋfə Dəsənaamə da Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə a dfa ka hə pwapoonə, təya dfa ka hə ŋga'əənə, təya vii ka hə ndzaanə jamə.

Da bariya ka ənjitə ca dzəgunə ka ənji sətə madzəmə

³ Timooti, ŋga'ə ka nyi ha ndzaanə də Afisa makə sətə shi nya bii ka hə saa'itə nya dzə aanə hanyinə ŋga Makiduuniya. Ma mwayi nyi kaa ha dfa ha'ə, acii tə'i hara ənji də Afisa ətə ca dzəgunə ka ənji sətə madzəmə. Bawə ka tii kaa təya bwasee ka dfa ha'ə. ‡

⁴ Ga təya ndzaa ka buurə wabənə ŋga ŋukə ətə pooshi gooŋga agikii, ga təya ndzaa ka ŋgaasha uushi'inə ŋga ŋukə. Ma ətsa, pooshi ka uudənə. Acii tsarəkii ca kira mabizhinə. Pooshi haala ŋga sətə ci Əntaŋfə a moo dfa kaamə da uushi'iitsa. Dagi vii gooŋga gaamə shiinaamə sətə ci Əntaŋfə a moo dfa kaamə.

⁵ Ma caaŋwa ba ha'ə, kaa ənjə a uudəshi. Ma uudəshina, asəkə malaabə ədzəmə ca shigi, ətə yadə 'waslyakəənə davə, da agi ŋunyi ndzaanə ca shigi da agi vii gooŋga ŋga tantanyinə.

⁶ Amma, ma hara ənji, kə bwasee tii ka uushi'iitsa, təya dzəgərə ka waabə mazabə uushi'inə ətə pooshi ka tsakənə tə tii.

⁷ Ŋga'ə ka tii nə ndzaanə ka ənji dzəgunə bariya ŋga Əntaŋfə ka ənja. Amma pooshi tii shii ŋga'ə sətə ci təya ba. Saŋə maa, pooshi tii shii sətə ci təya wabə agyanəkii.

⁸ Kə shii amə, ŋga'ə nə bariya ŋga Əntaŋfə, mada kə shii ənji rəgwatə ci ənjə a slənəgi.

⁹ Ŋga'ə maa kə buurətə ənji oo'i, ma bariya, əntaa ka ŋunyi ənji dfa Əntaŋfə, amma ka ənjitə ca taŋəgi da ənjitə pooshi ka fa ənda da ka ənjitə pooshi ka fa tə Əntaŋfə da ka ma'waslyakə ənja. Kə dfa Əntaŋfə bariya əsə ka ənjitə pooshi ka gadeenə ka ci da ka ənjitə bəələgi dəsənətii taa məsənətii da ka hara mabələ ənja.

¹⁰ Kə dfa ci bariya əsə ka ma'aləhiinyinə da ŋguyirənə ətə ca baa da ŋguyirənə makə tii da ka ənjitə ca kəəsə ənji ka dərəginə da ka majirakinə da ka ənjitə ca dzə ka dfa seeda ŋga jirakənə, taa ənjitə ca dfa taa ŋgutə uushi ətə madzəmə mbərə mbərə da ŋunyi dzəgunənə.

¹¹ Ma ŋunyi dzəgunənə, agi Ŋunyi Habara ci ənjə a upaa. Aaciiki ba'avə Əntaŋfə Ŋunyi Habarakii kaa nya baaba ka ənja. Ma Ŋunyi Habarakii, agyanə Əntaŋfə Əndə məghərəvənə. Naakii nə barəkaanə.

Kuyiriinə tə Əntaŋfə putə ŋga luupaanaakii tə ənja

* **1:1 1.1** masləkee əndə: 2.7; Maluu: Tit. 3.4; ka na: Kwal. 1.26-27. † **1:2 1.2** Timooti: 1 Koor. 4.17; uuzənaaki: 1 Koor. 4.15; 1 Tees. 2.11; Tit. 1.4. ‡ **1:3 1.3** Afisa: Slənə 20.1; dzəgunə sətə madzəmə: 4.1-10; 6.3-5,20-21; 2 Tim. 2.16-18,23-26; Tit. 1.10-16; 3.9-11. **1:3 1.3** Slənə 20.1. **1:4 1.4** 4.7; 6.20; 2 Tim. 2.16,23; 4.4; Tit. 1.14. **1:5 1.5** 1.14,19; 2.15; 4.12; Rooma 12.9; 13.10; 1 Koor. 8.1; Gal. 6.10; 2 Tim. 1.3,13; 3.10; Tit. 1.15. **1:6 1.6** 1.4; 6.4,20; Tit. 1.10. **1:8 1.8** Rooma 7.12,16. **1:9 1.9-10** Gal. 5.19-21. **1:10 1.10** 4.6; 6.3; 2 Tim. 1.13; 2.2,15; 3.14; 4.2-3; Tit. 1.9; 2.1,7-8. **1:11 1.11** 1 Tees. 2.4.

¹² Agi kuyiriinē nē nyi tē Yeesu Alēmasiihu Slandanaamē. Ci vii ka nyi ngeerēnē nga slēnēna. Agi kuyiriinē nē nyi tē ci nga neenaakii ka nyi mahoolakii, ca kavē tē nyi kaa nya slēnē ka ci.

¹³ Taa ngahi ma nga njukē, kē cibē nyi dē ci, nya wabē bwaya uushi'inē aashikii, nya dzaana tē ci ēsē; amma kē nyihē ci tēgunuunaaki, acii paa nyi shii sētē njii kya slēnē, paa nyi da vii goongga saa'ikii ēsē.

¹⁴ Wata Slandanē a ējiinē ka nyi pwapoonaakii lanjē, ca baarii ka nyi rēgwa nga vii goongga ka ci da uufēnē tē ənja. Makē dīi ci, lēbē naamē da Yeesu Alēmasiihu nga əna, naamē patē nē vii goonggakii da uufēnēkii.

¹⁵ Ma sēnē cii kya moo banē, tantanyinē. Kē dēbēe ənjē a luuvē dē ədzēmē rənjwē oo'i, ma shi Yeesu Alēmasiihu aasəkē duuniya, kaa ca luupaa ma'waslyakē ənja, nyi palee ka tii patē dē slēnē 'waslyakēənē maa.

¹⁶ Amma kē nyihē Əntanjfē tēgunuunaaki makē nji nyi ka ma'waslyakē əndē ka shanjē. Dē d'anē ha'ē mbee Yeesu Alēmasiihu ka baarii ka ənji patēnē nga s'watēnaakii tē nyi dē luupaanē tē nyi. Ha'ē kē ndzaa nyi ka sē nga dzəgunēnē ka taa wu patē na vii goongga ka Alēmasiihu, ca upaa əpinē nga ca'ē ndənjwē ndənjwē.

¹⁷ Wa ənjē a dūunētē tē Əntanjfē, ənjē a dēla dē ci. Ci nē njwanjwē nga ca'ē ndənjwē ndənjwē. Paa ci ka əntənē, pooshi ənji agi neenē ka ci ēsē. Ci daanēkii nē Əntanjfē. *Aamiina.

¹⁸ Uuzənaaki Timooti, wanyinē ka kavē wabəətsē aaciiku, makē sētē wabi anabiinē agyanəku njukē. Kəsəpaa wabəətsē asəkē ədzēməku kaa ha mbee ka slēnē njunyi slēna,

¹⁹ ha dzē aakənjwa agi nē'unē tē Əntanjfē da njunyi ndzaanē. Ma hara ənji, kē kaaree tii ka njunyi ndzaanē, ha'ē saawee tii ka vii goonggatii.

²⁰ Ma Himiniya da Aləkəsandəra, agikii nē tii. Kē vii nyi tē tii ka *Seetanē kaa tēya shii dzalēnē, tēya bwasee ka dzaananē tē Əntanjfē. §

2

Wabənə agyanə də'wa

¹ Ma nga təkənjwanē, agi banē nē nyi kaa ənjē a d'a dē'wa, ənjē a kədii acii Əntanjfē, ənjē a kuyirii tē Əntanjfē putē nga patēnē nga ənja.

² Wa ənjē a d'a dē'wa putē nga meeminē da madiigərə ənji patē, kaama ndzaanē jamē dē mabanee ma'yanē, ama mbee ka gadēe ka Əntanjfē, ama ndzaa makətsəkii ēsē.

³ Ma ətsē patē, nga'ē, ka uufagi səkē nga Əntanjfē Maluu gaamē ēsē.

⁴ Kē mwayi ci taa wu patē, ca upaa luupaanē, ca shii goongga.

⁵ Acii rənjwē nē Əntanjfē, rənjwē ēsē nē əndē rəgwa ahada Əntanjfē da ənja, waatoo Yeesu Alēmasiihu. Əndē shiŋkinē nē ci ēsē.

⁶ Kē vigi ci naakii nē ka luupaanē dē ənji shiŋkinē patē. Ci baarii ka saa'ikii oo'i, nga'ē ka Əntanjfē kaa taa wu patē a upaa luupaanē. *

⁷ Ka ətsē ha'ē kavē Əntanjfē tē nyi ka ndzaanē ka əndē waazanē ka ənji da ndzaanē ka masləkēe ənda. Kē kavē ci tē nyi ka dzəgunē goongga ka hara slikerənē kaa tēya luuvē. Tantanyinē cii kya wabē, əntaa jirakənē. †

1:12 1.12-17 2.7. **1:12 1.12** Gal. 1.15-16. **1:13 1.13** Slēnē 8.3; 9.1-5; 1 Koor. 15.9; Gal. 1.13. **1:14 1.14** 1.5; 1 Koor. 15.10. **1:15 1.15** Luka 15.2; 19.10; Rooma 5.8. **1:16 1.16** Af. 3.7-9; Kwal. 1.25. **1:17 1.17** Rooma 16.27. **1:18 1.18** 4.14; 6.12; 1 Koor. 9.24-25; 2 Tim. 4.7-8; Yahu. 3. **1:19 1.19** 1.5. § **1:20 1.20** Himiniya: 2 Tim. 2.17; Aləkəsandəra: 2 Tim. 4.14; Seetanē: 1 Koor. 5.5. **2:1 2.1** Af. 6.18-19; Fil. 4.6. **2:2 2.2** Ees. 6.10. **2:3 2.3** Tit. 3.4. **2:4 2.4** Əzaki. 18.23; 2 Tim. 2.25-26; 2 Piita 3.9. **2:5 2.5** Dzək. 6.4-5; 1 Koor. 8.6; Rooma 3.29-30; 10.12-13. * **2:6 2.6** Mar. 10.45; 2 Koor. 5.15; Gal. 1.4; Tit. 2.14; 1 Yooh. 3.16; ka saa'ikii: Gal. 4.4; Tit. 1.3. † **2:7 2.7** masləkēe ənda: 1.11-17; Gal. 1.1; 2.7-8; Af. 3.7; 2 Tim. 1.11.

⁸ Acii ha'ə, nga'ə ka nyi kaa nguyirənə taa da patə a ɗa də'wa. Wa tɔya ɗa də'wa də malaaba ədzəma. Ga tɔya ɗa də'wa də mabəzə səka, ga tɔya ɗa də mabizhinə əsə.

⁹ Ma makinə əsə, wa tɔya ndzaa da ayinə da hiima nga ka kəjeerənə ətə dibə. Ga tɔya ɗaada hara uushi'inə agi shinjinatii ətə ca ngərəgi hiima nga ənda, ga tɔya nga pookalima taa sə nga uura taa sə nga ciinə ətə da məghərəvənə davə, ga tɔya nga mandalə kəjeerənə əsə.

¹⁰ Amma, wa tɔya ɗa nyuni sləna. Ci nə nyuni uushi. Ci dəbee ka makiitə ca ba agi nə'unə nə tii tə Əntanfə.

¹¹ Wa minə a ndzaa kəɗa'ə saa'itə ənjə a dzəgunə, kya banee ka hanƙalatə.

¹² Maluuvəmə nyi minə a dzəgunə ka nguyirənə, taa kya ndzaa da baawəɗa agyanətii. Amma, wa kya ndzaa kəɗa'ə.

¹³ Acii tə Adamu 'watəgi Əntanfə taganə, taabu'u Hawa.

¹⁴ Əntaa tə Adamu əsə gəpətə *Seetanə, amma tə minə gəpətə ci, kya tanjəgi bariya.

¹⁵ Patə da ha'ə, wa kya poo manjeevənə, ka upaanə nə ki luupaanə, maa kə gi ki aakəŋwa agi nə'unə da uudə ənja, kya ndzaa malaabakii akəŋwacii Əntanfə, kya ndzaa da ayinə.

3

Matakəŋwanyinə asəkə Ikəliisiya

¹ Ma sənə cii kya moo banə, tantanyinə: maɗa nga'ə ka əndə nə ndzaanə ka matakəŋwanə asəkə Ikəliisiya, nyuni slənə cii kəya uudə.

² Ma matakəŋwanə, wa ca ndzaa ka əndətə pooshi ənji ka idəpaa uushi ashikii. Da minə rəŋwə dyaŋə ndzaanəkii əsə. Wa ca ndzaa ka əndə hiima, ca ətsətə naakii na, ca ndzaa də hanƙala, ca ndzaa ka əndə luu mu'uminə gakii asii. Wa ca ndzaa ka əndə mbee ka dzəgunətənə ka ənji nga'ə.

³ Ga matakəŋwanə a kagi naakii nə ka sa ənvwa, ga ca ndzaa ka əndətə ci ədzəməkii a əbu pii pii əsə. Amma, wa ca ndzaa ka makəɗa'ə ənda, əndətə ca moo ndzaanə jamə. Ga ca ndzaa ka əndə suuna kwaba.

⁴ Wa ca ndzaa ka əndətə ca mbee ka kərətə yaakii nga'ə, manjeevənaakii a ɗawuta ka ci, tɔya fa tə ci ka shaŋə.

⁵ Ma bii nyi ətsə ha'ə, maɗa pooshi əndə mbee ka kərətə yaakii nga'ə, iitiitə sanjə mbeenəkii ka kərətə Ikəliisiya nga Əntanfə?

⁶ Ha'ə əsə, ma əndətə mata'avəmə agi vii gooŋgaakii, ga ca ndzaanə ka matakəŋwanə, acii ga ca ɗuunətə naakii na, Əntanfə a lagi ka ci gəŋwanə, ca vii ka ci ma'inə makə sətə vii ci ka *Seetanə.

⁷ Ha'ə əsə, wa ca ndzaanə ka əndətə ci duuniya patə a gadee ka ci, acii ga ənjə a ɗavə ka ci ayinə, ca dzəgərə aasəkə zaanwanə nga Seetanə.

Ənji tsakənə tə ənji nga Ikəliisiya

⁸ Ma ənji tsakənə tə ənji nga Ikəliisiya əsa, wa tɔya ndzaa matsəkii, ga wabənətii a ndzaa bəra'i, ga tɔya kapaa natii nə ka sa ənvwa, ga tɔya kapaa natii nə ka suuna gəna əsə.

⁹ Ma wabənə ətə baariigi Əntanfə kaamə, wa tɔya kəsəpaa də malaaba ədzəma.

¹⁰ Tii maa, see maa kə təkətə ənji tə tii zəku'i. Maɗa pooshi ənji idəpaa uushi ashitii, wa tɔya ndzanjə sləna.

¹¹ Ma makinatii* əsə, wa təya ndzaa matsəkii, ga təya pəfəhiinə, wa təya ndzaanə ka ənji hiima, təya ndzaanə ka ənji goonğa taa agi mi patə.

¹² Ma əndə tsakənə tə ənji nga Ikəliisiya, da minə rəŋwə dyanə ndzaanəkii, ca mbee ka kərətə manjeevənaakii da hara ənji yaakii nga'ə.

¹³ Ma ənji tsakənə tə ənji nga Ikəliisiya, madə ŋunyikii ci təya slənə, ka upaanə nə tii gadeenə nga ənji ka tii. Ka mbeenə nə tii ka wabənə yadə ŋgwalənə agyanə vii goonğatii ka Yeesu Aləmasiihu.

Maduunə uushi ətə baarii Əntanfø kaamə

¹⁴ Yoo, kə dīi nyi aniya nga dzənə aabiiku kədəhə. Amma, wanyinə ka naahə ka hə ləkaləkətəna.

¹⁵ Mbu'u tə'i uushi na səkəpaa tə nyi. Ma ləkaləkətəna, ci na baarii ka hə makə sətə ci ənji nga Əntanfø a ndzaanə. Ma ənjikii, tii nə Ikəliisiya nga Əntanfø Əndə vii əpinə. Ikəliisiyakii əsə ca kihə goonğaənə.

¹⁶ Ma sətə vii amə goonğa anəkii, waatoo sətə nji ma'umbeekii, maduunəkii dərəva. Pooshi əndə dā mabizhinə agyanəkii, waatoo,

Əndə shiŋkinə pwayi ənji tə ci,

Kə baariigi Malaaba Ma'yanə tə ci oo'i,

əndə goonğa nə ci.

Kə nee malaa'ikanyinə ka ci;

Kə waazii ənji agyanəkii ka hara slikərənə;

Kə vii ənji ka ci goonğa asəkə duuniya patə;

Kə ŋgərətə Əntanfø tə ci aadəgyə, ca dūunətə tə ci.

4

Ənji dzəgunə jirakənə

¹ Yoo, kə bii Malaaba Ma'yanə furəŋə oo'i, ma ka əndə'i saa'i, kadə nə hara ənjə a bwasee ka nə'u goonğaənə, təya dzəgərə ka nə'u jirakənə nga ginaajinyinə, təya nə'u dzəgunənə nga *Seetanə.

² Ma dzəgunəətsa, kə təkəpaa majirakinə, ənjitə pooshi ka taarapaanə ahada goonğaənə da jirakənə acii mantəkii nə ədzəmətii.

³ Ma tsarə nga ənjitsa, agi dzəgunənə nə tii oo'i, ma ŋgərəshinə da aadə hara zəmənyinə, bwayakii. Amma Əntanfø tagapaa zəmənyiitsa kaa ənjə a adə. Ma ənji nə'unə, waatoo ənjitə shii goonğa, wa təya adə zəməkii də kuyiriinə.*

⁴ Patənə nga uushi'inə ətə tagii Əntanfø, nga'ə. Pooshi uushi nga kaareenə. Amma, wa ənjə a luu patənə nga uushi'inəkii də kuyiriinə tə ci.

⁵ Ma uushi'iitsa, nga'ə, acii ha'ə bii Əntanfø, agi kuyiriinə nə ənji tə ci putakii əsə.

Ŋunyi əndə slənə nga Yeesu Aləmasiihu

⁶ Madə agi dzəgunətənə nə hə ka ənji nə'unə tə uushi'iitsa, ka ndzaanə nə hə ka ŋunyi əndə slənə nga Yeesu Aləmasiihu, ha dzə aakəŋwa də fa wabənə nga Əntanfø da nə'utə ŋunyi dzəgunənə, kaa ha upaa də ŋgeerənə.

⁷ Ma wabəətə nga ŋukə ətə madzəmə da wabənə nga Əntanfø, ga ha ndzaa ka buurənə, acii uura manjeevənə nə ətsə patə. Duu aakəŋwa də dzəgunə ndzaanə ka əndə ŋga Əntanfø.

* **3:11 3.11** Makinə, ənji tsakənə tə ənji nga Ikəliisiya, taa makinə nga ənji tsakənə tə ənji nga Ikəliisiya. **3:11 3.11** Tit. 2.3. **3:15 3.15** Af. 1.23; 2.19-22. **3:16 3.16** Mat. 28.18-19; Mar. 16.19; Yooh. 1.14; Slənə 2.33; Af. 1.20-21; Fil. 2.6-11; Kwal. 1.6,23; 2 Tim. 4.17. **4:1 4.1-11** 1.10. **4:1 4.1 2** Tim. 3.1. * **4:3 4.3** ŋgərəshinə: 1 Koor. 7.1; zəmənyinə: 'Wat. 9.3; Rooma 14.2; Kwal. 2.21; Iber. 13.9; kuyiriinə: Rooma 14.6; 1 Koor. 10.30. **4:4 4.4** 'Wat. 1.31; Slənə 10.15. **4:6 4.6** 1.10. **4:7 4.7** 1.4.

⁸ Ma taadfatə shishinə, tə'i ci da bwatya. Amma, ma dzəgunə ndzaanə ka əndə nga Əntanfə, ci palee də bwatya taa ka ngutə rəgwa patə, acii ka tsakənə nə ci tə əpinə gaamə ka saa'ina da aakəŋwa patə.

⁹ Ma sətə bii nyi, tantanyinə. Kə dəbee ənjə a luuvə də ədzəmə rəŋwə.

¹⁰ Ka ətsə ha'ə caama slənə də gazhi'waanə, acii agi kanə naamə nə ka Əntanfə Əndə vii əpinə. Ci nə Maluu nga ənji patə; ma palee maa, nga ənji nə'unə.

¹¹ Bawə ka ənji nə'unə tə wabəətsa, ha dzəgunətə ka tii.

¹² Ga ha luuvə kaa ənjə a ushapaa tə hə, makə dīi hə uundzə dagwa. Amma ndzaanə ka sə nga dzəgunənə ka ənji nə'unə ka rəgwa nga wabənaaku, da ndzaanaaku, da uudənaaku tə ənja, da vii goonngaaku, da ndzaanaaku yadə idəpaa uushi ashiku.

¹³ Ma taabu'u nii kya sha, duu aakəŋwa də jaŋga malaaba ləkəkatə ka ənja, ha waaza ka tii, ha dzəgunə ka tii.

¹⁴ Ma baawəda ətə vii Əntanfə ka hə saa'itə wabi anabiinə agyanəku, saa'itə kavə matakəŋwanyinə nga Ikəliisiya ciinə aanəku, slənəgiwə də ci.

¹⁵ Duu aakəŋwa də d'anə ha'ə makə ətsa, ga ha zaarə, kaa ənji patə a nee ka dzənaaku aakəŋwa.

¹⁶ Hadatə də naaku na da dzəgunənaaku. Duu aakəŋwa də d'a uushi'iitsa. Acii maa kə dīi hə ha'ə, ka luupaanə nə hə naaku nə da ənjitə ca fa tə hə.

5

Ndzaanə nga'ə agi ənji nə'unə

¹ Ga ha wazə ka masara, amma wabuu ka ci makə ka duu. Ma uuji daguyinə əsa, wa təya ndzaa makə ndzəkəŋushi'inəku.

² Ma masara minə, wa kya ndzaanə makə mapoo tə hə. Ma makinə ətə ma'ə ma'iirəmə əsə, wa təya ndzaa makə cikəŋushi'inəku; ədzəməku a ndzaa malaabakii akəŋwaciitii, acii ga təya ŋgərəgi haŋkalaaku.

³ Ma mooryafinyinə ətə pooshi əndə tsakənə tə tii, gadəe ka tii.

⁴ Amma, mad'a tə'i manjeevənə taa jijinyinə nga mooryafinə, wa təya dzəgunə makə sətə ci təya d'a diinatii zəku'i, waatoo, təya d'a ka mapoo tə tii taa dzədzəshi'inətii nga'əənə, makə sətə shi təya dīi ka tii, acii tsarəkii ca uudfagi səkə nga Əntanfə.

⁵ Ma mooryafinə ətə ki daanətə pooshi əndə tsakənə tə ki, tə Əntanfə gi'i ki, kya dzə aakəŋwa də d'a də'wa, kya kədii aciikii vədə da uusəra.

⁶ Amma, ma mooryafinə ətə kagi nətə ka uudə uushi'inə nga *duuniya, taa ŋgahi ma'ə ki da i əpinə, patə da ha'ə mantəkii nə ki.

⁷ Ma d'anəkwa, bawə ka tii wabəətsə bii nyi ka hə, acii ga ənjə a idəpaa uushi ashitii.

⁸ Ma əndətə pooshi ka had'a də duuraakii, ma palee maa, ənji yaakii, kə kaaree ci ka nə'u tə Əntanfə, bwayakii nə ci, palee ka əndətə yadə vii goonnga.

⁹ Ga ha naahə ləmə nga mooryafinə aagi harakii pii pii. Ma taabu'u naahənəku, see maa nee hə kə mbu'i fəzatə kuwa pu'unə, mashimə ki a ŋgire ŋgure palee ka rəŋwə əsə,

¹⁰ ənjə a kuyirii tə ki putə nga d'a ŋunyi slənətə, waatoo, kə gərətə ki manjeevənətə nga'ə, kya luu mu'uminə aa hatə aasii, kya yibəgi sədə nga ənji nə'unə makə sətə ci maviinə a d'a, kya tsakə ənji agi bwanea, kya kavə nətə ka d'a ŋunyi sləna. Mad'a ha'ə makə ətsə nə slənata, naahuu ləmətə.

¹¹ Amma ma mooryafinyinè ètè ma'è ma'iirèmè, ga ha naahè lèmetii, acii madà kè tøkuree tii ka sè'watè ndzaanè yadè ngura, ka ngèrèné nè tii. Dè ha'è bwaseenè tii ka nè'unè tè Alèmasiihu.

¹² Dè ha'è èsè lèginè Èntanfè gèjwanè anètii, ca vii ka tii ma'inè, acii kè tanjègi tii alèkawalètè dè tii ka ci.

¹³ Ma tàyà, ka dzègèrèné nè tii aagi ndzaanè zèrakè, wata wiigi'inè ka yi ka yi. Èntaa wata ndzaanè zèrakè tanè, amma tàyà kaala wabènè aagi nga hara ènji, tàyà luugi wabènè ètè èntaa natii, tàyà ba sètè madèbèmè.

¹⁴ Acii ha'è, ma moonèkya, ma mooryafinè ètè ma'è ma'iirèmè, wa tàyà ngèrè nguyirènè, tàyà poo manjeevènè, tàyà hadà dè yatii. Madà dè tii ha'è, pooshi ènji daawaanè gaamè ka upaa rægwa nga wabè bwaya uushi'inè aashaamè.

¹⁵ Ma bii nyi ha'è, acii hara mooryafinè maa, kè uugi tii zè'uginè ka nè'unè tè Seetanè.

¹⁶ Ma minè èndè nè'unè ètè da mooryafinyinè agi duurènyinatè, wa kya tsakè tè tii ka galee ka slènè agyanè Ikèliisiya, kaa Ikèliisiya a mbee ka tsakènè tè hara mooryafinyinè ètè pooshi ènji tsakènè tè tii.

¹⁷ Ma matakèjwanyinè nga Ikèliisiya ètè ca slènè nga'è, gadèemè ka tii ka shanjè, una ki'itè ka tii nga'è. Ma palee maa, ènjitè ca waaza da dzègunè ka ènji dè gazhi'waanè.

¹⁸ Acii kè bii malaaba lèkalèkatè oo'i, "Goona tøjapaa la ka zèmènè saa'itè ci agi slènènè koonè." Kè bii ci èsè, "Ma èndè slèna, kè dèbèe ènjè a vii ka ci shikwaakii."

¹⁹ Madà kè wulii ènji matakèjwanè nga Ikèliisiya, ga ha luuvè, madàamè tii kè kira seedawanyinè bèra'i taa makkè.

²⁰ Taa wu patè gi ma'inè aa hakii, dzaluu tè ci akèjwacii ènji patè, kaa hara ènjè a shii ngwaleenè.

²¹ Agi banè nè nyi ka hè akèjwacii Èntanfè, da Yeesu Alèmasiihu, da matadè malaa'ikanyinè, kaa ha nè'utè uushi'iitè bii nyi ka hè patè. Ga ha baarii kama kamaanè ka ènji shanjè taa agi mi patè.

²² Ga ha kwasè ka kavè ciinè agyanè èndè'i èndè kaa ca ndzaa ka èndè slènè asèkè Ikèliisiya. Ga ha dzègèrè aagi 'waslyakèenè ètè ci hara ènjè a dè. Ga ènjè a idèpaa uushi ashiku.

²³ Makè dè ci, pooshi jamènè nga sèkèku taa guci patè, ga ha sa wata ma'inè, amma duu dè sacii ma'i inaba gi'u ka kuzèka.

²⁴ Ma 'waslyakèenè nga hara ènji, panjèranjè a babara taabu'u mbu'unèkii aakèjwacii gèjwanè. Ma nga hara ènji èsè, daba'a na shigi.

²⁵ Ha'è èsè, panjèranjè a babara nè dè njunyi slènè nga hara ènji; taa pooshi panjèranjè a babara èsè, pooshi na za.

6

¹ Ma maviinè patè, wa tàyà gadèe ka slanjiiinètii, tàyà fa tè tii, acii ga ènjè a wabè bwaya uushi aashi Èntanfè da dzègunènè gaamè.

² Madà ènji nè'unè nè slanjiiinè nga maviinè, ga tàyà bèrapaa tè slanjiiinètii, acii makè dè tii ndzèkèjushi'inè putè nga Alèmasiihu. Amma, wa tàyà tsakè paslènè ka tii, makè dè ci, ma ènjitè ci tàyà slènè ka tii, ènji vii goonja nè tii, moodèkii nga Èntanfè èsè.

Dzègunètè uushi'iitè ka ènja, ha ba ka tii kaa tàyà nè'utè.

Dzègunè jirakèné

³ Tə'i hara ənji ca dzəgunə ka ənji hara uushi'inə pamə, maluuwəmə tii tə tantanyitə wabənə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu, maluuwəmə tii əsə tə dzəgunənə agyanə makə sətə caama ndzaa malaabakii akəŋwacii Əntaŋfə.

⁴ Ma ənjitsa, kə dʒuunətə tii natii na, mashiimə tii taa mi əsə, maɖaamə suuna nga ɖa mabizhinə da mbəzənə agyanə mazaɖə wabənə. Ci ca kira sərəha, da mbəzənə, da dzaanashinə, da hiima bwaya uushi aagyanə ənda,

⁵ da ɖaada mabizhinə. Ma ənjitsa, pooshi hanƙalatii ka hakii, pooshi ma'ə gooŋga ashitii əsə. Ma nə tii ka nəhəna, gəna ci ənjə a upaa ka rəgwa nga diina.

⁶ Yoo, ma nə'unə tə Əntaŋfə, tə'i bwatya agikii palee ka gəna, maa ka mabanee ma'yanə nə əndə də sətə cii kəya upaa.

⁷ Acii pooshi uushi shi acii amə aa hanə aa duuniya. Pooshi uushi na dzə acii amə maa kə məkyaamə.

⁸ Maa tə'i amə da zəma, tə'i amə da kəjeerənə əsə, kə mbu'i kaamə.

⁹ Amma, ma ənjitə ca moo ɖa gəna, kə luuvə tii isəkwanə nga *Seetanə tə tii, təya kulagərə aasəkə zaanwanə nga mabaanə da bwaya suunanyinə. Ci ca kavə tə tii ka zaginə dza'ə.

¹⁰ Acii ma suuna kwaba, ci ca kira bwaya uushi'inə kama kama. Puta nga suuna kwaba bwasee hara ənji ka vii gooŋgatii, təya əlya ka natii nə mabətəsəkənyinə kama kama.

Wabənə nga Bulusə ka Timooti

¹¹ Ma hə ɖii əndə nga Əntaŋfə, bwasee ka patənə nga uushi'iitsa, ha ɖa gazhi'waanə nga slənə gooŋgaanə, ha ɖa gazhi'waanə nga ndzaanə ka əndə nga Əntaŋfə, ha vii ka ci gooŋga, ha uudə ənja, ha sə'watə taa mi patə, ha ndzaa ka əndə hanƙala əsə.

¹² Dawə gazhi'waanə nga slənə ŋunyi uushi'inə, acii kə vii hə gooŋga. Ma əpiitse nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə upaa hə, kəsəpaa tənə tənə. Ka ətsə ha'ə 'wii Əntaŋfə tə hə saa'itə vii hə seeda agyanə vii gooŋgaaku akəŋwacii seedawanyinə laŋə.

¹³ Wanyinə ka wabənə ka hə akəŋwacii Əntaŋfə ətə ca vii əpinə ka taa mi patə, da akəŋwacii Yeesu Aləmasiihu. Ma Yeesu, kə vii ci ŋunyi seeda agyanə gooŋgaanə akəŋwacii Puntiyu *Pilaatu.

¹⁴ Wanyinə ka banə ka hə ha'ə, kaa ha nə'utə sətə bii wabənə nga Əntaŋfə; ga ha tapaa taa rəŋwə, nə'utə patə ka rəgwatə pooshi ənji ka upaa sə nga idəpaanə ashiku, ca'ə ka saa'itə nə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

¹⁵ Ma jiganaakii, Əntaŋfə na jigagi də ci ka saa'itə kapaa ci. Acii ma Əntaŋfə, ci daanəkii ca ɖa ŋwanuunə, əndə moodasəkə nə ci. Nwanwə agyanə meeminə, Slandanə agyanə slanjiinə nə ci əsə.

¹⁶ Ci daanəkii nə əndə pooshi ka əntənə. Ma ha nga ndzaanaakii, agi bərənə ətə pooshi əndə ka mbu'unə aabiikii. Pooshi əndə sha nee ka ci, pooshi əndə ka neenə ka ci əsə. Wa ənjə a dʒuunətə tə ci, ca ɖa ŋwanuunə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Wa ca ɖa ha'ə.

¹⁷ Yoo, ma ənji gəna nga zamanana, bawə ka tii ga təya hwafə də gəna, ga təya ka nətii ka gəna əsə, acii makə mədə nə gəna. Amma, wa təya ka nətii ka Əntaŋfə. Ci ca vii kaamə taa mi patə, kaama fatə mayamayaanəkii, acii fitə nə ciinəkii kaamə.

¹⁸ Bawə ka tii, wa təya ɖa nga'əənə, təya ɖa ŋunyi slənə laŋə. Wa ciinətii a ndzaa fitə, təya vii ka hara ənji.

6:3 6.3-10 1.3-7. **6:3 6.3** 1.10; Gal. 1.6-9. **6:4 6.4** 1.4; 6.20; 2 Tim. 2.14. **6:5 6.5** Yooh. 10.12; Slənə 20.33-34; 1 Tees. 2.5; Tit. 1.11; 1 Piita 2.14; 5.2. **6:6 6.6** 4.8; Fil. 4.11; Ibər. 13.5. **6:7 6.7** Ayb. 1.21; Ə.Waaz. 5.14. **6:8 6.8** Waɖ. 30.8-9. **6:12 6.12** 1.18; 4.14. **6:13 6.13** Mat. 27.11-26; Yooh. 18.28-19.16. **6:14 6.14** 1.3,18; Fil. 1.10; 1 Tees. 5.1-2. **6:15 6.15** Slənə 1.7; 2 Piita 3.3-9; Səniinə 17.14. **6:16 6.16** Shig. 33.20; Jab. 104.2; Yooh. 1.18; Kwal. 1.15; 1 Yooh. 4.12. **6:17 6.17** Jab. 62.11; Luka 12.15,20; Yak. 5.1.

¹⁹ Də ha'ə tsəkənə tii ka natii na ɲunyi ndzaanə ka sətə na shi aakəŋwa, kaa təya shii upaa də tantanyitə əpinə.

²⁰ 'Ya'ə Timooti, kəsəpaa ɲunyi Habaratsə təŋə təŋə ətsə ba'avə Əntaŋfə aaciiku. Ga ha ndzaa da ənjitə ca d'aada mazaβə wabənə da da mabizhinə ɲga diina. Tsarə ɲga wabəətsə ci ənjə a ba: shiinə. Amma, jirakənə.

²¹ Hara ənji əsə, ətə ca ba tə'i tii da shiinə, kə bwasee tii ka vii gooŋga. *

Wa Əntaŋfə a da koonə pwapoonə.

Bəra'inə nga ləkaləkətə nga Bulusə ka Timooti

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə daciiki Bulusə. Ma nya, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi, makə sətə mwayi Əntanfə. Kə sləkee ci ka nyi kaa nya waaza ka ənji agyanə əpinə ətə bii Əntanfə, ka viinə nə ci daci Yeesu Aləmasiihu.

² Agi nəhəpaanə nə nyi tə hə Timooti. Ma ha, moodə uuzənaaki nə hə. *

Wa Əntanfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dfa ka hə pwapoonə, təya dfa ka hə nga'əənə, təya vii ka hə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə tə Əntanfə putə nga vii gooŋga nga Timooti

³ Agi kuyiriinə nə nyi tə Əntanfə taa guci patə cii kya buurətə tə hə agi dfa də'wa; vədə da uusəra cii kya dfa ha'ə, pooshi bədanə. Tə ci cii kya paslə də ŋunyi ndzaanə, makə sətə nji dzədzəshi'inəki a paslə tə ci.

⁴ Ma nya buurətə tuunaaku putə nga təkənə gaanwə, nga'ə ka nyi nya ənə ka neenə ka hə ka shaŋə, kaa nya shii dfa moodasəka.

⁵ Agi buurətənə nə nyi vii gooŋgaaku nga tantanyinə, tsarə ətə nga kuku Looyisə da nga muu Afiniki. Kə shii nyi əsə, ma'ə hə da vii gooŋgakii.

⁶ Acii ha'ə, wanyinə ka buurətənə ka hə oo'i, tsakuu dzənə aakəŋwa də dfa slənə də baawədatə kavə Əntanfə aaciiku, waatoo, baawəda ətə vii ci ka hə saa'itə kavə nyi ciinə aanəku kaa ha dfa slənə nga Yeesu Aləmasiihu.

⁷ Ma Əntanfə, maviimə ci kaamə ədzəmə nga ŋgwalənə. Amma kə vii ci kaamə ədzəmə nga ndzaanə da ŋgeerənə da nga uudəshinə da nga ətsətə na.

⁸ Acii ha'ə, maa ha wabə agyanə Slandanaamə, ga ayinə a dfa tə hə. Əndə furəshina nə nyi ka putaakii, amma ga ha ayi acii shiinə nga ənji oo'i, guva-slənaaku nə nyi. Amma sə'watə sa ciba makə naaki putə nga Ŋunyi Habara, makə sətə vii Əntanfə ka hə ŋgeerənə nga sə'watənə.

⁹ Ci luupaa taamə, ca 'watə taamə kaama ndzaanə ka ənjaakii. Ma dfi ci ha'ə, əntaa putə nga ŋunyi slənə gaamə, amma ha'ə mwayi ci dfa nga'əənaakii. Waatoo, daga ŋukə dfi ci aniya nga dfanə ha'ə, kaa ca luupaa taamə daci Yeesu Aləmasiihu.

¹⁰ Ma əndzə'i, makə shi Maluu gaamə Yeesu Aləmasiihu, kə baarii Əntanfə furəŋə oo'i, kə dfi ci kaamə nga'əənaakii. Kə əbipaa Yeesu ŋgeerənə nga wa, ca baarii oo'i, maa kə liwaamə Ŋunyi Habara, ka upaanə naamə əpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. †

¹¹ Nyi ka nəki maa, kə ta'i Əntanfə tə nyi kaa nya ndzaa ka masləkee ənda da əndə waaza ka ənji Ŋunyi Habarakii, nya dzəgunətə ka tii.

¹² Putakii əsə cii kya sa cibəna. Amma pooshi ayiiki, acii kə shii nyi Əndətə vii nyi ka ci gooŋga. Kə shii nyi ndilə ndilə əsə oo'i, ma Ŋunyi Habaratə ba'avə ci aaciiki, ka hadfatəginə nə ci dəŋə ka uusəratə nii kəya ənya.

¹³ Kəsətə təŋə təŋə tə ŋunyi wabəətsə jigunyii ka hə, ha dzəgunətə ka hara ənji, ha ndzaa da vii gooŋga, ha uudə tə Əntanfə da ənja makə sətə bii Yeesu Aləmasiihu.

¹⁴ Ga ha kapaa taa tə wu kaa ca zə'wee ka Ŋunyi Habaratsə ba'avə Əntanfə aaciiku. Amma kəsətə təŋə təŋə də baawəda nga Malaaba Ma'yanə ənə asəkə ədzəmaamə.

¹⁵ Kə shii hə oo'i, patənə nga ənji nə'unə anə hanyinə nga Asiya, kə bwasee tii ka nyi, nyi daanəki. Ahadatii nə i Figilusə da Harəmagana əsə.

1:1 1.1 1 Tim. 2.7. * **1:2 1.2** Timooti: 1 Tim. 1.2; 1 Koor. 4.17. **1:3 1.3** Fil. 3.5; 1 Tim. 1.5. **1:5 1.5** Slənə 16.1. **1:6 1.6** 1 Tim. 4.14. **1:7 1.7** Rooma 8.15. **1:8 1.8** 2.9; Rooma 1.16. **1:9 1.9** Af. 2.8-9; Tit. 3.5. † **1:10 1.10** Yooh. 1.14; Tit. 3.6; əpinə da wa: 1 Koor. 15.20,55,57; Ibər. 2.14-15. **1:11 1.11** 1 Tim. 2.7. **1:13 1.13** 1.5; 1 Tim. 1.10. **1:14 1.14** 1 Tim. 6.20. **1:15 1.15** 4.16.

¹⁶ Amma, wa Slandanə a dfa ka ənji yi nga Wanasifara barəkaanə, acii ma ca, lanə nə ci agi əgə ka nyi ma'i rara'ə aasəkə ədzəməki. Paa ci ayi əsə nga anəənə anyi ənji tə nyi. †

¹⁷ Makə shi Wanasifara aa hanə aa Rooma, kə ali ci tə nyi ka shaṅə, kə nee ci ka nyi.

¹⁸ Wa Slandanə a dfa ka ci barəkaanə uuseratə nii kəya ənya ka dfa gəṅwanə ka ənja. Kə shii hə furəṅə makə sətə njii kəya dfa ka nyi nga'aanə də Afisa.

2

*Shikwa nga əndətə ca slənə ka Yeesu *Aləmasiihu*

¹ 'Ya'ə uuzənaaki, ma hə, ndzaa da ngeerənə agi pwapoonə nga Yeesu Aləmasiihu.

² Ma sətə fii hə amaki akəṅwacii seedawanyinə lanə, bawə ka ənjitə da goonḡa ashitii, waatoo, ka ənjitə na mbee ka dzəgunətənə ka hara ənji əsə.

³ Sə'watə sa ciba putə nga Yeesu Aləmasiihu, makə sətə ci ṅunyi sooja a sə'watə ciba.

⁴ Ndzaanə makə sooja: ma əndətə ṅgirə ənji tə ci ka soojaanə, ka dfa nə ci gazhi'waanə nga uudagi səkə nga gawa ka ha nga panə. Acii ha'ə, paa ci ka ka nəkii ka slənə uushi'inə ətə əntaa nga soojiinə.

⁵ Buurətə əsə agyanə əndə buurə huyihuyinə taa lədfə uushi'inə. Acii ma əndə dfa tsarə buurətəsa, paa ci ka upaa shikwa, madaamə ci kə nə'utə rəḡwanyinə nga buurənəkii.

⁶ Ndzaanə əsə makə mooza ətə ca dfa gazhi'waanə nga uuzanə, acii ci nə 'watə upaa zəmə nga ra.

⁷ Kavə nəku ka sətə cii kya ba ka hə. Acii maa dfa hə ha'ə, ka kavənə nə Əntanḡə tə hə ka shii patənə nga uushi'iitə dəbee ha shii.

⁸ Buurətə tə Yeesu Aləmasiihu agi slikərənə nga Dawuda. Kə madae Əntanḡə ka ci agi maməətə ənja. Ha'ə cii kya ba, nya waaza ṅunyi Habara.

⁹ Putə nga waaza ṅunyi Habarakii cii kya sa cibə ha'ə, wanyinə ma'anəkii a furəshina makə ma'waslyakə ənda. Amma pooshi wabənə nga Əntanḡə ma'anəkii, agi dzənə nə ənji aakəṅwa də waazanə.

¹⁰ Ka ətsə ha'ə cii kya sə'watə taa mi patə putə nga matadə ənji nga Əntanḡə, kaa təya upaa luupaanə dacia Yeesu Aləmasiihu, tii maa, təya ndzaanə agi dfaunə nga Əntanḡə ka ca'ə ndəṅwə ndəṅwə.

¹¹ Ma sənə cii kya moo banə, tantanyinə, waatoo,
“Maa kə əṅkyaamə da i ca,

ka upaanə naamə əpinə da i ci əsə.

¹² Maa kə gyaamə aakəṅwa də sə'watə ciba,

ka dfa nə naamə ṅwanjuunə da i ci əsə.

Maa kə bii amə mashiimaamə tə ci,

ci maa, ka banə nə ci mashiimə ci taamə.

¹³ Maa pooshi amə da goonḡa,

ma ci kamə, ka mbu'utəginə nə ci də goonḡaanaakii,

acii paa ci ka bwasee ka wabənaakii gərəfə a rəḡwa yadə mbu'utəginə.”

Əndə slənə nga goonḡa

¹⁴ Ma uushi'iitə baabii nyi ka hə, duu də buurətənə ka ənja. Bawə ka tii akəṅwacii Əntanḡə, ga təya ndzaa ka daada mabizhinə agyanə wabənyinə, acii ma tsarətəsa, pooshi bwatyakii, madaamə lədfəgi də nə nga ənji ətə ca fa.

† 1:16 1.16 Wanasifara: 4.19. 2:2 2.2 1 Tim. 1.10; 4.14. 2:5 2.5 4.7-8. 2:8 2.8 Rooma 1.3-4; 1 Koor. 15.4. 2:9 2.9 1.8; Af. 3.1; Fil. 1.12-14. 2:10 2.10 Rooma 5.2; Kwal. 1.24. 2:11 2.11 Rooma 6.8. 2:12 2.12 Mat. 10.32-33; Rooma 5.17. 2:13 2.13 Rooma 3.3-4. 2:14 2.14 1 Tim. 1.3-7; 6.4; Tit. 3.9.

15 Ma ha, d'awə gazhi'waanə kaa ha ndzaa ka əndətə ca kadeesəkə ka Əntanfə, ha ndzaa makə nga əndə slənətə pooshi ka ayinə agi slənaakii, ha ndzaa ka əndətə ca bagi wabənə nga goonğa nga'ə.

16 Ma ənjitə ca d'aađa məza wabənə ətə ca saawee ka ləmə nga Əntanfə, ga ha ndzaa da tii. Acii ma təya, anəkii anəkii nə tii ka nysləginə agi nə'unə tə Əntanfə.

17 Ma wabənətii, agi tsakə aslənə makə ma'aslə'asla. Ahadatii nə i Himiniya da Filita əsə. *

18 Tii ca dzəgunə ka ənji sətə mandzaamə ka goonğa, waatoo, təya ba, kə uugi Əntanfə madəe ka maməətə ənja. Də ha'ə ci vii goonğa nga hara ənji a əntəgi.

19 Patə da ha'ə, ma goonğaənə ətə shi dəcii Əntanfə, kə kəñə də ngeerənə, makə faaratə mbuki ənji kuvə anəkii. Tə'i manaahəkii ashikii oo'i, "Kə shii Slandanə tə ənjaakii." Tə'i əsə manaahəkii oo'i: "Patənə nga ənjitə ca 'wa tə Yeesu də Slandana, wa təya bwasee ka slənə bwaya uushi'inə."

20 Ma asəkə maduunə ya, tə'i kuyimiinə kama kama. Tə'i harakii nga əndzənə, tə'i nga tibisa əsə. Harakii əsə, nga ənfwə taa ndzaba ghənətə ənji. Ma hara kuyimiitsa, agi əndzanə slənəginə ənji. Ma harakii əsə, ka slənəginə ha'ə asii saakii.

21 Ha'ə əsə, taa wu patə bwasee ka slənə bwaya uushi'iitsa, ka ndzaanə nə ci makə n'nyu kəñwa ətə da məghərəvənə davə. Slandanə a kavə tə ci ka d'ə n'nyu slənə, acii tə'i nafalaakii ka ci. Matasəkakii ndzaanəkii taa guci patə ka d'ə n'nyu slənə əsə.

22 Acii ha'ə, ga ha d'ə bwaya uushi'iitə ci hara daguyinə a d'ə. Amma ndzaa yadə idəpaa uushi ashiku, ha ndzaa da vii goonğa, ha uudə ənja, ha ndzaa agi jamənə. Dawə ha'ə makə nga hara ənjitə ca kədii acii Slandana də malaaba moodəfa.

23 Ma ənjitə ca ndzaa ka wabə mazabə uushi'inə pooshi bwatyakii, ga ha jikə aagi wabənətii. Acii kə shii hə, ma tsarə nga wabəətsa, ci ca kira mabizhinə.

24 Ma əndə slənə nga Slandana, ga ca ndzaa ka d'aađa mabizhinə da ənja. Amma, wa ca d'ə nga'aanə taa ka wu patə, ca mbee ka dzəgunətənə ka ənji nga'ə, ca sə'watə ndzaanə da ənja.

25 Ma ənjitə ca d'aađa ka ci mabizhinə, wa ca banee ka han'kalaakii akəñwaciitii, ca dzəgunə ka tii. Mbu'u ka d'anə təya baanə ka Əntanfə kaa təya shii goonğa.

26 Maa d'ii ha'ə, ka mbərədənə nə tii asəkə zaanwanə nga *Seetanə ətə kəshi tə tii, təya nə'u sətə bii Əntanfə.

3

Muudinə nga duuniya

1 Yoo, see a shii hə oo'i, ma muudinə nga duuniya, kadə nə bwaya ənjə a kavə ənji ka sa cibə ka shanə.

2 Acii ma saa'ikii, ka uudənə nə ənji natii na, kadə nə ənjə a uudə gəna, təya d'uunətə natii na, təya d'zaana tə Əntanfə, pa təya fa tə məsənətii da dəsənətii, pa təya kuyirii tə Əntanfə taa tə ənji tsakənə tə tii, təya bərapaa taa ngutə uushi,

3 pa təya uudə taa tə ənji yatii, pa təya uudə tə hara ənji əsə, təya laala jirakənə aashi hara ənji, təya təkuree ka sə'watə taa ngutə uushi, makə nga daba ndzaanə han'kalatii, pa təya uudə taa ngutə n'nyu uushi,

4 təya tanəgi magun'uura, purətə han'kaliinə nə tii, təya zhi'wee ka nətii makə uushi, təya d'ə sətə kadeesəkə ka tii, təya bwasee ka nga Əntanfə,

2:15 2:15 1 Tim. 1.10. 2:16 2:16 1 Tim. 1.4. * 2:17 2:17 Himiniya: 1 Tim. 1.20. 2:19 2:19 Baan. 16.5; Yooh. 10.14. 2:20 2:20 Rooma 9.21. 2:21 2:21 3.17. 2:22 2:22 1 Tim. 6.11. 2:23 2:23 2.16. 2:24 2:24 1 Tim. 3.3; Tit. 2.7-8. 2:25 2:25-26 1 Tim. 2.4. 3:1 3.1 1 Tim. 4.1; 2 Piita 3.3; 1 Yooh. 2.18; Yahu. 18. 3:2 3.2-4 Gal. 5.19-21.

⁵ tɔya ɔa makɛ agi paslɛnɛ nɛ tii tɛ ci, amma tɔya kaaree ka tantanyinɛ nɔa baawɔɔaakii. Ma tsarɛ nɔa ɛnjitsa, ga ha ndzaa da tii.

⁶ Tɔ'i hara ɛnji ahadatii ca itɛ aa ha hara ɛnji aasii, tɔya dzɛ ka zhi'wee ka nɛ nɔa makinɛ ɛtɛ pooshi nɛtii ka hakii. Ma makiitɛ zhi'wee ɛnji ka nɛtii, kɛ nɔgɛrɛma 'waslyakɛnɛ ɛdzɛmɛtii, tɔya moo uushi'inɛ nɔa *duuniya kama kama.

⁷ Taa guci patɛ nɛ tii ka ɔa gazhi'waanɛ nɔa dzɛgunɛ uushi'inɛ, amma kɛ tɛkuree tii ka shii goonɔa.

⁸ Makɛ sɛtɛ shi i Yanasɛ da Yambɛra a kaaree ka Muusa, kɛ kaaree ɛnjitɛ ka goonɔaanɛ. See hiima bwaya uushi'inɛ, uushi zabɛ nɛ vii goonɔatii ɛsɛ.

⁹ Amma pooshi mɛzaanatii ka ta'avɛnɛ, acii kadɛ nɛ taa wu a nee ka purɛtɛ hanɔalaanatii, makɛ sɛtɛ shi ɛnjɛ a nee ka nɔa i Yanasɛ da Yambɛra.

Muudinɛ nɔa wabɛnɛ

¹⁰ Ma hɛ kamɛ, kɛ shii hɛ dzɛgunɛnaaki nɔa'ɛ, kɛ shii hɛ ndzaanaaki ɛsɛ, da sɛtɛ cii kya moo ɔanɛ, da vii goonɔaaki, da makɛ sɛtɛ cii kya sɛ'watɛ ndzaanɛ da ɛnja, da makɛ sɛtɛ cii kya uudɛ ɛnja, da makɛ sɛtɛ cii kya sɛ'watɛ taa nɔgutɛ cibɛ.

¹¹ Kɛ shii hɛ makɛ sɛtɛ sii nyi nɔgɛra'wɛ da cibɛ, waatoo tɛ sɛtɛ slɛnyi tɛ nyi dɛ Antakiya da Ikuniya da Lisɛtira. Kɛ sii nyi cibɛ ka shanɛ, amma patɛ da ha'ɛ, taa guci mwayi ɛnji ɔanɛ ka nyi, agi luupaanɛ nɛ Slandanaamɛ tɛ nyi. *

¹² Patɛnɛ nɔa ɛnjitɛ ca moo ndzaanɛ lɛbɛ da Yeesu Alɛmasiihu makɛ sɛtɛ mwayi ɛntanɔfɛ, ka sanɛ nɛ tii cibɛ acii ɛnja.

¹³ Ma bwaya ɛnji da majirakinɛ, ka tsakɛnɛ nɛ tii dzɛnɛ aakɛnɔwɛ aakɛnɔwa dɛ ndzaanatii ha'ɛ. Dɛ ɔanɛ ha'ɛ ci tɔya ha'u dɛ natii na, tɔya ha'u dɛ hara ɛnji ɛsɛ.

¹⁴ Amma, ma hɛ, duu aakɛnɔwa dɛ ndzaanɛ agi goonɔaanaaku makɛ sɛtɛ jigunyi ɛnji ka hɛ, ha luuvɛ dɛ ɛdzɛmɛ rɛnɔwɛ, acii kɛ shii hɛ ɛnjitɛ jigunyi ka hɛ,

¹⁵ ha buurɛtɛ oo'i, daga hɛ ma'ɛ uundzɛ uuzɛnɛ, kɛ shii hɛ malaaba lɛkalɛkatɛ. Ci ca cicirɛtɛ tɛ hɛ kaa ha shii upaa luupaanɛ putɛ nɔa vii goonɔa ka Yeesu Alɛmasiihu.

¹⁶ Patɛnɛ nɔa wabɛnɛ asɛkɛ malaaba lɛkalɛkatɛ, da ma ɛntanɔfɛ shigi. Tɔ'i bwatyakii ɛsɛ ka rɛgwa nɔa dzɛgunɛ wabɛnɛ nɔa goonɔa ka ɛnja, da dzalɛnɛ dɛ ɛnja, da hadatɛgi dɛ ɛnji maa kɛ ɔii tii 'waslyakɛnɛ, da kaa ca baarii kaamɛ makɛ sɛtɛ caama ndzaanɛ nɔa'ɛ.

¹⁷ Ma ɛtsɛ ha'ɛ, kaa ɛndɛ nɔa ɛntanɔfɛ a ndzaa matasɛkakii ka shanɛ, ca ndzaa mambu'ukii bahɛ ɔa nɔnyi slɛna.

4

¹ Ma Yeesu, ka ɛnyanɛ nɛ ci, ca shi ka ɔa nɔwanɔunɛ, ci na ɔa gɛnɔwanɛ ka ɛnjitɛ da i ɛpinɛ da ɛnjitɛ mɛɛki. Acii ha'ɛ, wanyinɛ ka banɛ ka hɛ akɛnɔwacii ɛntanɔfɛ da Yeesu Alɛmasiihu,

² waazawɛ wabɛnɛ nɔa ɛntanɔfɛ, ha ɔa gazhi'waanɛ nɔa zhi'wa dɛ nɛ nɔa ɛnja, taa kɛ mwayi tii fa wabɛnɛkii, taa pooshi. Maa kɛ ɔii ɛnji bwaya bwayaanɛ, dzaluu tɛ tii, ha hadɛ dɛ tii, ha vii ka tii nɔgɛrɛnɛ kaa tɔya ɔa nɔnyi slɛna, ha ɔa gazhi'waanɛ nɔa sɛ'watɛ taa mi patɛ saa'itɛ ha dzɛgunɛ ka ɛnja.

³ Dawɛ ha'ɛ, acii tɔ'i saa'i na shi ɛtɛ pooshi ɛnji na moo fa nɔnyi dzɛgunɛnɛ. Amma, makɛ see sɛtɛ kadeesɛkɛ ka tii nɛ tɔya moo fanɛ, ka jaajatɛnɛ nɛ tii dɛ ɛnji dzɛgunɛnɛ lanɛ, kaa tɔya dzɛgunɛ ka tii makɛ sɛtɛ mwayi tii.

3:5 3.5 Mat. 7.15,21; Rooma 2.19-20; Tit. 1.16.   **3:6 3.6** Tit. 1.11.   **3:8 3.8** Shig. 7.11,22; 8.3,14; 1 Tim. 6.4-5.
3:10 3.10 Rooma 16.24; 1 Tim. 1.5.   * **3:11 3.11** Slɛnɛ 13.50; 14.5; 14.19; cibɛ: Jab. 34.20; 2 Koor. 11.23-29.
3:12 3.12 Mat. 16.24; Yooh. 15.20; Slɛnɛ 14.22; 1 Tees. 3.3.   **3:14 3.14** 2.2; 1 Tim. 1.10.   **3:15 3.15-16** Yooh. 5.39; Rooma 15.4; 1 Tim. 4.13; 2 Piita 1.21.   **3:17 3.17** 2.21.   **4:1 4.1** Slɛnɛ 10.42; 2 Koor. 5.10; 1 Piita 4.5.   **4:2 4.2** Slɛnɛ 20.20,31; Tit. 1.13.   **4:3 4.3** 1 Tim. 1.10; 4.1.

⁴ Ka njiikəginə nə tii liminətii ka fa goonḡaanə, təya dzəgərə ka fa jirakənə.

⁵ Amma, ma ha, duu aakəŋwa də ətsətə naaku nə taa agi mi patə, ha sə'watə taa ŋgutə sa ciba, ha waaza Njuni Habara ka ənja, ha mbu'utəgi də slənətə vii Əntanḡə ka hə.

⁶ Ma nyi kamə, ka ndzaanə nə nyi makə sataka ətə ci ənjə a vii ka Əntanḡə, waatoo kə mbu'ya saa'i ŋga əntənaaki.

⁷ Kə dīi nyi gazhi'waanə ŋga slənə goonḡaanə, kə uudəpaa nyi slənaaki əsə, masaaweemə nyi ka vii goonḡaaki əsə.

⁸ Kə shii nyi oo'i, ma uuseratə nə Slandanə a ənya, tə'i shikwa ca gəra tə nyi aciikii putə ŋga ndzaanaaki matsəkii akəŋwaciikii. Ma ca, əndə la gəŋwanə də rəgwakii nə ci. Əntaa ka nyi nyi daanəki nii kəya vii shikwakii əsə, amma da i ka patənə ŋga ənjitə ca moo ənyanaakii ka shaŋə.

Hara wabənyinə

⁹ Ma danəkwa, dawə gazhi'waanə ŋga shine aa hanə aabiiki pii pii,

¹⁰ acii ma Dimasə, kə bwasee ci ka nyi putə ŋga uudə uushi'inə ŋga duuniyana, ca palə saakii aa Teesaloonika. Kə pyalə Karasəka aanə hanyinə ŋga Galatiya. Titusə əsə, kə pyalə ci aanə hanyinə ŋga Daləmatiya. *

¹¹ See Luka mbəfaanə abiiki. Ma ha sha, 'waanə tə Marəkusə, una pyalya, kaa ca shi ka tsakənə tə nyi agi sləna. †

¹² Acii Tikikusə maa, kə sləkee nyi ka ci aa Afisa. ‡

¹³ Ma ha sha, ŋgiraanə ka nyi kəjeerənaaki ŋga kəla də əra ətə bwasee nyi ga Karəpusə də Tərawasə. Ha ŋgiraanə əsə ləkaləkatənyinə, ma palee maa, ətə ŋga kuvə'unə.

¹⁴ Ma Aləkəsandəra ənhya, kə dīi ci ka nyi bwaya bwayaanə ka shaŋə. Slandanə na ki'itə ka ci bwaya bwayaanaakii. §

¹⁵ Aa ha nəhə naaku nə aciikii əsə, acii kə dīi ci gazhi'waanə ŋga dzavə waaza Njuni Habara aa meenə ka shaŋə.

¹⁶ Ma saa'itə nyi akəŋwacii gəŋwanə ŋga təkəŋwanə, pooshi əndə gi ka pərapaanə tə nyi taa rəŋwə. Ənji patə, kə bwasee tii ka nyi. Wa Əntanḡə a tifyagi ka tii 'waslyakəətsatii!

¹⁷ Amma kə kəŋaanə Slandanə kədəhə da nyi, ca tsakə ka nyi ŋgeerənə ŋga waaza Njuni Habara furəŋə, hara slikərənə patə asəkə kuvə gəŋwanə a fa; kə luupaa Slandanə tə nyi ama wə əsə.

¹⁸ Acii ha'ə, kə shii nyi, ka luupaanə nə Slandanə tə nyi acii taa ŋgutə tsarə ŋga bwaya uushi, ca kərə tə nyi jamə aadəgyə, hatə cii kəya də ŋwanjuunə. Naakii nə duunuunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Tsakə nəhəpaanə

¹⁹ Nəhəpaa ka nyi tə Pərisəkila da Akila da ənji yi ŋga Wanasifara. *

²⁰ Kə ənəgi Irasəta də Koorintiya, nya bwasee ka Tərafima də Milita acii paa ci fatə ndanə ndanəŋə ŋga shishinəkii. †

²¹ Dawə gazhi'waanə ŋga shine taabu'u d'anə vyanə. Ma i Abulusə da Pudisə da Linasə da Kəlawudiya da patənə ŋga ndzəkəŋushi'inə ənji nə'unə, kə nəhəpaa tii tə hə.

4:4 4.4 1 Tim. 1.4. **4:6 4.6** Fil. 2.17; 2 Piita 1.14. **4:7 4.7-8** 1 Koor. 9.24-25; Fil. 3.12-14; 1 Tim. 1.18. * **4:10 4.10** Fil. 2.21; Dimasə: Kwal. 4.14; Filim. 24; 1 Yooh. 2.15; Titusə: 2 Koor. 2.13. † **4:11 4.11** Luka: Kwal. 4.14; Marəkusə: Kwal. 4.10. ‡ **4:12 4.12** Tikikusə: Kwal. 4.7-8. **4:13 4.13** Slənə 20.6. § **4:14 4.14** Mat. 16.27; Aləkəsandəra: 1 Tim. 1.20. **4:16 4.16** 1.15. **4:17 4.17** Dan. 6.21; Jab. 22.22; Slənə 1.8; 23.11. **4:18 4.18** 2 Koor. 1.10; Fil. 1.19-20. * **4:19 4.19** Akila da Pərisəkila: Slənə 18.2; Wanasifara: 2 Tim. 1.16-17. † **4:20 4.20** Irasəta: Slənə 19.22; Rooma 16.23; Tərafima: Slənə 21.29.

²² Wa Slandanə a ndzaanə a ədzəməku, ca dfa koonə pwapoonə.

Ləkaləkətə ŋga Bulusə ka Titusə

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə ka hə Titusə, daciiki Bulusə. Ma nya, əndə slənə ŋga Əntanƣə nə nyi, masləkee əndə ŋga Yeesu *Aləmasiihu əsə. Ci sləkee ka nyi kaa nya dzəgunətə ka matadə ənji ŋga Əntanƣə. Ma dzəgunənəkəya, kaa təya vii goonƣa ka ci, təya shii goonƣaanə makə sətə ca dzə da ndzaanə camə. *

² Ətsə patə əsa, kaa təya ka nə ŋga upaanə də əpinə ətə pooshi ka uudənə. Ma əpiitsa, daga ŋukə ŋukə dīi Əntanƣə aləkawaləkii ka ənja. Ma ca, paa ci ka jirakənə.

³ Makə mbu'i uuseratə lagi ci, kə ŋgiragi ci wabənə ŋga əpinəkii daci ənji waazanə. Ma nyi əsə, kə ba'acii Əntanƣə Maluu gaamə ka nyi, kaa nya waaza ka ənja. †

⁴ Agi nəhəpaanə nə nyi tə hə Titusə. Ma ha, kə ndzaa hə makə tantanyitə uuzənaaki ka rəgwa ŋga vii goonƣa gaamə, amə patə. Wa Əntanƣə Dəsənaamə da i Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə a da ka hə pwapoonə, təya vii ka hə ndzaanə jamə. ‡

Slənə ŋga Titusə agyanə hanyinə ŋga Karita

⁵ Ma unee nyi ka hə agyanə hanyinə ŋga Karita, kaa ha hadatəgi də sətə mbədaanə; kaa ha taadəcii matakəŋwanyinə asəkə taa ŋgutə vəranə, makə sətə bii nyi ka hə.

⁶ Ma matakəŋwanə, kə dəbee ca ndzaanə ka əndətə pooshi ənji ka idəpaa uushi ashikii. Da minə rəŋwə dyanə ndzaanəkii. Manjeevənaakii əsa, wa təya ndzaanə ka ənji nə'unə tə Yeesu; ga ənjə a idəpaa tə tii ka rəgwa ŋga 'waslyakəənə, taa ka rəgwa ŋga purətə haŋkalaanə.

⁷ Makə dīi matakəŋwanə ka kadala ŋga Əntanƣə, kə dəbee ca ndzaanə yadə idəpaa uushi ashikii. Ga ca dūunətə naakii na; ga ca ndzaa ka rəŋutəsəka; ga ca kapaa nekii ka sa ənvwa; ga ca ndzaa ka əndətə ci ədzəməkii a əbu pii pii; ga ca ndzaa ka əndə suuna gəna.

⁸ Amma, ma dəbee ndzaanəkəya, əndə luu mu'uminə gaki asii, maŋga'ə ənda, əndə ətsətə naakii na, əndə goonƣa, malaaba ənda, madzalə ənda.

⁹ Kə dəbee ca kəsəpaa mahoola wabəənə də bəra'itə cii, makə sətə dzəgunətə ənji ka ci. Də ha'ə mbeenəkii ka dzəgunətə goonƣaanə ka ənji ŋga'ə, ca vii ka tii ŋgeerənə kaa təya nə'utə. Də ha'ə əsə mbeenəkii ka dzalə tə ənji dfaada mabizhinə.

¹⁰ Acii tə'i purətə haŋkaliinə bəzəkii agi ənji nə'unə. Ma palee, agi *Yahudiinə. Ma təya, agi gəəgətənə nə tii wabənə zabə haha'ə ka gəəpənə də hara ənja.

¹¹ Ma dəbee, wa ənjə a pa'ətə ka tii ma, kaa təya ndzaa kəda'ə. Acii, ma təya, agi dzəgunənə nə tii sətə madəbəmə. Ma nə tii ka dfanə ha'ə, kaa təya upaa rəgwa ŋga gəəpə də uushi'inə ŋga ənja. Də ha'ə nə tii ka ŋusləginə də patənə ŋga ənji nə'unə ka hara yinyinə.

¹² Tə'i əndə'i əndə də Karita maa, kə nyihə ənji Karita tə ci makə *anabi. Kə bii ci də naakii nə oo'i, "Ma ənji Karita, majirakənə nə tii ka shaŋə. Bwayakii nə tii makə sə ŋga bilinə. Manya'inə nə tii, bwanƣariinə əsə."

¹³ Ma ətsə kamə, goonƣa wabi əndəta. Aciikii, ma dfanəkwa, ndzaawu iza'u anə ənjitsə də dzalənə, kaa təya ndzaanə də rəgwakii agi nə'unə tə Yeesu.

* **1:1 1.1** masləkee ənda: 1 Tim. 2.7. **1:2 1.2** 1 Piita 1.3-5; Gal. 3.6,17-18. † **1:3 1.3** 3.4; uuseratə lagi ci: 1 Tim. 2.6. ‡ **1:4 1.4** Titusə: 2 Koor. 2.13; uuzənaaki: 1 Tim. 1.2. **1:5 1.5** Slənə 14.23. **1:6 1.6-9** 1 Tim. 3.2-7; 1 Piita 5.1-4. **1:9 1.9** 2.1; 1 Tim. 1.10. **1:10 1.10-16** 3.9-11; 1 Tim. 1.3-7. **1:10 1.10** 1 Tim. 1.6. **1:11 1.11** 1 Tim. 6.5; 2 Tim. 3.6. **1:13 1.13** 2 Tim. 4.2.

¹⁴ Waatoo, ga tɔya ka nɛtii ka wabənə ətə ci Yahudiinə a gəəgətə. Ga tɔya nə'u bariyanyinə n̄ga ɛnjitə ca kaaree ka goon̄gaanə.

¹⁵ Taa n̄gutə uushi patə, camə ka macamə ɛnja. Amma, ma ka ma'ajjinə ɛnja, kə kaaree tii ka nə'u goon̄gaanə, pooshi macamə uushi ka tii shanjə. Kə ɔagi han̄kalatii da moodəfətii ajijinə.

¹⁶ Ma tɔya, agi banə nə tii oo'i, kə shii tii tə ɛntanjə. Amma agi baariinə nə slənatii oo'i, mashiimə tii tə ci. Ma'ajjinəkii nə tii, purətə han̄kaliinə nə tii, paa tii ka mbeenə ka slənətə taa n̄gutə n̄unyi slənənyinə.

2

Nunyi dzəgunənə

¹ Amma, ma ha, dzəgunətə ka ɛnji tə goon̄gaanə makə sətə dibə.

² Ma ɔanəkwa, bawə ka masariinə, ga tɔya kapaa natii nə ka taa n̄gutə suuna, wa tɔya ndzaanə da ayinatii, tɔya ətətə natii na, tɔya ndzaanə də rəgwakii agi nə'unə tə Yeesu, tɔya uudə tə hara ɛnja, tɔya ndzaanə ka ɛnji ɛdzəmə ɛsə.

³ Ma iirə makinə ɛsa, wa tɔya ndzaanə malaabakii ka rəgwa n̄ga slənatii. Ga tɔya pəfəhiinə. Ga tɔya kapaa natii nə ka sa ɛnwa. Wa tɔya dzəgunə n̄unyi uushi ka harii makinə ətə ma'ə ma'iirəmə.

⁴ Waatoo, tɔya baarii ka tii makə sətə uudənətii n̄guyirənatii da manjeevənatii.

⁵ Tɔya ətətə natii na, tɔya ndzaanə tsəslə ashi n̄guyirənatii, tɔya ɔaada slənə n̄ga makinə n̄ga'ə, tɔya ɔa n̄ga'aanə, tɔya muu aaya ka n̄guyirənatii. Ma ətə patə, acii ga ɛnjə a ushapaa wabənə n̄ga ɛntanjə.

⁶ Ma daguyinə ɛsa, bawə ka tii, a ətətə tii natii na.

⁷ Ma hə də naaku na, ndzaawu ka sə n̄ga dzəgunənə ka tii, taa agi n̄gutə uushi patə, ha ɔa n̄unyi sləna. Wa dzəgunənaaku a ndzaanə də goon̄ga, də han̄kala ɛsə.

⁸ Ma sətə cii kwa ba agi dzəgunənəkəya, wa ca ndzaanə də rəgwakii yadə idəpaa uushi agikii. Ma ətə ha'ə, ka ɔavə ayinə ka ɛnji daawaanə gaamə, pa tɔya mbee ka wabənə bwayakii aashaamə taa ka n̄gutə rəgwa patə.

⁹ Ka maviinə ɛsa, bawə ka tii, a banee tii ka nɛtii akənjwacii slan̄jiinətii. Tɔya ɔaada sətə ca kadeesəkə ka tii taa agi n̄gutə uushi patə. Ga tɔya ɔaada mabizhinə,

¹⁰ ga tɔya hərə taa mi n̄ga slan̄jiinətii. Amma, ma dəbee, wa tɔya ndzaanə mahoolakii agi sətə ci tɔya ɔa taa guci patə. Ma ətə patə, kaa dzəgunənə agyanə ɛntanjə Maluu gaamə a ndzaanə da məghərəvənə taa agi mi patə.

Da pwapoonə n̄ga ɛntanjə ka ɛnja

¹¹ Ma n̄giragi ɛntanjə pwapoonakii, ka luupaanə də patənə n̄ga ɛnja.

¹² Agi dzalənə nə pwapoonəkii taamə, kaama kagi bwaya bwayaanə da suuna n̄ga ginə n̄ga duuniya, ama ətətə naamə nə agi zamanana, ama ndzaanə də rəgwakii, ama n̄gwalə tə ɛntanjə.

¹³ Ka ɔanə naamə ha'ə, kaama gərə də uusərə n̄ga upaa barəkaanə ətə caama ka də na. Ma uusərakəya, ka jigaginə nə ɛntanjə gaamə, ɛndə məghərəvənə, waatoo Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə.

¹⁴ Ma ca, kə vigi ci naakii nə ka putə gaamə kaa ca pərapaa taamə acii patənə n̄ga 'waslyakəənə, ca laabagi taamə ka ci saakii, kaama ndzaanə ka ɛnjaakii, ama kavə naamə nə ka ɔa n̄unyi sləna.

1:14 1.14 3.9; 1 Tim. 1.14. **1:15 1.15** 1 Tim. 1.5; Mat. 15.11; Rooma 14.14,20. **1:16 1.16** 2 Tim. 3.5; 1 Yooh. 2.4. **2:1 2.1-9** Af. 5.21-6.9. **2:1 2.1** 1 Tim. 1.10. **2:2 2.2** 1 Koor. 13.13. **2:3 2.3** 1 Tim. 3.11; 1 Piita 3.1-5. **2:5 2.5** Af. 5.22-24. **2:6 2.6** 1 Yooh. 2.14. **2:7 2.7** 1 Tim. 4.12; Fil. 3.17. **2:8 2.8** 1 Piita 2.15. **2:9 2.9-10** 1 Tim. 6.1-2. **2:10 2.10** 3.4. **2:12 2.12** Af. 1.4; 1 Yooh. 2.16. **2:13 2.13** 1 Koor. 1.7; 1 Tees. 1.10. **2:14 2.14** 3.14; Shig. 19.5; ɛzaki. 11.20; Gal. 1.4; Af. 2.10; 1 Tim. 2.6; Ibər. 13.12; 1 Piita 2.9; 1 Yooh. 3.16.

¹⁵ Ha'ə dzəgunənəku ka ənja, ha wabə ka tii, ha dzalə tə tii əsə. Waazawə ka tii də baawəfaaku. Ga ha kapaa rəgwa ka taa wu a bərapaa tə hə şanjə.

3

Ndzaanə ŋga ənji nə'unə agi duuniya

¹ Ma d'anəkwa, buurətə ka ənji nə'unə oo'i, a banee tii ka nətii akəŋwacii meeminə da gayinə, təya gadee ka tii. Wa təya əgəgi ŋutii ka d'a taa ŋgutə ŋunyi sləna.

² Ga təya wabə bwayakii taa ashi wu. Ga təya mbəəzə da ənji əsə. Wa təya ndzaanə ka ənji haŋkala, təya d'a waawa'anə ka patənə ŋga ənji taa guci patə.

³ Acii aməkii maa, ma ŋga ŋuka, agi ghatə shiinə njaamə, purətə haŋkaliinə njaamə, mazakii əsə. Kə shi suuna da moo uushi'inə kama kama a zhi'wee kaamə ka maviinə. Kə njaamə a d'a bwaya bwayaanə da sərəha. Sə ŋga bərapaanə njaamə. Kə njaamə a bəraşi ahadaamə əsə.

⁴ Amma patə da ha'ə, kə baarii Əntaŋfə Maluu gaamə ŋga'ənaakii da uudənaakii.

⁵ Kə luupaa ci taamə. Ma d'ii ci ha'ə, əntaa slənənə slənyaamə də rəgwakii; aa'a, amma təgunuunə gaamə nee ci. Də iitə luupaa ci taamə saŋa? Də yibəginaakii taamə upaa amə kura poonə taamə, waatoo, kə ənətəgi Malaaβa Ma'yanə daamə ka kura kuraanə.

⁶ Ma Ma'yanəkəya, kə vii Əntaŋfə kaamə bahə uushi daciai Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə. *

⁷ Ma d'ii ci ha'ə, kaa ca shii d'eeŋinə kaamə ka ənji goŋga də pwapoonaakii, kaama ka də nə ka upaa əpinə ətə pooshi ka uudənə.

⁸ Ma wabəətsa, tantanyinə.

Ma uushi'iitsa, kə mwayi nyi ha dzəgunətə ka ənji iza iza'u, kaa ənji nə'unə tə Əntaŋfə a cinə agi d'a ŋunyi sləna. Ma uushi'iitsa, ŋga'ə, ka tsakənə tə ənja.

⁹ Amma, ma wabə uura mabiinə, da haala ŋga ləmə ŋga dzədzəshi'inə, da mbəza, da d'aada mabizhinə agyanə bariya ŋga Yahudiinə, ga ha luuvə. Ma ətsə patə, zabə, pooshi bwatyakii.

¹⁰ Ma ənjitə ca kira təkəshinə patə, dzaluu tə tii. Mada kə jalə hə tə tii ha'ə kə d'ii bəra'i, pooshi tii fii, ŋgərəgi naaku nə tsəŋə ahadatii.

¹¹ Kə shii hə, ma tsarə ŋga ənjitsa, kə saawii, agi d'a 'waslyakəənə nə tii. Ətsə ha'ə ca baarii oo'i, tii satii ca anə natii na.

Muudinə ŋga wabənə

¹² Yoo, maa kə sləkee nyi ka Arətima taa ka Tikikusə aabiiku, d'awə gazhi'waanə ŋga shinə pii aabiiki aa Nikapulise, makə d'ii ci davə d'ii nyi aniya ŋga kya vyanə. †

¹³ Ma Zinasə, waatoo maləmə ŋga bariya, da Apoolasə, d'awə hiima ŋga tsakənə tə tii ka dzəginatii oogə, acii ga təya ətee taa ka mi. ‡

¹⁴ Ma ənji gaamə natii, wa təya kavə nətii ka d'a ŋunyi sləna də gazhi'waanə, təya tsakə tə maaghiinə. Mada kə d'ii tii ha'ə, paa tii ka ndzaanə ka mazabə ənja.

¹⁵ Patənə ŋga əjninə d'ii inə ganə, kə nəhəpaa tii tə hə. Nəhəpaa tə kadashinyinə geenə, ənji nə'unə. Wa Əntaŋfə a d'a koonə pwapoonə, unə patə.

3:1 3.1 Rooma 13.1-7; 1 Piita 1.13-17. **3:3 3.3** 1 Koor. 6.11; Af. 5.8. **3:4 3.4** 1.3; 2.10-11; 1 Tim. 1.1; 2.3; 4.10; Tit. 3.6. **3:5 3.5** Yooh. 3.5; Rooma 6.4; Af. 2.8-9; 5.26; 2 Tim. 1.9; 1 Piita 1.3. * **3:6 3.6** Rooma 8.9-16; 1 Koor. 6.11; Gal. 5.25; Maluu: 2.13; Fil. 3.20; 2 Tim. 1.10; Tit. 3.4; 2 Piita 1.11; 1 Yooh. 4.14. **3:7 3.7** Rooma 3.24. **3:9 3.9-11** 1.10-16. **3:9 3.9** 1.14; 1 Tim. 1.4. **3:10 3.10** Mat. 18.15-17. † **3:12 3.12** Tikikusə: Kwal. 4.7-8. ‡ **3:13 3.13** Apoolasə: 1 Koor. 1.12. **3:14 3.14** 2.14; 2 Koor. 8.8-9; Gal. 5.22; Af. 4.28; Kwal. 1.10.

Ləkaləkatə nga Bulusə ka Filimanə

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka hə, moodə guva-slənə geenə Filimanə. Nyi Bulusə da ndzəkəŋushi'inaamə Timooti ca naahə ka hə. Ma nya, kə kəshi ənji tə nyi aa furəshina putə nga Yeesu *Aləmasiihu. *

² Agi naahənə nə nyi əsə ka ndzəkəŋushi'inaamə i Afiya da Arəkipusə. Ma Arəkipusə, kə kəŋaanə ci də ŋgeerənə agi madzawə slənənə gaamə. Agi naahənə nə nyi əsə ka Ikəliisiya ətə ca gərə'wə ka Əntaŋfə gaku asii. †

³ Wa Əntaŋfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Uudənə nga Filimanə da vii gooŋgaakii

⁴ Ndzəkəŋunə Filimanə, taa guci cii kya dā də'wa, agi 'wapaanə nə nyi tə hə, nya kuyirii tə Əntaŋfə,

⁵ acii agi fanə nə nyi uudənəaku tə ənji nga Əntaŋfə patə da gooŋgatə vii hə ka Slandanə Yeesu.

⁶ Agi dānə nə nyi də'wa kaa ləbənə gaamə agi nə'unə tə Yeesu a tsakə dā ka hə ŋgeerənə, ha shii patənə nga barəkaatə dīi Əntaŋfə kaamə daciai Yeesu Aləmasiihu.

⁷ Ndzəkəŋunə, kə dīi nyi maduunə moodasəkə putə nga uudənəaku tə ənji nga Əntaŋfə. Kə baa ma'yanəki əsə, acii kə əgəvə hə ma'i rara'ə aa ədzəmə ənji nga Əntaŋfə.

Kədiinə putə nga Unisimasə

⁸ Acii ha'ə, makə dīi ci, masləkee əndə nga Aləmasiihu nə nyi, ka mbeenə nə nyi ka banə ka hə yadə ŋgwalənə tə sətə dəbee ha dā.

⁹ Amma, putə nga uudənə ahadaamə, taku kaa nya kədii tə hə də kədii kədii. Nyi Bulusə, masara, ca naahə. Wiinə əsə, əndə furəshina nə nyi putə nga Yeesu Aləmasiihu.

¹⁰ Wanyinə ka kədiinə aciiku ka madəbama nga uuzənaaki Unisimasə. Kə ndzaa nyi makə dīi a furəshina, acii kə baarii nyi ka ci rəgwa nga vii gooŋga ka Aləmasiihu.

¹¹ Ma nga ŋukə, pooshi nafalaakii ka hə, amma, ma əndzə'i, tə'i nafalaakii kaŋwə, əntaa wata ka nyi.

¹² Wanyitə kə ənyi ka sləkeenə ka ci aabiiku əndzə'i; moodəkəyaaki nə ci.

¹³ Kə mwayi nyi kapaanə tə ci ganə abiiki kaa ca tsakə tə nyi ka madəba maku, waatoo agi ndzaanaaki ganə a furəshina putə nga Njunyi Habara.

¹⁴ Amma paa nyi ka moonə nya kapaa tə ci yadə luuvənaaku, acii paa nyi ka moonə nya kavə tə hə tyasə kaa ha dā ka nyi nga'aanə. Amma, wa ca ndzaanə nga luuvənə nga ədzəməku.

¹⁵ Mbu'u ci dīi, ma dzəginə nga Unisimasə abiiku nga uundzə saa'i, kaa ca kavə tə ci ka vii gooŋga ka Yeesu, ca ənə ka ndzaanə abiiku nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁶ Ma əndzə'i, əntaa wata mava nə ci; kə palee ci ka mava, acii ndzəkəŋunə nə ci putə nga Aləmasiihu. Sə nga uudənə nə ci ka nyi ka shaŋə. Sakwa ka ha, ətsə ndzaa ci ka mavaaku da ndzəkəŋunə putə nga Slandana.

* **1:1 1** Timooti: 1 Koor. 4.17. † **1:2 2** Rooma 16.5; Arəkipusə: Kwal. 4.17. **1:4 4** Rooma 1.8. **1:5 5 1** Tees. 3.6. **1:6 6** Fil. 1.9; Kwal. 1.9-10. **1:7 7** Rooma 12.10; 2 Koor. 7.4; Ibər. 13.1. **1:8 8-20 1** Tim. 6.1-2. **1:9 9** Filim. 1; Af. 3.1. ‡ **1:10 10** Unisimasə: Kwal. 4.9; uuzənaaki: 1 Tim. 1.2. **1:13 13** Fil. 2.30. **1:14 14 2** Koor. 9.7; 1 Piita 5.2. **1:16 16 1** Koor. 7.22; 1 Tim. 6.2.

¹⁷ Acii ha'ə, maa kə ɲgɪrə hə tə nyi ka kɔdʃashinaaku, luuwə tə ci makə sətə cii kwa luu tə nyi.

¹⁸ Maa kə shi ca bəzee ka səkəku taa ka ɲgutə rəgwa patə, taa dəmənaku nəndə aciikii, tə nyi cii kwa nə'u.

¹⁹ Nyi Bulusə ca naahə ənə də ciinəki oo'i, nyi Bulusə, ka ənəpaaginə nə nyi ka hə saaku. Amma buurətə oo'i, daciiki upaa hə luupaanə. Patə da ha'ə paa nyi ka wabənə agyanəkii.

²⁰ Tuutəta'ə ndzəkəɲunə, uudʒagi səkəki putə ɲga Slandana. Əgəvə ma'i rara'ə aa ədzəməki putə ɲga Aləmasiihu.

²¹ Kə shii nyi, ka dʃatənə nə hə makə sənə cii kya naahə ka hə. Kə shii nyi maa, ka dʃatənə nə hə palee ka ətsa.

²² Agi kədiinə nə nyi aciiku əsə, kaa ha kapaa ka nyi kuva, acii agi kanə nə nyi na oo'i, ka luunə nə əntaɲfə də'wa goonə, ca ənəpaagi də nyi aabii unə.

Tsakə nəhəpaanə

²³ Yoo, ma əpafərasə, guva-furəshinaaki putə ɲga Yeesu Aləmasiihu, kə nəhəpaa ci tə hə. §

²⁴ Ha'ə əsə nə guvii-slənaaki, waatoo Marəkusə da Arisətarəkusə da Dimasə da Luka, agi nəhəpaanə nə tii tə hə. *

²⁵ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dʃa koonə pwapoonə.

1:19 19 1 Koor. 16.21. § **1:23 23** Əpafərasə: Kwal. 4.12. * **1:24 24** Marəkusə: Slənə 12.12; 2 Tim. 4.11; Arisətarəka: Kwal. 4.10; Dimasə da Luka: Kwal. 4.14.

Lɔkalɔkatɔtɔ nyaahɔ ɔnji ka ɔnji Ibɔraaniya

Wabɛnɛ nɔga ɔntanɔfɛ ka ɔnji shinɔkinɛ da ma Uuzɛnaakii

¹ Ma nɔga nɔkɛ nɔkɛ, kɛ waabi ɔntanɔfɛ ka dzɛdzɛshi'inaamɛ ka rɛgwanyinɛ kama kama da ma anabinyinɛ.

² Amma ma agi zamananɛ nɔga muudina, kɛ wabi ci kaamɛ da ma uuzɛnaakii. Tɛ ci ta'i ci kaa patɛnɛ nɔga uushi'inɛ a ndzaanɛ aciikii. Daciikii ɛsɛ tagii ɔntanɔfɛ duuniya.
*

³ Dashikii neenɛ ɔnji ka nɔgeerɛnɛ nɔga duunuunɛ nɔga ɔntanɔfɛ. Ma ca, ndilɛ ndilɛ nɛ ci makɛ sɛtɛ dɔii ɔntanɔfɛ. Tɛ'i nɔgeerɛnɛ ka wabɛnaakii, ci kavɛ tɛ patɛnɛ nɔga duuniya ka dzɛnɛ aakɛnɔwa dɛ wabɛnɛkii. Makɛ uugi ci wunɛgi rɛgwa nɔga tifyagi 'waslyakɛnɛ nɔga patɛnɛ nɔga ɔnji shinɔkinɛ, kɛ nɔgirɛ ci aadɛgyɛ, ca dzɛ ka ndzaanɛ dasɛ daciizɛma ɔntanɔfɛ Nwanɔwa agyanɛ meeminɛ patɛ. †

Duunuunɛ nɔga *Uuzɛnɛ nɔga ɔntanɔfɛ

⁴ Ma Uuzɛnɛ nɔga ɔntanɔfɛ, kɛ kavɛ Dii tɛ ci kaa ca palee ka malaa'ikanyinɛ, makɛ sɛtɛ palee lɛmɛtɛ ikɛ ci ka ci ka natii dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ.

⁵ Acii ɛntaa ka malaa'ika shi ɔntanɔfɛ a bii oo'i,
"Uuzɛnaaki nɛ hɛ, daga ɛnshinɛ kɛ ndzaa nyi ka Duu."
Ha'ɛ ɛsɛ, paa ci sha bii ka malaa'ika,
"Duu nɛ nyi, uuzɛnaaki nɛ hɛ."

⁶ Amma ma ka saa'itɛ ɔntanɔfɛ kɛdɛhɛ ka slɛkeenɛ ka mukajaakii aasɛkɛ duuniya, kɛ bii ci, ɛnɔki ci,
"Wa patɛnɛ nɔga malaa'ikanyinɛ nɔga ɔntanɔfɛ
a paslɛ tɛ ci."

⁷ Ma malaa'ikanyinɛ ɛsɛ, kɛ wabi ɔntanɔfɛ agyanɛtii oo'i, ka kavɛnɛ nɛ ci tɛ malaa'ikanyinaakii kaa tɛya slɛnɛ ka ci, tɛya ndzaanɛ makɛ mɛdɛ. Ca kavɛ tɛ tii ɛsɛ tɛya ndzaanɛ makɛ gana nɔga gunɛ.

⁸ Amma ma uuzɛnaakii, kɛ bii ci ka ci, ɛnɔki ci,
"Ya'ɛ ɔntanɔfɛ, ma nwanɔuunaaku,
nɔga ca'ɛ ndɛnɔwɛ ndɛnɔwɛ nɛ ci.

Dɛ goonɔgaanɛ cii kwa dɛ nwanɔuunaaku.

⁹ Kɛ kadɛsɛkɛ ka hɛ nɛ sɛtɛ da goonɔga agikii.
Ma sɛtɛ pooshi goonɔga agikii ɛsɛ, kɛ biipaa ka hɛ sɛka.
Ci dɔii ta'i ɔntanɔfwaaku tɛ hɛ,
waatoo ɔntanɔfɛ rɛnɔwɛ dyanɛ,
kaa ha ndzaa da duunuunɛ da moodfasɛka
palee ka patɛnɛ nɔga guvii-slɛnaaku."

¹⁰ Kɛ wabi ɔntanɔfɛ ka ci ɛsɛ, ɛnɔki ci,
"Slandana, hɛ tagii duuniya daga ka 'watɛginɛ,
dɛ ciinɛku saaku dɔii hɛ sɛkɛntanɔfɛ.

¹¹ Patɛnɛ nɔga uushi'iitsa, ka uudɛginɛ,
amma ma hɛ, ma'ɛ hɛ.
Ka iirɛginɛ nɛ tii makɛ sɛtɛ ci kɛjeerɛnɛ a iirɛgi.

* **1:2 1.2** Uuzɛnaakii: 5.8; daciikii tagii ci: Yoo. 1.2; Kwal. 1.16; Ibɛr. 11.3. † **1:3 1.3 2** Koor. 4.4; Kwal. 1.15; da ciizɛma ɔntanɔfɛ: 8.1. **1:4 1.4** Af. 1.21; Fil. 2.9. **1:5 1.5** Jab. 2.7; 2 Sam. 7.14; Mat. 3.17; Slɛnɛ 13.33; Ibɛr. 5.5. **1:6 1.6** Jab. 89.28; 97.7. **1:7 1.7** Jab. 104.4. **1:8 1.8-9** Jab. 45.7-8. **1:10 1.10-12** Jab. 102.26-28.

¹² Ka fuudɔginɛ nɛ hɛ tɛ tii,
makɛ sɛtɛ ci ɛnjɛ a fuudɛ balɔwa.
Ka zɛ'uginɛ nɛ tii makɛ sɛtɛ ci kɛjeerɛnɛ a zɛ'ugi.
Amma ma hɛ, ca'ɛ ndɛɲwɛ ndɛɲwɛ nɛ hɛ.
Pooshi muudinɛ ɲga ɛpinaaku ɛsɛ.”

¹³ Ɖntaa ka malaa'ika shi Ɖntanɲɛ a bii, “Ndzaanɛ gadɔvɛ da ciizɛmaki, see mada kavɛ nyi tɛ hɛ kaa ha jaala agyanɛ ɛnji daawaanaaku.”

¹⁴ I wu sanɛ nɛ malaa'ikanyina? Ma tɔya, ma'yanyinɛ nɛ tii ɛtɛ ca slɛnɛ ka Ɖntanɲɛ. Tɛ tii cii kɔya slɛkɛ ka tsakɛnɛ tɛ ɛnjitɛ ca upaa luupaanɛ.

2

Habara ɲga maduunɛ luupanɛ

¹ Acii ha'ɛ dɛi ɛna, ɲgɛrɛtaamɛ hanɲkala gaamɛ ɲga'ɛ agyanɛ habaratɛ fii amɛ. Acii mada pooshi amɛ kavɛ hanɲkala gaamɛ agyanɛkii, ka ɲuslɛginɛ naamɛ agyanɛ ɲunyi rɛgwa.

² Ma habaratɛ fii dzɛdzɛshi'inaamɛ da ma malaa'ikanyinɛ, goonɲa. Ma ɛndɛtɛ tanɲɛgi habarakii ɛsɛ, kɛ upaa ci dzalɛnɛ ɛtɛ dɛbɛɛ ka ci.

³ Mada ha'ɛ, ya amɛ ɛnɛ fii habara agyanɛ maduunɛ luupaanɛ ɲga Ɖntanɲɛfwa, mada kɛ bwasee amɛ ka luupaatsa, iitɛ dɛi mbee naamɛ ka mbɛrɛdɛnɛ acii gɛɲwana? Acii Slandanɛ ci saakii 'watɛgi wabɛnɛ ka ɛnji agyanɛ habaratsa. Ma ɛnjitɛ fii tɛ ci ɛsɛ, tii baarɛgi kaamɛ panɲɛrɛnɛ tɛ goonɲaanɛkii.

⁴ Saa'ikii rɛɲwɛ ha'ɛ tsakɛvɛ Ɖntanɲɛ naakii seedawanyinɛ agyanɛ natii dɛ daada sɛ ɲga hurɛshishinyinɛ lanɛ ka baariinɛ oo'i, ha'ɛ tanyi. Ca vii ka ɛnji baawɛda ɲga daada uushi'inɛ kama kama dacia Malaaba Ma'yanaakii, makɛ sɛtɛ kadɛesɛkɛ ka ci.

Ɖndɛtɛ ca kɛrɛ taamɛ ka upaa luupaanɛ

⁵ Ɖntaa tɛ malaa'ikanyinɛ kavɛ Ɖntanɲɛ kaa tɔya ndzaanɛ ka meeminɛ agyanɛ duuniyatɛ na shi, waatoo duuniyatɛ caama wabɛ agyanɛkii.

⁶ Amma tɛ'i ɛndɛ'i ha asɛkɛ malaaba lɛkalɛkatɛ ɛtɛ wabi agyanɛ ɛndɛ shiɲkinɛ, ɛɲki ci,

“Mi sanɛ nɛ ɛndɛ shiɲkinɛ bahɛ ha buurɛtɛ tɛ ca?
Wu sanɛ nɛ ci bahɛ shinaaku ka tsakɛnɛ tɛ ca?”

⁷ Kɛ kavɛ hɛ tɛ ci kaa malaa'ikanyinɛ a palee ka ci ɲga uundzɛ saa'i,

ha vii ka ci duunuunɛ da ɲgeerɛnɛ.

⁸ Ha kavɛ tɛ ci kaa ca da ɲwanɲuunɛ agyanɛ patɛnɛ ɲga uushi'inɛ.”

Ma nyaahɛ ɛnji oo'i, “Kɛ kavɛ Ɖntanɲɛ tɛ ɛndɛ kaa ca da ɲwanɲuunɛ agyanɛ patɛnɛ ɲga uushi'inɛ,” ɛtsɛ ca baarii oo'i, pooshi sɛkii paa ci ka da ɲwanɲuunɛ agyanɛkii. Amma ma agi saa'ina, kɛ shii amɛ pooshi ɛndɛ shiɲkinɛ agi da ɲwanɲuunɛ agyanɛ patɛnɛ ɲga uushi'inɛ zɛku'i.

⁹ Amma neemɛ ka Yeesu ɛndzɛ'i. Ci ca da ɲwanɲuunɛ agyanɛ patɛnɛ ɲga uushi'inɛ. Kɛ shi Ɖntanɲɛ a hɛɛtɛpaa tɛ ci, malaa'ikanyinɛ a palee ka ci ka uundzɛ saa'i. Ma dɛi ha'ɛ, kaa ca shii ɛntɛnɛ ka putɛ ɲga ɛnji shiɲkinɛ dagi pwapoone ɲga Ɖntanɲɛ ka tii. Acii ha'ɛ, putɛ ɲga cibɛnaakii da ɛntɛnaakii vii Ɖntanɲɛ ka ci ɲwanɲuunɛ da duunuunɛ.

1:13 1.13 8.1; Jab. 110.1. 1:14 1.14 Jab. 34.8; 91.11. 2:1 2.1-3 6.4-6. 2:2 2.2 Slɛnɛ 7.38,53; Gal. 3.19. 2:3 2.3 10.29; 12.25. 2:4 2.4 Yooh. 2.11; Slɛnɛ 2.22; 1 Koor. 12.4-11; 2 Koor. 12.12. 2:6 2.6-8 Jab. 8.5-7. 2:8 2.8 1 Koor. 15.27. 2:9 2.9 Fil. 2.8-9.

¹⁰ Ɖntanfɛ tagii patɛnɛ nɔa uushi'inɛ ka ci saakii. Nɔa'ɛ makɛ kavɛ ci tɛ Yeesu kaa ca ndzaanɛ ka mambu'ukii daga sa cibaakii, kaa manjeevɛnaakii a ndzaanɛ lanɛ, tɔya ndzaanɛ agi dɔunuunaakii ɛsɛ. Acii Yeesu kirɛ tɛ tii kaa tɔya shii upaa luupaanɛ.

¹¹ Ma Yeesu tii da ɛnjitɛ laabagi ci tɛ tii, ka ndzaanɛ nɛ tii ka dɛnɛ rɛnɔwɛ. Ci dɔii, pooshi Yeesu ayii ka 'wanɛ tɛ tii ndzɛkɛnɔushi'inɛkii.

¹² Kɛ bii ci ka Ɖntanfɛ, ɛnki ci,

“Ka wabɛnɛ nɛ nyi ka ndzɛkɛnɔushi'inɛki agyanɛ lɛmɛku. Ka dɛlanɛ nɛ nyi dɛ hɛ ahadatii.”

¹³ Kɛ bii ci ɛsɛ, “Ma nya, ka gi'inɛ nɛ nyi tɛ Ɖntanfɛ.” Ca ba ɛsɛ, “Wanyinɛ da manjeeviitɛ ba'avɛ Ɖntanfɛ aaciiki.”

¹⁴ Makɛ dɔii ci, ma manjeeviita, ɛnji shinɔkinɛ nɛ tii patɛ, accii ha'ɛ, ma Yeesu, ɛndɛ shinɔkinɛ pwayi ɛnji tɛ ci makɛ natii kaa ca shii ɛntɛnɛ. Dagi ɛntɛnaakii zamagi ci dɛ nɔgeerɛnɛ nɔa *Seetanɛ, makɛ dɔii ci ma Seetanɛ, tɛ'i ci da nɔgeerɛnɛ agyanɛ wa.
*

¹⁵ Dɛ ha'ɛ mbee ci ka luupaanɛ tɛ patɛnɛ nɔa ɛnjitɛ ndzaanɛ ka maviinɛ nɔa Seetanɛ daga ka poonɛ tɛ tii, magwalɛkii accii wa.

¹⁶ Accii ha'ɛ, panɔraɔnɛ nɛ ɛtsɛ oo'i, ɛntaa tɛ malaa'ikanyinɛ shi ci ka tsakɛnɛ, amma tɛ jijinyinɛ nɔa Ibɔrahiima shi ci ka tsakɛnɛ.

¹⁷ Accii ha'ɛ, tyasɛ see makɛ ndzaa ci makɛ nɔa ndzɛkɛnɔushi'inɛkii taa ka nɔgutɛ rɛnɔwa patɛ, kaa ca shii ndzaanɛ ka maɔuunɛ *limanɛ, ɛndɛ nɛhɛ tɛgunuunatii, ɛndɛ slɛnɛ dɛ ɛdzɛmɛ rɛnɔwɛ ka Ɖntanfɛ. Ma ndzaa ci ka maɔuunɛ limanɛ, kaa ca ɛntɛ ka putɛ nɔa ɛnja, Ɖntanfɛ a tifyagi 'waslyakɛɛnatii daga ɛntɛnaakii.

¹⁸ Makɛ dɔii ci kɛ cibɛ ci, kɛ upaa tɛbɛnɛ tɛ ci ɛsɛ, asee ma ɛnjitɛ ca ɛnjɛ a tɛbɛ tɛ tii, kɛ mbee ci ka tsakɛnɛ tɛ tii.

3

Kɛ palee Yeesu ka Muusa

¹ Ndzɛkɛnɔushi'inɛki ɛtsɛ 'wii Ɖntanfɛ tuunɛ noonɛ koona ndzaanɛ ka ɛnjaakii, buurɛtɛmɛ tɛ Yeesu. Ma ca, maslɛkɛ ɛndɛ nɛ ci, kɛ shi ci ka ndzaanɛ ka maɔuunɛ *limanɛ nɔa goonɔaanɛ caama baaba.

² Ma ca, kɛ ta'i Ɖntanfɛ tɛ ci kaa ca dɛ slɛnaakii. Kɛ luuvɛ ci ɛsɛ tɛ patɛnɛ nɔa sɛtɛ bii Ɖntanfɛ ka ci, makɛ sɛtɛ shi Muusa a luuvɛ patɛnɛ nɔa sɛtɛ bii Ɖntanfɛ ka ci, ca slɛnɛ ahada ɛnji *yi nɔa Ɖntanfɛ.

³ Amma kɛ dɛbɛɛ ɛnjɛ a vii dɔunuunɛ ka Yeesu palee ka Muusa, makɛ sɛtɛ ci ɛnjɛ a vii dɔunuunɛ ka ɛndɛtɛ ghɛnyi ya palee ka yikii.

⁴ Taa nɔgutɛ yi patɛ, tɛ'i ɛndɛtɛ ghɛnyi. Amma Ɖntanfɛ ghɛnyi patɛnɛ nɔa uushi'inɛ.

⁵ Ma Muusa, ɛndɛtɛ slɛnyi dɛ goonɔa asɛkɛ yi nɔa Ɖntanfɛ nɛ ci. Slɛnaakii baarii ka ɛnji tɛ sɛtɛ ci Ɖntanfɛ a ba aakɛnɔwa.

⁶ Amma ma Alɛmasiihu, uuzɛtɛ yi nɔa Ɖntanfɛ nɛ ci, ɛndɛ luu aya ɛsɛ. Ci ca dɛ nɔwanɔunɛ asɛkɛ yi nɔa Ɖntanfɛ. Amɛ nɛ yaakii, amma see a kɛnɔaamɛ ndihɛ ndihɛ, ama ka naamɛ dɛnɛ ka muudinɛ. *

Ɖpisɛkɛtɛ nɛ Ɖntanfɛ a vii ka ɛnjaakii

⁷ Accii ha'ɛ, makɛ sɛtɛ bii Malaaba Ma'yanɛ,
“Ma ɛnshinɛ, maɔa kɛ fii unɛ uurakii,

2:10 2.10 1 Koor. 8.6; 12.2; Slɛnɛ 3.15.   **2:11 2.11** Mat. 25.40; 12.50; Yooh. 20.17.   **2:12 2.12** Jab. 22.23.   **2:13** **2.13** Isaa. 8.17-18.   * **2:14 2.14** 2.17; Yooh. 1.14; Seetanɛ: Yooh. 8.44; 12.31; 1 Yooh. 3.8; Sɛniinɛ 12.10.   **2:15** **2.15** Rooma 8.21.   **2:16 2.16** Isaa. 41.8-9.   **2:17 2.17** 4.14; 5.2; Fil. 2.7; 1 Yooh. 2.2.   **2:18 2.18** 4.15; Mat. 4.1-11.   **3:1 3.1** 4.14.   **3:2 3.2** Baan. 12.7.   * **3:6 3.6** uuzɛtɛ yi: 5.8.   **3:7 3.7-11** Jab. 95.7-11.

⁸ fatəmə tɛ ci, goona huurɛgi ɛdzɛmuunɛ,
makɛ sɛtɛ shi dzɛdzɛshi'inuunɛ a huurɛgi
saa'itɛ tii agi bilinɛ,
waatoo, saa'itɛ kaaree tii ka *ɛwanɔunɛ ɛga ɛntanɔfɛ,
tɛya tɛbɛ tɛ ci ɛsɛ.

⁹ ɛŋki ɛntanɔfɛ, 'Ma agi bilinɛ,
kɛ tibɛ dzɛdzɛshi'inuunɛ tɛ nyi,
dagyanɛ tii kɛ nee ka slɛnaaki agi fɛzɛ ɛnfwadɛ pu'unɛ.

¹⁰ Acii ha'ɛ, kɛ bɛzhi sɛkɛki aashi ɛnjita,

ɛŋki nyi, kɛ zii tii, kɛ tɛkuree tii ka shii rɛgwaaki.

¹¹ Dɛ ha'ɛ, bɛzhi sɛkɛki aashitii, nya jidɛ, ɛŋki nyi,
paa tii ka mbu'unɛ aanɛ hanyiitɛ vii nyi ka tii
kaa tɛya ɛpisɛkɛ davɛ! "

¹² Ndzɛkɛŋushi'inɛkya, nɛhɛmɛ noonɛ nɛ acii ga ɛndɛ'i ɛndɛ a shigi ahadoonɛ
ɛtɛ dɛii rɛgwaakii bwayakii, waatoo, paa ci gi'i tɛ ɛntanɔfɛ, wata ca ɛjɛslɛgi a rɛgwa
ɛntanɔfɛ ɛndɛ vii ɛpinɛ.

¹³ Amma ma sɛndɛ danuunɛ, tsakɛmɛshinɛ uusɛra patɛ, acii ga taa mi a kavɛ
tuunɛ ka slɛnɛ 'waslyakɛnɛ, ɛdzɛmuunɛ a huurɛgi. Dɛmɛ aakɛŋwa dɛ tsakɛshinɛ
ha'ɛ, mada ma'ɛ saa'itɛ ci ɛnjɛ a 'wa 'ɛnshinɛ'!

¹⁴ Acii ma amɛ, mada kɛ ndzaa amɛ ndihɛ ndihɛ agi uushi'iitɛ 'watɛgyaamɛ vii
goɔŋga agyanɛkii daga ka 'watɛginɛ ca'ɛ ka muudinɛ, kɛ ndzaa ci ɛtsa, uushi rɛŋwɛ
naamɛ da i Alɛmasiihu.

¹⁵ Kɛ ndzaa ci makɛ sɛtɛ bii malaaba lɛkalɛkatɛ oo'i,
"Ma ɛnshinɛ, mada kɛ fii unɛ uura ɛga ɛntanɔfɛ,
fatəmɛ tɛ ci, goona huurɛgi ɛdzɛmuunɛ
makɛ sɛtɛ shi dzɛdzɛshi'inuunɛ a huurɛgi,
saa'itɛ kaaree tii ka ɛwanɔunɛ ɛga ɛntanɔfɛ."

¹⁶ I wu sanɛ sha fii uura ɛga ɛntanɔfɛ, tɛya kaaree ka ɛwanɔunaakɛya? ɛntaa patɛnɛ
ɛga ɛnjitɛ ɛgiragi Muusa tɛ tii anɛ hanyinɛ ɛga Misɛra kwa?

¹⁷ Aashi i wu sanɛ bɛzhi sɛkɛ ɛga ɛntanɔfɛ fɛzɛ ɛnfwadɛ pu'una? ɛntaa aashi ɛnjitɛ
dɛii 'waslyakɛnɛ, tɛya kwaalagi, tɛya mɛtɛgi agi bilinɛ kwa?

¹⁸ Ya saa'itɛ ji'i ɛntanɔfɛ oo'i, paa tii ka mbu'unɛ aanɛ hanyiitɛ vii ci ka tii, paa tii
ka ɛpi sɛkɛ davɛ ɛsɛ, agyanɛ i wu sanɛ wabi ci ha'a? Tii nɛ ɛnjitɛ pooshi tii fii
wabɛnaakii.

¹⁹ Yoo, kɛ nee amɛ dɛii kɛ tɛkuree tii ka mbu'unɛ aanɛ hanyinɛkii acii paa tii vii
goɔŋga ka ɛntanɔfɛ.

4

¹ Ma alɛkawalɛtɛ dɛii ɛntanɔfɛ ka ɛnji kaa tɛya upaa ɛpisɛka, ma'ɛ ca'ɛ ɛndzɛ'i.
Acii ha'ɛ, nɛhaamɛ naamɛ na, acii ga ɛndɛ'i ɛndɛ ahadoonɛ a tɛkuree ka mbu'unɛ
aadɛvɛ putɛ ɛga 'waslyakɛnaakii.

² Kɛ fii amɛ ɛnyini habara ɛga ɛntanɔfɛ makɛ sɛtɛ shi dzɛdzɛshi'inaamɛ a fii agi
bilinɛ. Ma tɛya, kɛ fii tii, amma pooshi nafii tɛ tii, acii, ma saa'itɛ fii tii, pooshi tii
liwɛ dɛ vii goɔŋga.

³ Ma amɛ ɛnɛ vii goɔŋga, kɛ mbu'yaamɛ ka ha ɛga ɛpisɛkɛkii. Amma ma tɛya,
pooshi tii mbu'i, makɛ sɛtɛ bii ci,
"Kɛ bɛzhi sɛkɛki, nya jidɛ, ɛŋki nyi, ma tɛya,
paa tii ka mbu'unɛ aanɛ hanyiitɛ vii nyi ka tii

kaa tōya əpisəkə davə.”

Taa ŋgahi wabi ci ha'ə, patə da ha'ə tə'i əpisəka, acii ndzanənə ka saa'itə tagii ci duuniya uugi ci slənaakii patə.

⁴ Tə'i əndə'i ha asəkə malaba ləkaləkatə wabi ci agyanə mədəfənə ŋga uusəra, əŋki ci, “Kə əpi Əntan̄fə səkə ka mədəfənə ŋga uusəra makə uugi slənaakii.”

⁵ Asəkə hatsə ha'ə əsə, kə nyaahə əŋji oo'i,
“Paa tii ka mbu'unə aanə hanyiitə vii nyi ka tii
kaa tōya əpisəkə davə.”

⁶ Ma əŋjitə 'watəgi fa ŋunyi habara, paa tii vii gooŋga. Acii ha'ə, paa tii mbu'i aadəvə. Amma ca'ə əndzə'i, ma'ə rəgwa mawunəkii kaa hara ənjə a mbu'u aadəvə.

⁷ Putə ŋga ətsə ha'ə, fəzənyinə lanə daba'a ətsa, Əntan̄fə a la əndə'i uusəra ətə ci ənjə a 'wa, 'Ənshinə.' Kə wabi Əntan̄fə da ma *Dawuda, kə bii ci wabəətsə uugiinə naahətənə koonə, ətə bii ci, “Ma ənshinə, mada kə fii unə uura ŋga Əntan̄fə, fatəmə tə ci, goona huurəgi ədzəmuunə.”

⁸ Maci daga ŋukə ŋukə kirə Jasəwa tə dzədzəshi'inaamə, tōya mbu'u ka hatə dīi Əntan̄fə davə, tōya əpisəkə da ci, kadā pooshi Əntan̄fə gi aakəŋwa də la əndə'i uusəra.

⁹ Də ha'ə shii amə oo'i, ma uusəratə dəkəpaa Əntan̄fə ka ənjaakii ŋga əpisəka, ma'ə ca'ə əndzə'i, makə sətə əpi ci səkə naakii ka mədəfənə ŋga uusəra.

¹⁰ Acii taa wu patə liwə əpisəkətsə dīi Əntan̄fə aləkawaləkii ŋga viinə, kə uugi slənaakii, kə əpi ci səkə əsə, makə sətə əpi Əntan̄fə naakii.

¹¹ Acii ha'ə, ma amə, dəamə gazhi'waanə ŋga dəmənə ka ha ŋga əpisəkətsa, acii ga taa wu ahadaamə a təkuree ka dəmənə, makə sətə təkuree dzədzəshi'inaamə, acii tsarə ŋga ghatə vii gooŋgatsa.

¹² Acii, ma wabənə ŋga Əntan̄fə, da i əpinə nə ci, kwatsə kwatsə nə ci əsə. Hidamə hidamə nə makii palee ka ŋgila purəŋanə ətə ca idə kyakya'ə rəgwa. Agi dəməgərənə nə ci vədikə aasəkə ədzəmə əndə ca'ə ka hatə dīi məgūŋunə ca mbu'u aagi mbwasama. Agi baarəginə nə ci paŋgəraŋə tə sətə ci əndə a hiima a ədzəməkii da sətə cii kəya də aniya ŋga dənə.

¹³ Ma Əntan̄fə, pooshi uushi ətə tagii ci bahə umbəgi agyanə ginəkii. Paŋgəraŋə paŋgəraŋə nə patənə ŋga uushi'inə akəŋwaciikii. Ka ci naama baaba patənə ŋga slənə gaamə.

Maduunə limanə nə Yeesu

¹⁴ Makə dīi ci tə'i amə da maduunə limanə ətə ndərəgi dzəkə dāgi səkəntan̄fə aadəgyə, waatoo, Yeesu *Uuzənə ŋga Əntan̄fə, acii ha'ə, kəsətaamə tənə tənə tə vii gooŋgaanə caama baaba. *

¹⁵ Acii ma maduunə limanə gaamə, əntaa ətə pooshi ka nəhə təgunuunə gaamə. Mada kə palee uushi ka ŋgeerii amə, agi nəhənə nə ci təgunuunə gaamə. Ma ca, kə upaa təbənyinə kama kama tə ci weewee makə ətə upaa taamə, amma pooshi ci dīi 'waslyakəənə.

¹⁶ Acii ha'ə, ŋgərəgyaamə ŋgwalənə, ama əntsahə aabii ŋwan̄wa əndə də pwapoonə, kaa ca nəhə təgunuunə gaamə, ama upaa pwapoonə ka tsakənə daamə ka saa'itə caama moo.

5

¹ Taa ŋgutə maduunə *limanə patə, agi ənjaakii ci ənjə a dəkə tə ci, ca slənə ka Əntan̄fə ka madəba matii, kaa ca də sataka ka Əntan̄fə ka tifyagi də 'waslyakəənə.

4:4 4.4 'Wat. 2.2. **4:5 4.5** 3.11. **4:7 4.7** 3.7-8. **4:8 4.8** Dzək. 31.7; Jasə. 22.4. **4:10 4.10** 4.4. **4:12 4.12** Isaa. 49.2; 55.11; Irim. 17.10; Yooh. 12.48; Af. 6.17; 1 Piita 1.23; Səniinə 1.16. * **4:14 4.14** 5.8; 8.1; maduunə limanə: 2.17-18; 3.1; 5.1,4-6; 7.24-28; 8.3; 9.7,11. **4:15 4.15** 2.18; 5.2; 7.26; 9.12; 1 Yooh. 3.5. **4:16 4.16** 10.19. **5:1 5.1** 4.14.

² Makë ðii ci të'i uushi'inë lanə ətə ca palee ka ngeeriikii, taa ənjitə pooshi ka slənətə uushi də rəgwakii, da ənji ghatə shiinə, ka mbeenə nə ci ka kərətənə të tii.

³ Putə n̄ga uushi'iitə lanə ca palee ka ngeeriikii, tyasə see a ða ci sataka ka putə n̄ga 'waslyakəənaakii makə sətə cii kəya ða ka putə n̄ga 'waslyakəənə n̄ga ənja.

⁴ Pooshi əndə ca ðuunətə naakii nə kaa ca ndzaanə ka maduunə limanə, mad'aamə Əntanfə 'wii të ci, makə sətə shi Əntanfə a 'wii të *Haruna kaa ca ndzaanə ka maduunə limanə. *

⁵ Ha'ə nə Aləmasiihu əsə. Əntaa ci saakii ðuunətə naakii nə kaa ca ndzaanə ka maduunə limanə. Amma ma Əndətə ta'i të ci, ci nə Əndətə bii ka ci,

“Uuzənaaki nə hə, daga ənshinə kə ndzaa nyi ka Duu.”

⁶ Makə sətə bii ci ka əndə'i ha asəkə ləkələkətə əsə,

“Limanə nə hə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

Dərəpə n̄ga Maləkisadakə nə'unəku.”

⁷ Ma saa'itə Yeesu asəkə duuniya, kə ðii ci də'wanyinə, ca kədii də ngeerənə, ca madēe ka uurakii da kiinə agikii ka Əntanfə ətə da baawəda n̄ga luupaanə të ci acii əntənə. Kə fii Əntanfə də'waakii acii kə n̄gwali ci të Əntanfə.

⁸ Taa n̄gahi *Uuzənə n̄ga Əntanfə nə ci, amma dagi cibətə sii ci jigunyi ci fanə të Əntanfə. †

⁹ Makə uudəpaa Əntanfə slənaakii ashikii, kə ndzaa ci ka rəgwa n̄ga luupaanə të patənə n̄ga ənji ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, waatoo, ənjitə fii të ci.

¹⁰ Acii kə kavə Əntanfə të ci ka maduunə limanə, ca nə'u dərəpə n̄ga Maləkisadakə.

Wabənə agyanə bwaseenə ka rəgwa n̄ga Əntanfə

¹¹ Ma agyanə Maləkisadakə, të'i uushi'inə n̄ga baabanə koonə lanə, amma ka ðanə keenə dzawə nə batənə koonə, acii pooshi unə ma'ə agi paaratəgi də wabənə pii pii.

¹² Acii taa n̄gahi maliminə dəbee una ndzaanə n̄ga əna, amma patə da ha'ə see a ənə ənji ka dzəgunətə koonə të təkəŋwatə wabənə n̄ga rəgwa n̄ga Əntanfə. Ca'ə əndzə'i 'wanə sanuunə ka madəbama n̄ga ðafəna.

¹³ Taa wu patə ətə ma'ə ka sa 'wanə, ma'ə ci uuzənə a ba'ə. Ma tsarə n̄ga əndətsa, ma'ə ci mashiimə taarapaanə ahada bwayakii da n̄yuniyikii.

¹⁴ Amma ma əndətə pooshi ma'ə ka sa 'wanə, see ðafəna cii kəya adə, mata nə ətsa. Ci nə əndətə uugi dzəgunə taarapaanə ahada bwayakii da n̄yuniyikii.

6

¹ Acii ha'ə, dzaamə aakəŋwa də slənə uushi'inə n̄ga matanənyinə, gaama ndzəhənəənə ka təkəŋwatə dzəgunənə agyanə rəgwa n̄ga Aləmasiihu. Waatoo, gaama ndzəhənəənə ka dzəgunənə ka ənji, wa təya bwasee ka slənə uushi'itə ca kərə të tii ka əntənə, da wa təya vii goon̄ga ka Əntanfə.

² Ha'ə əsə, gaama ndzəhənəənə ka dzəgunənə ka ənji agyanə yiiḃə* bapətiḣəma, da agyanə kavə ciinə agyanə ənda, da agyanə madənə n̄ga maməətə ənja, da agyanə gəŋwanə uusəra n̄ga muudinə.

³ Amma, ma ðanaamə, dzaamə aakəŋwa də dzəgunə uushi'inə n̄ga matanənyinə, mada kə luuvə Əntanfə.

⁴ Acii ma ənjitə nee ka goon̄gaanə n̄ga Əntanfə, təya upaa barəkaanaakii, təya upaa Malaaba Ma'yanə,

5:2 5.2 2.17-18; 4.15; 7.28. 5:3 5.3 7.27; 9.7; Leew. 9.7; 16.6,15. * 5:4 5.4 Haruna: Shig. 28.1. 5:5 5.5 1.5. 5:6 5.6 Jab. 110.4; Ibər. 6.20. 5:7 5.7 Mat. 26.36-46. † 5:8 5.8 1.2; 4.14; 6.4-6; 7.3,28; 10.29; Yooh. 1.34; fanə të Əntanfə: 4.15; Fil. 2.8. 5:9 5.9 7.27. 5:10 5.10 5.6; 6.20. 5:12 5.12-13 1 Koor. 3.2. 5:14 5.14 13.9; Rooma 16.19; 1 Koor. 14.20; Af. 4.14. 6:1 6.1 9.14. * 6:2 6.2 Yiiḃə bapətiḣəma taa alə'aada n̄ga laabagi shishinə ka baarə caməənə n̄ga ənda akəŋwacii Əntanfə. 6:2 6.2 Yooh. 3.25-26; Slənə 19.1-6. 6:4 6.4-6 2.1-3; 5.8; 10.26-29; 12.25; Mat. 12.31; 1 Yooh. 5.16.

⁵ waatoo, ðnjitë tëbëtë ndikë ndikënë nga wabënë nga ðntanfë da baawëda nga nwanjuunaakii ëtë na shi,

⁶ ma tsarë nga ðnjitsë, mada kë njslëgi tii, tëya vii ba'ë ka ðntanfë, pooshi sëkii ca ðnyatë dë tii aaba'ë bahë tëya baanë ka ci. Acii kë ðnyi tii ka gwa'avënë të Uuzënë nga ðntanfë aashi ðnfwa. Dë ha'ë kavë tii ðnji ka bërapaanë të ci.

⁷ Buurëtaamë agyanë hanyinë ënë ci patënë nga vënë ca ndzëmë anëkii anëkii, ca ifëgërë patë aagikii, së nga zëma a gyaavagi ngaannga'ë agikii kaa ðnjitë ca uuza zëmëkii a nafagi. Ma hanyiitsa, ka ci dävë ðntanfë barëkaanë.

⁸ Amma mada wata kuzhinyinë da dëhënyinë gyaavagi parëkë dävë agi hanyinëkii, pooshi nafakii. Ka gëra naalanë nga ðntanfë në hanyinëkii, gunë a ëtsagi të ci hëhëdë.

⁹ Kadashinyinë geena, taa ngahi kë wabiinë koonë ha'ë, kë shii inë weewee, ma unë, agi n'utënë nuunë makë sëtë dibë, koonä shii upaa luupaanë.

¹⁰ Ma ðntanfë, ëndë goonnga në ci, pooshi slënë goonë ka zaanënë ka ci. Ha'ë ësë në uudëatsë cuuna uudë të hara ðnji n'ünë, kë cakuunë të tii agi lëmëkii. Kë shii ci agi dzënë nuunë aakënwä dë tsakënë të tii. Pooshi ka zaanënë ka ci.

¹¹ Ma sëtë ciina moo, wa patënë goonë a dfa gazhi'waanë ha'ë ca'ë ka muudinë, koonä shii upaa patënë nga uushi'iitë kii unë nuunë dävë.

¹² Pooshi inë ka uudënë una ndzaanë ka manya'inë, amma, ma mooniinë, a n'uunë dërëpë nga ðnjitë vii goonnga, tëya së'watë, acii tii na upaa sëtë dëi ðntanfë alëkawalë nga viinë.

Tantanyinë në alëkawalë nga ðntanfë

¹³ Ma saa'itë dëi ðntanfë alëkawalë ka Ibërahiima, makë dëi ci pooshi ëndë palee ka ci bahë jidënë dë lëmëkii, kë ji'i ci dë lëmëkii saakii.

¹⁴ ðnki ci ka ci, "Tantanyinë ka danë në nyi ka hë barëkaanë, ha ta makë cingëra."

¹⁵ Ma Ibërahiima, kë kënaanë ci ndihë ndihë, wata kë upaa ci sëtë dëi ðntanfë ka ci alëkawalëkii.

¹⁶ Ma ënjë a jidë, agi ngërënë në tii lëmë nga ëndëtë palee ka tii, tëya jidëgi. Jidënë ca lagi gëjwanë nga taa mi patë agi mabizhinëkii.

¹⁷ Acii ha'ë, ma ðnjitë na upaa sëtë dëi ðntanfë alëkawalë nga viinë ka tii, makë mwayi ci baariinë ka tii pangëranë oo'i, paa ci na zë'u dë wabënë, see ca tsakëtëgi dë jidä.

¹⁸ Ma alëkawalaakii da jidfaakii, pooshi ka zë'unë, pooshi ðntanfë ka jirakënë dë tii ësë. Ma amë ënë huyi ka ndzëjwë ndzëjunë aabiikii, ma uushi'iitsë bërä'i, agi viinë në tii kaamë ngeerënë ka shanjë a ëdzëmaamë, ama kënaanë ndihë ndihë agi kanëtë kii amë nga upaa uushi acii ðntanfë.

¹⁹ Uushi'iitsë kii amë naamë dävë kavë taamë ka dzënë gëjë agi ndzaanë gaamë, ama kënaanë ndihë. Putë nga kanëkii mbu'u naamë kura'ë aasëkë hatë malakii dë gwada, waatoo, malaaba ha nga ðntanfë.

²⁰ Ma hatsa, ci në hatë 'watëgi Yeesu dëmënë kaamë aadëvë ka madëbama gaamë. Acii ma ca, kë ndzaa ci ka maduunë limanë ka ca'ë ndëjwë ndëjwë. Dërëpë nga Malëkisadakë cii këya n'ü. †

7

Malëkisadakë limanë nga ðntanfë

6:8 6.8 Mat. 13.7,22. **6:10 6.10** 10.32-34; 13.1; 1 Yooh. 4.7-12,19-21. **6:12 6.12** 11.1-12; Luka 21.19. **6:13**
6.13-14 'Wat. 22.16-17; Ibër. 11.12. **6:16 6.16** Shig. 22.10; Mat. 5.34; 23.16-22. **6:18 6.18** Baan. 23.19. **6:19**
6.19 3.6; Rooma 5.5; Ibër. 9.3. † **6:20 6.20** 4.14; Malëkisadakë: Jab. 110.4; Ibër. 5.6,10; 7.1-4.

¹ Ma ëndëtsë dëi lëmëkii Malëkisadakë, nwanwë nga vëranë nga Saliimë nji ci, limanë nga ëntanfë maduunëkii në ci ësë. Ma agi saa'ikii, Ibërahiima a ënya ka ha nga panë, hatë zamagi ci dë meeminë ënfwadë, kë gi Malëkisadakë ka gënywayanë da ci a rëgwa, ca dë ka ci barëkaanë. *

² Wata Ibërahiima a ngërë uushi'itë fë'ya ci ka ha nga panë, ca tëkëpaa kurëgë pu'u pu'u, ca ngërë kurëgë rënwë rënwë, ca vii ka ci. Ma lëmë Malëkisadakë, makë bana, nwanwa ëndë goonga. Makë dëi ci nwanwë nga Saliimë† në ci, ci ca baarii oo'i nwanutë ca kira ndzaanë agi jamënë në ci.

³ Ma ca, pooshi ënji shii të dëi taa mëci taa dzëdzëshi'inëkii, pooshi ënji shii saa'itë pwayi ënji të ci taa saa'i nga ëntënaakii ësë. Amma ma ci, makë nga *Uuzënë nga ëntanfë në ci, waatoo limanë nga ha'ë ndënwë ndënwë.

⁴ Buurëtëmë nga'ë të duunuunë nga Malëkisadakë. Kë ngirë dzëdzëshi'inaamë Ibërahiima uushi'itë fi'ya ci agi panë patë, ca tëkëpaa kurëgë pu'u pu'u, ca ngërë kurëgë rënwë rënwë, ca vii ka Malëkisadakë.

⁵ Wiitë boo, ma limanyitë agi slikërënë nga *Leewi, ka tii bii *bariya luu kurëgë rënwë agi pu'u acii ënji *Isërayiila, taa ngahi tii maa, jijinyinë nga Ibërahiima në tii.

⁶ Amma ma Malëkisadakë, ëntaa ahada slikërënë nga Leewi në ci, amma patë da ha'ë ka ci vii Ibërahiima kurëgë rënwë agi pu'u, ca dë barëkaanë ka Ibërahiima, waatoo, ka ëndëtë dëi ëntanfë ka ci alëkawala.

⁷ Kë shii amë panğëranğë oo'i, ma ëndëtë ca dë barëkaanë, kë palee ci ka ëndëtë ca luu barëkaanëkii dë duunuunë.

⁸ Ma ënjitë ca luu kurëgë rënwë agi pu'u, waatoo, jijinyinë nga Leewi, ënjitë mëëki në tii. Ma Malëkisadakë, makë sëtë bii malaaba lëkalëkatë, pooshi ënji nëe ka waakii. Ka ci vii Ibërahiima kurëgë rënwë agi pu'u.

⁹ Ma saa'itë vii Ibërahiima ka Malëkisadakë kurëgë rënwë agi pu'u, ka banë naamë, Leewi dë naakii në maa, kë vii ci ka ci, taa ngahi ma nga ëna, jijinyinaakii ca luu kurëgë rënwë agi pu'u acii ënja.

¹⁰ Ma bii amë oo'i, kë vii Leewi ka ci kurëgë rënwë agi pu'u, acii ma Leewi, rënwë në ci agi jijinyinë nga Ibërahiima.

¹¹ Ma saa'itë vii ëntanfë bariya ka ënji Isërayiila, waatoo saa'itë slikërënë nga Leewi a dë limaanë, pooshi mbu'i ka sëtë mwayi ëntanfë. Maci ma fii unë kë mbu'i, kadä pooshi nafa nga kira ëndë'i limanë ëtë nyi'u dërëpë nga Malëkisadakë, ca bwasee ka nga *Haruna uuzënë nga Leewi.

¹² Madä kë zhi'i dë limaanë aagyanë ëndë'i slikërënë, tyasë ka zhi'unë në bariya ësë.

¹³ Acii ma Slandanaamë ënë ciina wabë uushi'iitë agyanëkii, agi ëndë'i slikërënë pamë shigi ci. Ma agi slikërëtsa, pooshi agitii sha dëi limanë taa dë slënë anë ha nga dë sataka.

¹⁴ Ma Slandanaamë, panğëranğë a babara oo'i, agi slikërënë nga Yahuda shigi ci. Amma ma saa'itë wabi Muusa agyanë limanyinë, paa ci 'wapaa slikërënë nga Yahuda.

*ëndë'i *limanë makë Malëkisadakë*

¹⁵ Ma sëtä, kë cakë shiginë panğëranğë aa babara oo'i, kë shigi ëndë'i limanë makë Malëkisadakë.

¹⁶ Ma ndzaanaakii ka limanë, ëntaa dagi bariya nga ëndë shiŋkinë, amma dagi ngëerënë nga ëpinë ëtë nga ca'ë ndënwë ndënwë ndzaa ci ka limanë.

* **7:1 7.1** Malëkisadakë: 'Wat. 14.17-20; Ibër. 5.6. † **7:2 7.2** Ma Saliimë, ëndë'i lëmë nga Urusaliima nga nükë, makë bana, 'Ndzaanë agi jamënë' dë uura Ibëraaniya. **7:5 7.5** Baan. 18.21. **7:14 7.14** 'Wat. 49.10; Mat. 2.6; Slënë 13.23; Sëniinë 5.5.

17 Makɛ sɛtɛ nyaahɛ ɛnji asɛkɛ malaaba lɛkalɛkatɛ oo'i, "Limanɛ nɛ hɛ ka ca'ɛ ndɛɲwɛ ndɛɲwɛ. Dɛrɛpɛ ɲga Malɛkisadakɛ nɛ'unɛku."

18 Ma iirɛ bariyatɛ vii ɛntanɲfɛ ka ɛnja, kɛ ɲgirɛ ci, ca uulagi, acii pooshi ɲgeerɛnɛ davɛ, pooshi ka luupaa ɛnja.

19 Ma iirɛ bariyata, pooshi ɲgeerɛnɛ davɛ bahɛ kavɛ ɛnji shinɲinɛ ka ndzaanɛ mambu'ukii agi slɛnatii. Kɛ kira ɛntanɲfɛ matahu uushi ɛtɛ caama ka nɛ davɛ, kaama shii ɛntsahɛnɛ kɛdɛhɛ aabiikii.

20 Dagi jidɛnɛ dɛii ɛntanɲfɛ ha'ɛ. Ma saa'itɛ kii ɛnji tɛ slikerɛnɛ ɲga Leewi ka limanyinɛ, ɛntaa dɛ jida.

21 Amma ma Yeesu, ma saa'itɛ kii ɛntanɲfɛ tɛ ci ka limanɛ, kɛ bii ci ka ci, ɛɲki ci, "Ma nyi Slandana, kɛ ji'i nyi, paa nyi ka ɛnɛ dɛ ma ɛsɛ.

Limanɛ nɛ hɛ ka ca'ɛ ndɛɲwɛ ndɛɲwɛ."

22 ɛtsɛ ha'ɛ baarii kaamɛ oo'i, ma Yeesu, ɲga matahu alɛkawala ndzaa ci ka ɛndɛ rɛgwa.

23 Ma limanyiitɛ ɲga ɲukɛ, lanɛ ɲji tii, acii kɛ ɲji wa ɲgɛɛrɛgi tɛ tii anɛ limaanɛ.

24 Amma ma Yeesu, ma limaanaakii, pooshi ka dzɛginɛ anɛkii, acii kɛ ndzaa ci da i ɛpinɛ ka ca'ɛ ndɛɲwɛ ndɛɲwɛ.

25 Acii ha'ɛ, tɛ'i ci da ɲgeerɛnɛ taa guci patɛ ɲga luupaa tɛ patɛnɛ ɲga ɛɲjitɛ ca shi aabii ɛntanɲfɛ daciikii, acii tɛ'i ci da ɛpinɛ ɲga ha'ɛ ndɛɲwɛ ndɛɲwɛ, ca dɛ dɛ'wa ka putatii.

26 Ma Yeesu, ci nɛ maduunɛ limaatɛ caama moo. Malaabakii nɛ ci, pooshi sɛ ɲga idɛpaanɛ ashikii, tsanɛ nɛ ci agi ma'waslyakɛ ɛnja, ca ndɛrɛvɛ dzakɛ dagyanɛ sɛkɛntanɲfɛ.

27 Ma ca, rɛɲwɛ dyanɛ dɛii ci sataka, waatoo, ɛtɛ vigi ci naakii nɛ, ca dɛagi dɛ sataka ka putɛ ɲga 'waslyakɛnɛ ɲga ɛnja, paa ci dɛii makɛ ɲga hara limanyiitɛ ca dɛ sataka uusɛra patɛ. Ma tɛya, agi dɛanɛ nɛ tii sataka ka natii 'waslyakɛnɛ zɛku'i taabu'u dɛanɛ tii ka 'waslyakɛnɛ ɲga hara ɛnja.

28 Ma bariya ɲga Muusa, kɛ kii ci madiigɛrɛ limanyinɛ taa ɲgahi tɛ'i uushi'inɛ lanɛ ɛtɛ ca palee ka ɲgeeriitii. Amma, ma dɛ alɛkawalɛ ɲga ɛntanɲfɛ dɛ jida, daaba'ɛ bariya dɛii ci. Ci kavɛ tɛ Uuzɛnaakii. Ma ca, mambu'ukii nɛ ci ka ca'ɛ ndɛɲwɛ ndɛɲwɛ.

8

*Maduunɛ *limanɛ gaamɛ*

1 Ma sɛtɛ cii kya moo banɛ koonɛ, takumɛ kaa nya bagi koonɛ panɲɛraɲɛ: Tɛ'i amɛ da tsarɛ ɲga maduunɛ limaatsa. Ma ca, dasɛ nɛ ci da ciizɛma ɛntanɲfɛ maduunɛkii dagyɛ. *

2 Asɛkɛ hatɛ palee dɛ laabanɛ cii kɛya slɛnɛ, waatoo, asɛkɛ tantanyitɛ kuvɛ ɛtɛ kapaa Slandanɛ ci saakii, ɛntaa ɛndɛ shinɲinɛ.

3 Taa ɲgutɛ maduunɛ limanɛ patɛ, agi kanɛ nɛ ɛnji tɛ ci ka dɛ sataka dɛ uushi'inɛ kama kama ka ɛntanɲfɛ. Ha'ɛ dɛii nɛ maduunɛ limanɛ gaamɛ ɛsɛ, kɛ ndzaa tyasɛ kɛ ɲgirɛ ci uushi, kaa ca dɛ dɛ sataka naakii ɛsɛ.

4 Maci a duuniya nɛ Yeesu ɲga ɛna, kadɛ paa ci ka ndzaanɛ ka limanɛ shanɛ, makɛ dɛii ci, ma ganɛ a duuniya, tɛ'i limanyinɛ ɛtɛ ca dɛ sataka makɛ sɛtɛ bii bariya ɲga Muusa.

7:17 7.17 5.6. 7:19 7.19 9.9; Rooma 3.20. 7:21 7.21 7.17. 7:22 7.22 8.6. 7:24 7.24-25 6.20. 7:25 7.25 2.11; 10.14; Rooma 8.34; 1 Yooh. 2.1. 7:26 7.26 4.15. 7:27 7.27 5.3,9; 7.25; 9.12,26,28; 10.10,12; Rooma 6.10; 1 Piita 3.18. 7:28 7.28 5.1-2,8; 7.19; Jab. 2.7. * 8:1 8.1 4.14; da ciizɛma ɛntanɲfɛ: 1.3,13; 7.25; 10.12; 12.2,25; Jab. 110.1; Mat. 22.44; Slɛnɛ 2.33; Rooma 8.34; Af. 1.20; Kwal. 3.1. 8:2 8.2 8.5.

⁵ Ma slɛnɛ nɔa limaatɛ ci tɔya ɗa, aɔi baarɛnɛ nɛ ci tɛ mɛndzaanɔu'inɛ nɔa sɛtɛ dadagyɛ tanɛ, makɛ ɛtɛ nɔi Muusa a ɗa. Aciɛ ma saa'itɛ Muusa kɛdɛhɛ kaa ca ɗa *kuvɛ kuvɛ'unɛ, kɛ wabi ɛntanɓɓɛ ka ci, ɛnki ci, “Kapaa hanɔkalaaku, kaa ha ɗatɛ makɛ sɛtɛ baarii nyi ka hɛ anɛ ɔinwa.” †

⁶ Amma ma Yeesu, kɛ vii ɛntanɓɓɛ ka ci slɛnɛ nɔa limaanɛ ɛtɛ palee ka nɔa hara limanyinɛ dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ. Ha'ɛ ɛsɛ nɛ ndzaanaakii ka ɛndɛ rɛɔwa nɔa alɛkawalɛtɛ ndzaanɛ ahada ɛntanɓɓɛ da ɛndɛ shinɔkinɛ. Kɛ palee alɛkawalɛkii ka alɛkawalɛtɛ nɔa nɔkɛ dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ, aciɛ matahu uushi'inɛ ɗii ci alɛkawalɛ nɔa viinɛ kaamɛ.

⁷ Maci ma alɛkawalɛtɛ nɔa tɛkɛnwanɛ, pooshi sɛ nɔa idɛpaanɛ agikii, kaɗa pooshi nafa nɔa ɗa ɛndɛ'i alɛkawalɛ ma'ɛ.

⁸ Amma tɛ'i uushi idɛpaa ɛntanɓɓɛ aɛhi ɛnjaakii. Ci ɗii bii ci, “Ma bii nyi Slandana, tɛ'i saa'i na shi ɛtɛ nii kya ɛnɛ ka ɗa kura alɛkawalɛ ka ɛnɔi Isɛrayiila da ka ɛnɔi Yahudiya.

⁹ Pooshi ka ndzaanɛ makɛ ɛtɛ shi nya ɗii ka dzɛdzɛshi'inɛtii, waatoo, saa'itɛ baarii nyi ka tii rɛɔwa dɛ naaki na kaa tɔya shigi anɛ hanyinɛ nɔa Misɛra.

Taa nɔgahi kɛ ɗii nyi ka tii ha'ɛ, patɛ da ha'ɛ, pooshi tii nɛ'utɛ alɛkawalɛtɛ ɗii nyi ka tii. Wata nya bwasee ka tii, tɔya palɛ.

¹⁰ Ma kura alɛkawalɛtɛ cii kya ɗa ka ɛnɔi Isɛrayiila, mada kɛ mbu'ya saa'ikii, ka kavɛnɛ nɛ nyi tɛ tii ka tɔya paaratɛgi dɛ bariyaaki, nya naahɛvɛ aa ɛdzɛmɛtii ɛsɛ. Ka ndzaanɛ nɛ nyi ka ɛntanɓɓɛwatii, tɔya ndzaanɛ ka ɛnjaaki ɛsɛ.

¹¹ Pooshi ɛndɛ na dzɛɔunɛ ka ɛndɛ hanyinaakii ahadatii, taa banɛ ka ci, shii tɛ Slandana. Aciɛ patɛnatii na shii tɛ nyi, manjeevɛnɛ da matanɛnyinɛ patɛ.

¹² Ka tifyaginɛ nɛ nyi ka tii 'waslyakɛɛnatii patɛ. Pa nya buurɛ bwaya uushi'iitɛ nɔi tɔya ɗaada ma'ɛ.”

¹³ Ma wabi ɛntanɓɓɛ aɔyanɛ kura alɛkawala, kaa ca baarii oo'i, kɛ geegi ci ka alɛkawalɛtɛ nɔa tɛkɛnwanɛ ka iirɛkii. Ma sɛtɛ uugi iirɛnɛ, pooshi ka ta'avɛnɛ ka uudɛnɛ.

9

Malaaba ha ganɛ a duuniya da ɛtɛ dadagyɛ

¹ Ma aɔi alɛkawalɛtɛ nɔa tɛkɛnwanɛ, kɛ vii ɛntanɓɓɛ bariya makɛ sɛtɛ ci ɛnjɛ a paslɛ tɛ ci. Tɛ'i ɛsɛ ha ɛtɛ ghɛnɛtɛ ɛnɔi shinɔkinɛ kaa tɔya paslɛ tɛ ci davɛ.

² Waatoo, kɛ ɗapaa ɛnɔi *kuvɛ kuvɛ'unɛ. Ma sɛkɛkii nɔa tɛkɛnwanɛ, tɛ'i ha nɔa dzakɛ garɛkuwanyinɛ, tɛ'i teeburɛ da i buroodi anɛkii ɛtɛ ɗii ɛnɔi dɛ sataka ka ɛntanɓɓɛ. Ma hatsa, Malaaba ha nɔa ɛntanɓɓɛ ci ɛnjɛ a 'wa. *

† **8:5 8.5** 9.9; 10.1; Kwal. 2.17; kuvɛ kuvɛ'unɛ: 9.2; Shig. 25.9,40. **8:6 8.6** 7.22; 8.2,6,13; 9.11,15; 12.24; Isaa. 55.3; Irim. 31.31-33; ɛzakii. 37.26; 1 Koor. 11.25. **8:8 8.8-12** Irim. 31.31-34; Ibɛr. 10.16-17. **8:13 8.13** 8.6. * **9:2 9.2** kuvɛ kuvɛ'unɛ: 8.5; 9.11-12; Shig. 26.1-30; garɛkuwanyinɛ: Shig. 25.31-39; teeburɛ: *xt Shig. 25.23-30.*

³ Ma asəkə hatə ha'ə əsə, tə'i gəra kumuwa ətə lagi ənji də gwada. Hatə palee də Laabanə patə nə ləmə nga hatsa.

⁴ Ma asəkə gəra kumuutsa, tə'i teeburə, anəkii ci ənjə a ətsa urədyə davə ka Əntan̄fə. Ma teeburətsa, də əndzənə lərəbəgi ənji. Davə akumu əsə nə *mbyaka nga aləkawalə nga Əntan̄fə. Ənjə a lərəbəgi mbyakakii də əndzənə. Ma asəkə mbyakakii, tə'i jaala nga əndzənə asəkəkii, da i zəmətə ci ənjə a 'wa *mana asəkə jaalakii. Tə'i əsə shakwata nga *Haruna. Ashi shakwatakii shi ba a givə. Tə'i əsə matsahu faariinə bəra'i ətə shi Əntan̄fə nyaahə bariya ashikii davə patə asəkə mbyakata. †

⁵ Ma dagyanə mbyakakii, tə'i uushi'inə bəra'i‡ dātə ənji, pusha tə malaa'ikanyinə, ətə ca baarə məghərəvənə nga Əntan̄fə. Təya pəərəpaa bəbu'watii agyanə mbyakakii, waatoo, agyanə hatə ci Əntan̄fə a nəhə təgunuunə nga ənja. Amma ma uushi'iitsa, əntaa saa'i nga wabənə furənjə furənjə agyanətii əna.

⁶ Wiitsə makə səndə dātə ənji hatsa. Ma kuvətsə nga təkəŋwanə, uusəra patə nə limanyinə ka dəmənə aadəvə ka dā slənətii.

⁷ Amma ma gəra kumu, see gawə nga limanyinə nə dəmənə aadəvə, rəŋwə agi fəza. Ma ca dəmə, ca ŋgərənə aciikii idənə nga dabanyitə cii kəya laala uurakii, ka dā də sataka putə nga 'waslyakəənaakii da nga ənja.

⁸ Ma uushi'iitsa, agi ŋgərənə nə Malaaba Ma'yanə ca baarii kaamə paŋgəraŋə oo'i, mada ma'ə kuvə kuvə'uutsa, ma'ə rəgwa nga dəməgərənə aasəkə Hatə palee də Laabanə mawunəmə əsə.

⁹ Ci ca baarii tə zamanənə gaamə əndzə'i. Ci ca baarii kaamə oo'i, ma laala uura nga dabiinə da hara satakanyinə ka Əntan̄fə, pooshi ka mbeenə ka kavənə tə əndə paslənə tə Əntan̄fə kaa ca ndzaanə yadə idəpaa uushi ashikii shaŋə.

¹⁰ Ma uushi'iitsa, zəmənə da saasa uushi'inə kama kama, da alə'aada nga kuubəgi uushi'inə tanə cii kəya baarə. Uushi'inə nga duuniya nə tii patə nga uundzə saa'i, see mada mbu'ya saa'itə nə Əntan̄fə zhi'wee ka patənə nga uushi'inə kaa ca ndzaanə kurakii.

¹¹ Amma kə shi Aləmasiihu. Ci nə maduunə limanə nga dagwa uushi'iitə shi daciikii. Asəkə hatə palee ka kuvə kuvə'unə cii kəya dā slənaakii. Matahukii nə hakii əsə. Əntaa əndə shiŋkinə ghənyi hakii. Əntaa ganə a duuniya əsə.

¹² Rəŋwə dyanə tanə gimə ci aadəvə aasəkə Hatə palee də Laabanə. Paa ci ŋgərənə taa idənə nga əhwa, taa nga la aadəvə, amma idənaakii saakii ŋgire ci. Ca pərapaa daamə acii 'waslyakəənə gaamə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. §

¹³ Ma nga ŋukə, ma ənjitə pooshi malaabakii akəŋwacii Əntan̄fə, idənə nga uuhinə da nga liinə da əntədakə nga uuji liinə nji ənjə a miicə ka tii kaa təya ndzaanə malaabakii.

¹⁴ Mada ma idənə nga dabanyinə, tə'i ci da ngeerənə nga laabagi ənja, idənə nga Aləmasiihu palee patə. Ma Aləmasiihu, yadə 'waslyakəənə ashikii nə ci. Kə ŋgire ci shishinəkii, ca dāgi də sataka ka Əntan̄fə dāgi ngeerənə nga Malaaba Ma'yanə ətə ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Də idənaakii dātəgi ci də moodəfaamə malaabakii acii gaama slənyi uushi'iitə ca kərə taamə ka əntənə, amma kaama nə'u tə Əntan̄fə Əndə vii əpinə.

¹⁵ Acii ha'ə əndə rəgwa nga kura aləkawalə nə ci. Ma ndzaanaakii ka əndə rəgwa, kaa ənjitə 'wii Əntan̄fə aabiikii a ŋgərə uushi'iitə dīi Əntan̄fə aləkawalə nga viinə

9:3 9.3 Shig. 26.31-33; Leew. 16.2; Ibər. 6.19; 9.7,12; 10.20. † **9:4 9.4** Shig. 30.1-6; mbyaka: Shig. 25.10-16; mana: Shig. 16.32-35; shakwata: Baan. 17.21-25; matsahu faariinə: Shig. 25.16. ‡ **9:5 9.5** Agi 'wanə nə ənji də "Cooribimə." **9:5 9.5** Shig. 25.18-22. **9:6 9.6** 10.11; Baan. 18.2-6. **9:7 9.7** 5.3; 9.25; 13.11; Leew. 16.2-16.

9:9 9.9 7.19; 9.2. **9:10 9.10** Leew. 11 da 15; Baan. 19. **9:11 9.11** 4.14. § **9:12 9.12** 7.27; 10.4; Leew. 16.14-16; idənaakii saakii: 9.25; 12.24; 13.12,20; Mat. 26.28; Rooma 3.25-26; 1 Piita 1.2,18-19; 1 Yooh. 1.7. **9:13 9.13** Baan. 19.1-10,17. **9:14 9.14** Rooma 6.20-23; 8.2.

ka tii, ca ndzaanə ka natii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka slənənə nə ətse ha'ə, acii kə əŋki ci. Əntənaakii ca pərapaa tə ənji acii bwaya uushi'iitə njii təya dfaadfa saa'itə tii agi aləkawalə nga təkəŋwanə.

¹⁶ Mada kə ŋgiirə əndə ma, see mada əŋki ci zəku'i, taabu'u slənəginə mazəmə yi də sətə bii ci patə.

¹⁷ Mada ma'ə əndətə da i əpinə, patənə nga sətə bii ci pooshi ŋgeerənə davə. Amma maa kə mbu'ya saa'i nga əntənaakii, saa'ikii ndzaanə wabənaakii da ŋgeerənə davə.

¹⁸ Ci dīi, aləkawalətə nga təkəŋwanə maa, see də makə əji idənə zəku'i, taabu'u ndzaa ci da ŋgeerənə davə.

¹⁹ Ma saa'itə bii Muusa bariya nga Əntanfə ka ənja, makə uugi ci baginə, kə ŋgirə ci idənə nga liinə da nga uuhiinə, ca gwazətəgi da ma'inə, ca ŋgərə ba nga ənfwa ci ənjə a 'wa "izubə" da madizə shiŋkinə nga бага, ca miicigi ka ləkələkətə nga bariya da ka ənji patə. *

²⁰ Ca ba, əŋki ci, "Wiitse idənə nga aləkawalə nga Əntanfə koonə, koonə nə'utə."

²¹ Ha'ə əsə ca miicivə idənəkii aagyanə kuvə kuvə'unə da aagyanə patənə nga uushi'iitə ci təya dfa də sləna, təya paslə tə Əntanfə.

²² Weewee mada makə sətə bii *bariya, də idənə ndzaanə patənə nga uushi'inə malaabakii. Mada pooshi ənji əji idəna, pooshi tifyaginə nga 'waslyakəənə əsə.

Daginə nga Yeesu də sataka də naakii na

ka tifyagi də 'waslyakəənə gaamə

²³ Ma uushi'iitsa, məndzaanɡu'inə nga sətə dagyə, tyasə see a laabagi ənji ha'ə. Amma ma uushi'inə nga dagyə natii, ka paleenə nə satakatii ka ətse də dagwaanə.

²⁴ Acii ma Aləmasiihu, paa ci gimə aasəkə malaaba hatə dīi əndə shiŋkinə, waatoo, məndzaanɡu'inə nga tantanyinəkii. Amma aadəgyə ŋgirə ci, davə nə ci abii Əntanfə ka wabənə ka madəbama gaamə.

²⁵ Ma gawə nga limanyinə nga Yahudiina, agi dəmənə nə ci aasəkə Hatə palee də Laabanə rəŋwə agi fəza, ca ŋgərəənə idənə nga daba bwəsə ka naakii saakii. Amma ma Aləmasiihu, rəŋwə gahu gimə ci aadəvə, ca dɔgi sataka də naakii nə ka Əntanfə gahu rəŋwə əsə.

²⁶ Maci pooshi ha'ə, kadfa kə sii ci cibənyinə lanə, ndzanənə ka saa'i nga taganə nga duuniya. Amma ca gəlatə duuniya kədəhə ka uudənə, ca shi rəŋwə gahu, ca dɔgi sataka də naakii nə ka Əntanfə, ka shii ŋgərəgi də 'waslyakəənə gaamə.

²⁷ Taa wu patə, see mada əŋki ci rəŋwə. Ma daaba'əkii, Əntanfə a dfa ka ci gəŋwanə.

²⁸ Ha'ə əsə rəŋwə əŋki Aləmasiihu. Də əntənaakii dɔgi ci sataka də naakii nə rəŋwə gahu, ka shii ŋgərəgi də 'waslyakəənə nga ənji lanə. Ka ənyanə nə ci nga bəra'inə, ka luupaa tə ənjitə ca gəra tə ci, əntaa ka ŋgərəgi 'waslyakəənə ma'ə.

10

¹ Ma bariya nga *Yahudiinə, kə ndzaa ci ka məndzaanɡu'inə nga dagwa uushi'iitə na shi aakəŋwa tanə, pooshi bariyaakii ka baarəginə panɡəranə tə makə sətə nə tantanyitə uushi'iitə a ndzaanə. Ma agi nə'utə bariya, satakanyiitə rəŋwə ha'ə ci ənjə a dfa ka fəzə ka fəzə. Ma tsarə nga satakatsa, pooshi ŋgeerənə davə bahə ca kavə tə ənjitə ca əntsahə aabii Əntanfə kaa təya ndzaanə yadə idəpaa uushi ashitii.

9:15 9.15 8.6. * 9:19 9.19-20 Shig. 24.6-8; Ibər. 9.12-13; izubə: Leew. 14.4,6; Baan. 19.6. 9:22 9.22 Leew. 17.11. 9:23 9.23-24 8.5. 9:26 9.26 7.27. 9:28 9.28 3.6; 10.10; Isaa. 53.11-12; Mat. 26.28; 1 Koor. 15.50-53. 10:1 10.1 8.5.

² Maci ma ənjitə ca paslə tə Əntanǝfə, kə laabagi ənji tə tii agi 'waslyakəənatii tanyi, kadfa pooshi 'waslyakəəənə ashitii ma'ə; kadfa pooshi tii agi dfa sataka ma'ə əsə.

³ Amma ma satakətə ci təya dfa ka fəzə ka fəza, ci ca buurətə ka tii oo'i, agi danə nə tii 'waslyakəəənə.

⁴ Acii ma idənə nga liinə da nga uuhinə, pooshi ci da ngeerənə nga ngərəgi 'waslyakəəənə.

⁵ Ci dfii, ma saa'itə Aləmasiihu kədəhə ka shinə aasəkə duuniya, kə bii ci ka Əntanǝfə, əŋki ci,

“Pooshi kadfeesəkə ka hə nə dfa ka hə sataka də dabanyinə taa vii ka hə uushi'inə, amma kə dfii hə ka nyi shishinə kaa nya dfa də sataka ka hə.

⁶ Pooshi kadfeesəkə ka hə nə ətsagi ka hə daba agyanə ha nga dfa sataka, taa dfa ka hə hara satakanyinə ka shii ngərəgi də 'waslyakəəənə.

⁷ Wata əŋki nyi, Əntanǝfwa, wanyina, kə shi nyi, kaa nya slənə sətə cii kwa moo nya slənə, makə sətə nyaahə ənji agyanəki asəkə malaaba ləkaləkətə.”

⁸ Ma agi wabəətsə wabi ca, təkəŋwanə nga sətə bii ci, əŋki ci, pooshi kadfeesəkə ka Əntanǝfə nə dfa ka ci sataka, pooshi kadfeesəkə ka ci əsə nə ətsagi ka ci daba agyanə ha nga dfa sataka, taa dfa ka ci hara satakanyinə ka shii ngərəgi də 'waslyakəəənə. Kə bii ci ətsə ha'ə taa ngahi patənə nga satakatsə ci ənjə a dfa, ka nə'u sətə bii bariya ci təya dfa.

⁹ Ca wabə nga bəra'inə, əŋki ci, “Əntanǝfwa, wanyinə kə shi nyi, kaa nya slənə sətə cii kwa moo nya slənə.” Ma wabəətsa, ci baarii kaamə oo'i kə ngərəgi Əntanǝfə iirə rəgwa nga dfa sataka, ca ənəvəgi də dfa sataka nga Yeesu.

¹⁰ Də ətsəkii ha'ə ndzaa amə malaabakii, waatoo, də dfa sataka nga Yeesu Aləmasiihu də naakii nə gahu rəŋwə dyanə.

¹¹ Ma hara limanyinə patə, uusəra patə nə tii agi slənətii, təya dzə də dfaada satakanyitə rəŋwə ha'ə anəkii anəkii ətə pooshi da ngeerənə nga ngərəgi 'waslyakəəənə.

¹² Amma ma Aləmasiihu, rəŋwə gahu dfii ci naakii sataka, ca ngərəgi 'waslyakəəənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Aciikii ha'ə, waatə dasə da ciizəma Əntanǝfə.

¹³ Davə nə ci dasə, ka gəra saa'itə nə Əntanǝfə a kavə tə ənji daawaanaakii aatsaa sədəkii.

¹⁴ Acii də sataka rəŋwə tanə laabagi ci ənjaakii agi 'waslyakəəənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, təya ndzaanə yadə sə nga idəpaanə ashitii.

¹⁵ Malaaba Ma'yanə maa, kə baarəgi ci kaamə oo'i, ma uushi'iitsa, tantanyinə. Ma nga təkəŋwanə, kə bii ci, əŋki ci,

¹⁶ “Əŋki Slandana, madfa kə mbu'ya saa'ikii, wiinə aləkawalətə nii kya dfa ka tii: Waatoo, ka kavənə nə nyi tə tii ka paaratəginə də bariyaaki, nya naahəvə aa ədzəmətii əsə.”

¹⁷ Ca tsakə banə, əŋki ci, “Pa nya buurə bwaya uushi'iitə nji təya dfaada ma'ə.”

18 Acii ha'ɛ, makɛ kɛ tifyagi ɛntanɔfɛ ka tii 'waslyakɛɛnatii, pooshi nafa nga ɔa sataka ma'ɛ.

ɛntsahaamɛ aabii ɛntanɔfɛ

19 Ndzɛkɛɛɛnushi'inɛkya, kɛ upaa amɛ rɛgwa ka shanɛ nga dɛmɛnɛ aasɛkɛ Hatɛ palee dɛ Laabanɛ. Ma rɛgwatsa, dagi idɛnɛ nga Yeesu upaa amɛ.

20 Ci wunɛgi kaamɛ rɛgwa nga upaa ɛpinɛ. Ma rɛgwatsa, dagi gwada ca dzɛ, ca mbu'u kura'ɛ aasɛkɛ hatɛ palee dɛ laabanɛ. Waatoo, ma gwadatsa, ci nɛ shishinɛ nga Yeesu. *

21 Tɛ'i amɛ da maɔuunɛ limanɛ ɛtɛ ca nɛhɛ *yi nga ɛntanɔfɛ.

22 Acii ha'ɛ, ɛntsahaamɛ aabii ɛntanɔfɛ dɛ ɛdzɛmɛ rɛɛwɛ, dɛ vii goonɛga nga tantanyinɛ ɛsɛ. Acii kɛ laabagi ci kaamɛ ɛdzɛmaamɛ; mayibɛkii naamɛ dɛ ɛnyuni ma'inɛ.

23 Kɛɛnaanamɛ ndihɛ ndihɛ, gaama ɛɛgwalɛ ka baaba ka ɛnji tɛ sɛtɛ kii amɛ naamɛ nɛ davɛ. Acii ma ɛntanɔfɛ ɛnɛ ɔii kaamɛ alɛkawala, ɛndɛ goonɛga nɛ ci.

24 Daamɛ hiima nga tsaakɛshinɛ ahadaamɛ, kaama uudɛshi, kaama slɛnɛ nga'ɛɛnɛ.

25 Gaama bwasee ka dza dɛ nɛ gaamɛ, makɛ sɛtɛ bwasee hara ɛnja. Tsaakɛshaamɛ dɛ ɛnyuni wabɛnɛ, makɛ kɛ nee amɛ kɛ uugi uusɛra nga Slandanɛ mbɛshanɛ.

26 Madɛ kɛ gyaamɛ aakɛɛwɛ dɛ slɛnɛ 'waslyakɛɛnɛ nga dɛ ɛmbanɛ, dagyanɛ wanaamɛ kɛ shii goonɛgaanɛ, yoo, kɛ shii amɛ, pooshi ɛndɛ'i ɔa sataka nga ɛɛrɛgi dɛ 'waslyakɛɛnɛ ma'ɛ.

27 Ma ɛndɛtɛ gi aakɛɛwɛ dɛ slɛnɛ 'waslyakɛɛnɛ nga dɛ ɛmbanɛ, see ɛɛgwalɛnɛ ɛɛgwalɛnɛkii tanɛ, ca gɛra gɛɛwanɛ nga ɛntanɔfɛ da bwaya guutɛ na zamagi dɛ ɛnji daawaanɛ nga ɛntanɔfɛ.

28 Ma ɛndɛtɛ tanɛgi bariya nga Muusa, ka kɛrɛnɛ nɛ ɛnji tɛ ci aakɛɛwɛci gɛɛwanɛ. Madɛ kɛ shigi seedawiinɛ bɛra'i taa makkɛ oo'i, kɛ tanɛgi ci bariya tanyi, ka bɛlɛginɛ nɛ ɛnji tɛ ci, pooshi nɛhɛ tɛgunuunaakii.

29 Madɛ ha'ɛ makɛ ɛtsa, asee ma ɛndɛtɛ pooshi nee ka shiɛkinɛ anɛ *Uuzɛnɛ nga ɛntanɔfɛ, ca cibɛe ka idɛnɛtɛ ɛɛgirɛ ɛntanɔfɛ kaa alɛkawalɛ a ndzaanɛ da ɛɛrɛrɛnɛ davɛ, waatoo, idɛnɛtɛ laabagi ɛnji dɛ ci, ca bɛrapaa tɛ Ma'yanɛ nga ɛntanɔfɛ ɛsɛ ɛtɛ ca kira pwapoonɛ, ma ɛndɛtsa, ka paleenɛ nɛ cibaaakii ka nga ɛndɛtɛ tanɛgi bariya.

30 Acii kɛ shii amɛ tɛ ɛndɛtɛ bii, "Nyi na ki'itɛ cibɛ dɛ ciba. Ka ɛnɛnɛ nɛ nyi ka ki'itɛ taa mi patɛ." Kɛ bii ci ɛsɛ, "ɛntanɔfɛ Slandanɛ na la gɛɛwanɛ ka ɛnjaakii."

31 Ma ɛndɛtɛ nɛ ɛntanɔfɛ ɛndɛ vii ɛpinɛ a lagi ka ci gɛɛwanɛ, kɛ kulii agyanɛkii.

32 Yoo, buurɛtɛmɛ sɛtɛ slɛnyi duunɛ fɛzɛnyiinɛ dzɛgi aaba'ɛ, waatoo, saa'itɛ 'watɛgi ɛnji baarɛ koonɛ bɛrɛnɛ nga ɛntanɔfɛ. Ma saa'ita, kɛ cibuuunɛ ka shanɛ, amma patɛ da ha'ɛ, kɛ kɛɛnaanuuunɛ ndihɛ ndihɛ, una sɛ'watɛ patɛnɛ nga uushi'inɛ.

33 Ka ɛndɛ'i saa'i maa, ɛnjɛ a dzaana tuunɛ aamoonɛ, tɛya cibɛe koonɛ. Ka ɛndɛ'i saa'i una lɛbɛshi da ɛnjitɛ ca sa cibɛ ha'ɛ makɛ noonɛ.

34 Ma saa'ita, kɛ nyihuunɛ tɛgunuunɛ nga ɛnji furɛshina. Madɛ kɛ luuwɛtɛ ɛnji uushi'inɛ goonɛ, agi sɛ'watɛnɛ nuunɛ dɛ moodasɛka. Acii kɛ shii unɛ oo'i, tɛ'i unɛ da matahu uushi'inɛ ɛtɛ nga ca'ɛ ndɛɛɛwɛ ndɛɛɛwɛ.

35 Makɛ kɛ shii unɛ ha'ɛ, kɛɛnɛmɛ ndihɛ. Acii ma ɛnjitɛ kɛɛnaanɛ ndihɛ ndihɛ, ka upaanɛ nɛ tii maɔuunɛ shikwa.

10:19 10:19 4.16; 9.8. * 10:20 10:20 gwada: 9.3; Mat. 27.51; rɛgwa nga upaa ɛpinɛ: 2.14-15; 9.14-15; Yooh. 14.6.
 10:21 10:21 3.6; 4.14. 10:22 10:22 ɛzaki. 36.25; Af. 5.26. 10:23 10:23 3.6. 10:24 10:24 13.1. 10:26
 10:26 6.4-6. 10:27 10:27 Isaa. 26.11. 10:28 10:28 Dzɛk. 19.15; 2 Koor. 13.1. 10:29 10:29 2.3; 5.8; 9.12; Mat.
 12.31. 10:30 10:30 Dzɛk. 32.35,36. 10:32 10:32-34 6.10. 10:33 10:33 1 Koor. 4.9. 10:34 10:34 11.26;
 13.14. 10:35 10:35-36 3.6; 6.11-12.

³⁶ Kə dəbee una dzə aakəŋwa də kəŋaanə ndihə ndihə, koonə mbee ka ɗa sətə kaɗeesəkə ka Əntaŋfə, una shii upaa də sətə ɗii ci aləkawalə ŋga viinə koonə.

³⁷ Aci kə bii Əntaŋfə oo'i,

“Ma agi uundzə saa'i gi'u, ma əndətə na shi, ka shinə nə ci, paa ci ka səkəpaa na.

³⁸ Ma ənjaaki ənji gooŋga, dagi vii gooŋgatii ka nyi upaanə nə tii əpinə.

Amma taa wu ənyi aa ba'ə, paa ci ka kaɗeesəkənə ka nyi.”

³⁹ Ma amə, əntaa tsarə ŋga ənjitə ca ənə aaba'ə kaa təya za naamə; amma ma amə, ənjitə gi'i tə Əntaŋfə naamə, kaama shii upaa luupaanə ŋga əpinə gaamə.

11

Tantanyinə ŋga vii gooŋga

¹ Wiinə sətə ci vii gooŋga a moo banə: Waatoo, maɗa kə vii amə gooŋga agyanə uushi, ci ca moo banə, kə shii amə weewee oo'i, ma sətə kii amə naamə davə, ka upaanə naamə səkii. Kə shii amə əsə, ma sətə pooshi amə nee də ginaamə, tantanyinə.

² Ma ənji ŋga ŋukə, putə ŋga vii gooŋgatii ŋgirə Əntaŋfə tə tii kaa təya ndzaanə ka ənjaakii.

³ Dagi vii gooŋga gaamə shii amə oo'i, də wabənə ŋga Əntaŋfə tagii duuniya. Waatoo, dagi sətə pooshi ənji nee də ginə shigi sətə ci ənjə a nee.

⁴ Putə ŋga vii gooŋga ŋga Habiila ɗii ci dagwa sataka ka Əntaŋfə palee ka ŋga Kaa'inu. Kə liwə Əntaŋfə satakaakii. Də ha'ə baarii ci oo'i, kə ŋgirə ci tə ci ka ŋunyi ənda acii kə vii ci ka ci gooŋga. Ma Habiila, kə əŋki ci, amma ca'ə əndzə'i, ma'ə ləməkii agi dzənə aakəŋwa putə ŋga vii gooŋgaakii.

⁵ Putə ŋga vii gooŋga ŋga Anuuhu, kə ŋgirə Əntaŋfə tə ci aadəgyə yadə əntənə. Pooshi əndə ənyi ka neenə ka ci ma'ə, acii kə ŋgərəgi Əntaŋfə tə ci. Kə nyaahə ənji agyanəkii oo'i, daga Əntaŋfə ma'ə manğərəmə tə ci, kə kaɗeesəkə slənaakii ka Əntaŋfə.

⁶ Pooshi əndə ca kaɗeesəkə ka Əntaŋfə maɗa paa ci vii ka ci gooŋga. Maɗa ŋga'ə ka əndə nə əntsahənə aabii Əntaŋfə, tyasə see a vii ci gooŋga oo'i, davə nə Əntaŋfə; ca vii gooŋga oo'i, ma ənjitə ca alə tə ci, ka viinə nə ci ka tii shikwa.

⁷ Putə ŋga vii gooŋga ŋga Nuuhu kapaa ci liminəkii ka saa'itə wabi Əntaŋfə ka ci agyanə uushi'iitə na slənə. Taa ŋgahi paa ci nee ka uushi'iitə də ginəkii, amma kə fii ci tə Əntaŋfə, ca ɗa kumbawala. Kumbawaləkii luupaa tə ci da ənji yaakii acii ma'inə. Də ha'ə baarii ci oo'i, ma ənji *duuniya, bwayakii nə slənatii. Də ha'ə əsə ndzaa ci ka əndə gooŋga akəŋwacii Əntaŋfə putə ŋga vii gooŋgaakii.

⁸ Putə ŋga vii gooŋga ŋga Ibərahiima fii ci tə Əntaŋfə, waatoo saa'itə 'wii Əntaŋfə tə ci kaa ca maɗə, ca bwasee ka hanyinaakii, ca palə aanə hanyiitə nə Əntaŋfə a vii ka ci kaa ca ndzaa ka naakii. Taa ŋgahi paa ci shii hatə cii kəya dzə aadəvə, patə da ha'ə kə ma'i ci, ca bwasee ka hanyinatii, ca palə.

⁹ Putə ŋga vii gooŋgaakii ndzaa ci anə hanyiitə ɗii Əntaŋfə aləkawalə ŋga viinə ka ci. Makə məshipətə əndə ndzaa ci asəkə kuvə kuvə'unə tii da i Isiyaaku da Yakubu, waatoo, slikərənaakii ətə ɗii Əntaŋfə ka tii aləkawalətsa.

10:37 10.37-38 Hab. 2.3-4. **10:38 10.38** Rooma 1.17; Gal. 3.11. **11:1 11.1** Rooma 8.24; 2 Koor. 4.18. **11:3 11.3** 'Wat. 1.1; Jab. 33.6,9; Rooma 4.17; 2 Koor. 4.18. **11:4 11.4** 'Wat. 4.3-10. **11:5 11.5** 'Wat. 5.21-24. **11:7 11.7** 'Wat. 6.13-22; Rooma 4.3; 1 Piita 3.20. **11:8 11.8** 'Wat. 12.1-2. **11:9 11.9** 'Wat. 35.12,27.

¹⁰ Ma ndzaanë nga Ibërahiima ka mëshipətë ənda, ka gëra maghənë vëraatë ghənyi Əntañfë, waatoo, vëraatë mbukya ənji nga'ə a gu'u, pooshi ka uulanë.

¹¹ Putë nga vii goongga nga Ibërahiima upaa ci pawa, dagyanë ci kə uugi iirənë. Ma Saraatu minaakii boo, masaawa nə ki. Patë da ha'ə, kə vii ci goongga tantanyi oo'i, ka mbu'utəginë nə Əntañfë də aləkawalaakii.

¹² Ma Ibërahiima, uushi rənjwë da mantəkii nə ci ka ətë saa'i acii iirənë. Amma dashikii rənjwë dyanë kə ndzaa jijinyinaakii makë tikisa agintañfë də lajənë, makë mandzənë a gəərə də lajənë əsə.

¹³ Ma ənjitë patë, agi vii goongatii məkii tii. Ma tii ka nətii, pooshi tii upaa uushi'iitë dīi Əntañfë aləkawalë nga viinë ka ənja. Amma makë caamë tii dzadë, təya nee ka uushi'inəkii, kə dīi tii manjushinë. Kə luuvë tii paŋgəranë oo'i, mu'uminë nə tii ganë asəkë duuniyana.

¹⁴ Ma ənji da tsarë wabəətsa, kə baarii tii paŋgəranë oo'i, hanyinë nga natii nə ci təya alë.

¹⁵ Paa tii agi buurë hanyiitë shi tii anəkii ma'ə. Maci ma'ə tii agi buurənë anəkii, kadfa kə nee tii ka rəgwa, təya ənë aadəvë.

¹⁶ Amma agi kanë nə tii nə ka hatë palee, waatoo, hatë nga Əntañfë dagyë. Ci dīi pooshi Əntañfë ka ayinë putë nga ndzaanaakii ka Əntañfwatii, acii kə hadapaa ci ka tii də ha.

¹⁷ Putë nga vii goongga nga Ibërahiima luuvë ci də sataka ka Əntañfë də uuzənaakii rənjwë dyanë Isiyaaku saa'itë tibë Əntañfë tē ci. Kə luuvë ci danë ha'ə taa ngahi agyanë uuzəətsə rənjwë dyanë shi Əntañfë a dīi aləkawalë ka ci

¹⁸ oo'i, "Dashi Isiyaaku nə jijinyinaaku a shigi."

¹⁹ Ma Ibërahiima, kə vii ci goongga oo'i, tə'i Əntañfë da baawəda nga madeenë ka əndë agi maməətë ənja. Acii ha'ə, ma Isiyaaku, kə ənyi Ibërahiima ka ngərənë tē ci makë əndətë ma'i agi maməətë ənja.

²⁰ Vii goonggaanë nga Isiyaaku kavë tē ci ka də barəkaanë ka manjeevənaakii Yakubu tii da Isəwa.

²¹ Vii goonggaanë əsə kavë tē Yakubu ka də barəkaanë ka manjeevənë nga Yusufu bəra'i ətsə ci kədəhë ka əntənë. Ma saa'ita, agyanë shakwataakii gwanəanë ci ka paslənë tē Əntañfë.

²² Putë nga vii goonggaanë nga Yusufu əsə, ətsə ci kədəhë ka əntənë, wabi ci agyanë ma'yanë nga ənji *Isərayiila satii anë hanyinë nga Misəra. Kə wabi ci əsə makë sətë nə təya də də waakii.

²³ Putë nga vii goongga nga i dīi tii da məci Muusa, makë pwayi tii tē ci, kə umbee tii ka ci nga ləgidë makkë. Acii kə nee tii, ma uuzənəkii, dagwa ka shanjë, wata paa tii ngwali acii tanjəgi bariya nga njwanjwə *Fəriauna.

²⁴ Putë nga vii goongga nga Muusa əsə, makë girë ci, kə naanagi ci ka luuvənë ənjə a 'wa tē ci uuzənë nga kwatama uuzənë nga njwanjwa.

²⁵ Kə ta'i ci sa cibë tii da ənji nga Əntañfë palee ka ndzaanë nga uundzə saa'i ka maka ma'yanë agi slənë bwaya uushi'inë.

²⁶ Kə luuvë ci dzaananë tē ci putë nga Aləmasiihu. Gəfə sa cibəkii ka ci acii fədfə patənë nga gəna nga hanyinë nga Misəra. Acii kə kii ci nəkii agyanë shikwatë nii kəya upaa aakəjwa.

²⁷ Putë nga vii goonggaakii ma'i ci, ca bwasee ka hanyinë nga Misəra. Ma palənaakii, əntaa ngwalənë ngwali ci acii bəzənë nga səkë nga njwanjwə nga Misəra.

11:10 11.10 13.14. **11:11 11.11** 'Wat. 17.19; 18.11-14; 21.2; Rooma 4.19-20. **11:12 11.12** 'Wat. 15.5. **11:13 11.13** 11.9; 13.14; 'Wat. 23.4; 47.9; Jab. 39.13. **11:16 11.16** 13.14; Shig. 3.6; Mat. 22.32. **11:17 11.17-18** 'Wat. 21.12; 22.1-14; Yak. 2.21. **11:19 11.19** Rooma 4.17. **11:20 11.20** 'Wat. 27.27-29,39-40. **11:21 11.21** 'Wat. 47.31-48.20. **11:22 11.22** 'Wat. 50.24-25; Shig. 13.19. **11:23 11.23** Shig. 1.22; 2.2. **11:24 11.24** Shig. 2.10-12. **11:26 11.26** 12.2; 13.13.

Kə kənjə ci ndihə ndihə, ca palə, makə agi neenə nə ci ka Əndətə pooshi ənji ka neenə ka ci də ginə.

²⁸ Putə nga vii goonngaakii əsə kii ci kumənə ətə ci ənjə a 'wa *Pasəka, ca ba ka ənji Isərayiila kaa təya miicivə idənə aashi mayinyinatii, acii ga malaa'ikatə ca bəələ təkənjwatə manjeevənə a bəələgi da i natii.

²⁹ Putə nga vii goonnga nga ənji Isərayiila tanəgi tii gəərətə ci ənjə a 'wa "Madizə Gəərə", təya wii anə mahuurə hanyinə makə pooshi ma'inə sha nji davə a gəərə. Amma makə dīi ənji Misəra gazhi'waanə nga tanənə tə gəərəkii, wata ma'inə a ndagi tə tii patə.

³⁰ Putə nga vii goonnga nga ənji Isərayiila əsə uulii mahwalə nga vəranə nga Yarikoo, saa'itə dīi tii baanə mədəfə ka zaawanə də mahwalakii, see də makə uulii.

³¹ Putə nga vii goonnga nga badawa nga miitə dīi ləmətə Rahabə mbərə'i ki acii əntənə; waatoo ka saa'itə məəki ənjitə pooshi ka fanə tə Əntanfə. Acii ma kya, kə shi kya liwə mu'uminə ənji *Isərayiila ətə sha gi ka təərətə hanyinəkii, kya kapaa tə tii gatə asii.

³² Yoo, iitə daa, a dzə nyi aakənjwa də baabanə tə tii kwa? Pooshi saa'i ma'ə nga wabənə agyanə i Gidiyanə da Barakə da Saməsənə da Jafətə da Dawuda da Samuyila da patənə nga anabiitə nja baaba wabənə nga Əntanfə. *

³³ Putə nga vii goonngatii paapii tii da hara hanyinə, təya jaala agyanətii patə əsə. Də goonngaənə slənyi tii. Ma uushi'iitə dīi Əntanfə aləkawalə nga viinə ka tii əsə, kə upaa tii. Kə paa'əgi tii ma nga livarənyinə putə nga vii goonngatii.

³⁴ Kə bəələgi tii gunə ca hənə gərə gəra, kə mbərə'i tii agi panə, pooshi uushi uree ka tii. Taa ngahi maməətəkii nji shishinətii, amma ma ka muudinə, kə ənyi shishinətii ka upaa ngeerənə, təya ənəgi ka nguyirə panə ka shañə, təya laakəənə ənji daawaanatii.

³⁵ Putə nga vii goonnga nga ənji əsə ənyi duurənyinə nga hara makinə ka madənə dāgi wa.

Ma hara ənja, kə cibə tii ka shañə, ha'ə maa, kə məəki tii. Kə naanagi tii ka luuvə kaareenə ka Əntanfə kaa ənjə a bwasee ka tii. Ma dīi tii ha'ə, acii kə kii tii nə nga ənənə ka madənə da i əpinə ətə matahukii.

³⁶ Kə sii hara ənji cibə ka shañə; ənjə a nəsə tə tii, ənjə a fəslə tə tii, ənjə a aanəgi tə tii, ənjə a paa'əgi tə tii a furəshina.

³⁷ Ma hara ənja, kə kaalii ənji tə tii də faariinə ka wa. Hara ənji əsə, kə taakee ənji ka shishinətii gədzalə bəra'i. Hara ənji, kə bəəli ənji tə tii də ngila purəjanə. Hara ənji əsə, maaghiinə nə tii, kuvə'unə nga bagiinə da uuhinə nə sə nga umbee də purəkinatii. Kə cibəe ənji ka tii ka shañə.

³⁸ Ma ənjitə sə kamə, agi bilinə nji təya wiigi'i i agi gijunyine. Asəkə burəhənyinə da gu'unyine njii təya babaanə. Mambu'umə duuniya bahə ndzaanatii davə.

³⁹ Ma ənjitə sə patə, kə vii tii ka Əntanfə goonnga, kə kadeesəkə tii ka ci, amma patə da ha'ə pooshi tii upaa uushi'iitə dīi Əntanfə aləkawalə nga viinə ka ənja.

⁴⁰ Acii ma Əntanfə, kaamə da tii dəkəpaa ci matahu uushi. Ma agi hiimaakii, ka fədənə nə ci taamə da tii, paa ci ka geeginə ka tii mambu'ukii bahə ndzaanə abiikii yadə amə.

11:27 11.27 Shig. 2.15; 12.41. **11:28 11.28** Shig. 12.1-14. **11:29 11.29** Shig. 14.21-29. **11:30 11.30** Jasə. 6.12-21. **11:31 11.31** Jasə. 2.11-12; 6.21-25; Mat. 1.5; Yak. 2.25. * **11:32 11.32** M.Gənjw. 6.11-8.32; 4.6-5.31; 13.2-16.31; 11.1-12.7; 1 Sam. 16.1ca'ə ka 1 Meem. 2.11; 1 Sam. 1.1-25.1. **11:33 11.33** M.Gənjw. 14.6-7; 1 Sam. 17.34-36; Dan. 6.1-27. **11:34 11.34** Dan. 3.23-25. **11:35 11.35** 1 Meem. 17.17-24; 2 Meem. 4.18-37. **11:36 11.36** Irin. 20.2; 37.15. **11:37 11.37** 2 Haba. 24.21. **11:38 11.38** 1 Sam. 13.6.

12

Əntañfə Dəsənaamə

¹ Ma amə, makə dīi ci tə'i seedawanyinə ha'ə laŋə ca tsaamə taamə, bwasee amə ka patənə ŋga uushi'iitə ca səkəpaa taamə da 'waslyakəənə ənə pooshi ka moonə ca kapaa taamə. Kəŋaanaamə ndihə ndihə, ama dzə aakəŋwa də taabidəwa ənə akəŋwacii amə.

² Kaama ginaamə ka tsaamənə tə Yeesu tanə. Ma ca, ci nə slərəginə ŋga vii goonŋa gaamə, 'watəginə ka təkəŋwanə ca'ə ka muudinə. Kə luuvə ci kaa ca əntə ašhi ənfwa, paa ci nee ka əntənəkii makə sə ŋga ayinə. Ma dīi ci ha'ə, kaa ca shii upaa moodasəkə ətə dəkəpaa Əntañfə ka ci. Acii ha'ə, dasə nə ci əndzə'i da ciizəma dəgələ *ŋwanjuunə ŋga Əntañfə.

³ Buurətəmə ŋga'ə tə Yeesu: kə luuvə ci kaa ca sa cibə acii ma'waslyakə ənja. Buurətəmə aŋyanəkii, acii ga shishinuunə a əntəgi, una bwasee dəŋwa'ə.

⁴ Ma agi paatsə cuuna pa da 'waslyakəənə, weewee agi panə nuunə, amma ma'ə panəkii mambu'umə bahə bəələnə tuunə.

⁵ Acii ha'ə, ma wabəətə shi Əntañfə bii koonə ka tsakə koonə də ŋgeerənə, oo'i manjeevənaakii nuunə, ga ca zaanə koonə. Kə bii ci, "Uuzənaakya, madfa kə dzyalə Slandanə tə hə, kapaa liminəku, ha fatə, ga dzalənəkii a bələgi shishinəku əsə.

⁶ Tə əndətə ci Əntañfə a uudə cii kəya dzalə. Tə ənjitə ŋgirə ci ka manjeevənaakii, tə tii cii kəya fəslə əsə."

⁷ Acii ha'ə, sə'watəmə patənə ŋga dzaləətə ca la tuunə. Də dzalənəkii ci Əntañfə a baarii koonə oo'i, manjeevənaakii nuunə. Ya saŋə tə'i uuzənə pooshi dīi ka dzalənə tə ci madfa dīi ci 'waslyakəənə kwa?

⁸ Madfa pooshi unə agi luu dzalənə makə sətə ci hara ənjə a luu, ci ca baarii ətsə mazaguyinə nuunə, əntaa manjeevənaakii.

⁹ Ma ənjitə pwayi taamə, agi dzalənə nə tii taamə, agi fanə naamə tə tii əsə. Acii ha'ə, ka dfanə ŋga'ə madfa fii amə ha'ə tə Dəsənaamə ətə dagyə, kaama shii upaa əpinə.

¹⁰ Ma ənjitə pwayi taamə, kə dzyalə tii taamə ŋga uundzə saa'i tanə, makə sətə kadeesəkə ka tii. Amma ma Əntañfə, ma dzalənaakii taamə, ka shii tsakənə taamə, kaama ndzaanə malaabakii makə naakii.

¹¹ Ma saa'itə ci dzalənə a la taamə, agi ŋgərənə naamə tə ci ka uushi ŋga mabətə səka, əntaa sə ŋga moodasəka. Amma ma na uudəpaa ba'ə, ka ndzaanə nə dzalənəkii ka sə ŋga moodasəka. Ma ənjitə luuvə kapaa liminə ka fanə, ka kavənə nə ci tə tii ka slənə dagwa uushi, təya ndzaanə agi jamənə.

Wazənə aŋyanə kaaree ka pwapoonə ŋga Əntañfə

¹² Yoo, wa ciinuunə a ənə ka ndzaanə da ŋgeerənə. Ha'ə nə iduunə əsə, wa ca ənə ka ndzaanə ndalə.

¹³ Dəmə aakəŋwa də wiinə asəkə ŋunyi rəgwa, acii ga ənjitə ca ədərə a tsakə 'urəŋgaslənə, təya təkuree ka mbədənə dəŋwa'ə.

¹⁴ Dəmə gazhi'waanə koonə shii ndzaanə agi jamənə da patənə ŋga ənja. Daamə gazhi'waanə ŋga ndzaanə malaabakii əsə, acii pooshi əndə ca nee ka Əntañfə shaŋə madaamə ci kə ndzaanə ha'ə.

12:1 12.1 1 Koor. 9.24. 12:2 12.2 2.10; 8.1. 12:5 12.5-6 Wab. 3.11-12; Səniinə 3.19. 12:7 12.7 Dzək. 8.5. 12:10 12.10 Mat. 5.48; Rooma 5.2; Yak. 3.17. 12:11 12.11 12.14; Yak. 3.17-18. 12:12 12.12 Isaa. 35.3. 12:13 12.13 Wab. 4.26. 12:14 12.14 12.11; Jab. 34.15; 1 Koor. 7.15.

¹⁵ Damə haŋkala acii ga əndə a ŋusləgi agyanə pwapoonə ŋga Əntaŋfə. Ha'ə əsə, damə haŋkala acii goona ndzaanə makə maŋgərəkiki uushi ətə ca zhi'wee ka hara uushi'inə ŋgərəkiki. Tsarə ŋga ənjitsə ca kavə hara ənji aagi bwaya ndzaanə, ca saawee ka ndzaanə ŋga ənji laŋə.

¹⁶ Damə haŋkala acii ga əndə a slənyi ajjiniəənə, taa bərapaanə tə Əntaŋfə, makə sətə shi Isəwa dii. Ma ca, putə ŋga zəmə rəŋwə tanə bwasee ci ka gawuunaakii ka madzəgaakii.

¹⁷ Kə shii unə, ma daaba'əkii, makə mwayi ci kaa dii dfa ka ci barəkaanə, kə kaaree dii ka ci, acii paa ci upaa rəgwa ŋga baanə ka Əntaŋfə. Taa ŋgahi da kiinə agikii ali ci dfa ka ci barəkaanəkii, patə da ha'ə paa ci upanə.

¹⁸ Ma una, əntaa makə ŋga ənji Isərayiila nuunə. Ma təya, kə əncahə tii aabii sətə ci ənjə a təbətə də ciinə, waatoo aatsa giŋwə ŋga Siina. Ma davə, kə hənyi gunə gərə gərə, kə dii mandə vədə dəgwamə, kə dii mēdan̄kaya əsə.

¹⁹ Təya fa ədə uutəma, təya fa wabənə ŋga ənda. Makə fii tii wabənəkii, kə ŋgwali tii, təya kədii, əŋki tii, ga əndəkii a ənə ka wabənə ka tii ma'ə.

²⁰ Ma wabənəkii, kə palee ka ŋgeeriitii, acii kə bii ci, "Taa mi patə təbətə giŋuna, taa daba maa, wa ənjə a kaalatə tə ci də faariinə ka wa."

²¹ Ma uushi'iitə nee tii gatə, kə ŋgwalee ka tii ka shaŋə. Muusa də naakii nə maa, kə bii ci, "Agi udzənə nə shishinəki, kə ŋgwali nyi."

²² Amma ma unə, kə uugi unə mbu'yanə aabii giŋwə ŋga *Sihyoona. Asəkə vərənə ŋga Əntaŋfə Əndə vii əpinə nuunə, waatoo Urusaliima ŋga dagyə. Ma dava, tə'i malaa'ikanyinə, pooshi baanatənə acii laŋənə.

²³ Kə mbu'yuunə aagi dza də nə də maŋushinə ŋga təkəŋwatə manjeevənə, waatoo, ənjitə dii ləmətii manaahəkii dagyə. Kə mbu'yuunə aakəŋwacii Əntaŋfə mala gəŋwanə ŋga patənə ŋga ənja. Kə mbu'yuunə aagi ma'yanyinə ŋga ənjitə nja slənə goon̄gaanə, waatoo, ənjitə geegi Əntaŋfə ka tii mambu'ukii.

²⁴ Kə mbu'yuunə aabii Yeesu, əndə rəgwa ŋga kura aləkawalətə ahada Əntaŋfə da ənja. Kə mbu'yuunə əsə aabii idənətə miicivə ənja. Ma idənətsa, matahu uushi wabi ci, əntaa makə sətə wabi idənə ŋga Habiila. *

²⁵ Daamə haŋkala dii, gaama naanagi ka fa sətə ci Əntaŋfə a ba kaamə. Ma ənjitə naanagi ka fa wabənə ŋga əndətə nja baaba wabənə asəkə duuniya, paa tii mbərə'ya. Makə dii ci ha'ə, iitiitə dii upaa naamə rəgwa ŋga mbərədfənə, mada təkuree amə ka fa wabənə ŋga əndətə ca wabya kaamə dadagya?

²⁶ Ma ŋga ŋukə, kə shi uurakii a udzətə duuniya. Amma ma ŋga əna, kə dii ci aləkawalə oo'i, "Ma'ə nyi ka ənənə ka gaŋgəzətə duuniya patə da dadagyə."

²⁷ Ma wabətsə bii ci, "Ma'ə nyi ka ənənə", ci ca baarii oo'i, ma uushi'iitə tagii ci, ka gaŋgəzətənə nə ci, ca fədfəgi, kaa uushi'iitə pooshi ka gaŋgəzənə a ənəgi tii daanətii.

²⁸ Acii ha'ə, see a kuyirii amə, acii kə upaa amə ŋwanjuunə, waatoo, ŋwanjuutə pooshi ka gaŋgəzənə. Də ha'ə əsə, paslaamə tə Əntaŋfə ka rəgwatə kadeesəkə ka ci, ama ŋgwalə tə ci, ama gərə'u ka ci.

²⁹ Acii ma Əntaŋfə gaamə, makə gunə nə ci ətə ca zamagi də uushi'inə dza'ə.

13

Ndzaatə ca kadeesəkə ka Əntaŋfə

12:15 12.15 Dzək. 29.17; Gal. 1.6. **12:16 12.16** 'Wat. 25.29-34. **12:17 12.17** 'Wat. 27.30-40. **12:18 12.18-19** Shig. 19.16-22; 20.18-21. **12:20 12.20** Shig. 19.12-13. **12:22 12.22** 13.14; Gal. 4.26; Səniinə 5.11; 21.2. **12:23 12.23** Luka 10.20. * **12:24 12.24** 8.6; 9.12; Habiila: 'Wat. 4.10. **12:25 12.25** 6.4-6; 8.1; Shig. 20.22. **12:26 12.26** Shig. 19.18; Hag. 2.6,21. **12:28 12.28** 13.14. **12:29 12.29** Dzək. 4.24.

¹ Dëmə aakəŋwa də uufəshinə ahadoonə makə dīi ci ndzəkəŋjushi'inə nuunə agi nə'unə tə Aləmasiihu.

² Ga luu mu'uminə a zaanə koonə. Acii tə'i hara ənji liwə mu'uminə ha'ə, asee paa tii shii oo'i, ma mu'uminəkii, malaa'ikanyinə nə tii.

³ Buurətəmə tə ənjitə a furəshina, una ŋgərə makə ka hakii nuunə. Buurətəmə tə ənjitə ca sa cibə əsə, acii ənji shiŋkinə nə tii makə noonə. Tsakəmə tə tii.

⁴ Taa wu patə, wa ca nee ka mēghərəvənə ŋga ŋgərəshinə. Wa goonḡaanə a ndzaanə ahada ŋgurə tii da minaakii. Kadə nə Əntaŋfə a lagi gəŋwanə ka ənjitə ca da bwaya ndzaanə agi ŋgərəshinə da ka ma'aləhiinyinə.

⁵ Goona ka hiima goonə ka uufə gəna, amma d'amə moodasəkə ŋga sətə upaa unə tanə. Acii Əntaŋfə də nəkii bii, "Paa nyi ka bwaseenə ka hə shaŋə. Ka tsakənə nə nyi tə hə taa guci patə."

⁶ Acii ha'ə, wa taa wu ahadoonə a bagi furəŋə oo'i, "Əntaŋfə nə əndə tsakənə tə nyi, paa nyi ka ŋgwalənə shaŋə. Mi saŋə dātə nə əndə shiŋkinə də nya?"

⁷ Buurətəmə tə matakəŋwanyinə goonə ŋga ŋukə ətə nja baaba koonə wabənə ŋga Əntaŋfə. Buurətəmə ŋga'ə tə ndzaanatii, makə sətə dīi tii gazhi'waanə ca'ə ka saa'itə məkii tii agi vii goonḡatii. Nə'utəmə dərəpatii.

⁸ Makə sətə nji Yeesu ŋga mbədfə, ha'ə nə ci ənshinə, ha'ə nə ci ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə əsə.

⁹ Goona luuvə kaa hara ənjə a ŋusləgi duunə də kura dzəgunənyinə kama kama. Waatoo, mada kə kii ənji koonə bariya agyanə zəma, goona luuvə, acii pooshi bwatyakii. Shiimə oo'i, pwapoonə ŋga Əntaŋfə ca kavə tuunə ka ndzaanə ndihə ndihə, əntaa bariyanyinə ŋga zəma.

¹⁰ Ma ŋga əna, tə'i kura ha ŋga dā sataka ətə caama upaa bwatya davə. Ma limanyinə ŋga Yahudiinə, pooshi tii ka upaa bwatya davə shaŋə.

¹¹ Ma dabiitə ci gawə ŋga limanyinə a kəla idənatii, ca kərə aasəkə Hatə palee də Laabanə ka dā də sataka putə ŋga 'waslyakəənə, hənəginə hənəginə ənji dabanyinəkii aba'ə vəranə.

¹² Ha'ə dīi nə Yeesu əsə, aba'ə vəranə əŋki ci. Ma dīi ci ha'ə, kaa ca shii laabagi ənji də idənaakii saakii.

¹³ Acii ha'ə, dzaamə da i amə atsakii aaba'ə vəranə, kaama dzə ka sə'wagi dzaananə putaakii.

¹⁴ Acii, ma ganə a duuniya, pooshi vəranə gaamə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka alə vəraatə na shi naamə.

¹⁵ Dəlaamə də Əntaŋfə taa guci patə dācii Yeesu. Ci nə satakətə caama vii ka ci naamə. Waatoo, dəlanə də ci, ama d'fuunətə ləməkii taa da patə.

¹⁶ Ga ca zaanə koonə nə dā ŋga'əənə ka hara ənji, una slənəshi də uushi'inə goonə. Acii tsarə ŋga satakatsə kadeesəkə ka Əntaŋfə.

¹⁷ Famə tə matakəŋwanyinə goonə, hətəpaamə noonə nə akəŋwaciitii, acii taa guci patə ha'ə nə tii ka dā gazhi'waanə ŋga nəhə əpinə goonə, tii na dzə ka ba slənətii ka Əntaŋfə əsə. Famə tə tii kaa təya shii dā slənətii də moodasəka, əntaa də mabətəsəka, acii pooshi uushi nuuna upaa agi bəzee ka səkətii.

13:1 13.1 6.10; 10.24; 13.16; 1 Piita 1.22. **13:2 13.2** 'Wat. 18.1-8; 19.1-3; Ayb. 31.32; Rooma 12.13; 1 Tim. 3.2; 5.10; 1 Piita 4.9; 3 Yooh. 8. **13:3 13.3** 10.34; Mat. 25.36. **13:4 13.4** 1 Koor. 7.2-4; 1 Tees. 4.3-8. **13:5 13.5** Dzək. 31.6,8; Fil. 4.11-12; 1 Tim. 6.7-10. **13:6 13.6** Jab. 118.6. **13:7 13.7** 6.12; 1 Koor. 4.16. **13:9 13.9** Rooma 14.2; Kwal. 2.20-22; 1 Tim. 4.3. **13:11 13.11** 9.7; Leew. 16.27. **13:12 13.12-13** 11.26; Mat. 27.31-33. **13:14 13.14** 11.9-10,13,16; 12.22,28; Fil. 3.20; 2 Koor. 5.6; 1 Piita 2.11; Səniinə 21.2. **13:15 13.15** Af. 5.19-20; Jab. 50.14,23. **13:16 13.16** Gal. 6.10; Fil. 4.18. **13:17 13.17** Əzaki. 3.17; Slənə 20.28-31; 1 Koor. 16.16.

¹⁸ Dëmə aakəŋwa də ɗa də'wa ka putə geenə. Acii kə shii inə, kə ɗii inə patənə ŋga sətə dibə ina ɗa. Ŋga'ə keenə nə slənətə patənə ŋga sətə ndzaanə dagwakii.

¹⁹ Agi kədiinə nə nyi acii unə əsə koonə ɗa də'wa ka putaaki, kaa Əntaŋfə a ɗa ka nyi rəgwa ŋga ənənə aabii unə.

Də'wa ŋga pa'apaaginə

²⁰ Ma Əntaŋfə, Əndə kira ndzaanə jamə nə ci. Ci maɗee ka Yeesu Slandanaamə agi maməətə ənja, ca kavə tə ci ka maɗuunə magəra ŋga bagiinə, waatoo amə, putə ŋga idənaakii ətə əjigi ci ka puta gaamə. Idənəkii geegi ka aləkawalətə ɗii ci kaamə, kaa ca ndzaanə da ŋgeerənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *

²¹ Wa ca dzatəgi koonə də patənə ŋga dagwa uushi'iitə dəbēe una upaa, koonə shii ɗa sətə cii kəya uudə. Wa ca ɗa sətə kaɗeesəkə ka ci ashaamə əsə, daccii Yeesu Aləmasiihu. Naakii nə ŋwanjuunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Muudinə ŋga wabənə

²² Ndzəkəŋushi'inəkya, ma ləkələkətənə nyaahə nyi koonə, ka shii tsakənə duunə. Agi kədiinə nə nyi acii unə, kapaamə liminuunə ŋga'ə ka fa wabəətsa. Acii ma ləkələkətəna, gusə.

²³ Ma ndzəkəŋushi'inaamə Timooti, ŋga'ə ka nyi una shii oo'i, kə kyapaa ənji tə ci a furəshina. Maɗa kə shi ci aabiiki kwakwatə, ina da ci na dzə aahoonə. †

²⁴ Nəəhəpaamə ka nyi tə patənə ŋga matakəŋwanyinə goonə da patənə ŋga ənji ŋga Əntaŋfə. Ma ndzəkəŋushi'inaamə ənji nə'unə ənə shi daga də Italiya, agi nəəhəpaanə nə tii tuunə.

²⁵ Wa Əntaŋfə a ɗa koonə pwapoonə patə. *Aamiina.

13:18 13.18 10.22; Rooma 15.30; 2 Koor. 1.12; Slənə 24.16. * **13:20 13.20** ndzaanə jamə: 12.14; Rooma 5.1; 2 Koor. 13.11; aləkawalə: 8.6; idənaakii: 9.12. **13:21 13.21** Af. 2.10; Fil. 2.12-13. † **13:23 13.23** Timooti: 1 Koor. 4.17.

Ləkaləkatə nga Yakubu

Nəhəpaanə

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka ənji nga Əntanƒə patə ənə yiidəgi taa dama patə aasəkə duuniya. Daciiki Yakubu shigi ləkaləkatəna. Ma nya, əndə slənə nga Əntanƒə da nga Slandanə Yeesu *Aləmasiihu nə nyi. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə patə. *

Vii goonƒa da shii rəgwa nga ƒa tə uushi

² Ndzəkəŋushi'inəkya, taa guci patə lii cibənyinə kama kama tuunə, zhi'weemə ka ci ka sə nga moodasəka.

³ Acii kə shii unə, mada kə təbətə cibəkii tə vii goonƒa goonə, ma sətə na uudə ba'akii, kəŋaanənə ndihə ndihə də ngeerənə.

⁴ Dzəmə aakəŋwa də kəŋaanənə ndihə ndihə də ngeerənə, koonə shii ndzaanə ka ənji goonƒa, yadə idəpaa uushi ashuunə, waatoo taa ŋgutə ŋunyi uushi patə, tə'i ashuunə.

⁵ Mada kə ətəe əndə'i əndə goonə ka shii rəgwa nga ƒatə uushi, wa ca kədii acii Əntanƒə, ka upaanə nə ci əsə. Acii ma Əntanƒə, fitə nə ciinəkii taa ka wu patə, ca vii ka taa wu tə sətə kədii ci yadə ƒavə uushi a ədzəməkii.

⁶ Amma, ma əndə a kədii uushi acii Əntanƒə, wa ca shii oo'i, ka viinə nə ci ka ci tantanyinə. Ga ca hiima oo'i, mbu'u pooshi Əntanƒə ka viinə ka ci. Acii ma əndətə ca hiima ha'ə, makə ma'inə nə ci ətə ci məƒə a gwazee, taa aa dama patə ca palə.

⁷⁻⁸ Ma tsarə nga əndətə ca dzətə aakəŋwa, ca ənyatə aa ba'a, matagimə ci hatə kəŋaanə ci, ga ca ka nə nga upaa uushi acii Slandana.

Maagha da əndə gəna

⁹ Mada tə'i maagha əndə nə'unə, wa ca ƒa moodasəkə də pwapootə ƒii Əntanƒə ka ci.

¹⁰ Ma əndə gəna əndə nə'unə əsə, mada kə galee Əntanƒə ka məghərəvənaakii taa gənaakii, wa ca ƒa moodasəka, acii kadə nii kəya kulagi makə gudəzə nga kuzəna.

¹¹ Makə sətə ci gudəzə a naa'ugi, ca yiibəgi maa kə birə uusera iza'u, pooshi ma'ə dagwa dagwaanaakii, ha'ə nə əndə gəna a əntəgi əsə saa'itə ci agi alə gəna.

Uushi'iitə ca təbətə ənda da ətə ca isəkwa ənda

¹² Əndə barekaanə nə əndətə kəŋaanə ndihə ndihə saa'itə lii ŋgəra'wə tə ci. Acii mada kə kəŋaanə ci də ngeerənə agi təbətəsa, ka viinə nə Əntanƒə ka ci shikwa, waatoo əpinə ətə ƒii ci aləkawaləkii nga viinə ka ənjitə ca uudə tə ci.

¹³ Taa wu patə ca moo ƒa bwaya uushi, ga ca ba oo'i, Əntanƒə ca isəkwa tə ci ka ƒanə ha'ə. Acii pooshi uushi ca tsəku tə Əntanƒə, paa ci ka tsəkunə taa tə wu ka ƒa bwaya uushi əsə.

¹⁴ Amma, taa wu patə isəkuyi uushi tə ci, bwaya hiimaakii isəkuyi tə ci kaa ca ƒa bwaya uushi, ca kulapaa də ci.

¹⁵ Mada kə girə bwaya hiima, ka kiranə nə ci 'waslyakəənə. 'Waslyakəənə əsə, maa kə girə ci, ci ca kira wa.

¹⁶ Kadashinyinaakya, goona ha'u də noonə na!

* **1:1 1.1** Yakubu: Mat. 13.55; Slənə 12.17; 15.13; 21.18; 1 Koor. 15.7; Gal. 1.19; 2.9; 1 Piita 1.1. **1:2 1.2-3** Rooma 5.3-5; 1 Piita 1.6-7. **1:5 1.5** Waḁ. 2.6. **1:6 1.6** 5.13; Mat. 7.7; 21.21-22; Af. 4.14. **1:9 1.9** 2.5. **1:10 1.10-11** Ayb. 14.2; Jab. 90.5-6; Isaa. 40.6-8. **1:10 1.10** 5.1. **1:12 1.12** 5.11; 1 Koor. 9.24-25. **1:13 1.13** Waḁ. 19.3; 1 Koor. 10.13. **1:14 1.14-15** Rooma 6.19-21; 7.7-10; 1 Yooh. 2.16-17.

¹⁷ Acii ma ṅunyi uushi da ṅunyi viinē, dadagyē daciai Ɖntaṅfē ca shi. Ci dīi uusēra da lēgida da tikisanyinē. Ma Ɖntaṅfē, paa ci ka zhi'inē makē uushi'iitsa, ka Ɖndē'i saa'i tēkunē, ka Ɖndē'i saa'i mabērōha.

¹⁸ Kē vii ci kaamē Ɖpinē dāgi Habara ṅga gooṅga, makē sētē kadēesākē ka ci, kaama shii ndzaanē da mēghērōvōnē palee ka hara uushi'iitē tagii ci.

Fa wabənē ṅga Ɖntaṅfē da slənēginē

¹⁹ Kadashinyinaakya, fatēmē ka nya ba koonē. Taa wu patē, wa ca kapaa liminēkii ka fatē uushi, ga ca kwasē ka wabənē, ga ca bōzē sākē pii pii Ɖsē.

²⁰ Acii, ma Ɖndētē bōzhi sākēkii, paa ci ka mbee ka slənētē sētē kadēesākē ka Ɖntaṅfē.

²¹ Acii ha'ē, ṅgērōginē patēnē ṅga 'waslyakēōnē goonē, una kagi, una bwasee ka da bwaya uushi'inē ma'ē. Una banee ka noonē nē akēṅwacii Ɖntaṅfē, una luu wabētē kavē ci aasākē Ɖdzōmuunē. Wabənēkii Ɖsē ca mbee ka luupaanē tuunē.

²² Goona ndzaa ka ha'u dē noonē nē ka fa wabēnaakii tanē, amma, ma dānuuna, slənētēginē!

²³ Acii, ma Ɖndētē ca fa wabənēkii, amma paa ci agi slənētēginē, pooshi uushi tēkee ka ci da Ɖndētē ca tsaamē naakii nē asākē dyarugala.

²⁴ Maa kē tsaamētē ci naakii na, ca palē, shiku ha'ē kē Ɖnyi ka zaanēnē ka ci taa iitē nē ci.

²⁵ Amma, ma Ɖndētē ca kavē nēkii ka fa malaaba wabētē ca vii dimwaanē ka Ɖnja, ca kavē nēkii ka fatēnē yadē zaanēnē ka ci, ca slənētēgi ṅga'ē Ɖsē, ma Ɖndētsa, ka ci dānē Ɖntaṅfē barēkaanē agi slēnaakii.

²⁶ Maa kē ṅgire Ɖndē naakii nē makē agi nē'utēnē nē ci tē Ɖntaṅfē ṅga'ē, amma paa ci agi kēsēpaa ganakii, naakii nē cii kēya ha'ugi, uushi zabē nē diinaakii Ɖsē.

²⁷ Ma nē'u diina Ɖtē kadēesākē ka Ɖntaṅfē Dēsēnaamē, hakila ṅuzhikinē da hakila mooryafinē agi ṅgērā'watii da Ɖsētē na acii ga mēza uushi'inē ṅga duuniya a kagērō Ɖndē aagi 'waslyakēōnē.

2

Mbērē mbērē nē patēnē ṅga Ɖnji akēṅwacii Ɖntaṅfē

¹ Ndžakēṅushi'inēkya, makē kē vii unē gooṅga ka Slandanaamē Yeesu Alēmasiihu Ɖndē mēghērōvōnē, goona bāarii kama kamaanē ahada Ɖnja.

² Baamē tē'i Ɖndē gēna dzēgērē ka hatē dzatuunē dē na. Kē kyaala ci kējeerōnē dagwakii, ca ṅgavē tuutōya ṅga mandalē kwaba aaciikii. Maagha a dzēgērē naakii Ɖsē; iirē kējeerōnē nōndē ashikii tanē.

³ Wata una dūunētē tē Ɖndētē kyaala ṅunyi kējeerōnē, una ba ka ci, “Pyalyagi aa hanē, wiinē ṅunyi ha ṅga ndzaanē.” Ma maaghatē Ɖsē, una ba ka ci, “Kēṅaanē gadōvō!” taa “Shiwa, nda ndzaanē ganē atsaā sēdēki!”

⁴ Madā kē dīi unē ha'ē, kē bāarii unē kama kamaanē ahadoonē, pooshi unē slēnyi dē ṅunyi hiima.

⁵ Kadashinyinaakya, fatēmē kaa nya ba koonē: kē ta'i Ɖntaṅfē maaghiinē ṅga duuniyanē kaa tēya ndzaa ka Ɖnji gēna dāgi vii gooṅgatii, tēya ndzaanē agi ṅwanjuunē Ɖtē dīi ci alēkawalēkii ka Ɖnjitē ca uudē tē ci.

1:17 1.17 'Wat. 1.14-18; Mat. 7.11. **1:18 1.18** Yooh. 1.13; Rooma 8.19-23; 1 Piita 1.23. **1:19 1.19** 3.2; Wab. 15.1; Ɖ.Waaz. 7.8-9. **1:21 1.21** Kwal. 3.8; 1 Piita 2.1. **1:22 1.22** 2.17; Mat. 7.24,26; Rooma 2.13. **1:25 1.25** 2.12,24; Jab. 19.8; Yooh. 13.17; Rooma 8.2; Gal. 6.2. **1:26 1.26** 3.2,10; Jab. 34.14; 141.3. **1:27 1.27** Jab. 10.14,18; Isaa. 1.17; Mat. 25.35-36. **2:1 2.1** 2.1-9; Dzēk. 1.17; 10.17; 16.19; 2 Meem. 19.7; Ayb. 34.19; Jab. 82.2; Wab. 24.23; Mat. 5.45; Slēnē 10.34; Rooma 2.11; 10.12; Gal. 2.6; Af. 6.9; Kwal. 3.25; 1 Piita 1.17. **2:5 2.5** 1.9; Luka 6.20-21; 1 Koor. 1.26-28; Sēniinē 2.9.

⁶ Amma una ngərə, una bərapaa maaghiinə. Mashimuunə oo'i, ənji gəna ca cibee koonə, təya kərə tuunə aakənwacii gəjwanə kwa?

⁷ Tii nə ənjitsə ca wabə bwaya uushi'inə agyanə njunyi ləmə nga Yeesu, waatoo, ləmətsə ikə Əntanfə koonə.

⁸ Kə shii unə maduunə wabənə nga Əntanfə ətə palee, makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə, waatoo, "Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na". Madfa kə nə'utuunə ha'ə, nga'ə dīi unə.

⁹ Amma, madfa kə baarii unə kama kamaanə ahada ənja, kə dīi unə 'waslyakəənə, kə kəshi gəjwanə nga *bariya tuunə, acii kə tanjəyuunə bariya.

¹⁰ Acii taa wu nə'utə bariyanyinə patə, amma kə tanjəgi ci rəjwə agikii, kə tanjəgi ci patə ətsa.

¹¹ Əntanfə bii, "Ga ha aləhiinə." Ci bii əsə, "Ga ha bələ ənda." Acii ha'ə, madfa kə bəli hə ənda, kə tanjəgi hə bariya nga Əntanfə, taa ngahi ma'aləmə hə hiinə.

¹² Wa wabənə goonə da slənə goonə a ndzaanə makə nga ənjitə nə Əntanfə a la ka tii gəjwanə də bariya, waatoo də wabəətə ca vii kaamə dimwaanə.

¹³ Acii ma ənjitə pooshi ka nee ka təgunuunə nga hara ənji, pooshi Əntanfə na nee ka təgunuunətii. Amma, ma əndətə nee ka təgunuunə nga ənda, kadə nii kəya jaala saa'i nga la gəjwanə.

Vii goonja ka Yeesu da slənətənə

¹⁴ Ndzəkənjushi'ina, yaci kə bii əndə oo'i, "Tə'i nyi da vii goonja", amma pooshi slənaakii baarii oo'i, tə'i ci da vii goonja, mi sanjə nə bwatyakəya? Ka luupaanə nə tsarə nga vii goonjatsə tə ci nii?

¹⁵ Baamə tə'i hara ənji nə'unə, taa nguyirənə taa makinə, kə ətee tii ka sə nga umbee də purəkinə, pooshi sə nga kavənə aa matii əsə.

¹⁶ Wata əndə'i əndə agyuunə a ba ka tii, "Wa Əntanfə a kərə tuunə jamə, ca vii koonə sə nga umbee də purəkinə da sə nga kavənə aa moonə." Madfa maviimə ci ka tii uushi'iitsa, mi nə bwatya nga banaakii ka tii ha'a?

¹⁷ Ha'ə nə vii goonja əsə. Maa kə bii əndə'i əndə də bamakii tanə oo'i, "Tə'i nyi da vii goonja", madfa paa ci slənətə sətə bii Əntanfə, uushi zabə nə vii goonjaakii.

¹⁸ Mbu'u ka banə nə əndə'i əndə oo'i, "Tə'i əndə'i əndə da vii goonja. Əndə'i əndə əsə, slənənə nə naakii." Yoo, ka banə nə nyi ka ci, "Baarii ka nyi taa iitə ndzaanə əndə da vii goonja yadə slənətəginə. Ma nyi əsə, ka baariinə nə nyi ka hə vii goonjaaki dāgi slənaaki."

¹⁹ Kə luuvə hə oo'i, rəjwə nə Əntanfə kwa? Maa kə luuvə hə, kə dīi hə nga'ə. Ginaajinyinə maa, kə luuvə tii, shishinətii a udzə acii ngwalənə əsə. *

²⁰ Ya hə maba, paa hə ka moonə ha shii oo'i, ma vii goonja yadə slənətəginə, kə ndzaa ci ka uushi zabə kwa?

²¹ Də mi sanjə ndzaa dzədzəshi'inaamə Ibərahiima ka əndə goonja akəjwacii Əntanfə? Ma ndzaa ci ka əndə goonja, dāgi slənaakii saa'itə kirə ci tə uuzənaakii Isiyaaku ka dā də sataka ka Əntanfə.

²² Paa ha nee kwa? Ka ha rəjwə slənyi vii goonjaakii da slənaakii. Dāgi slənaakii ndzaa vii goonjaakii ka tantanyinə.

²³ Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i, "Kə vii Ibərahiima goonja ka Əntanfə. Putə nga vii goonjaakii əsə ngirə Əntanfə tə ci ka əndə goonja", ca 'wa tə ci guvakii.

2:8 2.8 Leew. 19.18; Mat. 22.39; Rooma 13.9. **2:9 2.9** 2.1. **2:10 2.10** Mat. 5.19; Gal. 3.10; 5.3. **2:11 2.11** Shig. 20.13-14. **2:12 2.12** 1.25. **2:13 2.13** Mat. 5.7; 7.1; 18.32-35. **2:14 2.14** Mat. 7.21; 1 Yoo. 3.17. **2:15 2.15** Mat. 25.35-36. **2:17 2.17** Gal. 5.6,16,22-24; 1 Yoo. 3.18. * **2:19 2.19** Dzək. 6.4; ginaajinyinə: Mat. 8.29; Mar. 1.24. **2:21 2.21** 'Wat. 22.9,12; Rooma 4.1-5,13-16,19-22; Ibər. 11.17. **2:23 2.23** 'Wat. 15.6; 2 Haba. 20.7; Rooma 4.3.

²⁴ Kə nee unə dīi, ma slənə ŋga ənda, ci ca kavə əndə ka ndzaanə ka əndə goonŋa akəŋwacii Əntanŋə, əntaa wata vii goonŋaakii tanə.

²⁵ Ha'ə nə Rahabə əsə, badawa ŋga minə. Putə ŋga slənatə ndzaa ki ka əndə goonŋa akəŋwacii Əntanŋə. Waatoo, kə liwə ki tə ənjitə sləkee ənji Isərayiila, kya baarii ka tii əndə'i rəgwa ŋga palənə satii acii ga ənjə a puli də tii.

²⁶ Makə sətə dīi shishinə ŋga ənda, əpinə kə dzəgi a makii, ha'ə nə vii goonŋa yadə sləna: pooshi nafakii.

3

Slənə ŋga gana

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, ga ənji laŋə ahadoonə a moo ndzaanə ka ənji dzəgunənə ka ənja, makə kə shii unə, ma inə ənji dzəgunənə ka ənja, kadə nə gəŋwanə geenə a palee ka ŋga hara ənji də iza'unə.

² Acii amə patə, agi puu'unə naamə laŋə. Ma əndətə pooshi ka pu'unə agi wabənaakii, ci nə matakədfəkəfdə ənda, ka mbeenə nə ci ka ətsətə naakii nə əsə taa ka ŋgutə rəgwa patə.

³ Kə shii amə, agi ŋgaanŋavənə naamə riidzama aa ma təhinə kaa təya fa taamə. Də ha'ə caama mbee ka kərənə tə tii ka rəgwatə mwayi amə patə.

⁴ Buurətəmə agyanə madiigərə kumbawalənyinə əsə. Taa ŋgahi madiigərəkii nə tii ka shaŋə, mandalə məfdə ca dza tə tii əsə, amma patə da ha'ə də uundzə kada ci əndə gwazənə a kərə tə kumbawaləkii ka hatə mwayi ci ca dzə.

⁵ Ha'ə nə gana ŋga əndə shiŋkinə əsə. Taa ŋgahi dīi fidyasə, amma tə'i ci da baawəda laŋə.

Buurətəmə agyanə bwaŋənə ŋga bilinə. Amma ndzaŋənə ka uundzə gana ŋga gunə cii kəya ətsagi kwarəma'ə!

⁶ Acii ha'ə, ma gana, makə gunə nə ci ashaamə. Ci ca kavə əndə ka dfa taa ŋgutə tsarə ŋga bwaya bwayaanə. Ci ca saawee ka patənə ŋga shishinə, ca saawee ka patənə ŋga ndzaanə ŋga əndə əsə ganə asəkə duuniya. Dacii *Seetanə ci baawəda ŋga gana a shigi.

⁷ Ka mbeenə nə əndə shiŋkinə ka dzalə taa ŋgutə tsarə ŋga dabanyinə, waatoo, daba ŋga bilinə, da əginyinə, da ətə ca ələ anə mbuurə səkətii da hərəfinə. Kə dzalətə ci əsə.

⁸ Amma, ma gana, pooshi əndə shiŋkinə ca mbee ka dzalətənə tə ci! Ma ca, bwaya uushi nə ci, paa ci ka luuvə ndzaanə kəda'ə. Makə ŋguma nə ci ətə ca bələgi ənda.

⁹ Də ci caama dəla də Slandanaamə Dəsənaamə. Də ci əsə caama dzaana ənja, taa ŋgahi kə ghənyi Əntanŋə tə tii kaa təya pusha tə ci.

¹⁰ Də matə rəŋwə ha'ə ci ənjə a dəlāgi də Əntanŋə, də ci ci ənjə a dzaanāgi də ənji əsə. Ndzəkəŋushi'ina, ma ətsa, madzəmə!

¹¹ Pooshi ŋunyi ma'inə da mazənə ma'inə ka kiwanə ka gu'u rəŋwə.

¹² Pooshi ənfwə uudəvə ka poo jaŋwa, pooshi ənfwə dəfdəmə ka poo uudəvə əsə. Ha'ə nə gu'u ətə ci mazənə ma'inə a kiwa davə əsə, pooshi ənji ka upaa ŋunyi ma'inə davə.

Shiinə ətə ca shi dacii Əntanŋə

¹³ Tə'i əndə hiima da shiinə ahadoonə kwa? Madfa tə'i, wa ndzaanaakii a baarii shiinaakii, waatoo, wa ca dfa ŋunyi sləna, ca hətəpaa naakii nə akəŋwacii ənja, makə dīi ci tə'i ci da shiinə.

2:25 2:25 Jasə. 6.17; Mat. 1.5; Ibər. 11.31. 2:26 2:26 2.17,20. 3:2 3.2-10 Jab. 141.3; Waḅ. 10.19. 3:2 3.2 1.26. 3:3 3.3 Jab. 32.9. 3:6 3.6 Waḅ. 10.19; Mat. 15.11,18-19. 3:7 3.7 'Wat. 9.2. 3:8 3.8 Jab. 140.4; Rooma 3.13; Af. 4.29. 3:9 3.9 'Wat. 1.26-27. 3:12 3.12 Mat. 7.16. 3:13 3.13 Rooma 12.16.

¹⁴ Amma, mada tē'i unə da mēza sērəha, una uudə noonə na, madəbēmə una dūunətə noonə na, una ŋgədəgi gooŋga də jirakənə.

¹⁵ Ma tsarə ŋga shiitsa, əntaa tsarə ətə ca jima dadagyə, amma ŋga *duuniya, ŋga uudənə ŋga ədzəma, da ŋga Seetanə əsə.

¹⁶ Ma hatə ndzaa sērəha da ghatə uudənə ka əndə'i ənda, davə nə mabizhinə da taa ŋgutə tsarə ŋga bwaya bwayaanə.

¹⁷ Amma, ma əndətə da shiinə ətə jima dadagyə, macaməkii nə ci, ka kiranə nə ci jamənə ka ənja, ca ndzaa da haŋkala da waawa'anə, ka nəhənə nə ci təgunuunə ŋga hara ənja, ca dā ŋunyi slənə taa guci patə, paa ci ka baarii kama kamaanə ahada ənja, paa ci ka isəkwa ənji əsə.

¹⁸ Ma ənjitə da mabanee ma'yanə, ətə ca kira jamənə aahada ənji əsə, ka upaanə nə tii ndzaanə də rəgwakii. Ma ndzaanə də rəgwakii, kə ndzaa ci makə cifanə ətə ci əndə a upaa agi sətə ləgii ci.

4

*Goonā dā guvaanə da *duuniya*

¹ Mi saŋə ca kyaara mbəəzənə da mabizhinə aahadoona? Ətsə patə, moo uushi'inə kama kama a ədzəmuunə ca kyaara ətsa.

² Kə mwayi unə upaa uushi'inə, amma pooshi unə ka upaa sətə mwayi unə. Acii ha'ə, una bələ ənja. Kə mwayi unə uushi'inə ka shaŋə, amma pooshi unə ka upaanə. Acii ha'ə, una dā mabizhinə, una pa. Maguŋweemə unə ka sətə mwayi unə, acii pooshi unə kədii acii Əntaŋfə kaa ca vii koonə.

³ Taa kə kədii unə, pooshi unə ka guŋweenə, acii də mēza ədzəmə cuuna kədii. Waatoo, ma cuuna kədii uushi'ina, koonā zamagi ka rəgwatə kadeesəkə koonə.

⁴ Unə ənji ghatə gooŋga! Mashii muunə oo'i, ma dā guvaanə da duuniya, dā mbiinə ka Əntaŋfə kwa? Taa wu patə ca moo dā guvaanə da duuniya, kə kavə ci naakii nə ka dā mbiinə da Əntaŋfə.

⁵ Shiimə oo'i, tē'i gooŋga agi sətə bii malaaba ləkaləkatə; kə bii ci, “Ma Malaaba Ma'yanə ənə kavə Əntaŋfə aasəkə ədzəmaamə, agi ətsənə nə ci taamə ka shaŋə.”

⁶ Amma kə dīi Əntaŋfə kaamə pwapoonə laŋə kaamə shii ndzaanə malaabakii. Aciikii bii malaaba ləkaləkatə oo'i,

“Agi dānə nə Əntaŋfə mbiinə da ənjitə ca dūunətə natii na.

Ma ənjitə ca banee ka nətii akəŋwaciikii əsə, agi dānə nə ci ka tii pwapoonə.”

⁷ Acii ha'ə, viimə noonə nə ka Əntaŋfə, una kəŋaanə ndihə ndihə agi kaareenə ka *Seetanə. Mada kə dīi unə ha'ə, ka huyinə nə ci acii unə.

⁸ Əncahanə aabii Əntaŋfə, ci maa, ka əncahanə nə ci aabii unə. Unə ma'waslyakə ənja, fə'yagimə ciinuunə agi 'waslyakəənə! Unə ənjitsə pooshi kəŋee ka ədzəmuunə ka ha rəŋwə əsə, laabagimə ədzəmuunə!

⁹ Dame mabəzəsəkə putə ŋga 'waslyakəənə goonə, una tuu, una ŋgəərə ma əsə. Goonā ŋusə ma'ə, amma, tuumə. Wa moodasəkə goonə a ndzaa ka mabətəsəka.

¹⁰ Həətəpaamə noonə nə akəŋwacii Slandana. Ma ci boo, ka dūunətənə nə ci tuunə.

Wabənə məzakii agyanə ənda

3:14 3.14 1 Koor. 3.1-3; Gal. 5.20-6.4. **3:15 3.15** 1.5,17. **3:17 3.17** Mat. 5.48; 1 Koor. 13.4-7; Gal. 5.22-23; Fil. 1.9-11. **3:18 3.18** Mat. 5.9. **4:1 4.1** Rooma 7.5; 1 Piita 2.11. **4:2 4.2** 1 Yooh. 3.16. **4:4 4.4** Mat. 6.24; Yooh. 15.18-19; 1 Yooh. 2.15. **4:6 4.6** 4.10; Waḑ. 3.34; Mat. 23.12; 1 Piita 5.5. **4:7 4.7** Af. 6.12; 1 Piita 5.8-9. **4:8 4.8** Jab. 18.21,25; Isaa. 1.16; Zak. 1.2-3; Mal. 3.6-7. **4:9 4.9** Luka 6.25. **4:10 4.10** 4.6; 1 Piita 5.6.

¹¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, goona wabə məzakii agyanə taa wu ahadoonə. Madfa kə wabi əndə bwaya uushi'inə agyanə ndzəkəŋuci, taa ca lagi gəŋwanə aanəkii, ci baarii oo'i, kə wabi ci bwayakii agyanə *bariya, ca ushapaa bariya əsə. Madfa kə ushapaa hə bariya, kə ndzaa ci ətsa əntaa əndə nə'u bariya nə hə ma'ə, amma kə ndzaa hə ka əndə ushapaanə.

¹² Əntaŋfə daanəkii nə əndə vii bariya. Ci daanəkii nə əndə la gəŋwanə əsə. Ci daanəkii nə əndə da baawədfa ŋga luupaanə da zamagi də ənja. Ya ha, wu nə hə saŋə bahə la gəŋwanə agyanə əndə makə ha?

Ənji dfa fiiriinə, goona takəŋwa ka Əntaŋfə!

¹³ Unə ənə ca ba oo'i, "Taa ənshinə, taa doorə, ka madəənə niinə, ina dzə aa hatə aa vərə ha'ə. Davə niina fəzha ka dfa fiiriinə, ina upaa kwaba laŋə", wunəpaamə limuunə kaa nya ba koonə!

¹⁴ Mashiimuunə pukyanə ŋga ha doorə. Waatoo, ma əpinə goonə, rakə da makiirənə ətə ca shigi, əndzə'i ca ənə ka rarə'iginə.

¹⁵ Amma, ma dəbee una ba, "Maa kə uu'i Əntaŋfə, kə kirə ci əpinə gaamə əsə, ka danə naamə ha'ə ha'ə."

¹⁶ Amma, makə madamuunə ha'ə, ma tsarə ŋga ətsə patə, pooshi ŋga'ə, acii kə haŋətuunə noonə nə da wabənə goonə.

¹⁷ Madfa kə shii əndə sətə dəbee ca slənə, amma paa ci ka slənətənə ha'ə, 'waslyakəənə dīi ci.

5

Wabənə ka ənji gəna

¹ Yoo, maatiinə ənji gəna? Fatəmə kaa nya ba koonə! Tuumə, una kaala vurənə putə ŋga məbəzəsəkə ətə na kulyaanə koonə.

² Uushi'iitə upaa unə patə, kə bəsləgi, kə adəgi məbərə kəjeerənə goonə əsə.

³ Kə adəgi magənazə kwaba goonə. Magənazəkii ca baarii oo'i, makə sətə adəgi ci kwaba goonə, ha'ə nə gəŋwanə a adəgi shishinuunə makə gunə. Taa ŋgahi kə dzatəgyuunə də gəna, amma agi muudinə ŋga saa'i dzatəgyuunə.

⁴ Wiitə ma ənjitə ca slənə koonə cifanə asəkə rə, pooshi unə ki'i ka tii shikwatii. Famə ŋgəərə matii. Kə mbu'i tuunə ŋga ənjitə aa limə Slandana, Nwanjwə agyanə patənə ŋga uushi'inə.

⁵ Kə agyuunə ŋwanjuunə goonə agi duuniya, una dfa sətə kadeesəkə koonə. Kə səbərətuunə noonə nə ka saa'itə nə Əntaŋfə a dfa koonə gəŋwanə, makə sətə ci ənjə a səbərətə la ka la uurakii.

⁶ Kə lagyuunə gəŋwanə agyanə əndətə madfamə 'waslyakəənə, kə kapaa ci koonə naakii na, una bələgi tə ci.

Goona zaarə agi gəranə tə Slandana

⁷ Ndzəkəŋushi'inəkya, goona zaarə agi gəranə tə Slandanə ca'ə ka saa'itə nii kəya ənya. Buurətəmə agyanə mooza: makə sətə cii kəya gəra ŋunyi cifanə ŋga raakii, pa ca zaarə ka gəranə vənə-ləganə, ca'ə ka vənə ŋga magyaha.

⁸ Ha'ə nuunə əsə, goona zaarə agi gəranə tə Slandana. Hadfatəgimə də ədzəmuunə, una kəŋaanə ndihə ndihə, acii kə uugi saa'i ŋga ənyanaakii mbəshanə.

4:11 4.11 Jab. 101.5; 1 Piita 2.1.   **4:12 4.12** Rooma 14.4; 1 Koor. 4.5.   **4:13 4.13-14** Wab. 27.1; Luka 12.18-20.
4:14 4.14 Ayb. 7.9-10; Jab. 39.6.   **4:15 4.15** Slənə 18.21; Rooma 1.10; 1 Koor. 4.19; 16.7.   **4:16 4.16** 1 Tim. 6.17;
 1 Yooh. 2.16.   **4:17 4.17** Luka 12.47.   **5:1 5.1-6** Wab. 15.6; Isaa. 5.8-10; Am. 6.3-7.   **5:1 5.1** 1.10; Luka 6.24.
5:2 5.2-3 Mat. 6.19.   **5:4 5.4** Shig. 3.7; Leew. 19.13; Irim. 22.13; Mal. 3.5.   **5:5 5.5** Irim. 12.3; 25.34.   **5:7 5.7**
 Yaw. 2.23; 2 Piita 3.3.   **5:8 5.8** Rooma 13.11-12; 1 Tees. 5.5-8; Ibər. 10.25,37.

⁹ Ndzəkəŋushi'inəkya, goona ŋgunḡunə tə hara ənji, acii gadə ḡəŋwanə ŋga Əntaŋfə a kəshi tuunə. Wiinə kə uugi əndə ḡəŋwanə mbu'yanə kədəhə.

¹⁰ Katəmə nuunə agyanə anabiinə. Kə sə'watə tii cibə da ŋḡəra'wə saa'itə nji təya baaba wabənə ŋga Slandana. Nə'umə dərəpatii makə sətə sə'watə tii.

¹¹ Ma ənjitə sə'watə ciba, təya kəŋə ca'ə ka muudinə, agi banə naamə, ənji barəkaanə nə tii. Kə shii unə makə sətə kəŋaanə Ayuba ndihə ndihə saa'itə lii ŋḡəra'wə tə ci. Kə fii unə əsə makə sətə dīi Slandanə ka ci ka muudinə. Acii, ma Slandana, əndə nəhə təgunuunə da dā ŋga'aanə nə ci.

¹² Ndzəkəŋushi'inəkya, ma palee patə, goona jidə shaŋə. Goona jidə də ləmə ŋga Əntaŋfə, taa də hanyinə, taa də tsarə ŋga taa mi patə. Mada "Awa" cuuna moo banə, bamə "Awa" tanə. Mada "Aa'a" cuuna moo banə əsa, bamə "Aa'a" tanə. Mada dīi unə ha'ə, pooshi ḡəŋwanə ŋga Əntaŋfə ka upaanə tuunə.

¹³ Mada tə'i əndə'i əndə ahadoonə lii ŋḡəra'wə tə ci, wa ca dā də'wa. Mada tə'i əndə'i əndə lii moodasəkə tə ci əsə, wa ca ka wanyanə ŋga dəla də Əntaŋfə.

¹⁴ Mada tə'i əndə'i əndə ḡwakə ahadoonə, wa ca sləkee ka 'waa'watə ka ci matakəŋwanyinə ŋga Ikəliisiya kaa təya dā ka ci də'wa, təya naahəvə ka ci maara agi ləmə ŋga Slandana.

¹⁵ Mada dīi tii də'wa də ḡi'inə tə Slandana, ka mbədfənə nə əndə bwanea, ca vii ka ci jamənə. Mada kə dīi ci 'waslyakəənə əsə, ka tifyaginə nə ci ka ci.

¹⁶ Acii ha'ə, baabashimə 'waslyakəənə ahadoonə, una dāadashi də'wa ahadoonə koonə mbədfə. Ma slənə ŋga də'wa ŋga əndə ḡoŋga, tə'i ŋgeerənə davə ka shaŋə.

¹⁷ Katəmə nuunə ka *Iliya. Əndə shiŋkinə makə amə nji ci. Kə shi ca dīi də'wa də ədzəmə rəŋwə ga vənə a ndzəmə. Kə dīi fəzə makkə da ləgidə kuwa əsə pooshi vənə njimə anə hanyinəkii.

¹⁸ Ca ənə, ca dā də'wa əsə, vənə a ənə ka njimanə dadagyə, uushi'inə a ənə ka dəvənə əsə.

¹⁹ Ndzəkəŋushi'inəkya, maa kə ŋusləgi əndə'i əndə ahadoonə, ca bwasee ka ḡoŋga, əndə'i əndə a ənyapaagi də ci,

²⁰ shiimə oo'i: ma əndətə ənyapaa də ma'waslyakə əndə aa rəḡwa, kə luupaa ci epinə ŋga əndətə acii əntənə, ca kira tifyaginə ŋga 'waslyakəənə laŋə əsə.

5:9 5.9 Mat. 7.1-2. 5:10 5.10 Mat. 5.12; Ibər. 11.32-38. 5:11 5.11 1.12; Shig. 34.6; Ayb. 1.21-22; 2.10; 42.10-17.
 5:12 5.12 Mat. 5.34-37. 5:13 5.13 1.5-6; Slənə 16.25. 5:14 5.14 Mar. 6.13. 5:15 5.15 Mat. 9.2; Mar. 16.18.
 5:16 5.16 Jab. 32.3-5; 38.4-6; Waḡ. 28.13; 1 Yooh. 1.8-9. 5:17 5.17 1 Meem. 17.1. 5:18 5.18 1 Meem. 18.42-45.
 5:19 5.19 Gal. 6.1.

Təkəŋwanə ŋga ləkələkətə ŋga Piita

¹ Wiinə ləkələkətə ca dzə koonə matadə əŋji ŋga Əntaŋfə. Nyi Piita, masləkee əndə ŋga Yeesu *Aləmasiihu, ca naahə koonə ləkələkətəna, waatoo, unə ənə yiidəgi, una ndzaanə sə goonə anə hanyinə ŋga Puntu, da Galatiya, da Kapadasiya, da Asiya, da i Bitiniya. Ma una, məshipətə əŋji nuunə davə.

² Daga ŋukə bii Əntaŋfə Dəsənaamə oo'i, ka ndzaanə nuunə ka əŋjaakii. Kə vii ci koonə Ma'yanaakii koonə ndzaanə ka naakii. Ma dīi ci ha'ə, koonə fa sətə ci Yeesu Aləmasiihu a ba koonə, ca kubəgi tuunə də idənaakii. Wa Əntaŋfə a tsakə koonə pwapoonə, ca vii koonə ndzaanə jamə aakəŋwa aakəŋwa. *

Əpiitə nə Əntaŋfə a vii

³ Dəlaamə də Əntaŋfə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu! Aci kə nee ci ka təgunuunə gaamə, ca vii kaamə kura əpinə də madeenə ka Yeesu Aləmasiihu agi maməətə əŋja. Də ha'ə caama ka nə ŋga upaa əpinə ətə pooshi ka uudənə.

⁴ Də ha'ə caama gəra patənə ŋga ŋunyi uushi'iitə nə Əntaŋfə a vii ka əŋjaakii. Ma uushi'inəkii, pooshi dagwaanəkii ka zhi'inə, pooshi ka ajijinəginə, pooshi ka uudənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə əsə. Kə kapaa ci koonə kidə dagyə abiikii.

⁵ Ma una, də ŋgeerənaakii cii kəya nəhə tuunə putə ŋga vii gooŋga goonə. Ma ətsə patə, koonə shii upaa də luupaanaakii. Ginə ŋga əŋji patə na nee ka luupaanəkii uusərə ŋga uudənə ŋga duuniya.

⁶ Taa ŋgahi tyasə see a sa unə bwanea kama kama ŋga uundzə saa'i, patə da ha'ə damə moodasəkə putə ŋga sətə dīi Əntaŋfə ka putə goonə.

⁷ Ma bwaneatsə cuuna sa ha'ə patə, kaa ca təbə də və gooŋga goonə. Kə shii unə tə'i məghərəvənə ka tibisətə ci əŋjə a 'wa kanyeera ka shaŋə, amma paa ci ka ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Patə da ha'ə, agi təbənə nə əŋji ŋgeerənaakii də gunə. Ha'ə nə və gooŋga goonə əsə, kə palee ka kanyeera də məghərəvənə, see mada təbətə əŋji tuunə kaa əŋjə a shii ŋgeerənə ŋga vii gooŋga goonə. Ma uusəratə nə Yeesu Aləmasiihu a ənya, ka upaanə nuunə məghərəvənə, ka upaanə nuunə dələnə da dūunətənə əsə akəŋwacii Əntaŋfə.

⁸ Ma ca, taa ŋgahi pooshi unə sha nee ka ci, patə da ha'ə kə uu'yuunə tə ci. Taa ŋgahi pooshi unə agi neenə ka ci əndzə'i, patə da ha'ə kə liwə unə tə ci də gooŋga. Aciikii cuuna dā maduunə moodasəkə ka shaŋə, pooshi əndə ka mbee ka wabənə putsəkə də ma agyanəkii,

⁹ acii agi dzənə nuunə aakəŋwa də upaa luupaanə. Luupaanəkii nə bwatya ŋga vii gooŋga goonə.

¹⁰ Ma rəgwa ŋga luupaanə ŋga Əntaŋfə tə əŋja, kə shi anabiinə a aali rəgwakii ka shaŋə kaa təya shii. Kə wabi tii agyanə pwapoonə ŋga Əntaŋfə ətə dəkəpaa ci kidə ka viinə koonə.

¹¹ Ma'yanə ŋga Aləmasiihu a ədzəmətii nja ba ka tii makə sətə nə Aləmasiihu a sa ciba; ma daaba'əkii ca upaa dūunuunə. Ma anabiinə, kə ali tii kaa təya shii taa guci nə uushi'iitə a dāada, taa iitə nə uushi'inəkii a dāada əsə.

¹² Kə baarii Əntaŋfə ka anabiitə oo'i, əntaa ka tii satii də slənatii, amma ka putə ŋga əŋjitə na shi aakəŋwa, waatoo ka putə goonə. Wiitə kə fii unə wabənəkii

1:1 1.1 2.11; Yak. 1.1. * **1:2 1.2** 2.9; Rooma 8.29; Af. 1.4; 2 Tees. 2.13; 2 Piita 1.10; idənaakii: 1.19. **1:3 1.3** 1.23; 2 Koor. 1.3; Tit. 3.5. **1:6 1.6-7** 2 Koor. 4.17; Yak. 1.2-3. **1:7 1.7** Ayb. 23.10; Jab. 66.10; Isaa. 48.10; 1 Koor. 3.13. **1:8 1.8** Yooh. 20.29; 2 Koor. 5.7. **1:9 1.9** Rooma 5.2; 6.22; Af. 1.14. **1:10 1.10-11** Luka 24.46; 1 Koor. 15.3-4; 2 Piita 1.19-21.

da ma maslækee ənji nga Əntañfə. Tii ca waaza koonə Njunyi Habara də ngeerəne nga Malaaba Ma'yanə ətə ca shi dadagyə. Taa malaa'ikanyinə maa, kə mwayi tii uushi'iitsa.

¹³ Aciikii ma dānuuna, hadfamə də na. Goona tsəfə njunyinə agi han̄kala goonə taa gi'u. Amma kənjeemə ka hiima goonə agyanə barəkaanə nga Əntañfə ətə nii kəya vii koonə uuseratə nə Yeesu Aləmasiihu a jiga.

¹⁴ Famə tə Əntañfə, goona kapaa moodəfuunə ka dā sətə njuuna slənə nga n̄kə saa'itə unə ma'ə mashiimə goon̄gaanə.

¹⁵ Ma Əntañfə ətə 'wii tuunə koonə ndzaanə ka ən̄jaakii, camə nə ci yadə 'waslyakəənə ashikii taa fidyasə. Acii ha'ə ndzaamə camə makə naakii yadə 'waslyakəənə ashuunə agi sətə cuuna slənə patə.

¹⁶ Acii kə bii Əntañfə asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ndzaamə camə yadə 'waslyakəənə ashuunə, acii ma nya, camə nə nyi yadə 'waslyakəənə ashiki taa fidyasə."

¹⁷ Ma una dā də'wa akənwacii Əntañfə, də Dəsənuunə cuuna 'wa tə ci. Acii ha'ə famə tə ci agi patənə nga ndzaanə goonə agi duuniya. Acii ma ca, paa ci ka dā kama kamaanə agi dā gənwanaakii ka ən̄ja. Mbərə mbərə da sətə slənyi əndə dānəkii ka ci gənwənə.

¹⁸ Kə shii unə taa də mi pərii Əntañfə tuunə acii mazabə alə'aadanyiitə jigunyi dzədzəshi'inuunə koonə. Əntaa də gəna pərii ci tuunə, acii ma gəna, ka saawaginə.

¹⁹ Amma də uushi dzabanə pərii ci tuunə, waatoo də idənə nga *Aləmasiihu. Acii ma Aləmasiihu, makə uundzə baga nə ci yadə sə nga idəpaanə ashikii taa fidyasə.

²⁰ Daga Əntañfə ma'ə matagamə duuniya, kə ta'i ci tə ci, kaa ca dā ha'ə. Ma nga ənəna ka muudinə nga duuniya, kə n̄giragi ci tə ci, ca baarəgi pan̄gəranə a babara ka putə goonə.

²¹ Daciikii vii unə goon̄ga ka Əntañfə ətə madəe ka ci agi maməətə ən̄ja, ca vii ka ci dūunuunə. Ci dīi vii unə nuunə da hiima goonə ka Əntañfə. †

²² Makə kə kubəgyuunə ədzəmuunə də nə'u goon̄gaanə nga Əntañfə, una uudə tə ndzəkənjushi'inə ən̄ji nə'unə, ma dānuuna, dēmə aakənwə də uudəshinə də ədzəmə rənwə.

²³ Acii kə upaa unə kura əpinə dagi wabənə nga Əntañfə. Ma wabəətsa, ci ca vii əpinə ka ən̄ja, pooshi wabənəkii ka uudənə əsə. Ci kavə tuunə ka ndzaanə ka slikerənə nga Əndətə pooshi ka əntənə shanə.

²⁴ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i: "Patənə nga ən̄ji shiŋkinə, makə kuzəna nə tii, kadə na huurəginə.

Duunuunə nga əndə shiŋkinə əsə,

makə gudəzə nga kuzənə nə ci.

Kadə na kudəfəgi makə gudəza.

²⁵ Amma, ma wabənə nga Slandana, pooshi ka uudənə ka ca'ə ndənwə ndənwə."

Ma wabəətsa, ci nə Njunyi Habaratə waazii ən̄ji koonə.

2

Ənji nga Əntañfə

1:12 1.12 Af. 3.9-10. **1:14 1.14** Rooma 12.2; Af. 2.3; 4.17-18. **1:15 1.15-16** Leew. 19.2. **1:17 1.17** Isaa. 63.16; Irim. 3.19; Mat. 6.9; 16.27; Rooma 2.6; Yak. 2.1; 1 Piita 4.5. **1:18 1.18** Mat. 20.28; 1 Koor. 7.23; 6.20. **1:19 1.19** 1.1-2; Yooh. 1.29; Slənə 20.28; 1 Koor. 5.7; Af. 1.7; Iber. 9.12. **1:20 1.20** Af. 1.4. † **1:21 1.21** duunuunə: 5.1; Rooma 5.2. **1:22 1.22** 2.17; 3.8; 4.8; Rooma 12.9; Gal. 6.10; 2 Piita 1.7; 1 Yooh. 4.11. **1:23 1.23** Yooh. 1.13; Iber. 4.12; Yak. 1.18. **1:24 1.24-25** Isaa. 40.6-8; Yak. 1.10-11.

¹ Makə kə vii Əntaŋfə koonə kura əpinə, kagimə ɲgərəkikinə dzadə doonə. Goona wabə jirakənə ma'ə, goona ndzaa ka ənji jarəwiinə, goona dā sərəhə taa agyanə ɲgutə uushi patə, goona tsəbə əndə əsə.

² Amma, ma dānuuna, ndzaamə agi wabənə ɲga Əntaŋfə taa guci patə makə sətə ci mbərəzhinyinə a sa 'wanə taa guci patə. Də wabənəkii gərənuunə, una upaa luupaanə.

³ Acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Kə nee unə də noonə nə ka ɲga'əonə ɲga Slandana."

⁴ Makə ha'ə dīi əna, əncəhamə aabii Slandana. Ma ca, ci nə mambədə faaratə kaaree ənji makə pooshi nafaakii. Amma kə ta'i Əntaŋfə tə ci, ca palee də məghərəvənə patə.

⁵ Ma unə əsə, ndzaamə makə faariinə ətə da əpinə amatii, kaa Əntaŋfə a fədə tuunə ka ghənə də kuvə ɲga ndzaanə ɲga Ma'yanaakii asəkəkii. Una ndzaanə ka malaaba limanyinaakii davə akumu əsə, koonə dā ka ci sləna də ədzəmə rəɲwə, waatoo, slənətə ca kadəesəkə ka ci putə ɲga Yeesu Aləmasiihu.

⁶ Ma bii nyi ha'ə, acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i:

"Ka ɲgərənə nə nyi faaratə da məghərəvənə,
nya mbukə də banɲwaaki asəkə vərənə ɲga *Sihyoona.

Taa wu vii ka ci goonɲa,
paa nyi na davə ka ci ayinə shaɲə."

⁷ Ma unə ənə vigi nuunə ka faaratsa, kə ndzaa ci ka maɲuunə uushi ətə palee də məghərəvənə koonə. Amma, ma ənjitə pooshi vigi natii nə ka ci, pooshi ci da məghərəvənə ka tii. Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i:

"Ma faaratsə kaaree ənji ghənə kuva
makə pooshi nafaakii,
ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə."

⁸ Tə'i manaahəkii əsə oo'i:

"Ka ndzaanə nə faaratsə ka faara pu'unə ɲga ənja,
ci na kulapaa də ənja."

Ma ci təya pu'u davə, acii kə kaaree tii ka wabənə ɲga Əntaŋfə. Ha'ə nə hiima ɲga Əntaŋfə.

⁹ Amma, ma una, slikərətə ta'i Əntaŋfə nuunə, unə nə limanyinə ɲga Nwanɲwa, malaaba ənja. Unə nə ənji ɲga Əntaŋfə. Kə 'wagi ci tuunə agi təkunə, ca əjipaa tuunə aagi maɲərə haakii ka shaɲə. Ma 'wagi ci tuunə ha'ə, koonə waaza ka ənji madiigərə uushi'iitə slənyi ci ka putə ɲga ənja.

¹⁰ Ma ɲga ɲukə, əntaa ənji ɲga Əntaŋfə njuunə. Amma, ma ɲga əna, ənjaakii nuunə. Ma ɲga ɲukə, mashimuunə a shii luupaanə ɲga Əntaŋfə. Amma, ma ɲga əna, kə liwə unə luupaanaakii.

Maviinə ɲga Əntaŋfə

¹¹ Kadashinyinaakya, ma ama, məshipətə ənji naamə ganə agi duuniyana; əntaa ganə nə ha ɲga ndzaanə gaamə. Aciiakii nə nyi ka kədiinə tuunə, goona slənə uushi'iitə ci shishinuunə a moo slənənə, acii ma uushi'iitsa, ka zanə nə tii duunə.

2:1 2.1 Af. 4.25; Yak. 1.21; 4.11. **2:2 2.2** 1 Koor. 3.2. **2:3 2.3** Jab. 34.9. **2:4 2.4** Jab. 118.22; Isaa. 28.16. **2:5 2.5** 2.9; Rooma 12.1; Af. 2.21-22. **2:6 2.6** Isaa. 28.16; Rooma 9.33. **2:7 2.7** Jab. 118.22; Mat. 21.42; Slənə 4.11. **2:8 2.8** Isaa. 8.14; Rooma 9.33. **2:9 2.9** 1.2; Shig. 19.5-6; Leew. 19.2; Dzək. 4.20; 7.6; 14.2; Isaa. 9.1; 43.21; 61.6; Slənə 26.18; Rooma 5.17; 2 Koor. 4.6; Af. 5.8; Tit. 2.14; Ibər. 13.12; 1 Piita 2.5; Səniinə 1.6; 20.4. **2:10 2.10** Hoos. 2.25; Rooma 9.25. **2:11 2.11** 1.1,17; Jab. 39.13; Rooma 7.15,17-23; Gal. 5.17; Ibər. 13.14.

¹² Wa slənə goonə a ndzaa nga'ə ahada ənjitə pooshi agi nə'unə tə Əntan̄fə. Damə makə ətsa. Taa ngahi agi tsəbənə nə tii tuunə, amma ka neenə nə tii ka goon̄gaanə goonə, təya dəla də Əntan̄fə saa'itə nii kəya shi.

¹³ Baneemə ka nuunə akəŋwacii gayinə putə nga Slandana, taa ka mađuunə ŋwan̄wə ətə ca dfa ŋwan̄uunə agyanə ənji patə,

¹⁴ taa ka ŋgwaməniinə, acii ŋwan̄wə ca sləkee ka tii ka kəəsə ənjitə ca slənə məzaanə, təya dəla də ənjitə ca dfa nga'əənə.

¹⁵ Kə mwayi Əntan̄fə koonə slənə nga'ə, koonə shii pa'ətə də ma nga ənjitə mashiimə goon̄gaanə.

¹⁶ Dimuyinə nuunə. Ndzaamə ha'ə. Goona nyihə noonə, makə d̄ii unə ka dimuyinə, tə'i unə da rəgwa nga slənə bwaya bwayaanə makə sətə mwayi unə. Pooshi. Ma d̄anuuna, ndzaamə ka maviinə nga Əntan̄fə.

¹⁷ Duunətəmə ənji patə, uudəmə hara ənji nə'unə tə Yeesu, ŋgwaləmə acii Əntan̄fə, una d̄uunətə mađuunə ŋwan̄wə əsə.

*Sə'watə cibənə makə nga *Aləmasiihu*

¹⁸ Unə maviinə, baneemə ka nuunə akəŋwacii slan̄jiinuunə ka shaŋə. Duunətəmə tə tii. Əntaa wata ka slan̄jiinətə ca dfa koonə nga'əənə banee nuunə ka nuunə, amma, taa ka i ətə ca cibee koonə, baneemə ka nuunə akəŋwaciitii.

¹⁹ Ma əndətə ci ənjə a cibee ka ci dagyanə slənə nga'əənaakii, mađa kə sə'wii ci cibəkii putə nga Əntan̄fə, ka d̄anə nə Əntan̄fə ka ci barəkaanə.

²⁰ Amma, mađa ma nuunə ka sə'wa ciba dagyanə unə kə slənyi məzaanə, pooshi əndə ca nee koonə makə ənja. Amma, mađa dagyanə dfa nga'əənə goonə ci ənjə a cibee koonə, una sə'wa, ka d̄anə nə Əntan̄fə koonə barəkaanə.

²¹ Acii ka putakii ha'ə 'wii ci tuunə, acii Yeesu Aləmasiihu maa, kə cibi ci ka putə goonə. Kə baarii ci koonə rəgwa koonə nə'u dərəpaakii.

²² Ma ca, paa ci d̄ii 'waslyakəənə, pooshi ənji sha fii jirakənə amakii shaŋə.

²³ Kə dzaanii ənji tə ci, amma paa ci dzaanii naakii. Kə cibee ənji ka ci, mađəkəmə ci daawaanə. Amma kə kii ci nəkii ka Əntan̄fə əndə dfa gəŋwanə də rəgwakii.

²⁴ Kə ŋgərəvə ci 'waslyakəənə gaamə aanəkii saa'itə bələgi ənji tə ci ashi ənfwa. Ma d̄ii ci ha'ə, kaama ndzaa makə mamətə ənji ka rəgwa slənə 'waslyakəənə, ama ndzaa ka ənji da əpinə amatii ka slənə goon̄gaanə. Putə nga uyiginə nga Yeesu Aləmasiihu upaa unə mbədənə.

²⁵ Ma nga ŋukə, makə maza bagiinə njuunə. Amma, ma nga əna, kə ənyatə unə aabii Magəra ətə ca nəhə tuunə.

3

Ndzaanə nga makinə da ŋguyirənati

¹ Unə makinə əsə, baneemə ka nuunə akəŋwacii ŋguyirənə goonə. Acii mađa kə banee unə ka nuunə akəŋwaciitii, ma ŋguyiriitə ma'ə maluuvəmə wabənə nga Əntan̄fə, mađa nee tii ka slənə goonə, ka zhi'yanə nə han̄kalatii. Taa mabamuunə ka tii də ma,

² ka luuvənə nə tii putə nga nga'əənə nga slənə goonə da ŋgwalənə goonə tə Əntan̄fə.

2:12 2.12 Isaa. 10.3; Mat. 5.16; 2 Koor. 5.10. **2:13 2.13-14** Rooma 13.1-7; Tit. 3.1. **2:15 2.15** 3.16. **2:16 2.16** 1 Koor. 6.11,19-20; Gal. 5.13. **2:17 2.17** 1.22; 3.16; Waḃ. 24.21; Mat. 22.21; Gal. 6.10; Fil. 2.12. **2:18 2.18-3.7** Af. 5.21-6.9. **2:18 2.18** Af. 6.5-8. **2:19 2.19-20** 5.12. **2:20 2.20** 4.14. **2:21 2.21** Mat. 16.24; 20.26-28; Yooh. 13.15; Rooma 15.5. **2:22 2.22** Isaa. 53.9; Yooh. 8.46; Ibər. 4.15. **2:23 2.23** 3.9; Isaa. 53.7; Mat. 26.55-56,67; 27.14,27-31. **2:24 2.24** Isaa. 53.4,5; Rooma 6.2,11; Kwal. 2.14; Ibər. 9.28. **2:25 2.25** Isaa. 53.6; Əzaki. 34.5-6; Mat. 9.36; Yooh. 10.16; Ibər. 13.20. **3:1 3.1** 1 Koor. 7.16; Af. 5.22-24.

³ Goona səkəpaanə ka dfaada dagwaanə nga shishinə. Waatoo goona səkəpaanə ka baaslə shinjkinə, taa ngaannga halagaarə nga bəzə kwaba, taa aanə dagwa gudyala.

⁴ Amma dāmə rəmarəmaanə goonə dasəkə ədzəma. Ndzaamə da nunyi hanjala, ndzaamə da nunyi hiima, ci nə rəmarəmaanə ətə pooshi ka saawanə shanjə, ci kadeesəkə ka Əntanjə palee əsə.

⁵ Aci də ha'ə dīi makinə nga njukə rəmaanatii. Ma təya, kə nyi'u tii tə Əntanjə, təya gəra taa mi patə daciikii. Də banee ka nətii akənjwacii nguyirənatii dīi tii rəmarəmaanə.

⁶ Ha'ə slənyi Saraatu minə nga Ibərahiima. Kə banee ki ka nətə akənjwacii ngurii, ka ha'ə kə 'wii ki tə ci də slandanətə. Mada agi slənə nga'əənə nuunə yadə ngwalənə, kə ndzaa unə ka manjeevənə nga Saraatu.

⁷ Unə nguyirənə əsə, ndzaamə da makinə goonə nga'ə. Kə shii unə, kə əki ngeeritii. Kəsəmə tə tii nga'ə, una vii ka tii məghərəvənə, acii kə vii Əntanjə koonə əpinə da tii mbərə mbərə. Ndzaamə nga'ə, acii ga taa mi a bədapaa də'wa goonə.

Cibənə putə nga dfa nga'əənə

⁸ Ma səndə cii kya uudəpaagi koonə, unə patə, wa hiima goonə a ndzaanə ka ha rəjwə. Tsaaməshimə təgunuunə ahadoonə, uudəshimə makə sətə ci ndzəkənjushi'inə a uudəshi, dfaadashimə nga'əənə, goona dūunətə noonə na.

⁹ Mada kə dīi əndə koonə bwaya bwayaanə, goona ənəpaagi ka ci də bwaya bwayaanə. Taa kə dzaanii ənji tuunə əsə, goona dzaana noonə. Amma ma dānuuna, jikəvəmə ka əndəkii 'Wa Əntanjə a dfa ka hə barəkaanə', acii barəkaanə nə sətə dīi Əntanjə aləkawalə nga viinə koonə saa'itə 'wii ci tuunə.

¹⁰ Aci tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i, "Ma əndətə mwayi ndzaanə agi jamənə da dfa moodfasəkə pukyanə nga ha patə, wa ca bwasee ka wabənə bwayakii, ga ca jirakə ma'ə əsə.

¹¹ Wa ca bwasee ka slənə bwaya uushi'inə, ca dfa nga'əənə, wa ca aalə rəgwa nga ndzaanə jamə də patənə nga ədzəməkii.

¹² Aci agi neenə nə Əntanjə ka ənji goonga, mawunəkii ndzaanə liminəkii kaa ca fa də'watii. Amma, ma ənjitə ca dfaada 'waslyakəənə, ka ndzaanə nə tii ka ənji daawaanaakii."

¹³ Yaci kə kavuunə noonə nə agi dfa nga'əənə pukyanə nga ha patə saja, wu nə əndəkii ca bərapaa tuuna?

¹⁴ Taa kə cibee ənji koonə dagyanə nga'əənə goonə, manjushinə koonə. Goona ngwalə aciitii taa fidyasə, gadə ədzəmuunə a la əsə.

¹⁵ Amma ngwaləmə tə Aləmasiihu asəkə ədzəmuunə, una dūunətə tə Slandanə ci daanəkii. Hadāmə də nə taa guci patə, koonə mbee ka jikəvənə ka ənjitə ca laagwa koonə agyanə sətə cuuna ka nə ka ci.

¹⁶ Amma, dāmə ha'ə də mabanee moodəfa da dūunətənə tə tii; dāmə nga'əətə shii unə taa guci patə. Maa kə dīi unə ha'ə, ma ənjitə ca wabə bwayakii agyanuunə, waatoo, ətə ca dzaana nga'əənə goonə ətə cuuna dfaada agi nə'unə tə Aləmasiihu, ka ənəgərənə nə ayinə aagitii.

3:3 3.3 1 Tim. 2.9. **3:7 3.7** Af. 5.25-28; 1 Tim. 2.8. **3:8 3.8** 1.22; Af. 4.2-3; Fil. 2.2-3. **3:9 3.9** 2.23; Ayb. 31.30; Mat. 5.44; Rooma 12.17. **3:10 3.10-12** Jab. 34.13-17; Yak. 1.26. **3:13 3.13** Rooma 13.3. **3:14 3.14** 4.14; Mat. 5.10. **3:15 3.15** 1.3-5; Kwal. 4.6. **3:16 3.16** 2.15.

¹⁷ Gədə cibənə putə nga slənə nga'əənə, mada Əntanfə mwayi ha'ə, acii slənə bwaya bwayaanə.

¹⁸ Ma Yeesu Aləmasiihu, putə nga 'waslyakəənə gaamə əŋki ci. Də əntətə rəŋwə dyanə uudəpaa ci slənaakii. Əndə gooŋga əŋki ka putə nga ma'waslyakə ənja, kaa ca shii kərəgərənə taamə aabii Əntanfə. Kə bələgi ənji tə ci, amma kə madəe Ma'yanə nga Əntanfə ka ci.

¹⁹ Də Ma'yanəkii ma'i ci, jiməgərə ci ka bagi wabənə nga Əntanfə ka ma'yanyinə nga ənjitə mətəgi agi zamana nga Nuuhu.

²⁰ Ma təya, kə naanagi tii ka nə'u wabənə nga Əntanfə. Ma saa'ikii, waatoo saa'itə Nuuhu a da kumbawala, kə sə'wii Əntanfə tə tii ngaanğa'ə. Patə da ha'ə, wata ənji tighəsə luuvə dəməgərənə aasəkə kumbawaləkii. Wata tii tanə mbə'i agi ma'inə.

²¹ Ma ma'iitsa, kə ndzaa ci makə bapətisəma ənə ca luupaa tuunə əndzə'i. Ma ma'iitə ci ənjə a da də bapətisəma ka ənda, əntaa ka yibəgi də diinə nga shishinə, amma ka da aləkawalə ka Əntanfə də ŋunyi hiima asəkə ədzəma. Dagi madənə nga Yeesu Aləmasiihu agi maməətə ənji luupaa bapətisəmakii tuunə.

²² Ma ca, kə ənəgərə ci aadəgyə, kə ndzaa ci da rəgwa ciizəma Əntanfə. Agi da ŋwanjuunə nə ci agyanə malaa'ikanyinə patə da gayinə da uushi'iitə da baawəda dadagyə patə. *

4

Ndzaanə nga ŋukə da ndzaanə nga əna

¹ Makə kə shii amə oo'i, kə cibə Yeesu Aləmasiihu ganə a duuniya, acii ha'ə, ma danuuna, hadamə də na, koonə shii luuvə sa cibə makə naakii. Acii, ma əndətə cibə shishinəkii, kə kagi ci da 'waslyakəənə.

² Daga əndzə'i ka dəŋə ka muudinə nga ndzaanə goonə agi duuniya, goonə da sətə mwayi shishinuunə slənənə, amma damə sətə ca kadeesəkə ka Əntanfə.

³ Ma nga ŋukə, kə slənyuunə məza uushi'inə makə sətə kadeesəkə ka ənjitə pooshi agi nə'unə tə Əntanfə. Kə daadii unə badawaanə, da da ajjinəənə; kə saasii unə ənvwa palee ka nuunə, kə ndzaa unə wata ka adənə da saasanə, kə bwasee unə ka bariya nga Əntanfə, una dzəgərə ka paaslə uuləminə. Amma, ma nga əna, tanə koonə nə ətə slənyuunə nga ŋukə.

⁴ Makə nee ənjitə pooshi agi nə'unə tə Əntanfə oo'i, pooshi unə agi da məzaanə ma'ə, kə dii ka tii ka sə nga hurəshishinə. Aciikii nə tii ka dzaananə tuunə.

⁵ Amma kadə nə təya dzə ka ba slənətii patə akəŋwacii Əntanfə. Kə uugi ci hada də na kaa ca la gəŋwanə nga ənjitə da əpinə amatii da ənjitə məəki.

⁶ Ci dii waazii Aləmasiihu ŋunyi Habara ka maməətə ənjə əsə. Ma saa'itə tii ma'ə maməətəmə, kə lagi Əntanfə ka tii gəŋwanə nga wa, makə sətə cii kəya lagi ka hara ənji patə. Amma ma waazanaakii ka tii, ma'yanətii a ndzaa makə ətə nga Əntanfə.

Ənji slənə də sətə vii Əntanfə ka tii də rəgwakii

⁷ Kədəhə nə uusəra nga uudənə nga duuniya. Makə dii ha'ə, ŋgərətəmə hanjala goonə, hadamə də nuunə, koonə shii mbee ka da də'wa.

⁸ Amma, ma palee patə, uudəshimə tantanyi tə uudəshinə. Acii ma uudəshinə, ci ca kira tifyaginə nga 'waslyakəənə lanə.

⁹ Luushimə mu'umuunə ahadoonə də moodasəka, yadə ŋgunjunənə.

3:18 3.18 2.21; Rooma 5.6-8; 6.10; Ibər. 4.15; 7.27. **3:19 3.19-20** 'Wat. 6.2; 2 Piita 2.4; Yahu. 6. **3:20 3.20** 'Wat. 6.14-22. **3:21 3.21** Rooma 6.3-4; Ibər. 10.22. * **3:22 3.22** da rəgwa ciizəma Əntanfə: Mat. 22.44; Rooma 8.34; Slənə 2.33. **3:22 3.22** Slənə 1.9; Af. 1.21. **4:1 4.1** 2.24; 2 Koor. 4.10; Gal. 5.24. **4:2 4.2** 2.21. **4:3 4.3** Gal. 5.19-21; Af. 2.3; Tit. 3.3. **4:5 4.5** 1.17; 2 Tim. 4.1. **4:7 4.7** 1 Koor. 10.11; 1 Tees. 5.5-8; 1 Yooh. 2.18. **4:8 4.8** 1.22; Yak. 5.20. **4:9 4.9** Ibər. 13.2.

¹⁰ Kə shii unə kama kama vii Əntaŋfə koonə barəkaanə ŋga ɗa sləna. Aciikii, taa wu patə, wa ca slənə də ŋunyi barəkaatə vii Əntaŋfə ka ci də rəgwakii, ca tsakə də hara ənji.

¹¹ Taa wu patə ca waaza, wa ca waaza wabənə ŋga Əntaŋfə makə sətə bii Əntaŋfə ka ci. Taa wu patə ca tsakə tə hara ənji, wa ca tsakə tə tii makə sətə vii Əntaŋfə ka ci ŋgeerənə. Ɗamə ha'ə kaa ənjə a ɗuunətə tə Əntaŋfə agi sətə cuuna slənə patə də putə ŋga Yeesu Aləmasiihu. Acii naakii nə ɗuunuunə da ŋgeerənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

*Cibənə acii nə'unə tə *Aləmasiihu*

¹² Kadashinyinaakya, ma cibətsə nii dizə agyanuunə kaa ca təbə tuuna, ga ca ɗa koonə ka sə ŋga hurəshishinə, ga ca ndzaa koonə makə kura uushi.

¹³ Amma, ɗamə maŋushinə, acii kə libuunə agyanə cibə da Aləmasiihu, koonə shii ɗa maɗuunə moodasəkə uuseratə nii kəya jiga da ɗuunuunaakii.

¹⁴ Mada kə dzaanii ənji tuunə acii ɗii unə ka ənji nə'unə tə Aləmasiihu, maŋushinə koonə, acii tə'i Ma'yanə ŋga Əntaŋfə da məghərəvənaakii agyuunə.

¹⁵ Taa wu patə, ga ca ɗa bwaya bwayaanə acii ga ca upaa cibə agikii, taa ka rəgwa ŋga bələ ənda, taa ka rəgwa ŋga hərənə, taa ka rəgwa ŋga kaala makii aagi slənə ŋga hara ənji.

¹⁶ Amma, mada ma cii kwa cibə acii puta ɗii hə ka əndə nə'unə tə Aləmasiihu, ga ayinə a kəsə tə hə, kuyirii tə Əntaŋfə putə ŋga 'wanə tə hə də əndə nə'unə tə Aləmasiihu.

¹⁷ Ma ənə ɗii ca, kə mbu'ya saa'i ŋga la gəŋwanə ŋga Əntaŋfə. Agyanə ənjaakii 'watəginəkii lanə zəku'i. Ya maa agyanaamə ənjaakii nii kəya 'watəgi la gəŋwanə saŋa, iitə nii kəya ɗa də ənjitə naanagi ka luuvə wabənə ŋga ŋunyi Habaraakəya?

¹⁸ Ka ɗanə makə sətə ɗii manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i, "Ka ɗanə dzawə kaa ŋunyi ənjə a upaa luupaanə.

Mada kə ɗii ha'ə saŋa, iitə na ɗa tə ma'waslyakə ənja, ənjitə mashiimə tə Əntaŋfwa?"

¹⁹ Aciikii, ma ənjitə ca sa cibə də moonə ŋga Əntaŋfə, wa təya banee ka nətii pərəbə ka shaŋə ka Əntaŋfə də dagwa slənətii. Ci ghənyi taa mi patə, ci ca mbu'utəgi də aləkawalaakii pukyanə ŋga ha patə əsə.

5

Nəhəmə ənjitə bii Əntaŋfə koonə nəhənə

¹ Yoo, unə matakəŋwanyinə ahada ənji nə'unə, koonə cii kya wabə əna, nyi matakəŋwanə makə unə, əndə seeda cibə ŋga Aləmasiihu. Kadə naamə ndzaanə agi ɗuunuunaakii saa'itə nii kəya jiga.

² Wanyinə ka banə koonə: gəramə ənjitə ba'avə Əntaŋfə aacii unə. Gəramə tə tii, makə sətə ci magəra a gəra bagiinə. Goona gəra tə tii makə əndə təməsəvə tuunə ka ɗa slənəkii. Amma gəramə tə tii də moodasəkə makə sətə kadeesəkə ka Əntaŋfə. Goona ɗa slənəkii ka putə ŋga dzatə də gəna, amma kapaamə nuunə ka slənəkii də moonə ŋga ma goonə.

³ Goona aalə rəgwa ŋga ɗa ŋwanjuunə agyanə ənjitə kavə Əntaŋfə aacii unə, amma ndzaamə ka sə ŋga dzəgunənə ka tii.

4:10 4.10 Rooma 12.6-8. **4:11 4.11** Rooma 12.7; 1 Koor. 10.31; 12.8; Yak. 3.1. **4:12 4.12** 1.7. **4:13 4.13** 5.1; 2 Koor. 4.10; Rooma 5.2. **4:14 4.14** 2.20; 3.14; Mat. 5.10-12; Mar. 13.11; Slənə 7.55. **4:16 4.16** 2 Tim. 1.8. **4:17 4.17** Irim. 25.29; Əzaki. 9.6; 2 Tees. 1.8. **4:18 4.18** Waɓ. 11.31. **4:19 4.19** Jab. 31.6. **5:1 5.1** 1.21. **5:2 5.2** Yooh. 21.15-17; Slənə 20.28; 1 Tim. 6.5. **5:3 5.3** 2 Koor. 1.24; Fil. 3.17; Tit. 2.7.

⁴ Madfa kə slənyuunə ha'ə, kadə upaanə nuunə mafuudəna, waatoo, duunuunə ətə pooshi ka uudənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə uusəratə nə madfuunə Magəra a jiga.

⁵ Unə daguyinə əsə, baneemə ka nuunə akəŋwacii masariinə. Taa wu patə ahadoonə, ga ca haŋətə nəkii. Acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Ma əndətə ca haŋətə nəkii, pooshi Əntaŋfə ka luunə tə ci. Amma ma əndətə hətəpaə nəkii, agi d'anə nə Əntaŋfə ka ci pwapoonə."

⁶ Aciikii nə nyi ka banə koonə, hətəpaamə noonə nə akəŋwacii Əntaŋfə. Ma ca, tə'i ci da ŋgeerənə. Maa kə mbu'ya uusəratə dəkəpaə ci, kadə nii kəya vii koonə duunuunə.

⁷ Patənə ŋga sətə palee ka ŋgeerənə goona, kapaamə akəŋwaciikii. Acii, ma ca, agi hadanə nə ci duunə.

⁸ Ŋgərətəmə haŋkala goonə, hadamə də nuunə, acii ma əndə daawaanə goonə, waatoo *Seetanə, agi zhiizhi'inə nə ci ahadoonə, ka aalənə taa tə wu kəsənəkii. Ma ca, makə livarətə kəshi madəfənə tə ci, ca bəəyi vurənə, ca aalə sə ŋga kəsənə.

⁹ Ma d'anuuna, kəŋaanəmə də ŋgeerənə agi nə'unə tə Əntaŋfə, goona ŋgwələ acii Seetanə shaŋə. Kə shii unə, tə'i hara ənji nə'unə laŋə makə noonə ətə ca cibə ha'ə agi duuniya makə ətsə əsə.

¹⁰ Ma daba'ə cibənə goonə agi baanə gi'u, ka hadatənə nə Əntaŋfə ci saakii duunə, ca vii koonə ŋgeerənə koonə shii kəŋaanənə ndihə ndihə yadə shakanə. Ma ca, Əndə d'a pwapoonə nə ci, ci 'wii tuunə d'agi ləbənə goonə da Aləmasiihu, koonə shii dəmənə aagi duunuunaakii ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹¹ Naakii nə ŋwanjuunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Tsakə nəhəpaanə

¹² Silasə cakə tə nyi ka naahə koonə magusə ləkaləkatəna. Ma ca, ndzəkəŋunəki nə ci agi nə'unə tə Slandana. Agi slənənə nə ci də ədzəmə rəŋwə. Ma ləkaləkatənə cii kya naahə koonə, kaa nya shii vii koonə də ŋgeerənə, nya baarii koonə makə sətə d'ii ndilə ndilə tə pwapoonə ŋga Əntaŋfə. Ma d'anuunə, kəŋaanəmə agyanə pwapoonəkii. *

¹³ Kə nəhəpaə cikəŋunəku Ikəliisiya ŋga Babila tuunə. Matadəkii ŋga Əntaŋfə nə ki makə unə. Kə nəhəpaə uuzənaaki Marəkusə tuunə əsə. †

¹⁴ Nəhəshimə ŋga'ə də ədzəmə rəŋwə. Wa Əntaŋfə a vii ndzaanə jamə ka patənə goonə, unə ənji nə'unə tə Aləmasiihu.

5:4 5.4 1 Koor. 9.24-25; 1 Piita 1.4. 5:5 5.5 Waβ. 3.34; 29.23; Af. 5.21; Yak. 4.6. 5:6 5.6 Yak. 4.10. 5:7 5.7 Jab. 55.23; Mat. 6.25-30; Fil. 4.6. 5:8 5.8 Jab. 22.14; 1 Tees. 5.5-8. 5:9 5.9 Af. 6.11-12; Yak. 4.7. 5:10 5.10 1 Tees. 2.12. * 5:12 5.12 Silasə: 1 Tees. 1.1. † 5:13 5.13 Marəkusə: Filim. 24.

Bəra'inə nga ləkələkətə nga Piita

¹ Wiinə ləkələkətə ca dzə daciiki Simoonə Piita, əndə slənə nga Yeesu *Aləmasiihu, masləkee əndaakii əsə. Agi naahənə nə nyi koonə ənjitə kavə Əntanjə ka tii vii goonğa ətə da məghərəvənə mbərə mbərə da neenə. Ma vii goonğatsa, dagi goonğaənə nga Əntanjə gaamə, waatoo Maluu gaamə Yeesu Aləmasiihu shigi.

² Wa Əntanjə a tsakə koonə pwapoonə, wa ca vii koonə ndzaanə jamə aakəŋwə aakəŋwa dagi shiinə tē ci da shiinə tē Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə.

'Wanə nga Əntanjə da tadənaakii taamə

³ Ma Əntanjə da baawədaakii, kə vii ci kaamə patənə nga sətə dəbee, kaama ndzaanə da kura əpinə, ama slənə sətə kadeesəkə ka ci. Ma ətsə patə, dagi shiinə gaamə tē ci, Əndətə 'wii taamə kaama ndzaanə agi dūunuunaakii da nga'ənaakii.

⁴ Də ha'ə upaa amə madiigərə uushi'iitə dīi ci aləkawalə nga viinə ka ənjaakii. Ma uushi'inəkii, tē'i ci da məghərəvənə ngaanğa'ə. Ma vii Əntanjə koonə uushi'inəkii, kaa ca shii gatsəgi koonə də bwaya uushi'iitə ci ginə nga ənjə a moo ganə a duuniya, ətə ca kərə tē tii ka ha nga zanə. Ma dīi ci ha'ə, koonə ndzaanə makə naakii.

⁵ Aciikii nə nyi ka banə koonə, ciŋəmə, una tsakə nga'əənə aagi vii goonğa goonə. Tsakəvəmə shii goonğaənə aagi nga'əənə goonə.

⁶ Nğərəmə ətsətə na, una tsakəvə aagi shii goonğaənə; una nğərə sə'watənə, una tsakəvə aagi ətsətə na, una tsakəvə nə'unə tē Əntanjə aagi sə'watənə.

⁷ Tsakəvəmə uudəshinə ahadoonə aagi nə'unə tē Əntanjə, una tsakəvə uudənə tē ənji patə aagi uudəshinə ahadoonə.

⁸ Madə agi danə nuunə ha'ə makə ətsə taa guci patə, paa unə ka ndzaanə zərakə, paa unə ka ndzaanə ka ənjitə yadə nafalatii agi shiinə tē Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

⁹ Ma əndətə paa ci ka danə ha'ə, kə ndzaa ci makə muurəfa, kə zaanə ka ci oo'i kə tifyagi Əntanjə ka ci 'waslyakəənaakii ətə daadīi ci nga ŋukə.

¹⁰ Aciikii ndzəkəŋushi'inəkya, wanyinə ka banə koonə, Əntanjə ta'i tuunə, ci 'wii tuunə əsə. Makə ha'ə dīi əna, ciŋəmə koonə kəŋə ndihə ndihə agi 'waatsə da tadəətsə ta'i ci tuunə. Aci madə kə dīi unə ha'ə, pooshi unə ka kulanə agi vii goonğa goonə shaŋə.

¹¹ Də ha'ə danə Əntanjə koonə rəgwa nga dəməənə aagi ŋwanjuunə ətə pooshi ka uudənə, waatoo, ŋwanjuunə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə. *

¹² Aciikii, taa ŋgahi kə shii unə uushi'iitə wabi nyi koonə agyanəkii daga ŋukə, kə kəŋaanuunə agyanə goonğaətə fii unə əsə, patə da ha'ə pa nya bwasee ka buurətənə koonə agyanəkii taa guci patə.

¹³ Kə daadətə nyi hiimaaki, kə nee nyi ka danə nga'ə, nyi kə buurətə koonə agyanəkii, nyi ma'ə da i əpinə amaki, koonə shii ndzaanə də məgigi.

¹⁴ Aci kə shii nyi, ma aakəŋwa gi'u, kadə nğərəginə nə Əntanjə əpinə amaki, makə sətə bagi Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu ka nyi.

¹⁵ Aci ha'ə, gazhi'waanaaki patə, koonə shii buurətə uushi'iitə daba'ə əntənaaki taa guci patə.

*Duunuunə nga Yeesu *Aləmasiihu*

1:2 1.2 Yahu. 2.   **1:3 1.3** 1.16-17; Af. 1.3.   **1:4 1.4** Rooma 5.2; Yak. 1.14-15.   **1:5 1.5-6** Tit. 2.11-12.   **1:6 1.6** Gal. 5.22-23.   **1:7 1.7** Gal. 6.10.   * **1:11 1.11** 2 Tim. 4.18; Maluu: 2.20; 3.18; Tit. 3.6.   **1:12 1.12** Yahu. 5. **1:14 1.14** 2 Koor. 5.1; 2 Tim. 4.6; Yooh. 21.18-19.

¹⁶ Yoo, ma saa'itē jigunyiinē koonē agyanē shine ŋga Slandanaamē Yeesu Alēmasiihu da dūunuunaakii, ɔntaa ma shi uusha dīi ɔtē laalatē ɔnji bīi inē koonē. Aa'a, pooshi; neenē nee inē ka dūunuunaakii dē giniinē.

¹⁷ Ma saa'itē vii ɔntan̄fē Dēsēnaamē ka ci mēghērōvōnē da dūunuunē, inē davē kōŋē kōŋē. Kē fīi inē uura ŋga ɔntan̄fē ɔtē palee dē dūunuunē patē, ca wabya tuu'ina, "Waatsē Uuzēnaaki, kē uu'i nyi tē ci. Ci ca uudagi sākēki."

¹⁸ Inē dē neenē na, kē fīi inē uurakii dē liminiinē, ca wabya dadagyē. Aci ma saa'itē wabi ci ha'ē, anē malaaba giŋwē niinē da i ci.

¹⁹ Aciikii shii inē weewee, ma sētē wabi anabinyinē, pooshi jirakōnē davē taa fidyasē. Unē ɔsa, ŋgērētēmē han̄kala goonē agyanē sētē wabi tii, acii kē ndzaa wabōnatii makē gunē ɔtē ca bōrē ka matēku tēku ha, ka ha'ē kyanē ŋga ha atsaan̄wē, vooda a lē'ya, ca bōrē a ɔdzēmuunē.

²⁰ Ma sētē danuunē, shiimē oo'i, ma anabaakwaatē nyaahē ɔnji asēkē malaaba lēkalēkatē, pooshi ɔnji ka mbeenē ka batōnē dē shiinatii satii.

²¹ Aci pooshi ɔndō'i anabaakwaanē ɔtē shi ɔndō a dīi agi hiimaakii saakii. Amma Malaaba Ma'yanē vii ka ɔnji ŋgeerōnekii, ɔntan̄fē a wabō da matii.

2

Majirakinē ŋga ɔnji dzēgunōnē

¹ Yoo, kē shi majirakinē ŋga anabinyinē a shigi ahada ɔnji ŋga ɔntan̄fē ŋga ŋukē. Ha'ē makē ɔtsē ɔsē kadē nē majirakinē ŋga ɔnji dzēgunōnē a shigi ahadoonē. Kadē nē tōya dzēgunē koonē jarōwiinē kama kama, tōya kōrē tuunē ka ha ŋga zanē. Slandanaamē ɔtē pōrapaa tē tii agi 'waslyakōnatii maa, kadē nē tōya kaaree ka ci. Dē danatii ha'ē nē tii ka ɔlyaanē zanē agyanōtii ɔtē na shi kōdōhō.

² Ha'ē maa, tē'i hara ɔnji lan̄ē na nē'u bwaya slōnatii. Kadē nē hara ɔnjē a dzaana rēgwa ŋga goon̄gaanē ɔsē putē ŋga slōnatii.

³ Ma tii, kadē nē tōya dā riiba duunē dē waabō koonē jirakōnē ka puutōma dē gōna goonē. Daga ŋukē nē Mala gōŋwanatii matasākakii. Pooshi ɔndō zamaginē dē tii ka tsēfē ŋunyninē shan̄ē.

⁴ Aci, ma ɔntan̄fē, paa ci caamē aagi malaa'ikanyiitē dāadīi 'waslyakōnē. Amma aagi gunē 'wa'agērē ci tē tii, ɔnjē a gwaalēgi tē tii davē agi matēku tēku ha ruku ruku, ka gōra uusōra ŋga la gōŋwanē.

⁵ Ha'ē nē ɔnjitē sha dāadīi 'waslyakōnē ŋga ŋukē ɔsē, paa ci caamē aagitii. Ci dīi wunēgi ci rēgwa ka ma'inē, ca bulya aasēkē duuniya aagyanē ɔnjitē mashiimē tē ci, zagi uushi'inē patē, see ɔnji mēdōfē mbō'i, tighōsē dē Nuuhu ɔtē nja waaza rēgwa ŋga goon̄gaanē ka ɔnja.

⁶ Ha'ē nē vōranyiitē dīi lēmōtii *Sadooma da *Gwamoora ɔsē, kē zamagi ɔntan̄fē dē gunē. Dē ha'ē baarii ci oo'i, ha'ē dānōkii dē ɔnjitē paa tii ka fa wabōnaakii.

⁷ Amma, ma *Luudu, ɔndō goon̄ga nji ci akōŋwacii ɔntan̄fē, kē zhimagi sōkii tē ci putē ŋga ajijinōnē ŋga ɔnja. Ma ca, kē luupaa ɔntan̄fē tē ci ka saa'ikii,

⁸ acii ɔntaa man̄gōrēkiki ɔndō nji ci. Makē ndzaa ci ahada ɔnja, pukyanē ŋga ha patē, agi neenē nē ci ka slōnatii, agi fanē nē ci uushi'iitē nji tōya waabō. Amma, makē dīi ci ka ɔndō goon̄ga, kē biipaa ka ci sēkē ka shan̄ē nē sētē njii tōya dāadā.

⁹ Ma uushi'iitē dāadīi Slandanaamē ha'ē patē, ka baarēginē oo'i, kē shii ci rēgwatē luupaanōkii ɔnjitē ca ŋgwalē aciikii agi cibatii. Ma bwaya ɔnji ɔsē, kē shii ci hatē kapaanōkii tē tii, tōya cibō, ka gōra uusōra ŋga la gōŋwanē.

1:16 1.16-18 Mat. 17.1-8. **1:19 1.19** Jab. 119.105; Rooma 1.2; 13.12; 1 Piita 1.10-11. **1:21 1.21** 2 Tim. 3.15-16. **2:1 2.1-22** Yahu. 4-13. **2:1 2.1** Mat. 7.15. **2:3 2.3** 1 Tim. 6.5. **2:4 2.4** 1 Piita 3.19-20; Yahu. 6. **2:5 2.5** 3.6; 1 Piita 3.20. **2:6 2.6** 'Wat. 19.24-25; Luka 17.29; Yahu. 7. **2:7 2.7** 'Wat. 19.1-16. **2:9 2.9** Ayb. 4.7; 1 Koor. 10.13; Sēniinē 3.10.

¹⁰ Ma ənjitə ca nə'u sətə mwayi ginə, təya bərapaa dūunuunə nga Əntanfə, tə tii cibeənəkii palee.

Ma majirakinə nga ənjitse cii kya ba koonə, paa tii ka ngwalənə taa acii ngutə uushi shanə, paa tii ka luuvə wabənə nga ənda. Taa tə uushi'iitə da məghərəvənə dagyə maa, paa tii ka dūunətənə, see dzaananə tə tii.

¹¹ Amma, ma malaa'ikanyinə, tə'i tii da baawəda da ngeerənə ka shanə, palee ka ənjitse. Patə da ha'ə, paa tii ka dzaananə tə tii, paa tii ka kərə wulatii aakəjwacii Əntanfə əsə.

¹² Amma, ma majirakinə nga ənjitse, agi dfaadanə nə tii uushi'inə yadə hiima. Kə ndzaa tii makə uushi'inə nga bilinə ətə ca poo wata ka kəsənə, ənje a bəələ tə tii. Agi dzaananə nə tii sətə mashiimə tii ginəkii. Makə sətə ci sə nga bilinə a za, ha'ə zanətii əsə.

¹³ Kadə ki'inə nə Əntanfə ka tii shikwatii də ciba, makə sətə ci təya cibeə ka hara ənji. Acii ma təya, agi moonə nə tii dfa ngərəkikinə taa ka rəgwa ginə nga ənja. Ma ndzaanə goonə da tii agi gəshinə, sə nga ayinə koonə. Agi kadeesəkənə ka tii nə jarəwiitə ci təya kyaara koonə.

¹⁴ Kə ngərəgi aalə makinə hanjalatii patə, pooshi dfaada 'waslyakəənə ka mbu'unə ka tii shanə. Taa da nee tii ka ənjitə ma'ə madamə ngeerənə agi nə'unə tə Əntanfə, təya kyaara ka tii jarəwiinə kama kama ka dəməgərəginə də tii aagi dfaada 'waslyakəənə. Kə dagi tii ka maviinə nga aalə uushi'inə nga *duuniya. Kə naalagi Əntanfə tə tii.

¹⁵ Kə kagi tii rəgwa goonə, təya nə'u rəgwa nga Balaamə uuzənə nga Bi'oorə. Ma ca, kə ngərəgi suuna nga kwaba hanjalaakii ka ha'ə kə aali ci rəgwa nga dfa ngərəkikinə kaa ca upaagi.

¹⁶ Amma kə wazhi Əntanfə ka ci putə nga 'waslyakəənaakii, ka ha'ə kə wabi vaməndaakii da ci makə əndə shinəkinə ka saa'ikii. Makə mwayi ci slənə 'waslyakəənə agi mabaanaakii, vaməndakii a tsəjagi ka ci rəgwa.

¹⁷ Ma majirakinə nga ənjitse, kə ndzaa tii makə gəərə ətə ifəgi ma'inə davə, makə kurabiinə ətə ci mədə a ngərəgi. Kə tasəkapaa Əntanfə ka tii ha agi mandə təkunə ruku ruku.

¹⁸ Acii ma təya, agi dfaada məza wabənə nə tii ka dūunətə də nətii. Agi aalə jarəwiinə nga tsəku də ənjitə ca bwasee ka nə'u rəgwa nga ənjitə mashiimə tə Əntanfə. Kə mwayi tii təya ləbə da tii, kaa təya slənə makə sətə mwayi shishinətii.

¹⁹ Agi banə nə tii ka ənja, "Ka upaanə nuunə dimwaanə." Amma, ma tii boo, maviinə nga ngərəkikinə nə tii. Acii patənə nga sətə ngərəgi hanjala nga ənda, kə dagi əndəkii ka mava nga səkii.

²⁰ Ma ənjitə bwasee ka dfa ngərəkikinə putə nga shiinə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə, mada kə ənyi tii ka kapaa nətii, ngərəkikinəkii a ənə ka ngərəgi hanjalatii, ma ndzaanatii, ka danə bwayakii ka shanə, palee ka ətə shi təya nji agikii, tii ma'ə mashiimə tə Yeesu.

²¹ Ma tii, guja mashiimə tii rəgwa nga goonəganə dənwa'ə, acii kə ənyi tii ka kagi goonəganə, təya naanagi ka fa sətə bii Əntanfə ka tii.

²² Weewee kə dīi agyanətii makə sətə bii əndə'i wabənə tuu'ina: "Kə ənyi əda ka na'agi vaananaakii, kə ənəgərə mayibə dagəla ka gwadaləna agi ndzaba."

3

*Ənyanə nga Yeesu *Aləmasiihu aagi duuniya*

2:10 2.10 Yahu. 7-8. **2:11 2.11** Yahu. 9. **2:12 2.12** Yahu. 10. **2:13 2.13** Yahu. 12. **2:14 2.14** Mat. 5.28; 2 Tim. 3.6. **2:15 2.15** Baan. 22.7,17; Yahu. 11. **2:16 2.16** Baan. 22.28-31. **2:17 2.17** Yahu. 13. **2:19 2.19** Yooh. 8.34; Rooma 6.16. **2:20 2.20** 1.11; Mat. 12.45. **2:21 2.21** Luka 12.47-48. **2:22 2.22** Wab. 26.11.

¹ Kadashinyinaakya, bera'inē nga ləkaləkataaki ənə cii kya naahə koonə. Ma ləkaləkātənyūtə kyakya'ə, ka buurətənə koonə agyanə sətə uugi unə shiinə, koonə da ŋunyi hiima agyanəkii nga'ə.

² Patənə nga sətə wabi anabinyinə nga Əntañfə ŋukə, da sətə bii Maluu gaamə Slandana, waatoo ətə waazii masləkee ənji koonə, ga ca zaanə koonə shaŋə.

³ Ma sətə dānuunə, shiimə oo'i, ma ətsə duuniya kədəhə ka uudənə, kadə shiginə nə ənjitə na slənə patənə nga sətə mwayi moodəfətii. Kadə nə təya tasəkə duunə,

⁴ təya ba, “Əntaa ma bii ci ka ənyanə nə ca? Mabamə ci ha'ə kwa? Aa maanə dīi? Kə mətəgi dəsənaamə patə. Njanənə ka saa'itə tagii Əntañfə uushi'inə ka dəŋə əndzə'i əsə, pooshi sətə zhi'i taa gi'u.”

⁵ Ma wabi tii ha'ə, kə mwayi tii dānə makə kə zaanə ka tii oo'i, daga ŋukə də batə wabənə ghənyi Əntañfə səkəntañfə da hanyinə. Dagi ma'inə ghənyi ci hanyinə. Ma'inəkii ca gərə tə hanyinə əsə.

⁶ Ma'inəkii əsə zamagi də duuniyatə nga ŋukə.

⁷ Ha'ə əsə nə səkəntañfə da hanyiinə caama nee əndzə'i. Də wabəətə shigi da ma Əntañfə kapaa ci duuniya ka gərə də gunə. Gunəkii na zamagi də duuniya, uusəratə nii kəya la gəŋwanə da zama də bwaya ənja.

⁸ Kadashinyinaakya, ga ca zaanə koonə nə uushi rəŋwə: ma uusəra rəŋwə da fəzə dəbu'u, kə ndzaa tii mbərə mbərə akəŋwacii Slandanaamə.

⁹ Ma Slandana, paa ci raara'ə agi dā sətə bii ci dānə, makə sətə ci hara ənjə a hiima oo'i, raara'ə nə ci. Amma sə'wanə cii kəya sə'wa tuunə, acii paa ci ka moonə ca zamagi də taa wu. Kə mwayi ci taa wu patə ca bwasee ka slənə 'waslyakəənə.

¹⁰ Amma shiimə oo'i ka shinə nə uusəra nga Slandanaamə. Habəsə makə mahərə nə uusərakii a shi. Uusərakii nə səkəntañfə a dzagi dərəlyalə makə dzanə nga vənə. Patənə nga sətə agintañfə, kadə hənəginə nə gunə. Kadə zaginə nə hanyinə da patənə nga sətə asəkəkii dza'ə rarə'i.

¹¹ Makə kə shii unə oo'i, kadə zaginə nə uushi'iitə ha'ə patə, kə dəbee una ndzaanə malaabakii nga'ə, una kapaa patənə nga nuunə ka Əntañfə.

¹² Gəramə uusəratə nii kəya mbu'ya, ciŋəmə də ŋgeerənə kaa uusərakii a mbəsha pii pii. Ma uusərakii, kadə hənəginə nə səkəntañfə mədəkə, kadə sləwəginə nə sətə davə patə acii iza'unə nga gunə.

¹³ Amma, ma amə naamə, kura ha dadagyə da kura hanyinə caama gərə, makə sətə dīi Əntañfə aləkawalə nga viinə kaamə. Ma dava, gooŋgaanə na ndzaanə davə.

¹⁴ Kadashinyinaakya, makə kə shii unə tə'i kura uushi'inə nuuna upaa ha'ə, ciŋəmə də ŋgeerənə, kəŋeemə ka ndzaanə goonə də nga'ə, una ndzaa yadə idəpaa uushi ashuunə akəŋwacii Əntañfə, una ndzaanə agi jamənə.

¹⁵ Wunəpaamə liminuunə nga'ə, koonə fa. Ma nə Slandanaamə ka sə'wanə zəku'i taabu'u shinəkii, kaa ənjə a shii upaa luupaanə. Ma wabəətsa, kə nyaahə kadashinə gaamə ndzəkəŋushi'inaamə Bulusə koonə ha'ə də shiitə vii Əntañfə ka ci.

¹⁶ Ma ləkaləkātənyinaakii patə, kala hatə wabi ci agyanə uushi'iitə, kə wabi ci makə sənə cii kya ba koonə əndzə'i əsə. Tə'i hara uushi'inə asəkə ləkaləkātətə nyaahə ci, dzawə ka liminə nə paaratəginə. Ma ənjitə mashiimə gooŋgaanə, waatoo ənjitə pooshi kəŋaanə ka hakii, paa tii ka batənə də rəgwakii. Agi dānə nə tii ha'ə də hara wabənə asəkə ləkaləkātə nga Əntañfə əsə. Mashiimə tii natii gəŋwanə ci təya alyə agyanətii də ciinətii.

3:1 3.1 1 Piita 1.1. **3:2 3.2** Yahu. 17. **3:3 3.3** Yahu. 18; 2 Tim. 3.1. **3:4 3.4** Irim. 17.15; Əzaki. 12.22; Mat. 24.27,48-51. **3:5 3.5** 'Wat. 1.6-9; Ibər. 11.3. **3:6 3.6** 2.5; 'Wat. 7.11-21; Mat. 24.37-39. **3:8 3.8** Jab. 90.4. **3:9 3.9** 3.15; 1 Tim. 2.4. **3:10 3.10** 1 Tees. 5.1-2; 1 Piita 4.7. **3:12 3.12-13** Isaa. 60.21; 1 Koor. 6.9; Səniinə 21.1,27. **3:15 3.15** 3.9; Rooma 2.4.

¹⁷ Kadashinyinaakya, makə kə shii unə tə'i ənji na dfa ha'ə, ɲgərətəmə nuunə acii ga təya kyaara koonə jarəwiinə kama kama ɲga ɲusləginə duunə a rəgwa Əntaɲfə.

¹⁸ Ma danuunə, dəmə aakəɲwə aakəɲwa də shiinə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə, una dzə aakəɲwə aakəɲwa də shii pwapoonaakii əsə. ɲga Aləmasiihu nə dɲuunuunə daga ənshinə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. *Aamiina.

Təkəŋwanə ŋga ləkələkətə ŋga Yoohana

Wabənə agyanə Əndətə ca vii əpinə

¹ Waniinə ca naahə koonə agyanə Əndətə ca vii əpinə ka ənja. Ma ca, wabənə ŋga Əntaŋfə nə ci. Daga Əntaŋfə ma'ə matagamə duuniya nə ci. Kə fii inə wabənəkii, kə nee inə ka ci də giniinə, kə caamiinə tə ci də giniinə, ina tabətə tə ci də ciiniinə əsə.

² Ma əpiitə ci wabənəkii a vii, kə baarəgi Əntaŋfə keenə. Kə nee inə ka əpinəkii əsə, kə seedii inə, ina waaza koonə agyanəkii, waatoo, əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Daga ka 'watəginə nə tii ka ha rəŋwə da Dii, Əntaŋfə Dii a baarəgi keenə tə ci. *

³ Ma sətə nee inə, fii inə də limiinə əsə, ci ciina waaza koonə noonə əsə, koonə ləbə deenə, ədzəmaamə a ndzaanə ka hakii agi ləbəənə ləbiinə da Dəsənaamə da Uuzənaakii Yeesu *Aləmasiihu.

⁴ Ma ciina naahə koonə wabəətsa, kaama də moodasəkə ka shaŋə.

Ndzaanə agi macamə ha

⁵ Wiinə wabənə fii inə da ma *Uuzənə ŋga Əntaŋfə, ənə ciina ba koonə oo'i, camə saakii nə Əntaŋfə, pooshi uushi təkunə təkunə ashikii taa gi'u.

⁶ Madə kə bii amə oo'i, maləbəkii naamə da Əntaŋfə, amma ama dzə aakəŋwa də də slənə ŋga təkunə, ci nə kə dīi amə ka majirakinə ətsə agi wabənə gaamə da slənə gaamə.

⁷ Amma, madə agi də slənə ŋga camənə naamə, makə sətə dīi Əntaŋfə agi camənə, də ha'ə ndzaanaamə maləbəkii, amə patə. Idənə ŋga Yeesu Uuzənaakii əsə a laabagi taamə agi patənə ŋga 'waslyakəənə gaamə.

⁸ Madə kə bii amə, pooshi 'waslyakəənə ashaamə, kə ha'waamə də naamə na. Pooshi gooŋga ashaamə shaŋə əsə.

⁹ Madə kə baabagyaamə 'waslyakəənə gaamə ka Əntaŋfə, ka tifyaginə nə ci kaamə, ca laabagi taamə agi ghatə gooŋgaanə gaamə patə. Aci, ma ca, sətə bii ci patə, ka mbu'utəginə nə ci, əndə gooŋga nə ci əsə.

¹⁰ Madə kə bii amə, madəmaamə 'waslyakəənə, ci nə kə zhi'wee amə ka Əntaŋfə ka majiraka. Pooshi wabənaakii a ədzəmaamə əsə.

2

*Yeesu *Aləmasiihu nə Matsakə taamə*

¹ 'Ya'ə manjeevənaakya, ma cii kya naahə koonə wabəətsə ha'ə, acii goona dīi 'waslyakəənə. Amma, maa kə dīi əndə 'waslyakəənə, tə'i əndə ca kədii ka madəbama gaamə abii Dəsənaamə, waatoo, Yeesu Aləmasiihu əndə gooŋga.

² Ci əŋki ka putə gaamə, kaa Əntaŋfə a tifyagi kaamə 'waslyakəənə gaamə. Əntaa wata 'waslyakəənə gaamə, amə daanaamə, amma da i ŋga patənə ŋga ənji a duuniya.

³ Maa kə slənətaamə sətə bii Əntaŋfə kaamə, ci ca baarii oo'i, kə shii amə tə ci.

⁴ Taa wu patə ca ba oo'i, kə shii ci tə ci, amma maslənətəmə ci də sətə bii ci, majirakə nə tsarə ŋga əndətsa, pooshi gooŋga ashikii.

1:1 1.1 2.13-14; Yooh. 1.1-2,14; 4.14; 6.35; 8.12; 11.25. * **1:2 1.2** seedanə: Yooh. 15.27. **1:4 1.4** Yooh. 15.11. **1:5 1.5-7** Yooh. 8.12. **1:5 1.5** 1 Tim. 6.16. **1:6 1.6** 2.4. **1:7 1.7** 3.5; Isaa. 2.5; Ibər. 9.12; Səniinə 1.5. **1:9 1.9** Jab. 32.3-5. **2:1 2.1** Rooma 8.34; Ibər. 7.25. **2:2 2.2** 4.10; Yooh. 1.29. **2:4 2.4** 1.6; 4.6; Yooh. 3.21; 8.44; 16.13.

⁵ Amma, ma əndətə ca slənətə sətə bii Əntanƒə, ci ca uudə tə Əntanƒə tantanyinə. Də ha'ə caama shii oo'i, ləbə naamə da i ci.

⁶ Taa wu patə ca ba ləbə ka hakii da Əntanƒə nə ci, see a ndzaa ci makə sətə nji Yeesu Aləmasiihu.

Kura wabənə agyanə uudəshinə

⁷ Kadashinyinaakya, əntaa kura wabəətə pooshi unə sha fii cii kya naahə koonə, amma iirə wabənə, waatoo, ətə shi una fii daga ka saa'itə 'watəgyuunə fa wabənə nga Əntanƒə. Ma iirə wabəətsa, kə fagyuunə.

⁸ Patə da ha'ə, ma wabənə cii kya naahə koonə agyanəkii, tə'i kura uushi agikii. Acii ma wabəətsa, kə nee ənji ka kura kuraanəkii agi ndzaanə nga Yeesu Aləmasiihu da agi ndzaanə goonə, makə wiinə təkunə ka dzəginə, wiinə bərənə nga tantanyinə əsə agi bərənə.

⁹ Taa wu patə ca ba oo'i, agi da slənə nga camənə nə ci, amma ca kaaree ka ndzəkəŋuci, ma əndətsa, ma'ə ci agi təkunə ca'ə əndzə'i.

¹⁰ Taa wu patə ca uudə tə ndzəkəŋuci, agi camənə nə ci. Ma ci əsa, pooshi uushi ətə ca kavə əndə ka pu'unə ashikii.

¹¹ Amma, taa wu patə kaaree ka ndzəkəŋuci, agi təkunə nə ci, agikii cii kəya wii, mashiimə ci hatə cii kəya dzə aa dəvə, acii moorəfəkii nə ci acii təkunə.

¹² Manjeevənaaki, ma cii kya naahə koonə wabəəna, acii kə tifyagi Əntanƒə koonə 'waslyakəənə goonə putə nga ləmə nga Aləmasiihu.

¹³ Unə masariina, ma cii kya naahə koonə wabəəna, acii kə shii unə tə Əndətə ndzaanə daga Əntanƒə ma'ə matagamə duuniya. Unə uuji daguyiinə əsa, ma cii kya naahə koonə wabəəna, acii kə jaalii unə agyanə *Seetanə.

¹⁴ 'Ya'ə manjeevənaakya, ma cii kya buurətə koonə wabəətsa, acii kə shii unə tə Əntanƒə Dəsənaamə. Unə masariina, ma cii kya buurətə koonə uushi'iitsa, acii kə shii unə tə Əndətə ndzaanə daga Əntanƒə ma'ə matagamə duuniya. Unə uuji daguyiina, ma cii kya buurətə koonə uushi'iitsa, acii kə kəŋaanuunə ndihə ndihə agi nə'unə tə Aləmasiihu, tə'i wabənə nga Əntanƒə a ədzəmuunə, kə jaalii unə agyanə Seetanə əsə.

¹⁵ Goona uudə *duuniya, goona ka nuunə ka uushi'inə nga duuniya əsə. Taa wu ca uudə duuniya, paa ci agi uudənə tə Dəsənaamə ətsa.

¹⁶ Ma sətə ci ənjə a dā agi duuniya, waatoo, ka dānə nə tii sətə ca kadeesəkə ka shishinətii, təya moo uushi'inə nga duuniya, təya duunətə natii nə putə nga uushi'inə nga duuniya ətə aciitii. Ma ətsə patə, əntaa daga Əntanƒə Dəsənaamə shigi, amma asəkə duuniya.

¹⁷ Duuniyakii əsa, agi uudəginə, da patənə nga uushi'inə ətə ci əndə a moo asəkətə ca uudəgi. Amma, ma əndətə ca slənə sətə mwayi Əntanƒə, tə'i ci da i əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

*Əndə daawaanə nga *Aləmasiihu*

¹⁸ Manjeevənaakya, kədəhə nə duuniya ka uudənə. Kə shi ənjə a bii koonə oo'i, kadə nə Əndə Daawaanə nga Aləmasiihu a shigi. Taa əndzə'i maa, kə shigi ənji daawaanə nga Aləmasiihu laŋə. Də ha'ə shii amə oo'i, kədəhə nə duuniya ka uudənə.

¹⁹ Ma ənji daawaatsə nga Aləmasiihu, agyaamə nji tii. Amma əntaa ənji gaamə nga goonğa nji tii. Acii kii dzəgi tii satii. Acii maci ənji gaamə nji tii nga goonğa,

2:5 2.5 2.17; 5.3; Yooh. 14.15; 2 Yooh. 6. 2:6 2.6 Yooh. 13.15; 15.5. 2:7 2.7-8 4.11; Yooh. 13.34. 2:7 2.7 2.24; 3.11. 2:8 2.8 Yooh. 1.9-10; 8.12; Rooma 13.12. 2:9 2.9 3.10,15; 4.20. 2:10 2.10 Jab. 119.165; Rooma 14.13. 2:11 2.11 Yooh. 12.35-36. 2:12 2.12 Slənə 4.12. 2:13 2.13-14 1.1-2. 2:15 2.15 Yak. 4.4. 2:16 2.16 Wab. 27.20; Rooma 13.14; Af. 2.3; Yak. 4.16. 2:17 2.17 Mat. 7.21; 1 Koor. 7.31. 2:18 2.18 4.3; Mat. 7.15; 2 Yooh. 7.

kada pooshi tii dzəgi agyaamə. Amma dzəginatii agyaamə baarii oo'i, tantanyinə, əntaa ənji gaamə nə tii.

²⁰ Ma unə, kə vii Malaaba Əndə koonə Malaaba Ma'yanə. Də ha'ə əsə shii unə wabənə nga gooŋga, unə patə.

²¹ Ma cii kya naahə koonə, əntaa acii mashiimuunə gooŋgaanəkii, amma kə shii unə. Kə shii unə əsə, pooshi jirakənə ka shiginə agi gooŋgaanə.

²² Makə ha'ə dīya, wu dīi nə majiraka? Əndətə bii oo'i, əntaa Aləmasiihu nə Yeesu, ci nə majiraka. Əndə daawaanə nga Aləmasiihu nə ci. Kə kaaree ci ka Dəsənaamə tii da Uuzənaakii.

²³ Acii taa wu patə kaaree ka Uuzənə nga Əntan̄fə, paa ci ləbə da Dii əsə. Amma, taa wu patə luuvə oo'i, Uuzənə nga Əntan̄fə nə Yeesu, ləbə nə ci da Dii.

²⁴ Ma wabənə nga Əntan̄fə ətə cuuna fa 'watəginə ka saa'itə waazii ənji koonə nga təkəŋwanə, kəsəpaamə asəkə ədzəmuunə. Madə kə kəsəpaa unə uushi'iitə fii unə daga ka 'watəginə, ka ndzaanə nuunə ləbə ka hakii da Dəsənaamə da Uuzənaakii taa guci patə.

²⁵ Tə'i sətə bii Yeesu Aləmasiihu ka viinə nə ci kaamə, waatoo, əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

²⁶ Ma wabəətsə nyaahə nyi koonə patə, agyanə ənjitə ca dā gazhi'waanə nga ŋusləginə duunə.

²⁷ Amma, ma una, kə vii Aləmasiihu koonə Malaaba Ma'yanə. Makə a ədzəmuunə nə Malaaba Ma'yaatsa, pooshi bahə alə əndə dzəgunənə koonə ma'ə. Acii Malaaba Ma'yanəkii ca dzəgunə koonə patənə nga uushi'inə. Ma sətə cii kəya dzəgunə koonə əsa, gooŋga, pooshi jirakənə agikii. Acii, ndzaamə ləbə ka hakii da Yeesu makə sətə jigunyi Malaaba Ma'yanə koonə.

²⁸ Ma ənə dīi manjeevənaakya, ndzaamə ləbə ka hakii da Yeesu Aləmasiihu. Maa kə dīi unə ha'ə, pooshi ədzəmaamə ka udzənə, pooshi amə ka umbənə aciikii acii ayinə saa'itə nii kəya ənya.

²⁹ Kə shii unə, ma Yeesu Aləmasiihu, əndə gooŋga nə ci. Acii ha'ə, shiimə oo'i, taa wu patə ca slənə də gooŋgaanə, uuzənə nga Əntan̄fə nə ci.

3

Manjeevənə nga Əntan̄fə naamə

¹ Una, tsaaməmə makə sətə uu'i Əntan̄fə Dəsənaamə taamə! Ha'ə kə 'wii ci taamə manjeevənaakii. Weewee manjeevənaakii naamə əsə. Ma səndə dīi mashiimə ənji *duuniya taamə oo'i, manjeevənə nga Əntan̄fə naamə, acii pooshi tii shii tə Dəsənaamə.

² Kadashinyinaakya, kə uugi amə ndzaanə ka manjeevənaakii, iitə saŋə naama ndzaanə aakəŋwa? Amma, ma sətə shii amə, ma saa'itə nə Aləmasiihu a ənya, ka ndzaanə naamə makə naakii, acii ka neenə naamə ka ci paŋgəraŋə a babara.

³ Taa wu patə ca ka nəkii oo'i, ka dānə ha'ə makə ətsa, wa ca ndzaa yadə 'waslyakəənə makə sətə ndzaa Aləmasiihu yadə 'waslyakəənə.

⁴ Taa wu patə ca dā 'waslyakəənə, agi tan̄əginə nə ci bariya nga Əntan̄fə. Acii tan̄əgi bariya nga Əntan̄fə nə dā 'waslyakəənə.

⁵ Kə shii unə oo'i, ma shi Yeesu Aləmasiihu, kaa ca ŋgəraŋə 'waslyakəənə gaamə. Ma ca, pooshi 'waslyakəənə ashikii.

2:19 2.19 Slənə 20.30. **2:20 2.20** 2.27. **2:22 2.22** 4.3; 2 Yooh. 7. **2:23 2.23** 4.15; 5.1; Yooh. 5.23; 15.23; 2 Yooh. 9. **2:24 2.24** 2.7. **2:25 2.25** Yooh. 5.24. **2:27 2.27** Irim. 31.34; Yooh. 14.16; 16.13. **2:28 2.28** 3.21; 4.17; Yooh. 5.22; 15.5. **2:29 2.29** 3.10. **3:1 3.1** 3.10; 4.6; Yooh. 1.12; 3.16. **3:2 3.2** 2 Koor. 3.18; Fil. 3.21. **3:5 3.5** 1.7; 2.2; 4.10; Isaa. 53.9; Yooh. 1.29; 8.46; 2 Koor. 5.21; Ibr. 4.15; 9.14; 1 Piita 1.19; 2.22,24; 3.18.

⁶ Acii ha'ə, ma əndətə ndzaa ləbə ka hakii da ci, paa ci ka dfaada 'waslyakəənə. Amma, taa wu patə ca dfaada 'waslyakəənə, mashimə ca nee ka ci, mashiimə ci tə ci əsə.

⁷ Manjeevənaakya, goona kapaa rəgwa ka ənjə a ha'utə duunə. Acii see əndətə ca da slənə nga goonğa nə əndə goonğa, makə sətə dii Aləmasiihu əndə goonğa.

⁸ Ma əndətə ca ndzaa ka dfaada 'waslyakəənə, əndə nga Seetanə nə ci. Acii ma Seetanə, kə ndzaa ci ka dfaada 'waslyakəənə daga 'watəginə nga duuniya. Ma shigi *Uuzənə nga Əntanƒə, kaa ca shi ka uulagi slənə nga Seetanə.

⁹ Ma əndətə ndzaa ka uuzənə nga Əntanƒə, paa ci ka ndzaanə ka dfaada 'waslyakəənə, acii tə'i wabənə nga əpinə asəkə ədzəməkii. Makə dii ci Əntanƒə nə Dii, paa ci da rəgwa nga dfaada 'waslyakəənə.

¹⁰ Wiinə səndə təkəe ka manjeevənə nga Əntanƒə da nga Seetanə: ma əndətə pooshi ka slənə uushi nga goonğa, əntaa uuzənə nga Əntanƒə nə ci. Ha'ə əsə nə əndətə pooshi ka uudənə tə ndzəkəŋuci.

Uudəshinə

¹¹ Ma bii nyi ha'ə, acii wiinə sətə fii unə daga ka 'watəginə saa'itə fii unə wabənə nga Əntanƒə, waatoo tyasə see a uudəshaamə.

¹² Gaama ndzaa makə nga Kaa'inu. Ma ca, əndə nga *Seetanə nə ci. Kə bələgi ci tə ndzəkəŋuci. Acii mi sanə bələgi ci tə ca? Acii ma slənə nga ndzəkəŋuci, ŋunyikii. Ma naakii slənə əsa, bwayakii.

¹³ Ndzəkəŋushi'inəkya, mada bərapaa ənjitə mashiimə tə Əntanƒə tuunə, ga ca da koonə ka sə nga hurəshishinə.

¹⁴ Ma amə kamə, kə shii amə, ma nga ŋukə, makə maməətə ənji njaamə. Amma, ma əndzə'i, ənjitə da i kura əpinə naamə. Kə shii amə ha'ə, acii agi uudənə naamə tə ndzəkəŋushi'inaamə. Ma əndətə pooshi ka uudəshinə, makə mantə əndə nə ci.

¹⁵ Ma əndətə bərapaa tə ndzəkəŋuci, mbərə mbərə nə ci da mabələ ənda. Kə shii unə, ma mabələ ənda, paa ci da i əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁶ Vəgi əpinə nga Yeesu Aləmasiihu ka putə gaamə baarii kaamə makə sətə dəbee ama uudəshi. Ha'ə naamə əsə, see a vəgyaamə əpinə gaamə ka putə nga ndzəkəŋushi'inaamə.

¹⁷ Ma əndətə pooshi ka ətee ka sə nga ki'i də haaja, ca təkuree ka nəhə təgunuunə nga əndətə ətee, iitə sanə banəkii oo'i, tə'i uudənə nga Əntanƒə asəkə ədzəməkəya?

¹⁸ Manjeevənaakya, makə ha'ə dii əna, gaama bagi wata də ba maamə tanə oo'i, agi uudəshinə naamə. Amma, ma d'anaama, baarii amə uudəshinəkii də slənə gaamə ka ənja kaa uudəshinəkii a ndzaanə nga goonğa.

¹⁹ Mada kə dii amə ha'ə, davə shiinaamə oo'i, ənji nga Əntanƒə naamə. Ma ca, da goonğa nə ci. Də ha'ə ndzaanaamə də mabanee ma'yanə akəŋwaciikii,

²⁰ taa ŋgahi kə baarii shishinaamə kaamə oo'i, tə'i ma'inə aa haamə. Acii kə palee Əntanƒə ka ədzəmaamə, kə shii ci sətə caama slənə patə əsə.

²¹ Kadashinyinaakya, mada pooshi shishinaamə vii kaamə ma'inə, ka kəŋaanənə naamə akəŋwacii Əntanƒə yadə ŋgwalənə.

²² Ma patənə nga sətə caama kədii aciikii, ka viinə nə ci kaamə, makə dii ci agi nə'utənə naamə wabənaakii, ama slənə sətə kadeesəkə ka ci.

²³ Wiinə səndə bii Əntanƒə kaamə d'anə: see a vii amə goonğa ka Uuzənaakii Yeesu Aləmasiihu, ama uudəshi. Ha'ə bii ci kaamə.

3:6 3.6 3.9; 5.18; Yooh. 15.5; Rooma 6.2,14. **3:8 3.8** Mat. 12.26-29; Yooh. 8.44. **3:10 3.10** 2.9,29. **3:11 3.11** 2.7-8; 4.11; Yooh. 13.34. **3:12 3.12** 'Wat. 4.8. **3:13 3.13** Yooh. 15.18. **3:14 3.14** 2.11; Yooh. 5.24; 13.35. **3:15 3.15** Mat. 5.21-22; Səniinə 21.8. **3:16 3.16** Yooh. 15.13; Gal. 1.4; Fil. 2.17; 1 Tees. 2.8. **3:17 3.17** Dzək. 15.7. **3:18 3.18** Yak. 2.15-17. **3:21 3.21** 2.28. **3:22 3.22** Yooh. 15.16. **3:23 3.23** Yooh. 2.23; 13.34.

²⁴ Ma  nd t  ca n 'ut  s t  bii  ntan f , l b  n  ci ka hakii da  ntan f . Ha'  n   ntan f   s , l b  n  ci ka hakii da ci. K  vii ci kaam  Malaaba Ma'yanaakii. Ci ca baarii kaam  fur nj  oo'i, l b  ka hakii daam  n   ntan f .

4

R gwat  ci  nj  a t kee ka Ma'yan  n ga  ntan f  da n ga  nd  daawaan 

¹ Kadashinyinaakya, mada k  fii un  k  bii  nd  koon  oo'i, d  baaw fa n ga Malaaba Ma'yan  cii k ya wab , goona luuv  ka ci pii pii. Amma paarat gim  n ga'  z ku'i, koon  shii mada goon ga cii k ya wab . Acii t 'i majirakin  n ga anabiin  lan  taa dama pat  as k  duuniya.

² Wiin  mak  s t  nuuna mbee ka shiin  oo'i, d  baaw fa n ga Malaaba Ma'yan  ci  nd  a wab : mada k  fii un  bii  nd  oo'i,  nd  shinj kin  pwayi  nji t  Yeesu Al masiihu, ma  nd tsa, d  baaw fa n ga Malaaba Ma'yan  cii k ya wab .

³ Amma, mada k  kaaree  nd  ka luuv n  oo'i,  nd  shinj kin  pwayi  nji t  Yeesu, ma  nd tsa, paa ci da Malaaba Ma'yan , amma ma'yan  n ga  nd  daawaan  n ga Al masiihu n nd  a  dz m kii. Ma  nd  daawaata, k  fii un  oo'i, kad  nii k ya shi. K  uugi ci mbu'yan   s . Waats  as k  duuniya  ndz 'i.

⁴ Manjeev naakya, ma un , manjeev n  n ga  ntan f  nuun . K  mbee n geer n  goon  ka n ga majirakiitsa, acii ma Ma'yaats  a  dz muun , k  palee ka n ga  njits  ca n 'u s t  ca kad es k  ka *duuniya.

⁵ Ma majirakin  n ga anabiitsa, pooshi uushi ci t ya wab  an kii, madaam  an  uushi'in  n ga duuniya.  nji duuniya a luuv  wab natii, acii n ga duuniya n  tii.

⁶ Ma am , manjeev n  n ga  ntan f  naam . Acii ha' , taa wu pat  shii t   ntan f , agi fan  n   nd kii taam . Ma  nd t   ntaa n ga  ntan f  n  ci  s , paa ci agi fan  taam . D  ha'  mbeenaam  ka shii kama kamaan  n ga Ma'yan  n ga goon ga da ma'yan  n ga jirak n .

Agyan  uuf shin 

⁷ Kadashinyinaakya, uuf shaam , acii daga  ntan f  n  uuf n  ka shin . Ma  nd t  ca uuf   nja, uuz n  n ga  ntan f  n  ci. K  shii ci t   ntan f   s .

⁸ Taa wu n   nd  pooshi ka uuf shin , mashiim  ci t   ntan f . Acii taa mi pat  ci  ntan f  a da, put  n ga uuf n .

⁹ Wiin  mak  s nd  baarii  ntan f  uuf naakii taam  fur nj : k  sl kee ci ka Uuz naakii r njw  dyan  aas k  duuniya, kaama shii upaa  pin  n ga ca'  nd njw  nd njw  daciikii.

¹⁰ Wiin  uuf n  n ga tantanyin : ma uuf n  n ga tantanyin ,  ntaa tsar   t  caama uuf  t   ntan f , amma tsar   t  uu'i ci taam , ca sl kee ka Uuz naakii, Uuz naakii a  nt gi kaa  ntan f  a tifyagi 'waslyak  n  gaam  daciikii.

¹¹ Kadashinyinaakya, mak  k  uu'i  ntan f  taam  lan , am  maa, uuf shaam  ha' .

¹² Pooshi  nd  sha nee ka  ntan f . Amma, maa k  uuf shaam , l b  ka hakii daam  n  ci. Pat n  n ga uuf naakii  s , t 'i as k   dz maam .

¹³ K  vii  ntan f  kaam  Ma'yanaakii. D  ci shii am  ndil  ndil  oo'i, l b  ka hakii naam  da  ntan f . Ci boo, l b  n  ci daam .

¹⁴ Ma ina, k  nee in  d  giniin , ci ciina waaza ka hara  nji oo'i, k  sl kee  ntan f  ka Uuz naakii kaa ca ndzaa ka Maluu n ga duuniya.

3:24 3.24 4.13; Yooh. 14.16; 15.5; Rooma 8.5,9,14. **4:1 4.1** 2.18; Mat. 7.15; 1 Tees. 5.21. **4:2 4.2** Yooh. 1.14; Rooma 10.9; 1 Koor. 12.3. **4:3 4.3** 2.18,22. **4:4 4.4** 5.5. **4:5 4.5** Yooh. 3.31. **4:6 4.6** 2.4; 3.1; Yooh. 8.47; 18.37. **4:8 4.8** 4.16. **4:9 4.9-10** Yooh. 3.16. **4:10 4.10** 2.2; 3.5; Rooma 5.8,10. **4:11 4.11** 3.11; 4.21; Mat. 5.44-45; 18.33; Yooh. 13.34; 2 Yooh. 5. **4:12 4.12** 2.5; 4.17; Yooh. 1.18. **4:13 4.13** 3.24. **4:14 4.14** Yooh. 15.27.

¹⁵ Taa wu patə bagi paŋgəraŋə oo'i, Yeesu nə *Uuzənə nga Əntaŋfə, ləbə ka hakii nə Əntaŋfə da əndətsa. Ci boo, ləbə nə ci da Əntaŋfə.

¹⁶ Kə shii amə, kə luuvaamə əsə oo'i, kə uu'i Əntaŋfə taamə ka shaŋə.

Taa mi patə ci Əntaŋfə a ɗa, putə nga uudənə. Ma əndətə ca ndzaanə də uudəshinə, ləbə ka hakii nə ci da Əntaŋfə. Əntaŋfə boo, ləbə ka hakii nə ci da ci.

¹⁷ Ci ɓaarii oo'i, tə'i patənə nga uudənaakii a ədzəmaamə; də ha'ə naama ndzaanə də mabanee ma'yanə saa'itə nə Əntaŋfə a ɗa gəjwanə ka ənja, acii makə sətə ɗii Yeesu, ha'ə naamə asəkə duuniyana.

¹⁸ Pooshi i ŋgwalənə da uudənə ka ləbənə ka ha rəjwə. Mada tə'i patənə nga uudənə a ədzəmə ənda, ka lakəginə nə ci ŋgwalənə. See əndətə ca gəra gəjwanə nə ndzaanə maŋgwaləkii. Acii ha'ə, ma maŋgwala, pooshi patənə nga uudənə a ədzəməkii.

¹⁹ Ma caama uudəshi, acii Əntaŋfə 'watəgi uudənə taamə.

²⁰ Mada kə bii əndə'i əndə oo'i, "Kə uu'i nyi tə Əntaŋfə", amma kə kaaree ci ka ndzəkəŋuci, ma əndətsa, majirakə nə ci. Acii ma əndətə pooshi ka uudənə tə ndzəkəŋuci ətə nee ci də ginəkii, paa ci da rəgwa nga uudənə tə Əntaŋfə ətə paa ci nee də ginəkii.

²¹ Wiinə səndə bii ci kaamə ɗanə: ma əndətə ca uudə tə Əntaŋfə, wa ca uudə tə ndzəkəŋuci.

5

*Jaalanə gaamə agyanə *duuniya*

¹ Ma əndətə luuvə oo'i, Yeesu nə Aləmasiihu, uuzənə nga Əntaŋfə nə əndəkii. Mada kə uu'i əndə tə ɗii ənda, agi uudənə nə ci tə uuzənaakii əsə.

² Mada agi uudənə naamə tə Əntaŋfə, ama nə'utə sətə cii kəya ba kaamə, də ha'ə caama shii oo'i, agi uudənə naamə tə manjeevənə nga Əntaŋfə.

³ Ma uudənə tə Əntaŋfə, ci nə nə'utənə tə sətə bii ci. Mapaleemə sətə bii ci ka ŋgeerənə gaamə də zəkəkəənə,

⁴ acii taa wu nə uuzənə nga Əntaŋfə, ka jaalanə nə ci agyanə duuniya. Ma səndə ca kavə taamə ka jaalanə, ci nə vii gooŋga gaamə ka Yeesu.

⁵ Ma əndə jaalanə agyanə duuniya, see əndətə vii gooŋga oo'i, Yeesu nə *Uuzənə nga Əntaŋfə.

*Seedanə agyanə Yeesu *Aləmasiihu*

⁶ Ma Yeesu Aləmasiihu, kə shi ci aasəkə duuniya, ənjə a ɗa ka ci bapətisəma də ma'inə, ənjə a bələgi tə ci, idənaakii a əjigi. Əntaa wata ɗa ka ci bapətisəma də ma'inə, amma kə bələgi ənji tə ci, idənaakii a əjigi. Malaaba Ma'yanə ɓaarii kaamə ətə oo'i, ma uushi'iitsa, gooŋga. Əndə gooŋga nə Malaaba Ma'yanə əsə.

⁷ Makkə nə seedawiinə.

⁸ Waatoo, Malaaba Ma'yanə da ma'inə nga bapətisəma da idənaakii ətə əjigi ci ka putə gaamə. Ma uushi'iitsə makkə, ka ma rəjwə nə tii patə.

⁹ Mada bii hara ənji sətə nee tii, agi luuvənə naamə. Sakwa nga Əntaŋfə ɗii ətə palee wabənaakii ka nga ənji shiŋkinə də ŋgeerəna? Ma ca, kə wabi ci agyanə Uuzənaakii əsə.

¹⁰ Ma əndətə vii gooŋga ka Uuzənə nga Əntaŋfə, tə'i ci da wabətsə a ədzəməkii. Amma, ma əndətə maluuvəmə wabənə nga Əntaŋfə, kə zhi'wee ci ka Əntaŋfə ka majiraka, acii maluuvəmə ci sətə bii ci agyanə Uuzənaakii.

¹¹ Wiinē wabənē n̄ga Əntaŋfə kaamə: kə vii ci kaamə əpinē n̄ga ha'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ma əpinəkii, daci Uuzənāakii shi kaamə.

¹² Ma əndətə ləbə da Uuzənē n̄ga Əntaŋfə, tə'i ci da əpiitsa. Amma, ma əndətə paa ci ləbə da ci, pooshi ci da əpinəkii.

Muudinē n̄ga wabənē

¹³ Ma unə ənə vii gooŋga ka Uuzənē n̄ga Əntaŋfə, ma cii kya naahə koonə uushi'iitsa, koonā shii oo'i, tə'i unə da əpinē n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁴ Wiinē sətə ca vii kaamə mabanee ma'yanə akəŋwacii Əntaŋfə: taa mi kədii amə aciikii, maɗa ma sətə kədii amə aciikii, kə kaɗeesəkə ka ci, ka luuvənə nə ci kaamə.

¹⁵ Makə kə shii amə oo'i, taa mi patə kədii amə aciikii, agi luuvənə nə ci kaamə, kə shii amə əsə, agi viinē nə ci kaamə sətə kədii amə aciikii.

¹⁶ Maɗa kə nee əndə'i əndə ka ndzəkəŋuci ca ɗa 'waslyakəənə, wa ca kədii acii Əntaŋfə ka putə n̄ga əndətsa, maɗa pooshi 'waslyakəənəkii mbu'i bahə təkuree ka upaa əpinē n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka viinē nə Əntaŋfə ka ci əpinəkii. Waatoo, ka əndətə ɗii 'waslyakəənə ətə pooshi mbu'i bahə təkuree ka upaa əpinē n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Amma, tə'i 'waslyakəənə ətə ca kavə əndə ka təkuree ka upaa əpinəkii. Mabamə nyi koonə: ɗamə ɗə'wa agyanə tsarəkii.

¹⁷ Kala məza slənə patə, 'waslyakəənə. Amma, tə'i harii tsarə n̄ga 'waslyakəənə ətə pooshi mbu'i bahə təkuree ka upaa əpinē n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁸ Kə shii amə oo'i, ma əndətə ndzaa ka uuzənē n̄ga Əntaŋfə, paa ci ka ndzaanə ka ɗaɗa 'waslyakəənə, acii agi nəhənə nə Uuzənē n̄ga Əntaŋfə tə ci. Acii ha'ə pooshi *Seetanə ka ureenə ka ci. *

¹⁹ Kə shii amə oo'i, manjeevənə n̄ga Əntaŋfə naamə. Patənə n̄ga ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə, acii Seetanə nə tii.

²⁰ Kə shii amə oo'i, kə shi Uuzənē n̄ga Əntaŋfə, ca vii kaamə haŋkala n̄ga shiinə tə Əntaŋfə əndə gooŋga. Ma amə, ləbə naamə da ci daci Uuzənāakii Yeesu Aləmasiihu. Ci nə Əntaŋfə əndə gooŋga. Daciikii shi əpinē n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

²¹ 'Ya'ə manjeevənaakya, goona paslə tə uushi'iitə əntaa Əntaŋfə n̄ga gooŋga.

Bəra'inə nga ləkələkətə nga Yoohana

¹ Wiinə ləkələkətə ca dzə daciiki masara nga Ikəliisiya. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə da manjeevənaaku, matadə minə daga Əntanfø. Kə uu'i nyi tuunə dərəva. Əntaa wata nyi daanəki uu'i tuunə, amma da i patənə nga ənjitə shii goonğaanə nga Əntanfø.

² Ma uufənaaki tuunə, acii tə'i goonğaanəkii a ədzəmaamə. Ka ndzaanə nə goonğaanəkii a ədzəmaamə əsə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

³ Ma Əntanfø Dəsənaamə da Yeesu Aləmasiihu Uzənaakii, ka viinə nə tii kaamə pwapoonə, təya dā kaamə nga'aanə, təya vii kaamə ndzaanə jamə. Ma uushi'iitə patə, ka ndzaanə nə tii a ədzəmaamə, amə ənə ca nə'u goonğaanə nga Əntanfø, ama uufəshi.

Wabənə agyanə uufəshinə

⁴ Yoo, kə dīi nyi moodasəkə ka shaŋə makə lapaa nyi hara manjeevənaaku, agi nə'utə goonğa nga Əntanfø nə tii, makə sətə bii Dəsənaamə kaamə.

⁵ Mina, ma səndə banəki ka hə, uufəshaamə. Ma wabənə cii kya naahə ka hə, əntaa kurakii; amma kə fii amə wabənəkii daga ka saa'itə 'watəgyaamə fa wabənə nga Əntanfø.

⁶ Ma uufənə makə sətə bii Əntanfø, ci nə nə'utənə wabənaakii. Ma wabənə nga Əntanfø ətə fii amə daga ka 'watəginə, ci ca ba kaamə kaama ndzaanə agi uufəshinə.

⁷ Ma cii kya ba ha'ə, acii tə'i majirakinə laŋə taa dama patə asəkə duuniya. Ma təya, maluuvmə tii oo'i, əndə shiŋkinə pwayi ənji tə Yeesu Aləmasiihu. Tsarə nga ənjitə nə majirakinəkii. Tii nə ənji daawaanə nga Aləmasiihu.

⁸ Acii ha'ə, nəhəmə noonə na, koonə shii upaa patənə nga shikwa nga slənə goonə. Mada pooshi ha'ə, ka əteenə nuunə ka shikwakii.

⁹ Ma əndətə pooshi kəŋaanə agyanə dzəgunənə nga Aləmasiihu tanə, amma ca tsakəvə naakii, paa ci ləbə da Əntanfø. Ma əndətə kəŋaanə agyanə dzəgunənəkii, ci nəndə ləbə da Əntanfø Dəsənaamə da Uzənaakii.

¹⁰ Acii ha'ə, mada kə gi əndə aa hoonə, ca dzəgunə əndə'i uushi pamə ətə madzəmə mbərə mbərə da dzəgunəətsa, goona luu tə ci aa hoonə aasii. Taa "Usa da shine", goona ba ka ci.

¹¹ Acii taa wu bii ka ci "Usa da shine", kə libə ci da ci agi məza slənaakii.

Muudinə nga wabənə

¹² Tə'i hara uushi'inə bəzəkii cii kya moo banə koonə, amma paa nyi ka naahənə koonə də naahə naahə. Acii agi dā aniya nə nyi nga dzənə aa hoonə, nya wabə doonə ma da ma, kaama shii ndzaanə ka moodasəkə ka shaŋə.

¹³ Kə nəhəpaa manjeevənə nga cikəŋu tə hə. Ki maa, matadəkii nga Əntanfø nə ki.

Makkənə nga ləkaləkətə nga Yoohana

¹⁻² Wiinə ləkaləkətə ca dzə daciiki masara nga Ikəliisiya ka hə guvaki Gayusə. Kadashinaaki nə hə dərəva. Agi d'anə nə nyi də'wa kaa ha ndzaanə agi jamənə, shishinəku a ndzaanə jamə əsə makə sətə dīi ədzəməku jamə akəŋwacii Əntaŋfə.

³ Kə shi hara ənji nə'unə aa hanə, təya ba ka nyi makə sətə cii kwa nə'u gooŋgaanə də patənə nga ədzəməku. Makə fii nyi ha'ə, kə dīi nyi moodasəkə ka shaŋə də ndzaanaaku agi gooŋgaanə nga Əntaŋfə taa guci patə.

⁴ Pooshi uushi palee də da ka nyi moodasəkə makə fanə oo'i, agi nə'u gooŋgaanə nga Əntaŋfə nə manjeevənaaki.

Kuyiriinə nga Yoohana tə Gayusə

⁵ Kadashinaakya, kə nee nyi, əndə gooŋga nə hə agi patənə nga slənaaku ka ənji nə'unə, taa ŋgahi mu'uminə nə hara ənji agitii.

⁶ Ma ənjitə cakə hə tə tii, makə shi tii aa hanə, kə wabi tii akəŋwacii Ikəliisiya agyanə uufənaaku. Tuutəta'ə, tsakuu tə tii makə sətə kadeesəkə ka Əntaŋfə, kaa təya dzə aakəŋwə agi wiigi'inatii.

⁷ Acii, ma ma'i ənjitsə ka wiigi'inə, kaa təya slənə ka Yeesu Aləmasiihu. Maluuvəmə tii luu uushi acii ənjitə əntaa ənji nə'unə.

⁸ Acii ha'ə, ma amə ənji nə'unə, ŋga'ə maa cakaamə tə tsarə nga ənjitsə də uushi'inə, kaama ndzaa ka guvii-slənətii agi waaza gooŋgaanə nga Əntaŋfə.

Diyatərifisə da Dimitəriya

⁹ Kə nyaahə nyi magusə ləkaləkətə ka Ikəliisiya. Amma, ma Diyatərifisə, maluuvəmə ci kaa ca fa wabənaaki, acii kə mwayi ci gawuunə.

¹⁰ Acii ha'ə, madə kə gi nyi aa hoonə, ka pukəginə nə nyi ba'akii, nya baabagi bwaya uushi'iitə cii kəya jaarakə aashiinə. Əntaa wata ətsə cii kəya dfaada. Ha'ə maa, agi kaareenə nə ci ka luu mu'umuunə nga mu'uminə ənji nə'unə, ca təŋagi tə ənjitə ca moo luu mu'umuunətii, ca lakəgi tə tii asəkə Ikəliisiya əsə.

¹¹ Kadashinaakya, ga ha nə'u rəgwa nga slənə bwaya bwayaanə, amma nə'u rəgwa nga slənə nga'aanə. Ma əndətə ca slənə nga'aanə, uuzənə nga Əntaŋfə nə ci. Amma, ma əndətə ca slənə bwaya bwayaanə, mashiimə ci tə Əntaŋfə.

¹² Ma Dimitəriya, ənji patə ca dəla də ci oo'i, agi slənətənə nə ci ŋga'ə. ŋga'aanə nga slənaakii ca baarii oo'i, agi nə'utənə nə ci gooŋgaanə nga Əntaŋfə agi taa mi patə cii kəya dfa. Inə maa, kə bii inə koonə oo'i, ŋga'ə nə slənaakii. Kə shii unə boo, gooŋga nə wabənə geenə.

Muudinə nga wabənə

¹³ Tə'i uushi'inə laŋə cii kya moo banə ka hə, amma paa nyi ka moonə nya naahə ka hə də naahə naahə.

¹⁴ Acii kə kii nyi nə ŋga dzənə aabiiku kədəhə, aŋwa wabə ma da ma.

¹⁵ Wa Əntaŋfə a vii ka hə ndzaanə jamə. Kə nəhəpaa guviinaaŋwə tə hə. Nəhəpaa tə guviinaaŋwə patə ka ləmə ka ləmə.

Ləkaləkatə nga Yahuda

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Yahuda, ndzəkəŋuci Yakubu. Ma nya, əndə slənə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi. Agi naahənə nə nyi koonə, ənjitə 'wii Əntanƒə tuunə, una ndzaanə agi uudənə nga Əntanƒə Dəsənaamə, Yeesu Aləmasiihu a dzə də nəhənə tuunə.

² Wa Əntanƒə a ƒa koonə nga'əənə, ca vii koonə ndzaanə jamə da uudənə a ədzəmuunə aakəŋwa aakəŋwa.

Maliminə nga jirakənə

³ Kadashinyinaakya, kə ƒii nyi aniya ka shaŋə kaa nya naahə koonə agyanə luupaanə ənə upaa amə patə. Amma ma nee nyi, gəƒə wa nya naahə koonə kaa nya kədii tuunə koonə ƒa gazhi'waanə agi wabənə nga Əntanƒə, ənjə a vii goŋga. Aci gahu rəŋwə ƒaarii Əntanƒə goŋgaanaakii ka ənjaakii.

⁴ Ma bii nyi ha'ə, tə'i hara ənji ətə pooshi shii tə Əntanƒə iitəgərə aahadoonə, təya ƒa gazhi'waanə nga gwazee ka habara nga pwapoonə nga Əntanƒə, kaa təya shii upaa rəgwa nga ƒa tsarə nga bwaya uushi ətə kadeesəkə ka tii. Də ƒanə ha'ə makə ətsə ci təya kaaree ka Yeesu Aləmasiihu Gawə gaamə, Slandanaamə əsə. Daga ŋukə tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə makə sətə nə Əntanƒə a zamagi də tii.

⁵ Taa ŋgahi kə shii unə sənə cii kya moo banə, amma nga'ə ka nyi kaa nya ənə ka buurətənə koonə oo'i, ma nga ŋukə, kə luupaa Əntanƒə tə ənjaakii kaa təya bwasee ka hanyinə nga Misəra. Patə da ha'ə, ma daaba'əkii, kə zamagi ci də hara ənji ahadatii ətə pooshi vii ka ci goŋga.

⁶ Ha'ə əsə, buurətəmə habara nga malaa'ikanyiitə pooshi luuvə kaa təya ndzaanə ka hatə ƒəkəpaa Əntanƒə tə tii. Ma təya, kə bwasee tii ka hatə ƒəkəpaa Əntanƒə tə tii. Wata ca kaalagərə tə tii aagi təkunə ruku ruku. Ma'aanəkii asəkə mahyakahyaka'ə nə tii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. See maƒa mbu'ya uusəratə nə Əntanƒə a ƒa gəŋwanə ka *duuniya.

⁷ Buurətəmə agyanə vəranyinə nga *Sadooma da *Gwamoorə da hara vəranyiitə kədə kədəhə da tii əsə. Ma ənji nga vəranyiitə, kə dzəgərə tii aagi ƒa ajjinəənə kama kama, təya bwasee ka rəgwa goŋga. Kə upaa tii shikwatii nga ndzaanə agi gunə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ətsə boo, kə ndzaa ka dzalənə paŋgəraŋə ka patənə nga ənja.

⁸ Ha'ə əsə nə ənjitə iitəgərə aahadoonə. Kə sənii tii səniiə ətə kavə tə tii ka ajjinətə shishinətii, təya bərapaa baawəda nga Əntanƒə, təya dzaana tə uushi'iitə dadagyə da məghərəvənə.

⁹ Mikayilu maa, ətə ƒii ka gawə nga malaa'ikanyinə pata, paa ci dzaanii tə *Seetanə də makii. Saa'itə pii tii da Seetanə agyanə wə nga Muusa, paa ci haŋətə naakii nə bahə wabə bwaya uushi aashi Seetanə. Amma wata ma bii ci ka ci, "Wa Əntanƒə a dzalə tə hə." *

¹⁰ Amma ma ənjitə ahadoonə, agi dzaananə nə tii uushi'iitə pooshi tii paaratəgi. Ma təya, makə dabiinə nə tii yadə hiima. Aci agi ƒanə nə tii see sətə shigi a moodəfətii. Ma təya dzə də ƒanə ha'ə makə ətsə, gəŋwanə nə tii ka əlyanə aagyanətii.

1:1 1 Mat. 13.55; Mar. 6.3. **1:2** 2 2 Piita 1.2. **1:3** 3 1 Tim. 1.18. **1:4** 4-13 2 Piita 2.1-22. **1:4** 4 Gal. 5.13; 2 Piita 2.1. **1:5** 5 Shig. 12.51; Baan. 14.29-30; 1 Koor. 10.5; 2 Piita 1.12-13. **1:6** 6 1 Piita 3.19-20; 2 Piita 2.4. **1:7** 7 Wat. 19.1-24; 2 Piita 2.6. **1:8** 8 2 Piita 2.10. * **1:9** 9 Dzək. 34.6; Zak. 3.2; 2 Piita 2.11; Mikayilu: Səniinə 12.7. **1:10** 10 2 Piita 2.12.

11 Kə lii ɲgəra'wə tə tii, acii kə ɲgərə tii tsaasəfə ɲga Kaa'inu, kə vigi tii natii nə ka da 'waslyakəənə, kaa təya shii upaa də kwaba, makə sətə shi Balaamə a dīi. Agi d'anə nə tii panə da Əntanfə makə sətə shi Koorə a dīi. Acii ha'ə ka zaamaginə nə Əntanfə də tii, makə sətə shi ca zaamagi də Koorə. †

12 Ma agi gəshinə goonə, kə ndzaa tii makə dīinə ahadoonə. Pooshi uushi shii tii, madaamə natii nə tanə. Pooshi ayinə agitii əsə. Makə kurabiinə ətə ci mədə a pyawərigi yadə ndzəmənə ɲga vənə nə tii. Makə ənfugiitə pooshi ka poonə taa ka saa'yatii nə tii. Makə ənfugiitə ci ənjə a mbuudəgi nə tii, təya huurəgi hwa'ə.

13 Ma tii, makə ma'iitə ca ɲgərəma əndə nə tii. Təya d'avə ka natii nə ayinə. Makə tikisanyitə pooshi ka kəjaanənə ka hakii nə tii. Ma təya, kə dəkəpaa Əntanfə ka tii ha agi matəku təku ha ruku ruku. Davə nii təya ndzaanə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

14 Agyanə tsarə ɲga ənjitsa shi Anuuhu a wabi. Ma ca, ci nə mədəfəne ɲga slikərənə ndzəɲənə ka Adamu. Kə bii ci, "Kadə nə Slandanə a shi da malaa'ikanyinaakii gya'ə pu'unyinə da gya'ə pu'unyinə, yadə baanatənə. ‡

15 Ka la gəɲwanə ka patənə ɲga ənji cii kəya shi. Bwayakii ka shaɲə nə gəɲwanaakii a ndzaanə ka ɲga ənjitə pooshi nyi'u tə Əntanfə, acii bwayakii nə slənətə d'aadii tii da uushi'iitə baabii tii aashikii."

16 Ma ənjitsa, uusəra patə nə tii ka ɲgəərə ma, taa guci patə nə tii ka ɲgəərə ma də hara ənja, təya da sətə kadeesəkə ka shishinətii, təya haɲətə natii na, təya d'a mandikə-ndikə wabənə ka gəpətə də ənja, kaa təya shii nə'u rəgwatii.

Wabənə ka ənji nə'unə

17 Kadashinyinaakya, ma wabəətə shi masləkee ənji ɲga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a bii koonə oo'i kadə na d'a, ga ca zaanə koonə.

18 Kə ɲjii təya baaba koonə, "Ma ka muudinə ɲga duuniya, kadə nə ənjə a shigi ətə na ɲusə tuunə. Ma ənjitsa, paa tii shii tə Əntanfə. Agi d'anə nə tii sətə kadeesəkə ka tii tanə."

19 Tii nə ənjitə ca kira təkəshinə aahada ənja, ənji ɲga duuniyanə nə tii, pooshi tii shii Ma'yanə ɲga Əntanfə.

20 Kadashinyinaakya, ma unə, d'amə gazhi'waanə ɲga tsakəshinə ahadoonə, koonə shii dzənə aakəɲwa də zəɲanə agi vii goonɲaanə goonə ətsə shi d'acii Əntanfə ci saakii. Dəmə aakəɲwa də d'a d'wa də ɲgeerənə ɲga Malaaba Ma'yanə.

21 Kavəmə noonə na aagi uudənə ɲga Əntanfə, una gəra saa'itə nə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a nəhə təgunuunə gaamə, ca vii kaamə əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

22 Tə'i hara ənji pooshi tii ba'avə. Ma tsarə ɲga ənjitsa, nəhəmə təgunuunatii.

23 Luupaamə hara ənji acii gunə. Ma hara ənji əsə, nəhəmə təgunuunatii. Amma una dzə də kavə na acii ga təya ɲusləgi duunə. Taa kəjeerənatii maa, mandəkii putə ɲga əjjinənə ɲga ndzaanatii. Acii ha'ə, goona təbətə shaɲə.

Dəlaamə də Əntanfə

24 Dəlaamə də Əntanfə. Ci nə əndə da baawəda ɲga nəhənə tuunə acii goona ɲusləgi gakii a rəgwa. Ka mbeenə nə ci ka ɲgərəgi koonə patənə ɲga 'waslyakəənə goonə, ca kira tuunə ka ndzaanə agi ɲwanjuunaakii, una ndzaanə də moodasəkə ka shaɲə.

25 Dəlaamə də Əntanfə, acii ci daanəkii nə Slandanə agyanə taa mi patə. Ci luupaa taamə d'acii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Wa ənjə a d'uunətə tə ci, ənjə a d'əla də

† 1:11 11 Kaa'inu: 'Wat. 4.3-8; 1 Yooh. 3.12; Balaamə: Baan. 22.7,17; 1 Piita 2.15; Koorə: Baan. 16.1-34. 1:12 12 2 Piita 2.13,17. 1:13 13 Isaa. 57.20; 2 Piita 2.17. ‡ 1:14 14 Mat. 25.31; Anuuhu: 'Wat. 5.18,21-24; Iber. 11.5. 1:17 17 2 Piita 3.2. 1:18 18-19 2 Piita 3.3; 2 Tim. 3.1; 3.2-6. 1:20 20 Kwal. 2.7. 1:22 22 1 Tees. 5.11. 1:23 23 Zak. 3.2. 1:24 24 Fil. 1.10; 1 Tees. 5.23.

ci. Ci ca ɗa ɲwanjuunə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə, ndzaɲəne ka 'watəginə, ka mbu'yanə ka ənshinə ka dəɲə ka muudinə. *Aamiina.

Səniinə nğa Yoohana

¹ Ma ləkaləkətəna, asəkəkii nə uushi'iitə bəarii* Yeesu *Aləmasiihu. Əntənəfə bə'acii ka ci uushi'iitə, kaa ca bəarii ka ənji nə'unə tə ci tə sətə na slənə tyasə kədəhə. Ci dīi sləkee Aləmasiihu ka malaa'ikaakii, kaa ca bəarii uushi'iitə ka nyi, Yoohana, əndə slənaakii.

² Kə bəgi nyi patənə nğa uushi'iitə nee nyi, nya bəgi makə sətə wabi Əntənəfə, nya bəgi goonğaənə ənə bəarii Yeesu Aləmasiihu ka nyi.

³ Əndə bərəkaanə nə əndətə ca janğa wabənə nğa anabaakwaanə ənə nyaahə nyi aasəkə ləkaləkətəna. Patənə nğa ənjitə ca fa wabənəkii, təya nə'utə, ənji bərəka nə tii əsə. Acii kə uugi saa'i nğa slənənə nğa uushi'iitə mbəshanə.

Nəhəpaanə ka Ikəliisiyanyinə mədəfə anə hanyinə nğa Asiya

⁴ Wiinə ləkaləkətə ca dzə ka Ikəliisiyanyinə mədəfə anə hanyinə nğa Asiya. Ma ləkaləkətəna, daciiki Yoohana shigi. Wa Əntənəfə a dā koonə pwapoonə, wa ca vii koonə ndzaanə jamə. Ci nəndə əndzə'i, ci nəndə nğəkə, ci əsə na shi. Ma pwapoonəkii, daci nğuni ma'yanə mədəfə ca shigi əsə. Tii nəndə akənwacii dəgələ nğa nğanjuunaakii.

⁵ Wa Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoonə, ca vii koonə ndzaanə jamə. Ci nə əndətə ca bəarii goonğa. Tə ci 'watəgi Əntənəfə mədeənə agi maməətə ənja. Ci əsə nə Nğanwə agyanə meeminə nğa duuniya patə.

Kə uu'i ci taamə, ca əntəgi də əjigi idənaakii ka putə gaamə kaama shii mbərədənə acii slənə 'waslyakəənə.

⁶ Ca kavə taamə kaama ndzaanə ka limanyinə agi nğanjuunaakii, ama paslə tə Əntənəfə Dii. Wa ənjə a dūunətə tə ci, ca dā nğanjuunə nğa ha'ə ndənwə ndənwə. *Aamiina.

⁷ Tsaaməmə! Kədəhə nə ci ka shinə dāgi kurabiinə. Taa wu patə, ka neenə nə ci ka ci də ginəkii. Ənjitə bələgi tə ci maa, ka neenə nə tii ka ci. Patənə nğa slikərənyinə nğa duuniya, ka tuunə nə tii acii shinaakii. Ha'ə na dā. Aamiina.

⁸ Ma bii Slandanə, Əntənəfə Əndə baawəda, ci saakii nə nğa təkənwənə, ci əsə nə nğa muudinə. Ci nəndə əndzə'i, ci nəndə nğəkə, ci əsə na shi.

*Jigaginə nğa *Aləmasiihu ka Yoohana*

⁹ Ma nyi Yoohana, ndzəkənwəshii'inuunə nə nyi. Ləbə naamə da Yeesu. Də ha'ə dīi amə ləbə agi cibənə ca dā taamə, ama sə'watə, waatoo, amə patə ənə kavə ci ka ndzaanə agi nğanjuunaakii. Ma nya, kə wazii nyi wabənə nğa Əntənəfə da goonğaənə ətə bəarii Yeesu. Putakii kəshi ənji tə nyi, ənjə a kərəgi tə nyi aənə hanyinə nğa Patamasə ətə ahada ma'inə.

¹⁰ Ma ka əndə'i uusəra alatə, kə nğərəgi Ma'yanə nğa Əntənəfə tə hiimaaki, kə fi nyi wabənə makə wazənə nğa uutəma dāba'aki.

¹¹ Ca bə, "Naahətə sətə nee hə, ha sləkee ka ləkaləkətəkii ka Ikəliisiyanyinə nğa vərənə mədəfə, waatoo, Ikəliisiya nğa Afisa da nğa Səmiirəna da nğa Parəgama da nğa Tiyatira da nğa Sarədisə da nğa Filadaləfiya da nğa Lawədikiya."

* **1:1 1.1** Əntaa səniinə əndə a tsəfə nğuniyə amma uushi makə səniinə. Ma də uura Gərikə, uushi'iitə bəarii Yeesu Aləmasiihu ka Yoohana. **1:1 1.1** 4.1; 22.6. **1:2 1.2** 6.9. **1:3 1.3** 14.13. **1:4 1.4** 4.5. **1:5 1.5** 2.26; 7.14; 19.15; Kwal. 1.18; Ibər. 9.14; 1 Yooh. 1.7. **1:6 1.6** 5.10; 20.4,6; 22.5; Shig. 19.6; 1 Piita 2.9. **1:7 1.7** 1.13; Dan. 7.13; Mat. 24.30; Yooh. 19.34,37; 1 Tees. 4.17. **1:8 1.8** 1.4,8; 2.8; 4.8; 11.17; 16.5; 21.6; 22.13; Shig. 3.14; Isaa. 44.6. **1:9 1.9** 22.8. **1:10 1.10** 17.3. **1:11 1.11** 4.5.

¹² Nya zə'wugi kaa nya tsaaməgi taa wu ca wabə da nyi. Wata nya nee ka uushi'inə mədfəfə nga əndzənə ətə ci ənjə a dzakə garəkuwanyinə davə.

¹³ Ma ahada uushi'iitə ci ənjə a dzakə garəkuwanyinə davə, kə nee nyi ka uushi pushashi da əndə shinjkinə da i magərə kəjeerənə ashikii kura'ə aa ba'ə sədfəkii. Ca anəpaa ədzəməkii də gyara nga əndzənə.

¹⁴ Talə talə makə əmputə kəbənə nə shinjkinəakii. Makə gana nga gunə nə ginəkii ka bərənə.

¹⁵ Ma sədfəkii əsə, makə sətə ci mana tibisa a bərənə agi gunə nə ci ka bərənə. Makə wazənə nga ngyaaranə nga ma'inə a gəərə daba'ə vənə nə uurakii əsə.

¹⁶ Ca kəsəpaa tikisanyinə mədfəfə da ciizəməkii. Ngila purəjanə a shigi da makii. Kyakya'ə rəgwa nə ngila purəjanəkii ka idənə. Pyapidənə makə nga uusəra nə kənjwaciinəkii. †

¹⁷ Ma kə nee nyi ka ci, wata nya kulagi atsaə sədfəkii makə mantə ənda. Ca kəsətə tə nyi də ciizəmanəkii, əjki ci ka nyi, "Ga ha ngwalə: nyi nə nga təkəjwanə da nga muudinə.

¹⁸ Da i əpinə nə nyi. Kə shi nya əjki. Amma, ma əndzə'i, tə'i nyi da əpinə nga ca'ə ndəjwə ndəjwə. Tə'i nyi da baawəda agyanə wa da agyanə ha nga ndzaanə nga maməətə ənja.

¹⁹ Acii ha'ə, naahətə patənə nga uushi'iitə cii kwa nee, waatoo, uushi'iitə ca slənə əndzə'i da uushi'iitə na slənə aakəjwa.

²⁰ Wiinə sətə ci uushi'iitə nee hə a moo banə: ma tikisanyiitə mədfəfə ətə nee hə da ciizəməki, tii nə malaa'ikanyinə mədfəfə ətə ca nəhə Ikəliisiyanyinə mədfəfə. Ma uushi'iitə nga əndzənə mədfəfə nga dzakə garəkuwanyinə əsə, tii nə Ikəliisiyanyinə mədfəfə."

2

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Afisa.

¹ Əndətə nee nyi a ba ka nyi, "Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Afisa oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə kəsəpaa tikisanyinə mədfəfə da ciizəməkii, ca wiigi'i ahada uushi'inə mədfəfə nga əndzənə ətə ci ənjə a dzakə garəkuwanyinə davə.

² Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi patənə nga ndzaanə goonə. Kə shii nyi makə sətə ndzaa unə də gazhi'waanə agi slənə goonə da sə'watənə goonə. Kə shii nyi əsə, paa unə ka vii rəgwa ka bwaya ənja, təya ndzaanə ahadoonə. Kə gəlatuunə ənjitə ca jirakə oo'i, masləkee ənjaaki nə tii, una shi ka pukəgi ba'atii oo'i, majirakinə nə tii.

³ Agi sə'watənə nuunə cibənyinə ka putaaki, pooshi unə zhaarə əsə.

⁴ Amma, tə'i uushi cuuna də pooshi dzəgərə ka nyi, waatoo pooshi unə agi uudənə tə nyi ma'ə makə nga njukə.

⁵ Acii ha'ə, buurətəmə oo'i, ka ngutə ha sanə njusləgyuuna? Baamə ka Əntanjə, una slənə sətə njuuna slənə nga njukə. Mada pooshi unə baanə, ka dzənə nə nyi aabii unə, nya dzə ka ngərəgi ha nga dzakə də garəkuwanyinə goonə ka hatə dii ci davə.

⁶ Amma wiinə sənə cii kya dəla duunə agikii: kə bərəpaa unə slənə nga Nikoolanyinə* makə sətə bərəpaa nyi slənətii əsə.

1:12 1.12 Zak. 4.2. **1:13 1.13** Dan. 7.13; 10.5. **1:14 1.14** Dan. 7.9; 10.6. **1:15 1.15** 14.2. † **1:16 1.16** mədfəfə 4.5; ngila purəjanə: 2.12; 19.15; Ibər. 4.12. **1:17 1.17** 1.8; Dan. 8.17-18. **1:18 1.18** Rooma 14.9; 1 Koor. 15.3-4,25-26. **2:1 2.1** 1.16,20; Af. 1.1. **2:2 2.2** 2 Koor. 11.13; 1 Yooh. 4.1. **2:5 2.5** 2.16,22; 3.3,19. * **2:6 2.6** Ma Nikoolanyinə, mbərə mbərə nə dzəgunənətii da nga Balaamə. Tsaamuu 2.14.

⁷ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə. Ma ənjitə jaalii, ka viinə nə nyi ka tii rəgwa nga adə pawə nga ənfutə ca vii əpinə agi Aləjana† nga Əntanfø.”

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Səmiirəna

⁸ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Səmiirəna oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə nga təkəŋwanə da nga muudinə ətə shi a əntəgi, amma kə ma'i ci da i əpinə agi maməətə ənja.

⁹ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi cibə goonə, kə shii nyi ghanə goonə əsə. Amma, ma ka nyi, ənji wahə nuunə. Kə shii nyi, ma ənjitə ca jirakə oo'i, *Yahudiinə nə tii, agi wabənə nə tii bwaya uushi'inə aashuunə. Amma, ma tii, əntaa Yahudiinə nə tii. Ənji nga *Seetanə nə tii. ‡

¹⁰ Goona ŋgwalə acii taa mi patə ətə na cibəe koonə. Shiimə oo'i, kadə nə Seetanə a gəlatə tuunə, ənjə a əjigərə hara ənji goonə aa fureşhina, təya cibə nga baanə pu'u. Ndzaamə da vii goonğa, taa əntənə cuuna əntə putə nga vii goonğa goonə. Madə kə dii unə ha'ə, ka viinə nə nyi koonə əpinə ətə pooshi ka uudənə putə nga jaalanə goonə.

¹¹ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə. Ma ənjitə jaalii, ka mbədənə nə tii acii kanə tə tii aagi gunə, waatoo, əntənə nga bəra'inə. Paa ci ka əntənə ma'ə.”

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Parəgama

¹² Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Parəgama oo'i:

Wiinə wabənə da ma Slanda ŋgila purəŋanə ətə ca idə kyakya'ə rəgwa.

¹³ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi hatə rii unə davə. Ma gyuunə ka ranə, asəkə giwa nga Seetanə da ŋwanjuunaakii. Amma patə da ha'ə pooshi unə bwasee ka vii ka nyi goonğa. Taa ka saa'itə bələgi ənji tə Antipa, əndə seedaaki nga goonğa, pooshi unə kaaree ka nyi. Ma ca, kə bələgi ənji tə ci ahadoonə, asəkə giwa nga Seetanə.

¹⁴ Amma, tə'i uushi'inə cuuna da pooshi dzəgərə ka nyi, waatoo tə'i hara ənji ahadoonə ca nə'u dzəgunənə nga Balaamə. Ma ca, kə dzəgunətə ci ka Balaka makə sətə kagərə ci tə ənji *Isərayiila ka slənə 'waslyakəənə, ca kagərə tə tii ka adə zəmətə dii ənji ka uuləminə, təya aləhiinə əsə.

¹⁵ Ha'ə, tə'i ahadoonə ca nə'u dzəgunənə nga Nikoolanyinə.

¹⁶ Acii ha'ə, baamə ka Əntanfø. Madə pooshi, ka dzənə nə nyi aabii unə pii, nya dzə ka panə da tii də ŋgila purəŋaanə shigi da maki.

¹⁷ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə. Ma ənjitə jaalii, ka viinə nə nyi ka tii zəmətə dəkəpaa Əntanfø dagyə, nya vii ka tii mambwadada faara da i manaahə kura ləmə anəkii. Ma ləmətsa, pooshi əndə na shii, madəamə əndətə nii kya vii ka ci.” §

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Tiyatira

¹⁸ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Tiyatira oo'i:

Wiinə wabənə da ma *Uuzənə nga Əntanfø. Makə gana nga gunə nə ginəkii ka bərənə. Ma sədəkii əsə, makə mana tibisa nə ci ka bərənə.

† 2:7 2.7 Əndə'i ləmə nga ha dagyə. 2:7 2.7 22.2,14,19; 'Wat. 2.8-9; 3.22; Əzaki. 28.13; 31.8; Mat. 13.9,43. 2:8 2.8 1.8,18. ‡ 2:9 2.9 2 Koor. 6.10; Yak. 2.5; Seetanə: 3.9; 2 Koor. 11.14-15. 2:10 2.10 Mat. 10.28; 1 Koor. 9.24-25. 2:11 2.11 20.6,14; 21.8. 2:12 2.12 1.16. 2:14 2.14 2.20; Baan. 24.25; 25.1-3; 31.16; 2 Piita 2.15. § 2:17 2.17 Jab. 78.23-25; Yooh. 6.48-51; faara: Zak. 3.9; kura ləmə: 3.12; Isaa. 62.2; 65.15. 2:18 2.18 1.14-15.

¹⁹ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə, kə shii nyi uudənə goonə da vii goonğa goonə əsə. Kə shii nyi tsakəshinə goonə da sə'watənə goonə. Weewee, ma slənə goonə nğa əna, kə palee ka nğa nğəkə.

²⁰ Amma, tə'i uushi cuuna də pooshi dzəgərə ka nyi. Kə vii unə rəgwa ka miitə ci ənjə a 'wa Izabyalə, kaa kya ndzaanə ahadoonə. Ma kya, ağı jirakənə nə ki oo'i, ma sətə cii ta ba, da ma Əntanǝfə shigi. Amma saaweenə cii ta saawee ka ənjaaki də dzəgunə ka tii aləhiinə i adə zəmətə dīi ənji ka uuləminə.

²¹ Kə kapaa nyi ka ki saa'ya kaa kya baanə ka nyi. Amma paa ki ka moo bwasee ka aləhiinə.

²² Aci ha'ə, ka gwakəpaanə nə nyi tə ki ka bwanea. Ma ənjitə ca də aləhiinə da ki əsə, ka kyanə nə nyi ka tii bwaya ciba, see maa baa tii ka Əntanǝfə, təya bwasee ka nə'u sətə jigunyi ki ka tii.

²³ Ka bələginə nə nyi tə ənji nə'unə tə ki. Də ha'ə shiinə patənə nğa Ikəliisiya oo'i, nyi nəndə shii sətə a ədzəmə ənda da sətə cii kəya moo. Ka ki'itənə nə nyi taa ka wu agyuunə mbərə mbərə da slənaakii.

²⁴ Ma unə ətsə asəkə vərənə nğa Tiyatira, ətə pooshi nyi'u bwaya dzəgunəətsa, madzəgunəmə unə sətə ci hara ənjə a 'wa 'ma'umbee haala nğa Seetanə' əsə, a ba nyi koonə: paa nyi ka kaanə koonə əndə'i slənə ma'ə.

²⁵ Ma nə uushi cuuna də: kəsətəmə tənə tənə tə sətə jigunyuunə da sətə cuuna slənə dənə ka saa'yatə nii kya dzə.

²⁶⁻²⁸ Ma ənjitə jaalii, təya kəsəpaa slənaaki dənə ka muudinə, ka viinə nə nyi ka tii baawəda makə sətə upaa nyi acii Daadə, təya ndzaanə ka gayinə agyanə patənə nğa slikərənyinə, təya də nwanuunə agyanətii də zala tibisa, təya fəəsləgi tə tii makə sətə ci ənjə a fəəsləgi uuda, nya vii ka tii vooda nğa pukə də ha.

²⁹ Ma əndətə da liminə nğa fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyaninə."

3

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nğa Sarədisə

¹ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, "Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nğa Sarədisə oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə da nğunyi ma'yanə nğa Əntanǝfə mədəfə da i tikisanyinə mədəfə. Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə. Ma nə ənji ka nəhənə, da i əpinə nuunə, amma mamətəkii nuunə.

² Ma caamə nyi, gədamə nə slənə goonə akənjwacii Əntanǝfwaaki. Aci ha'ə, vədəhəmə ka nğyninə, una ənə ka hadatəgi də slənə goonə acii ga ca uudəpaa na.

³ Buurətəmə sətə jigunyuunə da sətə fii unə. Dəmə də nə'utənə, una baanə ka Əntanǝfə. Mada pooshi unə və'ihə, ka dzənə nə nyi aabii unə makə sətə ci mahərə a dzə ka hərənə, pooshi unə na shii saa'i nğa dzənaaki.

⁴ Tə'i hara ənji ahadoonə gi'u ətə makapaamə nətii nə ka slənə 'waslyakəənə. Kadə niinə a wii ka hakii da tii da i mabwadada kəjeerənyinə ashiinə, acii kə mbu'i tii bahə danə ha'ə.

⁵ Ma ənjitə jaalii, ka nğanə nə tii mabwadada kəjeerənə ha'ə makə ətsa. Paa nyi na əndzəgi ləmətii shanə asəkə ləkaləkatətə dīi ləmə nğa ənjitə ca upaa əpinə nğa ca'ə ndənəwə ndənəwə asəkəkii. Kadə nii kya ba akənjwacii Daadə da malaa'ikanyinaakii oo'i, naaki nə tii. *

2:20 2.20 Baan. 25.1-8; 1 Meem. 16.31; 2 Meem. 9.22,30; Slənə 15.20. **2:23 2.23** 22.12; Irim. 11.20. **2:25 2.25 3.11.** **2:26-28 2.26-27** 12.5; 19.15; Jab. 2.8-9. **3:1 3.1** 1.4,16. **3:3 3.3** 16.15; Mat. 24.43; 1 Tees. 5.1-2. **3:4 3.4** 6.11. * **3:5 3.5** Mat. 10.32; ləkaləkatə: 13.8; 17.8; 20.15; 21.27; Shig. 32.32; Jab. 69.29; Isaa. 4.3; Luka 10.20.

⁶ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə.”

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Filadaləfiya

⁷ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Filadaləfiya oo'i:

Wiinə wabənə da ma Malaaba ənda, Əndə gooŋga əsə. Aciikii nə lakila nga makuvə nga ŋwanwə *Dawuda. Madə kə wunəgi ci, pooshi əndə mbee ka pa'əginə. Madə kə pa'əgi ci əsə, pooshi əndə mbee ka wunəginə ma'ə.

⁸ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə. Kə shii nyi, gi'u nə baawəda goonə əsə, amma kə nə'utuunə tə dzəgunənaaki, makaareemuunə ka nyi. Wiitsə kə kapaa nyi makuvə furəŋə akəŋwaciiku, pooshi əndə pa'əginə.

⁹ Fatəmə! Ma ənji nga Seetanə, waatoo majirakiitsə ca jirakə oo'i, Yahudiinə nə tii, ka kavənə nə nyi tə tii, kaa təya gəra'wə akəŋwacii unə. Davə shiinə tii oo'i, kə uu'i nyi tuunə.

¹⁰ Kə nə'utuunə wabənaaki, una kəŋaanə ndihə ndihə də sə'watənə. Aci ha'ə, ka nəhənə nə nyi tuunə acii təbətə nə ənjə a təbə tə duuniya patə ka gəlatənə də patənə nga ənja.

¹¹ Wanyitsə ka dzənə kədəhə. Kəsətəmə tənə tənə tə sətə jigunyii koonə, acii ga ənjə a ləwuma shikwa goonə.

¹² Ma ənjitə jaalii, paa tii ka dzəginə shaŋə asəkə maduunə kuvə nga Əntaŋfwaaki. Ka kavənə nə nyi tə tii ka ndzaanə ka kila asəkəkii. Ka naahəvənə nə nyi ləmə nga Əntaŋfwaaki da ləmə nga vəranaakii aashitii. Ma vəranəkii, ci nə kura Urusaliima ətə na jima dadagyə daci Əntaŋfwaaki. Ka naahəvənə nə nyi kura ləməki aashitii əsə.

¹³ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə.”

Ləkaləkatə ka Ikəliisiya nga Lawədikiya

¹⁴ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya nga Lawədikiya oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə ci ənjə a 'wa '*Aamiina', Əndə seeda nga gooŋga, pooshi jirakənə ashikii. Ci nə kilə nga patənə nga sətə ghənyi Əntaŋfə.

¹⁵ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə: pooshi unə watsə watsə, pooshi unə bwasee dəŋwa'ə ka nə'unə tə nyi əsə. Maci taa watsə watsə nuunə taa bwaseenə dəŋwa'ə ka nə'unə tə nyi, kada ka shiinə nə nyi sə nga d'anə duunə.

¹⁶ Yoo, makə d'ii ci, gədamə nuunə, ka tifyaginə nə nyi tuunə asəkə maki.

¹⁷ Wanuunə ka banə oo'i, ənji gəna nuunə, pooshi uushi ghii unə, pooshi uushi cuuna moo əsə. Asee, mashiimuunə oo'i, unə nə matəgugunəkii ka shaŋə, maaghiinə nuunə, moorəfəkii, dimə də purəki.

¹⁸ Wanyinə ka banə koonə, koonə d'ərə əndzənə aciiki ətə sləwatə ənji nga'ə də gunə, koonə ndzaanə ka ənji gəna; una d'ərə mabwafada kəjeerənə aciiki ka umbee də purəkinə goonə acii ga ayinə a kəshi tuunə; una d'ərə kuzəka, koonə bəzəvə aa gyuunə koonə mbee ka nee ka uushi'inə.

¹⁹ Ma nya, ka ənjitə cii kya uudə cii kya wazə, nya dzalə tə tii əsə. Aci ha'ə, baamə ka Əntaŋfə, una nə'u tə nyi də ədzəmə rəŋwə.

3:7 3.7 Isaa. 22.22; Mat. 16.19. **3:9 3.9** 2.9; Isaa. 49.23; 60.14. **3:10 3.10** 1.9; Luka 21.19; 1 Koor. 10.13; 2 Piita 2.9. **3:11 3.11** 2.10,25; 22.7,12,20; Zak. 2.14. **3:12 3.12** 2.17; 14.1; 21.2; 22.4; Əzaki. 48.35. **3:14 3.14** 1.5; 19.11; Yooh. 1.3; 2 Koor. 1.20. **3:17 3.17** Hoos. 12.9; 1 Koor. 4.8. **3:18 3.18** 6.11; 16.15. **3:19 3.19** Wab. 3.11-12; Iber. 12.5-6.

²⁰ Wanyinə kənjə ka dza makuva. Ma əndətə fii uuraki, ca wunəgi makuva, ka dzəgərənə nə nyi aa hakii aasii, ina adə zəmə ka hakii da i ci.

²¹ Ma ənjitə jaalii, ka viinə nə nyi ka tii rəgwa nga ndzaanə atəngalaki asəkə dəgələ nwanjuunaaki makə sətə jaalii nyi, wanyinə dasə atəngala Daadə asəkə dəgələ nwanjuunaakii.

²² Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaabə Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyanyinə.”

4

Duunətənə tə Əntanfə gatə dadagyə

¹ Ma daba'əkii, nya tsaamə, wata nya nee ka makuvə nga dagyə mawunəkii. Wata nya fa uura nga əndə ətə ca muu makə uutəma, waatoo ətə 'watəgi wabənə ka nyi. Əŋki ci ka nyi, “Ŋgirawə aa hanə kaa nya bəarii ka hə sətə na slənə tyasə daba'ə ətsa.”

² Pii, wata Malaabə Ma'yanə a nğərəgi hiimaaki. Wata nya nee ka dəgələ nga nwanjuunə dadagyə da Əndə dasə anəkii.

³ Makə nunyi faariinə ətə ci ənjə a 'wa yasəpa da sarədisə nə kəŋwaciinəkii ka bərənə. Məŋganə a gənətə də dəgələ nga nwanjuunəkii, ca dzə də bərənə makə faara ətə ci ənjə a 'wa iməradə.

⁴ Tə'i hara dəgələnyinə nga nwanjuunə pupusərə aji ənfwadə ətə gənətəgi də dəgələ nga nwanjuunəkii. Ma asəkə dəgələnyinəkii, gayinə pupusərə aji ənfwadə ndzaanə asəkəkii. Kə nğii tii mambwadada kəjeerənyinə da i dara nwanjuunə nga əndzənə anətii əsə. *

⁵ Wata see pyapidənə ca dzə də shiginə anə dəgələ nga nwanjuunəkii makə pyapidənə nga vəna, da wazənə lanə makə dzanə nga vəna. Ma akəŋwaciikii, tə'i garəkuwanyinə mədəfə ca hənə; waatoo tii nə ma'yanə mədəfə nga Əntanfə.

⁶ Ma akəŋwacii dəgələ nga nwanjuutsa, tə'i uushi makə uunəva ətə ca bərə makə dyarugala. †

Tə'i uushi'inə ənfwadə da i əpinə a matii ətə gənətə də dəgələ nga nwanjuutsa. Tə'i ginə nga uushi'iitsə taa dama patə ashitii, daba'atii da akəŋwaciitii.

⁷ Ma uushi nga təkəŋwanə, makə livarə nə ci. Ma nga bərə'inə əsə, makə la nə ci. Ma kəŋwaciinə nga makkənə nga uushi'iitsa, makə nga əndə shiŋkinə. Ma nga ənfwadənə, makə nga zhira ca lədfə nə ci.

⁸ Taa nğutə rəŋwə aji uushi'iitsə ənfwadə da i əpinatii, tə'i ci da bəbu'wə kuwa. Taa dama patə, tə'i ginə ashitii. Vədfə da uusəra nə tii ka ka wanyanə, yadə əpisəka, təya ba,

“Malaabəkəya, malaabəkəya, malaabəkii
nə Slandana, Əntanfə, Əndə baawəda.

Ci nəndə nğukə, ci nəndə əndzə'i, ci əsə na shi!”

⁹ Aji kanə nə uushi'iitə wanyanə nga dūunətənə da kuyiriinə tə Əndətə dasə asəkə dəgələ nga nwanjuunə, ətə da i əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁰ Taa guci patə kii tii wanyanə, ma gayiitə pupusərə aji ənfwadə natii, wata təya gərə'waanə akəŋwacii Əndətə dasə asəkə dəgələ nga nwanjuuta, waatoo akəŋwacii Əndətə da i əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, təya vii dūunuunə ka ci, təya dəədfəgi dara nwanjuunatii akəŋwacii dəgələ nga nwanjuuta, təya ba,

3:20 3.20 Mat. 8.11; Yooh. 14.23. **3:21 3.21** 1.6; Mat. 22.44; Ibər. 8.1. **4:2 4.2-3** 5.7; Jab. 11.4; 103.19. **4:3 4.3** Əzaki. 1.26-28. * **4:4 4.4** gayinə: 5.5,8,10; 7.11,13; 11.16; 14.3; 19.4; Isaa. 24.23; mambwadada kəjeerənyinə: 6.11. **4:5 4.5** 8.5; 11.19; 16.18; 17.9; Shig. 9.24; 19.16; Əzaki. 1.13-14. † **4:6 4.6** 15.2; Əzaki. 1.22; uushi'inə ənfwadə: 5.6,8,11; 6.1; 7.11; 14.3; 15.7; 19.4; Əzaki. 1.5-12; 10.14. **4:8 4.8** 1.17; 11.17; Isaa. 6.2-3; Əzaki. 1.18; 10.12.

11 “Ya'ə Əntanfə, Slandaniinə,
kə mbu'i hə bahə dʒuunətənə tə hə,
da dəlanə də hə, ha də nwanjuunə,
acii hə dʒi taa mi patə,
də moonaku ghənyi hə tə tii, ndzaa tii.”

5

Mafuudə ləkaləkətə acii Əntanfə

¹ Wata nya nee ka mafuudə ləkaləkətə da ciizəma Əndətə dasə asəkə dəgələ nwanjuunə. Manaahəkii nə ba'a da səkə n̄ga ləkaləkətəkii. Manyi'əkii hakii mədəfə nə ma n̄ga ləkaləkətəkii də buka.

² Wata nya nee ka maɗuunə malaa'ika, ca n̄gəree ka uurakii, əŋki ci, “Wu mbu'i bahə əndzəgi buka a ma mafuudə ləkaləkətə, ca wunəpana?”

³ Ma nee nyi, pooshi əndə dagyə taa a duuniya taa agi ənjə agu'u ətə mbu'i bahə wunəpaa mafuudə ləkaləkətəkii bahə ca tsaamətə aasəkəkii.

⁴ Ma nyi, kə kiwə nyi ka shanə acii pooshi ənji upaa əndətə mbu'i bahə wunəpaa mafuudə ləkaləkətəkii, bahə ca tsaamətə aasəkəkii.

⁵ Wata rənwə agi gayiitə a ba ka nyi, “Ga ha tuu, tsaamuu, wiitə Əndətə ci ənjə a 'wa 'Livarə n̄ga slikərənə n̄ga Yahuda', waatoo maɗuunə jijinə n̄ga *Dawuda. Ma ca, kə jaalii ci. Jaalanaakii vii ka ci baawəda n̄ga əndzəgi də bukatə hakii mədəfə, ca wunəpaa mafuudə ləkaləkətətsa.”

⁶ Ma ahadahada dəgələ nwanjuunə da uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da ahada gayiita, kə nee nyi ka *Uundzə Baga kənjə. Makə kə lagi ənji uurakii nə ci. Tə'i ci da mapa mədəfə anəkii da i ginəkii mədəfə əsə. Ma giitə mədəfə, n̄nyu ma'yanə n̄ga Əntanfə mədəfə nə tii. Əntanfə sləkee ka tii aasəkə duuniya patə. *

⁷ Wata Uundzə Bagatə a dzə ka luu mafuudə ləkaləkətətə da ciizəma Əndətə dasə asəkə dəgələ nwanjuunə.

⁸ Ma kə liwə ci, wata uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da gayiitə pupusərə aji ənfwadə a gərə'waanə akənwacii Uundzə Bagata. Taa wu agitii, da i kəzhimbərə aciikii, da i kwalakə n̄ga əndzənə aciikii əsə, pasə da i urədyə asəkəkii. Ma urədikii, ci ndzaanə ka də'wa n̄ga ənji n̄ga Əntanfə. †

⁹ Təya ka kura wanyanə, təya ba,
“Kə mbu'i hə bahə n̄gərə mafuudə ləkaləkətə,
ha əndzəgi bukatə a makii,
acii kə bələgi ənji tə hə.

Də əjigi idənaaku dərəgi hə ənji ka Əntanfə
taa agi n̄gutə slikərənə, taa n̄gutə uura əsə
da hanyinə n̄ga duuniya patə,

¹⁰ ha kavə tə tii
kaa təya ndzaanə ka limanyinə agi nwanjuunaaku,
kaa təya paslə tə Əntanfə,
təya də nwanjuunə agyanə duuniya.”

¹¹ Yoo, nya ənə ka tsaamənə, nya nee ka malaa'ikanyinə lanə, pooshi əndə baanatənə, təya n̄gutə də dəgələ nwanjuunə da uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da gayiita. ‡

4:11 4.11 'Wat. 1.1,31; Səniinə 5.9,12; 11.15,17; 12.10; 15.3-4; 19.6. **5:1 5.1** 10.2; Isaa. 29.11; Əzaki. 2.9-10; Dan. 12.4,9. **5:5 5.5** 4.4; 'Wat. 49.9; Mat. 1.1; Rooma 1.3-4; Ibər. 7.14. * **5:6 5.6** 4.6-7; Uundzə Baga: 5.9,12; 6; 7.17; 12.11; 13.8; Isaa. 53.7; Irim. 11.19; Yooh. 1.29; 1 Piita 1.19; ma'yanə mədəfə: 4.5; Zak. 3.9. **5:7 5.7** 4.2,9; 5.1,13; 6.16; 7.10,15; 19.4; 20.11; 21.5; 1 Meem. 22.19; Isaa. 6.1; Əzaki. 1.26-28; 10.1. † **5:8 5.8** 8.3-4; Jab. 141.2; kəzhimbərə: 15.2. **5:9 5.9** 4.11; 5.6; 7.9; 14.3; Jab. 96.1. **5:10 5.10** 1.6. ‡ **5:11 5.11** malaa'ikanyinə: Ayb. 1.6; Dan. 7.10; Ibər. 12.22.

¹² Ma nya fa, təya ɲgəree ka uuratii ka ka wanyanə, təya ba,
 “Ma ha, Bagatə bələgi ənji,
 tə'i hə da baawəda, da waha, da shiinə, da ɲgeerənə.
 Kə mbu'i hə bahə dəlanə də hə,
 ənjə a dʉunətə tə hə, ənjə a kuyirii tə hə.”

¹³ Ma nya fa əsə, taa ɲgutə uushi da i əpinə a makii dadagyə da a duuniya da agi
 ənjagu'u da agi uunəvənyinə, tii patə, təya ka wanyanə, təya ba,
 “Dəlaamə də Əndətə dasə asəkə dəgələ ɲwanjuunə
 tii da Uundzə Baga.

Dəlaamə də tii putə ɲga dʉunuunatii da baawəfatii
 ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.
 Kuyirii amə tə tii.”

¹⁴ Wata əɲki uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, “Wa ca da ha'ə.” Gayiitə natii əsə, təya
 gərə'waanə, təya paslə tə Əntaɲfə da tə Uundzə Bagata.

6

Əndzəginə ɲga Uundzə Baga tə bukanyinə a ma ləkaləkətə

¹ Ma daba'əkii, nya nee ka Uundzə Bagata, ca əndzəgi rəɲwə agi bukanyiiitə mədəfə
 a ma ləkaləkətəta. Wata, ma nya fa, rəɲwə agi uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a
 ɲgəree ka uurakii makə dzanə ɲga vəna, əɲki ci, “Shiwa!”

² Ma nya tsaamə, wata nya nee ka mabwadada təhwa da əndə a ba'akii. Ma əndəta,
 da i kwadza aciikii nə ci. Ənjə a vii ka ci dara ɲga jaalanə, ca palə də jaalanə, ca dzə
 ka tsakə jaalanə.

³ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi bəra'inə ɲga bukanyiiitə a ma ləkaləkətəta. Wata,
 ma nya fa əsə, bəra'inə ɲga uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ba, “Shiwa!”

⁴ Wata əndə'i madizə təhwə a shigi. Ma əndətə a ba'akii, kə vii ənji ka ci magərə
 ɲgila purəɲanə, ənjə a vii ka ci baawəda ɲga ɲɲutə də panə asəkə duuniya, ənji
 shiɲkinə a bəələshinə.

⁵ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi makkənə ɲga bukanyiiitə a ma ləkaləkətəta.
 Wata, ma nya fa əsə, makkənə ɲga uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ba, “Shiwa!”
 Ma nya tsaamə, wata nya nee ka madədəɲwə təhwa. Ma əndətə a ba'akii, da i sə
 ɲga gəla də uushi'inə aciikii nə ci.

⁶ Wata nya fa wabənə əsə makə uura ɲga əndə ahada uushi'iitə ənfwadə da i
 əpinatii, ca ba, “Reeta ɲga taasawa ɲga səkəɲwə tanə taa taasawa da reeta ɲga jika
 tanə dərəginə ənji də kwaba ɲga ka uusəra rəɲwə! Amma ga ənjə a saawee ka
 maara da ma'i inaba.”

⁷ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi ənfwadənə ɲga bukatə a ma ləkaləkətəta. Wata,
 ma nya fa, ənfwadənə ɲga uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ba, “Shiwa!”

⁸ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka dəfwa'a ɲga təhwa. Ma əndətə a ba'akii, ‘Wa’
 nə ləməkii. Ha ɲga ndzaanə ɲga maməətə ənjə a dzə də nə'unə tə ci ba'ə ba'a. Kə
 vii ənji ka tii baawəda agyanə əndə'i purəɲanə rəɲwə agi ənfwadə ɲga duuniya ka
 bəələ ənji də ɲgila purəɲanə, i də madəfənə, i də bwaneanyinə, i də dabanyinə ɲga
 bilinə.

⁹ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi tufənə ɲga bukatə a ma ləkaləkətəta. Nya
 tsaamə aatsa ha ɲga dfa sataka ka Əntaɲfə, wata nya nee ka ma'yanyinə ɲga ənjitə
 bəələgi ənji putə ɲga waaza wabənə ɲga Əntaɲfə, acii kə ndzaa tii ka ənji goonja
 agi waazanatii.

¹⁰ Təya ka vurənə də ngeerənə, əŋki tii, “Ya’ə Slandana, Maduunəkii, Malaabakii, Əndə goonğa. Ca’ə guci gəraniinə la gəŋwanaaku agyanə əŋji *duuniya putə nga bələnə tiinə, ha da ka tii cibə kwa?”

¹¹ Wata ənjə a vii ka taa wu agitii marəma, əŋki əŋji ka tii, “Gəreemə gi’u zəku’i, kaa laŋənə nga ndzəkəŋushi’inuunə a mbu’u, waatoo guvii-slənənyinə goonə ətə ci ənjə a bəələgi makə sətə bəələgi əŋji tuunə noonə.” *

¹² Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi kuwanə nga bukatə a ma ləkaləkatətə. Ma nya nee, wata gəgədzənə nə hanyinə də ngeerənə, uusəra a d’agi jakə jakə makə mandə kəbənə, ləgidə əsə, ca d’agi dizə yarə yarə makə idəna.

¹³ Kwaalyanə nə tikisanyinə aa duuniya makə poo nga mana ənfutə gəŋgəzətə mədə.

¹⁴ Səkəntəŋfə a fuudəgi makə ədza, ca rarə’igi. Giŋunyinə da təpurə ətə ahada uunəvə patə, pooshi tii ma’ə ka hatii nga ŋukə.

¹⁵ Ma meeminə nga duuniya da gayinə, da gayinə nga soojiinə, da əŋji gəna, da madiigərə əŋji, da patənə nga hara əŋji, maviinə da dimwanyinə patə, kə huyi tii ka umbənə aagi giŋunyinə da bürəhənyinə.

¹⁶ Təya ba ka giŋunyinə da faariinə, “Uulyaanəmə keenə, una umbee keenə acii ga Əndətə dasə asəkə dəgələ ŋwanjuunə a nee keenə, una umbee keenə acii cibətə nə *Uundzə Baga a da keenə putə nga mabətəsəkaakii.

¹⁷ Acii kə mbu’ya bwaya uusəra nga mabətəsəkati. Wu saŋə na mbee ka sə’watəna?”

7

*Əŋji *Isərayiila dəbu’u gya’ə da əŋfwadə pu’unə aji əŋfwadə*

¹ Ma daba’əkii, kə nee nyi ka malaa’ikanyinə əŋfwadə kəŋə kəŋə, rəŋwə taa ka ŋgutə purəŋanə nga duuniya. Makəsəkii aciitii nə mədənyinə əŋfwadə nga duuniya, acii ga mədə a əgya taa aanə hanyinə taa aanə uunəvə taa ka əŋfwa.

² Wata, ma nya nee, əndə’i malaa’ika a jiga da tsaŋwə da i sə nga da də sagida nga Əntəŋfə mambədəkii aciikii. Ca ŋgərəe ka uurakii, ca ba ka malaa’ikanyitə əŋfwadə ətə vii Əntəŋfə ka tii baawədə nga cibənə ka duuniya da uunəva,

³ əŋki ci ka tii, “Goonə cibəe ka duuniya i uunəva taa ənfuginə zəku’i, see maa daadaviinə sagida aakəŋwacii əŋji nə’unə tə Əntəŋfə gaamə.”

⁴ Wata ənjə a ba ka nyi oo’i, ma laŋənə nga əŋjitə d’ii əŋji sagida aakəŋwaciitii, dəbu’u gya’ə da əŋfwadə pu’unə aji əŋfwadə. Agi slikərənyinə pu’u aji bəra’i nga əŋji Isərayiila shigi tii.

⁵ Waatoo, kə d’ii əŋji sagida ka əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Yahuda; əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Ruubinə; əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Gada;

⁶ əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Asarə; əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Nafətəlima; əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Manasa;

⁷ əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Simiyoonə; əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga *Leewi; əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Isakara;

⁸ əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Zabuloonə; əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Yusufu; əŋji dəbu’u pu’u aji bəra’i aji slikərənə nga Beejaminə əsə.

6:10 6.10 18.24; Jab. 13.2-3; Dzək. 32.43; Luka 18.7. * **6:11 6.11** marəma: 3.5,18; 4.4; 7.9,13; 19.8,14; Isaa. 61.10. **6:12 6.12-13** 8.5,12; 11.13,19; 16.18; Yaw. 2.10; Mat. 24.29. **6:14 6.14** 16.20; 20.11; Isaa. 34.4; Ibər. 1.11-12. **6:15 6.15** Isaa. 2.10,19,21; 24.21. **6:16 6.16** 5.7; Hoos. 10.8; Luka 23.30. **6:17 6.17** Yaw. 2.11; Nahu. 1.6; Zeef. 1.14-18; Mal. 3.2. **7:1 7.1** 9.14-15; Irim. 49.36; Dan. 7.2. **7:3 7.3** 9.4; 14.1,3; 22.4; Əzaki. 9.4,6. **7:4 7.4-8** 14.1,3; 21.12-13.

⁹ Ma daba'əkii, ma nya tsaamə, wata nya nee ka dabaala, pooshi baanatənə acii lanənətii. Taa ngutə slikərənə patə, davə nə tii, uuranyinə da hanyinə nga duuniya patə, davə nə tii. Kənjə kənjə nə tii patə akənjwacii dəgələ nwanjuunə da akənjwacii Uundzə Bagata. Taa wu agi ənjitə, da i marəma ashikii nə ci, taa wu da i ba nga slifa aciikii əsə, ka dəlaginə də Əntanjə.

¹⁰ Təya ngəree ka uuratii, təya ba, “Kə kuyirii inə tə Əntanjə.

Dasə nə ci asəkə dəgələ nwanjuunə.

Kə kuyirii inə tə *Uundzə Baga əsə, acii daciitii shi luupaanə.”

¹¹ Patənə nga malaa'ikanyitə gunutə də dəgələ nwanjuunə kənjə kənjə, da gayiita da i uushi'iitə ənfwadə da i əpinətii, təya gərə'waanə akənjwacii dəgələ nwanjuunə, təya paslə tə Əntanjə,

¹² təya ba, “*Aamiina. Nga Əntanjə gaamə nə shiinə, da gawuunə, da baawəda. Kuyirii amə tə ci, ama dəla də ci, ama duunətə tə ci nga ha'ə ndənjwə ndənjwə. Aamiina.”

¹³ Wata rənjwə agi gayiitə a ləgwa ka nyi, əŋki ci, “I wu sanə nə ənjitə da i marəma ashitəya? Dama shi təya?”

¹⁴ Nya ba ka ci, “Mashiimə nyi dīi gawaaki, see hə shii.” Əŋki ci ka nyi, “Ma ənjitə, tii sə'watə bwaya ngərə'wa, təya kubəgi marəmənyinatii də idənə nga *Uundzə Baga, ca ənəgi tyaslyaslyə.

¹⁵ Ci dīi tii kənjə kənjə akənjwacii dəgələ *nwanjuunə nga Əntanjə, təya paslə tə ci vədə da uuserə asəkə kuvaakii. Ma Əndətə dasə asəkə dəgələ nwanjuunə, ka nəhənə nə ci tə tii.

¹⁶ Pooshi mədəfənə taa ma'igiirənə na də tə tii ma'ə, pooshi uuserə na ətsə tə tii ma'ə, pooshi matsəfəha əsə.

¹⁷ Acii ma Uundzə Bagatə akənjwacii dəgələ nwanjuunə, ci na ndzaa ka magəratii, ca kərə tə tii ka gərəə nga ma'iitə ca vii əpinə, təya sa davə. Kadə nə Əntanjə a taadəgi ka tii kiinə agitii.” *

8

*Əndzəginə nga *Uundzə Baga mədəfənə nga buka a ma ləkaləkatə*

¹ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi mədəfənə nga bukatə a ma ləkaləkatətə. Wata dza'ə shikə shikə ənjə a zavə dadəgyə nga reeta nga tibisa.

² Wata nya nee ka malaa'ikanyinə mədəfə. Tii nəndə kənjə kənjə akənjwacii Əntanjə. Ənjə a vii ka tii uutəmanyinə mədəfə. *

³ Əndə'i malaa'ika a shi da i kwalakə nga əndzənə aciikii nga dəzə də urədyə. Ca shi, ca kənjaanə abii ha nga də sataka ətə ghənyi ənji də əndzənə. Ənjə a vii ka ci urədyə lanə kaa ca tsakəvə aagi də'wa nga ənji nga Əntanjə patə, ca dəzə agyanə ha nga də sataka nga əndzənə akənjwacii dəgələ nwanjuunə.

⁴ Wata makiirənə nga urədita da də'wa nga ənji nga Əntanjə a dəzə aadəgyə acii malaa'ikata, ca mbu'u aakənjwacii Əntanjə.

⁵ Ma daba'əkii, malaa'ikatə a ngərəə kwalakə nga urədita, ca fədəvə ila nga guutə anə ha nga də sataka aasəkəkii, ca kyagərəə kwalakəkii aasəkə duuniya. Wata

7:9 7.9 5.9; 6.11; Leew. 23.40. 7:10 7.10 5.7. 7:11 7.11 4.4,6. 7:12 7.12 4.11. 7:13 7.13 6.11; 7.9. 7:14 7.14 1.5; 22.14; Jab. 51.9; Dan. 12.1; Mat. 24.21. 7:15 7.15 21.3. 7:16 7.16 Isaa. 49.10. * 7:17 7.17 5.6; 21.6; Yooh. 10.10,11; Əzaki. 34.11-16,23-24; kiinə: 21.4; Jab. 126.5-6; Isaa. 25.8. 8:1 8.1 Zak. 2.17; Hab. 2.20. * 8:2 8.2 uutəmanyinə: Jəsə. 6.4,6; Mat. 24.31. 8:3 8.3 5.8; Shig. 30.1,3.

wazənə makə dzanə nga vəna da i pyapidənə makə pyapidənə nga vəna da i gəgədzənə nga hanyinə.

Uutəmanyinə

⁶ Wata malaa'ikanyitə mədəfə da i uutəmanyinatii a tasəka kaa təya ədə uutəmatii.

⁷ Malaa'ika nga təkəŋwanə a ədə uutəmaakii: pii wata laarənyinə da gunə gwazə da idəna ca əja aanə duuniya. Wata purəjanə rəŋwə agi makkə nga duuniya, kə ətsagi; purəjanə rəŋwə agi makkə nga ənfuginə əsə, kə ətsagi; patənə nga katə'wə kuzəna, kə ətsagi.

⁸ Bəra'inə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii əsə. Wata ənjə a ŋgərə uushi makə maduunə giŋwə ətə ca ətsa, ənjə a kagərə aagi uunəva. Wata purəjanə rəŋwə agi makkə nga uunəvə a zhi'igi ka idəna.

⁹ Patənə nga uushi'itə da i əpinə amatii agi uunəvəta, kə məətəgi tii. Patənə nga kumbawalənyitə davə əsə, kə biiyigi.

¹⁰ Makkənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii əsə. Wata maduunə tikisa a kulyagərə dadagyə, ca dzə də hənənə makə garəkuwa. Aagyanə purəjanə rəŋwə agi makkə nga gəərənyinə da gu'u ma'inə kulyagərə tikisakii.

¹¹ Ma ləmə nga tikisakii, 'Ŋgərəkikinə'. Wata purəjanə rəŋwə agi makkə nga ma'inə a dāgi ŋgərəkiki. Ənji laŋə məəki acii ŋgərəkikinə nga ma'inəkii.

¹² Ənfwadənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii əsə. Wata kə gali purəjanə rəŋwə agi makkə nga bərənə nga uusəra da ləgidə da nga tikisanyinə. Pooshi bərənə ka purəjanə rəŋwə agi makkə nga kanə nga uusəra, ha'ə nə vədə əsə.

¹³ Ma daba'əkii, nya tsaamə, nya nee ka zhira ca ləfdə agintanfə. Ca tuu də ŋgeerənə, "Kawa'ə! Kawa'ə! Kawa'amə ənji duuniya! Mada kə əgi malaa'ikanyitə mbədaanə makkə tə uutəmanyinatii, ka kulyaanənə nə cibə koonə laŋə."

9

¹ Wata malaa'ika nga tufənə a ədə uutəmaakii. Ma nya tsaamə, wata nya nee ka tikisa ətə kulyagərə aa duuniya. Ənjə a vii ka ci uuzənə nga makuvə nga makurəŋə gu'u nga zanə. *

² Tikisakii a wunəgi ma nga gu'ukii. Wata makiirənə a pukyagi asəkə gu'ukii makə ətsanə nga maduunə kuva, ca əndəgi uusəra da səkəntanfə.

³ Ayiwanyinə a shigi agi makiirənəkii aasəkə duuniya. Ənjə a vii ka tii tsarə nga baawəda nga həəhənə makə nga arədədənə.

⁴ Ənjə a ba ka tii, ga təya cibəe ka kuzəna taa ka ŋgutə tsarə nga ba da ənfuginə. Amma, wa təya cibəe ka ənjitə pooshi sagida nga əntanfə akəŋwaciitii tanə.

⁵ Ənjə a vii ka tii rəgwa nga cibəenə ka tii nga ləgidə tufə, amma ga təya bəələgi tə tii. Ma zəmənə nga cibəkii əsə, makə ətə ci əhənə nga arədədənə a zəmə ənda.

⁶ Ma agi ləgidətə tufə, ka alənə nə ənji shiŋkinə wa, amma paa tii ka upaanə shanə. Ka uudənə nə tii məətəginə, amma ka huyinə nə wa aciitii.

⁷ Ma ayiwanyinəkii, makə təhinə nga paginə nə tii, da i uushi makə dara əndzənə agyanətii. Makə nga ənji shiŋkinə nə kəŋwaciinətii əsə.

⁸ Makə shiŋkinə nga makinə nə shiŋkinatii də gərənə. Linyinətii əsə, makə ətə a ma livara.

⁹ Ma a ədzəmətii, tə'i uushi makə kərəmə nga tibisa. Makə wazənə nga mootatəhinə laŋə, təya dzə ka panə, nə bəbu'watii ka wazənə.

8:5 8.5 4.5; 6.12-13; Leew. 16.12; Əzaki. 10.2.   **8:7 8.7-12** 9.15,18; Əzaki. 5.2,12.   **8:7 8.7** Shig. 9.23-25.   **8:8 8.8** 16.3-4; Shig. 7.20,21.   **8:11 8.11** Irim. 8.14.   **8:12 8.12** 6.12-13; Isaa. 13.10; Əzaki. 32.7-8.   * **9:1 9.1** makurəŋə gu'u: 11.7; 20.1; Ayb. 26.6; 28.22; Luka 8.31; 2 Piita 2.4.   **9:2 9.2** 'Wat. 19.28; Shig. 19.18.   **9:3 9.3-11** Shig. 10.12-20.   **9:4 9.4** 7.2-3.   **9:6 9.6** Ayb. 3.21; Irim. 8.3.   **9:7 9.7** Ayb. 39.19-20; Yaw. 2.4.   **9:8 9.8** Yaw. 1.6.   **9:9 9.9** Yaw. 2.5.

¹⁰ Ma gazhatii da zəmənə nga əhənətii, mbərə mbərə da nga arədədənə. Da gazhatii nə tii da baawəda nga cibeənə ka ənji nga ləgidə tufə.

¹¹ Tə'i nwanwatii, malaa'ika nə ci. Aaciikii ba'avə ənji makurənjə gu'u nga zanə. Ma ləməkii də uura *Ibəraaniya, Abadanə. Də uura Gərikə əsə, Apooliyanə, makə banə, əndə zaginə.

¹² Ma kawa'amə nga təkənjwanə, kə dzəgi. Ma daba'ə ətsa, tə'i kawa'anyinə bəra'i na shi.

¹³ Wata malaa'ika nga kuwanə a ədə uutəmaakii. Ma nya fa, wata əndə'i uura a shigi danə tanjalanyinə ənfwadə nga ha nga dfa sataka, ətə ghənyi ənji də əndzənə akənjwacii Əntanjə.

¹⁴ Uurakii a ba ka kuwanə nga malaa'ikata, ənki ci, "Kapaa tə malaa'ikanyiiitə ənfwadə ətə shi ənjə a anəgi tə tii a gərə Ufəratisa."

¹⁵ Wata kuwanə nga malaa'ikatə a kapaa tə tii. Ma təya, kə tasəkapaa ənji tə tii ka slənənə agi saa'ita, waatoo, agi tibisəta nga uusərata nga ləgidəta da nga fəzəta. Ma slənətii, bəələginə tə patənə nga purəjanə rənjwə agi makkə nga ənja.

¹⁶ Wata soojiinə a shi a ba'a təhinə. Kə bii ənji ka nyi lanənatii: miliyoonə gya'ə bəra'i.

¹⁷ Wiinə makə sətə nee nyi ka təhinə da ənjitə a ba'atii agi uushi'iitə baarii ənji ka nyi: ma ənjitə a ba'a təhinəkii, tə'i kərəmə nga tibisa a ədzəmətii dizə makə gunə da shigəna da shishima shishima. Ma nə nga təhinəkii, makə nga livarənyinə. Gunə da makiirənə da baruuda ətə ca tsakə iza'unə ca bujika da matii.

¹⁸ Də ha'ə bəələgi ənji tə purəjanə rənjwə agi makkə nga ənja, waatoo, də guuta da makiiriita da baruudətə ca bujika a ma təhiita.

¹⁹ Aci da matii da da gazhatii nə baawəda nga təhinəkii. Ma gazhatii, makə nga rəhunə da nəkii nə tii. Də ci ci təya iidə ənja.

²⁰ Ma ənjitə mbədaanə ətə mabəələgimə uushi'iitsə tə tii, pooshi tii baanə ka Əntanjə. Paa tii bwasee ka bwaya slənətii. Mabwaseemə tii ka paslə ginaajinyinə da uuləminə nga əndzənə taa nga ngutə tsarə nga tibisa taa nga faara taa nga ənfwa. Ma uushi'iitsə ci təya paslə, paa tii ka nee ka uushi'inə, paa tii ka fa uushi'inə, paa tii ka mbee ka wiinə əsə.

²¹ Ma ənjitsa, pooshi tii baanə ka Əntanjə, paa tii bwasee ka bəələhiinə da dfaada sə nga hiila, paa tii bwasee ka aləhiinə da hərənə əsə.

10

Malaa'ika da uundzə ləkaləkatə aciikii

¹ Ma daba'əkii, nya nee ka əndə'i maduunə malaa'ika ca jima dagintanjə da i kurabiinə ashikii da i mənjanə anəkii. Makə uusəra nə kənjwaciinəkii ka bərənə. Makə ənfwə nga gunə nə shiranəkii əsə.

² Tə'i uundzə ləkaləkatə mawunəkii aciikii. Ca ka sədə ciizəmanəkii anə uunəva. Ma sədə madzənəkii əsə, anə hanyinə.

³ Ca ngəree ka uurakii, ca 'wa makə tuunə nga livara. Wata dzanə nga vənə mədfəfə a muu.

⁴ Makə muyi tii, ma ətsə kaa nya naahə, wata ma nya fa, əndə a wabya da nyi dadagyə. Ənki ci ka nyi, "Ga ha naahə sətə bii dzanə nga vənə mədfəfə, wa ca ndzaa ma'umbeekii."

⁵ Wata malaa'ikatə kənjaanə anə uunəva da anə hanyinə a madfəe ka ciinəkii nga ciizəmanə aadəgyə,

⁶ ca jidəgi də ləmə nga Əntanfø ətə da i əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ci tagii ha dadagyə da ha a panə da uunəva da i uushi'iitə asəkətii patə. Malaa'ikakii a ba, "Pooshi səkəpaanə ma'ə!

⁷ Ma saa'itə nə mədəfənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii, saa'ikii nə Əntanfø a uudəpaa aniya nga ma'umbee uushaakii makə sətə bii ci ka lyawarənaakii, waatoo anabiinaakii."

⁸ Wata uuratə fii nyi ca wabə da nyi dadagyə a ənə ka banə ka nyi, "Duu, luuwu mawunə ləkaləkətətə acii malaa'ikatə kəŋə anə uunəva da anə hanyinə."

⁹ Nya dzə aabii malaa'ikata, nya ba ka ci, "Vii ka nyi uundzə ləkaləkətətə." Əŋki ci ka nyi, "Ŋgəruu, ha tsəbəgi. Ma a maku, ka fanə nə hə ndikə ndikə makə moozəŋa. Amma ka hwarakəginə a səkəku."

¹⁰ Nya luu uundzə ləkaləkətətə aciikii, nya tsəbəgi. Ma nya fa, ndikə ndikə makə moozəŋa. Amma, makə ndagərə nyi, ma nya fa, kə hwarakəgi a səkəki.

¹¹ Əŋki ənji ka nyi əsə, "Tyasə, ka ənənə nə hə ka də anabaakwaanə agyanə hanyinə da slikərənyinə da uuranyinə laŋə da agyanə meeminə laŋə."

11

Seedawanyinə nga Əntanfø bəra'i

¹ Wata ənjə a vii ka nyi uushi makə zala nga gəla də uushi'inə. Əŋki ənji ka nyi, "Madətə, duu, ha gəlatə maduunə kuvə nga Əntanfø da ha nga də sataka, ha baanatə tə ənjitə ca paslə tə Əntanfø asəkəkii.

² Amma ga ha gəla da i babara nga ba'a nga kuvəkii, acii kə vii ənji babarakii ka ənjitə mashiimə tə Əntanfø. Kadə nə təya wiigi'itə vəranə nga Əntanfø nga ləgidə ənfwadə pu'unə aji bəra'i. *

³ Kadə nii kya sləkee ka seedawanyinaaki bəra'i da i kəjeerənə təguunə ashitii, təya də anabaakwaanə agi baanə dəbu'u rəŋwə da gya'ə bəra'i da kuwa pu'unə."

⁴ Ma seedawanyiitsa, kəŋə kəŋə nə tii akəŋwacii Slandanə nga duuniya. Tii nə ənfwə zayitunə bəra'i da garəkuwanyinə bəra'i.

⁵ Patənə nga ənjitə mwayi cibeənə ka tii, ka shiginə nə gunə a ma seedawanyiitsa, təya zamagi də ənji daawaanatii. Də ha'ə bəələginə tii tə ənjitə ca moo cibeənə ka tii.

⁶ Tə'i tii da baawəda nga təŋagi vənə ka ndzəməənə agi saa'yatə ci təya də anabaakwaanatii. Tə'i tii da baawəda əsə nga zə'wee ka ma'inə ka idəna. Tə'i tii əsə da baawəda nga kyaanə ka duuniya taa ŋgutə tsarə nga bwaya uushi patə ka saa'yatə ci təya moo.

⁷ Madə kə uudəpaa tii slənatii, ka shiginə nə daba asəkə makurəŋə gu'u nga zanə, ca pa da tii, ca mbee ka tii, ca bəələgi tə tii.

⁸ Kadə nə ənjə a bwasee ka wunyatii anə rəgwa asəkə maduunə vəranə. Də wabənə asəkə wabənə ikə ənji ləmə nga vəranəkii, waatoo *Sadooma taa Misəra. Davə gwa'avə ənji tə Slandanətii. †

⁹ Ənji nga hanyinə da uuranyinə kama kama da slikərənyinə kama kama na tsaamə watii nga baanə makkə da reeta. Pooshi ənji na kapaa rəgwa, ənjə a ŋgədəgi tə tii.

¹⁰ Kadə nə ənji *duuniya a də moodasəkə putə nga mətənə nga anabiitə bəra'i, acii ma təya, kə kira tii ka tii ciba. Putə nga mətənətii nə təya də kumənə, təya viishi uushi'inə ahadatii.

10:6 10.6 Jab. 146.6; Dan. 12.7; Sləne 4.24. **10:7 10.7** 22.6; Irim. 25.4; Am. 3.7-8. **10:8 10.8-10** Əzaki. 2.8-3.3. **11:1 11.1** 21.15. * **11:2 11.2** Jab. 79.1; Luka 21.24; ləgidə ənfwadə pu'unə aji bəra'i: 12.6,14; 13.5; Dan. 7.25; 12.7. **11:4 11.4** Zak. 4.1-3,11-14; Yooh. 8.17. **11:5 11.5** 2 Meem. 1.10; Jab. 97.3; Irim. 5.14. **11:6 11.6** Shig. 7.17-19; 1 Meem. 17.1; Yak. 5.17. **11:7 11.7** 13.1-2; 17.8. † **11:8 11.8** Luka 13.33-34; Sadooma: 'Wat. 18.20; Isaa. 1.10; Əzaki. 16.46; Misəra: Shig. 3.16-19; 7.3-5. **11:10 11.10** Yooh. 16.20.

¹¹ Ma daba'a baanə makkə da reeta, əpinə a shi da ma Əntanjə, ca dzəgərə aa matii, təya madətə. Patənə nga ənjitə nee ka tii, ka ngwaləginə nə tii ka shanjə.

¹² Wata anabiitə bəra'i a fa wabənə dadagyə. Ca ba ka tii də ngeerənə, "Ngiramə aa hanə!" Ənji daawaanatii a tsaamə tə tii, təya ndərə aadəgyə agi məzhidəkwatyaminə.

¹³ Ma ka saa'ita, kadə nə bwaya gəgədzənə nga duuniya a də. Purəjanə rənjwə agi pu'u nga vəranəkii na waalagi, ənji dəbu'u mədəfə na məətə agi gəgədzənə nga hanyinəkii. Mbədaanə nga ənjə a ngwaləgi ka shanjə, təya dəla də Əntanjə nga dadagyə.

¹⁴ Ma kawa'amə nga bəra'inə, kə dzəgi. Ma daba'ə ətsa, ka shinə nə kawa'amə nga makkənə pii.

Mədəfənə nga uutəma

¹⁵ Mədəfənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii. Wata nya fa uuranyinə dadagyə, təya ba də ngeerənə, əjki tii, "Ma baawəda nga də nwanjuunə agyanə duuniya, acii Slandanaamə da Matadəkəyaakii. Ka dənə nə ci nwanjuunə nga ca'ə ndənjwə ndənjwə."

¹⁶ Wata gayiitə pupusərə aji ənfwadə ətə dasə dasə asəkə dəgələ nwanjuunatii akənjwacii Əntanjə, təya gərə'waanə akənjwacii Əntanjə ka paslənə tə ci,

¹⁷ təya ba,

"Slandaniinə Əntanjə, Maduunəkii,
hə nəndə əndzə'i, hə nəndə njukə əsə.

Kə kuyirii inə tə hə
nga slənənə də maduunə baawədaaku,
ha də nwanjuunə.

¹⁸ Ma ənjitə pooshi agi nə'unə tə hə, kə bəzəgi səkətii.

Mabətəsəkaaku boo, kə uugi mbu'yanə,
waatoo, saa'i nga də gənjwanə ka maməətə ənja.

Kə mbu'ya saa'i nga vii shikwa
ka ənji paslənə tə hə əsə, waatoo, anabiinə
da patənə nga ənjaaku, uuji ənji
da madiigərə ənji patə ətə ca ngwalə tə hə.

Kə mbu'ya saa'i nga zamagi də ənjitə
ca zagi də duuniya."

¹⁹ Ma daba'əkii, ənjə a wunəgi maduunə kuvə nga Əntanjə dadagyə, ənjə a nee ka *mbyaka da i aləkawalə nga Əntanjə asəkəkii asəkə maduunə kuvəkii. Wata pyapicənə makə nga vəna da i gəgədzənə nga hanyinə da i madiigərə laara ci ənjə a nee, ənjə a fa wazənə makə dzanə nga vəna. †

12

Əndə'i minə da rəhunə

¹ Wata əndə'i sə nga hurəshishinə ka shanjə a jigagi agintanjə, waatoo, tə'i minə. Uusəra nə kəjeerənətə. Anə ləgidə kii ki sədətə, da i madijənə nga tikisanyinə pu'u aji bəra'i anətə əsə.

² Ma minəkii, də dəasəka nə ki. Agi bərakənə nə ki, kya dzə də tuunə acii zəmənə nga pawa.

11:11 11.11 Əzaki. 37.9-10. **11:12 11.12** 2 Meem. 2.11; Slənə 1.9. **11:13 11.13** 6.12-13; Əzaki. 38.19-20.
11:15 11.15 4.11; Shig. 15.18; Jab. 22.29-30; Dan. 2.44; 1 Koor. 15.24-28. **11:16 11.16** 4.4. **11:17 11.17** 1.8;
4.8; 15.3; 16.7; 19.6,15; 21.22; Am. 4.13; 2 Koor. 6.18. **11:18 11.18** 19.5; Jab. 2.1-5; 110.5-6. † **11:19 11.19** 4.5;
6.12-13; 8.7; 15.5; Ayb. 38.22-23; mbyaka: 1 Meem. 8.1,6. **12:1 12.1** Isaa. 7.14; 26.17.

³ Əndə'i sə nga hurəshishinə a jigagi əsə agintanfə, waatoo, tə'i əndə'i uushi makə madizə maduunə rəhunə da i nəkii mədəfə, da i mapanyinə pu'u anəkii əsə. Taa ngutə rəjwə agi nəkii ətsə mədəfə, da i dara nwanjuunə. *

⁴ Kə slyaabagərə gazhakii purəjanə rəjwə agi makkə nga tikisanyinə agintanfə, təya kwaalyagərə aa duuniya. Rəhunəkii a kənjaanə akəjwacii miitə ca bərakə, kaa ca tsəbəgi pii tə uuzəətə cii ta poo.

⁵ Wata kya poo uundzə ngura. Ma ca, ci na dfa nwanjuunə agyanə patənə nga slikərənyinə də zala tibisa. Makə pwayi ki uuzənəkii, wata ənjə a vagi, ənjə a kərəgi ka Əntanfə aanə dəgələ nwanjuunaakii.

⁶ Minəkii natə əsə, kə huyipaa ki satə aa bilə, ka hatə hadfatəgi Əntanfə ka ki. Davə kaka'ə ənji tə ki nga baanə dəbu'u rəjwə da gya'ə bəra'i da kuwa pu'unə. †

⁷ Wata panə a hwadəgi dagyə. I Mikayilu da malaa'ikanyinaakii ca pa tə rəhuutə tii da malaa'ikanyinaakii.

⁸ Amma, wata ənjə a mbee ka rəhuutə da malaa'ikanyinaakii. Mabwaseemə ənji ka tii dadagyə ma'ə.

⁹ Wata ənjə a kyagərə maduunə rəhuutə aa duuniya. Ci nə rəhuutə nga njukə njukə, ətə dəkəvə ənji ka ci ləma, "İbəlisa" taa "Seetanə". Ci ca gərə də ənji *duuniya patə. Kə kyagərə ənji tə tii da malaa'ikanyinaakii patə aa duuniya.

¹⁰ Wata nya fa əndə'i uura ca wabə də ngeerənə dagyə, əjki ci, ‡

"Kə luupaa Əntanfə taamə,
kə baarii ci ngeerənaakii da nwanjuunaakii.
Kə baarii Matadəkəyaakii baawədaakii əsə,
acii ma əndənə ca wula tə ndzəkəjushi'inaamə
akəjwacii Əntanfə vədə da uusəra,
kə kəshi ənji tə ci, ənjə a kagərə aa panə.

¹¹ Kə jaalii ndzəkəjushi'inaamə agyanəkii §
də baawəda nga idənə nga Uundzə Baga
da putə nga seedanatii agyanə goonjaanə,
təya vigi əpinatii, pooshi tii ubi wa.

¹² Acii ha'ə, wa ha dadagyə a dfa manjushinə,
wa ənji davə patə a dfa manjushinə əsə!
Amma, ma duuniya da uunəva, kə kulii anətii,
acii kə jiməgərə Seetanə aagitii.
Ka mabətəsəkə nə ci ka şanə, acii kə shii ci,
gusə mbədaanə saa'yaakii."

¹³ Makə nee rəhuutə oo'i, kə kyagərə ənji tə ci aa duuniya, ca 'watəgi laakəənə tə miitə pwayi uundzə ngurəta.

¹⁴ Amma ənjə a vii ka miitə bəbu'wə nga maduunə zhira, kaa kya lədəgi satə aa bilə ka hatə dfi ki davə. Davə kaka'ə ənji tə ki nga fəzə makkə da reeta. Jamə satə acii rəhuuta. *

¹⁵ Wata rəhuutə a vushi ma'inə da makii atsa miitə makə huyinə nga gəəra, kaa ma'iitə a shii vaanənə tə ki.

¹⁶ Amma kə cakə hanyinə tə ki. Waatoo, kə tsagərə hanyinə kurəjə, ca ndagi ma'iitə vushi rəhuuta.

* **12:3 12.3** rəhunə: 12.7,9,13; 13.2; 16.13; 20.2; Dan. 7.7,24. **12:4 12.4** Dan. 8.10. **12:5 12.5** 19.15; Jab. 2.9.

† **12:6 12.6** 1 Meem. 17.1-7; 19.5-7; Mat. 2.13; baanə 1260: 11.2. **12:7 12.7** Dan. 10.13; Yahu. 9. **12:9 12.9** 20.2; 'Wat. 3.1; İsa. 14.12; 27.1; Luka 10.18; Yooh. 12.31. ‡ **12:10 12.10** 4.11; 11.15; əndənə ca wula tə ənja: Ayb. 1.9-11; Zak. 3.1. § **12:11 12.11** 6.9; Mat. 16.25; Uundzə Baga: 5.6; 1 Yooh. 2.14; 5.4. **12:12 12.12** 18.20.

* **12:14 12.14** fəzə makkə da reeta: 11.2.

17 Wata səkə nga rəhuutə a bəzəgi aashi miita. Ca dzə ka panə da harii mavudatə patə. Tii ca nə'u bariya nga Əntanƒə, təya kəsətə tənə tənə tə wabəətə baarii Yeesu ka ənja.

18 Wata rəhuutə a dzə, ca kəjaanə anə ndəra.

13

Dabanyinə bəra'i

1 Ma daba'əkii, wata nya nee ka əndə'i daba ca shigi dagi uunəva. Pu'u nə mapanyinə anəkii, mədəfə nə nəkii əsə. Taa ngutə rəjwə agi mapanyinəkii, tə'i dara nwanjuunə anəkii. Taa ngutə rəjwə agi nənyitə mədəfə əsə, tə'i ləmə ətə ca bərapaa tə Əntanƒə ashikii. *

2 Ma dabatsə nee nyi, kə pusha ci tə bwaya. Ma sədəkii əsə, kə pushashi tə sədəfə nga uushi makə shiməderənə. Makə nga livarə nə makii. Kə vii rəhuutə ka dabakii ngeerənaakii da nwanjuunaakii da maduunə baawəfaakii.

3 Ma rəjwə agi nənyinə nga dabatsa, tə'i maduunə baavə davə. *Duuniya patə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii pooshi dabakii əŋki acii uyikii, amma kə əmbəgi. Wata təya nə'u tə ci.

4 Təya paslə tə rəhuuta, acii kə vii ci ka dabatə baawəfaakii. Təya paslə tə dabatə naakii əsə, təya dzə də banə, "Wu sanə nəndə makə dabatsa? Wu nəndə panə da ca?"

5 Ənjə a vii ka dabatsə rəgwa kaa ca mbudə naakii na, ca wabə bwaya uushi'inə aashi Əntanƒə, ənjə a kapaa tə ci da baawəfa nga d'anə ha'ə nga ləgidə ənfwadə pu'unə aji bəra'i. †

6 Ca 'watəgi dzaananə tə Əntanƒə da tə ləməkii, da ha nga ndzaanaakii, da patənə nga ənjitə dadagyə.

7 Ənjə a vii ka ci rəgwa kaa ca pa da ənjaakii, ca mbee ka tii. Ənjə a vii ka ci baawəfa agyanə taa ngutə slikerənə, da uura da taa ngutə hanyinə əsə.

8 Patənə nga ənjinə a duuniya, ka paslənə nə tii tə ci. See ənjitə nyaahə ənji ləmətii aasəkə ləkaləkatətə dīi ləmə nga ənjitə ca upaa əpinə nga ca'ə ndəjwə ndəjwə asəkəkii, tii nəndə pooshi na paslə tə ci. Ma ləkaləkatətə, nga Uundzə Baga ətə shi ənjə a bələgi. Daga ənji ma'ə matagamə duuniya nyaahə ənji. ‡

9 Maa tə'i əndə da liminə nga fanə, wa ca fa.

10 Ma əndətə kavə ənji ka kəsənə tə ci, ka kəsənə nə ənji tə ci. Ma əndətə kavə ənji ka bələnə tə ci də ngila purəjanə əsə, də ngila purəjanə nə ənjə a bələ tə ci. Acii ha'ə, wa ənji nga Əntanƒə a ndzaa ndihə ndihə, təya sə'watə taa mi patə, təya dzə aakəjwa də vii goonɡatii.

11 Ma daba'əkii, nya ənə ka nee ka əndə'i daba ətə shigi agi hanyinə. Bəra'i nə mapa anəkii makə nga бага. Makə nga rəhunə nə ci ka wabənə əsə.

12 Də baawəfa nga dabatə nga təkəjwanə nə ci ka slənənə akəjwaciikii əsə. Ca tsəkuvə ənji *duuniya patə ka paslənə tə dabatə nga təkəjwanə, waatoo ətə əmbəgi bwaya uyaakii.

13 Ma bəra'inə nga dabatsa, kə dīi ci sə nga hurəshishinə lanə. Ha'ə maa, kə kavə ci kaa gunə a jigagi dadagyə, ca kulya aa duuniya. Ginə nga taa wu a nee.

14 Ca gəpə də ənji asəkə duuniya də sə nga hurəshishinyinaakii ətə vii ənji ka ci rəgwa nga d'anə akəjwacii dabatə nga təkəjwanə. Ca ba ka tii, wa təya ghənətə

12:17 12.17 6.9; 11.7; 13.7; Dan. 7.21. * 13:1 13.1 uunəva: Dan. 7.3; daba: 11.7; 13.11-17; 16.10; 17.3,7-13; 19.20; Dan. 7.3-8,21,25. 13:2 13.2 2 Tees. 2.9. 13:3 13.3 17.8. 13:4 13.4 Jab. 89.7. † 13:5 13.5 Dan. 7.25; ləgidə 42: 11.2. 13:6 13.6 Dan. 11.36. 13:7 13.7 12.17. ‡ 13:8 13.8 3.5; Uundzə Baga: 5.6. 13:10 13.10 14.12; Irin. 15.2; 43.11; Luka 8.15. 13:11 13.11 Mat. 7.15. 13:13 13.13 16.14; 20.8.

uushi pusha tə dabatə dəvə ənji ka ci uyi də ngila purəjanə, amma ma'ə ci da i əpinə, kaa təya dəuunətə də ci.

¹⁵ Ənjə a vii rəgwa ka bəra'inə nga dabatsa, kaa ca ədəgərə əpinə aasəkə maghənə sətə pusha tə dabatə nga təkəjwanə, kaa maghənə sətə a wabə, ca bəələgi patənə nga ənjitə pooshi ka paslənə tə ci.

¹⁶ Bəra'inə nga dabatsə a ənə ka kavə ənji patə, kaa təya dəvə sagida nga dabakii aa ciizəmatii taa aa kəjwaciitii. Manjeevənə da masariinə, ənji gəna da maaghiinə, dimuyinə da maviinə patə, kə kavə ci tə tii tyasə, see maa dəvə tii sagida ha'ə.

¹⁷ Madə pooshi əndə da sagidatsə ashikii, waatoo, ləmə nga dabatsə taa lamba nga ləməkii, pa ca dərə taa dərəmagi də uushaakii.

¹⁸ Aci ha'ə, wa ənjə a ndzaa ndihə ndihə, mashiikii. Ma əndətə da han̄kala, wa ca paaratəgi sətə ci lamba nga dabatsə a moo banə. Aci lamba nga əndə shiŋkinə nə lambaakii. Ma lambakii, gya'ə kuwa da kuwa pu'unə aji kuwa.

14

**Uundzə Baga da ənjaakii*

¹ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka Uundzə Baga kəjə anə giŋwə ətə ci ənjə a 'wa *Sihyoona. Tə'i ənji dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə abiikii. Tii patə da i ləməkii da nga Dii manaahəkii akəjwaciitii. *

² Wata nya fa əndə'i uura dadagyə, makə ngyaaranə nga ma'inə a gərə dəba'a vənə, ca wazə makə dzanə nga vənə. Ma uurakii əsə, kə fii nyi makə dza kəzhimbəra.

³ Ma ənjitə dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə, kəjə kəjə nə tii akəjwacii dəgələ nga ŋwanuunə nga Əntəŋfə da akəjwacii uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da gayiitə. Təya ka kura wanyanə, ətə pooshi əndə ca mbee ka katənə, madaamə tii satii, waatoo ənjitə dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə. Tii nə ənjitə dərəgi Əntəŋfə aji ənji shiŋkinə patə. †

⁴ Tii nə nguyiriitə mashimətii a baa də makinə, malaabakii nə tii. Tii ca nə'u tə Uundzə Baga taa aama gi ci patə. Tə tii pərapaa Əntəŋfə a duuniya aji hara ənji. Tii nə nga təkəjwanə ətə pərapaa Əntəŋfə a duuniya kaa təya ndzaanə ka naakii da ka Uundzə Baga.

⁵ Pooshi ənji sha fii təya jirakə. Pooshi ənji sha idəpaa uushi ashitii əsə.

Habara nga malaa'ikanyinə makkə

⁶ Wata nya nee ka əndə'i malaa'ika ca lədfə agintəŋfə. Da i Nūnyi Habara shi ci ətə pooshi ka uudənə, kaa ca baaba ka ənji duuniya, waatoo taa ka ŋgutə slikərənə, da uuranyinə da hanyinyinə patə.

⁷ Ca ŋgərəe ka uurakii, ca ba, "Ŋgwaləmə tə Əntəŋfə, una dəuunətə tə ci, acii kə mbu'ya saa'i nga la gəjwanaakii. Pasləmə tə ci. Ci tagii ha dadagyə da duuniya da uunəva da gərənyinə patə."

⁸ Wata əndə'i malaa'ika a nə'u tə nga təkəjwanə, ca dzə də banə, əŋki ci, "Kə kulii kya, kə kulii Babila, maduunə vəranə. Ki tsəkuvə slikərənyinə patə, kya dzəgunətə ka tii aləhiinə. Ma ətsa, ci kira mabətəsəkə nga Əntəŋfə."

⁹ Wata əndə'i malaa'ika a nə'u əsə tə harakiitə bəra'i, ca ŋgərəe ka uurakii, əŋki ci, "Taa wu patə ca paslə tə dabatsə da pushashinaakii, ca luuvə ənjə a naahə ka ci sagida aakəjwaciikii taa aaciikii,

13:15 13.15-16 14.9,11; 15.2; 16.2; 19.20; 20.4; Isaa. 44.5; Dan. 3.5. **13:17 13.17** 13.18; 15.2. * **14:1 14.1** 22.4; giŋwə nga Sihyoona: Isaa. 4.5; Yaw. 3.5; ənji 144,000: 3.12; 7.3-4; **14:2 14.2** 1.15; 15.2; 19.6; Əzaki. 1.24-25. † **14:3 14.3** 4.4,6; kura wanyanə: 5.9. **14:4 14.4** Yooh. 10.4-5. **14:5 14.5** Isaa. 53.9; Zeef. 3.12-13. **14:6 14.6** Mat. 24.14. **14:7 14.7** Jab. 146.6. **14:8 14.8** 17.2; 18.2. **14:9 14.9** 13.15.

¹⁰ ka gununə nə ci da mabətəsəkə nga Əntanƒə, ca sa cibə lanə. Iza'u ka shanə nə cibəkii a ndzaanə anəkii. Də gunə nə ənjə a cibə də ci akəŋwacii malaaba malaa'ikanyinə da Uundzə Baga. Baruuda a dzə də tsakə iza'unə nga gunəkii.

¹¹ Ma makiirənə nga guutə ci təya sa cibə agikii, ka ndərənə nə ci aadəgyə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Patənə nga ənjitə ca paslə tə dabatsə da pushashinaakii, təya luu sagida nga ləməkii, pooshi tii ka upaa əpisəkə shanə. Vədə da uusəra cibənətii."

¹² Acii ha'ə, wa ənji nga Əntanƒə a ndzaa ndihə ndihə, təya sə'watə taa mi patə, waatoo ənjitə ca nə'utə bariya nga Əntanƒə, təya dzə aakəŋwa də vii goonƒa ka Yeesu.

¹³ Wata nya fa əndə'i uura dadagyə, əŋki ci ka nyi, "Naahətə wabəəna: ma ənjitə məəki agi paslənə tə Slandana, maŋushinə ka tii daga əndzə'i, ca'ə aakəŋwa." Wata Malaaba Ma'yanə a jikəvə, əŋki ci, "Ha'ə ndilə ndilə, kə uudəpa a tii slənətii, ka əpinə nə tii səka, acii kə nee tii ka bwatya nga slənətii."

*La gəŋwanə agyanə ənji *duuniya*

¹⁴ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka mambwafada kurabiinə da i uushi makə əndə dasə anəkii. Tə'i dara ŋwanjuunə nga əndzənə anəkii, da mahidəhidəfəmə rəgəŋwə aciikii.

¹⁵ Wata malaa'ika a shigi asəkə maduunə kuvə nga Əntanƒə dadagyə, ca ŋgəree ka uurakii, ca ba ka əndətə dasə anə kurabiinə, "Kə uugi saa'i mbu'yanə. Dawə slənə də rəgəŋwaaku, kaa ha magi də cifanə nga duuniya, acii kə uugi zəŋjanə bahə manə."

¹⁶ Wata əndətə dasə anə kurabiinə a ŋgərə rəgəŋwaakii, ca kyatə aagyanə duuniya, ca magi cifanə.

¹⁷ Nya nee ka əndə'i malaa'ika əsə, ca shigi asəkə maduunə kuvə nga Əntanƒə dadagyə, da i mahidəhidəfəmə rəgəŋwə aciikii naakii əsə.

¹⁸ Wata əndə'i malaa'ika a shigi anə ha nga dā sataka, waatoo malaa'ikakii ca nəhə gunə. Ca ŋgəree ka uurakii də banə ka malaa'ikatə da i mahidəhidəfəmə rəgəŋjutə aciikii, əŋki ci, "Dawə slənə də mahidəhidəfəmə rəgəŋwaaku, ha slibəgərəgi də poo nga inaba, acii kə uugi cifanəkii dānə a duuniya."

¹⁹ Wata malaa'ikatə a kyatə rəgəŋwaakii aagyanə duuniya, ca slibəgərə mana poo nga inaba patə, ca fədəvə aasəkə ha nga mya'ə poo nga ənfwa. Waatoo, kə ndzaa hakii makə maduunə mabətəsəkə nga Əntanƒə.

²⁰ Ma hatsa, a ba'a vəranə nə ci. Ənjə a mya'ə inabitsə asəkəkii. Wata idənə a huyi makə huyinə nga gəərə kilomeeta gya'ə makkə. Ma kurəŋənəkii əsə, ka dānə meeta da reeta.

15

Malaa'ikanyinə ətə kira cibənyinə mədəfə

¹ Wata nya nee ka əndə'i maduunə sə nga hurəshishinə ka shanə agintanƒə, waatoo, tə'i malaa'ikanyinə mədəfə. Tii na kira muudinə nga cibənyinə mədəfə ətə na la tə ənja. Də cibənyinəkii nə mabətəsəkə nga Əntanƒə a uudə əsə.

² Nya nee ka uushi makə uunəvə ətə ca bərə makə dyarugala, gwazə da gunə. Kə nee nyi ka ənjitə pooshi pyaslə tə dabatə da i pushashinaakii, təya kaaree ka luu sagida nga lamba nga ləməkii. Kəŋə kəŋə nə tii atanƒala sətə makə uunəva, da i kəzhimbərənyinə aciitii ətə vii Əntanƒə ka tii.

14:10 14.10 15.7; 16.1,19; 19.20; Wat. 19.24; Jab. 11.6; Irim. 25.15; Əzaki. 38.22; Mat. 25.41. **14:11 14.11** 19.3; Isaa. 34.10. **14:12 14.12** 13.10. **14:13 14.13** 1.3; 16.15; 19.9; 20.6; 22.7,14; Ibər. 4.9-10. **14:14 14.14-20** Yaw. 4.13; Mat. 13.39-40. **14:14 14.14** 1.7,13. **14:19 14.19** 19.15; Isaa. 63.1-6. **15:1 15.1** 4.5; 15.7; 16.1; 17.1; 21.9. **15:2 15.2** 4.6; 5.8; 13.15,18; 14.2.

³ Təya ka wanyanə nga Muusa, əndə paslənə tə Əntanǝfə. Təya ka wanyanə nga Uundzə Baga əsə. Əŋki tii, *
 “Slandanə Əntanǝfə, Maduunəkəya,
 sə nga hurəshishinə,
 maduunəkii dərəva nə slənaaku.
 Nwanǝwə nga slikərənyinə patə nə hə,
 gooŋga nə rəgwaaku.

⁴ 'Ya'ə Slandana, taa wu patə, ka ŋgwalənə nə ci tə hə,
 ca dʉunətə tə hə.
 Acii hə rəŋwə dyanə nəndə malaabakii.
 Patənə nga slikərənyinə nga duuniya na shi
 ka paslənə tə hə,
 acii kə nee ənji patə ka gooŋgaanaaku.”

⁵ Ma daba'ə ətsa, kə nee nyi ka maduunə kuvə nga Əntanǝfə dadagyə mawunəkii.
 Nya nee ka *kuvə kuvə'unə asəkə kuvəkii, ətə ca baarii oo'i, kədəhə nə Slandana.

⁶ Wata malaa'ikanyiiṣə mədəfə a shigi asəkə maduunə kuvəkii, da i mambwadafa
 kəjeerənə ətə ca bərə ashitii. Təya aanəpaa ədzəmətii də gyara nga əndzənə. Da i
 cibənyiiṣə mədəfə aciitii.

⁷ Wata rəŋwə agi uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a vii ka malaa'ikanyiiṣə mədəfə
 kwalakə nga əndzənə mədəfə pasə pasə da i mabətəsəkə nga Əntanǝfə Əndə vii
 əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

⁸ Kə nagi maduunə kuvə nga Əntanǝfə də makiirənə ətə ca baarii dʉunuunə da
 baawəda nga Əntanǝfə. Pooshi əndə mbee ka dəməgərənə aasəkə maduunə kuvətsa,
 madaamə cibənyiiṣə nga malaa'ikanyiiṣə mədəfə kə uugi.

16

Kwalakənyinə nga mabətəsəkə nga Əntanǝfə

¹ Wata nya fa əndə'i uura ca wabə də ŋgeerənə asəkə maduunə kuvə nga Əntanǝfə.
 Ca ba ka malaa'ikanyiiṣə mədəfə, əŋki ci, “Ŋgərəmə kwalakənyinə nga cibənyiiṣə
 mədəfə nga mabətəsəkə nga Əntanǝfə acii unə, una dzə ka əjigərənə aanə duuniya.”

² Wata malaa'ika nga təkəŋwanə a shi ka əjagərə sətə asəkə kwalakaakii aanə
 duuniya. Makə əjagərə ci, pii wata uyiginə a kyaalagi ashi ənjitə da i sagida nga
 dabata, təya paslə tə pushashinaakii. Uyiginəkii a zəmə tə tii ka shanə.

³ Wata malaa'ika nga bəra'inə a shi ka əjagərə naakii aagi uunəva. Ma kə əjagərə
 ci, pii wata ma'inə a zə'ugi makə idənə nga mantə ənda. Patənə nga uushi'inə da
 əpinatii agi uunəva, kə mətəgi.

⁴ Wata malaa'ika nga makkənə a shi ka əjagərə naakii aagi ma'inə nga gəərənyinə
 da aa gu'u ma'inə. Makə əjagərə ci, pii wata ma'inə a zə'ugi ka idənə əsə.

⁵ Wata nya fa malaa'ikatə ba'avə ənji ma'inə aaciikii, ca ba,
 “'Ya'ə Malaabakii, hə nəndə əndzə'i, hə nəndə ŋukə əsə.
 Də gooŋgaanə lagi hə gəŋwanə.

⁶ Acii ma ənjitsa, kə bəələgi tii anabiinə da harii ənjaaku.
 Watiitə kə upaa tii sətə ali tii,
 wahətə kə vii ka tii idənə kaa təya sa.”

15:3 15.3-4 4.11. * **15:3 15.3** 16.5-6; 19.2; 22.12; Dzək. 32.4; Jab. 145.17; wanyanə: Shig. 15.1; Jab. 111.2; 139.14.
15:4 15.4 14.7; Jab. 86.9; 98.2-3; Isaa. 2.2-3; Irim. 10.6-7. **15:5 15.5** 11.19; Shig. 40.34; Slənə 7.44. **15:6 15.6**
 1.13; Dan. 10.5. **15:7 15.7** 4.6; 14.10; 16.1. **15:8 15.8** Shig. 40.34-35; Isaa. 6.4; Əzaki. 44.4. **16:1 16.1** 15.1;
 Jab. 69.25; Isaa. 66.6; Irim. 10.25. **16:2 16.2** 13.15; Shig. 9.10. **16:3 16.3-4** 8.8; Shig. 7.17-21; Jab. 78.44.
16:6 16.6 17.6; 18.24; 19.2; Dzək. 32.43; Jab. 79.3,10; Mat. 23.35,37.

⁷ Wata nya fa əndə'i uura danə ha nga da sataka, əŋki ci, "Awa, 'ya'ə Slandanə Əntan̄fə, Maduunəkəya, də goon̄gaanə nə hə ka la gəŋwanaaku."

⁸ Ma daba'əkii, wata malaa'ika nga ənfwadənə a shi ka əjagərə sətə asəkə kwalakaakii əsə aagi uusəra. Makə əjagərə ci, wata uusəra a upaa rəgwa nga tsakə da iza'unə, ca ətsa əŋji makə gunə.

⁹ Kə səədfəgi shishinətii ka shan̄ə, acii iza'unə nga uusəra. Wata təya baaba məza uushi'inə aashi Əntan̄fə. Ci boo nəndə da baawəda agyanə cibənyiiitsa, amma mabwaseemə tii ka da 'waslyakəənətii, kaa təya dūunətə tə ci.

¹⁰ Wata malaa'ika nga tufənə a shi ka əjagərə sətə asəkə kwalakaakii aagyanə dəgələ ŋwan̄juunə nga dabata. Makə əjagərə ci, pii wata ŋwan̄juunaakii a d̄agi dəgwamə acii mandə vəda. Ənjə a ŋgi'i ka shan̄ə acii zəmənə nga cibənyiiitsa. *

¹¹ Təya baaba bwaya uushi'inə aashi Əntan̄fə nga dadagyə putə nga cibənyiiitsə ci təya sa da putə nga uyigiitə ashitii. Mabwaseemə tii ka bwaya ndzaanatii.

¹² Wata malaa'ika nga kuwanə a dzə ka əjigərə sətə asəkə kwalakaakii aagi maduunə gəərə nga Ifəratisa. Makə əjigərə ci, pii wata gəərəkii a ifəgi, kaa meeminə da tsaan̄wə a shii upaa rəgwa nga dzənə.

¹³ Wata nya nee ka ginaajinyinə makkə makə gwandiinə. Rəŋwə ca shigi da ma rəhuuta, əndə'i a shigi da ma dabata, əndə'i a shigi da ma majirakənə nga anabitə əsə.

¹⁴ Ma ginaajinyiitsa, nga Seetanə nə tii. Ma təya, agi d̄anə nə tii sə nga hurəshishinə, təya dzə aabii meeminə nga duuniya patə, təya dzatə də tii ka ha rəŋwə kaa təya tasəka panə agi maduunə uusəra nga Əntan̄fə Əndə baawəda. †

¹⁵⁻¹⁶ Wata ginaajinyiitsə a dzatə də meemiitsə ka ha rəŋwə, waatoo ka hatə ci ənjə a 'wa Arəmagidoonə də uura *Ibəraaniya.

Ma bii Yeesu, "Fatəmə kaa nya ba koonə: makə mahərə nii kya shi. Tə'i barəkaanə ashi əndətə nii kya la tə ci dəməgigi, nya la tə ci da i kəjeerənaakii matasəkakii atan̄galakii ka ŋganə, acii ga ayinə a kəshi tə ci, ca wii ahada əŋji də purəki."

¹⁷ Wata malaa'ika nga mədfənə a shi ka əjagərə sətə asəkə kwalakaakii aagi məda. Makə əjagərə ci, pii wata nya fa əndə'i uura danə dəgələ nga ŋwan̄juunə asəkə maduunə kuvə nga Əntan̄fə, ca ŋgəree ka uurakii, əŋki ci, "Kə uugi ha'ə!"

¹⁸ Wata pyapidənə cii kya nee, i wazənə makə dzanə nga vəna cii kya fa, i gəgədzənə nga hanyinə. Makə ghənyi əŋji əndə shiŋkinə, pooshi tsarə gəgədzənə nga hanyiitsə sha d̄ii. Acii tsarə gəgədzətsə palee patə.

¹⁹ Ma vəranə nga Babila, kə 'waarakəgi ginəkii makkə. Vəranyinə nga taa ŋgutə hanyinə əsə, kə waalagi. Də ha'ə buurətə Əntan̄fə tə maduunə vəraatsa, ca kavə tə ki kaa kya sa ma'iza'u cibə nga bwaya mabətəsəkaakii.

²⁰ Patənə nga təpurətə ahada uunəva, kə zagi dza'ə. Ha'ə nə giŋunyinə əsə.

²¹ Wata kwaalyanə nə madiigərə laarənyinə dadagyə aagyanə ənja. Taa ŋgutə rəŋwə agi laarənyiiitsa, kə mbu'i zəzəkəənaakii kiloo tufə pu'unə. Kə wabi əŋji bwaya uushi'inə aashi Əntan̄fə putə nga cibəətsə ci təya cibə. Acii ma cibəətsa, bwayakii ka shan̄ə.

17

Dzalənə tə maduunə kaarəwa

16:7 16.7 15.3. **16:9 16.9** 9.20-21; 16.11,21. * **16:10 16.10** 13.1-2; dəgwamə: Shig. 10.21-22; Isaa. 8.22. **16:12 16.12** Isaa. 11.15; 44.27; 46.11. **16:13 16.13-14** 12.3; 13.1-2; Shig. 8.2; Jab. 78.45. † **16:14 16.14** 11.17; 13.13-14; 19.20; Mat. 24.24; 2 Tees. 2.9; panə: 19.11-21. **16:15-16 16.15** 3.3,18. **16:17 16.17-21** 16.1; Isaa. 66.6. **16:18 16.18** 4.5; 6.12-13. **16:19 16.19** 14.10; 18.2. **16:21 16.21** 11.19; 16.9.

¹ Wata rəŋwə agi malaa'ikanyiiṣə mədəfə da i kwalakənyiiṣə mədəfə aciitii a shi aabiiki, əŋki ci ka nyi, “Shiwa, kaa nya baarii ka hə makə sətə nə ənjə a dzalə tə maduunə kaarəwatsa, waatoo maduunə vəraatə ghənyi ənji abii gəərənyinə laŋə.

² Ma kya, kə baa meeminə ŋga duuniya də ki. Ənji duuniya əsə, madə kə baa tii də ki, təya də makə ənvwə ca ka tə tii anətii.”

³ Pii wata Malaaba Ma'yanə a ŋgərəgi hiimaaki, malaa'ikatə a kərəgi tə nyi aa bilə. Ma dava, kə nee nyi ka minə, ki dasə a ba'a madizə daba ətə da ləmənyinə taa dama patə ashikii, waatoo ləmənyiiṣə ca bərapaa tə Əntaŋfə. Mədəfə nə nəkii, pu'u nə mapanyinə anəkii əsə. *

⁴ Ma miitsa, kə kii ki ŋunyi kəjeerənyinə ŋga əndədəza, da i uushi'inə ŋga əndzənə ashitə, da i faarənyinə ətə da məghərəvənə kama kama. Ma aciitə, tə'i kwalakə əndzənə ətə pasə acii bwaya uushi'inə ka shaŋə, waatoo slənə ŋga aləhiinatə.

⁵ Ma a kəŋwaciitə, tə'i manaahə ləma, amma, ma'umbeekii nə sətə ci ləməkii a moo banə, oo'i, “Nyi nə maduunə Babila, məci kaarəwiinə patə, məci ma'ajijinə uushi'inə ŋga duuniya.”

⁶ Nya tsaamə tə miitsa. Ma nya nee, agi kanə tə ki a nətə nə idənə ŋga ənji ŋga Əntaŋfə, ma palee maa, ŋga ənjitə bələgi ənji putə ŋga vii seedanə agyanə Yeesu.

Makə nee nyi ka ki, kə dīi ka nyi ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə.

⁷ Wata əŋki malaa'ikatə ka nyi, “Mi cii kwa də hurəshishinə kwa? Ka banə nə nyi ka hə sətə ci ənjə a moo banə də miitṣə da i dabatsə ətsə da i nəkii mədəfə da i mapanyinaakii pu'u əsə ətsə dīi miitṣə a ba'akii.

⁸ Ma dabatsa, da i əpinə shi ca nji, amma paa ci ma'ə da i əpinə. Kadə nii kəya ənə ka shiginə asəkə makurəŋə gu'u ŋga zanə əsə, ənjə a bələgi tə ci. Tə'i hara ənji asəkə duuniya ətə pooshi ənji nyaahə ləmətii aasəkə ləkələkatə taabu'u taganə ŋga duuniya, waatoo ləkələkatətə dīi ləmə ŋga ənjitə ca upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə asəkəkii. Ma təya, maa nee tii ka dabatsa, ka dəfanə ka tii ka sə ŋga hurəshishinə, acii da i əpinə shi ca nji, asee paa ci ma'ə da i əpinə, amma kadə nii kəya ənə ka shiginə əsə. †

⁹ “Aci ha'ə, wa ənjə a ndzaa mashiikii agyanə uushi'iitsa. Ma nənyiiṣə mədəfə, tii ndzaa ka giŋunyinə mədəfə ətsə dīi miitṣə dasə anəkii, təya ndzaa ka meeminə mədəfə əsə.

¹⁰ Ma tufə agi meemiitsa, paa tii ma'ə. Ma rəŋwə əsə, ma'ə ci agi ŋwanjuunə. Əndə'i rəŋwə, ma'ə ci mashimə zəku'i. Madə kə shi ci, ŋga uundzə saa'i nii kəya də ŋwanjuunə.

¹¹ Ma dabatsə əsə, ətsə sha nji da i əpinə, amma paa ci ma'ə, ci saakii nə tighəsənə ŋga ŋwanjwa. Rəŋwə nə ci əsə agi meemiitṣə mədəfə. Madə kə shigi ci, kadə nə ənjə a bələgi tə ci.

¹² “Ma mapanyiiṣə pu'u nee hə anəkii əsə, tii ndzaa ka meeminə pu'u, ətə ma'ə ma'watəgimə də ŋwanjuunə. Amma ka viinə nə ənji ka tii baawəda ŋga də ŋwanjuunə da dabatsə ŋga tibisa rəŋwə dyaŋə.

¹³ Tii pu'u patə, rəŋwə nə hiimatii. Təya vii ŋgeerənatii da baawədatii ka dabatsa.

¹⁴ Kadə nə təya pa da *Uundzə Baga. Amma Uundzə Baga na jaala anətii, acii ma ca, ci nə Slandanə agyanə slandanənyinə, Nwanjwə agyanə meeminə. Ma ənjitə 'wii ci, waatoo matadə ənjaakii, ənjitə nyi'u tə ci də ədzəmə rəŋwə, kadə nə təya jaala da ci agyanə meemiitsa.”

17:1 17.1 Irim. 51.13. **17:2 17.2** 14.8; 17.18; 18.3; Irim. 51.7; Nahu. 3.4. * **17:3 17.3** Malaaba Ma'yanə: 1.10; 21.10; Əzaki. 8.3; 40.2; daba: 13.1-2. **17:4 17.4** 18.3,16; Irim. 51.7; Əzaki. 28.13. **17:5 17.5** Irim. 2.20; Hoos. 1.2. **17:6 17.6** 16.6. **17:7 17.7-8** 13.1-2. † **17:8 17.8** 13.3; ləkələkatə: 3.5. **17:9 17.9** 13.18. **17:12 17.12** Dan. 7.7,24. **17:14 17.14** 19.16,19; Dzək. 10.17; Jab. 136.3; Dan. 2.47; 1 Tim. 6.15.

¹⁵ Malaa'ikatsə a ənə ka banə ka nyi, ənki ci, “Ma gəerənyitə nee hə, ətsə dīi kaarəwatsə dasə abitii, tii ndzaa ka ənji ŋga slikərənyinə da uuranyinə ŋga duuniya patə.

¹⁶ Ma mapanyitə pu'u nee hə, tii patə da dabatsa, kadə nə təya kaaree ka kaarəwatsa, təya fədfəma uushi'inatə patə, təya bwasee ka ki də purəki, təya tsəbəgi ləwatə. Ma sətə mbədfaanə, təya ətsagi də gunə.

¹⁷ Acii Əntanƒə kavə aa ədzəmətii kaa təya slənə ka ciinə rəŋwə, təya slənə aniyaakii, təya vii ka dabatsə ŋgeerənatii ŋga dfa ŋwanjuunə, ha'ə mbu'yanə saa'yatə nə Əntanƒə a mbu'utəgi də wabənaakii.

¹⁸ Ma miitə nee hə, ki ndzaa ka maduunə vəranə ətə dīi ŋwanjuunə agyanə meeminə ŋga duuniya.”

18

Kulanə ŋga Babila

¹ Ma daba'ə ha'ə, kə nee nyi ka əndə'i malaa'ika ca jima dadagyə. Da i baawəfa laŋə nə ci. Tə'i bərənə gunutə də ci əsə, bərənəkii bərəgi patənə ŋga duuniya.

² Ca ŋgəree ka uurakii, ənki ci, “Kə kulii ki, kə kulii maduunə Babila. Kə zə'ugi ki ka ha ŋga ndzaanə ŋga taa ŋgutə tsarə ŋga ginaajinyinə kama kama, da ŋga taa ŋgutə tsarə ŋga ma'ajjinə shaara ətə ci ənje a kaaree.

³ Acii kə tsəkuvə ki slikərənyinə ŋga duuniya patə, kya dzəgunətə ka tii aləhiinə. Də ha'ə kavə ki ənji ka upaa mabətəsəkə ŋga Əntanƒə putə ŋga aləhiinatii. Kə baa meeminə ŋga duuniya də ki. Ənji dfa fiiriinə əsə, kə dfaŋi tii gəna putə ŋga moo uushi'inatə.”

⁴ Wata nya fa əndə'i uura dadagyə, ca ba, “Ya'ə ənjaaki, shigimə sə goonə asəkə vəraatsa, goona jigunyi slənə 'waslyakənatə, acii goona upaa cibəətə nii ta cibə.

⁵ Shigimə, acii ma 'waslyakənatə, kə dzii də nə laŋə, ha'ə kə mbu'ya aadəgyə aabii Əntanƒə. Kə buurətə Əntanƒə bwaya haalatə əsə.

⁶ Wa bwaya bwayaanatə a ənə aanətə. Wa cibəətə njii ta cibə də ənje a ənə aanətə satə, wa ənje a ənə ka jikətənə ka ki. Wa ənje a ki'itə ka ki, ənje a natə ka ki kwalakatə də ma'iza'u sə ŋga sanə, palee ka ətə njii ta dfa ka ənja.

⁷ Wa ənje a cibə də ki makə sətə njii ta duunətə natə na, əndə wahə nji ki, kya dzə də banə oo'i, 'Wanyinə dasə, kwatamə nə nyi, əntaa mooryafinə nə nyi, pooshi uushi ca bəzee ka səkəki shaŋə!’

⁸ Acii ha'ə, agi uusəra rəŋwə nə asara a kulyaanə ka ki həma'ə, waatoo, məətənə da mabətəsəkə da madəfənə, ənje a ətsagi tə ki də gunə, acii ma Əntanƒə Slandana, maduunəkii nə ci. Ci ca lagi ka ki gəŋwanə.”

⁹ Ma meeminə ŋga duuniya ətə baa də ki, maa nee tii ka makiirənə ŋga ətsanə ŋga vəraatsa, ka tuunə nə tii acii agi wahə nji tii davə.

¹⁰ Təya kəŋaanə dzadə ka tsaamənə, ŋgwalii tii acii ga təya saanə cibə da i tii patə, təya ba, “Kayitu! Kayitu! Maduunə vəranə ŋga Babila! Da i ŋgeerənə nji hə. Amma, ndza'ə gi'u kə lagi gəŋwanaaku!”

¹¹ Ənji dfa fiiriinə asəkə duuniya əsə, təya tuu agyanətə, təya bəzəgi səka, acii pooshi əndə dərə uushi'inatii ma'ə.

¹² Waatoo, əndzənə da hara tibisənyinə ŋga bəzə gəna, i matsahu faariitə da məghərəvənə davə, i ŋunyi kəjeerənyinə ŋga bəzə gəna kama kama makə

17:15 17.15 17.1. **17:16 17.16** 17.2; 18.8; Leew. 21.9; Əzaki. 23.29; Hoos. 2.5. **17:17 17.17** 17.13. **18:1 18.1-24** Isaa. 13; 47; Əzaki. 27. **18:2 18.2** 14.8; 16.19; Isaa. 13.20-22; 21.9; 34.11,14; Irim. 50.39-40; 51.8. **18:3 18.3** 17.2; 18.11-19; Isaa. 23.8; Əzaki. 27.22-23,33. **18:4 18.4** Isaa. 48.20; Irim. 51.45; 2 Koor. 6.17. **18:5 18.5** 'Wat. 18.20. **18:6 18.6** Jab. 137.8; Irim. 50.29. **18:7 18.7-8** Isaa. 47.8-9. **18:8 18.8** 17.16. **18:9 18.9-10** Əzaki. 26.16-17; 27.30-35.

marəmənyinə i garədoomanyinə, i nūny i ənfuginə kama kama, i dagwa uushi'iitə ci ənjə a da də linyinə nga coona i də ənfuginə, i dagwa uushi'inə ətə ci ənjə a da də tibisənyinə taa faariinə.

¹³ Ma ənjitsa, kə irəgi tii ka ki də harii uushi'inə kama kama əsə, shaashimənyinə kama kama da hara banyinə kama kama ətə ca zənə nga'ə, da inaba, da i maara da i nūny i əmputə aləkamaara da i səkəŋwa, i liinə da bəginə, təhinə da i moota təhinə, da i maviinə, waatoo, ənji shiŋkinə. Ma uushi'iitə patə, pooshi əndə dərənə aciitii ma'ə.

¹⁴ Wata təya tuu agyanə vərənəkii, təya ba, "Patənə nga uushi'iitə kavə hə nəku aanəkii, kə ətee hə. Patənə nga gənaaku əsə, pooshi ma'ə, paa hə ka ənənə ka upaanə ma'ə boo."

¹⁵ Ma ənji də fiiriinə ətə upaa gəna dāgi dərəginə də uushi'inə asəkə vərənəkii, kə kəŋaanə tii dzadə, ŋgwali tii acii ga təya saanə cibə da i tii, təya tuu, təya ŋgəərə ma,

¹⁶ təya ba, "Kayitu! Kayitu! Maduunə vərənə! Ma nga ŋukə, kə njii kwa ŋgaanga nūny i kəjeerənyinə nga əndədəzə kama kama, i nga ənduudə, ha ŋgaanga uushi'inə nga əndzənə i nga nūny i faariinə ka geeginə ka hə ka rəmənə.

¹⁷ Ndza'ə gi'u ətee hə ka gənaaku patə."

Patənə nga slanjii kumbawalənyinə, da ənji gwazə kumbawalənyinəkii, da ənjitə asəkətii, da ənjitə ca wii də kumbawalə ka də fiiriinə, tii maa, kə kəŋaanə tii dzadə.

¹⁸ Makə nee tii ka makiirənə nga guutə ca ətsa tə vərəatsa, təya ka vürənə, təya ba, "Pooshi vərənə ətə gi aashi vərəatsə də dūunuunə."

¹⁹ Təya fədə hanyinə agyanətii, təya tuu, təya ŋgəərə ma, təya ba, "Kayitu! Kayitu! Maduunə vərənə! Patənə nga ənjitə da i kumbawalətii, də gənaaku dīi tii gəna, wata kaa ha ətee ka uushi'inaaku patə ndza'ə gi'u!" Də ha'ə uudəpaa tii tuunətii agyanə vərəatsa.

²⁰ Acii ha'ə, wa patənə nga ənji dadagyə a da moodasəka putə nga zaməginə də ki. Damə moodasəka, ənji nga əntanfə da masləkee ənja da anabiinə, acii kə ki'i əntanfə koonə noonə ashitə.

²¹ Ma daba'əkii, wata əndə'i maduunə malaa'ika a ŋgərətə faara. Mbərə mbərə nə zəzəkəənə nga faarakii da nga maduunə təŋwa. Wata ca kəgərə aagi uunəva, əŋki ci, "Ha'ə nə ənjə a zaməgi də maduunə vərənə nga Babila də ŋgeerənə, pooshi ənjə na nee ka ki ma'ə şanə!

²² Pooshi ənji na fa wanyanə da kəzhimbərə asəkə vərənəkii ma'ə, da ənji ədə lyambyadə taa uutəma şanə. Pooshi ənji na nee ka ənji slənə nga ciinə kama kama ma'ə əsə. Pooshi ənji na fa ədənə də təŋwə şanə ma'ə, şikə şikə nə vərənəkii a ndzaanə.

²³ Pooshi ənjə na nee ka bərənə nga garəkuwa asəkə vərənəkii ma'ə şanə. Moodasəkə nga kərə madanə əsə, pooshi ənjə na fa ma'ə şanə. Ma nga ŋukə, ənji də fiiriinə nga vərənəkii palee də ŋgeerənə asəkə duuniya patə. Kə gəpətəgi ki də ənji nga slikerənyinə patə də uushi'inatə nga jirakənə."

²⁴ Də ha'ə upaa ki ciba, acii asəkə vərənəkii lapaa ənji idənə nga anabiinə da nga hara ənji nga əntanfə. Awa, davə lapaa ənji idənə nga ənji patə ətə bəələgi ənji asəkə duuniya.

18:12 18.12-13 Əzaki. 27.12-24. **18:15 18.15** Isaa. 47.15; Əzaki. 27.36. **18:16 18.16** 17.4. **18:18 18.18-19** Əzaki. 27.28-34. **18:20 18.20** 12.12; Irım. 51.48. **18:21 18.21** Irım. 51.63-64. **18:22 18.22** Isaa. 16.10; 24.8; Əzaki. 26.13. **18:23 18.23** Isaa. 23.8; 47.12; Irım. 7.34. **18:24 18.24** 16.6; Isaa. 26.21; Irım. 51.49; Əzaki. 24.7-8.

19

¹ Ma daba'ə ətsa, kə fii nyi wazənə nga uushi dadagyə makə wazənə nga maduunə dzadənə nga ənja, təya ba, “Haleeluya!”* Ci nə Maluu gaamə, Əndə məghərəvənə nə ci, Əndə baawəda əsə.

² Acii də goonqaanə lii ci gəŋwanə. Kə lagi ci gəŋwanə nga maduunə kaarəwata. Ki saawee ka *duuniya patə də da aləhiinatə. Kə jalə Əntanƒə tə ki, acii kə bəələgi ki ənji nə'unə tə ci.”

³ Təya ənə ka banə, əŋki tii, “Haleeluya! Ma makiirənə nga guutə ətsagi tə maduunə vərəata, ka ndərənə aadəgyə ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.” †

⁴ Wata gayiitə pupusərə aji ənfwadə, da uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, təya gərə'waanə ka paslənə tə Əntanƒə, ci dasə anə dəgələ nga nwanjuunə, təya ba, “Aamiina. Haleeluya!”

⁵ Wata əndə'i uura a wabə gatə ka hatə dīi dəgələ nga nwanjuunə, əŋki ci, “Duunətəmə tə Əntanƒə, unə, patənə nga ənjitə ca nə'u tə ci, da patənə nga ənji ətə ca nƒwalə tə ci, uuji ənji da madiigərə ənji patə.”

*Zəmə əndzanə nga rəyə nga *Uundzə Baga*

⁶ Wata nya ənə ka fa wazənə nga uushi makə wazənə nga maduunə dzadənə nga ənja, makə ngyaaranə nga ma'inə a gərə dəba'a vənə, makə dzanə nga vənə əsə. Nya fa təya ba,

“Haleeluya! Əntanƒə Slandanə gaamə ca da nwanjuunə. Aciikii nə baawəda patə.

⁷ Daamə moodasəka, ama da maŋushinə, dəlaamə də duunuunaakii, acii kə mbu'i saa'i nga rəyə nga Uundzə Baga. Madanaakii boo, kə tasəkii ki.

⁸ Kə vii ənji ka ki nunyi malaaba kəjeerənə ətə ca bərə, kaa kya nƒgavə aashitə.”

Ma nunyi kəjeeriitsa, ci ndzaa ka nunyi sləna nga ənji nga Əntanƒə.

⁹ Wata əŋki malaa'ikatə ka nyi, “Naahətə wabəəna. Ənji moodasəkə nə ənjitə bii ənji ka tii zəmə əndzanə nga rəyə nga Uundzə Baga.” Malaa'ikatə a ənə ka banə ka nyi, əŋki ci, “Ma wabəətsa, tantanyinə, da ma Əntanƒə shigi.” ‡

¹⁰ Makə fii nyi ha'ə, wata nya gərə'waanə atsaa sədəkii ka paslənə tə ci. Amma əŋki ci ka nyi, “Ga ha da ha'ə! Acii nyi maa, əndə slənə nga Əntanƒə nə nyi makə noonə da ndzəkəŋushi'inəku, waatoo ənjitə kəsətə təŋə təŋə tə wabəətə baarii Yeesu. Tə Əntanƒə paslənəku.”

Ma wabəətə baarii Yeesu, ci nə tantanyinə nga sətə wabi anabinyinə anəkii.

Əndə ndərə mabwafada təhwa

¹¹ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka ha dagyə mawunəkii, nya nee ka mabwafada təhwa asəkəkii da i əndə a ba'akii. Ma ləmə nga əndətə a ba'a təhukii, “Əndə Goonqa, Mayarəda Ənda”. Də goonqaanə nə ci ka la gəŋwanə, ca dzə də panə də goonqaanə əsə.

* **19:1 19.1** Ma Haleeluya, kyalaliinə ka duunətənə də Əntanƒə. **19:1 19.1** 4.11. **19:2 19.2** 15.3; 16.6; 22.12; Dzək. 32.43; Jab. 79.10. † **19:3 19.3** makiirənə: 14.11; Isaa. 34.10. **19:4 19.4** 4.4,6; 5.7; Jab. 106.48. **19:5 19.5** 11.18; Jab. 22.25; 115.13; 134.1; 135.1. **19:6 19.6** 11.17; 14.2; Jab. 47.6-10; 96.7-10; Zak. 14.9. **19:7 19.7** 21.2. **19:8 19.8** 6.11. ‡ **19:9 19.9** 14.12; Isaa. 25.6; Mat. 22.2; Luka 14.15-16; tantanyinə: 21.5; 22.6. **19:10 19.10** 6.9; 22.8-9. **19:11 19.11** 4.1; 19.2; Jab. 72.1-14; 98.9; Isaa. 11.4; Əzaki. 1.1-3; Slənə 7.56.

¹² Makə gana nga gunə nə ginəkii ka bəərənə. Da i daranyinə nga nwanjuunə lanə anəkii nə əndəkii. Tə'i ləməkii manaahəkii ashikii, amma pooshi əndə paaratəginə də ləmətsa, madfaamə ci saakii.

¹³ Ma kəjeeriitə ngii ci, tə'i idəna taa dama patə. Tə'i əndə'i ləmə ci ənjə a 'wa də ci əsə, waatoo, "Wabənə nga Əntanfə".

¹⁴ Wata soojiinə nga dadagyə a nə'u tə ci a ba'a mabwadada təhinə, da i malaaba mabwadada kəjeerənyinə ashitii.

¹⁵ Da makii shigi mahidahidamə ngila purəjanə, də ci nii kəya jaala agyanə slikerənyinə patə, ca dfa nwanjuunə agyanətii də zala tibisa, makə sətə ci ənjə a mya'ə inaba. Də ha'ə nii kəya baarii bwaya mabətəsəkə nga Əntanfə Əndə baawəda.

¹⁶ Ma ashii kəjeerənaakii, mbərə mbərə da gədfəhaciinəkii, tə'i manaahə ləma, waatoo, "Nwanjwə agyanə meeminə, Slandanə agyanə Slandanənyinə".

¹⁷ Ma daba'əkii, wata nya nee ka malaa'ika kənjə agi uusəra, ca ngəree ka uurakii ka banə ka patənə nga shaarənyinə ətə ca lədfə agintanfə, əŋki ci, "Shooma, dzatəmə də nə ka ha rənjwə, acii kə mbu'ya saa'i nga maduunə kumənə nga Əntanfə!

¹⁸ Shoomə ka ciku ləwunyinə nga meeminə da nga soojiinə da gayinatii, da luu nga təhinə da nga ənjitə ca ndərə tə tii, da nga patənə nga ənja, maviinə da dimuyinə, madiigərə ənji da uuji ənji patə."

¹⁹ Wata nya nee ka dabata da meeminə nga duuniya da soojiinatii, kə dzatə tii də nə ka hakii, kaa təya pa da Əndətə ca ndərə mambwadada təhütə da soojiinaakii.

²⁰ Ənjə a kəsə tə dabatə tii da majirakə nga anabitə dīi sə nga hurəshishinə akənjwaciikii. Də sə nga hurəshishinəkii gəpətə ci də ənjitə luuvə kaa ənjə a dfa ka tii sagida nga dabata, təya paslə tə mapusha tə dabata. Wata ənjə a əjigərə tə tii bəra'i da i əpinə aagi gunə ətə dīi kurənjənəkii makə uunəva. Baruuda a dzə də tsakə iza'unə ka gunəkii. §

²¹ Kə bəələgi ənji soojiinatii də ngila purəjaatə shigi da ma Əndətə a ba'a təhuta. Wata shaarənyinə patə a ciku ləwatii, təya əbuurəgi gyadə.

20

*Anənə tə *Seetanə nga fəzə dəbu'u*

¹ Wata nya nee ka malaa'ika ca jima dadagyə ndzanə da i uuzənə nga makuvə nga gu'u nga zanə da i mandalə mahyakahyaka'ə aciikii. *

² Ca kəsətə rəhuuta, waatoo, rəhuutə nga njukə njukə, ətə dəkəvə ənji ka ci ləmə "İbəlisa" da "Seetanə", ca anəgi tə ci kaa ca ndzaa ma'anəkii nga fəzə dəbu'u.

³ Wata ca kəgərə tə ci aasəkə makurənjə gu'u nga zanə, ca pa'əgi, ca nyii'igi ma nga gu'ukii, acii ga Seetanə a gəpətə də slikerənyinə ma'ə. Ma daba'ə fəzə dəbu'utsa, tyasə ka kapaanə nə ənji tə ci nga uundzə saa'ya.

⁴ Ma daba'əkii, wata nya nee ka dəgələnyinə nga nwanjuunə da i slanjii dəgələkii dasə dasə anəkii. Kə vii ənji ka tii baawəda nga la gənjwanə. Kə nee nyi ka ma'yanyinə əsə nga ənjitə laalagi ənji nətii putə nga waaza goongaatə baarii Yeesu, da putə nga waaza wabənə nga Əntanfə. Ma təya, kə ənyi tii ka upaa əpinə, təya dfa nwanjuunə da *Aləmasiihu nga fəzə dəbu'u. Acii mapasləmə tii ka dabatə da pushashinaakii, paa tii liwə sagidaakii aa kənjwaciitii taa aaciitii əsə.

⁵ Tii nə təkənjwanə nga madənə agi maməətə ənja. Ma mbədfaanənə nga maməətə ənja, paa tii ma'i da i tii, see daba'ə fəzətsə dəbu'u.

19:12 19.12 1.14-15; 2.17. **19:13 19.13-15** Isaa. 63.1-6. **19:13 19.13** Yooh. 1.1. **19:14 19.14** 6.2-8,11. **19:15 19.15** 1.16; 2.26-27; 11.17; 14.14-20; Irim. 25.30-31. **19:16 19.16** 17.14. **19:17 19.17-18** Əzaki. 39.4-5,17-19. **19:18 19.18** 13.16. **19:19 19.19** 17.12-14; Jab. 2.2; Əzaki. 38.2-9,14-16; Zak. 14.2. § **19:20 19.20** 13.1-2,13,15; baruuda: 14.10; 20.10,14; 21.8; Isaa. 30.33. * **20:1 20.1** 10.1; 18.1; gu'u nga zanə: 9.1. **20:2 20.2** 12.3,9. **20:4 20.4** 6.9; 13.15; Dan. 7.9,22; Luka 22.30; 1 Koor. 6.2.

⁶ Patənə nga ənjitə upaa madənə nga təkəŋwanə, ənji moodasəkə nə tii, malaabakii. Pooshi əntənə nga bəra'inə da baawəda anə tsarə nga ənjiitsa. Ka ndzaanə nə tii ka limanyinə nga Əntan̄fə da nga Aləmasiihu, təya dā n̄wanjuunə da ci nga fəzə dəbu'u.

Muudinə nga panə

⁷ Ma daba'ə kə uugi fəzətsə dəbu'u, ka pəryapaanə nə ənji tə Seetanə asəkə furəshinaakii.

⁸ Ka gimaginə nə ci, ca dzə ka gəpə də slikəronyininə nga duuniya patə. Ma slikəronyiitsa, tə tii ci ən̄jə a 'wa Gwagə da Magwagə. Ka dzatəginə nə Seetanə də tii patə ka ha rəŋwə, kaa təya pa da Əntan̄fə. Makə mandzənə a gəerə nə laŋənati.

⁹ Wata nya nee, təya təkəgi taa dama patə anə hanyinə nga duuniya, təya gun̄təgi də hatə d̄ii ən̄ji nga Əntan̄fə davə, da vəraatə uu'i ci. Amma, wata ma nya nee, gunə a jima dadagyə, ca ətsagi tə tii.

¹⁰ Ma Seetanə, əndə gəpənə də tii, kə kagərə ən̄ji tə ci aagi guutə d̄ii kurəŋənəkii makə uunəva, baruuda a dzə də tsakə iza'unəkii, waatoo hatə shi ən̄jə a kagərə tə dabatə da majirakə nga anabita. Ka sanə nə tii n̄gəra'wə vədə da uusəra nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

Maduunə uusəra nga dā gəŋwanə

¹¹ Wata nya nee ka maduunə mambwadada dəgələ n̄wanjuunə da i Əndə dasə asəkəkii. Ma nya tsaamə, wata kə zagi hanyinə da səkəntan̄fə akəŋwaciikii. Pooshi ən̄ji ənyi ka neenə ka tii ma'ə.

¹² Wata nya nee ka maməətə ən̄ji da i əpinatii, uuji ən̄ji da madiigərə ən̄ji patə, kəŋə kəŋə akəŋwacii dəgələ nga n̄wanjuunə. Ən̄jə a wunəpaa ləkələkatənyinə, ən̄jə a wunəpaa əndə'i ləkələkatə əsə, waatoo ləkələkatətə ca b̄arii tə ən̄jitə ca upaa əpinə. Ən̄jə a la gəŋwanə ka maməətə ən̄ji mbərə mbərə da slənənyinatii, makə sətə nyaahə ən̄ji asəkə ləkələkatənyii.

¹³ Ma maməətə ən̄jitə aagi uunəva, kə ma'i tii. Ma wa, da ha nga ndzaanə nga maməətə ənja, kə kapaa tii natii maməətə ən̄ji əsə, ən̄jə a la gəŋwanə ka taa wu patə agitii, makə sətə n̄jii təya slənə.

¹⁴ Ma daba'əkii, ən̄jə a kagərə tə i ha nga ndzaanə nga maməətə ən̄ji da wə aagi guutə makə uunəva. Waatoo əntənə nga bəra'inə nə gunəkii. †

¹⁵ Patənə nga ən̄jitə malapaamə ən̄ji ləmətii manaahəkii asəkə ləkələkatətə d̄ii ləmə nga ən̄jitə ca upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə asəkəkii, wata ən̄jə a kagərə tə tii aagi guutə makə uunəva.

21

Kura ha dadagyə da kura ha a panə

¹ Ma daba'əkii, kə nee nyi ka kura ha dadagyə da kura ha a panə. Ma təkəŋwatə ha dadagyə da ha a panə, kə dzəgi. Kə ifəgi uunəvənyinə əsə.

² Wata nya nee ka malaaba vəranə, waatoo kura Urusaliima, ca jima dadagyə d̄acii Əntan̄fə. Matasəkakii nə ki makə sətə ci madənə a tasəka, kaa kya gun̄u da n̄gurii.

³ Nya fa əndə'i uura dasəkə dəgələ nga n̄wanjuunə, ca n̄gərəe ka uurakii, əŋki ci, "Ma nə d̄iya, kə uugi ha nga ndzaanə nga Əntan̄fə ndzaanə ahada ənja. Ka ndzaanə

20:6 20.6 1.6; 2.11. **20:8 20.8** 13.14; Jasə. 11.4; Əzaki. 38.2,10-12. **20:9 20.9** Baan. 2; 2 Meem. 1.10,12; Jab. 78.68; Əzaki. 38.22; 39.6. **20:10 20.10** 19.20. **20:11 20.11** 5.7; 6.14; 21.1; Jab. 114.3,7; Mat. 24.35; 2 Piita 3.10. **20:12 20.12-13** 3.5; 22.12; Dan. 7.9-10. **20:12 20.12** Shig. 32.32. † **20:14 20.14** 20.10; 1 Koor. 15.26; əntənə nga bəra'inə: 2.11. **20:15 20.15** 3.5. **21:1 21.1** 21.5; Isaa. 65.17; 2 Piita 3.13. **21:2 21.2** 3.12; 19.7; 21.9-22.5; 22.17; Isaa. 52.1; Mat. 22.2; Gal. 4.26; İbər. 11.16; 12.22.

nə ci agitii, təya ndzaa ka ənjaakii. Ci saakii ca ndzaa da tii, ca ndzaa ka Əntanfwatii.

⁴ Ka taadəginə nə ci ka tii kiinə agitii. Pooshi ma'ə məətənə, pooshi ma'ə tuutunə əsə taa məbətəsəka, pooshi ma'ə zəmənə nğa uushi. Acii ma iirə uushi'inə, kə dzəgi."

⁵ Wata Əndətə dasə anə dəgələ nğa nwanuunə a ba ka nyi, ənki ci, "Ma əndzə'i, agi dəeginə nə nyi taa ka mi patə, kaa ca ndzaa kurakii." Ca ba ka nyi əsə, "Naahuu ətsa, acii ma wabəətsa, mayarədakii, goonğa boo." *

⁶ Ca ənə ka banə ka nyi, ənki ci, "Kə uugi slənə dənə. Nyi nə nğa təkənwənə da nğa muudinə, nyi 'watəgi, nyi na uudəpaa əsə. Taa wu patə ci ma'igiirənə a dā tə ci, ka viinə nə nyi ka ci rəgwa nğa sa ma'inə nğa zabə yadə ki'inə asəkə gəərə ətə ca vii əpinə.

⁷ Taa wu patə jaalii, ka upaanə nə ci uushi'iitsa, ka ndzaanə nə nyi ka Əntanfwakii, ca ndzaa ka uuzənaaki əsə.

⁸ Amma, ma manğwalinə, da ənjitə yadə vii goonğa, da ma'ajijinə ənja, da məbəələ ənja, da ma'aləhiinyinə, da mwabiinə, da ənji paslə uuləminə, da patənə nğa majirakinə, agi gunə nə ha nğa ndzaanatii, waatoo, guutə dīi kurəjənəkii makə uunəva, baruuda a dzə də tsakə iza'unəkii. Ci nə əntənə nğa bəra'inə."

Kura Urusaliima

⁹ Ma daba'əkii, kə shi malaa'ika aabiiki. Ma ca, rəjwə nə ci agi malaa'ikanyitə mədəfə nji da i kwalakənyinə mədəfə nğa muudinə nğa cibənyinə aciitii. Ənki ci ka nyi, "Shiwa, kaa nya bəarii ka hə tə Madənə ətə na ndzaa ka minə nğa Uundzə Baga."

¹⁰ Wata Malaaba Ma'yanə a nğərəgi hiimaaki, malaa'ikatə a nğərə tə nyi, ca kərə tə nyi aanə magərə ginwə ka şanə, ca bəarii ka nyi tə vərənə nğa Əntanfə, waatoo, Urusaliima. Vəranəkii a dzə də jimanə dadagyə daciikii.

¹¹ Vəranəkii a dzə də bərənə makə faara ətə da məghərəvənə davə. Camə saakii makə faaratə ci ənjə a 'wa yasəpa. Duunuunə nğa Əntanfə ca bərə ha'ə davə.

¹² Tə'i magərə mahwala nğa vərənəkii da i uura mayinyinəkii pu'u aji bəra'i, da malaa'ikanyinə pu'u aji bəra'i ətə ba'avə ənji nəhə uura mayinyinəkii aaciitii. Ma ashii uura mayinyinəkəya, kə naahəvə ənji ləmənyinə nğa slikərənyinə pu'u aji bəra'i nğa ənji Isərayiila.

¹³ Taa ka nğutə purəjanə ənfwadə patə, tə'i uura mayinyiitə makkə, waatoo, makkə da tsaanwa, makkə da hwarəma, makkə da waka, makkə da banğawə əsə.

¹⁴ Ma mahwala nğa vərənəkii, agyanə faaranyinə pu'u aji bəra'i mbuki ənji. Aagyanətii naahətə ənji ləmənyinə pu'u aji bəra'i nğa masləkee ənji nğa *Uundzə Baga.

¹⁵ Ma acii malaa'ikatə ca wabə da nya, tə'i zala nğa əndzənə ka gəlatəginə də vərənəkii da uura mayinyinəkii da mahwalakii.

¹⁶ Ma bwanənə da gərənə nğa vərənəkii, mbərə mbərə taa dama patə. Wata malaa'ikatə a gəlatə vərənəkii də zalatə nğa gəlaginə. Ma gəlatə ca, kiloomeeta† dəbu'u bəra'i da gya'ə bəra'i nə gərənəkii a panə da gərənəkii aadəgyə. Ha'ə nə bwanənəkii əsə.

21:3 21.3 7.15; Leew. 26.12; Əzaki. 37.26-28; Zak. 2.9; 2 Koor. 6.16. **21:4 21.4** 7.17; Isaa. 26.19; 35.10. * **21:5 21.5** 5.7; 21.1; Isaa. 43.19; 2 Koor. 5.17; mayarədakii: 19.9. **21:6 21.6** 1.8; 7.17; 22.1; Isaa. 55.1; Zak. 14.8; Yooh. 7.37. **21:7 21.7** 2 Sam. 7.14; Əzaki. 11.20. **21:8 21.8** 2.11; 19.20; 21.27. **21:9 21.9-22.5** Isaa. 54.1-17. **21:9 21.9** 15.1. **21:10 21.10** 17.3; Əzaki. 40.2; Mat. 4.8. **21:11 21.11** 21.18,23; Isaa. 60.1-3,19; Əzaki. 43.2. **21:12 21.12-13** 7.5-8; 'Wat. 35.22-26; Shig. 28.21; Əzaki. 48.30-35. **21:14 21.14** İbər. 11.10; Af. 2.20. **21:15 21.15** 11.1; Əzaki. 40.3. † **21:16 21.16** Ma agi uura Gərikə, pooshi kiloomeeta. Amma tə'i uushi nğa gəla də babara ci ənjə a 'wa 'stadia'. Ma kiloomeeta dəbu'u bəra'i da gya'ə bəra'i, mbərə mbərə da stadia dəbu'u pu'u aji bəra'i. **21:16 21.16** Əzaki. 48.16-17.

17 Ca gəlatə gərənə nga mahwalakii aadəgyə, meeta‡ mədəfə pu'unə aji bəra'i, makə sətə dīi zala nga gəla də uushi'inə.

18 Də faara ətə ci ənjə a 'wa yasəpa ghənyi ənji mahwala nga vəranəkii. Ma vəranəkii əsə, də əndzənə ghənyi ənji, nunyikii, wata yanə makə dyarugala.

19 Anə faariinə ətə da məghərəvənə davə mbuki ənji mahwala nga vəranəkii. Ma faara nga təkəjwanə, faaratə ci ənjə a 'wa yasəpa. Ma faara nga bəra'inə, faaratə ci ənjə a 'wa safira. Ma faara nga makkənə, faaratə ci ənjə a 'wa agata. Ma faara nga ənfwadənə, faaratə ci ənjə a 'wa iməradə.

20 Ma faara nga tufənə, faaratə ci ənjə a 'wa wanikisa. Ma faara nga kuwanə, faaratə ci ənjə a 'wa sarədisa. Ma faara nga mədəfənə, faaratə ci ənjə a 'wa kirisoolita. Ma faara nga tighəsənə, faaratə ci ənjə a 'wa beerila. Ma faara nga əlinənə, faaratə ci ənjə a 'wa toopaza. Ma faara nga pu'unə, faaratə ci ənjə a 'wa kərisooparasə. Ma faara nga pu'u aməntənənə, faaratə ci ənjə a 'wa yiyakinta. Ma faara nga pu'u aji bəra'inə, faaratə ci ənjə a 'wa amatisəta əsə.

21 Ma uura mayinyinəkii pu'u aji bəra'i əsə, də faara ətə da məghərəvənə davə ətə ci ənjə a 'wa lu'ulu'u dīi ənji. Taa ngutə rəjwə agi uura mayinyiitə pu'u aji bəra'i, də lu'ulu'ukii rəjwə dīi ənji. Ma rəgwa asəkə vəranəkii əsə, də əndzənə dīi ənji, nunyikii, wata yanə makə dyarugala.

22 Maneemə nyi ka *yi nga Əntanjə asəkə vəranəkii. Aci i Əntanjə Slandanə Əndə baawəda da Uundzə Baga, tii də natii nə nə ha nga paslənə davə.

23 Pooshi nafalə nga bərənə nga uusəra taa nga ləgidə asəkə vəranəkii. Aci məghərəvənə nga Əntanjə da nga Uundzə Baga ca bərə asəkəkii.

24 Ka wiinə nə slikərənyinə nga duuniya patə agi bərənəkii. Ma meeminə nga duuniya əsə, ka kərənə nə tii gənətii aasəkə vəranəkii ka dūunətənə də Əntanjə.

25 Ma uura mayinyinə nga vəranəkii əsə, mawunəkii ndzaanətii taa guci patə, acii pooshi vədə davə.

26 Ka kərənə nə ənji nunyi uushi'inə da gəna nga slikərənyinə patə aasəkə vəranəkii.

27 Amma pooshi ma'ajjinə uushi'inə ka dəmənə aasəkə vəranəkii. Taa əndətə ca daada bwaya uushi'inə taa jirakənə, paa ci ka dəmənə aadəvə aasəkə vəranəkii. See əndətə nyaahə ənji ləməkii aasəkə ləkaləkatətə nga Uundzə Baga, waatoo ləkaləkatətə dīi ləmə nga ənjitə ca upaa əpinə nga ca'ə ndəjwə ndəjwə asəkəkii. §

22

1 Ma daba'əkii, malaa'ikatə a baarii ka nyi gəərə nga ma'inə ətə ca vii əpinə. Dawə dawə saakii nə ma'inəkii. Ca hwaya ka hatə dīi dəgələ nga njwanjuunə nga Əntanjə tii da nga *Uundzə Baga.

2 Ma ma'iitsa, agi huyinə ahadahada rəgwa nga vəranəkii. Ma anə ndəra nga gəərəkii əsə, tə'i ənfuginə daga daga. Agi poonə nə ənfuginəkii pu'u aji bəra'i agi fəza. Taa ngutə ləgidə, ha'ə nə tii ka poonə. Ha'ə nə manakii əsə. Ka mbədəpaanə nə ba nga ənfuginəkii də slikərənyinə nga ənji duuniya patə. Ənfuginəkii ca vii əpinə əsə. *

‡ 21:17 21.17 Ma agi uura Gərikə, pooshi meeta. Də hwaslə ciinə ci təya gəla. Ma meeta mədəfə pu'unə aji bəra'i, mbərə mbərə da hwaslə ciinə gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə. 21:18 21.18-21 21.11; Isaa. 54.11-12; Əzaki. 28.13. 21:22 21.22 11.17. 21:23 21.23 22.5; Isaa. 60.1-2,19-20; 24.23. 21:24 21.24 Jab. 68.30; Isaa. 60.3.

21:25 21.25-26 Isaa. 60.11. § 21:27 21.27 21.8; 22.15; Isaa. 35.8; 52.1; Əzaki. 44.9; 1 Koor. 6.9-10; 2 Piita 3.13; ləkaləkatə: 3.5. 22:1 22.1-2 21.6; Əzaki. 47.1-12. * 22:2 22.2 21.21; ənfuginə: 2.7.

³ Ma asəkə vəranəkii əsə, pooshi ənji ka lapaa sətə tifyagi Əntanƒə ka giirənə. Dəgələ ƒwanjuunə ƒga Əntanƒə da ƒga Uundzə Baga na ndzaanə asəkə vəranəkii. Ənji nə'unə tə ci əsə, kadə nə təya paslə tə ci,

⁴ təya nee ka kəƒwaciinəkii, ənjə a naahəvə ləməkii aa kəƒwaciitii.

⁵ Pooshi vədə na da ma'ə. Pooshi ənji na moo garəkuwa taa uusəra, acii Əntanƒə Slandanə ci saakii na ndzaa ka bərənətii. Ka dənə nə tii ƒwanjuunə ka ca'ə ndəƒwə ndəƒwə.

⁶ Wata əƒki malaa'ikatə ka nyi, "Ma wabəətsa, gooƒga, mayarədakii əsə. Əntanƒə Slandanə vii Ma'yanaakii ka anabiinə, ci sləkee ka malaa'ikaakii aabii ənji paslənə tə ci ka baarii ka tii sətə na slənə tyasə kədəhə."

Shinə ƒga Yeesu

⁷ Əƒki Yeesu, "Wanyiitə ka dzənə kədəhə. Ənji barəkaanə nə ənjitə ca nə'utə wabənə ƒga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkatəna."

⁸ Ma nyi, Yoohana, kə fii nyi uushi'iitsa, kə nee nyi də ginəki əsə. Makə fii nyi, nya tsaamə, wata nya gərə'waanə atsa sədə malaa'ikatə baarii ka nyi uushi'iitə, kaa nya paslə tə ci.

⁹ Amma əƒki ci ka nyi, "Ga ha da ha'ə! Acii nyi maa, əndə slənə ƒga Əntanƒə nə nyi makə noonə da ndzəkəƒushi'inəku anabiinə da patənə ƒga ənjitə ca nə'utə wabənə asəkə ləkaləkatəna. Tə Əntanƒə paslənəku."

¹⁰ Ca tsəkə banə ka nyi, əƒki ci, "Ga ha kapaa wabənə ƒga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkatəna kaa ca ndzaa ka ma'umbee uushi. Acii kədəhə nə uushi'iitə patə ka slənənə.

¹¹ Taa wu ca slənə bwaya uushi'inə, bwaya uushi'inə dzənəkii də slənənə. Taa wu nə əndə dīi ajijinə əsə, ma'ajijinəkii ndzaanəkii ətsa. Ma əndətə ca slənə tantanyinə, tantanyinə ndzaanə slənaakii. Ma əndətə malaabakii, malaabakii ndzaanəkii."

¹² Əƒki Yeesu, "Wanyitə ka dzənə kədəhə. Ka ƒgərəənənə nə nyi shikwaaki, kaa nya vii ka taa wu mbərə mbərə da sətə slənyi ci.

¹³ Nyi nə ƒga təkəƒwanə da ƒga muudinə, nyi 'watəgi, nyi na uudəpaa əsə."

¹⁴ Ənji barəkaanə nə ənjitə ca kubəgi kəjeerənyinatii dāwə dāwə, kaa təya upaa rəgwa ƒga dəməgərənə da uura mayi aasəkə vərəata, təya adə mana poo ƒga ənfwə ətə ca vii əpinə. †

¹⁵ Ma ənjitə pooshi na upaa rəgwa ƒga dəməgərənə aasəkə vəranəkii, tii nə ənjitə bwasee ka tantanyinə, waatoo ənji slənə bwaya uushi'inə, da mwabiinə, da ma'aləhiinyinə da ənji bəələ ənja, da ənji paslə uuləminə, da ənjitə kadəesəkə ka tii nə jirakənə, təya jirakə.

¹⁶ "Nyi Yeesu sləkee ka malaa'ikaaki, kaa ca ba koonə ənji ƒga Ikəliisiyanyinə tə uushi'iitsa. Nyi nə maduunə jijinə ƒga *Dawuda, nyi nə vooda ƒga pukə də ha əsə." ‡

¹⁷ I Malaaba Ma'yanə da Madanə ca ba, "Shiwa!" Taa wu patə fii ətsa, wa ca ba naakii əsə, "Shiwa!" Ma əndətə kəshi ma'igiirənə tə ci, ca moo sa ma'inə ətə ca vii əpinə, wa ca shi ka sanə ƒga zabə yadə ki'inə.

Muudinə ƒga wabənə

¹⁸ Ma diya, nyi Yoohana ca dzalə tə taa wu patə. Taa wu patə ca fa wabənə ƒga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkatəna, ga ca tsəkəvə əndə'i uushi aanəkii.

22:3 22.3 7.15; Irim. 3.17. 22:4 22.4 14.1; Jab. 17.15; Mat. 5.8. 22:5 22.5 1.6; 21.23; Dan. 7.18,27. 22:6 22.6 1.1; 10.7; 19.9; Slənə 11.27-28; 13.1. 22:7 22.7 3.11; 22.12,20. 22:8 22.8 1.9; 19.10. 22:10 22.10 Dan. 12.4. 22:11 22.11 Isaa. 56.1; Əzaki. 3.27; Dan. 12.10. 22:12 22.12 2.23; 6.10; 15.3; 16.5-6; 19.2,11; 20.12-13; 22.7; Jab. 28.4; Waƒ. 24.12; Irim. 17.10; Mat. 16.27. 22:13 22.13 1.8. † 22:14 22.14 7.14; Jab. 118.19-20; ənfwə: 22.2. 22:15 22.15 21.27; Af. 5.5. ‡ 22:16 22.16 1.1; 5.5; vooda: 2.28; Baan. 24.17. 22:17 22.17 21.2,6.

Mada kə tsakəvə ci, ka tsakəvənə nə Əntanfə ka ci asaranyitşə nyaahə ənji asəkə ləkaləkətəna.

¹⁹ Taa wu patə ɲgərəgi agi wabənə ɲga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkətənə əsə, pooshi Əntanfə na vii ka ci rəgwa ɲga adə mana ənfwə ənə nyaahə ənji agyanəkii asəkə ləkaləkətəna, waatoo ənfutə ca vii əpinə. Pooshi Əntanfə na vii ka ci rəgwa ɲga ndzaanə asəkə vəranaakii əsə, ənə nyaahə ənji agyanəkii asəkə ləkaləkətəna. §

²⁰ Yeesu baarii oo'i, ma uushi'iitsa, tantanyinə. Ci bii oo'i, "Ndilə ndilə, ka dzənə nə nyi kədəhə." "*Aamiina. 'Ya'ə Slandanə Yeesu, shiwa."

²¹ Wa pwapoonə ɲga Slandanə Yeesu a ndzaa da patənə ɲga ənji ɲga Əntanfə.